This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

KAIS.KÖN.HOF BIBLIOTHEK
432.401-C
PERIOD.

Digitized by Google

ZAGREBAČKI
KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ DVADESET PRVI.

1870.

UREDNIK

ŠIMUN BALENOVIĆ.

432401 C.

U ZAGREBU.

BRZOTISKOM DRA. LJUDEVITA GAJA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Kazalo.

Članci. strana

Crkva i sloboda 1
Materijalizam na sveučilištu peštanskom od S. K. . . . . .
Odkuda crkvi toliki neprijatelji? 16
Kako nam je sada 33
Troje pit. jedan odgov. od F. Š. V. 116
O slobodi i ravnoprav. vjeroizpovjedih u Ugarskoj zak. osnova 128
Sloboda (pučko razmatranje) . 262

Groblje i pokop — kritika toga imena i stvari knjige dr. Liebald-Ljub. od dra. J. Posilovića i odgovor na kritiku . . . 12 38
Priziv u ženitb. parnicah od dra. Liebald-Ljuboj. i mala replika 81 119
Brčića dvie službe glagolske rim. obreda 431
Čovjek i sviet od F. S. V. 83 107 115
Biblija i sviet VII. Ljudski viek 390
Pučko štivo od Gj. Šimončića . 336
Dupanloup o pučkom uzgoju . 301
Balmes o vjeri 445

Samostan remetski od Iv. K. Kr. 17
Nekoji prekobroini biskupi zagrebački od Iv. K. Tkalčića . . 65
Zametak i staro lice sjemeništa zagrebačkoga od Iv. K. Tkalčića 114
Samostan lepogl. od Iv. K. Krapca 144
Præpozitura bl. dj. M. de Campo Zagrabien. od Iv. K. Tkalčića 213
Autonomija katol. crkve u Hrv. 334
O pobol. zak. nemoć. nad. z. 237 256
Predlog za uredj. mitrop. crkv. i škol. savjeta srbskog . . . 321
Grčki obred u hrv. stranah . . 318
Zagrebačka nadbiskupska stolica i za nju muž 168
Novi prabiskup zagrebački . . 245
Još jednom o popunj. nad. stolice 192
Pisma oko imenov. novoga prab. 293
Govor prabiskopov 293
Dictio prabiskupu u ime klera od Ig. Kristijanovića 313
Koliko je vladao koji papa . . 116
Brčić (životopis) 204
Religiozno stanje u Dalmaciji . 85
Irska i Poljska 145
Nešto o stanju crkve u Ugarskoj 153
Izborni red za kat. kongres ug. 367
Poslovnik za kat. kongres ugars. 436
Ruska 439
Vierski pokret medju Muhamed. u Damasku 175
Vierski pokret u Ruskoj . . . 177
Crtice iz misionarskoga žića . . 191
Jerm. i kaldej. razm. 44 139 192 465
Biskupija čanadska u Ugarskoj . 211

strana

Skupština učiteljska u Beču . . 247
Prijašnji i sad. škol. nadzornici u Austriji 272
Blud u Beču 265
Pismo papino na hrceg. biskupa 162
Pismo Hercegovca misionara . . 401
Katolička crkva u Englezkoj . 345
Poviedka iz sv. otacah od J. Rie-Antun i Pavao 253, Augustin i Monika 278
Svakomu svoje (razgovor med župnikom i gospodjom) 385
Što je krivo nesreći franc. naroda 399
Izpovjedna tajna (pripoviedka) . 421
Šilo za ognjilo 463
Obzor I. 49 II. 125 III. 181 IV. V. 381 VI. 270 427

Koncil vatikanski:
Priprave 4. Vojska papina, vlade odbori, ... 21
Saborke slike 43 Jermen. peticije 44
Prosvjed proti poslovniku . . . 44
Popravljeni poslovnik 90, Döllinger i prvi poslovnik 121
Broj otacah 57
Obredi u sabornici 57
Monitum 58
Schemata de ecclesia 61
Koncil i sjedinj. Grci u Austriji 63
Mesija, židovi i obć. sabor . . 64
Postulat za židove (dva svećen.) 160
Izložba 80 85
Dopisnici rimski prognani . . . 80
Stranke 21 89 95
Kako je dakle s koncilom? (u francez. Moniteuru opis) . . 92
Index schematum — eccles. juris 124
Schema — de fide catholica . . 137
Čislo i koncil 161
Vlade napram koncilu . . 197 228
Moralni sporazumak na saboru . 199
Katekizam 201
Constitutio dogmatica prima de eccles. Chr. 281
Pitanje papine nepogrešivosti.
Sranke pro et contra . 29 198 203
Razredba stranak. prema razumku tog pitanja 99
Predlozi ili schemata za definiciju 59
Schema definicije i monitum . 102
Predstavka opozicije proti . . 198
Synopsis animadversionum proti od 139 biskupah 221
Razprava o nepogrešivosti . . 228
Borbe u saboru 242
Kardinal Guidi 249 273
Dupanloup 60 95
Dupanloup i Spalding 200

strana

Parižki nadbiskup 89
Strossmajer 15 23 45
Strossmajeru hrv. pouzd. 71 73 148
Strossmajer i Rus 79
Strossmajerova izjava u „Tabletu“ i o tom razmatranje . . . 244 257
Döllinger 37 100 121
Döllingerov položaj napram crk. 455
Montalembert 101 204
Žaobe na koncil 264
Glasovanje o pitanju nepogr. 267 275
Pripomenak k IV. sveč. sjed. vatikanskoga sabora . . 306 424
Bogoslovski sastanak u Nürnbergu, biskups. sastanak u Fuldi, papinsko pismo na biskupe . . 455
Prepirke naših domaćih bogoslovah u listu našem.
Misli o nepogr. pape od A. Stip. 3
Papina nepogrešlj., referat od p. 29
Na isti članak kritika od dra. Stadlera s glossami urednika . 52
Romanizam, školasticizam i njemačka znanost od dra. Žerjav. 133
Nepogreš. papina — kritika nad dra. Žerjavića knjigom od dra. Ivekovića 183 242
Jeruzulemski I. koncil i papina nepogr. od dra. Posilovića . . 189
i drugi o tom članak . . . 216
Je-li papa sum nepogr. od A. St. 263
Causa Honorii Papæ od Žerjav. (prilog k br. 31.) 285
Jošte Causa Honorii od dra. Pos. 303

Predaja Rima 361 355
Židov ostaje židov 391
Papino pismo kardinalom . . . 450
Nota kard. Antonella na poslan. 450
Papino pismo, kojim odgadja sabor 451
Papina okružnica na biskupe . . 451

Dopisi.

Iz Rima I. (sabor, prve sjednice, Strossmajor 13 II. (Strossmaj., Hefele, Ketteler) 148 III. (uzkrsne svečanosti, sabor) . . 154
IV. i V. (obsada) 377 VI. . 410
VII. (razprava o novom stanju 417
Sa slunjskih brdah (sveć. plaća) 31
S Mriežnice (Bučar) 447
Iz Gorice na Soči (slaven. jezik crkv. u bogosl.) 31
Vočin (crkva župna) 77 Vočin (prepisivanje služb. pisamah) . 327
Iz Beča (druž. kat.) 78
S Hrašćine (krštenje) 103
Iz Zagreba (odgovor Hrašćini) . 109

Digitized by Google

strana

Iz Čakovca (župe i crkve) . . 110
S Voče (Galenić) 117
Od Splita (crkveni list) . . . 118
Iz Bosne (odgovor Zatočniku. . 129
„ „ (Što je kuda napredka) 178
Iz Sigetca (obnova ž. c.) . . . 162
Od Dubovca grada (stot. sv. Barbare) 187 (konf. jesenska) . 393
Iz okružja stubičk. (prevod evangjelja) 195 i odg. iz Zag. 212 219
Iz Kukuljanova (tielovska proc.) 250
Iz Varažd. kr. (plaća sveć.) . . 329
Iz Rieke (umro kan. Martinčić) 273
Iz Legrada (Tallianova hvala) . 282
S Une (umro Henić) 314
Iz Bakra (krštenje židov.) . . „
„ „ (župnik opat) 485
Iz Koprivničkoga kotara (Šavoru hvala) 339
Iz Sluinske pukov. (Vukmanić) . 369
Iz Bukevja (župna crkva nova) . „
Iz Konobe (darovana crkva) . . 370
Iz otočke okolice (umro Matasić) 409
Iz Posavine slavonske (Orubica) 417
Iz Gjurgjev. kotara (konf. jesen.) 425
Iz Djakova (stol. crkva nova) . 425
Iz Ivanićgrada (darovana crkva) 446
Izvadak iz dopisah 48

Viestnik.

(Važnije viesti.)

Zagreb i hrvatske zemlje.

Imenovanje nadbiskupa . . 218 236 (repl. Agr. Ztg.) 234 256 interpelacije 257 259 ustolitba 265 276 299 317 315 442
Imenovanja višja 110 306 339 346 355 364 379 395 402 411 426 432
Biskup Strossmajer u Zagrebu . 275
Ag. Ztg. i Strossmajer . . . 283
Tablet 244
Biskup Smičiklas . . . 139 172
Biskup Soić 415
Biskup Kralj 32 260 275 283 299
Biskup Vuičić i Kraljević . . 260
Križanića darovi . 8 259 282 370
Crkva grč. izt. 8 35 55 79 172 432
Kradja u crkvi Klošt. Iv. . 14 32
Sv. Jeronima družtvo . 31 315 339 i vaviek na zad. str. lista član.
Osiečko sirotište 48 87
Ženitba penzion. častnikah . . 54
Matice župne 55
Propovjednici korizmeni . . . 21
Službene brzojavke 79
Broj dušah u Zagrebu 79
Seminarske sgodice . 87 188 275
Lutrija za izpovjedalnicu . . . 104
Klerici vojaci 111 433
Dalmatinski crkveni list . . . 119
Razne viesti dalm. 442
Žužel 148

strana

Prestup i židovsko vienčanje . 163
U Dubrovniku ježuite 179
Protonotarius 252 260
Crkvena autonomija hrvatska . 259
Štosov spomenik 267
Nadbiskupska štipendija 339 355 385
Požežko sirotište i gimnazij . . 347
Blagoslov domobransk. barjaka . „
Placetum regium 385
Svjedočbe za penz. častnike . . 432
Crkva sv. Marka . . . 367 418
Odluke Ivanićke korone . . . 388
Prelaz duhovnika na prot. zak. „
Računi o zakladi nemoćničkoj . 394
Adressa sv. otcu 426
Krk biskupija 432 Pulj . . . 448

Ugarska.

Školska borba 15 Učitelj. skup. 315 Sveučilište 131 Liberalni duh. 16
Kongress kat. 39 218 388 395 403 428 433 464
Interpelacije glede crkvenih dobarah i ježuitah 35
Interkalarni dohodak 71
Vierski zakon 87
Krvavo viečanje 111
Dispenzacija postna . . . 218 267
Slovački napredak 284
Židov i vjera 464

Austrija.

Beč: nesreća na starost svećen. 48
Zakon za nikoje vjere ljude . . 111
Prisega na temeljne zakone . . 128
Mladež šk. i nab duž. 140 163 371
Školski zak. za nadzor . 403 464
Potreba kat. polit. stranke . . 219
Čudoredno stanje u Beču . . . „
Konkordat 284
Sveć. sbog zločina prosta obs. . 307
Mješov. ženitba 464
Ljubljana: 39 šematizam . . . 104
Maribor: slovinski časopis . . 396
Gradac: katol. štampa Vogt . . 88
List Freiheit 219
Tirol: liberalci 111 Star d. past. 442
Linc: Zaplienjen govor biskupov 442
Brno: Umro biskup Schaafgosche 140
Židov. zemalj. zaklade vratile se židovom 79
Židov bogosl. uč. 322
Pučko družtvo 442
Prag: Rusi žele kupiti crkvu . 316
Učit. skupšt. 340 Izobć. duh. . 442
Galicije: prelaz s obreda na obr. 131
Karmelićanke krak. 72 Rusini 50
Židov. smut. u Lavovu . . . 179

Njemačka.

Monakov: Döllinger 39 Minist. pit. na sveuč. sbog odl. sab. vat. 396
Nürnberg. sastanak bog. 330 342 457
Švicarska: Obć. silom hoće pravo da izabiru župnika 72
Tolerancija protest. 88

strana

Što može jedan župnik . . . 112
Wirtemberžka: biskup Hefele . 24
Berlin: katolici brojem . . . 322
Smrtna kazan uk. 131
Vratislava: Darež. protestantkinje 330
Fulda: biskupska konf. 330 342 457
Proti bogosl. oporn. odl. sab. vat. 371 433 465

Rim i Italija.

Rim: Kard. Reisach 8 Pet. pinez 24
Talijanski biskupi pred papom . 64
Sabor 112 Theiner 225 25godiš Piova 267 Početak invazije . 308
Francezka vojsa van 323 Papi no pismo na pruskoga kralja Vilima o ratu 324 Papa i Nap. 347
Pismo talijansk. kralja na papu 355
Obsada 371 380 409 Civilna lista papina 411 Kvirinal 419 Soliderski sprovod 327 Krvava sm. 8. Pros. 449 Pap. okruž. 449 464
Italija: Svetkovine u Italiji . . 24
Bolonja kipoborstvo 112 Okruž. tal. min. glede Rima 404 Sicilija: biskup Mrak 427 Zakon. osnova u Firenei glede Rima i pape 449 464

Španija Francezka Belgija

Španija: Papa i novi kralj . . 466
Francezka: Kard. Bonald . . .
Gratry fra. 120 Duh. u vojsci 331 356
Republika 356 rep. nepodob. 434 450
Belgija: Pobjede kat. . . 308 331
Skupštine katol. 396 464

Englezka Norvegija.

Englezka: Dizraelov roman o kat. crkvi 196 Engl. katol. skupšt. 404
Norvegija: misije 332

Englezka Ruska Turska.

Ruska: Nakana kat. crkvu urediti na misionarsku 140 Vilna prog. 179
Ukida se razluka med sjed. i nesjed. grčkoga obreda . . . 196
Turska: konk. 164 Jermenci 164 308
Šizma 466
Požar u Carigradu 268

Izvan Europe.

Amerika: 112 emancip. ženah . 180
misije 260
Jeruzalem: 427
Japan: progonstvo 179
Kitaj: progonstvo 371

Pod zviezdicom pripoviedke i priče.

Rotschild siromak 132 Anathema 140
Kolera u Rusiji 340 434 Proročanstvo Napoleonu 356 Sbor Kapele ruskoga cara 372 Sratišta 334

Književne viesti, očitovanja, imenici i promjene svećenstva (ove takodjer pod naslovom „Zagreb“) na zadnjoj su strani svakoga broja.

Digitized by Google

Broj 1. Tečaj XXI. U Četvrtak, 6. Siečnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkva i sloboda.

Kardinal Rauscher izdao je 15. studenoga pr. g. velik pastirski list, kojemu je ovo, što sliedi tekar šesta strana. Vas taj list vriedan je da se pomnjivo čita i baš uči; no kako je prevelik, da bismo ga mogli diljem objaviti, a s mnoge strane i mučan za razumjeti, uzesmo samo ono što kaže pod naslovom: crkva i sloboda. Naši će čitaoci odmah razumjeti zašto smo baš to izabrali. Danas se mnogo viče o liberalizmu. Rieč liepo zvoni, pak ima plemenitih katolikah i svećenikah, koji se njom rado kite. Ali kardinal pokazuje, da katolici imaju o liberalizmu drugi pojam neg-li neprijatelji, a što ovi misle i namienjuju, to se danas u europejskih državah izvršuje. Osobito je zanimivo, što kaže za crkvene odnošaje u sjevernoj Americi. Neprijatelji nam kazuju, a i mnogi dobar katolik tako misli ili vjeruje, da se crkva katolička u Americi zato tako liepo stala razvijati, što je ondje crkva od države podpuno oddružena. No Rauscher pokazuje silnu razliku medju ondješnjimi i ovdješnjimi odnošaji; po čem se ono, što ondje valjati može, nesmije prenesti na europejske katoličke zemlje bez najočitije pogibelji za crkvu. Nego čujmo jur njega sáma!

Ali zar samo neprijatelji traže od crkve, da se pomiri s državom, kakvu je zamislio liberalizam? Neima-li i katolikah, te dobrih viernih katolikah, kojim se čini sreća za crkvu, kad bi se njezina djetca bezuvjetno bacila u krilo slobodnoj državi? Tada će, kažu, imati crkva čega joj najvećma treba slobode, a po slobodi ojačati i procvasti. Neka se dakle crkva svakoga preimućtva i svake podpore od države dragovoljno odrekne; katolici neka veselo pozdrave najobsežniju slobodu ustava, najpodpuniju slobodu tiska, nauka, udruživanja i sviesti, slobodu i jednakost svih izpoviedanjah, neka ju traže gdje treba, a svakako neka uza nju krepko stanu. — Crkva ište svigdje i uviek od države, da prizna njezino pravo bez zapreke djelovati po božjoj naredbi, pa ako joj se to pošteno i podpuno dopita, tad ona ima onu slobodu, koje se nemože ni pošto odreći. No čuvat je njoj po mogućnosti i ono posebnih pravah, što si je stekla na to, da joj država pomogne i na nju obzir uzme, čuvat je njoj dobra, što su namienjena za uzdržavanje svećenstva i kloštarskih zadrugah, ili opredieljena za potrebe božje službe i djelah bratske ljubavi: jer dobivši ta prava primila ih je ne za sebe, nego da se upotrebe na slavu božju; ona upravlja crkvenim dobrom za ljude, kojim je od nužde služba božja i briga za duše, ili kojim treba u školah nauka, u blagotvornih zavodih ljubezna njegovanja. Ona uzmiče samo pred silom, i govori neklonuvši srcem: Gospodin je dao, Gospodin je uzeo, budi hvaljeno ime Gospodnje; ali niti u vremena kad je valjalo ono: „tko jači taj tlači“, nije mogla priznati za pravednost, što bi joj se otelo; nekmo-li da će pravednim nazvati otimačinu, koja se čini na to ime, što njekoji imaju takove nazore o svietu, te im se objava čini tlapnjom.

Crkva ima previše staroga i novoga izkustva, neg-li da bi mislila, da joj je vršenje njezinih pravah tim osjegurano, što na čelu države stoji samovladalac. Ona je počela pod svjetskimi gospodari, kojih volja biaše zakonom svemu rimskogrčkomu svietu, dok ih je slušala vojska, a oni biahu svoju desnicu poklonili poganstvu, koje nije trpjelo Boga nad bogovi. Mnogo bolje nebiaše joj od principah, koji su bili proti njoj zatočnici krivoj vjeri ili razkolničtvu; našlo se je i katoličkih vladarah, koji su njezino djelovanje priečili samovoljom i skrbničtvom, da se Bog smiluje! No ako koji vladar priznaje katoličku vjeru makar

Digitized by Google

samo kano družtvenu potrebu, njegovo zakidanje može biti veliko, jako veliko zlo, no najveće nije. Napoleon je bio nahrupice i silnički zavladao sa svom onom samovoljom ter iz nje provirućimi tobož pravicami, koje parlamenti bješe prozvali „galikanskimi slobodami“; on je postupao s biskupi svoga carstva kano ohol a često i kano surov gospodar; on je dao Pia sedmoga odvući u sužanjstvo. Ipak piše o njem taj plemeniti papa kardinalu Consalvi-u (Castel-Gondolfo 6. october 1817.): „Valja nam se obojici sjetiti, da poslie Boga najvećma njemu imamo zahvaliti, što se je u velikoj Francezkoj povratila religija Onaj pobožni i srdčani korak, kojim ju je uveo godine 1801., učini, te smo davno jur zaboravili nevolje, što su kašnje sliedile. Savona i Fontaineblau nebiahu ništa no zalutanje uma ili zabluda ljudskoga častohleplja; ali konkordat biaše čin spasiteljan, podoban kršćaninu i junaku (un acte chrétiennement et héroiquement sauveur).“ Sve pod nazivom slobode, dotle je bilo došlo u Francezkoj s religijom, da je još i onakov vladar kakov je bio Napoleon, bio prava blagodat, jer je crkvu priznavao i religiju branio od nasrtajah; ali neprijatelji kršćanstva još sveudilj pripoviedaju o slobodi, i još ju na zlo okreću.

Nijedna rieč nije se toliko rabila na zlo, koliko rieč sloboda, pa još ni sada neima izgleda da će biti tomu kraj. Čovjek ima o slobodi pojam, jer ima nješta, što bude za to, što on tako hoće, pa jer ima pojam o slobodi znade i za nuždnost, kojoj životinja služi i neznajućke. Nuždnost je dvojaka: čovjek nesmije sve što zaželi, i on nemože sve što hoće. Zato jer on to može obuzdati svoje nagone, država je za njega moguća i potrebna. K državi se hoće pravilo za ljudsko djelovanje i sila, koja ima čim prinukati na obdržavanje pravila. Čim je to pravilo obsežnije, i čim se izvodi podpunije, tim je užji krug, u kojem ljudi u državu sabrani radit mogu po svojoj glavi. U gorućoj Sahari želiš hlada, a u Novoj-zemlji topline, al za to nije najbolja ni najvruća ni najmrzlija klima. Isto tako nije mjerilo valjanosti zakonah i ustanovah to, što ti je široko ili uzko polje: jer bi inače usavršenje države dovelo ili do toga, da se sama država ukine, ili pako da od nje postane velik čopor govedah. Sloboda pojedinca neka se samo toliko stegne, koliko iziskuju pravedne svrhe države, i ništa više. To je načelo lasno izreći a mučno izvesti, no nesmije se pustiti.

U državne ustave kano takove crkva se nepača. Valja-li državnu vlast metnuti u ruke jednomu i to ograničeno ili neograničeno, ili ju valja podieliti medju više njih, i pod koje uvjete, to su pitanja, o kojih mogu najbolji katolici biti različna mnienja, pa nebudu-li se usudili postavljati kakovo obćenito pravilo, nego samo prosudili, što bi u takih i takih okolnostih bilo najbolje; to će moći pravo imati tako onaj, koji brani pravo glasovanja za sve punoljetne, kako i govornik za monarhiju, gdje osobna volja vladarova odlučuje sve. Samo pri tom ostaje sveudilj crkva, da naviešta dužnost pokorit se zakonitoj vlasti, te nesmije dopustiti, da se buna tim opravda, što je njetko nakan steći za svoju volju širje polje. No crkva sudi o predmetih, s kojimi zapovieda državna vlast, pa to nepazeć komu je ova u ruci; ondje gdje ima opomenuti samovladara na granice njegova prava, ondje će zaviknuti: stojte! i množini, koja ima državnu vlast. Sloboda što ju liberalizam traži za državu, što je? To, da si izpuni sve srdčane želje, koje običava opravdati modernom civilizacijom. Da bude prava sloboda, treba da mu ustav utare put do gospodovanja, te komore, koje ga slušaju, najvišja su zakonita vlast; njim se netreba ogledati ni na stečena prava ni na sklopljene ugovore; zahtjev državljanina, da se s njim postupa kano s neumrlim bićem, smiju i imaju odbiti: jer je to ostanak zastarjeloga praznovjerja. O takovoj slobodi nemože biti medju kršćani različna mnienja.

Ali će podviknuti liberalni katolici: Ta to nije sloboda, kakvu mi preporučamo. Dakako da nije: ta oni hoće da budu i ostanu katolici. Oni misle, čim bude po državnom zakonu slobodnije kretanje na sve strane, da će se tim snažnije razviti crkva, pa s toga im nije mučno pregorjeti od tuda nastajući gubitak: jer vele da je daleko veći dobitak. Možeš si misliti okolnostih, u kojih bi moglo po tom računu izaći; ali ih sbilja u Europi neima nigdje, niti ih je bilo godine 1850: pogledj, kako su stvari pošle u Belgiji. Pokazalo se je, da su medju onimi, koji su umjeli svojim glasom u političkih borbah prodrieti, skoro jedini katolici bili, kojim je iskreno stalo bilo do slobode svih. Dopusti, žrtvuj što ti drago, neprijatelji kršćanstva rado će prihvatiti, ali za uzdarje dat će obećanjah, kojih nemisle držati. Jedva je Europa Belgiju priznala, već je govorila protivna stranka da treba zakon o nauku, a baš sloboda nauka bila najbolja stečevina katolička. Jošte nije ravno uspjelo otet im pravo, da si za vlastit novac utemeljuju škole; no čim je dospjela državna vlast u ruke slobodnim zidarom i njihovoj svojti, eto se iz javne pjeneznice, dakle za novac katoličkoga pučanstva urediše učilišta, u kojih se pojavilo neprijateljstvo proti religiji sve to jače i odlučnije. Nijednoj vladi nefali sredstvah, da u občinskih većih podupre stranku, koja s njom drži; tako nastaše občinske škole, kojim je medju ostalim i

Digitized by Google

ta svrha, da oslabe vjeru; premda većina občine, koja je plaća, drži to za nesreću i nepravdu.

Religiju razstaviti od države jest sasvim nemoguće: jer nije moći za slobodno djelovanje udariti pravila, a da se netemelji na pojmu dužnosti i po tom na odredjenju čovjeka. Ako se dakle udari načelo, da se pri zakonarstvu negleda na religiju, tim se prisvaja pravo državljanom religiju ili praviti, ili pako otet im ju. Tako i ne drugčije razumieva si liberalizam, pak jer katoličku crkvu smatra za svoju najjaču protivnicu, to u svih katoličkih zemljah počimlje tim, da traži ravnopravnost svih religijah kano uvjet života pravoj slobodi. Dá-li mu se, eto vode na njegov mlin. Sve religije, veli, jednake su pred zakonom, jer je to državi svejedno, koje si vjere. Zakonar nesmije na ništa gledati neg-li na to, što je za državu najbolje, pak onomu, što puk po svojih zastupnicih izjavi kano koristno i potrebno, imaju se svi državljani bez razlike vjere pokoriti. Ali tomu načelu je oštrica naperena jedino i samo proti katoličkoj crkvi, samo za to, što ona nije svejedno liberalizmu, iznašlo se je to načelo. Neka bude nekatolikah makar tako malo, da se jedva opaze, javni život ima izgubiti značaj, koji mu je utisnula katolička vjera, i svi od države odvisni zavodi i uredbe imaju se u tom smislu preobraziti. Jest pako modernoj državi samovoljno gospodarenje s naukom alemkamen u kruni: jer ona drži i ne bez razloga, da je onoga budućnost, čija je škola, pa tu udara najjače u oči, što ona misli pod toli hvaljenom slobodom religije; ona hoće da puku umjesto religije dá nekoliko tamnih praznih riečih o ideji božanstvenosti, ili o svetoj naravi i vječnih zakonih. Te nemogu škoditi.

(Sliedi konac.)

Misli o nepogrešljivosti papinoj.

Isti enim sunt viri, per quos tibi Evanlium Christi Roma resplenduit, et quae eras magistra erroris, facta es discipula veritatis. Per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius praesides religione divina, quam dominatione terrena. Sermo S. Leonis Papae in natali Apost. Petri et Pauli. Odkada je crkveni sabor po sv. otcu sazvan u Rim, odtada ona velevlast, koja sama sebe za najveću i najmudriju drži i proglašuje, ona, koja po vlastitom svom mnenju obće mnenje svega prosvietljenoga svieta zastupa — razumievam novinarstvo — mnogo toga o koncilu piše i javnosti predaje. — Za sabor se marljivo spremalo: rade meštri i umjetnici oko saborske kapele ili dvorane, rade sborovi, a materijalnu i duhovnu gradju pregledava sam gospodar papa. Nad sborovi i njihovim poslom tajna je velika, da nebude nemira i prepirke šutljivi ljudi još zakletvom zavezani; nu novinari slute, gataju, ali moraju sve iz svoje glave smišljati. Uznemiriše po svietu duhove, imaju o čemu pisati, a to je njim za prvi početak dosta.

Najviše huke i buke prouzročiše glasom: da je sve spremljeno, pak će papa biti proglašen nepogrešljivim.

Je-li se u istinu o tomu radi u Rimu, da se nepogrešljivost papina proglasi za članak vjere, i hoće-li na to koncil pristati? — to sam Bog znade. Katolik svaki znade, što mu je dužnost činiti, kad crkva učeća koji članak vjere ustanovi i za vjerovati nalaže: znade bo, tko crkvu katoličku vodi u svu istinu, tko nju štiti, da u bludnju pasti nemože, pak može na sve prigovore inomislećih sa sv. Pavlom reći: Scio cui credidi. — Naumio sam pako napisati nekoliko redakah, kada je toliko novinarskoga glasanja, nagadjanja i natucanja, da se stvar pogleda i s druge, s koje se nju množini baš nemili gledati, prem to ištu istina i pravda.

Množina novinah različite boje istim mahom navieštaju i propast crkve i strahotu, koja prieti od nje i od novih joj dogmah vladarom i državam; na isti dušak vele, da već davna sviet i njegova civilizacija nepitaju za papu i njegovu crkvu, a jauču i pomaganjaju, da civilizaciji i napredku prieti od novoga sabora propast. Svi se grade ili dobri katolici ili prijatelji katoličkoj crkvi ili (malo tko očito) protivnici. Prve valjalo bi zapitati: zar neznate božanstvenoga zametka, duha i života toj crkvi, da o njoj tako pišete? druge pako: ako ste mudri, zašto nešutite, neka zaluta i propadne? Uče novinari vladare i narode!

Što se tiče dokazah, kojimi narodom dokazati teže nespretnost i ludost nauka o nepogrešljivosti papinoj, takovi su, da jim katolici, ma koliko tapali u gustom mraku jezuitizma i ultramontanizma, lahko previdjeti mogu izvor, cilj i jakost. Narodi! Bog jedini je nepogrešljiv, ludost bi dakle bila bezkrajna vjerovati u nepogrešljivost čovjeka, ma baš on i papa bio. — Ako dakle koncil to za dogmu proglasi, nevjerujte! — Na ovo veoma mudro umovanje nebi znao što primjetiti, jedino bi najuljudnije umolio veleumne mudrace, da bi ujedno ovo umovanje izvodeći narodom izkreno kazali: koji je to Bog, koga oni priznaju, koga oni štuju i koga za nepogrešljiva drže? jerbo cielomu novine i ine takovih ljudih spise čitajućemu svietu poznato je, da ljudi ovi imadu svaki čas drugoga Boga, komu se klanjaju. — Oni mienjaju bogove, kako jim u prilog ide ili kako jim se više plati; danas novac, sutra narodnost; sad je njim bog obćenito mnenje — vox populi vox Dei — sad opet um čovječji itd. Pak bismo se usudili reći, da su baš oni koji i sebe proglasuju i narivavaju narodom kao nepogrešljive. Nego ako nije pogreška

Digitized by Google

niti ludo vjerovati u njihovu nepogrešljivost, neće valjda veća ludost biti, vjerovati u nepogrešljivost pape. —

Što se tiče prietnjah, u slučaju, ako bi se koncil usudio proglasiti papu nepogrešljivim, katolici znadu što jim reče Isus: „In mundo pressuram habebitis!“ Ta kršćanstvo podnosilo je prietnje od postanka. Ali oni znadu i za one rieči Isusove: „Sed confidite, ego vici mundum.“ Joan. 16, 33. Bilo je kroz sva stoljeća silnikah umom i vlašću, koji su prietili, ali svojimi prietnjami neopraviše ništa.

Katolikom poznato je, da nepogrešljivost crkve u koncilu sabrane a i po svietu razgranjene jest član vjere i to od postanka iste crkve; poznato je, da nepogrešljivost ova stoji jedino in rebus fidei et morum. Poznata je stvar nadalje, da su se već od davnih vremenah bogoslovi bavili tim pitanjem i prepirali se o tom: je-li crkva nad papu, ili papa nad crkvu? pretresalo se i prepiralo takodjer o nepogrešljivosti pape: neki su tvrdili i dovodili dokaze za nepogrešljivost, drugi su nijekali, u tomu pako složiše se bogoslovi, da crkva Isusova nemože biti crkva Isusova bez pape, niti papa bez crkve, nadalje složiše se i u tomu, da je papa namjestnik sv. Petra, i tako kao što je sv. Petar bio, da je i papa glava crkve i sredotočje jedinstva. Crkva do sada nije nepogrešljivosti papine za dogmu proglasila, niti ustanovila, kako bi se ova nepogrešljivost razumiti mogla i imala. Hoće-li to crkva učiniti sada u ovom koncilu ustanoviti, proglasiti i pravovjernim za vjerovanje naložiti, to dakako nit se previditi niti znati može. Dakle niti ja onoga, o čemu svoj sud crkva naučajuća izrekla nije, tvrditi nemogu; -- ali ću ipak nekoliko promotriti na promatranje.

Crkva Isusova jest zavod za najveće interesse čovječanstva utemeljen istim Isusom. Zavod za sve narode svieta i za sva vremena, tude se radi ob onom, što bi čovječanstvu najvažnije biti moralo, naime o spasenju dušah, i to neumrlih dušah; što koristi čovjeku vas sviet i sreća njegova, ako dušu izgubi?

Crkva Isusova jest kraljestvo, u kom bi se imala vršiti volja božja na zemlji, kao što se vrši i na nebu. Poznato je, da je kraljestvo bilo maleno, i sam Isus prispodablja ga gorušičnomu zrnu (Math. 13, 32.); ali se razgranilo po svem kolikom svietu. Neću sada da govorim o sredstvih i o načinu, kojim je to učinjeno; nu jedino ću napomenuti, da u stvari od tolikoga interessa za čovječanstvo, nije utemeljitelj toga kraljestva isto kraljestvo mogao ostaviti bez zaštite, bez podloga i sredstva, kako apostol govori: „Ut non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae (Efes. 4, 14.).“

Crkvena povjestnica uči nas, koje i kako je crkva kroz stoljeća ustanovljivala članke vjere; ona nas uči, da su prvi vjerovjestnici bili priprosti ribari; ona je svjedok burnih vremenah progonstva. Kazuje ista povjestnica stanje znanostih i zavodah — sve ovo povjestnica kazuje, pak i to dokazuje što je najvažnije, da sve dogme crkvom ustanovljene i za vjerovanje pravovjernim naložene stekoše priznanje najvećih učenjakah i veleumovah, da čim se prava znanost većma širi, tim raste priznanje istinitosti ustanovljenih dogmah, usuprot pako da oni, koji su preuzetno proti nauku crkve ustali, i poduzeli reformirati crkvu i nauk njezin propadoše. Nadalje onaj zakon prirode je nepromjenljiv: Sine causa nullus effectus; vriedno bi dakle bilo promatrati: tko je taj, koji je to djelo za spas čovječanstva, za spas neumrlih dušah vršio i vrši? to jest tko je ne samo crkvu Isusovu štitio i branio kroz vjekove proti neprijateljstvu, nasilju i progonstvu svieta, a rukovodio ju da u bludnju pala nije? a što je najvažnije: tko je, koji je nju po svemkolikom svietu razgranjenu u jedinstvu vjere uzdržao i uzdržaje? Je-li to slučaj? ili koja druga moć? Vriedno je promatranja i to, kojim se načinom to proizvadja? jer koliko mi znamo bogoslovi razliku čine medj inšpiracijom i medj nepogrešljivošću. — Napokon:

Priroda, da proizvod svoj uzčuva, da mu razvoj osigura, to čini kroz sredotočne organe istoga proizvoda, ako srce ili klicu životnom svojom snagom nadahne i u životu uzdrži, onda je od proizvoda svaku pogibelj propasti uklonjena. Vriedno bi bilo zrelo promatrati, koji je onaj organ u organizmu crkve, koga bi osobito za uzdržanje cieloga organizma čuvajući ga od bludnje, a tim i od propasti, morala njegovati i čuvati ona moć, što crkvu kao moralno tielo ima voditi u svu istinu, a razgranjenu po svietu u jedinstvu vjere uzdržati? Kad se novinarstvo toliko za boljak i napredak čovječanstva brine, neka nam i ova pitanja promozga, razpravi i razjasni! Pitanja su velevažna, pravi ter istiniti rezultat promatranja zahvalno će primiti vas koliki katolički sviet, pak i pisac redakah ovih.

Andrija Stipić.

Koncilska hronika.

Camera apostolica objavila je za porabu saborskim otcem podpun imenik svih kardinalah, patriarhah, primasah, nadbiskupah, biskupah, opatah nullius dioecesis i redovnih generalah, koji imadu pravo ili povlast biti na općem vatikanskom koncilu *). Imenik taj tiskan je jako liepo, obsiže 78 stranah in folio, i počam od primasah podaje pod tekućim brojem ime i prezime, naslov crkve, pak dan i ljeto promocije. Kardinalah ima sada 55, 15 stolicah ima praznih, jer podpuni broj iznosi 70. Od svih ima 6 kardinalah biskupah, 41 kardinal svećenik i 8 kardinalah djakonah. Evo jih redom:

*) Emi et Rmi Domini S. E. R. Cardinales, Rmi Dni Patriarchae, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates nullius dioecesis, supremi Ordinum regularium moderatores, quibus jus aut privilegium est sedendi in Oecumenico Concilio Vaticano. Romae ex typographia Reverendae Camerae apostolicae 1869.

Digitized by Google

I. Kardinali biskupi: 1. Mattei, dakan, biskup u Ostii i Villetri; 2. Patrizi, biskup u Portu i S. Rufini; 3. Amat, biskup u Palestrini, podkancelir sv. crkve rimske; 4. Clarelli, biskup u Frascati; 5. di Pietro, biskup u Albanu; 6. Reisach, biskup u Sabini.

II. Kardinali presbiteri: 1. De Angelis, nadbiskup u Fermu: 2. Vannicelli-Casoni, nadbiskup u Ferrari; 3. Bonald, nadbiskup u Lyonu; Schwarzenberg, nadbiskup pražki; 5. Corsi, nadbiskup u Pisi; 6. Asquini; 7. Carafa, nadbiskup u Beneventu; 8. Riario Sforza, nadbiskup napuljski; 9. Mathieu, nadbiskup u Besançonu; 10. Donnet, nadbiskup u Bordeauxu; 11. Morichini, biskup u Jesi; 12. Pecci, biskup u Perugii; 13. Rauscher, nadbiskup bečki; 14. Barnabo; 15. Cyrillus de Alameda, nadbiskup u Toledu; 16 Antomucci, nadbiskup u Anconi; 17. Orfei, nadbiskup u Ravenni; 18. Milesi, commendar-opat u S. Vincenzo i Anastasio alle tre fontane; 19. de Silvestri; 20. Billiet, nadbiskup u Chamberyu; 21. Sacconi; 22. Garcia Cuesta, nadbiskup u Compostelli; 23. Quaglia; 24. Panebianco; 25. Trevisanato, patriarh mletački; 26. de Luca; 27. Bizarri; 28. de la Lastra y Cuesta, nadbiskup u Sevilli; 29. Pitra; 30. Guidi; 31. Bonnechose, nadbiskup u Rouenu; 32. Cullen, nadbiskup u Dublinu; 33. Hohenlohe; 34. Bulio; 35. Bonaparte, 36. Ferrieri; 37. Gonella, nadbiskup u Viterbu; 38. Barile; 39. Berardi; 40. Moreno, nadbiskup u Valladolidu; 41. Monaco la Valetta.

III. Kardinali djakoni: Antonelli, Caterini, Grasselini, Mertel, Pentini, Consolini, Borromeo, Capalti.

Tude je izpušteno krstno ime i naslov crkve, svi oni kardinali, kod kojih nije imenovana crkva, pak kardinali biskupi stanuju u Rimu i obnašaju službe.

6. Kardinalah u ovaj je par prepriečeno, da nepribivaju na koncilu i to: kardinali Reisach i Donnet sbog bolesti, Billiet, Bonald i Cyrillus s visoke starosti (svaki je preko 80 godinah), kardinal u Compostelli sbog parnice, što ju s njim zametnula vlada. Ima jih dakle na koncilu 49.

Imenik navodi 11 patriarhah, jer patriarh mletački naveden je medju kardinali, a ima jih 5 latinskih (u Carigradu, Aleksandriji, Antiohiji, Jerusalemu i zapadnoj Indiji) i 6 iztočnih, naime 2 melhitička u Antiohiji (jedan je resignovao) 1 maronitski i 1 sirski u Antiohiji, 1 haldejski u Babilonu i 1 armenski u Ciliciji. Imenik navodi 7 nadbiskupah kano primase, a to su nadbiskupi u Solnogradu, Bragi, S. Salvatoru u Braziliji, Gnieznju i Poznanju, S. Jagu na Cubi, Tarragoni i Ostrogonu. Najstariji je nadbiskup d'Argenteau, nadbiskup u Tyrusu, nekoč nuncij u Monakovu, sada kanonik u Lüttichu, imenovan 2. listopada 1826. S primasi ujedno ima katolička crkva 166 nadbiskupah, medju njimi 33 obreda iztočnoga.

Od broja 167 do 921 navedeni su biskupi t. j. njih 754, a od broja 922 do 927 opati nullius dioecesis, kojih ima 6. Ovi opati inače s biskupskom jurisdikcijom jesu u S. Paolo kod Rima, Monte Cassino, Monte Vergine, Cavae, S. Nicolao, i Benedetto u kneževini Monaco i u sv. Martinu u Ugarskoj. Zatim slede imena 22-jice opatah s infulom (iz Austrije opat Zeidler iz Strahova, Lang iz Mettena u Bavarskoj, Schmid iz Einsiedelna u Švajcarskoj, Gueranger iz Solemesa u Francezkoj, dva opata trapista, iz Amerike Bonifacij Wimmer, 1 iz Englezke, 2 iz Sicilije, 3 Maronita, 1 Melbit, 1 Haldejac, 1 basilianski opat iz Messine, generalni opati lateranskih kanonikah, Valombrosanah, Cistercitah, Silvestrinah, Camaldulensah, Olivetanah). Za ovimi se navode redovni generali i generalni vikari congregacijah, redovnih klerikah, naime Barnabitah, Somaskah, Ježuvitah, kongregacije matris Dei, Piaristah, Teatinah, Carraciolinah, Camilianah. Izza ovih generalni glavari redovah Camaldulensah eremitah u Toskani, Monte Corona, Kartuzianah i 2 melhitskih kongregacijah. Napokon se navode generali mendikantah, naime Dominikanah, Franciškanah, Conventualah (minoritah), Capucinah, Augustinah, obuvenih i bosih Carmelitah, Servitah, Minimah ili Paulanah, braće pokore 3. reda sv. Franje, bosih Augustinah, reda de Mercede, Trinitarah starije observancije.

Ima dakle kardinalah 55, primasah, nadbiskupah i biskupah 921, opatah s biskupskom jurisdiceijom 6, opatah s infulom 22, redovnih generalah ili generalnih vikarah 30; ukupno 1034 koncilska člana s pravom glasa.

Stolac prvoga predsjednika saborskoga kardinala Reisacha dugo vremena gledao se prazan, pak se već sada za cielo zna, da se taj više nikada nanj neće sjesti, kako se je neprestano i najviše nadao i molio papa. Prije njega umre u Rimu noćju sa 17. na 18. pros. poslje duge bolesti kardinal-djakon Franjo Pentini (rodj. 11. pros. 1797. kardinal od god. 1863.); a 17. prosin. u večer biskup premislanski iz Galicije Antun Manastirski (rodj. 1803. biskup od 1863.), koj je umah s dolazkom svojim obolio. Tečajem prosinca mjeseca jošte nedodjoše svi biskupi, koji su naumili doći. Već samim brojem saborskih otacah stoji dakle ovaj sabor nad svakim drugim. Hvalio se sabor kostnički (Constantia) sa sjaja, a i broja velmožah svjetovnih i duhovnih; nu na njem bijaše, ako se najviše uzme 3 patr. 29. kard. 33 nadb. 150 bisk. 100 opatah i 300 doktorah theol. et utr. jur. nuz množinu vladarah, knezovah i vojvodah. Pratnja jest bila kamo veća i sjaj ponosniji; jer sa svakim kardinalom dodje 30—140 glavah; nadbiskup gniezjanski dodje s 300, soligradski s 360 glavah, nadbiskup moguntinski jašio u blistavih oklopih, a za njim 630 svietlih konjikah njegovih, papa pako Ivan 23. dodje samo sa 600 glavah svoje svite. Na vatikanski sabor doveo je svaki crkveni knez sa sobom po jednoga tajnika i slugu, malo koji da bi imao po dva sluge. — Jest i sada trebalo koju tisuću kolah da na Vatikan dovezu biskupe i njihovu pratnju sa svih stranah grada, veličanstvena bijaše i ta povorka to na kolih to pješke,

Digitized by Google

ter je trebalo pol ure, dok je mimo tebe prošla pješka procesija, prem se je sbog kiše išlo najkraćim putem. Divne-li i čudne bijaše tu raznolikosti. Za sjajnom kardinalskom kučijom vučenom od gizdavih vranacah uplela se kolešca na jednoga konja s biskupom misionarom iz Azije ili Afrike. — Za ugarskoga prabiskupa kaže se da zna sjati najviše.

Spomenusmo jurve, da se red oko početka sabora 8. pros. neda pohvaliti. Već je to jako pomelo red, što za biskupske pratioce nije bilo naznačeno mjesto, prem su polag programa morali biti u procesiji svaki sa svojim biskupom. Kad se je ulazilo u „Aulu“, pokazaše biskupskoj sviti bližnju kapelu sv. Šimuna i Jude, ali je ta bila jurve tako puna, da nije bilo moguće uljezti u nju, i tako se svačija svita sa svojim biskupom razstavila. Velika većina nije od svečanosti vidjela posve ništa. Kad su poslje sjednice biskupi počeli izlaziti van iz sabornice, pak imali skinuti sa sebe crkveno ruho u bližnjih kapelah, koje nisu bile zabilježene brojem, nastalo je sto mukah za sluge i gospodare tražeći jedan drugoga, a budući isti ulaz i izlaz, nastala povrh toga na vratih krvava stiska. Vojnici stavljeni na stražu za odbijanje gledalacah slabo bi se maknuli i pravili red. Vidio sam — piše dopisnik: „Augsb. Post. Ztg.“ mnogoga biskupa pod mitrom i pluvialom, kako amo tamo bludi po silnih prostorinah crkvenih, tražeći svoje ljude, mnogoga u istom ruhu po crkvenom pridvorju, a po kojega tija vani po daždu. Oni pako, koje je sreća nanesla na svoje ljude i opravu, i provući se kroz stisku, snašla huda napast na kraljevskih stubah (scala regia), kamo su se kola privažala. Trebalo je tu nove sreće i nuza nju svakako vremena, dok su se medju stotinami kolah na trgu mogla naći prava, a s njima tada kroz guste tisuće privesti do gospodara. Po takovu mnogi, koj za kola na mjesec plaća po 500 franakah i više, morade sve onako u koralnom odielu bez kišobrana a po ružnu daždu potražiti takodjer jako dalek stan. Naravno puno je tomu bilo krivo vrieme i neobična naloga svieta, kakova niti je bila lane na Petrovo, niti ljetos na papinoj zlatnoj misi, pak što se je sbog vremena program malko morao promieniti; nu puno toga nije bilo dobro promišljeno i previdjeno. —

Hod u crkvu bijaše po svaki način veličajan. — Što se tiče sabornice (aula concilii), za tu je jurve naš dopisnik spomenuo, da je za govor i viećanje puno neprikladna; jer ako i jest to samo pobočna kapela sv. Petra, prostorom i višinom riedko se nadje sva crkva tolika. Sbog toga držati će se kongregacije u priestolnoj dvorani, a samo svečane sjednice u sv. Petru. U redu ide se i u saboru sjedi po stepenu časti i po prekonizaciji, t. j. kako je tko za svoju čast potvrdjen i proglašen. Ugrin katol. svećenik iz Rima tuži se u „Pest. Lloydu“ na taj red ovako: „Rimska kurija misli da netreba čuvati primata u pojedinih zemaljskih crkvah. Uzrok je razumljiv (valjda misli ono, da priekim okom gleda svaku narodnu u crkvi težnju i osebunjak), pak jer primat nije nikakov stepen hierarhični niti osobita kakova čast duhovna, i to je težke muke stojalo izhoditi za ono malo ovakovih dostojanstvenikah mjesto pred nadbiskupe i biskupe knezove, pak ako smo pravo obavieštеni, i ota je odlika dopuštena samo kano iznimka za ovaj sabor.“

Pogled po sabornici, kad su sakupljeni otci, a motri se u sve, pričini se na prvi mah malko čudan i jednoličan sbog velikih bielih mitrah na biskupskih glavah, koje ti najprvo ukradu oči; nu puno je zanimivije motriti pojedine razrede i dielove slike. Tu ti se prikaže mnoga prava uzorglava ljudska; tu ti kroz spokojno i ozbiljno lice prosieva velik duh i duga historija. Osobito ištu poštovanje duge siede brade iztočnih patrijarkah i drugih glavarah. Od kuda sve dodjoše i kakovi su! Vidjeti je mnogomu da je ostario više od truda i muke, nego od dobe. Pokraj mnsgra. Lamys de Santa Fé, koj propovieda Indijancem na skrajnih granicah južnih saveznih državah vidjeti je m. Maigreta, apostola otokah sandviških, a blizu m. Allardsa, koj življaše medju Kafri na Port-Natalu, sjedi apost. vikar iz Tonkina. Ovaj mlad čovjek s crnom bradom i vatrenima očima, nu bliedih i upalih licah jest m. Petit-Jean, koj je utemeljio prvu crkvu na otocih Lien-Jeku i uzkrisio kršćansku vjeru u Japanu. Onaj opet onamo častna lica muž, kojemu se na čelu zrcali razum i razbor, jest m. Kenrick, nadbiskup iz St. Louisa u Missouriu. Oko prše okolo, a nezna gdje bi se duže zaustavilo. Kako sam si nekada pomišljao patrijarhe Abrahama, Izaka i Jakoba, (reče jedan biskup) takove evo vidim sada patrarhe Kaldejacah i njihove drugove. Iztočnjaci sa svojom čudnovatom za nas, ali prebogatom i dragocjenom opravom udaraju u oči. Evo ti jednoga. Muž mrka i tamna obraza, liepe duge talasate brade, na glavi mu svoje vrsti biret s dugom koprenom ljubičaste boje, haljina na njem svietlo modra prevezena zlatnimi ružami i zviezdami, a jednako vezenim zlatnim obrubom. Drugomu opet mitra na glavi kruna, a plašt na njem ružičaste boje izvezen zlatom. Treći nosi plašt sdola naokolo načičkan zvoncem do zvonca, kako nošahu velesvećenici staroga zakona, a za svakim korakom tihano zveknu. — Liepo-li se i tu vidi u svem katolička crkva!

Materijalizam na sveučilištu Peštanskom.

Čini se, ko da je neka osobita manija obuzela korifeje materijalizma, odkako je teorija glasovitoga englezkoga naravoslovca Karla Darvina [1]) na javu iznieta; čudna-li se uzvrtila ta svojta uvedši pomenutu teoriju

[1]) Godine 1859. izadje prvi put u njemačkom prievodu glasovito djelo: „Über die Entstehung der Arten im Thier- und Pflanzenreih durch natürliche Züchtung oder Erhaltung der vervollkommneten Rassen im Kampfe ums Dasein.“ — Charles Darvin. —

Digitized by Google

kao temeljno načelo svim svojim izvodom, sve je sile uprla, da ugledom čuvenoga u učenom svietu naravoslovca svomu sustavu dadne barem prividni značaj temeljitosti, te mu tako prokrči put do učenoga, većma do neuka svieta. Nebi ravno lošo proračunano — ali jim uza sve to nepodje za rukom zabašuriti istini trag, osobito ne u znanosti, gdje je razlog nad sve autoritete. Niti je moguće, da bludnja dugo slavlje slavi nad istinom, ako ne, da se konačna pobjeda istine još s tim većim slavljem prikaže. — Stoga, kolikogod se uprli poglavice modernoga materializma, kao: Huxley, Vogt, Büchner, Haeckel i kako se sve ti promicatelji majmunoslovja zovu, da raznimi djeli, u raznih časopisih te otrovne proizvede uzavrele fantazije u sviet proturaju; to se ipak opaža malo uspjeha, dočim se u najnovije doba latiše upravo skrajnih sredstvah: obilazeći poveće gradove na javnih mjestih, u istih akademičkih dvoranah smjestiše svoje stolice, s kojih bacaju svoje otrovne striele na sve strane, te potresaju istimi stožeri ljudskoga družtva. — Već se odatle vidi kakovi se pobornici istine i za čim idu, kako si baš skupo daju naplaćivati trud k jednom bo predavanju stoji ulaznica ništa manje nego 12 for. — plemenito bo požrtvovanje samo se u učiteljah istine i svjetla opaža — te i duboko počituje. No neće biti jamačno zadnji razlog toj žurbi i revnosti te majmunske svojte, što opaža i već u napried živo osjeća strašan poraz, kojega jim naviešta gromovni tutanj s angjelgrada. — „Roma locuta est"! i nehotice se potresa nad otajstvenom silom i važnošću te klasične izreke najokorjeliji bezvjernik, kao i najgoropadniji majmunoslov. Tu će biti uzrok njihovoj zabuni: „Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei, convertantur et erubescant valde, velociter" [1]); pozornu motriocu dogodjajah neizbježe njihova odveć vidna smutnja. I Peštanci se dostali riedke sreće: u svojoj sredini pozdraviti jednoga od tih promicateljah tmine, i to ne baš od najmanjega glasa, poznatoga naime profesora Breslavskoga Karla Vogta čuvena na daleko s naravoslovne vještine. Nemarimo mu priznati vještine u naravoslovju, barem je kao takov po svoj Evropi na glasu, osobito kao revni promicatelj materializma sborom i tvorom, u čem mu dakako taj glas podpuno i pripada; — uza to mu ipak inače dorasli muževi — dakako nematerijaliste — odriču s više razlogah strukovnjačku vještinu na polju exactne naravoslovne znanosti. [2])

Otaj indi famozni „Naturforscher" pošto bi obašao njemačke gradove, da ih napoje kalužom svoje razkalašene fantazije, dotetura se eto i u magjarsku priestolnicu, nebi-li ubrao lovorike, koje mu u domovini povenuše, jer tamo je njemu loša sreća, kako pišu, naišao naime na jake i odrešite protivnike, koji se nedadu tako lasno zavaravati lažnom sofistikom [1]). Indi u Pešti — tà ta se varoš povela u svem za duhom modernih velegradovah, koji svu svoju znamenitost i civilizaciju stavljaju u novotarijah naperenih proti vjeri i crkvi — a u bezvjerstvu Pešta ostalim drugaricam svjetskim upravo prednjači, što će bit po svoj prilici i Vogta sklonulo, da pokuša ovdje svoju sreću.. Tek se proneo glas, da se je taj glasoviti gost pokazao u Pešti, već si drugi dan mogao čitati na uglovih na rife duge tiskane pozive na 6 javnih predavanjah u sgradi evangeličkoga gimnazija; „O rodoslovju čovjeka" — i to nota bene uz skupu ulazninu od 12 for. na osobu! — Premda je nemalu senzaciju pobudio u tako zvanoj inteligentnijoj klasi stanovničtva, ta kako da se bezvjerna Pešta nezanima, što zaudara po slobodoumlju naperenu proti vjeri katoličkoj! — to se uza sve to ipak čini, da Peštanci uz svu simpatiju za modernom civilizacijom, nisu toliko veledušni i darežljivi da toliko žrtvuju za tu kratku a neizdašnu zabavu. A i oni, koji posjetiše to predavanje više dakako s puke znatiželje, bijaše bo, kako vele i jedan desetak svećenikah, pokazaše se posve hladnimi i nehajnimi spram tih inkriminacijah na rod ljudski. Tako se Vogt kruto prevario u svojih bujnih nadah, snujući valjda ovdje ustrojiti propagandu za svoju nauku, ali mu i tu loša sreća bila. Nu uzprkos svim tim neplodnim naporom nesmalaksà taj neumorni promicatelj majmunstva, već pokuša sreću tamo, gdje je mogao kao bezdvojbeno na bolji uzpjeh računati: proglasi naime, da će slušateljem sveučilišta dati jedno bezplatno predavanje. Ta dà, nedavno se ti čestiti gradjani „aulæ scientiarum" baš opošteniše javnim škandalom izvedenim proti vjeri katoličkoj i njezinim sljedbenikom onom javnom fakinadom na kat. skupštinah — kako ju razboritiji zovu — koja ih podpuno karakteriše, i dovoljno zasvjedočiše, da su podpuno dozreli za hranu koju jim nudi njemački „Affenmensch." — Kod takve indi čete valjade Vogtu pokušati sreću. Kao što se je moglo očekivati, ti budući stupovi domovine i poredka družtvenoga radostno se odazvaše toj ponudi, te izabravši odbor, koji bi imao čitavu stvar rukovoditi, umole magnif. rektora za dozvolu, koja im bude bez ikakve dalje primjetbe smjesta udjeljena. Netom bude izdan poziv na sve gradjane sveučilištne, da se obučeni u svečano odielo sa sabljom i kalpakom sakupe 17. p. m. po podne u 1 sat u dvorani sveučilištnoj na pomenuto predavanje Vogtovo. Bila to, kako se iz poziva vidi, naumljena javna demonstracija; i slušateljem bo-

[1]) Ps. 6.

[2]) Tako n. pr. Dr. Michelis u časopisu: „Natur und Offenbarung"; Dr. Baltzer u svojem djelu: „Die Schöpfungsgeschichte" i „Über die Anfänge der Organismen"; Dr. Reusch: „Bibel und Natur", medju paleontolozi jedni od prvakah, kao Englez Murhison, medju Niemci Poepert — odriešito se izjaviše protiv Darvinizmu. —

[1]) U Breslavi držao Vogt 6 javnih predavanjah: „o propovjesti čovjeka;" umah zatim dr. mudro- i bogoslovja lv. B. Baltzer vas pred istim občinstvom mnogobrojnim svakoga staleža i spola predavanja: „Über die Anfänge der Organismen" da pobije i oprovrgne Vogta, i to tolikim uspjehom, da je svеobće odobravanje steklo.

Digitized by Google

goslovja bude više iztisakah toga poziva dostavljeno, pa je valjalo toj demonstraciji izvesti malu protudemonstraciju — ele od bogoslovah nijedan nepodje, kako se moglo i očekivati. — No nemogoše ipak te svečanosti izvesti, kako naumiše, jer ima i medju njimi, koji puno nehaje za te komedije, ko što se je moglo zaključiti iz posmjeha, što sam ga opažao na licu jedno za drugim odilazećih kući — baš krasan fiasco za gradjane i proroka im! Oduševljenja nebijaše baš nikakva, a pitajući ih šta su nova čuli i vidili, odgovorili bi posve naivno: „Vidjesmo čovjeka, gdje dokazuje svoj majmunski porod!“ Na čast mu, nezavidimo mu! —

No svakako je karakteristično, što se je isti evangelički superintendent peštanski živo protivio toli sramotnu predavanju, veleć: „Ta sviet će nas za ludjake držati“; ali ipak nije mogao odoljeti navali crkvenoga vieća, koje je bilo sklono ustupiti jednu dvoranu i to jedino s financijalnoga gledišta uz vrlu skupu cienu. No čemu se protestant protivio, čudo! na to je svom spremnošću privoljio rector magnificus katoličkoga sveučilišta, i sam poznat inače kao odrešit katolik — dočim je ne samo dao dozvolu za predavanje, već bezplatno ustupio i sveučilištnu dvoranu — onu istu dvoranu i stolicu, s koje se je tek prije nekoliko danah orio glas mladoga doktora [1]) bogoslovja, branećega u javnoj disputi istine kršćanske vjere. S iste indi stolice ori se evo bogomrsko huljenje vjere i znanosti, najdragocjenija svetinja ljudska na ruglo se stavlja i to na sveučilištu strogo i odlučno katoličkom; tako se obezčašćuje hram čiste i nepokvarene znanosti! Ali šta nije sve moguće u toj bezvjerskoj Pešti, u tom pravom Babilonu Magjarije! Zla usta govore da je rector magnificus jurid. profesor Konek ovom prigodom htjeo uzpostaviti svoj renomè, što ga tobož izgubio pred javnim mnenjem prerevnim bajage ultramontanizmom; stoga se valjalo ulaskati javnomu mnenju, te opet ući u milost, a nikad ljepše sgode do ove, pokazati se slobodoumnim po kalupu modernoga liberalizma. — Čudna-li značaja, a još čudnijega liberalizma?! Rongeu, Vogtu i svakoj skitalici, samo ako nasrće na vjeru na pogrdu dostojanstva čovječega, slobodno je posvuda javno govoriti i svoju nauku širiti, još im se ide na ruku, samo za katolika u ovoj konstitucionalnoj êri razvikana liberalizma neima ni toliko slobode, da se posluži obće gradjanskim, da čovječjim pravom: da slobodno izjavi svoju viersku izpovjest. — Čudna-li pojma o slobodi u tom razvikanom 19. vieku civilizacije! Ali neka, potrpiti ćemo jošte, svaka sila za vremena. Rudi zora, — i nam će svanuti sunce bolje budućnosti, što čim skorije Bože daj! —

S. K.

[1]) Baron Karlo Hornig, predstojnik naukah u centralnom sjemeništu, sada upravo pratilac nj. visosti kneza primasa u Rimu — bio je nedavno u istoj dvorani promaknut na doktorat bogoslovja.

Viestnik.

Zagreb. Preč. g. kanonik čuvar prvost. crkve Gjuro Križanić, poslao je povrh položenih jur lane zakladah na prv. kapitul kao zakladne glavnice jošte 3000 for. i to s ovakovom naredbom: za maticu crkvu župe pregradske, gdje bijaše župnik, 1000 f., za filijalne kapelice iste župe sv. Leonarda 400 fr., sv. Ane i sv. Jurja po 300 f.; zatim crkvam na Kostelu 300 f., na Konobi 200 f. Kamenskom u slunj. puk. (rodna župa) 200 f. Velemerić (rod materin) 200 i sv. Ksaveru fil. sv. Marka u Zagrebu 100 for.

— U hierarhiji grčko-iztočne crkve kod nas dogodila se znamenita promjena, koja će zanimati i naše štioce, a to: da je izborom i odlukom sinoda pakrački biskup presv. i preč. g. Nikanor Gruić dobio biskupiju novisadsku, upravljatelj pako iste preč. g. German Angjelić izabran za biskupa pakračkoga.

Italija. Kardinal August Reisach umro je poslje duge bolesti dne 23. pros. pr. g. u samostanu redemptoristah Contamines u gornjoj Savojskoj. Bog sam najbolje zna, koliko je za taj život molio papa Pio IX. i množina drugih štovateljah njegovih, nu svidje se Gospodinu upraviti drugačije. Reisach rodio se u Rothu u Bavarskoj 6. srp. 1800, a g. 1836. postade biskupom u Eichstättu, deset godinah kašnje 1846. postade nadbiskupom München-Freising. Kad je na vladu bio stupio pokojni kralj Maksimilian mnogi put se je nadbiskup ljuto sukobio s vladom i sbog svojega tvrda značaja i revnosti pretrpio mnogu težku nepriliku i zadjevicu, pa kad se je papa s kraljem napravio, morade se nadbiskup grof Reisach ukloniti s mjesta, nu tako, da ga je papa imenovao za kardinala in Curia romana g. 1855. i dao mu biskupiju Sabina spojenu s opatijom St. Maria di Farfa. Kardinal bijaše takodjer prefekt kongregacije za znanosti (studiorum) i kao takov osobito pazio na njemačku knjigu, a bio je on član jošte različitih kongregacijah, kano: inkvizicije, obredah, propagande, osobito posebne za iztočne obrede, zatim u kongregaciji indeksa, za izpit biskupah i za izvanredne crkvene poslove, a zaštitnik njemačkoga zavoda all' anima. God. 1863. bijaše u Tridentu apostolski legat na 300godišnjici sabora tridentinskoga. Oko pripravah za sabor vatikanski imao on pune ruke posla, a saboru imenova ga papa za prvoga apost. legata i predsjednika. Na zadnjem putu u Savojsku, od kuda se više nije vratio, posjetio je ured lista „Unita cattolica“ u Turinu, i prem je već tada puno trpio, prebavio je ipak, kako isti list pripoviedа, preko uru tud u razgovoru o crkvenih poslovih i o sv. otcu, a na sebe kano da je zaboravio. —

Na znanje.

Po novoj ministarskoj naredbi od 15. pros. pr. g. neima se više pisati reklamacija porad izgubljena ili zaostala lista u pismu otvorenu, kako do sada, nego na tiskanoj za taj posao bielici poput poštanskih naputnicah za novac, ter na jednom dielu napisana od reklamanta reklamacija ide poštom, odrezak (coupon) s potvrdom reklamacije vrati činovnik za dokaz. Reklamacija ima se predati za tri dana računajuć od onoga dana, kad list obično mora stignuti u mjesto, a za mjesta, gdje nije pošta, daje se rok od pet danah. Kašnje reklamacije nisu proste od poštarine. *Komu prvi list proti želji dodje, molimo vratit ga, a komu nedodje a želi ga, ili po slučaju zaostane, molimo što prije prijaviti.*

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 2. **Tečaj XXI.** **U Četvrtak, 13. Siečnja 1870.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkva i sloboda.

(Konac.)

Ali u sjevernoj Americi vlada sloboda, kakve neima nigdje u starom svietu, sve religije podpuno su ravnopravne, i katoličkoj crkvi je pri tom dobro: zašto da nebude tako i pri nas? Ovdje valja pravilo: kad dvojica jedno čine, nije ipak jedno. Nisu one naselbine, iz kojih je izrasla ta velika savezna država, nastale bez religije, već iz nje. Osnovatelji Nove Englezke biahu sanjari Independenti, koji su hteli samo od Duha svetoga nauka primati, pa za to odbijali svaku crkvenu vlast, kao da smeta djelo božje. Ali ono, što su mnili da je nadahnuće Duha sv. biaše im od tolike ciene, te su ostavili domovinu, da osnuju obćine, gdje bi probudjenici u svih pitanjih odlučivali. Naravno da im nije bila ni na kraj pameti kakova ravnopravnost religijah; u Virginiji pako, gdje su sljedbenici visoke crkve bili u većini, uporavljali su se proti dissidentom englezki zakoni, te nisu trpjeli ni umjerenijih Puritanah, nekmo-li sljedbah, što su iz ovih nikle. Puritanska strogost kašnje popusti; tekar kad je valjalo boj biti proti materi zemlji i k tomu sve sile prikupiti, izjavi se ravnopravnost protestantskih vjeroizpoviedanjah, a ona se iza toga razcjepkaše na način, komu u povjestnici nigdje primjera neima. S tim je stupala jednakim korakom ohladnjelost srdcah za religiju. Došlo je do toga, da ima u saveznih državah preko 90 raznih protestantskih religijah (denominacijah), a više nego polovina onih, koji sebe protestanti zovu, nespada k nijednoj od svih ovih. Sasvim tim nisu se ondje proti religiji onako namjestili, kako to propisuje europejska prosvjeta svojim naučnikom. Praunuci Puritanacah čuvaju jošte kršćanskih uspomenah, kojim oni podvrgoše ne samo svoje veselje, nego još, koliko im je god do novca stalo, i svoje poslove; nigdje se nedjelja strožje nesveti, neg-li u Americi. Za to su oni daleko od toga, da bi si držali za čast nijekati Boga, a većina jih dopušća bez prigovora sv. pismo kano rieč božju, makar drže za suvišno slušati kakova prodikača. Starinski dakle Amerikanci, oni koji kreću javnim mnienjem, nemisle religije mrziti, ili hvaliti kada tko do nje ništa nedrži, pa premda mnogo na drugi sviet nemisle, neimaju ipak ništa proti tomu, ako drugi nanj ozbiljno misle. Da pako država tim ljepše cvate, čim je državljanom manje do religije stalo, to oni drže za sljepariju. Ako koji došljak iznese huljenja i laži, kakovimi se u Europi stiče slava liberalizma, brzo ga snadje zasluženo preziranje, te mu obično revnost ohladni.

Zato je u Americi s bezkonfessionalnimi školami, koje su medjutim mnogim Amerikancem nevolja, sasvim drugčije neg-li ondje, gdje ih uvlači europejski liberalizam. Nisu one nipošto ondje, da boj biju proti religiji, već su posljedica razpaloga protestantizma, pa ipak i dokaz, da objave božje, koja im je zajedničko polje, nemisle baciti. U većih gradovih sbiva se, da u istu školu idu djeca od deset i više religioznih partajah, sutra će se morda pomoliti i dat upisati kakva nova denominacija, koja kakvo mu drago mjesto sv. pisma tumači kako nitko prije, no djetca takovih obiteljih neće za to prestati iti u onu školu. Ali roditelji neće nipošto, da im se djetca za njihove novce od njihove religije odvraćaju. Učitelj dakle ima sa svojimi učenici čitati sv. pismo: no mu je najstrožje zabranjeno ikakovo tumačenje dodavati, inače ga nefaljeno gone: što tim laglje biva, jer običavaju učitelje samo za kratko vrieme uzimati u službu.

To sve valja znati, ako se hoće to pitanje pravo prosuditi. Došljaci katolici stupaju ondje

Digitized by Google

na zemlju, gdje se njihova crkva nemože pozivati na nikakva stečena prava: jer, ako izuzmeš jedini Maryland, ondje su protestanti za protestante osnovali družtvo. Nit se išta činilo za privabit katolike, jer su ih do godine 1830. gledali kano pogane; tekar kad im je broj toliko narastao, da se moralo na nje obazreti, skaniše se priznat ih za državljane s podpunim pravom. To se točno izvršuje: još se nije izvrglo u Americi anglo-saksonsko čuvstvo za pravo, i ono je jedino mogućim učinilo, te se je od uredjenja, kakvo je ondje družtvu dano, sbilja učinio trajni pravni savez. Državna dakle vlast radi s katolici sasvim tako, kako i sa svakom od devetdeset protestantskih partajah, pa jer je u američkih državnikah previše zdrava suda, da nebi vidjeli, kako se nemoć njihove religije postala od razcjepkanja nemože imenovati nikakvom srećom, zato gledaju sa štovanjem na jaku jedinost katoličke crkve.

Što se pako tiče pitanja: kako su u takovih odnošajih mogli izpuniti se vanjski uvjeti obstanku crkvenih običnah? tu valja uzet na um, da su jako velik dio ondješnjih katolikah Irlandezi. Blagoslov je nad djelom sv. Patricija, te su Irlandezi osobito jaki na vjeri. Djetca Erinova održala su ognjenu kušnju dviestogodišnjega progonstva; odtjerani od svoje kuće i kućišta, postavši zakupnici svojih tlačiteljah, tišeć si glad kukavno krumpirom uztrajaše nepomično, premda se sve moguće činilo, da ih raznimi poboljšicami primame krenut vjerom. Dakako da je tomu doprimogla mržnja na Saksonce; ali samo čuvstvo pretrpljene nepravde bez ljubezne snage kakova višjega osvjedočenja nebi moglo na dugo odoljeti tolikim i tako dugim nevoljam, te uzdržati oltar. Više je neg-li tristo godinah, što se dragovoljnim prineskom brinu Irlandezi uzprkos svomu siromaštvu za mnogobrojno svećenstvo i crkve svoje zemlje; sviest, da se tim odužuju svetoj dužnosti, uvrežena prati ih i u Ameriku, a njihov primjer giblje i njemačke naselnike, koji većinom biahu u Europi vični tomu, da se od stalnih dohodakah namiruju potrebe za svećenstvo i božju službu. Da se u crkvu ide, za to je od velike važnosti to, što se u Americi strogo svetkuje nedjelja. Gospodin je izjavio, da je svetkovanje subote znak saveza, kojega biaše učinio s Izraelom, i ta rieč valja i za kršćane. Svetkovanje nedjelje i svetka potiče pojedinca, da bude kod velike žrtve pomirenja i da sluša gdje se navieštaju vječne istine; zajedno još izpoviedaju tako kršćani činom, da imaju višju svrhu, neg-li je uživanje blaga, koje se stiče šestodnevnim rádom. Kršćani se jako kvare, kad se oko njih nedjeljom i svetkom buka i rád izvodi, i sámi seljaci, u kojih inače, ondje naime gdje zvono uzalud nezvoni, vjera i ćudorednost znadu imati svoje utočište. Odtuda ćeš razumjeti, kako su u veliku dielu francezki seljaci prama religiji tako hladni tako nemarni, dočim u gradovih carstvo vjere svoje granice širi. Budući da se prosvjeta jako dobro razumije u svoju korist, za to joj je tako jako do toga stalo, da se rád prekine samo radi razveseljenja i naslade, i ona se služi svimi mogućimi doskočicami, da što hoće stigne. Osobito joj je procvjetanje obrtnosti na jeziku: ali zaslužbu znade jamačno Amerikanac cieniti.

Sasvim drugčije bilo bi s crkvom u sjevernoj Americi, kad bi zastupnici državah i povećih občinah držali za častnu si dužnost slušati zapovied mržnje na vjeru kako je u Europi: kad bi pako katolici u kojoj državi, gdje su u pretežnoj većini, jednom bili stisnuti u onakov položaj, kakav im je u sjevernoj Americi, nebi tada pri tom ostalo, već bi se crkvi brzo podvezala svaka žila. Ako ondje država samo toliko zna za katoličku crkvu, što ženitbu sklopljenu pred svećenikom drži civilno valjanom, to je posljedica od pravnih odnošajah, koje su katolici, pojedince doseljujuć se, jur našli; no da crkva koje katoličke zemlje toliko pravah izgubi te joj neostane ništa više, neg-li imaju u Americi katolici, a s njimi jednako i kakva petdesetorica, koji istom pokušaše utemeljiti novu nekakovu vjeru: to bi moralo biti da samo biesni neprijatelji državnom vlasti sasvim kretaju, i onda bi crkvi stanje bilo mnogo pogubnije, neg-li kad je u Nikomediji pribijen Dioklecianov progonstveni edikt. U ostalom Amerika je nova država, i neće biti jako dugo, te će se ondje dogoditi velike promjene, odlučne ustanove. Čim se pučanstvo donekle sgustne, i nebude više bezkrajna polja na zapadu za one, koji bi si kušali tu nov život stvoriti, neće se moći izbjeći jakim promjenam na ustavu. Ćudoredno žiće ondje jako pada; osobito je pogibeljan znak ona tolika drzovitost pronevjeriti javni novac: ništa bo se jače neprotivi duhu, kojega treba republici snažnoj dugovječnoj. Neka napokon popusti i svetkovanje nedjelje, neće tada stvari dugo ostati neodlučne: jer ono bi bio dokaz, da je propala moć kršćanskim uspomenam, koje jošte za njimi stoje. Morda je katolička crkva pozvana, da tomu velikomu puku, punu kipućih silah, donese spasenje; nije-li joj to sudjeno, to će ju snaći težke borbe.

Ono vrieme, kad su izpoviedaoci Isusovi stajali napram poganom goniteljem, bilo je veliko vrieme. Otimali su im imovinu, u tamnicu ih bacali, na kopanje rudah osudjivali, mučili ih mukah, kakve je samo mogla iznaći domišljata okrutnost, bacali su ih pred lave i tigre i metali ih na usijane pržnice; ali silnici mogahu samo njihovo

Digitized by Google

tielo ubiti, no im neslomiše srca. Njihova smrt biaše pobjeda, koju je nebo slavilo, i sjaj njihovih krunah neće potamniti u vieke. Njihova smrt biaše pobjeda, koja je sviet pomladila onim duhom, koji je njih kriepio. Njihovo je junačtvo srušilo kumire i uzčuvalo vjeru, a ova je sviet oživila i podigla, da se neraztoči u truhlosti, u koju mal da sasvim neupade; da su oni pod progonstvom pali, mi danas nebismo bili kršćani. Navale što se oposried kršćanskih narodah čine na kršćanstvo, nisu se tek jučer pojavile, ali u Austriji su nove. Sve što može varka i psovka, držkanje i laž namiče se dan na dan, kako bi se potresla vjera i otupila sviest; prava crkve zametnulo je zakonodavstvo u važnih stvarih, te se izvode uredbe sasvim podobne, da put utru razkršćanstvu. U tih okolnostih valja nam vršiti svetu dužnost prama Bogu, našim suvremenikom, no i prama budućem pokoljenju. Koliko to o nas visi, neka se maticam zemljam moderne prosvjete nedogodi, što se sbilo zemljam, gdje su njekoč sjali Ignatij Antiokijski, Athanasij, Basilij, Augustin, a sada od doma istine, koji se tada toli veličanstveno dizao, samo jošte preostaše raztepene ruševine, ili ni one. Pogibelj dušah opominje nas, da podvostručenom revnošću navieštamo rieč božju, dielimo sakramente, i svakom prilikom, koju nam daje briga za duše, da poučamo neznajuće, kriepimo slabe, tvrdimo one, koji se kolebaju, tražimo što je poginulo. Podvostručenom revnošću molimo se takodjer višnjemu Bogu: jer samo s njim možemo za njega raditi. Ali nas je dopala i ta zadaća, da dovikujemo i nedamo pomutiti istine o pravih crkve i njezinom položaju prama državi, pa je to služba, koji vršimo na uhar i budućnosti i sadašnjosti.

Upravo one stranke, koje meću zakon državni nad svaki drugi, drže najstrožji sud nad državnimi zakoni, koji su im nepovoljni, i tim pokazuju, da pravednost državnoga zakona mjere drugim njekim mjerilom a ne sámim državnim zakonom. To je tako i kod drugih ljudih, samo se iz toga vidi, da negovore istinu, kad kažu, da je državni zakon najvišji, osuditi i zabaciti uredbe, koje su tobožnjem napredku drage, stavljaju im na srce, ne da si zakone državne uzmu svomu sudu za pravilo, nego načela o čovjeku i državi, koja širi današnja prosvjeta. Usuprot, državi nebi dakako bilo obstanka, kad državljani nebi morali kojega zakona samo zato obdržavati, što nalaze, da je nepravedan ili neshodan. Kršćanin se nemože obvezati, da će svaki zakon bio kakov mu drago priznati za prav i valjan: jer bi se tako odreko razuma. Još manje će si naprtiti dužnost ter si prisvojiti one nazore o svietu, kojih treba, da se kakov zakon čini dosljednim: jer bi se tako odreko i razuma i vjere. Ta oni zakoni, koji su liberalizmu najviše na srcu, tim se samo dadu opravdati, ako proglasiš, da čovjek žive samo od danas do sutra, i sve njegovo blago i svrha mu da je naužit se jednoga časa. Kršćanin je pako dužan, državni zakon priznati za mjerilo gradjanskim pravom i obvezanostim.

Zakoni o lihvarenju sad su ukinuti u Austriji, i tomu je posljedica, da onakovi čini, koji su se prije kaznili i sklopljene ugovore činili nevaljanimi, sada ostaju bez kazne i temelj budu gradjanskim pravom. Držati to za neprikladno prosto je svakomu, jer misliti da je lihvarenje liepo i hvale vriedno protivi se sada kano prije zakonu božjemu i razumu, i svećeniku je i sada dužnost opomenuti lihvara na naknadu štete: ali neka je koji posjed stečen ma najočitijom i najnesramnijom lihvom, nesmieš ga prisvojiti sebi ni prevarom ni silom, što bi bilo nesamo pred državom tatbina i otimačina, nego i povreda sviesti: jer je to vlast države da ustanovi uvjete, pod kojimi je čiji posjed takov, te ga kano tudju vlastitost svi imaju poštovati. U koliko dakle državni zakon podieljuje gradjanska prava, u toliko nameće kršćaninu obvezanosti, koje mora izpuniti pod dužnost gradjanske pokornosti. Ali je drugčije, kad bi državna vlast propisivala kršćaninu nješta sobom nevaljala: jer tada valja više slušati Boga, nego-li ljude. Liberalizam neće da bude zadovoljan s ovimi granicami pravnoga polja: samo za modernu civilizaciju imala bi bit sloboda, nipošto proti njoj. On podmiguje najsramotnijoj lukavštini u potvaranju i zavadjanju; zapriečiti je, to je njemu izdajstvo proti napredku. Ustaneš-li pako javno proti njegovim djelom i naumom, samo neka ima najmanju izliku, odmah viče za uzapćenjem, za sudovi. Sasvim tim makar se koliko pravedno srdili, nesmiju katolici dat si pomutiti gradjansku pokornost: jer ovu vršeć služe višjem gospodaru. Usuprot neka nezaborave, da rabeć svoja državljanska prava imaju ovršiti važnu dužnost prama Bogu crkvi i svojim sugradjanom. U nas više nego igdje ima protikršćansko gibanje zahvaliti svoj uspjeh ne malenomu broju svojih odlučnih pristašah, nego velikoj množini slabićah, koji se neusudjuju svoga osvjedočenja izpoviedati. Tako ona agitacija zapovieda na izborih i političkih skupštinah. Zato hrabro! hrabro! Tako dolikuje mužu, to je, kako stoje stvari, sveta dužnost katoliku, tako se domovini služi.

Digitized by Google

Groblje i pokop

poleg poviesti i prava napisao Dr. Julij Liebbald Ljubojević prof. crkv. poviesti i pravah u Djakovu. U Osieku 1869. (Dobiva se kod pisca u Djakovu za 60 nč. a. v.).

Djelce ovo s prilogom iznoseći 111 stranah u 8. a posvećeno preuzv. gosp. biskupu djakovačkomu J. J. Strossmayeru hoće da se onako prihvati, kako ga je pisac namienio: da bude od njegova truda zrnce na pustom polju bogoslovnom. Takovo nastojanje vriedno je svake pohvale, i žive činom dokazane ponuke, makar mu i plodovi nebili savršeni. Bit će sve bolje i savršenije, samo pomozi tko kako može, da se to polje obrádi: nosit će sve ljepši i izboritiji plod. Pisac kaže sám u predgovoru, kakovimi se djeli služio; mjesto u kojem stanuje i njegova materijalna sredstva nedopuštaju mu imati svih željenih podatakah za ovakovu specijalnu razpravu, kô što je njegova: s toga se tu neima očekivati šta originalna nego samo to, da se bude onimi izvori i sredstvi, što ih mogaše imati pri ruci, vješto poslužio, i svoj predmet jasno predočio, — a toga mu nije smjeti odreći.

Kako sam naslov kaže, djelce se dieli u dvie glave: jedna radi o groblju, a druga o pokopu. Razlaže se pako polag poviesti i prava, tako da strana povjestna daje za pravnu stranu samo okostnicu — kako se pisac sam izrazuje u predgovoru. No mogao je pisac slobodno dodati, da svoj predmet razlaže i po ritualu, jer u §. 4. opisuje blagoslov u §. 11. pomirbu groblja, u §. 21. današnje obrede pri ukopu, a u §. 22. razlaže na širje rubrike mrtvačke mise. On tumači u §. 4. symboliku obreda blagoslovnoga, isto tako u §. 10. symboliku nadgrobnih spomenikah i znakovah: što n. pr. znači lyra, sidro itd., a u §. 20. daje regule, kako treba sastaviti žalobno ili nadgrobno slovo. Pisac nije propustio spomenuti ni krsta mrtvacah u §. 29., ni ukazivanja i zaklinjanja duhovah u §§. 30. 31.

Tu dakle ima svašta, no strana pravna za to ipak ostaje poglavita. Dakako da se upravo razlaže po crkvenom pravu, no biva obzir i na pravo državno, ono koje u nas valjanost ima. U §. 26. govori on i o tako zvanih simultanskih — nijednovjerskih grobljih, te naslućuje, da će se valjda i u našu domovinu ono uvesti, što se je u Beču i Pešti prihvatilo. On govori proti takim grobljem, no mi je žao, kako je ta stvar važna, da je nije na širje razvio i više joj §§. poklonio. Znam da mu djelce neima polemičke svrhe, ali važnija pitanja zaslužuju širju razpravu, pa makar bi uza to izpali §§. o izkazivanju i zaklinjanju duhovah.

U §. 11. govoreć o pomirbi oskvrnutoga groblja kaže, da se groblje okalja i onda ako se ukopa diete bez krsta umrvše. Glede toga slučaja neima jasno ni u zakonu ni u piscih. Jer zakon negovori o njih ništa izrično, nego samo kaže obćenito: infideles: a pisci mnogi ništa takodjer nerazlikuju, a mnogi nespominju tu niti infideles u obće. U tom se pako slažu pisci, da se groblje uviek neoskvrni, ako se u nje ukopa koj od onih, kojim se crkveni pokop uzkraćuje; ako se dakle crkveni pogreb ima i uzkratiti djetetu bez krsta umrlomu, iz toga ipak još nesliedi da bi se groblje oskvrnulo i trebalo pomirbe, kad bi čijom krivnjom ili nekrivnjom takovo se diete u svetu zemlju ukopalo — van da to bude dosta jasno izraženo u zakonu. Da pako to nije, i uslied toga da ima pisacah, koji glede našega slučaja drugačije sude, evo dokaza iz pisacah, kojih je auktoritet čitaocem ovoga lista dovoljno poznat. Gury (tom. II. de Eucharistia n. 388. po rims. izdanju od Ballerinia 1866.) kaže: Polluitur ecclesia (i groblje) per sepulturam non baptisati seu infidelis. Excipe probabilius, si sit catechumenus, quin non censetur infidelis. Item si sit infans, cujus parentes sunt christiani; quia tunc parentes pro ipso baptismum desiderant (ita Pichler, DD. Gousset n. 310., contra plures)

Učinilo mi se je vrlo čudno, a tako će se činiti i drugim čitaocem, što pisac kaže u §. 13. str. 38, da dočim sáma narav zahtieva, da mrtve pokapamo i da i poslje smrti neostavimo onih, kojim smo za života djela milosrdja ukazivali: da je „samim tim bilo ljudih, koji su zakapanje mrtvacah suvišnim i izpraznim djelom smatrali, te mu koješta prigovarali, kao što bijahu: Vigilantij, Valdovci, Viklef i Kalvin.“ To bi doista bila monstra čovječanstva, koji bi tako naravnu dužnost, kô što je zakapati mrtve, smatrati djelom suvišnim i baš izpraznim. Sv. Jeronim pišući proti Vigilantiju sbilja proti njemu ovako začinje: Multa in orbe monstra generata sunt; sasvim tim nepredbacuje mu, da kaže nezakapati mrtvace, nego to, što kaže nečastiti reliquije svetacah. Vigilantij i drugi gore navedeni bili su proti štovanju svetih reliquijah, ili i proti katoličkom štovanju mrtvacah u obće, te po tom i proti ceremonijam pogrebnim, no proti zakapanju nisu bili. G. Pisac nije mogao onako misliti, kako sbilja stoji u §. 13. izraženo, jur za to, što je §. naslov: zakapanja mrtvacah dobro je djelo (dobro s religioznoga gledišta): no je to samo stilistička pogreška, ako nije morda kod tiskanja koji redak izpao.

Što se tiče krsta mrtvacah u §. 29. neznam zašto ga je pisac i spominjao, kad je to stvar tako tamna, da se o njoj s kakovom sjegurnošću ništa neda kazati. On ravno kaže, da je pravi smisao mjestu sv. Pavla 1. Cor. 15, 29. „quid facient, qui baptisantur pro mortuis“ taj: da se takvi krste izpovjedajuć uzkrsnuće mrtvih. No da je to pravi smisao, premda ga drži sv. Ivan Zlatousti, u tom nisu katolički tumači ni najmanje složni.

Ima jošte gdješta, što držim za vriedno spomenuti, jer mislim da će mnogomu pozornijemu čitaocu jače udariti u oči. Tako se u §. 16. str. 44. napominju po-

Digitized by Google

grebnjaci, bolje grobari fossores. Za nje veli pisac, da im se u prva tri vieka nenalazi traga. Tko je čitao Wisemanovu fabiolu — a čitali su ju jamačno mnogi, jer je i na hrvatski jezik prevedena — taj će se sjetiti, da se tu u 2. djelu, a 1. poglavju govori o fossorih kao družbi obstojećoj prije četvrtoga vieka, da se njim pripisuje izkopanje rimskih katakombah, od kojih njekoje sižu u prvo doba kršćanstva, da se oni spominju u mnogih nadpisih itd.; fabiola nije ravno strogo historičko djelo, ali je ova crta o fossorih očito historička, a pokojni Wiseman razumio se je dobro u starine kršćanske. K tomu se glede fossorah u noti navodi djelo P. Marchi-a „o architecturi podzemnoga kršćanskoga Rima."

Pisac običaje djelom latinskim ili grčkim naslov latinski citirati, no toga nečini kod djela, što se latinski kaže: Constitutiones Apostolorum, nego veli na str. 12. „znademo iz naredabah Apoštolskih;" — a baš bi se tu koji manje vješt čitalac mogo prevariti i misliti na kakve naredbe sbilja apostolske, koje se čitaju, Bog znaj gdje, Lib. 6. c. 29, 30. Taj liber 6. postao je tek negdje početkom 4. vieka, nit je cielo djelo, budući apocryphum, ikad u zapadnoj crkvi imalo kakove ciene. — Glede citiranja bih imao jošte opaziti, da je to neshodno citirati Rituale Romanum po pagini, a nenaznačiti izdanja, ili Porubskoga, komu je već takodjer treće izdanje (akoprem jošte nedovršeno) takodjer bez svake dalnje naznake, vidi kod našega pisca na str. 26. K čemu takodjer, kad se citira djelo poznato pod imenom Dionysius Areopagita, bilježiti godinu, u kojoj je umro Dionysius, kô što je to na str. 51,. i to jošte krivo: god. 109. dočim historici drže, da je umro pod Domitijanom; velim k čemu to, kad ono djelo i onako nije pravoga Areopagitjanina, nego njekakova nepoznata pisca iz 6. vieka?

Napokon zanimivo je, što piše pisac na str. 43. „znademo, veli, o sv. Barnabi, da su pri obrietu groba njegova u ruci njegovoj našli pisano evangjelje sv. Mate." Mogo je pisac još dodati: pisano rukom samoga Barnabe. Koli važno bi to bilo svjedočanstvo za authentiju evangjelja Matejeva proti današnjim nevjernikom! Al se nitko tim svjedočanstvom nesluži. Zašto? Jer to kaže njeki monah Aleksander Cypranin rodom, komu se ni to pravo nezna, kad je živio, je-li u 6. ili 9. vieku. Taj dakle monah pripovieda, da se je za vladanja cesara Zenona (474—491) našlo u Salamisu tielo Barnabino. Nije dakle mogao o tom ništa referirati sv. Ambrosij († 397), kako mu to krivo podmeće naš pisac na str. 43.

Spomenuvši ovako iskreno ponjekoje mane djelu, uzdam se, da će mi čitaoci tim više vjerovati, ako im ja rečem, da ga je sasvim tim vriedno kupiti, sjećajuć ih opet na ono, što sam reko na početku.

Dr. Juraj Posilović.

Dopis.

Rim 30. pros. 1869. U dosadanjoj hronici o saboru jurve prosboriste o prvoj općoj skupćini — congregatio generalis. — Dopominjem samo da su tada, dne 10. pros., iza službe Božje i navadne molitve, prisutni otci birat imali odbore dvoje: Judices excusationum i Judices quaerelarum, tajnim pismenim glasovanjem: tako, da je svaki, koga pravo ili povlast ide saborovat, napisat imao na dvojoj harti, na svakoj po pet imenah. Po sabranih tih listićih dokazalo se, da se u istoj sjednici podnipošto nemože izpit toliko ogromna imenika dokončat, i dosljedno da se nemože resultat toga glasovanja objaviti nego koj dan kašnje, kako je i učinjeno. *) — Bilo je biskupah, i odlična imena, koji su medjusobno želili „da se ti izbori donekle odgode, jer da se otci mnogi i mnogi jedva prišadši slabo poznaju, time manje, čim je imenik svih saborašah jedva dva dana preda tom sjednicom bio dogotovljen i razdan. Dobro me razumijte: te želje javno u sabornici nitko izustio nije, ako ga je i bilo koj je htio. I tako se sve po „običem redu" propisanom odbavilo, kako je i javno priobćeno, koji su otci odabrani u prevažni sbor od 25 članovah pro examinandis episcoporum propositionibus. Taj izbor učinio je po onom „ordinu" po samom sv. otcu. Koji su, objavili ste. Po osobah toga sbora sude i o njegovu kakovstvu, jedni ovako, drugi onako.

O toj sjednici, istina je, svakojako se priča po novinah i u sastancih. Prava pravcata tko zna kada će zaredit to po javnih glasilih, to po razgovorih. Čim biskupi i činovnici, oni po nalogu, ovi po prisezi, tajnu čuvat imaju o svem, što biva u skupćinah „praecipimus . . . . . ut decreta et alia quaecumque, quae iis examinanda proponentur, nec non discussiones et singulorum sententias non evulgent nec alicui extra gremium Concilii pandant . . . Ordinis gener. §. III., to se lagko domislite, kako se takove viesti pobiru i u jedno sastavljaju: Rekne ga kogod i nehotice jednu, bez saveza s drugom i bez dodanih okolnostih, drugi koju drugu takodjer mršavu — iz česa tada proteku onakova izviešća, kakova već koj pisac, volje dobre ili hude, zamisli i po ćudi svojoj stroji. Smijem Vam samo reć, da u toj sjednici po ničem i u ničem agirao nije ni učeni i vriedni Dupanloup, ni prabiskup ugarski, ni odvažni i umni nadbiskup Parižki Darboy. Samo o jednom moglo bi se što to reć, ali nikako, da biaše buke i ciepanja. Dakako da se većkrat u jednom to hotomce to nehotomce zrcali mnienje i namjera ciele koje stranke. O biskupu „hrvatskom" (valjda djakovačkom) čitate po francezkih, talijanskih, njemačkih

*) Čitamo to razloženo ovako: Kada 750 biskupah svaki preda po 24 glasa, to je umah 18.000 glasicah kartah, za što dok se razvide i prebroje, treba vremena. Da se je izbor morao obaviti za sva četiri odbora, bilo bi palo 72.000 glasicah Ur.

Digitized by Google

pače i po magjarskih dnevnicih puno slave i hvale; da je medju najglavnijimi biskupi u posebnih skupštinah njemačko-austrijskih i francezkih; da je s revnosti svoje, rečitosti i odvažnosti uvažavan u krugovih najodličnijih itd. Dakako da glasila neka to začinjaju s jadom i s nevoljom, a neka bezpristrano: kako se javno govori i čuje.

U glavnoj sjednici dne 14. pros. biahu proglašeni po podtajniku saborskom oni dvoji odbori: Sudci za izprike i sudci za tužbe i prepirke. Po tom predao je činovnikom saborskim svaki otac listinu tajnu s 24 imena i to za odbor: o stvarih tičućih se vjere; prvi medju četvoricom koje sabor prvo svakoga daljnjega poslovanja po apost. pismu „multiplices inter" §. VII. ima izabrat. Prvo razstanka uručena je svakomu saborašu knjiga, u kojoj je broj crkvenih kaznah latae sententiae odsada valjan naznačen, manji nego je u velom pismu „In Coena Domini." (Constitutio qua ecclesiasticae censurae latae sententiae limitantur). O tom činu i o tom predmetu čitat ćete, ako jurve niste, svačesa: i o mnjenju saborskih stranakah, i raznolikih vladah; ali slabo istinita. Izbor onoga odbora objavljen je.

U glavnoj sjednici dne 20. pros. Po imeniku jurve javnom i opet o tih odbornicih jedni sude na svoju, a drugi na svoju. Istina je to, da su imena, po većem čislu slabo poznata. Pie biskup Poitierski (jedini iz episkopata francezk.); Dechamps nadbis. Mechlinski; Manning, Londonski; Martin, bisk. Paderbornski u zadnje doba čuveni su sa svojih spisah za „neprevarljivost." Prabiskup ugarski i on je u tom odboru. I o načinu tih izborah čudo se govori. To je kasnjoj poviesti pridržano.

U glavnoj sjednici dne 28. prosinca objavljen je izbor za drugi odbor od 24 člana za crkovnu stegu „pro rebus disciplinaribus." Iza toga obaviestio je prvi predsjednik stož. de Luca visokomu saboru koji su se medju otci saboraši upisali da jur u toj sjednici javno prosbore o prvoj knjizi danoj dugó preda tim biskupom, da ju prouče, i da svoju izreknu. Knjizi je naslov: Schema constitutionis Dogmaticae de doctrina catholica contra multiplices errores ex Rationalismo derivatos Patrum examini propositum. Ima osamnaest glaviznah. Evo su im imena: po časti i starosti: stožernik Rauscher, nadb. bečki. Nadbiskupi: s. Ludovika (iz Amerike) Petar Kenrick; Nissibenski Vinko Tizzani; Sorentinski Fran Apuzzo; Smirnenski Vinko Spaccapietra; Rhodijski Augustin Paceforno; Alifaxijski Tomo Connolly; Fogaraški i Bjelo-Julski Josip Vancsa; Biskupi: Bosansko-djakovački i sriemski Jos. Jur. Strossmajer; Gratianopolitanski (Grenoble) Jakov Ginoulhiac; Urgelenski Josip Caixal-y-Estrade; Savanski Augustin Verot; Salutianski Lovre Gastadi. — Do nadbiskupa Vancse svih se sedam u ovoj sjednici izredalo. Ah kako bih Vam rado opisao taj divan prizor, ponovljen iza trista i više ljetah u crkvi našoj! Biskupi puni nauka, sviesti i apostolske gorljivosti s govornice razvijaju po drevnom običaju čist nauk katolički. Sve se zavilo u tajnu neku pobožnost, sve je oćutilo neku nebesku slast, najpače kad proslovi častni podpunoma sliepi starina nadb. Nissibenski, s ogromne učenosti ovdje puno čuven. Kako da mu nemanjka najdražje ćutilo ljudsko msgr. Tizzani stranu po stranu one knjige izpituje i s naukom dosadanjih saborah prevrstno sravnjiva. Neopisiva tišina i sveto neko čuvstvo odasjalo se po svih licih u sabornici. Već Vam reći nemogu (znate po čem), van da je sjednica ova, a reći ću, i više njena nasljednica (dne 30. pros.) sa svake strane to s uminje to s ozbiljnosti dostojna, da ju ljetopisi crkovni ovjekovječe kako uzor svakoga parlamenta. Snuždeno dotada nekim ter nekim čuvstvo razbujalo svetim veseljem, liepom nadom. Božja pomoć očito se dokazala.

Sjednica današnja — dne 30. pros. biaše urečena kako nastavak prošloj. Oliš jurve upisanih otacah javno su najavljeni još i ovi: stožernik i patriarh mletački Josip Trevisanato; patriarh Cilicki Antun Hassun; nadbiskup Senonski Pobjedoslav Bernadrau; biskupi: Montablanski Ivan Donney, Lukonski Jakov Bailles; Starogradski (Civitavecchia) Fran Gandolfi; Paderbornski Konrad Martin; kasalski Petar Ferré; Briocki Augustin David; Sveto-Galski Ivan Greith. — Poslje rečenoga nadbiskupa (iz Ugarske) progovorio je biskup djakovački od 10 urah do 11 i pol. Iza njega još dva sljedeća po onom redu. Što bih voljan bio reć, valja mi premučat; ali što se van sabornice čulo i sveudilj čuje to je, da je sjednica ova svakako europejski dogodjaj. . . Neki naobraženi Francuz biaše za mene ovo pišućega pri meni; znajuć tko sam i na što sam se sveto obvezao, puno uzhićen iza poduljega govora reče mi: „Danas gospodine tajne neima!" a ja nasmiehnuv se odgovorim mu, kako i u nas vele da i hridi čuju a kadšto i govore, ali da ja ipak nemislim, da je posve izčezlo, što je kadkad družtvu svakako nuždno. A znate-li vi — nastavi ugladjeni i novostmi zamamljeni posjetnik moj — rieč današnjega poldneva „le mot de la journée"? Veli se i javno: Ima sadanji sabor — odgovori si Francez — svoga Bernarda, učena i odvažna; ima svoga Tomu, učena; onim da ozivlju — zar neznate — monsgra. Strossmajera, a ovim msgra. Ginoulhiaca? Čestitam na ime svakoga katolika toliku saboru — odvratih mu. Zar Vi neznate, da su eno prepune sobe biskupa sremskoga najodličnijih otacah došadših da mu sa srdačnim cjelovom čestitaju? S Bogom Gospodine, moja će se doskora obistinit, reče mi odhadjajuć od mene. — Toliko Vam javljam, koliko je javno van sabora, kako mi veljaše taj živahni stranac. Razgledajte se do mala po listovih, morda će se njegova obistinit i o toj sjednici. Ja sam vieran zakonu. Po jednoj po poldne dovršila se ova sjednica, a došasta urečena je za 3. siečanj došastoga ljeta. Za sada Bog.

Digitized by Google

Pripomenak. Opomenuo nas je dobro gospodin dopisnik naš iz Rima, da se oprezno pazimo glasovah o koncilu; jer ciela i prava istina na javu neide, množina dopisnikah njuška i sluška oko koncila pak što koji uhvati, nacifra i brže šalje u svoj list, pak i sami znamo jur množinu dokazah, koliko toga novine znadu sbubati. Nego za razjašnjenje našega rimskoga dopisa mislimo da nećemo faliti, ako pridamo tu, koliko treba iz bečkoga dopisa „Zatočnikova" br. 3. t. g. jer se kaže, da je iz pouzdana izvora. Mi štujemo razloge, zašto je u saboru zapovjedjena tajna; nu kada je što jurve ponekle izašlo na javu, ili kôla gatka s izmišljotinom moraš gledati kako bi dohvatio i razbistrio istinu. Evo dakle što s ostalim piše:

„Prvi put se borba izmedju obijuh stranakah zametnula u sjednici od 28. prosinca. Predmetom je većanja bio poslovni red i „schema". Napredna je stranka u vatru poslala svoje bolje govornike i uglednije otce, koji su tražili, da se ustanove ondje sadržane ili preinače ili sav „schema" zabaci, te drugi saborom ustanovi. Predlogu se prigovaralo, da iniciativu sabora odviše ograničuje. U sjednici držanoj dne 30. pros. nastavi se većanje, a tudjer dodje i djakovački biskup na red. On se je o 10 satih popeo na govornicu, a o $11^1/_2$ sišao; govorio dakle jedan sat i pol. On je izmedju ostalih pobijao onu ustanovu, po kojoj bi se od sada saborska decreta imala proglašivati ovom formulom: „Pius IX. episcopus, sacro concilio aprobante", te želio, da se pridrži formula predjašnjih saborah, poimence trientskoga: „Sacra oecumenica synodus in spiritu sancto legitime congregata." Razlika izmedju obijuh udara u oči, te se lasno razabire, da prva potiče od pristašah nepogrešivosti papine. Biskup je — kako list govori — besjedio veoma osnovano, a neopisivom riečitošću i tančinom. Jednom je govornika prekinuo predsjedajući stožernik primjetiv, da se o naslovu, kojim se decreta imadu proglasiti, nesmie većati, pošto je on „nepromjenljivo" ustanovljen. Ali se govornik nedade zabuniti primjetiv na kraju besjede, da je on od vajkada govorio svagdje po sviesti i osvjedočenju, pa da će tako dokle živi. Utisak govora biskupa Strossmajera bijaše neizmjeran.

Poslije podne dolazila k biskupu povorka za povorkom biskupah francezkih, amerikanskih i tako dalje da mu veseli čestitaju. Ovo se i drugi dan ponavljalo, te se u Rimu u svih krugovih, neizuzam ni diplomatske, najviše govorilo o besjedi djakovačkoga biskupa. Ovoj je besjedi dala važnost i ta okolnost, što je nju udilj utvrdio svojim ne manje učenim govorom francezki biskup iz Grenoble-a, koga drže najučenijim bogoslovom francezkoga episkopata. Ona je medju otci saborskimi tolik utisak učinila, da se glasoviti biskup Dupanloup izrazio, da je biskup Strossmajer „le primier orateur du concil" (prvi govornik sabora); a de Merode reče glasno: „le concil a trouvé son homme," (sabor je našao svoga čovjeka):

Tiem je led probijen; napredna je stranka osvojila velik dio zemljišta; njoj raste ugled na dan; a tim će se pod njezinu zastavu sakupiti sve što je uglednije u saboru. Pisac se onoga iz Rima pisma nada, da će nazori ove stranke napokon u saboru nadvladati."

Stvar je dakle prilično bistra i blizu istine. Ima na saboru stranakah — ta na kome jih nije bilo? S prvine je prepirke — nu po čemu bi se drugčije i zvale stranke? S prvine neide sve ravno gladko — nu zar je drugčije i moguće, kada od saborašah na obćenitom saboru nije bio nikada nijedan, a mnogi morda nikada na nikakovu saboru. Ako je dakle Strossmajer vatrenom besjedom zanio saboraše i pokrenuo saborskim većanjem pak i drugčije snuje i nuka i vodi: dar je to naravni, dar trudom nabavljeni, dar kroz sabore ugladjeni, a tok besjede latinske za cielo u malo koga još saboraša tolik kolik u njega — nije dakle čudo! A nas Hrvate neka veseli tim većma, jer smo za cielo uvjereni, da Strossmajer taj slavni glas nije kupio morda za štetu ili kakovo ruglo svoje crkve. Mignu nam dopisnik, neka pazimo, budu-li što pisale novine, pak sbilja imamo mi šta i čuti. Sva piše štampa europejska — Strossmajer je svakomu junak, ali ga svatko razumio po svom duhu i srcu i svatko ga drugčijom kiti perjanicom. Jednomu je Bernard, drugomu „Freidenker auf dem Koncil": Hus, Luther, Galilei itd.; jedan drži, da je on sabor pomogao spraviti u pravu kolotečinu, a drugi misli da ga je toliko koliko već raztreskao. Tko pozna Pia IX. nemari se bojati na sabor presije; tko pozna narav crkvenoga sabora u obće, a posebice kakovim je duhom sabran ovaj, neboji se, da je otih stranakah jedna morda naprvo zaokupljena i sliepo naumila biti boj, druga pako tako odlučno oporna, da bi se sabor o preporno pitanje morao razprsnuti; tko pozna Strossmajera, lahko je tomu nevjerovati, da je on izustio riečih, kakove mu stanovite novine metnuše u usta. Zna bisk. Strossmajer dobro, da bi na onakovu položaju, kamo bi ga rad prestaviti protucrkvene novine, za kratak čas postao vrlo smiešan i malen, a na ovom, na kojem mislimo da stoji i stojati će, može on biti i liberalan i sbilja za crkvu zaslužan i hvaljen i od svoga pape ljubljen.

Viestnik.

Zagreb. U Kloštru-Ivaniću dogodila se na župnoj crkvi ružna kradja. Po noći sa subote na nedjelju probiše zlotvori velika vrata razbiše škrabice i odnesoše gotova crkvenoga novca do 60 for. Pokušaše nebi-li razbili i otvorili tabernakul, nu budući on tvrd a ključ dobro spravljen, ostaviše, a tako i riznicu pod železnim vratima, gdje se čuvaju dragocjenije stvari.

Ugarska. U Stolnom-Biogradu očitovala se je glavna skupština gradskoga vieća po drugi put za ka-

Digitized by Google

tolički značaj svojim učionam sa 58 proti 15 glasovah. Boj za tu znamenitu odluku držao je od 9 do 2 ure po podne, a svršio se s podpunom pobjedom s katoličke strane.

— Spomenuli smo na više putih, kakovih po Ugarskoj ima liberalnih duhovnikah, a kakova se družina sastavila u kolo opozicije, štono vele proti absolutizmu ugarskoga episkopata. Radi vazda i marljivo, a pokle je dugo već nespomenusmo moramo ipak pogledati, kako se od novijega vremena drži. Dr. Petar Hatala, kat. svećenik ostrogonske prabiskupije, (bivši g. 1848. honvéd-kanonir, a za progonstva u Jeruzalemu misionar) sada profesor bogoslovja na peštanskom sveučilištu, a urednik organu svoje stranke s naslovom „Szabad Egyház“ (slobodna crkva) piše s družtvom svojim: proti crkvenomu saboru, naravno proti nepogrešljivosti papinoj, proti tiari u Rimu, proti samostanom, proti coelibatu, molenju breviara, postu, proti množini svetakah itd. Donekle u stanovitih granicah može tu biti pravedne opozicije i pravo se pisati; ali onako. Razumie se i to, da je družba huda na preobilne biskupske dohodke uza stradanje nižjega klera, pak ogromnom bombom puca na nje. Merkur ote reformatorne stranke jest svećenik stolno-biogradske biskupije i gradski župnik stolno-biogradski M. Kuthy mora se javiti u svakoj skupštini, a kano poslanik nižjega klera svoje biskupije na autonomnoj skupštini u Pešti liberalan je nad sve liberalce, ter pred prabiskupom i svim episkopatom šibao pregrozovite po njegovu sudu nepodobštine ultramontanacah tako, da su ga ultraliberalni peštanski listovi dizali u treće nebo i uzporedjivali s o. Hiacintom. — U svojem katoličkom gradu, gdje je gradski župnik, drznuo se u gradskom vieću 7. rujna pr. god. govoriti i glasovati za učione bezvierske, ter po takovu od biskupa mu povjerene župne učione katoličke hotio izdati u svačije ruke. Kad ga kat. štampa u „Magyarállam-u“ stade koriti za ponašanje kano za kat. župnika bezočno, neznačajno i nepošteno, nije se stidio u „Szab. Egyh.“ braniti i svoj čin zagovarati. — Puk se u St. Biogradu proti njemu bunio i nekoliko putih došlo mu do gusta. Ali oti ljudi imaju još za sobom priličnu povorku, osobito mladih duhovnikah; a do sada badava su pitali katolici: zašto se takova bahatost može trpiti i kako se klerici u svih biskupijah ugarskih u središnjem seminaru združeni mogu slati na prelekcije onakovu profesoru? — Opomenjeni jesu po više putih; nu nemare. Biskup gjurski Zalka nije ipak propustio javno na biskupijskoj konferenciji koncem listopada držanoj ukoriti i osuditi spomenutih liberalacah. S ostalim reče on ovako: „Od bridke tuge para nam se srce, jer ima tija medju klerom takovih, koji nemareći za svoju duhovničku zadaću i tridentinsku vjeroizpoviest, vole pod ovom zastavom liberalizma proti crkvi, njenoj disciplini i utvrdjenoj vladavini na sva usta vikati, njom drmati, i drzko zaskakivati se da ju tobož poprave. . . . Ultramontanizam! dà ovo ime čuje se često iz ustiuh onih, qui foris sunt, i mi trpljasmo. Nego iz ustiuh katolika, ili pače duhovnika ako je izašla, smatramo tada ovu poružnicu kano bezsramnu psovku i bogohulnu prkositost. Takova pisma, jer zaudaraju po razkolju, osudjujemo; kukavni napor njihov bilježimo žigom u ovoj javnoj skupštini, odbijamo i zabacujemo.“ — Pogledom na novine reče biskup: „Znam ja dobro, da mahnitost nekojih listovah ode tako daleko, jer porad čestih lažih nije njim smjeti vjerovati. Pak to je upravo, što nas ima odbijati, da se takovih listovah, koji nam i tako nisu za nikakovu korist, moramo čuvati. Nego bih osobito opomenuo častni kler moj, neka se pazi pače onoga kvasa, koj je u listu „Szab. Egyház“ neprestano ponudjen štiocem, a nepopusti u duhovničkom razboru, u zakonitoj pokornosti i poštovanju, kako valja da držimo crkvenu uredbu.“ — „Sz. Egy.“ zato mari i nemari. O saboru sada piše iz Rima dopis za dopisom, kako ježuvite i drugi redovnici javno na ulici drže propovied razlažući i dokazujući papinu nepogrešljivost. Privrženici njegovi, s većine iz seminara tek izašle vruće glavice osvjedočeni da se coelibat najvećma protivi duhu vremena i slobode pak napredka drže se, kano da je već za cielo propao i kano da će već ovih pokladah sa svatovi po ženu. Biskup Horvat kaže se da je družtvu duša i vodja. Medjuto čitamo, da se župniku Kuthyu iz Rima prieti cenzurami.

Rim 6. siečnja. Danas u jutro biaše druga javna sjednica koncilijarna. Bilo je sada manje svetčanosti i manje naloge neg-li 8. prosinca. Otci su poslje mise u ruke papi izjavili formulu izpoviesti vjere ustanovljenu od Pia IV. Dekreta nisu nikakva publicirana. Papa je zdrav. „La france“ od 4. siečnja 1870. piše: Otcem koncila ostavljena je u razpravljanju najveća sloboda. Na kraj kraja biskupi govore samo ono, o čem su osvjedočeni, i što misle da je istina. A to isto čitamo da je svečano očitovao sv. otac na drugoj svečanoj skupštini saborskoj.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano utemeljitelj: g. Petar Ribić, žup. u Ruševu; kano čl. I. reda: gg. Dragutin Švarc, kr. poštar u Martinskoj Vesi; Vilelm Švelec, žup. u Mart. Vesi; kano čl. II. reda: gg. Ferdo Fingerhut, nadpor. u Sisku; Škender Bobek, trg. u Sisku; Vicko Mrzljak, predst. kan. u Novom; Ivan Potočnjak, kan. i žup. u Novom; Ante Kaliman, kan. u Novom; Stjepan Srkulj, žup. gundinački; o. Jeronim Lacković, franjevac u Brodu; kano čl. III. reda: otci franjevci: Ivo Rodić u Brodu; Rafael Rodić u Brodu; Kerubin Horvatić u Karlovcu; Sebast. Šafar u Virovitici; Adrijan Horvat u Virovitici; občine u pukov. ogulinskoj: Krmpote — Ledenice, Krivi put, Prokike — Brinj, Letinac — Vodotić, Jezerana — Stajnica, Križpolje — Drežnica, Modruš — Kunić, Zagorje, Oštarija — Otok, Carevo polje — Josipov dol, Munjava — Cerovnik, Troj vrh — Vinski vrh, Ogulin — Gomirje, Jasenak — Razdolje, Sv. Petar — Hreljin, Vitunj — Vrbovsko, Tuk, Vaganac — Sadilovac, Drežnik — Saborski, Plaški — Jezero, Jesenica, Novo — Kršlje — Mašvina, Broćanac — Rakovica, Močila, Mrzlo polje — Tobolić, Primišlje, Tovunj — Skradnik, Tržić, Dubrava.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 3. Tečaj XXI. U Četvrtak, 20. Siečnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Cieua mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Samostan remetski.

Historička crta.

Piše *Ivan Krst. Krupac.*

Avete solitudinis Claustrique mites Incolae,
Qui pertulistis impios coetus furentis tartari,
Gemmarum et auri pondera et dignitatum culmina
Calcastis et foedissima, quae mundus offert gaudia,
Vobis olus cibaria fuere vel legumina,
Potumque lympha praebuit, humusque dura lectulum.
Vixistis inter aspides, saevisque cum draconibus,
Portenta nec detterrima, vos terruere daemonum,
Rebus procul mortalibus, mens avolabat fervida
Divumque juncta coetui haerebat inter sydera.

Napis na zidu samostanskom s nutra do biskupa Alagovića, pod kojim je srušen.

Od kolike znamenitosti bijahu njekoć samostani po svaki narod, svatko će se uvjeriti, ako pobliže prouči poviest pojedinih narodah.

Ta jedino vrelo znanostih bijahu samostani, u njih se uzčuvalo književtvo i povjestnica narodah, u njih za prijašnjih vremenah crpio je narod sebi nauka i znanja, ponosa i samosvjesti.

Što bijahu samostani inim narodom, to bijahu i našemu. Ta šta bi naša biedna braća pod zulumom turskim čameća znala o prosvjeti, svojoj divnoj prošlosti, da nije bilo samostanah, koji uzčuvaše narodnju svetinju od koljena do koljena?

Srbi svih viekovah do današnjega imaju većim dielom na svojoj prosvjeti zahvaliti se manastirom, sagradjenim od pobožnih vladarah, kano što Stjepan Dečanski sagradi samostan u Dečanih; car Lazar, koji pade na Kosovu polju, manastir u Ravanici i t. d.

Isto tako i naš narod ono malo što znade o svojoj prošlosti i povjestnici, naučio je i crpio iz samostanah, kojih bijaše mnogo prijašnjih vremenah. Punim pravom možemo samostane nazvati stožerim naobraženja. Odkuda nam tolike listine, povjestne crtice, prepisi toliki slavenskih rukopisah, za kojimi željno hvataju učenjaci i od njih grade povjestnicu? Odkuda velju množina, nego iz samostanah!

Prva gimnazija, koju Hrvatska zadobi, bijaše u Lepoglavskom manastiru uvedena god. 1570. pod generalnim vikarom Jernavinom (njeki Trnavin). U Lepoglavi predavali su Pavlini rimsko pravo sa crkvenim i naravnim, bogoslovje i filozofiju, a povelika knjižnica, a možda i tiskarna bijahu učevna sredstva za znanstveno naobraženje mladeži. U samostanih upravo bijaše više manje sielo slovjenštine; tako znamo, da bijaše glagoljašah u Sveticah kraj Karlovca, Kamenskom itd. Povjestnica nam pripovieda, da je Katarina Trsatska iznimno za slovjensko bogoslužje podigla samostan u Sveticah, odkuda razćera redovnike rad toga biskup Petar II. Domitrović.

Marljive pčele ove nanesoše u samostane svoje stanove cviet narodnoga duha.

Prem je toga množina surova ruka požgala i poparala, množinu tudjica otela i obogatila knjižnice svoje, prem je toga množinu domaća ruka jurve našla, prepisala i sabrala: ima ipak još množina toga u prahu i u mraku, pak bi valjalo nositi na vidjelo.

Dočim ini narodi kô što Englezi, Francuzi i Rusi silne novce trate na starine starih Grkah i Latinah, mi zar da nehajemo za svoje, što imamo kod kuće!

Takov jedan samostan bijaše takodjer i u Remetah. Hoću da započnem s Remetami, a s vremenom, nebude-li kakovih neprevidjenih zapriekah', nakan sam i ostale samostane Pavlinske u našoj domovini po mogućnosti opisati; a svu marljivost upotriebiti na samostan Lepoglavki, jer on

Crpio sam svu stvar iz:
Summa Privilegiorum Mon. Remetensis. Knjiga III. arkiva.
Annales Monasterii Lepoglavensis.
Benger: Chronotaxis monast. Ord. S. Pauli.
Egerer: Fragmen Panis corvi protoeremitici.
Acta monasterii Remetensis.

Digitized by Google

je od svakoga znamenitiji i mnoge umjetnosti i krasote u sebi krije. Počimljem s Remetami zato, jer je remetski manastir najstariji u Hrvatskoj gledeć na njegov početak, premda smatrahu Lepoglavski za uzor i glavu čitave hrvatske provincije. Hrvatska provincija obuzimala je sliedeće samostane: Čakovac, Lepoglavu, Remete, Križevce, Svetice, Kamensko, i u ljubljanskoj biskupiji samostan Ulimje. Prije imadjahu hrvatski pavlinski samostani svoga posebnog generala, te spadahu pod provinciju Ugarsku. — Nu kasnije posredovanjem Gašpara Malečića [1]) vrhovnog generala odciepio se je g. 1700. 30. kolov. hrvatski generalat od ugarskog provincialata, pošto bi Gašpar Malečić svoga učenoga definitora Ivana Kristolovca poslao bio u Rim, da tamo odciepljenje hrvatskih Pavlinah od magjarskih sa svimi silami pospieši.

Nedaleko od Zagreba grada u krasnoj prodolici na liepom mjestancu, okruženu sa sjevera visokimi brdinami, a sa drugih stranah malenimi brežuljci, pazi se liepi remetski samostan negdanjih Pavlinah. —

Neima reć bi skoro duše u Zagrebu, komu nebi poznane bile Remete, jedno sa tako dražestna položaja, a drugo što je to Zagrebčanom omiljelo, vrlo ugodno mjesto, kamo kroz ljeto hodočaste prigodom sborovah crkvenih. U koliko su zanimive Remete s razna gledišta, u toliko upravo malo tko haje, da se upozna sa sgodami i nesgodami ovoga manastira; premda su zanimive, te više manje i u našu povjest zasiecaju, to ipak nije nijedna umna glava pobilježila i na svjetlo iznesla podatke historičke, koji bi nas upoznali sa prošlošću ovoga samostana.

Ponajprije reći mi je koju o postanku pavlinskog reda. K nam dodjoše Pavlini iz susjedne Ugarske, gdje jim bijaše početnikom Eusebij kanonik, kasnije nadbiskup štrigonski. Medjutim do mala se razidoše oti pustinjaci neživuć zajednički; s toga god. 1215. Bartol biskup pečuvski sabra njekoliko takovih razpršenih anakoretah ili pustinjakah sv. Pavla, sagradi jim stan u mjestu Patač, ili Patac nedaleko od Pečuha, ujedno jim dade i statuta shodna tomu redu. Za blaženim Euzebijem bijaše provincial toga reda Benedikt, koji sve većma o tom nastojaše, da se taj red razširi; s toga i pošalje g. 1240. brata Isquirina u Zagreb, da tamo u onoj okolici s dozvolom potraži jedno shodno mjestance. Njemu u prvi mah omili podnožje briega Medved „in promontorio montis Medve," a kaptol zagrebački darovà mu izabrano mjesto, gdje mu bijaše dozvoljeno načiniti malen oratorium.

Njeki historici kažu, da ga Benedikt istom god. 1272. poslà u Zagreb, što se i meni vjerojatnije čini, buduć da je upravo njemu samomu pl. Miroslav Herkuk de Mirogoj darovao istom god. 1288. svoje dobro Mirogoj i Kratkidol ili Zvečaj zvano; a sin njegov Nikola posjed Luku, koji posjed potvrdio je kasnije g. 1372. ban hrvatski Nikola Zec (Seccz) na dan sviuh svetih. Isto tako u tom pogledu izdade kasnije i Šišman kralj g. 1429. povelju potvrdnicu.

Dà sbilja nije Isquirin 1240. bio poslan u okolicu zagrebačku, već kasnije, kako malo prije napomenuh, vidi se nadalje iz toga, što upravo onda mongolski narod sjedinjen s ordijami tatarskimi stade haračiti i plieniti po Evropi, te doprieše već blizu Krakova njegdašnje stolice velike Hrvatske; oplienivši ga i razorivši, baciše se na Ugarsku i Hrvatsku, te tako uztrepti ciela skoro Evropa pred mačem divljih čoporah mongolskih. Nevjerojatno je indi, da bi baš za onda Benedikt slao bio Isquirina u zagrebačku okolicu u tako opasno vrieme, jer Mongoli i Tatari rušili su svaki samostan, redovnike razgnali ili poubijali, do kojih mogoše doći.

Dakle pošto Tatari hrvatskom hrabrom mišicom bješe poraženi, oko 1272. dodje Iskvirin u Hrvatsku. Za njim domala dodje iz Ugarske više članovah toga reda, a narodu hrvatskom, i onako dobroćudnu omile sa svoje pobožnosti, radinosti i poštenja. —

Izprva nije bio tu cieli sbor Pavlinah, već življahu po dvojica ili najviše trojica u dolini na podnožju briega Medved živuć pustinjački život. Otu dolinu prozvaše po rieči „Eremita" — Remete.

A o samom Isquirinu kažu historički podatki u lepoglavskih analih, da je bio rodjen Hrvat.

Napokon Karlo Roberto kralj ugarski, otac Ljudevita I. sagradi crkvu remetsku sa samostanom g. 1319. i darova mu mali otok na Savi i bogato selo Tupal.

Papa Ivan XXII. uzeo je pod svoju zaštitu samostan remetski, te mu je posebnom bulom od god. 1333. potvrdio svu imovinu kao i desetinu trsja, kleti i sva ostala dobra. I tako stao je liepo napredovati samostan remetski. Njihova, kako rekoh radinost, uz to i pobožnost doskora osvoji plemenita srca ostalih boljarah, i imućnijih posjedateljah remetske okolice. Tako kaže nam poviest, da su Ivan i Pavao Paris, sukrvna braća g. 1355. darovala kao milostinju remetskomu samostanu imanje svoje Dobrava ili Obrava. Nadalje vojvodkinja Margareta poklonila je namah godinu danah zatim 1356. pomenutomu samostanu dobro

[1]) Gledaj Arkiv X. knjigu. O njem ću više progovoriti, kada dodje red na samostan Lepoglavski, gdje je pomenuti Gašpar Malečić svoju učenost crpio, i gdje napokon i umrie.

Digitized by Google

Pristavšćinu ili Dolje. To doznav Ljudevit kralj ugarski pokloni mu jošte 35 jutara zemlje u okolici Pristavšćine. Medjutim imadjahu kasnije velike nepodobštine glede dobra Pristavšćine; bijahu bo kasnije god. 1423. tuženi po velikom bilježniku Nikoli Prandiću Fridriku grofu celjskomu, ujedno banu hrvatskomu; nu on izgubi pravdu, a dobro Pristavšćina bje opeta dosudjena samostanu kao poklonstvo i stečevina, što takodjer i kaptol Časmanski i zagrebački potvrdiše. Kasnije pako od velike im podpore bijahu glede imanja Pristavšćine Ivan biskup zagreb. i Šime Bratulić takodjer biskup zagreb., nu iz reda Pavlinskog, koji je odvažno branio samostan proti nasrtanju surovih stanovnikah Griča-briega. Vriedno je nadalje spomenuti, kako je Šišman kralj hrvatski i ugarski nadario samostan remetski. Godine 1387. 22. srpnja, kadno se je upravo desio u Zagrebu na prošnju remetskih Pavlinah pokloni jim dobro Petruševac kod Save u županiji zagrebačkoj, koje je prije Medvedgradu pripadalo (ad castrum nostrum Medve nuncupatum spectantem) ujedno sa šumom Rakitovec i polji Grdova sela. — Primjetiti jošter valja i to, da je Ljudevit I. † 1379. dobio Rakitovec po smrti kneza Grge, sina Stjepanova, koj umrvši bez potomka, izruči selo bilježniku kraljevskomu (fisco regio has possessiones reliquit). Tečajem pako vremena od 35 godinah ta dobra imenuju se „s e l a.“

Kad su to zadobili remetski Pavlini, zamole bana hrvatskoga Lacka Lošonca, da jim ujedno medje točno označi uz pripomoć čazmanskog kapitula i okolišnih susjedah; što bje i učinjeno g. 1466.

Veoma blag i milostiv naprama Pavlincem remetskoga samostana ukaza se g. 1445. Ulrik grof celjski pokloniv jim selo „B l i ž n j u“ u i m e z a d u ž b i n e, što je spadalo pod Medved grad sa svimi selišći, oranicami, trsji, mlini i šumami i da ih nebi u buduće kastelani medvedgradski u posjedu smetali. A zato hotio je rečeni Ulrik, da se svake subote čita misa svečana „de Beata.“

Otaj dar potvrdiše velikaši ugarski radi maloljetnosti kralja Ladislava Posmrtnoga g. 1447., i to tako', da se i isti kralj svoje vlasti odriče na pomenuto zemljište, ako bi kakovu posjedovao.

To isto učini kasnije i kralj Matijaš za biskupa Osvalda i bana Ivana Thuz-a de Lack. Pače isti papa Nikola g. 1449. potvrdio je remetskim fratrom darovanje Bližnje. — Nu jošte valja njezto znati ob otom selu „Bližnji.“

Ovo selo Bližnja, budući susjedno goram i istoimenomu potoku, prozvano je višjim i spadalo je njekoč medju medjaše medvedgradske, dok ga Bela IV. po rasutku Tatarah u primorju hrvatskom nepokloni Dominikanom zagrebačkim sv. Nikole. Medjutim oni su taj posjed god. 1315. potrebni novcah založili Renoldu de Ujvar za 276 fr. čista zlata tom pogodbom, da ako nebi htjeli ili ne mogli rečeni fratri izkupit ga tečajem godinu danah, da mu kao svojina ostane.

Tako se i dogodilo.

Za godinu danah nemogoše dominikani izkupiti Bližnju, ostala je dakle u rukuh Renoldovih. Za kratko vrieme zaželi on, da bude zakonito uveden u rečeno posjedovanje, s toga i zamoli g. 1317. kralja Karla, koji je tad na Višehradu u Českoj stanovao, da naloži kapitulu zagreb., neka ga zakonito uvedu. Kaptol to učini, naznačiv mu ujedno i medje. U tom posjedu osta Renoldo de Ujvar i njegov sin Pavao, koj se g. 1345. zamjeni sa Pavlom sinom Stjepana Starčkoga za njeki drugi posjed, koji bijaše bliže Ujvara (Novogdvora), a s druge strane opet selo „Bližnja“ medjašila je sa Medvedgradom, gdje je on bio kapetanom. — Medvedgradski otaj kapetan Pavao Starčki oboli g. 1377. na smrt, i bolestan obveza se, da će u slučaju svoje smrti selo Bližnju pokloniti fratrom remetskim. Nu on ili je promienio svoje obećanje, jer je kasnije ozdravio, ili na koji drugi način nije htio zadovoljiti zadanoj rieči, selo Bližnja ostalo je u vlasti kastelanah medvedgradskih, dokle ga 1445. kako čusmo, nije poklonio Pavlinom remetskim Ulrik grof Celjski.

Taj pomenuti Ivan Starčki bude u remetskoj crkvi pokopan, kojoj ostavi njeko umno izradjeno drvo (arbor) iz suha zlata, vriedno tri marke, zajedno sa zlatnim krstom i jednim mačem. Dominikani sv. Nikole zagrebački, gdje je sada orfanotrofska kapelica sv. Martin, nemogavši pregorjeti, što je Bližnju Ulrik Celjski Pavlinom remetskim poklonio, nastojahu iz svih silah oprieti se tomu. Medjutim ništa neopraviše, premda bijahu sveudiljne svadje i zadjevice glede pomenutoga posjeda, dok se napokon neizravnaše za sto forintih. — I tako ostadoše Pavlini remetski gospodari sela „B l i ž n j e.“

(Sliedi konac.)

Odkuda crkvi toliki neprijatelji?

Kako je to, da je vrlo neznatan i malen broj onih, koji su uz c r k v u b o ž j u i n j e z i n a s v e t a p r a v a? A s druge opet strane odkuda joj toliki mnogobrojni neprijatelji? Ja mislim, da je p r v i uzrok tomu, što su se mnogi od istine odvrnuli, što su mnogi prama vjeri nehajni postali. Pitaš-li me: „Što je istina?“ Kratko ću ti odgovoriti: Bog je istina, I s u k r s t je istina. Što je Isus učio, to je jedina prava istina, i ovu e istinu

Digitized by Google

svojoj crkvi ostavio, da ju ona čuva za dobro i vječno spasenje tako cieloga čovječanstva, kako i pojedinih obiteljih, narodah i državah. Tko je prama ovoj istini nehajan, mora ako je dosljedan i prama crkvi nehajan biti, a takov je nemaran takodjer prama njezinoj vrhovnoj glavi, njezinomu pravu, njezinomu napredku i boljku. Religiozni dakle indiferentizam iliti nehajstvo za sv. vjeru prvi je uzrok, što se dandanas ljudi tako malo za crkvu brinu, dapače u logor njoj neprijateljski prolaze i proti njoj, proti njezinim pravicam ustaju.

Drugi je uzrok, s koga su toliki proti crkvi, njezinomu pravu i njezinoj vrhovnoj glavi, u materijalizmu, to će reći u neurednoj pohlepi za putenom nasladom, u želji za tjelesnim užitkom i stvarnom koristi. Ova je neuredna pohlepa množinu današnjih ljudih zasliepila, a takovim nemogu omiljeti interessi ili koristi crkvene, takvi nemare za boljak crkve, niti će za njezino právo ustati. „Što je meni do vaše crkve, briga mene za vašega papu, briga za boljak crkve — dajte vi meni novacah, da mogu po volji živjeti, to je moja crkva!“ tako mnogi i mnogi govore, a ponajpače oni, što se njekakovom intelligencijom grade i naprednjaci imenuju. Misle oti prosvietljenjaci, da je istina u njihovoj glavi, niti hoće u svojoj preuzetnoj gizdosti da ondje istinu potraže, gdje bi ju sbilja naći mogli, u krilu naime crkve božjc, jedine Bogom povlaštene čuvarice prave istine. Zapitajmo takova tobož naprednjaka, što znade o božanskoj istini, što mu je od vjere u pameti preostalo, izkvareno je do zla nebrojem krivih predsudah. Ovi se tobož intelligentni, prosvietljeni, napredni ljudi nedadu od crkve podučiti, a to je treći uzrok, s koga su crkvi toliki neprijatelji.

Četvrti je pako i doista najtežji uzrok: strah od ljudih. Otaj strah zavladao je današnjim vremenom kano kuga, što pogubna svoja krila svedj dalje širi; on je sablast neka, što ćak i one progoni, koji se istini jošte neodtudjiše. Vide-li ovi, kako dandanas vladari i vlade proti crkvi božjoj ustaju, njezinu istinu niječu i prava joj krnje, već ih obhadja strah, da nepadnu u nemilost, da si nenaškode, te brzo pobacaju oružje i predju u protivni logor.

Nemojmo se dakle čuditi, što crkva toliko malo prijateljah a tako mnogo protivnikah ima. Indifferentizam — skrajnje nehajstvo za vjeru, materijalizam — pohlepa za prahom i pepelom, luda nadutost, sramotno neznanje i kukavština pred ljudmi — to su pravi neprijatelji crkve, koji obilaze oko ljudih kano režeći lavovi tražeć koga da proždru; ovo su uzroci, koji nam žalostni pojav današnjega vieka tumače, „da su naime toliki odbjegnuli sladko krilo ljubeznive majke crkve. — Nu upravo to nas neka bodri i hrabri, da tim većma ostanemo uz crkvu božju i njezina najsvetija prava. Odkako sviet obstoji, nije indifferentizam još ništa velika stvorio, odkako sviet stoji, nije materijalizam još nijedan narod usrećio, odkako sviet stoji, nije gizdost i preuzetna nadutost nekažnjena ostala; odkako sviet stoji, nije kukavština pred ljudmi pobiedila niti jedne stvari božje. Za nju ustadosmo na borište, a boreć se za nju, borimo se takodjer za načela vječne istine; možebiti da je božja providnost odredila, da borba naša još dugo potraje, ali bilo kako je Bogu drago, trpili mi jošte do volje njegove, pobjeda nam neće pofaliti; jer nitko nije bio prevaren, koj se u Boga pouzdao. Gledajmo samo okolo sebe, koliku je jur veličinu Bog učinio, da nam ufanje i pouzdanje pomnoži. Mišljahu neprijatelji, da su crkvu pobiedili, a ova ustaje kano silan gorostas, koj je okove svoje razkršio, ustaje i u čudo nagoni cieli sviet, a i neprijatelje svoje, koji mnijahu da je mrtva, da su ju svojim jedom umorili. Napred dakle hrabro i postojano! Napred za sv. vjeru! neka bude lozinka naša. Napred! ne u nehajstvu nego u ljubavi prama Bogu! Napred! ne u putenosti nego u čistoj težnji za vječnim jedino pravim dobrom. Napred! ne u nadutosti i preuzetnosti, nego u poniznosti i strpljivosti. Napred! ne u kukavštini i u strahu pred ljudmi, nego u strahu onom, koj se zove strah božji. Napred! napred takodjer u krieposti, koja vjeri našoj odgovara, da nam tako neprijatelji nebudu nigdje i nikako do živa doći mogli. (Polag W. St. pr. *Gj. B-čki.*)

Koncil.

„Civilta Cattolica“ nacrtala je živahnom bojom držanje vladah napram koncilu; a dužega članka kratak smisao jest ovaj: „Tudje vlade nisu koncila ravno niti pomagale niti mu pačile, izuzam jedinu razkolnu Rusiju, koja je jedinomu biskupu poljskomu, što jošte nije ubijen ili prognan u Sibiriju, zabranila poći ovamo, da bi nam izkazao muke svoga mučenoga naroda. (Jest ipak na koncilu jedan biskup iz Rusije, a to upravljatelj biskupije lublinske Sosnovski, kojno je uskočio u Austriju pak iz Lavova odišao na koncil, gdje mu papa dade stolac i glas). Samo jedna jedita vlada, a to vlada veledušne Francezke, kojoj vas katolički sviet dugüje za to hvalu, ukaza se dobrohotnom pak drži u papinskih državah svoju vojsku, koja je vrlo jak jamac za mirovan tečaj sabora. Osim dvojbena držanja vladah naprama koncilu, što je medjutim providnost drugačije obratila, bilo se je bojati, da bi se koncil razbio ratom, koj bi Europu bio poharao od jednoga kraja do drugoga, a da taj strah nije bio pust, znak je tomu strahovito i obćenito prije malo vremena za rat spremanje; nu čim bliže dan koncila, tim se brže oblaci vedrili, da nerazumiš šta i kako, medju narodi slegla se razmirica, ter nestade pogibelji. Tako se sastade vatikanski koncil u miru svih narodah. — Preostala još prietnja od kosmopolitične revolucije, koja je u Florenciji udarila tabor, prežajući kako bi predobiti Rim papinski i sveudilj misli, kako bi osvetiti sramotu onu kod Men-

Digitized by Google

tane. Ovu prietnju, koja će tako dugo stojati, dok onaj, koj je zmaja razvezao, opet ga sveže, odbija više nego dosta oružje Francezke, koja je takodjer kod ove prilike veledušno orudje u desnici božjoj na obranu crkve božje, a s njim brane hrabre katoličke vojske papinske, koje upravo kod Mentane pobjedni barjak Pia IX. s visoko plemenitim barjakom Francezke sjediniše. Dokle god se ova dva barjaka, koja se nikada neka nerazdruže, sdružena budu na rimskom zemljištu, nije se bojati, da bi revolucija, koja u Florenciju zubima škriplje, smjela što drugo baciti na Rim osim pobiešnjenu kriku i ciku. Zato je to okolovština puno vriedna: što je koncil pod stražom i obranom upravo onih junakah, kojim se oko barjaka viju jošte zeleni lovorvienci, snažnom desnicom ubrani pod zidinami vatikanskimi u boju i slavnoj pobjedi pro Petri sede; i to tako da još nikada i nijedan koncil nije bio povjeren na poštenje i viernost poštenijemu i viernijemu oružju, nego što ga straži i brani danas, u doba kada javna viernost i pravo poštenje kano da će posve izginuti s izdajničkoga svieta. — U tom pako, što se koncil drži nad grobom sv. Petra, vidi „Čivilta“ osobitu naredbu božju: neka se katolički, u svakoj zemlji od „vremenduha“ na propao ili ostao progonjeni episkopat na grobu tomu okriepi, ter kano gvozden bedem sastavi oko Petrova nasljednika, kojemu je jedinomu obećana vjekovita pobjeda. Na koncu izvodi, da to jest i da se može zvati Petrov sabor.

Papa je bio na 15. prosinca naredio, da sva njegova vojska izadje, neka ju vide sakupljeni u sabor crkveni knezovi; a sa svega svieta svjedoci rekoše, da je malo u svietu takove liepe vojske, a u svem nijedna tako odabrana i liepa. Znamenito je, što evo reče starac papa kano odgovor na božićnu čestitku generala Kanzlera i častničkoga sbora. „Mnogi vele: papa, namjestnik Isusov, nasljednik sv. Petra nebi morao imati nikakove vojske. Ne, naš Gospod Isus Hrist nije imao vojske, ali je imao u službi dvanaest legijah angjelah, pa kadno plaćenici farizejski i pismoznanački, Garibaldovci onoga vremena dodjoše i metnuše na njega ruku, dosta je njemu reći samo: Ja sam! pak svi padoše na zemlju. Niti sv. Petar nije imao vojakah, nu glas njegov bijaše svemoguć, i njemu je dosta nekoliko riečih: pak Ananija i Safira hoteći ga prevariti i Duhu svetomu lagati padoše mrtvi. Koliko bi danas moralo biti mrtvacah, kada bi svi lažci i hinci papinim glasom ošinuti padali!? Nego papa neima moći Isusove, neima svetosti ni oblasti Petrove, pak zato treba vojsku i hrabrih vojakah, da ga brane.“

O početku sabora izdana je od generala zapovjednika na vojsku zapovied, i ostaje kroza sve vrieme sabora: da sva mora vazda biti na oprezu i spremna. Čim bi na angjelgradu puknulo pet topovah, svaki vojak mora s mjesta trčati u svoju vojaru, ili ako već nebi mogao stići u svoju, u prvu bližju; a čim bi zatim puklo deset topovah, svaki puk mora umah na svoje taborište i tu čekati dalju zapovied. Revolucija talijanska nemiruje, ruju po sve načine svuda, zato ovakova naredba nije nipošto suvišna. Vojakom je još zabranjeno, da sám a sám nijedan nikamo neide. Žendarmi paze oštro, nije-li se podkrao kakov rovar; a jesu bila željeznicom prvi dan sabora dovezla se četiri liepo obučena nožem oboružana čovjeka i zatvorena. — Na Garibalda hotila saborska kongregacija sbog pisma pisana početniku antikoncila napuljskoga Ricciardia udriti veliku ekskomunikaciju; jer huli na Isusa, bogorodicu, papu i crkvu da je sramota, a očit je dokaz, kako je taj starac pobenavio i pomahnitao. Kad prijaviše to papi, reče: „Nije to ništa nova, čovjek je mahnit i biesan. Kud bi crkvenom kaznom šibati čovjeka, koj spada u ludnicu! Molimo radje za nesretnjaka, nebi-li Bog duhu njegovu vratio zdravlje i prosvietlio ga, da mu barem duša za uviek nepropadne.“ Talijanski listovi i politički krugovi nezovu sada bavarskoga ministra prvaka kneza Hohenlohea drugčije, van: „Principe Fiascone“, jer goni fiasco za fiascom. — O boravku carice austrijske u Rimu nadaju se barem austrijski diplomate, da će se medju rimskim dvorom i monarkijom navezati nova prijateljska sveza. Vrlo je znamenito očitovanje jedne vlade, a to nove liberalne francezke. Na interpelaciju posl. Roulanda u senatu: kako je vlada namjerna ponašati se naprama koncilu? ministar vanjštine grof Daru odgovorio je ovako: „Čim je novi kabinet sastavljen, poslao sam na našega poslanika u Rimu sljedeći naputak:

„Gospodine markeže! Kad sam preuzeo upravu ministerija vanjskih posalah, prva mi je bila skrb dati si poslati instrukciju, danu vam od mojega prednika glede držanja naprama sadanjem rimskom koncilu. Bilo mi je razviditi, kojom-li je mjerom kabinet istom mogao odmjeriti sa svoje strane odobrenja, a sada žurim se očitovati Vam, da carevi ministri poslje viećanja za to držana naznačeni Vam za ponašanje pravac odobriše. Djelo od pape Pia IX. poduzeto znatno je i zaslužuje to samo sbog sebe to sbog uzvišenih interessah svu simpatiju vlade nj. veličanstva i Francezke. Nu ono porad sadanjega u modernom svietu duha i duha samoga klera jednako je težko i veliko, pak ište prije svega, ako će dobro izaći na konac, da se bistro i jasno razumi potreba vremena. Što nam zadaje skrbi, nisu to toliko pogibelji, kojom bi ova ili ona slućena odluka mogla zaprietiti našemu državnomu pravu. Tih pogibeljih niti nemože biti. Za naša narodna načela u vierskih poslih, za nezavisnost gradjanske oblasti i slobodu duha nemože biti prietnje. U naš ustav uvrštena, kroza sve naše zakone zajamčena, još su ipak bolje zajamčena javnim uvidjajem i nekolebnom vjerom svih Francezah. — Što nam je pako na srcu, a to je medju crkvom i državom uzdržati one dobre odnošaje, onu medjusobnu vjeru, koja je za pokoj sviesti i mir družtva jednako potrebita. Dobar sporazumak i sloga ta stoji u Francezkoj jur od

Digitized by Google

početka ovoga vieka. Konkordat od 1801. pomirio je kod nas liepim načinom slobodu crkve s pravom državnim; on je članovom episkopata pribavio dostojan i poštovan položaj, gdje jim je prosto podpuno ovršivati službu i dano dvojaku svoju dužnost kano službenici vjere i gradjani francezki obavljati u svem obsegu. Pokle se je takov plod postigao i šestdesetgodišnjim izkustvom utvrdio, nije se već bojati, da bi se bud u crkvi bud u državi povratila prepirka, koja bi temelje toj slozi mogla razriešiti ili blagodatne učinke mogla pomrsiti. Nestupa se na takovu stazu, kada se zna, da mora dovesti na razdražljive prepirke, kroz koje bi lahko razdražljivo, a jednako na političkom i socijalnom polju vrhovničku oblast preotimajuće javno mnienje moglo krivo mahnuti. Tko bi znao izreći, kolik odziv i kolik odpor može takova prepirka proizvesti u čas, kada je svaka religiozna vjera izvrgnuta tolikim nasrtajim, kada toliko treba truda i opreza: da si crkvi sa slobodom njezine glave može uzdržati jamstvo njezine nezavisnosti. Nadamo se da ovo promišljanje neće minuti visoke na Vatikanu viećajuće skupštine. Da će se to dostojno znati ocieniti, računamo mi na visoki uvidjaj sv. otca, na njegovu privrženost napram Francezkoj, na prosvietljenje sakupljene crkve, konačno na patriotizam francezkoga episkopata, toga izvrstnoga, potrebe i težnje našega francezkoga družtva dobro poznavajućega sudca, koj sigurno nebi hotio da bi se nanj svalio odgovor: zašto je pomagao čin povredivši blagodat konkordata. U tom smislu možete svakom prilikom glasno i javno naprama svakomu očitovati namjere carske vlade, a to je, kako misle govoriti vazda carski ministri, čim budu primorani pred velikimi državnimi tjelesi razložiti politiku kabineta napram koncilu.“ Ministar je često prekidan pohvalom. „Toliko o danom naputku“, reče ministar. „Dalje neznam reći ništa, jer se koncil istom sastade, a po slutnjah i gatkah neda se suditi, samo to znam, da Francezka štujući slobodu svoju i slobodu crkve netreba se bojati starih galikanskih razprah, ali u tu škakljivu stvar nediram.“

Koncil vatikanski radi vrlo marljivo, drži se kongregacija za kongregacijom; 14. o. mj. imali su otci početi razpravljati pitanja disciplinarna. Rezultat je ipak nepoznat. Jedino što se zna, to je izbor trih odborah. Imena su poznata, nepada vrlo u oči, da je medju njimi malo koji od biskupah stranke liberalne. Stvar tu čini nam se, najbolje će protumačiti list „Le Francais“, za koj kažu, da je organ biskupa Dupanloupa. Po njem dakle popunit ćemo svoje dosadanje viesti glede koncila.

„Le Francais“ u br. 359. od 31. prosinca kaže, da se je pri izboru rečenih odborah dogodila čudna stvar, te su u odbore kadšto izabrani takovi, koji medju biskupi svoga naroda nisu dobili morda i nikakova glasa: izabraše ih stranci, koji ih valjda i poznali nisu. Usuprot nije izabran n. p. biskup od Grénoblea u odbor dogmatički, premda ga Francezi drže za svoga prvoga theologa. Kako dakle to? Biskupi se, veli sastaše sa svih stranah svieta, koji se prije nikada vidjeli nisu. Nepozna jedan drugoga dosta, nezna komu bi radje dao svoj glas. Osim toga ima do 230 biskupah in partibus ili vikarijah apostolskih, ovi kao da sačinjavaju i posebnu skupinu, koja kamo prilegne onamo i pretegne. Pače kaže „Le Francais“, da se ovi vladaju po jednakom naputku, koj svakoga tjedna dobivaju od Propagande. (!?) Razmierno je takodjer mnogo više Talijanah, nego-li Francezah ili Niemacah. Napokon izbor se obavlja ne absolutnom većinom nego samo relativnom.

Iz toga zaključuje „Le Francais“, da se po onih izborih nemože unapried suditi o duhu i o svem djelovanju vatikanskoga koncila. No to svakako ište, da se biskupi uzmognu po volji sastajati i izvan kongregacijah, da se laglje porazumiju i zaključke priprave. Ali za to kaže, da ima za sada jošte velikih zapriekah. Pripovieda naime, da su Niemci učinili predlog, neka bi se otci kupili po jezicih, te da su odmah sámi učinili početak sjedinivši se njih oko 60 Austrijanacah, Prusah, Bavaracah, k tomu Hungarah i Hrvatah. Drugi skup sabrao bi Španjolce, Portugize i južne Amerikance; treći Talijane; četvrti Orientalce; peti Engleze i sjeverne Amerikance; šesti napokon Franceze, Belgijance, Kanadjane jednu čest Švajcarah. Ovi skupovi imenovali bi opet odbornike, jedne za medjusobni dogovor; a druge, koji bi u krilu velikih odborah izabranih od čitavoga koncila tumačili mnienje i misao dotičnoga skupa glede svakoga pitanja, koje bi se pretresalo. Pa ovakove skupove kaže „Le Francais“ da kurija nije dopustila. Piše, da su se 23. prosinca p. g. bili u jednu skupštinu prvi put sastali svi francezki biskupi pri kardinalu Bonnechose-u, ali na koncu skupštine da im je predsjednik od strane kardinala Antonelli-a priobćio, da se u buduće neće trpiti skupštine takove vrsti. Tako bi se biskupi smjeli zakonito samo u generalnih kongregacijah sastajati; a tu je još k tomu ta velika bieda, što je akustika dvorane vatikanske tako zločesta, te se uzprkos raznim pokusom i popravkom rieč govornika nemože čuti od svih otacah. — Uzmi k tomu, da biskupi nesmiju dati svojih govorah tiskati, ma samo za članove koncila, da skupština neima protokolah, koji bi joj se podastirali; s toga da nijedan biskup nemože biti sjeguran, da njegovu misao i govor drugovi uzmognu pretresati pače i za nju znati. To piše još 4. siečnja o. g. u svom 4. broju isti „Le Francais.“

Nekaže nam ipak razloga, zašto je kurija zabranila i one sastanke po jezicih; samo priznaje, da isti jezik nedaje uvjek ista čuvstva i iste misli. Tako da se Englezi i sjeverni Amerikanci nebi najbolje slagali; a ni Belgijanci sa Francezi. Uzda se pako tvrdo sám „Le Francais“, da će se jurve naći put i način, kako će različni biskupi doći do lagljega medjusobnoga spoznanja i sporazumljenja. Po samom le francais moramo suditi, da barem glede njemačke hrpe neima nikakve

Digitized by Google

zapreke, u tom, da se sastaju u posebnu skupštinu, veli bo u 4. br. o. g.: da se kod kardinala Rauschera sabiru austrijski, ugarski, pruski, češki itd. prelati.

Ta dakle stvar glede sastanakah nije nam dosta jasna. Tim više vriedno je spomenuti, što „Le Francais“ piše u svojem 3. broju, kako sbilja izbori dosada učinjeni nipošto neoznačuju unapried odluke, koje će koncil u buduće stvoriti. On nas tu sjeća na Tridentski koncil, kako su ondje sámi Talijani imali više glasovah, nego-li svi ostali narodi, kako su uslied toga njeki predlagali, da se glasuje po narodnosti; no koncil da je to odbio, i pravo — jer svi biskupi, bili odkuda mu drago sačinjaju samo jedno tielo. No to se je ondje bilo zaključilo: da se u stvarih vjere odluke čine samo jednoglasno; a ni u stvarih discipline da nebude dosta većina, već da se traži dotjerati što većma do jednoglasja. — Tako, kaže, da će bez dvojbe biti i na vatikanskom koncilu; tako samo da se može dovesti u sklad pravo osnovano na biskupskom karakteru sa ćutljivošću pojedinih krajinah i školah.

Prama tomu neboji se „Le Francais“, da bi morda sviet i same pojedine otce zatekla iznenada definicija papine nepogrešivosti per acclamationem. On broji barem do 180 otacah, koji misle, da nebi bila sgodna taka definicija, kaže sgodna, neupušćajuć se u samu stvar ili ideju nepogrešivosti. U onih 180 broji on skoro sve njemački govoreće biskupe, zatim biskupe sjeverne Amerike, većinu biskupah francezkih, i one orientalne biskupe, koji nisu talijanskoga porieklа, ili direktno iz Rima poslani.

U tih 180 broji on naročito i „les Croates.“ Osobito pako cieni biskupa sriemskoga i bosanskoga — našega Strossmajera. Evo kako ga opisuje u 4. broju: „On govori latinski i francezki tako gladko kako njemački i slavski. Njegova je rečitost glasovita po svoj Njemačkoj, kako i njegova politička neodvisnost, tvrd karakter i velika revnost za religiju.“

S prijateljske pako strane doznajemo, *da je stranka schematu protivna u velikoj* većini. U svečanoj sjednici nije se proglasio nijedan dekret, jer razprava nije jošte bila dovršena, nego se je imalo dovršiti u sjednici 10. t. m. Ali već u posebnoj sjednici predan je otcem drugi schema „de rebus disciplinae.“ Ovaj dolazi na dnevni red u općenitih sjednicah, dok se onaj prvi „de rebus fidei“ kao što se misli, bude izpitavao u dotičnom odboru, i ondje po svoj prilici prečinjavao. — Stranka liberalnija spremila je i sv. otcu predala veoma znamenitih i odvažnih spisah. — Stranka ultraška nateže svom silom na svoju. Najprije javi oficiozni stenografični Corresp. Bureau pod 9. t. m. ovako: „Nekoji ultrarimske frakcije otci saborski sastaviše i podpisaše na papu peticiju, u kojoj razlažu da je prikladno proglasiti dogmom osobnu nepogrešljivost papinu. Čini se, da je namjera na papu i sabor načiniti pritisak. Drugčije dvoji se, hoće-li dobiti od 750 i punu 100 podpisah; a k tomu sigurno je, da papa toga pitanja neće ni predložiti, osim ako bude vidio da je za to većina i moralno jedan glas.“ — Na brdu Riccio hodeći na šetnji papa pješke obkoli ga hrpa puka i stade kliktati: „Živio nepogrešljivi papa!“ Od tuda izvedoše stanoviti listovi, da je to pravi plebiscit, prava pučka vjera i volja, koja mora zasramiti mnoge biskupe. Francezki „Univers“ poznat u tom poslu sbog prepirke s biskupom Dupanloupom, donese iz Rima dopis ovakova smisla: „Ja Vam kažem: što su duže biskupi skupa, to da se življe vidi potreba požuriti se s tim pitanjem, i kažem vam, da će moliti upravo onakovi biskupi, koji su do mala dokazivali neprikladnost i neshodnost, a to s toga uzvišenoga i vrlo mudroga razloga: jer bi nepogrešljivost definirana hod razprave pognala lagljom i sigurnijom kolotečinom.“ Nego kraj toga mudroga znamo mi još mudriji: tada sabora netreba! Dva su to spisa: jedan memorandum, a drugi postulatum ili peticija. Spomenica kratak je i odrešit spis samo na 6 štampanih stranah, a dokanča: „Supremus Pastor ideoque ab omni errore immunis.“ Sastavilo ju više otacah saborskih i podpisalo, a ide na koncil. Drugi je peticija na papu, da bi nepogrešljivost uvrstio medju stvari za razpravu odredjene. Spomenica nabraja dogmatičke razloge i povjestne tradicije, a sve svodi u ovu propoziciju: Sacro Concilio Oecumenico. A sacra oecumenica synodo Vaticana infrascripti Patres humillime instanterque flagitant: ut apertis, omnem dubitandi locum excludentibus verbis sancire velit supremam, ideoque ab errore immunem esse Romani Pontificis auctoritatem, quum in rebus fidei et morum ea statuit ac praecipit, quae ab omnibus Christi fidelibus credenda et tenenda, quaeve rejicienda et damnanda sunt.“ Najveće razloge vadi iz odlukah najnovijih provincijalnih koncilah kolonijskoga, baltimorskoga i londonskoga, pak iz teksta adresse Salutatio podpisane g. 1867. od 500 biskupah.

Viestnik.

Zagreb. Pukao glas o govoru biskupa Strossmajera na koncilu; mi samo znamo da mu je besjeda našla veliku hvalu; nu prem možemo pogoditi duh besjede, neznamo vendar ni danas pravo što je govorio. Ali se u svietu ovako izvodilo i umovalo: Branio znanost i slobodan napredak i razvitak ljudskoga roda, to pako nije moguće drugačije van da se obruže i porenu u kut ježuvite: psovao je i šibao dakle ježuvite i to šibao oštro, čime mu se besjeda toliko hvali liberalna. Nego dirnuti u ježuvite gotova je propast: jao si ga Strossmajeru! Najmanje će biti, ako se od slobode rimsko-katoličke bude mogao mirno zakloniti u svoje maleno Djakovo, kako se je zaklonio od slobode austrijsko-ugarske. Nego ne: lahko bi propao. Na lomaču neide već porad budna svieta — — ima otrova, ima

Digitized by Google

nož, ima zasjede, vješta italijanska ruka za dobar novac još vještija. Finis sanctificat media: i sbilja iz zasjede malo da ga neshvati smrt. Da rimska policija zločin i krivca kani zatapšati, posve je naravno. Tim je dakle kombinacija gotova. Ali prave istine nije ništa više: osim da pred stanom pod večer na povratku doma dva drzovita prosjaka drzovito na biskupa nahrupiše. Nego kada već Strossmajer nije hotio umrieti, mora biti kriv još i za taj glas; jer vele, od njegovih je ljudih iz Rima dotekao glas u Zagreb, iz Zagreba svakamo. Jedan svećenikah njegove biskupije pisà u bečki „Volksfreund" zagovarajući biskupa: da nije ježuvitam neprijatelj, pak da proti njim nije mogao ni govoriti, jer da jih svakom sgodnom prilikom prikuplja oko sebe, šalje na pučke misije, pače da je jednoga bio naumio postaviti u svoj seminar za duhovnika klerikom. Ala je pogodio taj svećenik s tom obranom! Jer ota grozovita tajna prelazi opet u sve listove s osupnjenim: čuj! čuj! Dakle potajni ježuvita! Znaj, da je to gore od samoga šepavoga Asmodeuša! Kriv po svaki način, ako nije govorio: zašto nije? kriv ako jest govorio, a sam je ježuvita! Lude glave, kud mu napisà makar samo redak hvale!

— Svećenik Antun Akšamović preminu dne 15. t. mj. u bolnici milosrdne braće, kamo je malo danah pred smrt premješten po svojoj želji i prošnji iz seminara.

Italija. Talijanska je vlada prošle godine naredila po svoj Italiji novi civilni koledar, po kojem se izbacilo više crkvenih svetakah, medju njimi i mlado ljeto — gospodnje obrezanje. Upravo s 1. Siečnjem imao je taj koledar stupiti u život. U tu svrhu našao je za dobro ministar poljodjeljstva i obrtnosti Castaguola izdati posebnu okružnicu na podredjene si urede, i na različne komore i družtva obrtnička, poljodjelska, gdje im nalaže dotično preporuča strogo obdržavanje rečenoga koledara. Javni činovnici da se imaju na dane, što su prije bili svetaćni, naći točno u svom uredu i obavljati svoje poslove, i na to da ih imaju njihovi načelnici bez ikakve iznimke goniti. Osobito je to imalo biti na ovo mlado ljeto 1. siečnja, tada je trebalo izbiti zastarjele običaje pod svaku ruku. — Blažena Italija, valjda će sada u njoj nestati svakoga deficita?!

— L' Unità Cattolica dajuć početkom ove godine račun o Petrovu novčiću, što se je samo kod nje skupio, kaže da se je sabralo 505,775 lirah. Od godine 1860. do sada tečajem deset godinah skupilo se samo kod nje 3,537.560 lirah u novcu osim drugih svakojakih često vrlo dragocjenih darovah. Buduć da je god. 1861. zastupnik Ricciardi bio predložio u saboru talijanskom, da se na način Petrova novčića za svrhu Italije pobire „novčić talijanski" te preporučajući svoj predlog bio rekao: Jao si ga Italiji, ako novčić talianski nebude mnogo više izneo od Petrova! Sada kaže Unità, da očekuje, da će on u svojoj historiji antikoncila antiekumenskoga (poznato je, da je taj antikoncil — odmah razpršen — sazvao bio Ricciardi) dakle objaviti koliko iznosi „novčić talijanski" — neka se vidi, kolika je razlika medju katolici, koji prianjaju uz papu i slobodomišljenjaci, koji prianjaju uz revoluciju.

Iz Würtemberga. Dne 29. Prosinca obavila se je u Rottenburgu uz veliko slavje posvetba i ustoljenje novoga biskupa rottenburžkoga Dra. Karla Josipa Hefele-a. Posvetio ga je vikar nadbiskupije Freiburžke Kübel. Kr. povjerenik biaše kultusminister Golther, a poslanici od strane nn. veličanstvah dvorski maršal grof Beroldingen i državni savjetnik grof Taube. Nadalje su k tomu došli minister pravde i ministar rata, predsjednici obijuh komorah, rektor sveučilišta tübinžkoga i drugi. Svetčani objed dao je kralj. Prvu je zdravicu namienio konsekrator nj. svetosti papi, drugu je napio novi biskup nj. veličanstvu kralju, a treću je nazdravio kultusminister novomu biskupu. Vriedno je čuti ovu posljednju zdravicu, a o njoj nas izvješćuje službeni orgar vladin „Staatsanzeiger." „Nj. je preuzvišenost, veli, rekla, da država i crkva u Würtembergu, umjesto da se gledaju sumnjičavo ili pače da se gledaju prieko, nasuprot su osvjedočene, da im se držati načela, kako će jedna drugoj unaprieditì njezine interesse, i uzčuvati konfessionalni mir, koji im je obojim dragocjeno blago. Tko će zanjekati, da je kraj toga zemlji i narodu a i crkvi dobro? Kr. vlada da će novoga biskupa sretati istim pouzdanjem, istom prijaznošću i pomirljivošću, kao i njegova predšastnika; ona se uzda, da će se pod njegovom upravom uzdržati onaj liepi odnošaj, kakov je odavna u Würtermbergu, izmedj države i crkve i medju samimi crkvami. Kako je vladi žao takova učenjaka uzeti iz njegova dosadanjega kruga, tako joj je opet drago, što je takov muž uzvišen na biskupski priestol." itd. Na večer se je opet bilo skupilo gostih, medju kojimi se opet nadje g. kultusminister. I tu je opet minister govorio, te kako izvješćuje „Deutscher Volksblatt" liepo rekao: da je danas anachronisam hteti crkvu birokratički traktirati, država da mora crkvi na njezinom polju dati slobodu i pravicu. Naglasio je, od kolike je važnosti mir izmedju crkve i države. Što se tiče škole, i tu da se izjavljuje proti komunalnim učionam, od kojih nije prave koristi ni državi ni crkvi. Tako se godi kat. crkvi u Würtembergu, državi s veće strane protestantskoj i pod kraljem protestantom. Pa su Würtemberžani u kulturi kamo-li dalje napried pred mnogimi zemljami skroz ili s najveće strane katoličkimi, gdje crkvi katoličkoj sasvim drugačije ide. U Würtembergu je ženitba crkvena, i škola konfessionalna, te pod crkvenom upravom — pa je kraj toga dobro i državi i crkvi.

Dopisnica urednička.

Fra. Il. Č. u S. u B. Mi primamo dukat po skoku prida, po kom danas vriedi 5 f. i 80 do 90 nov. dakle tolik, da Vi Bošnjaci jednim dukatom možete namiriti za svu godinu list.

G. F. D. u B. Bilo za lanjsku pol. zaostalo, zato pol onamo upisano. — G. J. B. u Š D. Za lan. god. plaćeno 5for. 15 nč.

G. P. M. u sv. I. Namireno upravo za lan. godinu. Tako i g. A. P. u Z.

G. A. S. na V. i g. V. Sk. na H. — Došlo.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 4. Tečaj XXI. U Četvrtak, 27. Siečnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Samostan remetski.

Historička crta.

Piše *Ivan Krst. Krapac.*

Siste viator, respice stellam, invoca Mariam!
Nap. pod zviezdom na crkv. vratih.

(Konac.)

Isti biskupi zagrebački pomnožaše s vremenom imovinu remetskog samostana.

Tako Benedikt biskup poklonio je g. 1447. Pavlincem remetskim posjed Alzonovak ili Novak kraj potoka Bližnje sa zemljami obradjenimi i neobradjenimi, sa šumami i trsji uz tu pogodbu, da svakog utorka čitaju misu „de s. Catharina“ i da na dan sv. Martina ½ forinta zlat. prinesu biskupu u znak podaničtva. Poklon otaj potvrdio je kasnije Matia Korvin kralj g. 1464. za banovanja Mirka Zapolje, za koje vrieme nije bilo biskupa u Zagrebu. To isto učinio je kasnije i papa Pio II. svojom bulom od god. 1468. Na toliko se već pomogoše Pavlinci remetski, da su g. 1473. kupili kuću od Martina Bersteca (Bertheza), koja bijaše njekoć ondje, gdje je sada šetalište sjeverno, i gdje su sada glavne uzorne škole i preparandija. Kraj te kuće ili kako se u listinah nazivlje pod imenom „tornja“ bijahu njekoć velike zidine gradske, a s tim tornjem bila su skopčana njeka prava i sloboštine, najme slobodno vinotoćje, oprost od svakog poreza itd.

Ota prava, pošto bi Pavlinci remetski kupili pomenuti toranj, potvrdi jim Vladislav ugarski g. 1506., a nakon toga zamole kasnije Matijaša kralja, neka bi ih štitio, jer da jih Zagrebčani neprestano smetaju u posjedu, što bje i učinjeno g. 1616. Otu kuću ili toranj dadoše kapucinom nadošavšim u Zagreb g. 1618. na molbu njihovu i ostalih zagrebčanah, ali samo za vrieme, dok si oni kuću sagrade. Nu kasnije na molbu Petra Domitrovića biskupa i inih velikašah neznam s kojih razlogah zamjeniše otu kuću ili toranj za njeku drugu kuću izmedju samostana kapucinskoga i tornja gradskog više Dvercah. —

Evo ovako liepo bijaše darivan samostan sa svih stranah, koji se iole s njim upoznao. Liepo je stao cvasti i bujiti, nu domala morade izkusiti na tisuće biedah i nevoljah, koje ga snadjoše, te iz kojih se je višeputa pobjedonosan obnovio i omladio.

Divlji čopori turski, koji toliko jadah i nevoljah zadadoše našoj domovini, proti kojim je bila bedemom „antemurale“, bijahu udarcem uništujućim i po samostan remetski. Za vrieme Matije kralja g. 1484. navali jedan dio Turakah na Hrvatsku, porobiv ju, prodre u Kranjsku, gdje jim loša sreća u dio pade, jer ih potuče Bernardin Frankopan, ban Matija Gerebić i Vuk Despot kod Dubice, kad su se s velikim plienom kući vraćali, te tako oslobodiše do 10.000 kršćanah turskog robstva. Tom prigodom prvi put postrada i samostan remetski od divljih čoporah turskih. Turci ga oplieniše, spališe i sa zemljom sravniše. Na molbe Pavlinah i velike preporuke stališah i redovah, skloni se Matija Korvin, te jim iznovice sazida samostan obzidav ga zidom. Jošte se i dan danas spominje Matijaša kralja toranj „Turris Corviniana“, od kuda bjelodano sliedi, da je morao Matija Korvin Pavlincem u pomoć priteći, te toranj s crkvom i samostanom iznovice sazidati.

Medjutim od to doba nebijahu više Pavlinci tako sretni i mirni u svom posjedu; premda su i nadalje dobivali od mnogih bogatijih posjedateljah na dar kao milostinju bud stanovitu svotu novacah, bud po koji komadićak zemljišta.

Tako ostavila je g. 1504. Margareta udova Bolte Mikčinića selo Marinc samostanu remetskomu. Oporuka njezina pisana je glagolskim pismom. Nadalje Beatrica Frankopanova udova Ivana Korvina podala je g. 1506. vlast fratrom remetskim,

Digitized by Google

da mogu pasti svoje ovce u njezinih šumah, i po zemljah i u Gračanih, nu da neškode usjevom i trsju. Tako isto i Vladislav kralj ugarski pomenute godine, usljed raznih preporukah, uzeo je pod svoju zaštitu remetski samostan, te zapovjedi banom tadašnjim Andriji Boču i Maksi Horvathu, da ih štite. Tom prigodom pisa i pismo zagrebčanom, gdje ih kori, što su njekim proglasom Zabranili rečenim fratrom i njihovim kmetom izvažati vino u Korušku (Carinthia).

Ali ipak s jedne strane uznemirivahu ih vjekoma kastelani oholih grofovah Medvedgradskih, a s druge od to doba bila je Hrvatska pozorištem rata proti nezasitnim divljim Turkom. Da čujemo kako ih kastelani medvedgradski uznemirivahu u posjedu. Kad je Matija kralj veći dio gradovah, što pripadahu grofovom celjskim, bio osvojio, pokloni ih svojim privrženikom, a tri zadrža za sebe: Medvedgrad, Lukavec i Rakovac, te ih založi za 12.000 zlata Osvaldu biskupu zagrebačkomu i njegovomu bratu Ivanu Thuzu. Otaj Thuzi bijaše čovjek bez duše, tlačio podanike medvedgradske i svu okolicu a osobito samostan remetski, komu bijaše osobni neprijatelj.

Išla tužba za tužbom, te je napokon morao moj Thuzi porad velika svoga bezzakonja od čitavog na saboru sakupljenoga hrvatskoga plemstva odsudjen pobjeći u Mljetke.

Za primjerom ovoga poveli se kasnije i ostali posjednici medvedgradski. Tako neki Matija kastelan medvedgradski, pripovieda nam Kristolovec, da je bio tako opojen duhom nazlobnim proti samostanu remetskom, da je g. 1515. oružanom silom provalio u samostan, s tom namjerom da ga uništi. Nu isti onaj dan u noći, kad je navalio nanj, ubije ga njegov vlastiti sluga, prama komu je bio veoma okrutan.

Nadalje velike nepravde i nasrtanja na posjed remetskoga samostana činjaše Juraj Horvat kastelan medvedgradski, koga je postavio Stjepan Gregorijanec, podban hrvatski i veliki župan zagrebački, tutor maloljetna Tahieva najmladjeg sina Baltazara, jedinog baštinika Medvedgrada. Porad toga tužili su se Pavlini gorko na Gregorijanca, koji tolika bezzakonja dade činiti po svom kastelanu na štetu i uštrb samostanu remetskomu. Mnogo je nahudila remetskomu samostanu i domaća nesloga s gradjanskim ratom, koj zavlada u Zagrebu po smrti Ljudevita II. zajedničkog kralja ugarskoga i hrvatskoga. Hrvati najme g. 1527. izabraše si Ferdinanda iz habsburžke kuće za kralja, a po tom zamjere se Magjarom, Turkom i Mletčanom; Magjari pak izabraše Ivana Zapolju. Dvie su dakle stranke zavladale u Hrvatskoj: Zapojlevci i Ferdinandovci, koji mnogo zla nanesoše gradu Zagrebu. Grad Zagreb, kako znamo iz poviesti, dielio se je na dvie stranke, najme gradsku (Gričanci), koja pristade uz Ferdinanda, i opet kaptolsku, najme kanonici i ostali, a ova je većim dielom pristajala uza Zapolju. Razumieva se po sebi, da je tu bilo dugotrajna kreševa, kojom prigodom poplavila je vojska cielu okolicu zagrebačku, nju opustošila, samostan remetski porobila a Pavline raztjerala. Grad Zagreb izgubi mnoge liepe kuće, oba zvonika prvostolne crkve bješe porušena. Eto tamo nas je dovela domaća nesloga i razdor, kad radi političkih načelah brat na brata reži!

Pošto bi se slegla domaća nesloga, povratiše se Pavlinci remetski u svoj samostan opustošen. Kratko vrieme zatim god. 1531. umrie glasoviti Ivan Karlović, koj bijaše od Ferdinanda imenovan banom hrvatskim, ujedno gospodar za onda Medvedgrada, koga je kupio poslije bitke mohačke 1527. od udove kraljice Marije. Njegova velika radinost i revnivost u ratovanju proti Zapoljevcem i Turkom vidi se iz njegovih listovah, što ih je pisao generalu Ivanu Kacianeru, čovjeku u svakom obziru, kako kaže poviest, podlu i po naš narod hudu. Zauzet za spas domovine, putovao je od grada do grada, upotriebiv sva moguća sredstva, da skrši rogove Turkom i njihovim oholim saveznikom. Oslabljen od velika napora, povuče se bolestan u svoj šumski Medvedgrad, gdje i umrie. Njegovo tielo bje svečano sahranjeno u remetskoj crkvi pod velikim oltarom, kojoj za života mnogo dobra učini, i medju ostalim jedan dragocjeni kalež s urezanima slovima I. K. pokloni. Knezovi Zrinjski dadoše mu nagrobnu ploču metnuti s njegovim grbom i latinskim napisom. Napis na nagrobnoj ploči bijaše sliedeći: „Sepultus genere spectabilis militiaque praeditus, Magnificus D. Torquatus Comes Corbaviae, Regnorumque Croatiæ & Slavoniæ Banus, mole sub hac tegitur;“ a nad grbom: „Scio quod Redemptor meus vivit“ An. 1531. *)

Kad već govorim o pokopanih u samostanu remetskom, budi mi slobodno mimogredce jošte napomenuti, da tu leži takodjer i Gašpar Alapić, koji ujedno s Matijom Keglevićem mnogo zla počini za vrieme nesretne seljačke bune. Kad je bio došao čas osvete, da se osvete Matiji Gubcu kolovodji i njegovim ortakom, stadoše ih na stotine vjesiti i ubijati na najokrutniji način. —

Nesta Karlovića, nesta vojvode po cielu Hrvatsku. Od to doba nasta sveudiljna borba Hrvatah proti Turkom. Sulejman silni car turski zaželi predobiti cielu Ugarsku, s toga provali u nju g. 1556. a Alipašu poslà pod Siget, da ga

*) Gledaj Zdelar „Series Banor.“

Digitized by Google

bije. Nu pošto bi ga 3 mjeseca držao obsjednuta napokon neopraviv ništa, morade odustati. Tu priliku kadno hrabro hrvatski Leonide braniše tvrdju Siget, najme Nikola Zrinjski, Ivan Lenković i Marko Stančić, upotriebe Turci, te lukavošću pregaze u kolovozu 1557. kod Zagreba Savu i sav okoliš zagrebački porobe, nenahudiv nimalo Zagrebu, samostan remetski porobe i spale po drugiput. Pošto bi pogibelj minula, sabraše se razpršeni Pavlini remetski na svoju veliku žalost, te stadoše uz velik napor i trošak dizati samostan, crkvu i zid naokolo. Jedva su ga podigli i sve liepo u red prijašnji doveli, eto jim iznovice grozovita neprijatelja pred vrata. Godine 1591. Hasan paša bosanski Predojević pod silnim carem Amuratom s dopuštenjem velikog vezira Sinana, skupi silnu vojsku izabranih vojnikah i odputi se u onu krajinu, koja leži medju Križevci i Ivanićem sve robeći, Gušćerovac, Božjakovinu, Rakovac, Vrbovac i sv. Jelenu, riečju cielu okolicu tija do Zagreba. Provali u samostan remetski, porobi ga, dvanaest Pavlinah odvede sa sobom, izmučiv ih prije okrutno i nečovječki dade je objesiti na hrastove kraj Vugrovca. Medjutim skupo je platio tu svoju robiju, jer naši vojvode križevački, koprivnički, ivanićki sakupiše vojsku, stignuše ga kod biskupova Gradca, te ga potukoše. Svladav ga, oslobode tako preko 400 zarobljenikah i silno blago.

Iz te pako pobjede izlegao se je silan rat i za duže vremena medju Turčinom i Hrvatskom. Na saboru u Zagrebu bje odlučeno, da i redovnici po mogućnosti u pomoć priteku za vrieme rata — „monachi cujuscunque demum ordinis & ritus.“ Ako nebi u ovom družtvu vojnu ljubećih, odvažnih imali, da bi barem četiri konjanika poslali i potrebite predprege davali. Vidi se dakle iz toga, da niti Pavlini nebijahu izuzeti, pače što više: bilo je u tom redu i takovih, koji radostno u kobno vrieme na poziv domovine i kralja pograbiše za mač, da brane domovinu proti neprijatelju. Godine 1663. ode Jakov Jurišić vikar remetski s vikarom Lepoglavskim Jakobom Solarijem, prior svetički i remetski u tabor proti Turkom. Kako se ratovanje s Turci svršilo po štetu našu, nije mi od potrebe ovdje razlagati, buduć nam je odviše poznano.

Pošto bi se burne ratne godine po domovinu slegle, odahnu po nješto naš narod, koji vjekoma stajaše kô stražar na oprezu, te prione uz domaće poslove. Isto tako i Pavlini oni u Lepoglavi baviše se što bolje školom, a ovi u Remetah odgojivahu u noviciatu mladiće za red sposobne.

Prije je bio noviciat u Lepoglavi, nu za vrieme kuge g. 1625. bude prenesen iz Lepoglave u Remete pod Martinom Borkovićem, generalnim za onda vikarom. Ostali nauci mudroslovni i retorički itd. bijahu predavani u Lepoglavi kao prvom mjestu provincije.

Otaj red Pavlinski dao je i našoj biskupskoj stolici tri muža. Prvi od njih bijaše Šime II. Bratulić, koj s biskupske stolice sriemske postade biskupom zagrebačkim g. 1604. U svakom obziru bio je vrli biskup po domovinu i po vjeru. O njem piše Benger ovako: „In castris loricatus, galeam cum tiara & cucullo conjungens aeque gladium audacter in hostes stringere, quam devote coronam Virginis recitare conspectus est.“

Njemu, Tomi Erdödu Banu, i Ivanu Draškoviću imamo zahvaliti, da nije pod Matijom II. bujica protestanska poplavila i Hrvatsku. Drugi biskup zagrebački iz reda Pavlinskog, a samostana remetskog bijaše Martin II. Borković, rodom iz sela Domagovićah kraj Jaske, pod kojim se je samostan remetski podigao.

Za ono vrieme kad je bio jošte generalnim vikarom, dade g. 1646. iznova podići i poljepšati četverokutni samostan remetski i obzidati ga novim zidom, buduć da je stari usljed tolikih navalah većim dielom bio podrt, odrpan i znatno na mnogih mjestih razasut. Po samu biskupiju stekao si je Borković kao biskup nezaboravnih zaslugah. Treći Pavlinac, koji je sjedio na biskupskoj stolici zagrebačkoj bio je Mirko grof Ezterhazy. Postadè biskupom g. 1708.

Prelazim sada na samu crkvu remetsku i njene krasote, a mimogredce spomenuti ću i one umjetnike iz reda pavlinskog a samostana remetskoga.

Remetski samostan ponosio se je takodjer i svojimi umjetnici. Tako Andrija remetski Pavlinac živio je ili jur na koncu 17. ili samo 18. vieka, bijaše vrli stienoslikar, on je kapelu B. D. Marije liepimi slikami ukrasio. Ove slike su bile vrlo liepe, dobro sačuvane; a prikazivahu uznesenje Marijino s množinom licah. Risarija je podosta pravilna bila, boje živahne, a obrazi krepko izraženi. Sa strane pod ovom velikom slikom vidjeti je bilo 4 pomanje: 1. Obožavanje pastirah, 2. Obrezavanje Isusovo, 3. Očišćenje i 4. zaručenje Marijino. Ostali uresi prikazivahu umno sastavljene arabeske i groteske s cviećem, s posudom, s angjeli i geniji. Iznad vratah pako kapelice s nutra bio je napis rukom slikara napisan: „Regina remetensis virgo sis propitia in vitæ epilogo fratri Anmiliana. Šteta golema za onu krasnu prijašnju dreæ in tuo oratorio pie et enixe tibi supplicanti.“

Nu Maksimilian Vrhovac biskup pretvori ovu krasnu kapelu majke Božje u kapelu sv. Maksi-

Digitized by Google

slikariju. On je dao na okolo po stienah naslikati mučeničtvo Maksimiliana biskupa po Antunu Kelleru vrlom stienoslikaru, koji je baš to doba živio u Zagrebu.

Godine 1745. ukrasio je cielu crkvu liepimi slikami fratar Ivan Ranger remetski vrli inače stienoslikar. Na samom pročelju pred sanctuariom u crkvi opaziti je chronografičan napis od g. 1745. od istoga Rangera napisan. „Quæ est ista Virgo, quæ ascendit de deserto, sicut Aurora exurgens.“

Pod samim korušem ima 59 slikah malih u narodnom odielu, a predstavljaju čudesa, što bi se sbila u puku hrvatskomu, komu na toliko omili ovo mjestance Remete, i pobožnost prema B. D. Mariji. Sám fratar Egerer napisa čitavu knjigu raznih čudesnih dogodjajah, kako je mnogim u stisci, bud bolesti bud u kojoj mu drago nevolji čudnovitim načinom pritekla u pomoć B. D. Marija remetska.

Nu ne samo slikarah već i vajarah glasovitih gojio je samostan remetski. Historik Benger pripovieda nam u svojih „Annales Ordinis Frat. S. Pauli primi Erem.“ da je remetski Toma Jurjević vajar i redovnik živio pod konac 17. i početkom 18. vieka, a umrie g. 1713. „arte statuaria insignis.“ Možebit, da je isti meštar Toma pomagao Ivanu Husu ili pako što je vjerojatnije, sám pravio god. 1707. veliki oltar u remetskoj crkvi, koji je troškom Ivana Znike kanonika zagrebačkoga od krasna mramora postavljen. O tom oltaru B. D. Marije govori ovako Benger: „Ara speciosissimo marmore non minus sumptu notabili, quam scalpro ingenioso elaborata.“ Načinjen je od crnoga i bieloga mramora s kipovi sv. Pavla i Antuna pustinjaka. (Vid. Slovnik umjet. od Iv. Kukuljevića.)

Kad već govorim ob oltarih, reći mi je, da je pod Martinom Borkovićem podignut krasan žrtvenik sv. Pavla pustinjaka. Bilo je takodjer i svjetskih ljudih, koji su darežljivom svojom rukom priskočili često u pomoć Pavlincem kod podizanja žrtvenikah. Tako je Aleksa Mikulić podigao oltar B. D. Marije u nebo uzete; a jošte god. 1648. Stjepan Svastović podžupan zagrebački dade načiniti žrtvenik spavajuće B D. Marije, ostaviv ujedno znatnu svotu novacah od 6000 f. za altarije. Toliko o samostanu remetskom do zlokobnih godinah Josipovih. Za carevanja Josipova god. 1787. bijahu dokinuti svi samostani, a taj udes dakako postigao i samostane Pavlinske u našoj domovini.

Da su i pak do konca god. 1787. jošte bili Pavlini u Remetah, razabire se iz jedne male svjedočbice tičuće se vina za domaću porabu na dar od Mije Plesa samostanu prikazana: „Quod septem pintæ vini a perillustri ac generoso Domino Michæle Ples pro sacrificio missæ et solemnitatibus acceptæ sint, hisce testor. Remetæ die 10. Nov. 1787. P. Bernardus Perko.“ Po dokinuću samostanah postala je crkva remetska kapelom sv. Šimuna u Markuševcu. Razpršeni pako Pavlini gdjekoji saecularizirani bijahu razaslani po župah, a ostali dobili su njeku mirovinu.

Tako bio je jedan župnikom u Brckovljanih itd. pače kod samoga sv. Marka u Zagrebu postade njeki Karvančić Pavlinac župnikom, a kasnije opatom od gimnazialnoga professora.

Biskupu pako Maksimil. Vrhovcu na toliko omili mjesto Remete, da je načinio od samostana i crkve župu, postaviv svoga obrednika Ivana Štefića prvoga za župnika. *) Pače što više on je imao za ono vrieme svoje pivnice u Remetah i svoje sjajne staklene vrtne postave („Glashäuser“), držao više puta kroz godinu gostbe, pontificirao vani prigodom crkvenih sborovah.

Nu pod Alagovićem svega je toga nestalo, on je dao srušiti jedno krilo četverokutna samostana, a material je upotriebio za kuću u laškoj ulici, koju kasnije gotovu predade aeraru, a ovaj ju obrati u kasarnu vojničku.

Pokojni pako blage uspomene nadbiskup i kardinal Haulik dao je pol jednoga krila srušiti, te pregraditi samostan za sada župni stan o novcu, što ga je imala dati massa Alagovićeva „pro reparandis“ neglectis beneficiis episcopalibus.“ Ovoliko mogoh saznati o rečenom samostanu remetskom. Razumieva se, da je tu bilo liepih spomenikah, ostatakah literarnih i t. d. ali vandalizam prijašnjih stoljećah, uz nehajstvo domaće uništio je skoro i posledniu uspomenu na davnu prošlost. Koliko je već to nehajstvo, budi mi dozvoljeno pro coronide da spomenem, kad su grobne ploče remetske crkve upotriebljene g. 1768. s drugim kamenjem za crkveni tarac!

I njeke po samostan remetski vrlo znamenite slike, kô Miroslava Hrkuka Mirogojskog, i inih darovateljah bile bi zubom vremena sasma uništene, da ih nije bivši veliki župan presvietli g. Kukuljević s dozvolom pokojnoga nadbiskupa dao smjestiti u narodni naš muzej. *)

*) Dosele do g. Matije Pavleca, sadašnjega župnika remetskoga bijahu samo trojica njih kao takovi u Remetah.

*) Urednik je u prvoj polovini članka, gdje je govor o dominikancih prekrižio pisčevo: sv. Katarine, pak stavio: orf. kapelica sv. Martina, nego evo puna na to opazka od g. pisca. Bl. Augustin Gazotić zagr biskup iz domin. reda s crkvenoga i političnoga gledišta glasovit muž, čim sjednu na stolicu g. 1303. za napredak nauka i znanosti u svom svećenstvu pozva u Zagreb Dominikance iz Začesanja, gdje su od njekada stanovali, ter jim sazida kraj biskup. dvora samostan sv. Nikole, gdje je sada orfanotrofij. Učili su u samostanu mladež u pjevanju i ostalih crkvenih službah. Godine 1479. na zapovied Matije kralja preseliše se iz dolnjega grada na Grič, gdje je sada glavna straža pokraj sv. Katarine, i tu ostaše sve do 1527. kada jih nestade iz Zagreba.

Digitized by Google

Papina nepogrešivost.

Odkad se prosuo glas, da neki biskupi kupe podpise pod postulatum, koji ište od vatikanskoga koncila, da proglasi papinu nepogrešivost: od toga je časa to pitanje počelo opet jače zanimati, ili bolje napinjati katolički sviet, te ni mi šutiti nemožemo. U samo pitanje nepačamo: otci crkve sabrani su, ako im se sbilja to predloži, reći će svoju, a mi ćemo slušati. Dotle ćemo samo razmatrati, šta se o tom misli u katoličkom svietu.

No najprije o samom postulatumu.

Tekst latinski mu je onakov, kako smo ga u posljednjem broju priobćili. Razlozi pako, s kojih se taj predlog drži za sgodan i potrebit, kažu se evo ovi (navodimo je skraćene): Primatum jurisdictionis rimskoga pape i dosljedno primatum supremi magisterii uči jasno sv. pismo. — Tradicija obćenita i stalna, po riečih i činih sv. otacah kano i po odlukah koncilah takodjer oekumenskih, uči nas, da su judicia doctrinalia rimskoga pape glede vjere i morala irreformabilia. — U 2. koncilu lionskom izjaviše Grci i Latini suglasno: da prepirke nastale u vjeri imaju biti definirane judicio Romani Pontificis. A koncil oekumenski florentinski izpovjedi, da je rimski papa: Vicarius Christi . . komu je u bl. Petru dana pascendi etc. univers. eccl. plena potestas. Sám zdrav razum uči, da nitko nemože biti u zajedinstvu vjere s crkvom katoličkom, a da nebude sjedinjen s njezinom glavom, budući nemoguće, ma samo mišlju, odlučiti crkvu od njezine glave. — Sasvim tim bilo je i ima još takovih, koji krijući se katoličkim imenom na štetu malovjernikah uče, da je prama dekretom papinim glede vjere i morala dovoljan silentium obsequiosum, sine interno mentis assensu, ili samo in via provisoria, dok bude stalno, što misli crkva. Tim pako ruši se auctoritas R. Pontificis, lomi jedinstvo u vjeri, i bludnjam ostavlja široko polje i dugo vrieme. — Čega radi biskupi su nastojali toli dekreti sinodalnimi, koli kollektivnimi izjavami osobito u naše vrieme braniti supremum magisterium S. Sedis. — No tim se je u novije doba još bjesnije i u knjigah i u dnevnicih stalo nanj napadati, nebi-li se puk kat. proti njemu digao, a vatikanski koncil zadržao proglasit ga. Zato je sada absolutna potreba definirati taj nauk. Jer se katolički nauk napada argumenti, koje ako nategneš, njimi se niječe sám primat i nepogrešivost crkve. Niječe se i to, da je florentinski koncil bio ekumenski. Kad bi tu koncil vatikanski šutio, vjernici bi se smeli glede pravoga nauka, novotari ponieli, pače ovi bi se javno protivili dekretom papinim glede vjere i morala, veleći: da papa može u tom pogriešiti. — Za to čini se, da ište javno dobro crkve, da koncil vatikanski ponovivši dekret florentinski glede pape razvije ga do nepogrešivosti (u smislu gore spomenutoga postulata). Istina, neki misle, da bi se tim razkolnici i heretici i više od crkve udaljili. Ali prvo pravo imaju katolici, da budu poučeni, što im valja u pitanju tako važnom i tako napadnutom držati. Tako je radila i lionska i tridentska sinoda. Heretike pako, koji iskreno traže istinu, još će to pritegnuti, videći na kakov se temelj osobito osniva jedin tvo i čvrstoća crkve katoličke. Što bi pako njekoji poradi takove definicije morda crkvu ostavili, takovi su i onako jur brodolomci u vjeri; ti su oni koji smućuju puk katolički, i proti njihovim zasjedam treba obraniti vierne. Sám pako puk katolički, naučen dekretom apostolskim papinim izkazivati umom i srdcem poslušnost najpodpuniju, prihvatit će veselim i viernim srdcem glede nepogrešivosti papine sentenciju vatikanskoga koncila. — To su dakle u postulatumu razlozi.

Poziv za podpis takova postulatuma učinilo je 20 otacah, kako kažu, u dogovoru s drugimi. Oni ištu, da se podpiše što više otacah, a onda da će to predati kongregaciji ustanovljenoj od pape da izpituje predloge. Čini se po glasu poziva, da se samo onim otcem postulat nudi na podpis, za koje se misli, da će ga sbilja podpisati. Napokon zanimivo je znati, da taj poziv nije učinio nitko od Talijanah, Španjolacah i Englezah, valjda što se o njih nesumnja, da nebi pristali. Usuprot čita se do pet francezkih biskupah, medju kojimi je najpoznatiji Plantier biskup Nimes-ki; tri njemačka, no sami Bavarci, iz Austrije Gasser biskup briksenski u Tirolu i nijedan drugi, iz Orienta Hassun patriarka cilički, iz Amerike jedini Heiss biskup od La Crosse. „L' Unità cattolica", iz koje vadimo tu viest o postulatumu kaže: da se taj postulat podpisuje od velika broja, da je 15. siečnja jur bilo preko 400 podpisah, te neima dvojbe, da će se predložiti koncilu.

Ista l' Unità je tako sjegurna, da će slieditи definicija, te je počamši od 19. siečnja stala na čelo svomu listu metati svakiput po jednu izreku ili izjavu kojega koncila partikularnoga ili biskupske skupštine, za koju drži da je u prilog traženoj definiciji. Medju ostalimi kaže, da se je za to izjavila i pražka sinoda od 1860. To je ipak malo čudno, gdje se je nedavna pisalo po novinah, da je uprav pražki nadbiskup protivan onoj definiciji. Osobito pako iztiče adressu, što ju je do 500 biskupah sakupljenih prigodom 18. stogodišnjice mučeničtva sv. Petra u Rimu podpisalo. U njoj ona nahodi nepogrešivost mal ne formalno izrečenu; no sbilja u njoj stoje samo takove izreke, koje su odprije od generalnih koncilah prama papi rabljene: „Petrum per os Pii locutum fuisse credentes" ili „Rom. Pontificem . . . omnium Christianorm Patrem & Doctorem existere". — za koje je upravo prepirka, kakov im je domašaj. L' Unità pače kaže: da je nepogrešivost pape nauk, koj de facto drži sva crkva.

Usuprot s više stranah crkve, od muževah, kojim se nesmie odreći niti poznavanje crkvene tradicije niti živ duh katolički, čuju se razložni protivni glasi. Biskupa orleanskoga list na svoje svećenstvo o

Digitized by Google

nepogrešivosti papinoj izašao je i na njemačkom prevodu. Iz njega se vidi, da biskup ravno govori upravo proti nesgodnosti, da se to pitanje definira, al on govori dosta jasno i proti takvoj definiciji u obće. Veli bo, da o tom neima ništa u katekizmu rimskom, da neima za to tradicije; više historičkih faktah n. p. sentencija 6. ekumenske sinode potvrdjena po papi Leonu II. proti papi Honoriju dokazuje, kako se je mislilo, da može pogriešiti u pismu dogmatičkom, gdje se o važnih dogmatičkih istinah izjavljuje. Kaže, da crkva nemože dogmah praviti, nego samo svjedočiti da je nješto objavljena istina, te vjerovano „semper, ubique & ab omnibus;“ a katolici da su uviek držali, da je u tom papa svjedok ravno najpoglavitiji, ali ne ipak jedini itd. Na Dupanloupa je baš u borbi za prava papinska sva crkva s radošću gledala; tko pozna išta njegovih spisah, bit će osjetio, da je ono živi i životvorni duh katolički koj iz njih diše — tko će posumnjati o tom, da-li je on sbilja dušom i srcem pravi katolik?

U učenoj Njemačkoj medju samimi katolici i biskupi, koliko se čita i čuje, neime dogmatiziranje papine nepogrešivosti baš mnogo prijateljah. Čujmo, što je o tom u najnovije vrieme objavio u „Bonner Theol. Literaturblatt-u“ glasoviti kanonista Schulte. On naime prosudivši Maret-ovo djelo „o koncilu generalnom“ ovako se sám izjavljuje: „Buduć da je sjegurno, veli on, 1. da su pape opetovano osudjeni bili porad herezije (postavimo pitanje: da-li pravo ili krivo, svejedno, jer se ovdje pita, je-li crkva vjerovala, da je papa nepogrešiv) dakle osudjeni od generalnih koncilah, i pape to priznali; — 2. da su pape bili skinuti, i crkva to skinuće priznala, priznavši one, koji su na njihovo mjesto od sinodah izabrani bili; — 3. da su papinske odluke u stvarih vjere slobodno se pretresale na generalnih koncilih, bile zabačene i od samih papah opozvane; — 4. da je od njegda bilo obćenito mnienje, da papa može u njekih slučajih biti sudjen i osudjen: to se može uzeti za cielo, da crkva od postanka nije imala te vjere, da bi papa bio sám nepogrešiv, nego da se nepogrešivost samo prisvajala crkvi, kano kršćanskoj zajednici, je-li sada vjeru crkve izrekao kakov generalni koncil, ili se ta vjera izjavila tim što je crkva prihvatila papine odluke, ili pako papa i crkva prihvatili odluke partikularnih sinodah.“

„Budući tomu tako, možemo imati čvrstu nadu, da neće niti koncil niti većina biskupah preduzeti dogmatiziranja, kojega se mnogi boje. Nepogrešivost je bez dvojbe qualitet, koj presiže ono, što čovjek može. To može dati samo Bog, jer neće valjda nitko ozbiljno tvrditi, da opitanje, opreznost itd. mogu sobom stvoriti šta nadnaravna. Ima-li dakle papa kano takov biti nepogrešiv, to treba, buduć da phisička osoba ima primat, da je ova osoba učinjena nepogrešivom kakovim osobitom božanskim aktom. Sada buduć da papa nedobiva drugačije posvetbe, neg-li svaki drugi biskup, dosljedno ga ova nemože činiti nepogrešivim, kad dielitelj mu posvetbe nije nepogrešiv, a opet bi imao biti; buduć da papa nebude papom po kakovoj posebnoj posvetbi, nego tim, što izpražnjenu rimsku stolicu zakonito nastupiv bude nasljednikom sv. Petra: to bi se njegova nepogrešivost morala osnivati samo na naročitoj izreci Kristovoj. Jedino priznanje crkve nebi mu moglo dati nepogrešivosti, baš kako nebi moglo stvoriti primata kano božju i temeljnu instituciju. Jer da se kada prizna, da Petar nije bio u zadnje vrieme rimski biskup, tad bi rimski primat bio samo nješta faktična, što nebi imalo nikakova nuždna temelja, te bi se vremenom i promieniti moglo. Kad se pako ide tja do toga, da se ta nepogrešivost kakovimi stanovitimi formami učini osobnom, to će se napokon od toga stvoriti u theoriji bureaukratička institucija itd.

Napokon u Englezkoj bori se osobito proti rečenoj nepogrešivosti Le Page Renouf. On govori medju ostalim: da se je dosada papina nepogrešivost smatrala samo kano školsko pitanje. Ima, kaže, dielovah katoličkoga svieta, gdje se nije nikada od svećenikah prodikala, od viernikah čula. Naši bi apologetički pisci uviek se izjavljivali, da nije članak vjere. Ali neka mogućna stranka u crkvi nije zadovoljna sa slobodom, koja obstoji, te izgledje nestrpljivo onaj dan, kad će se ovaj njezin dragi dogma definirati, u naše katekizme umetnuti, i pod prietnjom anatheme za svu djecu crkve učiniti obveznim. Ima-li njihovu izgledanju razloga, tada katolički bogoslovci, skrajnje je vrieme da iztražujuć kat. nauk odbacite ono starinsko načelo: quod semper, quod ubique, quod ab omnibus, i zanijećete vjeroizpovied Pia IV., gdje ste obećali sv. pismo tumačiti po jednoglasnoj tradiciji otacah itd.

Što ovdje Renouf, to, nego samo neopreznije, izriče i Dr. Fr. Michelis prof. philosophije. On kaže u svom spisu „Die Versuchung Christi:“ „Vota biskupska na koncilu nisu ponajprije vota bogoslovska, nego posvjedočenje one vjere, koja obstoji u njihovih dioecezah i uviek je obstojala. . Koji bi pako biskup u Njemačkoj i u svoj crkvi, mogao s dobrom sviesti zastupati nepogrešivost papinu kano postojanu vjeru svoje dioeceze?“ —

I tu se nemožemo oteti, da nerečemo nješta glede zagrebačke nadbiskupije. I njezini katekizmi o tom ništa neimaju. Koliko poznamo i svećenstvo i puk, nismo nikada čuli, da se gdje prodiče i u puku vjeruje. Mi ravno svi priznajemo papu za glavu crkve, stojimo čvrsto uz kathedru Petrovu, vjerujemo istu vjeru, koju vjeruje sv. rimska crkva: sasvim tim za osobnu nepogrešivost papinu znamo samo kano za pitanje školsko. — Tim si dakako neprisvajamo, kano da ćemo svjedočanstvo dati o vjeri čitave nadbiskupije, nebudući za to nipošto vlastni; nego smo samo rekli, što mi znamo. *p.*

Digitized by Google

Dopisi.

Na slunjskih brdih 14. sieč. 1870. — C. kr. ručnim pismom od 19. kolovoza 1869. imadu se krajiške pukovnije gjurgjevačka i križevačka spodmaknuti izpod vojničke oblasti u onih stvarih, koje se nevojujućega stanovničtva, kao: oporukah, baštinah i ostalih gradjanskih pravah i dužnostih tiču; tako bi imalo biti sa Senjom i Siskom pak još i sa žumberačkima satnijama. Hoće-li se kada ova carska besjeda izpuniti nemogu niti simo niti tamo kazati. Nu da se slučajno izpuni — što ću reći jest:

U obijuh pukovnijah i u Žumberku imade crkvah i župah katoličkih, i odnosno grčko-katoličkih u Žumberku, sa svojom imovinom, i takodjer župnikah nastojećih oko promjene u župah. Tu imade crkvene imovine i duhovničke ostavčine zatrpane, neriešene, imade i riešene, ali se nitko nejavio — te tako leži glavnica i kamati. Imade misnih zakladah, za koje se na dotičnom mjestu, gdje bi se mise imale čitati, nezna, ili se znade po razgovoru; ali se pravo nemože dokazati. Župnik za župnikom na župu dolazi i odlazi, zakladni list i mnogi drugi spisi strpaju se na tavan, s tavana se nosi i raznaša, te tako izgine velike važnosti papirah. Imade slučajevah, da se s kamati kod dotične pukovnije čekalo, nu se nitko nejavio, ostadoše kamati jednom i drugoć nedignuti — pa tako do zaboravnosti.

Kad se krajina sadanja na silu u krajinu pretvarala, mnogim župam propade negibivi imutak zakladni, kod skoroga dakle civiliziranja neka bi se čulo, da stvar više svojega gospodara, kojemu uzeto pravo obustavljeno nije s krivice zastarilo. Župnika bez oporuke umrvšega imovine jedan dio zapada crkvi; koliko ih umrlo bez oporukah, a crkvena dionica leži bez koristi u pukovnijskoj blagajni *). Imade za rata francezkoga i za rata 1848—1849., a možda, kod koje crkve i zadnjih talijanskih ratovah uzetih novacah. Imade narodnoga zajma obveznicah ondašnjim župnim crkvam i njihovim podružnicam pripadajućih. Kardinala Haulika za zaručnice, za uboge, za častničke udove, zamašne su zaklade. Ote zaklade zanašaju mnogo tisućah forintih **).

Scienim dobro bi bilo, da se ordinariati pobrine, kako bi se crkvena imovina i svećenička ostavština i dobro navratilo onamo, kuda mu je ići. Da se za dobe civiliziranja pukovnijah imetak naš nebi neutralizirao!

Nehtjedoh tim preč. ordinariatom samo nametnuti brige ili jih na posao sjetiti, jer valjda i sami na to misle, već sam stvar ponajviše s toga na javu iznio, da se znade o čemu se svećenici razgovaraju i razmišljaju, a boje se, kad se bude krajina lamala — da nebi ostali bez svojega. Svemu neka je svoj dotle: i sablji i prpošnomu liberalizmu; ali na koncu i crkvena popustljivost neka bi osjetila svoj dotle! Opažamo da se crkvena prava sa strahom ovršuju i brane, pa da im je tako istom polovičan uspjeh, kašnje pako biti će baš nikakov. Kukavna bojazan obuze nas baš, kao da neimamo povjestnice, baš kao da nam ondje neima pravca i uzorna izgleda za kojim bi se zamašiti mogli. — Prijatelja u Štefanju srdačno pozdravljam: sreća mu bila u ruci!

*) Bog neka zna, nije-li tu još čije druge krivnje? Ured.

**) To već mora ostati na kakovo je ime načinjena zaklada, dok bude zaručnicah i udovicah. Ur.

Iz Gorice pri Soći. Odkako čitam hrv. „Kat. list“, nesjećam se, da bi se tko odavlje u njem oglasio, akoprem ima u Gorici dobrahno srdacah s vami jedne te iste težnje i nazore dielećih i jednim te istim pojavom se radujućih i dreselećih. Da što je mene potaklo, zapita radovjedi čitalac, latit se pera? Bit bude koja pomaganja gorka il žalostna čitulja, kakovimi su današnji dan kat. listovi zapremljeni? Nipošto. Glas je moj danas glas pohvale i blagoviesti: Težko da je komu znano kako su, ima tomu čudo ljetah, predavanja staroslovenštine u našem centr. sjemeništu zapela najveć o slaboj želji mladeži, koje duh, u srednjih učionah nenaravskimi sistemi otupljen, nije si nalazio u svojoj starini ni koristi ni slasti. U novijoj dobi se većkrat razložilo, osobito u slov. listovih, kako je od prieke nužde, da se ta stolica uzpostavi. I rodoljubna mladež, sviestna si svoje zadaće, očitala je na dotičnu mjestu svoju želju i pripravnost na ugodni trud; dok se napokon obćenita želja ovoga ljeta sbude. Dne 13. t. mj. bilo je prvo predavanje, pri komu slovutni g. Kociančić nače predmet krasnim shodnim predgovorom. Predavao je slovenski, ali tako, da si ga svaki Hrvate razumjeti mogao. Kako su njegove tihe rieči djelovale na mnogobrojne slušatelje, to si onaj samo (ali jako s daleka) pomislit može, koj zna, kako je taj umni muž mladeži odan i kako njega ona počituje i ljubi. Po predavanju proleti kroz srce svakoga nazočna Hrvata i Slovenca njeko sladko čuvstvo, koje nas sjeti iste starine, istih ranah, te pokaza isti liek. Zamjenito se pogledasmo, ništa si nerekli, svakomu se oko orosilo. —

Bože blagoslovi, naspori te unapredi nas izkon. Mislim da bude ova viest dobrodošlom svakomu Hrvatu-Slovencu, a najpače tad, kada ju u sklad dovede s nadami, kojih povoljno rješenje iz Rima izgledamo.

M. N. O.

Viestnik.

Zagreb. Glede djelovanja družtva sv. Jeronima javljalo se pojedince to privatnim pismom upravo odboru družtvenomu to u javnih listovah očito različitih i prigovorah i željah i predlogah, pak je družtveni urednik g. prof. dor. Fr. Iveković na sve to skupa odgovorio. Niti jedna jedita misao nije s vana potaknuta, da jurve o prvom osnutku družtva nije sa svake strane razpravljena, osobito u samom odboru po više putih, ter odgovor na kratko razlaže, što je i zašto je učinjeno, ili što je željeti a zašto nije učinjeno. Žiće i djelovanje družtveno bilježi se u našem listu osobitije nego u

Digitized by Google

drugom kojem listu, odgovor su naši štioci s većine pročtali jurve iz drugih listovah, samo ćemo spomenuti jedno. U ovo kratko doba života svojega razširilo se je družtvo u sve krajeve, u koje se pružilo razkomadano tielo naroda hrvatskoga: osim Hrvatske i Slavonije imade mu članovah u Istri i Bačkoj, u Bosni i Medjumurju, u Dalmaciji i na jadranskih otocih. Koncem godine 1868. broji mu se članovah 1123, a glavnica mu od malenih prilogah narasla na 14.400 for. Jurve prve godine izdalo je dvie knjige. Družtvo prvi put nije izašlo pred narod s knjigom, s kakovom je željelo i bilo naumilo izaći; nu jur ove druge godine osim koledara izaći će dvie dosta obsežne knjige bližje vriednosti. U puk da prodju knjige, to družtvo boljim putem nezna, van ako po namjeri i duhu družtvenih pravilah članovi prvijih redovah budu u puk darivali, a po mogućnosti svatko u svojem području bude nastojao štogod u puk prodati. To se osobito preporuča sada za koledar, kojemu će hora skoro minuti, a družtvo već prvi put puno moglo kvarovati. —

— Nj. veličanstvo carica i kraljica Elizabeta povratila se zdravo iz Rima u Budim dne 22. t. m.

— Presv. g. biskup vikar Iv. Kralj, kako svake, tako i ove godine darovao je veledušno družtva za podporu ubogim učenikom, i to u Zagrebu: gimnaziju 100 fr., realci 50 fr. praeparandiji 50 fr. u Varašdinu gimnaziju 100 fr., u Požegi gimnaziju 50 fr.

— Metropolita grč. iztoč. crkve u Karlovcih Sriempreuzv. i preč. g. Samuilo Maširević preminu naglom smrću udaren od kapi.

— Schematismus Cleri Archidioecesis Zagrabiensis pro anno 1870. upravo je izašao, a dobiva se u pisarni duh. stola po običnoj cieni 1 for. 10 nov. Nego ljetošnji šematizam zanimiv je s ostalim osobito zato, jer je za čislom zagrebačkih biskupah nanizano trudom preč. g. kanonika Matkovića čislo zagrebačkih kanonikah — Series Canonicorum metrop. ecclesiæ Zagrab. quorum nomina e diplomatibus, litteris capituli et testimonialibus ac manuscriptis antiquis erui potuerunt. — Počima god. 1171. navodi brojem 727, a zaprema taj novi umetak punih 18 listovah. —

— G. Janko Šenk, župnik lopatinački u Medjumurju dobio je župu Selnice nad Murom.

— Iz Kloštra Ivanića. Glede provale u crkvu sv. Marije, o kojoj smo onomadne spomenuli, i koja se noćju izmedju 8. i 9. ov. mj. dogodila piše nam se odanle: Lopovi su najprije hotjeli, da kroz prozor probiju u sakristiju, ali jim to nepodje za rukom, premda su na jednu stopu izkopali bili zida i od gvozdene rešetke jednu šibu izvadili. Provale dakle na jedna manja vrata premda željezna, izbivši velikom silom trnak od ključanice i svinuvši jak zatvor. Sada gledaj zuluma! Sve su oltare premetali. Nenašavši ključa od tabernakula, jer se providno čuva, pokvariše drugim ključem ključanicu, no neprobiše. Ali što učiniše lopovi? Tabernakul na jednoj strani oštetiše, strgaše s njega zlato, angjele s oltara pobacaše i razlupavši na komade uzidani lapis portatilis odnesoše reliquije. Na velikom oltaru bila je prikovana ladička s novci, nju odtrgoše i odnesoše cielu; drugu takovu ladičku na oltaru žalostne Majke, u koju se sabiraju prinosi družtva srca Marijina, razlupaše i izvadiše novce. Nijedna vrata crkvena nepustiše u miru, osobito su se mnogo mučili, da iz crkve probiju u sakristiju. Hvala Bogu, badava im biaše taj bogumrzki posao. Napokon što ćeš više? probiše u kapelu sv. Izidora, što je pred crkvom, i mali tabernakul odanle iznesoše van na sried crkvene ograde; još provale i u toranj i obustave uru! Po nesreći toga svega nitko ni vidio ni čuo nije.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano čl. I. reda: gg. Ivan pl. Kukuljević, bivši vel. župan u Zagrebu, Ivan Krajačić, izsluženi žup. suhodolski u Vinagori; kano čl. II. reda: gg. Sava Malivuk, trg. u Sisku; Makso Horvat, ljekar u Zagrebu (pomaknu se iz III. reda); Josip Bezić, kan. u Makarskoj u Dalmaciji; kano čl. III. reda: gg. Josip vitez Šloser, medic. savjet. kr. zem. vlade; gospodična Maca Abelle u Glini; Ivan Rukavina, kapel. u Malom Taboru; Marijan Vuković, učit. gundinački; Dragutin Dauer, žup. voćinski; Žiga Tompak, providnik u Suhom polju; Mato Črnko, učit. u Gradini; Vjekoslav Jozić, bilježnik u Špišić-Bukovici; Stevo Basariček, u Virovitici; Joso Pleše, učitelj u Suhom polju; Mato Škvarić, seljanin u Vukosavljevici; Makso Setinski, učit.; Dragutin Hanzlić, učitelj; Učiona u Virovitici; Pavao Muvrin, gospodar u Delnici; Savin Božić, učit. u Liču; Matija Ferštner, pivar u Sisku; Jandro Jemeršić, trg. u Sisku; Josip Vainer, trg. u Sisku; Škend. Vučković, trg. u Sisku; Janko Ključec, trg. u Sisku; Lucijan Mušicki, poruč. u Moštanici; Antun Pechan, učit. u Petrinji; Mihajlo Blažur, žup. vrtlinski; Rok Mrzljak, svećen. u Novom; Josip Marković, pristav u Cirkvenici; Anselm Suzanić, kot. pom. u Cirkv.; Franjo Stjepanek, učit. u Novom; Agrikola Sokolić, učit. u Nov.; Stj. Mažuranić, učit. u Driveniku; Mato Dujmović, porez. u Cirkv. Jos. Sandri, d. pom. u Bribiru; N. Kraus, šumar u Bribiru; Jure Brozović, trg. u Bribiru; Ivan Skomerža, trg. u Cirkv.; Mio Brkić, šum. ravnat. u miru u Zag.; Franjo Orlić, žup. u Žminju u Istriji; Blaž Mračić, žup. u Velikoj; Ivo Valetić, žup u Vetovu; Pet. Mudrinić, namj. prof. gim. u Požegi; o. Kvirin Pakledinac, fran. u Pož.; Gimnazij u Požegi; Josip Oljevac, učitelj u Sveticah; Gašo Lisinski, učit. u Lukaču; Gjuragj Miletić, žup. u sv. Jak. kod Senja; Ljubica Švelac, u Martinsk. Vesi; Ružica Meštrić, seljak. u Martinsk. Vesi; Ivan Horvat, seljak u Mart. Vesi; Joso Hajdinović u Petrovaradinu; Ivan Jurišević, bilježnik u Dragušićki; o. Nik. Tvrtković, gvardij. u Kreševu u Bosni; Ante Matić, pitomac kod franjev. u Sinju u Dalmacijici; Miroslav Alačević, gim. profesor u Makarskoj u Dalmaciji; Antun Zelić, žup. u Jasenovcu; Mirko Štetner, kap. u Jamnici.

Dopisnica urednička.

P. Lucius. Došlo pravo. Viška Vam preneseno za ovu godinu 1 for.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 5. Tečaj XXI. U Četvrtak, 3. Veljača 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a na predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Kako nam je sada?

Na ova dva pitanja: kako nam je sada? i: kako će nam biti potle? osobito se stavište odgovarati: „Pest-Ofner Blätter.“ Ako se po koja misao i vidi prenapeta, mislimo ipak da je motrilac s budimskoga brda oštro motrio, pravo pazio i puno dobro pogodio; a mi evo za njim opetujemo misli. Najprije dakle na prvo pitanje.

Prije nego-li stanemo na zamašno to pitanje odgovarati u kratko, spomenut nam je odmah sada, što je svakomu očito, da je žalibože u svih gradjanskih odnošajih, poimence za prava crkve katoličke, vjerozakon i stalež svećenički u austrijskoj monarhiji ovkraj i onkraj Litave zlo, veoma zlo. A što je tomu krivo? Recimo slobodno i otvoreno, kriv je tomu nedostojan, jer kukavan strah od ljudih, koj je veliku većinu katolikah natjerao u pravo robstvo. Neprijatelji naši videći, kolika se medju katolici prečesto pokazuje bojažljivost, budu ohrabreni, te se usudjuju na vražji svoj način huliti na Boga, pogrdno se rugati našoj crkvi i glavi njezinoj, od grdne mržnje svoje progoniti i grditi naše biskupe, svećenike i redovnike, pak sve to bez ikakova stida i milosrdja tjeraju oni usred nas na svaku ruku i na svakom mjestu, te šire pakleni taj posao svoj sve dalje i dalje, trujući tako srce pojedinih ljudih i u cielih porodicah sjeme nesloge sijući. Tako rade oni drzovito i bezbožno s jedne strane, a s druge, dok smo mi mlitavi te se nemičemo i medju nas urinulo se licumjeracah: dobro pogodiše hrdjavom desnicom u nišan ter ono malo viernih i srčanih katolikah javno staviše na ruglo, da se i oni jako sustežu dužnosti religiozne vršiti javno. Čini se po tom, kao da se katolička sviest i religiozni život sbilja gubi sve većma. Tako barem rado bi nam neprijatelji to dokazali. Tomu se baš ni nebi bilo čuditi, jer vidimo, kako stranka prevratna svakim danom sve to drzovitije na najprostiji način Boga psuje i taji, bogoštovje grdi, svećenike ruži, na samostane juriša, za crkvenim imetkom gramzi, paklenim prozivom na surovu nevjeru i živinske naslade prozivlje i mami; pak buduć da takove prostačine, kako na žalost svoju vidimo, pače i nekoji tajni mogućnici vazda umiju podticati, naravno je, da ta vražja sila medju svimi samo na oko ili na izliku kršćani mora da obara i ruši. Ali otvorimo knjigu povjestnicu, koja nelaže, pak naći ćemo na svakom njenom listiću, kako je za sve kraće ili duže dobe svih osamnaest kršćanskih viekovah ubilježena istina pobjedonosna, da su se kršćani za takove bure u svoj odlučan čas, kada se je namjeravalo i radilo iz srca jim izčupati vjeru i s njom spojene utjehe, duši oteti nadu držeću u očajanju, satrti što je najsvetije, ljubav naprama Bogu i bližnjemu — — da su se tada od takove grdobe sgrozili i s dušom i tielom podigli za svetu svoju vjeru, jer smrt sa svim groznim pravom svojim, nije se mogla, niti se može ukinuti! Danas pako, nu samo danas boluju katolici od kukavna straha pred ljudmi, jer se više brinu za dobra vremenita, nego-li vjekovita. Ali možda sutra već napuniti će težka ruka svemožnoga mjeru i prodrmati srca, te će se svi obratiti k njemu i njegovoj crkvi! Na to upire se tvrdo uzdanje naše, kada gledamo u budućnost. —

Sada prihvatimo se pitanja, koje glasi: Kako nam je sada? Ocienivši preko tri vieka natrag sižuće priprave urotnikah svietskih i što su dosele uradili, mogli bismo i opet reći u kratko: S obstankom državah i državnoga reda, s pravnim poštenjem, ćudoredjem i gradjanskim mirom

Digitized by Google

zlo je dosta. Ali čujući, kako srebroljubci i dušom pospanci polu-katolici, smutljivci nazovi-katolici, zlosudi potamni-katolici, svemirski bratimi-katolici, plinoradi prosvietli-katolici, viestiželjni gučikatolici, vinoduhi pijanči-katolici, putihlepni bludi-katolici, i kako se sve ti duhom svietskim opojeni bezvierni katolici mogu ozvati, kako indi svi ti ljudi čudom se čude te pitaju, kako bi to bilo moguće, hoćemo da se o tom izjavimo malko jasnije.

Tajni vodje i ravnatelji *) poznatoga, po svem svietu razgranjenoga slobodnoga zidarstva i kletoga rovarstva, što ga je Voltaire s drugovi ustrojio, Weishaupt s braćom usavršio, francezki prevrat god. 1789. u riekah krvi gradjanske okrstio, Mazzini s ortaci g. 1848. opunovlastio, razvili su u naše doba svu svoju silu. Po nalogu tajnih upravljačah urotničke ote vojske požurilo se korakom žurnim k prevratu narodah evropskih i meštri ložah primakli se k svrsi svojih krvožednih i grabežljivih namjerah poglavito tim, što u tajnoj toj vojsci vojuje tušta i tama židovskih, pak inače bezviernih i bezsviestnih plaćenikah crveno-liberalne štampe i pisacah sramotne i pogrdne knjige; isto jim tako robuju s dušom i tielom oni bezznačajni slobodoumnjački varalice, koji se po zapoviedi velikih meštarah svojih na čelo stavljaju od prevratnoga duha izazvanim pučkim i radničkim skupštinam, te po propisu prosvietljenih svietu usrećiteljah vikom laži punom umiju vikati na pape imenito na sv. otca Pia IX., gadno i bezobrazno udarati na crkvu katoličku, biesno jurišati na konkordat, samostane, crkvena dobra, biskupe i svećenike, zahtievati gradjansku ženitbu, odcienjenje škole od crkve, i na svaki način izsmiehavati vierne katolike. Paklena ta družba, koja radja i palikuće i zaledjice, djeluje propastno na sve slojeve i sborove gradjanske, na skupštine zakonotvorne, na škole, gojišta, stolice učiteljske, državne službe, vojske, pače sve do prestoljah dopire orudje njezina nagovaranja, prišaptivanja i prietnje. — Prebrzo i sasma pouzdano obaviešteni o najtajnijih odlukah kabinetskih imaju mogućnici toga reda burze u svojoj šaki, te bacaju kadšto poput Peruna ubojite striele medju jučerašnje milijunaše, nebi-li jih opomenuli, da jim je dužnost gdjekoje štićenike slobodnoga zidarstva učiniti učestnicim novovječnih današnjih varancijah. To su sve obće poznate, nedvojbenimi članci časopisnimi dokazane istine, kojih potikači prevrata, kako objestno hlepe za gospodovanjem, netaje ni najmanje. Oti vražjom milosti do vlade tajnoga družtva prevratnoga popevši se jurišatelji svieta doglasuju po svojih viestnicih svjetini ovako: „Ako nebudete plesali, kako mi sviramo, puhali u rog, u koj mi pušemo, ako nebudete s nami psovali na vjeru, crkvu, papu, svećenike, katoličke uredbe itd., ako nedodjete na naš poziv na skupštine demokratične, ako nebudete na naše predloge i zaključke klikovali i s nami glasovali, da se ukinu samostani, protjeraju ježuviti i crkvena dobra zaglobe, tada niste vriedni naše slobode, te možete sa ženom i djecom poginuti od glada! — jer mi smo gospodari svietu, — pod našom zaštitom stoji sve, u našoj vlasti stoji sve, dakle i vaš obstanak! — Dakle srčano jurišajte na sve! — Za državna vieća, za občinska vieća, birajte samo duhove slobodne (slobodne zidare), i naša biti će briga, da samo neprijatelji vjerozakona i svećenstva budu dobiti najbolje službe, samo crveno-liberalni stražari slobode zauzeti u tvornicah prvo mjesto, da nedjelje i blagdani ukinuti, čim kraće vrieme opredieliti radu, čim češće velike skupštine držati u pivarah, a uza sve to povećati plaća. Nam je zadatak napućivati kupce samo k onomu prometniku, koj je naš brat, a trošimo, veselimo se i živimo u razkošju samo kod onih krčmarah, koji se nezaziru od našega bogohulstva i svakoga protivnika vlastitom rukom bacaju kroz vrata. Samo je onaj, koj s nami svetinju glupih katolikah grdi i gazi, naš čovjek, taj može i mora da bude kroz nas sretan. Uzdajte se u nas, jer sjajna su djela našega rada i sile. G. 1848. protjerasmo mi papu iz Rima; višemu i nižemu svećenstvu doniesmo mi nož pod grlo, kralje prognasmo i prestolja uzdrmasmo. Katolici talijanski i francezki uzdrhtaše pred nami, a pokloniti se morade mnogi monarh pred tajnim našim suverenitetom, i da spase krunu, popustiše našoj navali i pristadoše na sve naše zahtjeve popreko. — Ali to bijaše samo početak igre. Mi htjedosmo samo da kušamo, nebi-li se novi nauk dao udjelotvoriti, nu odustasmo domala videći, da u glupu puku vjerozakon i učitelji mu popovi imaju jošte ugleda odviše, privrženost naprama vladarom da je u svjetini jošte ukorenjena preduboko, a spone

*) Kako je to družtvo lukavo uredjeno, najbolje pokazuje ustroj njegov. Sve niti klupka toga u rukuh su trojici židovah upravljačah, nepoznatih nikomu. Na trideset i tri stupnja stoje svi članovi, strahovitimi vezani zakletvami, te nesmie, koj stoji na višoj, nižemu bratu nikada odati svoje tajne. Tako se svi drže u tami, te se iste krunjene glave varaju, ako misle, da vlast imadu nad družtvom. Kako se u tom varaju vladari, evo dokaza. Napoleonu III bude javljeno, da će najugledniji slobodni zidari u Parizu držati urotničku skupštinu. Kuća, podzemne prostorije, dan i u noći sat sastanka, sve to bijaše mu poznato, i znajući, da mu se radi o glavi, dade u najvećoj potaji, kada se sakupiše urotnici, iznenada obkoliti kuću i prostorije pretražiti po povjerenicih; ali uzalud, skupštinari umakoše putem njim samo poznatim, prekinutoj skupštini znakovi budu nadjeni, ali urotnikah nestade bez traga.

Digitized by Google

vojničkoga zapta da jošte nisu razputane dosta. Mi spoznasmo, da naši s naslovom „novovječna prosvjeta“ objavljeni vatrometni spisi, smjerajući na to, da se razširi nevjera i bezbožnost, da se uništi načelo „sveta je osoba monarhova“ moraju mnogo više još djelovati na pučku prosvjetu te prodrieti u puku mnogo jače i dublje. Neumorno djelovasmo, da se toj svrsi primaknemo i g. 1858. pokušasmo opet, nu mudrije. Podpuno nam podje za rukom ratoborna i vladohlepna kralja sardinskoga predobiti za svoje osnove, te tako razpirismo opet vatru prevrata u Italiji. Orsini učini svoju opomenuv bombami družtvu našemu pripadajućega Napoleona, kako je obećao Italiju učiniti slobodnom. Glavna nam svrha bijaše i jest carsku Austriju upropastiti. Vi se sjećate velikoga poraza kod Magente i Solferina. To bijaše djelo naše; — vi znate imena kraljevah i vojvodah, štono moradoše ostaviti zemlje i život si spasiti biegom; vi znate, da su papi otete tri petine njegove države; to bijaše djelo naše. Mi se pobrinusmo, da se samostani i katolički zavodi u Italiji ukinu, crkvena dobra da se zaglobe, neka bi se svećenstvu oteo kruh svagdanji a i volja boriti se za vjeru i crkvu, osobito pako, neka bi se draga braća naša, gospoda židovi i manji još od židovah nagradili za svoje veoma koristno sudjelovanje. A kako umjesmo rušiti medju biskupi i svećenici, i to pripovieda poviest onoga doba. — Sjajnimi uspjesi timi učvrstismo si vlast i osjegurasmo svojim prvakom Cavouru, Garibaldiu i drugovom Košutu itd. silu opunovlastiti najodličnije slobodne duhove, neka pokrenu sve, da se strovale ostarjele forme vladah, klomavi red državah i crkvena hierarhija, koja se preživjela. Mi neoklievamo ni najmanje priznati pred vami, da smo g. 1866. dvostruku hajku na Austriju potakli mi, a to s uspjehom prekrasnim, jer skrhane su verige, kojimi nas od 1856. bolno stezao konkordat; — mi se poslužismo starom težnjom Pruske za gospodujućim položajem velevlasti reda prvoga; pomamnoj pohlepi za zemljištem kralja spada d' Italia pružismo kano meku nami podrovanu kraljevinu mletačku, podražismo slavoljublje Austrije, i tako se zaigra krvavo kolo ratno, koje — mi to znadosmo unapred, jer inače nebismo bili u najudaljenijih gradovih Evrope već u oči bitke sadovske slaviti mogli gostbami pobjedu Prusije — proizvede podpun prekret u Njemačkoj, imenito pako u Austriji. — Samo na pol bili bismo uspjeli, da nismo po svojih izaslanicih paklenu halabuku za slobodom po svih stranah carevine stavili na dnevni red, jer to je imalo silu našu učvrstiti medju vami. Zapamtite, da i mi diplomatično načelo „dieli i vladaj“ puno znamo cieniti i mudro upotriebiti. Neima niti jedne ma kako neznatne ili veoma znamenite skupštine, sbora ili zastupstva, gdje nebismo mi imali svojih plaćenikah, kojim se nalaže čim veći razdor unositi u nazore; pače mi uvidjamo, da je dielitba za naše svrhe oružje tako silno, te će se nedavno jošte tolika Austrija našim trudom domala razpasti na komade i zaogrnuta spavaćom haljinom autonomije u blaženu prošlost bivšega preseliti. — Da mi neumorno radimo, kako bi promakli posao svoj, što obuhvaća savkoliki sviet, evo vam dokazah: konkordat je zabačen, ženitba gradjanska uvedena, škola odlučena od crkve; crkva se sve više tlači, biskupi se i svećenici progone, mi potakosmo, te se neprestano viče, neka se protjeraju ježuviti, samostani neka se ukinu, a crkvena dobra neka se zaglobe, jer velika hrpa naše dobre braće, nezasitljiva gospoda židovi i drugi cincari uproše na crkveno blago jur s davna oči svoje lakome. —

(Sliedi konac.)

Pitanje papine nepogrešivosti.

Postulat za definiranje te nepogrešivosti, kaže L' Unità Cattolica da nosi 410 podpisah, da se je imao predložiti koncilu 23. o. m. no da je to odgodjeno na njekoliko danah. Ona kaže, da ima najviše oko 100 otacah, koji tu definiciju smatraju nesgodnom. Usuprot je „Augsburger Allgemeine Zeitung“ doniela u svom 22. br. jednu contra-peticiju, za koju ona kaže, da je sastavljena od kard. Rauschera. Jer se pripisuje biskupom naših krajevah, vriedna je, da ju priobćimo diljem. Evo je.

Sveti otče!

Došlo nam je do rukuh tiskano pismo, gdje se otcem koncila nudja na podpis peticija, kojom se moli od ekumenske sinode, neka sankcionira: da je auktoritet rimskoga pape, kad u stvarih vjere i morala apostolskom vlasti svim viernikom što propisuje, najvišji i zato prost od zablude. Doista je čudno sudce u vjeri pozivati, neka bi prije razprave unapried pismeno se izjavili, kakvu će izreći sentenciju (fidei judices invitari, ut ante causam dictam de sententia ferenda declarationem subscriptione sua munitam ederent). No mi smo mislili u tako važnom poslu obratit se k Tebi sámu, sveti otče, jerbo Ti „budući postavljen od Gospodina, da paseš janjce i ovce, nosiš najljubezniju skrb za duše krvlju Kristovom odkupljene, te im se poradi prietećih im pogibeljih smiljevaš otčinskom ljubavi. Prošla su vremena, kad su gdjekoji katolici znali prava apostolske stolice metati u dvojbu. Neima ga, tko nebi

Digitized by Google

znao, da kao što tielo bez glave nebi bilo no truplo, tako se ni koncil, imajući zastupati svu crkvu nebi držati mogao bez nasljednika sv. Petra; svi takodjer slušaju spremnim srcem zapoviedi sv. stolice. Osim toga, što imaju viernici ob autoritetu sv. stolice držati, to je izrekao tridentski koncil, takodjer i florentinski, čiji se dekret glede toga u cielosti i pojedinostih ima tim svetije držati, čim je uglavljen suglasjem latinske i grčke crkve, te će, ako Gospodin oči svoje milosrdne obrati blago Orientu tolikimi zali pritisnutu, temeljem biti za povratak na jedinstvo. K tomu ima u ovo zlo vrieme crkva biti bojak nov i od vjekovah nečuven proti onim, koji se dižu na religiju, kan da je izmišljotina po rod čovječanski pogubna, tako da se nečini ni najmanje sgodno, pukom katoličkim, koje odasvuda tolika kovarstva u napast vode, veće stvari nametati, neg-li naložiše otci tridentinski. U ostalom, kako kaže Bellarmin sa svom crkvom: „definicije vjere vise poglavito ob apostolskoj tradiciji i o suglasnosti crkve“, pa premda je generalna sinoda za to najkraći put, da se spozna mnienje ciele crkve, to su ipak, od onoga dičnoga koncila, koj su apostoli sa starešinami u Jeruzalemu držali do nicejskoga koncila, bezbrojne bludnje odlukami partikularnih crkavah, odobrenimi suglasjem nasljednika Petrova i ciele crkve, savladane i izkorenjene. Neima dvojbe, da su svi Kristovi viernici dužni pravu poslušnost odlukam apostolske stolice; osim toga uče učenici i pobožni muževi, da je ono, što vrhovni svećenik (summus Pontifex) glede vjere i morala sa stolice govoreć uglavi (ex cathedra), i bez svakoga suglasja crkavah, kako mu drago izražena, nepobojno (irrefragabilia esse = čemu nemože biti odpora). Sasvim tim nesmije se zamučati, da ima ništa ne manje velikih i važnih težkoćah, potičućih iz izrekah i činah otacah crkve, iz pravih (genuina) historičkih dokaznicah i iz samoga nauka crkve, koje ako se nebi podpunoma uklonile, nebi nikako moglo biti, da se nauk, koj se preporuča onim pismom, predloži puku kršćanskomu kano nauk od Boga objavljen. No nemili se duhu te stvari pretresati, a da nedodjemo u nuždu činiti takove razprave, pouzdano se molimo Tvojoj dobroti. Osim toga biskupujući medju odličnijimi narodi katoličkimi, znamo iz svakdanjega izkustva, kako im je stanje; jesmo pako upućeni, da bi ona definicija, kakova se traži, neprijateljem religije dala oružje, da stvar katoličku učine mrzku i pred boljimi muževi; takodjer smo sjegurni, da bi ta stvar u Europi, barem u naših krajevih vladam biti mogla uzrok ili izlika, da navale na ona prava crkve, koja su još preostala.

To smo mi Tvojoj Svetosti razložili onom iskrenosti, koju smo dužni zajedničkomu Otcu svih viernikah, i molimo, da izvoliš narediti, da se onaj nauk, komu se traži sankcija, koncilu ekumenskom nepredlaže na pretresanje.

U ostalom padamo ti pred noge i molimo apostolski blagoslov za sebe i za narode, koji su nam povjerenici, da ih k Bogu vodimo.

Tvojoj Svetosti

najponizniji, najposlušniji i najodaniji sluge.

Podpisani su nadbiskupi i biskupi: Pražki, Bečki, Olomučki, Bamberžki, Monakovski, Koločki, Kolonjski, Solnogradski, Lavovski, Breslavski, Hildesheimski, Trevirski, Osnabručki, Moguntinski, Rottenburžki, Augsburžki, sv. Gallski, Lavantski, Krški (Gurk), Trščanski, Budjejovički, Pečuvski, Velikovaradinski, Djakovački, Tarnovski, Porečki, Gorički, Kašovski, Križevački, Ljubljanski, Gjurski, Leontopolski (apost. vikar Saksonski), Sedmogradski; i opati Pražki, Strahovski i Montis Pannoniae.

Proti onomu postulatu upravio je „njekoliko riečih“ takodjer glasoviti monakovski historik Ignatij Döllinger u 21. br. „Augsb. Allg. Zeitung.“ Pismo je vrlo oštro i vidi se, da protivnici starca Döllingera nagnaše do jada i čemera. On kaže, da se u postulatu ište, nješta proglasiti dogmom, čega do sada nitko sbilja vjerovao nije; mogao je veli tko držat istinitim po svom osvjedočenju (fide humana), no nije mogao vjerovati (fide divina). Takova šta definirati veli nadalje, da bi bila prava revolucija u crkvi tim zamašnija, čim bi zahvatila sam temelj, na kom se vjera osniva. Jer dosada rekao bi katolik: ja tako vjerujem, jer me uči nepogrešiva crkva — crkva svih vremenah, u buduće pako morao bi reći: ja tako vjerujem, jer tako uči papa, koga su u Rimu god. 1870. proglasili nepogrešivim. Još dodaje: ako je nepogrešivost povlastica jedino papina, tada svako svjedočanstvo biskupah bez pape moći će bit pogrešno, dakle će napokon sám papa dati sebi nepogrešno svjedočanstvo, da je nepogrešan.

Napose pako prigovara onomu postulatu 1. to, što se nepogrešivost papina ondje ograničuje samo na one dekrete, koje bi papa upravio na sve viernike. Dakle kaže, što bi upravio na pojedine osobe ili tiela ili partikularne crkve, moglo bi biti pogrešno. Ali, veli, onakovih općenitih dekretah nije bilo pred koncem 13. stoljeća. Orientalnoj crkvi kroz tisuću godinah zajedinstva nije nikada takov dekret papin priobćen, budući, riedka inače, dogmatička pisma papina uviek upravljena samo na pojedine patriarke ili careve. Onu je teoriju, kaže, prvi izneo lovanski teolog Ivan Hessels, od koga ju uze Bellarmin, i podkriepi citati iz lažnih Isidorovih dekretalah i izmišljenimi svjedočanstvi sv. Cyrilla.

3. veli, nije istina, da se uslied općenite tradicije sudi dogmatički papini nemogu prenapraviti (judicia irreformabilia). Crkva je pisma dogmatička papina uviek prosudjivali, te ili uz nje pristala, kano u kalcedonskoj sinodi uz pismo Leonovo, ili jih kano kriva i pogrešna zabacila, kô što u 5. ek. koncilu Vigilijev Constitum, a u 6. pismo Honorijevo.

Digitized by Google

3. Nije po istini, da bi u II. lionskoj sinodi Grci i Latinci bili prihvatili vjeroizpoviedanje: „da se razpre glede vjere imaju odlučiti po sudu papinom.“ To je papa, jur tada umrvši, Klement IV. bio poslao Mihalju Palaeologusu kano uvjet crkvenoga zajedinstva. Mihalj, u stisku sagnan od Balduina cesara latinskoga i Karla kralja sicilskoga trebaše krvavo pape, i prista od nevolje na ono, čemu su se u isti mah uztrajno opirali grčki biskupi i narod. On dakle umetnu onu formulu u svoj list, koj biaše pročitan na koncilu i od njegova poslanika potvrdjen. No on sám izjavi se u Konstantinopolu, da to biaše na izliku (illusorno — — Pachymeres de Michaele Palaeol. 5, 22.). Sakupljeni pako biskupi nisu niti prilike imali o tom svoje mnienje izjaviti.

4. Dekret florentinske sinode u onom postulatu okrnjen je, jer je izpuštena baš glavna izreka, za koju su se Grci i Talijani dugo prepirali, i na koju se je metala najveća važnost, jer bi se ono, što je pred tim (Deffinimus S. Apost. Sedem . . . plenam potestatem traditam esse — dotle se dekret u postulatu navodi) imalo razumievati samo tako, kako ova izreka opredieljuje; izpuštena je naime izreka: juxta eum modum, quo et in gestis & in sacris canonibus oecumenicorum Conciliorum continetur. Papa naime i kardinali hotjeli su da se za razumljenje, kako se ima smatrati primat, dometne: juxta dicta Sanctorum. Tomu su se protivili Grci, znajući, da medju timi „dicta S.“ ima njih, koja daleko zasižu, ima i izmišljenih, izkvarenih. Ta već u 7. sjednici bio se je jedan govornik, latinski nadbiskup Andrija pozvao na lažna svjedočanstva Cyrillova, kojimi biaše njekoč prevaren Toma Aquinski i Urban IV., no koja sada Grci odbiše. Još primjeti car *): ako je koj otac morda kakov kompliment napisao papi, valjda se neće odtuda odmah izvoditi kakova preimućtva. Latinci napokon popustiše, izpusti se u nacrtu ono: „dicta Sanctorum“, a mjesto toga se umetnula „gesta oecum. Conciliorum & sacri canones“ kano mjerilo i granica primatu. Tim je pako odsječena i svaka misao na nepogrešivost papinu, budući da u starih koncilih, i obim crkvama zajedničkih, pred Isidorskimi kanoni ništa slična neima, nego se iz svega staroga zakonodavstva, iz postupanja i historije 7 ekumenskih sinodah (ove im biahu na misli) sasvim evidentno vidi, da je tada najvišji auktoritet glede nauke bio samo u čitave crkve, nipošto pako u kojega od 5 patriarkah (jer Grkom biaše papa patriarka). Osim toga biaše nadbiskup Besarion malo prije u ime svih Grkah izjavio: da je papa nižji od koncila (dakle da nije nepogrešan). (Sess. IX. Conc. Florent. Labbei XIII., 150.). Tim je dakle onaj florentinski dekret okrnjen, pače izkvaren, kad se iz njega izpustila glavna izreka, do koje su Grci toliko držali, te su spremni bili otići, ako se neuvrsti. Jošte su uztrajno tražili i stekli, da u dekretu budu pridržana sva preimućtva ostalih patriarkah; to su pako sami pape jur prije bili izjavili, da je pravo patriarkam samostalno sudjelovati, gdje se radi ob ustanovljenju zajedničkoga crkvenoga nauka, ne pako morda samo pokoriti se zahtjevom kakova nepogrešiva meštra.

*) Car Ivan VII. Palaeologus traktirajući u Florenciji.

Ima dakako, veli, i drugi razlog, zašto su sustavljači onoga postulata okrnjili florentinski dekret: hoće-li naime latinski mu tekst izraziti u prvobitnoj, grčkomu odgovarajućoj slici, kako ga imaju Flavius Blondus, tajnik pape Eugena IV. i stariji teologi, naime: „quemadmodum et in actis Conciliorum & in sacris Canonibus continetur?“ Ili će si prisvojiti izkvaru (koju nanese tekstu najprije Abraham Bartolomaeus), gdje se mjesto „et“ kaže: „etiam.“ Ovim se „etiam“ smisao dekretu posve mienja i uništuje svrha cielomu tomu dometku; pak je ipak ta izkvara, premda tako očita prešla u sbirke koncilah i dogmatičke naučne knjige, te bi već vrieme bilo, da se taj kamen smutnje za Grke ukloni, i pravi istinski tekst, koj grčkomu odgovara, povrati. Tada dakako nebi taj dekret bio Infallibilistom shodan za svrhu, kako je to jur prije 200 godinah dokazao nadbiskup parižki De Marca. (Concord. Sacerd. & imperii 3, 8.). On kaže pravo: „Verba græca in sincero sensu accepta modum exercitio potestatis pontificiæ imponunt eis similem, quem Ecclesia Gallicana tuetur. At e contextus latini depravata lectione eruitur plenam esse Papae potestatem, idque probari actis Conciliorum & canonibus.“

Jošte govori Döllinger i ob oekumenicitetu sinode florentinske. Neka govore, veli, fakta. Ta sinoda je bila sazvana da se raztvori sinoda basilejska, pošto ova poče zaključivati reformah dosadnih rimskoj kuriji. 9. Aprila 1438. otvori se u Ferrari, no premalo se tu našlo biskupah. Iz sve sjeverne, tada još katoličke Europe nedodje nitko; može se reći, da baš navlaš nedodje na tu sinodu ni 9 desetinah svega tadašnjega katoličkoga svieta, jer ju držahu prama bazilejskoj nezakonitom, i jer znadiahu, da se ondje za najnuždniju stvar, za reformu crkve neće učiniti ništa. Tako Eugen IV. jedva sastavi do 50 talijanskih biskupah, k tomu njeke iz Burgundije i Provence i koju dvojicu iz Španjolske — svega skupa podpisaše samo 62 biskupa. Grčki prelati sa svojim carem u nevolji skrajnjoj dodjoše onamo, jer im se obećavalo novca, brodovah i vojske; osim toga je papa bio obećao nositi troškove za njihovo boravljenje u Ferrari i Florenciji i za povratak. Kad nehtjedoše popustiti, uzkrati im papa podporu; tako oni od glada i od cara natjerani podpisaše nješta, što kašnje skoro sve opozvaše. Sud Grka Amyrutiusa, koj navodi rimski učenjak Leo Allatius (de perp. consens. 3, 1, 4.) biaše tada obćenit u Grhah: „Zar će, veli, sbilja tko držati tu sinodu ekumenskom, koja je vjeroizpoviedi novcem kupovala, koja je načinom simonističkim samo tako mogla prodrieti sa svojimi odlukami, što je davala izgled na pomoć novčanu i

Digitized by Google

vojnu.“ U Francezkoj se je prije revolucije ta sinoda zabacivala kano neprava; to je izjavio na koncilu tridentskom kardinal Guise bez ikakova prigovora. Portugizki teolog Payna de Andrada kaže o tom: Florentinam (Synodum) sola Gallia — pro oecumenica nunqam habuit, quippe quam neque adire dum agitaretur, neque admittere jam perfectam atque absolutam voluerit. (Defens. fid. Trid. pag. 431. ed. Colon. 1580.)

Napokon je Döllinger na kraju ošinuo Jezuite, da su oni jur od više godinah po Europi rovali i snovali kako bi se ta nova dogma skovala.

Mi smo list Döllingerov za to tako na široko ovdje priobćili, jedno, jer smo mislili, da će on najbolje i najkraće illustrirati one velike težkoće glede definicije papine nepogrešivosti, o kojih govore oni otci vatikanski, kojih peticija stoji ovomu članku na čelu; a drugo i to osobito, da se zna, kakovih ima preponah i težkoćah glede lionske i florentinske sinode. Na tih se je sinodah radilo o sjedinjenju crkve iztočne sa zapadnom; to sjedinjenje, ako ikomu, to nam ima biti najvećma na srcu, a budimo osvjedočeni, da se trajno može osnovati samo na istini. *p.*

Otvoreno pismo

Veleuč. g. Dru. *J. Posiloviću,* profesoru u Zagrebu.

Hvala Vam liepa na prijaznoj ocjeni djelca moga „*Groblje i pokop.*“ Nemislim ni s daleka, da je djelce to podpuno i savršeno, te da mu prigovora neima; s toga sam i vazda voljan savjet i pouku prijateljsku zahvalno primiti. Sa svim tim dozvolite mi njeke *sine ira et studio* primjetbe na prijateljsku Vašu ocjenu.

1. Predmet svoj razlažem i po *ritualu*; to je izvjestno; nu propisi ritualni, akoprem nisu po sebi predmetom „*Jus-a*, ipak u koliko su propisi „*vim obligatoriam*“ imajući pod *obći* pojam „*Pravo*“ spadaju. S toga nisam dometnuo: *i po ritualu.*

2. *Žao Vam je, kako je ta stvar* (zajedničko groblje) *važna, da je nije* (pisac) *na širje razvio.* Po mom mnienju razglabanje upitnoga predmeta odgovara sasma nakani piščevoj. Što je bitno, to je i rečeno. Izvolite čitati u „*Misao piščeva*“ rieči: *Čitaocu očito velim* itd. Predmetu tomu posvetio sam u njekoliko tabakah *pet* stranah; to je pak dovoljno. U oči sabora vierske odnošaje razpravljajućega biti će sgode o njem više toga napisati.

3. Pitanje: *okalja-li se groblje i onda, ako se ukopa diete bez krsta umrvše?* razpravljate kao pitanje *otvoreno;* tako je i pravo! Vam se čini: *da se neokalja*, i u to ime citirate Gurya. Žao mi je, što neimam kao Vi Rimskoga izdanja toga Morala, jer rad bi znao, neima-li i u njem one pazke, koja se u mojem (Editio in Germania 4. Ratisb. 1867.) nalazi. Poslje naime onih istih riečih, koje Vi citirate, stoji u mojem str. 587. pod br. 3) opazka: *Plurimi tamen contra dicunt. cf Ferraris itd.* Čujete gospodine! *plurimi!* — Sr. Theol. Mor. S. Alfon. Ratisb. 1847. L. 6. Tr. 3. c. 3. nr. 366. i Aichnerovo 2. izd. 4.) Na ono, što o *protivnicih kršć. ukopa: Vigilantiju* itd. velite, oslanjajuć se na „Controversiæ Schol. Polem. Liberio a Jesu. Mediolani 1743. T. 1. p. 747.“ odgovaram: nisu bili protivnici *materialnu* zakapanju, nego *crkvenomu, katoličkomu:* a takovo se u tom §. razglaba; koj toga nevjeruje, neka pročita zadnje redke na str. 4.

5. Glede *pravoga* smisla 1. Cor. 15, 29. u §. 29. zar Vam nije dovoljno, što se ondje veli: *U ostalom tumači sv. pisma nisu složni glede smisla ovih riečih i naći je skoro u svakoga tumača po dva tri tumačenja.*“ Rieč dakle *pravi* označuje piščevo *subjectivno* mnienje prigrljeno ponajviše ugledom sv. Ivana Zlat. nipošto pako odsudu ostalih tumačah. — Valja tu sravnati i Calmetovo djelo: „Dissertationes itd.“ članak de bapt. pro mortuis.

6) Da-li su Vaši *grobari* (fossores) *istovjetni* s mojimi *pogrebnjaci* (fossarii)? o tom može se dvojiti. Nu ostajem i tuj pri svojoj izreci oslanjajuć se na citat u §. 16. pod br. 1. i na Kirchenlexicon od Vetzera i Veltea 2. izd. čl. copiatæ.

7) Još valja mi koju primjetiti glede pobijanih *citiranjah.* Evo ih redom. Velim na str. 12. *naredbe apoštolske*“, a ne „*Constitutiones Apost.*“ s toga, što ih nenavadjam kao notu na okrajku, nego in continuo u hrvatskom tekstu. U ostalom koj inače nezna naravi i ciene njihove, toga lje neće o tom uputiti citat, bio on sad naški ili latinski.

Porubskoga i R. Obrednika citiram bez svake daljne oznake, jer su većini čitateljah kao djela udomaćena, dovoljno poznata; poimence valja to o R. Obredniku.

Dionisiju citiram god. † s razloga, što sam svakomu sv. otcu i starijemu piscu, kad ih *prvi krat* u knjizi svojoj citiram, dobu dometnuo. *Nu,* velite, *da sam tuj god. (109.) krivo označio.* Ne *krivo* gospodine! nego *nesigurno;* a i tko bi godinu smrti mu sa sigurnošću pogodio? Vi se držite možda Fesslerove izreke, muža doista učena i Patrologiji vješta, al s toga nije Vaša tvrdnja nepobitna istina; jer zavirite n. pr. u Bibliographie itd. F. Goldwitzer Landshut str. 11. ili u spomenuti jur Kirchen-Lexikon. T. 3. 163. pak ćete se uvjeriti o razliki mnienjah. *Krivo* dakle tuj hoće reći: krivo po *vašem* mnienju kao što malo prije *pravi*: po *mojem* mnienju. Napokon kako sam mogao krivo *pod metnuti* S. Ambroziju *pripoviest o sv. Barnabi*? toga ni sam neznam; falinga je svakako *pri korekturi* učinjena koju ovim izpravljam ovako: *što je na str. 43 u opazki pod 4) napisano spada k opazki pod 3), poimence kao potvrda riečih: acta martyrii; a u opazki pod 4) ide: Nicephor. L. Hist. Eccl. c. 37. Cedremus in Comp. ad a. Zenonis 4.*

Digitized by Google

Gospodine i prijatelju! Evo dakle mojih primjetabah na Vašu cienj. kritiku, koje ne proizticu možda *ex pruritu disputandi*, nego iz pravnoga načela: *audiatur et altera pars*. Primite ih tako kako Vam ih iskreno šalje Vaš štovatelj i znanac

Djakovo 18. sieč. 1870. Dr. J. Liebald Ljubojević, profesor.

Ova antikritika priobćena mi po želji samoga g. pisca malo me je u čudu našla. Jer se uzdam, da će svaki, koj se razumije u zahtjeve današnje znanosti i u predmet o kojem razpravlja g. pisac, priznati da pišuć onu kritiku nisam bio baš jako nadahnut spiritu contradictionis. Kaže on u antikritici sam, da nemisli ni s daleka. da bi djelce bilo savršeno, bez prigovora: sasvim tim nedopušta mi gotovo nijedan prigovor. Moja kritika namienjena je bila štovanim čitaocem ovoga lista: preporučajuć im bo hvaljeno djelce, kazao sam im svoje mnienje glede njekih stvarih, za koje sam mislio da će im jače udariti u oči. Tako n. pr. da groblju rekonciliacije treba, ako se ukopa dite nekršćeno kršć. roditeljah, o tom će jamačno tkogod podvojiti: činilo mi se dakle vriedno kazati, da noviji pisci o tom blažje sude. Sad pošto je na to odgovorio sàm g. pisac, moći će štioci sámi razsuditi, jesam-li u svojoj kritici rekao šta suvišna ili kriva. Ja za sebe mislim, da nemoram ništa mienjati.

Dr. Juraj Posilović.

Viestnik.

Zagreb. Jučer pred podne preminu u nemoćničkom domu pokraj seminara Mihalj Levak, bivši župnik hrastovički.

Ugarska. Od polovine siečnja biva izbor najprije petorice, koji će popisati izbirače i potle voditi sam izbor poslanikah za katolički kongres. To se razumi, da su se pri tom stvorile dvie stranke: tvrdje katolička i liberalnija, i jedna proti drugoj agituje Bio je glas, da se ugarki biskupi pred polazkom u Rim dogovoriše vratit se po svaki način oko polovine siečnja sbog tih izborah sa sabora doma; nu kako je vidjeti, nemogu se riešiti od onuda.

— Stolni Biograd. U tom gradu uprli se silno neki liberalci, pače i jedan mjestni župnik (M. Kuthy) radeći na svaki nepošten način za bezviersku školu. Ali katolički gradjani njih preko 12 000 zaključiše ipak 4. stud. pr. g., da se prijašnji zaključak gradskoga zastupstva od 7. rujna glede škole simultanske ima zabaciti i pridržati škola vierska. Za županije stolnobiogradsku i vesprimsku vladom postavljeni školski nadzornik g. Nikola Kolozsvány upravi na to za katoličku školu ne baš povoljno izvješće na ministarstvo prosvjete. Ministarstvo dade se tim ni najmanje istinitim izvješćem zavesti i naredi, neka se o tom pitanju još jednom vieća i glasuje. Odredjen bude 27 prosinca pr. g. Jur prije 9 satih u jutro skupljali bi se sa svih stranah grada katolički gradjani, u čvrstih hrpah oko viećnice. Trg pred viećnicom, dvorište u viećnici, stube što vode u dvoranu, dugi hodnici, i dvorana sama, sve bijaše puno gradjanah. Čim se je dopis ministarstva stao čitati, stadoše gradjani vikati i tužiti se na izvješće školskoga nadzornika vladinoga. Od hipa do hipa rastijaše prepirka i borba. Isti prijašnji pristaše simultanskih školah s riedkom iznimkom glasovaše za škole vierske. Najvećma se odlikova govorom Katona Horváth, čestit gospodar i katolički gradjanin. Priprost inače čovjek udaraše $1^1/_2$ sata oduševljenim govorom na ultraliberalno zastupstvo gradsko i škole simultanske. Kada ga htjedoše ukoriti i zastrašiti prietnjom, da će ga tužiti ministarstvu, reče Katona Horváth: „Nebojim se niti smrti, jer vjeru svoju katoličku moram da branim proti neprijateljem njezinim.“ Oduševljenje katoličkoga gradjanstva digne se sada do vrška; dodje do glasovanja, a gradjanstvo ište izrikom, da se glasuje po glavah. Pobjedu održaše gradjani katolički s 58 glasovah proti 15 stranke liberalske. Ujedno bude oprovrgnut dopis ministarstva, a to redom izreka za izrekom. Oko 2 sata poslje podne razidju se neustrašivi gradjani radostno i slavno.

Ljubljana. Župnik stolne crkve Supan rekao u jednoj svojoj propoviedi: „Mi smo, hvala Bogu, sretni da u našem slovenskom jeziku neima novinah ni listovah, koji bi našu sv. vjeru i njezine službenike ružili i na nje klevetali. Blago dakle vam Slovenci što neimate prilike čitati množinu onih novinah, koje otrovnom mržnjom, lažju, klevetom, psovkom našu sv. crkvu, njezin nauk vjere, njezin zakon, njezinu glavu, biskupe i svećenike i redovnike, vierne katolike, sve, što je katoličko, progone, a da vjeru u srcu uguše i svezu vežuću s crkvom porazkidaju. Hvalite dakle Bogu, što niste u pogibelji: da bi vam takovi spisi pomutili vjeru ili vas premamili; da izgubijete najdražje blago, jedinu utjehu u svakoj sgodi i nesgodi života!“ To se razumi, da su nemškutarske domaće novine a s njimi posestrime po ostalih gradovih digle graju na tu „politiku“ i „političku“ propovied. Razumi se samo po sebi i to: da su one po staroj navadi izvrnule rieči propoviednikove ovako: „Sretni ste vi Slovenci, jer čitati neznate!“ i podmetnuli, česa nikada ni pomislio nije. — Zanimivo je jošte znati i to: Na župnika sv. Jakova stiglo od Beča pismo, neka brže bolje za cielu skoro obitelj pošalje krstna i druga pisma, jer da je prieka sila, župnik mora pretražiti sve svoje matice i još po svoj okolici poslati čovjeka neka se gleda u župne knjige: i sbilja brže bolje odpremi pisma. Ali čuj! mjesto plaće stigoše mu natrag pisma s naznakom: neprima se.

Monakov. Sbog članka i očitovanja Döllingerova u „A. A. Ztg.“ što ga danas i mi spreda spominjemo,

Digitized by Google

odlučilo je gradsko vieće monakovsko imenovati njega začastnim gradjaninom; nu Döllinger odbio je tu čast sljedećim pismom: „Štijem u javnih listovih, da je magistrat monakovski odlukom većine očitovao namjeru neka bi se meni dalo za čast pravo gradjanina ovoga grada. U drugih okolovštinah takova odluka bila bi za mene koliko častna toliko i dobro došla. Ali pokle je ova odluka prouzročena činom posve posebnim, to jest, jednim očitovanjem s moje strane: vidi mi se neodoljiva dužnost namienjenu mi čast odbiti. Ja sam spomenuti članak pisao u sviet, jer sam se na to kao javni učitelj, kao starosta (senior) bogoslovnih profesorah Njemačke u ova napeta vremena i na ovom zaista težkom položaju držao obvezanim. Učinio sam to jedno mirnom dušom, jer znam, da sam s velikom većinom njemačkih biskupah, kamo spada i moj poštovani nadpastir, barem jezgrom stvari iste misli, a drugo s nagonom: da ono, što sam nekada kao učitelj crkveni primio, što sam 47 godinah kao takov naučao, u večer mojega žića, a u čas prietećega pomrčanja ili nagrdjenja, javno izpovjedim. Na koncu, zašto nebih rekao, s ufanjem: da će moja rieč, moje pokazivanje na bludnje dokumenta s 400 podpisah zajamčenoga, tija i tamo, gdje se sada ima izreći odluka nad svom crkvom, jošte prije nego padne kocka, morda koliko toliko mogla naći obzira. Osim toga radi se tu o stvari crkve čisto nutarnjoj, ter ja po nikoj način nesmiem tomu pružit ruku, ili koliko je do mene, pustiti neka se dogodi, čim bi se ovo skroz religiozno pitanje iz naravnoga mu nutarnjega crkvenoga položaja pomaklo i na tudje povuklo polje.“ — Döllinger, prem je i u ovom pismu grdo zadrapio perom, bez pitanja dostojno je uradio što je odbio tu čast. Da je to znala turinska „L' Unità cattolica“, nebi morda bila u svom br. 23. doniela ovakovu korespondenciju iz Monakova: „Naš, veli, municipij, sastavljen od najbjesnijih progresistah, židovah i protestantah nedavna je učinio rezoluciju, s koje će se pooholiti preoholi Döllinger. Nego za tolike njegove zasluge i toliku srdčanost trebalo je šta većega. Uzdamo se, da će slavno hebrejsko-protestantsko zastupničtvo u bližnjoj sjednici popraviti svoju pogrešku, te velikomu professoru poslati diplomu nepogrešljivoga doktora, i podići mu spomenik na jednom od toliko trgovah gradskih. Ideju, kakov bi mu morao biti spomenik kazao nam je sám: statua sa dva obraza (allusija na Janusa knjigu, za koju drže, da ju je on napisao). Za podnožje mogao bi služiti nacrt, po kom je pred nedugo podignut spomenik u Wormsu njegovu meštru Lutheru!“ Na onakovu polovičnom položaju nemogu njega vidjeti pravoslavni Talijani, nego ga svom silom gone u heretike. Razložna je vendar nada, da se 71 godišnji bogoslov neće nikomu za volju o maknuti krivim putem.

(*Književno*). Preč. g. Ivan Antunović kanonik kološki razaslao je 20. siečnja o. g. poziv na predplatu za *Bunjevačke i Šokačke Novine*, koje će počamši od Josipova svake nedjelje izlaziti na pol ovećega arka i stojati na godinu 3 for.; na pol i četvrt godine razmjerno. Nakana je uredniku „sve to u Bunjevačkim i Šokačkim Novinam razpravljati, što je čoviku kano pojedinoj osobi, ko što i u svih svojih odnošajih, kano članu obitelji, obćine i domovine znati i činiti potriebno, prinašati i razsvitljivati.“ Uz onaj poziv objavio je g. Antunović dvie „otvorene knjige, jednu napućenu na sve učene Bunjevce i Šokce a drugu na sve rodoljubne Bunjevce i Šokce.“ U prvoj poziva naobražene Bunjevce, neka se skupe pod „barjak izobraženja našeg milog roda, koji je on uzdigao — ne da ga godinam obtršen nosi, već ga istom pokazao, da se mladići kano delije pod njim skupljaju.“ „Slidimo našeg Spasitelja, koji je i pustinje pohadjo, da svitlost evangjelja raznese; na ovoga temelju želimo i mi našeg roda pamet razkriljivat, da on nebude pod krunom sv. Stipana poslidnji.“ U drugoj pako otvorenoj knjizi prečastnik poziva na predplatu puk bunjevački, medju kojim se već na prvi poziv „toliko predbrojačah bilo nakupilo, da bi bio sám poso umah mogao začeti, samo da je medju braćam spremnih suradnikah našao. Znamenje da puk želi kruha, ali ga neima koji bi mu odlomio.“ Nepravilnosti jezičnoj nećemo se čuditi, ako promislimo, da je to prvi početak medju Bunjevci; ali urednik obećava, da će se „po listvam slovnice penjati, dok skalin sadašnje pravopisne izvrstnosti dostigne.“ — Mi nemožemo dosta preporučiti ovaj poduzetak Antunovićev našim rodoljubom: radi se tu o tom, da nam nepropane 200,000 duša i preko pod svojom nesvjesticom a silovitim magjarenjem, kao što je već dosta granah uvehlo na stablu naroda hrvatskoga. Svakomu podu piraocu bit će „dika, što je jednu granu dosta brojnu svojeg naroda pomogo uzdizati,“ kako liepo kaže sám g. urednik. Predplata se pošilje g. Ivanu Antunoviću izdavatelju i uredniku, kanoniku u Koloči, svetotrojičkoj ulici br. 3.

Gg. predbrojnici na „razlaganje katekizma“, želeći imati prvih deset (dotično drugih pet) tiskanih arakah, obsižućih „uvod u katekizam do nauka o griehu iztočnom“, neka se izvole pismeno obratiti na prievodilca (g. Stjepana Tadića u Zagreb), priloživ pismu 10 nvč. (dotično 5 nvč.), budi u gotovu novcu, budu u listovnih biljegah ili kouvertah.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Josip Tišler, duh. pom. u Selnici ide za upravljatelja župe u Lopatince. Premješteni duh. pomoćnici gg. Ivan Sočnić, iz Krapja u Dubravu i Franjo Starčić, iz Cirkvene u Sopje.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 6. Tečaj XXI. U Četvrtak, 10. Veljače 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Kako nam je sada?

(Konac.)

Divite se našemu oštroumlju i razboru, koj se nikada nesmie da prevari. Još nikada lje neopaziste, da smo mi pravih namjerah svojih dali pogoditi ili pače da smo jih odali, jer i sada kažemo samo ono, što se je jurve dogodilo. Ako se usudi koji član povjerenik *) našega družtva na nesgodnu mjestu samo koju rieč izustiti o tajnah naših, to plati on takovo izdajstvo glavom; to je pravda naša. Kako je nenadkriljiva vještina naša, gdje nam valja prilike stvarati i dogadjaje, pak njimi se okoristiti, to vam dokazuju duboke uzrujanosti, koje neprestance u velikih pučkih gomilah razpirujemo; glavna majstorija prevratne naše vještine ta je, da vazda umijemo izazvati smutnju kakovu pak po mudrom proračunu da za njom sliedi druga, a kada je i ta iztrošena, da se iztakne treća, i tako neprestajemo uznemirivati, dok nesazori uvjerenje, da je opet na redu velik kakav udarac, koj će uzdrmati svietom. Tako poslje vojne god. 1866. pronadjosmo za mudro, da si Pruska nepridruži nijedne pokrajine austrijske, usuprot pako da si prisvoji svu Njemačku sjevernu, a na južnu agitacijami neka tako dugo pritište, dok joj ona — naravski uz našu pripomoć — sasma po sebi nepadne u krilo. Nečudite se, što pustismo, da Austrija u tom velikom pazaru izgubi samo Mletke, po mudroj našoj osnovi valjade u zmajevo leglo pretvoriti Česku, koja, kako danas vidite, bečkoj vladi više zadaje neprilikah, nego-li da se je ta kraljevina sasma raztopila u Pruskoj. **) Spomenut nam je na čast našu i to, kako smo od nas potaknutim Husoštovjem osobito katoličkoj, svim slobodnim zidarom mrzkoj crkvi grdnu zadali ranu i dalje se pobrinuli za prevratne življe, što će u svoje vrieme najobilatije donieti plodove. Kako svakamo njuškanje zakletvom vezanih naših rabotnikah dopire, mogoste se najbolje uvjeriti čuvši, što se je sbivalo lani s karmelićankom Barbarom Ubrykovom; samostanska ta poviest bijaše nam liepo sredstvo k cilju. Krasan bijaše to prizor, prekrasno podje nam za rukom taj škandal, novinarski naši i pamfletski služnici ponesoše se tom prigodom baš junački, jer hajka trajaše punih šest sedmicah i svi dnevnici naše boje jurišaše neustrašivo; silni udarci shvatiše samostane svih redovah, vjera mnogih klomavih katolikah obori se sasma, a naumljeni posljedci u život će stupiti istom u razpravah na saborih i državnom vieću.

Na koncu čujte kratko izvješće o pozorištu djelovanja našega. U tom pogledu da reknemo pravo, sve su pokrajine svieta naše, jer posvuda imamo mi svoja spravišta i svi narodi s nami su u zajednici. Englezka, Italija i Švajcarska zamjenite su stolice vrhovnih naših vladarah i odatle izlaze svemoguće zapoviedi njihove. U kabinetih vladarskih i ministarskih imamo mi svoje uši; klubovi, sjednice, narodna i občinska zastupstva pokazuju, da smo tude zastupani jako. Na konferencije diplomatah, svećenikah i učenjakah djeluju naše težnje; u vieću ratnom i mirnom sjedimo i mi i glasujemo; mi se nebojimo ni bojnih poljanah, samo da se pospješe osnove naše; noćju tamne ceste i ulice u velikih i malih gradovih svekolike Evrope podavaju krvavo svjedočanstvo, kamo sve dopiru naše mišice i kako sjegurno sgadjaju naši revolveri, samokresi i bodeži. Kako se i sudci željam našim savjestno po-

*) To su veoma riedki slobodni zidari i drugi družbenici, velika većina braće puko su orudje, da nabave novac i izvrše zapoviedi velikih meštarah, a k tomu služe ne riedko ubojstva iz potaje.

**) Zar dakle braća na braću? Ured.

Digitized by Google

koravaju, moglo se dosta razabrati iz mnogih parnicah osobito u Italiji. Kazina i družtva gradjanah, častnikah, činovnikah i radnikah pod našim stoje uplivom. U školah i sveučilištih djeluju mnoga naša braća. Crveno liberalna štampa pod našom je komandom; naše su čitave tvornice, gdje se tvore prevratni spisi, romani i povjestna djela. Neograničenu silu našu pravo ćete pojmiti, ako vam reknemo, da u družtvu našem ima kraljevah, knezovah, ministarah, plemićah, duhovnikah svake vjere, generalah, štopskih i viših častnikah, viših i nižih državnih i privatnih činovnikah, učenjakah, profesorah, učiteljah, gradjanah, gospodarah, tvorničarah, novčarah, trgovacah, špekulantah na burzi, trgovačkih pomoćnikah, vojnikah, seljakah, radnikah i nadničarah, pak buduć da za nas vjerozakon nikakve neima ciene, to ima u družtvu našem židovah, turakah, katolikah, šismatikah, protestantah, racionalistah, naturalistah, ateistah i drugih biesnih neznabožacah. Samo neima u družtvu našem jednih ljudih, a to su ježuviti i ultramontanci; s toga jih progonimo svom mogućom silom, jer su nam oni neprijatelji najopasniji. Premda nije slaboća naša ljubiti istinu, to vam ipak hoćemo da priznamo, da je katolička crkva sa svojom hierarhijom jedina sila, koje se imamo bojati i proti kojoj nam je nužda svakim mogućim oružjem biti boj. Pravi katolici, vierni osamnaestogodišnjemu načelu podnose od nas progonstva, krivice i muke, sve mirnom strpljivosti i odanosti, nego ipak vazda su na oprezu i tim pokvariše nam mnogo naše djelo sasma. Sjećamo vas samo na bitku kod Mentane, gdje nam se Rim, što ga za cielo mišljasmo pod svoju spraviti vlast, za dugo oteo iz rukuh. Dakle dolje s takovimi katolici! —

Valja nam još reći, da nam imate puno biti zahvalni. Našim naporom pošlo je za rukom, da život možete uživati u razkoši i nasladi sve bez oduška. Čistoću izbrisasmo iz imenika kriepostih, preljub neznači više ništa, pikantnih zabavah ima u izobilju, a u kazalištu predstavlja se sve, što je vrstno sjetila dražiti i buditi strasti! Vjeru u Boga i njegovu strogu pravednost zabacismo za vas mi; dokazujući kako je čovjek potomak majmuna dokazasmo čovjeku cielu njegovu prošlost, a grižnju savjesti pometnusmo kano nauk popovski. Javno poštenje jako je izumrlo, a to mi postigosmo tim, što se je našom brigom i podporom popelo na državno kormilo našega duha ljudih množina, pak nemare za onakove trice od pravilah, po čemu se je prvlje javno poštenje prosudjivalo, i što se javne vlasti, visoke osobe, činovnici i gradjani najprostijimi klevetami i sramotami, (bilo istinito ili ne, to neka dotičnici znadu sami) obsipavaju javno. Dalje podielismo silu svoju s vami, jer gledajte samo, kako se od vas zaziru ministri, kada se skupljate u gomilah, da burno zahtievate prava, koja vas naučismo mi. Gospodari tvornicah i drugi moraju da vam se laskaju i sve od vas da podnose, jer uz naši pripomoć vi postadoste gospodari. I još veoma mnogo toga mogli bismo vam izbrojiti, što sve samo nam imate da zahvalite.

Tako govore ti u mraku djelujući mogućnici, pravi doista mračnjaci, kojim se žedja za razsulom i strahotom neda ugasiti. Sdruženi pod imenom „mlade Evrope“ siplju oni gadnom surovosti strah i užas medju katolike. Tako jim podje za rukom oštetiti javni kršćanski život i mnoge inače vierne katolike zastrašiti toliko, te biedni vole mirno podnositi svako ruglo i sramotu, što se nanose crkvi, papi, biskupom, svećenikom i uredbam, nego-li da vjerozakon svoj muževno i odvažno brane proti preuzetnoj židovčariji i razuzdancem propalim.“

Nevalja prezrieti sadanje naše stanje, ono je sasma jednako stanju, kada su krvoželno razpinjali presvetoga spasitelja našega. Tadanji židovi vikahu: „propni ga!“ a tim htjedoše da propadne on i uspomena obasuta sramotom da mu izčezne sa zemlje. Današnji pako novinarski židovii tajni družbenici zar nevele u svojih sramotnih člancih, pogrdnih knjižicah, slikah i drugih najsuroviju nevjeru sijućih spisih upravo to isto? Zar neviču oni svim mogućim bjesnilom: „Uništite crkvu katoličku, snizite vjerozakon do djela ljudskoga, grdite papu, ružite biskupe, psujte svećenike, jurišajte na samostane, zahtievajte crkvena dobra, sumnjičite katoličke družbe, rugajte se viernim katolikom i otmite jim od čega živu!“, Ili zar neteže svi kršćansku vjeru mrzeći slobodni duhovi dosta očito za tim, da neustrašljivu, postojanu katoliku čim većma otegote i ogorče kruh svagdanji, da mu začepe sva vrela, odkale bi si prehranio obitelj, da ga uklone odasvuda, gdje više odlučuje ugled te se štogod više može da djeluje, nebi-li po tom umniji katolici postali neradini, obrtnici gladovali i neprestano se borili s brigom i nevoljom.

Da nam je pročitati imenik za ove dvie posljednje godine u mir stavljenih državnih činovnikah, našli bismo, da je većina do toga došla s toga, što su vierno i otvoreno bili odani svojoj vjeri. Ta vikala je sva crveno-liberalna štampa jednoglasno, neka se odstrane svi konservativni,

Digitized by Google

valjalo je reći, svi katolički činovnici, pak tako se i dogodilo i dogadja se sveudilj. „Tako nam je sada!“

Koncil.

Pitanje papine nepogrešljivosti poteglo je na se svom snagom vas pozor prijateljski i neprijateljski, mi bismo i za ovaj put jurve imali dosta važnih o tomu pitanju glasovah i očitovanjah; nu pokle na dva i tri puta redom zapremismo samo tim pitanjem prostor koncilu u obće namienjeni, a mnoge sobom zanimive stvari mogle bi zastariti: za ovaj put samo ćemo spomenuti najnovije glasove i preko toga pitanja hitro preći. Znamo što se glasa, da je postulat ištući, neka bi pitanje papine nepogrešljivosti došlo na saborsku razpravu, podpisalo oko 400 biskupah. Po takovu misli jedna stranka vesela, da je stvar dobivena i jur kano gotova, a druga zamišljena je i nujna sluteći svašta. Nego što se je reklo umah s prvine: da su oni podpisnici složni samo u tom, neka slobodno pitanje dodje na razpravu, nipošto pako da bi se već naprvo obvezali glasovati za nauk u svakom slučaju — to se je sbilja pokazalo. Jer od onih podpisnikah izašlo je u tom više različitih peticijah i predlogah, tako n. pr. biskupi talijanski za sebe žele i prose: da bi se nepogrešljivost izrekla riečmi sv. Alfonsa Ligouria; drugi jedni, kako je javila „A. A. Ztg.“, hoće, da bi se logično i razgovetno ustanovila definicijom samo ona načela, koja je sva crkva jurve priznala i prihvatila; treći neće da se privežu za kakovu formulu prvlje, nego samo pitanje dodje na razpravu. A netreba zaboraviti, da je ne malena stranka proti svakoj definiciji. Uteče-li iz sabora u sviet koji glasak, umah zada jake vike i prepirke, i veliki publikum zaleti se u saborske razprave opominjući svaki narod svoje biskupe; bilo je toga već previše, zato i jest s opomenom opetovana naredba, koja veli šutiti i čuvati tajnu. — Nerado se vidi i čuje u istoj sabornici izražaj dragosti ili zlovolje pak i na to zna predsjednik sjetiti, a čestitke na besjedi takodjer negode, jer, veli se, jedno i drugo nedolikuje duhu i časti sbora, a moglo bi smetati. Pitalo se i pita: kako će dugo trajati koncil vatikanski? Evo koliko su trajali prvašnji: Nicejski prvi 3 mjeseca, carigradski prvi dva mjeseca, efežki dva mjeseca i 9 danah, kalcedonski tri tjedna, carigradski drugi 1 mjesec, carigradski treći 10 mjesecih, nicejski drugi 10 mjesecih, carigradski četvrti 5 mjesecih, lateranski prvi 19 danah, lateranski drugi 17 danah, lateranski treći 19 danah, lateranski četvrti 20 danah, lionski prvi 20 danah, lionski drugi 2 mjeseca i 10 danah, vienski 7 mjesecih, kostnički $3^1/_2$ godine, fiorentinski 9 mjesecih (nekoji otci ostaše i duže skupa) lateranski peti 5 godinah, tridentski 18 godinah. Gdje je velik broj vremena, tu je puno bilo i prekidanja, što treba odračunati. Nego sva je prilika ter će vatikanski duže trajati, nego se je s prvine računalo. Razprave vuku se malo duže, nego se je mislilo; nu radi se neumorno, i za kratko ovo vrieme držano je skupštinah razmjerno jako puno. Nekoji misle, da će se za šest mjesecih sabor dokončati, i to na samo Petrovo, drugi pako drže da će biti svečan konac na blagdan nebouzeća Gospina. — Ako se neprevidi, da bi konac mogao biti nekako tako, morati će se sabor po svaki način odgoditi. — To je sigurno da biskupi u Rimu nesjede za svoju zabavu i veselje, jer žiće u Rimu mora da bude za većinu težko i mučno, sve da i neimaju toliko posla. Mnogi, pače većina njih, koji doma imaju liep dvor, udoban stan i gospodsku dvorbu, živu sada u Rimu stisnuti u tiesnu sobicu kakova samostana ili seminara; drugi u privatnih kućah preko strmih mračnih stubah na visoku podu. Na časove zna biti ljuta za Rim zima, pače ove godine neobična, da su kad i kad vodoskoci na suncu ledom pokriveni; a za rimske kuće peć jest stvar vrlo riedka, ložiti u nje još redja. Kad pako okrene vrućina, što bude skoro, za nevična još je ona nesnosnija nego hladna soba bez peći, osobito kad zapiri kužni suhi afrikanac. Daljina je prevelika na sve strane, kola predraga, pak da bi njih bilo vaviek i dobiti. Koliko vremena preostane od saborskoga poslovanja, toliko ga prodje na pisanje pisamah privatnih i službenih. Najgore je po one biskupe, koji budući slabo plaćeni i siromašni odbiše veledušno ponudjenu obskrbu papinu samo da nebudu na trh sa svake strane obtršenu, a ni takovih biskupah nije malo. (S naših stranah dalmatinski su na skrbi i trošku papinu). Liepo je to ravno; nu boli te duša gledajući onemogla starca, često boležljiva, kako se na malenih kolcih s jednim konjem dronjca na Vatikan ili se pješke dalekim trudi putem. Vidjeti je pače i takova, da si crkveno ruho zamotano nosi pod pazduhom sam. Pet otacah umrlo je već, a svaki čas dogodi se medju njimi težja bolest. Papa svakomu težko bolestnu dodje na pohode što drugčije neučini ni kardinalu bolestnu. Nedavna je kod nimeskoga biskupa iz Francezke, težko bolestna, prebavio preko pol ure.

Jednoga biskupa prati svakamo, pak i u sabornicu dječak od 15 godinah, s kojim je čudna pripoviedka. Tko ga vidi, kako se srdačno nasmije i znalično pregledava i pazi po gradu divote: nebi ni slutio, koliko je to diete pretrpilo; po onom pako, kako se biskupa drži i u stopu ide za njim, lahko pogodi, da je medju njima neograničeno zaufanje i prijateljstvo. To je biskupu posinak, pravi duhovni sin. Dječak je princip iz doma vladalačkoga, pak je za vjeru ostavio nejačak otca i mater i sve zemaljsko blago. Nedao otac, nu nepodao se ni sin rekši: da valja više slušati Boga nego čovjeka, otac se spuštao i laskao, nu sin nedao se premamiti; otac se prietio, nu sin se nepreplašio — dok na koncu otac nepobjesni

Digitized by Google

od jada dade si tada sina svući, svezati, i bosa staviti na razžareno gvoždje: peče i boli, drhće srce, narav plače, ali je okriepio nejačka onaj, kojno u vapnenici zdrave sačuva tri mladića. Potle ga progna iz kuće, a diete poleti k biskupu, i od tada mu on otac i majka, niti se od njega može razlučiti. Rim je sada živ tako, da se malo koji velegrad može s njim uzporediti. Na gospodje bilo se je za pripravljanja posve zaboravilo: za nje se na galerijah koncilske dvorane (za javna svečana siela) nije bilo pripravilo mjesto. Nego rimske gospodje nezadovoljne pognaše stvar do samoga pape tražeći svoje starinske (tko bi znao od kada stare?) pravice, i starac Pio morao popustiti, pak dati narediti u saborskoj dvorani posebnu za gospodje ogradu. Ovamo smie doći do dvadeset gospodjah iz najodličnijih kućah rimskoga plemstva, iz porodicah tako zvanih „a baldachino", to jest od priestolne nebnice. Preko 20 nesmie unići, a srećka ima svaki put odlučiti, koje će u sabor. Skrbljeno je za svjetovne vladare. Za nje je napravljena posebna pregrada imenom „kraljevska", sjedala krasna, nadkrivena nebnicom. Svaki vladar od svieta ima pravo tu sjesti ili svoga poslanika onamo poslati.

Iz Birmanije pisà misionar o. Abbona: „Javio sam već, kako je naš vladar veledušno odredio platiti put u Rim našemu apost. vikaru i svim misionarom, koji ga budu pratili u Rim, povrh toga svakomu biskupu po jedan prsni križ. Sada vam mogu javiti, da je monarh svojemu ministru jurve dao zapovied, neka se po njegovoj želji križi prave, i to zlatni nakićeni dragim kamenjem, a toliko, koliko je na saboru biskupah, s papom skupa, sbog šta je dao nalog, da točno propitam i obaviestim se o broju, i kako se diele po narodih, n. pr. koliko je iz Italije, iz Francezke itd. U svoje vrieme ima se od ovuda zaputiti u Rim posebno poslanstvo ter križe predati papi s prošnjom, neka jih u ime birmanskoga vladara porazdieli medju otce sabora. Nadam se, da će molitva sv. otca i svih glavarah crkvenih pomoći nam izprositi obraćenje ovoga vladara, koj prem poganin, pun je ljubavi, pak ako nas Bog usliša, njegovo bi obraćenje na puk djelovalo osobito, jer Birmanci drže svoga cara za nekakovo božanstvo."

Vrlo važan postulatum predaše u sabor s prvakom svojim m. Flausounom jermenski glavari. Evo ga:

1. Ogromne i postojane vojske, kojim broj popisom neprestano raste, učiniše svietu položaj nesnosan. Daća ubi narode, duh nevjere i nemara za zakon u medjunarodnih poslovih kriv je ter se posve lahko zametne nepravedan i neočitovan rat, to jest razboj na veliko. Po takovu sahnu vrela, ter nemogu za vojsku dosta nasmagati, trgovina zapinje, sviet zabludi posve krivo ili se smuti, a mnoge duše propadaju dnevice.

2. Crkva jedina može to zlo izliečiti; pak svejedno i tada, ako njezina glasa nebi svi ni čuli, vazda će ona tisućam ljudstva biti provodilja i prvo ili potle izaći njezino djelo na vidik. Na koncu koliko se god putih potvrde vjekovita načela, toliko je putih to Bogu poklon i čast, i nemože da ostane bez koristi.

3. Ugledni poslovom vješti ljudi vide položaj svieta i crkve pogledom na ove istine onako, kako mnogi učeni vjeri odani ljudi. Svi su oni osvjedočeni, da treba razbistriti onaj dio kanoničkoga prava, gdje se razpravlja narodno pravo, narav rata i sve sbog šta je rat ili dužnost ili zločin. Ovom obnovom ljudske svjesti ukloniti će se pogibelji, kojih mudrost svieta i napor politike nemogoše odbiti.

Vrieme, što nam je za djelovanje odredjeno, nože biti kratka trajanja. Ako se neupotriebi to vrieme, srušiti će se na crkvu odgovornost: da Bogom dane si prilike nije upotrebila. Rim 30. pros. 1869.

Veli se, da su ovaj postulat skupa s Jermenci podpisali Maronićani, Kopti, Sirci, pak takodjer iztočni prelati latinskoga obreda.

Najprije „Aug. Allg. Ztg." a za njom drugi listovi objaviše prosvjed njemačkih i austrijskih biskupah proti poslovnomu redu koncila. Poznato je naime, da je sam papa imenovao odbor za rasudbu: što bi se na saborsku razpravu pustiti moglo, a što nebi, pak član sabora ako je naumio potaknuti o čemu razpravu, mora to prije dati na odbor porad dozvole. Tim pomisliše mnogi otci, da je stegnuta sloboda govora, pak ako već mora biti takov red, da bi barem taj odbor imao pravo izabrati sam sabor. Proti tomu dakle ustalo se prosvjedom,kojega evo diljem.

Sveti otče!

Prevruća želja biskupah svega svieta, a tako i naša, koji smo spis taj podpisali, jest: neka bi sveta ekumenska sinoda, sretnom upravom Svetosti Vaše jur započeta, i nadalje uspievala i k željenomu cilju dospjela onako, kako bi pružila i svim narodom novih liekovah od zalah, što jih tako silno tište, i svetoj crkvi božjoj novih izvorah i putevah za uspješnije vršenje onoga, čemu je Bogom zvana. A da se pouzdanije i sjegurnije dodje do toga, budi nam dopušteno, što o jednoj naredbi držimo, Svetosti Vašoj odkriti onom oddanosti, kojom s nami ujedno episkopat svega svieta, osobito u naše doba, odiše naprama svetoj stolici apoštolskoj.

Veoma je zamašno, što je Svetost Vaša točkom II. o nutrnjem pravilu i redu naredila: naime o pravu i vlasti predlagati poslove, koji se u svetoj ekumenskoj sinodi imadu razpravljati. Nemanjka glasovah, koji to tumače tako, kano da se tim nepriznaje pravo otacah, da svaki smie koncilu predložiti ono, što bi k općemu dobru po njegovu sudu doprinieti moglo, već da se to jedino kano iznimka i milost dopušta.

Sveti otče! Svi smo mi u duši svojoj najčvršće uvjereni, da o jakosti i čvrstoći glave ponajviše visi vrstnoća svega tiela crkvenoga, pak prije svega da osjegurati valja i zaštititi božanska prava primata, neka bi u svetoj sinodi napredovalo sve po redu pravom i dostojnom. Ali ako je to bezuvjetna istina, a ono nije manje istinito, da mora i ostalim udom mističnoga tiela

Digitized by Google

Hristova vrsnoća njihova ostati sačuvana, pak i sboru biskupah ona prava, što su se sa službom njihovom i značajem srasla, kako bi i glava mogla vrsnoću svoju sačuvati i djelatnost svoju vršiti mirno. Božjom odlukom doista ovo je dvoje najtjesnije združeno i nerazdruživo sjedinjeno. Kao što je dakle Svetost Vaša podpunim pravom i mudrom odlukom dostojala narediti sve, što se proteže na držanje pravoga reda i na predmete, koji se u svetoj sinodi imadu razpravljati — tako će se, ako budu otci koncilski, nukani savjesti svojom, htjeli što općemu dobru crkve koristna izjaviti ili predložiti, i to takodjer imati po pravu smatrati tako, da oni u tom rade prema pravu i službi svojoj, samo neka se to čini podanošću i počitanjem glavi crkve dužnim. To očitujemo pouzdanjem tim većim, jer nas je Svetost Vaša sama dostojala opomenuti, neka slobodno činimo predloge, za koje bismo scienili, da bi mogli obće dobro promaći; a takovim postupanjem sliedimo stope glasovitoga svetoga koncila tridentskoga. (24. sjednica, gl. 21.)

Mi dakle držimo, da neima dvojbe, kako našim pravom točka II. nutrnjega reda nipošto nije na uštrb. To uvjerenje naše utvrdilo bi se veoma, ako bi Svetost Vaša dostojala dopustiti, da se u deputaciju, koja izpituje predloge biskupske; priuzme još više članovah iz sredine otacah a glasovanjem koncila izabranih, pak da onim, koji bi htjeli činiti predloge, pristup k deputaciji samoj bude otvoren, neka bi tako sudjelovati mogli sami, gdje se razpravlja stvar.

To je, sveti otče, što sinovljom pozniznosti izručamo mudromu sudu i odluci Svetosti Vaše, nadajući se, da će se za pravo i dobro primiti, kako je najboljom namjerom izjavljeno.

K nogama Svetosti Vaše padajući jesmo najpokorniji sinovi: Kardinal Schwarzenberg; Landgrof Fürstenberg, nadbiskup olomučki; Grgur Scherr, nadbiskup monakovski; Michael pl. Deinlein, nadbiskup bamberžki; Ludovik Haynald, nadbiskup kaločki; Henrik Förster, knezbiskup vratislavski; Pankrac Dinkel, biskup augsburžki; Valentin Wiery, knezbiskup krčki; Grgur Szymonovicz, nadbiskup lavovski; Arn. R. Bartol Legat, biskup tršćanski; Ivan Jirsik, biskup budjejovički; Gjuro Dobrila, biskup porečki; Jakov Stepišnig, knezbiskup labudski; Aleksander Bonnaz, biskup čanadski; Nat. Eberhard, biskup trevirski; Edvard Jakob, biskup hildesheimski; Mih. Fogarassy, biskup erdeljski; Josip Strossmajer, biskup bosanski i sriemski; Stjepan Lipovniczky, biskup velikovaradinski; Sigism. Kovacs, biskup pečuvski; Ludovik Forwerk, biskup leontopolski; Ivan Beckmann, biskup osnabručki; Gjuro Smičiklas, biskup križevački; Jeronim Zeidler, opat strahovski; Vilelm Ketteler, biskup moguntinski; Petar Kenrick, nadbiskup u St. Louis u sjevernoj Americi.

Kako je taj prosvjed prošao, pravo se jošte nezna, prem je bio glas, kano da ga je papa odbio.

Do nedavna moglo se je pred saborskom kapelicom slobodno i za istoga viečanja hodati i makar doći do vratah; nu pokle se je opazilo, da glas dopire van, a znaličnici da napinju ušesa i slušaju, hoda straža ter neda blizu. Stenografi saborski rade za čudo hitro: malo poslje sjednice ima već tajnik Fessler besjede pred sobom.

Biskup Strossmajer na koncilu.

Opet su dnevnici razneli glas o novu govoru Strossmajerovu, i naviestili njegovu slavu. Schema doctrinæ catholicæ, to jest: nacrtan nauk vjere, o kojem bi ovaj koncil imao viećati, i saborskom odlukom u stanovitu obliku kao nauk crkve označiti došao na red. To šemi prigovoriše mnogi otci, a biskup Strossmajer stavio se u prvoj besjedi svojoj svom snagom proti njem. Osim oblika prigovaralo se i stvari samoj, rekši: da je tu navedeno više toga, što je suvišno, a drugo koješta takodjer, u što se crkva kao takova netreba miešati, nego prepustiti znanosti. Govori se kao ciela i gotova istina, da su u taj šema ušla mnienja i nauke (opiniones) jezuitske škole bogoslovne, pak se zato i jest pročulo, da je biskup govorom udrio na jezuite. Da je onaj glas ob atentatu vas priesna izmišljotina, to je već poznato. Šema pade za onaj put i bi predan odboru, da ga uredi i spravi u novi oblik. Dok to bude gotovo, uzeo se je dotle drugi šema, pitanje crkvene discipline, i to je oko česa se je vrtila druga besjeda Strossmajerova, koja je potegla nanj još jači pozor svieta i svietski mu pribavila glas jači od prvoga. Osobito je omilio Strossmajer kako se vidi, katoličkim listovom francezkim. Nije ni čudo, ta ovaj put je, kako kažu, moćnom besjedom svojom dostojnu čast izkazao francezkoj crkvi, i njezinim biskupom: valja dakle da njegov plemenit čin plemenito priznaju. „Gazette de France“ ima iz Rima pod 24. siečnja dugu korespondenciju, koja Strossmajera baš u zviezde kuje. Da čujemo, kako ljudi velikoga naroda francezkoga pripoviedaju slavu jednoga muža našega zaboravljenoga naroda! Veli dakle korespondent:

Nepočasiv časa hoću da vam kažem ono, što se govori posvuda oko mene, naime izvanredni utisak, što ga u današnjoj kongregaciji učinio govor Monsignora Strossmajera. Udivljenje slušateljah, koje se je mučno uzprezalo u dvorani koncilijarnoj, puče čim se odanle izašlo. Na samom početku sjednice bješe zamolio predsjednik, da se nedaju nikakvi znakovi odobravanja. Da nebude te opomene, toliko slavne za onoga, na kojega su ju svi protezali, sjajni sbor bio bi pljeskao deset putah; uzprkos tomu što su se uzdržavali, uteče im ipak na njekih mjestih barem šušanj odobrenja; na-

Digitized by Google

vlastito nemogoše se oteti aklamaciji toli naravnoj i silnoj — općenitomu smiehu, kad je dični govornik svojom pronicavom i duhovitom zanositošću izrekao spremno i kratko svoj sud o njekih mnienjih pred njim izraženih. Kroz dva sata zanimao je sremski biskup svoje ogromno slušateljstvo; kroz dva sata častni sbor, koj bi imao morda razloga bit utrudjen dugimi govori, nije odao ni najmanjega znaka kakove nestrpljivosti ili umornosti. Malo govornikah smjelo bi šta tako strašna pokušati, malo jamačno bi ih prošlo tako sjajno.

Ako valja vjerovati javnomu šumu, koji posvuda šumi za ovom sjednicom, to je msgr. Strossmajer ostavio malo pitanjah nedotaknutih, a što je taknuo, bilo ma koliko nježno ili mučno, on ga je razpravljao s takvim taktom, s takvom vještinom, takvom lahkoćom u shvaćanju a pravošću u izražaju i ideji, da neosta ništa kritici za pokuditi, nit ikakve izlike i najmanjem prekidanju. To mu se vidi, kako je podpunoma gospodar svojoj misli i rieči, i kako njega nestoji mučnije improvisirati, neg-li drugoga govoriti govor pisan i dugo razmišljavan. Pa ipak, kad ustane govorit obadje ga kao njeka tajna smetnja i njeka plahost, kojoj se nemože oteti. Al kad stupi na govornicu i otvori usta, plahost izgine, nestane one njeke neodvažnosti; milost božja i narav govornička zanosi ga, provaljuju valovi rečitosti, te on „smrvljuje", kako reče njeki talijanski biskup, argumente svojih protivnikah. Ništa ga više nemože ustaviti. On govori s njekom divnom slobodom, no u isti mah s takom štednošću, da nitko neima uzroka bit uvriedjen ovakovom slobodom. Nu kad misli da mora napasti kojega protivnika, on ga imenuje, nehoteć, kako se je rečito izrazio sám, „bacati striele u taman, kojim nebi nitko mogao izložiti svoja prsa!"

Nebih vam znao kazati jošte razne točke, koje je s tolikim talentom razpravljao taj izvrstni govornik. Kaže se, da je tražio, neka bi se u stanovita vremena generalni koncil ponavljao (periodicitet), što je u naše doba laglje porad brzine komunikacije; neka bi se u rimskih kongregacijah (naime kurialnih) — kojim je on u ostalom dao čast, koja njihovu kriepost ide — pustio širji dio raznim narodnostim; neka bi apostolski vikari, kojih je uzneo neustrašivost, imali sva prava biskupska, n. pr. neuklonivost (inamovibilitas). No sve te zahtjeve, pače sve te kritike, on ih je formulirao s takom mjerom; on je razumio tako dobro stati u čas, kad je trebalo; on je tako dao opaziti, da neradi ni negovori van od revnosti za crkvn i od ljubavi za sveta stolicu, te je i same svoje protivnike začarao; u ovom dugom govorom od dvie ure nije bilo slovca, koje bi valjalo odsjeći.

Pripovieda se takodjer, da je srdčano osvetio crkvu francezku — te Francezke, reče, koju ja ljubim — proti napadajem, kojim biaše izvrgnuta. On je uzvisivao s onom živahnošću i obiljem, što od srca dolazi, revnost episkopata stare Gallie, njegovu odanost prama sv. stolici, i došavši na biskupe francezke i druge, proti kojim se biahu bacile njeke insinuacije, pohvalio je velebno i jako pravedno kardinala Rauschera, kardinala Mathieu, nadbiskupa parižkoga i „onoga velikoga biskupa, reče, koji je najhrabriji zatočnik pravah sv. stolice, onoga biskupa, bez kojega se u ovaj čas nebi bio sastao koncil, biskupa orleanskoga." S istoga povoda pograbio je jednu dosta čudnovatu asserciju. Njeki govornik biaše rekao, da katolički dnevnici, budući kraljevi javnoga mnienja, nebi imali visiti nego o sudu pape, komu su reservirane causæ regales; msgr. Strossmajer ga je zapitao, je-li smjeti tako sv. otca učiniti odgovornim za svaku neotesanost i drzovitost, koje bivaju krivci njeki stanoviti katolički listovi, i za sve nepravedne uvrede, kojimi takovi listovi napadaju bez prestanka najodanije službenike crkve.

Neću da još dugo širim ob ovoj sjednici, koja će se brojiti na vieke medju najdivnije, sa talenta, sa rečitosti, sa čvrstoće i neodvisnosti. No bit će mi dozvoljeno opaziti, ako ona stranka, koju nazvaše oppozicijom, ima medju otci manjinu, da ona ima za sebe bez pitanja većinu velikih govornikah. Što će sada reći Civiltà, koja je tvrdila, da u koncilu neima mjesta rečitosti?

Poslje msgra. Strossmajera bilo je pogibeljno ustati govoriti. „Nevalja govoriti više poslje takova muža" reče jedan španjolski biskup. Biskup Bružki ipak se je usudio, i dobro je govorio. Svatko se je čudio uzvišenim mislim njegova govora, pravosti i krepkoći njegove kritike proti formi scheme. Usljed današnje kongregacije schema, ili bolje odlomak mu, bivši tako živo napadan od svih skoro govornikah, počam od kardinala Schwarzenberga do msgra. Faict-a poslao se je na disciplinarni odbor. Sutra će početi pretresanje dvih novih odlomakah, koji su nedavna otcem razdieljeni. Suvišno je reći, da izišavši iz ove sjajne sjednice ode velik broj biskupah, i onih, koji su drugoga mnienja, čestitat msgru. Strossmajeru. „U istinu je dobro biti s takovimi muževi", reče govoreći o dičnom govorniku njeki učen i duhovit prelat talijanski. Što se nas tiče, mi kano katolici i kano Francezi imamo uzroka ponositi se velebnom počasti, koju javno dade našoj francezkoj crkvi veliki biskup sremski.

Slično sasvim govori i drugi francezki list „Francais." Strossmajer, veli, toga je mnienja, da je on pozvan za to u Rim, da kaže, što misli da je istina, ali on ju i kaže. Još veli Francais, da Strossmajer pred nikim netaji svoga čuvstva, koje ga spaja s msgrom. Dupanloupom. — Doista nije nam sramota, što je sin našega naroda vriedan stati uz onoga velikoga biskupa Orleanskoga, kojega štuje, tko o njem čuje, velim uzanj stati i s njim prijateljevati kano brat s bratom!

„Augs. Allg. Ztg." iznosi iz koncila na javu za čudo puno stvarih, često prva, i prem dopisnici iz Rima svašta stepu za svoje listove, spomenuti njemački list,

Digitized by Google

koliko opazismo, osim sitnarije i kitnarije malo bi šta trebale opozivati u cielo i u sve. Pod običnim naslovom: „Römische Briefe vom Concil" donosi ona u br. 34. od 3. velj. kratku jezgru govora Strossmajerova, koju i mi rieč po rieč vadimo. Popunjava prvi.

„Rim 26. sieč. Jučerašnji govor biskupa Strossmajera jest jošte vaviek poglavita stvar svakomu za razgovor, a možno je evo o zavjetku mu, koj se je, kako se vidi, duboko zasadio u pamet 747 slušalacah, napraviti si prilično cjelovitu sliku. Biskup reče da nije pristojno počimati disciplinarnimi dekreti o biskupih i njihovih dužnostih; jer bi to u njihovih običnah moglo potaknuti sumnju, kano da su u zadnje vrieme svojom krivnjom tomu dali povoda. Tu, gdje se govori o biskupskih dužnostih, nevalja šutiti o njihovih pravicah. U obće reforma morala bi se od najvišjih stepenah hierarhije pak do najnižjih provesti načinom takovim, da bi govor na biskupe došao istom tada, kad bi po hierarhičnom organizmu sbilja na nje došao red. Govorio je o potrebi, koliko bi trebalo papat obćenitim napraviti (universalirati) t. j. pristupan učiniti i za Ne-Talijane; kako danas stoji, da je uredba čisto talijanska na ogromnu štetu njegovoj moći i njegovu uplivu. Tako je živo spomenuo da bi obćenite morale biti i rimske kongregacije, ter ogromni poslovi crkveni nebudu shvaćani i riešavani stišnjenim i malodušnim načinom, kako je to na svu žalost bivalo do sada. Takodjer da bi morao svaki posao, koj neobhodno nije jedinstvene (na jedinstvo spadajuće) naravi, t. j. ako se netiče sve crkve, iz kongregacijah izlučiti, ter nebude bivalo kako do sada: ut qui superfluis et minimis intendit, necessariis desit.

Strossmajer govorio je i o tomu, da bi se sbor kardinalah prenaredio i obnovio, neka u njem budu zastupane sve strane i zemlje po mjeri veličine i vriednosti. A moralo je negdje zsstrepiti srce, kad govornik poviknu: Željeti se mora, neka vrhovna oblast crkvena ima sjedište ondje, gdje ga je gospodin pripravio sam sebi i svojemu ugledu, a to u sviesti i u srcu narodah, što pako nikada neće biti, dok papija bude institucija sgoljno talijanska. Takodjer porad češćega sazivanja obćenitoga sabora veli se da je otce živo sjetio na Decretum Perpetuum od Kostnice, kojim se je naredilo, da bi se koncil držao svake desete godine. Spomenuće toga koncila reći bi pako da predsjednika nije ugodno dirnulo. Biskup pokaza kako providnost božja sama siluje, da bi se koncil češće držao Lahak je put i obćenje lahko pak je crkvi lahko skupiti se oko svoje glave u koncil, a naprednjim narodom, koji svoje javne poslove razpravljaju u obćenitih skupštinah pokazati, kakovom se iskrenošću, kojom ljubavlju i umjerenošću imaju razpravljati javna pitanja. Nekada, kada su sinode u crkvi bile gušće, naučili su narodi od nje, kako treba poslove rediti i goniti, sada pako morala bi se crkva narodom pokazati kao učiteljica u velikoj umjetnosti: kako valja vladati sam sebe (t. j. umjetnost samouprave).

Strossmajer ište, da bi se provincijalnim sinodam dala moć i upliv na biskupske stolice, čim bi prestale pogibelji, koje su spojene s dosadašnjim imenovanjem i dnevice se na neizmjerno pomnožavaju. Oštrimi riečmi a sjajnimi dokazi šibao je one, koji propoviedaju razdor s modernim družtvom. Strossmajer očitova, koliko je osvjedočen: da crkva od sada vanjsku sigurnost i jamstvo svojoj slobodi ima tražiti jedino i samo u javnoj slobodi svojih narodah; — nutarnju pako u tomu: ako biskupske stolice budu popunjivane tako, da na nje budu sjedali ljudi duha Krizostomova, Ambrozijeva i Anzelmova, Strahovit bijaše onaj čas, kada govorom okrenu na centralizaciju, koja da guši žiće crkve, i na jedinstvo crkve, koje da samo dotle kaže svoju nebesku harmoniju i goji duhove, dokle njezini različiti elementi svaki svoje pravo i svoje institucije čuvaju nepovriedjena. Kako pako crkva sada stoji i kako bi ju rad urediti: jedinstvo njezino više je za duh ubojita monotonija, koja u mnogom pogledu postaje dosadnom i mrzkom i namjesto da privlači, odbija. Na dokaz tomu kaže se da je biskup pripoviedao čudnovatih stvarih iz svojega žića, a dokazom su: dok obstane ovaj tiešnje centralizacije sistem da nevalja ni pomisliti na sjedinjenje s iztočnom crkvom; usuprot treba se bojati novih još pogibeljih i nova gubitka. Kodeks kanoničkih zakonah opisa kakovu babilonsku konfuziju, smiešanu od nepraktičnih i većim dielom spotvorenih i podmetnutih (apokryph) kanonah. Crkva i vas sviet očekiva da će koncil tomu neredu učiniti konac: a to vremenu primjerenom kodifikacijom, ali ne opet da bi na tom poslu radili sami rimski bogoslovi i kanoniste, nego bi moralo biti da rade učeni i praktični ljudi iz svih stranah katoličkoga svieta. — Pobijajući predlog jednoga predgovornika: da bi naime papa morao voditi vrhovni nadzor nad katoličkom štampom, uhvati on tu priliku da sjajnu hvalu rekne mužu, od ote štampe upravo sramotno obruživanu, ali kojega ide hvala na tomu, što je u ovom saboru sbilja osigurana prava sloboda. Svačije oči obratiše se na Dupanloupa. (Kako je poznato, na biskupa Dupanloupa udriše biesnim načinom baš onakove talijanske i francezke novine, koje bijahu na glasu kano prve pravovjerne katoličke — Civilta, Un. Catt. Univers itd).

Iz krasna i dična govora pripoviedaju se jošte na sitno mnoge crte. Jedan francezki prelat reče: neide da bi biskupi sjedili u izpovjedaonici; a Strossmajer zapovrnu tomu: zar je zaboravio, da je zemljak Franji Saleskomu. Drugi neki reče: Opomenuti kardinale to se mora propustiti njihovu otcu papi, pak Strossmajer odgovori na to: da kardinali imaju takodjer mater, crkvu, koja takodjer ima pravo dobrim jih svjetom svjetovati i podučiti.

Digitized by Google

Besjeda trajala poldrugu uru, a utisak bio neodoljivo silan. Biskupi neki rekoše, da se jur od cielih viekovah nije čula takova govornička vještina na latinskom jeziku. Ravno nevlada Strossmajer latinštinom klasički, nu ipak divnom lahkoćom i elegancijom. Kardinal di Pietra, koj mu je jučer odgovorio, spominjući njegov govor rekao bi rara venustas. Za dokaz, kako je plemenit njegov način i duh kojim je i on govorio i bio slušan, pripovieda se, da je njega protivnik, kojega je najjače bio uhvatio u koštac, pozvao na objed. Od predsjednika bila za njega osobita pozornost i poštovanje, što je pred njegovim govorom navlastice opomenuo, neka bi se uzdržavalo od svakoga znaka pohvale. — Sve je naprvo bilo znalično. Elokvencija njegova bila poznata od prvoga govora, koj se je osobito odlikovao čestim prekidanjem s predsjedničke stolice. Da se je još i sada prekidalo, bio bi tada svatko počutio da je sloboda koncila u najvećoj pogibelji. Strossmajerov mudro odmjeren takt uklanjao se je, prem se kaže, da se je opazilo, kako kardinal Bilio nutka predsjednika, neka bi mu prekinuo rieč. Kad je Strossmajer polazio na besjednicu, bilo je čuti: „To je biskup, s kojim će zvono imati posla.“

Dotle A. A. Z. svojim dopisom. Koliko možemo po toj jezgri suditi, govor je morao biti sbilja oštar i za premnogo uho u saboru neobičan, morda na takovu sastanku niti nadan niti bojan. Škoda što nesmiemo i nemožemo znati svega govora diljem; jer iz ovakove jezgre slabo se, nepodpuno ili nepravo može razumiti i svakoga kraja pretjeranac nategnuti ga, kako mu baš treba. Takova se biskupovu govoru odzvanja u listovih jeka. Novine, iz kojih evo povadismo odziv, liberalnije su katoličke. Nego naravno tvrdje i hudje katoličke jedne šute držeći, da nije pravo ni zdravo širiti izpod saborske tajne uteklih glasovah, drugi brane, da biskup tako nije mogao govoriti, treći kano kroz zube mrmljaju, a po koje glasno prigovaraju. Za primjer s ote strane navesti ćemo evo francezkoga „Universa“ koj na ono, što je biskup natuknuo o stanovitoj katoličkoj štampi veli ovako: „Ota stanovita religiozna štampa“ nije u Djakovu zastupana niti je na stado toga biskupa imala velika upliva.“ Zatim opominje biskupa, kako je „Univers“ prije godinah za njegove borbe s austrijskom vladom za pravice Hrvatske zagovarao stranku Strossmajerovu. „Pobjedom njemačke i centralistične stranke u Beču sprema se biskupu Strossmajeru novih borbah, pak on će — veli Eug. Veuillot, najodličnijih braniocah naći sebi opet u „stanovitoj religioznoj štampi.“ Na „Universa“ može se osloniti.“ — Ovaj upravo list bio je osobito udrio na Dupanloupa, pak zato drži, da je biskup sriemski mislio osobito njega. Biti će našemu biskupu više prijateljah i neprijateljah; nu svejedno: istina i ljubav imaju voditi govornika osobito na crkvenom saboru, nikakov pako ljudski obzir.

Viestnik.

Zagreb. Naknadno imamo javiti: da je o novoj godini preč. prvost. kapitul zagrebački veleč. g. prebendara Mirka Šiloboda na njegovu prošnju riešio službe prvoga adjunkta kod uprave pobožnih zakladah (Piarum Summarum Praefectura), a na priznanje njegova 25godišnjega vierna, sdušna, revna i vješta u istoj struci službovanja vanrednim načinom odredio da mu polovina plaće prvašnje teče kao doživotna nagrada ili mirovina. Za adjunkta k istoj upravi imenovao je preč. kapitul prebendara velč. g. Mihovila Koščeca.

— U proleće biti će otvoreno osiečko Huttler-Kohlhoffer-Monspergovo sirotište, a nuz ostale častnike i službenike za upravu zavoda traži razpisani natečaj jednoga zavodnoga svećenika, zavodu drugu glavu, ujedno gospodarskoga kontrolora, s god. plaćom 400 f. pak stanom i hranom u zavodu.

— Radostno bilježimo polag dopisah sljedeća djela duhovničke revnosti: Za božićnih poplavah, kad se ponori i proždori rieci Gački u otočkoj pukovini bješe pozačepili, a voda polja oko utokah daleko i duboko prekrila: župnik brložki g. Grgur Matika pozvan k bolestnikom dade od dva trupca za nuždu sastaviti skelu i preko onoga burovita mora s jednim hrabrim čovjekom a s očitom pogibelju života lopatom veslajući prebrodi onamo i natrag i obavi duhovni posao. Brigom župnika g. Mart. Lapošya u Prelogu obnovljena je crkva; njegovom brigom, a troškom pokojnoga darežljiva crkvam kanonika Pavčeca postavljena dva oltara, naumio je graditi i kupi jur prinosak za crkvicu sv. Florijanu, gdje sada u župi stoji kip istoga svetca. — G. Toma Leuštek, župnik kašinski, osim što je njegova briga za popravak crkve matice i kapelicah, pak vremenštine: župnoga stana i gospodarstva puno stvorila, digao je nedavna u zvonik dva nova zvona, jedno veliko druga manje. — Preč. g. Stjepan Mlinarić žup. dubravski, dekan kotara ivanićkoga kako svake tako je i ove godine poslao za potrebštine sv. otca, po imenu koncila, po njegovu kotaru od svećenstva i puka sakupljenih 58 f. 25 n.; u istu svrhu tri kardinalova dukata od žup. dubravskoga, mikloškoga i kap. dubravskoga. G. Ivan Stepić, župnik Ivanić grada razložio poslje jedne propoviedi svojim župljanom korist knjigah i čitanja pak za pučke knjige preporučio družtvo sv. Jeronima, i kako se kaže, ne s malim uspjehom.

Beč. Dne 6. t. m. dogodila se u nemoćničkoj duhovničkoj kući grozna nesreća: jubilarac svećenik Antun Vagner izgorio u svojoj sobi. Pećar zanjuši u rano jutro, da iz Vagnerove sobe udara paležina: njuši, viri, kiše, vidi, da je u sobi gust dim. Vrata su iznutra zaključana, javi, vrata se provališe i pokaza soba snutra sva pogorila. Na ogorku i pepelu od kreveta nadjen stanar vas jedan ugljen. Uzroka nemogu se domisliti drugoga, van običaja starčeva čitati u krevetu dok bi mu san došao; zadnji put pako valjda ga umorna san obladao, svieću u snu prevalio, užgalo se, dim ga zagušio. Služio je u javnoj bolnici bečkoj, bio rodjen g. 1777. u Pečuhu i g. 1800. redjen misnik.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 7. Tečaj XXI. U Četvrtak, 17. Veljače 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

O mieni godine, hvala Bogu, minuše čestitke diplomatičke sretno: sve sam dobar prijatelj, sam mir i dobra sreća. Po takovu kriza, koja se o svakoj mieni godine nadme do napona, prošla je po diplomaciji mirno, samo ako se mimo diplomatičkoga računa preko noći nestvori kriza od druguda. Sabor vatikanski sbori. „Univers“ bio je početkom siečnja pronio, kano da je iz ustijuh papinih čuvena ova dosjetka: „U svakom koncilu tri su periode: prva vražja, i ta je vrlo kratka, druga ljudska dužega ili kraćega trajanja, i treća sv. Duha, koj posljednju rekne rieč i sve slavno dokonča.“ Priča se, da se vrag zna prikazati i djelovati u svakoj prilici, pak lahko da ruje s one strane, s koje „Univers“ i njegovi drugovi niti s daleka nemisle, da bi se usudio tko i pomisliti na njega, kamo-li sam vrag doći glavom. Bilo kako mu drago: po takovu Duh sveti još nije mogao doći do rieči; jer dva mjeseca saborovanja minuše, a nijedna još konačna odluka ni stvorena ni proglašena. Italija pokušala bi još sreću republikom, da smie od svojih zaštitnikah. Nedavna pokapali u Bolonji glasovitijega i i zaslužnijega nekoga Garibaldovca, pak na njegovu grobu reklo posmrtno slovo očito: „Najljepši spomenik na grob ovakovu mužu bio bi spomenik zadnjega pape i zadnjega kralja! Italiju može preporoditi jedina republika!“ Zato zahvalna ta domovina neće onoliku mužu staviti nikakova spomenika. Novi prosvjetni ministar sprema se, kako će sa svakoga sveučilišta talijanskoga skinuti bogoslovnu granu.

Napoleon predao je vladu svojega carstva u liberalne ruke. Od starih još vremenah znanac i prijatelj, a do ministarske listnice hud s ljevice protivnik Olivier sastavio od liberalacah ministerij; nu hoće-li taj ministerij sbilja biti liberalan, to je sada po Francezkoj veliko pitanje. Liberalci kad se popnu na vršak, znadu biti tvrdoglavi silnici; nu starac Olivier i družba mu prokušani su i okaljena srca ljudi: rado dakle i Francezi vjeruju, da bi se nova vlada sama ob sebi hotila i znala držati liberalnih načelah, a poštenjaci, kakovi su, obrekoše i koliko je na njih držati će rieč. Nego makar su koliko liberalni, bez liberalna ustava nije sve ništa; zato sve visi o tomu, kakov se bude za temelj postavio ustav, a Francezi slabo ili nikako vjeruju, da bi Napoleon dao ustav sbilja liberalan, mnogi pače drže, da se nuz cariju liberalan ustav neda ni pomisliti. Koji vjeruju: da će i dati Napoleon i ministri mudro prihvatiti i vladati, previdjaju, da se za jednom četom liberalnom namiče druga. Danas je već tako, da nijedan ministerij nemože biti zadosta liberalan. Biti će liberalnoj vladi jaka, morda još jača liberalna opozicija, pak opet vjekoviti nemir. — U najgori čas načinio je jedan princip carske dinastije ružnu ludoriju: pr. Petar Bonaparte ubio 10. siečnja suradnika radikalnoga lista „Marseillaise“, mlada židova. Radilo se o nekoj uvredi, novinari došli u principov stan, kako bilo: je-li novinar čusnuo principa ili nije, to ima sud pronaći; nu što je gotova istina princip je sgrabio revolver i ubio jednoga, a drugi sretno utekao. Princip sam javio se sudu i po nalogu sama cara zatvoren. Pustolov i bojčija jest princip, on se drži za demokratu, nevoli se pisati principom, nego samo imenom, carskoga se dvora nedržao nimalo; nu broji se vendar principom. A zašto tolika graja? Nesretan je na svoj rod car Napoleon, jer nijedne mu loze principi nesvjedoče k sreći. Lane princip Murat učinio ružnu ludoriju. S nekim grofom hodajući sastao se i porečkao s nekim vlastnikom tvornice na selu, i princip pro-

Digitized by Google

tivnika ošinuo jahačem bičem. Ide tužit, sud izrekao, da naprama carskomu principu nije nalježan. Ali okrenuo princip pak tuži tvorničara s potvore i klevete rekši, zašto ga je nedužna tužio sudu: grof svjedok prečinio se i priča se da je tija prisegu ponudio — tvorničar sbog klevete obsudjen na nekoliko zatvora i golemu globu. To se pripoviedalo, narod jošte nije prestao mrčati i škripati zubima jadan na dinastiju jednu i sve, kada al' dogodjaj s Petrom kano da puče grom i sve planu od jada! Car je dobro previdio posljedicam domašaj, pak da utaži gnjev pučki, brzo je našao za svoga principa nalježan sud i dao ga pritvoriti. Slabo se utaložilo. Na sprovod ubitoga židova po ružnu vremenu u dalek prigradak sleglo se preko stotinu tisućah naroda, a silne gomile i rulje nisu tajile želje za republikom. Nego sbilja je ružno i nedostojno, što prosta demagogija po Parizu radi. Demagog od glavara policije postali grof Rochefort sa svojim preradikalnim listom „Marsellaise“ goni predaleko ružeć i psujuć cara i sve što obstoji, tako da se nebi moglo u monarkičnoj državi mučke podnositi, makar da je monarkija već na rubu propasti. Rochefort i njegov list sukobu je prvi krivac, kako je i sva smutnja njegovo djelo. Sud ga zvao preda se, nu Rochefort nepriznaje suda; sud ga traži, ali na nijednom od tri njegova stana nemogu ga zateći doma, na koncu uhvatila ga policija baš na ulazu demagogske skupštine, koju bješe sazvao. On sam mirio; nu njegovi počeli pucati. Kad skupština začula, što se dogodilo, stade proganjati vladina povjerenika, pred ponoć po jednoj ulici stalo prevaljivati omnibuse i praviti barikade; nu redovita policija bila za poredak dosta. Ministar prvak odgovarajuć u saboru na prozov (jer Rochefort je poslanik) reče s ostalim: da vlada oklieva samo zato, da nebude krvi, a ne zato, što bi se bojala revolucije. Vas Pariz naš je, reče, a bude-li trebalo nemirnjake spokoriti oružanom desnicom, mir je stalan za jednu uru. Vendar je kašnje bilo tu i tamo krvava okršaja i na čete zatvaranja. Drugačije radnici svaki čas jave se, neka sviet zna da su živi, prem neimaju od šta živjeti. Nedavna u gvozdenu rudniku Creuzot svi rudari i drugi radnici (oko 10.000) obustavili posao, a četimice počeli robiti. Koliko se sami nedozvaše pameti, pomogla jim vojska.

Bavarska zamahnula se do nove krize. Spomenusmo zadnji put, kako je tako zvana bavarska katolička stranka izvojevala podpunu pobjedu nad liberalnom pruskom. Bavarska bila u saboru upravo jednaka, pruska, s kojom drži vlada, razpustila sabor; nu novim izborom dobila bavarska veliku većinu. Dok je prvlje u većini bila pruska, bavarska nije mogla nikamo utisnuti ma samo jednoga svoga čovjeka; ali sada znade vikati liberalna stranka i njezine novine na majorizaciju, prem je ta konzervativna puno liberalnija od nje, jer u svaki odbor izabere po kojega liberalca. Skrbio je ministar prvak knez Hohenlohe da u priestolnu besjedu udje štogod strašila za većinu saborsku: rekla kruna, da se vlada sa svoga smiera po nikoj način nebude dala maknuti. Sabor se neprestrašio. Za razprave oko adresse bila vlada Hohenloheova ljuto šibana, adressa izpala kano podpuna nepouzdanica vladi, a uza nju u gornjoj sabornici glasovali isti principi kraljevske kuće. Nego mladi kralj, kojim posve vlada ministar prvak, od ljutine jur istih principah nepuštao preda se, a nepustio preda se niti iste deputacije s adressom. Svatko si može pomisliti senzaciju u saboru. Ministar mirio sabor rekši: nije istina da mi hrlimo pod petc Pruskoj, niti da ona južne države kani povući u sjeverni savez; ali to jest istina: da nam se nerači biti dvorištem Austrije. U bavarskom saboru vidi se ništa življe nego borba medju Austrijom i Pruskom, i borba je prešla u službene austrijske i pruske novine. Ako se većina nesmiri, mora pući i sabor se razpustiti. Sudeći po očitovanju ministra i očitovanju bavarske stranke politika bi se složila; nu vidi se iz novinah pravi razlog, zašto se neće ter neće složiti, a taj je, što liberalna voli, da u nju još jednom uljegnu Avari i Magjari, nego da vlada stranka katolička. Svakako je smion korak od mlada kralja onako se nahrupice staviti nad ustav, osim ako dobro pozna svoje pitome Bavarce, pak zna da će sva revolucija prozujiti kroz pivarne i topovi biti puni vrčevi. Nego taj slučaj jest i opet malena illustracija za sadanje europejske konstitucije: neće-li sabor kako hoće vladar ili njegova vlada, neće nikako!

Nadvojvoda Karlo Ludovik bio u Brlinu na pohodih kraljevskomu domu, da vrati zajam za lanjski pohod pruskoga kraljevića u Beču. Drugčije karakteristična je borba u pruskom saboru. Došao na red predlog odbora za peticije: da bi se odluke glede vierskih družbah provele t. j. ukinuli samostani. A čuj čuda nečuvena. Liberalci katolici prosvjeduju! Zar nisu posvud liberalci jednaki? Jesu; ali je pruskim za izbor: puk bi umah pokazao, da žali redove. Berlinski katolici (40.000) prosvjeduju proti ukinuću redovah, i mole, da bi se zidarske lože stavile pod isti zakon, pod koji druge vierske družbe.

U Austriji zametnula se kriza ministarska od jesenas o polazku carevu na iztok, razbojem ili ratom kotorskim napela se, a s povratkom carevim pričini se, kano da će naglo razpući se.

Digitized by Google

Ali varakala dugo, sva Europa bila sita slutnje i gatnje, iste razmiricah i krizah željne novine prenasitile se. Sabor saborah sastao se, ista priestolna besjeda kano naviešta mu, da će trebati promjene; nu na koncu doktorski ministerij podoktorio se skroz. Sviet je već naučan iz Austrije slušati sama čudesa i nje razumiti; nu mi slabiji politici treba da si razložimo. S prvine bila se oko slovensko-tirolskoga kluba sastavila sva skoro opozicija, isti hudi Niemci Rechbauer i Figuli, svih skupa za adressu manjine vladi i sistemu neprijaznu oko 86 glavah, što je sigurna većina, kad se sve stranke obračunaju. Vlada vidi, da je adressa njezine većine proplala, zove dakle vodje krajne ljevice i milo joj se tuži i moli: zašto bi ju sad u zli čas ostavili? ta ona da je pripravna ljevici popustiti sve. Pobjegoše ljevičari u protivni tabor, prem je Rechbauer bio sastavio manjini adressu. Trica je poštenje danas za politika tobož liberalca. Ala će kazati na razpravi jedni drugim! Slovenci, nekoji Poljaci i Rusini udriše sjeći svom oštricom, Niemci Greuter i grof Dürkheim (drugač liberalac) šestopercem buzdovanom mlate; nu i jača stranka tobož ljevica kesi se i smije. Za znak duha spomenuti ćemo samo nekoliko izrekah i to iz ustijuh njemačkih govornikah. Grof Dürkheim: Zar je to graditi kuću? Na ime jednakosti stoji na čelu ne morda njemački elemenat, ne: malena stranka, ali sa silom i gospoštinom, kojoj do despotizma fali samo to, što neima jednu glavu. Na ime pravednosti postavila je ta stranka monopol socijalni i materijalni, koj prieti zadušiti puk. Na ime slobode stoji birokratički izborni red, s brnjicom za protivne stranke i narodne, a s krinkom liberalizma za Europu da zavara oči. Sloboda, moja gospodo, nije zavistna, nije pohlepna za gospodovanjem niti svezana za jednu zemlju: sloboda netreba plaćene štampe, koja za dobar novac dnevice vara narod itd. Tuži se zatim grof na ministre i svjetuje, neka se rekne, da netrebamo ni preostale petorice. Greuter da nije Tirolac svak bi rekao da je hudi panslavista, tako je oštro šibao. „Spas Austrije!“ Kakova je to Austrija? Zar su to oni, koji se vaviek hvastaju svojom kulturom njemačkom, a tako malo vjeruju u moć ote kulture, da svaki čas moraju pokazivati na olovo? Bezobrazno i lažljivo kako nezna primjera povjestnica, zove se takova centralizacija njemačkom slobodom! Što je Austrija? Kako je u memorandumu (ministarske većine) označena, jest: Bježimo iz Austrije! (Buka s ljevice) Pisano je: po svakomu zakonu logike reći će to, da ste vi naumili biti ili gospodari ili grobari Austriji.“ Kad je bio spomenuo, kako se protivna stranka vazda prieti veleizdajom -- da ide drugamo, ako nebude kako ona hoće, bilo buke i pravdanja s predsjednikom. Vičete, nastavi Greuter: „Mi u Austriji trebamo mir!“ Zato zar prosjačite za mir i okolo malenih dvoracah? — samo nam mir! A zašto vam ono 800.000 oružane vojske? Da doma branimo slobodu od svojih narodah! To kaže ministarski memorandum. Po jednoj strani obećavate narodom slobodu, u istom pako listu kažete vladaru, da je nesmiete dati porad Rusa! Bojimo se Rusa, zato nedamo slobode — to kaže memorandum. (Pravda se s predsjednikom) Pokle je govornik iztaknuo, kako se straši strašilom panslavisma, neka bi se od prevelike slobode preplašili slobode, veli: „Tko tim plaši, taj je najstrašniji sud izrekao sadanjoj politici; jer ako se u Austriji do sada nije moglo dotle dognati, da bi se moglo takmiti s kakovim Muravijevom ili Gorčakovom, tada smo gotovi!“ (Buka) Govornik opetuje i jošte dodaje Bismarka. Ha! Ako austrijski Slavjan knutu rusku mora držati za svoj spas . . . . tada (buka) e — gospodo! proti logici nemožete ništa. Niemac ide za velikom Njemačkom: tko pako nezna u Austriji stvoriti takovo stanje, da bi svatko bio zadovoljan, taj je sam sebe obsudio itd.

Pučke skupštine pripievale su hrapavim grlom iz pivarah uz ovakov tekst: „Skoro će napisati memorandum sàm puk, koj će mnogomu za dugo ostati u želudcu!“ — „Bilo je osam muzikantah: tri su protjerana, a petorica sviraju staru pjesmu neprestance!“ — Protivna stranka barem Niemacah nije mogla čim drugim spotvarati, van da su ultramontanci; a izvjestnik adresnoga odbora bar. Tinti zaboravio se ter poviknuo Tirolcem: „Vi niste Niemci, vi niste Austrijanci, Vaš zavičaj jest Rim, vaša domovina crkva, vaš car papa!“ U najživlju žilicu uvriedio Tirolce: zadovoljštine nebilo, odoše iz sabornice. Poljaci svaki put fuljaju.

Boka pomirena: carev kip na kotorskom trgu postavio se uza kliku naroda — birokracija vendar kaže da je mir samo do prve sgode. General Vagner postade ministrom; nije dakle morao zlo raditi ni težko sagriešiti. Ministerijum prošao krizu; nu kaže se da je toliko stalan koliko i prije. Pun ministerij umah je pokazao kuražu! Valjda na hvalu krajnoj ljevici naviestila se s ministarske klupe propast krajna konkordatu, obligatorna ženitba i pokazala pjestnica trdoglavim narodom. Bojimo se, da naopako okrenuše; jer dok je koliko još preostalo konkordata, ima se na čem brusiti liberalizam i držati obstanak njihov. A narodi? Rekoše Tirolci, kako će i što će? Česi su biesni od jada i čemera. Ljude od vlade psuju češki listovi do klatežah i lopovah: ali češka porota nezna naći krivice. Ruski generao Fadejev napisao

Digitized by Google

knjigu, kojom dokazuje, da Austrija mora pasti: Niemci hule nanj i na sve Ruse, češki pako gradovi imenuju ga za počastna gradjana. Dokle je poskočila mržnja, dosta je ako se kaže: da je jedna gospodja u Pragu odpoviedala Niemcu stan u svojoj kući samo zato, jer je Niemac, protivnik politici češkoj.

Na ugarskom saboru tolik je oprez, da mu se nikako nerači svojski prihvatiti toliko navieštanih reformah i reorganizacijah. Naprama katoličkoj crkvi tolika vlada u narodu i štampi hladnoča, da sada ob izborih za katolički kongres malo koji list taj pokret i spomene, pak ako je i spomenuo, koliko sam nekaže, čitati je medju redkom, kolik jad zadaje probudjena katolička sviest. A budi se ona tim življe, čim bi ju jače rad zagušiti, i čim većma strahuju katolike, tim se jače i mlačni tope. Za crkvena dobra i pitanje duhovnih redovah čuje se kad i kad prozov: rad bi ljevičari da bi namišljenu autonomiju dočekao jurve gotov čin. Ako se hrvatska kraljevina postavi na isti temelj i u tom poslu, kako u svem drugom jur stoji, ugarska pako autonomija crkvena dobro podje za rukom: tada nam druge nije, nego gotovu organizaciju protegnuti i preko sebe ter autonomiju crkvenu poprimiti u svoje ruke. Centralizacija svake svietske i duhovne oblasti skupa u današnje doba neprija nigdje, a po naš crkveni i duhovni život bila bi upravo pogubna.

Drugčije Austro-Hungariju naokolo obašao je apostol majmunstva Vogt: liepo ga dočekali prvi gradovi, prvi carevi generali grle Vogta: Gablenz u Pešti šalje predanj kočiju, Moering u Trstu zove ga na gospodski objed, Celovac i Gradac pijani od dragosti i radosti. Najsigurniji znak i zalog austrijske slobode neki baš u to polažu, što se generali s ovakovim slobodnjakom rukuju; ali Vogt nosi kući pune žepe novca. Takodjer u našoj monarkiji dogodi se svaki čas stricke t. j. da radnici obustave poslovanje. Davna znamo, da su sve radničke družbe po svoj Europi u savezu, pak na jedan mig svi se miču. Bečki prigodom prvoga sastanka saborskoga pokazaše, kako sami rekoše, koliko jih ima i kako su dobro uredjena vojska. Nedavna u isti skoro dan pobuniše se slagari u Beču i Pešti: došlo tako, da tu i tamo novine izadjoše krnjaste, a za sutra dan pobojaše se, da jih neće ni biti *). Smirilo se za čas; nu osobito u Beču grozi se skorom jačom revolucijom. Slagarom se hoće pokazati, da su u sedmoj velevlasti — štampi i oni ne ništica. Zašto bi samo vojvode bogatili?! Nego neka bude za slagare strah nova vrst nauke: počeše u Beču na veliko učiti slagarije odraslije djevojke.

Ista Rusija podrovana od svakojakih urotah vele da se burka; nego u istoj pripoviedki kaže se, da je i njezina silna vojska od glave do pete oboružana.

Deficit je od lanjskoga veći po svuda. Na račun nemirnih vremenah troši se nepresťano, a što će tekar biti, kada dodju sama nemirna vremena. Jedini huljeni predsjednik amer. republike Grant izračunao je i naredio, da se za deset godinah, i to sve manjom i manjom štibrom ima namiriti vas državni dug. Grant nije liberalac europejskoga kroja; ali je stare soldačke vjere i mjere, pak u republici ide liberalno, jer pravedno i uredno.

Čuti je takodjer svaki čas tu i tamo za kakovu eksploziju, a na koncu još moramo čuti za eksploziju vinske juhe. U Koloniji hotila viditi gospodja, je-li zakipila juha, žigica pade a vinska juha planu plamenom. Sviet se vrti na prevari. Popara vari se na veliko svuda: mora da bude do skora grozne socijalne eksplozije.

*) Za „Kat. list“ netreba se bojati, jer su moja nora i hincljiva ljeta već s davna prošla, k tomu naš šef g. savjetnik znao je vaviek u pravi čas mudro okrenuti. Slagar.

Kritika članka „Papina nepogrešivost“ u broju 4. katoličkoga lista.

Dan na dan čuju se glasi o papinoj nepogrešivosti. Pak kako raznoliko! Jedan kô istinu na pećinu nju postavlja, a drugi ju na trsku naslanja. Čovjek bi rekao: gle! kao što jedan dan izmakne, a drugi domakne: tako o papinoj nepogrešivosti danas čuješ ovo a sutra ćeš ono. Ele tomu nije drugče. Jedni bo ju drže za stalnu istinu; eto drugih, koji sada medju mnienja, a sad opet medju dvojbe nju stavljaju; pak i takvih nalazi se, koji nit na prvo nit na drugo mjesto joj nedadu. Vika stoji sve ljude po svietu. Taj glas dopre i u naše kraje. Pak gle, jednoga se taj glas kosnù! On ga saslušà, tu stvar promozga, svoju izreče i svietu priobći.

Ali, katolički liste, nečù-li ti, kako se i drugi o tom glasi razlegaju? čuo si bez dvojbe [1]). Nu ti znadeš, što je dužnost nepristrana muža: kako jednu, tako i drugu posluhniti stranu. Ti me već razumiješ. [2]) — Dopusti mi, da ti jošte nješta reknem. Ti sigurno iz prijašnjih riečih očekivaš, da ću ravnim putem udariti te za papinu nepogrešivost razloge navesti; nu tomu nije tako. I sám sam bio tako namislio: al šta ćeš, kada sredstvah tomu nije. Dobra šta napisati i mnogo vremena, i dobrih vrielah, a i drugih stvarih zahtieva: e a toga svega sad u mene nije. Ravno se dakle neda sagraditi što sam naumio. Ali molim, da mi nitko bar

[1]) Čuo!
[2]) Razumim i strpljiv sam.

Digitized by Google

oga nebrani, da s daleka o toj stvari štagod reknem. A kako ću ja do toga doći? ako ono podrujem što već mnogi za sagradjeno možda drže. Iz katoličkoga se lista dosta vidi, da pisac o papinoj nepogrešivosti proti ovoj mnogimi razlozi vojuje [1]). Gledati ću dakle te razloge oboriti, da se i sgradom tako sbude, kako će joj se i podlozi dogoditi [2]). Nu sve to bez ičije uvrede [3]). Pisca štujem, jako štujem: ali i najbolje stablo običaje po koji zločest plod imati. Ljubav prama istini sve nas neka vodi [4]). Hajde da počmemo.

Otvorimo stranu 30. „Kat. lista.“ Nuto tri se autoriteta proti nepogrešivosti navadjaju. Imao bih, istina je; štogod i proti autoritetu bar jedne od navedenih osobah reći; ali neću. Protivnici bo drže papinu nepogrešivost za pitanje školsko, pak bi mi s Melchiorom Kanom zagrmiti mogli: „non enim numero hæc judicantur sed pondere [5]).“ Deder dakle da te dokaze malko pregledamo i prorešetamo. Što veli kanonista Schulte?“

„Buduć da je sjegurno, veli on, 1. da su pape opetovano osudjeni bili porad herezije (postavimo pitanje: da-li pravo ili krivo, svejedno, jer se ovdje pita, je-li crkva vjerovala, da je papa nepogrešiv) dakle osudjeni od generalnih koncilah, i pape to priznali.“ —

Zar je to sjegurno? Polagano! Gdje je sjegurnost, mnienju mjesta neima. Kako je dakle to sjegurno, ako se za osobnu nepogrešivost papinu zna samo kano za pitanje školsko? kako se to dvoje sudara? [6]) Čemu dakle brane toliki biskupi, toliki učenjaci nepogrešivost papinu ne kano pitanje školsko, nego kano istinu objavljenu? ta toliko već stoljećah učenjaci nepogrešivost papinu iz objavljenja božanskoga dokazuju pak nisu o Honorija i druge zapeli, a Schulte o nje zapeo, kod njih se i sustavio [7]). Ako je takovo dokazivanje dostatno, onda svatko sve može dokazati. Uzme-li tko za svoje načelo ono, odakle se umišljena istina dade izvesti, ni nepazeć na to, što je to načelo već sto putah oprovrgnuto, onda neima dvojbe, da će sve moći dokazati. Na takav su način sve bludnje proizašle. Punim mu dakle pravom niječem predpostavak. Jer bi se skoro reći moglo: koliko je boljih sasvim katoličkih bogoslovacah, toliko protivnikah imade taj predpostavak. Recimo i mi koju o tom.

Sve se skoro samo oko Honorija vrti. Što je jadan učinio? Čujmo.

U nas je jedna volja, ali dvojako je dobro, koje ju privlači: jedno duh naš za višim težeći, drugo pako pokvarena narav si prisvaja. Po tom bi se i dvie volje mogle uztvrditi. A što na to lukavi Monothelete? Kao sigurnu stvar predpostavivši, da je ta za višim težeća volja volja naravi božanske, počeše nijekati, da je u Isusa volja naravi čovječanske. Po njihovom bo mnienju druge volje povrh rečene neima osim one, koja se duši suprotstavlja. Nu Isus nemože imati volje duši se suprotstavljajuće. U Isusa je dakle samo jedna volja. Tako Monothelete. A što mišljahu katolici o tom? Neuvidivši odmah njihove prevare mišljahu: ili da Monothelete niječu, da su u Isusa dvie čovječanske sebi protivne volje: ili da tvrde, da volja naravi čovječanske onoj božanske nikada protivna biti nemože.

Tako je sigurno Honorij stvar shvatio. Medju Cyrom Aleksandrijskim i Sophronijem nastane oštra pravda glede dvajuh činjenjah i dvijuh voljah Isusovih. Sergij Carigradski obaviesti o tom Honorija. Samo pazi, kako je lukavo postupao. Cyr stane s dopuščenjem Sergijevim tvrditi, da je u Isusa samo jedna volja; a poslie, od Sergija opomenut, naredi, da se obustane propoviedati jednu ili dvie volje. A kako je Sergij to sdružio? kako je to tumačio, kako o tom papu izviestio? Da se nebi, veli, činilo, kao da se u Isusa volje dvie protivne tvrde, netreba budi o jednoj budi o dvijuh voljah govoriti. Honorij odpiše Sergiju prama smislu, koji je iz lista mu shvatio, te mu odgovori, da u čovječanstvu Isusovu voljah dvijuh protivnih neima. Dopusti mu ipak, da je dosta dvie naravi svaka svoje poslujuće uztvrditi, nebudući od potrebe, da se dvoje činjenje imenuje. A zašto nebijaše toga od potrebe? da nebi, veli, slabiji posumljali, da se i dvie osobe nalaze, kad se dvie naravi tvrde. Honorij učaše, da je u Isusa narav čovječanska svoje djelujuća: Monothelete to nijekahu hoteći tim odstraniti propoviedanje dvajuh činjenjah. Tih spletakah nije Honorij poznavao. Pak što se sbude? Zabrana propoviedanja dvijuh voljah i dvajuh činjenjah bude i proti znanju i proti volji Honorijevoj uzrok, da su heretici lahko svoje bludnje širili, a katolici nikako protusloviti nisu mogli.

Sada svatko nepristrano neka sudi. Gdje je u svem tom herezija? Pitaš-li za nauk, koji je Honorij naučao, to je on sasvim katoličan. Nevjeruješ-li? Čitaj listove Honorijeve. Riedki su, koji su tako jasno i izvjestno kao on naučali, da je u Isusa kako božanska tako i volja čovječanska. Promotriš-li pako zabranu, i opet do nikakove herezije nećeš moći doći. Jer naučajuć pravi nauk lukavštine Sergijeve nije upoznao. Ista dakle ta zabrana, u koliko je uzrok, da se je herezija potaknula, i proti znanju bijaše i proti volji Honorijevoj. Premda je tomu tako, ipak je tim herezija bila potaknuta, jer se katolici proti njoj nisu mogli braniti. A to je dosta, da su ga i medju heretike mogli staviti i ne kao da je bio pravi heretik, nego jer ju je pre-

---

[1]) Prosim: ono je samo referat mislih protivne stranke.

[2]) Mene već strah hvata od toga praskota. [3]) Ne, ne! [4]) Amen.

[5]) Tako borme i jest.

[6]) Nevidim zašto se nebi sudaralo? Za koga je istina sigurna: da su pape pogriešili, za toga to pitanje nije već nikakovo pitanje, prem zna i može u isti čas reći da je drugim druguda još pitanje školsko. Za koga je sigurna pogrešljivost, za njega nepogrešljivost nije pitanje; za koga pak to nije sigurno, nepogrešljivost za njega može biti pitanje ili gotova istina.

[7]) Zar mnogi ljudi neznaju zažmiriti i mimo golemih zaprekah mučke smuknuti, drugi pako ili težkom mukom obaraju zapreke ili priznaju, da su neprohodne? Ali neka mirno teče Vaše razlaganje. Ured.

Digitized by Google

pustio. Zato i veli Leo II. u listu na biskupe španjolske: „qui adversus Apostolicæ traditionis puritatem perdulliones exstiterant, abeuntes quidem aeterna damnatione mulctati sunt, id est . . . Sergius . . . cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit.“ Gdje je tud govor o hereziji? Kojoj se je bludnji od njega puk kršćanski naučio? Reci dakle, kako istina to hoće, da Honorij nikakve herezije ex cathedra nije učio, pak s toga da protivnici odatle proti nepogrešivosti papinoj ništa nemogu zaključiti.

Što nadalje tvrdi Schulte?

„Budući da je sjegurno, veli on, 2. da su pape bili skinuti, i crkva to skinuće priznala, priznavši one, koji su na njihovo mjesto od sinodah izabrani bili. . .“

Čudnovato! Ti to za sjegurno držiš, a gle protivno je očevidno. Hajde da vidimo, tko imade pravo tko-li krivo. Il govoriš o dvojbenu ili o sjegurnu papi. Povedeš-li o sjegurnu papi govor: eto tebe u protuslovlje; tvrdiš-li to o dvojbenu: eto nas bez težkoće: dakle nikud nikamo. Pak i u istinu. Sjegurno je, da je ovaj ili onaj papa. Gle eto ti crkve, koja će ga sad skinuti. Papu skinuti? crkva? što to govoriš? Gdje je crkva bez glave? Dakle crkva, koje neima, staviv ju naproti papi, skinuti će papu. Uzmimo ipak da ga crkva kakva takva skine. Skine? crkva će vrhovnu vlast papi uzeti? vrhovnu vlast uzeti, koje mu crkva nije dala? dà koje mu niti dati mogla? ta od koga je dobio Pio IX. vrhovnu vlast? Neposredno od Boga. Zar nije Isus u Petru i Piju IX. rekao „Tu es Petrus . . .?“ zar nisu i sveti otci na papu za njihova vremena živućega te rieči upotriebili? Jedini Bog mu tu dade, on mu jedini može i uzeti. Sabran je crkveni sabor. A što učini Pio IX. ovih danah? On naredi, da se u slučaju njegove smrti niti sabor crkveni niti ikoji biskup u izbor pape nasljednika pačati nesmije: osim onih kardinalah, kojim papa pravo izbora daje. Osim toga i to ustanovi, da crkveni sabor u navedenom slučaju sve do izbora novoga pape ima biti razpušten. A što to sve znači? Crkva budući družtvo vidivo vidivu i glavu dobi. Pak baš s toga što vidiva glava biti mora, mora i izbor polag nekih pravilah biti ustanovljen. Ali na što taj izbor proteže? Samo na to, da se Petru kao rimskomu biskupu nasljednik izabere. Taj je izbor samo pogodba, da zakonito izabrani od Boga vrhovnu vlast za cieli sviet neposredno zadobije. Izbor dakle za rimskoga biskupa na crkvu spada *), ali to je neposredno od Boga, da su rimski biskupi vrhovni glavari ciele crkve. Tako se stvar ima, ako je o sjegurnu papi govor. A kako onda, kada je papa dvojben? U tom slučaju imade crkveni sabor prosuditi, da-li je, nije-li polag stanovitih pravilah izabran; ako je izbran: znak je, da je pogodba obistinjena, pak s toga da je takov biskup u istinu od Boga neposredno vrhovnu vlast itd. dobio: ako pako nije, onda je znak, da mu Bog toga dao nije, pak s toga da treba novi izbor učiniti. Neka svatko, to u obzir uzam, povjestnicu prodje, pak će se osvjedočiti, da je makar kako bivše skinuće dvojbena pape bilo, da se to u pravom smislu niti nemože skinuće zvati, da se crkveni sabor nikad u autoritet papin pačao nije, nego samo u izabiranje. Nepristrano neka svaki sudi, pak će nestati druge točke makar i sjegurne Schulteove. *)

(Sliedi konac.)

*) Ovdje svakoga na to oprezna činim, da nebi pomislio, da crkva izabire papu nasljednika bez pape. Već sam rekao, da crkve bez pape neima, pak i opet to velim. Premda živa neima, kad se papa izabire, moralno je ipak papa medju izbirači jer su od njega tu vlast dobili, i tako, da je na nikoga niti nemogu prenieti. Pisac.

Vlestnik.

Zagreb. Dogodio se slučaj, da je polunemoćan umirovljeni c. kr. častnik vojni bez dozvole od svoje vojne oblasti bio vienčan u crkvi, pak zato naložilo se

*) Ona Vaša opazka pod tekstom kako i vas nauk jest živ znak Vaše spekulativne škole, a drugčije izreka za me barem strahovito čudna. Po Vašu moralo bi se valjda iz metafizike dokazivati je-li koji dogodjaj u historiji bio, nebio ili ovako a ne onako bio. Prepuštam pravdu veliku sbog Honorija i njegova nauka; spominjem faktum, da je njegovo držanje obćeniti koncil Carigradski 6. odsudio i naslednik njegov Leo II. potvrdjujuć odluke toga sabora spomenuo Honorija i odsudio ga oštrom, prem ublaženom izrekom. Spominju tu odsudu još druga saborska, papinska i carska pisma. Zagovornici neznadu šta, van iz tamnoga njegovoga pisma izreke natezati na dobar i pravovjeran smisao, a pokle ni to nije dosta, drznuše se tija tvrditi (Baronius) da su akta saborska od Grkah spotvorena (mjesto Theodorus zapisali Honorius), a kada i to u ludovjet palo, uzeše doskočicu: duplicem personam, pak vele: odsudjen je Honorij, ne papa. Medjuto meni je dosta, što priznaste, da je taj papa bio sudjen i obsudjen. Zar krivo? Volite dakle, da bi mogla sva crkva s papom skupa pogriešiti, nego papa sam!

Izbor papin? Preko toga nije tako lahko nikomu proći niti toliko iznizati, koliko spekulaciji, kakova je Vaša. Ali za Vas je povjestnica valjda Vaša metafizika i školastika, za nas pako povjestnica povieda: da je izbor bivao s prvine, kako i svakoga drugoga biskupa, kašnje čim je bilo kršćanskih carevah i kraljevah, dobiše oni važan upliv, kako n. pr. kod izbornog razdora konačnu odluku. Poslje carevah Karlovićah bivaše izbor pape uz duge, često krvave borbe stranakah, dok si nije preuzeo tu vlast posve cesar Otto Veliki i sretno postavljao pape. Tekar u polovini jedanaestoga vieka učini odvažan epohu praveći korak Nikola II. t. j. naredi s inodalnim (dakle dogovornim) dekretom, da papu biraju kardinali: tako da se sastanu prije svega kardinali biskupi, da oni zatim pozovu druge kardinale, a najpotle trebalo je još pitati kler i puk. Kašnje na koncu 13. vieka Grgur 10. opet u sinodi lionskoj naredio conclave, pri čemu još i danas negativan votum imaju tri katoličke krune. Sinode izabraše papah i pokle stojt conclave: pizanska Aleksandra V., kardinala Coloua ili Martina V. izabiru za papu 23 kardinala i 30 poslanikah sa strane narodah. Zapitam-li Vas: kad crkva neima papinske vlasti preuzeti i naknaditi ma samo za čas: gdje bijaše pravi papa, dok je na njegovoj stolici sjedio, i često sjedio krivi? Vi ćete odgovoriti iz svoje metafizike: Fuit moralis et regebat morali modo; nu ja bih dodao: in regno possibilitatis Na primjer poslje Klementa IV. bila vacantia tri godine: kud papa? In regno possibilitatis. Primat, papinska stolica s oblašću vjekuje, stiena vjekuje: s njom vjekuje crkva takodjer i onda, kada na njoj čovjek nesjedi, sveta crkva kada je je tu stolicu čovjek onečastio, jedna crkva kada se na nju po dva i po tri čovjeka natiskuše (Nota mi prevelika — drugi put)

Digitized by Google

ministarskom naredbom svim zemaljskim glavarom javiti glavarom crkvenim, neka bi opomenuli duhovne pastire: da se ustanovljena, u §. 52. obranbenoga zakona (Wehrgesetz) iznimka od ustanovah vojnoga normala ženitbenoga proteže samo na posve nemoćne ili drugačije definitivno umirovljene častnike, vojne stranke (Militärparteien) vojne činovnike, nižje stranke (Unterparteien) i vojne sluge, zatim na patentalne i reservations-invalide, dočim je za druge propis od 14. rujna 1861., prositi dozvolu od svoje oblasti ostao valjan.

— Preč. prvost. kapitul darovao je za družtvo sv. Josipa Arimatijskoga 50 for. čim je slabahno to družtvo za ovu godinu viteški pridignuto i obodreno.

— Dne 9. t. m. preminu Ivan Hohnjec, župnik u Mihaljevcu u Medjumurju.

— Za upravljatelja metropolije karlovačke grč. izt. crkve imenovan je budimski vladika Arzenij Stojković.

— Stigle su nam tužbice, da se je za minuloga popisa naroda našlo župnih maticah u ružnu neredu. Ako i jest vrlo riedak slučaj, puno je i po jedan, kad nebi smio biti nijedan. Netrebamo istom spominjati, kolike su glede toga stroge naredbe; nu eto i ovakov je slučaj dokazom, gdje nije sviesti i ponosa na poštenje i red svoje službe, slabo pomažu naredbe, osobito ako nije prave pazke. Nezna se koga bi više kriviti: zar pisca maticah ili starešinu, koji je dužan paziti, pregledavati? Gdje trpi javni red korist i poštenje staležno, po stotinu je putih propalo poštenje starešine, koj za volju pusta uglavljena poštenja i prijateljstva ovakov nered prežmiri. A čudno je to bratimstvo i prijateljstvo, ako za ljubav bratimstva nesmieš opomenuti brata! Morda nas kušaju: bismo-li hotili iztaknuti i koju duhovničku mahnu; nu svejedno — prem nam nije drago, neka bude, jer bi znalo zlu pomoći. Najgušća, kažu nam, biva pogreška tim, što se seljanu u drugoj župi daje cedulja, neka ju odnese svomu župniku na zapis, a on s njom u torbu, pak ju potle izgubi ili zaboravi. Jest i druga; nu za prvi put i ovoliko je spomenuti preko dosta.

Ugarska. Početkom mjeseca prosinca pr. g. čuvene su u sabornici poslaničkoj dvie interpelacije na ministra: jedna s ljevice, druga s desnice. Ljevičar Majthenyi, pokle je pohvalio djedove, da su vazda dihali duhom liberalnim što se je pokazalo jur g. 1741. i g. 1751. osobito tim, da je zak. čl. 10. odlučeno „najjaču podporu popovskoga gospodovanja i tmine“ jezuitski red ukinuti, ali današnji njihovi potomci slabo se tim pravcem drže, prem je poglavito učinjeno: pita prosvjetnoga ministra: što mu je pačilo ili mu pači gore spomenuti zakon proti koločkim jezuitam izvršiti, budući poznato, da jezuite u Koloči imaju samostan? (Sva sabornica plesnula). Hertelendy desničar postavlja dvie interpelacije. Opatija Zalavar (zemlje 30.000 ralih) daje svoj dohodak opatiji Godwitz u Austriji, dakle ugarsko blago u tudju zemlju. Opatija u Kapornaku predana je redu, koji polag Decret. sec. Matthiæ II. od g. 1608. neima prava u Ugarskoj posjedovati zemlje, a to redu jezuitskomu. Pita dakle ministra: 1. Zna-li on, da zalavarska opatija jošte vaviek stoji pod opatijom austrijskom Godwitz, dok prvlje bijaše samostalna? 2. Je-li namjeran tomu nezakonitomu stanju učiniti konac i predati u dom zakonsku osnovu, kojom bi se zalavarskoj opatiji povratila prvašnja samostalnost? 3. Kako se je moglo dogoditi to, da kapornaška opatija bude prepuštena redu, koji po spomenutom zakonu neima prava posjedovati u Ugarskoj ležećega imetka? 4. Hoće-li ministar štogod učiniti, da bi se jezuitam opatija natrag uzela, pak njezin bogat dohodak na bolje humanitarne i naučne svrhe obratio? (Plesak!) Ministra nebilo u sabornici, a kada dočuo za interpelaciju, kažu da mu je dosta brige zadala. Mi smo pazili, što-li će ministar odgovoriti; nu ili nam odgovor neopažen minuo ili ministar nije odgovorio, osim ako je pod onaj opetovani na različite vierske prozove zahvatio i ovu, rekši u ovakovu smislu: Volja je vlade viersku slobodu provesti; nu ta sloboda biti će samo tada prava i stalna, ako se svakomu vjerozakonu pusti sloboda obstojati i živjeti po svojoj naravi; jedina katolička crkva nije se jošte postavila na temelj samouprave, ali se sprema, a dok to bude, treba se strpiti. Nego umah za prozovom odgovorio je „Mag. áll.“ tako, da ni iskreni i pravedni ministar Eötvös nebi drugčije na nju mogao odgovoriti. Kaže list ovako: Zakoni od 1741. i 1751. navedeni od Majthenyia nemogu se ovamo uporaviti, jer isti članci govore samo de dividenda provincia religiosorum societatis Jesu, to je da se redovna provincija ima razdieliti na dvie: na austrijsku i na ugarsku. U zakoniku ugarskom nije naći nijednoga mjestanca, od kuda bi se moglo razabrati, da bi zakon radio red ukinuti. Jezuite u Koloči neživu o državnoj plaći ni pomoći, a katolici imaju i imati će vazda pravo nad svoje škole postaviti ljude kakove sami budu hotili; ministar pako ima prilike posvjedočiti, da su koločke škole jedne od najboljih i najbolje pohadjanih, a stotinami tisućah utemeljene za zemlju od nadbiskupa Kunsta. — Što se tiče kapornačke opatije (interpel. Hertelendy) to je ona od njegova veličanstva kao zaštitnika predana jezuitom na užitak, a za neku naknadu za njihova pod Josipom II. samovoljno i zem. zakonom zaglobljenih dobarah njihovih. Da bude prozovnik bolje pogledao u zakonske matice, bio bi našao, da je jezuitski red čl. 20 g. 1687. inartikuliran, a čl. 73. g. 1715. dobio stolac i glas u saboru. Vrativši se u zemlju jezuitski red uzgojava u svoja dva seminara Požun i Trnavi zemaljskim katolikom učitelje: tim se manje ima dakle zemaljski zakon navoditi proti uživanju kapornačke opatije ili kraljev. pravu zaštite. Glede zalavarske opatije bilo je potaknuto pitanje jurve prije god. 1848., a može se i dalje goniti; nu odluka vendar spada samo na monarka.

Digitized by Google

Sada čujmo drugu interpelaciju i odgovor na nju. U sjednici 25. siečnja zapita Iranyi: kamo je zaračunan dohodak od biskupskih dobarah za prazne stolice. Ministar financijah odgovorio: da mu ništa od nikuda nije došlo, pak da nije mogao niti uračunati; nego ministar prosvjete da za vrieme upravlja vierskom zakladom, pak bi trebalo njega čuti. Ministra nebilo u saboru; nego kašnje odgovorio ovako: Članak 12. od g. 1548. za Ferdinanda I. naredio da interkalarni dohodak bude upotrebljen na užitak učenim župnikom i pravim propovjednikom rieči božje, koji puk u pravoj pravovjernoj katoličkoj vjeri drže i odmetnike natrag vode, zatim na dizanje školah i uzdržavanje učiteljah, dobro učenih i pobožnih, zatim na podporu dobrim i darovitim mladićem. Rieč po rieč reče ovako: „Godine 1703. sklopljen je poznati ugovor medju primasom i nadbiskupom ostrogonskim Kolonićem u ime ugarskoga klera i krunom: koj poglavito redi i kaže to, pod kojimi uvjeti biskupi i drugi prelati smiju oporukom upraviti svojom imovinom, nuz to pako takodjer kaže, da se interkalarni dohodak u buduće samo kroz tri mjeseca ima davati kralj. fišku, (to jest, ugarskoj komori ili sada ministeriju financijah) a bude-li stolica i duže prazna, tada polovina fišku polovinu vierskim zakladam. God. 1783. izdao Josip II. naredbu, po kojoj interkalarni dohodak vas ima poći u vierske zaklade. Ota je naredba g. 1793, od Franje I. opozvana i taj dohodak vas odredjen da ide fišku, kako ga od onoga vremena pak do g. 1856. i jest upravljala ugarska komora i obraćala većinom na državne svrhe. God. 1856. izašla opet prev. naredba, kojom se vas taj dohodak predaje vierskim zakladam. U tom je stanju taj posao nadjen od ug. ministerija, pak buduć da isto odgovara zak. članku od god. 1548., zakon pak od onoga vremena nije ništa nova protivna naredio, a medjutonje naredbe nepromieniše zakona, misli ministar na stanovištu toga zakona ostati.“ — Liberalnije glave kimaju glavom: zar je moguće morda, da konkordat jošte stoji i da se ministar nanj poziva?! Dogovara se kako bi ga po što po to izrikom srušiti.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano utemeljitelj: g. Gjuro grof Jelačić, podmaršal u miru u Zagrebu; kano član I. reda: g. Ljudevit Slamnik, privr. ravn. gim. na Rieci; kano čl. II. reda: gg. Stjepan Vuković, žup. voćanski; Mihalj Legin, žup. dubravski u Medjumurju; o. Ivan Krilić, gvardijan u Djakovu; o. Stjepan Marković, žup u Varcaru u Bosni; Učiona u Novom; Učiona dolnjogradska u Osieku; kano čl. III. reda: gg. Matija Oršić, svećenik i bogoslov u Gorici; Ivan Maletić, žup. kod sv. Ivana na Zelini; R. A. Bakotić, gim. prof. na Rieci; Tadija Smičiklas, gimnaz. prof. na Rieci; Ivan Marković, ravn. realke i gl. uč. na Rieci; Silvio Bićanić, urednik carinarski na Rieci; Josip Gold, zidar u Ivaniću; Mirko Mrazović porezni protustavnik u Ivaniću; Franjo Kotlarski, medičar u Ivaniću; Župe u Bosni: Tolisa, Tramošnica, Garevo, Tišina, Domaljevac, Vidovice, Ulice; Edvard Barabaš, duh. pomoć. u Moravču; Tereza Deutsch, trgovkinja u Moravču; Stjepan Lahonjek, žup. u Ljubeščici; Slavka Oblak, učiteljica u Djakovu; Vladoje Selinger trgovac u Djakovu; Josip Kolarić, duh. pomoć. u Kostrevnici na Štajeru; Jurica Rihtarić u Zagrebu; Ivica Rihtarić u Zagrebu. Poklone družtvu: gg. Ivan Maletić, čl. III. r. kardinalov cekin; Sebastijan Kovačec, čl. III. reda 1 for.

(*Književstvo*). Družtvo sv. Jeronima dalo je evo već ove nove godine jednu knjigu hrvatskomu puku. Kanonik i župnik na Rieci preč. g. Ivan Fiamin, član družtva Jeronimova stavio se osobitom pomnjom i trudom na ovu, najpotrebitiju vrst knjige, pak osim što nam je za kratko vrieme iz talijanskoga jezika prenio dvie knjige, bolno ćuteći potrebu i mahnu u narodu ponajveću, sastavio je spis izvoran, nauku i ćudi naroda boljma prilagodjen i predao ga na volju odboru. Odbor videći, da je pisac žicu pravu dobro umio pogoditi, rado prihvatio viteškú ponudu i dobro djelo, pak tako evo na svietu knjižica od $4^1/_2$ arka u družtvenom obliku s naslovom: *Radnja čovjeku dužnost i blagodat.* U 14 glavicah razvija se nauk: da priprost čovjek može u dosta živahnoj slici vidjeti potrebu, korist i plod poslovanja, u svakom ljudskom položaju i pod svakom sudbinom, u zametku i napredku, u svakoj veličini i obsegu. Ciena je nesvezanoj 20, a svezanoj 25 nč. *Zagrebački članovi mogu knjigu dobiti umah, vanjski pako članovi po narodu istom u drugoj polovini godine, kada bude izašao kalendar;* jer tako s razlogom kažu pravila, da se sve knjige šalju na jedan put.

— *Zlatni Orasi* — časopis za našu malu, dobru mladež. G. učitelj karlovački Lj. Tomšić počeo pod tim naslovom izdavati listak, koj bi mogao biti od liepe koristi, ako podje ovako, kakov mu je prvi broj; a hoće-li uspjeti, to je naravno problem. Ciena svakom listu na pol arka u osmini 5 a poštom 7 novč.

— „Napredak“ šk. list, nije prestao, nego se samo zaustavio, a s 1. ožujka počima dalje 11. tečaj. — „Šk. Prijatelj“ izlazi neprestano.

Dopisnica urednička.

Gospodo reklamanti! Tužbe sbog nepravilna prispievanja lista i reklamacije česte dosta nam od mlade godine zadaše jada. Istina je: izmedju blagdanah što sbog blagdanah što sbog sporlje ekspedicije zapinjalo je malo; nu to je svaki put zateglo najviše za jedan dan. Na ekspediciju pazi se sada oštro. Javismo se i pritužismo još kr. ravnateljstvu pošte reklo nam se: da jedine ceste mogu biti krive, ali i one samo za koji dan — drugo pako sve da mora biti u redu nadamo se dakle, da će bolje poći. Nebude-li, molimo da nam se sa svake strane za dobe javi.

Gospodo pisci! Da nebudemo morali žaliti čijega truda ako se komu proraći napisati članak ovoga smiera: „Što se imamo nadati od koncila?“ i „Netreba se koncila plašiti!“ neka zna, da nam nebi dobro došao; jer jedno sami pozornim okom pratimo poslovanje sabora, a drugo: čemu se mučiti pogadjanjem iz mašte i razuma, kad se pravo pogoditi nemože, i kad imamo pred sobom dogodjaje.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

KONCIL.

Broj otacah.

Po drugom popravljenom izdatku kataloga ima saborskih otacah sada svega skupa 764, i to: 1. iz Europe 541, to jest iz Italije 276 (dakle preko polovine od broja europejskoga), iz Francezke 84, Austro-Ungarije 43, Spanije 41, Velike Britanije 35, Njemačke 19, europ. Turske 12, Svicarske 8, Belgije 6, Grčke 5, Holandije 4, Portugala 2, Ruske 1 (Sosnovski uskok). 2. Iz Amerike 113, to jest iz saveznih državah 43, Nove Englezke 16, Meksika 10, Brazilije 6, iz ostalih državah 33. 3. Iz Azije 83, to jest iz azijatske Turske 49, iz iztočne Indije 18, Kine i Japana 15, Perzije 1. 4. Iz Afrike 14, to jest iz južnih obalah 5, Egipta i Tunisa 3, Algira 3, Kanarah i Azorah 3. 5. Iz Australije i Manille 13.

Polag 11 različitih obredah diele se otci ovako: Latinjanah 704, Armenjanah 21, Kaldejacah 10, Melhitah 10, Siracah 7, Maronitah 4, Grkah pravih 3, Romanah Grkah 2, Rusin 1, Bugar 1, Kopt 1. (Bog znaj po takovu, kamo su uračunali našega Smičiklasa?) Po stepenu i časti diele se otci ovako: kardinalah 49, patrijarhah 10, Primata 4, nadbiskupah s biskupijah 105, nadbiskupah in partibus 22, biskupah s biskupijom 424, biskupah in partibus 98, Abbates nullius 6, redovnih glavarah 46. Umrlo već 8.

Obredi u javnih sjednicah koncilskih.

Čim obhod stigne u crkvu sv. Petra, svatko se odkrije, padne na oba koljena pred svetotajstvom na velikom oltaru izloženim i stupi u dvoranu koncilsku, gdje se smjesti na svoje mjesto; zatim svi čekaju stojeći a gologlavi, dok dodje sv. otac *). U to pristupi kardinal starešina s dvorbom k oltaru u kapelici koncilskoj služit sv. misu. Kardinali pokleknu na svoja klecala pred velikim oltarom basilike, a dva biskupa stupe k faldistoriju, što je pred oltarom, da budu ministri pro libro et candela. Sv. otac došav u basiliku sidje sa sedie, podje sine mitra k velikomu oltaru i klekne na faldistorium. Pjevači odpjevaju zadnji vers himne Veni creator, a sv. otac izmoli na to versikul i oracije. Sada stupe i kardinali u dvoranu koncilsku, pak i sv. otac, koj skinuv mitru pred oltarom izmoli molitvicu. Zatim se digne i započne s kardinalom starešinom sv. misu, koja se na običan način odsluži. Čim je celebrant na koncu mise izmolio Placeat, podje k faldistoriju. Klerici donesu k oltaru prestol, na koj se ima staviti evangjelistar. Tajnik koncila digne se sa svoga mjesta, nakloni se sv. otcu, podje do kredencije, uzme dočim svi ustanu evangjelistar, donese ga k oltaru i metne na prestol, a po tom vrati se opet na svoje mjesto. Izza toga stupi biskup, koj će reći propovied, u pluvialu a s mitrom u ruci pred sv. otca po blagoslov i rekne propovied. Poslje propoviedi udieli sv. otac blagoslov a biskup propovjednik naviesti oprost. Sada se kardinal starešina vrati opet k oltaru i moli evangjelje sv. Ivana. Pošto je misa svršena, daje se sv. otcu ruho kano za veliku misu, a tada počimaju nakloni, kardinali ljube mu ruku, patriarsi, primasi, nadbiskupi i biskupi desno koljeno, a opati desnu nogu. Kada su obavljeni nakloni, podje sv. otac u sredinu dvorane, a prvi assistujući kardinal djakon vikne glasno: Orate. Sv. otac i svi ostali padnu na koljena. Izza kratke stanke digne se sv. otac sam i štije ferialnim tonom na glas oraciju:

Adsumus, Domine sancte Spiritus, adsumus quidem peccati immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter adgregati. Veni ad nos et esto nobiscum, et dignare illabi cordibus nostris. Doce nos, quid agamus, quo gradiamur et ostende, quid efficere debeamus, ut, te auxiliante, tibi complacere in omnibus valeamus. Esto salus et effector judiciorum nostrorum, qui solus cum Deo Patre et ejus Filio nomen possides gloriosum. Non patiaris perturbatores esse justitiae, qui summam dili[illegible] aequitatem; non in sinistrum nos ignorantia trahat, non favor inflectat, non acceptio munerum vel personae corrumpat; sed junge nos efficaciter tibi solius tuae gratiae dono, ut simus in te unum, et in nullo aberremus a vero, quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis justitiam, ut hic a te in nullo dissentiat sententia nostra, et in futuro pro bene gestis consequamur praemia sempiterna.

Amen izuste svi i molitva je svršena. Kardinal djakon s lieve strane zavikne tada otcem: Erigite Vos; svi se dignu, a pjevači zapjevaju antifonu: *Exaudi nos, Domine, quoniam benigna est misericordia*

*) Svećenici biskupom pratioci idu u kapelicu sv. apoštolah Šimuna i Jude, što je naprama dvorani.

Digitized by Google

tua; secundum multitudinem miserationum tuarum respice nos, Domine. I opet dovikne kardinal djakon s desna otcem: Orate; svi se bace na koljena i mole časak, dok jih kardinal djakon s lieva opomene: Erigite Vos. Svi ustanu, a sv. otac pjeva oraciju: *Mentes nostras quaesumus Domine, Paraclitus, qui a te procedit, illuminet, et inducat in omnem sicut tuus promisit Filius veritatem. Qui tecum vivit etc.* Poslje te oracije pokleknu opet svi, a dva pojca počnu litanije Svih Svetih, na što svi odgovaraju. Poslje prošnje: *Ut Domnum apostolicum, et omnes ecclesiasticos ordines in sancta religione conservare digneris*, digne se sv. otac i blagoslivlje sinodu, mjesto pastirske palice križem u ruci, veleći:

Ut hanc sanctam synodum, et omnes gradus ecclesiasticos bene†dicere digneris.

Ut hanc sanctam synodum et omnes gradus ecclesiasticos bene†dicere et rege†re digneris.

Ut hanc sanctam synodum, et omnes gradus ecclesiasticos, bene†dicere, rege†re, et conser†vare digneris.

Kako su litanije izpjevane do kraja, ustanu svi, a sv. otac moli: *Oremus. Diaconus: Flectamus genua. Diaconus a sinistro: Levate. Da, quaesumus, ecclesiae tuae misericors Deus: ut sancto spiritu congregata hostili nullatenus incursione turbetur. Per Dominum etc.* Poslje te oracije pjeva kardinal djakon dotično evangjelje (Evangelium rei de qua agitur competens). Zatim sjednu svi s mitrom na glavi. Sv. otac opomene, neka čine shodne odluke, i zapjeva opet Veni creator Spiritus; na koncu himne pjeva: Emitte i oraciju: Deus qui corda fidelium etc. Poslje amena zapjevaju dva pojca: ℣. Benedicamus Domino. ℟. Deo gratias.

Izza toga vikne meštar obreda jakim glasom: Exeant omnes locum non habentes in Concilio. Po tom čitaju se na zapovied sv. otca dekreti i otci budu pitani za mnienje. Skrutatori podju odmah kupit glasove, a otci daju svoj glas riečmi Placent ili Non placent; kardinali, patriarsi, primasi, nadbiskupi i biskupi glasuju sjedeći s mitrom na glavi, redovni pako generali i opati stojeći i gologlavi prignuvši prije koljeno pred sv. otcem. Pošto su svi glasovi pokupljeni, priobći se posljedak sv. otcu, koj tada izrekne svoj najviši sud i dade ga proglasiti svečanom formulom: *Decreta modo lecta placuerunt omnibus Patribus nemine dissentiente (vel si qui forte dissenserint: tot numero exceptis). Nosque sacro approbante Concilio illa ita decernimus, statuimus atque sancimus ut lecta sunt.* Poslje toga bude naloženo protonotarom, da sastave protokol o cieloj sjednici, i dan za buduću sjednicu bude obznanjen. Na koncu započme sv. otac himnu Te Deum, kler i kantori mole ju izmjenice, a završi ju opet sv. otac oracijom, koju pjeva. Tim je svečanosti konac. Tako se drže sve druge sjednice.

Poslovni red na koncilu.

Posebnim skupštinam, koje bivaju prije javnih sjednicah, predsieda pet kardinalah, naime Reisach †, Lucca, Bizarri, Bilio i Capalti. Svaki otac dobije eksemplar onih dekretah i kanonah, što su jih izradile pripravljajuće komisije, neka bi jih otci pozorno mogli izpitati i o njih si po tom stvoriti sud. Hoće li tko da govori o predmetu, koj ima doći na razpravljanje, mora da se dan prije prijavi predsjedniku; može se ipak i onim, koji bi se istom u skupštini samo najavili, dopustiti da govore. Nenaidje li pitanje, o kom se razpravlja, na nikakve ili samo veoma neznatne potežkoće, što se mogu riešiti još za sjednice, to se ima formula dekreta ili kanona s privoljom otacah uglaviti odmah. Pojave li se pako glede kojega pitanja takove težkoće, što se za razpravljanja, dočim se jedan sud opire drugomu, poravnati nemogu, to se ima postupati na ovaj način. Na početku koncila budu sastavljene 4 posebne i odlučene kongregacije ili deputacije, jedna za nauke vierske, druga za crkvenu disciplinu, treća za poslove redovne, četvrta za crkvu orientalnu. U svakoj su kongregaciji 24 otca, koje svi otci tajnim glasovanjem biraju, pak svakoj predsieda kardinal od sv. otca odredjen, koj prizove jednoga ili više teologah ili kanonistah koncilskih, a jedan od njih bude tada tajnikom. Tako uredjenim kongregacijam predlažu se dakle na razpravljanje ona pitanja, glede kojih se otci u obćenitih skupštinah nemogoše složiti. Posebna ta razpravljanja budu tada tiskana i svakomu otcu dana, da se u budućoj obćenitoj skupštini, ako ništa više nije na putu, otci za mnienje upitaju i uglavi formula dekreta ili kanona. Otci glasuju ustmeno ili pismeno. Zaključki u obćenitih skupštinah stvoreni budu tada u javnih sjednicah svečano proglašeni.

Monitum,

t. j. opomena proglašena dne 14. siečnja u glavnoj kongregaciji.

U sv. saboru tridentskom opomenuše kardinali dne 17. veljače 1562. otce silno: da ono, što na razpravu bude došlo, nejave u sviet prije, nego je proglašeno u javnoj sjednici, pri čemu je sekretar Angel Masserelli ovako govorio: Prečastni otci! Vaša gospodstva znadu, kako je nedostojno i nepristojno, odluke i drugo, što se otcem predlaže na razpravu, razglasiti prije nego su podpisane i u javnoj sjednici proglašene. Zato sjećaju i opominjaju svietla gospoda legati i predsjednici Vaša gospodstva: neka iz poštovanja ovoga sv. sabora i njemu na slavu, a na uklonuće smutnjam, koje bi od tuda mogle nastati, dekretah niti česa drugoga na razpravu predanoga, nerazglašuju, niti davaju eksemplarah budi ma komu izvan krila koncila, niti komu izvan grada šalju, a strogo neka zabrane, da toga neučine ni njihovi domari. Sada pako, pokle ne bez velike boli našemu srcu niti bez pravedne spačke svih dobrih upravo to sve biva, na što se u svoje vrieme

Digitized by Google

kardinali predsjednici koncila tridentskoga tužahu: prisiljeni smo isti onaj monitum ponoviti i svakomu ozbiljno dozvati u pamet, što se u apostolskom pismu „Multiplices inter“ nr. 3. nabraja; naime svakomu i pojedinomu otcu, službenikom koncila, bogoslovom, kanonistom i ostalim, koji otcem i spomenitim službenikom saborskim kojim god načinom čine službu, a to zato, jer porad neobuzdane smionosti u javnih listovih izdajom tajne postaje mnogo većih smutnjah, a u istom apostolskom pismu naročito zapovied papina kaže čuvati tajnu, zapovied, koju bez smrtne grehote nikomu nije slobodno prekršiti. — Iz sekretarijata vatik. koncila 14. S. 1870. Josip, bisk. n. politski, tajnik.“

Pitanje papine nepregrešljivosti.

„Universu“ parižkomu stigla žicom viest, da su postulata za definiciju predana u kongregaciju 30. siečnja, a svi skupa nose do 500 podpisah. Ovamo računa stranka još 100 glasovah onih prelatah, koji nepodpisaše, nu glas je njihov za definiciju. — Drugi pako postulatum, da se pitanje to niti nestavlja na saborsku razpravu, kako piše „Francais“, predan je papi 25. siečnja. Podpisalo ga 47 njemačkih, austrijskih i ugarskih biskupah, 34 francezka, 27 amerikanskih, 23 iztočna, stanovit broj talijanskih i iz drugih zemaljah, svega 140 otacah. Od ono 350 biskupah, piše isti list, koji postulatumu za definiciju nepodpisaše, ima otacah, koji nepodpisaše niti protivnoga, prem su, kako „Francais“ kaže, proti definiciji. Isti je list osobito iztaknuo to: da medju ono 140 ima kardinalah, primatah, prelatah, koji su već davna slavljeni, kano ures crkve i dika svoga roda. Nego čujmo dalje:

Oni, koji su za definiciju, opet se luče na stranke. Neki broj talijanskih predlaže formulu sv. Alfonsa Liguoria ovako:

Sacro Concilio oecumenico Vaticano. A sacra oecumenica Synodo Vaticana infrascripti Patres Dioeceseon praesertim Italiae prae oculis habentes verba s. Evangelii nec non ecclesiae doctrinam et monumenta, atque s. Thomae Doctoris Angelici, Ecclesiae totius, et eorum patriae gloriae et ornamenti, oraculo suffulti, qui sollemni sententia edixit: „Ad Summi Pontificis auctoritatem pertinere finaliter determinare ea quae sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur, et ideo ad solam ejus auctoritatem pertinet nova editio Symboli sicut et omnia alia quae pertinent ad totam Ecclesiam.“ (2a 2ae, q. I. art. 10), et alio gravissimo effato s. Alphonsi de Ligorio altero Ecclesiae et patriae praeclarissimo lumine permoti, humillime instanterque efflagitant, ut ipsissimis verbis ejusdem S. Alphonsi in peculiari dissertatione sancire vellit: „Quod licet Romanus Pontifex quatenus peculiaris persona sive privatus Doctor possit errare, sicut etiam fallibilis est in quaestionibus meri facti, quae ex hominum testimoniis praecipue pendent, cum tamen Papa loquitur tanquam Doctor universalis definiens ex cathedra, nempe ex potestate suprema, tradita Petro, docendi Ecclesiam tunc in controversiis fidei et morum decernendis ab errore esse immunem.“ Nec mirum videri poterit ab iis exequi id, cum ipse s. Augustinus, de alia dogmatica veritate disserens, ad rem ait: „Quoniam quaestionis hujus obscuritas prioribus Ecclesiae temporibus magnos viros, et magna charitate praeditos Patres Episcopos ita inter se compulit, salva pace disceptare, donec plenario totius Orbis Concilio, quod saluberrime sentitur etiam remotis disceptationibus firmaretur.“ (De baptismo con. Donat lib. I. cap. 7.) Pronam difficultatem diluit s. Hilarius: „Sed male alius intelligit? Damnemus in commune vitiosam intelligentiam, non auferamus fidei firmitatem.“ (De Synod. n. 88).

Drugi šema za definiciju objavljen je u „A. A. Ztg.“ bez naznake, čija je. Govori:

U člancih o rimskom papi, pokle su u prvom redu odsudjene krive nauke o primatu, neka bi se umetnulo ovo ili ovomu slično: „posve odsudjujemo drzovitost „onih, koji s najvišje sudske izreke papine drznu se „prizvati na općeniti sabor. Dalje odsudjujemo mi po „svema naopako govorenje onih, koji se usude držati, „da sudskim izrekam pape rimskoga ima ravno biti „vanjska pokornost, ne pako nutarnja privolja duha i „srca. Povrh toga zabacujemo mi posve i skroz način „govorenja i učenja onih, koji smišljajući i držeći da „bi medju sborom biskupskim i najvišjim papom mogla „obstojati kano medju strankama razlika, prepiru se: „Tko je od njih odličniji? ter koji takovim načinom „glavu od tiela, Petra od crkve trgnuti i razlučiti na„umiše, kano da bi sbor braće, koju je Petar dužan „takodjer u nasljednicih kriepiti, ikada mogao odpasti „od onoga, čija vjera od obećanja Hristova nikada neće „odpasti, ili kano da bi onim, koji od Petra imaju biti „naučani i jačeni, bilo dozvoljeno, naučati proti njemu „i njega jačiti. Tako nemanje držimo da je odsude „vriedan način mišljenja i činjenja onih, koji s namje„rom da bludnje od pape odsudjene mogu laglje širiti u „puku, neplaše se tvrditi: da pravi smisao knjigah, „od kuda su takove odsudjene bludnje izvadjene, nije „od pape dobro razumljen.“

Razlozi, zašto se ovaj šema smatra prikladnijim, ovi su:

Prvo. Zaufano se smie nadati, da će ovakov šema svim otcem laglje poći u glavu i biti s voljom, da će morda u jedan glas biti zanj; jer tu su od sve crkve jurve primljena sigurna i nepomična načela kršćanskoga nauka, kako i to, što svi priznavaju i izpoviedaju, s malenim iznimkom, tako malenom, da se na nju netreba niti obazirati.

Drugo. Punobrojan sklad svih (ili barem skoro svih) otacah jest ne samo koristan, nego se vidi, da je posve potrebit, gdje se radi o definiciji kojega poglavita nauka, osobito pako u takovoj visoko važnoj stvari, koju bi kada bi bilo moguće, valjalo ustanoviti bez jednoga jedita protivna glasa.

*

Digitized by Google

Treće. U ovaj čas ukazalo se je takovo suglasje i jednoglasje silnom potrebom porad raztrubljenih u sviet i svuda vjerovanih glasovah, rekši da je medju otci u tom pitanju velika nesloga. Jednoglasna definicija začepila bi ovim našim lahkoumno praskajućim neprijateljem usta a crkvi božjoj bila na veliku utjehu i pobudu. Za istinu mi imamo već preko dosta vanjskih neprijateljah, kamo li da u samom krilu crkve spotaknemo razdor ili ga kakovim god načinom podržavamo.

Četvrto. Predlog: neka bi definicija rekla implicite, jest ravno indirektan, ali pogledom na učinak i jednostavnost vidi se bolji. Jer stvar je razgovetnija i ima u sebi više, nego može reći nezavijena formalna izrična definicija. Takova bi naime bogoslovom ostavila više točakah za dosjetke i tričarije; bilo bi medju njimi neprestane prepirke: kada i pod kojim se uvjetom ima uzeti, da je papa govorio svim viernikom i (dosljedno) izrekao te proglasio nepogrešljivu izjavu. Neriešeno ostati će još sve do sada i medju najpobožnijimi branitelji papinske nepogrešljivosti razpravljena pitanja o javnom i privatnom svojstvu osobe naučajućega pape (kada papa govori kao javna kada kao privatna osoba?), o pravom smislu izraza „ex cathedra“, i o tom, što se sbilja na vjeru i ćudored proteže. Pače takova će se pitanja zamitati s većom još bukom i razpravljati s većom još strasti.

Peto. U predloženom šemi definicije usuprot niti se izrična razlika (distinkcija) kaže niti je potrebita, jer nepregrešljivost rimskoga pape veže se s nepogrešljivošću same crkve, i ovu posljednju (t. j. nepogrešljivost crkve) ustanovljuje kao logičnu konsekvenciju primata samoga i kano dopunak istomu primatu), tako, da se tako daleko proteže i u istih se granicah drži upravo kako i nepogrešljivost crkve same i kako Bogom postavljeni primat sam. Ta to su načela vjere, koja su već od postanka crkve zadosta ustanovljena i opredieljena. Formalna pako definicija, kada bi se svojim zavjetkom protegla preko svih viekovah natrag, ostavila bi lahko sve polje crkvene povjestnice i sve sbirke bullah otvoreno bogoslovskim tričarijam i dosadnim krivovjerskim i bezbožnjačkim potvoram proti rimskim papam. Ovim našim oblikom definicije dakle niti će se bogoslovom niti viernikom dati povoda za dvojbe i za mudrovanje nad zapoviedmi i odlukami sv. otca pape, čijemu premudromu razumu i razboru, kad već pase janjce i ovce, u štovanju i ljubavi, kako od sina ide otcu, sve prepušta rediti i riešiti.

Eto to je druga. Ako zbilja jest saboru namienjena i unj ušla, tada je jako dobro moći razpoznati, iz koje li je škole. Rado bi jednim mahom presjeći i dogmom poklopiti sve, i ono, što bi po našem poniznu sudu po svaki način trebalo razpraviti i razbistriti prije, nego bi se ustanovila definicija, ili ako se nebi moglo ustanoviti, onda bi valjalo pustiti, da bude mir. Čini se, kano da ovaj predlog previdja ako ne absolutnu a to relativnu nemogućnost sretna riešenja, pak bi zato rad svu razpravu poklopiti bielom papinskom kapicom. Držimo, da bi s istih razlogah bilo proti ovom šemi još više otacah, nego proti onom prijašnjem. Barem namjera je s onom prvom plemenitija, dok bi se ovom drugom rad prečiniti kano da ništa nije rečeno, a opet da pod negativnom formom bude rečeno sve i više od svega. Ako je pako koji protivnik ovu formulu izmislio i podmetnuo za ruglo, tada može se reći, da je svoj posao dobro napravio.

Znamenite su o tomu pitanju dvie prepirke izvan sabora: a to izmed orleanskoga biskupa Dupanloupa, i nadbiskupa malinskoga (Belgia) Dechampsa, pak njemačke škole s Döllingerom protiva talijanskoj ili štono vele jezuitskoj.

Kadno Dupanloup objavi poznatu past. poslanicu na svoj kler, pisa na njega Dechamps pismo, koje je u isti čas kroz novine svemu svetu razglasio. Kano odgovor na to pismo upravio je biskup orleanski na nadbiskupa malinskoga ovo pismo: „Monsignore! Morda se čudite, što nedobiste odgovora na ono pismo, kojim ste mene počastili, i koje je u isti čas izašlo u belgijskih, francezkih i talijanskih listovih dva dana poslje otvorena sabora. Obzir, koji se Vam duguje, i zamašaj, što ga svomu listu dadoste, nedopuštaju mi, bile već moje misli o zavjetku pisma kakove god, da nanj bude odgovoreno šutnjom. Odgovorio sam ja Vam, a zašto moje pismo nije na Vas došlo, moram Vam javiti uzrok. Nisam hotio, kako Vi učiniste, objaviti pisma u novinah, kad je već sabor bio otvoren; ali nisam mogao propustiti, da ga nedam štiti našim častnim drugovom, koji svi proštiše ili mogoše proštiti Vaše pismo. Bio sam dakle naumio zato dati ga štampati i to samo s tom namjerom. Ali mnsgr. Spada reče mi, da za to treba „imprimatur“ a ujedno očitovao, da bi mi se taj „imprimatur“ uzkratio. Morda ćete monsignore i Vi sa mnom priznati, da je u ovakovih okolovštinah medju nama svaka razprava nemoguća, i odobriti ćete, što ostajem u šutenju, koje je nam pripravljenom stanju primjereno. Primite itd.“

Na očigled silnih nasrtajah na biskupa u štampi napisa mu kler s čestitkom k novoj godini pouzdanicu, a biskup obdari svoj kler ovom krasotom od pisma:

„Gospodo moja! Primio sam pismo, koje na me pisati imaste dobrotu i hrlim javit Vam, koliko me je ganulo. Ne kano da bi me Vaš duh, Vaša uzvišena ljubav prama crkvi i sv. stolici, ova podpuna sloga sa svojim biskupom i u duhu i u srcu kojim god načinom mogla čudom zateći: ta na to sam ja u ovo 20 godinah obvikao. Ali ima danah, kada takova očitovanja i takovi glasi osobito živo uhvate. Slast je za mene pomisliti i osvjedočiti se, da daljina medju nama ovu slogu naših dušah po Gospodinu ne samo neoslabi, nego pače utvrdjuje: in uno spiritu unanimes; jer kako nekada sv. Pavao reče: ako sam od Vas daljinom

Digitized by Google

mjesta razlučen (absens quidem corpore) to sam tada više nego ikada srcem kod Vas (praesens autem spiritu) i molitvom, moleći se Bogu, da se vazda Vas i glasovite crkve orleanske, koje tu imam čast zastupati, budem mogao pokazati vriednim. Bog će, moja gospodo! koliko su god težke stvari, svoje djelo u saboru dovršiti, a što se mene tiče, to ću ja na ovom saboru i nadalje po mjeri svojih silah i s onom viernošću za crkvu i za duše djelovati, koja mi je vazda jedina provodilja, priprosto a čvrsto držati ću se načelah i mislih, koje Vam očitovah na razstanku.

Što se tiče onih stvarih, koje su Vas zabunile, pak Vam ulievaju ovako plemenite i živahne rieči: to se možete posvema smiriti. Veli se, da od klevetah vaviek štogod ostane; nu od one krivice i kukavštine, koje kako se priča i do Vas doproše, neće, vjerujte mi, ništa preostati nego najviše koristan nauk. Hotilo se imati prizora s biskupom, koj je za duga svoga vieka pokazao prilično sigurnih dokazah svoje viernosti prama crkvi i prama sv. stolici, i koj, jer je jednoga dana u jednom velevažnu poslu rekao, što li je on za pravo dobro vjere i papije držao i jošte drži; neka nahrupice bude izvrgnut psovkam i svim onim uvredam, proti kojim Vi prosvjedujete. Toliko je strasti ušlo u posao, u kojem upravo nije trebalo nimalo strasti! Nego što je zato? U životu ima časovah nametnutih za velike i težke dužnosti; to je prokušaj i dokaz prave ljubavi, da ona nje po svaku cienu umi izpuniti, pak ako se porad njih trpi, mora se dušu samo još više uzdići. Što se Vas tiče, moja gospodo! to ste Vi svojim viteškim korakom samo još jednom pokazali, da su tradicije svećeničke časti, poštovanja i sloge u Vas nepomične i da se u težka vremena vierna srca opet nadju. Primite itd.“ Feliks, biskup.

Nadbiskup malinski odgovorio biskupu orleanskomu pismom objavljenim u novinah stranke. Prigovara biskupu, da nerazgovetno njegovo pismo novine izvraćaju i tako tumače, kano da se je u Rimu njemu prepoviedalo, što je dopušteno drugomu; zatim ga sa strane opominje, neka bi on to popravio i nedopustio, da se štampa njegovim imenom služi na potvoru i psovku na vladu papinu. Rim, veli, nedaje „imprimatur“, dokle koncil traje, nikakovoj o tomu pitanju publikaciji, a zašto, nije težko razumiti. Ali ako je zabranjeno štampati u Rimu, prosto ulazi u Rim s vana svaki spis, kako ulezoše pisma Dupanloupa i P. Gratrya, akademika parižkoga, i u velikoj množini porazdieljeno medju otce sabora. Za mene, veli dalje Dechamps, nije trebalo nikakova posebna puta, nego kojim sam i udrio; ja sam pisao za sviet. Niti otcem koncila niti kleru nije trebalo toga odgovora; jer nauk i znanje sveto čuva nje štitom vjere od strielah galikanstva! „Svuda ću poći za Gratryem, kuda on okrene, a to zato, neka se nigdje nevjeruje, da u Rimu obstoji kakova škola hinbe i laži. Žao mi je, monsignore, što sam se morao zavojštiti s onim, koga oba ljubimo. Dajte, molim Vas, složite svoj trud s mojim, nebismo li ga sklonuli, da bi odustao od boja, nedostojna na njegov duh, njegovo srce i njegove prvašnje za crkvu borbe.“

Malo fali dakle, da i sama Dupanloupa nije potvorio težnjom galikanskom. Gratry pristajući uz Dupanloupa napisao spis proti nepogrešljivosti, a Dechamps još prije nego sada D.počastio ga pismom javnim kano odgovorom na spis njegov, pa kano novakah meštar fratra oratorijanca opominje, neka se sjeti svoga reda i zavjetah, nauča ga, da je nepogrešljivost papina nauk razgovetno i u sv. pismu objavljen i crkva ga vazda vjerovala i naučala, i kuda mu pamet, da je zaboravio, što je sam vazda vjerovao itd. Neufajući se biskupa tako spopasti prepliće mu kroz pismo Gratrya. Što sva stranka radi, to u pismu na Gratrya čini i Dechamps: poziva se za dokaz na provincijalne sabore: Prag, Kolonija, Utreht, Koloča, Baltimore, London itd. „Unita cattolica“ donosila je dugo po koji komad odluke iz spomenutih saborah, nego mi nerazumimo sbilja, kako bi ozbiljan bogoslov iz onih riečih izvodio, što izvode oti listovi. Sve protivnike gone ti ultrakatolički listovi u heretike, njihova pako pisma i spisa nepriobće ni jeditoga.

Proti Döllingeru ustao doktor bogoslovja i kanonik u Florenciji Eug. Cecconi dokazivati, da je posvema pravotno i authentično, što Döllinger reče, da je u dotičnom dekretu florentinskom spotvoreno, a za dokaz navodi neki autograph dekreta. Medjuto stvar razpravlja se upravo u glavnom našem listu. Za Dollingera stadoše doktori većine katoličkih sveučilištah njemačkih, a pouzdanice stižu mu sa svih stranah. Pitanje je toliku buku prouzročilo, da već sada mora po svaki način na saborsku razpravu.

Nego za sada, makar „Univers“ kaže, da su oni brojevi njegovi potekli iz „vrlo dobra izvora“, neka budu naši štioci uvjereni, da infallibiliste neskupiše na veliko svoje čudo i smutnju podpisa niti od polovine otacah, pak još, kako spomenusmo, da se i oni luče na stranke i u strankah na stranke. Zna se takodjer u Rimu, da sv. otac papa nije do sada primio nijedne peticije. Ima razloga za pomišljati, ako i dodje stvar na razpravu, da će pasti.

Puno je pisanja zadao jedan komad iz dogmatičkoga šeme, koj je utekao na javu i objavljen u „A. A. Z.“, a isti reče, da je komad iz silaba u pozitivnu formu stavljena. Evo ga u latinskom originalu, neka svatko sudi, nije-li to samo opetovanje starinskih kanonah i skoro ništa nova, pa koliko može zadati vike i psovke samo zato, jer se je reklo, da je iz huljenoga silaba.

De Ecclesia Christi.

Canon I. Si quis dixerit, Christi religionem in nulla peculiari societate ab ipso Christo fundata exstantem et expressam esse, sed a singulis seorsum, non

Digitized by Google

habita ratione ad ullam societatem, quae vera ipsius Ecclesia sit, rite observari et excoli posse; anathema sit.

Can. II. Si quis dixerit, Ecclesiam a Christo Domino nullam certam ac immutabilem constitutionis formam accepisse, sed aeque ac reliquas hominum societates, pro temporum diversitate vicissitudinibus et transformationibus subiectam fuisse, aut subiici posse; anathema sit.

Can. III. Si quis dixerit, divinarum promissionum Ecclesiam non esse Societatem externam ac conspicuam, sed totam internam ac invisibilem; anathema sit.

Can IV. Si quis dixerit, veram Ecclesiam non esse unum in se corpus, sed ex variis dissitisque Christiani nominis societatibus constare, per easque diffusam esse; aut varias societates ab invicem fidei professione dissidentes atque communione seiunctas tanquam membra vel partes unam et universalem constituere Christi Ecclesiam; anathema sit.

Can. V. Si quis dixerit, Ecclesiam Christi non esse societatem ad aeternam salutem consequendam omnino necessariam; aut homines per cuiusvis religionis cultum salvari posse; anathema sit.

Can. VI. Si quis dixerit, intolerantiam illam, qua Ecclesia catholica omnes religiosas sectas a sua communione separatas proscribit et damnat, divino iure non praecipi; aut de veritate religionis opiniones tantum non autem certitudinem haberi posse, ideoque omnes sectas religiosas ab Ecclesia tolerandas esse; anathema sit.

Can. VII. Si quis dixerit, eandem Christi Ecclesiam posse offundi tenebris, aut infici malis, quibus a salutari fidei morumque veritate aberret, ab originali sua institutione deviet, aut depravata et corrupta tandem desinat esse; anathema sit.

Can. VIII. Si quis dixerit, praesentem Christi Ecclesiam non esse ultimam ac supremam consequendae salutis oeconomiam, sed exspectandam esse aliam, per novam vel pleniorem divini Spiritus effusionem; anathema sit.

Can IX. Si quis dixerit, Ecclesiae infallibilitatem ad ea tantum restringi, quae divina revelatione continentur, nec ad alias etiam veritates extendi, quae necessario requiruntur, ut revelationis depositum integrum custodiatur; anathema sit.

Can. X. Si quis dixerit, Ecclesiam non esse Societatem perfectam, sed collegium; aut ita in civili societate seu in statu esse, ut saeculari dominationi subiiciatur; anathema sit.

Can. XI. Si quis dixerit, Ecclesiam institutam divinitus esse tanquam societatem aequalium; ab episcopis vere haberi quidem officium et ministerium, non autem propriam regiminis potestatem, quae ipsis divina ordinatione competat, quaeque ab iisdem sit libere exercenda; anathema sit.

Can. XII. Si quis dixerit, a Christo Domino et Salvatore nostro Ecclesiae suae collatam tantum fuisse potestatem dirigendi per consilia et suasiones, non vero etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriori iudicio ac salubribus poenis coërcendi atque cogendi; anathema sit.

Can. XIII. Si quis dixerit, veram Christi Ecclesiam, extra quam nemo salvus esse potest, aliam esse praeter unam, sanctam, catholicam et apostolicam Romanam; anathema sit.

Can. XIV. Si quis dixerit, Beatum Petrum Apostolum a Christo Domino constitutum non esse Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eum tantum honoris, non autem verae propriaeque iurisdictionis primatum accepisse; anathema sit.

Can. XV. Si quis dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse iure divino Petri in eodem primato successorem; anathema sit.

Can. XVI. Si quis dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam in omnes ac singulas Ecclesias; anathema sit.

Can. XVII. Si quis dixerit, potestatem ecclesiasticam independentem, quam Ecclesia Catholica sibi a Christo tributam esse docet, supremamque potestatem civilem non posse simul consistere, ita ut iura utriusque salva sint; anathema sit.

Can. XVIII. Si quis dixerit, potestatem, quae ad regendam civilem societatem necessaria est, non esse a Deo; aut eidem ex ipsa Dei lege subiectionem non deberi; aut eam naturali hominis libertati repugnare; anathema sit.

Can. XIX. Si quis dixerit, omnia inter homines iura derivari a statu politico, aut nullam nisi ab ipso communicatam dari auctoritatem; anathema sit.

Can. XX. Si quis dixerit, in lege status politici, vel in publica hominum opinione constitutam esse pro publicis ac socialibus actionibus supremam conscientiae normam; aut ad easdem non extendi Ecclesiae iudicia quibus ea de licito et illicito pronuntiat; aut vi iuris civilis fieri licitum, quod iure divino vel ecclesiastico est illicitum; anathema sit.

Can. XXI. Si quis dixerit, leges Ecclesiae vim obligandi non habere, nisi quatenus civilis potestatis sanctione firmentur; aut eidem civili potestati vi suae supremae auctoritatis competere, in causis religionis iudicare et decernere; anathema sit.

Nego veća još vika zametnu se sbog članka u poznatom rimskom listu „Civilta cattolica“ pod naslovom „Politikastri i koncil“, koj je velikim listovom europejskim iz Rima žicom bio umah naviešten, a evo mu jezgre. Uzam na um držanje vladah napram odlukam koncila, piše: „Ako bi vladatelji katoličkih

Digitized by Google

državah po zlu savjetu stvarali zakonah definicijam koncila protivnih, ili izdavali naredbe, kojimi bi se iste definicije hotile ukinuti, to javno očitujemo, da bi takovim zakonom i takovim naredbam falila svaka moć tako, da duša podložnikah po nikakov način nebi bila obvezana. Jer podložnici, kako sv. Toma Akvin veli, obvezani su svojim poglavarom pokoravati se samo u onom, u čemu se poglavari sami neprotive zapoviedi više oblasti, i u čemu su sami oni podložni poglavarom svojim. Dva su dakle slučaja, kada podložnik nije obvezan poslušati poglavara: prvo, kada je zapovied protivna višjemu ugledu, a drugo, kada poglavar zapovieda stvarih, u kojih mu podložnik nije podvržen. Politikastri, koji proti zakonom i dekretom koncila ištu drakoničke zakone i dekrete, ili će ova načela priznati, ili jih od sebe odbiti? Ako jih odbiju, tada dosljednim načinom moraju povrći pravila ne samo vjere nego i zdrava razuma, moraju nered individua, familije, družtva pozakoniti; jer tajiti i odbijati takova načela, reći će zatajiti svako pravo. Priznadu li pako ova oba načela, tada načela vojuju proti njim. Prvo veli, da nevalja pokoriti se nižjemu ugledu, kada to prepovieda višji. Ugled crkve u obćeniti sabor sabrane jest pako višji nego ugled države, ne tako, kako je n. pr. ugled vrhovnika (souverain), višji nego njegova namjestnika, nego tako, kako je um u čovjeka više nego je sensitivno, vegetabilno; državna oblast nepolazi od crkvene, nego obe polaze od Boga; ali jer državna oblast ima vremenitu i blizu, crkvena pako ima vjekovitu i zadnju svrhu: moraju si obe jedna napram drugoj stati na uzajamni odnošaj, da se prva drugoj neprotivi i nepači. Od tuda samo sobom teče to: da bi državni zakoni, koji bi s definicijami koncila došli u opreku, već samim tim izgubili svaku obveznu moć.

Drugo načelo glasi: da neima dužnosti, koja bi vezala na pokornost makar drugčije i zakonitu ugledu, u stvarih, koje nanj nespadaju. To je posve razgovetno načelo, štit i zaklon svakoj pravoj slobodi i uzda za despote. Kako malo ima država pravo, odriešiti svoje podložnike od dužnosti težiti za zadnjom svrhom, koja jim je Bogom odredjena, tako je jako obvezana to njihovo pravo čuvati i pače proti svakom nasrtaju braniti. Ali što bi zakoni državni protivni definicijam koncila drugo učinili, nego katolikom smetali ići za svojim pravom i rabiti sredstva za postignuće zadnje svrhe potrebita? Kad bi se vlade drznule to učiniti i za silu pograbile, ugrezle bi u tiraniju, koja nikada po oblasti silnice dobro nesvrši. Zar bi državna oblast mogla tako daleko zaići, da zapovieda šta zlo, u čemu je već po naravi zlo? Upravo po istom pravilu moglo bi se reći, da bi okrug mogao postati četverokutom i opet još ostati okrugom, ili dvie paralelke linije ostati paralelke i opet praviti kakov god kut. To nebi mogao učiniti ni sam Bog, jer bitak stvarih nepromjenljiv je."

Članak Civiltin izvodi dalje: da bi vlade razlučbom države od crkve prouzročile revolucijah, koje bi same nje zakopale i vele zatim: Ali Bogu hvala, ima još državnikah na svietu, koji nepogubiše dobro razuma. Veseli nas, da možemo medju takove ubrojiti grofa Napoleona Darua, ministra vanj. posalah francezke carevine, koj je u senatu, kad je na 11. siečnja t. g. odgovarao na interpelaciju g. Roulanda o koncilu, dade čuti jednu rieč, koja mu služi na veliku slavu i na spas bi bilo svim državam, kad bi se tako sve vlade držale. „Mi štujemo slobodu crkve", reče Daru, a s to malo riečih dokonča on svoje primjetbe, kako se je on i francezka vlada naumila držati napram koncilu i njegovim odlukam. Rieči ove stekoše veliku hvalu. Ali nje mogao je izustiti s bistrim čelom samo ministar onoga naroda, koj makar često mienja vlade i dinastije jedini morda u Europi dade primjer, da je prije 70 godinah sa sv. stolicom sklopljeni konkordat vierno držao. Zato neka Francezka nedvoji, da vatikanski koncil bude znao cieniti ovu katoličkoga i vitežkoga naroda dostojnu lojalnost."

Koncil i sjedinjeni Grci u Austriji.

„Slovo", časopis rusinski ruske boje, medju sjedinjenimi grčkimi svećenici jako razširen, donosi u broju svojem od 11. prosinca članak, kojim se sada u Rimu sakupljeni koncil prozivlje, neka bi sjedinjenoj crkvi prvobitni njezin značaj povratio, a viernikom te crkve u Galiciji i gornjoj Ugarskoj stavlja se na srce, neka dotičnu adresu podpišu. Adresa ta, koju je osnoveo monah Vladimir Terlecki (dor. medicine i teologije u Krasnobrodsku) i za koju se sada kupe podpisi, pisana je na jeziku ruskom i glasi ovako:

„Molba. Minuše tri vieka, odkada je naša crkva ruska sjedinjena s rimskom. Poviest podaje velik broj dokazah, da je naša crkve za te dobe svakojako trpila, Sva potištenja i sniženja, što joj bijahu nanesena, ona je podnosila. Veličanstven obred njezin nagrdjen je novotarijami, koje se s duhom njezinim neslažu, i ono upravo izbacuju, što bijaše joj krasota. Isto je tako i običaj te crkve promienjen onako, kako se to nesudara s njezinim bićem; tim je nastalo preziranje crkve. Sveti koncil najbolje će znati, koliko se je tim s jedne strane dobru i razvoju crkve naše nahudilo, a s druge otegotilo sjedinjenje s crkvom iztočnom. Svim tim odnošajem uzprkos naša je crkve uniji, koju bijaše poprimila, ostala vierna. Nj. svetost papa Pio IX. uvažio je tužno stanje ote naše crkve i podieliv čast kardinalsku našemu pokojnomu metropoliti Levickomu svećenike i svećenstvo naše barem nekako izjednačio s latinskimi, pače izjavio je kako namjerava sve naše galičke i ugarske biskupije u jedan patrijarhat sdružiti. Ali svi ti poknsi nemogu crkvi našoj da pomognu i da ju na novo ožive, dok joj obred ostaje tako nagrdjen, kako je sada i dok sadanji s duhom te crkve neslažući se i škodljivi ustroj obstoji. S toga mi, kojim je jedino stalo do spasa naše crkve, te nemožemo podnositi, da ona trpi. S toga molimo sveti koncil, kano najvišu

Digitized by Google

vlast u crkvi Hristovoj, za sliedeće odluke: 1. Grčko-ruski obred s Rimom sjedinjenih eparkijah galičkih i ugarskih neka se što brže opet uvede prema prvobitnoj svojoj čistoći i dotičnim naredbam otacah i ekumenskih koncilah; 2. svim tim grčko-ruskim eparhijam neka se povrati prastaro pravo discipline po običaju iztočne crkve tako, da si obćine izmedju kandidatah predloženih od biskupah biraju svećenike, isto tako od svetovnjakah i svećenikah sastojeće se eparhijalne sinode da biraju biskupe i ostale dostojanstvenike, napokon patrijarhalne sinode patrijarhe: 3. biskupi i svećenici grčko-ruske crkve neka odsele imadu ista prava i preimućtva, koja uživaju biskupi i svećenici latinski; 4. sve s Rimom sjedinjene grčko-ruske eparhije galičke i ugarske neka saćinjavaju jedan patrijarhat. Stolica patrijarhu da bude u Lavovu, a da mu pripadaju sva prava i povlasti, što jih imadjahu patrijarsi stari."

Mesija, židovi i ekumenski koncil.

U časopisu „Universe Israelit" 1. stud. p. g. moglo se čitati ovo: „Vrieme je blizu. Medju israelíti Jemena jur je uzkrsnuo mesija ili nekakav prorok Ilija, neznamo pravo, kakovo će si uzeti ime, koj naviešta velike stvari, što nas ćekaju, koj opominje na pokoru i tvori čudesa. Našao si je privrženikah i viernikah."

„Univers" 5. stud. javlja: „Velika sila židovah, kako neki uvjeravaju, na tisuće, proputovaše preko Carigrada u Palestinu. Čuvši, da je ipak jednom u gorah Judee ustao mesija, hrle oni sada onamo, da mu se poklone. Pokret čini se, da je obćenit. Talmudisti podkriepljuju jih svojimi dokazi i nekoji rabini u Njemačkoj stadoše kupiti podpise i prinose, neka bi se to hodočašćenje uredilo veličanstveno." To je jur dvadeset i šesti krivi mesija, koga izgledju židovi. Braća Lehmani, dva stara židova, koji dodjoše u krilo crkve katoličke, a sada su svećenici, objaviše njihova imena u djelu, koje sviet jako zanima a naslov mu je „Pitanje mesijino i koncil u Vatikanu". Braća Lehmani nadaju se obraćenju israelitah, jer je gospodin dobar i njegovo milosrdje vječno; na sjajan način razjašnjuju oni svoju nadu. Velik je jur dobitak, što se židovi ostavljaju svoga racionalizma, a misle na mesiju. Neka dodju u Rim i naći će, da je mesija došao, i Pio IX. kano namjestnik Isusa Hrista na zemlji da ga zastupa, jer obećao nam je Isus, da će s nami ostati dok se izpune viekovi. Djelo to poslaše braća Lehmani takodjer sv. otcu, koj je njima u prekrasnom breveu radost svoju s toga izjavio i svesrdnu želju srdca svoga, neka bi skoro vidio pasti zadnji zid, koj dieli kršćane i židove. A na audienciji rekao je njima, da kada nebi imao sada toliko posla, veoma bi mnogo s njima htio govoriti o židovih, ali ovako da može sada samo moliti i da će za nje mnogo moliti.

Ob audienciji talijanskih biskupah kod sv. otca objavlja „Independent d' Aosta" pismo biskupa ote dioecese, odkale vadimo ovo: „6. prosinca u 11 satih dostojala je nj. svetost primiti do sto talijanskih biskupah i svećenikah, koji posljednjih danah dodjoše u Rim na koncil. Stupiv u prestolnu dvoranu i ugledav tolike biskupe sakupljene oko sebe uzkliknu sv. otac: O quam bonum et jucundum habitare fratres in unum. Tada stade govoriti govor, za kakov tajni dar samo on ima i kakovim svačije srdce privlači k sebi. S mjesta rečenu govoru predmet bijaše koncil; uzradova ga revnost biskupah, što se odazvaše pozivu starca, koj nerazpolaže s nikakovimi kanoni (topovi), već samo sa svetimi canoni. Sv. otac reče, kako neima nade, da će konsil sva zla sa zemlje moći odpuhnuti, jer da nemože promieniti naravi ljudske, koja je po griehu iztočnom na zlo sklona; koncil će ipak pokazati put, kojim valja ići, i naviestiti načela, koja su vrstna opet podići družtvo, što jih je zaboravilo. Nj. svetost opomenu biskupe, neka proti neprijateljem crkve vojuju molitvom, blagosti, strpljivosti i primjerom svih kriepostih. Napokon spomenu, da duh sv. pribiva koncilu, biskupi da mogu nazore svoje očitovati slobodno i otvoreno, ipak neka se čuvaju duha stranačkoga. To po prilici rekav spusti se papa na prestol i pozva biskupe, da mu se pojedince primaknu; uz prestol bijaše stolak, na koj su biskupi polagali molbenice i darove. Smiešeći reče papa, kako on u Vatikanu zastupa Isusa Hrista u Bethlehemu, a biskupi da su pastiri došavši, da mu se poklone i darove prikažu. — Nu i treba papi darovah, jer, kako se javlja iz Rima, trošak za stanove biskupah je ogroman; ciele palače najmljene su za osam mjesecih, a najam treba platiti.

Tiskom narodne tiskarne dra. Lj. Gaja.

Digitized by Google

Broj 8. Tečaj XXI. U Četvrtak, 24. Veljače 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Njekoji prekobrojni biskupi zagrebački.

(Označio ih *Ivan Tkalčić.*)

Red, kako se u zagrebačkom šematizmu broje biskupi, koji su na zagrebačkoj stolici sjedili, nije u svem pravilan ni na povjestnu istinit. *) Medju ostalimi broje se ondje:

Augustin Kažotić 1304—1318.
Stjepan III. 1319—1320.
Nikola I. 1321.
Jakob I. 1322—1324.
Ladislav I. 1324—1325.
Jakob II. 1326.
Ladislav II. de Kobal 1326—1343.
Jakob III. de Placentia 1343—1349.

Propratimo kritički pojedine, pa ćemo doći do rezultata, da ih ima medju njimi, koji se časti biskupa zagrebačkoga nikada uživali nisu.

a) Augustin Kažotić bio bi po zagreb. šematizmu jur g. 1318. premješten na lucerinsku stolicu u Apuliji, ali to nestoji. Jošter g. 1319. Kalendis Octobris preporučuje papa Ivan našega Augustina ugarskomu kralju Karlu Robertu i opravdava ga radi njeke klevete, kojom bi on kralja kod pape tobože ocrnio [1]). — Godine opet 1321. VIII. Idus Novembris piše papa Ivan biskupu zagrebačkomu Augustinu, i daje mu vlast, kojom može svećenike svoje biskupije ovlastit, koji bi oskvrnute crkve, samostane i groblja izmirit mogli „aqua per aliquem episcopum ut moris est primitus benedicta“ [2]). Najposlje pako g. 1322. V. Kalendas Junii pošto bi se Augustin biskup zagrebački tužio papi, da mu se uštrb čini „tam racione fructuum et redituum ad mensam suam episcopalem spectantium“ kada najme na njegov poziv u Rimu boravi, nalaže papa pečuvskomu biskupu i Ivanu de Reate kanoniku zagrebačkomu, da ućerivaju biskupsku mu dohodarinu [1]). Ali sredinom već kolovoza (XII. Kalend. Septembris) 1322. imenuje papa mjesto Augustina, biskupom zagrebačkim Jakoba.

Iz vjerodostojnih dakle listinah izvadjenih iz vatikanskoga arkiva sjedio bi Augustin Kažotić na stolici zagrebačke biskupije njekako do srpnja god. 1322.

Imamo-li mi za to domaćih suvremenih svjedokah? Fejerov codex diplomaticus (tom. VIII. vol. 2. & 3.) gdje se navode povelje ugarskoga kralja Karla Roberta, i u njih navadjaju poimence biskupi, počam od 25. siečnja 1318. prestaju napominjat biskupa zagrebačkoga, a poveljah od god. 1319. i 1320. neima u kojih bi se biskupi poimence navadjali; isto tako ni ogroman Kukuljevićev codex XIV. vieka (koga mi blagohotno na pregled ustupi) o ikakvom biskupu zagrebačkom do g. 1326. mramorkom šuti.

Suvremenik Augustinu Kažotiću bijaše Ivan arcidjakon gorički, koj bješe jur 1334. kanonikom zagrebačkim. U svojem zborniku (liber acclavatus) pobilježio je takodjer on red toli kraljah ugarskih koli biskupah zagrebačkih, te veli o Augustinu Kažotiću: „Huic (Michaeli) successit dominus Augustinus de ordine fratrum Predicatorum . . . per provisionem ejusdem domini Benedicti Pape, et licet temporibus impacatis tamen utiliter et laudabiliter prefuit Ecclesie tempore domini Caroli regis Hungarie, et demum per dominum Joannem Papam (X.)XIII. translatus fuit in episcopum civitatis sancte Marie de Nutheria, ibique obiit

*) Urednik šematizma g. Makso Kolarić pohvaljen je u ovom listu zbog pomnje i marljivosti, kojom se oko njega trsi; tu mu hvalu sam rad priznajem; nu naravno historičku stranu potražiti silan je posao, za koj mu od drugih službenih posalah nepreostaje vremena. Pisac.

[1]) Theiner Vetera Monumenta Hungarica povelja 702. str. 464.

[2]) Ibid. pov. 719. str. 473.

[1]) Ibid. pov. 731. str. 479.

Digitized by Google

die tercia mensis augusti an. dom. M.CCC.XXIII.“ Arhidjakon gorički pomenuv Augustina nenapominje godine, kad je prestao Angustin upravljat biskupijom zagrebačkom, ali tu pogrešku imao je on i glede pet poznijih biskupah, gdje niti njim nenaznačuje vremena, ni kad su zasjeli ni kad su sašli sa biskupske zagrebačke stolice. Ovi svi dakle domaći pisci šute o godini, do koje upravljao bi Augustin biskupijom zagrebačkom, toga radi podpuno oslonit se možemo na vatikanske listine, kojih vjeru potonjiji pisci priznavaju. Od ovih najveće je vjere vriedan Marcelović, koj u svojih regestah, koje pomno sastavi iz kaptolskoga arkiva, akoprem nenapominje od 1318. dalje listine, u kojoj bi se navadjao Augustin, to ipak kraj svega toga stavlja mu biskupovanje do g. 1322., a tada mu već počima upravljat biskupijom Stjepan. I sam Krčelić, koj u ostalom vojuje za g. 1318. priznaje ipak (Hist. Eccles. Zagrab. p. 123.): In notatis quibusdam Secretariæ episcopalis ibidem exstantibus, anno 1320. Augustinum Zagrabiæ episcopum notatum vidimus. U nadbiskupskoj takodjer knjižnici u njekom koledaru, koj bješe Vrhovčev, ubilježeni su straga njegovom rukom biskupi zagrebački (kako ih on čitajuć listine nalazio) i tudjer stavlja on biskupovanje Augustina Kažotića do g. 1322. — Neima dakle sumnje, da nije Augustin biskupovao u Zagrebu do g. 1322.

b) Usljed šematizma zagrebačkoga poslje Augustina biskupovao bi Stjepan III. Da vidimo! Kako jur napomenusmo 21. kolovoza 1322. javlja papa Ivan novoimenovanomu biskupu zagrebačkomu Jakobu „de Corvo“, koli kaptolu, svećenstvu, gradjanom, „et uniuersis Vassalis Ecclesie Zagrabiensis“, da je onomadne „pridem“ premjestio im Augustina „tunc apud sedem apostolicam personaliter constituto“ u Apuliju, a naimenovao rečenoga Jakoba „de ordine Prædicatorum“ [1]); te pod istim datom preporučuje papa Jakoba toli kralju Karlu Robertu, koli metropoliti koločkomu, a 3. već rujna zapovjeda mu: „quatenus onus tibi impositum a domino suscipiens . . . ad prouidam gubernacionem dicte ecclesie animum tuum prepares“ [2]), te s toga 10. studenoga dozvoljava mu ut extra curiam romanam consecrationis munus recipere possit [3]). Nalazimo zatim rečenoga Jakoba kao biskupa zagreb. g. 1323 [4]), dà koncem iste zapovjeda mu papa da se vrati u zagrebačku biskupiju. Godine opet 1325. Nonis Junii prisiljen bi papa Ivan pisat kralju Karlu Robertu o našem Jakobu, koj se u raznih poslanstvih bavio izvan Hrvatske, da nije istinit onaj glas, koj se prosuo po Ugarskoj i Hrvatskoj, da je Jakob umro, i moli kralja, koj je jur bio naložio Prepozitu i kaptolu zagrebačkomu, da biraju novoga biskupa, da sve to opozove i uništi, jer da jošter Jakob živi [1]). Malo iza toga nalazimo našega Jakoba, gdje šalje papa Ivan Klemenciji kraljici franačkoj [2]), a III. Idus Martii 1326. imenuje papa „Jacobum . . . . tunc Zagrabiensi Ecclesie, cui tunc preerat . . . . . ipsum ad ecclesiam Corisopitensem tunc vacantem „duximus transferendum“ [3]), te mu zamjenikom stavlja Ladislava, koga preporučuje toli kralju, koli svećenstvu i gradjanstvu zagrebačkomu.

Što na to vele suvremeni domaći pisci? Ni Fejerov ni Kukuljevićev codex nenapominju tih godinah (1322—1326.) nigdje ni Stjepana (kako ima šematizam), a ni Jakoba (po Theineru). Marcelović u svojih regestih ipak veli, da se spominje Jakob biskup zagrebački u dvajuh poveljah od god. 1325., koje potvrdio mu Karlo Roberto super vertus et libertatibus ejusdem vertus. Marcelović dakle našao je u listinah (Fol. 39, 40.) Jakoba biskupa zagrebačkoga, što se sasvime slaže sa Theinerom. Nu što suvremeni domaći historik Ivan arcidjakon gorički? Huic (Augustino) veli on successit dominus Stephanus de eodem ordine (Prædicatorum) per prouisionem domini Joannis Pape, existens confessor domine Clementie regine Francie et Nauaree, sororis uterine domini Caroli regis predicti. Hic per eundem dominum summum Pontificem fuit translatus in episcopum ecclesie Chorisopicensis in regno Francie, qui modico tempore prefuit ecclesie Zagrabiensi.“ Suvremenik dakle mjesto Jakoba navadja Stjepana biskupom zagrebačkim! Sklada-li se to? Napomenusmo jur da ni Fejerov ni Kukuljevićev codex nenavadjaju tih godinah (1322. i 1326.) ni Jakoba ni Stjepana, nu da je Marcelović u domaćih listinah od god. 1325. naišao u njih na zagrebačkoga biskupa Jakoba. Zatim ako promotrimo ono suglasje izmedju Theinerovoga Jakoba i arcidjakonova Stjepana: oba naime bjehu de „ordine Prædicatorum“ oba „confessores Clementiæ reginæ Franciæ“ oba prenešena od pape Ivana „ad ecclesiam Corisopicensem“ oba naslje-dila Kazotića, to i nehotice reći moramo, da je Stjepan i Jakob jedna te ista osoba, te se valjda il sam arcidjakon Ivan, ako je svo-

[1]) Ibid pov 732. str. 479.
[2]) Ibid. p. 735. str. 481.
[3]) Ibid. p. 738. str. 483.
[4]) Ibid. str. 494.

[1]) Ibid. p. 766. str. 499.
[2]) Ibid. 767. str. 500.
[3]) Ibid. 777. str. 504.

Digitized by Google

jem rukom pisao liber acclavatus, il njegov pisar zapisao! *)

Nu jedan jošter protivnik našemu Jakobu javlja se! U Fejerovom codexu u Karlovoj povelji od 17. travnja g. 1324. spominje se biskup Zagrebački Ladislav. Na svu sreću pridodano je ovoj povelji, da je izdana dvanaeste godine Karlova kraljevanja. Može li to biti? U knjizi liber acclavatus (list 78.) napominje povelja Karla Roberta od g. 1318. „super tributo Grechensi", pa veli sam kralj, da ju izdao „regni nostri anno decimo octavo; a pošto bi istu potvrdio g. 1323. na molbu Jakoba prepozita zagrebačkoga pridodano jest: quarto Kalend. Decembris, regni nostri anno vigesimo tercio." Najposlie imamo mi u kaptolskom arkivu takodjer povelju od Karla Roberta vrhu Kašine [1]) i to naročito od g. 1324., pa se jedno u njoj nespominje biskup, a drugo, upravo se veli „regni autem nostri similiter vicesimo quarto." Fejerova dakle povelja od g. 1324., kojoj pridodana jest dvanaesta godina Karlova kraljevanja, nije vjerodostojna, napomenusmo bo listine, iz kojih svatko uvidi, da ju pobijaju. Protivi se toj povelji i poviest, nijedan bo historik nenapominje, da bi Karlo Roberto istom god. 1312. zakraljevao na ugarskom priestolu. Marcelović takodjer nenavadja prije godine 1326. Ladislava, a o Stjepanu veli: „quo anno successerit Stephanus III. non reperio", a spominje i on Stjepana samo s toga, jer o njem govori arcidjakon: „de eo catalogus, cui credendum, hic cum author scripserit 1350. adeoque de re recenti"; nu mi dokazasmo, da je Stjepan i Jakob jedna te ista osoba. — Poslie Augustina Kažotića sjedio bi indi na zagrebačkoj stolici Jakob de Corvo od g. 1322—1326.

c) Po šematizmu sjedio bi poslie Stjepana, il kako mi dokazasmo Jakoba, Nikola I. (1321). Ali ni Fejerov ni Kukuljevićev codex, ni suvremenik Ivan arcidjakon, ni Marcelović, dà ni isti Krčelić nespominju upravo nigdje toga Nikole, za čudo je indi, kako se on uvukao medju biskupe zagrebačke.

d) Za Nikolom sjedio bi po šematizmu Ladislav I. (1324—1325). Da medju tima godinama Ladislav I. nije mogao biskupovati, dokazasmo takodjer u točki b). Jest doduše iza Jakoba (arcidjakonova Stjepana) bio na stolici zagrebačkoj Ladislav, ali to je onaj Ladislav, koj bi po šematizmu bio Ladislav II. de Kobal. — Godine bo 1326. III. Idus Martii obznanjuje papa Ivan kralja ugarskoga Karla Roberta, nadbiskupa koločkoga, te svećenstvo, gradjanstvo i podanike grada Zagreba, da je na Ladislava „ad Prepositum ecclesie Titulensis Colocensis dioecesis . . . . . direximus oculos nostre mentis" i imenovao ga biskupom zagrebačkim. Fejerov codex doduše napominje Ladislava g. 1342. kao biskupa zagrebačkoga, nu Kukuljevićev ima ga već god. 1326., a njegova Jura Regni pominju ga godine 1334. i Marcelovića od g. 1326. počimlje biskupovat Ladislaus de Kobal.

Suvremeni pisac Ivan gorički arcidjakon, koj bješe za toga Ladislava kanonikom zagrebačkim, ovako ubilježi: Huic (Stepano, ili kako dokazasmo Jacobo) successit dominus Ladizlaus de Kobol de Prepositura Titulensi per prouisionem eiusdem domini sumpmi Pontificis Joannis tempore domini Karoli regis predicti . . . . . et postea fuit translatus in Archiepiscopum Colocensem per dominum Clementem Papam VI. Toga Ladislava takodjer napominju kao biskupa zagrebačkoga listine pape Ivana (Theiner o. c. str. 508. 509. 513. 549. 553.), dok ga Klement VI. godine 1343. IX. kalend. Aprilis neimenova arcibiskupom Koločkim. O Ladislavu, i to „de Kobol" suvremeni arcidjakon sa Theinerom slažu se na vlas. Ladislav dakle i to „de Kobol" sjedio bi odmah izza Jakoba „de Corvo" i biskupovao bi od g. 1326—1343.

f) Po šematizmu biskupovao bi u god. 1326. Jakob II., za koga uvidismo, da je to Jakob I. prozvan de Corvo, ili kako arcidjakon ima Stjepan.

g) Sada istom sjedio bi Ladislav II. de Kobal t. j. od godine 1326—1343., a to i mi dokazasmo, no tom razlikom, da je to Ladislav II. kako ima šematizam.

h) Za Ladislavom de Kobol sljedio bi Jakob III. e Placentia god. 1343. Ovdje već suglasuje šematizam sa Theinerovimi spomenici, s codexom Fejerovim i suvremenim arcidjakonom Ivanom, nu tom razlikom, da usljed naših dokazah taj Jakob e Placentia nije Jakob III. već Jakob II.

Red indi biskupah u šematizmu zagrebačkom ovako bi se imao izpraviti:

Augustin Kažotić 1304—1322.
Jakob I. de Corvo 1322—1326.
Ladislav de Kobol 1326—1343.
Jakob II. e Placentia 1343—1348.
Dioniž poslje svibnja g. 1349.

Iz toga indi sljedi da šematizmovu Stjepanu III., Nikoli I. Jakobu I., Ladislavu I. neima traga, i da je Jakob I. i II., te Ladislav I. i II. jedna te ista osoba.

*) Ja sam naročito zavirio u izvornik, i vidjeh, da je o imenu biskupa Stjepana bilo kojekako, opazuju se bo ondje tragovi, da ga njeka ruka kao izradirat hćela. O. P.

[1]) Fasc. 18. nr. 41

Digitized by Google

Kritika članka „Papina nepogrešivost“ u broju 4. katoličkoga lista.

(Dalje.)

A sad predjimo na treću točku. Eto opet Schulte za sjegurno drži, što sjegurno nije.

„Buduć da je sjegurno, veli on, 3) da su papinske odluke u stvarih vjere slobodno se pretresale na generalnih koncilih, bile zabačene i od samih papah opozvane . . .“

Istina je, da su se odluke papinske u stvarih vjere pretresale, ali kako? Zar tako, da je biskupom slobodno bilo te odluke budi zabaciti budi poprimiti? Pod nipošto. Svi mi znamo, da pape običaju odluke svoje na crkveni sabor poslati, ali nitko s uma baciti nesmije, da to biva ne zato, da se biskupi odluče, hoće-li, neće-li uz odluke pristati, nego zato, da se te odluke podkriepe *) Odatle dolazi da su papine odluke u stvarih vjere kao pravilo sabranim biskupom služile: ne kakogod, nego kao pravilo, koga se svi držati imadjahu. Evo, kako sveti Celestin na efežki sabor piše: „Direximus pro nostra sollicitudine. . . Arcadium et Projectum Episcopos et Philippum presbyterum nostrum, qui iis quæ aguntur intersunt et quæ a nobis antea statuta sunt exsequantur (p. II. col. 1187. in coll. Mansii Adm. IV.). Zapovieda dakle Celestin, da mu se odluke oživotvore, a ne, da mu se pretresu, pak u slučaju, ako se nebi biskupi s njim slagali, jošte i zabace. Pročita se list Leov na kalcedonskom saboru. A što na to sakupljeni otci? „Anathema ei, qui non ita credit. Petrus per Leonem locutus est. Qui non consentit epistolæ Sanctissimi episcopi Leonis, haereticus est.“ tom. IV. Conc. Ven. ad. col. 1235. d.; col. 1403. Na svršetku sjednice druge uzeše list ipak u pretres. A zašto? zar da se osvjedoče, da-li će uz papu pristati? ta onda bi sami se bili već osudili: hæreticus esset. Nemože dakle tude o pretresivanju odlukah papinih govora biti u smislu, kao da se biskupom na volju pripušća: ako hoće, dobro, ako neće, opet dobro; nego jim se odluke predlažu, da ove reći izvanjski autoritet zadobiju. Jer premda su pape nepogrešivi, nepogrešivost ta nije na način objavljenja, nego na način rukovodstva t. j. neobjavljuje Duh sveti niti papi niti saboru niti crkvi razpršenoj istinah, nego je tako rukovodi, da nemogu, naučajuć sve katolike, u bludnju upasti. Pak baš s toga, jer jim Duh sveti toga neobjavljuje, od potrebe su i čovječanska sredstva, da se do istine dojde. Odatle se izvadja, da su crkveni sabori od potrebe, premda je i sám papa nepogrešiv. Osim toga je od velike koristi, da se kadkada kako puku katoličkomu, tako i protivniku katoličke crkve istine naše vjere većim sjajem pred oči stave; to pako osobito onda biva, kada s papom i svi drugi biskupi u suglasju svietu istinu očituju. Sasvim tim dade se protumačiti, kako su biskupi pravi sudci. Jer ko što u civilnoj državi manji sudci u pravom smislu sude, premda su od većih tako zavisni, da jim se može osuda i zabaciti: isto tako i biskupi u pravom smislu svoj sud izriču, ali tako, da jim papa sud i nevaljanim proglasiti smije. Ele to mora tako da bude. Jer sve povlastice, koje crkva ima, posredovanjem pećine imade. Neka rečene stvari budu kao užigalo, kojim se luč istine užiže, da se tako tmine točke treće Schulteove razprše. A mi tu luč u ruke pak razsvietlimo i četvrtu tminu Schulteovu. A kako glasi? Posluhni ju.

„Buduć da je sjegurno, veli on, 4. da je od njegda bilo općenito mnienje, da papa može u njekih slučajih biti sudjen i odsudjen: to se može uzeti za cielo, da crkva od postanka nije imala te vjere, da bi papa bio sám nepogrešiv, nego da se nepogrešivot samo prisvajala crkvi, kano kršćanskoj zajednici, je-li sada vjeru crkve izrekao kakov generalni koncil, ili se ta vjera izjavila tim što je crkva prihvatila papine odluke, ili pako papa i crkva prihvatili odluke partikularnih sinodah.“

Šta bih mu na to rekao! Papa Hadrijan II. veli: „Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum Pontificibus judicasse legimus, de eo vero quemquam judicasse non legimus.“ A Schulte? A Schulte veli: „Buduć da je sjegurno (!) da je od njegda (?) bilo općenito (??) mnienje, da papa može u njekih slučajih biti sudjen i osudjen *) (???)“ Eto protuslovja! oboje sjegurno nemože istinito biti. A sada će bez ikakva dokazivanja svaki katolik uz Hadrijana pristati. To bi bilo liepo, da bi se još tko usudio jednomu lajku, koji je istina glasovit kanonista, ali slab dogmatista, pred papom prednost dati. Medjutim mislim, da sam gore već dovoljno dokazao, da papa sudjen i osudjen biti nemože. Pak s toga sabrav pojedino cvieće, koje sam sada ovdje a sad ondje usadio, osudjujem se to cvieće u kiticu složiti, te svakomu ju ponuditi. Da se i protivnikom do-

*) Dakle samo odluke papine naprosto primiti i izvršiti! Za to spomenuste jedan primjer baš sjajan premskupa i lomav; nu po svem tomu povjestnica kaže njih kamo više, da su se pisma i odluke papine u saboru biskupah živo razpravljale i krnto mienjale, kako za sigurno smiemo proreći, da će i silah, ako skoro ugleda sviet, iz sabora crkvenoga izaći posve drug čiji, nego je prvi put izašao s papinske stolice. Tko bi znao pogoditi, zašto ipak pretrešu Leonov list? morda prvašnja izreka nije bila skupna? Ako je to tako tvrdo izrečeno na saboru: čemu nova definicija? Ako su „irreformabilia judicia“ nepogrešivna sudca: što će tu sva ljudska mudrost? Ugled jedan, kojim se ima utvrditi ugled drugi, mora da je od ovoga jači i življi, i to utvrditi za onoga, za kega je ovaj drugi slab ili barem nije dosta tvrd. Konsekvencija iz ovoga razbija vaše umovanje.

*) Njeki mudrac zeljaše svagdje napisano imati: spoznaj sáma sebe. Mislim, da je od potrebe, da se svakomu, koji o papinoj nepogrešivosti kani pero umočiti, uzsavjetuje: Duboko u srce usadi razliku ovu: druga je stvar: sám biti heretikom, a druga: cieli sviet katolički hereziji naučiti. Ovo je polag obećanjah Isusovih nemoguće, a ono radi providnosti božanske nevjerojatno. Protivnici bi morali dokazati, da je koji papa, naučajuć cielu crkvu in rebus fidei et morum, pogriešio: e a oni ostavivši ovo polje, na kojem se baš boj i bije, sitnozorom u ruke, pak gledaj, pak se nalukavaj, nebi-li koji prasak u drugoj stvari opazili: naime u onoj stvari, gdje se pita, da-li je moguće, da sám papa heretikom bude. Ob ovoj se stvari ja neću da pravdam: ali o prvoj iz puna osvjedočenja tvrdim, da je papa nepogrešiv. Pisac.

Digitized by Google

pade, stavit ću ju u kupicu Schulteovu, dakako koliko je moguće. Evo dakle kitice: Budući da je s jedne strane sjegurno, da je od njegda bio obćeniti nauk, da papa nemože nikada biti sudjen i osudjen, a s druge, da je papa sve druge biskupe sudio, a njeke i osudio: to se može uzeti za cielo, da je crkva od postanka imala tu vjeru, da je papa i sám nepogrešiv, samo ako se u obzir uzme, da su pape svojim odlukam dogmatičkim absolutno nutrnje privoljenje od svih zahtievali. Da se je i sbilja od njegda, hoću reći od postanka crkve, vjerovalo, da je papa nepogrešiv, nanizat ću njekoje citate svetih otacah. Posluhni me malko! Nebrojeni su otci, koji tu istinu tvrde. Da nebude kakova nereda, navest ćemo samo njekoje i to ovim redom. Ponajprije neka stanu oni svjedočiti, koji vele, da je primat zato ustanovljen, da se jedna vjera u svih uzčuva. Nje nek sliede otci, koji tvrde, da se svi na papu glede vjere obzirati moraju, ako neće heretici da budu. K njim se i oni nek pridruže, koji dokazuju, da baš Petru vrata paklena ni najmanje naškoditi nemogu.

Zašto je dakle Isus Petru i njegovim nasljednikom primat dao? Eto Cypriana [1]), gdjeno piše: zato, da se vrelo jedinstva uzima. Eto Paciana [2]), koji odgovara: zato, da se jedinstvo iz jednoga proizvede. Zato, kako tomu Augustin [3]) je svjedok, da u jednom Petru crkva se učvrsti. Zato Optat [4]) tomu sve nas liepo uči, da se uzčuva jedinstvo.

A ja svakoga sada liepo pitam: je-li moguće u svih jedinstvo bez nepogrešivosti kako uzčuvati, tako i oživotvoriti? Reci samo: bez nepogrešivosti nebi jedinstvu niti traga bilo. Ta mi znamo, da je svatko dužan vjerovati što je od Boga objavljeno. U tom uprav i stoji jedinstvo vjere i obćinstva. A tko je onaj, koji bi bez nepogrešivosti opredieliti mogao, da se samo ovoliko ima vjerovati, a ne više, da se u ovom smislu stvar uzeti mora, i nikako drugče: da se nastavšoj hereziji protivna istina baš ovako ima, a inače pod nipošto? E a sve to na jedinstvo spada. Nu ti znadeš, kako otci odrešito tvrde, da je Isus Petru i njegovim nasljednikom zato primat dao, da se k jedinstvu ljudi vode, da se k jedinstvu dovedeni u njem i uzdrže: zašto dakle od zaključka bježiš, kad si već prigrlio i jednu i drugu istinu, odakle se zaključak izvadja? Reci dakle, kako istina to hoće, da je papa nepogrešiv. Već ja vidim, gdje po koji obrve si diže, a čelo mrgodi pak mi prigovara: e brajane! tomu crkva i prieko je dosta. Tomu prigovoru evo odgovora. Nepitaj ti, što bi što-li nebi biti moglo: već ti pitaj, što je učinjeno. Nečù-li ti, kako liepo naši otci uče, da je primat, uprav primat rad jedinstva ustanovljen: a ti tražiš zakutakah na odprtu polju? Nemutimo dakle vode, koju otci bistru ostav še. *)

[1]) Epist. 5. et epist. 70. [2]) Epist 3. ad Sympson.
[3]) Serm. 137 de verbis evang. Jo n. 1. tom. V. coll. 664.
[4]) Opt. l. II. n. 3. (Galland. V. p, 471)
*) Vi u svem miešate nauk o primatu s naukom nepogrešljivosti, tor što je za jedno dokaz, to da je dokaz jednak i za drugo, pače

Sliede otci, koji zahtievaju, da se na papu, na stolicu rimsku obratimo, kad kanimo znati, što je prava, što-li kriva vjera. Želiš znati, tko katolik nije? Onaj, odgovor ti s Tertullijanom [1]) Irenej [2]) daje, koji vjere neima ni obćinstva s Petrovom katedrom. A želiš-li i to znati, tko katolik jest? Onaj, odgovara sveti Hieronym [3]), koji vjeru rimske crkve ima. Gdje neima pristupa nevjeri? U rimskoj stolici Cyprian [4]) će odvratiti. Tko nam pruža istinu naše svete vjere? Sveti Petar u rimskom vrhovnom pastiru, Chrysolog [5]) se oglasuje.

Iz toga tako hasnovita bilja poput pčele medeni sok izcrpimo pak ovako u košnicu spravimo. Sveti otci uče, da se svatko, bio nebio on biskup, vjere rimskoga pape tako držati mora, da je samo tako dugo katolik, dokle se je drži, a prestane katolikom biti, čim prestane ono vjerovati, što vjeruje papa. Nu to je bez nepogrešivosti papine sasvim nemoguće. Što se dakle jošte ustručavaš iz dna srca reći, da je papa u istinu nepogrešiv? *) Pak i sbilja! da bi papa u navedenom slučaju pogrešiv bio, cielu bi crkvu u bludnju zavesti mogao, jer mu se nitko suprotiviti nesmije, ako katolik hoće da bude. Nu nitko nepogrešivosti naše crkve nijekati nesmije, jer je to dogma. Niti toga dakle nitko nek netaji, da je papa nepogrešiv. **) Osim toga, ako se i na to obzir uzme, da nevjera k rimskoj stolici pristupiti nemože, onda bi nijekati nepogrešivosti papine značilo: otvorenih očijuh na bielom danu po tmini tumarati. Papa je indi u istinu nepogrešiv.

Nek završe otci, koji tvrde, da baš niti Petru niti njegovim nasljednikom vrata paklena ništa nemogu naškoditi. Ovamo spadaju oni otci, koji rieči: „Tu es Petrus ... et portæ inferi non prævalebunt adversus eam“, na papu za onda živućega upotrebljavahu. Imenujmo Origena [6]) i još k tomu Augustina. Ovaj tvrdi, da je rimska stolica pećina, kojoj vrata paklena nemogu nahuditi, a onaj dokazuje, da niti pećine, na kojoj Isus crkvu si temelji, niti crkve vrata paklena nemogu nadvladati.

Molim, da si svatko Origenove rieči dobro zapamti: „Nec enim adversus petram super quam Christus ecclesiam aedificat, nec ad-

vidi mi se, da jednomu i drugomu dajete isti obseg. To jest: vi papinu nepogrešljivost protežete ultra res fidei et morum na ostale stvari primata, upravu i disciplinu; a otaj ultrainfallibilismus nova je teorija. Barem mora to dosljedno teći iz vašega nauka.

[1]) De praescript. c. 21. [2]) Libr. 3. cont. haeres. c. 3.
[3]) Lib I. in Ruffinum n. 4. ed. Vallars. tom. II. col. 461.
[4]) Epist. 55. ad Cornelium.
[5]) In epist. ad Eutychem Presbyterum cap. II.
[6]) Explanat in Mat. XVI.
*) Vi post vjate kao jurve gotovu stvar, što papa i svi otci u vatikanskom saboru drže da još gotova nije, već istom treba doći na razpravu, ako i bude došla.
**) Tu mi se vidi nekakov circulus vitiosus. A dala bi se ota stvar ovako logično izreći: Sva crkva nije dužna smatrati papu za jedini izvor sliti oraculum vjere niti njega samo samcata za nepogrešljiva učitelja, pak zato on nemože svu crkvu u bludnju zavesti tim manje, jer je ona nepogrešljiva. Crkva je nepogrešljiva jer je u njoj Petrova stolica nepogrešljiva; a nepogrešljiva Petrova stolica, jer je nepogrešljiva crkva: zar to nije circulus?

Digitized by Google

versus ecclesiam portæ inferi prævalebunt.“ Mislim da nije mogao nepogrešivosti papine jasnije uztvrditi; jerbo luči i Petra i crkvu, pak ni ovoj ni onomu nepogrešivosti nekrati. S toga i bez ikakova dokazivanja odatle zaključujem, da je papa nepogrešiv.

Na to dobro pazi, što ću sada reći. Uviek sveto svim kršćanom bijaše, da jim otci nisu u suglasju kao nauk vjere nikada šta drugo predali osim onoga, što su i sámi od predjašnikah dobili bili; da jih nisu kao nauku vjere nikada čemu drugomu naučili osim onomu, čemu su i nje sáme predjašnici naučili bili. Što odatle sliedi? Zar nesliedi, da je nauk o nepogrešivosti papinoj tako star, kako i vjera naša? zar nesliedi, da je taj nauk apostolski, da je objavljen? Navedeni otci jasno nam svjedoče, da je nauk o nepogrešivosti papinoj nauk obćenit u crkvi. To pako suglasje prijašnjih otacah, polag navedena svim kršćanom sveta načela, znak je i ujedno svjedok, da je i prije uviek tako bilo. *) Nauk dakle o nepogrešivosti papinoj jest nauk apoštolski, jest nauk objavljen; nauk: qui semper, qui ubique, qui ab omnibus creditus est. Neka sad zamuči Le Page Renouf, na stranu s prostom ironijom, kao da sloboda u tom sastoji, da svatko radi, štogod ga je volja: a ne u tom, da je božja ujedno i naša volja. Ako se dakle naukom o nepogrešivosti papinoj tako ima, kako sam dokazao, tko si ti Renoufe, da se nećeš podložiti? Nek zamuči i Dr. Fr. Michelis, o kom sam se začudio, da je i on u toj stvari kakav autoritet. Neka znade Michelis, da su biskupi na koncilu ne samo svjedoci one vjere, koja je u njihovoj biskupiji, nego ciele vjere; neka znade, da nisu oni samo svjedoci, nego ujedno i doktori ciele crkve. To se dakako razumije o biskupih u suglasju medju sobom i rimskom stolicom, jer bez takova suglasja nisu ni katolici, a kamo-li svjedoci i doktori. A što se tiče posvjedočenja one vjere, koja obstoji u biskupijah: to su biskupi, koji kao svjedoci i doktori moraju u puku vjeru oživotvoriti, i to obligatorie, a ne da biskupi puk pitaju, što ovaj vjeruje. „Etenim Jesus Christus, veli sv. Ignatij Muč., . . . Patris est sententia, sicut et episcopi per fines terræ constituti in Jesu Christi sententia sunt, unde oportet vos unanimes esse sententiæ episcopi.“ Pak buduć da je rimski papa i sám svjedok ciele vjere t. j. buduć da svjedoči, da je ovo Isus crkvi ostavio a ne drugo: i to niti više, niti manje; buduć da je on ne samo svjedok, nego i doktor ciele crkve tako da mora kako puk, tako i biskupe naučati, da se ovo ili ono baš u ovom a ne u drugom smislu ima razumjeti, da se ovoj ili onoj hereziji protivna istina ovako ili onako i ne drugče mora uzeti itd., to odatle sliedi, kao što sam podpuno dokazao, da je papa i sám nepogrešiv. Premda je dakle istina, da nitko dogmah nepravi, istina je ipak i to, da odatle nitko nije nepogrešivosti papine izvadjao. Nu tajiti se niti to neda, da je papa kako svjedok tako i doktor ciele crkve i to sám: zato mi je velikim počitanjem ovdje napomenuti, da se ima od mnienja monsignora Dupanloupa odstupiti salva magna auctoritate, qua pollet hic vir.

Neću niti historiku Döllingeru da ostanem dužan. Dovoljno sam dokazao, odakle je nauk o nepogrešivosti papinoj proizišao. Neka prije stvari luči pak onda tumači. Medju onim, što čovjek vjeruje fide divina i što vjeruje fide humana ima sredina, to jest, vjerovati fide catholica. Ja vjerujem nepogrešivost papinu fide divina, jer je to istina objavljena, ali nevjerujem fide catholica, jerbo jošte dogma nije *). Nu što nemogu u toj stvari dokučiti, jest to, kako se može tvrditi, da se nepogrešivost papina u crkvi vjeruje fide humana! Il vjeruješ, da je papa nepogrešiv ili toga nevjeruješ. Ako nevjeruješ, nikakove neimaš vjere: **) ako-li pako vjeruješ, to vjeruješ zato, jer je Bog objavio: da je i sámu papi nepogrešivost podielio, a to je tada vjerovati fide divina. Jer vjerovati ništa drugo neznači, nego čvrsto za istinu držati ono, što je objavljeno i to zato, jer je objavljeno. Smiešno je zaista, što Döllinger tvrdi: „Dosada rekao bi katolik: ja tako vjerujem, jer me uči nepogrešiva crkva — crkva svih vremenah, u buduće pako morao bi reći: ja tako vjerujem, jer tako uči papa, koga su u Rimu g. 1870. proglasili nepogrešivim“: kao da papa, imajuć nepogrešivost, čemu drugomu nas naučiti može, nego čemu nas i crkva svih vremenah uči. Mislim, da se neću prevariti, ako reknem, da je Döllinger valjda predpostavio jednu izreku, koja je uzrok, da ga smiešnim čini. A kako glasi ta izreka? Metni iza riečih „koga u Rimu g. 1870. proglasili nepogrešivim“ jošte rieči: „a koji do te godine nepogrešiv bio nije.“ To je ono, što je valjda predpostavio, jer inače neznam, kako bi mogao takva šta tvrditi. Ta ako se papa nepogrešivim proglasi, to onda neće samo to značiti, da će papa odsele biti nepogrešiv, nego takodjer, da je i dosele za sva vremena nepogrešiv bio. Pak s toga tko u slučaju dogmatiziranja nepogrešivosti uzrekne: ja to vjerujem, jer mi to papa za vjerovati predlaže, značit će to isto kao da bi rekao: ja to vjerujem, jer mi to crkva za vjerovati predlaže; jer je i crkva i papa kroz sva vremena nepogrešiv; a znamo, da istina nemože istini biti protivna. Neću da se u daljnje razpravljanje Döllingerovih tvrdnjah upušćam, jer si toga nisam niti preduzeo: ali nemogu prepustiti, da mu nepredbacim, kako je proti saboru Florentinskomu ono

*) To jest: ako ga je svaka crkvena generacija suglasjem svojih otacah predavala svojoj generaciji; nu na taj: ako? nije ono nekoliko izrekah otačkih dovoljan odgovor.

*) Lahko je za sve drugo, kad je čovjek osvjedočen fide divina. Vi ste sretne vjere čovjek, pak ste prije osvjedočen fide divina, nego fide catholica. Za moje vjere ljude jest fides catholica zato, da nam kroza nju dodje fides divina, do koje drugčije po nikoj način nebismo mogli doći. Mi o rimskoj stolici puno vjerujemo fide divina, puno fide catholica resp. divina, puno liepa fide humana, a puno, što netko morda vjeruje pia fide, baš fide nulla.

**) Ova conclusio nevalja, zato sofizme.

Digitized by Google

mogao napisati. Svaki kršćanin znade, da je suglasje svete crkve eto hoće da dokaže, da Florentinski sabor oekumenski bio nije. *) O kako mnogi i mnogi bez načelah katoličkih katoličke stvari hoće da tumače!

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Sa svih stranah šalje se iz naših zemaljah u Rim preuzv. gosp. biskupu JJ. Strossmajeru žicom i hartom pouzdanica, čestitka i pozdrav, a ne samo od nas, nego takodjer s ostalih stranah slavjanskih i drugih narodah. Iz Zagreba odišla je ovih danah u Rim od množine svakoga staleža i vjere podpisana a krasno i umjetno opremljena adressa. Očitovanja su tolika i raznolike vrsti, da jih već prvi put moramo pozornije promotriti i ocieniti u skup.

— Propovjednici po gradu Zagrebu za prihodni veliki post jesu sljedeći: nedjeljom u crkvi sv. Ivana u Novoj vesi g. Antun Gornik praebendar; utorkom u prvost. crkvi prečast. g. kanonik Stjepan Matković; sriedom u crkvi sv. Katarine njemački g. dor. prof. Antun Kržan; četvrtkom u samostanskoj crkvi sv. Vinka njemački g. dor. J. Stadler; petkom u crkvi sv. Marka g. Ivan Krapac kapelan; subotom u crkvi sv. Marije g. Antun Lukić praebendar. Križni put kod oo. Franciškanah u ponedjeljak i četvrtak, a zadnja dva tjedna kod sv. Ksaverija. Navadne uzkrsne duhovne vježbe s klerom gradskim u nadbiskupskom dvoru držati će ljetos preč. g. kanonik Mat. Sk. Babić.

Ugarska. Sbog interkalarnoga dohodka ugarskih biskupijah bilo je u peštanskom saboru 15. t. m. duge razprave. Posl. Ludvigh predložio, da bi dohodak tekao ne pod ministerij prosvjete, nego financijah; jer da je taj dohodak od nekada bio smatran kano državna ne crkvena imovina, pak ako je nju kralj Matijaš (vidi 7. br, k. l.) obraćao na uzdržavanje svojega „crnoga čopora“, svaki je drugi kralj obraćao nju na korist države, pak tako može i sadanji. Ministar prosvjete odgovorio na to od prilike ovako: Poseban zakon u tom poslu neobstoji. Je-li se sada izvodio zaključak iz analognih slučajah ili iz porabe i običaja, toliko je sigurna i nedvojbena istina, da je takov novac po svaki način bio imovinom kat. crkve. Istina je ravno, da je kako kada teklo to sad u državnu blagajnu sad samu kralju; ali je s većine tekao u viersku zakladu katoličku. Jedini pravi zaključak što se može izvesti iz običaja, jest taj: da kralj i vierska zaklada katolička jedini mogu pravedno zahtievati za sebe dohodak interkalarni. Na koncu obeća ministar predati o tom pitanju zakonsku osnovu i tako pružiti priliku za ustanoviti konačnu odluku. — V. Szilagyi pokle se potužio, da su ove vrsti dobra sada pod zlom upravom, pak neka bi došla pod bolju: reče da su ova dobra od vieka imovina crkvena, što su priznali različiti zakoni i zakonari. — Kol. Ghiczy govoreći proti ministru Eötvösu reče, da u obće nijedna darovnica nije ništa darovala svoj crkvi ugarskoj, nego da se je svaki put darovalo samo pojedinoj crkvi (divne doskočice!). Dohodak, o kom je pitanje, nije nikada bio imovina crkvena, nego kraljeva, to jest državna; a to da se vidi iz svih zakonah, iz Kolonićeva od ministra spomenutoga ugovora i običaja. Govornik preporuča predlog Lugvighov; nu jerbo se nemože znati, što će biti u ministarskoj zakonskoj osnovi, neka bi se preporučeni predlog razpravljao skupa sa zakonskom osnovom. — Justh spočitava, da se je opozicija u tom pitanju pretvorila u reakciju; po svoj Europi priznano je načelo: slobodna crkva u slobodnoj državi, samo opozicija hoće da kat. crkvi zabrani slobodu. Justh je protestant. Berzenczey (nota bene pod iztragom porad bigamije) riknu: Katolička crkva jest vojak i borilac bedastoće (vika — zove se: red! i predsjednik opominje). Gdje su ugarski prelati? Kako smiju biti na takovoj skupštini, koja snuje proti državam? Naravno za toga govornika pametniji je zakon muhamedanski. Kol. Tisza veli: Ono: slobodna crkva u slobodnoj državi tako je dugo pusta rieč, dokle god svaki proti kat. kleru napereni predlog bude morao propasti. On je za Ghyczyev predlog, koj je i primljen. — Za razprave o proračunu školskom zametnula se opet za katolike vrlo zanimiva i poučna prepirka. Opet Ghyczy kori škodljiv upliv hierarhije na obuku; taj škodljivi upliv prieti se zakoreniti autonomijom, kriva je misao kano da su školske fundacije katoličke, nisu nego su zemaljske, a za čudo je, kako ministar namjesto da zemlji skrbi drugamo riva. Pulszky pripovieda, kako je boraveći u Americi od velikih ljudih bio uvjeravan, da je tamo napredak onolik zato, jer je sloboda vjere, štampe i drugovanja tako sigurna, da pitanje o tom nesmie ni doći na sabor; pravo dakle čini i naš ministar, što vierskoga pitanja nepusti u parlamenat; jer tako dugo neće kod nas biti slobode, dok se god u parlamentu budu imenovale konfesije. Baroy: Dok je crkva imala nekakovu kulturnu misiju, neka su bile onolike dotacije; nu sada je kulturna misija njezina prestala pak neka prestanu i dotacije. Schwarz: Vlada je reponoša popovska, većinu si je ona pribavila mitom (vika — zove se na red). U ime svoje i sve stranke stavlja predlog: „Razprava o proračunu prosvjete odgadja se do konca ožujka; ministeriju pako nalaže se, da o stanju školah ugarskih podnese statističnu obaviest.“ Govorio je u toj razpravi i nasl. biskup Horvat. On je takodjer za to, da država crkvu katoličku prepusti sama sebi; neka se nitko neboji da katolici sami svojom autonomijom nebi znali i mogli obračunati s biskupi; u pitanju pako crkvene imovine da pozivati se na usus

*) Nas je takodjer zabunio s tom svojom izjavom; nu njegovo se dokazivanje više vrti oko toga: da dotična odluka ote sinode nije rekla, što drugi vele da jest rekla.

Digitized by Google

nevalja, jer taj može biti kriv i zao; neće reći, da su ukroz crkvena, nu nevalja reći ni da su skroz državna, pak zato predlaže: neka bi se odredila komisija za iztragu: koje su u vlasti crkve sada stojeća dobra državna? Kako se tu nezna držati nit govora, već se svakamo šene i zaleti, kaže to: što je neki Nemeth zaiskao od ministra, neka gleda dokinuti coelibat, a predao predlog za dokinuće duh. desetine. — Čudno je, piše „Magy. állam", da se baš u onoj zemlji na onom saboru, gdje se na stari papir puno drži i nanj se poziva, starinska pisma i listine samo katol. crkve preziru, i da upravo oni ljudi, koji se najviše rugaju onim: finis sanctificat media — kane tonačelo uporaviti na kat. crkvi. Jer ako se sva crkvena imovina spali makar na žrtveniku domovine, krivica i otimačina tim neće biti posvećena.

Budim. U velikoj pivari „Cossmann Herkulanum" bila je 31. siečnja evo ova produkcija. Haljinom ježuvitskom zaodjenut govoruša govoraše govor ježuvitski o nevoljah našega doba, kojim da su začetnici 1. bogataši u obće, 2. visoki kler, 3. sadanja vlada; a reklo se da se nevoljam može doskočiti samo tim, ako se odstrane ili (da reknemo jasno) poubiju začetnici. Buntovniku se pljeskalo, kako se pripovieda. Da je budimska pivara moralan svinjac, to je svietu poznato, te pošten čovjek neide po drugi put u nju; ali da se tu prodiče ubojstvo i grabež, pak da za takav čin neima ni u moralne!! liberalne! štampe, ni u poglavarstva jedne jedite rieči ukora!, tomu se ipak mora da čudi svatko!

Gradac. Katolički svećenici utemeljiše katoličku štampariju, koju je generalni vikar dor. Büchinger 1. siečnja o. g. blagoslovio. Koliko liberalci ciene uspjeh taj katoličke družbe za štampu, pokazuju opazke liberalnoga gradačkoga dopisnika u „Tagespressi", koj veli: „Poviest ote štamparije nuka nas, da ju cienimo visoko, te kada smo niemi u kutu nekom pribivali tomu prizoru, htjelo nas nešto da kori i zapela nam svaka rieč u grlu. Jest, ta štamparija djelo je katoličke družbe za štampu, družbe, rekoh, koja obstoji istom tri mjeseca, ali uspjela je znamenito. Radilo se neumorno oko toga, da se dodje do naumljena cilja, pripravnost na svaku žrtvu, bilo novcem bilo vremenom, bila je velika, i uspjeh pokazuje, da trud nije bio uzalud. „Grazer Volksblatt" i svi spisi stranke štampaju se sada u vlastitoj štampariji katoličke družbe za štampu" (Vriedno je da se uvaži i sliedi!)

Krakov. „Czas" objavlja proziv namjestničkoga delegata, upravljen na glavaricu karmelićankah, a glasi ovako: „Po izjavi ravnateljstva bolnice k sv. Lazaru i sv. Duhu, podnešenoj c. kr. prezidiju, boluje redovnica Barbara Ubryk na podpuno i neizlječivo poremećenu umu. Bolestnici treba po sudu ravnateljstva sjegurno i stalne njege, što joj se dati može ne samo u kojoj ludnici, već uz dobru volju i izvan ludnice. Budući da je samostan karmelićankah dužan nju uzdržavati i po tom namirivati sve troškove, koji su potrebiti, da se u kojoj ludnici smjesti, to je nuždno, redovnicu Barbaru Ubryk smjestiti u takav zavod, dotično u bolnicu k sv. Duhu u Krakovu na trošak samostana. Dočim usljed dopisa visokoga c. kr. prezidija od 4. siečnja o. g. visokorodnoj glavarici oto stavljam do znanja, pozivljem ujedno samostan, da dotične troškove točno izplati, jer će se inače putem ovrhe utjerati." Čudna-li je logika u zaključku: Budući da je samostan dužan namirivati sve troškove, nuždno je da se smjesti bolestnica u bolnicu sv. Duha.

Švicarska. U kantonu Bazilcji (Baselland) došlo se narodnim glasovanjem velikom većinom do te odluke: da občina sama ima pravo izabrati sebi župnika i njega sa službe skinuti; ako pako crkva toga nebi dopustila, neka se tada obustavi župna daća i plaća. Iz kantona Aargau pisano je i poručeno biskupu soloturnskomu: da se smjesta vrati iz Rima na svoju stolicu; jer, kako vele razlozi, kantoni njegove biskupije plaćaju njega zato, da obavlja biskupske posle, a ne da u Rimu radi za nepogrešljivost papinu. Čudan pokret!

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano čl. III. reda: gg. Tito pl. Ožegović, vlastelin u Breznici; Luka Tičac, nadcestar u Draganiću; Josip Gregurić, brijač u Pitomači; Učiteljski sbor gl. uč. u Sisku; iz pukovnije slunjske: Andrija Radetić, satnik u Kostanjevcu; Ivan Keserić, učit. u Kostanjevcu; Andrija Gašparović, poruč. u Kostanj.; Karlo Vomačka, poruč. u Vukmaniću; Franjo Brezarić, nadranar. u Vukman.; Ivan Hećimović, nadpor. u Bariloviću; Marko Radojević, nadpor. u Bariloviću; Vid Klokočki, poruč. u Baril.; Ferdo Golešić, žup. uprav. u Velemeriću; Ljudevit Tuškan, učit. u Barilov.; Simeon Kosanović, nadporuč. u Vojniću; Božidar Skrgić, štop. straž. u Vojniću. *U prijateljskom krugu u Brdovcu na dan obraćenja sv. Pavla sabralo se darovah:* gg. Julij Vrevc, župnik 5 for., Jakov Cerovski podarhdj. 2 for., Mato Horvatinović žup. 1 for., Mijo Skalar žup. 2 for., Janko Resar žup. 1 f., Mato Manjkas žup. 1 f., Gjuro Šviglin gradj. zagr. 1 f., Ivan Fabečić gradj. zagr. 40 nč., Milan Vrabčević pristav 50 nč., Pavao Belas žup. 2 f. 60 nč., Ivan Kuček žup. 1 f., Mirko Belas žup. 1 for., Stjepan Ježek učit. 50 nč., Milan Fogl kapelan 1 for.; *ukupno 20 for.*

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 9. Tečaj XXI. U Četvrtak, 3. Ožujka 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Pouzdanice i pohvalnice biskupu J. J. Strossmajeru u Rim.

Sabor vatikanski sbori i vieća. Osobit je na tom saboru biljeg. Ne samo što u njem osim svečanoga siela, i to do konca prvoga početka ili početka pravoga nesjedi nijedan poruk i glasnik katoličkih silah i vladah, nego ne niti samo jedan s tim imenom bogoslov. Skrovna tajna bila nad pripravom, skrovna tajna jest nad ražpravom i vićanjem. Mi poštujemo razloge, zašto tolika tajna ima zastirati saborsko poslovanje osobito danas, kada silne čete novinah na svakom polju znadu podražiti strasti i zametnuti huku, buku i smutnju; poštujemo, jer kako povjestnica svjedoči, čim se jače prenesoše iz svieta u koji sabor stranke i strasti, čim se dublje u koji sabor upačaše narodi i pukovi, ili usuprot iz sabora u sviet proizidoše stranke i prepirke: tim je gorje sabor svršio i gorje rodio plodove. Bog sam neka zna pravo pobrojiti i procieniti: što se je sve o vatikanskom saboru već reklo i napisalo, koliko se to dobarah to zalah proreklo, koliko se proti njemu na domaku rovalo i snovalo, da bi se već u zametku razbio i razprsnuo. Kada došlo vrieme sastanku i biskupi sa svih krajevah svieta krenuli u Rim: mnogomu se pričinilo: eto sastavilo se jedno srce i jedna duša, i svemogi Duh sveti kroz vieran i složan organ divnim čudom navrnuti će sviet pravim smierom. Na protivnom skrajku pomisliše posve drugčije. Tu je mašta narisala sabornicu vatikansku kano mrklu zemunicu špilju: gdje će se stotine crnih utvorah sročiti, a kamenita srca vrhovnik gvozdenom rukom stegnuti razum i volju i svaku slobodu, i smrtnim dahom svojim kad i kad dahnuti, da redovi mrtvih automatah prožive a živi ganu se samo zato, da absolutnim izrekam toga svoga veleduha sa strahom prireknu: Amen — ti sam mudar, ti sam svet, ti sam bogoduh! Niti bi se dalo niti bi se mjelo, niti bi ti duhovi, koji neznaju i nerazumiju svieta, umjeli slobodnu reći! A sve skupa nije nego zasjeda ljudskomu rodu, kovačnica, gdje se za kolesa ljudskoga napredka kuje lanac i zaporak. Tako je zli sviet mislio. Kad se vendar kroz krutu tajnu probio glasak, i gladan novicah njuškajući oko saborišta novinar znaličnu svietu javio glasak: da u saboru ima opozicija, da je biskup Strossmajer s ostalom svojtom 28. pros. gromovito besjedio, a pogadjana osnova pala: osupnuo se tada sviet i pita se: ta zar sbilja da je moći na tom saboru slobodnije dahnuti?! Nije smjeti, već slobodan um i hrabro srce uslobodilo se i nemogši trpiti trznulo se — — slava mu bila, nu jao si ga njemu! Dosadno je opetovati onu bajku ob uroti na biskupa. Besjeda biskupova od dana 24. siečnja o crkvenoj upravi zagrmila jače, a jeka objavljenu jezgrom govoru, prem ne bez mukline i mrmora, odazvala se u svakojake glasove vesela sa svih stranah. — Jedno je biskup rekao; ali ljudi svakoga duha i smiera, svake vjere kliknuše i plesnuše rekši: da je upravo njihovu pogodio ili se na njihovu nagnuo. Obveselilo je liberalnije katolike, jer se je prikazalo kolikoga njihova liberalnija stranka u saboru ima borioca. Obveselilo protestante, jer negdje poćutiše u njem gotova protestanta. Obveselilo razkolnika, jer po njegovu sudu samo još nekoliko takovih govornikah i govorah s muževnom odlukom, pa koliko narodah ili državah na toliko će katolička crkva pući crkavah. Obveselilo racionaliste, materijaliste, ateiste, jer se i njih svakomu biskup prikaza prava ili bliza svojta. Stranke katoličke konzervativna i revnjačka zanešenija primiše pojav s biskupom najprvo s nekom trpkom muklinom; nu kad opaziše, od kuda polazi najpraskavija hvala pociknuše

Digitized by Google

i oni od veselja tko kroz smieh i ruglo rekši: ovakova je hvala najjači uztuk biskupovoj besjedi i svim mislim, a tko opet vriednije i čednije rekši: biskup će se sam zasramiti svojih novih prijateljah i malko opomenuti. Riečju: viernici i prijatelji crkve obodreni i razveseljeni su slobodnom besjedom i porad svieta, neka zna da tu nije tolika strahovanja ni mučanja, i porad otacah drugačijih u saboru mislih i namjerah: neka čuju još jedan put kakova se jeka vraća, pa koliko nije bilo obzira na narode, toliko da ga bude. Neprijatelji pako obveseliše se jedni što vidiše, da je iz toga mraka vendar svietlucnuo sjajan trak, a drugi što jim se pričini kano da vidiše i čuše prvi plamen i prasak laguma pod saborom.

Nego morda je samo jedna vrst pravo razumila biskupa i pravo previdjela smier njegova duha i njegove besjede. Katolici liberalnijega smiera, barem stranka liberalnija nasuprot skrajnim revnjakom, broje biskupa medju nosioce svojih načelah i mislih. Takovi katolici takodjer poznaju i poštuju biće crkvenoga sabora, znaju i ćute moć božje istine, pak da istina mora obladati, za biskupa pako Strossmajera uvjereni su, da se na saboru umi i hoće držati kako ište zakon božji i značaj muža. Smatraju kako i jest u crkvenom saboru dvojako djelovanje: jedno obećanoga crkvi duha vjekovitoga, a drugo duha ljudskoga. Umovanje ljudsko nije niti na istom crkvenom saboru čisto od predsudah niti težnja prosta od strasti: zato takodjer u tom vieću bistar i odvažan duh može i mora puno i liepo poslužiti svetoj istini i pravici. Apostoli svi svojom osobom bogoduhi i nepogrešljivi na saboru jeruzalemskom vendar viećaju i razpravljaju: stranke su, jedna stranka težko bi se razstavila sa starinom; jer joj se vidi stvar božje vjere i zakona, dakle spasa, a najviše zato, jer se je od mladosti s duhom i životom srastla; druga pako obazirući se na puk svoj i na zakon sgoljan kako jest, brani puk od starine makar i božanstvene i pobožne, a za volju spasa. Preobladala je liberalnija misao, svidjelo se Duhu svetomu nenametnuti tereta, a narodi se od onda spašavaju i bez obrezanja. Bog Gospodin sam obazire se i popušta željam i slabućam ljudskim, vjera i zakon nisu sami porad sebe, već porad spasa puku: ako pako kakov oblik ili nepotrebit način odbija puk od vjere i zakona i tim hudi spasu: za spas je svakomu govoriti protiva tomu. — Istina, bilo da je protekla iz zakona prirode bilo iz duha ljudskoga, bilo da je ravno protekla iz duha božjega, nikada si protusloviti nemože; jer je samo jedna istina, kako je njoj jedan takodjer izvor. Nevalja dakle posao niti onim nosiocem znanosti: koji na prvi obret i zasadu znanstvenu umah hoće da kidaju članke vjere, niti valja posao nosiocem vjere, koji na prvu od znanosti iztaknutu protimbu ili opreku hule na znanost. Prava znanost i prosvjeta ljudska pak prava vjera božja jedna u drugu svietli lučem svojim. Može se biti i vrlo liberalnim i opet vierno ostati na stanovištu strogo katoličkom. Jedno i drugo vjerujemo da je umio pravo pogoditi biskup J. J. Strossmajer; tko ga tako razumi, sva je prilika da ga jedini razumi posve pravo. U saboru, gdje se je u svojih glavarah sastavila velika crkva, gdje se u odličnih svojih sinovih sastadoše narodi svieta, gdje se sakupila znanost i vještina: puno je biti vrstnim članom a kamo-li brojiti se medju prvake. A zapala je s njegovim imenom pohvala i narod njegov. Nije dakle moglo ni biti drugačije, nego da se štovatelji biskupovi ganu.

Strossmajeru u Rim odazvala se liepo domovina njegova. Iskreno izpoviedamo, da smo umah s prvine bili proti ovakovu očitovanju, a to prvo, jer bi svakojaka očitovanja mogla zlo pogoditi ćut i duh sama biskupa podmićuć mu načela i namjere, kojih u njem nije, i po crkvu uteći uvredljiva koja rieč, što bi uvriedilo i slavljenika; drugo jer je neprikladno prama naravi i okolovštinam sabora; treće, jer bi mogla oslabiti na saboru silu besjede njegove; četvrto oslabiti ono časti i slave, što je s njegovim imenom zapalo narod naš. Ali može se reći da je minulo sretno. Od Trsta i Istre pak do Vinkovacah i Novogasada javila se većina gradovah, pače i seoskih občinah javilo se u Rim biskupu. Jest bilo govora o slobodi, napredku i prosvjeti: ali izrikom ništa uvredljiva za sabor i crkvu. Kroz sve pouzdanice provlači se samo jedna razgovetna i jasna misao: veselimo se, što si takodjer u tom saboru takov i tolik, što se je s tobom pokazao i narod tvoj, jer narod, gdje služi takov biskup, nemože biti da je bez nauka i uljudnosti, pa kad se slobodna načela odsievaju iz glave jednoga biskupa, nije niti sam narod bez slobodne volje i težnje: zato ti pozdrav i poklon, zato hvala i slava! Odgovor kaže: Činim dužnost po duši kako najbolje znam. Neide da ovakove naravi očitovanja budu politička demostracija; nu politička prošlost biskupova i okolovštine takove su, ter nije moći mudro i oprezno napisati ovakova pisma, a da ujedno nebude velika politička demonstracija. K tomu su nekoje pohvalnice izrikom taknule i politiku; zato za političke protivnike biskupove takov pokret nije mogao ni biti drag i ugodan.

Digitized by Google

Kritika članka „Papina nepogrešivost“ u broju 4. katoličkoga lista.

(Konac.)

Jošte nješta na 30. str. „Kat. lista“ zaostadè, što iziskuje, da se suzbije. Ponajprije pojma o nepogrešivosti Schulte nije razumio. On ju tako opisuje, kao da je to nješto phisična, što se poput vjere, ufanja i ljubavi u dušu ulije. E a tomu nije tako Da tu stvar laglje protumačimo, poslužit ću se primjerom. Mati vodi diete na šetnju. Kad opazi, da joj na pogibeljnih mjestih diete hoda, za ruku ga prime te ga rukovodi, da nezabasa te se neozledi. Dodje-li na kakvo mjesto, gdje nije pogibelji, na njega i onda istina pazi, ali ne tolikom opreznošću. Slično s rimskim papom i Duh Sveti radi. *) Duh Sveti bo tako papu rukovodi, da u stvarih vjere i morala, učeć cielu crkvu u bludnju nepadne, a u drugih na njega istina uviek pazi, ali ne takvom opreznošću, da nemože šta zla pripustiti. Da u tom pravo imadem, svatko će mi dopustiti, tkogod promotri, što nepogrešivost svete crkve znači. Valjda neće nikomu na pamet pasti, da uztvrdi, da je šta phisična nepogrešivost naše crkve. Pak kao što se sve težkoće proti nepogrešivosti naše crkve riešiti dadu: na isti način nek se rieše i težkoće proti nepogrešivosti rimskoga pape. Što dalje sliedi već sam stranom gore natuknuo, a stranom ću što još nisam, sada natuknuti. Istina je, da priznanje crkve nebi moglo papi nepogrešivosti dati, ali ni toga se tajiti neda, da je to priznanje znak istine, t. j. priznanje takvo jest dokazom, da i sbilja ona stvar obstoji, koja se od crkve priznaje. Jer da tomu nebi tako bilo, onda bi i ciela crkva pogriešiti mogla, što je proti vjeri. Ako dakle priznanje i nebi moglo dati nepogrešivosti rimskomu papi, to je ipak to priznanje tako uzko skopčano sa istom istinom nepogrešivosti kao uzrok i učinak, da priznavši to priznanje i nepogrešivost moraš priznati, ako nećeš nepogrešivosti svete crkve nijekati. Čudnovate stvari iza toga tvrdi Schulte. „Jer da se kada prizna da Petar nije bio u zadnje vrieme rimski biskup, tad bi rimski primat bio samo nješta faktična“ itd. Ta da bi se i priznalo, da Petar nije bio u zadnje vrieme rimski biskup, ipak se nebi primat nikada s vremenom promieniti morao. A zašto? Jer je primat sa svimi svojimi povlasticami za sva vremena ustanovljen, i to tako, da uviek ovako obstojati ima, kako je Isus ustanovio. Jer u slučaju da bi se šta glede tih bitnih stvarih promjenilo, već nebi bila crkva onakova, kakovu je Isus nepromjenljivu ustanovio, već nebi dakle niti crkve bilo. A tko smije takova šta tvrditi? Imao bi indi u svakom slučaju Petrov primat onaj, koji bi ne samo poslie Petra, nego i iz Petra Petrovim nasljednikom bio. **)

*) Omnis similitudo claudicat!

**) Krivo činite Schulteu, jer on veli: rimski, to jest: primat spojen s rimskom stolicom bio bi samo faktum bez naravnoga nasljedstva, i jerbo povjestnica jedina sudinja dogodjajah nebi znala pripovjediti, je-li i kada je tako postalo budi naviastitom naredbom božjom budi dogovornom naredbom crkvenom, ili morda pustim slučajem: mogla bi tada ili crkva svojom odlukom ili sam sliepi slučaj napraviti faktum novi, to jest spojiti primat s drugom kojom stolicom. Vaš je nauk pogibeljniji; jer bi tražeći: kamo je i na koju stolicu Petar iz Petra sio ili koga bi kano Petra i na koju stolicu postaviti ljutom borbom razkidala se crkva božja.

Napokon recimo koju o tom, što prievodilac veli, da nepogrešivosti u katekizmih naše nadbiskupije neima. To je prava istina, da nje izričnо u katekizmih neima. Ali je-li se može odatle zaključiti, da papa nije nepogrešiv? Ta zar sve istine naše vjere u katekizmih navedene biti moraju. Da bi tko tako prije g. 1854. bio dokazivao, da Bl. Dj. Marija nije bez maće začeta, nebi-li se bio prevario? Mi znademo, da je objavljenje naše crkve već završeno. Ali nitko niti toga s uma nesmije baciti, da se ono, što je Isus kao u sjemenu ostavio, tečajem vremena sve više i više prama potrebočam vremena razvija. Obično biva, da se koja istina naše vjere ponajprije samo u životu katoličkom nalazi. To je vrieme vrieme pacificæ possessionis. Za to vrieme nikomu nikakva težkoća ni na kraj pameti nedodje. To upravo s papinom nepogrešivošću sbude. Tko je pazljivo čitao, što sam do sada o njoj napisao, pak tko pazljivo promotri crkvenu povjestnicu i život katolički: to će se biti osvjedočio, da papa skoro svaki dan činom pokazuje, da je nepogrešiv. Nepogrešivost bo papina u život cieloga kršćanstva duboko zasieca. Kako se obično sgadja, kada tko koga napade, koji mirno svoje posjeduje: tako se sgodi i s papinom nepogrešivošću. Njeko se je vrieme počelo na nju napadati, e a to ne samo nemože nepogrešivosti naškoditi, pače joj koristi. A zašto? zato, jer se tim prilika pruža, da ta stvar još jasnije na vidik izadje. Kao što kad se kup slame na veliku vatru baci, istina je, da će za njekoji časak vatra bi rek potamniti i dimom skrivena biti, al za malo gledat ćeš ti, kako će ta vatra jošte većma, jošte žešće uzplamtiti: isto tako i istina o nepogrešivosti papinoj, bivša uviek u životu vjerovana, njeko vrieme tamni, njekojimi se težkoćami zastire, al se uzdamo, da će vatra na skoro te težkoće u pepeo obrativ, jošte žešće, jošte veličanstvenije uzbuktati: nadamo se, da će taj cviet mirisom svojim sve kršćane svih vremenah okrepljujući, iz cvietna lonca u vrt naših dogmah presadjen biti.

A sad kad promislim, kako sveto pismo nepogrešivosti papinoj svjedočanstvo daje; kada prošav u pameti sva vremena vidim, kako sveti otci o tom nas liepo izvješćuju; kad promotrim, kako malo ne svaki dan nepogrešivost u život katolički svoj upliv imade; kad pregledam, kako zavodah skoro sa svih stranah svieta u Rimu imade, pak kako se pred očima svetoga otca, pred tolikimi biskupi u crkvi na javnih disputah theza: „Romanus Pontifex ex cathedra definiens, in rebus fidei et morum in fallibilis est, ejusque dogmatica

Digitized by Google

decreta, etiam antequam accedat ecclesiæ consensus, sunt prorsus irreformabilia" — krepko brani; kad promozgam, da je od Urbana VIII. sliedeća izreka cenzurirana: „Futilis, et toties convulsa est assentio de Pontificis Romani supra concilium oecumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus discernendi infallibilitate;" kada — velim — sve to liepo prodjem: i nehotice iz dna srca moram reći: neka svatko tu istinu prodiče, kad god ga je volja; moram reći: „Nepogrešiv je doista papa;" moram reći: nemoguće je, da nam crkva čvrsto stoji, kad je sáma pećina na piesku: ta tko smije crkvu na trsku naslanjati, kad ju je Isus na pećini sagradio? nemoguće je, da crkvi Pijo grozdje daje, a sám da je trnje: da crkvi sladku vodu pruža, a sám da je žuhko vrelo. Potražimo tu istinu, progledav ju promozgajmo, pak svi srčano recimo: „Gle i sbilja nepogrešiv nam je papa." *)

Dr. **Josip Stadler.**

Postscriptum.

Njeki vrl i učen muž, znajuć, da nješto o nepogrešivosti papinoj pišem, sjeti me na oglas, koji je nadbiskup ostrogonski god. 1682. na sve kršćane ciele Ugarske izdao, da preprieči širenja bludnjah klera galikanskoga. Uprav mu moram za to biti zahvalan, jer nam našu stvar osobito tumači. Buduć da mi je taj oglas istom onda u ruke dospio, kad sam svojim poslom gotov bio: zato sada iz njega nješta vadim te štovanim i pozornim čitateljem pred oči stavljam. Molim dakle posluh.

Georgius Szelepchény, Dei, et Apostolicæ Sedis Gratia Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Archi-Episcopus etc. Universis, et singulis Christi Fidelibus, in Hungariæ Regno constitutis Salutem.

. . . . . Inter cætera autem, quæ se nobis corrigenda, et eliminanda obtulerunt, et moram pati non possunt, absque evidenti periculo animorum non ultimum locum tenent quatuor illæ Propositiones, quæ Cleri Gallicani Parisiis congregati, nomine, prodierunt: videlicet. . . .

Quarto: in fidei quoque quæstionibus, præcipuas Summi Pontificis esse partes ejusque Decreta ad omnes, et singulas Ecclesias pertinere, nec tamen irreformabile esse judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit.

Quæ quidem propositiones auribus christianis absurdæ, et plane detestabiles, cum per Hungarici quoque Regni Provincias, a satanæ ministris disseminatæ sint, eo fortasse consilio, ut perduellioni, et cæteris malis intestinis pabulum, et fomentum suppeditent, et incautos fidelium animos blanda pietatis specie, Schismaticum virus instillent: . . . . . Dei nomine invocato et præhabito, ea meliori forma, qua per temporis, et loci difficultatem licuit, diligenti examine, et deliberatione matura, cum Venerabilibus Fratribus coepiscopis nostris, Abbatibus, Præpositis Capitulis, aliisque compluribus Theologiæ Professoribus, et sacrorum canonum scientia præstantibus viris, præfatas quatuor propositiones, configimus, et proscribimus, et universis istius Regni Christi fidelibus interdicimus, ac prohibemus, ne eas legere, vel tenere, multo minus docere audeant, donec super eis prodierit infallibile Apostolicæ Sedis oraculum, ad quam solam Divino immutabili privilegio spectat de controversiis fidei judicare; cui propterea has nostras literas, declarationes, et Decreta humillime submittimus. . .

Item una voce publice unanimi omnium Ordinum consensu, atque approbatione, sincere profitemur, et spondemus, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ unica est, et sibi perpetuo constans, errare non potest, cum omnibus et ex omnibus Ordinibus, et statibus Regni adhæsuros, et sine diminutione nunc quoque perstituros: . . . .

Vide sacra concilia eccles. rom.-cath. in Regno Hung. celebrata ab anno MXVI.—MDCCXXXIV. parte II. conventus ecclesiast. etc. pag. 438 et seq.

Neka svatko taj oglas pozorno pročita i promozga, pak će sjegurno iz osvjedočenja i opeta reći:

Gle i sbilja nepogrešiv nam je papa!

Dr. **Josip Stadler.**

*) Po načelu pravice ušao je ovaj članak u list; od nagona ortodoksije neupuštajući se ipak u samu stvar razprave proizteklе su bilježke pod članak da mu pokažemo klomave razloge, jer nam se vidi ovakov nauk u skrajcih svojih heterodoksan; iz pravoga poštovanja naprama primatu uzbijamo ga jer natezati preko mjere bilo na ovaj ili onaj kraj jednako je griešiti i kvariti ugled prve u crkvi stolice. Nesreća, što se je to pitanje danas i potaklo. Nego neka bude: baš zato, jerbo vjerujemo u nepogrešljivost crkve, vjerujemo da će se mudro svršiti. Ur.

Koliko je vladao koji papa?

Vrhovni vladari katoličke crkve — biskupi u Rimu vladaju već crkvom Isusovom 1827. godinah, od kada je sv. Petar kao prvi papa g. 42. svoju stolicu tamo položio. Bilo je papah 258, tako, da ako bi se poprjeko porazdielilo vrieme njihova vladanja, vladao bi bio svaki 7. godinah. Nu drugčije je providnost božja to porazdielila.

10 papah vladali su samo njekoje dane: (Sisino 20 d. — Stjepan II. 3. — Bonifacio VI. 15. — Theodor II. 20. — Damaso II. 23. — Celestin IV. 17. — Pio III. 27. — Marcello II. 22. — Urban VII. 13. i Leo XI. 26.).

32 pape vladalo je niti jednu podpunu godinu, medju kojimi Altero i Valentin samo 1. mjesec, Siksto II. i Konon 11. mjesecih.

1. godinu vladali su 19 papah. — 2. godine njih 25. — 3. god. 13. — 4. god. 21. — 5. god. 16. — 6. god. 11. — 8. god. 11. — 9. g. 13. — 10. g. 14. — 11. g. 8. — 12. g. 10. — 13. g. — 14. g. 6. — 15. g. 11. — 16. 2. — 17. 3. — 18. g. 3. — 20. g. 4; i to: Lav I. 20. god. i 18. danah. — Lav III. 20. g. 5.

Digitized by Google

mjesecih i 16. dan. Urban VIII. 20. god. 11. mj. i 21. dan., i Klemens XI. 20. g. 3. mj. i 24. d. — 21. godinah samo su vladala 2 pape, naime:

Silvestro I. 21 god. 11. mjes. — Aleksandro II. 21 god. 11. mj. i 3. dan. — 22. godinah nemože se naći da bi bio koj vladao papa. Više nego 22 god. samo su vladali 4 pape: Hadrian I. 23 god. 10. mj. i 17. dan. — Pio VII. 23. g. 5. mjes. i 6. dan. — Pio VI. dostigao je skoro godine sv. Petra, vladao bo je 24 godin 8 mjesecih i 25. danah. —

Poznato je, da je sam sv. Petar 25 god. vladao crkvom božjom; i zato veli se: Non videbis annos Petri.

Sv. Otac Pio IX. bio je g. 1846. lipnja 16. odabran za papu, a 5 danah zatim t. j. 21. lipnja okrunjen. Vladao je veselo i trudno uz toliku navalu neprijateljah sv. crkvu; i sada u starosti svojoj $77^1/_2$ g. — već 23 godine i 6 mjesecih — ufajmo se: Deo propitio usque ad annos Petri. Jedini Pio VI. vladao je više, nego do sada naš Pio IX. za 1 god. i 2 mjeseca, pa bi bio Petru sv. svojemu predšastniku u vremenu vladanja jednak.

Po našem dakle računu vladao je najkraće Stjepan II. 3 dana — a sv. Petar 25 god. najduže. — Samo jošte nješto o godinah vladanja papah, koji ime Pio nošahu, kao što i naš sretno vladajući Pio IX. — Naime:

Pio I. (142—157.). — Pio II. (1458—1464.). — Pio III. (1503.). — Pio IV. (1559—1565.). — Pio V. (1566—1572.). — Pio VI. (1775—1799.) — Pio VII. (1800—1823.). — Pio VIII. (1829—1840.) — i Pio IX. od godine 1846. — *Mirobratski.*

Dopisi.

Iz Voćina u Slavoniji. Svaki narod čuva s velikim poštovanjem uspomene svoje prošlosti i uspomenami se diči. Ako su pako te uspomene i religioznog značaja, vuku na sebe dvogubo zanimanje, i samo nehajstvo i otupjelost mogla bi biti hladna i nemarna prama takovim historičkim svetinjam. Dična domovina naša puna je takovih svetih historičkih ostanakah, koji svjedoče: što je ona njekoč bila i kako je bilo. — Tko bi izbrojio sve gradove i crkve i samostane, koji stranom još stoje stranom u ruševinah počivaju! —

Medju takovimi sgradami najveću pažnju sigurno zaslužuju koje su i od umjetničke vriednosti. Nije dično niti na ruševinah trag umjetnosti vandalski uništiti, a kamo-li uništavati i zapušćavati umjetničku sgradu, koja i danas za porabu služi, osobito ako je to crkva. —

Nemogu se dosta načuditi, da je u našoj domovini još malo što poznato o starodrevnoj u gotičkom štilu zidanoj Voćinskoj crkvi, koja osim veličine (dugačka je u nutarnjem prostoru 18° 16″ a široka u ladji 5°, u sanktuariju 4°. ima 3 pobočne kapelice) morala bi probudjivati interes radi zemljišta, na kojem je ona od svih najogromnijih oko nje bivših sgradah zadržala do današnjeg dana kao nepobjedivi junak svoje mjesto i stanovište, prkoseći još i danas vremenu i ljudem zavidnim. — Zar je zato održala proti vremenu i ljudem megdan, da se danas u ruševine pretvori? —

Voćinska crkva i svojom gradjom i zanimivom starinom i mnogim ostankom i tragom nedostižne one umjetnosti vriedna je svakoga štovanja. Njezino obličje i sustav pak veličina imponira, i nehotice namamljuje pozornost svakog inostranca. Ona stoji u ovom mjestancu trgovačkom od 1000 dušah kano kakav kathedral. Ovakova indi crkva, koja na sebi biljege nosi mnogih viekovah, ovakova crkva, koja se svojim potomkom kroz sve nepogode uzčuvala da ju ciene i uzdržavaju, ovakova crkva, kakovu bi si mnogi varoš želio, ovakova crkva koja bi danas stajala nesmozivog novca, ovaka crkva da bude u zaboravi, da propadne grieh bi bio pred Bogom, a sramota za narod, u čijoj je domovini.

Župnik ove crkve jest još godine 1868. pozornost vis. kr. namj. vieća obratio na ovu crkvu, ter umolio, da bi se snimila i za predstojeće popravke ustanovilo, što da se občuvati mora, a što da je smjeti porušiti i preinačiti. Bivše visok. kr. namj. vieće jest uslied toga od dne 11. veljače odredilo, da se po vještacih crkva obriše i plan za popravak na potvrdu podnese. — Sada je već i godina 1870. nastala, i još neima o svemu ni traga ni glasa.

Nadalje čisto je smiešno svakomu gledati, da ova velika crkva neimade niti kora ni orguljah. Ako i nije bilo u redu, da ovakova crkva u trgovištu stojeća neimade niti kora niti orguljah, kada u mnogo manjih crkvah i mnogih selih orguljah ima, ipak moglo se je izpričati tim, što nebijaše niti učitelja niti škole u mjestu, niti je župljanstvo bilo toli mnogobrojno, da bi učitelja kao i organistu uzdržavati moglo. Ali danas je posve drugčije; danas bi bio grieh nenastojati oko toga, da se crkvi pribave orgulje; jer je župljanstvo pomnožano; jer imade Voćin učitelja, ima učionske mladeži; jer je jadikovanje i žalba javna, što crkva neima orguljah; jer se osobito inostrani naseljenici odbijaju od crkve, što nečuju kod službe božje glas orguljah. Zato je župnik snovao i o tom, kako i na koj način da crkvi nabavi orgulje. — Da nije toli strašan materializam zavladao, već bi morebit imala crkva orgulje, jer bogataši u ona vremena obećaše i po stotine tija i tisuću u tu svrhu; ali vremena preokrenuše im misli i volju. S toga bijaše prva potreba sastaviti odbor, koj bi imao dobrovoljne prineske kupiti po župi; ali što će kupiti, kad je to siromaštvo, a većina župljanah sami su siromasi naseljenici u novih selih po šumah. Zato upravi kat. občina po uputi župnikovoj na njekoje dostojanstve-

Digitized by Google

stvenike i mogućnike molbenice za dobrovoljne prineske. Od blage uspomene kardinala Haulika dobi 40 for., a od drugud ništa. — Župnik videći, da neide dobro, obrati se na bivše visoko kr. namj. vieće, moleći za dozvolu po Hrvatskoj i Slavoniji kupiti dobrovoljne prineske za nabavu orguljah. I sbilja vis. nam. vieće od dne 14. pros. 1867. izruči ovaj posao županiji, koja odredi, da se dobrovoljni prinesci samo po županiji kupiti smiju, izdala je nalog na kot. sudce, da u svojih kotarih narede pobiranje prinesakah. — Župnik time ohrabren mišljaše, da će cilj postići. Ali na žalost još ni danas u god. 1870. neima o svemu tomu ni traga. — Župnik je osim toga umolio preč. nadb. duh. stol, da mu dozvoli na 14 danah dopust, za koje vrieme mišljaše osobno obilaziti županiju, i moljakati, za prineske, uvjeren budući, da će osobno više izposlovati, nego pismeno; nu preč. duh. stol toga nije dozvolio. —

Pitanje je sada: hoće-li se pri tom i nadalje ostati? — hoće-li se ova stvar rinuti u zaboravnost? — Ne. Nesmije tako biti. — Župnik ovime ponavlja svoju prošnju i to otvoreno, neka se zna i čuje na daleko; i poziva rodoljubivo prečastno svećenstvo, poziva sve mogućnike i u obće katolike, neka bi od svoga suviška doprinositi dostojali na opravak i nabavu kora i orguljah ovog hrama, u kojem pribiva čudotvorna bogorodica, na čiju čast je ovaj hram i blagoslovljen. Neka svakoga potakne na žrtve ona uzajamnost djelotvorna, koju su dan danas inovjerci tako divno razvili u pogledu interesa svoje vjere, da su zastidili katolike; neka potiče ljubav prama svetoj stvari; štovanje prama kršćanskoj starini, smilovanje prama ovdašnjem biednom puku, uzveličanje katoličkoga bogoštovja u oči inovjernikah, usred puka drugoga zakona, da se diči i slavi svemogući Bog glasom orguljah iz onog hrama, u kojem još nikada orgulje zatutnjile nisu. Neka bude ovaj novi pojav, pojav znameniti i prvi u jedinoj kat. crkvi ove okolice. *)

Iz Beča. Mislim da ću ugoditi štovanim čitateljem kat. lista, ako jim neke pojave iz bečkoga života priobćim. Bečki katolici počimaju progledavati i sviestni staviše se tvrdom odlukom na svaki zakoniti način svoje pravo braniti. Prije njekoliko mjesecih sastadoše se njeki gradjani bečki kotara „Maria-hilf“ te nakon posavjetovanja odlučiše u rečenom kotaru utemeljiti katoličko-politički kasino, u kojem bi si katolici našli stranom zabave stranom nauka, i to u duhu katoličkom, a kraj toga složnimi silami proti neprijateljem vjere katoličke vojevali. Što naumiše učiniše. Sastaviše pravila, podnesoše ih na potvrdu, koju za malo vremena i dobiše. Kasino stupi u život i sada već broji preko 100 članovah. Kao što svaki dobar katolik štuje glavu svoje crkve, tako dakle i članovi ovoga kasina iz štovanja prema sv. otcu poslaše njemu adressu, na koju je sv. otac odgovorio hvaleć im nakanu i bodreć ih na dalje djelovanje.

Poznato će biti čitateljem kat. lista, kako je materijalista u pravom smislu Vogt predavanja držao u Beču i to na sablazan sviestnih katolikah u dvorani akademičke gimnazije, kamo mladež nedeljom i svetkovinom dolazi na službu božju. Famozni Vogt kako svagdje tako i ovdje dokazivaše ili bolje uvjeravaše za dobru plaću (ulaznina bo za jednu osobu bijaše 5 for.) znalično svoje slušateljstvo ponajviše ex gente electa, kako čovjek premda razumno biće — proizlazi od majmuna. Sviestni članovi gore rečenoga kasina izraziše svoje negodovanje nad tim, što zloglasni materijalista svoja bezbožna načela na štetu naobraženosti tako slobodno i to u sgradi nauka razvija. Nu neostade pri samom protestu, nego se nadje čovjek učen, naime Benediktinac Knauer, koji držaše predavanja u kasinu „Maria-hilf“, proti Vogtu te pokaza modernomu svietu. kako trpa novce Vogtu u džep, i olakšava mu famoznu misiju u naobraženom svietu. Ali nesamo u kotaru Maria-hilf no i u drugih kotarih kao: Wieden, Landstrasse, Leopoldstadt, Alsergrund, dapače i u nutarnjem gradu stvaraju katolici kasina, da premda razgranjeni po kotarih, ipak složnimi silami na socialnomoralnom polju djelati mogu. Tako zvano liberalno novinarstvo začuv, da ultramontanci namjeravaju Beč i okolicu kano jednim klerikalnim kasinom obkoliti i pretisnuti smatralo je s početka cielu stvar pustim djelom tvrdeć ludasto, da su članovi kasina sami nezreli bogomoljci; nu kasnije tek, kada vidje, da bi tobož ludorija mogla izaći i prevelika, diže ona graju i stade zaklinjati liberalnije gradjane, neka za volju slobode i ljudske sreće na put stanu tomu ultramontanskomu djelovanju. Osobito se odlikovaše psovkami na katoličke „N. fr. Presse“ taj plaćeni „freier Organ“, ter u svojoj premudrosti tija i to izjavi: da se svaka točna znanost protivi nauku crkve. Ali kad joj ponudiše nagradu od 100 cekinah, ako tu svoju tvrdnju dokaže — ušuti tandem taj plemeniti officiozni list, premda je na novac strvna. Za prvim zametnulo se jednako pak istim smierom radi jurve više po gradu družtvah; a kad je tako okrenuti u Beču, okrenuti će na bolje i druguda, od kuda se uviek nanj obazire i za njim se povodi. Nisu-li ovi bečki pojavi vriedni, da ih pozornim okom pratimo i da im se veselimo vapijući: A Domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris?

Petrievčanin.

*) Vočin je pošta, pak ako bude darežljivih rukah, neka se darak pošalje na vočinskoga župnika g. Karla Dauera. Uredničtvo ovoga lista takodjer bi drage volje primalo i spravljalo mu darove. Urod.

Viestnik.

Zagreb. Preko vis. kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade dojavljena je takodjer preč. duh. stolovom znanja i obdržavanja radi ministarska naredba od 20. pros. 1869. kojom se je naredilo, da se počam od 1. siečnja t.

Digitized by Google

g. mora plaćati takodjer za službene brzojavke (telegramata), i to za sve, koje su prije bile proste od plaćanja. Brzojavke službene u poslu državnom, što se mora zabilježiti na dotičnom sastavku bilježkom „državno“ prima brzojavni ured na vjeresiju, ali se svake četvrti godine obračuna i od dotičnoga ureda plati. Brzojavke službene u poslu privatne stranke, što se takodjer mora zabilježiti, plaća se na račun dotične stranke. Pogledom na red i pazku ima svaka službena brzojavka prednost.

— „Zatočnik“ nosi sljedeći dopis iz Beča: — Čulo se ovdje već od više danah, da su došle viesti iz Rima, kako je ruska vlada zamolila biskupa Strossmajera: neka bude posrednikom izmedju Petrograda i Rima; ali iz razlogah vam i cieloj Hrvatskoj dobro poznatih, nisam vam htio tih viestih javljati. Ali pošto tu istu viest donosi poljski list „Czas“ br. 40. i to od svojega dopisnika iz Rima, koji je uviek u takovih stvarih dobro ubaviešten, neima razloga, da vam to nejavim. Sveudiljnomu odporu Poljakah, koj je toliko putah do otvorena ustanka narastao, imade Ruska pripisati, da su, ako i ne prijateljski, a ono onakovi odnošaji izmedju Petrograda i Rima prekinuti, te pokušaji ruskoga dvora, da se po jednu i drugu stran koristno pomirenje izvede, dosad nisu za rukom izpali. Tuj bi dakle imao posredovati biskup Strossmajer. Koliko je na stvari istine, to dakako neznamo, te se s toga držimo samo navedenoga dopisa. Ako je ovo mučno i zamršeno pitanje ikako moguće na korist jedne i druge stranke riešiti, to mislimo da je ruska vlada sretnu misao zamislila, te neima dvojbe da će biskup, poznajući dobro prava i crkve i države, riešenju ovoga pitanja sa svom snagom svoje bogoslovne i državne vještine pomoći nastojati. Poljski dopisnik se nada, da će se biskup Strossmajer o stanju katoličke crkve u Ruskoj Poljskoj prije točno uputiti, nego bi se dao zavesti težnjami najvećega neprijatelja katolicizma. To je naravno, te i mi smo uvjereni, da će biskup potanko obaviestiti o stanju katol. crkve u Ruskoj, na koliko mu to nebi već poznato bilo.

— Kada se je ono puno slavno pisalo o saborskih besjedah biskupa sriemskoga i bosanskoga preuzv. gosp. J. J. Strossmajera, nije to minulo bez grdne zavisti, mržnje pak i ružne potvore, da oni glasovi provriše iz prve blizine sama biskupa, a nemogši pokriviti sama njega, pokriviše biskupljana njegova i u Rimu bogoslova tajnika, drugčije kanonika kod sv. Jeronima, papina komornika m. Nik. Voršaka. Što se je po Rimu mučke sumnjalo, ode najprvo u magjarske, a iz njih u bečke novine kano gotova stvar, pače Voršaka skinuše već — na sreću samo u novinah. Prešlo je od tuda i po ostalom svietu. Medjutim m. Voršak ostade pravedan i čist i pred kardinalom Antonellim i pred samim sv. otcem; a u polusl. listu rimskom „Oss. Rom.“ i u drugih velikih listovih, koji prvi objaviše crn po njega glas, odbija on od sebe ružnu potvoru. Mi smo navlaš šutili, dok se ta stvar bude razbistrila, pak nam je vrlo drago, da ju možemo ovako javiti.

— G. Aleksa Štibohar, učitelj vjeronauka na vel. gimnaziju i nadstojnik nauka u kr. plemićkom konviktu dobio je župu Kuzminec. Tim se mladež oprašta s vrstnim učiteljem i duhovnikom, a umjerenim ali točnim poglavarom. Poslje dvanaest godinah zaslužna službovanja uz knjigu bilo mu blagoslovno pastirovanje u puku!

— Grad Zagreb polag najnovijega narodnoga popisa broji mužkih 10.259, a ženskih 10.378 dakle skupa 20.637 dušah. Za ovolik obseg grada, pak prema razmjeru kako drugi glavni gradovi rastu, još uviek premalen broj.

— Prošle nedjelje pokrštena je svečanim načinom u kapelici sv. Martina u vlaškoj ulici djevojka židovka (sirota), a 24. pr. mj. u Klanjcu takodjer s osobitom svečanošću židov izsluženi žendarm. Vidljivi razlozi obodvoma jest ženitba. Porad ženitbe odišla je ovih pokladah u protestante t. j. udala se za nekoga ugarskoga evang. pastora djevojka katolikinja iz vlaške ulice u Zagrebu.

— *Srbski narodni fondovi i zaklade.* Ugarski ministar prosvjete podnio je ugarskomu saboru takodjer pregled srbskih narodnih fondovah i zakladah na osnovu završnih računah od g. 1868., koji više štampanih tabakah iznose, i iz kojih ovdje glavne svote vadimo. 1 Narodni „neprikosnoveni“ fond 980.968 for. $52^1/_2$ nč. 2 Klerikalni školski fond 1,680.782 fr. $40^6/_{10}$ nč. 3 Stratimirovićev „blagodjejanski fond 74.598 for. $97^8/_{10}$ novč. 4 Fond za zidanje mitr. dvora 107.653 for. $64^9/_{10}$ novč. 5 Fond Save Tekelije za vojničku akademiju 280.015 fr. $26^7/_{10}$ nč. 6 Fond Putnika za štipendije 15.100 for. $3^3/_{10}$ nč. 7 Fond arh. Zelića za štipendije 21.806 for. $85^7/_{10}$ nč. 8 Fond Petra Božića za štipendije 13.475 fr. $57^1/_2$ nč. 9 Fond za Raićev spomenik 1.525 for. $39^5/_{10}$ nč. 10 Fond za aradski episkopat 9.671 fr. $47^8/_{10}$ nč. 11 Fond sriemskih depozitah g. 1793. i 1799. 17.839 for. $82^1/_{10}$ nvč. 12 Fond od g. 1810. 7.775 fro. $43^8/_{10}$ nč. 13 Fond Rajačića za svješt. seminar 2.108 fr. $99^6/_{10}$ nč. 14 Fond Nest. Dimitrijevića 46.859 for. $47^6/_{10}$ nč. 15 Fond školski 143.340 fr. $27^1/_2$ nč. 16 Fond za penziju učiteljah 40.03 for. $60^1/_2$ nč. 17 Fond za aradsku preparandiju 4.116 fr. $87^1/_2$ nč. 18 Fond Balle za stipendije 28.365 fr. 13 nč. Skupa 3,476.097 fr. $78^2/_{10}$ nč.

Brno. Židovska zaklada zemaljska, što za svrhe bogoštovne služi, predana je posljednih danah prošle godine posebnomu slobodno izabranomu odboru, neka on njom po volji upravlja sam. Taj za židove radostan čin pravednosti potiče naravno i katolike, te se pitaju, da-li će se skoro i njim dati povlast takova, ili pače

Digitized by Google

jednako pravo? U načelu je dakako priznano, da je vjerozakonska zaklada po pravu stečena imovina crkvena, a za svrhe bogoštovne opredieljena, pak da svaka vjeroizpovied ima sama upravljati imovinom svojom. U istinu pako radi se uzprkos konkordatu i temeljnomu zakonu državnomu sveudilj jednako; — država dozvoljava crkvi samo, neka pregleda račune, ali predati joj zakladu samu (kako zahtieva ugovor i zakon), na to nije ikada ni mislila ozbiljno, te se čini, da je sada haš najmanje voljna odreći se dosadanjega ljubeznoga zakriljivanja, ili da reknemo pravo skrbničtva svoga, Nepravilnost ta i dosljednost udara tim većma u oči, čim se u svih odnošajih javnoga života (imenito glede škole) sve to bezobzirnije izvodi načelo, po kojem bi se država podpuno odciepila od crkve. Zašto visoka vlada neuporavlja toga načela na odnošaje one, gdje bi se imala odreći običajah i crkvenih pravah, što jih je vršila dosele, n. p. gdje se nadarbine diele itd.? Zašto neradi zakonodavni liberalizam oko toga, da vladu oslobodi takovih brigah, odnosno mukah u računih? — Nedati katolikom vjerozakonske zaklade, dočim se, kako je pravo, dalo židovom, to-li se moglo samo od česti opravdati rekši; nemože se, dok je novčana nevolja tolika, a crkvena imovina ogromna. Nije tomu toliko kriva prazna kesa državna, nego više načelo vladino, nedati crkvi, da tako jevtino i lahko izadje izpod zakrilja i zavisnosti dosadanje; neće vlada da se odrekne neobhodno potrebitih uslugah crkvenih, pak vlasti svoje i mogućnosti kazniti, ako uztreba, manjim komadićem kruha, kada se tko pohotam državnim nebi htio podvrći. Što tvrdimo, možemo i dokazati. Nije-li to nečuveno, kako je vlada duvnam krakovskim uztegla podporu državnu, a ni nepočekav, dok bi se dovršila iztraga te na sudu izrekla osuda? Nije-li biskupiji linačkoj uzela dotacije; a sve bez dozvole kuće gospodske, kako se traži po ustavu? Vlada sbilja nemisli više ni s daleka, da je njoj samo povjerena uprava zaklade, nipošto pako da se može baniti poput vlastnice, koja dieli i krati milosti. Duhovni stolovi preporučaju često i veoma tople bolestne i prosjački plaćene svećenike i siromašne crkve, neka bi jim se iz vjerozakonske zaklade podpora dala od nekoliko forintih, ali uzalud, valja šteditи; nu kada podporu traže ili nagradu ili kakovu ljekarinu službenici njezini, tada neštedi se ni malo, tada se daju podpore i nagrade, a često i mastne pače kadšto ni nepitajuć, da-li je potreban, tko prosi, dieli se razsipno, svedjer pako uvažava se skupoća današnja. U najnovije doba doduše naredjeno je, da se u državnom gospodarstvu ima šteditи; ali kod nas izvode se takove štednje takodjer glede bogoštovja, a to često sa škrtosti nepravednom. Čuje se odasvuda, kako se cincari s plaćom župničkom, odnosno kako se uztežu dosele davane iz vjerozakonske zaklade, n. pr. u siromašnih župah za uzdržavanje duhovnih pomoćnikah. Pak to se drži štednjom, kada se i onako na oskudicu osudjenim i kukavno plaćenim svećenikom uztežu zasluženi novčići, — premda baš naša zaklada stoji dobro. Pravo jim budi! veli se. Zašto nehaju za ustav? Zašto nisu radje postali sudbeni službenici, koji imadu na godinu plaću od 400 for.? Kako se s crkvenom imovinom gospodari, osjećaju bolno takodjer duhovni zavodi, kojim se u godišnjem proračunu kadšto svote brišu znamenite, n. pr. sjemeništu biskupskom 4100 for. Po tom je nuždno, da se do skrajnosti stegne i pogorša obskrba duhovne mladeži, pak da se pomnože i produže praznici, t. j. da se gojenci čim češće i na dugo odpuste kući, nebi-li se kako umanjili troškovi. To se i tako se hoće vladi, krušac po volji dieliti svećenstvu; zato neda ona iz rukuh zaklade!

Krakov. Ljetos prvi put proslaviše Rusini veliki blagdan bogojavljenja načinom dostojnim, dočim se dosele taj sv. čin ovršio vazda u crkvi a u posudi drvenoj. Vojnička pratnja i glasba nije se ravno dozvolila g. župniku Czerljunczakiewiczu, ali se ipak gimnazijalcem Rusinom toga dana u jutro dala prosto, a i katolički svećenik Serwatowski bijaše uz dvorbu. Do 6000 ljudih sakupilo se na Visli, gdje se sa zelenim granjem izkićena čamca obavio sv. obred vodokrštenja.

Rim. Dne 17. velj. otvorila se izložba kršćanskih umjetninah. U odgovoru na pozdrav izušćen od kardinala Bernardia reče papa: Želio sam izložbu ovu, neka se pokaže, da je vjera duh oživljujući umjetnost; doista ona nije samo idea nego je princip. Neki misli da bi se vjera morala mienjati s vremenom i doživiti svoju godinu 1789. Ja pako kažem da je to bogohulstvo. Vjera Isusova stoji s Isusom; ona bijaše od vieka. „Monde“ javio je, da su nekoji stranjski svećenici dobili zapovied odići iz Rima; jer se naprama sv. stolici nisu pristojno ponašali, a bilo je medju njimi i Amerikanacah. Prognani su i nekoji dopisnici novinah njemačkih i francezkih, za koje se je uhvatilo ili na koje se je posumnjalo, da izdavaju ili krivo pišu. Svećenstvo i gradjanstvo grada Milana poslaše na svoga nadbiskupa u Rim pouzdanice i pohvalnice, jer se je i on od riedkih talijanskih biskupah izjavio proti nepogrešljivosti. — Poznati objavljeni komad iz dogmatičke osnove pobunio je bio i diplomaciju, jesu nekoji diplomate počeli pisati na svoje opravnike u Rim; uu nije istina, kako se je propoviedalo, da bi francezki car ili njegov ministar ma na koga na rimskom dvoru bili pisali opomenu.

Dopisnica urednička.

G. A. S. u Sl. Kancelarija poslala Vam poštom, pak mislim, da je već Vaša.

G. A. K. u T. Za lanj. god. bilo plaćeno 5 for.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 10. Tečaj XXI. U Četvrtak, 10. Ožujka 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Priziv u ženitbenih parnicah.

Uzvišeno je sudačko zvanje, jer mu je zadaćom Boga pravednoga na zemlji zastupati te svetu mu pravdu braneć javni mir, poredak i blagostanje svieta držati. Svatko medjutim, tko iole motri slabost naše naravi i duh vremena, uvidja, da je zvanju tomu puno tegobah na putu, koje ukloniti ili hrabro sgaziti mora. Mlohav razum i skvareno srce budi u sudca ili stranakah, budi u svjedokah ili vještakah, obilnim su izvorom: nevještini, pristranosti, zlobi i pretvaranju, te dosljedno više putah i odsudam, kojimi se nevrši nego vriedja pravo i pravda. Buduć pako da nisu ni crkveni sudci bez naravnih manah, niti zaštićeni proti predjicam laži i zlobe: s toga nije ni čudo, da se kadkad i pri crkvenom sudištu što s nevještine, što opet sa samovolje krivo ili bar sumljivo sudi.

Bilo bi zlo i naopako, da neima sredstvah, kojimi se nevještina ta izpraviti a samovolja suzbiti može; bilo bi zlo, kad bi se u parnicah smiriti morali na izreku jedne osobe, po kojoj gubimo pravo, blago, poštenje itd. Upitajmo vlastito izkustvo: nismo-li se laglje smirili u prostoj kakovoj prepirci, kad nam se s više stranah dosudilo: je-li uz nas pravo ili nije? Ili neće-li se samoljublje naše pokloniti hladnu razboru više prijateljah i nepristranih vještakah? — To isto biva i kod sudbenih odlukah: više očijuh više vidi. Bila odsuda kriva ili pravedna, laglje će se duh i srce smiriti, ako i druga sudišta o njoj sud svoj izreknu. Pravo veli Inocentij (g. 406.) [1]: „quia veritas sæpius exagitata, magis splendescit in luce; et pernicies revocata in judicium gravius et sine poenitentia condemnatur. Nam fructus divinus est justitiam sæpius recenseri.“ Takovo pako pravno sredstvo i liek (remedium juris) jest „priziv.“ Prostor a i zadaća ovoga cienjenoga lista nedopušta mi otaj predmet sa svih gledištah i stranah ogledati, s toga sam naumio ogledat ga samo s one strane, s koje je danas najveće pozornosti vriedan, naime: „u ženitbenih parnicah.“ Priziv u ženitbenih parnicah njeka je grana priziva „in causis litigiosis,“ nu poradi njekih osebnostih valja ih lučiti. Podlogom dakle ovoj razpravi biti će zakoni i propisi, koji se lje samo ženitbe tiču; poimence: Naputak za duh. sudove u carevini Austrijskoj glede ženitbenih stvarih. 8. List. 1856. Dočim pako isti Naputak §. 251. naredjuje: „Dogodi-li se slučaj, za koj u ovom Naputku neima propisa, treba ga po propisu obćega prava razpravljati i odlučiti;“ jasno je, da ćemo se morat i na obće kanoničko pravo osvrtati.

Priziv je prošnja upravljena na višjega sudca, da odsudu nižjega sudca s navedenih razlogah zabaci ili bar izpravi. Akoprem je priziv po najviše u prilog prućim se ili parbu gonećim strankam uveden, ipak se samovolji njihovoj prepuštati nemože, nego treba da biva propisanim načinom i uz formalitete zakonom odredjene. Sve, što o prizivu u ženitbenih parnicah znati valja, daje se svesti na sljedeće točke: tko, kad, i kod koga, koliko putah, proti čemu, kako može priziv uložiti. Razgledajmo ih redom.

I. Po obćem kanoničkom pravu može prizivati svatko, koj mnije, da mu je sudbenom odlukom krivica učinjena [1]; jer priziv je njeka vrst samobrane, a braniti se prosto je svakomu. Me-

[1]) C. 7. C. 35. q. 9.

[1]) c. 61. de appell. c. 11. de procur. c. 17. de sent. et re jud. c. 16. de electione c. 30. C. 2. q. 6.

Digitized by Google

djutim ovo obće načelo stegnuto je nješto glede bračnih parnicah, i to:

1. U parnici na razstavu od stola i postelje (processus divortialis) pravo priziva pripada izklopno ženitbenim drugovom, kao što veli Naputak: „Ženitbeni drug, koj misli, da mu je odlukom suda ženitb. krivo učinjeno, može proti njoj podnieti priziv molbi drugoj.“ §. 239. Uzroci bo, s kojih se razstava dozvoljava, ustanovljeni su u prilog suprugom, bez da su isti obvezani, čim uzroka imadu, sbilja i tražiti razstavu. Slobodno je, samo ako nevin suprug hoće s preljubnicom suprugom i nadalje u ženitbenoj zajednici da živi, ravno tako i nevina supruga sa suprugom okrutnikom, preljubnikom itd. ako hoće da bračni život nastavi. Ako je dakle sudbena odluka povoljna suprugom nitko se u to pačati nesmije, jer kako pravo tražiti razstavu, tako i pravo prizivati ili neprizivati izklopno njim pripada. Dapače kod razstavnih parnicah više putah biva, da obje stranke priziv proti odluci ulože, n. pr. neka je odsuda: „razstava se dozvoljava, al krivnjom obostranom“ — tad može jedna stranka prizivati proti tom, što je razstava dozvoljena; a druga opet, što se kaže: obostranom krivnjom.

2. U parnicah o svezi ženitbenoj (processus vincularis) razlučiti valja dva slučaja. Ili će naime sudbena odsuda na valjanost ženitbe pobijane glasiti, i tada pravo priziva opet izklopno strankam pripada: jer ako takova odsuda ikomu krivicu nanaša, to sigurno strankam, dosljedno ove su, kao što kanon. pravo veli: [1]) quorum interest, quise gravatos sentiunt;“ pravo pako priziva samo takovim pripada. Nu ako sudbena odluka na nevaljanost pobijane ženitbe glasi, tada nisu jedino supruzi „quorum interest, qui se gravatos sentiunt,“ nego tud je i katol. crkva. Ona nas uči, da je ženitba kršćanska svetotajstvo n. z., njezino je sveto načelo, da ženitbu medju kršćani sklopljenu, čim dvršena bude, jedina smrt razrieši; ona velim nemože mirno gledati, da se ženitbe na lahku rješavaju i njena svetotajstva pogrdjuju, ona je tud, kojoj se odsudom proti valjanosti ženitbe krivica nanaša, ona je „cujus plurimum interest.“ S toga pri parnicah razpustnih zastupa katol. crkvu branitelj ženitbe (Defensor matr.), koj pod prisegom obećaje, da će sve, što bi služiti moglo na uzdržanje veza ženitbenoga, marljivo iztraživati i na obranu istoga veza vierno upotriebiti [2]). Kadgod je dakle odsuda proti valjanosti ženitb., pravo priziva ide ne samo supruge, nego i katol. crkvu, dotično njezinoga zastupnika branitelja ženitbe. Sa svim tim velika je obzirom na priziv razlika medju ženitb. drugovi i braniteljem ženitbe. a) Ženitbeni drugovi mogu, a branitelj ženitb. mora prizvati; b) oni mogu prizvati bila sad odsuda za ili proti valjanosti ženitbe, ovaj pako samo onda može, a dotično i mora, kad je odsuda proti valjanosti. c) Ženitbeni drugovi mogu se prava svoga odreći [1]), nu branitelj dužnosti svoje odreći se nemože, jer: „ako branitelj uz propisani rok neprijavi priziva, imat će onaj sud, proti kojega bi presudi prizvati morao, opomenuti ga, da zadovolji dužnosti svojoj, ili imati će po naravi slučaja podnieti izvješće biskupu i predložiti mu, da bi se branjenje ženitbe povjerilo drugomu u svakom obziru sposobnu mužu [2]). Ženitbeni drugovi izgube pravo svoje na priziv, ako ga za rok zakonom odredjeni neulože; za prizive pako, što ih je branitelj ženitbe službeno dužan uložiti, neima vremena dospjetnoga (dies fatalis). [3]) Napokon e) „Priziv što ga predade branitelj ženitbe, biti će po naravi svojoj ujedno na korist i onoj stranci, koja tvrdi, da je ženitba valjana. Pri svem tom prosto je toj neodvisno od branitelja ženitbe poprimiti se priziva, nego biti će probitačno, ako se s njim o toj stvari dogovori.“ [4])

3. Tko i kako može prizvati u parnici, gdje se o valjanosti zarukah (processus sponsalitius) radi, to ćemo shodnije malo nižje razpravljati.

Prvo smo dakle pitanje: tko može u ž. p. prizivati? riešili, samo ćemo mu još njeke primjetbe nanizati. Dogadja se više putah osobito u parnici na razstavu, da obtužena stranka krivnju svoju sama pred sudom priznaje, ili da se krivnja ta sasma očevidno dokaže; za takav slučaj nastaje pitanje: može-li stranka obtužena u tih okolnostih priziv uložiti? Po kan. pravu nemože, jer ono veli: „si ejus excessus evidentia rei vel ipsius confessione aut alio modo legitimo fuerit manifestus: non est provocationi hujusmodi deferendum; [5])“ praksa pako naših sudištah dopušća priziv i u ovom slučaju. Zaisto, ako uvažimo s jedne strane, da priznanje vlastite krivice obično iz ogorčenosti,

[1]) c 16. de election.
[2]) Bend. 14. „Dei miseratione.“ 3. Novb. 1741. Naput §§. 124-125.
[1]) Naputak §. 148.
[2]) To neka bude radi veće sigurnosti uviek pismeno.
[3]) Sr. nižje toč. II.
[4]) Napt. §. 133.
[5]) c. 61. de appell. c. 3. h. t. in VI.

Digitized by Google

strasti itd. proiztiče, s druge opet strane ako u obzir uzmemo neopredjeljeni smisao rieči „očevidno“ „evidentia“, dočim je jednomu nješto očevidno, što drugomu nije takovo: to nam valja priznati, da je postupak naših sudištah dovoljno opravdan.

Napokon pita se: može-li prizivati odsudjenik s ogluhe (ex contumacia), koj akoprem zakonito pozvan, pred sud nedodje? — Ovdje mi se čini, da blažjemu tumačenju zakona (Epikeia) neima mjesta, nego da valja ona izreka: Quinimo nec retractari per appellationem negotia possunt, quoties in contumacem fuerit indicatum [1]). Jer akoprem je priziv njeka vrst samobrane, to se ipak dozvoliti nemože onomu, koj, dočim se zakonu opire, zakon faktično gazi, a nebi bilo ni pravedno, da višji sudac sasluša onoga, koj nadležnoga svoga sudca oholo prezire.

(Sliedi konac.)

Čovjek i sviet.

Sviet je šaren, na svietu smo mi, dakle imade nas svakojakih.

Zar ne, čudna zaključka?!

E kad je dandanas sve na svietu čudnovito, zašto da nebude čudan i moj zaključak.

Opet velim: sviet je šaren, na svietu smo mi, dakle imade nas svakojakih.

Ako nisu na ruki niti svi prsti jednaki, kako da nas nebude svakojakih, koji prstom pokažujemo jedan na drugoga veleć: ovaj ovdje — to je taj pravi, a ona ondje reć bi da mu je sestra.

I budući da nas imade svakojakih, s toga svietu ono šareno i prešareno lice, komu nemožeš da se dosta nadiviš.

Niti nebotične gore sa valovitimi briežuljci, niti sinje more sa srebrenimi, koji unj utiču, potoci, niti svakojake boje i podobe rastlina, štono se poput kićena saga prostrla po zemlji, niti ine stvari, bile roda i vrsti, kakove im drago, nečine toliko, da je sviet šaren, već šarena svieta čine poglavito ljudi.

Zašto upravo ljudi čine, da je sviet šaren? Možda zato, što se ljudem pomeo jezik? ili zato, što jedan veli: ja sam Petrov; drugi: ja Pavlov; treći: ja Apollov? ili pak s toga, što je ljudem raznolik ustroj tiela i kroj odiela? ne; već sviet je šaren ponajviše s ljudske ćudi.

Koliko ljudih, toliko ćudih; koliko ljudskih prikazah, toliko i obrazah, no najviše majmunstva, premda nepristajem nuz one, koji mniju, da čovjek nije ništa ino, van usavršeni azijatski gilbon, ili afrički gorilla.

Kad nas nebi bilo svakojakih, sviet bi mnogo pogubio od zanimivosti, al tako negubi ništa, jer u istinu imade nas svakojakih, a taj ričet i ta smjesa ljudih neobično veseli čovjeka.

Gledjeti mixtum-compositum od ružno-liepih licah, od crno-bielih obrazah, od plavo-žutih kosah, od sivomodrih očiuh itd. koli je to zabavno! koli zanimivo!

Nu još je zanimivija neprestana mienba u nošnji *); a žene hoće da polude od radosti, mogu-li se svaki dan nakititi drugčije i tako nakićene pokazati publiku. A kako da se tomu nevesele, i kako da neposkakivaju od radosti, budući da se i pisani paun štima, što pisano perje ima?!

Sada tko reci, da sviet nije šaren.

Dosadno je ići šumom, gdje pod nogama nevidiš ništa van suho lišće i šikarje, a s lieva i desna drvo, što naliči jedno drugomu. Šetaš-li pako perivojem, gdjeno, ti se u najljepšem skladu prikazuje oko začarajuća raznolikost prirodninah, o! kolika divota! kolika milina!

Varietas delectat.

Kada vidiš, kako svaki nateže na svoju, kako svaki na svojoj palici jaše, kako svaki svoju kozu dere, kako svaki k sebi drži prste, kako svaki svoju bradu gladi, zar te to nezanima ništa?

Doista veoma je zabavno gledjeti, što ljudi tvore, i slušati, što govore; to je velju veoma zabavno, premda nije svaki put poučno, niti vriedno, da se sliedi.

Sviet je ovaj kazalište, mi svi u tom kazalištu predstavljači. O! da svaki svoju ulogu odigra onako, da nebude zviždan, već da mu se pleska!

To bi bilo, da nas neima svakojakih.

Ah! ima nas ima svakojakih, i vriednih i nevriednih, i zlih i dobrih, tom jedino razlikom, što bi vriedne i dobre lahko na prste prebrojio, dočim za zle i opake neima brojevah.

Sviet je pun zloće. Žumanac pliva u bjelancu, sviet u zloći.

Neima ga, koj bi činio dobro, neima ga do onoga, koj kao praizvor svega dobra, napunio je sve dobrotom.

Nitko dobar, izvan Boga.

Sve, što je od krvi i mesa, ide po zlu putu. Zvieri hude napadaju ljude, a čovjek čovjeku jeste vuk.

Vrana vrani neće izkljuvati očiuh; vuk neće da navali na vuka, ma baš crkavao od gladi; a bilo je ljudih ljudožderah, kojim čovječje meso bolje je išlo u tek, nego-li nam pisana pečenka.

Grozovito!

Oti pasjoglavci, ako ih još gdje ima, morali bi doći k nam, da se upitome. Evropa nožem nekopa (?)

---

[1]) c. 6. C. 24. q. 3. SC. Epp. 16 Jul. 1600.

*) Prosta i jednostavna nošnja seljanah nevabi toliko za sobom oči, koliko kićena i mješovita oprava varoških ljudih. Jednoličnost u odielu liepo je vidjeti samo kod vojinstva.

Digitized by Google

u utrobi svojih jednoplemenikah, jer joj je geslo: bratinstvo. *)

Da ljudi divlji žderahu ljude, tome se nije čuditi, glad bo neima očiuh, a ljudi nisu travopasi, već živu većinom o mrsu i mesu; ali da ljudi kršteni ubijaju ljude krštene, niti što krive, niti što dužne, te se kolju nečijim hirom za volju, to je Bogu plakati!

E kada je rat, nitko nikom' brat; gdje se bojak bije, prijateljstva nije.

Na čast bilo to mesarenje 19. vieku, koj se toliko hvasta svojom prosvjetljenošću, rugajući se sredovječnoj tmini i divljoj tobož onovremenikah surovosti!

Rekao lonac pečnjaku: alah si crn!

Da je 19. viek u istinu ono, što si prisvaja, naime viek mira i ljubavi, viek slobode i bratinstva, viek nehinjena prijateljstva i jednakosti, da je velju takav, za kakvoga se gradi, onda krv ljudsku nebi smatrao kao vodu, o kojoj veli naš narod, da nije kuma; a kad bi bio barem s većega milokrvan i dobroćudan, zaziruć od bojna oružja, onda nobi bilo ratovanja, nebi bilo paleža i grabeža, pokolja i krvi; al ovako: foris bella, intus timores: vani boj, doma nepokoj.

Tome su dàkako krivi njeki narodi, ne već narodići, koji još nisu sa sebe svukli hrastovu koru.

Takovi vukodlaci (a gdje ih neima? i kada ih neće biti?) moraju sa željeznom šibikom pritjeravati na posluh, t. j. na vršenje podaničkih dužnostih: udri silom, kud neide milom!

Mali mores faciunt bonas leges; nu gdje zakoni nedotječu, potrebna je oružana sila: panduri, šerežani, oružnici, a nada sve — vojska.

Čuvar zakona oružje, buduć da savjest, koja bi mu imala pribaviti ugled i štovanje, dandanas spada u ropotarnicu.

Slaba zakonu obrana od oružja. Bude-li ga branilo tisuć tisućah bajonetah — u zalud; bez moguće saveznice savjesti broj uapšenikah, kojimi su natrpane uze kano pakao prokletnici, niti jednom jedinicom neće bit manji, niti prostrane kaznione za jedan samo obločić užje.

Misle njeki odviše mudri, da je dosta reći: udri! s toga broj vojski narasao je u novije doba na milijune, gdjeno nazad nekoliko godinah dotjeće nekoliko batalijunah; sad državice imadu skoro više oružničtva, nego-li odprije velevlasti.

Drže se sastanci, sklapaju ugovori **), tiskaju ruke, a nemanjka ni redovah ni krstovah ni darovah, koji se izmjenice pošiljaju; nu nitko po sebi nevjeruje drugomu, s toga valja biti na oprezu.

Evropa iz ratarnice postala je vojarna. Tko je za pušku, odložiti mu je ralo i poći u vojnike.

Hæc non sunt tanti; paulo majora canamus. Do toga je došlo, da ni isti klerici nisu prosti od novačenja; te kada se stave na svoj red, moraju se, svidi-li se tako sl. komisiji, predstaviti u izvorniku.

Kakono dandanas silno napreduju u svih strukah znanosti, i bojna znanost neće, da zaostane za drugimi, već smišlja, kako da se jednim udarcem razkole tri glave, kako da se jednim hitcem obore čitavi redovi, kako da se jednim jurišem u bjeg natjera ciela vojska.

Gromoglasni rat je kuga svieta,
Kuga mori, ali i rat mori,
Mori sve — od starca do djeteta,
Sve, sve hoće, da u smrt pretvori.
Rat naučan dirati u svašta,
Žrtvenike sa križi obara;
Kudgod biesni, ničemu neprašta,
Već sve kolje, ništi, pali, hara.

Što na to naši čovjekoljubi? Sgrožavaju-li se nad bjesnilom rata i nad opustošenji, koja on počinja? Oplakuju-li smrt borilacah, koji su se tukli, i tukuć se poginuli neznajući zašto?

Izgori-li u požaru iztrošeni starac; odnese-li poplavica balavo diete, eto ti jadikovanja po svih novinah; ali kada mrtvi leže kano snoplje na bojištu, odasvud čuje se veselo klikovanje: Boriše se kano lavi, i padoše kano junaci za slavu barjaka. Lovor-vienci kitili im grobove!

Oj! vi krokodilskih suzah licumjerci, koji hinite, kan da nebiste mogli vidjeti pileta prerezanih požirakah; a kad nevinih žrtvah krv potokom teče, dičite se gomilami mrtvih, te po broju padših u boju mjerite junačtvo!

Religiozno stanje u Dalmaciji.

Što se nedavno sbivalo u Boci kotorskoj, iznielo je nekako Dalmaciju iz tame na vidik. Pokrajina ta stala zanimati sviet i u časopisih iznosi se mnogo toga, što bi život dalmatinski s više stranah imalo razjasniti. Iz Zadra našao se bečkomu listu „Volksfreundu“ od nekoga vremena dopisnik. Već svejedno tko je da je: ili je novi kakov vojni duhovnik ili od nove Flukove vlade činovnik, dosta je znati, da po politici drži sa strankom vladinom i talijanskom autonomaškom, hrvatskoj oli slovinskoj više protivan, prem bi se rad zadržao medju jednom i drugom strankom u sredini. S religioznoga gledišta kaže se duhom dobar kršćanin katolik, pak mislimo, da mu smiemo vjerovati. Neka nam nezamjere naši štioci po Dalmaciji, ako nije što pravo napisano, jer mi hvatamo crkvene viesti iz Dalmacije od kuda i kako možemo, a može evo i za nje biti u našem listu pisano, kako bi oni pravije znali i hotili.

*) Nu ta sloga bratinska kô naša razdružena, ipak pod jednim krovom, zadruga; ili kô na metli šibje, koje, premda u skupu, gledi svako k sebi Neima mi s nepobožnim (smutljivcem, svadljivcem, pravdašem) veli Gospod.

**) Ha! ugovori! Ugovori bi bili nješto, da crnilo njekom nesgodom na propu taloj (d flojućoj) hartiji neprobljedi, pa se onda pravo nerazabire, što je utanačeno.

Digitized by Google

Osim političke strane: koju propuštamo, piše dopisnik ovako.

„Glede crkvenih pitanjah u obće, glede koncila napose vlada u Dalmaciji najveći indiferentizam. Konkordat nije tude uzrujao nikoga, nije tu bilo nanj navalah nikakovih, nu nije bilo takodjer ni javnih pohvalah nikakovih osim na prodikaonicah. Isto se tako nije dirnulo u silabus, u diskusije o medjuvierskih zakonih, o ženitbi gradjanskoj, ob odnošaju izmedju škole i crkve itd. Neima tude liberalizma u pitanjih religioznih, neima tude načelnih neprijateljah crkvi i kleru, neima tude navalah na vjerozakon i vjeru, — sve to je doista hvale vriedno i radostno — ali isto tako neima tude traga onakovu religioznu i crkvenu životu, kakav se u mnogih drugih pokrajinah veličajno pojavljuje u katoličkih družbah, skupštinah, časopisih i javnih izjavah katoličkoga puka. Kako je tude minula petdesetogodišnjica svećeničtva papina? Gdje su bile adrese, gdje darovi? Svećenstvo je svečanost proslavilo bi reć onako na domaću, u pučanstvu nije bilo odziva mal ne nikakva. Svečana služba u crkvah, na večer nekoliko svjetiljakah i prozrakah na sgradah crkvenih, to je bilo sve. Što se tiče časopisah dalmatinskih, mora se priznati, da nijedan nije protucrkven, pa makar i sva tri kadšto plaho pristaju uz protucrkvene hajke listovah bečkih. Dogodjaj s Barbarom Ubrykovom i tude se valjano pretresao, kao što jim u obće neizbjegne lahko veći koji škandal evropski. Katoličkih pako ili inače crkvenih časopisah neima u Dalmaciji nikakovih. Živa je istina gdje neima borbe u stvarih crkvenih, da se tu prelahko uvuče mlakost i nehajstvo, a to dvoje može gdješto opasnije biti i pogubnije od sama protucrkvena jurišanja njemačko-austrijskoga liberalizma. Takovi su naobraženi srednji razredi i viši staleži u Dalmaciji. U višem kleru ima kako svuda visoko prosvietljenih, za zvanje svoje oduševljenih muževah. Niži kler katolički stoji mnogo niže, nego-li u drugih njemačko-slavjanskih pokrajinah. Grčko-iztočno svećenstvo pako daleko jošte zaostaje, a kaludjeri znanjem jedva su nekoliko nad seljakom našim. (Govoreć dopisnik, kako je politička strančarija i borba sve razrede puka razrovala i posvadila, tuži kler narodne stranke, po imenu redovnike franciškane iz Sinja, Visovca i Omiša, pak Pavlinovića i Danila da se preveć iztiču u bojno polje, sbog šta nefali prikora i rugla od autonomašah; a nadbiskup Zafron i Knežević da junački drže sa strankom vladinom, sbog šta su na nišanu narodnjakom). Prosti puk u Dalmaciji sačuvao je starinsko čuvstvo za bogoštovje, pak počitanje prama crkvi i svećenstvu, te kao što i nesluti, da bi moglo biti ljudih, koji bi htjeli dirati u tu njegovu svetinju, tako i nemisli na nikakovu obranu. Što se pako tiče crkvenih sgradah i drugih crkvenih potrebštinah, sve to je na selu u jako zlu stanju. Crkve su skoro sve sasma siromašne, isto tako obćine i stanovnici. Pokrovitelji crkvam tude su nekoji samostani, koji takodjer neimaju ništa, kameralna zaklada, koju je veoma težko skloniti, da što uradi, i veoma riedki privatni pokrovitelji, koji opet ili sami neimaju ništa, ili opet neće što da dadu. O popravku i gradnji crkvah može se govoriti samo tada, ako seljaci preuzmu nadnicu i dovažanje gradiva, ako dadu kamen, vapno itd. i kadšto koju malenkost doprinesu u gotovu, ostalo mora da se namiri iz vjerozakonske zaklade. A ta je zaklada veoma malena, potrebe veoma velike, te posljedak svemu bezkrajna nevolja. Sretne su seoske obćine, koje imadu crkvu, makar da jim se i ona već ruši, makar samo premalena, samo sasma priprosta i nekitna, a možda i bez zvonovah i potrebita ruha; sretne su obćine, koje imadu kakovu ruševinu, a zove se župnim stanom, ali je na svih stranah i krajevih prošupljena, te ju može i kiša propljuskati i vjetar propuhati. U drugih pokrajinah nebi ni blagu služila za staju! Sretne su takove obćine, jer ima stranah, koje neimaju ni crkve, ni župna stana, ni svećenika, gdje se u godini dva tri puta samo na najjednostavniji način obavi služba božja; pače ima zabitnih obćinah, gdje cielu božju godinu nevide svećenika, gdje seoski knez blagoslovi mrtvaca, gdje djeca ostaju više godinah bez krsta, a stotine umiru bez pomoći i utjehe sv. vjere. Nu nevolja biti će sve veća. Mnogo bi se imalo graditi, ali može se svake godine samo veoma malo; gdje su potrebiti mali popravci, nepopravlja se, jer nitko neima novca, niti država. Trošna crkva ili kuća bude sve trošnija i napokon se sruši. Svećeniku je otići, a obćina ostane bez njega. A to se tude dogodi često, jer neima novca ili je krivo na dugo protegnuto pisarenje. Gdje bi se s prva bilo pomoglo kojom stotinom, tu treba poslje više hiljadah, pak tada naravno nemože da doskoči vjerozakonska zaklada. Nu svega toga negleda puk hladno. Ugledu vlade austrijske nije to u prilog, ako joj se prigovara, da neima novca ili volje obćini sagraditi crkvu. Grčko-iztočnim obćinam pomogne ne riedko car ruski, pak se tada još čude ljudi, ako austrijska ideja slabo hvata koren, te se širi rusofilstvo. Podajte priprostu seljaku, komu je vjera i crkva nada sve drugo, priliku, da mu se sveti čin ovrši u obćini, ako ne sjajno a ono bar nekako svečano, podajte mu priliku, da zadovolji religioznu čuvstvu i potrebi, pak tada je vaš, koliko vas volja. Nebi-li tude katoličke družbe austrijske za misije štogod mogle pomoći?“

Rimska izložba.

Rim, katolički vjerozakon i kršćanska umjetnost proslaviše 17. pr. m. jedan najljepših svojih danah, jer se toga dana otvorila veličanstvena, od sv. otca Pia IX. naredjena izložba proizvodah kršćanske umjetnosti i obrta. Već mjesto, odabrano za izložbu, kartuzijanski samostan u toplicah Dioklecijanovih, djeluje na čovjeka

Digitized by Google

veličanstveno; prekrasni samostan Sta. Maria degli Angeli jedno je najljepših djelah Michel Angelovih; kićeni luci, visoki svodi, poput valovah provaljujuće svjetlo, dvorište s vodometom i s četiristogodišnjimi cipresi, sve to sačinjava bi reć preshodan proslov k prekrasnim djelom kršćanske umjetnosti, što imadu uzhititi oko i srce gledaocu. Čim si unišao, gleda ti oko dug red liepih kipovah, basreliefah i hautreliefah, plastičnih skupovah, stranom u više bojah, divnih likovah u mozaiku iz tvornice vatikanske, starih i novih slikah, rezbarijah u drvu i bjelokosti, prilikah od tuča i gvoždja, uloženih i vajanih djelah. Osobito je bogata izložba kaleži, monstrancami i drugim posudjem za službu božju. Pahovah crkvenih i ruha svake vrste izložila je u veliku broju imenito Francezka. Beč i Belgija izložili su pontifikalnih i svećeničkih ornamenatah po ukusu srednjega vieka, kojimi se nasladjuje oko katoličko. Francezki tiskar Mame izložio je prekrasnu bibliju Doréovu u slikah a tiskarna propagande s ostalimi izvrstnimi tiskarijami glasoviti Codex Vaticanus. U toj nepreglednoj sili različitih tvorinah i umjetninah ugadjaju oku zastavice, barjaci, grbovi, napisi i paviljoni, a s druge strane uznose sluh ozbiljne i veličanstvene harmonije izloženih orguljah. Na ovtorenje te divne izložbe dovezao se sv. otac u svečanoj odori, a dočekao ga kardinal Berardi namjestni ministar javnih djelah, liepih umjetnostih i odbora za izložbu, te uveo u dvoranu, gdje je bio smješten prestol za papu, a oko njega poredani mnogobrojni kardinali, biskupi, prelati, profesori, umjetnici itd. Pošto je kardinal Berardi sv. otca sjedećega na prestolu svečanosti primjerenom besjedom pozdravio, odgovorio je sv. otac ovako:

„Ja sam tu općenitu izložbu djelah, protežućih se na službu božju, naredio, neka bude očevidan dokaz, kako vjerozakon katolički umjetnosti podaje u istinu duh i najuznositije misli. Ako se u slikarstvu divimo umirućemu sv. Jeronimu, kako ga kriepi kruh angjeoski, zahvalit nam je nadahnuću religioznom; ako udivljeni stojimo pred kipom Mojsijinim, komu s čela jošte odsieva veličanstvo božje, zahvalit nam je takodjer čuvstvu religioznom, pak isto tako zahvalit nam je vjerozakonu, kada s udivljenjem krugove motrimo šestila, kojim se nacrt pravio najvećemu i najdivnijemu hramu svieta. Katolički je vjerozakon vazda bio isti i netreba mu promjenah. Tko tvrdi, da i on mora da ima god. 1789., taj huli. (Uz tu natukvicu tičuću se jedne izjave grofa Fallouxa, gdje odgovara na list o. Gratrya naperen proti nepogrješivosti, odjeknula je dvorana burnim povladjivanjem). Rado sam tu općenitu izložbu naredio, neka bi unapriedila jedinstven lik u ornamentih za službu božju, jer je veoma željeti, da se i u tih nuzgrednih stvarih dodje do jedinstva. Ali vidim oko sebe mnogo iztočnih biskupah, koji se možda smućuju timi riečmi i boje, da jim se hoće oteti njihove posebne obrede. Ne! Umirite se. Neimamo namjere, niti smo je imali ikada ukloniti obrede, što su vam u običaju, ili dati jim drugo lice. Koji to tvrde, nepoznaju jih, ili ako jih poznaju, neumiju jih cieniti pravo. Oh! ne tu, ne u vanjskih tih nuzgrednostih traži se kod vas jedinstvo, nego ugledajte ga živo u disciplini. Crkva je dakle jedna i mora da ostane jedna, jer to je prvi biljeg, što joj ga je dao božanski začetnik, i kao u bitnosti jedna ostaje ona vazda nepomična, jer nije sagradjena na klomavu piesku, već na čvrstoj pećini: supra firmam petram. Ali ova sadanja izložba pokazuje dovoljno, kako joj ta čvrsta postojanost nepači, da bude najuspješnija i najplodnija promicateljica čovječanske umjetnosti i obrta, najkrepčija budnica djelah uma i civilizacije.“ Sv. otac zahvalio je svim, koji su pripomogli za tu izložbu i na nju poslali predmetah, pak udieliv apoštolski blagoslov završio. Pripustiv zatim članove odbora za izložbu i mnoge izložnike na poljubac noge pregledao je izložbu i pošto se za tu prigodu sastavljena pjesma odpjevala, vratio se uz kliku puka u vatikan.

Viestnik.

Zagreb. Gosp. Franjo Kellner, svećenik zagreb. nadbiskupije svršio je kano član višjega zavoda kod sv. Augustina nuz carski dvor u Beču stroge izpite iz naukah bogoslovnih i kano doktor bogoslovja vratio se doma. Duh. oblast namjestila ga je za privremenoga učitelja iz vjeronauka na vel. gimnaziju, a dobio je ujedno službu nadstojnika naukah u kr. plemićkom konviktu.

— G. Aleksa Padarčić upravljatelj postao župnikom u Noršićevu selu.

— Dne t. mj. preminu Franjo Gjurkovečki, župnik pod Belom.

— Krivnjom vatrenijih glavicah izašlo je kroz listove u sviet, kano da se u duhovnoj mladeži zagrebačkoga seminara stvoriše živo izražene, nakomice oprečne a mržnjom podgrievane i svadjom ter bojem u dva u tri ljuta neprijateljska tabora sabite stranke. Tko pozna ovakov zavod zrelijih i naučnijih mladićah, zna da nije bez mišljenja i razlike mišljenja, kakove već tko jest glave i ćudi; ali zna takodjer i to, da nemože biti ote strančarije i prepirke, a po nikoji način tolike, da bi vriedno bilo čuti u svietu. Čitajući ovakovu viest, pak još onakovim tonom, mora pomisliti jedan: to je strahota i kako se može trpiti u zavodu! drugi: ovakovo pravdanje i pisanje dečarija je nedostojna naobraženih mladićah; jedan: pod pritiskom je mladež, drugi: razuzdana je. A krivica je po svaki način u jednom slučaju za poglavarstvo, u drugom za ogromnu većinu mladeži, u obojem po vas zavod. Tako je i tu izašlo. Nego najmudrija politika za mladića svakoga, po imenu klerika, jest trsiti se svom snagom oko svoga naobra-

Digitized by Google

ženja i usavršenja. Godine ove i krasna prilika nikada se nepovratiše i nenaknadiše. Dobar domoljub jest svaki čovjek, ako je na svom mjestu pravi čovjek. Nije-li to, nije ništa. Reče velik duh: ako tko čudesa bude činio, a zanemiravao svoju dužnost, nevriednjak je i nitkov. Svećenik ako je neuk u svom nauku, nemaran u duhovnom poslu, nesputan u žiću, nesdušan u obsegu svoje vlasti i moći, makar se od samoga domorodstva razvikao, nije ništa nego zatridom ili štono mu se veli: ruina populi sacerdotes mali. Bude-li tko uman i sviestan, riečju dobar duhovnik: sve je dobro, a krasan je skupa domoljub. A nije lahko, osobito danas postati dobrim duhovnikom; jer se tomu hoće osim naravnoga dara i milosti božje puno učenja, vješbanja i samozataje. — Tim smierom i s tom poglavitom zadaćom ima u seminaru biti jedna jedina velika stranka; porad poštenja svoga i svete stvari mora takodjer sama ona nastojati, da se svaki ud zavoda u nju sluči ili tvrdoglav i nespokoren izluči iz zavoda. Gospoda klerici naši čuše medjutim ovom prigodom od svojih poglavarah bez dvojbe nauka više, nego su sami željeli; ali neka je bez zamjere, što se i mi, budući stvar javna, morasmo nametnuti za spirituala i namieniti jim dva tri redka špiritualne lekcije.

— Poznato je, da se jurve ovoga proljeća ima otvoriti u Osieku sirotište Kohlhoffer-Huttler-Monspergovo, pak da je takodjer po statutih jedno mjesto odredjeno za duhovnika, zavodu drugu glavu, ter kako za sve tako i za to razpisan natječaj. Nego dopis osiečki u 48. broju „Agr. Ztg.“ pripovieda nam, da je gradsko vieće jurve odlukom od 10. siečnja t. g. zamolilo vladu, neka bi tu ustanovu statutah promienila. U skupštini od 28. velj. odlučilo vieće ostati pri prvašnjoj odluci, da bude dosljedno, i svi nazočni starešine osim jedinoga Marinovića glasuju proti duhovniku. Razloge složi neki Weinmiller u ovu umjetnu kitu: Zakladnici polažući tolike žrtve prije 80 godinah prepustiše odluku i naredbu kralju, jer se nemogoše povjeriti svojim oblastim, magistrata pako u ono vrieme nije bilo nikakova. Pak su onda bila sasvim druga vremena nego su sada, k tomu smo mi, veli Weinmiller, toliko doživjeli žalostnih dogodjajah ter se osvjedočili kako je pogibeljan i poguban duhovnik u školi i učioni, gdje su djevojke. U obće, dok se god nedokine coelibat, neima se u taj zavod primiti nikakov duhovnik. — Tako razložio W. sve primljeno, pravnici toga vieća imaju dobro razložiti predstavku za vladu. Premučan bi bio posao razglabati quodlibet naroda, vjere, morala i kulture ter pogadjati kakova je smiera; jer tu o stanovitu smieru nemože biti govora. Gradsko vieće osiečko pokazalo je na više putih, da za kler ima posebnu mjeru, pače to je pravi brus, na kojem ono svoj liberalizam brusi. Nego i to je svejedno. Nam je samo namjera prijaviti štiocem viest i objektivno kojom besjedom ocieniti stvar. — Zakladnici osiečkoga sirotišta živjeli su upravo u vrieme, koje je mal ne na vlas jednako našemu vremenu, pak ako oni tada zaželiše u svojem zavodu vidjeti duhovnika, stvar je dobro promišljena i kano tvrda njihova volja mora se poštovati, osim što sama narav zavoda ište duhovnika, gdje su srce i pamet na pravom mjestu. Drugo ako zakladnici prepustiše odluku kralju, s kojim si pravom i obrazom prisvaja to gradsko vieće osiečko? Veli gradsko vieće, što ga izkustvo uči o pogibeljnosti duhovnika u ženskom zavodu. Mi nepoznamo g. Weinmillera, nego po svaki način ob ovakovu duhu smiemo za sigurno reći, da on zna barem stotinu primjerah, gdje od oženjena čovjeka nije sigurna tudja žena ni djevojka, makar da reknemo od ožen jena čovjeka morda uprav. Weinmillerove gradje i petlje. Ima svoje petlje ljudih, pred kojom nije sigurna ne jedna nego nijedna i ničija, što se ženskom zove, najmanje sigurna pod istim krovom. Ali i to je svejedno. Ta to će biti zadnja briga i strah onih starešinah gradskoga vieća — pak se nebi niti spominjalo, da se nemora mjera za popa okrenuti. — Ako se uzme u plaći izmed prve i druge glave razlika za 500 for. (ravnatelj 900 for. duh. 400 f.), a više jošte uredba zavoda i zrak, u kojem ima zavod živiti i rasti: tada izuzam poglavarsku zapovied i strogu dužnost u takov zavod nevuče želja nijednoga svećenika. — Smiemo reći, da duhovnika nebi začarao niti krasni spol, što bi se predlogom gradskoga vieća osiečkoga morda tu nastanio. A zanimljivo je već sada čuti, kako se u istom dopisu pripovieda prvi zametak zavodu. Jur 27. velj. minuo je rok dokle bi se bilo imalo prijaviti 60 sirotah; nu prijavilo se je samo 8, i što je grad prvo djece pomagao 10. Odlučilo se vladu moliti za produženje roka, pak s propovjedaonice i bubnjem po ulicah razglasiti. Nedao Bog ali se može dogoditi da se niti bubnjem niti pandurskim štapom nebudu sirote dale u takov zavod. Prem je g. Weinmiller dosta razgovetno očitovao, da se tu vlada nebi smjela pačiti, mislimo za stalno, da će ona ipak sl. gradskomu vieću pokazati prave granice njegova prava i vlasti, kako je već bilo više putih.

Ugarska. Vierski zakon novi došao je u sabornicu. Ugarska neće da zaostane za Austrijom, jer kažu da je drugimi riečmi sve isto, što i s onu stranu. Zakonska osnova drži se s veće strane obćenitih načelah i izrekah prepuštajući drugo zakonarskom sboru. Obćenita vierska sloboda i jednakost, država vrhovni nadzor nad svakom vierskom družbom — to su poglavita načela. Osobite povlastice državne u pogledu katoličke crkve ostaju — dok se provede autonomija. Ženitba je gradjanski ugovor, kojemu da bude valjan, nesmeta ništa razlika vjere (dakle niti židovska). Roditeljem ostaje prosto odgojiti djecu u kakovoj vjeri sami hoće. Obćenita groblja neznaju za vjeru. Sve tomu zakonu protivne ustanove dokidaju se (dakle i konkordat). Zakonska osnova nosi i svoje razloge, pak se tu obećava takodjer obligatorna ženitba. Naravno: u liberalnom

Digitized by Google

taboru velika je klika; a listovi svake boje liberalne nesmažu za dosta hvale.

Švicarska. Kolika je protestantska tolerancija, pokazalo se i nedavno, gdje se zabranilo pokojnoga kardinala Reisacha tielo genevskim zemljištem voziti. Moralo se s truplom obaći daleko. Da se je stari koji i ultramontanski grad biskupski sjajnu sprovodu kojega republikanca ili slobodoumnjaka ma ikako samo stavio na put — koliko bi se tu vikalo, grdilo, praskalo! — Ali gdje protestantski Rim kalvinsku svoju kiku onako na sredovječnu i danas jošte češlja i plete, gdje liberalna dakako policija republike genevske pače proti mrtvu tielu naredbe izdaje tendenciozne, gdje slobodna država sama svjedoči o sebi, kako je kukavna — tada liberalni prosvjetitelji bečki toga ni nevide ni nečuju, nemiču se poput kipovah od kamena, šute kao mrtvi, gdjekoji tek spominje to s podsmjehom blagohotnim samo kano „kuriozum.“

Francezka. Dne 25. veljače umro kardinal Jakov Ludovik Mavricij Bonald, nadbiskup lionski, primas Galije, a umro u Lionu u svojem dvoru 83 god. star. Rodjen 30. stud. 1787. bio je četvrti sin onoga vicomta L. Gabr. Bonalda, koj se je svojim pisanjem naročito knjigom „Legislation primitive“ glasovitim učinio. Učio je nauke kod sv. Sulpicija, za rana s Perignyem kano tajnik putovao u Rim rediti posle medju Francezkom i rimskom stolicom. Kašnje bio glasovit propovjednik; god. 1823. postade milostinjarom kralja Karla X. i biskupom. God. 1840. za kardinalom Fesehom dobi nadbiskupsku stolicu lionsku, s kojom je spojena primacija galijska. Godine 1841. postade kardinal svećenik rimske crkve. Pod gradjanskim kraljestvom borio se Bonald marljivo za slobodu nauka; kano kardinal imao je pod drugim carstvom po zakonu stolicu u senatu. Zadnjih godinah uveo je u svoju biskupiju Breviarium Romanum (poznato je, da je lionska crkva imala svoj obred). Veledušan i darežljiv kako je bio, bio je vrlo obljubljen u Lionu; pravi je to bio uzor duhovničkoga velmože i prelat grand seigneur u podpunu smislu rieči pravi crkveni glavar. Jednostavan u držanju i ponašanju, a opet dostojanstven uzvelićavao je svojom osobom svaki svečani čin, i kako se je reklo za Fenelona, tako se može reći i za njega, da je u njem rodna plemenština sdružena s plemenštinom duha i srca.

* Crkva u Velikoj Britaniji ima sada 9 nadbiskupijah i 70 biskupijah; 1354 crkvah i kapelah; 69 mužkih religioznih zadrugah i 233 ženskih. U kući lordah sjede 23 katolika, a u kući zastupničkoj 36 članovah katolikah.

* Studiosus Fr. Los na bečkom sveučilištu, rodom iz Koruške a siromašan do skrajne nužde, darovit je vrlo pjesnik, pak se domisli, zar ga njegova posestrima vila nebi barem jedan put pomilovala i pošteno nahranila, i napiše pjesamah s naslovom: „Ubogi djaci“ i posveti svezak nadvojvodi Raineru. Princip obaviestiv se da je ubogi djak pošten i vriedan, primi posvetbu, a u zajam pjesniku posla pred Božić svezanu knjižicu od 30 listovah, nu svaki je list banka od 10 for.

* Dični Karlo Vogt dobar je posao napravio u Gradcu: s 2400, što je dobio za svoje dve tri prelekcije ode u Beč, a od onuda u Prag po istom poslu. U Beču, kako javni listovi pripoviedaju, dočekao ga prosvjetni ministar dr. Stemayr, pak da mu je pače očitovao mogućnost, dabi isti Vogt bio pozvan na sveučilište bečko.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano čl. III. reda: gg. Antun Pelz, naporuč. pukovine ogul.; Antun Pavlović u Ogulinu; Ivan Domijan, župnik u pukov. ogulin.; gdčna. Marija Božićević u Ogulinu; Ivan Pobar, župnik u pukovniji ogulinskoj; Nikola Pavlić, učitelj u pukovniji ogulin.; Pavao Mandić, podučit. u puk. ogul.; Sava Kosanović, stražm. u puk. ogul.; Josip Zagvozda, djak u Brdovcu; Franjo Sabljak, carin. prijam. u sv. Jurju kod Senja; Mato Jelinić, učit. u sv. Jurju kod Senja; Nikola Homotarić, kapel. kod sv. Marije u Medjumurju; Srećko Švaglić, žup. u Mrkoplju; Antun Budiselić u Mrkoplju; Jakov Papić u Mrkoplju; Ivan Starčević u Mrkoplju; Jakov Starčević u Mrkoplju; Živko Ogjić, kapelan u Mitrovici; dor. Julij Liebald, prof. bogosl. u Djakovu; August Vučković u Petrovaradinu. Pokloniše družtvu rodoljubi na Jelenskoj dne 27. prosinca p. g. 1 for. 40 novč.; na Osjekovu dne 20. siečnja 4 for. 10 novč.; na Voloderu dne 27. siečnja 2 for. 50 novč.; o. Lovro Kavor, franjev. iz Ivanića 1 for.; ukupno 9 for.

(*Književno*). U knjigarni Leopolda Hartmána u Zagrebu izašla je na ogled i prodaju slika: „Zdravo Marija!“ od krasopisca g. Karla Stipetića. „Otče naš“, od istoga umjetnika bio je prije nekoliko godinah dobro primljen, obećao je onda i svatko je želio, da k „Otče našu“ bude „Zdrava Marija“, jer se jedno s drugim popunjava, pak evo sada slike u osam bojah liepo i umjetno izvedene. Visoka je 17, široka 18 palacah, a ciena joj je 1 for. 20 novč. Tko zaželi poštom Hartmánova knjigarna šalje u svitku, samo se prida poštarine 15 nč. dakle 1 for. 35 nov. Ista knjigarna stavlja slike u pozlaćene okvire sa staklom, a za cienu od 1 f. do 1 f. 40. Sama se preporuča svakoj kršćanskoj kući, a osobito, tko već ima prvu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

KONCIL.

Pravilo je gotovo, da se svake sedmice drže po četiri občenite kongregacije, to jest u ponedjeljak, utorak, četvrtak i petak. U kongregaciji od 8. veljače dokončana je razprava o pitanju crkvene discipline, a konac sve duge razprave bio, da je dotična osnova povraćena u svoj odbor. U 25. kongregaciji držanoj 14. veljače u vatikanskoj sab. dvorani proglašeno je, da su nadbiskupi barski i skadarski, pak malinski i salernski dobili stolac medju primasi, pokle je na njihovu prošnju odbor quaerelarum razloge priznao. Prijavljena je takodjer smrt nekojih biskupah. Na redu bio je takodjer predlog, da bi i kako bi sastaviti za svu crkvu skupni katehizam, a duga razprava dokončana 22. veljače. Nad. Haynald kaže se, da je u žestoku govoru zalazio osobito na breviar, pak mu poslje opomenah uzkraćena rieč. Razdieljeno je saborašem osam novih šematah. Tolika množina biskupah posvećenih i ap. vikarah na saboru, kako se mora razabrati iz novinah, jest s mnoge strane kamen smutnje; a ne samo što se veli, da si je rimska kurija pozvala koga si je hotila, nego se veli, da neimaju prava biti u saboru. „Vidi se, piše jedno pismo na „A. A. Z.“, da jakost rimskoj stranki (Romanisten-Partei) stoji u množini po papinskom pozivu upuštenih naslovnih biskupah i apost. vikarah ili misionarskih biskupah, dakle ljudih, koji ili neimaju nikakova puka ili jim je jošte u zametku, koji neimaju koga ili šta zastupati, zato niti svjedočiti za vjeru biskupije, koje niti neimaju.“ Tako ili slično javiše se i drugi nekoji listovi. Na to se odgovara, da je za sve izašla jedna te ista pozivnica, koja je sve jednako pozvala; pozivno pismo poslano je na biskupe ordinarije od papinske stolice, na misionare razposlala je nje propaganda, a na biskupe posvećene nije posebice niti slano, nego je svaki mogao saznati preko svoga ordinarija, ter jedni jesu a drugi nisu došli. A da ap. vikari i posvećeni biskupi imaju pravo biti na koncilu, stoji za nje isti razlog, koji takodjer za biskupe ordinarije. Jer „položaj i moć episkopata dobiva svaki, ako je primio biskupski red i posvetbu, bio njegov stepen u vanjskom upravljanju i vladanju visok ili nizak. Svi biskupi s papom jedna su jednota, u kojoj se crkva prikazuje i zastupa. Gdje se pita za vladanje sve crkve na ovršivanje oblasti, od koje svaki biskup ima svoj diel, svi su oni samo jedan stepen, vrhovna hierarhija. Ova jednakost pako može se pokazati i činom stvoriti samo na občenitom saboru crkvenom.“ „Božanske naredbe jest samo episkopat, ne pako vanjsko razdieljenje crkvah na biskupije i ovih medju biskupe.“ „Jer je hierarhija Bogom naredjena i ona po božjoj naredbi dobila pravo vladati crkvom, biskup pako po svetom redu postaje članom hierarhije i po hierarhiji dobiva pravo vladati: jest zato biskup po božanstvenom pravu dionik občenite vlade crkvene. Po takovu njegovo pravo stolca i glasa na saboru nepolazi iz papinoga predanja, nego je ex jure divino vlastito pravo njegovo. Bezuvjetnu povlasticu biti na koncilu imaju sva potrebita uda hierarhije — svi biskupi bez obzira na njihov osobiti hierarhičan položaj i stepen, pak je-li imaju biskupiju ili ne.“ (Schulte). Sve je to pravo, kako Schulte piše; nu čudno je pri tome to, kako ista stranka Schulte-ove izreke zna navoditi, kada je na njezino. Nego osim što se iz Schulteovih izrekah dade izvesti nauk protivan nauku njihovu o pravu biskupskom u crkvenoj vladi, neopaziše valjda ni toga, da u saboru sjede mnogi, za koje pravo iz ovih izrekah nije dokazano, i koji osim papinske povlastice za sebe neimaju dokaza.

Puno je govora zadalo pismo nadbiskupa parižkoga pisano iz Rima u Pariz na Surata, arhidjakona njegove prvostolne crkve, a objavljeno u nekoj duhovničkoj skupštini. O trajanju koncila piše Darboy s ostalim: „Kada se čini dužnost, dobro je uviek. Ali mi je po svemu tomu tu dug čas, ter ću biti sretan, kada me dužnost slažući se s ćuti mojom bude dovela u sredinu množine prijateljah, za koje je ovo pismo namienjeno. Neima više dvojbe, da će oko uzkrsa sabor oli vas posao svršiti oli se odgoditi pak posao u prosincu opet preuzeti.“ Govorilo se je i po istom Rimu, da će se sabor oko uzkrsa odgoditi; nego se od tuda upravo sada poslje pisma Darboyeva takova viest pobija, rekši, „da u Rimu ima strpljivosti, pak će se dočekati konac, makar se zavlačilo (tobože sa strane opozicije) bez konca.“ Nego svejedno ima razloga, zašto se može previdjati, da se sabor skoro poslje uzkrsa mora odgoditi, ako mu nebude moglo biti konca. Jedan razlog broji se, što biskupi jako boluju i umiru. Taj razlog kano da nevalja, jer računa se, da od god. 1864. umire svake godine 38 do 50 biskupah, ili srednjim brojem 44; a jer je pod ovim papom broj biskupah narastao za stotinu, može se u godini računati 50 smrtnih slučajah, ili na mjesec 4 slučaja. Od 681 stranjskih biskupah, koji već od početka mjeseca prosinca tu borave, umroše mjeseca prosinca 2 (biskupi iz Přemisla i Foggije), mjeseca siečnja umroše 3 biskupa: Panama, Tarbes, Veracruz, mjeseca veljače umro biskup iz Leride, dakle od mjeseca prosinca do 10. veljače 6

Digitized by Google

biskupah. Kardinal Pentini neima se ovamo računati, jer je domaći. U istoj dobi umrla su još vani četiri (Sabina kard. Reisah, Spira, Nantes, Monaster). To jest u 72 dana umrlo je svega skupa u gradu i u svietu 10 biskupah, manje dakle, nego bi po gornjem računu na toliko vremena došlo. Nije dakle toliko kriv rimski zrak, prem je istina, da ljeti jest za neobvikla škodan.

Osim zraka rimskoga i načina života može jošte biti svašta, što saborskoga otca može izmučiti i dug mu napraviti čas.

To se vidi kano gotova istina, da se je do sada pisalo, govorilo, sjedilo i slušalo vrlo puno, nu sve za slab napredak sabora. Prije svega vidi se tomu kriv saborski poslovnik i postupak. Biskupi njemački, austrijski, ugarski i hrvatski, previdivši zapreke obratiše se jurve 2. siečnja t. g. spomenicom na svetoga otca, a to liepo pismo, koje prilično na vidjelo prikazuje vas postupak saborski, evo diljem.

„Sv. otče! Poslje tri stotine godinah sastadoše se pozvani biskupi iz svega svieta u obći sabor, da, kako Tvoja svetost u pozivnom pismu reče, sve što u ova huda vremena treba za slavu božju, za vjekoviti spas ljudih i obćeniti mir i slogu, dodje na razpravu i viećanje. Opominjući se apostolskih riečih i svetu dužnost svoju imajući pred očima, naime raditi, da zadaća sabora što sretnije bude svršena, dužni smo Tv. sv. predočiti zapreke dobru razvitku posla.

U sinodi od 700 i preko prelatah sa svih pet stranah svieta nije obćeniti sastanak sam dosta za tanko i jezgrovito prosudjivanje stvarih, ako pred obćenitim sastankom stvar nebude prije prošla kroz skupove manjega broja (coetus, odbor). Pokle je 20 do 30 otacah u takovu odboru stvar zrelo promozgalo i prosudilo, više će oni moći stvar drugim razbistriti, nego bez dogovora, razprave i sporazumka šestdeset drugih. Povrh toga ima tu muževah osobite učenosti i izkustva, koji prem dobro znadu latinski nisu vikli govorenju (a u odboru mogli bi govoriti drugim jezikom). Mjesto za viećanje odredjeno jest ravno vrlo slavno, budući blizu groba sv. Petra, nu za govorenje neprikladno. U prvoj obćenitoj skupštini od govornikah, prem nekoji bijahu jaka glasa, nije bio nijedan jedini, da bi ga svi otci mogli razumiti, pak i potle, kad je saborska dvorana sužena, velika strana skupštine nemože govornika tako čuti, da bi ga mogla u pameti slieditи.

Vjere dostojni muževi uvjeravali su, da stenografična izvješća tiskana jošte istoga dana budu mogla doći otcem u ruke, neka se ono, što je uteklo uhu, pismom popuni. Ali se u tom ufanju prevarismo. Zato Tv. sv. neka dopusti, da se otci za svoje besjede, rečene u javnoj sjednici, smiju poslužiti štampom, bez dalje zabrane, osim ote, da se nesmije drugamo davati, van samo članovom sabora, ter da budu pod tajnom tako, kano i druga saborska pisma. Biskupi obć. sabora, za ono, što za viećanja reknu, osim sabora, komu si Ti glava, sigurno neimaju na svietu sudca ili censora. Sveti otče! Po Tvojoj odličnoj mudrosti lahko češ uvidjeti, da u ovakovih okolovštinah, gdje sab. otci rečenih govorah s većine nerazumiše, a kašnje jim se za čitanje nedavaju, nemože biti pravoga viećanja.

Ako bi se drugčije moglo naći mjesto, gdje bi se bez muke moglo razumiti prelate, takodjer i one, koji su slaba glasa, to bi i tada još za veliku korist bilo, kada bi otcem pred oči došlo, što je u prvašnjoj sjednici govoreno. Tu se radi o poslih skrajne vriednosti, a više putih netreba više nego samo jedna preinačena rieč, da se smisao pokvari. Povrh toga željeti je, da otcem bude dopušteno misao svoju o težjoj stvari prijaviti pismeno; jer na takov način moglo bi se mnogo toga dodati i umetnuti, što da bi se razlagalo i razpravljalo u obćenitoj sjednici nije dosta niti vremena niti jakih plućah. Što se proteže na vjeru, to se sve skupa drži, ali u mnogom pogledu drži se to takodjer discipline. Ako se dakle otcem nebudu predavali svi predloženi spisi, koji se protežu na vjeru i disciplinu, to otci očitujući svoju misao nemogu znati: je-li ono, što bi oni željeli predložiti, dodati ili promieniti nije morda rečeno u kakovu spisu drugom, kojega pred njim nije, i je-li se tamo dobro slaže, kamo bi on svoj predlog rad uvrstiti. Kolika ište korist pače potreba, da bi se prelati na samu dogovarali, kaže se samo. Takov se dogovor već drži, i kako sama stvar hoće, sastaju se osobito oni otci, koji govore isti materinski jezik, ili što jošte bolje treba pamtiti, u onakovih zemljah čuvaju gospodnje stado, gdje ako i nije isti jezik, a to su isti običaji i državne uredbe, tako da crkva u istih zemljah zauzima prama državi i gradjanskomu družtvu isti položaj i crkveni glavari zato u ova težka vremena imaju istu borbu. Po takovu trebalo bi otce porazdieliti na šest različitih razdjelah, a svaki razdjel prijavio bi odboru, kamo stvar spada preko dva svoja poslanika nazore i razloge. Takova naredba nebi posve ništa pačila odborom u službi, koju si jim Ti naložio, nego bi jim pače pomoglo riešiti dužnost; odluke, koje bi imao ustanoviti koncil, došle bi itako na sitnu razpravu, pak zli jezici nebi imali nikakove izlike za klevetu.

Zato Te, sveti otče, molimo, naredi: 1. Da se osnove za vjeru i disciplinu otcem što prije porazdiele; 2. da otci smiju držati sastanke i svoje mnenje očitovati odborom kroz poslanike, kako mi razložismo; 3. da otcem bude slobodno besjede tako u obćenitoj kako u posebnoj skupštini rečene, štampati a sve i svaku pod istim propisom tajne, pod kojom stoje i druge osnove. Rim 2. siečnja 1870.

Na ovu prošnju prvi put nezna se, da je došao ma kakov odgovor. Mjeseca veljače izašla je opet predstavka na kardinale-predsjednike podpisana od više prelatah, a tuži se, samo nekoliko oštrije i odlučnije, na sabornicu, za koju vele, da je najveća neprilika, viećanje da čini nemogućim, konac sabora pogibeljnim, kojega nemogu na svoju dušu uzeti, a zahtieva,

Digitized by Google

da bi se sabor porazdielio na odbore, kroz koje bi svaka stvar imala proći. — Je-li nije li odgovor na ovu, neka je kako je: izašao je glede saborskoga poslovnika novi „decretum“, kojega evo u izvoru latinskom:

Apostolicis Litteris, die 27. novembris anno proxime superiori editis, quarum initium Multiplices inter summus Pontifex ordinem generalem constituit in Vaticani Concilii celebratione servandum, in iisque, praeter alia, certas quasdam regulas tradidit quibus rationi disceptationum a Patribus habendarum consuleretur.

Iam vero ipse Sanctissimus Dominus propositum sibi finem facilius assequi cupiens, nec non rationem habens expostulationum quae a plerisque Concilii Patribus haud semel exhibitae sunt ex eo quod disceptationum Conciliarium series in longum plus aequo protrahatur; ex apostolica sua sollicitudine quasdam peculiares pro Congregationum generalium discussionibus tradere normas constituit, quae praestitutum generalem ordinem evolvendo, atque integram servando eam discussionum libertatem, quae catholicae Ecclesiae Episcopos deceat, pleniori expeditiorique ratione ad rerum tractandarum examen, disceptationem et deliberationem conferrent.

Quamobrem Cardinalibus Congregationum generalium Praesidibus in Consilium adhibitis et quaesita etiam sententia Patrum peculiaris Congregationis recipiendis expendendisque Episcoporum propositionibus, idem Sanctissimus Dominus noster sequentes ordinationes edendas servandasque mandavit:

1. Distributo schemate Concilii Patribus, Cardinales Praesides Congregationum generalium congruum tempus praefigent, intra quod Patres ipsi, qui aliqua in schemate animadvertenda censuerint, ea scripto tradere debeant.

2. Animadversiones hoc ordine exarandae erunt: ut primum illae scripto adnotentur quae schema generatim respiciunt sive integrum sive divisum, prout a Praesidibus indicatum fuerit: deinde illae quae ad singulas schematis partes referuntur, schematis ipsius ordine servato.

3. Qui ex Patribus animadversiones vel in verba vel in paragraphos propositi schematis afferendas putaverint, novam verborum vel paragraphorum formulam subiicient in locum prioris in schemate substituendam.

4. Animadversiones a Patribus Concilii hac ratione exaratae et propria subscriptione munitae Secretario Concilii tradentur, eiusque opera ad respectivas Episcoporum deputationes transmittentur.

5. Postquam huiusmodi animadversiones expensae fuerint in conventu eius deputationis, ad quam pertinent, singulis Patribus distribuetur schema reformatum, una cum summaria relatione, in qua de propositis animadversionibus mentio fiet.

6. Schemate una simul cum supradicta relatione Patribus Concilii communicato, Cardinales Praesides diem statuent Congregationis generalis, in qua discussio inchoabitur.

7. Discussio fiet primum generatim de schemate integro vel diviso prout Cardinalibus visum fuerit, eaque absoluta, de unaquaque singillatim schematis ipsius parte disceptabitur; proposita semper in hac singularum partium discussione ab oratoribus formula expensi schematis periodo vel paragrapho substituenda, ac praesidibus post habitum sermonem scripto exhibenda.

8. Qui de reformato schemate loqui voluerint dum suum disserendi propositum praesidibus significandum curabunt, innuere pariter debebunt, utrum de toto schemate in genere, vel de eius partibus in specie acturi sint; et quatenus in specie, de qua schematis parte sibi agendum esse statuerint.

9. Liberum erit cuique ex respectivae deputationis Episcopis, impetrata a praesidibus venia, oratorum difficultatibus et animadversionibus respondere: ita tamen ut facultas ipsis vel statim post oratoris sermonem eloqui, vel pluribus insimul oratoribus eadem super re disceptantibus reponere, idque vel eodem vel alio die perficere.

10. Oratorum sermones intra fines propositi argumenti cohibeantur. Si quem vero Patrum extra metas vagari contingat, praesidum erit ad propositam quaestionem ipsum revocare.

11. Si discussionum series, re proposita iam satis excussa, plus aequo protrahatur, Cardinales praesides postulatione scripto exhibita a decem minimum Patribus, Congregationem generalem percontari poterunt, an velit disceptationem diutius continuari; et exquisitis per actum assurgendi vel sedendi suffragiis, finem discussioni imponent, si id maiori Patrum praesentium numero visum fuerit.

12. Absoluta super una schematis parte discussione, antequam transitus fiat ad aliam, Cardinales praesides suffragia Congregationis generalis exquirent, primum quidem super propositis in ea ipsa discussione emendationibus, deinde super integro partis examinatae textu.

13. Suffragia tum super emendationibus, tum super singularum partium textu ita a Patribus Concilii ferentur, ut praesides distinctis vicibus ad surgendum invitent primum eos qui emendationi vel textui assentiuntur, deinde eos qui contradicunt: recensitis autem suffragiis, id decerneter quod maiori Patrum numero placuerit.

14. Cum de omnibus schematis partibus hac ratione suffragia lata fuerint, de examinato schemate Patrum sententias Cardinales praesides rogabunt. Haec autem suffragia oretenus edentur per verba placet aut non placet; ita tamen ut qui conditionem aliquam adiiciendam existiment, suffragium suum scripto tradere debeant.

Datum Romae die 20 februarii, anno 1870.

Philippus Card. de Angelis, praeses.
Antonius Card. de Luca, praeses.
Andreas Card. Bizzarri, praeses.
Aloysius Card. Bilio, praeses.
Hannibal Card. Capalti, praeses.
Iosephus Episcopus Sancti Hypoliti, secretarius.

*

Digitized by Google

Kako je dakle s koncilom?

Parižki „Moniteur“ donio je jur 14. p. m. pod naslovom „Stanje stvarih u Rimu“ obširan članak, koj tako živo, i koliko možemo suditi po inih konstatiranih okolnostih, tako istinito riše stanje i položaj koncila, te se nemogosmo oteti, da ga diljem, premda ponješta skratjena, nepriobćimo svojim čitaocem. Mi ćemo mu na koncu dodati njekoliko svojih opazakah.

Iztekla su, veli, skoro dva mjeseca, što je otvoren koncil, a još nikakve definicije, nikakova dekreta. Odakle ta polaganost? Pokušat ćemo joj naći i razložiti uzroke, osnivajući se na dvomjesečno izkustvo i na fakta, koja su izvanska javna i svemu svietu poznata.

1. Najprije valja se vratiti stvari na početak. Prva bijaše nesretna misao, od koje koncil sada pati to, što se hotilo stvoriti, da tako rečem, koncil pred koncilom, koncil bez biskupah. To su bile kongregacije theologah i kanonistah, glede kojih se opazilo, jedno da su im članovi bili izabrani s pogledah najeksklusivnijih, a drugo, da su većina njih bili ljudi više spekulativni nego li praktički. Odatle je sliedilo, da su jedni radili kano strančari, a drugi kano profesori, sastavljajuć bi reći više kakove kursuse, nego-li pripravljajuć dekrete. Pa su si ipak njeki utvorili, da biskupi ljudi od izkustva, došavši u Rim neće imati drugoga posla, nego da sankcioniraju svojim odvjetom radnju ovih konsultorah. Mislilo se morda tako pospješiti otcem posao, al su se usuprot tako stavile velike zapreke.

Otcem pako samim nije se unapried bio priobćio nikakov program; oni se nisu mogli pripravljati za pitanja, koja su jim se imala predložiti. A kada dodjoše u Rim nedade jim se da razlažu i stvaraju definicije, kako bi jih oni sami znali zamisliti, niti da govore svietu svojim jezikom. Pred njimi stoji jur gotov tekst. Istina oni mogu oko tih šematah gdje šta s velikom mukom prenačinjati, al u cielo i veliko koncil bit će ono, što su stvorili theologi i kanonisti.

2. Biskupe došavše u Rim dočeka saborski poslovnik na golemu njihovu zapreku. Nisu si ga oni sami stvorili kano otci u Trientu, nego jim ga je naredio papa. Pače oni si nemogoše izabrati nikakova saborskoga činovnika ni tajnika ni skrutatorah. K tomu je onaj poslovnik osobito stegnuo slobodu biskupom. Njeki se požuriše reći unapried, da je to tako trebalo, a g. Veuillot reče tja, da je trebalo biskupom uzeti slobodu na zlo. Doista ružna pogrda za biskupe a gadno prilizavanje prama apost. stolici. No sad su se jurve pokazali tomu poslovniku golemi nedostatki: on je natjerao koncil na akte, kojimi se sloboda otacah jako povriedila, i sagnao ga na put pun neuklonivih težkoćah. Ti akti su izbori u odbore; ote težkoće jesu upravo ono, što koncilu neda napried.

3. Poslovnik ustanovljuje pet odborah: jedan si je papa pridržao, da ga sastavi izključivo sám; za druga četiri mogli su imenovati otci.

Poslovnik nepriznaje otcem nikakve inicijative. Odbor, kojega je papa sám imenovao, on jedini odlučuje, koje se pitanje smije, koje nesmije predložiti saboru. Nikakov predlog učinjen od otacah, ništa nemože u sabor van preko ovoga odbora; a on može raditi kako hoće: dopustiti ili zabaciti bez priziva i bez ikakva izvješća dana koncilu. Onomu, koj bi kakvo pitanje stavio, nije slobodno doći u odbor, da svoj predlog razjasni, brani. A nad svemogućnošću ovoga odbora još stoji papa, koji si je pridržao, da sudi u zadnjoj inštanciji, i da zabaci, ako mu se svidi i ono što bi odbor bio propustio, tako da je na posljedku sva inicijativa biskupska predložena ovomu odboru i dobroj volji papinoj. Sada taj odbor sastavio je papa od kardinalah i biskupah, s veće strane talijanskih i takovih, koji su poznati kano izrični pristaše osnovam rimske kurije. Tako je sloboda biskupom glede toga, da jim se želje na koncilu čuju, sasma iluzorna, ili pače niti je neima.

4. I u druga četiri odbora naći ćeš zaprekah, koje smetaju otcem slobodno djelovanje, ako tim odborom promotriš jedno važnost njihovu, drugo način, kako su izabrani, napokon onu većinu, koja jih je izabrala. Najprije netreba ove odbore nipošto sravniti s onimi sborovi, u koje bijahu u Tridentu razdieljeni svi otci. Ovdje 700 biskupah stoji izvan odborah, i ostat će dok bude trajao koncil, budući da se odbori neponavljaju.

Sada vidi, kolika je tim odborom važnost. Oni izključno čine posao najodlučniji: oni sude o kritikah, što se učiniše glede šematah, niti je otcem slobodno doći da se pred njimi izjasne; oni revidiraju po svojoj glavi tekst, koji se ima na novo podvrći deliberaciji koncila. Ti pako toli mogući odbori kako su izabrani? Tako da izbirači nisu sami znali, zašto ovoga ili onoga izabiru. Naravno, jer biskupi jedva što dodjoše u Rim, nisu imali prilike jošte spoznati se. Zato je stanoviti broj biskupah bio zamolio sv. otca, neka bi se sva skupština razdielila u stanovit broj odsjekah. Ždriebom ili drugčije, pa pošto bi se u takih manjih sborovih otci bili bolje upoznali, da svaki odsjek za svaki onaj odbor izabere stanovit broj članovah: tako bi izbor učinjen u generalnoj kongregaciji sbilja representirao svu skupštinu. Nedobiše ni odgovora! Poslje toga nastojali su biskupi, da se skupe u hrpe po narodnosti ili jeziku. Niemcem, Ugrom, Hrvatom jest to pošlo za rukom i odtuda snaga tomu episkopatu na koncilu. Francezi nisu bili tako sretni, a zato se imaju zahvaliti najviše svojim vodjam kardinalom Bonnechose-u i Mathieu, to jest njihovoj slabosti, a opiranju rimske kurije. No napokon slabo bi jim i to bilo pomoglo glede izbora u one odbore, kako se to vidi u Niemacah, koji takodjer nemogoše proturati svojih pravih kandidatah. Jer je saborska većina, o kojoj ćemo odmah govoriti, izabirala po službenih listah, koje je razdielio komitè pod predsjedničtvom onoga kardinala, koji je danas predsjednik koncilu. A sastavljajuć te liste (imenike kandidatah) nije bilo ohzira morda na želju biskupah

Digitized by Google

bilo francezkih ili njemačkih. To dokazuju positivna fakta: jer taj n. p. biskup premda preporučen od svojih zemljakah nedodje na listu i nebude izabran, a taj opet, na kojega oni ni mislili nisu, stavi se na listu i bude izabran.

Rečene pako liste, koje su iz skrutinijah izilazile iste bez promjene, te tako odavale onaj mig, kojemu se je većina pokoravala, one su odkrile taj faktum, koj će nešto reći, da su svi biskupi, za koje se je znalo ili sumnjalo, da nisu za definiciju nepogrešivosti, bili sistematično i bez milosti izključeni. Tako su biskupi njemački Fuldjani bili skroz proskribirani, isto tako nadbiskup Parižki, biskup Grenoblanski i Orleanski. Onaj izborni komité i rečena većina nepopustiše manjini baš ništa. Tako je nepreporno, da su ti tako odlučni izbori učinjeni bez pravoga poznavanja osobah i ciene jim, pod tiskom i pritiskom jedne stranke; i rimska kurija da je u svojem izključenju i u svojem izboru imala pred očima baš upravo željenu i pripravljenu definiciju nepogrešivosti.

5. A toj većini, koja je odlučila izbore, i koja će odlučiti na koncilu sve, da ju procienimo, razmotrimo joj elemente. S te strane ima na vatikanskom koncilu nečesa, čega nebijaše, barem ne u tolikoj mjeri, na nijednom drugom. Neima dvojbe, da glasujuć na glavu ostaje pretežnost i odluka pri talijanskom episkopatu ojačenu strašnom hrpom apostolskih vikarah. Sbilja ima medju 800 prelatah sabranih u Rimu tolik broj Talijanah, da glasujuć na glavu oni sami vagnu koliko svi biskupi Francezke, Njemačke i sjeverne Amerike. To je faktum prevažan, koji kvari znamenito, da nebude taj koncil u istinu čista reprezentacija čitave crkve. Po kakvom pravu da ima Italija 30 glasah a Francezka ili Njemačka samo 10. A takov je po prilici razmjer. Dodaj k tomu broju množinu vikarah apostolskih, koji premda nereprezentiraju sbilja nikakve crkve, ipak po glasovanju poprijetom na ovom koncilu važu koliko najveće crkve. Osim toga budući pomični na volju propagandinu nemogu imati sasvim onake slobode kako drugi biskupi.

Budući tomu tako, da naime biskupi talijanski i apostolski vikari sve mogu odlučiti na koncilu, jer su većina, što se je tu učinilo? Koncilu nije bilo prosto ni zabavljati se s tim pitanjem. Tu, kano i drugdje, sve je uredila i nametnula papina volja. Barem je to jasno, da tako rimska kurija, ako hoće postupati (napried ići) oslanjajući se na većinu, brojiti glasove a nevagati jih, nit paziti na znamenitost crkavah, da rekoh ona može manjinu sdrobiti. Da uvidiš bolje istinu tomu svemu, što rekosmo, pogledj na borbu, koja danas razstavlja koncil o definiciji nepogrešivosti. S jedne strane manjina od 140 biskupah, koji reprezentiraju 90 milijunah katolikah (to se je izračunalo), dakle po prilici polovinu numerične crkve; a s druge strane mnogo veći broj biskupah. Ako dakle papa bude htio glase samo brojiti, manjina će biti sdrobljena, dočim ona sbilja teži toliko, koliko i većina, i još zastupa najcivilisiranije na svietu narode.

6. No što danas na čudan način prieči slobodu koncila, to su okolnosti, u kojih biskupi viećaju. Neima nit može biti u koncilu prave diskusije. A gdje toga neima, ima-li tu potrebite slobode? Tu je neprovidnost poslovnika baš skrajna, a k tomu se još našla zapreka čisto materijalna, naime aula concilii.

Ta dvorana nedopušta baš nikakve diskusije. To se bilo konstatiralo odmah s početka, da se tu nije moći razumjeti. Sasvim tim ostalo se je tvrdokorno pri njoj, nit su kašnji popravci oko nje učinili ju mnogo shodnijom. To je notorno, da barem trećina skupštine ništa nerazumije od svega, što se ondje govori. Kardinal Pietro izjavio je sám pred sabranimi otci, da on doslje nije mnogo sliediti nijedan samo govor. Drugi jedan kardinal reče za sebe, da od toliko govorah on nije čuo ni četerdeset riečih. Sami oni, koji najbolje čuju, nemogu skoro nikad sliediti govornike u njihovu razlaganju nit shvatiti cielosti, a to u razpravah inače abstraktnih.

Barem da bi otci mogli čitati ono, čega nečuju. Nego ne, njim je zabranjeno dati tiskati svoje govore, makar na svoje troške, makar samo za svoje kolege. Napokon nikakov protokol, nikakvo izvješće o tom nečita se pred saborom. — A kako mnogi otci nemogu čuti, tako mnogi nemogu govoriti, znajući da neće biti čuveni. Evo dakle koncila, gdje ako i ima sloboda govoriti, neima mogućnosti za razpravu.

7. K toj korjenitoj zapreci dolazi kratkovidnost i zapreke poslovnika. Dà, danas uz sveudiljno izkustvo može se pravo nesretnom nazvati ideja, koja je pred skupštinu od 700 biskupah metnula njekakov predtečni koncil, koj oni moraju rušiti. Druga je bila nesretna misao u poslovniku, koja je uzela otcem svako sredstvo, kako bi se porazumjeli pred generalnimi kongregacijami. Mogli su se svi otci razdieliti u više odsjekah, gdje bi se bili mogli porazgovoriti. Ali ne, slični sastanci nisu uredjeni, a nebi bili ni po volji. Tako ima u Rimu 800 biskupah, hrpa ljudih, gdje jedan drugoga nedokučuje. Na takov način sastaju se u kongregacije bez svakoga predtečnoga porazumka. Lasno je bilo predvidjeti, što je odatle sbilja izašlo: koncil se zapleo u bezkrajan niz govorah, zašao na put odkuda neima izlaza. Dakle gdje se je s početka bilo pravedno bojati gledeć na koncilijarnu dvoranu, da će koncil biti s velike strane gluhoniem, eto ga u isto vrieme, gdje i previše govori, ali kako? Kako se tu vodi razprava, ako je smjeti poslužiti se tim imenom? Tko bi se bio okladio, da će jednu skupštinu ljudih metnuti u nemogućnost, doći do porazumka i kakova zajedničkoga djela, nebi mogao toga bolje udesiti. Razprava nije ni studirana ni pripravljena, ni omedjašena ni upravljana. Ili bolje tu ni neima razprave. Pripravljena šemata iznašaju čitava volumina. Theologi konsultori izradili su materiju za 10 koncilah. E, dobro, eto ti pred tobom

Digitized by Google

tekst, koj ima postati vjera svieta. Oni, koji su ga uredili, pripravljahu ga dvie godine. Taj dakle tekst, šemata, koja sva sadržavaju množinu pitanjah najvažnijih, najdelikatnijih dogmatičnih i disciplinarnih u jedan mah, ona se nesaobćuju biskupom nego na komnde, tako da im oni nemogu vidjeti skupnosti, nit znati, kamo jih vode, pak usljed poslovnika razdaju im se tek po koji dan pried razpravom: nauk, disciplina, these neizmjerne, težka pitanja, sve to dolazi pred biskupe jedno preko drugoga, te poslje njekoliko danah treba da su otci sva ta themata proučili, promozgali i pripravili se, da so o njih izjave pred ekumeničkom skupštinom.

Ali o čemu će govoriti? O svih tih pitanjih najedanput, jer se rieč daje za sva na jedanput. O jednom li samo? jer svako može dati materije za ozbiljne primjetbe: u stvarih nauka, kakva izreka, kakova neopažena rieč može sadržavati neizmjernih pitanjah. A koncil je dužan samu sebi, on je dužan svietu promozgati iz dna ove naerte za definicije, koje će on nametnuti rodu ljudskomu pod kaznom anatheme. Gdje neima nikakova načina, da se unapred porazumiju, da podiele medju sobom pitanja, jer nitko nemože doći na sve, kako da tu nebude mučna svaka prava i ozbiljna diskusija!

Nemožeš si takodjer pomisliti glede diskusije ništa čudnovatijega od onoga, što biva na koncilu. Nikad nije skupština razpravljala o višjih predmetih, a pod gorjimi uvjeti. Govori se, al se nediskutira; jedan drugomu neodgovara, pače kako smo rekli, jedan drugoga ni nečuje ni nečita. To ti niz govorah, koji si medjusobno neodgovaraju: sad jedan naglo pretrči preko sve šeme, sad opet drugi preko ove ili one točke samo kano na sreću. Tako se je razprava duljila i plela kroz tri tjedna o prvoj šemi dogmatičnoj, koja je iznašala 140 str. u 4ni.; druga šema iznosi više nego 200 str., i ona se zaključila napokon kad nesta govornikah, i to tako, da iza generalnoga pretresenja nije sliedilo posebno o svakoj točki, i da nemožeš biti sjeguran u ničem, uzprkos tolikim čuvenim ili bolje rečenim govorom, da nije morda govornikom izpala koja prevažna točka.

U takovih okolnostih nemoguće je za svakoga govornika djelovati na svoje slušateljstvo. Iz te nesretne methode sliedi velik gubitak vremena, neizmjerno utrudjenje, silna dosadnost. Doista tko bi si bio preduzeo, da skupštini dodija besjedami, ljepše nebi mogo učiniti. Koncil nemože nikamo napred. Ali gle pogibelji, što odatle može izići, jer su ljudi napokon ljudi, to naime: da većina dodje u strašnu napast, da naglo i prerano zaključi takove debate naprosto niemim odvjetom (t. j. votum sine discussione) i tako uduši manjinu.

8. Glavno što bih ja rad znati, jest sada to, kako će biti pretresan onaj šema dogmatički, što je jur na odbor poslan, kad preradjen od njega opet dodje na generalnu kongregaciju. Jer kako s tim, tako će biti i s ostalim. Je li će biti tu razprave, ili neće biti? Da je nebi bilo, to se nemože dopustiti. Jedno, jer je još ni bilo nije, budući da niti prigovori niti odgovori nisu bili vagani pred takvom skupštinom, koja bi bila mogla čuti. Nadalje, budući da nova redakcija može takodjer pružiti kakovih težkoćah, ako otci nebudu imali prava i mogućnosti, da sbilja pretresaju, kako neimahu prije, ako popustivši onoj gore naznačenoj napasti začepe im usta silovitim odvjetom, što će to onda biti? Pravo pravcato udušenje: a tad bi težke dužnosti mogle postati za sviet ugnjetenih. No ako razprava započme u dosadašnjih okolnostih, kamo će doći? Evo kamo je koncil dospjeo po svom poslovniku sve od želje, kako veli Venillot da se biskupom otme sloboda na zlo.

Iz te neprilike kako će se sada van? Morda zabraniti svaki govor? Bilo ih je, kojim se je i takova šta porodilo u glavi. Mi znamo čim se bilo pronašlo, da je dvorana koncilijarna toliko neshodna za ustmene govore, da su se njeki odmah utješili, a njihovoj toj utjehi našao se odsjek u malom jednom dnevniku Nimskom, gdje se kaže: „ako otci nemogu govoriti, a oni će moći napisati svoja mnienja, koja će moći svaki čitati mirnom glavom kod kuće u zakutku“. No sada pošto je dvorana koncilijarna toliko popravljena, da se govori mogu barem govoriti, ako i ne dosta dobro čuti, sada zar će pismo zamieniti živu rieč? Kažemo bez krzmanja da tako biti nemože, jer bi to značilo bez koristi činiti najnerazboritiju novotariju, pače uništiti slobodu koncila i sam koncil. Ta bitno je za koncil ono communicatis consiliis, da naime viećaju zajednički. To kaže i sám zdrav razum, da tko ima pravo diskusije i odvjeta, mora imati pravo da sazna mnienje svojih kolegah i da se prosvietli njihovim svjetlom. A gdje je ikada ikakov koncil bio u crkvi, komu članovi nebi bili imali prava ni dužnosti, da govore! S onakovom dakle novotarijom povriedila bi se tradicija crkve, zdrav razum i sáma narav stvarih.

Nu koja korist od takove novotarije? Da se vremena dobije? Pače još više će se izgubiti. Pismeni spomenici biti će mnogobrojniji nego govori. Biskupi starci, utrudjeni, laglje će što napisati nego li govoriti. Komisija, kojoj bi se poslali, bit će na brzo njimi zasipana. — No što će biti od tih spomenikah? Da se pošalju samo komisiji od 24, a o tom ostali da ništa neznaju? A zašto se biskupi onda sabiru, van da jedan drugomu stvar razbistri? Ta onda bi bilo bolje, da biskupi ostanu u svojih dioecesah, da im se razpošalju šemata, neka o njih kažu svoje mnienje skupa s razlozi, i to sve pošalju papi. To bi neka bio koncil na listove! Ali to nemože biti ozbiljno. Ili će se ti spomenici ujedno priobćiti i svim ostalim otcem? Mrtvo slovo nemože nadomjestiti žive rieči samoga autora; čitati dakle takove spomenike, pa onda poći odnesti u generalnu kongregaciju niem odvjet, to bi značilo uništiti koncil. Ako pako u generalnoj kongregaciji odvjet ima

Digitized by Google

biti skopčen s diskusijom, tad smo ondje, gdje smo i prije bili. Reći ćeš, da će se diskusija voditi, ali samo u odboru. Tad pitam: je li će biti prisutni ili ne sastavitelji spomenikah? Ako budu prisutni jedan za drugim, tad ste odbor pod tom nalogom sdrobili; ako nebudu prisutni, što će tada značiti oni spomenici? Napokon okreni se kako ti drago, stvar će ipak doći na generalnu kongregaciju, koja dočim ti donosi istu težkoću, kojoj si hotio izmaći, čini podpuno suvišne te spomenike.

Što dakle valja činiti, da se izadje iz neprilike? Kazat ćemo odmah.

9. Neprilika je sada očivesta. Ona je bila odmah s početka najavljena od njekih biskupah. Budući da je izkustvo potvrdilo njihovo previdjenje, što treba sada činiti? Kažemo sa svim počitanjem: netreba se boriti proti nemogućnosti, nego prihvatiti razborito riešenje. Nije nuždno da se ukine poslovnik, ustanovljen od sv. otca, nego da se na prosto protumači i popuni. Njekoliko organičkih članakah dodavši, a nemienjajuć ništa na onom što je jur uglavljeno, uklonile bi se one težkoće i zapreke, koje smetaju napredku i slobodi koncila.

Najprije neka se dade koncilu dvorana, gdje bi otci mogli ne samo govoriti, što malo tko čuje, nego sbilja diskutirati. To je prije svega bezuvjetno potrebito.

Nadalje da se doskoči onoj težkoj neshodnosti, gdje uz sistem od četiri odbora sedam osminah otacah stoji iz vana, i dolazi na diskusiju nepropustnu u generalnih kongregacijah slabo pripravljena, proučivši naime šemata na samo i na brzu ruku: tu bi sgodno bilo, da se pokraj ona četiri odbora sva skupština podieli u više odsjekah, slično onomu, kako u Trientu. Evo kako:

Na primjer, 24 odsjeka, svaki po 30 članovah, sastavljena ždriebom ili inače obuhvatili bi svih 720 biskupah, što su na koncilu. U takovih sastancih mogao bi u prekratak čas bez duga govorenja svaki član izjaviti svoje mnienje: njekoliko izaslanikah odnielo bi mnienje čitava takova odsjeka na odbor od 24ice, koj bi sve te diskusije resumirao u jednom izvješću na generalnu kongregaciju. Tada bi se otvorila razprava u shodnoj dvorani pred cielim koncilom, koja bi imala izgled da će doći brzo do kakova rezultata, budući otci jur predtečnijimi debatami pripravljeni.

Ovdje prestajemo sa svojimi opazkami. Ponavljajuć u malo riečih svu našu misao kažemo: Sve zapreke i neprilike koncila odtuda su, što odredbe učinjene da rede postupak toj svetoj skupštini, nedaju biskupom dovoljne slobode; nit će se izaći iz tih težkoćah, van davši biskupom istinitu i potrebitu slobodu.

Tako Moniteur. Mogu vidjeti štioci, da se ove misli slažu na vlas s ona dva zahtjeva u peticijah biskupskih spreda navedenih. Od poslje se njekim zahtjevom ovdje izraženim zadovoljilo. Zadovoljilo se naročito u tom, da bude o šematih ozbiljna diskusija i to u generalnih kongregacijah. Isti tekst šematah neće biti od sada samo djelo bogoslovacah konsultorah, nego njekim načinom djelo otacah. Takodjer smo čitali, da se je otcem predao index svih šematah, koja se imaju predložiti otcem. No žalibože nečujemo da bi se dosada bila opredielila druga shodnija dvorana za koncilijarna pretresanja. Čini nam se takodjer, da pismene primjetbe po novom poslovniku neće biti tako sgodne, kako bi bio način preporučen od Moniteurova pisca, naime da se budu svi otci podielili u odsjeke, i tako viećali i pripravljali se za diskusiju u kongregacijah; jur zato ne, što će odbori onimi pismenicami bit po svoj prilici obsipani.

Pa i ovo, što se je novim poslovnikom steklo, tko bi reko, da je trebalo toliko vremena i ljute borbe! Tomu su krivi bez dvojbe ljudi, koji se boje odmah za ugled sv. stolice, ako bi u čem popustila na zahtjev biskupah, makar bio najrazložitiji. Tko toga nevjeruje, neka pogleda n. p. u L' Unità Cattolica, kojoj dopisnik rimski pošiljući novi dodatak k poslovniku isti dan, kad je u kongregaciji publiciran naime 22. p. m., čudnim načinom se muči dokazati, da se neima gledati morda kano kakova koncesija učinjena biskupom, ili tja kano pobjeda biskupska nad sv. stolicom! On nas tu uči, da nijedan biskup nije mogao smatrati neshodnim dosadanji poslovnik, ta on je izradjen od najuglednijih dostojanstvenikah, i dobio najvišju sankciju papinu! Tomu je dopisniku valjda papa nepogrešiv tja glede poslovnika. Pametnije bi bilo šutiti, jer reći, da nije biskupska volja umah s početka očitovana, nego potreba uvidjena (tek poslje tri mjeseca) izposlovala novi poslovnik, nije proslaviti ugled pap. stolice.

Takova pretjeranost radja u ljudih, koji se vide u manjini, makar su osvjedočeni ob istini svoga mnienja, lasno sumnju, strah i razdraženost. Moniteurov pisac u svom članku bori se žestoko proti onim, koji bi željeli, da se na koncilu živa rieč zamieni mrtvim pismom. Nebori se jamačno proti kakovoj utvari, nego proti izraženim mnienjem, jer je očito, da je taj pisac o stanju stvarih bio vrlo dobro izvješten. Mudra L' Unità Cattolica, saznavši za onakovo mnienje piše u svom broju od 17. veljače, da bi to bila vrlo dobra ideja, da se primjetbe u mjesto živom rieči pošalju na pismu. Tada, veli, koncil nebi ništa imao od sustava parlamentarnoga! Divno!

Slične pretjeranosti ima bez dvojbe i med otci. Kažem: bez dvojbe, zato jer su ljudi, štujuć u ostalom duboko sve i pojedine. Nego kako ću drugčije misliti ob onom listu n. p., koj je objavio nedavno biskup Lavalski, u kojem Dupanloupa tako potvara kako nebi gorje Nestorija ili Luthera. No taj otac bit će se bez dvojbe prevario i prenaglio. I vrag naime radi živahno svoj posao, nastojeć medju samimi otci razastrti magljuštine crne sumnje i lukave laži. Poznato je, da se danas po Rimu šire svakojake laži; pa nije čudo, ako i koj otac bude zavaran, osobito ako je sám drugoga mnienja, neg-li tko drugi, i još k tomu, recimo slobodno, malo pretjeran. Tada mu se može činiti, da ništa čuje na svoje uši i vidi na svoje oči, česa u istinu neima. Za Dupanloupa se mnogo govori, da je osnovao u svom stanu čitav bureau, odakle razašilje korespondencije u razne novine. Budi tako! i uzmimo da je i ovaj članak

Digitized by Google

Moniteurov, što smo ga priobćili iz toga bureaua: što ima u njem? Ništa čim bi se tajna koncilijarna sbilja vriedjala; no u njem se odvažno zastupa pravo i sloboda otacah, tako ipak, da se u ničem neniječe istinito pravo sv. stolicc. No pretjerancem bit će bez dvojbe i ovo golem trn u oku. Ako pako je to taj grieh, što se je borba prenesla tja u vanjske časopise, tomu je po svoj prilici baš kriva njekih tvrda okorjela pretjeranost, za koju treba odasvuda udaracah. Tako si mi barem tu stvar tumačimo. Po drugoj strani smie pisati ob jednom otcu koncila iz koncila javno onako smie spremati biskup strassburški formalni dekret, kojim misli pod anathem staviti svako protivno dokazivanje. Smiju biskupi talijanski pisati svomu kleru, da će jošte ove korizme dekret nepogrešljivosti donesti doma!

Napokon premda su biskupi ljudi, imajući svoje mane svoje strasti, svoju kratkovidnost svoje griehe; sasvim tim smo osvjedočeni, da nad njimi lebdi Duh sveti, koji će jih na koncu dovesti na svaku istinu. Iza oblakah i bure sinuti će napokon božje sunce čiste istine. Bogu nije težko, kako se negdje veli u sv. pismu, savladati s mnogo ih ili s malo. Na svih koncilih je borbe bilo, tja na prvom jerusolimskom, gdje je predsjedao sam sv. Petar. Biskupom mora biti podpuna sloboda, u slobodi mora biti borbe, da napokon ono što pobjedi, u čem se otci napokon slože, tim sjegurnije i veselije prihvatimo i držimo.

Piše naime na urednika jednoga franczkoga lista ovako: Dragi moj gospodine! U biskupiji Laval vaviek se govori o m. Duparloupu. Tomu se mora jedan put učiniti konac. Očitujem pred Bogom pripravan na njegov sud stupiti (i doći ćeš!) da bi volio umrieti, nego za biskupom orleanskim poći . . . Vi neznate, što on radi, neznate, šta tu govori, niti što njegovi g. povodni čine i govore. Ja to znam, ja to gledam na svoje oči i slušam na svoja uha. Jest, volio bih umrieti. (Bog te pomilovao) nego pristati uz njegove namjere i pomagati ga u manevrih, za koje nije pravoga imena. Pokle jošte ište, da mu se pismo diljem objavi neka bi se po biskupiji razširilo, bilo što mu drago; kaže, ako nebi smio već doći u Laval, prositi ću sv. otca za milost, da smiem umrieti u Rimu. Jao! jao! da vi znate, kakov je to čovjek, kako s vragom drži i snuje! strahota! Zar ne potvora se jače izveći neda. Čuje se, da ga je papa već ukorio zato.

Na što sve pretjeranost nevodi, L' Unita Cattolica, list od velika upliva, a inače poznat sa svoje skrajnosti glede sustava papalnoga, donosi u svojem br. 51. odug članak od jednoga talijanskoga profesora bogoslovja, svoga kako piše, dobra prijatelja. Taj profesor kaže, da je sada najveća sgodnost, da se definira nepogrešivost papina, i to sa znamenitih koristih, koje bi odatle izašle za crkvu i za vjernike. Ali čujte u kratko za to razloge. Prvi jest, veli, što bi se tim smrtno udarilo po liberalizmu, najgrdnijoj bludnji, koja hoće za pojedinca skoro bezuvjetnu neodvisnost, a za skupštine nepogrešivost. Jer ako je samo jedan nepogrešiv, svi drugi su pogrešivi, te od onoga imaju primati pravila za sud si i za zakonodavstvo: i svaka institucija i naredba, koju bi onaj proglasio nedobrom jest bez priziva kriva i ima se zabaciti. Nadalje, veli, nereci, da je zato dosta nepogrešivost crkve. Liberalci i onako hoće da koncilija nisu drugo ništa nego parlamenti, a biskupi sabrani samo zastupnici narodah. Treće kaže, liberalizam je pomrsio pojme, što je poglavar, što li podložnik. Neka biskupi, braća papi u biskupstvu izjave, da su njegovi sinovi i učenici, koliko se neće tim dići ciena pokornosti prama zakonitim vlastim, koje sve imaju svoje središte u papi?! Četvrto, veli, danas uz sredstva komunikacije brže se šire bludnje. Dok bi se moglo reći, da se još nezna, je-li sud papin prihvatila crkva, ili da papa morda nije dobro izvješten, bludnja bi se dalje širila. Ergo. Peto, blizo su vremena Antikristova. Ovaj će nad svojimi imati vlast absolutnu bez svake granice; sgodno bi dakle bilo da crkva preimućtva Bogom dana, svoje glave stavi usuprot vražjim pretensijam Antikristovim. Šesto, danas su bezbožnici upravo pobjesnili proti papi. Pošto je on od njih okrunjen trnovom krunom, neka njega sada biskupi okrune krunom slave, proglasivši ga nepogrešivim. Napokon sedmo, ponajglavniji razlog jest to, što su temeljito i slavno oprovrgnute sve objekcije proti toj nepogrešljivosti. Protivnici pofalivši u dokazih doktrinalnih, hotjeli su taj nauk pobit fakti. Koliko su kvarili historiju i kritiku, da njeke pape metnu u zao glas, kan da su odobrili ili uzdržavali nauke heretičke — sve je to danas razpršeno. Pače premda se osobna svetost neište za osobnu nepogrešljivost, sasvim tim baš u naše vrieme papinstvo i pape stoje čisti, a krivnja njeke male njekoličine njih, koja se neda sasvim nijekati, smanjena je glede broja i težine. Porad svih tih razlogah, kojim još dodaj strah sectariorum, i napinjanje hrdjavih kršćanah, silno je sgodno, da se rečena nepogrešljivost definira.

A što će ovakovo očitovanje lista stojećega pod krilom rimskoga dvora, jednoga od prvih kat. organah talijanskih? Kakovi su to razlozi?

Takove generalne izjave mogu samo civilnu vlast proti crkvi i koncilu pobuniti.

Hoće reći: da nebude ni parlament nepogrešiv, neka nebude koncil, nego samo papa!

Zar crkva sbilja nije imala i još sad neima izdatna sredstva, da uči pokornost prama poglavarstvu? — A tko smije danas s razlogom reći, da je papa središte svakoj vlasti, dakle i civilnoj?

Ako je brža komunikacija, brža neka je budnost biskupska. Kad pako što osudi domaći biskup i još papa, svaki će se dobar katolik podvrći, kako je i u novije vrieme bilo u Njemačkoj, premda dotičnici rečene nepogrešivosti nisu vjerovali. — Što pako misli da uz nepogrešivost neće moći nitko reći, da papa nije dobro izvješćen, to ni sam nezna, kako sama sebe pobija. Ta što kažu branioci Honorijevi, nego, da nije bio dobro izvješten?

Crkva ima svoju glavu i pokorava joj se, dakle ima jedna vojska i jedan najvišji vodja. Vlast pako u svem absolutnu ima onaj, koj se u Apokalypsi zove agnus & dominus omnipotens.

Papa Pio, uzdamo se, dobit će krunu pravde od onoga, od kojega ju je čekao apostol Pavao, od kojega su ju dobili pape mučenici. Crkva mu nemože ništa dati, nego ono, na što ju bude vodio Duh sveti.

Nesrećom još stoji Honorij žigosan kano haeresis fautor & promotor od VI. ek. synode. U ostalom bismo željeli od srdca, da bi se svi pape mogli oprati od svake grdnije ljage, to bi sbilja papinstvu bila predivna kruna slave, sve bez osobne nepogrešljivosti.

Kad se nebi dala sgodnost tražene definicije ništa bolje braniti, onda nebismo razumjeli, kako bi na nju moglo pomisliti,ne 400 biskupah u Rimu, nego ikoj biskup.

Tiskom nar. tiskarne dra. Lj. Gaja.

Digitized by Google

Broj 11. Tečaj XXI. U Četvrtak, 17. Ožujka 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Priziv u ženitbenih parnicah.

(Dalje.)

II. Prelazimo na drugo pitanje o roku, na koj pri prizivanju paziti valja. Svaka obsuda, da se uzmogne ovršiti, treba da bude pravomoćna: biti će pako takova, ako stranke (ili dotičnik, komu pravo priziva pripada) s njom zadovoljne priziva neulože. Medjutim da se u tom pogledu samovoljno zatezanje dokine i pravičnost što prije vrši, odredilo je kanoničko pravo rokove (termini), za koje se priziv uložiti, razpravljati i dovršiti imade. Rokove te imenuje kan. pravo: „fatalia appellationis“ od „fatum“ ili „mors“; „quia veli Reiffenstuel, sicut mors exstinguit hominem ita lapsus illius temporis exstinguit appellationem [2])“ t. j. izza ovih rokovah ugasne svako pravo na priziv i odsuda se kao pravomoćna ovršiti može, ili kako pravo kaže: sententia abiit in rem judicatam [2]). Ovakovih „fatalia“-h (rokovah dospjetnih) razlikuje kanon. pravo četiri vrsti, nu poleg današnje prakse u ženitb. parnicah samo dvie prve zaslužuju osobitu pažnju.

1. Rok, za koj se priziv uložiti mora (fatalia appellationis interponendæ, dies fatales) jesu 10 danah (odkle je i: decendium appellationis [3]), veli bo zakonik crkv.: „cum post 10 dierum spatium sententia in auctoritatem rei transeat judicatæ, qui ad provocationis subsidium intra id tempus non recurrit, appellandi sibi aditum denegavit; [4])“ što takodjer potvrdjuje i austrijski Naputak [5]). Ovaj desetodnevni rok računa se „de momento ad momentum“ t. j. od časa, kad je odsuda strankam saobćena, ne pako kad je pri sudištu izrečena ili u odsutnosti stranakah publicirana. „Infra 10 dies (postquam sciverit) si velit, appellet“ [1]). Iznimka je samo glede odsudjenih s ogluhe, za nje se „decendium“ sbraja od časka, kad je odsuda pri sudištu publicirana. Što je svakako pravo; buduć da se ogluhniku nepritomnu i tako odsuda proglasiti nemože. Ako bi se pako sbilo, da zadnji dan „decendium“ a pada u nedjelju ili zapovjedni svetac, tada se rok dospjetni stoprv sljedeći dan (dakako isti sat) dokonča. Na ovu okolnost slabo se obziru naši sudovi akoprem je uvaženja vriedna. Jer s jedne strane nedjeljom i svetcem zabranjena su „opera forensia,“ kamo spada i priziv; s druge pako pravo dozvoljava za priziv 10 danah, dosljedno ako je zadnji dan nedjelja ili svetac, te u taj dan priziva uložiti nije slobodno, tada bi stranke samo 9, a ne 10 danah imale za prizivanje. Usljed rečenoga vrlo je shodno, ako župnik, koj sudbenu odluku proglašuje, od stranakah pismenu potvrdu zaišće o tom, da je i kada je odsudu proglasio ili strankam uručio.

2. Za spomenuti rok od 10 danah neima prizivnik nikakove ine obvezanosti, nego samo izjaviti, da ulaže priziv dočim s odsudom nije zadovoljan. Pritužbu pako na višji sud, dužan je predati stoprv u roku od 30 danah. „Stranku“ veli Naputak, „koja je poprimila priziv valja o tom ubaviestiti i opomenuti da je obvezana za 30 danah po dostavljenom joj nalogu ovom, predati pritužbu svoju onomu sudcu, na kojega po zakonu teče priziv. [2])“ — Ako pako stranka

[1]) Jus. Can. Venet. 1742. L. 2. tit. 28. §. 6. nr. 153.
[2]) c. 6 de appell. in Clem.
[3]) c. 28. C. 2. q. 6. c. 8 de appell. in VI.
[4]) c. 15. de sent et re jud.
[5]) §. 102

[1]) c. 8. de appell. in VI.
[2]) §. 102.

Digitized by Google

nebi mogla za 30 danah potrebite si podatke skupiti, te pritužbu predati, valja joj produljenje roka zamoliti. Prošnja za produljenje roka, ima se predati sudu onomu, kojega se presuda pobija i produljenje može se dozvoliti samo iz vrlo važnih razlogah [1]). Rok ovaj (fatalia appellationis introducendæ) obće kanon. pravo nije odredilo naročito, već ga ostavilo volji sudca, proti kojeg se odsudi priziv uložen. Po izmaku 30 danah gubi se pravo priziva [2]).

3. Kanoničko pravo propisuje i fatalia petendi apostolos" [3]) t. j. rok od 30 danah za koj je prizivnik sudište zamoliti imao, da dotičnu razpru (sva akta, odsudu itd.) višjemu sudcu, na kojega priziv teče, izruči. Neću dosadjivati čitateljem razlaganjem naredabah u ovom pogledu donešenih, buduć da po današnjoj sudbenoj praksi nije više prizivnik obvezan „petendi apostolos." Čim je priziv uložen i ženitb. sudu priobćen, dužan je ovaj bez da bude za to uprošen, dotičnu razpru višjoj molbi priposlati, kao što veli Naputak: „sud pako imade za 30 danah, koji se takodjer broje računajući od obavljene dostave (odsude), spise razpravne poslati višjoj molbi." [4])

3. Napokon valja nam spomenuti „fatalia appellationis prosequendæ", t. j. rok od 1 ili s pravednih razlogah, od 2 godine [5]), za koj prizivnik razpru svoju pred višjim sudištem potjerati i dovršiti mora. Jer ako toga neučini niti zatezanje svoje neopravda, cieni se, da se prava svoga odrekao i prva odsuda postaje pravomoćna. S toga razloga zahtieva i sabor Tridentinski, da se razpre bez razlike pred sudištem crkvenim najviše za dvie godine dovrše. [6])

Napokon valja i to pamtiti, da je dužnost župnikova ili tko mu drago proglašuje odluku, stranke ob ovih njima nepoznatih rokovih točno ubaviestiti. [7])

III. Priziv teče redovito od nižjega na višjega sudca [8]); to zahtieva narav ista stvari; nu da se svaki metež ukloni ustanovljene su zakonite molbe (instantiæ) kroz koje redom, bez skoka, teče priziv upravo do same rim. stolice. Pitanje: može-li rim. papa iz svega katol. svieta bud posredno bud neposredno prizive primati, te tako sve parnice bez iznimke razpravljati? ostavljamo pravoznancem [9]) na razglabanje. Nam je r. stolica vrhovnim sudištem u crkvi našoj te kao takovoj pripada (osim inih) pravo tek molbah narediti kao što je u novije doba Pio IX. glede ženitbenih parnicah u Austriji odredio. „Priziv teče" veli naputak [1]) „od biskupa (ženitb. suda) dotične biskupije na mitropolita ili nadbiskupa pokrajine crkvene, od mitropolita pako na sv. stolicu. To isto biva, ako se stvar koja po zakonih crkvenih može il ima podnieti molbi četvrtoj. Parnice, koje je mitropolit ili koji iznimljen (exemtus) biskup (kod nas takova neima) presudio u prvoj molbi, rješavati će i u drugoj molbi sv. stolica." Medjutim sv. stolica običaje na mjesto sebe odrediti drugoga kojega biskupa u okolici kao molbu treću i odnosno kao drugu. Tako kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji odredjen je mitropolitanski ženitbeni sud u Zagrebu kao molba druga za sve biskupije, za nadbiskupiju pako zagrebačku nadbiskupski ženitb. sud u Kaloči, treća pako molba za sve biskupije naše i za nadbiskupiju zagrebačku je ženitbeni sud u Pečuhu. Ako je napokon nužda, da se koja parnica podnese četvrtoj molbi, naimenovati će sv. stolica u svakom slučaju poseban sud. Ovaj tek molbah odredjen je Breve-om Pia IX. od 4. pros. g. 1857. [2]), u kojem se naročito veli, da taj tiek molbah samo na 10 g. imade valjanost; dosljedno danas nikako valjanosti neima. Čudim se veoma, što naši ženitb. sudovi nisu od onda zapitali ili novu potvrdu spomenute naredbe ili pako nov tek molbah, jer koliko pisac znade novije naredbe apostolske u tom predmetu neima. Razloživši ovim tek molbah dometnut ćemo k tomu još njekoliko opazakah. 1. Priziv mora teći redom od prve do druge itd. molbe, svaki je preskok molbah zabranjen [3]). Ako tko preskočivši neposrednu višju molbu na još višju priziva, neizgubi doduše prava svoga na priziv, nu priziv njegov razpravljati će se ipak pred onom molbom, koju je pogrješno preskočio. Ako pako tko od višje molbe na nižju priziva, priziv se njegov neuvažava, osim kad bi za vrieme (sr. II. 1.) pogrješku svoju izpravio. 2. Iz načela „Prima sedes a nemine judicatur [4]) sliedi da proti odsudi apoštolske stolice priziva neima. 3. Akoprem je priziv per saltum u obće zabranjen, ipak je svakomu slobodno parnicu svoju mimoišav sve molbe neposredno sv. stolici podnieti [5]). 4. Molbe sv. stolicom naredjene imadu u svakom slučaju kad sude, izrično spomenuti, da to usljed „delegationis apostolicæ" čine.

[1]) Naput. § 102.
[2]) c. 5 de appell.
[3]) c. 6. de appell. in VI.
[4]) §. 102. [5]) c. 5. 75. de appell.
[6]) Sess. 24. c. 20. de ref.
[7]) c. 1. de appell. in Clem.
[8]) Comp. Juris. E. Aichner p. 103. 317.
[9]) c. 9. C. 2. q. 6.

[1]) §. 101. [2]) „Ad Rom. Pontificem."
[3]) c. 66. de appell.
[4]) c. 13. 14. C. 9. q. 3.
[5]) Tako kaže i Breve od 4. Pros. 1857.

Digitized by Google

IV. Katolička je crkva razne molbe ustanovila, da se svatko proti sudbenoj odluci zakonito braniti uzmogne. Nu promatrajuć slabost naravi ljudske, po kojoj prizivanju nebi bilo ni kraja ni konca, morala je takodjer označiti granice, do kojih je priziv dopušten. Koje su te granice? ili dokle je prosto prozivati? Glede priziva u parnici razstavnoj veli Naputak: [1]) „Proti dviema jednako glasećima odsudama, neima mjesta daljemu prizivu.“ Slobodno je dakle prizivati sve donle, dok dvie odsude negovore jednako za ili proti razstavi. Po tom može se priziv uložiti ili samo jedan put, ako naime odsuda druge molbe jednako bude glasila s onom prve molbe; ili pako dva puta, ako naime odsuda druge molbe nebude suglasna s onom prve molbe, u ovom dakle slučaju slobodno je i po drugi put (t. j. od 2. molbe na 3.) prizivati, al dalje nipošto, jer odsuda treće molbe slagati će se s odsudom ili prve ili druge molbe, dosljedno biti će već dvie jednako glaseće odsude.

U parnicah o svezi ženitbenoj valja sljedeće načelo: „Priziv je dopušten dok nebude valjanost ženitbe dviema ili nevaljanost ženitbe trima jednako glasećima odsudama izrečena [2]).“ Ovo načelo razjasnjuje Naputak ovako: „Ako sud prve molbe bude izrekao, da je ženitba valjana; tad onaj, koj ženitb. vez pobija, može podnieti priziv na molbu drugu. Ako valjanost bude u drugoj molbi potvrdjena, neima tada mjesta daljemu prizivu. Ako pako ženitba u drugoj molbi bude proglašena, da je nevaljana, imat će se branitelj ženitbe službeno obratiti na molbu treću. Ako treća molba izrekne valjanost ženitbe, neće biti mjesta prizivu daljemu. Izjavi-li se treća molba proti valjanosti, imat će tad branitelj ženitbe iskati, da se naredi molba četvrta, i kako ova molba odsudu izrekla bude, imat će se ženitba smatrati kao valjana ili kao nevaljana“ [3]). Vidimo dakle da se u ovom slučaju priziv više putah uložiti može. — Jedan put, ako su dvie prve molbe za valjanost; dva puta: ako su prva i treća molba za valjanost druga pako za nevaljanost ženitbe; napokon tri puta: ako su prva i četvrta za valjanost druga pako i treća za nevaljanost ženitbe. Istina je doduše, da su u ovom zadnjem slučaju dvie molbe za valjanost, a dvie proti njoj, al Naputak veli: „Ako dvie odsude govore za ženitbu, a dvie proti njoj: tada se ženitba ima smatrati kao valjana. [1]) Promatrajmo sada slučaj prijašnjemu protivan. „Ako prva molba izjavi, da ženitba nije valjana, morat će branitelj ženitbe službeno priziv uložiti. Ako-li odsuda druge molbe glasila bude takodjer na nevaljanost ženitbe, imat će isti branitelj podnieti stvar trećoj molbi, osim ako bi navedeni dokazi bili takovi, da bi usljed njih nevaljanost bila očevidna i bezdvojbena. Pošto i treća molba odlučila bude, da ženitba nije valjana, neće već dalji priziv biti dopušten. Ako-li treća molba izreče da je ženitba valjana, biti će tužitelju prosto iskati, da se naredi molba četvrta i odsuda ove molbe imat će se smatrati kao konačno valjana. Ako u prvoj i u trećoj molbi sudjeno bude proti ženitbi, a u drugoj molbi za ženitbu, imat će branitelj ženitbe iskati molbu četvrtu“ [2]). U ovom dakle slučaju, kad se je prva molba proti ženitbi izjavila, dopušten je priziv, dokle se za ženitbu neizjavi druga i treća i četvrta molba, ako se pako proti ženitbi izjavi prva druga i treća, ili prva, treća i četvrta molba, tada neima mjesta daljemu prizivu, jer ili su dvie odsude za ženitbu ili pako tri proti njoj — dalje pako priziv neide. Pri ovoj točki opetujemo ono, što je jurve rečeno, da stranke samo mogu, a ne moraju prizivati, branitelj pako ženitbe kakogod je odsuda proti ženitbi upravo „ex officio“ mora prizivati sve dok nebudu dvie odsude za, ili tri proti valjanosti ženitbe.

(Sliedi konac)

Pitanje papine nepogrešljivosti.

Ob ovom pitanju razredio je jedan njemački list različite stranke ovako:

„ U prvom redu stoje oni, koji drže, da je nauk taj jurve razgovetan, bistar i točno opredieljen i zapovied vjerovati, a svakoga protivne misli zovu nekatolikom i krivovjercem, žele dogmatizaciju i rade za nju s dobrom nakanom svakim načinom. Ovamo se broji Civ. Cattolica i iste vrsti katolički listovi.

U drugi red idu, koji istim načinom žele deklaraciju i za nju mole, nu trpe da protivnik dotle jest i bude katolik. Ovamo se broje oni saborski otci (4—500 veli) koji podpisaše molbu za definiciju.

[1]) §. 239.
[2]) Bulla „Dei miserat.“ §. 8. 11. 14 Nap. §. 179.
[3]) Naput. §. 180.

[1]) §. 179.
[2]) Naputak §§. 181. 182.

Digitized by Google

U treći red idu oni, koji su ob istini nepogrešljivosti tvrdo osvjedočeni, drže pako da nije spasonosno otu od njih priznanu istinu proglasiti za božju objavljenu istinu i svakomu vierniku zapovjediti da ju vjeruje. Ovamo spada bez dvojbe većina onih (po imenu iz Njemačke, Austrije i Francezke) biskupah, koji se proti peticiji očitovaše. (To jest: ima biskupah ne malo proti samoj nepogrešljivosti, pak ni ono očitovanje biskupsko, kako je čedno, nije bez svake sumnje).

U četvrti red broje se oni, koji do sada niti za niti proti nestvoriše samostalna svoga mnenja, nego s punim zaufanjem prepuštaju sve, kako naredi sam Duh sveti. Ovamo ide ogromna većina katoličkoga puka (kako je kuda).

Peti red nije se do sada mogao o nepogrešljivosti osvjedočiti, podlažu se ipak već naprvo odluci sabora, bila kakova god. Ovamo idu osobito mnogi povjestničari.

Šesti su proti „naučnom mnienju o nepogrešljivosti papinoj", ali sami svoje mnienje drže za „nepobitno" tako, da u svom slučaju, ako bi se postavio i proglasio dogma, ni sam koncil nebi držali za pravi obćeniti ter takova odluka da nebi vezala. Ovamo spada Döllinger po onom, što je sa svojim imenom napisao u A. A. Z. S njim idu u ovaj red svi oni, koji od svoga suda i svoje volje usljed onih pisamah poslaše njemu pouzdanicu.

U sedmi red na koncu idu oni, koji izrikom i navlastice ili neupravno s nepogrešljivošću papinom bacaju i nepogrešljivost same crkve. Ovamo se broje Janus (časopis) i Froschhammer, a da nespominjemo odmetnika Pichlera (takodjer monakovskoga bogoslova) koj sve ote „liberalne katolike izsmjehava kano djecu." Da sedma vrst nestoji već na temelju katoličkom, netreba istom reći.

Isti je list bio javio i za biskupa Dupanloupa kano da se je predomislio i drugamo pristao; ali se viest pobila i razpršila. Nadbiskup poznanski grof Ledochovsky hotio kano primas Poljske sastaviti oko sebe narodnu crkvu poljsku; nu nije mu pošlo za rukom, jer se je reklo, da jedne Poljske više neima, pak niti primacije poljske. Zatim je hotio pokazati posebice sgoljno poljski izražaj u prepornom pitanju, i to za nepogrešljivost, pak premda mu nije ni to izpalo kako je želio, dao je sam u ime crkve očitovanje i peticiju za nepogrešljivost. Poljski biskupi austrijske strane uztegnuše se Ledohovskomu u jednom i drugom poslu. — Priča se za nekakova glasovita protestantskoga bogoslova engleskoga: da je već prije u koječem glede iztočnih bio s biskupom Dupanloupom sporazuman, a sada, kada i taj Urquhart imenom došao u Rim, za čudo da se nemože slagati s Dupanloupom, jer ovaj je proti, a protestant za nepogrešljivost. Takodjer s biskupom Strossmajerom da je razpravljao a nesložio se glede iztočnih crkvah.

Döllinger.

Poznato je, kako je Döllinger u čuvenom svom pismu očitovao, da s njim dieli misao većina njemačkih biskupah i bogoslovah, po čemu je njegovo očitovanje jošte veći pozor probudilo. Sve se je pitalo: hoće-li to biskupi tako propustiti? Ako propuste, misao Döllingerova mora puno pretegnuti. Pak sbilja, koliko štijemo, biskupi njemački u Rimu sastali se na dogovor. Dva biskupa renskih crkvenih pokrajinah predložiše, da bi se svi biskupi očitovali proti Döllingerovu pismu, nu bi zabačen predlog. Protivnici predlogu, Hefele, Eberhard, Hajnald, Strossmajer, Förster dokazaše da je osim pojedinih razlogah Döllinger ipak u jezgri izrekao misao većine biskupah njemačkih. Nego nadbiskup moguntinski Ketteler objavio prosvjed proti pismu Döllingerovu od 27. siečnja, toliko, koliko bi se ono takodjer na Kettelerovu osobu protezati moglo. Na koncu veli: „Ja se slažem samo s onim Döllingerom, koji je nekada svoje učenike za svoje obuke znao napuniti ljubavi i oduševljenja za crkvu i ap. stolicu, neimam pako ja nikakova posla s Döllingerom, kojega sada neprijatelji crkve i apost. stolice hvale i slave."

Nadbiskup kolonijski Melehers takodjer se javio proti Döllingeru, ali već nezna govoriti sam za sebe, nego za sve biskupe. Veli bo: da u očitovanju Döllinderovu ima mislih, s kojimi se nemože slagati nijedan biskup. A takova agitacija da samo primorava sabor na odluku kakovu takovu, dok njemački biskupi prije nisu vidjeli potrebe. — Medjuto Döllinger dobio je na svoj rodjen dan pisamce čestitke od samoga kralja; a osobitu izriče želju kralj, da bi u započetom boju na spas države i crkve hrabro uztrajao. Mladi kralj brinuo se je do sada malo za politiku, a još manje za teologiju; zna se dakle tko iz njega govori. Glasalo se je ako je istina: da se je u Monakovu sklopilo družtvo gospodjah, s nakanom moliti za obraćenje Döllingerovo, što da je njega strahovito razljutilo. Bilo nebilo, to je istina: da ga nisu obratile; jer Döllinger je proti novom saborskom poslovniku opet u A. A. Ztg. napisao članak. Tu veli, kako je slutio, da tako i jest: da će se nove dogme odlučivati po većini glasovah. Na kratko veleć razlaže Döllinger, da bi nauku, proti kojem bi bio znameniti broj biskupah, falila tri bitna biljega: universalitas, perpetuitas i consensus. Na to da je crkva vaviek gledala, pak u takovu slučaju većina popustila porad znatne manjine. O tom, kako sloboda vlada u saboru ili ne, kaže da takodjer visi obćenitost sabora, a veli, da je na vatikanskom sloboda stegnuta.

Kako se vidi, Döllinger je za slučaj definicije pripravan tajiti saboru obćenitost. Još su se dva bogoslova monakovska dala čuti. Fromann u A. A. Z. ustaje ravno takodjer proti nepogrešljivosti; ali ide popravljat i popunjavat nekoje izreke Döllingerove. Sepp je pretekao istoga Döllingera: svom oštrinom piše proti nepogrešljivosti, zahtieva reviziju tridentinskoga biblije kanona

Digitized by Google

(jer da se nepogrešljivost gradi na izrekah tobož krivih kanonskih knjigah), a grozi se tija narodnimi crkvami. Naproti svim tim izjavam morao se je javiti nadbiskup monakovski, ter poslanicom na viernike svoje odsudjuje sve to pisanje, kojim se kani djelovati na biskupe, a opominje puk, neka se samo zaufa u moć Duha svetoga i mirno čeka saborske odluke.

Prije konca moramo jošte objaviti vrlo važan glas iz Francezke.

Montalembert.

Montalembert, muž za crkvu, osobito u Francezkoj, odlično zaslužan, u svojoj težkoj bolesti, što ga muči jur od mnogo godinah, našao se prinukan na obranu P. Gratrya objaviti jedan list od 28. veljače, a u Gazette de France. Iz štovanja prama tolikomu mužu priobćit ćemo malo skraćen sadržaj njegova lista. Piše njekomu nepoznatu odvjetniku. Gospodine, veli medju ostalim, Vi nalazite protuslovje izmedju jednoga moga govora, što ga rekoh god. 1847. u senatu, i izmedju moga odobravanja zadnjih poslanicah Gratryevih na Malinskoga nadbiskupa. Ali molim Vas da gledate, kako se onaj galikanizam, komu sam ja bio odvažan i pobjedonosan protivnik, tomu ima 25 godinah, nije slagao van samo u imenu s današnjim galikanizmom, što ga Vi predbacujete Gratryu. Onaj galikanizam biaše silovno i svadljivo uticanje vlasti državne u duhovne interese, komu je kadšto preveć lasno popustila bila jedna strana našega staroga i slavnoga svećenstva.

No ja se nadam, da Vi nećete naći u svih mojih govorih nijedne riečce za pretensije današnjih ultramontanacah, a to za to, što nebijaše nikomu ni na kraj pameti takova šta zastupati, sve vrieme mojega javnoga života do drugoga carstva. „Nikada, Bogu hvala, nepomislih, nerekoh ni nenapisah išta, što bi prijalo nepogrešivosti papinoj, osobnoj i odlučenoj, kakovu bi nam rado danas nametnuti; niti što bi bilo za theokraciu ili diktaturu crkvenu, koju ja zabacih, kako znadijah, u svojoj poviesti zapadnih monahah; niti napokon za taj absolutizam Rimski, komu ja nisam hotio priznati bitisanja niti za sriednji viek, dočim je danas on symbol i program onoj fakciji, što vlada medju nami.“ Sjegurno ja bih i danas pobijao ono, što sam njekada; i kao što sam tada i danas bih proklamirao, da nesmije smetati ni država crkvi ni crkva državi na svom polju, nedopuštajuć ipak tim, da bi njihova medjusobna neodvisnost imala voditi do absolutnoga razlučenja. Priznajem ipak, da sam pogriešio neprevidjajuć. Rekoh tada „galikanizam je mrtav, jer se učinio slugom države, neostaje drugo van da se zakopa.“ Mislim da rekoh pravo: kako se je dakle opet probudio? Nebojim se odgovoriti: „uslied toga, što se je pod pontifikatom Pia IX. dalo mnogostručna ponukanja naukom pretjeranim, koji su uvredljivi za dobru ćut i poštenje roda čovječanskoga, naukom, kojim nije bilo ni traga za vladanja parlamentarnoga.“ Pogrešio sam, što se jur tada neogradih proti despotismu duhovnom, proti absolutnoj monarhiji, koju sam uviek osudjivao u državi, i proti kojoj mi se duh opire i u crkvi. Ali tko bi na to bio i pomislio za liberalnoga pontifikata Pia IX., da će od njega biti pontifikat, kakova personificira L' Univers i Civiltà?

Tko bi bio tada mogao previdjeti oduševljenje većine doktorah ultramontanskih za preporod cesarizma, a osobito uztrajno slavje onih laikah-theologah zastupajućih absolutizam, koji počeše gaziti sve naše slobode, naša načela, naše ideje pred Napoleonom III., da iza toga podju „žrtvovati pravdu i istinu, razum i historiju idolu, što si ga podigoše na Vatikanu?“ Ako Vam se rieč idol čini prekrupna, izvolite posluhnuti, što mi pisà još 10. Rujna 1853. Sibour nadbiskup Parižki:

„Nova ultramontanska škola, veli, vodi nas do dvostruke idololatrije: idololatrije vlasti vremenite i idololatrije vlasti duhovne. Kad ste Vi njekoč, gospodine grofe, kako i mi, slavno izpoviedali ultramontanizam, niste Vi razumievali te stvari na ovaj način. Mi smo branili proti pretensijam i usurpaciji vlasti vremenite neodvisnost duhovne vlasti; ali smo respektirali ustav državni i ustav crkveni. Mi nismo išli na to, da nestane svake vlasti posredne, svake hierarhije, svake razborite diskusije, svakoga zakonitoga opiranja, svake individualnosti, svake svoje volje. Papa i car nebijahu jedan sva crkva, a drugi sva država.

Bez dvojbe ima vremenah, u kojih se može papa dići nada sve regule, koje nisu nego za vremena redovita, i kada se njegova vlast tako daleko prostire, kako potreboće crkve. Stari ultramontanci uzimali su to u račun, ali nisu činili od iznimke odmah regulu. Današnji ultramontanski biskupi sve su dotjerali do skrajnosti, i govorili preko mjere proti svakoj slobodi državnoj kako crkvenoj.

Kad ovakovi systemi nebi bili podobni kompromitirati najvažnije interese religije u sadašnjosti, a nada sve u budućnosti, mogo bi čovjek s tim se zadovoljiti da ih prezire; ovako kad se unapried vidi zlo, koje nam spremaju, težko je mučati i podati se. „Vi ste dakle, grofe, dobro učinili udarivši na nje žig.“

Evo, gospodine, kako se je izrazio, ima tomu 17 godinah, paštir najveće dioeceze u kršćanstvu, čestitajuć mi na jednom od mojih prvih prosvjedah proti duhu, koj odtada nisam prestao pobijati, jer nisam se tekardanas, nego jur od god. 1852. počeo boriti proti mrzkim zabludam političkim i religioznim, što su sabrane u današnjem ultramontanizmu.

Eto Vam protumačenje one opreke izmedju moga ultramontanizma od g. 1847. i galikanizma od g. 1870. Za to ja, neupuštajuć se u pitanje, o kom će doskoro odlučiti koncil „pozdravljam sa najzahvalnijim udivljenjem ponajprije velikoga i plemenitoga biskupa Orleanskoga, za tim onoga rečitoga i neustrašivoga svećenika

Digitized by Google

(Gratry-a), koji su se oprli srdčano bujici laskanja, varanja i servilnosti, koja hoće da nas progutne. Hvala im, što Francezka neće previše zaostati iza Njemačke, Ugarske i Amerike. Ja si držim javno za čast i više nego mogu izreći, što ih imam za prijatelje i za braću u Akademiji. Samo žalim jedino to, što me prieči bolest stupiti iza njih na bojištu, dakako ne na polju bogoslovnom, no na polju povjesti i posljedicah socialnih i političkih onomu sistemu, što ga oni pobijaju.

Ja ću tako valjda zaslužiti, a to je jedino častohlepje, koje mi preostaje, da dobijem svoj dio u onih litanijah svakojakih pogrdah, što se dnevice bacaju proti mojim slavnim prijateljem od jedne strane, previše velike, onoga siromašnoga klera, koj si sprema tako žalostnu budućnost, a koj sam ja njegda ljubio braniо i častio, kako do sada nitko u današnjoj Francezkoj.

U ostalom imam svu nadu za budućnost. U redu političkom jur smo riešeni vladavine, koju su toliki dusi zabludjeli i servilni izvikali kano vrhunac reda i napredka, pa se opet probudjuje sa slobodom javni život. Glede reda religioznoga, ja sam osvjedočen makar je tomu sasvim protivna prilika, da će religija katolička nepretrpivši ni najmanje promjene na veličanstvenoj nepromjenljivosti njezinih dogmah i njezinoga morala, znati prilagoditi se u Europi, onako kako jur u Americi, neizbježivim uvjetom današnjega družtva, i da će ona bit i nadalje kako uviek velika utjeha i velika svjetlost ljudskomu rodu.

To je list. Ostavljamo štiocem da si svoju misle. Samo ćemo reći, da ono, gdje govori za njeke laike-theologe, koji si hoće podignuti na Vatikanu idol, razumievamo o ljudih, kakov je L. Veuillot. List sám smo izvadili iz L' Unità Cattolica, pa ćemo dodati što ona kaže. Veli, da je jur umro odprije onaj veliki Montalembert, i od njega da neostaše nego zadnji tragovi na posmjeh Volteriancem. Čini se, kaže, da je s ovim listom htio, da katolici unapried okuse veliku bol za njegovom smrću. Bolje bi bilo, da bude umro jednu godinu prije. Ali on poživi jošte toliko, da uzmože zamračiti sve svoje plemenito nastojanje, te razžalostiti i sablazniti katolički sviet. Dà bolje bi bilo, da se nebude nikada ni rodio! Želi mu ipak rečena Unità, kad već neumre na vrhu svoje slave, da mu ipak jošte toliko ostane života, da bi mogao završit ga sa svetčanim izpoviedanjem vjere i najiskrenijem požalovanjem. Medjuto divni Montalembert preminu dne 7. ožujka, kako je žica na sve strane javila.

Ali kao zaglavak svemu evo nova odluka. Na 7. ožujka predao sv. otac u sabor šema za definiciju. Treba dobro paziti na dane, veli „Unit. Catt.“ na dan sv. Tome Akvinskoga, koji je taj nauk razložio i zagovarao, izdao papa odluku, a na dan sv. Josipa biti će proglašena. Puk rimski želi u to ime držati devet danah molitve, a sv. otac na prošnju puka dopustio. Šema u originalu (opet u A. A. Ztg. objavljen) glasi ovako.

Caput addendum decreto de Romani Pontificis Primatu. Romanum Pontificem in rebus fidei et morum definiendis errare non posse.

Sancta Romana ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam catholicam ecclesiam obtinet, quem se ab ipso domino in beato Petro, apostolorum principe, cujus Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Et sicuti præ cæteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones suo debent judicio definiri.[1]) Et quia non potest domini nostri Jesu Christi prætermitti sententia dicentis: „tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam,“[2]) hæc quæ dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica immaculata est semper catholica servata religio et sancta celebrata doctrina[3]): hinc sacro approbante concilio docemus et tamquam fidei dogma definimus per divinam assistentiam fieri, ut Romanus Pontifex, cui in persona beati Petri dictum est ab eodem domino nostro Jesu Christo: „ego pro te rogavi ut non deficiat fides tua“[4]), cum supremi omnium Christianorum doctoris muneri fungens pro auctoritate definit quid in rebus fidei et morum ab universa ecclesia tenendum sit, errare non possit; et hanc Romani Pontificis innerantiæ seu infalibilitatis prærogativam ad idem objectum porrigi, ad quod infallibilitas ecclesiæ extenditur.

Si quis autem huic nostræ definitioni contradicere, quod Deus avertat, præsumserit, sciat se a veritate fidei catholicæ et ab unitate ecclesiæ defecisse.

Monitum.

Cum plurimi Episcopi petierint a Sanctissimo Domino Nostro, ut Concilio proponatur thema de infallibilitate Romani Pontificis, idemque Sanctissimus Dominus Noster, de consilio peculiaris Congregationis pro recipiendis et expendendis Patrum propositionibus deputatæ, memoratæ petitioni annuere dignatus sit; idcirco Rmis. Concilii Patribus examinanda distribuitur formula novi capitis ea de re agentis: quæ formula schemati Constitutionis Dogmaticæ de Ecclesia Christi inserenda erit post caput undecimum. Simul autem Rmi. P. P. monentur ut ii quibus super eodem capite undecimo et super prædicta formula, nec non super canonibus 14, 15, 16. aliquid observandum videbitur, animadversiones suas scripto tradant Secretario Concili intra decem dies, nempe a die octava usque ad diem decimum septimam Martii inclusive juxta Decretum 20. Februarii proxime elapsi.

Ex Secretario Concilii Vaticani die 6. Martii 1870. Josephus Ep. S. Hippolyti Secretar. Concilii Vatic.

---

[1]) Ex professione fidei edita a Graecis in Conc. oec. Lugdun. II.
[2]) Matth. 16, 18.
[3]) Ex formula S. Hormisdae Papae subscripta a Patribus Conc. oec. VIII. Constantinop. IV.
[4]) Luc. 22, 32.

Digitized by Google

Decretum.

Nonnulli sacrorum Antistites qui oecumenico Concilio Vaticano intersunt prævidentes se a propriis diœcesibus fore absentes feria V. in Cœna Domini anni hujus ac proinde sacra olea in usum earumdem diœcesium ea feria consecrare non posse, a sanctissimo Domino nostro Pio Papa IX. obsequentissime exquisierunt ut huic necessitati providere dignaretur. Eorum autem precibus a subscripto sacrorum ritum Congregationis secretario eidem sanctissimo Domino nostro fideliter relatis, Sanctitas Sua perpendens etiam sententias tum alterius ex apostolicarum cæremoniarum Magistris, tum rmi. domini ejusdem sacræ Congregationis assessoris, qui præ oculis habuerunt concessiones in peculiaribus et similibus casibus factas; suprema auctoritate sua derogando ab ecclesiasticis hac de re praescriptionibus indulsit ut in diœcesibus in quibus non adsunt r.mi Ordinarii, si titularis aliquis Episcopus non inveniatur, vel a vicinis diœcesibus olea sancta hoc anno consecrata haberi facile nequeant, vetera olea superioris anni adhiberi valeant in benedictione Fontis baptismalis tum in Sabbatho Sancto, tum in sabbatho Pentecostes, nec non in solemni collatione baptismatis ac in ungendis infirmis. R.mi autem ipsi Ordinarii monere curabunt quamprimum illos ad quos spectat de prædicta apostolica dispensatione ut olea sacra non deficiant: infundendo etiam, urgente necessitate, partem modicam et minoris quantitatis olei non benedicti in oleis benedictis Sanctionibus quibuscumque ac decretis in contrarium disponentibus minime obstantibus.

Die 17. Februarii 1870.

C. Episcopus Portuen. et R. Rufinæ
Car. Patrizi S. R. C. Præf.

Loco † Signi.

D. Bartolini S. R. C. Secretarius.

Dopis.

Na Hrašćini dne 10. ožujka. I u najsvetije uredbe vjere mogu se tečajem vremena uvući najpogubnije navade. To bar sviedoči izkustvo tolikih vjekovah. Takove pogubne navade uvukle su se tečajem vremena kod našeg seoskoga puka glede krštenja djece. Čijom krivnjom, lasno će svatko pogoditi. Nijedna pretjeranost nevalja Isti tako nazvani „zelus“ često pretjeran, radja upravo protivnim plodom. „Omne nimium vertitur in vitium“ stara je poslovica. Kod našeg seoskog puka vlada taj pogubni običaj: čim diete na sviet, brže bolje š njim na krst, nepazeći ni na slabost novorodjenčeta — ni na dan ni na noć — ni na kišu ni na snieg — ni na studen ni na led. Posljedica tomu jest: da mnoga uboga dječica, koja bi mogla tečajem svog budućeg života crkvi, domu i rodu koristiti, krivnjom ljudskom zaglave. To će mi svatko dopustiti, tko znade: kako se uboga seoska novorodjena dječica u dronjcih zamotana, često nit neoprana — u najvećoj svojoj slabosti — po noći, po studeni, po kiši, po sniegu, često po pijanih kumovih osobito poslie podne na krst nose, a nesrećom nema-li dotičnog župnika kod kuće — bježi u prvu, drugu najbolju najbližju župu, — da se tamo brže bolje diete okrsti. K tomu valja još to primietiti: da ubogo slabašno djetešce nesmije prije okusiti majčina mlieka, dokle nije okršteno, pa makar to i dan dva trajalo.

Da vidimo: da-li je to pogubna po sv. vjeru i narod navada ili ne? A ja velim: da jest u svakom obziru pogubna.

1. Pogubno glede vjere, koja uči: da u sili svatko može krstiti. Tko to nevjeruje, grieši težko proti vjeri, kako i onaj težko grieši: koji nauča nedužni puk, neznam s kojih razlogah, da samo svećenik može valjano krstiti i nitko drugi. I naš seoski puk tako je u tome čvrsto uvjeren: da ja kroz moje trogodišnje župnikovanje nemogu moje župljane nikako uputiti: da u sili može svatko krstiti, naravski uz uvjet: da se naknadno obave sv. ceremonije i upisanje u župne knjige. Kud takovo upućivanje puka? to jest kada učimo: da u sili može svatko krstiti, a ipak od puka tražimo: čim diete na sviet, brže bolje š njim na krst! Ta zar ćemo m svećenici sami sebi protusloviti: da u theoriji drugčije učimo a u praksi protivno radimo. Tko je tomu kriv? nije-li morda pretjerani „zelus“? a morda koj put vodjen ne baš najsvetijimi ponukami? „Omne nimium vertitur in vitium“ *)

2. Ta nečovječna navada pogubna jest i za narod. Ja iz moga 14-godišnjeg pastirovanja mogo bi najmanje 5 primjerah navesti, gdje su uboga djeca putem umrla prije nego bi krštena bila ili „baptismo necessitati“ ili po dotičnom svećeniku, budući da ubogi puk nikako nemože vjerovati, jerbo krivo upućen, da u sili i sam može krstiti, i budući da ubogi novorodjenci za pet minutah iza utrobe materine bježe brže bolje na krst. Toga pako nebi bilo: kad bi puk upućen bio: da u sili i sam može i smije krstiti. A što da rečem o dangubi i tratenju vremena i stradanju ubogog djeteta, ako-li nesrećom neima kod kuće dotičnoga svećenika?

3. Ta pogubna navada, najpače kad se djeca krste po drugih a ne po svojih župnicih, vodi za sobom najveći nered glede župnih maticah, jerbo u drugoj župi kršteno diete nedodje do znanja svog župnika, makar krsteći župnik stoput opomenuo kumove i izdao im cedulju vrhu krštenja s naputkom: da ju predadu svom župniku. Jer kum š njom u torbu, pak u njoj ili na polici više godinah počiva, i dotični župnik tek 3, 4 ili 5 godinah sazna za takovo diete. Pak ako još k tomu

*) Ali bi se to moralo sbilja jako dobro razložiti i uputiti puk; jer posve je lahak prelaz s jednoga kraja na protivni, ter bi župnik na koncu još morao zaklinjati puk, neka nosi djecu na krst ili sam po selu i na paši hvatati djecu. Ured.

Digitized by Google

krsteći župnik takovo diete neupiše u svoju maticu krštenih, a ja bih mogao navesti primjere gdje se tako radi, pak danas sutra kolike neprilike, kada se nigdje nemože pronaći krstni list krštenoga! Tada obično kažu ne samo prosti puk nego i gospoda: „Bilo je po podne pak pop nije upisao kršteno diete.“ Sám na moje uši morao sam takove pogrdne rieči slušati, a morda je bio najnevinji ubogi pokojni župnik, koj se je tako grdio.

Takim načinom, ako-li dotični župnik neimade župnih maticah u redu, tko je tomu kriv? ini susjedi župnici krsteći bez svake potrebe djecu iz stranjskih župah hoteći se tim načinom popularnimi pred pukom pokazati. Takav jedan susjedni župnik ukorio mene nekoć javno što nisam htio iz gore navedenih razlogah djeteta iz njegove župe krstiti.

Kod zadnjeg popisivanja pučanstva, pronašla je ne duhovna nego politička oblast velike nerede u nekih župničkih maticah, koji upravo proizlaze iz tog krštenja djece po inih a ne dotičnih župnicih, kao što sám naš kat. list u br. 7. od 17. veljače t. g. to neupravno priznaje: a ja glede sebe potvrdjujem: jerbo kroz trogodišnje moje župnikovanje nemogu nikako moje župne matice u sklad dovesti uz vas moj napor, a to najviše s toga: što moji susjedi gg. župnici krste djecu bez svake potrebe iz moje župe, a nitko mi neprinese svjedočbe krštenja.

4. Ako-li se u obzir uzme taj nered, koji odtuda proizlazi, lasno će svatko uviditi: koliko još veći nered mora proizaći odtuda: kada je novačenje, — popis školske djece itd.

Zato se usudjujem putem našega prezasluženoga za vjeru i dom katoličkog lista, prem „ultimus in domo Israel“ naš preč. vikarijat umoliti: 1. da blagoizvoli sebi podredjenomu velečastnomu svećenstvu naložiti: neka bi se naš seoski puk, gdje treba nauka takova, glede potrebe sv. krsta točnije podučavao, pak glede nošenja na krst i samoga načina krštenja uveo bolji red. 2. Da jedanput za uviek strogo zabrani krštenje iz inih župah.

To što sam ovdje u kratko iz svog malenog vlastitog izkustva napisao: molim neka bude bez svake uvrede i zamjere. A ako me pako tko izvoli oprovrgnuti i o protivnom uputiti, biti ću mu do groba zahvalan. *)

Bolto Balog, župnik hrašćinski.

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. apost. veličanstvo dostojalo je samostanu franciškanskom u Zadru za popravke podieliti podnore 1000 for.

— Gradjan zagrebački g. Gjuro Šviglin bio je pripravio za hrvatsku izložbu izpovjedaonicu znamenite umjetnosti i ciene, pak je nagradjen za to svoje djelo kolajnom. Nego nemogši izpovjedaonice sbog ciene prodati niti je tako namjestiti kamo bi spadala, u hram božji, dodje na misao: da bi se izigrala na lutriju, izhodi u vis. ministerija dozvolu za igru od 500 srećakah po forint i obrati se na preč. duh. stolicu zagrebačku, da bi podhvat po biskupiji preporučila. To je duh. stolica drage volje učinila i kleru srećakah razposlala; nego do sada prodalo se je srećakah jedva petina, ob čemu, osobito ako se uračuna trošak oko samoga posla nije druga nego obustaviti igru. Nego jer nije lahko vjerovati, da bi za takovu igru u kleru bilo tako slaba odziva: dobro je sjetiti, da je rok stavljen na 2. dan travnja mjeseca. Komu nisu dospjele srećke do ruke, a nade je da bi štogod prošlo, još je vremena obratiti se na samoga njega ovamo. Nebude-li izgleda, kani on zamoliti ministerij za produljenje roka. Preporučamo stvar srdačno i mi; jer nekoga će dopasti, a koga dopala da dopala, biti će u crkvi, na boljem mjestu nego je sada, a u to imene budi žao za stotinu novčićah. —

Ljubljana. Po ljetošnjem šematizmu ima ljubljanska biskupija 17 kanonikatah, 194 župe, 81 lokalija, 3 vikarije, 11 starih kapelanijah, 19 ekspoziturah, 230 duh. pomoćnikah, 6 manemisarijah (jutrenih miroštilacah) 42 beneficijatah, 308 pastirskih (župnih i drugih sa svojim vlastitim pastirom) 1008 područnicah (filialkah) 7 samostanskih crkva, 161 kapela, 498 duhovnih pastirah, 27 pri drugom poslu, 52 u pokoju, 21 u drugih biskupijah, 17 tudjih u biskupiji, 55 redovnikah, 68 redovnicah ursulinkah i 28 milosrdnicah, a 526.876. Zagrebačka je skoro dva puta brojem jača; ali je daleko pretežnija brojem duhovnikah i svakom potrebštinom za duhovnu brigu i službu evo ljubljanska.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano čl. II. reda: o. Ignjat Muha, gvard. u Mohaču; kano čl. III. reda: gg. Antun Cuculić. posjednik u Mrkoplju; Škender Oblak, trgovac u Djakovu; Josip Gojak, poruč. u miru u Mrežnici; Ivan Tomičić, učit. u Mrežnici; Mato Gado, kapel. u Prelogu; Knjižnica gl. učione u Krapini; o. Metod Vajdić, franj. u Zagrebu; Učilište gosp. šumar. u Križevcih; Učiona gl. u Križev.; dor. Vjekosl. Köröskenyi, prof. na gosp. šum. učil. u Križ.; Stjepan Sučić, gradj. u Križ; gdčna Draginja Plušćecova, učit. u sv. Ivanu; o. Aug. Veljec, kapuc. gvard. na Rieci; br. Petar Bacić, franj. bogos. u Šibeniku u Dalmaciji; svećenici istarski: Vjek. Vlah, nadžup. i prepošt u Kastvu; Vrban Golmajer, žup. u Beršecu; Josip Janc, kapel. u Rukavcu; Vicko Dubrović, kapel. na Zvonećoj; Fr. Župan, kap. na Poljanah.; Albin Švinger, kapel. na Volovskom; Jos. Uršić, kap. u Obatiji; Franjo Kosec, kap. u Beršecu; Šimun Jurhman, kapel. u Kastvu.

*) Moramo i mi prepustiti gospodi pastirom duhovnim, neka stvar Vašega dopisa sami razprave, ako jim se svidi; a nošenje na krst, mjesto i način krstenja moglo bi zadati puno ne samo pisanja, nego i službenoga poslovanja. Ured

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 12. Tečaj XXI. U Četvrtak, 24. Ožujka 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Priziv u ženitbenih parnicah.

(Konac.)

V. Priziv se ulaže te upravlja ili proti nadležnosti suda ili proti njegovoj odsudi [1]). Nauk o nadležnosti ženitbenih sudovah nespada amo [2]); o prizivu pako proti nadležnosti uči Naputak: „Ako vjernici ili ženitbeni drugovi, koji pozvani budu u stvarih ženitbenih, sciene, da mogu pobijati nadležnost suda, tada predadu prigovore svoje za 10 danah po dostavljenom im pozivu istomu sudu predati. Ako izrečeno bude (pri istom sudu) da su navedeni prigovori netemeljiti, biti će jim prosto upraviti svoj priziv na prvu višju molbu. Nu ako višji sud potvrdi pobijanu nadležnost imat će stranke voditi stvar svoju pred onim sudcem, koj je poziv izdao bio“ [3]). Osim nadležnosti može se priziv i proti odsudi (sententia) uložiti, kao što to obično i biva; samo se ovdje pita: proti kakovoj odsudi? buduć da je razne vrsti imade. To nam je pitanje jur sabor Tridentinski odlučio [2]): neque appellationes . . . . . recipiantur . . . nisi a definitiva (sententia) vel a definitivæ vim habente et cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat.“ U ženitbenih parnicah radilo se sada o razpustu ženitbe ili samo o razstavi, dvi su vrsti odsude: ili konačna (definitiva), kojom se valjanost ili nevaljanost ženitbe dosudjuje, razstava dozvoljava ili ne; zatim odsuda uzgredna (sent. interlocutoria), kojom se nješto u tečaju parnice naredjuje n. pr. hoće-li se i koji svjedoci na prisegu pripustiti? — Da je proti konačnoj odsudi priziv dozvoljen, o tom nije dvojiti; nu izvjestno je takodjer, da se i proti uzgrednoj uložiti može, dočim i ova u ženitbenih stvarih „vim sententiæ definitivæ“ ima, te posljedice njezine nemogu se prizivom od konačne odsude uloženim ukloniti [1]). —

Ovdje nam je reći nješto o prizivu proti odsudi u parnici zaručničkoj (processus sponsalitius). Aust. Naputak priziva u parnici zaručničkoj bar s odgodnom posljedicom „cum effectu suspensivo“ nedopušća. Razgledajmo tu zabranu iz bliza. Iz sklopljenih zarukah proizticе za zaručnike stroga obvezanost izpuniti zaruke, t. j. brak medju sobom sklopiti; nu često putah se dogadja, da jedna zaručena stranka zaboravi na zadanu vjeru, te ili neće zarukah sklopljenih izpuniti ili pače namjerava s trećom osobom zaruke i dotično brak sklopiti. Prevarena stranka prituži se proti nevjernoj, a ova će na sudu odgovoriti ili: S tobom nisam se zaručio, ili: Zaruke naše nisu bile valjane, ili napokon: Zaruke naše bile su za onda valjane, al sada imam ja zakonita razloga, s kojega zaruke prestaju. Sud dakako tražiti će dokazah, na temelju kojih izreći će i odsudu. Odsuda će biti ili ova: prvašnje zaruke nisu bile valjane, a i da su bile, ima zakonita uzroka k odstupu. Za ovaj pako slučaj naredjuje Naputak: „Ako ženitb. sud izreče, da zaruke nisu valjane, imat će se učiniti što je potrebito, da se vjenčanje više neodlaže.“ §. 110. drugimi riečmi: ti si prost od svake obveznosti i neprieči te ništa, da u brak stupiš s kojom trećom osobom. Vidimo dakle da tud priziva cum effectu suspensivo neima. Nu što će biti ako ženitbeni sud inače odsudi,

[1]) Nikada pako proti samu zakonu c. 29. de appell.

[2]) Sr. pišćevo: Kat. ženitb. pravo str. 127.

[3]) §§. 103. 104.

[1]) Sess. 13. 1. i 24. 20. de ref.

[1]) Za to sbori i sudbena praksa.

Digitized by Google

da su naime prvašnje zaruke valjane i zakonita uzroka k odstupu neima? Za taj slučaj po obćem kanon. pravu mogla bi se stranka nepokorna crkv. zavezi siliti, da obećanje svoje izpuni; nu buduć da su ženitbe pod moraš sklopljene u obće nesretne: nije probitačno sa zavezom se nagliti [1]), nego udariti putem u Naputku označenim [2]): Ako bude izrečeno, da su zaruke valjane, imat će ženitbeni sud izaslati povjerenika, koj će pokušati da stranke skloni na prijateljsku nagodu. Ako makar jedna samo stranka zaište, moći će se dosuditi i iznosak odštete. Ako tužitelj time nebude zadovoljan, biti će mu istina prosto, radi naknade štete obratiti se s tužbom na gradjanski sud, nu prigovor, što ga je učinio proti vjenčanju, neće se više uvažiti.“ Evo dakle ni u tom slučaju, kad se na valjanost zarukah sudi, neima priziva „cum effectu suspensivo,“ jer neka nezadovoljna stranka ulaže priziv, kako joj je drago, drugoj se stranki ipak nova ženitba kao manje zlo pokraj svega prizivanja nezadovoljne stranke dopušća. Tako poleg Naputka; praksa pako naših sudištah u ovom slučaju priziv cum effectu suspensivo dozvoljava a nove ženitbe nedopušća, dok se stranke ili med sobom nenagode ili dok viša molba odsudu neizrekne.

Usljed dojakošnjih zakonah [3]) mogao je ženitbeni sud i razpre stranakah tičuće se imetka rješavati presudom obraničkom (per arbitrium) ako su se naime stranke u tom složile, da razpru ob imetku nepodnesu redovitomu gradjanskomu sudu, nego da jim ženitbeni sud bude sudom obraničkim. Proti izreci takovoga obraničkoga suda priziv nije dopušten [4]), jer ako je koja stranka nezadovoljna odsudom obraničkom, sama si je u tom kriva, zašto je naime privoljela na to, da ženitbeni sud bude im sudom obraničkim.

VI. Napokon način, kako valja priziv uložiti, kako-li pritužbu sastaviti i predati? — raznolik je pri prizivu proti konačnoj a opet pri prizivu proti uzgrednoj odsudi. Priziv proti konačnoj odsudi, ako se odmah pri proglasivanju odsude ulaže, može se ustmeno [5]) prijaviti n. p. riečju: ja prizivam; nu ako se neulaže odmah pri proglasivanju odsude, onda se imade pismeno (libellus appellatorius) prijaviti. — U ostalom nije od potrebe, da u tom spisu odmah i razlozi navedeni budu; dovoljno bo je, da se to pred višjom molbom učini. Sve ovo, kao što je doslje rečeno, mora biti u roku od 10 danah, i to pred sudom, proti kojega se odsudi priziva. Izza toga mora prizivnik u roku od 30 danah prijaviti višjoj molbi, da je priziv uložio, sud pako sve spise na parnicu se odnoseće višjoj molbi dostaviti. Prizivniku prosto je i sada još, hoće-li višjoj molbi odmah svoje razloge t. j. nepravdu nanešenu (gravamina) saobćiti ili pako na prosto javiti, da je priziv uložio i moliti rok za svoje opravdavanje odrediti. Poleg naše pako prakse prizivnik kad priziv ulaže, predaje zajedno svoja gravamina sudu prve molbe, koj će ih skupa s inimi spisi i svojom popratnicom u roku od 30 danah višjoj molbi dostaviti [1]).

Ovdje mi je pripomenuti još i to, da ženitb. sud svoju konačnu odsudu pokle je jednoć proglašena, opozvati ili preinačiti nemože, akoprem možda usljed priziva pripravljena uvidja, da je odsuda kriva; tud je svaka daljnja sudbenost višjoj molbi izručena.

Priziv proti odluki uzgrednoj mora biti vazda pismeno [2]) uložen, a povrh toga moraju se i razlozi odmah nabrojiti [3]), jer sud koj je odsudu uzgrednu izrekao, može ju opozvati ili preinačiti [4]) te po tom priziv na višju molbu prepriečiti. Na to se, koliko mi je poznato, u praksi slabo pazi.

Prizivni spis, u kojem se gravamina t. j. nanešena nepravda nabraja, može se na razne načine sastaviti. Proti odluci konačnoj (ne pako i uzgrednoj s razlogah navedenih) može se priziv uložiti bez da se ikakav razlog navede [5]), nego naprosto može se višja molba zamoliti, da sve spise pregleda i na novo izvidi, je-li odsuda prve molbe pravedna i na pravom temelju osnovana. Ovdje dakle neima gravamina-h, te se priziv ulaže samo s toga, što ga pravo i ovako dopušća. Ili pako mogu se (kao što to ponajviše biva) razlozi navesti, s kojih prizivnik s odsudom nije zadovoljan i preinaku moli. Ovi dakako razlozi po naravi parnice mogu biti veoma različiti, al obično napereni su ili proti postupku (error in procedendo) n. pr. da iztraga nije zakonito povedena, da nisu svi svjedoci saslušani itd., ili pako proti odsudjivanju (error in judicando) t. j. da odsuda nije temeljita *), ili napokon nova do-

[1]) Naputak §. 10. [2]) §. 111.
[3]) Naputak § 200. Grudj. ženitb. zakon §. 64.
[4]) Naputak §. 244
[5]) c. 1. de appel. in 6. c. 34. h. t.

[1]) Tako propisuje i Naputak. [2]) Glossa ad c. 1. h. t. in VI.
[3]) c. 59. h. t. [4]) c. 60. h. t. c. 10. h. t. in VI.
[5]) c. 1. de appell. in 6 Glossr.
*) Može se takodjer priziv uložiti proti valjanosti odsude t. j da se odsuda ništetnom proglasi. Odsuda je pako ništetna, kada bude izrečena po sudcu nenadležnom (de foro comp. II. 2.) ili kada bitan dio sudbene razprave bude ili sasma izostavljen (c. 2. de sent. et re jud. in Clem.) ili pako obavljen u nepritomnosti branitelja ženitbe Tužba na ništetnost (ad nullitatem sententiae) ima se uz rok, koj je ustanovljen za prizive, predati pred prvim višjim sudcem. Proti odsudi koja izrečena bude na tužbu ništetnosti, neima mjesta daljemu prizivu. Naputak §§. 187–190. c. 13. 16. de sent. et re jud.

Digitized by Google

kazna sredstva n. pr. svjedoci, pisma itd. navadjaju se kao razlog prizivu. Medjutim valja i to znati da se nova dokazna sredstva (novæ probationes) samo u vinkularnoj parnici mogu navesti [1]), ako se pako i u razstavnoj navedu, višja molba neće ih uzeti u obzir van kad bi prizivnik dokazao, da ih prije nije poznavao, ili da ih ma s kojega razloga pred prvom molbom navesti nije mogao [2]). Da se pako priziv čedno bez uvrede prve molbe imade uložiti, to nam sama stvar i poštivanje sudačkoga zvanja kazuje. Uvreda prve molbe kazni se po zakonu infamijom. Nu reći će tko, ta priziv sam po sebi već je njeka uvreda prve molbe, jer predpostavlja u nje zlobu ili neznanje. Nije tomu tako! Prizivnik namjerava se po prizivu braniti i taj „remedium juris“ ide ga po pravu, poznato je pako da „nemini videtur facere injuriam, qui utitur jure suo [3]). Napokon glavne posljedice uložena priziva jesu dvie: odgodna [4]) (eff. suspensivus) i prenosna [5]) (eff. devolutivus). Usljed prve izgubi sud nižji sudbenost (jurisdictio) u dotičnu parnicu, niti smije odsudu svoju ovršiti [6]); usljed druge pako ciela se parnica prenese razpravljanja radi na višju molbu, pred kojom onda započima „Postupak u višjoj molbi.“

Dr. J. Liebbald Ljubojević.

Čovjek i svjet.

II.

Velika gospoda misle, da su iz kitajske porculanice, a ne iz ilovače, kano drugi, s toga im brzo uzavri krv, pa kada se med sobom inate, tada im sluga mora podati kečku.

Bella movent corvi, vexat censura columbas.

Pita se: zašto Ezopovo jagnje morade platiti glavom, dočim je vuk zametnuo kavgu?

Mutilo mu je vodu.

Kako to? Tà od vuka k jagnjetu tekao je potok.

Ako-li je nedužno bilo jagnje, skrivilo je vuku, kako sàm reče jagnjeći otac; to je bilo razloga dosta, da pogine nevino blažće.

Dà, dà, služavka razbila lonac, a krivnja pala na mačku.

Ali — ali — kad se mačku na rep staje, glas od sebe mačak daje. — Primjerah tomu, da prigaženi mačak zadreči, neišti niti u daljini, niti u davnoj davnini. Dovoljno je baciti oko na junačke Dalmatine, poimence na smjele Bokelje, pa će svatko uvidjeti istisnitot riečih: Dirneš-li u ose, one će u kose.

Čudan doista pojav, i do sada nečuven dogodjaj u hrvatskoj povjestnici. Patuljak ustà proti orijašu, kao njekoć David proti Golijatu. David održa pobjedu. A ustaše dalmatinski? Pokorili se, i položili oružje, da nepodlegnu jačoj sili.

Takav bijaše toj tragikomediji epilog. Za pokornim: agnosco, sliedio je milostivi: ignosco. Time bi od konačne propasti spašen buntovnički ustanak, a vladin, koja ga je imala gušiti, ugled. Ustaše pokazali, da su na oružju junaci, a vlada svojom popustljivošću, da umije cieniti njihovu hrabrost.

Nije fajde šušnjatu boriti se sa rogatim. Tko proti vjetru štrca, sebe poštrca. Samson uzdrmav stupove, o koje bijaše privezan, pritisnut zgradom poginu.

Istina, težko golu u koprivju; nu koj se, jer ga koprive peku, miče, ili što je još gore, po koprivju valja, još boljma će se ožeći, i time će postati gubaviji. —

Što dakle? Nebo visoko, car daleko, zemlja tvrda; kome se pritužiti? u koga tražiti pomoć?

Miruj, rode, miruj! — Budi dobre volje!
Dobri Bog će dati*), te će biti bolje.
Sunce doć će jednom i pred naša vrata;
Tako barem naša omladina gata. **)

* * *

Mi smo Hrvati malen narod, nu što zato: i u mala bogca kadšto velika bota, pače poznavao sam jednoga, koj mjesto obične batine nosio bi na ledjima kolac. Upitan: zašto? Da se branim od pasah, — odgovorio bi smiešeći se.

Da je u nas više sloge, više odvažnosti, više postojanosti i narodna ponosa, kao što su sada drugi veći od nas, tako bismo mi nadvisili druge silom od nas pretežnije ***); al ovako bojim se, da nam nebude što i branjugu, koj hraneći se liepkom, kroz svoju nečist liepak razplodjuje — sebi na propast. Discordia fratrum præcipitat in baratrum.

Vi vladari i svieta gospodari — — — Pst!
Vi mogućnici — — — Stille!
Vi velikani — — — Halgas!
Vi otci domovine — — — Silentium!

Tako-li? jezik za zube, kad bi valjalo govoriti na sva usta, da i gluhi čuju?!

Pošto onoga, koj istinu gudi, gudalom po prstim biju, neću, da se podvrgnem toj operaciji. Sustegnuti se ipak nemogu, a da veleumnu gospodu zakonodavce smierno neupitam: čemu tolike svake struke i ruke

---

[1]) Naputak §. 186. [2]) c. 10. de fide instrum.
[3]) c. 10. h. t in VI. [4]) c. 55. h. t.
[5]) c. 7. h. t. in VI. [6]) c. 31. de elect.

*) Nebudemo-li, kao što je od njekog doba ušlo u običaj, psovali, ružili, grdili i njega (Boga), i sav prejasni i prekosveti dvor njegov.

**) Hoće-li se obistiniti ta gatka, tko bi znao. Medjutim velim:
Što nemože iznemogli starac,
To nek mladjih izvede udarac.

***) Tà i Ovidio pjeva: A cane non magno saepe tenetur aper; naški:
Od psa kadšto nevelika,
Svladan bude stanar lozni,
Četinjastog roda dika,
Divlji krmak — vepar grozni.

Digitized by Google

naredbe i ustanove? — čemu toliki paragrafi *), buduć da bi se mačka, štono rieč, i s manjim zadavila?

Ubi multæ leges, male populum reges.

Kao što rekoh, svake struke i ruke ustanovah, naredabah i paragrafah imade toliko, da bi morao imati glavu kô u Rimu sv. Petra kuba veliku, bi-li htio, da sve u nju strpaš.

Svi se oti nebrojeni paragrafi rabe i uporavljaju, gdje i kada je potrebno; nu ponajsavjestnije oni, koji se odnose na štampu: contra prelum sume telum; zatim oni, koji se tiču crkve i onih, koji njom upravljaju, da se neizgubi stara ona povlastica: Ecclesia præcedit; i drugi su istina obvezni, ali ovi kruće vežu.

Budući da nije probitačno dirati u pomazanike gospodnje polag onoga: Disce pati injurias, et noli tangere Divos, ostavivši u miru dugoruke, da me nebi koji za kiku, prelazim na svjetlonoše et consortes, kojino se danom i noćju trude, kako da sredovječnu tminu, koja se tobože još i sada drži popovstva i stada mu (seljačtva, nipošto gradskog mudračtva) kao torica rubače, preobrate u svjetlo, jerbo im je, kako se iz njihova naprezanja vidi, mnogo do toga stalo, da nezanesemo u uho žlicu, kad budemo jeli.

Vi svjetlonoše, koji ste radi svojom mudrolijom, o kojoj sv. pismo izrikom veli, da je ludost pri Bogu, usrećiti zanemareni puk, — vi se svojim umom dižete odviše visoko — do samoga Boga; ali slušajte, što isto sv. pismo govori: „Vidio sam svjetlonošu (Lucifera) kao grom pasti iz neba.“

Vi, koji se iztičete za pučke prijatelje, za usrećitelje naroda, za otce domovine, o! koli bi vam od srca zahvalan bio i puk i rod i dom i sav plemeniti hrvatski narod, kad bi tvor odgovarao sboru; kad bi rieči, što ih punim tokom prosipavate, sbilja postale istinom i činom!

U našoj liepoj i gostoljubivoj zemljici, o kojoj pokojni biskup zagrebački Alagović reče: Paradisus manu Dei plantatus, u ovoj velju zemljici neima prijateljska sastanka, neima vesela družtva, neima gostbe, neima stola, gdje se uz srdačne zdravice i napitnice nebi orile rieči:

Sve za milu otačbinu,
Sve za dom i rod!
Okovi se nek razkinu,
Prost nam bio hod!

Rieči ove drže za tako, kako i one poslanika gospodnjega Gabrijela, došavšega k Mariji, da joj naviesti bogorodstvo. Rieči ove cienetoli liepe, da je ljepši sám Bog, koj ih stavlja u usta govornikom. Nu koja korist, braćo, što vam je glas Jakovljev, kad su ruke Ezavove! — Rieči od meda, srca od leda!

Gdje su pravi domovine sini,
Tuj se vide: rá l, tvor, djela, činî.

U vas rieči puste, prazne, gole;
Neb'-li bilo, da šutite, bolje?

Vi, koji hulite na Boga; koji dirate u vjeru, u crkvu, u popove, — vi velite: Prije neće biti mira, dok nebude, gdje sada stoje crkve, rasla trava. *) Ja pako velim: Prije neće biti mira, dok svim umom zaslieplienim, koji nevide, što je laž, što-li istina, što Hrist, što-li Belial, neotvori oči Ananija, kao što je njekoć (kako svjedoče djela apoštols. u pogl. 9.) otvorio Pavlu, prije toga Šavlu, veliku neprijatelju i progonitelju kršćanah.

Jest! Prije neće biti mira, dok nebudu svi, koji tumaraju u pogubnoj poganstva i neznaboštva tmini, prosvjetljeni svjetlošću, koju je Isus donio na ovaj sviet; dok se Rimu, sredotočju istine, nepokloni Babilon bludnjah.

Dok toga nebude, dotle će uvjek i vrag kraj božje crkve imati svoju kapelicu.

Vi, koji jurišate na Rim i biesnite proti papi, — vi računate ovako: Udri pastira, razpršit će se ovce; nu vi pravite račun bez krčmara. Pri tom i Bog ima reći svoju, pače on reče: Na ovoj hridi sagradit ću crkvu svoju, i sva paklena moć, i sva vražja sila neće je oboriti.

Niteris incassum navim submergere Petri.
Fluctuat, ast nunquam mergitur ista ratis,

Velik je doduše s vaše strane, koji neprijateljujete prema krstu Isukrstovu, na crkvu pritisak; nu crkva je kao paoma (palma); čim ju vijor mlati jače, tim krepčije u vis skače.

Maknite s neba, ako možete, Boga; nu znajte: Ako Bog nebude štitio grada, u zalud bdiju, koji ga straže.

Izčupajte iz ljudskih srdacah vjeru, time ste bezzakonju, lupežtvu i metežu širom otvorili vrata.

Tko sije vjetar, buru će žeti.

Poubijajte popove; ali znajte, da će ustati iz njihovih grobovah osvetnici, koji će i vas i vaše djece djecu derati na mehove.

Uzmi nebu sunce, zemlja se pomrači; uzmi zemlji popa, sviet se pokurjači.

Hoćete škole bezvierske; nu ako budu škole bezvierske, i ljudi će tada postati zvierski.

Ženitbu hoćete da iztrgnete popovskoj naramnici (što li) — valjda s toga, što su k ovoj priliepčene neke ženikah tičuće se dužnosti, kojih se više plašite, nego-li lav pietljeva kukurikanja, oli vrabac konopljena strašila; ali bilo ih je, i sada ih ima dosta, koji su se sparili, a da nisu niti od crkve zaiskali blagoslov, još manje gradonačelniku poput Adamićanah **) prijavili svoju želju rekši: Spiritus meus in hanc concaluit, to

*) I oti su ili nejesni, te ih dobro ne-hv ćaš, ili si protuslove, pobijajući jedan drugoga, ili odviše pruživi, te ih kamo hoćeš, lahko navinuti možeš, samo ako si valjan pravoznanac.

*) Valjanih od vas pastirah, koji se toliko brinite za pašu!

**) Čovjek iz sljedbe nekadašnjih Adamićanah, koji su hodili goli i po volji se parili, samo što su to prije morali prijaviti svomu predstojniku.

Digitized by Google

jest: Gospodine! u ovu sam se zatelebao (zagledao); — pa što ćete više; zar vam to nije dosta?

Koj neće, da se krstom krsti, a to radi toga, što je krst Židovom sablast, a Turkom i inim poganom ludost, taj neka podvitih noguh i s čalmom na glavi s Turci u džamiji allače, oli pokrite glave i plaštom oko vrata — za nedobit guštere i hunjavicu, s Izraelićani mrmlja u bogomoljnici; nu svinjske kukove i lopatice neće smjeti jesti, jer je to i kod jednih i drugih zabranjeno zakonom.

Kome se nerači ni ovo, ni ono, jerbo je čovjek od napredka, a ljudi napredni (ne svi, ali ipak većina njih) perhoresciraju sve, što spada na religiozne čine, ili na bogoslužnost, — takav sa svojimi ortaci neka na krugu zemaljskom potraži mjesto, koje će biti prema njegovu smjeru, i prema njegovu duhu; a takovo mjesto, ili takav kutić bio bi za sada najshodniji; Kaprera.*)

Kome su više theatralske lakrdije (oho! disce verecundo sanctius ore loqui) nego-li crkvene propovjedi (baš roba! reći će zagovornici božice Thalije), taj neka se potrudi u kazalište; dočim bi u crkvi zevao **), ondje će se od smieha obadviema rukama držati za trbuh. Kolika to dobit!

Kazališnimi predstavami, u kojih se živimi bojami na vidjelo iznašaju pokvarena svieta nepodobštine, dakako prije (?) će se izpraviti ljudska pokvarenost, nego-li slušanjem crkvenih propovjedih.

Crkva uči ljude, kakovi bi imali biti, a kazalište im predočuje, kakovi jesu.

Vis forsan te atrum videre? frequenta theatrum.

Ljudi za ono prvo misle, da na njih nespada; ali kada u kazališnoj predstavi vide, kakovi jesu, onda ih spopade neka zlovolja, groza, što-li, pa nemogući dalje podnieti Nathanovu besjedu (nutarnji bo svjedok im dovikuje: ti si taj), kradom ostavljaju Thalijin hram, te se pokunjeni razilaze jedan i jedan kano i oni tuživci kod Ivana evangj. 8, 9.

Reverentur, sed non tundentes pectora.

Čovjek promatrajući se u zrcalu, zaboravi kakovi jest, čim se od toga pravokaže (zercala) udalji.

Dopisi.

Iz Zagreba. Vrhu dopisa iz Hrašćine u Katol. listu br. 11. t. g. uvrštena evo malena razsudjenja. — U pastvi takodjer vjeran (1. Cor. 4, 2.) duh. pastir imat će poput drugih sličnih ravnateljah vazda potrebu služiti se znanimi si odnosnimi sredstvi, da si povjerene ovce naukom i to u strpljenju rukovodi. Spomenutom vjernošću, bude-li ona stalna, zadobiti će si povjerenje i župljani će s vremenom doista slušati primljena, sveta podučavanja, pak ona njim bar navadno (uredno) biti pravcem za sve vršenje najmilijih dužnostih. Učilo je mene to podovoljno izkustvo. — Vendar trogodišnje župnikovanje bar u obće — nemože roditi rečenim svim plodom. Njeki bivši 27 godinah vrlim župnikom, prigodom jednoga razgovora o duhovnom pastirovanju napomenu meni iza moga dvogodišnjega župnikovanja, za koje vrieme bio sam se već kanoti razigrao u najsladjem glede uspjeha ufanju, ovo: „Tekar nakon 8 do 10 godišnjeg točna župnikovanja (svih okolnostih uvaženja i t. d.) moći ćeš posve uvidjeti, kako da imadeš početi za uharno uložiti njeko si znanje i ini duhovni pastirski trud.“ Time kanoti želio mi je da budem vrlim hitro, ali ne pretjeranim, hoću da reknem neuztrpljivim — štono je rieč stara „esse singularem, non sese singularisantem — župnikom. Nedvojbeno će stariji župnici onaj dani mi bratski nauk u predmetu operativi zeli potvrditi istinitim.

Ona u točkah 1, 2. izražena žalost i sućutje predpolažem da je čista, — niti ću reći da se je ota briga rodila s trsenja za većom bud kakovom udobnostjom, koja bi tobož htjela pod okriljem kakove novije naredbe zadobiti si pravo pred svietom: tim bo bi upravo vrata otvorena postala dotičnoj nečovječnosti, raznoj pogubi, i stvar bi izbilja zadala ne samo prek suvišnjega pisanja, nego i puno službenoga poslovanja.

Dakle glede predmetne theorije i prakse stvar neima težkoće za (1. Cor. 4.) vjerne naše pastire. Nezaboravimo da spomenutih manah nije u svemu puku, pa da su i po župah razni mjestni položaji, i kud gdje temeljita je želja da uztraje duhovna si pripomoć = in spiritualibus fraternum sublevamen, benevolentia, liberalitas. — Ova sva umie naobraženo točan župnik slediti u suglasju s odnosnimi normali. — A puku božjemu nećemo samo na njeki naš prek oštri Commando služiti; mnogo više, štono nedvojbeno i preč. nadbisk. vikarijat glavno želi i u to Bogu se moli, nastojati ćemo ob onom, što se izpovieda 2. Cor. 1, 23.

Neredom — nebilo ga nigdje! — spomenutim pod 3. i 4. nije od potrebe novimi normali susretati. Naredbami bo obostranoga poglavarstva providjeno je dovoljno, da sve tamo napomenuto bude u svojem najvećem redu. Odnosnoga zakona te reda tvoritelji previdjahu neizbežljivu kad i kad potrebu ili bar slučajeve donoseće i ovo, da i non proprius parochus krsti itd., — a ustanoviše jasni postupak, kako za svaki slučaj i „Matice“ i „Statum animarum“ imaju držati u onom redu, da po njem mora biti lahak svaki napomenuti popis i izvadak.

Predkorizmeni svake godine s vjernim pukom izpit u sv. nauku, pruža ujedno i ovu liepu korist, da skrbnomu župniku nikako nemože proći, a da nebi mo-

*) Obće je znano, da je Kaprera omiljelo plandovalište starcu Garibaldiju — otcu, proroku i apoštolu novovječnih bezboštvah.

**) Možda i plakao. Ima i sala propovjednikah, o kojih bi se dalo reći: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, quae suxisti.

Digitized by Google

rao doznati sve šta mu je potrebno za uredeno rukovodjenje župničkih knjigah. Manjka-li pako glede točnosti i obične čestite želje i prepušća-li se ona briga za red dakle do 3, 4, 5 (?) godinah, to bi se tada uzalud i pod kakov novi normal podpisalo: „primljen s počitanjem.“

Preostaje indi opeta samo „biti vieran;“ pak da iz istinite ljubavi pram dužnostim bivamo župnici u svemu „pošteno i uredno.“ U pojedinih pravih, a naznačenih izgredih zaiskati melem nije toli tegotno, niti će to tada ikoj iskren duh. pastir označiti zlobom.

Napokon predlog pod 2 njekako nameće misao, da se je tude za hip s vida pustila ona prijašnja čovječna ćud, i sjetja pače na poslovicu: „omne nimium vertitur in vitium.“ — Ovime poduzeh biti velecienjenomu si subratu na malu utjehu, ne pako htjeti da mu budem dosadnim oprovrgavanjem na autoritet. Dakle, kako rečeno „bez svake zamjere.“ *R.*

—*g*— U Čakovcu 16. ožujka. Vraćam se s puta po ovom krajnjem predielu naroda hrvatskoga, — liepoga nam puka na plodnom Medjumurju! — i živo se jošte sjećajuć mnogoga utiska hoću da zabilježim njeke putne sitnice s crkvenoga područja. Izvan one crkvene obnove u Prelogu, o kojoj izviesti „kat. list“ u br. 6., revno se za obnovu svoje crkve zauze prisj. duh. stola, podarcidjakon i župnik u sv. Mariji, kojega je crkva milovidno obnovljena u gotičkom slogu, a ima orgulje, liepe i velike, da jim sličnih u svem Medjumurju nisam vidio. — Liepo su ponovljene i crkve pomorska, goričanska, sv. gjurska u Trnju, a i štridovska župna. Nego što me je ovaj krat na mom putovanju osobito milo dirnulo i što sam si radi lako dokučiva razloga vruće želio vidjeti — to je štridovska kapela sv. Jeronima sa dva s nova limom pokrivena zvonika. Tu kapelu u novije doba osobitom pomnjom, kako mi kažu, domaći kapelan Luci dobrovoljnim prinoskom župljanah obnavlja, te je već gotov veliki žrtvenik i šest novih prozorah, od kojih prva dva, jer su na njih naši slavenski apostoli sv. Ciril i Metod na platnu naslikani, osobito rado gledah, a gotovi su i zvonici, novi podovi u njih i stolac za zvone. Taj štridovski ures, njekoč dika Pavlinah, a poslie kad su jim dokinuti samostani lišen svih dohodakah, bijaše po nehaji već tako propao, da nije skoro ni dostojan bio za službu božju; i bi za cielo za koj čas postao običnom razvalinom, da se nenadje revni kapelan, koj da-li ponukan da-li od svoje volje — neštedi ni vlastite prištednje ni truda da sakupi prineskah medju župljani, čim da učini dostojni spomen svetcu, u kojem poštujemo svoga zemljaka. Isti kapelan da mu sakupljanje podje laglje za rukom, pametno se dosjeti te dade načiniti liepe sličice crkve i oltara sv. Jeronima u Štridovi u Medjumurju — dakako s hrvatskim tekstom. Crkvica se može ponositi ruhom, sve liepimi darovi domaćih i stranih pobožnih ženskih, a nesustane-li g. kapelan u revnosti, koju je dokazao ondje u obće a napose pram te kapele, nesumnjam, da će ta crkvica biti pravi ures cieloga Medjumurja. (Ono ostalo o Središtu itd. nespada u naš list. Ur.)

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. apost. veličanstvo dostojalo je odlukom od 9. ožujka t. g. za požrtvovno i obće koristno djelovanje podieliti zlatni krst za zasluge s krunom Filipu Molnaru, katol. župniku u Vinkovcih, isto tako i grčko-izt. proti Marku Jankoviću.

— Presv. i preč. gospodin biskup vikarij dostojao je preč. g. kanonika i nadb. sem. ravnatelja Tomu Gajdeka na njegovu sa zdravstvenih razlogah podnešenu prošnju riešiti službe drugoga poenitenciarija u prvost. crkvi, a za istu službu imenovati prečast. g. kanonika Stjepana Matkovića.

— G. Gjuro Belčić, župni upravljatelj pod Belom postao je tu župnikom. G. Josip Vuković, kapelan premješten iz Pitomače u Novigrad.

— Na zapis vojakah išlo je prošloga tjedna u gradsku viećnicu dobar broj klerikah. Preč. ravnateljstvo bilo se je za dobe pobrinulo, kako bi se toj dužnosti zadovoljilo sa što manjom smetnjom nauka i zavodnoga reda, pak i troškom mladićah, česa bi svega moralo biti, kada bi se po navadnom propisu morao staviti svaki u svoje rodno mjesto i svi razići se na sve strane. Na prošnju dakle ravnateljstva dopustio je bio vis. ministerij a domaća vis. vlada naredila i preko zagrebačkoga gradskoga vieća proglasila svim dotičnim po zemlji oblastim: da se klerici zagrebačkoga seminara padši pod vojnu dužnost imaju staviti pred komisiju zagrebačku, od kuda koji bio da bio. Tako je minulo. Zapisalo se i priseglo na barjak šest klerikah: tri bogoslova, medju njimi jedan četvrte godine, a tri klerika nižjih dvajuh tečajah. — Za bogoslove je zakon već jasan, nu što i kako ima biti s mladimi, to je težko pitanje, ako se već pitanjem može zvati. Od aktivne službe oprošten je za stalno samo bogoslov; nu drugi klerik mora na prvi poziv staviti se pod pušku i na vježbanje. A pitanje je: smie-li se vojak potle primiti u bogoslove? pak ako je sbilja primljen, je-li on tada istim činom stupio pod druge ustanove zakona? Na austrijskoj strani odgovorilo se na ova pitanja niječno.

Ugarska. „Ug. Ll.“ javlja: U sriedu 28. veljače t. g. vjenčao se je u katoličkoj crkvi u Lenzartu kraj Bartfelda g. W. s kćerju nekoga činovnika iz Gerlacha. Mladenci su katolici; nu kod vjenčanja prisustvovahu neki protestanti i više činovnikah gospoštine Hertnek, što nebijaše po ćudi razdraženim (sbog komasacije) seljakom. Za vjenčanja puče nekoliko pušakah, šprihom nabitih, u crkvu med svatove. Prvi djever, g. B. iz staklane, i kum g. G. nadzornik, pogodjeni su u lice!

Digitized by Google

Oči g. B. oštećene su, a lice razderano. Nadzorniku G. prodje jedno zrno kroz lice i vrat, a drugo u čelo; druga prozujaše mimo svatovah. Nasta strašan metež, vjenčanje bude zapriečeno tim više, što su uhvatili tri krivca, iz istoga sela, a jedan je imao pušku dotičnog župnika, koji je vjenčao. Tvrde da je pravi uzrok svemu tomu mržnja na protestante i razjarenost sbog komasacije. Neki svatovi vele, da su iste krivce vidjeli u šumi, kroz koju su se mladenci u crkvu vozili. Krivac, koji je župnikovu pušku imao, jest od bolje seoske kuće, težko ranjeni staklar B. bijaše posvadjen sa činovnici sudskimi. Sva tri su krivca prosta, nezatvorena! Pučanstvo je vrlo uzrujano: zlo se pogovara o činovnicih. Službeno se znade ovo: Dva seoska momka idjahu kroz selo Lenzart; treći se za njima vozio i upitao jih, kamo će s puškami? Odgovoriše mu, da se u crkvi gospoda vjenčavaju, zatim htjedoše izpaliti puške, da jim dade novacah na rakiju. Momak na kolih zamoli onu dvojicu, da ga pričekaju, jer da će i on s njima ići, samo si ide po župnikovu pušku. Tako i bi. Sva trojica odoše od crkve, gdje kroz otvorena vrata samo na čast puške izpališe, dakle da je bila samo neopreznost, ne zločin. Neide to ljudem u glavu; jer je čudno pucati kroz otvorena vrata u crkvu dubkom punu!! Još je čudnovatije, kako je upravo pogodjen jedan protestant nadzornik dobarah i malo dalje jedan protestant staklar.

Beč. Mnogo se i čudnih zakonah stvorilo u ovo deset godinah, ali tako izvoran zakon, a ujedno pun protuslovja nije jošte nigdje svjetlo božje ugledao, kakav je onaj, što ga je poslanička kuća predala gospodskoj na razpravljanje, ova ga posljednja odobrila i poslaničkoj nedavno povratila na potvrdu. A to je ženitbeni „zakon za osobe, koje nijednoj zakonito priznanoj crkvi ili crkvenoj zadrugi nepripadaju.“ Velimo s razlogom: „za ljude, koji neimaju nikakove vjere“; jer očito je, da ljudi, koji u Austriji nepripadaju niti katoličkoj crkvi, niti iztočnomu vjerozakonu, niti kojoj protestantskoj sljedbi, niti židovstvu, moraju biti bez svake vjere, po tom bez Boga, dakle bezbožnici. I za takove se je ljude vlada eminentno kršćanske države nježnom pobrinula brigom, da za nje poseban stvori ženitbeni zakon. Takovi su se ljudi od vajkada u svih urednih državah žigosali i čim većma uklanjali kano najopasniji neprijatelji reda družtvenoga, a i sada biva tako s njimi, samo su novi austrijski zakonotvorci pridržali za sebe povlast, ljude, koji su s vjerom zabacili i dostojanstvo ljudsko, obdariti najsvetijim ljudskim pravom, da mogu ženitbom zakonito sačinjavati porodicu. Nu kolik je broj takovih u Cislajtaniji, koji su se jur očito odrekli svake vjere? Dosele nas o tom nijedna nije statistika izviestila, te bismo vladu i gospodsku kuću doista u veliku stavili nepriliku, da jih ozbiljno prozovemo, neka nam odlučno broj kažu onih plemenitih dušah, što u cislajtaniji nisu niti katolici, niti iztočne vjere, niti protestanti, niti židovi? Ali ima sbilja četa „Freikirchlerah“, „Neu- i Deutsch“- katolikah, kojim prećudoredna glava gospodin ex-studiosus Forstner za svoja zaslužna nastojanja nedužan sada pokoru čini u Subenu! Pak lani se pet do šest krasnih dušah u Gradcu izjavilo, da odsele nepripadaju nijednoj obstojećoj crkvenoj zadrugi, t. j. da neimaju nikakve vjere. Paće našlo se je i u popisnih listinah pučkih, gdje su neki državljani u stupcu „vjerozakon“ zapisali „nikakav.“ To je svakako onaj broj, za koj se silno zahtievao poseban ženitbeni zakon, jer za takove liberalne muževe i žene, koji se ponose, što bezbožno živu i tako hoće da umru, trebalo je, da se državni upravljači osobito nježnim načinom pobrinu i njim u prilog da poseban zakon stvore. Tim se je dakako obće dobro znamenito promaklo, a to je hvale vriedno. Za takovu silnu potrebu pobrinulo se je i na početku nove ere, kada se prije pol druge godine uz veliku muku rodio zakon za novovječnu Noth-Civilehe. Ta potreba bijaše silna, jer odkada slavni taj zakon obstoji, sklopilo se osam do deset takovih častnih ženitbah. A to je za državu od 30 milijunah borme dosta. U Beču samu, komu se je taj zakon pravo reći i namjenio, nije se dosele sklopila baš niti jedna takova ženitba.

Innsbruck. Liberalci glavnoga grada tirolskoga proslaviše pokladni utorak na osobit način. Urediše velik krabuljni oblet pješke, na konju, na kolih i velocipedih. Gospoda obučena poput seljakinjah ponašala se baš razuzdano, bilo je tu i kinezah, crnacah, vragovah itd. Krabuljaši prošavši glavnimi ulicami gradskimi htjedoše prema osnovi u polja izvan grada, odakle bilo bi se razilazilo; nu u crkvi servitskoj bilo izloženo svetotajstvo, a Greuter govorio upravo govor pred otajstvom. Pokladnici okrenuše natrag, pak polagano mimo crkve bukom, kreštanjem i glasbom, a osobita bijaše jim slast pred crkvom zvierski tuliti i ručati, dočim bi vesele komade svirala glasba. Vika i buka bijaše tolika, te je propovjednik tri puta morao prestati i čekati, nemogav više sam svoje rieči razumjeti.

Prag. U dieccezanskom listu od g. 1869. br. 30. bilo je svećenstvu jur prijavljeno, da je nj. uzoritost naredila, da se usljed zaključakah pokrajinskoga koncila pražkoga od g. 1860. Tit. VI. Cap. IV. i dieccezanske sinode pražke od g. 1863. Cap. VII. za sve crkvene parnice postavljeni sud dieccezanski svaki put, kada je na redu kaznena presuda, tako ima povećati, da se na konačnu razpravu pozove više članovah klera dieccezanskoga, kojim kod presudjivanja pripada odlučan glas onako kako i sudbenim savjetnikom. Nj. uzoritost potvrdila je za taj dieccezanski sud takodjer i naputak prema potrebam našega doba sastavljen, u kojem je postupak na crkvenom sudu u kratko nacrtan, pak se ujedno naredjuje, da se taj naputak prema izkustvu i potrebi revidira. Taj je naputak otisnut u dieccezanskom

Digitized by Google

listu, odakle se (§. 6.) razabire, da je crkveni sud nadbiskupije pražke ujedno od pape delegiran sud II. molbe za biskupiju bečku i solnogradsku.

Bolonja. Gradskomu vieću nije dosta bilo zabraniti obuku u vjeri u školah početnih i zatvoriti neka pobožnosti posvećena mjesta, ono je takodjer zapovjedilo, da se imadu svi kipovi i slike svetacah i religioznih simbolah ukloniti s trgovah i kućah. Noćju s 5. na 6. veljače sleti se djavolski čopor kipolomacah lomit, rušit i obarat, dočim redarstvo neučini ni koraka, da na put stane bezbožnim lopovom. Najljepši i najdragocjeniji kipovi budu razlupani i opoganjeni, kolajne ugrabljene, svjetiljke satrte, rešetke i uložine potrgane i razrušene. Jutrom u nedjelju moglo se vidjeti po ulicah i trgovih najživahnijih stranah gradskih žalostnih tragovah divljega toga vandalizma. Sluti se, da su surovi kipolomci po tajnom nalogu slobodno-zidarskoga vieća nedjelo to počinili, nebi-li se tako olahkotilo izvesti zaključak, jer će se sada razlupani kipovi svakako ukloniti, a i sve ostalo od straha isto tako odstraniti. Velika uzrujanost vladala je toga dana u gradu, koj na žalost svoju mora da podnosi, kako šaka slobodnih zidarah ruši i pogani ono što je kršćaninu milo i sveto. Razcviljen puk lomio bi rukama, padao po ulicah na koljena i molio svetce u nebu za milost i oprost, svuda se kazala najveća sjeta i tuga, a uzrujanost i razjarenost uzpela se dotle, te se je bilo bojati, da će puk u gnjevu svojem poletiti za osvetom.

Rim. 12. veljače pod večer dodje sv. otac iznenada, praćen samo dvojicom komornikah i od nekoliko švajcarskih gardistah, u priprostom domaćem odjelu preko sakristije Petrova hrama u sgradu, što se zove canonica vaticana, gdje su sada na stanu nekoji biskupi talijanski, francezki i brazilski njih 31., a dodje u pohode od ljute zime posljednih danah oboljelim biskupom od Terni, Kava, Ventimiglia i Rio Grande. Naravno je, da su bili stanovnici sgrade nenadanim posjetom vanredno zatečeni i obradovani. Dvoranici poletiše na sve strane prelatom javit visokoga prihodnika, a prelati opet, od kojih su četiri preko 80 godinah, pohrliše sve onako na domaću obučeni sv. otcu u susret, poljubit mu ruku i primit sv. blagoslov. A ponio je sv. otac i jestvinah za bolestnike te preljubezno se smiešeći rekao: To je samo za bolestnike i starce, a mladji neka se zadovolje s makaroni. Častni se starci uzradovaše još većma. Pošto se pako papa brižno i potanko porazgovorio s bolestnici, utješio jih i obodrio ljubezno, vratio se je s malenom svojom pratnjom istim putem, kako je i došao, natrag u svoj stan.

Njemačka. Podpredsjednik centralnoga odbora za glavnu skupštinu katoličkih družbah njemačkih g. Feliks baron Loë pozivlje proglasom od 7. o. m. katolike njemačke na dobrovoljne prineske u ime troškovah za koncil i završuje ovako: „Katolici njemački! Radimo složno i odlučno, pokažimo činom požrtvovnu svoju vjernost i ljubav za crkvu, a zahvalnost naprama Piu IX., koj je koncil sazvao. Troškovi su za koncil veliki. Može-li jih da namiri sv. otac, komu su najbogatije pokrajine baštine Petrove oteli? Ne, prva je dužnost katolikom, djetinja je dužnost katolikom, što jih silno opominje, da pomognu. Znameniti su darovi, što jih u to darovaše druge zemlje, Holandija, Belgija, Francezka. Nemojmo niti mi zaostati, pokažimo i mi vruće srce i blagodarnu desnicu. Katolici njemački! spasimo čast svoju, spasimo ju sborom i tvorom.“

Švajcarska. Nedavno umre po svoj Njemačkoj poznati župnik u Gamsu Ivan Martin Antun Durgiai. Koliko može župnik, kada umie i hoće, pokaza pokojnik. Njemu ima Švajcarska da zahvali ogromnu ubožnicu, prekrasne prostorije za školu i ured, knjižnicu za mladež, školske i milosrdne sestre, preda svim pako, nov hram božji, na koj se, dok se dozidao samo, potrošilo 115.000 for. Novca za tolike veličanstvene spomenike naravski nije on nasmagao medju 2200 svojih župljanah, već bi on po više putih štap u ruke, put pod noge, pak u sviet na kveštu. I sbilja svaki bi se put vratio s punom torbom. Predobivao bi pako svačije srce vedrim licem, milom besjedom, riedkim znanjem i osobitim poznavanjem jezikah.

Amerika. Drugi biskup altonski u državi Illinois bje 23. siečnja o. g. posvećen po biskupu Lüersu uz podvorbu biskupa Többea i generalnoga vikara u St. Louis Ryana, a pribivaše svečanosti do 50 svećenikah. Svečano slovo na njemačkom jeziku reče revni župnik i urednik „Wahrheitsfreund-a“ u Cincinatu. Antun Schwenniger; poslje podne pako prije večernice propoviedaše Ryan englezki. Konsekracija se ovrši u velikoj i prekrasnoj gotičkoj crkvi sv. Petra u Belleville, koju novi biskup Petar Baltes prije nekoliko godinah podporom vrle obćine (do 5000 dušah sa 700 školske djece) s velikom sagradi mukom, jer kada je bila jur dogradjena, razori ju djelomice strašna oluja, ter je trebalo mnogo napora, dok se je s nova sagradilo i popravilo. Preko 15 godinah pastirovaše tude novi biskup. Osim veličanstvena hrama sv. Petra podiže on takodjer samostan za školske sestre sa školom, gdje se obučava preko 400 djece u početnih učionah, a 120 djevojakah u viših. Obćina obdari svoga revna pastira prstenom i pektoralom, a uršulinke altonske umjetno izvezenom mitrom.

* Put oko zemlje može se sada prevaliti u 80 danah, a stoji putovanje parovozom i paroplovom i sve što putniku treba do 1800 talirah. Putuje se iz Bremena u New-York, odatle u San Francisko, zatim preko tihoga oceana u Kinu, Indiju preko Sueca i srednjega mora u Trst, iz Trsta željeznicom natrag. Sretan put

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 13. Tečaj XXI. U Četvrtak, 31. Ožujka 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Zametak i staro lice sjemeništa zagrebačkoga.

Od *Ivana Tkalčića.*

Pokojni kanonik i povjestnik Baltazar Krčelić nepravo tvrdi u svojoj poviesti biskupije zagrebačke (str. 102.) da je Augustin Kazotić biskup zagrebački osnovao p r v i sjemeništne škole u Zagrebu, pišuć: „Cleri componendi et ad sacrorum canonum normam reducendi studiosissimus, cantum laudesque divinas docuit. Quem in finem Patres Prædicatores vocavit Chasma, ipisque monasterium aliud Zagrabiæ prope Episcopium fundat ad s. Nicolaum. . . . . Ab his in Psalmis, cantu aliisque cœremoniis clerum institui et doceri voluit.“ To krivo mnienje prihvatili su i njeki pozniji pišući o sjemeništu zagrebačkom [1]), a da nepotraje i za buduća vremena, evo njekoliko riečih temeljenih na suvremenih spomenicih. Već je crkovni sabor Lateranski III. (1179.) canone 16. zahtievao: Ut pauperes clerici informari possint, in qualibet Ecclesia Cathedrali Magister constituatur, cui competens beneficium assignetur, et qui gratis doceat.“ [2]) Takovomu spasonosnomu zaključku odazvao se drage volje kaptol zagrebački „ab o l i m igitur (piše Ivan arcidjakon u svom zborniku izdanom god. 1334., napominjuć lateranski rečeni zaključak) premissis intellectis **nostrum commune**, sicut obediencie filij, redditus unius canonicalis prebende in divisionibus pecunie et in blado ac vino, que ad nostrum cellarium deducuntur prout hactenus exstitit obseruatum pro magistro hujusmodi deputarunt. Opredielih su indi kanonici zagrebački „nostrum commune“ ne dakle ikakov biskup, i to o d m a h izza toga sabora (arcidjakonov (1334.) „ab olim igitur“ označit će davninu, a ta od god. 1179. do 1334., iznosila je 155 godinah) da učitelj, koj bi podučavao mladež, koja bi se posvetila zvanju svećeničkomu, ima u obćoj kanoničkoj diobi diel u novcu, žitu i vinu kao i svaki kanonik. Dakle prije Kažotića bjehu u Zagrebu sjemeništne škole, a morale su i biti, jer od god. 1093. odkako je utemeljena biskupija zagrebačka do god. 1304. ili do Kažotića izteče punih 200 godinah, moralo se dakle na svaki način brinut o svećenstvu. U tom mnienju uvjerit će nas većma jošter Ivan arcidjakon, kad veli: „Verum quoniam per tempora ipsi magistri interdum, sicut experiencia docuit in extorquendo non petendo a suis scolaribus aliqua sunt inuenti; ideo venerabilis pater dominus Augustinus . . . . nostre ecclesie episcopus, sensum et intellectum statuti ipsius Lateranensis concilij ad instruccionem scolasticorum, ne sibi usurpent illicita, in eorum gravem consciencie lesionem, d u d u m apperuit.“ Smisao je taj: tečajem mnogo vremena „p e r t e m p o r a“ sjemeništni učitelji silom su zahtievali (extorquendo) od svojih učenikah, što im nisu bili dužni davat, a to potrajalo do Kažotića, on dakle vidiv kako biva „i d e o“ uzpostavi zaključak lateranski u svoju valjanost, a to o d m a h čim zasjede biskupsku stolicu zagrebačku, a da to bijaše odmah u početku njegova zasjedanja jasno izrazuje arcidjakonov Ivanov onaj „d u d u m.“ Rieči arcidjakonove: „s i c u t e x p e r i e n c i a d o c u i t“ nikako se po svom sadržaju nemogu protegnut, da se je to sbivalo za Kažotićevoga biskupovanja, on bo bijaše zelotes legis, već mnogo prije njega i to „per tempora“, nu kako mislim naperene su one većma proti lektoru Ivanu († u srpnju 1326.), o kom veli: „Item pertinet a d l e c t o r e m vna porcio canonicalis prebende de communibus redditibus nostris, sicut et s c o l a s t i c o, qui consueuerunt inter nos in divisionem venire, quamvis hoc novis-

[1]) Vidi Katolički list g. 1861. članak: Crna škola u Zagrebu.

[2]) Fleurii Hist. Eccl. T. XVII. p. 75.

Digitized by Google

simis temporibus sit inductum per procurationem attentam Johannis Lectoris.“ Vrlo se vara dakle Krčelić kad veli, da je fratrom dominikancem povjerio Kažotić to naučanje sjemeništne mladeži, naš arcidjakon ni s daleka što takova nenapominje, po njem bo utemeljiše učiteljsku stolicu „nostrum commune“, a bijaše najprije učiteljem, kašnje ravnateljem sjemeništa kanonik lektor, a učiteljem pako svjetovni svećenik imajući diel jednoga kanonika. „Item (piše o lektoru arcidjakon) regere scolas seu Interessentes scolis nostris docendo utiliter in primitivis saltem sciencijs .... per se, vel per sublectorem, quem principalius corrigere ipse habet.“ Dominikanci mogli su učit u svom samostanu, ali ne sjemeništnu mladež. Govoreć o školah progovorimo i o djacih. Ovi se dielili na dvoje, il na svećenike i one koji se lí naobrazivali za svećenike (Clericos vero ecclesie de quibus in ipso concilio (lateranskom) exprimitur intelligimus non solum Canonicos vel Prebendarios nostre ecclesie, *) sed et nostros nepotes, seu ex nobis singulorum, et eciam alios scolares, qui nostris expensis seu victualibus sustentantur, dummodo divina frequentant officia“), i na mladež i odrasle, koji se nehtjedoše posvetit svećenstvu. Ovi prvanji svomu učitelju nisu plaćali ništo, kao ni ubogi svjetovni „qui mendicant vel mendicarent si ab alijs quibuscunque non sustentarentur,“ od onih pako ubogih doduše, nu kojim roditelji il rodjaci iz nadnice živu, dozvoljeno bilo učitelju uztražit o božiću jednoga kopuna i četiri obična hljeba, tako o uzkrsu četiri hljeba i jedan sir, il dvadeset jajah i o blagdanu Stjepana kralja jedno pile i četiri hljeba. Od bolje stojećih pako na rečene svetkovine pripadalo bi mu dvanaest dinarah, il samo šest, a za drugih šest sličan kakov dar. Od imućnijih najposlje mogao je u rečenih rokovih zahtjevat i dvadeset dinarah. Liepe li plaće za današnje profesore bogoslovja! — Predavala se pako u tadanjem sjemeništu osobito vjera, što je bez svake sumnje, a kad nebješe dan za pjevanje il svetak, evo naukovni red: u jutro predavao bi učitelj slovnicu „grammaticalia pro capacitate plurium audiencius necessaria,“ o podne „in meridie logicalia“, ako je naime imao za tu struku sposobnjakah „quando eorum capaces habuerit,“ a poslje podne „post vesperas immediate“ vježbala se mladež u sklonitbi, a to s toga „per quas (declinationes) pueri redduntur faciles ad proferendum latinum.“ Auktorah u školah nisu čitali nikakovih, jer uvježbani djaci u latinštini mogli su ih i sami razumjet, nu učitelj mogao je ili sam il je koga drugoga označio, da u prostih od škole urah čita s djecom kojega pisca. (Auctores autem non videntur legendi ordinarie, quam in premissis eruditi per se, vel cum modico adjuvamine ipsorum sensum et intellectum habere poterunt de facili, sicut hoc experiencia manifestat. Per hec tamen non percluditur via scolastica, si quis scolares suos per se vel per alios horis alijs instruat in hijs, que ad eorum profectum viderit expedire).

Progovorismo o pjevanju. Kako je nauke nadzirao kanonik lektor, tako pjevanje kanonik kantor. Kantorova dužnost bješe svećenstvo i mladež u sjemeništu učit glasbu i pjevanje (artem musicam et periciam cantandi). Kako je lektor mjesto sebe imao svoga sublektora ili učitelja, tako si kantor brzo nadje sukcentora, koj je mjesto njega poučavao mladež u pjevanju. Sukcentor mogao je zahtievat za svoju službu od djakah, koji su učitelju plaćali dvanaest il dvadeset dinarah o trih rokovih, kako jur napomenusmo, o božiću, uzkrsu i Stjepanju, samo četiri dinara, il kakov dar toliko vriedan. Pjevalo se pako u školi u ove dane: neposrednih osam danah pred božićem, i osam danah pred uzkrsom osim cvjetnice, velikoga četvrtka, petka i subote. Dva dana pred četiri svetka bl. djevice, dva dana pred križevom; isto tako dva dana pred Ivanjem, Miholjem, svimi svetimi, Petrovom, Ladislavovom i Stjepanjem. Zatim svaki prediduć dan kojega povećega svetka (singuli dies precedentes festa proprias habencia ijstorias) svake subote poradi nedjelje, a ako je bio i u subotu svetak prenielo se pjevanje u petak. Pjevalo se samo poslie podne, nu od dva sata do mraka, a i djeci morali su napisat pjesmu za svetkovinu, kako im sukcentor kazivao u pero. (Incipit autem dies Cantorie quolibet ex premissis, a vesperis precedentis diei, videlicet quando prima campana sonare incipiet ad vesperas vel pulsari, et sic usque sero vacabunt scolares hujusmodi ad cantum scribendum pro die vel diebus futuris, prout succentori videbitur expedire). Razumieva se, da kad se je pjevalo, predavanja bilo nije. Sukcentor dobivaše u to ime od kantora njeki diel njegove dohodarine (participans cum eo (cantore) suos redditus) a osim napomenute školarine

*) Neka se nitko nesablazni o tom da su se njeki kanonici i prebendari učili u to doba slovnicu, jer jedno, bilo je u to doba kanonikah koji nisu imali ni djakonata „quoniam tantum Canonici, et in sacris ordinibus constituti, in Capitulo voces habent,“ a drugo mnogoga su zapopili koj je jedva i natucao latinski. Kako se u sredujem vieku od mnogih latinština umjela, imamo primjer u dvornom kapelanu Ludovika kralja ugar-koga i Ivana Zapolje, naime u Gjorgji Sriemcu iz početka 16 vieka. Evo njekoliko izrekah njegovih iz spisa mu „De perdicione Regni Hungarorum (Monumenta Hungariae Historica): O pessimi Alemani! quam magnam fortunam ac lucrum utilitatis tocius Christianitatis perdidisse (?) meum, sed Deo adjuvante volo super vos mori (?) Opet: Idem rex Ludovicus a puericia semper operabatur in lascivia puellarum, quia isti latrones aulici sui docebant eum ad mala quam ad bona, de quibus ego sepe visum sum. itd.

Digitized by Google

od četiri dinara, imao bi polovinu offertoria kod propela na cvjetnicu i na veliki petak, i polovinu bilo živeža bilo drugih stvarih, koje običavahu poklanjat gospoje božjemu grobu ili u predvečerje ljetnice koga pokojnika (medietas offertorij ad imaginem crucifixi oblata, seu offerenda in die palmarum & die parasceuen cum medietate eorum, que in victualibus vel alijs portantur per matronas ut plurimum ad sepulchrum, vel alias in vigilijs mortuorum). Sukcentora darivali su takodjer haljinom (aliqua veste) novo inštalirani kanonici i arcidjakoni.

Sjemeništnimi školami upravljao kanonik lektor, (spectat eciam ad ejus lectoris officium considerare subtiliter qualiter administretur doctrina) on je nadzirao svoga sublektora ili učitelja sjemeništnog, koga bi mogao odstranit, ako nije valjano predavao ili kakov bir nepravedan od svojih učenikah zahtievao, a mjesto njega postavio bi se drugi. Spadalo je takodjer na lektora kao sjemeništnoga ravnatelja pazit na one koji u stolnoj crkvi pjevaju evangjelje, poslanice il profecije, i na čitajuće čtenja ako u naglasku pogrieše da ih izpravi (Cantantes evangelium, epistolas, prophecias, vel lecciones legentes in officio divino puplice et ordinarie in ecclesia majori attendere, et corrigere in accentibus errantes, ac male aliqua proferentes, qui prius in hijs per ipsum, vel per sublectorem iustrui debuerunt).

Najposlje primjetit valja, da sjemeništni učitelj nije mogao silit svojih učenikah, da nose drva za ogriev, bilo za sebe il za školu, dapače svako donašanje goriva bješe strogo prepovjedano, da netrate vrieme grijuć se kraj ognja (non audeant ea (ligna) portare scolares ne diem aliquem deducant inutiliter, calefaciendo se ad ignem non studendo) samo malenim djakom (parvuli scolares) koji nemogahu podniet zime, njim jedinim bješe dozvoljeno u školi naložit si vatru.

Evo pralik sjemeništa zagrebačkoga i njegova ustroja u XIV. stoleću kako ga uredio Augustin Kazotić, dokinuv postojavše u njemu prije svoga biskupovanja njeke zloporabe.

Čovjek i svjet.

III.

Prestao bi, da neimam pred sobom i takovih, koji imaju uši, a nečuju. Što s njimi? U crkvu im se merači *), čitati slabo im oko pači, a da idu u kazalište, nebi ni onako ništa razumjeli, što ondje govore glumci. Ele i za njih ima jedna veoma ugodna zabava, a to je — ples. Dakle koj nečuje dobro, a inače okretna je tiela i gibkih noguh, taj idi na plesalište, te umjesto da hrvatsko kreće kolo, kao što bi dolikovalo pravu domoljubu, neka gjipa poput Madjara, ili poput Niemca koluje. To će naš čovjek učiniti i bez poticanja, jer su Hrvati čudna nazora.

Osim napomenutih imade još jedan razred prosvjetljenjakah, koji niti su za ples, niti za kazalište, niti za crkvu, za ovu tim manje, što o jestvu ili nejestvu (de existentia, vel non existentia) onoga, komu se puk pobožno klanja u crkvi, jošte nisu na čistu, a ti su — podagristi. *) Indi koj boluje na nožnih ulozih, taj će najbolje urediti, ostane-li kod kuće, rešetajući kô literat ovaj moj elaborat, nu da mi nije niti odviše strog, niti odviše blag, inače bi mu zagrmio u uši:

Qui legis ista, tuam reprehendo, si mea laudas
Omnia, stultitiam; si nihil, invidiam.

Čujem, gdje mi se veli: Gle! taj nas je orisao, kano da smo svi paklenjaci, a on sàm, da je nebešćan; nu niti on, premda služi oltaru, nebešćan, niti mi svjetovnjaci — paklenjaci. Za život poslje smrti, tko će si glavu trti? Luda misao — nastala u smušenoj glavi!

Šta? zar da neima pakla? da neima neba?

Ako neima pakla i neba, što nam onda i Boga treba? a valjda nećete nijekati bivstvo njegovo.

Obstoji-li pako Bog, onda mora da obstoji nebeska za dobre plaća, paklena za zle lomača.

Ta vidimo, da mnogi zlikovci u dobru sprovadjaju dane svoje, živući kano bubreg u loju, dočim pravednici obično stradaju.

A bi-li bilo pravo, da sini svjetla (pravednici) i onda, kada im utrne života luč, ostanu bez plaće (nagrade), dočim sinovi tminah (lupeži, kradikese, tati, grabežljivci, otmičari, lihvari, varalice i ini pakostnici) gospodare na svietu i vladaju zemljom, neimajući dàkako diela u nebu, budući dvoje nebo Bog neobeća nikomu.

Doista nebi.

Per aspera ad prospera; perversa ducunt in adversa.

Bog je dao starim Rimljanom vladavinu svieta, jer bijahu kriepostni; nebo im nije dati mogao, buduć da su bili kumiri. Kako indi da zlikovci, ako bi i bili kršćeni, dodju u nebo, koji za dobro, što su ga u životu primili od Boga, nesamo neuradiše ništa dobra, veće počiniše mnogo zla.

Ne; to bi bilo proti svakoj pravdi i pravici.

Neidu pljeve u žitnicu, već ovejano žito.

Bog je pravedan i pravi su sudi njegovi, s toga će jednom reći pravedniku: „Pravedniče! trpio si, stra-

*) Valjda iz zdravstvenoga obzira, da si kužnom mrtvih, štono u crkvenih podrumih (kriptak) zakopani leže, izhlapom, a živih, koji se tuj dese, škodljivom sapom (dahom) neotruju i neporemete zdravlje. Nu pošto je u novije doba zabranjeno mrtve zakapati u crkvene podrume, i ta pogibelj izčeznu. Što se živih tiče, ako njihov dah nije škodljiv u kazalištu, na plesalištih i inih zabavištih, kako da nahudi u crkvi, makar baš bila dubkom puna.

*) Da se ono, što ovdje o podagristih i o gluhacih napomenuh, netiče i nemože ticati svih i svakoga, razumieva se samo sobom. Tko hoće, da protegne na se, nebranim. Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.

Digitized by Google

dao si i svakojakih namučio se mukah, sad unidji u raj, gdje patnjam tvojim bude kraj; a ti zlikovče, kojino si, premda nevriedan, živio u dobru, hajd u pakao!"

Priča o Lazaru i Gavanu uči nas, da će biti tako; nu imade ih, i to dobar broj, koji nevjeruju, da je zid tvrd, dok si o njem nerazmrskaju lubanju.

F. S. Vrtlinski.

Troje pitanje, jedan odgovor. *)

In pretio quondam ruga senilis erat;
Nunc cani — vani; rugae — nugae; senectus — despectus.

Može-li šta biti hudje,
— Vas zviezdicah pitam jato —
Nego-li je, kad se tudje
Svi od starca?! — Što vi na to?

Zviezde ništ — već svoje lice
Tamom kriju tugalice.

Može-li kob biti gora,
— Teb' mjeseče pitam bliedi —
Neg-li, kada biti mora
Svim na odmet starac siedi?!

Mjesec ništ — već u krvavi
Plašt svê lice tužan savi.

Može-l' biti veće zlobe,
— Tebe sunce pitam kruglo —
Neg-li, kad muž zrele dobe
Omladini je na ruglo?!

Sunce ništ — već sjajne trake
Tmaste sakri za oblake.

Ništa hudje, ništa gore,
I zlobnije ništa nije,
Neg-li, kad se starci dvore,
Kak' rečeno malo prije.

Kakvo čudo, da s' inače
Svjetla tiela na to mrače?!

F. S. Vrtlinski.

*) Zašto pjesnici takav naslov? — Pitam sunce, pitam mjesec, pitam zviezde, a ove mi luči nebeske tim odgovaraju, da se od iznebivanja mrače, kao što se zamračilo bijaše sunce, kadno je Isus umro na križu, i po svoj zemlji nastala tmina.

Montalembert.

Grof Karlo Montalembert umro je u Parizu u nedjelju 13. ožujka ob 9. uri u jutro. Četiri zadnje godine njegova života bile su samo borba sa smrću; ali je na koncu smrt došla ipak iznenada. Zadnje sedmice bio je bolestnik sretno pretrpio više krizah, onu večer na 12. probavio je jošte veseo s porodicom, a budan duh njegov i živahan razgovor nedadoše niti posluti'i na smrt. Pače napisa istoga večera više p samah. Noć prespao je mirno, mirnije nego i koju prije, pohvalio se u jutro sestri, dvoranki, prem je očitovao, da ga je bilo strah spasmodične krize onakove, kakova ga je već mučila; a na taj račun odbio liek. Nego ob osmoj uri potuži se, da mu je jako stisnulo grudi i boli ga ljuto. Koliko bi rukom mahnuo klonu i za sestrom tri puta reče: Milost! i pade u nesvjesticu. Dozvan duhovnik nije mogao drugo van mu podieliti sv. pomast. — Prijatelji i štovatelji njegovi dočuše tužnu viest baš u jednoj skupštini katoličkoj, ter se s mjesta zanj pomoliše. Oko mrtvačkoga odra njegova preporučala je Bogu dušu njegovu množina, a 16. pokopan je svečanim sprovodom, dugom povorkom sastavljenom od prvih uglednikah i ljudstva iz svih razredah. Na čelu sprovoda, stupao je bližnji mužki rod njegov, skute od mrtvačke koprene nosili ministar grof Daru, vojvoda Broglie, knez Čartorijski, Corcelles, nekadanji poslanik francezke republike u Rimu i dva akademika, jedan odvjetnik njegov u glasovitoj parnici. Povrh toga bio je na sprovodu ministar Ollivier i sva akademija, koliko članovah živi u Parizu. Grof Montalembert nije ostavio sina, nego dvie kćeri, od kojih jedna udala se za vicom. Meaux prije nekoliko godinah, a druga stupila u duhovnice sv. srca. Brat mu je umro kano pukovnik u španskoj vojni u Marokku od kolere. Ostavio je udovicu grofinju iz belgijske kuće Merode, i po njoj bio svojak mnogim visokim i krunjenim porodicam, a brat njezin bio je nekoliko godinah papin ministar rata. — Rodio se Montalembert u Londonu god. 1810. 29. svib., dakle nije navršio ni 60 godinah. God. 1831. utemeljio s Lacordaireom i grof. Loux list Ecole libre. Poslovao je u istom kolu takodjer s Lamenaisom, koji je kašnje zabludio i neslavno dovršio. God. 1830. ušao je u parlamenat kano pair t. j. velmoža s nasljednim pravom. Svoje političke misli i osnove dao je na sviet prvi put god. 1842. Osobito se je borio za pravo i slobodu katol. crkve, i na tom bojnom polju stekao veliku slavu. God. 1845. utemeljio je družbu za religiozne slobode. God. 1848. bio je izabran za poslanika u zakonarski sbor od pokrajinę Doubs, kojoj je i potle god. 1849. i 1852. bio zaufani čovjek u javnom državnom poslu. Tako je izašao na glas kano neumoran i nestrašljiv borioc za slobodnu uredbu državnu, kako i jest poslje srpanjske monarhije u republici zemaljskim poslom bio neumorno zabavljen. Od godine 1852. bio je u odlučnoj opoziciji suprót monarhiji, a pismo jedno na Dupina, kojim je cara jako uvriedio, navuklo mu na glavu parnicu. Novu štamparsku parnicu imao je god. 1858. porad jednoga članka o Englezkoj, u kojem je Napoleonovo vladanje ljuto šibao, a bio odsudjen na 3000 fr. i šest mjesecih tamnice, nu od cara bio pomilovan. Početkom god. 1860. putovao je u Ugarsku i Poljsku, i uz put navratio se i u Beč; a tada se puno govorilo, da je to putovanje u savezu s poljskom revolucijom, jer je bio vatren i iskren prijatelj Poljakom Od tuda misli se da polazi knjiga njegova: „Monasi na zapadu." Zasluge njegove za katol. crkvu oso-

Digitized by Google

bito u Francezkoj tolike su, da je bio kano stjegonoša sjajnoj četi katolikah, u susjednih pako zemljah Belgiji, Njemačkoj i Englezkoj spominjalo se ime njegovo vazda s nekim uzhitom. Naravno, toliko pisanje i govorenje nije ni moglo minuti, a da u čem god nešene na krivo. Fraza ona na zlo rabljena: „Slobodna crkva u slobodnoj državi" bila je za njegov duh geslo ozbiljno razumljeno i primljeno, i svom se snagom stavio, nebi-li se provelo. Tim smierom poslovao je on u svom listu „Correspondant", i besjedom svakom ljepšom prigodom, pak takodjer u istoj katol. skupštini u Malinu. U to ime stavio se on braniti P. Gratrya sbog njegova spisa proti nepogrešljivosti papinoj, u istoj pako obrani ukorio „današnje ultramontance", koji, kako napisa „pravicu i istinu, razum i povjestnicu žrtvovaše idolu, što si ga postaviše na Vatikanu" Ova izreka jest vršak i šiljak, kako jedni kažu grehote i sramote, kojom si je zamrčio sjajni viek i svietlo lice, a kako njegovi pristalice rekoše, zadnji glas viteza. — Bogu je dao račun i čuo sud božji; a ljudski sud svake stranke slaže se s ovom izrekom, prije druga i saveznika, a najkašnje protivnika (Veuillota) „Universa:" „Montalembert jest taj muž, koj je od svih svjetovnjakah našega vremena crkvi učinio najvećih i najvjernijih uslugah. Nijedan naših štiocah neće toga zaboraviti, nego će svi dušu hrabroga hranioca crkve preporučiti božjemu milosrdju." — A hoće ljudi znati, to se priča da je i sv. otac već izrekao nad pokojnikom sud. Žicom došao glas na rodjaka Merodea, a on s njim papi. Istoga časa imao papa izaći pred množinu tudjinah pohodnikah, pak umah pod utiskom govori ganut starac ovako: „Svidjelo se Bogu danas pred se pozvati muža, koj je duge godine crkvi činio viernu službu ter svojim darom i svojom revnošću zadobio kod sv. stolice priznanje ne maleno. Od nekoliko godinah bio je ovaj odlični sin crkve naše žalibog, žalibog trgnut i zanešen od idejah — koje se zovu liberalni katolicizam, to jest tako: polu liberalan polu katolički. Zadnje njegovo pismo — čitao sam ga svojima očima ovih danah — razžalostilo me je — bilo je za žaliti — pomolimo se Bogu, da bi mu pomilovao dušu!" Tako pišu novine da je papa rekao. U Rimu svakoga da je glas njegove smrti ucvilio, nu tud mnogi je rekao: samo da nije pisao onoga zadnjega pisma!

Zadušnice za Montalemberta u Rimu.

Za blagi pokoj toga za crkvu i za svetu stolicu odlično zaslužna muža držane su 18. ožujka u Rimu zadušnice u crkvi st. Maria Transpontina (blizu Vatikana) po naredbi sv. otca, i on sám im je prisustvovao, kakova se čast inače samo čini kardinalom i principom. To je sjegurno. — No dan prije imale su biti vrlo svetčane zadušnice u crkvi Ara Coeli na Kapitolu. Mnogobrojne su pozivnice bile razposlane, u crkvi francezkoj sv. Ludovika bile su javno oglašene te zadušnice, u urečen sat dodje mnogo odlična svieta, naročito biskupah; no držane nisu, jer jih je papa zabranio. I to je sjegurno. Ostalo se svašta pripovieda, da jih je Mons. Merode, šurjak pokojnikov bez znanja sv. otca naredio, da je biskup Dupanloup imao držati žalobno slovo, da bi se to sve imalo ili moglo bilo upotrebiti kano demonstracija proti koncilu ili sv. otcu, jer je pred svojom smrću Montalembert oglasio onaj svoj list, koj smo i mi priobćili — i s toga da je sv. otac te zadušnice zabranio. Mi neznamo, što je sve u tom istina ili neistina; ali žalimo na onakovo tumačenje, kakovo čitamo u korespondenciji rimskoj lista Unità Cattolica. Piše naime u svom broju od 22. ožujka pod naslovom: „Un fatterello curioso — čudan dogodjajčić: da je čuo, kako se toj zabrani vruće applaudira. Reći ću vam, veli, u istinu, da izvan malo iznimakah, stekli su se tamo samo crkovnjaci poznati sa galikanizma ili katoličkoga liberalizma i njekoje gospoje od iste bagre. Iznimakah bijaše malo, jako malo, dva ili tri biskupa romanskoga duha, koji su bili onamo došli, da se pomole, njekoliko gospode francezke, da čast izkažu slavnomu zemljaku si, g. Louis Veuillot sa svojom obitelju, s kršćanske uljudnosti, P. General Jezuitski i čini mi se, jedan od urednikah Civiltà Cattolica, da pokaže svoju zahvalnost prama zaslugam Montalembertovim i za njihov red. Njeke gospoje pokazaše se vrlo nezadovoljne (s onom zabranom) i o tom mnogo mrmljaju. Sjeguran sam, kad bi se papa s njimi svjetovao, i sliedio njihov mudri savjet, da bi ga one odmah u svem proklamirale nepogrešivim. Znajte da je tih slobodnjačah u Rimu malo, te da su dobro poznate. Neima jedne gospoje rimske, koja opitana nebi znala o svakoj kazati koju grizku glede njihova upliva theologičkoga i izvora mu. Doista, poštedimo jih, jer su u dnu dobre žene, samo što grieše s neuredne revnosti." — Dakako taj dopisnik nezna šteditи one koje zove galikance ili liberalce, makar su i biskupi; ta ti biskupi nisu došli ni da se mole, ni da čast izkažu pokojniku, ni da javno priznaju njegove zasluge — oni su došli, da oko smrtnoga odra demonštriraju! Pak što ono o liberalnih gospojah insinuira? Nego — štioci sudit će sámi.

Dopsii.

S Voče 24. ožujka. Dragi prijatelju! Galenić je umro danas ob 4. uri u jutro. Žalostan je to i strašan primjer; ali je velika milost božja, koja je i ovako dosudila. U isti čas oboli on, njegova gospodarica i jedno diete, svi od pošaline (typhusa). Daleko svojim stanom od matice župne i od liečnikova stana mogoše svi bez duhovnoga i tjelesnoga lieka pomrieti; jer bolest je tako naglo i jako uhvatila, ter je bilo previdjeti, da je oboma poći sa svieta. Opazi to sam nevoljnik i počme pomišljati na duševnu utjehu, tko bi njega i svojtu mu s Bogom pomirio i za vjekoviti oboje spremio život. —

Digitized by Google

Na kraju župe moje a na svojem dobarcu prebiva nemoćnik svećenik gosp. Sancin, koji je meni za prieku nuždu u svom kraju vazda sigurna pomoć. Pozove dakle Galenić susjeda Sancina, pak ovaj izpovjedi i pričesti njega i gospodaricu. — U to takodjer meni prijaviše slučaj seljani; a ja drugi dan imajući na onoj strani sprovod i dvie izpovjedi navratim se u žalostnu tu kuću pohodit i koliko se može, u svakom pogledu pomoći. Kada ja nutar, nikoga nevidim kod bolestnikah, a sobe jim mrzle. Bolestnik vidno se obradova, počme da će zapoviedati, kano kada gost dodje u kuću, a gospodar bi ga rad prijatnije primiti; a po više putih opetuje, kako mu je vrlo drago, da sam došao. Umah za tim počme mi pripoviedati, kako se je jučer izpovjedio; ali da ga jošte vaviek nekoliko boli na srcu. Primi me priklonjena k njemu jednom rukom za ruku, drugom kano da me hoće zagrliti; a u očima zasja mu se krupna suza. Kako je i meni bilo oko srca, netrebam istom kazati. Pokle je časak tako zamišljen probavio, zapita svoje domare, je-li poslano po liečnika. Odgovorilo se: da jest. Na to će meni reći: da bi sutradan opet došao k njemu, pak da će mi sve kazati i što treba zamoliti me. To je bilo u Četvrtak 17. t. m. Ali 17. u jutro umre mu gospodarica providjena utjehom sv. vjere. Ja, nemogši se po nikoj način prvlje s doma odkinuti, dodjoh onamo istom 20. po podne. Zamolim ga, kako je rekao, da mi kaže, pak sbilja na samu i tajno obavismo. Pokle bismo gotovi, pozove nutar prisutne občinske starešine, i pred njimi očituje razgovetnim glasom: kako je sve uredio i dušom se Bogu preporučio; tielo pako da spušta na volju prisutnomu župniku, ter on kako je učinio tako neka i nadalje čini. Tako bilo u nedjelju pod večer. U ponedjeljak već ranim jutrom poručio je po mene, a imao sam itako doći da sprovedem u grob gospodaricu. Prije sprovoda porazgovorio se sa mnom i priznavao, da mora umrieti. Na oprostu reče mi: Hvala Vam i Bog Vam platio! s Bogom! Pruži mi još ruku. Suze mu se sveudilj zrcalile, a rekši zadnji s Bogom obrati se glavom k stieni. Neznam ni sam kako sam iz sobe izašao; a vani me čeka jošte težja muka. Oko liesa matere svoje pište i nariču djeca. Jedna kći u Zagrebu, druga ide u školu na Voči, jedan dječak leži u tifusu, a drugi majušan bez majčina mlieka plačući ide s njedarah na njedra, kako mu se hoće koja dojka smilovati, da nepogine od svakoga zla. Sprovod prvi minuo, i tako prošao dan ponedjeljak. Bolestniku se smrt gospodaričina tajila; ali je vendar morao slutiti i čuti, da je mrtvac u kući, pak tada ga jošte s bolju obhrvala tuga. Kad je pitanjem sbilja doznao, da mu je gospodarica umrla reče: Sada dakle laglje umirem. Prestao piti i jesti. U sriedu u večer bio se osviestio posvema, ter domari pomisliše, da će mu odlahnuti; potle bi zamolio piti, usnuo i opet se probudio. Budan opetovao je sve onako, kako je oporukom odredio. Tako bilo na večer, a u jutro je umro. — Zadnje godine ponašao se je neobično mirno i tiho, a običavao bi reći: „Sada je drugi biskup — oprostiti će mi i ja opet služiti kao svećenik!“ Evo ti na brzu ruku, pak ti uzmi za list, koliko misliš da je za javnost. (Sve je to za javnost; jer sva drama poznata je, pak smo dužni vierno objaviti i konac. Ured.) Budem-li saznao koju zanimivu crticu i što bi bilo vriedno javiti, biti će drugi put.

St. Vuković, župnik.

Od Splita. Neka jedan put bude pismo i s našega amo doli kraja, da nismo tudji.

Valjda već primiste program novoga crkvenoga lista, što će (kako se u njem obećaje) izlaziti na svjetlost u Zadru, a pod naslovom, talijanskim dakako, „La Dalmazia Cattolica“ te ćete biti opazili da se tu ne kaže kad će taj list početi izlaziti. Mislim da se to premučalo iz uzroka, što mu porodjaj visi o tome: kako i kolik stigne broj pribrojnikah; jer tko bi ga inače održavao? Ta naša osebna, samostalna Dalmacija, nema nit Haulikah, nit Strossmajera, nit kanonika nit župnika, koji bi kadri bili, nevelju na tisuće nit na stotine, nego niti na desetice fr., uz običnu predplatu položiti suviše nit za oto, premda u sebi hvale dostojno, i od svakoga dobrog katolika rado i željno izgledano poduzeće, a to, dakako iz jedinog uzroka, što smo mi ubogi. To je, kako mi kazaše i sami sveti otac priznao; jer kad su mu onomadne neki svećenici prigodom otvora crkvenoga sabora išli da mu celivaju nogu, te je sv. otac doznao da tu bijaše i dalmatinskih svećenikah, reče: „La Dalmazia è un paese povero“ (Dalmacija je zemlja uboga). Na čemu jedan od dalmatinskih svećenikah poniznim i sinovljim načinom odvrati mu: „Povero si di beni di fortuna, ma ricco d' affetti per la santa sede Apostolica e per la Sacra Vostra persona (siromašna imetkom dà, al bogata ljubavlju prama sv. apost. stolici i prama posvećenoj Vašoj osobi). Pa čujemo da, izuzam možda jednog, svi ostali naši biskupi, dopokon i sami preuzv. nadbiskup, živu u Rimu o milostinji sv. otca, kao što mislim da će biti s većinom oli svakako dobrim dielom biskupah, ter se je i glede toga čulo pripoviedati neku šaljivu izreku sv. otca: da je naime biskupom zaprietio se, u šali jednom, da će ih na puri (polenta) držati, budu-li zatezali preko izma saborovanjem. Al, da se vratim k našem listu, ako ga visoki, crkovni domaći dostojanstvenici, izvanrednim nadodatkom svojim nebudu mogli pripomoći, što će se ipak trudno sbiti, težko da taj list svjetlo božje kod nas ugleda, oli da dobe djetinstva i mladosti dožive. Jer ako su kod nas siromašni najviši dostojanstvenici crkveni, što da bude od prostih župnikah, koji jedva gdje (van u nekih posve riedkih, i to većinom fratarskih župah) mogu računati više od 300 do 500 oli 600 fr., što plaće što poreščine oli biračine? A šta da rečem o kapelanih, kojih je ponajviše, i kojim se nesmie računati više od 200 for. plaće i poreščine, premda kad je rod obilat, mogu

Digitized by Google

oni dotjerati do kojekakvih 400 ili 500 for. mutatis mutandis? Pak, i kad bi mogli, hoće-li mu se svi pribrojiti? Bog dao da bi; al se bojim da će jedva i polovica, tim više što će uredjen biti na italijanskom jeziku, i ako uredničtvo obećaje da će primati rado (idemo da vidimo!) članke hrvatski napisane. Jer ja mislim da bi pametnije bilo da se list uredjuje na hrvatskom jeziku, a da bude prosto i vrstnije italijanskim jezikom napisane članke primati. Svjetovnjake nisam ni računao, jer Vi ćete, bar mislim, izkustvom uvjereni biti da ovi, kad mogu od župnika, oli od prijatelja si svećenika list pozajmiti da ga pročitaju, neće si glavu razbijati da ga plaćaju. A . . si hoc in viridi tamo kod vas, quid in arido amo kod nas, gdje narodnjaci nemare toliko za talijanštinu, i gdje još treba prokrčiti put itd. itd. Zaključujem dakle, da, premda kao katolik nemogu da neželim i rado neočekujem toga novog buditelja vjerozakonskih spasonosnih čuvstavah, i promicatelja, ipak se bojim da neće od toga biti ništa, a da svakako je bilo željeti da je list uredjen našim, a ne tudjim i ako gostinskim jezikom. Urednik je inače na glasu kao darovit svećenik, koji rodom Dalmatinac, i još mlad, bijaše na dušobrižnoj službi negdje u Mletcih, a na bogoslovnom i publicističkom polju radio već s hvalom.

Viestnik.

Zagreb. Preč. g. opat i kanonik prvostolne crkve Stjepan Vuković zamolio je ravnatelja zagrebačke gimnazije, neka bi mu odabrao po dva iz svakoga razreda dobra, ali siromašna učenika, pak da bi jim svim, dakle šestnaestim dao skrojiti kao uzkrsni dar opravu. Baš gospodska domisao i velik dar krasno uložen!

— Preminuše dne 23. t. m. Franjo Ilačić župnik u Martijancu i dne 24. t. mj. Ivan Galenić, skinut s časti i svake službe duhovne svećenik nadb. zagreb.

— „La Dalmazia Cattolica“ jest naslov crkvenomu listu, koj se je naumilo započeti u Zadru, a na jeziku talijanskom. Program, veoma liepo sastavljen, kaže s ostalim: U zemlji nam vieran katolik, zemlja od prvih stotinah natoplјena mučeničkom krvlju oplodila se tako, da je rodila velikoga Jeronima, kojega ćeš naći na svakom listu povjestnice, a narod je i potle vazda i svakom sgodom i nesgodom pokazao, koliko je tvrd u vjeri. Pak ako motrimo duh vremena, mnogi put ukaže se potreba časopisa, koj bi bio odziv vjere i ćuti puka dalmatinskoga. Položaj geografični i etnografični naše domovine takov je, da ju mora zvati na velike cilje, i što bismo rekli, on je prsten i čvor, gdje se vežu narodi slovinski i latinski; a da bude vriedna i vrstna izpuniti tu posebnu zadaću, treba vierno držati se stare vjere otacah svojih. . . Dalmatinci u ovih političkih promjenah daleko se drže od svake vierske borbe; puno smo u tom pogledu sretniji od drugih narodah; nu zlo, koje nam se nije doma zaleglo, dolazi s vana: takodjer u Dalmaciju ulazi list i knjiga, kojim pisci staviše si hrdjavu zadaću piriti nevjeru i nered; a hvata se to živo jurve mnogoga našega čovjeka. — List pako naš držeći se zlatne besjede: In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas — imati će za predhodnicu vjeru crkve, kako se je već u svom nauku i zakonu moralnom tvrdo ustanovila; u svem pako, što visi o slobodnu ljudskom sudu, kažemo da smo posve slobodni, pak kako nećemo vojevati proti protivnim mislim samo zato, jer bi mogle smetati našim, tako nećemo biti niti sliepi pripetljice nikomu, ma tko i kolik bio. — Ljubav bit će naša čuvarica; jer ona je to oružje, kojim je predobio Nazarenac i kojim je on razširio vjeru na kraje svieta. Naše geslo biti će miriti zavadjene; pak ako to nebi moglo za rukom poći, neimamo zašto žaliti, jer mirovna besjeda ako i ostane bez koristi, samo je za čas to bilo. Stranke nismo ni ove ni one; jer nam je pobjeda istine i mir naše domovine jako na srcu. A oblastim državnim pokorni smo podložnici, dokle god se njihove naredbe slažu sa zakonom božjim. . . Na koncu prosi zemljake svake stranke neka bi pomogli to pribrojkom to perom, a članak prima se takodje jezikom slovinskim. List ima izlaziti svaki tjedan za sada jedan put, a u četvrtini, po cielu arku u dva stupca; ciena je za Zadar 5 for. a poštom 6 for. preko granicah carevine 16 franakah. — Stvar je sasvim dobra i svake preporuke vriedna ter će nas veseliti, ako nam drug zadarski bujan i gizdav ugleda bieli sviet. Što nije hrvatskim jezikom, to je valjda zato, jer mu oli ljudi takodjer u duhovničkoj haljini po gradovih nisu dosta učni i vješti, i narodni jezik mora počekati, dok vrieme probije i oliepi debelu konzervativnu koru crkvenih, osobito višjih krugovah, oli morda tija, jer se taj jezik tamo drži da za ovakov posao nije jošte dosta svet. Lahko je da su pače oba razloga.

— Sve novine javiše pod 24. t. mj. ovu brzojavnu viest: „Biskup Štrossmajer očitova: da se članak vjere nesmie ustanoviti bez moralnoga jednoglasja episkopata, pak zato ga predsjednici primoraše saći s besjedišta posred strahovite buke.“ Tko bi znao, da-li je i koliko tu istine? Da je morda biskup Strossmajer morao saći s besjedišta, to bismo jošte lahko vjerovali; nego ta „strahovita“ buka težko da je bila strahovita. Kad se viest razbistri, više. Dne 26. t. m. bilo je prvo glasovanje o nekojih stvarih in schemate fidei.

— Glede priobćena u „Kat. listu“ članka „Priziv u ženitbenih parnicah“ str. 98. polag dobivene ubaviesti imamo primietiti ovo Pisac u alineji: „Ovaj tek molbah odredjen je Breve-om Pia IX. od 4. pros. g. 1857., u kom se naročito veli, da taj tiek molbah samo na 10

Digitized by Google

godinah imade valjanosti; dosljedno danas nikako valjanosti neima. Čudim se veoma, što naši ženitb. sudovi nisu od onda zapitali ili novu potvrdu spomenute naredbe ili pako nov tek molbah, jer koliko pisac znade, novije naredbe apostolske u tom predmetu neima.“ Zaključak g. pisca „dosljedno danas nikako valjanosti neima“ nestoji; jer naredba apostolske stolice, kojom se za drugu molbu u ženitbenih parnicah iz nadbiskupije zagrebačke odredjuje nadbiskupski ženitbeni sud u Kaloči, a za treću molbu u istih parnicah iz svih biskupijah crkvene pokrajine hrvatsko-slavonske biskupijski ženitbeni sud u Pečuhu, Breveom pape Pia IX. od 18. prosinca 1866. opet je na dalnjih 10 godinah produžena. To budi na znanje i ravnanje g. piscu i svakomu, tko je njegov članak proštio a morda posumnjao na dotične duhov. oblasti i pobojao se, da-li morda sbilja nisu nezakoniti njihovi sudovi i sudbene odluke. (Ovdje budi još ovaj izpravak na spomenutom članku. U br. 11. str. 99. stup. 2. red. 26. iza rieči: treća valja dometnuti: ili 2. i 4. ili 3.; zatim red. 28. poslje riečih: druga i treća valja dodati: ili 1. 2. i 4.).

— Dne 11. ožujka na noć obita je i orobljena župna crkva u Miholjcu blizu Križevacah. Velika vrata razbita su tako, da se moraju graditi nova, odnešeno rubenine 12 pećah za pokrivati oltare i do 8 stolnjakah, zatim škrabica s milostinjom okolo 6 f. 1 srebreni pacifikal i drugi mali križac od kotlovine. Selo, matica župe, pogorilo je prije nekoliko godinah do dna, i puk se jošte nije oporavio, pak sada opet takova kradja!

Beč. „Vaterland“ obznanio je dva spisa rimske kurije o prisizanju na austrijske državno-temeljne zakone. Prvi je od 13. kolov. 1869. drugi od 9. rujna 1869., a oba su kao odgovor na nekoja pitanja od poglavarstva jezuitskoga reda, koj po Anstriji ima puno učiteljah. U prvom veli se da je prisega na austrijske zakone skroz nedopustljiva, u drugom pako dopušta se austrijskim državljanom priseći na spomenuti zakon s uvjetom, ako se umetne „bez uštrba zakonom božjim i crkvenim.“ „Pest. Ll.“ zna pripoviedati, da je kardinal Rauscher u ime većine episkopata austrijsko-ugarskoga predao na r. dvor spomenicu, kojom razlaže, da konkordata u svem obsegu više nije moći spasiti, ali da ima nade, ako crkva sa svoje strane štogod popusti, da bi se stvar mogla po jednu i drugu stranu urediti povoljno.

Lavov. O dolazku biskupa Sosnovskoga u Rim pripovieda se već davna ova pripoviedka. Upravljatelj dvijuh katoličkih biskupijah lublinske i podlahijske, prelat Sosnovski bješe prisilovan pobjeći u Galiciju, jer inače htjelo ga odpremiti u Sibiriju. Došav u Lavov zamoli papu, neka bi mu dopustio doći u Rim, da bude mogao nj. svetosti glavom opisati nevolju katoličke crkve pod vladom ruskom. Pošto mu se dopustilo, dodje sbilja u Rim i sv. otac primi ga na audienciju. Tude razloži prelat sve nevolje, koje trpi onaj dio Poljske, što je pod vladom ruskom, kojoj nije dosta gušiti narodnost, jezik i ime poljsko, već i vjerozakon progoni na najsuroviji način. Tom prigodom reče papa Sosnovskomu: Ja sam, istina je, nevriedni zastupnik Bogačovjeka Isusa Hrista, ali neimam dara poznavati, što je providnost s narodi naumila i odlučila, niti mogu znati za vrieme, kada će izvesti odluke svoje. U ostalom tvrdo se nadam, da će milosrdje božje šibu, kojom za svakojake griehe poljski narod šiba, dobrostivo odvratiti, te narodu tomu, koj u taj par mnogo trpi, udieliti milost svoga blagoslova i povratiti mu stari obstanak, neodvisnost i čast. Kano zalog ote nade dajem apoštolski svoj blagoslov narodu tomu i tebi, koj si zanj prosio. — Kada se je koncil otvorio, dodje prelat Sosnovski i opet u Rim i primljen 11. prosinca na audienciju predstavi sv. otcu galičke biskupe. Ugledav ga Pio IX. reče: ecco il mio Polacco! sta bene; zatim doda na latinskom jeziku ove rieči: Božjom si pomoćju i po drugi put došao zdravo, i pravo si učinio, što si došao, jer pribivati ćeš na koncilu; prijavile su se bile tegobe, nu ja sam jih ugledom svojim i vlašću odstranio, i moralo se sbiti tako, već zato, jer sam doznao, da iz poljskih ruskoj vladi podčinjenih pokrajinah nijedan biskup, kojim je broj i onako toliko umanjen, neće u Rim doći, a to s toga, jer jim vlada na koncil ići nije dopustila, a u ostalom rekla, neka slobodno idu bez dopuštenja, ali ujedno neka se zatim nikada više nevrate.

Strassburg. Oratorianac o. Gratry izdade, kako javlja „Univers“ svoju treću poslanicu proti nepogrešivosti. Biskup strasburški msgr. Raess osudio je okružnicom od 19. veljače na svećenstvo i viernike iz Rima razposlanom u obće prve poslanice o. Gratrya kano spise, u kojih ima krivih, smutljivih, crkvu grdećih i herezijom odišućih naukah. Biskup zabranjuje uz prietnju s kanoničkimi kaznami svim svećenikom i viernikom svoje biskupije poslanice čitati, širiti, imati; isto tako zabranjuje čitati sve bogoslovne spise, koje bi pisac taj poslje izdao, a nebi bili crkvenom vlasti potvrdjene.

(*Književstvo*). Časovi književne zabave za hrvatski i srbski narod. Spisao Velimir Gaj. Svezak V. i VI. U osmini mal. 122. Knjiga je vrlo različita zavjetka prostim i vezanim slogom.

Matija Stampfer, pozlatar u dugoj ulici k. broj. 278. preporuča za blize uzkrsne blagdane razne crkovne stvari: kao alleluje, angjelce, razpela i križe u sve fele, svakakovih za božji grobac potrebitih stvarih, u obće svega što na njegovo rukotvorstvo spada. Preuzima takodjer svaku u njegovu struku spadajuću radnju i popravak.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Döllinger i novi koncilski poslovnik.

O tom novom poslovniku izjavio se je učeni Döllinger (Allg. Ztg. 11. März Nr. 70), da je skroz različan od svega, što je u tom pogledu dosada na koncilih bilo u običaju, a zajedno da je odlučan za vas daljnji postupak svete skupštine, i za mnoge dekrete, koji bi se po njem stvorili. Ovo je, veli, prvi put da se otcem propisao poslovnik bez svakoga njihova sudjelovanja. U trientskoj synodi dogovorili su legati poslovnik s otci [1]).

U novom poslovniku dvoje udara osobito u oči: jedno da je sva vlast u rukuh predsjednikah-legatah i deputacijah, prama kojim sám koncil stoji gotovo nemoćan. Drugo, da se važna pitanja vjere i nauka imaju odlučiti jednostavnom većinom.

Poslovnici u političkih skupštinah imaju obično svrhu, da štite manjinu proti većini; ovdje može većina naprosto nedati manjini ni do rieči, što je tim gorje, jer biskupi nesmiju dati ništa tiskati. — U političkih skupštinah nadalje može ravno po većini odlučiti se svaki zakon, al sliedeći parlament može isto tako ukinuti djelo svoga predšastnika. Ali dogmatički zaključki koncila sbilja ekumenskoga nemienjaju se nikada. Za to stoji juŕ 1800 godinah zasada, da za dekret o vjeri i nauku treba barem moralna jednoglasnost. Neima primjera, da je ikada ikoj dogma proglašen po jednostavnoj većini uz prigovor manjine. To visi najužje sa čitavim sustavom kat. crkve.

Crkva ima svoj depositum čuvati, nu ništa nova stvarati. Tako i koncil [2]). On je representacija crkve: na njem su biskupi poslanici i prokuratori, koji imaju u ime skupnosti ono izjaviti, što skupnost svih vjernikah kano istinu predanu vjeruje. Kano prokuratori nesmiju ići preko svoje punovlasti [3]), jer bi inače to crkva zabacila kano strano njezinoj vjeri i sviesti.

Biskupi su dakle na koncilu ponajprije svjedoci, svjedočeći ob onom, što su oni i njihovi viernici primili i što drže. No oni su i sudci, tako ipak da njihovo sudačtvo neide preko njihova svjedočtva. Oni vrše svoju sudačku vlast, prvo: izpitujuć medjusobno svoja svjedočanstva, sravnujući jih i mjereći jim domašaj; drugo izjavljujući poslje savjestna izpitanja, da li koji nauk ima tri skroz nuždna uvjeta: ubique, semper, ab omnibus, i po tom da li se može kano sveobći nauk crkve, kano pravi dio božjega poklada (depositum) svim pokazati i nametnuti svakomu kršćaninu, da ga izpovieda [4]). Njihovo izpitivanje proteže se dakle tako na prošlost kano na sadašnjost. Tu nemogu biskupi ništa raditi samo po svojoj glavi. Koncil dakle čini dogmatičke dekrete samo ob onom, što se je jur, kano posvjedočeno sv. pismom i tradicijom općenito vjerovalo [5]), ili što evidentno i jasno sliedi iz zasadah jur vjerovanih i naučanih. Ako je pako koje mnienje kroz

[1]) Le Plat Monumenta III, 418. Dicant Patres, utrum hic modus procedendi eis placeat?

[2]) Biskup rochesterski Fischer, koji je za papin primat svoj život žrtvovao, pišuć proti Lutheru (Opera ed. Wirceburg 1597. pag. 592) veli pozivljuć se na Duns Scotusa: In eorum (Papae et Concilii) arbitrio non est situm, ut quicquam tale vel non tale faciant, sed spiritu potius veritatis edocti, id quod revera pridem de substantia fidei fuerat, jam declarant esse de substantia fidei.

[3]) Concilium non est ipsamet ecclesia, sed ipsam tantum repraesentat, — id est episcopi illi qui concilio adsunt, legati mittuntur ab omnibus omnium gentium catholicorum ecclesiis, qui, ex nomine totius universitatis, declarent, quid ipsa universitas sentiat et quid traditum acceperit. Itaque ejusmodi legati omnium ecclesiarum sunt veluti procuratores, quibus nefas esset procurationem sibi creditam tantillum excedare. Unde constat, quod si quingenti episcopi, ut videre est in exemplis Ariminensis et Constantinopolitanae contra imagines coactae synodi, suam de fide communi declaranda procurationem tantillum excederent, universa ecclesia, cujus sunt tantummodo procuratores et simplex repraesentatio, definitionem factam ab illis ratam non haberet, immo repudiaret. Oeuvres de Fénélon Versailles 1820, II, 361.

[4]) Tako Jezuita Bogot u svojoj Institutio Theologica de vera religione. Paris 1645, p. 395: Universitas sine duabus aliis, nimirum antiquitate et consensione stare non potest. Quod autem triplici illa probatione confirmatur, est haud dubie eaclesiasticum et catholicum. Quod si universitatis nota deficit, et nota aliqua quaestio exoritur, novaque contagio ecclesiam commaculare incipit, tunc hac universitate praesentium ecclesiarum deficiente recurrendum est ad antiquitatem. Notat enim Vincentius (Lerinensis) posse aliquam haereseos contagionem occupare multas ecclesias sicut constat de Ariana; adeo ut aliquando plures ecclesiae et episcopi diversarum nationum Ariani quam Catholici reperirentur. Et quantumvis doctrina aliqua latissime pateat, si tamen novam esse constat, haud dubie erronea est, nec enim est apostolica, nec per successionem et traditionem ad nos usque pervenit. Deinde ut notat idem Vincentius antiquitas non potest jam seduci. Verum enimvero quia et ipse error antiquus esse potest: idcirco cum consulitur vetustas, in ea quaerenda est consensio.

[5]) Hoc semper nec quidquam aliud Conciliorum decretis catholica perfecit ecclesia, nisi ut quod a majoribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris per scripturae chirographum consignaret. Commonit. c. 32. Tridentski pako theolog Vega apud Davenport p. 9: Concilia generalia hoc tantum habent, ut veritates jam alias vel in seipsis, vel in suis principiis a Deo, Ecclesiae vel sanctis Patribus revelatas vel per scripturas vel traditionem prophetarum et apostolorum tum declarent, tum confirment et sua auctoritate claras et apertas et absque ulla ambiguitate ab omnibus Catholicis tenendas tradant. Addit: et ad hoc dice: prae-

Digitized by Google

stoljeća uviek našlo protuslovja i bilo pobijano svakim oružjem theologičkim te tako uviek bilo barem nesjegurno, takovo se nemože nikada ni po koncilu uzdići do časti nauka Bogom objavljenoga. Odatle, kad bi otci na koncilih prihvatili koji dogmatički dekret, onaj uzklik: haec fides Patrum!

Prama tomu drži Döllinger, da se na pr. papina nepogrešivost nemože definirati, budući ne razvitak nego upravo opreka dosada vjerovanoj nepogrešivosti čitave crkve. Kaže takodjer, da u vrieme ekumenske synode može svaki dati svjedočanstvo, izjaviti želje, pokazivati što misli da crkvi treba, i laik [6]). Osobito kad bi se s koje strane radilo uvesti kakov nov dogma sviesti viernikah stran, onda da je protest laikah pravedan i potrebit, budući svjedočanstvo, da drže ono, što im je predano.

Kad pako na samom koncilu njeki broj biskupah protuslovi kojemu mnienju, koje bi drugi rado proglasiti dogmom, onda je to dokaz, da se u njihovih crkvah to nije vjerovalo kano da je Bogom objavljeno i sada da se nevjeruje. Tim je pako odlučeno, da tomu nauku manjkaju ona tri bitna uvjeta: universalitas, perpetuitas et consensus, i da se nemože kano da je božja objava nametnnti svoj crkvi.

Zato se je u crkvi uviek smatralo potrebno, kad bi se kojemu od većine predloženomu dekretu opirao poveći samo broj biskupah, da bi se metnuo na stran i nedefinirao. Pravo katoličtvo kojega nauka treba da je evidentno i nedvojbeno. Zato je bilo na svakom koncilu glavno pitanje: je-li su dekrete o vjeri odobrili svi članovi. Tako odmah na ekumenskom Nicejskom, gdje od 318 otacah napokon samo dvojica uzkratiše svoj podpis. U Kalcedonu zavlačilo se tako dugo s odlukami, vodile se opet i opet s nova razprave, dok se neukloniše svi prigovori, koji su s početka proti pismu Leonovu imali osobito ilirski i palestinski biskupi. Pak prije neg je car Marcion razpustio synodu, tražio je da se izjavi: jesu li sbilja svi biskupi (a bilo jih je preko 600) glasovali za definiciju? odgovoriše svi spremno, da jesu; na što je sam papa Leo Bogu hvalio, da je njegovo pismo „poslje svakojakih dvojbah i sumnjah napokon potvrdio ne oborivom suglasnošću svega episkopata.“ Tako su i na 6. synodi biskupi zapitani od cara odgovorili, da se dogmatički dekret ustanovio suglasno od svih. Tako na 7. god. 787. I opet je Karlo Veliki o Frankfurtskoj synodi javio španjolskim biskupom god. 794., da se je sve učinilo, quatenus sancta omnium unanimitas decerneret itd.

U Trientu dao je svojim legatom papa Pio IV taj naputak: da nedadu ništa odlučiti, što nebi bilo s voljom svih otacah. Jedan od theologah, koji je ondje bio, „Payva de etudrado“ pripovieda: da se je kadšto tjedne i mjesece zavlačilo s definicijom, jer se je protivilo njekoličko biskupah ili dvojilo; tekar kad se je iza duga i pomnjiva dogovaranja došlo do suglasja, da je dekret publiciran. „Payva“ navodi o tom više primierah [7]). A Bossuet kaže ob ovom propisu Pia IV.: da je to krasna regula, za odielit istinito od dvojbenoga.

Svi theologi zahtievaju za ekumenicitet koncila, da na njem bude podpuna sloboda. Sloboda govora, sloboda glasovanja. Nitko nesmije se odbiti, koji hoće da bude čuven, kaže Tournely. Nije samo physička sila ona, koja bi zaključke kakova koncila učinila nevaljale ništetne. Sloboda, i tako zakonitost koncila može se uništiti i moralnim pritiskom ili na pr. različnimi načini simonije. Tournely kaže da na koncil uplivaju i slobodu smetaju ove strasti: strah, častohleplje, lakomnost za novcem ili drugom imovinom [8]).

Kad se je u isto vrieme sbio onaj veliki odpad u Seleuciji i Riminiju, kad je do 600 biskupah zatajilo zajedničko izpovjedanje i ostavilo, gle što ih je savladalo: partim imbecillitate ingenii, partim taedio peregrinationis evicti. Sulpic. Severus 2, 43.

Što se je sastalo koliko mu drago biskupah, to još nije dokaz ekumenicitetu; mogao je kako kaže na pr. Tournely, koncil glede na sazvanje bit ekumenskim, da li je pako do konca, to si nemože koncil svjedočiti sám, tu treba da potvrdjujući pristupi auktoritet, koji je nada svakim koncilom, naime svjedočanstvo čitave crkve. Koncil kano takov neima obećanja — što se za to navodi: „ubi duo vel tres“ u onom je glavno „congregati in nomine meo“, k

sentia spiritus S. illustrantur, primo ut infallibiles declarent veritates ecclesiae revelatas, et secundo, ut ad terminanda dubia in ecclesia suborta, exstirpandosque errores et abusus infallibiliter etiam ex revelatis colligant populo Christiano credenda et usurpanda in fide et moribus.

[6]) Tako kardinal Pole, jedan od predsjednikah trientskoga koncila u svojoj knjizi de Concilio 1562, Fol. 11: Patet quidem locus omnibus et singulis exponendi, si quid vel sibi vel ecclesiae opus esse censeant, sed decernendi non omnibus patet, verum iis tantum, quibus rectionem animarum ipse unicus pastor et rector dedit. — Papa Nikola I. kaže, da su carevi sudjelovali na koncilih, kad se je radilo o vjeri. Ubinam legitis, imperatores antecessores vestros synodalibus conventibus interfuisse? nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quae universitatis est, quae omnium communis est, quae non solum ad clericos, verum etiam ad laicos et ad omnes omnino pertinet Christianos. Ovo mjesto došlo je i u Gratianov dekret.

[7]) Defensio fidei Trident f. 17. Cum quindecim fere aut viginti dubitare se ajebant, ne vero quicquam praeter Conciliorum vetustum morem concluderetur, horum paucorum dubitatio plurimorum impetum retardavit, atque effecit, ut res in aliam sessionem dilata, omnium fere calculis tandem definiretur. Gledaj ondje više. Vidi se kako je u Trientu bilo osvjedočenje, da sve treba razpravljati i odlučivati onako, kako su stari koncili — barem da se uzdrži njihova bitna forma.

[8]) De ecclesia, I, 384.

Digitized by Google

čemu ima više uvjetah, koje na pr. Tournely navodi [9]). No crkva ima obećanje, i ona se mora osvjedočiti, da je na koncilu sve bilo u redu, da se nije dogodilo stvarih, kakvih u Riminiju i drugdje, jednom riečju da je vladala podpuna sloboda. U tom smislu kaže Bossuet za ekumenski koncil: da na njem mora biti toliko biskupah i iz toliko raznih krajevah, i suglasnost ostalih tako evidentna, te se jasno može vidjeti, kako se nije ništa drugo učinilo van ono sneslo što misli i drži vas svieta [10]). Kad bi dakle izašlo, da se na koncilu nije „snesla misao svega katoličkoga svieta“, usuprot da je većina učinila zaključke, koji su u protuslovju s vjerom jednoga znamenitoga diela crkve, tad bi se doista u katoličkom svietu stavila ova pitanja: Jesu li naši biskupi pravo dali svjedočanstvo o vjeri svojih diecezah? i ako ne, jesu li u istinu bili slobodni? Ili kako je to, da se nije na njihovo svjedočanstvo pazilo? Da su bili majorisirani? O odgovorih, koji će se na ova pitanja dati, visiti će ostali dogadjaji u crkvi. Pa za to se je u svoj crkvi davala sveudilj koncilu najpodpunija javnost kano nješta što k tomu spada; jer je jako mnogo stalo svemu kršćanskomu svietu ne samo da zna, što se je zaključilo, nego i kako se je zaključilo. Ob ovom kako visi napokon sve, kano što pokazuju spomena vriedne godine 359., 449., 754. itd. Na koncil Trientski nije trebalo pozivati se glede mučanja silom nametnuta, jer prvo, ondje se je dala bila samo opomena, a drugo i to samo glede nacrtah, koji su se u dalekih krajevih odmah držali za prave dekrete, čega se danas uz našu štampu nijé bojati.

[9]) Quaeres: quibus conditionibus promisit Christus se conciliis adfuturum? Resp. Ista in generali: Si in nomine suo congregata fuerint; hoc est servata suffragiorum libertate; invocato coelesti auxilio; adhibita humana industria et deligentia in conquirenda veritate. — Deus scilicet, qui omnia suaviter disponit ac moderatur, via supernaturali aperta et manifesta non adest conciliis, sed occulta spiritus subministratione (Deus) permittit, episcopos omnibus humanae infirmitatis periculis sub jacere et aliquando succumbere: neque enim unquam promisit, se a conciliis ejusmodi pericula certo semper propulsaturum, sed hoc unum, se iis adfuturum, qui in suo nomine congregarentur. Congregari autem in suo nomine censentur, quoties eas observant leges et conditiones, quas voluit observari. Tournely praelectiones theolog. de Deo et divinis attributis. Jošte na širje govori isto de eccles. Christi I, 384: (Deus) episcopos permittit omnibus humanae infirmitatis periculis obnoxios esse, metus scilicet, ambitionis, avaritiae cupiditatis etc.

[10]) Historie de variatione l. 15. n. 1000. I zato ište papa Gelasij za bene gesta synodus, nesamo da stvori odluke po sv. pismu i tradiciji i crkvenih regulah, nego takodjer da ju prizna čitava crkva: quam cuncta recepit ecclesia (Epist. 13. apud Labbé Conc. IV, 1200 et 1203). I Nikole kaže proti Kalvinistom: Imaju znak očevidan, da koncil, koji se kaže općenitim, mora biti primljen za takova u prihvatjenju, kojim ga prihvati crkva Prétendus Réformés 2, 7. pag. 289.

Eto smo našim čitaocem donieli pred oči vas taj članak Döllingerov. Trebalo je vas, da si štioci sámi uzmognu o njem suditi. Samo smo izpustili, koliko on navodi, kratki sadržaj toga novoga poslovnika, koj je i onako dovoljno poznat; za tim što veli, da će sadanja koncilska većina ostati glede svih pitanjah skoro nepromjeniva, jedno što pitanje nepogrešivosti dieli principalno biskupe na dvie strane, a drugo što će infallibilisti dosljedno svojemu mnienju sve jednako prihvatiti, što bude rimska stolica predložila. Jer i deputacija de fide da su sámi ovejani infallibiliste.

„Vaterland“ kaže, da Döllinger uz ovaka načela stoji materijalno izvan crkve, jer da od ekumenske synode apelira na crkvu. Mi toga tako nenahodimo. Naći će morda drugi i drugoga svašta. Da nas pako tko nepravedno neobiedi, kano da priobćujuć ovakove članke smutjujemo samo katoličku sviest svojim čitateljem, to molimo svakoga, da dobro motri o čem, što i zašto Döllinger što kaže, pa onda da sudi. Nam se je osobito vriedno činilo ono, što dokazuje, kako za proglašenje kakove nove dogme treba moralis unanimitas catholicorum episcoporum. Bilo je vremenah u crkvi, kad je malen broj odvažnih biskupah zastupao istinu proti većini nevjernoj ili kukavnoj. A u skrajnja vremena svieta, ako dobro razumievamo rieči spasiteljeve, bojimo se, da će manjina imati braniti istinu i pravicu proti ogromnoj većini. Nemislimo dakle nipošto, da u stvarih vjere uviek mora imati pravo samo većina. Ukupnost pako svih katoličkih biskupah tako je nepogrešiva, kako je sveta ona rieč: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus etc., ili: et portae inferi non praevalebunt adversus eam — ecclesiam. Oni, koji željno žele, da se što prije proglasi papina nepogrešivost, nisu zadovoljni, koliko vidimo iz novinah, s takovim načelom; no neka paze, da svojoj želji za volju neviču morda na nješto, što je u sebi spasonosno. A i onako neka se neboje, ako je ono, što oni žele postići, sbilja rieč božja, sbiti će se uzprkos svim preponam.

Isto tako valja, što je Döllinger rekao glede slobode koncila. Pravu slobodu otacah moramo tražiti i zastupati svi. Ima li je pako ili neima, obilato ili samo dosta, na sv. koncilu vatikanskom, o tom nit možemo nit smijemo mi dosada išta izreći, a ni Döllinger neizriče. Ta sv. skupština nije dosada proglasila nikakov dekret. Proti poslovniku ima ravno dosta prigovorah, da se po njem skupština nemože ili dosta pospješno ili i sasvim slobodno kretati; no nitko nemože unapried kazati, pod kakvimi uvjeti, i je li sbilja s dovoljnom slobodom hoće ili neće biti stvoreni zaključki. Mi se uzdamo u Gospodina Isusa, da će sve liepo dobro i slavno proći. Sasvim tim mislimo, da se može i smije, pače da i treba koju reći ovamo i onamo, ko što nam je dužnost svim moliti, da svi biskupi, nasljednici apostolah, budu jedno, kako Otac u Sinu i Sin u Otcu (Ivan 17, 21.).

Digitized by Google

Index schematum, quae a Theologis et ecclesiastici juris consultis praeparata fuerunt.

I. Circa fidem.

Schema I. De doctrina catholica contra multiplices errores ex rationalismo derivatos.

Pars prima. Professio doctrinae catholicae: 1. Contra materialismum et pantheismum; 2. Contra rationalismum absolutum.

Pars secunda. Declaratio doctrinae catholicae contra principia semirationalismi. A. De revelatione supernaturali: 1. De fontibus revelationis in Scriptura et Traditione; 2. De necessitate revelationis; 3. De ob-objecto superrationali revelationis sive de mysteriis. — B. De fide divina: 1. De distinctione fidei divinae a scientia rationali; 2. De motivis credibilitatis pro fide christiana; 3. De supernaturali virtute fidei, et de libertate voluntatis in fidei assensu; 4. De necessitate et supernaturali firmitate fidei. — C. De relatione inter fidem et scientiam: 1. De ordine scientiarum ad fidem et ad auctoritatem Ecclesiae custodientis depositum; 2. De incommutabili veritate doctrinae Ecclesiae prae quavis scientiarum transformatione.

Pars tertia. Declaratio doctrinae catholicae contra errores circa specialia dogmata: A. Doctrina de Deo: 1. De unitate divinae essentiae in tribus personis realiter inter se distinctis; 2. De divina operatione ad extra communi tribus personis, et de Dei libertate in creando. — B. Doctrina de Verbo incarnato: 1. De una divina persona Christi in duabus naturis; 2. De redemptione et satisfactione a Verbo incarnato pro nobis praestita secundum humanam suam naturam. — C. Doctrina de homine secundum naturam spectato: 1. De communi origine totius generis humani ab Adam; 2. De natura hominis composita ex corpore et anima rationali ut forma corporis humani. — D. Doctrina de hominis elevatione supernaturali: 1. De supernaturali statu sanctitatis et justitiae originalis; 2. De hominis lapsu et de peccato originali; De aeternitate poenae destinatae peccato letali in hac vita non expiato; 3. De gratia, quae nobis per Christum Redemptorem donatur; De habituali gratia permanente et animae inhaerente; De necessitate gratiae ad quemvis actum salutarem.

Schema II. De ecclesia Christi.

Pars prima. De Ecclesia in se spectata: A. De natura Ecclesiae: 1. Ea est corpus Christi mysticum; 2. In ea exstat concreta religio christiana unice vera, quae ab Ecclesia seiuncta consistere nequit. — B. De proprietatibus Ecclesiae ut est societas: 1. Ecclesia est societas vera, perfecta, spiritualis, et supernaturalis; 2. Est societas visibilis; 3. Ecclesia visibilis est una, in se penitus cohaerens; 4. Ecclesia est societas necessaria ad aeternam hominum salutem, necessitate tum praecepti tum medii; 2. Extra Ecclesiam nemo salvatur; hinc sicut rationi, ita fidei christianae repugnat doctrina de religionum indifferentia. — C. De dotibus Ecclesiae, ut ea perennis est: 1. De Ecclesiae indefectibilitate; 2. De Ecclesiae infallibilitate. 3. De Ecclesiae potestate: Est in Ecclesia vera potestas non solum ordinis sed etiam jurisdictionis: legifera, judiciaria, coercitiva, eaque independens.

Pars secunda. De visibili Ecclesiae capite. A. De primatu Romani Pontificis: 1. De institutione primatus in B. Petro; 2. De primatus perpetuitate in B. Petri successoribus, Romanis Pontificibus; 3. De hujus primatus divinitus instituti natura. — B. De temporali S. Sedis dominio.

Pars tertia. De Ecclesia spectata in suis ad societatem civilem relationibus. 1. De utriusque societatis concordia. 2. De civilis potestatis iuribus et officiis secundum doctrinam Ecclesiae catholicae. 2. De specialibus Ecclesiae iuribus: circa christianam institutionem et educationem juventutis; circa publicam confessionem consiliorum evangelicorum; circa ecclesiastica bona temporalia.

Schema III. De Matrimonio christiano.

1. De matrimonii christiani dignitate et natura; 2. De Ecclesiae circa matrimonium christianum potestate; 3. De matrimonii bonis, in comparatione cum coniugiis quae mixta dicuntur.

II. Circa disciplinam Ecclesiasticam.

1. De Episcopis, Synodis Provincialibus et Dioecesanis, et de Vicariis Generalibus. 2. De Sede Episcopali Vacante. 3. De Capitulis Ecclesiarum Cathedralium et Collegiatarum, ubi de Canonicorum officiis et qualitatibus. 4. De Parochis, ubi de modo conferendi parochiales Ecclesias, de parochorum officiis, eorumque remotione. 5. De vitae honestate Clericorum. 6. De Seminariis ecclesiasticis, ubi de methodo studiorum, et graduum collatione. 7. De collationibus Ecclesiasticis. 8. De praedicatione verbi Dei. 9. De parvo Catechismo. 10. De oneribus Missarum aliisque piis dispositionibus. 11. De usu Ritualis Romani. 12. De administratione Sacramentorum. 13. De Patrinis. 14. De titulis Ordinationum. 15. De impedimentis cognationis legalis, publicae honestatis, et affinitatis. 16. De matrimonio quod vocant civili. 17. De matrimoniis mixtis. 18. De domicilio et quasi domicilio ad effectum matrimonii. 19. De coemeteriis et sepulturis. 20. De iudiciis, et praxi servanda. 21. De modo procedendi ex informata conscientia. 22. De emendandis populi moribus ac speciatim de indifferentismo, blasphemia, ebrietate, impudicitia, theatris, choreis, luxu, pravorum librorum ac imaginum diffusione, necnon de educatione filiorum familias, de operariis aliisque famulatum praestantibus. 23. De sanctificatione festorum. 24. De abstinentia et ieiunio. 25. De duello. 26. De suicidio. 27. De magnetismo et spiritismo. 28. De occultis societatibus.

III. Circa ordines regulares.

1. De Regularibus in genere. 2. De voto obedientiae. 3. De vita communi. 4. De clausura. 5. De parvis conventibus. 6. De Novitiatu, et de Novitiorum ac Neoprofessorum institutione. 7. De affiliationibus. 8. De studiis Regularium. 9. De gradibus et titulis. 10. De ordinatione Regularium. 11. De electione Regularium. 12. De visitatione Regularium. 13. De expulsione Regularium incorrigibilium. 14. De Jurisdictione Episcoporum in Regulares praesertim delinquentes. 15. De Monialibus. 16. De Institutis Votorum simplicium. 17. De spiritualibus exercitiis, et sacris recessibus. 18. De Privilegiis.

IV. Circa res Ritus Orientalis et Apostolicas Missiones.

Nonnulla ex iis, quae Ecclesias ritus Orientalis respiciunt in schematibus de Disciplina ecclesiastica et de Regularibus suis quaequae locis inserta sunt; insuper sequentur duo schemata: 1. De Ritibus. 2. De Missionibus Apostolicis.

Narodna tiskarna dra. Lj. Gaja u Zagrebu.

Digitized by Google

Broj 14. Tečaj XXI. U Četvrtak, 7. Travnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Poznato je, kako je „A. A. Z.“ objavila iz sabornice vatikanske komad 21 kanon o crkvi i na taj komad digla se vika. Ono na kraju svakoga kanona „anathema sit“ prevodilo se zlobno: „proklet bio“, čim je svaki kanon postao kano kletva a 21 kletvi odjeknulo na tisuće kletvah od kunijezikah i kunilistovah. Ministar francezki Daru, onaj isti, koj je nedavna u čudo bio nagnao i prijatelje i neprijatelje crkve svojim očitovanjem o koncilu vatikanskom: kako se naime svemu dobru od njega nada, povodom spomenutih kanonah pohrli tražit u Rimu starinsko pravo katoličkih velevlastih držati na koncilu svoga poslanika i poruka. A što papinska stolica odgovara? To je ono, česa pravo neznamo; nu evo kako listovi pripoviedaju. S prvine kardinal Antonelli odbija zahtjev rekši, da papa ako nije pozvao u sabor katoličkih velevlastih, nije jim niti zabranio slati unj poslanike, pak zašto se smiešni prije nejaviše; u drugi mah piše, da bi se poslanikom dopustilo biti kod sabora i oko njega djelovati, ali ne biti u samom saboru. Svaki put uvjerava Antonelli, koliko je pust strah, da bi sabor mogao zakidnuti u stvari i posle državne; netaji da je ono 21 kanon pravi komad iz šematah; ali opominje, da to nisu jošte pravi kanoni, pak da se mogu kroz sabor puno promieniti. Daru ministar vendar je dugo i tvrdo držao odluku, zagovorio se tija, da će francezku vojsku maknuti iz Rima, a dogovarao se i s drugimi dvorovi. Po imenu kancelar grof Beust kaže se da je u tom poslu marljivo pisao u Rim i u Pariz, a ministar Stremayr pustio u sviet kano prietnju Rimu glas, kano da sprema novi „Religions-Edikt“, „Placetum Regium“ i pročaja. Ali kako se već sada može previdjeti, leći će razmirica mirno. — Kud bi Daru vukao vojsku iz Rima? Ta za republikom viču Talijani već sada na sva usta, ter Italija eno vrije i ne samo da ruši kipove nebešćanah, nego i znakove kraljevine, a Rim je talijanskim republikancem geslica; kroz boj i kreševo stranakah u Španiji prodire sve jačim glasom vapaj za republikom, u Francezkoj nije slaba stranka republikanska: pak da bi Napoleon dao raztvoriti Rim! Ne porad sebe i svoje dinastije, ne niti porad Franceza, jer narod duboko ćuti u sebi taj ponos: da je pod zaštitom francezkom Rim i sabor. Hoće-li pako da njegov poslanik bude djelovao oko sabora: ta zar ga tu neima? zar nedjeluje? Diplomacija je plela i plesti će. Kažu pače, da je Daru na ugledu i moći tom razprom puno izgubio u Parizu i Rimu. A je-li popustio dvor Tulerije, svi popustiše. — Nego neima dvojbe, da je ovaj i svake vrsti na utekle iz sabora stvari i glasove odziv djelovao na rimski dvor i sabor.

Drugčije nova liberalna vlada francezka zavladala je mudro i snažno, i prem su ministri stari republikanci, kažu se vierni monarhiji i dinastiji; jer kako po više putih prvaci rekoše, Napoleonova dinastija i s njom monarhično načelo prošlo je u krv i ponos velike većine naroda, a idea monarhije sama po sebi nije protivna narodnoj slobodi. Vlada pako, koja zna pogoditi bezazlene želje narodne, potrebe narodne, i zna cieniti narodnu volju i ponos narodni, mora da bude jaka i u vladanju sretna. Zamuknuše u Francezkoj bune i gungule, ne što bi se slomila sila fizična, nego sila moralna. Otvoreno i iskreno stupiše ljudi od vlade pred narod s razgovetnim programom pak rekoše: Evo je narode misao i odluka naša, koliko sudimo, izvadjena iz glave i srca tvoga, vjera je naša, pak ako je vjera tvoja, neima nam straha ni zapreke slobodi i napredku

Digitized by Google

i sreći s nikoje žive strane. Narod povjerovao — svi umuknuše rovari i spletkari. — Princip Petar sbog ubojstva na Noiru učinjena proglašen nedužnim. Sud mu ravno nije redovit, nego samo sastavljen kano za carskoga principa; ali u sudištu sjede sudci svih stepenah sudstva francezkoga i ostalih razredah, pak ako se princip nesmie proglasiti nedužnim zato, jer je princip, nesmie se niti osuditi zato, jer je princip. A da se je komu god onako ružilo familiju, kako su novinari Rochefortove i Noirove bagre ružili dom Napoleonov, pak da je komu god takov psovač oboružan i zlom nakanom nahrupio u kuću i pače pljusnuo ga, a onaj mu crnu dušu kojim god načinom izagnao preko nesramnoga jezika: koji sud nebi tu blažije sudio ma komu? Nego koliko u činu ima posla sud civilni, mora princip Noirovoj familiji platiti veliku krvnu kvarovinu, a još sa svoje strane zapovieda mu car, da se nosi iz zemlje. — Za toga suda izašla je na vidjelo čudna karakteristika: kako po Italiji od starih vremenah nož, a sada nož i revolver, tako po Francezkoj moda je nositi revolver kano ključ u žepu — s jedne se i druge strane priznavalo, da se revolver nosi vaviek i naravno s poštenjem.

Španjolski i francezki priestoli oslobodiše se jednim dvobojem dvajuh željarah i takmacah: princip Montpensier ubio principa Bourbona. Ubojica Montpensier postao je istim činom nesposoban za priestol. Ubijeni princip španjolski, vojvoda od Sevile, bio je sbog svadje s kraljevskim domom skinut kano mogući nasljednik španjolskoga priestola i živio sad u Francezkoj sad u Englezkoj, a za ove revolucije očitovao je, da bi španjsku krunu primio samo s tim uvjetom, ako mu ju ponudi narod općenitim glasovanjem. Principa Bourbon Henrika izdao je sprovod njegov, da je bio slobodni zidar; jer zidarska bratovština stavila se u red sa svojimi znamenkami. Svećenici kad vidiše zidarske znakove, pokupiše znakove crkvene, uzkratiše duhovnu službu i odoše. Nije na sprovodu ostao niti jedan član vlade; nego vojska kada je već izašla, pratila je sprovod.

Tako zvana bavarska stranka u Monakovu drži se junački: prostomislac knez Hohenlohe toliko kano da je već propao; jer morao je moralnom silom primoran dati ostavku, a kralj ju morao primiti. Prusu je ta većina monakovskoga sabora strahovito zazorna i mrzka, ter se spremaju na nju i na kralja mladoga bubat iz topovah ako ne livenih i zafrknutih, a to papirnatih. Pak i drugčije konzervativniji katolici bavarski vežu se u svake vrsti zadruge kano u guste bojne redove.

Tada negda primljena je 11. ožujka t. g. u englezkom dolnjem domu irska „bill“, većinom od 442 proti 11 glasovah. Zemaljskim tim zakonom ob odnošaju crkve katoličke napram državi i državnoj crkvi jest nekoliko oblakšano katolikom; nu treba jošte borbe duge, dokle se bude dognalo do slobode i pravice prave i pune. Ušla je bila u sabor takodjer osnova za novi zakon školski, koj bi imao valjati za svu kraljevinu, a bez obzira na vjeru, po novom europejskom kroju posve; nu katoličke skupštine po svih velikih gradovih očitovaše, da u osnovu treba ugnati mnogi odlučan popravak, drugčije će katolikom naprtiti nov težak teret, to jest, kako je proračunano da nuza općenite državne škole za svojih 80—90 tisućah djece budu morali držati svoje škole. Medjutim predlog i s njim osnova, da bi škole bile skupne bez vjere, propao je u saboru i prvak ministar Gladstone obećao novu zakonsku osnovu. Drugčije vlada ima jošte vaviek velike brige s Irskom; jer malene čete provlače se zemljom i dodijavaju najviše oblastim i Englezom, pak se mora svu zemlju staviti pod strogu pazku i nekakove vrsti obsadu.

Englezka i Ruska dragaju se i miluju, pokle je potaknuta misao, da bi se medju crkvama anglikanskom i ruskom mogla napraviti fuzija, samo je to bies, što ruska stranka želi da bi se anglikanska pretočila u vrst ruske, usuprot anglikanska želi da bi se ruska pretočila u vrst anglikanske. Pa koliko se god jedna i druga prenačinjale i cerile: ledeno je srce u Engleza, ledeno u Rusa, pak se netreba bojati, da bi se koja od ljubavi razcvarila. —

U Stokholmu u Švedskoj primljen je u oba doma ogromnom većinom (u dol. 116 proti 58, u gor. 93 proti 18) zakonska osnova, koja kršćanom neluteranom i židovom daje pravicu, da mogu obnašati sve državne osim ministarske službe. Hoće-li kralj udieliti sankciju, istom je pitanje i dvojba; nego je to već puno, da na oštrom protestantskom sjeveru tako jako puca led intolerancije.

U Austriji opet ministarska kriza. Giskra toliko koliko da više nije ministar. Izlazeći Tirolci iz sabora reče njihov vodja obraćen naprama ministarskim klupam: „Jošte se ni rodili niste pak ste već mrtvi.“ Giskra nikada prije nije dao da bi se pogadjalo s vodjami češke narodne politike, ali kada se on primoran sklonio na to i bečka vlada pozvala dva češke vodje Riegera i Sladkovskoga, neka bi došli na dobrohotne prijateljske dogovore, odgovoriše oni: da po tom poslu niti koraka nemogu koračiti; jer s ministerijom, u kom drže listnice ministri Giskra i Hrbst, neima če-

Digitized by Google

skomu narodu sporazumka. Jaka bomba hudo je pogodila Giskru i svu njegovu družbu.

Drugčije bi u Austriji išlo sve dobro i liepo: samo da Česi i Tirolci hoće doći u sabor, samo da se svaki dan nepriete izaći i Poljaci, samo da Talijani u južnom Tirolu i po primorju hoće mirovati i zadovoljni biti, samo da Slovenci neprestano nemrmljaju, samo da isti Niemci u gornjoj i dolnjoj Austriji nemrmljaju proti ustavu i vladi, ter je jedan liberalac vladinac usred sabora morao zajaukati: „Jao, ako tako budete gonili, onda znajte, da će u ovoj poštovanoj kući sjediti sam ultramontanac!“ Pak sbilja Poljaci, Sloveni i Talijani odoše iz sabora, nije dakle druge, nego i Niemac mora van. Položaj Austrije označio je neki Tirolac ovako: In Österreich ist nun alles los: die Schulen confessionslos, die Völker geldlos, die Schulden zahllos, die Steuern endlos, die Politik taktlos, die Minister rathlos, die Verwirrung heillos, die Lage trostlos, die Presse gottlos, die Theater schamlos, die Sitten zügellos, die Aufklärung hirnlos, die Anmassung masslos, die Klöster schutzlos, die Schwindelei grenzenlos, und bricht es irgend los, so sind die Liberalen immer schuldlos.“ Netko je bio promjerio dobrobit gradsku u Gradcu ovom mjerom: Imamo već 100 milionarah! dakle raste dobrobit; nego je na pučkoj skupštini prost Gradčan odgovorio: „Ali uza 100 milionarah imamo 80 tisućah (toliko je u gradu puka) siromakah! Za vojsku čuo se je nedavna visok i štovan glas iz vojske. Bečki zapovjednik generao Maroičić rekao na vas glas ozbiljnu rieč: da bi se moralo nastojati, kako bi se u vojsku prelio dobar duh i nekolika duševna snaga; jer ovako kako biva da jest i mora nastati još veća pustota, a najkašnje nered i razsulo. To je generao govorio povodom tim, jer je jedan put sva straža pred dvorom nadvojvode Leopolda bila ružno pijana na strku i šalu prolazećim Bečanom; a misli on da bi se moglo postići ne hladnim recitovanjem vojničkih pravilah, nego obilatijom i sustavno uredjenom mudrom poukom. — Po drugoj strani štijemo, da se novom uredbom smiera vojaku ostaviti na volju svaki duhovni čin i služba. Nije vojaka morila ota služba ni do sada; a za cielo znamo, ako se vojski posve na volju pusti svaka duhovna služba, da mu volja neće biti nimalo slobodna. Ta znamo, kolikomu se ruglu i sada mora izvrći čovjek vojak to sabljaš to puškar, ako ga duša potegne na kakov čin pobožni, a drugovom se svojim nuz to nije mogao sakriti! Mnogi se je to častnik to prostak znao grdno napram vjerozakonu osmieliti i prije. Što bi bilo potle? Nije milo, ako se u vojski pomoli i poćuti ma kakova idea narodna, priekim i mrkim okom gledao bi se svaki narodni pojav, a pokret u isti bi se čas zagušio; vjera bi se sgora rad gledala, nu s lieva i sdesna mrči se na nju. Vojak jačim dielom kako se smatra povlaštenom kastom naprama državi i svakomu državljanu, tako se tekar smatra povlaštenikom napram vjeri i vierskim dužnostim. Ako vjera i narodni duh nisu jedina, a to su za cielo poglavita dva uvjeta onakovu duhu, kakov se želi vidjeti u vojski, pa gdje i dokle ota dva faktora slabo stoje, nemože biti dobra duha ni dobre jakline. Ako se pravo sjećamo: nekom prigodom jest jurve prije vojvoda Maroičić zagovarao narodni u vojsci elemenat; nu ako već nije na kraju puta a to je doista na putu, kuda mora pronaći, da je vierski elemeuat još više potrebit. — Nebi nam težko dokazati svakomu od duha vojaku baš iz austrijske, pak to i najnovije povjestnice: koliku divotu od junaka s ostalim darom čini u vojaka vjera, i narodni duh makar uzhićen da nekvari viernosti spram krune i vojne dužnosti. A doma žalibog već davna opažavamo, da nam se vojskom širi u narod duh u pogledu religioznom i moralnom osobito neprijatan. Po svaki način značajan jest takodjer taj pojav u vojski: što se jedno kaže očita mržnja medju redovitom stojnom vojskom i domobranom, a drugo: u istoj stojnoj tuče se različita vrst oružja.

Na ugarskoj strani debatta saborska zadnjih danah veljače mjeseca, kada se je uplela u razpravu autonomija katolička, pokazala se opet stara karakteristika: rado bi se s jedne strane stati na vršak vremena i svim vjeram proglasiti slobodu, ali bi se po drugoj strani kat. crkvi rad nametnuti okove. — Dugim i žestokim besjedam mogu katolici zahvaliti, da jim jasno razsvietliše položaj, a tako narodom više nego otvoren juriš na narodnosti, osobito na romansku. Nova osnova vierska obećava svakomu vjerozakonu slobodu, nego je samo glede katoličke crkve zaporka — — dokle se nestvori autonomija, neka ostane pod brigom državnom. Kad bi vlada sbilja poprimila duh govorah, kakovi se čuše za razprave saborske, to jest: nedopustila da se stvori autonomija pak onda po onoj klauzuli katoličku crkvu jedinu za ludu ručicu vodila: onda bismo se sbilja morali zastiditi svoga katoličkoga imena. Nego koliko pratimo postupak ministra Eötvösa, opazismo da je muž pravedan, pak da će i katoličku stvar prepustiti slobodnomu razvitku. Nego na strani opozicije, koja se svakom prilikom razgali, kaže se golemo siromaštvo na ideah, a još golemije na ljudih za vladanje sposobnih. Lupati i opet lupati, pak na koncu morati priznati, da ipak sve tako mora biti, to ti je s većine konac ljevičarskoga juriša.

Digitized by Google

Što je jošte najljepša opozicije značajka, to ti je kako ona nosi na pretres honvedsku penziju. Slušajući opoziciju o honvedu misliš da je svaka druga glava u zemlji honvedska glava, pak da u prošlih 20 godinah nijedan nije umro, dočim usuprot kroz jauk kano čuješ da ovo 20 godinah honvedi svaki dan pogibaju od ljute gladi i nevolje; jurve 20 godinah hodaju honvedi sa smrtnom ranom, kako uteče rieč pjesniku ljevičaru; na koncu govori se jošte više danah o nejakoj sirotčadi padših honvedah itd. — Sada je po Ugarskoj puno vike na prabiskupa Šimora sbog njegova držanja na koncilu, a tim je čemernija vika, što se je pročulo, da je peštanski bogoslovni fakultet poslao sv. otcu očitovanje, da se naprvo podlaže svim odlukam sabora crkvenoga. Ovo je očitovanje samo sobom posve suvišno — jer koji se žive vjere katolik, kamo-li bogoslov nebi podvrgao takovim odlukam? — ali ako se stražje uzme, napram samom koncilu nevidi nam se, dostojno, napram položaju crkve ugarske nepriličnо i morda škodljivo njezinu boljku. Medjuto javiše se isti bogoslovi: da je ota viest posve izmišljena.

O slobodi i ravnopravnosti vjeroizpoviestih u Ugarskoj.

Minister nastave i bogoštovlja, barun Eötvös, podnio je zastupničkoj kući ugarskoga sabora sliedeću zakonsku osnovu o slobodi i ravnopravnosti vjeroizpoviestih u Ugarskoj:

§. 1. Svaki smije ma kakvu vjeru slobodno izpoviedati i istu u granicah zemaljskih zakonah i spoljno izražavati i izvršivati.

Po tome nesmije nitko biti spriečen u izvršivanju vjeroizpoviednih obredah, koji nisu u oprjeci sa zakoni, i nitko nesmije biti prisiljen na opravljanje kakve radnje, koja se s njegovom vjeroizpoviešću neslaže.

§. 2. Kvalifikacija za vršenje gradjanskih i političnih pravah sasvim je neodvisna od vjeroizpoviestih.

§. 3. Nitko nemože po propisih svoje vjeroizpoviesti ili svoje crkve biti riešen od izpunjivanja ma kakvih zakonom odredjenih gradjanskih dužnostih.

§. 4. Državljani se smiju u granicah zakonah zemaljskih i pridržavajući se istih shodno sastavljati u vjeroizpoviedne korporacije (tiela), odnosno u crkvu; svoju crkvenu organizaciju (uredjenje) sami donose i utvrdjuju, i u samih svojih religioznih i crkvenih stvarih sami donose nuždne mjere.

Vjeroipoviedna tiela ili crkve jesu u pogledu prava i dužnosti medju sobom i prema državi na jednako postavljena.

§. 5. Država izvršuje pravo najvišega nadzora nad crkvami, i ona vjeroizpoviedna tiela, koja još dosad nisu priznata bila, imaju svoja ustrojna pravila podnieti državi, da bi joj mogućnim učinila taj nadzor: dalje su dužna sva vjeroizpoviedna tiela, dakle i ona dosad recipirana, od vremena do vremena preduzimane promjene u svojoj crkvenoj organizaciji, kao i povremeno izabrane najviše zvaničnike vladi podnositi, a tako isto i zaključke i zapisnike, koji se u glavnih skupštinah istih donesu.

U slučaju da vlada u podnesenih po smislu ovoga zakona, pravilih ili skupštinskih zaključcih ma koga vjeroizpoviednog tiela nadje kakvu točku, koja sa zemaljskimi zakoni u oprjeci stoji, ili pak da u nauci ili ritusu kakve dosad zakonom nepriznate vjeroizpoviesti nadje kakvu točku, koja vriedja moral: to ona može istu ukloniti, ali je dužna tu stvar u najkraćem vremenu podnieti na zakonodavno riešenje.

§. 6. Sva prava, koja je država u pogledu na rimo- i grčko-katoličku crkvu dosad izvršivala (i koja izticu iz faktičnih odnošajah, koji se u tiesnoj svezi tih crkavah sa državom za toliko stotinah godinah razviše) zadržavaju se i u buduće dotle, dok se te crkve, takodjer na osnovu samouprave neustroje, i one svoje zaklade i svoje posebno imanje, koje sad po smislu zak. čl. III. god. 1848. §. 6. pod upravom državne vlade stoje — nedobiju na rukovanje zakonom, koji se ima na tu svrhu donieti.

§. 7. O upravi na patronatskih odnošajih i canonica visitatio ležećem djelanju donieti će se naročite zakonske ustanove; donle ostaje kriepostna dojakošnja praksa.

§. 8. Svaka osoba, koja je navršila 18. godinu, smije iz jedne vjeroizpoviesti prieći u drugu, pošto se dvaput prijavi svomu svećeniku ili crkveno-obćinskoj vlasti, kao što je za slučaj prelazka iz jedne vjeroizpoviesti u drugu zakon. čl. 1868.: 58 §. §. 3—8 naredjeno.

Ženske po udatbi, i ako nisu navršile 18. god., smiju prieći.

Svi vjeroizpoviedni činи prelazećega po njegovu prelazku imaju se presudjivati po doktrinah one crkve, kojoj je dotični prešao, i načela one crkve, koju je ostavio, nevežu ga više ni u čem.

§. 9. Vjeroizpoviedna razlika neima uticaja na pravovaljanost gradjanskog braka.

Država sa svoga gledišta smatra brak kao gradjanski ugovor, koji ona po svojih vlastitih zakonih cieni. —

Svakovrstne pravne odnošaje braka urediti će osobiti zakon pogledom na gornja načela, i ministar pravde podnieti će saboru zakonski nacrt na tu svrhu.

Do sankcije toga zakona o gradjanskom braku, ostaju u punoj važnosti u pogledu na sklapanja i razriešenja braka, kao i u pogledu vodjenja matrikulah, dosad postojeći zakoni i uobičajena praksa.

Digitized by Google

§. 10. Roditeljem ostaje na volju, da djecu svoju odgoje, u kojoj vjeroizpoviedi hoće.

Ako se roditelji nebi u tome sporazumjeti mogli, onda mužka djeca sliede vjeroizpoviest otca svoga a ženska matere sve dotle, dok neuzmogu samostalno (§. 8.) o svojoj vjeroizpoviesti riešiti.

Medju roditelji uglavljeno sporazumljenje, ako je dotično diete svoju sedmu godinu navršilo, nemože se više mienjati.

§. 11. Na grobljih, koja su zajedničko (komunalno) zemljište, mogu, odnosno treba da se sahranjuju lica ma koje vjeroizpoviesti.

Svako vjeroizpoviedno tielo može na svom sobstvenom zemljištu odieljeno groblje osnovati.

§. 12. Svi sa sadanjim zakonom u oprjeci stojeći stariji zakoni i naredbe ovim su ukinuti.

§. 13. Izvršivanjem ovoga zakona baviti će se ministar bogoštovlja i odnosno ministar pravde i unutarnjih djelah.

Dopis.

Iz Bosne. *(Odgovor na dopis iz Djakova u broju 43. Zatočnika)* *) Moram vam iskreno izjaviti, da me je ne malo razžalio dopis iz Djakova priobćen u „Zatočniku“ br. 43., kojim neki bezimeni dopisnik navaljuje na naše Franjevce, te neštedi ni same pokojne svećenike ovoga reda. Bezimeni naime dopisnik veli, da do godine 1857. „fratri bosanski koji su svoje nauke dovršivali po Italiji, Magjarskoj i Turskoj vraćahu se doma Bog zna kakvi, i da su bili riedki slučajevi, da im se moglo reći: nasljednici su sv. Franje.“ — Zaista velika je ovo osvada proti redu pred svietom, bačena onako u zrak, bez dokaza i činah, tim više za osuditi u dopisniku, koji se veli prijateljem i bratom naših fratarah. On bi bio morao u tom svojstvu predočiti im sva bezdjela i nevaljalstva, ako je htio dati im savjeta, ili opravdati osvadu ako im je neprijatelj, no on jednostavno samo obtužuje kategorički, ali ništa nedokazuje. Je-li to plemenito i kršćanski, ostavljamo nepristranim čitateljem da sude, a ja bih mogao navesti za dokazati neistinitost one izreke ne riedke, nego mnogobrojne slučajeve slavnih muževah ovoga reda, koji su koli u Italiji, toli u Ugarskoj svoje nauke dovršili, ter ne samo kriepostnim životom, nego i izvrstnim naukom cvali.

*) Štijući onaj dopis bilo nam je žao bosanskih fratarah, jedno jer morda dopisnik pravo riše nekolicinu, pak ako je i manjina onakova duha, puno je žalosti, prem u prvi mah prepoznasmo, da je tu krivica; obćeniti bo većine duh, koliko znamo, a znamo prilično, nije onakov. Žao nam je bilo osobito preč. ap. vikara Vuičića, na koga se tu najpače udara: a mi samo od ove zadnje jedne godine imamo puno dokazah, da je on vrlo dobar prijatelj narodne knjige. Očekivali smo, da će se tkogod iz Bosne javiti, pak nam je evo drago, što možemo objaviti ovu malenu, a čednu i umjerenu obranu.

Ured.

Što dopisnik govori o neslogi bosanskih fratarah „kad se radilo da se poslje smrti vikara i biskupa in partibus nov izabere, to da je bilo bar deset partajah, da je jedna drugu gorje nego vrag vraga ocrnjivala, i to na mjestu gdje šale neima, kao kod dvorovah velevlastih evropejskih, kod kongregacijah u Rimu, kod sv. stolice, kod biskupah itd.“, očevidno, je da dopisnik ni iz daleka nepozna okolnostih, jer inače nebi bio mogao u toliku bludnju upasti, a možda i obćinstvo zavesti, jer je deset partajah pri izboru biskupah nemoguće bilo, pošto kongregacija, koja predlaže a ne bira biskupa, sastoji se samo iz 6 članovah, a ostali fratri niti puk neimaju nikakova prava sudjelovati kod kandidacije, koja ostaje pod zakletvom tajna, dok je Rim nepotvrdi, ili novu kandidaciju neodredi. Kad je ovako, odkuda deset partajah? čemu ocrnjivanja? za koja mi ovdje doznali nismo, a upravo je nesmisao tvrditi, da su se medjusobno ocrnjivali kod dvorovah evropejskih, jer je poznato da fratri naši neimaju nikakova obćenja sa dvori, niti svojih poklisarah kod istih namještenih, a neznam ni o kakovih kongregacijah misli dopisnik, jer fratri bosanski samo sa jednom kongregacijom a ta je „de Propaganda Fide“, kadkada posla imaju; sa sv. stolicom neimaju nikakova neposredna obćenja, kao što nestoje u nikakovu doticaju, sa ma kojim vanjskim biskupom, koj bi imao upliva na poslove reda ili diecese, te bi takovo ocrnjivanje bilo smiešno i bezkoristno, a to znadu vrlo dobro redovnici.

Što se tiče one obtužbe: *„da zakoni za sjemenište djakovačko-bosansko po poglavarstvu istoga sjemeništa napravljeni i po biskupu mjestnom odobreni, nebijahu po volji prekosavskim fratrom, te ih ni danas još neodobriše, niti biskupu odpisaše, što im se nedopada“* i to je sgoljno neznanje stvarih, jer sam se na izvoru izviestio i u originalu čitao dekret kongregacije kapitularne od god. 1865. držane u Kreševu, od koje sam molio prepis koj glasi doslovno: — „Supra dictas ordinatio„nes et leges pro nostro seminario djakovensi confectas „et Instituto Nostro Serafico conformes in suo genere, „tam superioribus quam inferioribus Venerabile Defini„torium observandas præcipit, et harum serie deman„dat, facta interea facultate soli Ministro Provinciali, „in quibusdam punctis pro temporis circumstantiis dis„pensandi, aut variandi, dummodo essentiam circa dis„ciplinæ relaxationem non vitiet. — Datum Kreševii tempore secundæ intermediæ Congregationis Capitularis et canonicæ celebratæ die 26. Aprilis 1865. Ita est: sliede podpisi četvorice definitorah provincie, kustosa, i provinciala pokojnoga Blaža Josića, sa „sigillum Provinciæ Bosnæ Argentinæ.“ —

Ovu izpravu može svatko čitati u sjemeništu bosanskih fratarah u Djakovu, te je tim neopravdanija obtužba proti bosanskim Franjevcem, dopisnikom podignuta, za koju bi morali misliti da je namjenjena osumnjičiti red u srcu slavnoga muža biskupa Stross-

Digitized by Google

mayera, koj kao što ima otvoreno srce za sav svoj narod, tako ljubi osobito biednu braću Bošnjake, koji se ponose što on nosi naslov njihova biskupa.

Kao što je dopisnik bio neupućen u predidućih stvarih, tako bi se mogao varati i glede vikara apoštolskoga Vuičića, za kojega veli „da mu je srce i duša u prekodravske braće“ što mi medjutim opazili nismo, jer u privatnih svojih razgovorih pokazuje se vavjek narodnjakom i rodoljubom, te je i za zagrebačko sveučilište poklonio, prama svomu stanju i dohodku dosta velik dar od 100 franakah, i tim posvjedočio ljubav za svoju narodnost, a da to nepokazuje, mora dolaziti od njegove umjerene ćudi. A što se tiče hodočašćenja u Ugarsku, on zbilja ima tamo starijega brata paroka, koga je u koliko znamo dosad dva puta pohodio. Da nije pohodio ni biskupa Strossmayera niti svoje sjemenište bosansko u Djakovu, neznajući skrovna osjećanja ljudska, nemogu o tomu ništa pouzdana reći.

Odnosno ukora dopisnikova poglavarom i starešinam redovničkim da su pustili spasti broj klerikah u djakovačkomu sjemeništu na 15, jer su više klerikah poslali na nauke u Ugarsku, tomu je, kako sam pouzdano uvjeravan, uzrok manjkanje klerikah, budući za jednu godinu nisu imali novakah, u čemu su štetni barem za 12 klerikah, te nemogoše poslati novih ove godine u Djakovo; od onih koji su lani u Djakovu bili umrla su dva, nauke dovršila su tri, zaradi bolesti i drugih naravskih slabostih nije se moglo vratiti u Djakovo 7. U Ugarskoj imade samo 4 klerika, i to 2 u redovnikah države sv. Spasitelja, koja je kći bosanske redovničke države, a druga dva sa prinesci i darežljivosti nekojih visokih svećenikah ugarskih, „Družtva neoskvrnjenoga Začeća u Beču“ i „Sv. Ladislava u Pešti“, te se na račun ovih bogoljubnih družtvah 4 klerika bosanska u Ugarskoj izobražaju.

Što napokon dopisnik osudjuje „ekonomiju za 15 klerikah voditi kuću svake godine koja troši više od 5000 fr.“, tim nije dokazano da se na 15 klerikah troši toliko koliko se trošilo na 30, jer pouzdano znam, da je poglavarstvo redovničko naložilo gvardianu u Djakovu, da prihod potroši prama razmjeru 15 klerikah, a ostatak da upotriebi na podmirenje mnogih nedostašicah istoga sjemeništa, a sadanji gvardian je poznat kao sdušan i dobar gospodar.

Da su u sjemeništu od 15 klerikah 4 poglavara, to nestoji, nego je rečeno sjemenište odobreno od vrhovne rimsko-redovničke vlasti pod imenom Conventus Collegiati, sa odnosećimi se pravi, povlasticami i dužnostmi, te mora imati gvardiana i namjestnika mu, a klerici moraju imati posebnoga duhovnika, i jednoga nadziratelja i predvoditelja na šetnju, sprovode itd. po propisu discipline reda, i za odstraniti svaki prigovor proti istomu sjemeništu. Još manje može se umjestno prigovoriti proti držanju slugah kao tobože suvišnih, jer su oni potrebni za uzdržanje čistoće kućne i pristojne podvorbe.

Ovo razlaganje odnošajah naših fratarah, koje se osniva stranom na mojem dugom izkustvu i obćenju s njimi, stranom na crpljenih izvješćih iz neposrednih izvorah, biti će dovoljno da osvjedoči čitatelje vašega cienjenoga lista, da se g. dopisnik djakovački zaletio osudjujuć zaslužan red nepoznavajući okolnostih, te ga bacio u sumnju pred narodom neopravdano. Imaju naši fratri dakako mahnah, kao i ostali ljudi, a možda i više, čemu je najviše krivo nizko kulturno stanje naše zemlje, ali u obće oni ljube svoj narod i mnogi su stradali do smrti zato, jer su narod ljubili, a i nedavno vrieme moglo bi nam posvjedočiti bezkrajna progonstva stanovitih članovah, samo zato, jer se na nje sumnjalo da smiju neodobravati progonstvo naroda svoga.

U ostalom ovo nije pohvala naših fratarah, nego samo pravedna obrana.

Viestnik.

Zagreb. Veleč. g. dor. Martin Matunci prisjednik duh. stola i ravnatelj premješten je odlukom nj. veličanstva od 29. ožujka s velike gimnazije varaždinske kano ravnatelj na veliku realku zagrebačku. —

— Duhovne vježbe za svećenstvo započeo je jučer poslje podne preč. g. kan. Matej Babić. — Gg. dor. Juraj Posilović, prof. bogosl. i Šimun Balenović, urednik ovoga lista zaputiše jučer u jutro u Rim.

Ugarska. Ministar Eötvös predao je u sabor zakonsku osnovu glede preustrojenja ugarskoga sveučilišta. Po toj osnovi gubi ono karakter katoličkoga zavoda. Uz katolički fakultet ima biti fakultet grčko iztočne crkve i protestantski, dakle tri bogoslovna fakulteta. Profesori i docenti svih fakultetah bogoslovnih uz propisanu sposobnost imenuju se na preporuku dotične crkvene oblasti. — Filozofički fakultet spremio je svoju osnovu, po kojoj bi se bogoslovni fakultet imao ukinuti, a filozofički se od drugih razdieliti.

— Biskup u Subotištu (Sabaria) Szabo podigao je krasnim slogom sgradu za licej, a po prizemlju od stupovah hodnike za starine rimske, što se u mjestu izkapaju.

Gornja Austrija. Divit se je čovjeku, koj pozorno motri, kako se u toj pokrajini katolička sviest budi i diže, te je naravno, da uz taj za katolike radostan pojav liberalce hvata groza. Nedavno bilo je u katoličkoj družbi pučkoj 3400 članovah, a sada jih ima jur za 1000 više. Liberalna družba linačka napregla je sve sile svoje proti tomu pokretu katoličkomu, poziv za pozivom sliedi kano pomaganja, kada tone ladja, kako i sbilja tone ta ladjica ohola dosele liberalizma, — ali ima-li na pozive odziva? Raste-li liberalačkoj družbi broj članovah? Narastao je borme u posljednje

Digitized by Google

doba baš znatno. Od puka stupilo je, kako javlja izvješće sjednice liberalačke, čitavih 12 članovah; u više gradićah i trgovah prirastlo je svega skupa do 34; u drugih pako mjestih ode sav trud i napor liberalačkih vabacah i snubokah bez traga. A katolička družba dobila je u jednoj jedinoj seoskoj općini, gdje je k tomu jošte najposleniji liberalac vlastelin, 130 kućnih gospodarah kano članovah.

Linac. Biskup Rudigier srazio se opet s ministarstvom. Svećenik odredjen da bude na realci učiteljem vjere, imao je zakonom propisanu prisegu položiti; nu on toga nehtjeo učiniti, osim ako bi mu se dozvolilo dodati: salvis juribus ecclesiæ. Biskup prozvan namjestničtvom odgovori, da je on po naputku rimske penitenciarije svećenstvu svomu zabranio upitnu prisegu. Na to je ministar dor. Stremayer naredio, da nauk vjere na realci ima predavati drugi koji zapriseženi učitelj, ili u skrajnom slučaju da se ima nauk taj obustaviti.

Prag. Stara strana stolnoga hrama sv. Vida popravlja se, uredjuje i kiti jur punih osam godinah, te iznosi dosadanji trošak 280.000 for. God. 1873., kada će se slaviti 900godišnjica, odkako je biskupija pražka podignuta (30. travnja 1344. povisio ju papa Klement VI. na nadbiskupiju), biti će to veličanstveno popravljanje dovršeno, i služba božja moći će se obdržavati. Tada će se započeti povećavanje, a dogradit će se hram podpuno u 12 do 14 godinah. K tomu treba troška svake godine barem 20.000 for. više, nego-li dosada. Kani se dakle pozvati sve stanovnike češke, neka bi za tu gradju doprinosili svake nedjelje svaki samo po 1 novčić. Proračunalo se, ako bi samo dva milijuna katolikah doprinosila tako, da bi se od tih prinosakah u 12 god. dobilo 3,120.000 for. Povrh toga bilo bi svakako darovah i zapisah od bogatirah, plemićah, svećenikah itd. po 1000, 100, 50 itd. forintih, te bi se Prag ponositi mogao hramom, kakova riedki gradovi imaju.

Litomjerice. Nekim mladim pravnikom palo na um i prohtjelo se na dan sv. Josipa p. m. u prostorijah njemačke dvorane prirediti veselu zabavicu s plesom „Juristenkränzchen.“ I sbilja nemareći za korizmu, bilo pravo nebilo, razposlaše pozivnice. Ali vriednim gradjanom neugodiše tim nimalo, neodobravaju oni toga, pače kude takovu domisao. Župnik gradski opominje na drugu nedjelju u korizmi s propovjedaonice viernike, kako kršćanom valja da se vladaju po zapoviedih srkvenih. Nu što je pravnikom do toga? Ta služiti se valja stečevinami nove ere. Ples mora da bude i ples bijaše — ali uz zaštitu vojničku. Redarstveni stražmeštar na čelu i sve što mu se pokorava moralo 19. ožujka pod večer na noge, žandari bili pripravni, svagdanje straže vojničke pojačane, husari jašili ulicami, jur kasno po noći došla iz Terezina grada satnija pješačka i kako se čulo čitava četa dobila zapovied, da bude pripravna, samo je trebalo jošte po dugoj ulici poredati topove. A čemu sve to? Netreba pitati. Na obranu junačinam u dvorani. Proti kojemu neprijatelju? Proti — umišlenoj demonstraciji. O sretne-li Cislitavije, gdje vojska ima tobože da brani „Juristenkränzchen.“

Galicija. Biskupski ordinariati za tri katolička obreda u Galiciji predadoše ministarstvu za bogoštovje i obuku predstavku, u kojoj se obzirom na čl. 15. temeljnoga zakona državnoga od 21. prosinca g. 1867. ob općem pravu državljanah veli, da prelaz s jednoga katoličkoga obreda na drugi spada medju nutrnje poslove crkvene, koji se neimaju razpravljati po zakonu od 25. svibnja g. 1868., nego po crkvenih u tom pogledu ustanovljenih pravilih. Osim toga naglasuju se u toj predstavci svakojake neprilike, na koje bi se naišlo u Galiciji, ako bi se radi prelaza s jednoga katoličkoga obreda na drugi izvodile ustanove čl. 6. zakona od 25. svibnja g. 1868. Nadbiskup latinskoga obreda lavovski razložio je okružnicom od 18. rujna g. 1869. svećenstvu svoje nadbiskupije, da u poslu prelaza s jednoga obreda na drugi načela spomenute predstavke imadu služiti pravilom. Na to je prosvjetni ministar u sporazumku s ministrom nutrnjih posalah galičkomu namjestničtvu očitovao, da načela one predstavke za savjest onih, koji s jednoga obreda hoće da predju na drugi, mogu biti opravdana, ali da u području službovanja carske vlade, kada se radi o promjeni obreda, jedino valjati može čl. 15. temeljnoga zakona državnoga od 21. prosinca g. 1867. i čl. 4. zakona od 25. svibnja g. 1868. S toga da nesmie nijedan član državne uprave sljedbenika jednoga katoličkoga obreda silovati, da u tom obredu ostane. Čim se je dotičnik političkoj vlasti prijavio, da obred mienja, promjena je zakonito izvedena. Što se pako tiče primanja u drugu koju crkvu ili drugi obred iste crkve, to se dotična crkvena zadruga nemože silovati, da onoga, koj je jedan obred ostavio i za drugi se obred iste crkve prijavio, primiti mora. Dok dotičnik nebude primljen, mora ga državna uprava da smatra članom, koj nijednoj crkvi ili crkvenoj zadrugi nepripada.

Berlin. Sjeverno njemačko državno vieće zaključilo je sa 118 glasovah proti 81, neka se smrtna kazna ukine. „Kreuzztg.“ opaža na taj zaključak: Uvjereni smo, da u državi, gdje sviest o upravi božjoj u svietu nije izumrla, nemože biti prepirke ob obstanku smrtne kazne; jer svuda, gdje se vjeruje, da je od Boga naredjenoj vlasti povjereno sudstvo, mora takodjer da sveudilj valja božja zapovied: „Tko je ljudsku krv prolio, i njegova se ima krv proliti po ljudih, jer Bog je čovjeka po slici svojoj stvorio.“ Smrtna kazna nije iznašasta od države i ljudih, i dok se ljudi nisu odmetnuli od Boga, valja da se zakonu njegovu pokoravaju.

Bazileja. U tom gradu, gdje živi do 13.000 katolikah, za koje se nedavno veliko vieće izjavilo ovako:

Digitized by Google

„To su skroz radini, čestiti, mirni ljudi; oni hoće da živu od nas a mi od njih, te je tude prijateljstvo jednim i drugim probitačno“, u tom dakle gradu stavljali su se katolici na veliko ruglo o ljetošnjih pokladah. Bilo je tu vidjeti papu, kardinalah na kolih, na konju i pješke; dalje bilo je vidjeti ježuvitah i kapucinah barem 80 na broju, stranom u krabuljah, stranom bez njih, s bubnjevi, trubljami i drugim orudjem glasbenim; zatim na velikih kolih bilo je vidjeti duvnah i milosrdnih sestarah, plešućih i pjevajućih s kapucini i ježuviti, gadno maskiranih i bezsramno se vladajućih. Na tih kolih bila je i kolievka s dviema lutkama, što su jih izmjenice duvne, kapucini i ježuviti podizavali, na najbezsramniji način pokazivali puku i utišavali sisaljkami. Maskirani biskupi dielili bi časimice blagoslov, lomili hostije i uživali, partikule i ostanke bacali puku, nudili i prodavali oproste, Petrov novčić izsmjehavali i pogrdjivali. To se sve dogadjalo na oči policije i vlade, pače njima se rugalo s nadpisom: „Ako se policija umieša, anathema sit.“

Englezka. U poslanici, koju je biskup Dupanloup prije svoga odlazka na koncil svećenstvu svoje biskupije pisao, čitamo dvie viesti, koje su sigurnim dokazom, da je medju protestanti englezkimi nastalo znamenito kretanje religiozno. Jedna kaže, da se je prije dvie godine 180 anglikanskih duhovnikah na sv. otca pismeno obratilo, tražeći od njega osnovu za sjedinjenje i uvjeravajući ga o svojoj dobroj i spremnoj volji. Druga javlja, kako je poznati dor. Pusey iz Oksforda, začetnik poznate težnje približiti se Rimu, Dupanloupu sam jednom u Orleansu priznao, da jih ima osam tisućah u Englezkoj, koji svaki dan mole za sjedinjenje. Ovo dvoje mora da nas obraduje, a nuka nas ujedno, da se Bogu molimo, nebi-li taj pokret duhovah, koji traže staru crkvu, ipak jednom podpuno prodro i tolikim borećim se dušam opet donio podpunu istinu katoličku, što jim ju je prije tri sto godinah otelo nesretno odmetničtvo Henrika VIII.

* „Deutsches Volksblatt“ javlja, da je rottenburžki biskup dor. Hefele pisao iz Rima 10. ožujka ovo: „Upravo sada nude okolo biskupom na podpis molbenicu, kojom mole papu, da se u molitvi „Zdravo Marijo“ dodadu rieči; immaculate concepta. (Takova se molba predložila jur god. 1853. sv. stolici, a poslje odobrilo se to za mnoge crkve u Francezkoj i udieljeni si oprosti). U obće mnogo se toga traži od pape i koncila. Tako mi kazivaše danas biskup i apoštolski vikar pekinški, da je jedan sabirač podpisah došao k njemu i podpis njegov imao. Taj sabirač izrezao je negdje podpis i priliepio ga na svoj spis.“

* Siromašni milijunaši. Nedavno umre u Parizu Natanael Rothschild. Kažu da je ostavio imetak od 1000 milijunah, pa ipak je bio nevoljan kukavac. Zahvatila mu tielo sključenost, te je siromah jur duže vremena kano prikovan čučati morao u naslonjaču. Jednoga mu dana jave, da mu je brat u šumi boulognskoj pao s konja, a on će uzkliknuti: „O Bože! sretan-li je, gdje može pasti; dao bih sav svoj imetak, da mogu, makar si i vrat slomio, samo nekoliko časovah jašiti, kako sam mogao prije dvadeset godinah!“ Bilo je siromahu milijunašu onako, kako i glasovitu novčaru Hopeu, koj ljuto bolujući od želudca kada je vidio pečenu teletinu uzkliknu: „Dao bih pol milijuna, da mi ju dadu pojesti!“ Nešto slična čita se o novčaru Beaujonu. Dodje neki stranac da vidi grad njegov na selu. Idući baštom uzhiti ga krasota. „Ala preugodne šetnje po toj bašti“ reče stranac slugi. „Gospodin neide šetat“ odgovori sluga. Dodju u sam grad. Stranac divi se slikam veleći: „Doista na ponos su i radost gospodaru.“ „Gospodin je sliep“, reći će sluga. „Ali barem mu se nasladjuje uho divnimi zvukovi glasbe, koju evo čujem.“ „Gospodin je gluh.“ Malo zatim sjedne stranac k stolu, a na stolu najbolji doručak. Hvali on tečna jela te izvrstna vina, kojimi se dan na dan sladi gospodar. „Gospodin živi od kruha i mlieka“, sluga reče tužno.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. II. reda: g. Mato Kovačević, župnik u Pleternici; kano čl. III. reda: gg. dor. Miroslav Dražić, županijski liečnik u Karlovcu; Čitaonica karlovačka; Ivan Jurković, posjednik u Foškolinu u Istriji; Nikola Lukić, seljak iz Velike; Učiona u Piškorevcih (veledušjem mjestnoga župnika g. Antuna Kelnera); iz puk. ličke: Jure Skender, satnik u Lovincu; Marko Binički, nadporuč. u sv. Roku; Adolf Kvasnička, nadporuč. uprav. u Lovincu; Dragutin Rataj, žup. u Ričicah; Marko Helman, poruč. u Ploči; Jakov Miletić, daćar u sv. Roku; Ante Kovačević, učit. u Lovincu; Petar Lemić, poduč. u Lovincu; Nikola Ljuština, stražm. u Lovincu; Jakov Karan, straž. u Lovincu.

(*Knjižtvo*). Bogomili i Patareni — napisa dr. Franjo Rački. Preštampano iz VII. VIII. i X. knjige „Rada“ jugosl. akademije — u Zagrebu 1870. Štampa Drag. Albrechta. Vel. osmina 269 str. Sekte ove od velike historije u našem narodu i u crkvi našoj naslikao nam je evo visokocienjeni povjestnik u cielu: u zametku i razvitku, u moći i jakosti, pak naukom, ustroje i svim žićem njihovim. Knjiga ova kako i sve pišćeve pisana je širinom i dubljinom u stvari, a vernošću u dokazu, pak mu naša oboja historija ima na trudu puno zahvaliti. Kako je stvar vriedna, tako je evo liepa prilika, da ju u nas slabo do sada poznatu svatko dobro prouči.

Dopisnica urednička.

G. St. Serk. Došlo, i na oba mjesta predano. G. Fr. Vr. u Kl. Pošaljite samo na naš račun. Bila pometnja — sada ide. G. Fr. Vid. na Jes. Ono upisano za lanj. god. List nije bio obustavljen, nego zaostao.

Urednik Šimun Balenović. Naredna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 15. Tečaj XXI. U Četvrtak, 14. Travnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Romanizam, skolasticizam i njemačka znanost.

Piše dor. *J. Žerjavić.*

Tko triezan razmatra stanje katoličkih bogoslovah u Njemačkoj, srce mu plače, duša ga boli te kano da govori: dokle ćete se zazirati jedan od drugoga na najveću korist protivnikah i vaših i naših! Uplakano i suzami je zamiveno lice svakoga katolika, kada gleda neslogu, kojom se njemački učenjaci kolju, grizu i proganjaju. Bilo ih je, koji su za stalno i tvrdo držali, da svemu tomu skupština katoličkih učenjakah u Monakovu godine 1863. bude kraj i konac učinila. To vendar uspjelo nije. Pače njeki su na nesreću još veću otaj nesporazumak iz strogo znanstvene sgrade prenesli i na drugo ga polje presadili, te se dan danas katolička braća u Njemačkoj nebore samo perom za zakone znanosti, nego oni mašu oružjem posve druge vrsti.

Naobraženi svjetovnjaci, koreniti katolici i mnogi svećenici nikako neuvidjaju kako može u trieznoj znanosti biti povoda i razloga tolikomu razdoru, kojino se dan danas na sve strane razteže. A da pravo rečemo, ima ih, koji neznadu za pravu žilicu ote prepirke, niti za granicu, do koje ona siže, a niti za položaj i skupinu raznih borilacah. Sve ovo razvidjeti, ter obćinstvu, osobito pako onim znancem, koji me zato uprosiše predočiti, to je taj odista težki posao ove malene radnje. —

Prva i najočivestnija stvar, koja iz govorah i spisah njemačkih bogoslovah prodire, jest ona razlika, kojom se diele na: Romaniste i skolastike, pak na one, koji se nazivlju borioci, nosioci i veliki pristaše njemačke znanosti.

Pa koji se to broje medju Romaniste i skolastike? Najprvo svi oni bogoslovi, koji su svoje nauke u Rimu nastavili i dovršili. Zato i zovu takove Rimci „Römer, Römlinge“; pa buduć da ovi većinom imadu za svoje učitelje Isusovce, to im priljepljuju oni ljudi, koje uvjek nješto pri srcu zazebe, čim čuju ime isusovačko, prljež upravo neizbrisljiv Jezuitizma. — Nu zašto se zovu ovi bogoslovi Romanisti?

Oni se tako zovu ne samo zato, što su u Rimu učili, nego osobito, što su po tamošnjem načinu bogosloviju izučili. Ota se razlika izmedju onoga načina u Rimu i ovoga u Njemačkoj sastoji poglavito u tom, što se u Rimu bogoslovni nauk osniva te upravo usredotočuje u dogmatici, kojoj se ostali predmeti podredjuju; u Njemačkoj pako stoje pojedini bogoslovni predmeti o sebi, bez ikakova uredjena vanjskoga saveza s dogmatikom, koju često glede napora i znamenitosti nadkriljuju. U Njemačkoj dakle bogoslovni nauk nije tako k cielosti prikovan, niti ima svoje pravo središte, oko kojega bi se vrtio; s toga se lahko dogodi, da učeniku kod mnogoga znanja u pojedinih predmetih vendar ostane savez i sklad sa cielošću nejasan, a uporava onoga znanja u službi sv. crkve upravo tegotna; nasuprot pako kod rimskoga načina možda svaka pojedinost o gdjekojih predmetih nestoji točno u glavi. Ništa nije na svietu savršena. Nu može-li se ovaj način u Rimu glede bogoslovnoga nauka zvati ne njemačkim? Toga mi upravo nerazumijemo. Kroz vjekove i za najbujnijega razcvjeta katoličkoga života držala se Njemačka istoga načina u velikom i malom glede bogoslovije. Jesu-li zato bogoslovi, držeći se otoga načina bili Romanisti i ne „njemački?“

Sadašnja obrazba u Njemačkoj glede bogoslovije počima istom onda, odkada su protestanti na katoličkom polju zaigrali; tada se porazdielio i prekrojio nauk na neodvisle predmete; a vlade bijahu upravo, koje su ideal znanosti nazirale u

Digitized by Google

protestantskih učilištih, po kojih su novu učevnu obrazbu skovale, uvele i prisilile. Pak hoćemo-li ju samo zato kano pogubnu odsuditi? Nipošto; pače mi ju u današnjih prilikah držimo za zgodnu, osobito ako bi umni duhovi iz nje sdogovorno po gdjekoje pljeve oplieli ter iztriebili; nu izključivo njemačkom ju nikada neprozovimo, te mislimo, da može tko biti pravi pravcati Niemac, pak ipak starijoj metodi prvenstvo dopitati.

A zašto se opeta zovu ovi skolastici? Možda zato, što bijahu njihovi učitelji skolastici. Pa koji bijahu to učitelji? Najglasovitiji bijahu bez dvojbe Perrone, Passaglia, Francelin i Schrader. Ako tko stane Perronea listati, to se najlakše osvjedoči, da je njegovo djelo stegnuto i na njeku formu tako sbijeno, da je najprikladnije za školske prepirke. Passaglia nasuprot jest od svakih syllogističkih kvakah posve čist i prost, njegov jezik je kitan i obilat, složen i dogradjen, te mu sve samo teče bez svake sile i napora; on razmatra svoju stvar sa svake strane sad ovako, sad onako, kako sudi, da mu najbolje izadje; njegova se ruka nije ni s daleka zakovala ni prigvozdila na kakovu skolastičku formu. Svaki trud i muku, svaku hrabru misao, što no je potekla iz dičnoga pera novijih umnikah o raznih predmetih, ocjenjuje Passaglia ter uporavlja onom vještinom, kojoj premca do Francelina i Schradera težko nahodiš. Medjutim i u Perronea ima slieda ovakovoj uporavi. Ako su dakle ova dva bogoslova skolastici, to je skolastika zaisto široka i prostrana sgrada, u kojoj se je moći prosto i slobodno kretati, po volji se za ovaj ili onaj nauk, o kom nije jošte ništa odlučeno, izjaviti i dokazi ga ograditi. Pak ako se je Passaglia isusovačke halje odrekao, to on nije učinio, kano da ga je nato kakovo znanstveno držanje ili znanstvena stega sklonila, nego to bijaše posve neznansvten razlog, koji ga je tamo doveo, da je ostavio i halju i znanost. Ta na njegovu mjestu i sada sjedi najglasovitiji mu učenik, koji se drži skrozimice onoga istoga načina kod svojih učenikah. — Nu sadržaj i jezgra ote bogoslovije, je-li je ona skolastična? O tom će biti kasnije govora malo obilnije. Ovdje samo velimo, ako i jest tomu tako, jeda-li je zato skolastika ne njemačka? Ili zar nisu svi oni slavni bogoslovi od najstarijih vremenah pa sve do najnovije novotarije bili skolastici? Jeda-li je Alberto veliki prestao biti Niemac zato, što je tako skolastiku njegovao i sv. Tomu Akvinskoga, ovoga skolastičkoga velikana, podučavao. Kano što Gothika nije prestala biti njemačkom zato, jer ju renaissance i klasički štil zabaciše; isto tako i skolastika nije ne njemačka zato, jer ju novija tobože znanost ili novotarija u Njemačkoj prezire i mrzi. Kod ovih dakle Romanistah i skolastikah prve vrsti nenahodimo nikakove ne njemačke znanosti, kojoj bi se mogla druga bitno ter izključivo „njemačka“ uzporediti. Nu predjimo sada na drugu vrst. Romanisti i skolasticisti zovu se takodjer mnogi, kojih nije nikada u Rimu bilo, koji nisu nikada Isusovca slušali; nu skolastiku su ipak živo uzljubili, nju pomažu i svoju slavu joj oporučuju; nju štuju i prigledaju kano nosioca crkvene predaje i katoličke znanosti srednjega vieka, držeći se u bogosloviji pozitivnoga pravca i smiera, prisvajaju si načela, da sadašnja crkvena znanost ono staro ter izkušano tlo nesmije ostaviti, dosljedno dakle niti se odreći crkvene znanosti srednjega i još starijega vieka, nego ju pače uzgajati i novijim ju napredkom obogaćivati. Pak zašto se bar ovi zovu Romanisti? Napinjao se, koliko mu drago, inoga odgovora nećeš naći do ovoga. Jerbo njeko osobito čuvstvo prama sv. otcu i apoštolskoj stolici očituju, najpače pako zato, što kano svoje znanstveno osvjedočenje praktično priznavaju: da se imamo glede znanosti odlukam sv. otca pape pokoriti, da je papa, čim kano vrhovni učitelj glede vjere i ćudoredbe sa stolice govoreć svim vjernikom odlučno uglavljuje, nepogrešiv. Da je ovo pravi odgovor, vidi se najbolje iz spisah onih koji se nazivlju nosioci, borioci i pristaše njemačke znanosti. Ako se namjerimo u njihovih spisih na Rim i svetu stolicu, to vidimo i čitamo čudnih stvarih. Tudie se nepogrešivost papina po njekom sustavu i smjeru napada i obara, pače i smiehu izvrgava, dakako sve na radost i veselje njemačkoj znanosti. Razkolničtvo i krivovjerstvo zagovara se i plaštem pokriva, ne dakako u sebi, nego naproti držanju i postupku svete stolice, koja se predočuje svietu kano okrutna, silovita, strastvena, politikom i njekom strankom zasliepljena. Proti iztražnomu sboru, kano vrhovnoj crkvenoj razsudbi, kojom se knjige pregledaju i vjernikom zabranjuju, govori se i piše po njekom načelu, a sgodnost i sposobnost joj se za taj posao posve niječe. Pače dogadja se kadikad, da se ovaj ili onaj niti odlukam otoga sbora nepokorava, a niti papinskim listovom dužnu poslušnost neizkaže, i to sve opeta pod zaštitom njemačke znanosti. Pored svega toga se jošte rado tuže ter opisuju Romaniste kano kakove mrzke mrazitelje i ošanitelje kod istoga sbora, premda se dosele jošte nije nijedan slučaj dokazao. Često se čitaju stvari doista strahovito čudne proti tako zvanom papinskom sustavu na korist tobože biskupskomu, premda vidimo, da oti sviestni i žestoki branioci biskupskih pravah i ugleda, ipak svojih biskupah niti toliko neštuju, koliko su to po zakonu dužni. Vladam se dozvoljuju u crkvenih stvarih, a po-

Digitized by Google

glavito u tobožnjoj koristi znanosti, takova preimućtva i takova prava, koja se niti pravoj katoličkoj državi nemogu dopitati, a kamo-li onakovim, kakove su sada u Njemačkoj. U obće se vidi u spisih i govorih per excellentiam njemačkih bogoslovah njeka osobita ljubav i nagnuće za novotarskimi i slobodnjačkimi idejami, dočim se od sv. stolice i crkvenoga ugleda baš žuhko zaziru; pak ako i nevojuju očito proti duhovnoj vlasti i ugledu sv. otca, to ga ipak kane svojim savjetom svjetovne vlasti lišiti, nemisleći na to, da onda protivnici duhovnoga ugleda, ako se papa do sukromna čovjeka snizi, njemu svaki ugled lahko otmu. Njekoji su pače uvjek pripravni, kod istinitih ili samo smišljenih pogrešakah Kamovu službu obavljati nad papami, hoteći tim svietu pokazati svoju znanost i učenost, nepristranost i iskrenost, dočim u istinu onim načinom kojim to razpravljaju i poviedaju jasno očituju, da su prama sv. stolici bez svake ljubavi koja se „pietas“ zove. — Kako bi u svem tom ležao njekakov znanstven napredak, toga mi opeta nikako nerazumijemo. Ta svemu se tomu slieda nahodi jur u Gallikanizmu i Janzenizmu, u Febroniju, u sinodi Pistojskoj, u Josipinizmu itd. Nam nije zaisto ni s daleka na pameti, ikoga od pristašah i zastupnikah njemačke znanosti u kakov savez s onimi očivesto protucrkvenimi težnjami porinuti ili ga naprosto ičega okriviti, nu to nam je vendar slobodno, da njihove misli i djela kano nazadak označimo, te nikako nedopustimo, da ih oni kano specifično i κατ' ἐξοχήν njemačka na zvonce objese, a svoje pako protivnike kano „Romaniste“ i „Rimce“ za šupeljake prodaju i mržnji javnoga mnienja izvrgnu. Ali zašto se zovu isti Romanisti takodjer Skolastici? Ovdje bismo skoro mogli umjestno zapitati: što je to vendar skolastika? što je ona osobito u opreci s današnjom njemačkom znanošću, o kojoj nas nisu jošte nikada vjerni zastupnici jasno i razumljivo izviestili? Ali možemo još i dalje pitati: koliko ih ima, što njemačku znanost na sva usta izpoviedaju, a o skolastici si tako živo nos češu, koji da su samo ijednoga skolastičkoga velikana proučili, ili ga barem pročitali? Koliko ih je vendar, koji su novije skolastike kano: Bellarmina, Svareza, Grgura Valenckoga, Petavija itd. dostojno ocienili? Što, zar se nebi možda mnogi pristaša njemačke znanosti, mnogi skolastički neprijatelj nad ovakovim pitanjem malko osupnuo? Nu prodjimo se takove malenkosti.

Zašto se dakle, velimo opeta, ovi muži pozitivnoga pravca i smiera glede bogoslovije zovu skolastici? Valjda zato, što se možebiti skolastičke forme drže? Nipošto. Ta prvi učenjaci ovoga smiera, oni jasni umovi, oni slavni umnici, što se ovoga pravca drže, pišu tako gladko, govore tako smožno, da im se nijedan zastupnik njemačke znanosti nemože predpostaviti. Ili možebiti oni preziru osnovana novija iztraživanja u prirodoslovju, povjestnici, kritici, exegesi itd.? To još manje. Ta mi vidimo, kako ona dična pera, ona ponosita ćud slavnih učenjakah nastoji ne samo ono, što je jur iztraženo na crkvenu znanost uporaviti i na njenu korist obratiti, nego pače i sami marljivo iztražuju. Ili drže-li se oni možda strogo svih načelah i nazorah, svih mnienjah starih skolastikah? Nipošto nestoji. Jer ako su ona načela i nazori, koji crkveno znanje srednjega vieka predstavljaju, to su oni trajni i nepomični, istiniti i katolički, pa se zato ni nemogu od nijednoga katoličkoga bogoslova zapustiti; što je pako samo učeno mnienje, ili kakova sgodna ili prikladna shvatnja njekolicine njih bila, u tom ih lje nitko ni ne sliedi, a još manje tko to sa crkvenim naukom uzporedjuje. Zašto se dakle zovu skolastici? Evo zašto. Ako oni kadikad sa katoličkimi bogoslovi u znanstvenih stvarih nemogu jednako misliti, to ih pobijajn, ter im za njihovo oprovrgnuće predočuju takodjer ugled, to će reći, oni nastoje u tom slučaju dokazati, da mnienje, proti komu se oni bore, stoji u protuslovju sa sv. pismom, sa svetimi otci, sa odlukami ovoga ili onoga crkvenoga sbora, s ustanovami i tumačenjem papah itd. Dakako da oni stvar motre i sa tako zvane strogo znanstvene ruke, te razgledaju i raztežu na tom polju sve žilice, nu sve to im jošte nedotiče, niti se pri tom oni zaustavljaju, nego uvjeke dalje sižu. Na subjektivno osvjedočenje svojih protivnikah napere oni ne samo svoje takodjer subjektivno osvjedočenje, nego da dodju do objektivne istine, prenesu pitanje i presade ga na polje ugleda. Tim postupkom oni misle katoličkoga bogoslova na to skloniti i tamo nagnati, to on sam uvidi, da je njegov sustav ili mnienje kano zabluda oborena ter oprovrgnuta, ako im samo dokaz podje za rukom. Oni se pri tom drže toga, da je katolička istina, što ju je sam Bog dao i objavio, zajedno nješto nadnaravna, što si ljudi, ako i najmudriji, nisu vendar izmudrili, nit izmudriti mogli; da je Bog za naviest i objavu ote istine, za njezin uzdržaj u neskvarenoj čistoći i podpunoj savršenosti, za njezinu stalnost kod svega razvitka, postavio i naredio nepogrešiv učiteljski ugled: da se dakle dosljedno kod prave ocjene koga mnienja ili nauka ima najprvo iztražiti, jeda-li on s blagom objavom stoji u protuslovju i kako se sudara s naukom i predajom sv. crkve.

To je sve u redu. Što se pako zgadja? Čim koji bogoslov kod ovakove znanstvene razprave

Digitized by Google

onim pozitivnim mjerilom mnienje kojega bogoslova odmjeri, koji se drži za muža njemačke znanosti, eto gotove tužbe, kojom se on pred svietom tuži, da ga protivnik okrivljuje s krivovjerstva, zove takov postupak skolastičan i neznanstven, te složno zahtieva, da kao što je on svoje mnienje sa znanstvenimi dokazi, a ne ugledom podkriepio, isto tako da mu se ono ima i oprovrgavati, dakle ne ugledom. Samo takov postupak da je znanstven, gdje se bez ugleda dokazuje. Ako bi tako govorio koji nekatolik ili protestant, o kom znamo, da se je ugleda odrekao; ili da se nije prvo sila i znamenitost ugleda znanstveno dokazala, (jer ako se je znanstveno dokazala, onda je dokaz s ugledom posve znanstven); napokon da se tudie nebi razpravljalo o bogoslovnih istinah, ili ob odnošaju kojega mudroslovnoga nazora naprama objavljenim istinam, koje većinom nadmašuju sile ljudskoga uma, i do kojih jedino putem ugleda doći i pravo ih razumjeti možemo: da toga svega, velju, nije, jošte ga jošte! Ovdje dakako nitko neće i djelatnost uma ljudskoga zanijekati, kako no liepo sv. Augustin veli: „Nisi animas rationales haberemus, neque credere possemus"; nu vrhovna i zadnja odluka za stalno nepripada ljudskomu umu. Pak odakle to nezadovoljstvo s ugledom u bogoslovnih stvarih? Ta to leži već u duhu našega vieka i vremena. Nu negledajuć na to, ima tomu blizu sto godinah, što se je u Njemačkoj njeka mudroslovija nadula, koja, ako si i jest raznoliko protuslovila u svojih nestalnih sustavih, imadjaše ipak tu tajnu osobitost, da je hotjela bez svakoga predpostavka, te sve samo a priori, jedino putem uma ljudskoga postaviti i razviti. Svi dojakošnji sustavi, nikli na polju protestantskom, bijahu katoličkoj, pače kršćanskoj vjeri u obće zazorni i kivni; pak upravo zato su se sa protestantske strane u zviezde kovali, izključivo kano „znanost" ili „njemačka znanost" prehvaljivali, i to sve sa prezirnim i porugljivim posmjehom i pogledom na ostarelu, nepomičnu, natražnjačku, duh na okove ugleda odsudjujuću crkvenu znanost, poglavito pako na skolastiku, koja se je odsada imala uvjek u Njemačkoj što jačemu smiehu izvrgavati. Ota nova znanost se popne po struji javnoga mnienja, po slobodnom zidarstvu na stolicu izključiva gospodstva u protestantskih pokrajinah, te si otvori lahka vrata u učilišta i biele kraljevske dvore. Svestrana slava, što je otu novotariju obasjala, potaknu i katoličke bogoslove, te stanu, samo da se istim oružjem na istom polju za crkvenu znanost posluže, otu bez svakoga predpostavka znanost prisvajati, onda takav sustav uvadjati u bogosloviju, te ju po tom pravcu sustavno preraditi i predavati, ili pako nov kakov sustav, katoličkim istinam sgodniji i prikladniji izmudriti. I to se je prozvala „znanstvena", „spekulativna" bogoslovija. Od tada bijahu mnogim bogoslovom pozitivni dokazi za katoličke istine posve „neznanstveni", poglavito pako ugled im se činjaše kano protivan i nesjedinljiv sa dostojanstvom i samostalnošću znanosti. Njihova muka i napor, premda bijaše kod mnogih iz plemenite namjere, svrši se ipak nesretno. Budi dosta samo i spomenuti na sustave Hermesa i Günthera. Pak odakle ota bezuzpješnost? Iz same nepredpostavnosti i absolutnosti ote znanosti. Ta niti čovjek nije bez svake predpostavnosti, pa zato nije niti njegova mudroslovija, niti njegova znanost bez toga. Ota nepredpostavnost je baš najkrupniji predpostavak, jerbo prenosi čovjeka iz postojanosti u praznu prazninu. Stoga nam je sva ona mudroslovija proizvela doduše po gdjekoju hrabru misao, ali mnogo više tašte mašte i lude sanjarije. Kršćanstvo je najjača opreka takovoj nepredpostavnosti. — Ako tko kani, stojeć na temelju racionalističke mudroslovije, kojega nekršćanskoga umnika privesti u dičnu sgradu kršćanstva, to je doduše dobro smišljeno, nu težko izvedljivo. Najvećoj se pako pogibelji izvrgava onaj, koji prekoračiv već jednom sa takovom mudroslovijom prag kršćanstva, stupa u svetinju katoličkih istinah. Lahko čovjek pozabi, da su tudier otajstva, istine bitno nadnaravne, do kojih nijedan stvoren um nemože sam sobom ni doći, a kamo-li ih dokučiti. Pak ipak se i na to postavlja racionalistička znanost, te istine tako poredjuje, kako ih njezin sustav može što lakše probaviti, ogradjujuć ih onda spekulativnimi dokazi, koji najbržje vode do zablude onoga, komu nije objavljena istina točno poznata. Preziremo-li mi dakle spekulaciju u bogosloviji? To još najmanje. Ali ako tko neće po zraku kule graditi, to si neka zapamti, da mu je tvrdo tlo i stalna osnova upravo nuždna. Tko se želi u bogosloviji sa spekulacijom igrati, taj mora imati pozitivnu znanost, štono rieč, u malom prstu. On ima znati, što su to dogme i koliko ih na broju, koji su za nje dokazi u sv. pismu, koji u nauku sv. otacah, koji u nauku srednjega vieka, koji njihov zametak i koji razvitak; on ima znati, kako ih crkva shvaća i nauča. Istom onda se može sa spekulacijom u bogosloviji znanost unaprediti. Ono pako tvrdo tlo i stalna osnova se žalibože često zapušta i prezire. To vodi dakako naravnim putem do zabludah i krivih shvatnjah, u koje se najlaglje površnom spekulacijom ugrezne. Ako ovakove zablude bogoslovi drugoga smiera opaze, to ih hoće izkoreniti, oprovrgavajuć na pozitivnu i s ugledom. To živo vriedja, te mjesto da svoj sustav i spekulaciju podvrgnu trieznu sudu, zalete se na protivnike, osmjehivajući njihovu pozitivnu bogosloviju kano skolastiku, a njihov postupak kano neznanstven.

Digitized by Google

To dakako netraje dugo, jerbo se dogmatičke istine nedadu u crkvi izkriviti, i tako im po času nestane sustava. Liepi umni darovi se u vjetar iztroše, a sve to zato, jerbo neima pozitivnoga dogmatičkoga znanja. Ota nestašica neškodi samo spekulaciji nad dogmami, nego i svakoj drugoj struci bogoslovije, imenito pako exegesi i poviesti. To se samo po sebi razumjeva. Pak ipak je ta oskudica u Njemačkoj jako velika, a malo tko mari, da joj se odoli. Jerbo mlade bogoslove, koji nisu jošte u pozitivnoj bogosloviji sasvim okretni i domaći, podučavati u spekulativnoj teologiji, i na nju ih navraćati, može se činiti komu, da je to zmožno i učeno, nu k osnovanoj, trieznoj i pravoj znanosti za stalno nevodi. Što će to dakle reći, pozitivnu bogosloviju pod imenom „Skolastike“ smiehu izvrgavati i za neznanstvenu proglašivati? Ako-li je u istinu skolastika, onda nam se čini, da je to preveć smjelo: Skolastici, bogosloviji čitavoga srednjega vieka svaku znanost poreći, te ju njekim učenjakom novijega vremena kano izključivo blago dosuditi.

(Sliedi konac.)

Koncil.

Ovih danah objavila je „Allg. Ztg.“ glavnije strane šeme de fide catholica i odatle izvedene canones, o kojih sada viećaju biskupi. Iz nje vade tu objavu drugi časopisi, a tako podajemu ju i mi tim slobodnije, što se je dosele pokazalo, da je „Allg. Ztg.“ dakako svojim putem znala doći do koncilskih spisovah takovih, na koje se je moći osloniti.

I.

Schema Constitutionis Dogmaticae de Fide Catholica, Patrum examini propositum. Caput II. De Revelatione.

. . . . Hæc porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiæ fidem, a sancta Tridentina Synodo novissime declaratam, „integra continetur in libris scriptis tam Veteris quam Novi Testamenti, et sine scripto traditionibus.“ Qui qudem libri integri, prout in ejusdem Concilii decreto recensentur, et in vulgata latina editione habentur, cum omnibus suis partibus pro sacris et canonicis suscipiendi sunt. Eos vero Ecclesia non propterea pro sacris et canonicis habet, quod auctoritate sua approbati sint, licet sola humana industria concinnati; aut ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant; sed ideo, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti, Deum habent auctorem, atque ut tales Ecclesiæ per apostolos traditi sunt.

Quia vero, quæ Sancta Tridentina Synodus de interpretatione divinæ Scripturæ, „ad coërcenda petulantia ingenia“, salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, idem decretum renovantes, hanc ejus mentem esse defiuimus, ut in rebus fidei et morum is pro vero Scripturæ sensu habendus sit, quem tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia.

Caput III. De Fide.

Quum homo a Deo tanquam Supremo suo Auctore et Domino totus pendeat, et ratio creata increatæ rationi penitus subjecta sit, plenum intellectus et voluntatis obsequium, revelante se Deo, fide præstare tenemur.

Hanc vero fidem quæ humanæ saluti initium est, Ecclesia Catholica profitetur virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adjuvante gratia, vera esse credimus, quæ divinitus revelata sunt, non ob intrinsecam, quam perspiciamus rerum veritatem, sed propter auctoritatem Dei revelantis, qui nec fallere nec falli potet. Est enim fides, testante apostolo, argumentum non apparentium (Hebr. XI, 1).

Ut nihilominus fidei nostræ obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa jungi revelationis suæ argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et vaticinia, quæ cum Dei omnipotentiam et sapientiam luculenter commonstrent, divinæ locutionis signa sunt certissima et omnium intelligentiæ accommodata . . . .

Quare fides ipsa in se, etiamsi nondum per charitatem operetur, donum Dei, et actus ejus opus est ad salutem pertinens, quo homo liberam præstat ipsi Deo obedientiam, gratiæ ejus, cui resistere posset, assentiendo et cooperando.

Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quæ in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemni judicio sive ordinario magisterio credenda proponuntur.

Hæc illa est fides, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire. Quare sicut nemini unquam sine illa contigit justificatio, ita nemo, nisi in ea perseveravit usque ad finem, vitam aeternam assequetur.

Caput IV. De Fide et Ratione.

. . . . Ac ratio quidem, fide illustrata, quum sedulo pie et sobrie quærit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam assequitur, eamque fructuosissimam, tum ex eorum analogia quæ naturaliter cognoscit, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo; nunquam tamen idonea redditur ad ea perspicienda instar veritatum, quæ proprium ipsius objectum constituunt. Divina enim mysteria ipsa sua natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velo contecta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino: „Per fidem enim ambulamus et non per speciem“ (II. Cor. V., 7).

Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest, cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit, Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero un-

Digitized by Google

quam contradicere. Quamobrem inanis hujus pugnantiæ species non potest nisi inde nasci, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiæ intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. „Omnem igitur assertionem veritati illuminatæ fidei contrariam omnino falsam esse definimus“ (Conc. Lat. V. Bulla Apostolici Regiminis). Porro Ecclesia, quæ una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit custodiendi depositum fidei; jus etiam et officium divinitus habet „falsi nominis scientiæ oppositiones“ (I. Tim. VI, 20) proscribendi. Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quæ fidei doctrinæ contrariæ esse cognoscentur, maxime si ab Ecclesia reprobatæ fuerint, non solum prohibentur eas tanquam legitimas scientiæ conclusiones defendere, sed imo pro erroribus, qui fallacem veritatis speciem præ se ferant, habere tenentur omnino.

Neque solum fides et ratio inter se dissidere nunquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret, ejusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat; fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur, eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest, ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturæ obsistat, ut eam multis modis juvet atque promoveat. Nec ipsa vetat, ne hæ disciplinæ in suo quæque ambitu propriis utantur principiis, sed hoc tantum cavet, ne divinæ doctrinæ repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressæ ea, quæ sunt fidei, occupent et perturbent. Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi Sponsæ tradita fideliter custodienda et infallibiliter declaranda.

Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit S. Mater Ecclesia, sive communi suo magisterio, sive solemni definitione; nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiæ specie et nomine, recedendum. „Crescat igitur et multum vehementerque proficiat, tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiæ, aetatum ac sæculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia.“ (S. Vinc. Lir. Common. n. 28.)

II.

Canones.

1. De Deo Rerum omnium Creatore.

1) Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium creatorem negaverit, anathema sit.

2) Si quis præter materiam nihil esse affirmare non erubuerit, anathema sit.

3) Si quis dixerit: unam esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam, anathema sit. *)

4) Si quis non confiteatur, mundum resque omnes, quas continet, secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas; aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat seipsum; aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit, anathema sit.

Monitos insuper omnes volumus, ut caveant sibi ab eorum fraude, qui ad obtegendam doctrinæ suæ impietatem, sanctissimis nominibus Trinitatis, Incarnationis, Redemtionis, Resurrectionis aliisque abuntuntur, veneranda christianæ religionis mysteria ad perversissimos pantheismi sensus detorquentes.

II. De Revelatione.

1) Si quis negaverit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quæ facta sunt, naturali rationis lumine ab homine certo cognosci posse — anathema sit.

2) Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo cultuque ei exhibendo edoceatur — anathema sit.

3) Si quis dixerit, hominem ad cognitionem, quæ naturalem superat, divinitus evehi non posse, sed ex seipso ad omnis tandem veri et boni possessionem jugi profectu pertingere posse et debere — anathema sit.

4) Si quis Sacræ Scripturæ Libros integros cum omnibus suis partibus, prout illos S. Tridentina Synodus recensuit, pro sacris et canonicis non susceperit, aut eos divinitus inspiratos esse negaverit — anathema sit.

III. De Fide.

1) Si quis dixerit, rationem humanam ita independantem esse, ut fides ei a Deo imperari non possit — anathema sit.

2) Si quis dixerit, fidem divinam a scientia naturali, quæ veritatem religiosam aut moralem pro objecto habeat, non distingui, ac propterea ad eam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur — anathema sit.

3) Si quis dixerit, fieri non posse, ut revelatio divina externis signis reddatur credibilis, ideoque sola interna cujusque experientia homines ad fidem moveri — anathema sit.

4) Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes ejusmodi narrationes, etiam in S. Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula certo cognosci nunquam posse, nec iis divinam religionis christianæ originem rite probari — anathema sit.

5) Si quis dixerit, fidem, qua Christiani Evangelicæ prædicationi consentiunt, non esse nisi persuasio-

*) Quoniam aliqui Reverendissimorum Patrum postularunt, ut in reprobatione errorum diversae pantheismi species notarentur sequens proponitur canon, si S. Concilio postulationi annuere placuerit, hoc loco inserendus: „Si quis dixerit res finitas omnes aut certe spirituales e divina substantia emanasse; aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia, aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum, quod determinando se constituat rerum universitatem in genera, species et individua distinctam — anathema sit.“

Digitized by Google

nem necessariis scientiæ humanæ argumentis inductam aut tantummodo ad fidem vivam, quæ per charitatem operatur, gratiam Dei necessariam esse — anathema sit.

6) Si quis dixerit, parem esse conditionem fidelium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut fideles catholici licite possint fidem, quam sub Ecclesiæ magisterio jam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocare, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suæ absolverint — anathema sit.

IV. De Fide et Ratione.

1) Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari; — anathema sit.

2) Si quis dixerit, disciplinas humanas tractandas esse nulla prorsus revelationis supernaturalis habita ratione; aut harum disciplinarum conclusiones, etiamsi doctrinæ catholicæ repugnent, ab Ecclesia proscribi non posse — anathema sit.

3) Si quis dixerit, licitum esse tenere vel tradere opiniones ab Ecclesia damnatas, dummodo ne sint damnatæ tanquam hæreticæ — anathema sit.

4) Si quis dixerit fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis aliquando, secundum progressum scientiæ, sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexerit et intelligit Ecclesia — anathema sit.

Itaque supremi pastoralis Nostri officii debitum exequentes omnes Christi fideles et maxime, qui præsunt vel docendi munere funguntur, per viscera Jesu Christi obtestamur, nec non ejusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate jubemus, ut ad hos errores e Sancta Ecclesia eliminandos et purissimæ fidei lucem pandendam studium et operam conferant.

Quoniam vero satis non est, hæreticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt; omnes officii monemus, servandi Constitutiones et Decreta, quibus pravæ ejusmodi opiniones, quæ istic diserte non enumerantur, ab hac S. Sede proscriptæ et prohibitæ sunt.

Armenci u Carigradu.

Ima tomu već dosta dugo, što se po različitih časopisih govori različito ob odporu katoličkih Armenacah proti patriarhu Hassounu. Jedni krive vladu tursku, da ona podupire odpornike; drugi pobijaju to rekši, da je vlada turska s davna jur osobito prijazna naprama Rimu, tvrde pako, da ruski agenti na odpor potiču biedeći Hassouna, kako on tobože kani na koncilu armenski obred žrtvovati rimskomu; drugi opet vele, da francezki poslanik Bourée i to po nalogu vlade svoje očito radi u prilog odpornikom. Povrh toga zna se i za jednu okružnicu, kojom se na odpor izazivlju Armenci, a podpisan je na njoj poznat slobodan zidar. Iz svega toga nemože se razabrati, tko je pravi i najveći krivac. Sv. otac otvarajuć rimsku izložbu svečano je rekao, da nitko nemisli iztočnoj crkvi oteti obred njezin i povlasti, a to isto veli on u apoštolskom pismu msgru. Pluymu, kojega je poslao u Carigrad, da razpravi razpru i odpornike umiri. Iz toga se pisma vidi, kakov je taj odpor. Odpornici, kako veli pismo, nekoji svjetovnjaci sdruženi s nekojimi članovi svećenstva svjetovnoga i redovnoga nepriznavaju i preziru vlast svoga patriarha i njegova vikara, neprimaju njihovih presudah i naredabah, dvoje o zakonitom izboru toga patriarha, premda su ga biskupi jednoglasno izabrali i papa potvrdio, propuštaju ga svečano spominjati u sv. službi, napokon u privatnoj kući imadu svoj žrtvenik, a nazivlju crkvu svoju nezavisnom armensko-katoličkom crkvom. Sv. otac žali, da se to sbiva u Carigradu medju onimi Armenci, za koje se je apoštolska stolica vazda osobito brinula, pak nalaže msgru. Pluymu, neka jih sjećajući na dužan rimskomu papi posluh ne samo u vjeri i dogmi, nego i u obredu i zaptu opomene na to, kako rimska stolica hoće, da iztočni obredi ostanu sačuvani, ali da nevalja pomiešati obred sa zaptom crkvenim, u kojem, imenito što se tiče crkvene uprave, barem u najglavnijih točkah mora da bude suglasje, kako je to razloženo u odluci „Reversurus“ od 4. srpnja 1867. — Nezna se još, koliko je u tom poslu uspio msgr. Pluym. Jedino javlja „Univers“, da je papa markezu de Banneville nedavno očitovao, kako neće niti odluke „Reversurus“ opozvati, niti odstraniti Hassouna.

Viestnik.

Zagreb. Sv. obrede i pranje noguh obavio je danas presv. i preč. g. biskup vikar Ivan Kralj. Za pranje noguh iz župah gradskih odabrani starci bili su ovi: Iz župe prvostolne: Stevo Bukvić, star 82 g., Janko Dolničer 76 g., Gjuro Oračić 68 g.; iz župe sv. Marka: Gjuro Tkalčić 82 g., Franjo Stančić 73 g., Mijo Tomašić 68 g.; iz župe sv. Petra: Mato Obrišnik 70 g., Ivo Borčević 70 g., Antun Janzon 58 g.; iz župe sv. Ivana: Franjo Kašnjar 68 g., Petar Odniković 66 g., Mijo Kralj 54 g.

— Duhovne vježbe za puk prva tri dana ovoga tjedna držao je u župnoj crkvi sv. Marije veleč. g. prevendar Antun Lukić.

— Presv. i preč. g. Gjuro Smičiklas, biskup križevački, vraćajuć se iz Rima došao je 10. o. mj. u jutro u Zagreb, a sutradan odputovao kući.

— † 4. o. mj. preminuo je Pavao Bratelj, prisjednik duh. stola biskupije križevačke i župnik u Velikoj Pisanici. Pokojnik bio je puno godinah revan ravnatelj grčko-katoličkoga sjemeništa u Zagrebu.

Digitized by Google

— G. Aleksa Jalšovec, dosada duh. pomoćnik varaždinski postao je župnikom u Bartolovcu.

— 20. o. mj. nastavit će sabor u Zagrebu svoje zasjedanje, a 5. svibnja sastati će se opet srbski narodni kongres u Karlovcih.

— Medju Bokelji vlada neopisiva nevolja. Neimajući stana (kuće jim nemilo popališe), kruha, haljinah, a bolujući od pošaline (tifusa) i ospicah umiru jadnici na stotine. Žene i djeca, gola i bosa, pogibajući od glada, kukaju oko pragovah gradskih, da izprose koricu kruha. Tolika nevolja mora da prodire u srdce svačije, a najpače po rodu jim braće. I pojavilo se po više stranah domovine naše milosrdje kršćansko, ima jur dosele milodarnikah, a biti će jih zaufano i više, jer nevoljnici vape: „Smilujte se braćo!“

Beč. U poslaničkoj kući primljena je 24. ožujka resolucija ova: Vladi se nalaže, neka radi uredjenja bogoslovnih naukah u budućoj sjednici predloži na razpravljanje zakon, po kojem bi u napredak svaki za duhovnu pastvu zaredjeni svećenik bogoslovne nauke morao dovršiti na domaćem javnom od države upravljanom fakultetu.

— Glede religioznih dužnostih i vježbah školske mladeži izjavilo se je ministarstvo za obuku, da može ravno crkvena vlast izdati naredbe i preko kotarskoga nadzornika školskoga priobćiti jih ravnatelju školskomu, ali da onomu prvomu takodjer pripada pravo uzkratiti objavu onih religioznih vježbah, koje su od prijašnjega duhovnoga nadzorničtva školskoga bile uvedene. „S više stranah izjavljeno mnienje, da se mladež pučke škole nebi imala obvezati, da po djelatnicih ide k službi božjoj, priznaje se razložitim. Gdje je školska služba božja redovito uvedena, tu neima nikakve dvojbe, da su učitelji obvezani nadzirati mladež. Naravno je ipak, da se na to nadziranje mogu samo obvezati učitelji, koji su jednake vjeroizpoviedi, kao što je takodjer dovoljno, ako učitelji taj dio disciplinarne zadaće vrše izmjenice. Da-li se moliti ima prije ili poslje škole, to je pitanje posve pedagogično, te bi se imalo riešiti razborom učiteljah prema odnošajem pojedinih školah. Školski se zakoni osobito ondje, gdje u školu idu djeca samo jedne vjeroizpoviedi, školskoj molitvi neprotive ni najmanje.“ O tih i sličnih pitanjih odlučit će se definitivno istom novim školskim redom, o kojem sada vieća zemaljska vlast školska.

Brno. 31. ožujka umro je brnski biskup Antun Ernest grof Schaaffgotsche u 67. god. života. Nasljednikom svega svoga znatnoga imetka učinio je velikim troškom podignuto sjemenište dječačko, a i rodjakom ostavio je liepe legate. Biskup Schaaffgotsche bijaše muž pobožan, milostiv, ponizan i svećenstvu svomu pravi otac.

Rim. Ovo posljednje vrieme neumorno su viećali biskupi i glasovali u više generalnih kongregacijah o šemi de fide catholica po svih pojedinih glavah, te se je jur mislilo, da će 11. o. mj. biti s davna zaželjena javna sjednica. Ali rad tiskarski zahtieva više danah, dok se šema u zadnjem svom obliku sa svimi promjenami i dodatci za svečanu sjednicu priredi. Osim toga ide više talijanskih i drugih biskupah, koji nisu daleko od Rima, k uskrsnim blagdanom kući. S toga bi javna sjednica biti mogla istom na bielu nedjelju 24. travnja.

Varšava. Glasa se, da sv. otac ozbiljno namjerava katoličku crkvu u Poljskoj i Litvi staviti u stanje misionsko, t. j. onako ju upravljati, kako se upravljaju pod pritlakom težka progonstva stojeće katoličke crkve u Kitaju i Japanu. Biskupije bile bi tada in partibus infidelium. Medju ruskom vladom i papinskom stolicom započelo je dogovaranje na novo, nu u Varšavi nenadaju se uspjehu.

* Anathema. Rieč ova je grčka od *ἀνατίθημι*, postaviti (u hramu, na čast bogovom), posvetiti, i znači u obće svaki dar, koj se posvećuje bogovom i tako odlučuje od ostaloga. *Ἀνάθεμα*=*ἀνάθημα* naime zvalo se ono, što bi tko posvetio bogovom u hramovih, da mu budu milostivi, ili što bi tko s pobožnosti posvetio, da ukrasi svetište (I. Mak. 9, 16. Luk. 21, 5.); zatim znači takodjer napose ono, što bi se srčbi uvriedjenoga božanstva izručilo, od ostaloga odlučilo i predalo na pogubu. U jednom i drugom smislu dakle znači ono što je od ostaloga odlučeno, da bude ili posvećeno ili pogubljeno. U potonjem smislu rieč je ova prema hebrejskoj cherem, što znači zator, zatim pako takodjer odlučbu od službe božje i obćenja s pukom. (Lev. 27, 20. Mih. 4, 13. Mark. 14, 71. Dj. ap. 23, 12.) Tako se čita i u posl. sv. Pavla na Rim. 9, 3. I. Kor. 16, 22. 12, 3. Gal. 1, 8. 9. Biblički taj izraz poprimila je i crkva kano formulu, hoteći izjaviti, da je tko odlučen iz zajednice s crkvom, da joj nepripada sa stalna krivovjerstva ili s velike opačine, da je izobćen. Kazna ta crkvenom vlasti izrečena je vremenita, kojom se nimalo neposiže u vlast božju na vječno pogubljenje, pače crkva hoće, da se po toj kazni izobćenik na pokoru opomene, poboljša i spasi.

* Glasoviti englezki obraćenik i učenjak Newman izjavio se u nekom pismu o papinoj nepogrešivosti ovako: „Nije mi namjera tajiti, da veoma žalim politiku, duh i način različitih osobah, duhovnih i svjetovnih, što siluju na definiciju mnienja o papinoj nepogrešivosti; ali tvrdo mi je pouzdanje, da će viša, božanska moć viećanje koncila dovesti do definicije istine katoličke i apoštolske, te će biti ono, što budu otci koncila proglasili jednoglasno, rieč božja.“

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 16. Tečaj XXI. U Četvrtak, 21. Travnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Romanizam, skolasticizam i njemačka znanost.

Piše dor. J. Žerjavić.

(Konac.)

Čim smo do sada protumačili, koji se bogoslovi i zašto zovu Romanisti i skolastici, to nam valja spomenuti i one, koji se nazivlju nosioci, borioci i pristaše per excellentiam njemačke znanosti. Omjerimo ih dakle, što se može na kraće. K otoj četi se broje najprvo svi oni, koji su svoje nauke bogoslovne svršili izključivo na njemačkom sveučilištu, te nisu povrh toga niti pismeno niti ustmeno dokazali, da spadaju u tabor Romanistah. Nu ovaj račun neizlazi nikako. Jer ih imade, koji posve pristaju uz način, što su ga po školah uzljubili, ter u tom pravcu i smjeru i rade: tako učenici Möhlerovi i Kleeovi, štovatelji slavnoga Görresa, bogoslovi, koji Döllingerova i Hannebergova djela i zasluge visoko ciene, nu se ipak sa tako zvanimi Romanisti i Skolastici liepo paze i pogadjaju, njihove spise rado čitaju ter upotrebljavaju, s njimi na miru žive i rade, a načelne protivnike, koji se tobože na korist znanosti i crkvi proti Romanizmu i skolasticizmu bore, iz dna duše živo ožaljuju. Oni nerado prianjaju uz nove sustave, osvjedočeni budući da oba pravca u bogoslovnoj znanosti mogu u slozi i prijateljstvu obstojati, nedržeći nijednu methodu ili formu za bitnu, nuždnu ili jedino valjanu, samo nastoje oko što dublje i temeljitije shvatnje, podkrepe i obrane katoličke znanosti. Bogoslovi ote ruke pripravni su uvjeke pokloniti se onoj stranci, gdje je objektivna istina s razlogom, negledeći na ugled pravca i smjera, a vazda se pako odvrnuti od onoga, koji glede znanosti neizkaže crkvenomu ugledu dužne poslušnosti. Treba dakle jošte sitnije označiti branioce njemačke znanosti, kakono stoje u opreci sa Romanizmom i skolastikom. Amo spadaju svi oni, koji, kada je o njemačkoj znanosti govora, osobito ovu rieč „njemačka“ naglašuju; koji za nepobitnu i neoborivu istinu drže ono, što je njeki učenjak, ali ipak ne takav uglednik, kojega se rieči nebi smjele razsudjivati, pred tri godine u Münchenu izrekao: „So ist denn in unseren Tagen der Leuchter der theologischen Wissenschaft von seiner früheren Stelle weggerückt, und die Reihe, die vornemste Trägerin und Pflegerin der theologischen Disciplinen zu werden, ist endlich an die Deutsche Nation gekommen;“ oni, koji ove rieči drže već kano stvar gotovu, ter izključujući Romaniste i skolastike sasvim iz njemačke znanosti, samo ju sebi, svojemu pravcu, svojim težnjam i radnjam kano kakav častni naslov prisvajaju.

U ovih riečih odista leži puno toga, što je posve tamno. Ta njemačke znanosti u pravom smislu rieči niti neima, jerbo neima njemačke istine, neima specifično njemačkoga načela za spoznaju, neima specifično njemačke methode, glede koje se niti isti branioci „njemačke znanosti“ neslažu, dočim ih tako lahko i po volji mienjaju. Ili možebiti je na koju znanost i methodu charakter izključivoga Njemačtva utlačen? pak odkada? od koga? u čem se on vendar sastoji? — Pak da je tomu tako, nebi-li baš to bila najpristranija i najneznanstvenija stvar na svietu? Imade ih dakako, koji su znanost i bogosloviju njegovali i pomagali, nju učili i u njoj se mučili, zoricu duha joj privodili, na svojem ju krilu dizali, ime joj svjetlom obasjavali, a spomen u viekove zanesli; imade znanstvenih i bogoslovnih predmetah, u kojih su se Niemci osobito odlikovali, budi što ih je borba sa protestantizmom na to sklonila i gonila, budi što oni predmeti stoje u njekom osobitom odnošaju sa mirnom njemačkom strpljivošću, koja sve na četvero dlaku ciepati može. U tom

Digitized by Google

Niemci prednjače. Nu može-li se zato znanost poimence bogoslovija, na prosto ter izključivo njemačkom prozvati? Kano što svaka istina, isto tako i svaka prava znanost, je bitno katolička, obće blago svekolike crkve, svekolikoga čovječanstva. Nije dakle pravo, da koja stranka znanost izključivo sebi i svojem pravcu prisvaja. Ako tko želi Niemcem veliku budućnost glede bogoslovije dopitati, to nas odista može veseliti, nu do toga lje nikada nedodju, neuzrade-li bogoslovi obojega pravca na tom polju složnim perom znanost njegovati po zakonu i smislu svete crkve na slavu i diku božju, svaki u svojem kutu, kamo ga je ruka božja smjestila. Ali imade još učenjakah i druge vrsti, što se k njemačkoj znanosti broje, a to su oni, koji osobito ovu rieč, znanost naglašuju. U kojem pako smislu to biva rekosmo već gore. Ima spekulativan pravac, koji baš iz petnih žilah nastoji pozitivni smjer lišiti dostojanstva znanosti, izključiti ga iz svake znanstvenosti; takov spekulativni pravac, koji rado a priori bez svestrana obzira na pozitivni nauk ili na životnu učiteljsku sviest crkve, filozofijsko bogoslovne sustave stvara, i tako ih samostalno postavlja, da ista crkvena predaja po tom trpi, dočim se neravna po njoj sustav, nego se crkven nauk sustavu prilagodjuje i nanj nabija. Papinsko pismo od 21. prosinca 1863. upravljeno na Monakovskoga nadbiskupa, predočuje najbolje pogibelj u takovom znanstvenom postupku. Pak se ipak pored svega toga, ljudi otoga pravca grade i drže za one junake, koji su jedino vrstni kretati oružjem i pokazati se na znanstvenom polju našega vieka. Oni slave i dižu kano njemačku znanost noviju njemačku mudrosloviju, koja je na tlu protestantskom uzbujila, mudrosloviju Kantovu, Fichteovu, Hegelovu, Schellingovu i kako se već svi ti branioci i nosioci njemačke misli zovu, kojih se sustavi nikako do trajne slave uzpeti nemogu, nego se pokrivaju plaštem zaboravnosti, ostavljajući za sobom jedino klicu racionalističkih težnjah u Protestantizmu, da se kršćanstvo predoči svietu kano puka filozofička škola. Ponosito nazivahu to Protestanti njemačkom znanosti, premda velika množina Njemacah o tom ništa niti čuti neće. Na najveću tugu omiljela je takova mudroslovija i katoličkim bogoslovom, te ju stadoše na katoličko polje presadjivati, prilagodjujući crkveni nauk i nabijajući ga na njene sustave, čega se i današnji spekulativni pravac njemačkih bogoslovah žilavo drži. Pak što je jošte najtužnije, u istu exegezu uvadjao je njetko svoj filozofijsko bogoslovni sustav, jeda bi ga kako tako svjetlom sv. pisma obasjao; a crkvena poviest se je kano i svjetovna tako njegovala i preradila, da je sustavu službovala i robovala. To se pako najlakše sgadja, ako stane tko jednostrano poviest smatrati bez temeljita i svestrana dogmatičkoga znanja. Kano što se dogmatika nemože do vrhunca svoje slave uzpeti bez poviesti, isto tako nemože niti poviest napredovati bez dogmatike.

Nu ipak nam je velika utjeha od bogoslovah ote ruke, što na sva usta izpoviedaju, da se crkvenomu ugledu u svem i svačem pokoravati žele. Nije žalibože tako sa trećom vrsti bogoslovah, koji si takodjer njemačku znanost prisvajaju, al ujedno za nuždnu potrebu drže, da se sloboda dopita znanosti pred istim crkvenim ugledom. Otim ljudem je odista znanost sebičnost; s toga ju ne samo uzporedjuju, nego ju nad isto crkveno učiteljstvo dižu. Odatle ono neprestano i načelno: piši i govori proti papinskim i biskupskim zabranam i naredbam glede pogubnih knjigah; odatle ona tvrdokornost i opornost proti istoj svetoj stolici. Na ote bogoslove se imenito protežu ova pisma papinska od 11. prosinca 1862. ter od 21. prosinca 1863. Istimice se ima uzeti i ona izjava biskupa Breslavskoga, koju je 30. studenoga 1862. upravio na odbor za katoličko sveučilište u njemačkoj: „Seit drei Jahren stehe ich im feindlichsten Kampfe mit der Unnatur unserer Universitäts - verhältnisse und der unhaltbaren Stellung unserer theologischen Facultäten an den jetzt bestehenden Deutschen Universitäten. Meine Facultät mindestens nimmt, gestützt auf diese Verhältnisse, eine ganz unkirchliche oppositionelle Stellung gegen mich und selbst den heiligen Stuhl ein. . . . Der Teufel des Hochmuthes handthirt in unseren Tagen überall, am ärgsten aber im Gebiete der sogenannten Deutschen Wissenschaft.“

Ovo žalostno stanje, držanje, na koje je biskup svoje pero naperio, je uprav ono, na koje se bavarski biskupi u svojoj skupštini u Freysingu 1850. tuže, ovako govoreći: „Der bayerische Episkopat kann es nicht ferner mit dem Interesse der Kirche vereinbar halten, dass die theologischen Facultäten als solsche keine kirchliche Stellung haben.“ To zaisto puno više škodi, nego se obično i misli, dočim ipak ote treće vrsti bogoslovi takovo stanje za nuždno drže njemačkoj znanosti. Kako su dakle na tom putu već pogdjekoji došli, vidi se najbolje iz Augsburške Algemeinerice pod naslovom: „Die freue katholische Universität in Deutschland — von einem katholischen Theologen, gdje se medju inim, što katoličko čuvstvo kruto vriedja i ovako struže: der Staat beschützte durch sein objektives Verhalten den katholischen Gelehrten dagegen, dass ihm die Kirchliche Cenzur die Lebensader unterbinde; während die Staatsregierungen auf die Wissenschaft nur

Digitized by Google

so lange hemmend und drückend gewirkt haben, als sie im Dienste der Kirche die Grundsätze der religiösen Intoleranz aufrecht erhielten; und es würde vielleicht etwas Gutes darin liegen, dass mit Errichtung einer Freien katholischen Universität eine neue Schaltung unter den Katholiken selbst, die längst vorbereitet ist, zum offenen Ausbruche käme.“ Tužno je svakako, da se nitko nije našao od nosilacah i pristašah njemačke znanosti, na koje se otaj članak očivesto proteže, koji bi otu rugobu bio odbio barem sa svoje strane. I tim bismo svršili otu izpravu, kojom smo hotjeli predočiti občinstvu glavnu razliku izmedju njemačkih bogoslovah. Ali na koncu budi nam vendar dozvoljeno spomenuti, što nam osobito smeta sa strane zastupnikah njemačke znanosti. I to su najprvo one začinke, kojimi hoće svoje protivnike sve na silu začiniti. U njih neima doduše nikakova stalna pojma, nu površnjakom su vendar probavna hrana, za koju se nekrate svoje protivnike mržnji izvrgavati. Takove začinke su imena „Romanisti, skolastici, ultramontanci;“ komu se to prišiva, onoga se ima kano protunarodnoga i neznanstvenoga posve mračak uhvatiti. Što se je goder na svietu, iza kako je humanizam uskrsnuo proti Rimu, kano papinskoj stolici, govorilo i pisalo, te one rugobe i mrskote, što su ih protestanti na skolastiku izsipali, to se sve hoće onimi začinkami prišiti za pleća protivničkih bogoslovah. Sebi pako u opreci s njimi priljepljuju izključiva svojstva duboke znanosti i njemačke znanstvenosti: opeta dvie gole rieči, koje su kod pravih umnikah bez svake ciene i vriednosti. Nam se čini, da su ovakovi pridjevci škodljivi i samoj znanosti; a posve nedostojni učenjačkih ustijuh, osobito ako se postanak i zametak, njihov pravi izvor promisli. Ta komu je tajna, da to bijahu sami protestanti, koji su sa najsmjernijom čednošću prama katolikom, svoj protestantizam nazvali jedino kano domaći i njemački, katolicizam pako kano stranski i nenjemački, a katolike kano Rimce; svoju racionalističku mudrosloviju i bogosloviju prozvaše jedino kano znanost, katoličku pako bogosloviju kano svakoj znanosti protivnu i s njom posve nesjedinivu. Pak zar da sada katolički bogoslovi svoju katoličku braću istim načinom i takvimi začinkami dvore, sebe pako po primjeru protestantah sa svojom katoličkom braćom da u takovu opreku stave? O kolika je radost i veselje za protestante, kada se katolički bogoslovi na svoje protivnike onako bacaju, kako to oni sami proti crkvi katoličkoj čine!

Drugo, što nam nije nikako po ćudi, jest ono kumstvo i prijateljstvo pogdjekojih katoličkih bogoslovah, pristašah tako zvanoga njemačko-znanstvenoga pravca, sa dosadašnjim krivim liberalizmom. Njim puno do toga stoji samo da kod otih liberalacah, bilo pod koju mu drago cienu, štogod vriede, te se nemetnu sa svojom skolastičkom i romanističkom braćom na iste muke i dereš. Zato i rado na sva usta govore „sloboda“ „sloboda“, nedokazavši ipak sve dosele ničim, da oni nebi sa svojimi protivnici, samo da kormilo poprime, isto tako okrutnički postupali, kako to liberalci obično čine, gdje se kakove vlasti domognu. Ako katolički bogoslovi misle tim sv. crkvi služiti i srca svoje katoličke braće za sebe predobiti, što sa liberalci nemilice udaraju i sve svoje striele naperuju proti intoleranciji, cenzuri, breveami i bullam, crkvenoj inquiziciji i tako sve po redu, to ih jako sažaljujemo, jer im je uspjeh sasvim protivan; nu stid nas upravo probija, i to u ime znanosti kada čujemo, kako oni svoje bogoslovne protivnike kano ultramontance i ježuvite na svoju najveću sramotu označuju i žigošu. To su zaisto dvie najiztrošenije i najneznanstvenije rieči od svih, što ih je goder religiozni i politički liberalizam izmudrio, te kano pišive orahe za hranu struji javnoga mnienja ponudio. Tudie nam se čini još podnosljiviji onaj katolički bogoslov, koji svake godine u filozofijskih urah svoje učenike na njemačku znanost podžiže sve na sroke: Doctor Romanus, Asinus Germanus. Jer ako i jest ota izreka posve neznanstvena i samo stanovitih ustijuh dostojna, ter ako i nespada u mudroslovnu sgradu, u kojoj se ona ori, to ipak zaslužuje, barem pred mojima očima, prednost nad izbrušenim jezikom jur iztrošenoga liberalizma, komn katolički bogoslovi na veliku sablazan kade, pljeskaju i prisižu. Nu nije to žalibože jedina točka, za koju si bogoslovi rečenoga pravca sa liberalizmom prijateljske ruke pružaju.

Drugčije se to jošte maše na polju političkom, koje mi rado strukovnjakom prepuštamo, držeći se jedino mudroslovije i bogoslovije. I na tom se polju iz petnih žilah nastoji, da se znanost kao nješto absolutnoga na svoje noge osovi, ter uzdigne nad svaki ugled, nad istoga papu i biskupe; da se po njoj onda svi crkveni odnošaji prilagode i poravnaju; da se gdjekojim učenjakom, koji su u istinu inače slavni umnici, na prkos crkvenomu ugledu i drugomu bogoslovnomu pravcu njeka vrst nepogrešivosti dosudjuje, dočim se nauk o nepogrešivosti papinoj ex cathedra očivesto smiehu izvrgava. — Tuga me upravo svega poklaplja, kada na to samo i mislim, nu što ćemo si ga, istina ostane istinom, nam je pako prosto izreći, kako slične stvari na nas djeluju; a sada se na koncu svatko sam osvjedočio, da Bog nije profesore nikakove po svietu razaslao, da naučaju na-

Digitized by Google

rode i ravnaju njegovu crkvu, niti je svoju crkvu hotio sagraditi na znanosti. Nitko nesmije u crkvi, pa bilo i s najboljom namjerom sebe i svoje zvanje preskočiti.

Treće, što nas upravo vriedja sa strane pristašah njemačke znanosti, je ta neprilika, da im se mili bogoslove protivnoga pravca nazivati njekom strankom, dočim nikako nedopuštaju, da njih tko strankom podvori. Pak što je to stranka? Stranka se veli onda, kada se obće dobro zapostavi sebičnoj težnji i svrhi njekolicine. Jeda-li su pako Romanisti i skolastici takova stranka, to se najbolje vidi iz njihova držanja prama crkvenomu ugledu; jerbo sa crkvenim ugledom, sa svetom stolicom i biskupi nemože zaisto nijedna stranka na miru živjeti, koja teži za svojom sebičnom svrhom na uštrb istoj crkvi, kano što nemože biti strankom onaj, koji se u crkvi stalno drži od boga postavljenoga živućega ugleda. Nu tko se na svietu ljepše pazi i pogadja sa crkvenim ugledom nego upravo Romanisti i skolastici? Ta jošte se nikada nije čulo, da bi sveta stolica ili pako biskupiiskoga radi romanističkih i skolastičkih strančarskih težnjah ukorili ili barem opomenuli; oni su se svimkolikim odlukam svete stolice vazda bez svakoga prigovora pokorili, pak nitko im toga nije niti predbacio, da bi se oni proti crkvenomu ugledu kada bili dizali ili bunili, nego su ih pače protivnici potvarali, da skolastici tobože rimske congregacije ter istu svetu stolicu proti njemačkoj znanosti zavadjaju, zasljepljuju i huste. Tako najradje buncaju oni, koji se uzkraćuju svetoj stolici dužnu poslušnost izkazati. A biskupi? zar su i oni bili zavedeni i zaslieplјeni otom strankom? ili nebijaše-li možda njihova najsvetija dužnost obaviestiti sv. otca o himbenosti i prevari ote tobožnje stranke? A to bijaše tim veća dužnost, što je profesor Michaelis javno i svečano pozvao sve njemačke biskupe, neka oni štite i brane crkvu od romanističke skolastičke stranke. Nu ota vika i buka našega revnoga Michaelisa nije nijednoga njemačkoga biskupa na kakvo djelo sklonula proti Romanistom, skolastikom i ultramontancem. Kako se dakle može tko o tobožnjoj stranci Romanistah i skolastikah osvjedočiti? Zar nebi Romanisti mogli većim pravom onimi istimi riečmi, kojimi je Döllinger svoje pristaše od strančarske težnje branio, svojim tužiteljem odstrugati; „Wähnen Sie vielleicht, Papst und Bischöfe liessen sich, was ihres Amtes und Berufes ist, ruhig aus den Händen reissen, und sähen es geduldig mit an, dass ein anmassliches Häufflein von Parteigängern den Einfluss und die Auctorität der Kirche zu eigenen Nutzen und Frommen monopolisirte.“ To bi bilo onda ne samo šilo za ognjilo, nego jošte nješto više. Medjutim budi o tom dosta, jerbo nikoga netužimo niti čega okrivljujemo, nego samo javno svoje mnienje izričemo. Mi takodjer puštamo na miru, svaku znanstvenu težnju i zaslugu, jerbo to sve nespada ovamo, čega mi ovdje neodobravamo. Nego samo želimo, da se oba bogoslovna pravca slože i sjedine na polju znanstvenom, na slavu i diku božju, i vjekoviti spas pravovjernikah. Tko se neće pomiriti, nego pače od sloge zazire, taj se nemože nadati pomoći dakako od strane svete crkve, već se utiče pod obrambu onih ljudih, koji su na kormilu državne vlasti. A da je tomu sbilja tako, vidi se najbolje odatle, što se dan danas u Bavarskoj sgadja. Pak budući da je to i za nas Hrvate vele poučno, zato ćemo o tom na skoro po koju reći.

Irska i Poljska.

Često budu ove dvie zemlje sravnjivane medju sobom, pak se to i namiće čovjeku nekako samo po sebi. Prošlost obijuh zemaljah dakako je veoma različita. Mala Irska nebijaše u poviesti nikada znamenita, makar i jest istina, da je u njoj jur šestoga vieka stolovala zapadna učenost i iz njezinih školah samostanskih proizišli apoštoli kopnu. Ali dok je Boleslav Chrobry na Dnjepru i Odri podizao medjaše svomu kraljestvu i Poljska za Stjepana Batoria pak jošte pod Ivanom Sobieskim vladala cielom prostranom ravninom od baltskoga do crnoga mora te kano iztočni bedem na obranu bila zapadnoj civilizaciji a na uslugu svemu čovječanstvu, pade razciepana i nesložna Irska stranom već u dvanaestom vieku a konačno u šestnaestom u vlast Englezke. I tako traje malo da ne četiri vieka ogorčena borba izmedju Iracah i njihovih obladalacah, a nalik je u svem onako prilično na borbu, koja jur sto godinah traje izmedju Poljske i Ruske. I u Poljskoj i u Irskoj bori se narod skroz i skroz katolički s narodom inoviernim, koj upravlja nasrtaje svoje isto tako na potlačenu narodnost, kao što i na crkvu tiesno s njom sraslu. I u Poljskoj i u Irskoj mašilo se često za nezakonitimi sredstvi. Irska je mati zločinstvenih Fenijah, koji dobru stvar kaljaju potajnim krvničtvom, a demokratični izseljenici pod okriljem Mieroslavskoga, služeći se sličnimi mrzkimi sredstvi nanieše jur dosta sramote imenu poljskomu. I u Poljskoj i u Irskoj odvraća se bolji dio naroda s užasom od takovih izrodah biesne ogorčenosti, te kao što u Irskoj vodje katoličke stranke Fenijstvo proklinju na najodlučniji i najotvoreniji način, tako slave i preporučaju poljski pjesnici i filozofi, kako je to učinio imenito Krasinski, kršćansku kriepost i strpljivost kano jedini spas svomu narodu. Medjutim uhvatiše i tlačitelji sramote dio koj jih ide. Ohola Englezka izdade „Penal laws“, po kojih zakonih moradoše viši crkveni dostojanstvenici zeleno svoje ostrvo ostaviti,

Digitized by Google

nižim svećenikom nebijaše slobodno udaljiti se iz njihovih grofijah, katolik nebi smio obnašati javne službe, steći si zemljište, slobodno oporučiti, jednom riečju: katolik bijaše lišen pravah čovječanskih u pravom smislu. Pače jednom bje zaključeno, sav u šumah i barah sakriveni narod irski odpremiti na otoke zapadne Indije! Ruska izdade još prije nekoliko godinah barbarsku naredbu, usljed koje se poljska vlastela u Litvi i Volhiniji lišavaju imovine a i danas jošte drži se veći dio crkvenih glavarah poljskih u progonstvu, ili jim se, kako se običaje eufemistično reći, „u toplijoj klimi u Kazanu i Astrahanu naznačuje prebivalište.“ Stane-li se pako potlačeni narod u Dublinu ili Varšavi micati, to se hvata dvijuh državah, koje si mal ne razdieliše gospodstvo u Aziji, očita zlovolja.

Englezka je u novije doba na dobru putu, da barem dio Irskoj učinjene nepravde popravi. U kući oholih lordovah dakako da i danas jošte ima takovih, koji svakom sgodom zahtievaju nove drakonske naredbe proti Irskoj. Poznato je kako lord Cairns zahtievaše prigodom govora načelnika korčkoga, neka si vlada od parlamenta izprosi veću punovlast, da uzmogne u Irskoj postupati energično, a lordovi Harroby i Carnarvon izadjoše prvi put pred sviet sa zanimivom tvrdnjom, da će „sentimentalna politika pomirljivosti“ samo umnožiti trpljenje otoka. Sličan duh pojavi se takodjer u dolnjoj kući. Oštrije još nego-li kod lordovah bude tude prigodom interpelacije mra. Gravesa od raznih govornikah krivnja bačena na vladu, da je zakonskim predlogom glede crkve povećala razdor, pomilovav više vodjah fenijskih prevratan duh razpirila a neizvjestnim nagovještanjem o promjeni odnošajah zakupnih siromašnim Ircem u glavu utuvila tlapnju, da bi sav zemljištni posjed njim imao doći u ruke. Nu izjavilo se takodjer pravednije čustvo u govoru Brigtha. On reče, kako mu svakako i danas jošte u duši vlada uvjerenje, da se pitanje zakupno nikada nemože riešiti povoljno, a da se domaćemu seljačtvu neudieli više prava na posjed, nego-li ga ono imaše do sada; nu kako vazda tako veli on i danas, da se to smie dogoditi samo uz pravednu odštetu dosadanje vlastele, a on sam da je pripravan predložiti dotičnu osnovu. Istom za koje doba da se to pitanje može uzeti u pretres. U jedan mah zastarjele štete popraviti nije moguće. U pojedinih dielovih Irske vlada bez dvojbe zao duh protuslovja, nu ipak neka se nepretjerava pogibelj, a što se njega tiče, on da neće nikada pristati uz silovite naredbe, ako nebi bile od ljekovitih i utješnih posljedicah. U Englezkoj da prvi put sada roči parlamenat, koj pošteno hoće da uvaži sve političke, religiozne i socialne pritužbe Irske. Spasonosni posljedak njegovih nastojanjah izaći će, ako i ne umah, a ono pouzdano u poznijih godinah na vidjelo. A Irci O' Donoghue i Maguire digoše se, da posvjedoče, kako su čuveni opisi sadanjega stanja u Irskoj ljuto pretjerani, pak da ogorčenost proti Englezkoj usljed politike sadanje vlade biva dnevice sve manja. I mi nećemo da dvojimo, da će Gladstonu poći za rukom zakonskim predlogom glede irske crkve znamenito ublažiti viekove jur staru mržnju izmedju Irske i Englezke. Makar i nije taj predlog toliko potekao iz prave simpatije za crkvu katoličku, već je on većma čedo onoga liberalizma, koj radi da sve nategne na svoj kalup, te mu je zavod državne crkve u obće zazoran, a ono valja ipak u tom slučaju svakako priznati, da su se Gladston i njegovi prijatelji barem otresli one stereotipne mržnje na crkvu katoličku, koja mržnja u drugih pokrajinah liberalnu stranku siluje, te je ona pripravna radje zatajiti svoja načela, nego-li jih slieditи tada, kada bi to možda bilo na korist crkvi. Katolička crkva u Irskoj sada se jednom izbavlja iz onih gvozdenih verigah premoći anglikanske, i kao što je ona irski narod tečajem viekovah sačuvala od propasti, tako će mu ona ako Bog da jošte osjegurati liepu duševnimi plodovi bogatu budućnost.

(Sliedi konac.)

Dopis.

Rim 14. travnja. Znam kolika je želja znati pravō, što je ono bilo s besjedom preuzv. g. biskupa bosanskoga i sriemskoga i s bukom u saboru, pak što ovuda po Rimu nije tajna, a ušlo je i u mnoge listove, nije razloga, zašto da bude tajna za naš list i njegov publikum. — Ima tuda na stotine prilikah sastati se, čuti i razumiti, pak koliko sam sigurno i vierno razabrao, toliko evo vierno javljam. A evo vidim u novom francezkom listu: „La Concorde“ od 8. trav. širok izvještaj o dogodjaju s biskupovom besjedom, pak jedno vidim da se slaže s onim, što mi znamo i pišemo, a drugo već nije tajna nikakova.

Biskup Štrosmajer govorio u kongregaciji 22. ožujka besjedu, a o stvari kako je iskao red razprave; a to super schemate fidei. Besjeda je imala biti kratka, jer jedno kada iz množine mnogi želi reći svoju misao i primjetbu, razprava i kratkom besjedom mora se razvući na duge povorke govorah, a drugo biskup bio tada nekoliko bolan, što je na početku bio i spomenuo, a treći poznati razlog spomenu jošte biskup neprikladnost sabornice, gdje se i jak glas razprsne. — Umah je biskup prigovorio samomu slogu upitne osnove: nevidi se dobar i prikladan; ali kuda god misliš umetnuti i popraviti, kida se nit toga pletiva. Neupušta se zato popravljati slog; nego će samo glede naslova i začetka ote osnove za slog i glas odlukah reći tri primjetbe. Prva ide na ovu s ostalim izreku: „sedentibus nobiscum et judicantibus universi orbis episcopis“. Biskup je već prije prigovorio, pa kako svaki, tako i ovaj put udario na ovu formulu; jer je osvjedočen, da bi prema samoj naravi stvari,

Digitized by Google

saborah občenitih praksi, i potrebam ter željam naših vremenah morala biti druga izreka, i što je djelo skupna sabora, neka bi se skupnim imenom i ozvalo. — Zapovrnuto je bilo jedan put prije biskupu: da je naslov za odluke „nepromjenljivim“ ugledom tako već ustanovljen, pak je sada biskupu ošinuti, kako i jest šinuo ovom trpkom ironijom: Odgovor je ono bio nov i u saboru občenitom jošte nečuven! Ali medjuto hvala deputaciji, koja je ono, što se je reklo, da je nepromjenljivo ipak promienila, i to na bolje promjenila veleći: „sedentibus nobiscum et judicantibus“ (prije od prilike bilo: P. P. sacra assentiente sinodo). Što je i kako je deputacija započela mienjati, želi jošte dalje mienjati Štrosmajer ter predlaže umetak oli ovi: „sedentibus nobiscum et judicantibus ac definientibus de fide universis“ oli: „sedentibus nobiscum ad judicandum et definiendum de fide universis.“ — Za umetak broji tri razloga: 1. jer je takova forma bila u običaju od najstarijih koncilah, pak i onda kada su se razpravljale papinske poslanice, a biskupi su obično podpisavali se: „judicantes ac definientes subscripsimus;“ oli na prosto: „definientes subscripsimus.“ 2. Koncil Tridentinski ima na čelu kanonah: sacros. concilium in Spir. S. legitime congregatum“, a biskup svaki podpisà sa „definiens subscripsi.“ 3. Stanovite škole bogoslovi tako taj biskupom dani „judicantes“ tuku, da ostane bez smisla, što nije pravo. Svi smo, reče biskup, za ugled prve u crkvi stolice; ali braneći ugled crkve s jedne strane nevalja ga kvariti i mračiti s druge: Ugled i pape i biskupah jest ugled crkve. Kako smo svi pripravni makar i umrieti za ugled papinske stolice i vlasti, dužni smo braniti ugled i oblast biskupsku, dužni porad Boga, koji nam ju dade, i duše, koja će stati na sud božji; dužni smo braniti svoju oblast biskupsku makar istim životom, jer nije oblast naša nego božja, Bogom dana i postavljena kako i papinska. Za dokaz nabraja izreke sv. otacah. Gradja crkve cjelovita je i sva se drži skupa. Badava je tvrditi fundamenat, ako se ruše stupovi; jer kada bi pali ovi, morala bi pasti i sva crkva. Zato je sabor tridentinski branio ne samo ugled pape nego i biskupah. Spominje za dokaz dogodjaj iz sabora tridentinskoga. U sielu 17. naime, samo sbog dvie rieči „proponentibus legatis“ digoše se najprije otci Španjolci, pak zaiskaše, da se proti toj novotariji metne u zapisnik prosvjed, a granadski biskup pače zaiska od sab. tajnika revers, da je prosvjed sbilja uvršten. Učinjeno je po volji. Tu je opet Štrosmajer bocnuo rekši: Nam netreba razbijati glave, hoće-li što ili neće doći u zapisnik; jer ga niti neimamo. A bezazlena je ono „proponentibus legatis“ naprama sadanjim formulam! Biskup spomenu jošte jedan dogodjaj iz trid. sabora, da se vidi, kako se je znalo braniti biskupske pravice. Zatim reče: Za istinu, znam, kada bih branio ovu stvar pred otci sabora tridentinskoga svi bi svom snagom uza me pristali osim predgovornika (eppus Molinensis). Kako se pripovieda, biskup je ove rieči izustio mirno i bez svake strasti; ali se i od predsjedničke stolice začu glasan prigovor i od saborske većine buka. Kad se je smirilo, prelazi biskup na drugu primjetbu, a to glede protestantah. Deputacija sudinja propustila je šema, u kojem nekoje točke govore, kano da su sva naopaka načela i nauke proizašle iz protestàntizma, pak biskup Štrosmajer brani, da to reći nevalja ni porad istine ni porad ljubavi. Protivi se istini; jer prem su protestanti pogrešili, što zabaciše božanstveni ugled crkve i prem je ota oholost ljudskoga uma povoda dala krupnijemu racionalizmu itd. vendar i samomu protestantizmu i svemu tomu zametak pravi ide daleko pred 16. stotinu — a zametak svemu tomu zavodio se u obsegu same crkve, goriva bila u njoj velika množina. Ta kako bi drugčije malena iskra bila i mogla užeći onoliku vatru i požar? Nevjera 18. stotine rodila se u katoličkom narodu iz glavah katoličkim krstom krštenih (Voltaire i ostali enciklopediste); a kuga ta u francezkom narodu zarodila se prieti jošte vaviek porazom ljudskomu družtvu po svem svietu. Na to se čuje žešći žamor. Biskup nastavi. Deputacija se vara, što pušta rieči, koje vele: da su naturalizam, panteizam, ateizam itd. čedo protestantsko. Biskup Grenoble-ski (Gratianopolitanus) dokazivao je malo prvo, da su sve te nauke bile jurve za sabora nicenskoga, pak Štrosmajer sada ističe, da na te nauke mrze ne samo kat. biskupi i katolici, nego i sami dobri protestanti, pak u borbi proti tim naukam protestanti upravo na veliku su nam pomoć. U saboru žamor i ohokanje. Spominje Leibnitza, kolik je on bio muž ter istinu branio čija bi bila i u koga bi ju našao, branio kat. crkvu, pobijao naopake nauke i slogu u kršćanske obćine uvodio. U saboru žamor, predsjednik de Angelis zvoni i govori: nije tu mjesto niti vrieme hvaliti protestante. Biskup nastavi i pripovieda, koliki i kakovi protestanti ustadoše proti Renanu, a Guizot napisa knjigu (meditacije o vjeri), koja je vriedna da bude u svačijoj ruci. Žamor u saboru žestok — oko besjedišta ohokanje, Talijan rodom patrijarha jeruzalemski, kako se je potle pripoviedalo zaviknuo: Vergogna — sramota! Mrmljajućim oko katedre reče biskup: Znam da ima u knjizi, što se s katoličkoga gledišta odobriti nemože; ali zato u cielu može knjiga biti hvale vriedna. Zatim govori: Sjećam se djela od protestanta proti Renanu napisana, koje se meni čini da je u toj struci po mojem sudu bilo najizvrstnije, samo žalim što se već nespominjem imena. Na to je žamor narastao. Predsjednik Capalti dovikuje govorniku, da nije tu govora o protestantizmu, neka se nezalazi sa stvari itd. a biskup brani kroz žamor da jest. Kada se stišalo opet biskup ide nabrajati: kolikih je protestant. Njemačka, Anglija i Amerika rodila velikih muževah, pak na nje proteže onu Augustinovu izreku: „Errant, sed bona

Digitized by Google

fide errant, hæretici sunt, sed illi nos hæreticos tenent. Ipsi errorem non invenerunt, sed a perversis et in errorem inductis parentibus hæreditaverunt parati errorem deponere quamprimum convicti fuerint.“ (Po pameti citat.) Na to se diže buka: predsjednik zvoni, i dovikuje, da je crkva mati ljubeća sve; da se tu neradi o protestantih, nego o principu privatnoga suda u stvarih vjere, iz kojega sve ove bludnje proizidoše, a skupština viče, kako koja stranka misli. Štrosmajer odgovara, da niti on negovori o crkvi, nego o šemi vjere. Čuju se prietnje (biskup nečuo) i rieči: heretik je, odsuditi ga treba. Biskup će reći, da je ovakovo prekidanje jedna velika žalost sabora, drugčije je radio s protestanti sabor tridentinski, pozvao je u grad na medji njemačkih zemaljah, njihovu stvar razpravljao kao vlastitu svoju. Protestanti su pozvani. Kardinal Capalti prekida veleći, da je to znak ljubavi. Biskup nastavi: Jest dakako znak ljubavi; ali se je bojati, da bi oni čitajući ovi naslov i začetak pomislili: Pozvani smo, da se naužijemo rugla i sramote! Tud je biskup bukom nadvikan i mora prestati, kako i jest prestao o protestantih govoriti. A bio bi jošte rekao samo to: da svi protestanti kršćanskoga duha, ako se i nebroje u tielo, broje se u duh crkve; ljube Isusa oni i toliko zadržaše, ter mogu toliko zadobiti milosti božje, da bi se skoro povratiti mogli u krilo katol. crkve Isusove, ako mi nebudemo nerazboritom uvredom priečili milosrdje božje. Drugo što se tiče ljubavi, nije ljubav vriedjati rane, osim ako jih misliš liečiti; ovo pako, što je u šemi, nebi razpirilo ljubavi. Drugačije je radio Spas na studencu Jakovljevu, gdje Samaritanki sve spočita, nu blagoćom predobi ju tako, da je potle slavila Spasitelja. Drugačije je radio i sabor tridentinski.

Treća je primjetba, koju je biskup rekao: Dekret, kojim se kano popunjava poslovnik iliti red saborski, kaže: da bi se stvari u ovom saboru imale odlučiti većinom glasovah. Spominje kako su proti tomu poslovniku, kojim se do dna prevraće svih bivših saborah praksa, mnogi biskupi prosvjedovali, a da nikakova odgovora nedobiše, gdje bi se morao dati odgovor razgovetan i bistar. To je najveća nevolja sabora, jer i sadanje, a još više buduće koljeno dokazivati će, da u ovom saboru nije bilo slobode niti istine. Vjekovito i nepromjenljivo pravilo vjere i tradicije bilo je i biti će obćenito i skladno suglasje; sabor pako, koji bi nemareći za to pravilo odlučivao glede nauka vjere i zakona brojenom većinom, izgubio bi istim činom vlast vezati sviest. Zatim na koncu kako se priča, a biti će, ciela istina, reče biskup: Molim prije, nego dodje do glasovanja, da bi nam se razgovetno razložilo, što se i kako u tom pogledu misli; jer drugčije barem ja po nikoji način nebih mogao privoliti, da se stvaraju dogmata načinom novim i u crkvi božjoj do sada nečuvenim. — — Na to se digao žamor i pregovor to s predsjednikom to s otci oko katedre tolik, da je Štrosmajer poslje duga napora i borbe morao prekinuti govor ter po više putih očitujući prosvjed saći s besjedišta. Sutradan pisa na predsjednike pismo, u kojem razlaže; što je i kako i zašto tako hotio reći, prosvjeduje proti onakovu postupku i ište zadovoljštinu načinom, kakovim god legati sami budu sudili. Dogodjaj ovi bio je od znatnih posljedicah i po sam sabor, jer otci vikači poćutiše istom potle živo, da se osramotiše, a morala je biti i ozbiljna opomena na samu i na tiho ter se malko utegnuše u se, a stranka Štrosmajerova za nekoliko narasla; i drugo znatnih je posljedicah napram svietu, kamo je viest o njem krupna utekla. Ovuda se govori, da se je pruski kabinet obratio ovamo notom: ako ovako ostane, da ne samo pruski poslanik ima ostaviti rimski dvor, nego da se i pruski biskupi moraju povratiti sa sabora. Neprilika je to i zabuna takodjer za biskupe anglikanske i amerikanske. Kaže se vendar, da se većina nemari obazirati ni na što. U prošli utorak dne 12. t. m. bila je kongregacija. Tu se kušalo glasovati super schemate fidei u cielu i glasovalo se. Bilo je taj put pribitnih 589 otacah, pak od toga broja glasovala proti s primjetbom „juxta modum“ 83 otca, a svi ostali za. Treba znati, da se nije smjelo glasovati izrekom: non placet, nego s onakovom protivnici primjetbom, rad šta jih nekoji iz većine prozvaše „secta modistarum.“ Bio bi broj modistah daleko veći; ali mnogi biše jurve odišli doma na blagdane. Prabiskup ugarski pristao je nekoliko odlučnije uz opoziciju; jer očita je tajna ovuda, da je od ugarske vlade dobio lekcije. Kaločki nadbiskup Haynald bio je od prva vaviek odlučan. Od biskupah našega naroda drže s opozicijom čvrsto osim Štrosmajera, Smičiklas i Dobrila s većinom pako drže krčki biskup Vitezić, pak svi dalmatinski, osim što kad i kad malko nagne na opoziciju biskup kotorski Markić. Za ap. vikara bosanskoga i hercegovačkoga naravno nije ni pitati, kamo pristaše. — Opozicija drži sastanke iliti ćeš klubove u stanu kardinala Rauschera, koji biva sve to odlučnijim protivnikom. Tko bi bio ikada proricao, da će kardinal Rauscher i biskup Štrosmajer biti si ovoliki prijatelji, kako se sada zaufano sprijateljiše?! Biskup orleanski Dupanloup i Štrosmajer za vaviek zaufani prijatelji skupa misle, rade, snuju, rede, vode, sve vrstnije glave i jezici porazdiele si posao i besjede, kardinal Rauscher diplomatičkom hitrinom svojom mjeri i važe. Osobito je čuvstvo stojeći pred Dupanloupom, kako mi srećom stojasmo i pruženu nam ruku njegovu stisnusmo i na silu poljubismo. Onolik muž, kakova dugo godinah poznavamo iz knjigah i pisamah njegovih, a ovolika čednost, naravnost i rekli bismo prostota! Pak ona prostota jest sjajnost, koja zanosi, koliko ga putih pogledaš ili potle nanj pomisliš. U utorak poslje uzkrsa biti će opet kongregacija, a dotle otci dobiše dopust preko blagdanah. Biskup Štrosmajer upotrebi to vrieme za kratak odmor i ode danas s monsig. Voršagom u Napulj. Obećao je porad kongregacije doći već u ponedjeljak. Misli se, da bi javno sielo moglo biti Dominica in Albis; ali neima izgleda, osim ako većina bude ho-

Digitized by Google

tila nahrupice, što bi znajte, bilo od golemih posljedicah. O svetkovinah pak o koječemu želim do skora pisati; ali sam sebi nevjerujem, da ću dospiti, toliko smo tu zapregnuti. Samo ćemo spomenuti evo jošte nekoje najnovije spise.

Netom je izašla u Napulju brošura pod naslovom „Observationes quædam de infallibilitatis Ecclesiæ subjecto“ za koju se kaže, da je kardinala Rauschera. Temeljitost i sila argumentacije lasno svakomu dokazuju, da je sbilja djelo toga glasovitoga muža. Odgovara u 16 poglavjah na pitanje: da-li po nauku i naredbi Isukrstovoj, kad nasljednik Petrov sám bez nasljednikah ostalih Apostolah svjedočanstvo dà pokladu vjere, nauk od njega predložen ima se primiti i držati kano od Boga objavljen; ili treba, da se kršćanom uzmogne nametnuti taka obvezanost, da k tomu pristupi svjedočanstvo i nasljednikah ostalih apostolah?

On dakle dokazuje, da se je u vrieme mučenikah, koncilijah, otacah zahtievao omnium Ecclesiarum consensus. Evo što navodi n. p. iz Augustina (De bapt. cont. Donat II, 4, 5.): Neque nos tale auderemus asserere, quale Stephanus (Papa) jussit, nisi Ecclesiæ Catholicæ concordissima auctoritate firmati: cui et ipse (Cyprianus) sine dubio cederet, si jam illo tempore veritas eliquata per plenarium Concilium consolidaretur. Nadalje govoreć o koncilu kalcedonskom, i de tribus capitulis dolazi u dviuh poglavljih govoriti de causa Honorii i dokazuje, da je Honorij govoreći kano papa naučao herezu. U 10. poglavlju govori se o vlasti papah nad vladari u srednjem vieku, gdje dokazuje, kako je Bonifacij VIII. bullom „Unam sanctam“ hotio izreći: da se ima držati kano revelata veritas ono što ondje uči de potestatis ecclesiasticæ ad civilem ratione. Nastavljajuć dalje ob odnošaju izmedju crkve i države, i de republica christiana, pretresuje u 13. poglavlju nauk sv. Tome i školah religioznih. Premda je sv. Toma kô svi drugi njeke podmetnute texte držao za autentičke, ipak njegova prava misao de Papæ infallibilitate jest onakova, kako ju je izrazio njegov najodaniji učenik sv. Antonin „Licet (Papa) ut persona singularis ex proprio motu agens errare posset in fide, eum tamen utentem consilio et requirentem adjutorium universalis Ecclesiæ non posse errare.“ Melchior Canus, veli, je prvi Thomista, koji je papu sàma naučao nepogrešivim. Od toga vremena je ravno u skoro svih redovničkih školah nadvladalo to mnienje: ele da je to dosta, te bi se imalo držati fide certum, toga niti biskupi niti pape nisu mislili. Navodi za dokaz Bossuetovu expositio Doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ, vrlo pohvaljenu i preporučenu od pape Inocentija XI. gdje Bossuet govoreći o primatu izrikom kaže, da njeke stvari (medju njimi misli osobito na nepogrešivost), o kojih se u školah disputira, nisu de fide. Pa tu pita Rauscher, kad je i kojim načinom počelo biti de fide ono, što 1679. bijaše samo školska disputacija? Iza toga govori de Concilio Lugdunensi II., de obedientia S. Sedi debita, napokon de fidei definitionum ad temporum necessitates ratione. Zaključuje ovako: „Declaratione edita, summum Pontificem solum et absque aliorum Apostolorum successoribus de fidei et morum rebus judicio infallibili decernere, Concilia oecumenica ea privarentur auctoritate, propter quam S. Gregorius M. se ipsa tanquam 4 evangelia venerari professus est; etenim ad decernendum de fide ac moribus superflua forent, immo semper fuissent: etiam Patrum Nicænorum tempore. Hac adoptata sententia intimo Ecclesiæ antiquioris sensui bellum moveretur; insuper vero Ecclesia in omne tempus futurum privaretur auxilio, quod summis ingruentibus periculis Concilium Tridentinum ei tulisse constat, et Sedi Apostolicæ adimeretur adjumentum, cui tunc Episcopi congregati ei erant. Post Concilium Tridentinum Deo favente ad felicem exitum perductum summorum Pontificium potestas multo magis, quam cum convocaretur valebat.“

Žao mi je, što iz te divne brošure nemogu više priobćiti. Isto tako spomenuti mi je samo i drugu brošuru izpisanu od učenoga Hefele-a biskupa Rottenburžkoga, takodjer u Napulju na latinskom jeziku izdanu. Naslov joj je: Causa Honorii. Razlaže divnom jasnoćom zajedno i temeljitošću: kako je Honorij ex cathedra učio herezu; kako je koncil oekumenički o njem tako odlučivšem sud izreko te ga osudio; napokon kako su suvremeni pape i drugi tu osudu prihvatili. U drugom odsjeku još recenzira i u kratko pobija razna nastojanja i starijih i novijih oprati Honorija.

Vriedno je znati, da je onaj isti Ketteler, nadbiskup moguntinski, koji je onako ošinuo Döllingera i pobijao listove rimske u „Augs. Allg. Ztgu.“, sada jako zabunjen i malko ljut. Napisao čovjek i dao gore štampati spis, kako sam i jest vaviek toliko naprama opoziciji „contra opportunitatem“, pak mu ga poslana s gora u Rim uhvatila i zaplienila rimska cenzura.

Viestnik.

Zagreb. Na Uzkrs služio je svečanu službu božju presv. i preč. g. biskup vikar Ivan Kralj. Pjevala se prvi put misa, koju je sastavio plodan i vješt sastavitelj naš g. Ivan pl. Zajc. Vještaci vele, da priprosta ali uznosita budi sveta čuvstva i diže dušu k Bogu.

— Po sv. ulje za biskupiju djakovačku došao je ovamo i pribivao posvetbi na veliki četvrtak veleč. g. obrednik biskupski Gjuro Gamprl.

— † 10. o. m. preminuo je Stjepan Piroš, župnik daruvarski; 12. Josip Mihalic, podarhidjakon, prisjednik duh. stola i župnik kod sv. Marije u Medjumurju; 13. Franjo Žužel, župnik na Gornjoj Rieci.

Prvu dvojicu pokojnikah zahvalno će spominjati kano dobrotvore svoje stado duhovno, komu su duge godine dobri bili pastiri; dugo će jih blagoslivljati blagodarne duše pokojem vječnim. Ali uz to zahvalno spominjanje i blagodarno blagoslivljanje, kojim svako vjerno stado časti pokojnoga pastira svoga, razliegat će se trećemu pokojniku Franji Žuželu vriedno ime mnogo dalje i duže; uz pokoj vječni orit će se i slava vrlini njegovoj po svem narodu našem, koj cieni sveti žar za narodnu stvar. Poznat pobožnim dušam kano pobožan pisac molitvenika i vrstan govornik u crkvi, poznat je narodu hrvatskomu Žužel kano srčan i pravedan zastupnik i zatočnik u saboru i skupštini. Ponosan sin junačkoga grada ostao mu vjeran do konca. Slabo i bolno tielo nedalo poživjeti plemenitu i oduševljenu svećeniku i rodoljubu, da još većma pokaže snagu duha svoga, da još veće steče zasluge za dragi narod, za koj je pošteno, neustrašivo, neumorno — živio, radio, trpio. Dilexit justitiam. Vječni mu pokoj i slava!

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 17. Tečaj XXI. U Četvrtak, 28. Travnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Samostan ljepoglavski.

Historička crta.

Piše *Ivan Krst. Krapac.*

Diva Parens! nostri cum Nato moenia claustri
Protegat, illa prece haec: ast Deus auxilio,
Cum reliquis sanctis praesto sit cultor Eremi
Paulus, qui fratres dirigat atque Patres.

Hoc tibi Paulinae gentis generalis, amicus ordo sacer, Bratulić
Dedicat artis opus, Zagrabii, invictus Romanus sponte
Monarcha, cum Cleri fasces prendere posse dedit Anno MCDIII.

Napis na izvanjskih vratih pred crkvom

Tko nije putovao dičnim Zagorjem, neka neštedi truda ni novacah, da ne razgleda otu hrvatsku Švajcu, da se ne nadivi romantičnosti, koju mu pruža brdovito Zagorje. — Stare gradine, kojih broji podosta, sjetit će ga na davnu prošlost minulih stoljećah, upoznat ga sa zgodami i nezgodami svoje otačbine. — U tom divnom predielu naše domovine leži kraj potočića Bednje nedaleko od Ivanca obće poznano mjesto Liepa Glava njegdanje sielo Pavlinah, a sada zloglasno sa uzničkih tamnicah. O samom samostanu ljepoglavskom i dotičnoj za sada župnoj crkvi, nakan sam, vjeran svomu obećanju, koju prozboriti. Neka nitko od štov. čitateljah neočekuje od mene Bog zna kakovu duboku historičku razpravu, buduć da takovoj dorastao nisam, i što imam većinom se osniva na tudjih podatcih i historičkih spisih. U samom početku nameću mi se gordički čvorovi glede sama imena „Liepa Glava.“ Njeki misle, da bi se Liepa Glava imala polag etimologije izvoditi od latinske rieči „lupus“ i hrvatske „glava“, dakle Lupoglava. Nu s vremenom, da bijaše usljed bielih haljinah pavlinskih prozvana Liepa Glava. Svatko će uviditi, da je takovo izvadjanje smiešno i silovito, buduć bi se imalo ponajprije to dokazati, da je latinski jezik bio za onda skroz u Hrvatskoj i od prosta puka razumljiv; jedino tada mogli bismo doći na takovu nomenclaturu. —

Mnogi opet misle, da se ime Liepa Glava osniva na njekoj starodavnoj pričici, koju pripovieda stari historik Ivan Kristolovec, i koju je pričicu upotriebio u svom govoru Mirko Esterházy, kasnije biskup zagrebački prigodom jubileja samostana ljepoglavskog g. 1700.

Priča se najme, da je početkom 13. vieka živio njeki siedi vještac u gustoj i pustoj šumi blizu gore Očure. Njekoga dana pogleda otaj siedi starac sav uzhićen goru Očuru, te reče ljudem okolo sebe se skupivšim: „Idite kroz goru Očuru, pa kad dodjete na ono mjesto, gdje se magla u vis diže, tamo ćete naći vučicu sa okotjenimi vučići. Na tom mjestu, koga vam označih, gdje je sada gusta šuma, za 100 godinah dizati će ponosno prama oblakom sjajna crkva svoju liepu glavu.“ Ljudi odu, te zbilja nadju sve onako, kako jim starac proreče. Na to će jim siedi vještac: „Vi koji ste vidili, preživjet ćete mene, kazujte dakle djeci svojoj, što vam prorekoh, a vi vidjeste za gorom Očurom. . . . Medjutim i ota pričica ima se uzeti cum grano salis. Poviest nam bo jasno kaže, da je za vrieme, kad bje samostan ljepoglavski sagradjen, bilo u onoj okolici veliko imanje sjajne porodice Bebekovacah, pače što više ciela okolica bila je napučena ljudmi, koji dosljedno zaista imadjahu svoje pašnike, livade, polja i trsja kakova takova. Bjelodano dakle odatle sliedi, da nestoji ono gatanje sieda vještca, da su bile u onoj ravnici, gdje je sada samostan ljepoglavski, za onda guste mračne šume pristanište divljoj zvieradi.

Vjerojatnije bi bilo u tom pogledu slieditи mnienje Ivana Kristolovca, koji tvrdi, dakako na temelju drugih, da ime Liepa Glava proiztiče od liepe sjajne gradine, koja je ponosno uzdizala upravo kraj kapelice sv. Ivana na brežuljku Gorici, što se točno razabire i dan danas iz tamošnjih

Digitized by Google

razvalinah. Njena impozantna veličina i izvanjska sjajnost, kojom je nadkriljivala svu okolicu i njena imanja, dala je bez dvojbe povod tamošnjim za onda žiteljem, da su ju tako sjajnu prozvali „liepom glavom.“ A s vremenom, kad je nestalo stare gradine, prenieli su otaj naslov na samo mjesto skupa sa tadanjim samostanom pavlinskim.

Ciela okolica ljepoglavska spadala je njekoć, kako nam poviest kaže, slavnoj grofovskoj obitelji Bebekah (njeki pišu Bubek).

Bile su pako dvie grane pomenute obitelji Bebekah, jedna magjarska, iz koje bijahu mnogi vojvode i palatini, a druga hrvatska, od koje bijahu njeki bani hrvatski. Na svu žalost izumrie prije hrvatska grana obitelji Bebekah nego magjarska. Zadnji potomak hrvatske porodice bijaše Ivan, sin Stjepana i Margarite. [1])

Po izumrću hrvatske grane, prešla su dobra hrvatskih Bebekovacah najme: Varašdin grad, Koprivnica, Krapina, ista Liepa Glava i t. d. na grofove celjske; je-li sada po neposrednom darovanju Šišmana i Marije kraljice ugarske ili pako po nasljedstvu ženskom; biti će valjda ovo potonje, kako ćemo domala čuti.

Oti grofovi celjski stolovahu prije duže vremena u gradini Sannegg [2]) kraj Celja, nazivali bi se takodjer i grofovi Ortenburžki [3]), dok nedodjoše u posjed onih dobarah, koja su pripala po izumrću hrvatskih Bebekovacah, kraljevskomu fiscu.

Pošto bi grofovi celjski zadobili tako silni posjed, Herman II., komu veoma omili red sv. Pavla pustinjaka, sagradi s gole pobožnosti prema Bogu i štovanja prema redu pavlinskomu manastir ljepoglavski s crkvicom na čast B. D. Marije u nebo uzete na podnožju brežuljka Gorice, na kom brežuljku se je njekoć ponosno uzdizala sjajna gradina, postojbina dičnih Bebekovacah na mjestu, gdje je sada crkvica sv. Ivana krstit. predteče gospodinova. Crkvicu dao je istom god. 1415. po zagrebačkom biskupu svečano posvetiti. Samo ljeto, kad bje upravo samostan ljepoglavski po Hermanu celjskom utemeljen, označiti se točno neda, buduć su usljed burnih ratobornih vremenah turskih svi vjerodostojni historički podatci uništeni. Nu svakako neće biti veliki anachronizam, uztvrdimo-li, da je Herman celjski okolo g. 1400. utemeljio samostan ljepoglavski. Odtuda dolazi ona starinska obće znana izreka:

„Quater centenis post mille volutis
Exurgit pulchrum nomine reque caput.“

Dakako da tu o kritičnosti neima ni govora. Ali nije drugačije, kada se sam Benger, zaslužan historik, ovako u pogledu manastira ljepoglavskog tuži: „Dignum foret primos Lepoglavensis coloniæ Cœnobiarchas recensere, sed temporum injuriæ et gesta & nomina eorum nobis inviderunt, adeo ut neque, quis primus fuerit loci hujus superior, nec qui religiosi cœnobitæ, inter funesta bellorum & incendiorum busta remanserit.“

Ne samo da je Herman celjski podigao samostan ljepoglavski, već mu i darova mnoga posjedovanja: tako Sestrunec, Budim, Purgariju, gdje je kapela sv. Jurja, Bulišinec i Gredu s Očurom, za briegi pako posjed Veternicu ujedno sa imanji Krepičevci i Kuzminci, dakako više po nagovoru svoga ljubimca sina Fridrika. Godine 1406. postade isti Herman, knez celjski, ujedno tast kralja Šišmana, banom čitave Hrvatske i Slavnije, što se jasno razabire iz povelje kralja Šišmana u pogledu manastira Garićkog. —

Bit će možebit komu stvar zamršena i nejasna, kako dodje iznenada Herman II. knez celjski i utemeljitelj manastira ljepoglavskog u milost kralju Šišmanu, da postade banom hrvatskim, pače što više, da zadobi u Šišmanu kralju zeta svoga, a po tom dakako silna ona imanja u Hrvatskoj po izumrću Bebekovacah, koja zauze kraljevski fiscus.

Tečajem razložbe ciela će stvar jasnom postati! Ponajprije valja mi spomenuti u kratko, kako je došao Šišman do priestolja kraljevskoga. Smrću Ljudevita, g. 1382. ponude Hrvati svoju krunu Karlu Dračkomu, rodjaku pokojnoga Ljudevita u Napulju, koji je bio prije kapetan Senjski. U to ime pošalju Pavla Hrvata, biskupa zagrebačkoga, priora Vranskog, Ivana Paližnu i mnoge ine svjetske dostojanstvenike, da nagovore Karla, neka bi se dao skloniti da uzme hrvatski priestolj. Karlo privolji, te bude mnogobrojnom pratnjom uveden g. 1385. u Zagreb. Tako smo mi imali svoga kralja u Zagrebu a Magjari svoga u Budimu. Nu domala nagovore Karla Dračkoga, domaćom vladavinom nezadovoljni Magjari, da prime i magjarsku krunu. U zlokobni čas zaputi se u Ugarsku, te se dade kruniti. Medjutim udova pokojnoga Ljudevita Jelisava i njena kći Marija, nemogavši to pregorjeti, odluče se osvetiti. Pozovu Karla u svoj dvor, te ga dadu ubiti u potaji g. 1386. po Blažu Forgaču, koga zato obilno nagradi zlobna Jelisava. — Nad tim bogumrzkim umorstvom listom se dignu Hrvati, te pravednim gnjevom plamteći navieste Magjarom rat. Kraljica Jelisava i njena kći Marija po nagovoru Nikole Gorjana palatina ugarskoga dodju osobno u Hrvatsku g. 1386. da utaže uzrujani narod hrvatski.

---

[1]) Gledaj Ratkay lib. 3, zatim „Anales lepog.“ „Benger“ i Litvanfy sbore o tom.
[2]) Vidi Valvazora.
[3]) „Ortenbourg“ okružje u Koruškoj usljed Valvazora.

Digitized by Google

Došavši u Gorjane u Slavoniji, te probavivši jedno vrieme kod Nikole Gorjana palatina u gradu Gori, krenu put Hrvatske pod Ivanišom banom i priorom Vranskim Ivanom od Paližne. Pratnju kraljičinu suzbiju, a Nikoli Gorjanu i Blažu Forgaču, kao sukrivcem smrti Karline odsjekoše glave. Kraljice odvedu najprije u grad Ivanić, zatim u Kalnik, a najkasnije porad veće sjegurnosti u Novi Grad kod mora, a za pol godine kasnije dade Jelisavu u Novom Gradu zatvorenu zadaviti Ivan Paližna prior Vranski. Dočim se oto sbilo, zamole privrženici Marijini Mljetčane za pomoć, da dodju po moru pa oslobode kraljicu. Medjutim hrabre mišice hrvatske nadvladaše Mljetčane i ugarske čete. Kada doznaše Magjari, pozovu Marijina zaručnika Šišmana, brata češkoga kralja Većeslava IV. u Ugarsku, pa ga načine vrhovnim zapovjednikom ciele vojske, koja bi imala udariti na Hrvate; on s njom prodre do Koprivnice, ali ga želja prodje s Hrvati se ogledati, već se povuče kući. Magjari u sdvojnosti, da neće više vidjeti svoje kraljice Marije, okrune na brzu ruku Šišmana za kralja. Šišman tim ponosan, zahtievao je, da ga i Hrvati priznadu za svoga kralja, ujedno moljakao stališe i redove, neka bi mu pomogli proti narodnoj stranki boj voditi. Dakako da se je našlo i u tadanje doba podmitljivih pristašah Šišmanove stranke, kao što bijaše Ivan Frankopan, knez krčki i modruški, Pavao Zrinjski, Vladislav od Lužnice i t. d. Osloniv se na svoje privrženike prodre Šišman najprije u Banat, zatim dalje, da si Hrvate podčini. Ivan Frankopan, knez krčki i modruški, uz mljetačku pomoć i brodovlje odvede kraljicu Mariju iz Novog Grada kroz Dolac u Lici najprije u Senj, pa odovuda uz veliku pratnju podkupljenih pristašah Šišmanovih u Zagreb. Tu se dade Šišman vjenčati sa Marijom, a Frankopanu na dar pokloni grad Cetin. Domala podlegnu izdajstvom grad Djakovo, Ilok, Valpovo, Kamenica i Požega. Nikola Gorjan sin palatinov predobi grad Kalnik za Šišmana, a Vladislav Lužnički grad Ivanić. — Nezasitan jošte tim naloži kazniti kanonike zagrebačke, jer je dočuo da kupe vojsku proti njemu. Jednim danom na znak zvonovah nahrupe gradjani gričani (gornja varoš) oružanom silom na Kaptol, opliene kanoničke kuće, a blago si hajdučki prisvoje, poharaju biskupov grad sa prvostolnom crkvom, na što ih Ivan biskup zagrebački izobći, te jim nije smio nijedan svećenik puna 3 mjeseca čitati sv. mise ni podjeljivati svetotajstva. —

Tako se je dakle dovukao Šišman do priestolja, te premda se je hvastao svojom pobjedom, stećenom dakako pomoćju kletih izdajicah, to je ipak samo naslov nosio kralja hrvatskoga, jer ga nehtjedoše dugo vremena priznati za svoga kralja. Medjutim njemu se svakako pohtjelo krune hrvatske, a ne gola naslova, pa zato odluči oružanom silom iznovice udariti na Hrvate, a oni nebudi lieni uzprkos Šišmanu, da se domovina već jedared uredi, te oslobodi groznog meteža, pozovu na priestol Vladislava, sina ubijenoga Karla. Kad to začù Šišman, da uništi namjeru Hrvatah, narine jim 2 bana, Pavla Bešenja i Pavla Peča. Otaj postupak uvriedi i njegove pristaše tako, te mu se mnogi iznevjeriše. — Medju ostalimi spominjem Mirka Bebeka iz porodice one, kojoj pripadahu imanja ljepoglavska, kao što sam to na početku spomenuo. — Šišman pun bojazni, da nebi posvema narodna stranka mah preuzela, uteče se iznovice svojim kolovodjam: Nikoli Gorjanu, sinu umrvšeg palatina, knezovom celjskim i knezovom Frankopanskim, te ih zamoli, da unište narodnu stranku, a da jim to uspješnije podje za rukom, imenova god. 1406. Hermana II. kneza celjskoga banom hrvatskim, koji, kako čusmo, utemelji manastir ljepoglavski. Ali sve mu bijaše uzalud, istom onda pozdravio ga je Hrvoja u ime ciele Hrvatske za kralja, kad je Vladislav protuzakonito i po nevjeri prodao g. 1409. republici mljetačkoj grad Zadar s otoci. —

Pošto je Šišmanu umrla Marija kći Ljudevita kraljica Ugarska, a on udovcem bio punih 10 godinah, vjenča se sa Barbarom, kćerju Hermana celjskoga. Njemu tada dade kao svomu tastu mnoga imanja po Hrvatskoj i cielo Zagorje, koja zauze kraljevski fiscus.

Jasan je indi odnošaj medju Šišmanom i Hermanom II. celjskim, banom hrvatskim i ujedno utemeljiteljem manastira ljepoglavskoga. Šišman umre god. 1437., s Marijom prvom ženom nije imao djece, nu s Barbarom celjskom zadobi kćer Elizabetu, koja kasnije podje za Alberta vojvodu austrijskoga a kasnije kralja ugarskoga i hrvatskoga, koga pozdravi u Požunu od strane hrvatske Matko Talovac. — Otaj Alberto domala umre g. 1439. te ostavi Elizabetu svoju suprugu noseću. Ugri zabrinuti, da jim nebude kraljevina bez kralja duže vremena, ponude Vladislavu poljskomu s dozvolom Elizabetinom, on prime krunu a i Hrvati ga priznaše za kralja. Medjuto porodi Elizabeta sina posmrtnoga Ladislava. Jedna stranka pristane sada uz nju i sina njena, a druga uz Vladislava. Jelisava pobježe sa sinčićem i s krunom Frideriku caru, a Vladislav dodje, te se dade okruniti krunom, što bje uzeta s jedne statue sv. Stjepana. Nu vladao je samo četiri godine, a zaglavi kod Varne pri crnom moru u križarskoj vojni proti Turkom god. 1444. U na-

Digitized by Google

grobni pločnik bijaše urezan (ukljesan) sljedeći Epitaphium: [1])

Romulidæ Cannas, ego Varnam clade notavi,
Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi Pontifices jussissent rumpere fœdus
Non ferret Scythicum Panonis ora jugum!

Po smrti Vladislava, buduć je Ladislav bio jošte maloljetan, a Friderik ga nije pustio od sebe, pozovu Magjari Sibinjanina Janka, da upravlja kraljevinom ugarskom, a hrvatskom neodvisni bani knezovi celjski Friderik i Ulrik. — Nu pošto bi ga stališi na saboru sakupljeni zahtievali, odpusti ga Friderik, da kraljuje u obiuh kraljevinah. Za njegova vladanja postadoše Turci sve to smjeliji i biesniji, predobe Srbiju i dopru do Biograda, gdje ih Sibinjan Janko s Ivanom Kapistrancem pobjedi poubiv do 14.000 Turakah i sjajan plien zaplieni. Otaj užasan poraz ogorči Turke još većma tako, te su sve to više stali navaljivati na Slavoniju i Hrvatsku. Za kraljevanja Matije Korvina sina Sibinjanina Janka, kad je boj vodio u Českoj po smrti Jure Podiebradskog za krunu česku, upotriebe Turci otu sgodu, da podjarme Hrvatsku, koja ciela uzdrhta kô list na drvu od straha pred Turci. Kolik je strah zavladao Zagrebom gradom, vidi se odtuda, što je Matija dao zapovied, da se ima kuća Cistercitah porušiti, koja je stajala blizu crkve sv. Marije gdje je sada župni stan. S toga i danas jošte nazivlju ulicu izza kanoničkih kućah Opatovinom. Cistercite razidjoše se po drugih samostanih, jedini opat ostao je do svoje smrti u Zagrebu. Uzrok s koga naloži kralj Matija porušiti samostan cistercitski, bio je taj, jer je bio na vrlo sgodnom mjestu po neprijatelja, tako, da kad bi ga bio predobio, lasno bi mu bilo i Kaptol osvojiti. Od to doba najme god. 1476. nesta cistercitah iz Zagrebu, a pod zidom, i u današnjoj Opatovini naseliše se gradjani većinom meštri, što se razabire iz zaključka kaptolskoga. [2]) Bijahu pako oti naseljenici podložnici kaptolski usljed naloga (naredbe) kralja Matijaša. Jedan dio Turakah od 17.000 izbilja provali g. 1483. u Hrvatsku, opliene ju i oplačkaju a samostan ljepoglavski na samo Bartolovo upale i sa zemljom sravne, prodru u Kranjsku i Štajersku zaplieniv silno blago i zarobiv množtvo kršćanah, ali jim loša sreća u dio pade, jer bijahu vraćajući se kući hametom poraženi kod Dubice. [1])

(Sliedi dalje.)

[1]) Aeneas Sylvius i Spondanus kažu, da ga je Julian Kardinal, papin legat na boj sklonio.

[2]) Gledaj Arkiv kaptolski: Godine 1477. u ponedjeljak po osminah velike gospe zaključi Kaptol zagreb.: „Attendentes, quod municio Capituli sine populi inhabitatione nullatenus custodiri et deffendi possit, quorum quicumque ex dominis, loca in Curijs siue (h) ortis pro disposicione domorum inhabitare volentes iuxta limitacionem et ordinationem illor. qui per dominos ad id fuerint deputati dare seu admittere recusaverit, aut quoquomodo contradixerit, eorum extunc sine omni misericordia proueutibus et consorcio canonicalibus tamquam infidelis et periurus priuabitur eo facto, quod contra comodum et utilitatem reipublicae iudicabitur rebellari.“

Irska i Poljska.

(Konac.)

Usuprot ako se obratimo k drugomu narodu, o kojem je govor, ako pogledamo na Poljsku, koliko je ona u ruskoj vlasti, to vidimo tude žalostno i prežalostno stanje. „Augsb. Allg. Ztg.“ časopis, koj nije nimalo sumljiv, da prijateljuje s Poljaci, objavio je svietu nekoliko člankah o tom stanju, a mi vadimo odatle onaj ulomak, koj se proteže na uzgoj i obuku. Tu se veli:

„Gdje bi se u historično doba jurve čulo, da koja vlada privatno elementarno obučanje u jeziku materinskom i vjeri kršćanskoj pod kaznom zabranjuje i sbilja kazni? Gdje bi se našao u kršćanskih i civilizovanih državah stariji koj primjer, da koja vlada radi oko toga, da obstojeća učilišta i obrazovne zavode umanji i ukine, neprestanim povisivanjem školarine, povećavanjem ciene za školske knjige i drugimi samovoljnimi naredbami polaz škole da sve većma stegne i osiromašenomu narodu učini nemogućim? Gdje bi se ikada čulo, da se od cielih učiteljskih sborovah, medju njimi od premnogih istom prije malo godinah iz tudjinstva u zemlju pozvanih i stalno namještenih učiteljah iznenada zahtieva, neka se nauče tudj njim težak jezik, pak da se učitelji bez takova ili slična naloga ili uvjeta namješteni, ako nisu učinili, što je u stvari samoj ili u načinu većinom nemoguće, da se takovi bez primjerene odštete službe i kruha lišavaju? Gdje bi se to dogodio ili samo bilo moguće, da se učenici stavljaju pod upravu i nadzor ljudih, koji niti u znanstvenom niti u pedagogičnom, niti u socialnom niti u moralnom pogledu za oto ni s daleka nisu sposobni, koji se obrazovanošću uma i srca od polubarbarskih podčastnikah tako malo razlikuju, te se u učionah pred učenici dadu zanieti do najsurovijih psovakah, pače i do šakah proti učitelju? Gdje bi se spalo tako duboko, da se učenikom najkrupnije pogreške proti školskoj svrsi i stegi oprštaju, samo da se navedu na političko izdajstvo samih sebe i na sudjelovanje u demonstracijah domovini neprijateljskih, pače da učitelji i ravnatelji učionah sami priliku pružaju i prozivlju na nevaljalštine i opačine u mjestu, gdje se mladež ima obrazovati? Gdje bi se bilo došlo na to, zlorabiti zadane sastavke školske, natjerati mladež, da pogreške i mane u značaju vlastita naroda što ružnije, upravo unatoč proti istini opiše, a zatim takove školske radnje kano tobože dobrovoljno, u nevinosti i

[1]) Balth. Krčolić: De regnis Dal. Croat. et Slav. et Spondanus.

Digitized by Google

iskrenosti očitovano vlastito priznanje bezazlenih djetinjih dušah iznieti na javu pred krvnim neprijateljem, gospodujućim narodom? Gdje bi se igdje u svietu drznulo gojišta budućih gospodjah i majkah toliko sniziti, da budu legla bestidna koketovanja i ašikovanja u duhu protunarodnom, da se tako sa sadanjim naraštajem i budući već u klici odrodi, pokvari, izopači? Sve to, i sve ostalo, što se u tom smjeru djavolske skvarenosti izmisliti i izvesti može, tjera se već dosta dugo, imenito pako i najjače od polovice ovoga desetka godinah, u Poljskoj nenadkriljenom bezsramnošću.“ Rado ćemo uzeti, da je taj opis pretjeran. Nu to stoji, da je u Litvi poraba jezika poljskoga u obće zabranjena, da se u kraljevini poljskoj jezik ruski u svih učevnih zavodah počima uvoditi kano jezik nastavan, da se po petrogradskom katoličkom kolegiju i u crkvi nastoji narinuti poraba jezika ruskoga, da se odmetničtvo od crkve katoličke promiče na svaki način, da je napokon s ukinućem financialnoga ravnateljstva u Varašavi svaki se trag zameo oblasti autonomnoj. Sasvim tim nehvatamo se u kolo onih, koji drže za nemoguće, da bi Ruska okrenula s puta, kojim je udarila od g. 1863. I Rnska ima svoje Harrobye i Carnarvone, a imat će jednom valjda i svoga Gladstona. Ona centralistična družba, kojoj je duša Katkov a „Moskowskija Viedomosti“ najviernija jeka, nerazlikuje se dakako ni za vlas od drugih centralistah. Ovi se klanjaju samo jednomu kumiru, svomu državnomu načelu, to je njihovo omilje, tomu molohu pripravni su žrtvovati sve, spas države i sreću narodah. Toj je družbi pošlo za rukom poljskim ustankom za vrieme učvrstiti svoj ugled, te sveudil jošte živu od stare „slave“ stečene g. 1863. i 1865. Nu ako gdjekoji državnik ruski i danas jošte svuda vidi poljske spletke, to su riedki u Ruskoj, koji vjeruju toj priči, pak nadriliberalizam moskovskih prorokah postaje sve to više krnjav. Po svoj prilici budućnost nije njegova i u tom krugu netreba tražiti Gladstona. Ali ima još jedna silnija stranka, koja se u burno doba posljednjega desetka uklonila na stranu, a sasvim tim djeluje ne neznatno, te će po svoj prilici djelovati i ojačati još znatnije. To je konservativna stranka „Viest.“ Ova je stranka drakonske, stranom komunistične naredbe, što su se u Poljskoj uporavljale pod upravom Milutinovom, vazda zabacivala, odluku o silovitoj prodaji poljskih dobarah u zapadnoj Ruskoj odlučno pobijala, i koliko je uzrujano stanje u Ruskoj dopuščalo, preporučala pomirenje s Poljskom. Čas pomirenja možda je još daleko, ali doći će tako sigurno, kako je došao Irskoj, na spas narodu i crkvi.

Nešto o stanju crkve u Ugarskoj.

„Magyar Allam“ donio je ovih danah veoma poučan članak, kojim pozivlje ugarske katolike na obranu hierarhije, što udaraju na nju radikalni listovi i sabor. „Mi prizivljemo na veliko občinstvo, veli se tude, da-li, mi katolici možemo duže da šutimo? a to tim većma što je superintendencija helvetske vjeroizpoviedi s ove strane Tise na poslaničku kuću upravila molbu, neka nam se autonomija uzkrati i oduzmu crkvena dobra, što jih je po njezinu mnienju zaostalo vrieme poklonilo. U poslaničkoj kući nije to ostalo bez uspjeha. Budući da se dokazalo, kako se naperilo uništiti hierarhiju, da se uništi katolicizam, pak ugrabiti crkvena dobra, da iznemognemo, to dižemo glas svoj i pozivljemo veliko katoličko občinstvo na obranu crkve. Jur s davna smo slutili, kakova je to dobra volja protestantizma, koj predobivene za se katolike zavodi na agitacije, te smo uvjereni, da su dobra, što jih crkva katolička pod upravom hierarhije ima, kamen smutnje. S toga obstoji borba. S toga se naše uredbe, biskupi, redovnici grde i ruže štampom, gadnom knjigom, slikami, pozorištem, da se puk u religioznih čuvstvih svojih, u svojoj oddanosti naprama svećenstvu uzkoleba; pače na revnu našu katoličku braću, koja se zanimaju crkvom i druge pozivlju da ju brane, baca se blatom i napada se na nje sramotnim prikorom. S toga se u štampi i družtvenih krugovih podigla vojna za škole zajedničke proti katoličkim, nebi-li se tako i crkvena dobra učinila zajedničkimi. S toga se podupire borba proti katolicizmu u sboru zakonodavnom, a proti autonomiji, koja se stala razvijati, podigli se gromovni glasovi, da se ozloglasi svećenstvo i uzdrma vjera katoličkih viernikah. Hierarhija, to jim je zapreka u svem, hierarhija i autonomija to su jim protivni pojmovi; gdje obstoji hierarhija, tu nemože da obstoji autonomija, to vele da je nemoguće. Mi katolici, kojim je stalo do autonomije katoličke, mi si ogradjujemo, pošto se javna borba proti katoličkoj crkvi zametnula, proti svakomu tudjemu uplitanju. Složimo se, da se probudi katolička sviest u puku našem, koj osjeća kano katolik, koj neće dopustiti nikada, da se katoličkoj crkvi ugarskoj ugrabe prava i dobra, koj je pače pripravan, ako bi trebalo, braniti ju svojom krvi; složimo se, jer protivnik nespava, već radi da za sebe osvoji puk, stanimo mu na put, da ga neosvoji još većma.“ — U drugom opet broju donosi isti list članak, podpisan od više katoličkih svjetovnjakah, gdje se s ostalim veli ovo: „Molimo i pozivljemo sve dobre katolike u našoj domovini, budući da nas osam milijunah katolikah druge vjeroizpoviedi u kraljevini sv. Stjepana drže za tudjince, te rugom na nas udaraju i dosjetkami, neka se na obranu crkve slože, iz sna probude, te proti agitaciji neprijateljah naših neka pokažu u prilog razvijajućoj se autonomiji ne samo učešće srcem, već najodlučnijim radom. Jako smo sagriešili, što smo dosele šutili; neprijatelji su u vrstah katoličke braće naše posijali korov; dok se je odgodjala autonomija i oklievalo pristati uz visoko svećenstvo, uhvatila je zla volja sgodu, da radi potrajnije i ruši. Molimo dakle visoko svećenstvo, neka izvoli narediti, da se čim prije sazove autonomna skupština, jeda bi se katolički puk sakupio, jer agitacija raste dnevice sve pogibeljnijim pravcem. Mi scienimo za nuždno, neka bi se na obranu katoličkoga puka stvarale obrambene družbe. Radi prosvjete katoličkoga puka dizat nam je glas čim brže i silnije to u štampi to u družtvenom životu, da ga obranimo od agitacijah i opomenemo na zlobu, koja radi crkvi ugrabiti prava. To nam

Digitized by Google

je raditi tim većma, što nas vlada nepodupire, a isto tako u poslaničkoj kući većina nimalo naša prava nebrani; jer kada se radi o protukatoličkih pitanjih, izčezava većina i premda skrajna ljevica i ljevica nepomirljivom mržnjom rade proti njoj, slaže se ona tada s našimi protivnici. S toga nemože nam nitko da zamjeri, ako glas svoj dižemo, mi nećemo da agitujemo, mi hoćemo samo da se branimo proti agitacijam i pogrdam, a na to svakako imamo pravo. Mi štujemo religiozno uvjerenje svačije i zakonom priznana prava svake vjeroizpoviedi; ali upravo s toga zahtievamo punim pravom, neka se takodjer štuju prava katolicizma, pak budući da se pod izlikom slobodoumlja naumilo podkopati najpravednije probitke naše, to pozivljemo katoličko občinstvo na obranu crkve.

Dopis.

Rim 20. Travnja. Ove su godine svečanosti velikoga tjedna kako i uskrsne obslužene sve u bazilici vel. sv. Petra, pak i one, koje se drugčije drže u kapelah vatikanskih dvorovah po imenu u sikstinskoj. — Tako je sv. otac naredio porad saborskih otacah; jer sikstinska kapela makar je to dosta velika crkva, puna je svakojakih ogradah i pregradah, pak bi sami saboraši zapremili prostor, a kamo bi ostala visoko rodjena čeljad? Ako i bi drugčije visokom preporukom čovuljak našega stepena dobio u ruku kartn a laktovima napravio štogod prostorca za oko i za sapu oduška, ove godine nebi bilo moguće ni toliko, ter bi nas za sigurno bilo minulo. Nego druga je nevoljica bila ota, što je u bazilici neprestani žamor i vreva, i što vele, da u njoj pjevanje neima one moći i jeke, kakova se sipa i odbija o zidine za to napravljene sikstinske kapele. Sve jedno je: bilo je toliko, ter mogosmo dobro razabrati, što je i kako je. — Velik sbor u svojoj ogradi na desnoj strani svetišta pjeva vrlo skladovito i točno; nu Zagrebčana obvikla vještu crkvenom pjevanju nemože presenetiti i zanieti. I opet velju, da je pjevanje milo i vrlo skladovito; nu pokle je čovjek proštio onolike hvale o tome rimskom sboru pjevačkom, pokle mu je mašta naprvo stvorila rajske glase i zvuke, nečuje eto tu, što je očekivao. — Pak se i kaže, da sbor jako popušta i pada, čemu je prvi, ali ne jedini uzrok silni trošak. Zagrebčani si mogu vrlo lahko pomisliti to pjevanje, ako prisile maštu da jim proizvede figuralnu misu, kako obično biva u matici crkvi, samo bez glasbilah, i samo što eunuhi (da nereknem grde hrvatske rieči) i dječaci divnom lahkoćom i bez umora drže višinu glasa. Neima u sboru ženske glave, ali ima dosta ženskih glasovah; neima glasbila, ali figuralnoga pjevanja umieša se tu u istu passiju t. j. u pjevanje muke Isusove, kada vas sbor kano turba prihvati; jer passiju pjeva sbor pjevački. — Glasbila nisam čuo u Petrovoj crkvi ni na Veliki Četvrtak ni na Uskrs, osim što na Uskrs, kada sv. otac božanstvenu žrtvu diže, iz kube trublje sbilja divnom milotom zatrube i prate najsvetiji čin. — U Petrovoj bazilici kapele služe kano posebne crkve, pak tu obslužavaju se svečanosti sa svirkom, a n. pr. u krasnoj gvozdenom rešetkom ogradjenoj kapeli della Porta stoje orgulje i kor za svirače i pjevače, i tu se za visoko rodjenu čeljad (gospodje moraju doći u crnini, a tako i gospoda u crnu fraku) služi misa i ostala svakojaka pobožnost s krasnom, kako kažu, svirkom i pjesmom. — Držte Zagrebčani slavni običaj, kako ga od gorljivih predjah primiste. U Rimu ima daleko više i kamo jačih silah umjetnih, nu crkovno pjevanje ako nesmiem reći, da stoji uzpored s rimskim, a to za rimskim nije daleko, a jest pred pjevanjem mnoge glasovitije prvostolnice, do kuda sam samo ja svieta vidio i čuo. Na veliki utorak u večer bio je u dvorani „Dantesca“ pokraj vrutka Trevi pjevan „Stabat Mater“ čini mi se kano i „Miserere“ od Palestrine. Veliku dvoranu, osim što je skoro polovinu zapremilo pjevalište, napunila uz ulazninu od 10 lirah visoka i bogata (osim nas i nekolicine nam ravnih) gospoština. Kompozicija je prekrasna, a iz stotinah grlah mužkih i ženskih izvedena majstorski, pa istoga mene razigrala i raznihala.

Po običaju, pokle u Vatikanu sabor stoji, izašao je za veliki tjedan i uskrsne blagdane program i otcem saborašem obznanjen svaki čin, i kakovo kada odielo imaju obući i kamo stati. — Pred papom u procesijah, a u ruhu crkvenom bilo je stupati samo nekojim za to odredjenim biskupom, a idu vaviek redovito nadbiskupi, prabiskupi, patrijarhe i kardinali. I to je sa svećenstvom od dvora bila svaki put duga procesija, ter povorka biskupska s traga nebi se mogla pravo ni pružiti. — A pribivao je sv. otac službi na Cvjetnicu, na Veliki Četvrtak, a na Uskrs sam služio. Na Cvjetnicu dielio palme, i na koncu pjevao blagoslov, na Vel. Četvrtak pjevao na koncu mise blagoslov, sam nosio missam præsanctificatorum u pobočnu jednu kapelicu — pješke, a kašnje sjedeći in sella gestatoria na tih nosilih dalekim putem uznešen na čelenku bazilike, od kuda na veliki četvrtak i na Uskrs daje blagoslov Urbi et Orbi. Štio sam i čuo puno pripoviedati o starčevu glasu; ali da bi u ovolikoj starosti ovakov mogao biti starcu glas, toga nebih bio vjerovao. Tu se čuje krupnine i jedrine, a što je najviše mladenačkoga zvuka a snage. Bez oduška na koncu jošte, štono mi *velimo*, zacifra. Na Cvjetnicu rekosmo: Jok, starac vendar čezne, u oku mu neima vatre, oko ustnicah savila mu se nujna tuga, ruka lagašno kad i kad makne za blagoslov, i kano da nežali skoro leći u pokoj; nego kad ga življe pogledasmo u četvrtak u procesiji i čusmo, kako je njegov glas iz množine glasno moleće sve nadvikao, a jošte bolje na Uskrs præfaciju i blagoslove, rekosmo: kremenit je to starac i nefali ga jošte za dugo. Blagoslov urbi et orbi obsluži vaviek sa željom, slašću i ponosom. Kada na Petrovu trgu pred sobom zapazi množinu naroda, obično starac prije i potle blagoslova tare suze. Kada se njegova svita s nosilima pokaže na balkonu, udri svirka njegovu himnu; a kada papa dopjeva blagoslov (Benedictio Dei Opts. etc.) zasvira himna, a množina kliče, kako je tko namislio: vojska stojeća u redovih i s njim narod kliče: Evviva il Papa-Rè! Kažu mi, da je bilo čuti tu i tamo dometak: „infallibile.“ Ja sam nekoliko putih dobrahno zaviknuo: živio! ali ta moja klika nije dosegla jačega zamaha, osim što se je nekoliko glavah bližje tihe čeljadi, čini mi se englezke, na mene ogledalo, a drug me u rebra gurnuo: kaj kričiš?! Na Uskrs bilo puno veličajnije. Čudna je crkva taj sv. Petar. Na prvi pogled srdit si na nju: zašto nije veća ta najveća na svietu crkva, a kad si došao blizo apostolova groba, nad kojim je papin oltar, srdit si, što je jošte i u onoj bližini tolika daljina, da jedva kroz stakla vidiš na oltaru ljudske glave i čine. — Po svoj našoj kombinaciji na Vel. Četvrtak prevarila nas malko znaličnost, ter za papom stupajući dodjosmo kod velikih vratah u veliku stisku. Nego ja na samu moju sreću uhvatio

Digitized by Google

sam brzo dobar zaklon: s jedne strane naslonio se ramenom na tvrdu mramornu stupinu, za ledjima čuvale me mehkote nekakove odlične gospodje, desni bok podupro oštrim svojim laktom, a pred sobom gledam kako se zaskočilo na podnožak stupa, drži se za konopac i oko njega previja nekakovo odlično žensko čeljade, ter i ona mi bila na obranu, ali sam i ja njoj poslužio kad i kad glavom kano uporkom. Drugi put na Uskrs odoše drugovi moji za dobe van u pridvorak, da uhvate sgodno mjesto, od kuda će viditi svu svečanu povorku. Ja ostao zadržan nekakovom pripravom po sredini crkve i to tim većma, jer nečitam u programu, što bi to moglo biti, a zaufao sam se u sebe, da ću vendar svakamo pravo dospiti, makar se štogod i žrtvovalo. Pale se svieće na desnom balkonu nad grobom apostolovim — pogadjam što će biti; jer sam već prije vidio, kako od tuda kanonik kaže relikvije (Ss. Apostolorum et Crucis) i daje blagoslov. Tako i bilo. Svečana povorka posle mise stala, sv. otac silazi s nosaćega priestola svoga i kleca na pripravljeno klecalo, a kanonik uza zvonjavu zvončićah jednu za drugom iznese i blagoslovi na četiri strane. Povorka ide dalje. Na široke stubove stupa u povorku takodjer po crkvi poredana vojska, i kad zadnji stub krenuo, zamolim zuavskoga častnika, da me pusti, kako i jest bio pošten, samo s opazkom, da on nestoji na svakom mjestu, to jest: gledaj švaba, kako ćeš se pogoditi s drugim. Stupam ja za zadnjim stubom švicarskih lovacah na tamburovu mjestu, i već sam se svojoj sreći i pameti načudio, kad ali zagledam se i u onaj hip pred vratima, baci me stiska umjesto na lievo, kako sam bio naumio, na desno. Čini mi se, da nisam ni trebao stajati nogom na zemlju; ali je išlo dobro, ter mi je već u glavu ušla šala, kano da sam i ja mali papa in sella gestatoria, dok tužan nisam opazio, kako dragun častnik bubnu kraj mene šakom borme gospodina, valjda što mu je pričepio kurje oko. Jao! a ja sam jako škakljiv! Idem opet k jednom vojaku, nebi-li me kroz redove pustio, da samo preskočim. Impossibile! E dobro ja sam vendar sgodan čas oduška moga i malene smutnje oko mene znao upotrebiti i preskočio sretno. Nije bilo pošteno, ali je bilo dobro. Zaboravio sam u onoj smetnji vikati: živio! Klika je ovi put bila jača i duža, nego na Vel. Četvrtak. Starac ganut brže je ovaj put zamaknuo s balkona; jer drugčije običaje časak postojati. Ogromna prostorina dubkom puna. — Sada treba čekati, dok se ta množina razvere i razide: čekao i gledao preko druge ure po podne, pustio da defilira preda mnom sjedećim na nozi jednoga stupa sva krasna papinska vojska, koja je bila razredjena na trgu i u crkvi, čekao, dok odjure i zadnja kola; ali na koncu mene zadnjega zadnji ljudi pred angjelgradom tako obsuli i stisnuli, da sam samo stopu za stopom stupao preko teverskoga mosta. Kako mi je bilo na izlazku iz crkve, tako skoro i na prvoj babici mosta, pak reci, da nisu čudesa, gdje iz prazne crkve i prazna trga stiska čovjeka davi. Ali treba znati, da je već na Vel. Sriedu jurve bilo zabilježeno na policiji preko 85 tisućah tudjinah, a svakim danom na tisuće dolazilo, pak se računa, da je tudjega svieta bilo u Rimu preko stotinu tisućah. Kroz glavne ulice jedva se prolazilo od kolah. Za puno povećaše slavu svečanostih saborski otci, kako sabor i jest pritegao toliku množinu stranoga svieta a klera iz svih narodah i redovah množinu. — A bilo je otacah u gradu ostalo preko pet stotinah. Na uskrsni ponedjeljak kako svake tako i ove godine dade sv. otac općenitu audienciju. Svake gotovo države poslanik primio je na stotine i tisuće molbenicah za audienciju, a naš austrijski potužio se, da jur nezna, kamo će s tolikim kupom. Valjda je naredio, što i s nami — preko njega nedobismo bileta. Na uskrsni večer bio razsvietljen sv. Petar s trgom; a u ponedjeljak na večer na brdu girandola. — Osobito ovo drugo biva porad stranacah, ter jim municipij daje kano gostovom za ljubav. — Svaki putnik plati u Rimu pod imenom revizije putnoga lista pet lirah; nu nije na koncu žaliti. Poznata je stvar, da je svjetloba Petrova jedina u svietu, a za svjetlobu girandolu kažu, da je nju ovakovu vidjeti samo u Rimu. Ja nisam hotio vjerovati očima, da-li je moguće ognjem praviti toliku i tako raznoliku šalu prem smo jurve vidjeli svieta i u njem svašta. Topovi, iz kojih su grmili strahoviti gromovi, eno sada leže sbacani na kup na Pinčiju: a to svitak debela papira na trsku privezan. Ove je godine bila temeljnica misao čelo turinske prvostolnice. — Kad sam vidio girandolu, rekoh: gotovi smo — više vidjeti nemožemo; ali je danas svjetloba po svem gradu kanoti na godišnjicu povratka Piova iz Gaete, pak s dobre volje gradjanstva i o dobrovoljnih darovih sprema se za večeras veličanstvena svjetloba. Kakova će biti, kažu nam jurve po bielu danu priprave: lukovi preko ulicah, emblemata, simboli i svakojake prilike i znakovi, pak vienci od lampionah, što vise po ulici; a napis za napisom već sada kaže, koliko Rimljani poštuju i ljube papu Pija. Imaju ga i zašto; jer je pun grad Pijovih djelah, a svaku priliku navrnuti će on na korist svojim Rimljanom. Tim nebudi rečeno, da tu on neima stranke neprijateljske — ima, ali je slaba pak tiha. Baš je svake hvale vriedno, kako papina vojska i gradska straža umi napraviti i držati red, a sve bez grubijanštine i buke: onolika trka i strka kolah kroz tiesne ulice, onolika vreva i roj množine, pak niti sam vidio ni čuo za kakovu nesreću, niti sam vidio, da bi se ma samo jedan stražar s kim natezao oli psovao. Pak i drugčije u stotinu prilikah mogosmo se osvjedočiti, kako su oti ljudi čedni i uljudni — bilo da tako oli sbilja jest oli mora biti. Moj drug rado i puno svašta pita, osobito kako je naučio u Parizu, vojaka i stražara, pak se je riedko na koga namjerio, koji mu što nebi znao kazati i pokazati, a na nijednoga, koji pokazati nebi hotio oli bi krivo naputio.

Poznate su štiocem našega lista svetkovine i svečanosti rimske, nisam dakle hotio ni ja opisivati, nego sam evo spomenuo, koliko je ljetos preko reda. Ako reknem jošte, da nam je bilo prekrasno vrieme, oštrim sjeverom preko frižkoga sniega na Apeninih razhladjeno, a južnim suncem prigrijano oko podne — onda sam gotov posve. Nego čujte čudnijih stvarih, za koga već sada mogu biti čudne. — Jučer kako je bila urečena, tako je i držana saborska kongregacija. — Spomenuo sam u prvom pismu, kako se je glasovalo u zadnjoj kongregaciji, i prem je pisano u hitrini, mislim vendar, da je moje pismo položaj jasno razsvietlilo. Velik broj 83 otca glasovala su s primjetbom, kako koji s ovakovom ili onakovom: juxta modum — salvis juribus conciliorum — salvis juribus episcoporum itd. Spis s naslovom: „Schema Constitutionis Dogmaticæ de fide catholica Patrum examini propositum“ to jest stvar razprave, ima uvod (procemium), ima četiri glave (caput): de Deo rerum omnium creatore — de revelatione — de fide — de fide et ratione — i glede tih glavah četiri razreda odlukah (canones), a na koncu što i kako i zašto misli deputacija, da bi se moralo popraviti. Osim

Digitized by Google

krupnijih stvarih u samom uvodu i druguda pači najviše naslov ovaj: „Pius episcopus servus servorum Dei sacro approbante Concilio ad perpetuam rei memoriam“ i ovaj zaglavak: Itaque supremi pastoralis nostri officii deditum exsequentes omnes Christi fideles et maxime, qui præsunt vel docendi munere funguntur, per viscera J. Chr. obtestamur, nec non ejusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate jubemus, ut ad hos errores e Sancta Ecclesia eliminandos et purissimæ fidei lucem pandendam studium et operam conferant. — Quoniam vero satis non est, hæreticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt: omnes officii monemus servandi Constitutiones et Decreta, quibus pravæ ejusmodi opiniones, quæ istic diserte non ennmerantur, ab hac S. Sede proscriptæ i prohibitæ sunt.“ . . Već je sama deputacija puno popravila iz primjetbah biskupskih, stvar je mnogom mudrom besjedom svojski razbistrena — i polag razprave moralo bi se popravljen spis dati na razpravu, barem toliku, da bi se konačno za svečanu sjednicu priredila i prihvatila, a zaglavak onaj vas bi se imao izpustiti. To je imala reći ona kod glasovanja primjetba opozicije: „ad modum“ etc., svatko je mislio, da tako i mora biti, a pokle se po prvašnjoj praksi takov posao neda obaviti u tjedan danah, svatko je pomišljao, da na bielu nedjelju svečana sjednica biti nemože. — Opozicija od koje su mnogi biskupi pred Uskrs otišli kući, kano iz naših stranah: Smičiklas, Dobrila, Legat, Wiery, Stepišnig, Fogarasy i drugi (od magjarskih biskupah drži s infallibilisti jedini Jekelfalusy), je za sljedeće kongregacije zadaće porazdielila, osvanu utorak i s njim kongregacija, na besjedište stupa referent deputacije (de fide) Vin. Gassner i pripovieda, kako je sva deputacija jednodušno (valjda dakle i prabiskup Simor) priznala, da razprave netreba i zaklinje za pet ranah božjih, neka se prestane i svečana sjednica bude na rok u bielu nedjelju. Svaka je razprava prekinuta, tajnik izdao monitum, da se po nikoji način nesmie drugčije glasovati, nego placet oli non placet bez svakakove primjetbe, a o svem spisu, dakle i o zaglavku, za koj se je bilo reklo, da je odbijen. Opozicija na svoja prosvjedna pisma, na svoje interpelacije, na svoje klauzule i primjetbe nedobiva niti najmanjega odgovora. To jest pravo se ni nezna, u kojem će obliku spis izaći na glasovanje. Tako se čeka svečana sjednica, do koje neima nikakove kongregacije. Sve je dakle zaokrenuto naglo. Što je koji put dokončala opozicija, to se umah zna, pak se je i ovaj put začulo, da je na svojem sastanku odlučila puno govoriti i prigovoriti; zato se je i presjeklo. — Vriedno je znati, da se je svojta francezkoga lista „l' Univers“ nastanila kod sv. Jeronima na istom podu i tik (preko praga) do stana biskupa Štrosmajera. Ako je istina (a ja nepobirem glasovah po kakovu god kutu) kad nebi bilo za žalost, bilo bi baš za smieh i ruglo, kakovim se pletivom zaplesti, i mamilom zamamiti i strahom zastrašiti može tuda jedan dostojanstvenik crkveni i kakovi ga razlozi vežu da nebude čovjek svoga uma, svoga suda i svoga srca! Opozicija kaže razgovetno i da ne samo oblik nego i slovo šeme, članove sabora i vas sabor smatra samo kano savjetnike i savjetno vieće i odluke saborske ništa drugo nego za pastoralne konštitucije papinske — da biskupi primivši ovo povrgnuše pravo sabora crkvenoga i pravo biskupah; ali sve pomaže slabo oli ništa. Opozicija nije dosta odlučna. Zna se, da je biskup Štrosmajer umah, čim je papinskim pismom: Multiplices inter etc. propisan poslovnik, hotio i svjetovao, da se umah učini kakov čin odlučan; jer propusti-li se ovakov poslovnik, da su biskupi umah s početka povrgli pravo ter izgubili pod sobom temelj; ali nije koristilo. Čujemo, da isti biskup i sada svjetuje, neka se učini čin odlučan; ali težko da će više koristiti, osim što će mnogi glasovati: non placet. Vele mnogi veliki muževi opozicije, da treba čuvati odlučnu silu do krajnoga napona, a da čeka jošte sgodah težjih, nu sbilja nerazumimo, što bi se posle moglo biti. Jer je-li prošlo ovo, mora dosljedno ter istim načinom proći sve, kako je sdavna zamišljeno i s prvine pošlo. Nebi čovjek vjerovao, ali mi kažu, da ima ne malo biskupah, koji se srde, što opozicija nije veća, i što slabo uspieva i proriču sami, da ovo i ono nemože roditi dobrim plodom, a stegnuti svojim okolovštinami neimaju srca da pristanu uz opoziciju. Svi pod propagandom stojeći imaju svoju tvrdu normu; talijanske i još jače španjolske opisuju mi kano fanatike, a to fanatike što s neukosti što s narodne oholosti i tradicije. Francezkih biskupah većina je u opoziciji; ali treba znati, da je sbilja većina francezkoga u samostanskih seminarih odgojena klera u pitanju ovoga sabora za nepogrešljivost itd. kler je u nekoliko biskupijah proti svomu biskupu opozicionalcu sbilja dizao graju, pak se biskupi i na to obaziru, koliko bi jim i dopustilo oponovati prokušano poštovanje njihovo spram papinske stolice. Posljedice ovoga sabora neproriču se ovuda vesele. Čusmo tu i tamo muža velika i slavna umom, srcem i djelom, ter borme vele: da neće biti težko dokazati za vatikanski sabor nestašicu potrebitih bitnih biljegah sabora — to da je jedini siguran izgled. Protestanti se vesele saboru vatikanskomu, jer da njim liepo radi u prilog. Jedni se boje smutnje i zla, drugi se nadaju svemu dobru, treći tješe, da će sve i tako ostati na papiru, a i crkva i vjera i sviet da će hoditi svako svojom starom kolotečinom; a protivni sabori kroz zlorad smieh izgledaju svoju pobjedu. Prepustimo i mi Bogu na njegovu svetu volju, pak što bilo da bilo.

Viestnik.

Zagreb. Na bielu nedjelju podielio je u župnoj crkvi sv. Marije preč. g pororhidjakon Josip Šuškovič prvu svetu pričest školskoj mladeži, rekav prije i poslje svetoga čina mladim pričestnikom primjereno i liepo slovo.

— Istoga dana, koj je ujedno bio blagdan sv. Jurja, služio je preč. g. kanonik i predstavnik B. M. V. de Campo Zagrabiensi Franjo Gašparić za pokojnoga kardinala i nadbiskupa Jurja Haulika u omiljeloj pokojniku crkvici sv. Jurja u Jurjevcu sv. misu. Što domaće novine javljaju, da je pokojnikova rodbina naročito na tu žalostnu svetkovinu ovamo došla, o tom su dvostruko krivo izvieštene, jer niti su to bile zadušnice, niti je pokojnikova rodbina ovamo došla.

— G. Franjo Madjerek, kapelan belovarski, postao je župnikom na Gornjoj Rieci. G. Pavao Šlibar premješten je kano duh. pomoćnik iz Bartolovca u Varaždin.

— Čita se u nekojih časopisih, da se je biskup Štrosmajer preselio u Napulj, gdje je naumio ostati, dok zadobije zadovoljštinu. To nestoji. Naš dopisnik iz Rima, koj je i prije i poslje Uskrsa s biskupom Štrosmajerom u Rimu obćio, piše nam, da je biskup istina prije Uskrsa na nekoliko danah odmora radi bio otišao u Napulj, ali da se je već u ponedjeljak poslje Uskrsa radi kongregacije 19. obdržavane i povratio.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 18. Tečaj XXI. U Četvrtak, 5. Svibnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Samostan ljepoglavski.

Historička crta.

Piše Ivan Krst. Krapac.

(Dalje.)

Tom prigodom uništena su sva historička data, koja bi nas kadra bila točnije poučiti o monastiru ljepoglavskom. Porušeni samostan poprave polag mogućnosti za njeko vrieme sami Pavlini pod priorom Gjurom, dok nisu zadobili u Ivanu Korvinu, kopilanu kralja Matije svoga drugotnog utemelitelja i reć bi prvog darovatelja. Valja nam opet duhom se zanesti u davna ona vremena. U biednom stanju stajala je naša domovina pod zadnje godine vladanja Matijina. Istina Bog on je znao suzbiti često putah Turke, pače što više, on jim i ote njeka tvrda mjesta u Bosni, a medju njimi najpoglavnije Jajce. Ali kraj svega toga čamila je većim dielom skoro sva Bosna i Hercegovina pod turskim zulumom. Matija kralj umrie od kapi udaren na samu cvjetnicu g. 1490., a poslje toga nije se pravo znalo koga da zapadne izpražnjeni priestol. Matija je sve upotriebio, što je samo bilo moguće, da kruna dopadne po njegovoj smrti sina mu kopilana Ivana Korvina, isto tako su i mnogi u Hrvatskoj snivali. Medjutim sve bijaše uzalud. Ivanu Korvinu, mladiću od 18 god. trebalo je više odvažne volje i same muževne odvažnosti i inih kriepostih, na kojih je upravo u to doba stradao; s toga nije bilo moguće nit nastojanje velmožah hrvatskih, nit silno blago Matije kralja, da mu osvoji željanu krunu. U potaji pako radio je Stjepan Zapolja lukavom vještinom za českoga kralja Vladislava, da poluči priestolje i zbilja je održao pobjedu. Ivan Korvin pako privoli na to, da bude banom hrvatsko-dalmatinskim i vojvodom slavonskim. Čim postade banom hrvatskim imao je mnogo tegobah, što s neprijatelji vanjskimi, što opet s borbami domaćimi. Poviest [1]) spominje nam zasebice borbu, što se porodila u obitelji Frankopanskoj, a naročito medju knezom Bernardinom Stjepanovim sinom i knezom Ivanom, sinom Sigismundovim. Frankopani zahtievali bi svoje gradove od starine, što jim uze kralj Matija kao privrženikom Fridrikovim, zato su svom silom zahtievali svoju djedovinu. U tu svrhu bje odredjen Ivan Korvin, da razpravi i ušutka nastale razmirice, medjutim nehtjedoše ga slušati, već se pozivahu na svoje tako zvane imunitete zadobivene po Beli IV. Da se te neugodnosti rieši te da nebude samo po imenu vladarom, zahvali se na časti banskoj Ivan Korvin god. 1493. već s jedne strane i s toga, što je snubio Bernardinovu kćer Beatricu. U mjesto njega postavi Vladislav za bana Mirka Derenčina i Ivana Botu od Bajne. Ivan Bot pade pod Brinjem gradom, koga bje zatvorio Bernardo Frankopan. Derenčin pako htjede suzbiti Jakupa uškopljenika paše bosanskoga s vojvodom njemačkim Sekulom na polju modruškom, nu loša mu bude sreća, ulove ga Turci s Nikolom Frankopanom, te ga odvedu u Carigrad u sužanjstvo darivajuć ga svojimi običnimi darovi. Kako užasno bijahu poraženi tom zgodom Hrvati, razabire se iz suvremenog pisca popa Martincca, o čem ovako sbori: „I t'gda načeše cviliti rodivšie i vdovi mnoge i proči ini i bist skr'b' velija n' vseh' živućih' v stranah' sih', jakaže nêst' bila ot vrêmene tatarov' i gotov' i atelja nečistivih'." Od to doba postade rieč u narodu: „Kuda tursko kopito prodje, onuda trava više neniče." Valjda su ju Hrvati poprimili od Dalmatinacah, jer ju spominje Tubero kao poslovicu dalmatinsku: Quodcumque solum Turcæ equorum

[1]) Vidi Bonfina; Tubero piše takodjer i Istvánfi. — U Theineru nalazi se o tih smutujah i razprah.

Digitized by Google

suorum ungulis attigerunt, illud de cætero ne vernis quidem imbribus revirescere aut herbis vestiri. Uvidiv Vladislav u kako je kobnom stanju Hrvatska, na koju navaljuje dušman izvanjski, a s nutra ciepa ju nesloga neposlušnih velmožah, naredi za bana Hrvatom Lacka Kanižkoga, te mu naloži, da brižno nastoji oko tvrdje Jajca i grada Senja. Po smrti njegovoj prime bansku čast Ivan Korvin g. 1495. za volju Vladislava kralja, pošto bi se izmirio bio s Ozvaldom [1]) biskupom zagrebačkim i ostalimi velikaši u pogledu crkvenih dobarah. Za vrieme svoga drugog banovanja bila je nesreća, što se je morao poslovi većim dielom izvan domovine baviti, a drugo opet bijaše oskudno obskrbljen sredstvi, buduć je bio lišen velike časti dobarah svoga otca. S toga uzroka nije mu bilo moguće posvema urediti domaće poslove i opet zajedno suzbijati kleta dušmanina. Uzrok dakle bijaše neposlušnost domaćih velmožah, i nasilna otimačina dobarah od strane palatina Zapolje, da se je i po drugiput zahvalio dobroćudni Ivan Korvin god. 1497. na banskoj časti. Nu jošte se jednom svidilo Vladislavu, a po domovinu vrlo nuždno bilo povjeriti ravnanje kraljevine Ivanu Korvinu. Otaj put ukazuje nam se u mnogo veličanstvenijoj slici nego-li dosele. Da je dosele sve na krivu bilo, uzrok bijaše s jedne strane nevještina Vladislavova u vladanju. Da su bile snažnije i krepčije ruke vladalačke na kormilu, nebi Turci sve to biesniji i smjeliji postajali. Kad su Turci god. 1502. grad Jajce obsjeli i prietili pogibelju ukupnoj Hrvatskoj, sakupi vojsku Ivan Korvin, te udari pomoćju Somi-a i Petra kneza sv. Gjurgja na Turke, raprši jim vojsku poubiv do 2000 Turadi, a ostali pobjegoše glavom bez obzira. Iste godine provali i u Rašku (Srbiju) te golemo porazi divlju [2]) Turad. Otaj slavni junak Ivan Korvin za vrieme svoga banovanja obrati cielu brigu i pomnju na porušeni manastir ljepoglavski.

S temelja sazidà ga posve nova u mnogo veličanstvenijoj slici, nego-li bijaše utemljen po Hermanu celjskom. Potonji sagradi samo malenu crkvu (oratorij) s jednim žrtvenikom uz malen stan usposobljen za pustinjake, dočim Ivan Korvin sazida [1]) liepu crkvu u gotičkom slogu, što se i danas jošte vidja, uza crkvu pako četverokutni ogromni manastir, obzidav (obkoliv) ga čvrstim zidom i obkopav ga prekopom na vrst tvrdjah, koji bi se mogao u čas navalah napuniti vodom napuštenom iz potočića Bednje. Po čvrstom zidu ponamješteni i uzidani bijahu maleni tornjevi, gdje bi se prigodom navalah neprijateljskih sakupljali borioci, da suzbijaju nasrtanja divljih čoporah turskih. U osobi Ivana Korvina slavili bi ljepoglavski Pavlini svoga drugotnog utemeljitelja i blagodarna dobročinitelja. S toga su se i vidjeli u staro vrieme kraj Majke Božje ljepoglavske na velikom žrtveniku s jedne strane Herman celjski, a s druge pako Ivan Korvin kao utemeljitelji i osobiti darovnici. Stari kip B. D. Marije imao je ovaj liepi napis:

„Quae caput anguinum contrivit Virgo beata,
Et caput enixa est nostrum damno absque pudoris,
Nunc capite in pulchro radios diffundit in omnes
Hoc miro splendore pie fulgere volentes.

Sadanje vrieme ima glavni žrtvenik sliku čudotvorne matere božje čestohovske, koju donese Gašpar Malečić general pavlinski iz Poljske, kamo bje poslan da uredi pavlinsku državu. Isti Ivan Korvin dao je za svoga otca Matiju u ljepoglavskoj crkvi služiti zadušnice i na toliko mu omili, te odluči svoje tielo ukopat dati po svojoj smrti u ljepoglavskoj crkvi. Što je odlučio, to bje i učinjeno g. 1504. Vrativ se iz sabora ugarskog u Hrvatsku umrie na obću žalost u najljepšoj dobi svojoj nenavršiv podpunoma ni 35 godinah. Tielo mu je svečanim načinom ukopano u ljepoglavskoj raci. U svojih mladjih godinah bijaše više nestalan i neodvažan, dočim pod zadnje vrieme postadè, gledeć na njegovu značajnost, postojanost i hrabrost, koju pokazà u velikoj svojoj zadaći banskoj za tegotnih okolnostih onoga vremena, dikom i ponosom hrvatskoga roda. Po smrti ostavi udovicu Beatricu Frankopanku sa dvoje nejake djece sina Krištofora i kćeri Jelisave. Nu domala uze joj nemila smrt jedinca sina na veliku tugu i žalost, a ona podje za Vladislava, nećaka brandenburžkoga krajiškoga župana Jurja, čovjeka razsipna, koji je skoro sva njezina i Korvinova dobra lahkoumnim načinom protepao. U nagrobni kamen njegov ukljesana bje njegova slika u veličini s kacigom na glavi a s lieve strane cimer njegov s gavranom kako u kljunu prsten drži. Napis je bio sljedeći:

Hæc tenet arcta Ducem Tumba Joanem,
Mathiæ, qui stirps inclyta Regis erat.
Strenuus hic armis partaque Mandorffia
Plurima post victor diem clausit extremum.

[1]) Otaj Ozvald Tuz umrie g. 1499.; liepe su njegove zasluge za zgradu prvostolne crkve, kako se vidi iz onog djelca što ga napisa g. Ivan Kukuljević bivši veliki župan. U svojoj oporuci ostavi 32.000 for. za granične tvrdje Jajce, Biograd, Šabac i Sjeverin, a za razlog, koji ga na to plemenito djelo potaknù, veli: „Buduć sam rodjen u kraljevini i svoja dobra imao od kraljevine, zato neću da budem nezahvalan domovini.“ Oj liepa-li primjera!

[2]) Kako bijaše slavan Ivan Korvin za zadnjih godinah banovanja svoga, o tom je napisao naš vrli i neumorni historik Matija Mesić poveći kritičan članak u Književniku prve godine pod naslovom „Hrvati na izmaku XV. i na početku XVI. vieka.

[1]) Vidi Annales monaster. Lepog. ab anno 1100—1764.
Vidi Descriptio Synoptica monasterior. Ord. s. Pauli po Ivanu Kristolovcu.
Vidi Nicolai Benger. Annalium Eremi-Coenobiticorum etc.
Vidi Arkiv III. knjiga.

Digitized by Google

Uz njega položiše sina mu Krištofora, koji umrie god. 1505. 7. ožujka. Njemu i otcu mu Ivanu Korvinu učini grof Eszterhazy god. 1824. dvie pismeni ukljesane kamene ploče, koje uzida sa strane evangjelske u zid s nagrobnicom spomenutom.

O samom Ivanu medju ostalimi veli hvaleć mu njegova djela ovako:

Et sequitur dum lucuit, tua dum viguit, o Joanes, potestas,
Fraus latuit, pax in regno isto, tui tempore firma fuit Regum atque honestas.

A o malom Krištoforu:

Hic jacet extinctus crudeli morte Joannis
Corvini natus, Principis egregii,
Christophorus Princeps, cui nondum venerat
Aetas major, sed puer hic sanctificatus obit. etc. etc.

Po smrti njegovoj stala je i njegova ostavljena udova darivati manastir ljepoglavski [1]) pokloniv mu u Zagorju imanja Veliku, Bratilovec, Krasetinec, Dvorec, Zareberje i Brezovec. Evo riečih Beatričinih: „Possessiones nostras Velika, Bratilovec, Krasetinec, Dvorec, Zareberje, Brezovec & Kamenica, omnino in Comitatu Varasdinensi exist. . . . . claustro B. Mariæ de Lepoglava in perpetuam Eleemosynam dedimus, donavimus; imo damus, donamus et. . . . ea tamen conditione — quod iidem Fratres singulis diebus unam missam cantando celebrare teneantur . . . . . anno 1507. K tomu jošte dodà Beatrica Trakošćanski prediel Kamenicu, porad koje nastala je velika pravda, koja se istom g. 1730., na štetu Pavlinah riešila, budući su Kamenicu morali ustupiti obitelji Draškovićah. — Pošto bi izumrla slavna obitelj Ivana Korvina, nestalo je Pavlincem ljepoglavskim znatne darovnice pomoćnice ruke, od to doba brinuli bi se sami za svoj manastir. Uz svoje troškove povećali su samostan i crkvu. g. 1650. za vikara Ivanovića. Toranj crkveni su jošte prije god. 1640. nadozidali više, tako, da je bio visok 22 hvata. U samom tornju imali su 5 zvonovah, doprije samo 3 i to namještena blagodarnošću Gabriela Gotala od Gotalovca.

Više putih pritekoše jim u pomoć obližnji grofovi: Ratkaji, Patačići, Draškovići etc. koji svoje grobnice imadjahu u crkvi ljepoglavskoj. Posebice spominjem Mirka Erdödya; on učini na svoj trošak pjevalište crkveno, produlji g. 1671. nješto crkvu; s toga su mu Pavlini grb stavili na pročelje crkveno g. 1676. Toliko nam kaže poviest o starom manastiru ljepoglavskom. U najnovije vrieme kako znamo g. 1786. stigne zlokobni udes na svu žalost i manastir ljepoglavski.

[1]) Vidi III. kujigu Arkiva, osobito one listine otraga.

Redovnici bijahu razaslani po župah kao pomoćnici, a samostan s imanji pripadne kraljevskomu fisku. Nakon trih godinah najme 1789. postala je Liepa Glava župom, a prvi njen župnik bijaše njeki Šegeš ex-Pavlin. Pravo popunjivanja glede pomenute župe zadržà si religiozni fond. Kasnije god. 1787. i 1788. upotriebiše manastir za uhvaćene u ratu Turke, a malo zatim postadè bolnicom carskih vojnikah. Carska komisija dade porušiti 2 žrtvenika u kapelicah dozidanih grofovske obitelji Ratkajah i Patačićah, te učini iz kapelicah vojnički depositorij. Oko g. 1790. prestade biti manastir ljepoglavski carskom bolnicom.

Godine 1804. zadobe Liepu Glavu Čazmanski kanonici od cara Franje austrijskoga u zamjenu za ona dobra čazmanska, što su postala granicom proti Turkom; do te dobe bijaše Kapitul čazmanski u Zagrebu. Bartol Patačić grof iz Zajezde uvede g. 1806. kanonike čazmanske u Liepu Glavu. Præposita svoga imadjahu u osobi jednoga kanonika zagrebačkoga. Prvi štioc bijaše Ante Mlinarić, pojac Andrija Minković, a čuvar Mijo Švagl i kanonik Ante Bogdan. — Za pripomoć imadjahu 2 nadarbenika. Godine 1808. postavi Maksimilian Vrhovac biskup zagrebački Bogdana za župnika ljepoglavskog, pošto bi se prijašnji povukao bio u stanje mira. S početka življahu kanonici čazmanski u Liepoj Glavi zajednički život, nu domala se nesloga porodi, koja ih odieli, te je svaki zasebice živio. Za vrieme rata g. 1809. stajaše jedno doba vojska pješačka u Liepoj Glavi s konjanici, tada pobjegne s arkivom kaptolskim čuvar Minković u Koprivnicu, a odtuda prenese ga sljedeće godine u Varašdin, gdje do danas imaju svoje sielo.

Pod Ignjatom Lemićem umještena su dva žrtvenika, što bijahu izvan crkve, sv. Ivana Nep. i sv. Vendelina u crkvu, u koju svrhu darova kaptol zagrebački potrebiti material.

Mnogo je toga kod crkve i tornja, kod župnog stana i oko ostalih zdanjah popravio, prenaredio i od propasti uzčuvao vrli starina sadašnji preč. g. Risek, koji je već od g. 1840. tamošnjim revnim župnikom. Pod njim je uvedena pučka škola kraj glavnog druma. U najnovije doba g. 1855. njekada krasni samostan pavlinski pretvori aerar za javne zatvore, prenarediv cielu zgradu, prezidav sobe, a po prozorih ponamjestiv željezne rešetke. Prvi ravnatelj te kaznione ljepoglavske bio je njeki Schöfeng. Iste godine takodjer uvedene su i zagrebačke milosrdnice, te za nje poseban stan u srednjem spratu pregradjen, gdje je njekada gospoštinski providnik stanovao.

Od kolike su koristi sestre milosrdnice po same utamničene s razna gledišta i po njegovanje

Digitized by Google

umjetnosti, koje u liepom skladu s poglavarstvom nadziru, i njeguju uznike, netreba mi mnijem dokazivati. Nedao Bog, da se obistini ono, što se bilo pročulo, da će možebit oduzeti upravu kaznione ljepoglavske milosrdnicam; tako liepa reda i sklada težko da će više biti u kaznioni.

Tu se tvore razne umjetnine, tkanine i rezbarije, riečju razni i to vrlo liepi i skladni umotvori svakoga zanata. Tko je neuk zanatu mora da ga uči, pa kada izide na slobodu, da ima od čega živjeti, te nepasti više tako lasno u prijašnji nemar i moralni nazadak, što ga počini zločinom. Vrlo pametna naredba, jer: „Otium est pulvinar diaboli.“

Dobitak uznikah od njihovih rukotvorinah odbija se stranom na ukupni trošak dotične kaznione, a jedan maleni dio daje se samomu rukotvorcu, koga može po volji na razne stvari upotriebiti. Promotrili smo dosele samostan ljepoglavski s gledišta historičkoga, upoznavši se zgodami i nesgodami, što ga postigoše u davnoj prošlosti. Ne svrnimo sada s uma niti polja naobraženosti i umića, što ga nalazimo u starih zidinah manastira ljepoglavskog. Slika njegova ukazat će nam se veličanstvenom, kad budemo vidjeli napredak i prosvjetu u svakoj struci na podobro visoku stepenu u razmjerju prema ostalim naobraženim svietom. Prelazim sada na škole i umjetnike — jednom riečju stanovnike bivšeg manastira ljepoglavskoga.

Mimogredce uplesti ću znamenitosti manastira i crkve napose. —

(Sliedi dalje.)

Postulat za židove.

Poznata katoličkomu svietu braća Lemanni, pokršteni židovi a sada svećenici biskupije lionske, upraviše na ekumenski koncil vatikanski poniznu i vruću molbu, neka bi se otčinskim pozivom takodjer obratio na nesretan puk izraelski, t. j. neka bi se izjavila želja, da Izraelićani ipak jednom, umorni s tako duga i uzaludna čekanja, pohrle priznati Mesiju, našega spasitelja Isusa Hrista, koj je u istinu Abrahamu bio obećan i po Mojsiji naviešten. Evo molbe u izvornom tekstu od rieči do rieči:

Eminentissimi et Reverendissimi Patres.

Supra fores sanctæ conciliaris aulæ hæcce Christi verba legere est: Docete omnes Gentes.

Hanc autem superscriptionem cuique legenti perhibetur Vestra in varios humanæ familiæ ramos sollicitudo: simulque exinde nos ipsi, Abraham filii et nunc, miserante Deo, Christi sacerdotes, vires et animum hausimus ad Vos accedendi, piissimam Vestram deprecaturi misericordiam pro Hebræorum gente nostra.

Quoties fas Ecclesiæ fuit evangelicam afferre lucem sedentibus in umbra mortis, officio divino non defuit. Et si quando populum aliquem non potuit cœlestibus illuminare doctrinis, credendum est quadam quasi impossibilitate ipsius zelum infructuosum remansisse: quod ita, novemdecim per sæcula, sese habuit circa infelix Israelitarum genus.

Hodie vero, aperto divinæ Providentiæ interventu, vetera cessasse videntur obstacula. Jam ab ineunte sæculo, gentis nostræ conditio immutata omnino fuit, sive quoad civilia, sive quad religionem.

Si enim ad Judæorum in exteriori societate statum præsentem attenderimus, ipsos in fere qualibet Occidentis regione immixtos indigenis animadvertemus, communique degentes sub regimine politico. Murus hic separationis, qui *Ghetto* nomen habuit, quo utique ipsi Judæi, in Aevo medio, circumdari voluerant et protegi, multis jam ab annis cecidit: in ipsa Roma magnificus noster et gloriosus Pontifex-Rex, Pius nonus, statim ac Petri ascendit cathedram, portam divisionis tolli jussit; nec Pastorum optimus ingratos et beneficii immemores habuit; Israelitas enim nuper auribus nostris audivimus dicentes ex gratitudine: „Vere nobis Angelus est Pius nonus!“

Item, sub religionis respectu, ingens apud Judæos mutatio facta est. Dum enim, ex una parte, materiali muro a civili secernerentur societate, ex altero non minus a Christianorum lege et moribus remotos tenebat eos liber ille, quem *Talmud* inscribunt titulo. Nunc vero, postquam societatem cum Christianis inierunt, ipso facto impelluntur ad amplectendum, relicto *Talmudismo*, alios mores aliudque symbolum: et reipsa, quum Occidentis populi in *Rationalismum* vel *Indefferentismum* delapsi fuerint, Israelitæ, in partem eorum societatis admissi, eadem pessima progrediuntur via.

Hæcce quum ita se habeant, scilicet quum Israelitæ in civili societate magni momenti partes impleant, cumque, relicta fide patrum, abstracti et illecti, detestabiles subeant doctrinas, persuasum habuimus, Eminentissimi et Reverendissimi Patres, zelum salutis animarum necnon amorem gentis nostræ a nobis exigere, ut, humillime ad Vestra provoluti genua, Vestram deprecemur misericordiam pro fratribus nostris, Abraham filiis.

Instanter igitur, Eminentissimi et Revendissimi Patres, a Vestra exposcimus misericordia, ut dignemini, e sacrosancto Vestro Concilio, Hebræos paterna quadam invitatione prævenire; tali enim indulgentia, licet fortasse haud tam cito ventura sit totalis eorum ad Christum conversio, illum imitabimini pium patrem de quo ait Evangelista: „*Quum adhuc* ! (filius prodigus) *longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidet super collum ejus.*

Digitized by Google

Utique Eminentissimi et Reverendissimi Patres, fratrum nostrorum efficaciter miserebimini, quia Judæi semper sunt Deo *carissimi propter patres*, quia *ex eis est Christus secundum carnem.*

Miserebimini, memores potentissimæ hujus adhortationis quam ad Judæos ab apostolatus initio direxit S. Petrus, ante cujus gloriosum sepulcrum vos nunc congregamini.

Miserebimini, hujus participes continui doloris, quem sic divus Paulus exhalavit: *Tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo; optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitae.*

Miserebimini, ne dum omnes orbis nationes Sacrosanctum Concilium Vaticanum sub alas comprehenderit, ab earum consortio absit populus ille cui gemebundus ait Christus: *Jerusalem, Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas!*

Miserebimini tandem, o Clementissimi Patres, ut soror nostra, quam ipse dilectissimus Pontifex nuper Immaculatæ decoravit diademate, beata Virgo Maria, optatissimo sibi gaudio materna inter viscera perfundatur, quando supremum sublimis sui cantici suspirium sensuerit exauditum: *Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae, sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in saecula.*

Josephus Lemann, Augustinus Lemann
e clero dioecesis Lugdunensis.

Taj postulat podpisalo je 506 biskupah iz Evrope, Azije, Afrike, Amerike i Oceanije; od austrijskih biskupah podpisalo je 29, a od njemačkih 14. Svi narodi kruga zemaljskoga zastupani su timi podpisi. Braća Lemanni predadoše taj postulat sv. otcu, a Pio IX. reče jima: „Evo braće Izraelićanah, evo braće svećenikah, koji toliko revnuju za spas puka svoga. Jest, djeco moja, vi ste djeca Abrahamova, i ja sam. Ah! dok ste tolike podpise sakupili, mnogo bijaše vam hodati okolo i truditi se mnogo.“ Braća odgovoriše: „Jest, sv. otče, mnogo hodasmo naokolo, sav puk svoj predočujući mi bijasmo vječni židov i vječni židov na koncu putovanja svoga uzpinjaše se stubami k svim u Rimu sakupljenim biskupom. U Rimu za zadnji put prevalismo put oko zemlje.“ Pio IX. odgovori jima na to ljubezno: „Djeco moja, ja primam vaš postulat, ja ću ga sam predati tajniku sabora. Shodno je, pače dobro je na Izraelićane upraviti nekoliko riečih, neka se opomenu i obodre. Narodu vašemu namienjena su u sv. pismu nekoja obećanja za povratak. Ako nemože još da bude berba, poklonilo nam nebo barem nekoliko grozdovah.“ Zatim blagoslovi sv. otac braću, pak da jih ohrabri reče jima jošte ovo: „Vi radite za puk svoj, to je zvanje, vi hoćete ono, što je učinio Mojsija: da ga oslobodite!“

Čislo i koncil.

Na prošnju generala reda dominikanskoga Vinka Jandela podjeluje sv. otac obilan oprost svim, koji bi za sretan uspjeh koncila vatikanskoga molili sv. čislo izpunivši uza to sve propisane uvjete. Papina odluka propisuje, neka se svaki dan u tjednu izmoli barem pet desetakah sv. čisla, jedan put u tjedan prime sveta otajstva pokore i pričesti, koja god crkva posjeti i u njoj moli po nakani sv. otca za sretan uspjeh koncila. Taj oprost može se dobiti dok traje koncil svaki tjedan, kada se tako uradi. Sva odluka glasi ovako:

Pius PP. IX.

Ad Futuram Rei Memoriam. Egregiis Sui Ordinis Institutoris excitatus exemplis, ejusque vestigia sequi præ oculis habens dilectus filius Vincentius Jandel, Ordinis Fratrum Prædicatorum Minister Generalis, humiliter Nobis exponendum curavit, maximum rei christianæ emolumentum fore obventurum, si quoqut sunt in orbe fideles ad frequentiorem hodiernis diebus Rosarii B. M. V. recitationem alliciantur. Quemadmodum enim S. Dominicus illa precatione tamquam gladio invicto ad nefariam Albigensium hæresim confrigendam, quæ christianæ reipublicæ pacem et tranquillitatem pessumdare minabatur, usus est, sic fideles hoc veluti armaturæ genere instructi, nempe quotidiana Rosarii B. M. V. recitatione, ut tot errorum monstra in præsens undique grassantia potenti Deiparæ immaculatæ subsidio, et Concilii Oecumenici Vaticani a Nobis indicti mox auspicandi auctoritate, convellantur, eradicentur, facilius erunt consecuturi. Quo vero id certius fiat, enixe a Nobis petiit, ut Indulgentiis, quæ a Summis Pontificibus Prædecessoribus Nostris jam fidelibus illa precandi formula Rosario nuncupata utentibus concessæ sunt, alias quoque adjicere de Benignitate Nostra dignaremur. Nos, qui a Nostra prima aetate, ac præsertim cum in hanc B. Petri Cathedram, benignissimo Deo sic jubente, ascendimus, Nostram fiduciam in Bma Dei Matre Maria totam posuimus: Eique soli a Deo datum fuisse, ut cunctas in universo mundo hæreses interimeret, pro certo habentes, piis precibus Nobis oblatis ultro obsecundare, ac ut infra indulgere voluimus. Quare de Omnipotentis Dei misericordia ac BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis utriusque sexus Christifidelibus, qui, donec Concilium Oecumenicum Vaticanum perduraverit, singulis cujusquæ hebdomadæ diebus saltem quinque decades Rosarii devote recitaverint, servatis quoque, quæ in ejus recitatione alias injuncta sunt, insuper vero pœnitentes et confessi ac S. Communione refecti quamlibet Ecclesiam, seu Oratorium publicum visitaverint, ibique pro felici Concilii Oecumenici Vaticani exitu, et juxta mentem Nostram pias ad Deum preces effuderint, qua hebdomada id egerint, plenariam omnium peccatorum suorum

Digitized by Google

indulgentiam et remissionem, quam etiam animabus Christifidelium, quæ Deo in charitate conjunctæ ab hac luce migraverint, per modum suffragii applicare possint, misericorditer in Domino concedimus. Præsentibus Concilio Generali et Oecumenico Vaticano perdurante valituris. Volumus autem, ut præsentium Litterarum transumptis seu exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis et sigillo Personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides adhibeatur, ipsis præsentibus si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die III. Decembris MDCCCLXIX., Pontificatus Nostri Anno Vigesimo quarto. — N. Cardinalis *Paracciani Clarelli.*

Papinsko pismo na preč. biskupa i apošt. vikara hercegovačkoga Angjela Kraljevića.

Lanjske godine dade preč. g. biskup Fra. Angjeo Kraljević svomu puku preporučiti: ako je sve i siromašan i nevoljan, neka bi kolikom tolikom žrtvom i on pokazao, kako ljubi sv. stolicu i na njoj Hristova namjestnika; jer dar malen iz pokrajine ovakove da bi se smatrao velikom žrtvom i još većim dokazom vjere i ljubavi. Jedan put se samo na Vel. Gospu obznanilo, i puk hercegovački snosio žrtvu prema svojim silam zamjernu i veliku — 600 franakah. To je i sv. otca ponukalo, ter je ovim srdačnim pismom na hercegovačkoga pastira priznao i odgovorio njemu i puku njegovu.

Pius PP. IX.

Venerabilis Frater Salutem et Apostolicam Benedictionem. Quod in litteris tuis Te sperare scripsisti id revera contigit, ut acceptissima haberemus ea obsequii testimonia quæ nomine Cleri et populi catholici Vicariatus Tui Nobis obtulisti, cum oecumenicam synodum celebrandam Urbem advenisses. Reputavimus enim rerum locorumque difficultates in quibus fideles illi versantur, atque exinde aestimavimus quanta vis fuerit filialis caritatis, quæ pias oblationes inter eos collectas expressit. Majus tamen aliquid ab ipsis exspectamus optantes scilicet eos vires suas conferre ut qui a Catholica unitate procul aberrant ad eam reducantur: quod sane præstare poterunt et precibus assiduis coram Deo effusis et vitæ sanctimonia, bonisque operibus, quibus mira vis inest, ut qui a religione Nostra alieni sunt ad eam adamandam, et amplectendam aliciantur. Interim cura ut sensus paternæ benevolentiæ Nostræ et hæc desideria quæ significavimus prædictis dilectis filiis innotescant, et divini favoris auspicem habeto Apostolicam Benedictionem, quam Tibi, Clero et fidelibus tuæ vigilantiæ demandatis peramanter impertimus.

Datum Romæ ad Sanctum Petrum die 23. Mar. 1870. Pontificatus Nostri Anno Vigesimoquarto

Pius PP. IX.

Venerabili Fratri Angelo Episcopo Metellopolitano et Vicario Apostolico in Ercegovina.

Dopis.

Sigetac u gornjoj Podravini. Dne 25. travnja obslužismo u Sigetcu liepu svečanost, blagoslov naime novoga velikoga žrtvenika župne crkve. Žrtvenik niti je prema neukusnom ukusu seljaka, niti prema kakovim umjetničkim sanjarijam. Djelo je poznatoga po Hrvatskoj u toj struci vještaka Primorca Jakova Bizjaka, koga njegov rad i pouzdana točnost dovoljno preporučuju. Čijom pako ponukom i savjetom bi djelo začeto i dovršeno? čijom, van vrednoga mjestnoga župnika Josipa Šuplike. Koliko je toga izvedeno u kratko samo vrieme od posljednjih četirih godinah! Groblje je povećao i uredio, križeve na razkršću što s nova podignuo što izpravio, župni stan uredio, crkvu iz vana i iz nutra u dobar red postavio, a i na tom, što su župljani sagradili novu i pristojnu učionu, ide njega ne mala zasluga, dà da su slušali njegov savjet, bila bi zgrada i shodnija i udobnija. Kako je sigetačka župa prema svim susjednim mala i slaba, ponosi se ona ipak sjajnim i bogatim misničkim ruhom nad sve ine župe, da šutim o prekrasnoj monstranciji, nedavno nabavljenoj, kojoj će se i u daljem krugu jedva premica naći.

Na dan posvećenja sakupilo se uzprkos neugodnu vremenu sila stranog svieta. Prije sv. mise podjosmo iz župnog stana s obhodom u crkvu, gdje je poslje posvetila veleč. g. podjašprišt Klemenčić progovorio kratak ali jezgrovit govor, koj je puk očito ganuo. Da nas je veleč. g. domaćina poznat s gostoljubivosti, radostno i sjajno podvorio, da se nazdravljalo te da se nije zaboravilo ni na prvog sina Josipa J. Strossmajera, suvišno je spominjati za onoga, koj zna, kako su mu odana sva domoljubna srca. —*nk.*

Viestnik.

Zagreb. Preč. kapit. vikarijat imenovao je za vicearhidjakona u kotaru dolnjem medjumurskom veleč. g. župnika Jeronima Fuša, jur prije namjestnika pokojnomu vicearhidjakonu. Za upravljatelja župe Sv. Marije u Medjumurju postavljen je tamošnji kapelan g. Nikola Homotarić.

— G. Karlo Jambrečak, svećenik nadb. zagreb. napravio je u Beču vrlo dobrim uspjehom stroge izpite iz filologične struke i odredjen od vis. vlade za profesora na gimnaziju riečku.

— Urednik ovoga lista vratio se je doma.

— Na proljetne prosinodalne izpite došlo je sedam što upravljateljah župnih što duh. pomoćnikah.

— Veliki praznici na svih pučkih učionah imaju se porad vojnoga vježbanja, na koje se je mjeseca Kolovoza i Rujna usljed obranbenoga zakona staviti u propisanoj dobi stojećim učiteljem i učiteljskim kandidatom, od sada, počam jur ove godine, narediti svuda jednako na dva mjeseca Kolovoz i Rujan. Dotičnu naredbu vis. vlade razaslalo je duh. vieće na znanje i ravnanje podredjenim si organom kano školskim oblastim.

— U Zagrebu u vrtlu g. Emanuela Pristera vienčao se izraelitskim obredom u Zagrebu rodjeni, u Božjako-

Digitized by Google

vini prebivajući pekar Hercel Spitzer, izraelićanin s djevojkom iz Brežacah rodjenom, bivšom katolikinjom Franjicom Kellner. Djevojka je u Beču primljena u krilo izraelitske vierske obćine, pri čemu nadjeto je njoj ime: Zora kći Abrahamova. Rabin zagrebački dor. Jacobi rekao je naravno tom prigodom govor, za koji veli „Agr. Ztg.“ da je slušan s velikim pozorom. Mi tu viest javljamo kao naknadu za one dvie viesti, kadno nedavna s istoga razloga predjoše u katol. crkvu dvie glave židovske. Mi sa svoje strane mislimo, da ovakov slučaj niti je gubitak niti dobitak po ikoju viersku stranku; a sudimo i sami po svaki način, da je negdje sbilja vriedno bilo pozornim uhom slušati rabinovu besjedu.

Ljubljana. Crkveni list „Danica“ obaziruć se na listopadsku diplomu pozivlje Slovince, neka podižu katoličko-političke družbe, jeda bi se predstojeći izbori obavili u katoličko-narodnom smislu.

Maribor. U sjednici školskoga vieća 20. ožujka, kada je novi ravnatelj realke i glavne škole nastupio službu, stvoren je zaključak: neka bude školskoj djeci stavljeno na volju, da idu k sv. misi ili ne. Kada jih je volja ići, neidu više iz školske sgrade i u redu, jer nesmiju se više u tu svrhu skupljati u školskoj sgradi, niti su učitelji obvezani djecu nadzirati tada. I školska molitva nesmie se više moliti glasno i od sve djece. Isto tako neima više školska mladež pribivati obhodom o prosnih danih i na Tielovo. — (U Gradcu nedavno sastavljeni odbor za izpitivanje učiteljskih kandidatah nije pripustio nijednoga svećenika na izpit iz nauka vjere. Na pitanje, zašto se brani, odgovorilo se, da vjeronauk nije znanost).

Gradac. Školsko vieće gradsko zaključilo je, da pučke škole gradske neimaju kao sbor odsele pribivati obhodom na dan sv. Marka i na prosne dane, pak da na ove dane ima biti obučavanje u školi. Pojedinim ipak učenikom, kojim bi roditelji željeli da jim djeca pribivaju obhodu, može se dopustiti, da izostanu iz škole, ako bi za to roditelji zamolili ravnateljstvo. Obhodom na blagdan presv. Trojice i na Tielovo mogu pribivati oni učenici, kojim bi to naložili roditelji, a to pod upravom gospode vjeroučiteljah, uz koje imadu ujedno i nekoji učitelji nadzirati učenike.

Beč. S više stranah tražilo se je, da bi se višjom naredbom ustanovilo, koje pobožnosti ima katolička mladež srednjih učionah preko godine obaviti, pak je ministar prosvjetni odlukom od 30. ožujka t. g. odredio neka valja ovo glavno načelo: ako se duhovna oblast i učiteljski sbor u kojem slučaju nebi mogli sporazumiti i složiti, da tada ima odlučiti zemaljska školska oblast sama. Pri tomu vendar ima valjati načelo: da se svečanosti na početku i koncu školske godine, zatim u nedjelju i svetak moraju držati, pak izpovied i pričest na početku i koncu školske godine kako i ob Uzkrsu obaviti. Istim povodom izrečeno je, da su učitelji pri duhovnoj službi dužni paziti na red i poredak mladeži.

Lotaringija. Prije nekoliko mjesecih umro je u njemačkoj Lotaringiji župnik u Mainweileru (bisk. Metz) Zimerman liepom ali malko čudnom smrću. Star preko 90 godinah bio je jošte vaviek u službi i obavljao posle; jer makar je bio već prestar, uda i osjetila zdrava i jaka služila su mu dobro. Bolestan nije bio nikada. Sluteći vendar bliz konac dade si napraviti mrtvački lies i postaviti u sobu svoju, a sve ostale stvari bio je već i prvo uredio. Kada osjetio čas smrti pošalje po susjeda duhovnika pa kada je susjed došao, legne u lies i zamoli duhovnika, neka bi ga izpovjedio, pričestio i svetim ga pomazao uljem. U to sakupila se oko svoga starca župnika množina puka, te za zadnji put govori on ganutu puku iz liesa propovied, moli s njim za umor molitve, a moleći usnuo i neprobudio se već.

Rim. 24. travnja, na dan sv. Gjurgja, obdržavana je treća javna sjednica koncila vatikanskoga. Kardinal Bilio služio je u 9 satih sv. misu, a poslje nje došao sv. otac u aulu. Pošto su se litanije svih svetih i obične molitve izmolile, pročitao je kardinal-djakon Boromeo iz evangjelja sv. Mateja glavu 28.: Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Euntes ergo docete etc. do kraja. Zatim bude izpjevana himna „Veni Creator“ i glasno pročitana „Constitutio dogmatica de fide.“ Izza toga stavio je mnsgr. Valenziani biskup iz Fabriana i Matelice, koj je i svu odluku malo prije pročitao, koncilskim otcem pitanje ovo: „Reverendissimi Patres placentne Vobis Decreta et Canones qui in hac constitutione continentur?“ a zatim pozivao pojedine otce, kojih je bilo prisutnih 667, po imenu. Svi odgovoriše: Placet. Skrutatori pokupivši sve glasove pristupe poslje toga k papinskomu prestolu i predadu sv. otcu glasove otacah, a papa potvrdi svu odluku s kanoni svečano ovimi riečmi: „Decreta et Canones qui in Constitutione modo lecta continentur, placuerunt omnibus Patribus nemine dissentiente; Nosque, sacro approbante Concilio, illa et illos, ita ut lecta sunt, definimus et Apostolica Auctoritate confirmamus.“ Poslje svečane ote potvrde upravi sv. otac na koncilske otce još ove rieči: „Ecce quam bonum et iucundum ambulare in consensu et in pace. Ista pax quam hodie Dominus noster Jesus Christus dedit discipulis suis et ego Vicarius Christi licet indignus eam do Vobis. Pax quæ excludit timorem et claudit aures sermonibus imperitis, ista pax sit Vobis gaudium in labore, vis in exitu et præmium sempiternum.“ Napokon bude od pjevačah, otacah i puka izmjenice odpjevana zahvalna pjesma „Te Deum laudamus“ pak poslje molitve i blagoslova naviešten oprost, i tim dokončana sjednica. Sada se živo razpravlja pitanje, kolika se treba za odluke obćenita crkvenoga sabora moralna sloga i sporazumak; a najdalje odvažila se „Civ. cattolica“, koja po onoj poznatoj izreci: „sa svimi, s mnogimi, s jednim ili takodjer sam“ brani da papa na saboru ima glas odlučan. Razgovetno se tu vidi smier toga prvoga jezuitskoga lista; jer dok infallibiliste hoće da se odluke stvaraju većinom glasovah,

Digitized by Google

dok antiinfallibiliste, to jest protivnici definicije traže za odluke saborske, i to s važnih razlogah, jedan moralni glas i sporazumak, uči eto organ jezuitske škole, da papi za odluke niti netreba biskupah. Vidjeti je, da nekoji francezki i talijanski listovi infallibilistički misle i traže da bi sabor imao i da hoće reći sud nad strankom biskupah tobož heretičkom i razkolničkom; ali nije tu posla s heretikom i razkolnikom, već s vrhovnimi pastiri, koji skupa sa svojim pukom stoje u pravoj zajednici s katoličkom crkvom i drže tvrdu svezu sa sv. stolicom. Da bi se preko takovih biskupah pri odlukah vjeronaučnih moglo na prosto preći brojnom većinom glasovah, nije prema onim načelim kako je crkva postupala na svakom saboru, a takodjer i na tridentinskom. To su sjajnom besjedom razložili nekoji saborski otci u samom vatikanskom saboru, to su razložili spisom i pismom mnogi dični biskupi i bogoslovi, po imenu kardinal Rauscher u svojoj najnovijoj knjizi „Observationes quædam."

— Glede odpora katoličkih Armenacah javlja se, kako je nedavno sjednica obdržavana kod kardinala Barnaboa, predsjednika sv. sbora de propaganda fide. Po nalogu papinu sazvanoj sjednici pribivali su svi kardinali toga sbora. Svrha joj bijaše pritužbe Armenacah proti patriarhr Hassounu, kako su jih sami tužitelji izjavili, pak zatim msgr. Pluym u izvješću svojem opisao točno izpitati te sv. otcu podnieti izvješće. U ostalom papa je jur mnogim prelatom rekao, kako neće trpjeti nikada, da patriarh bude žrtvom spletakah zlobničkih. Isto tako reče papa i turskomu poslaniku na dvoru florentinskom Rustem Beyu, koj je bio došao u Rim, ter zahtievao, da se svrgne Hassoun. Dalje se javlja, da je msgr. Pluym, komu je povjereno da razpravi razpru, svim svim armenskim svećenikom odpornikom, što neće da se pokoravaju, kako jim to vjera nalaže i sv. red, zabranio vršiti čine sv. reda i jurisdikcije. Takovih svećenikah ima 38.

Turska. Rustem Bey, zastupnik Turske u Florenciji i s vanrednim nalogom u Rim poslan zaiskao je od stolice rimske dogovaranje, kako bi se sklopiti mogao konkordat. Kako se iz Rima javlja, naložilo se kardinalu Antonelliu odbiti taj predlog, jer Rim da nemože odstupiti od načela, po kojem se samo kršćanskim vladarom daje vlast imenovati biskupe. U ostalom nije Rustem Bey niti imao ovjerovnice, te s toga niti nije službeno bio primljen.

Ruska. Zastupnik rusko-poljskih biskupijah na koncilu prelat Sosnovski upravio je 30. ožujka na uredničtvo „Dzien. pozn." pismo, kojim se obistinjuje viest, da je opet poprimljeno dogovaranje, kako bi se ruska vlada izmirila sa stolicom rimskom. U tom pismu naime javlja prelat, kako mu je biskup Štrosmajer, s kojim se on sprijateljio, kazivao sam, da je s ruske strane zamoljen posredovati u razpravah, gdje se radi opet uvesti prijašnje odnošaje prijazne izmedju dvora petrogradskoga i stolice apoštolske, pak da se je unapred izjavio, kako on kano biskup katolički zadatku tomu nemože drugačije da zadovolji, van u smislu crkve katoličke i na korist njoj pripadajućih viernikah.

* Nov grieh proti duhu svetomu. Neki državni činovnik u Tirolu došao nedavno u školu i prohtjelo mu se tumačiti djeci četvrtu zapovied božju. Završio je svoje tumačenje ovimi riečmi: Sada znate djeco, koje su vaše dužnosti naprama poglavarom. Vi mi dakle imate po savjesti kazati, što je vaš župnik govorio o nadzornicih školskih; tko nebude kazao sve podpuno, taj će učiniti grieh, koj se neće odpustiti, niti u ovom niti u drugom životu.

* Republikanska zahvalnost. Duvne jednoga samostana u Charlestonu stekle su si za bombardovanja toga grada velike zasluge za unionsku vojsku, velikim požrtvovanjem dvoreći ranjene častnike i vojnike. S toga jim je u znak zahvalnosti za tolike žrtve i zasluge republika sa 110 proti 46 glasovah dozvolila podporu od 20.000 L. St., da mogu opet sagraditi sirotište.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. II. reda: g. Martin Nedić iz Tolise; kano čl. III. reda: gg. Svetozar Galac, knjižar u Zagrebu; Lazo Tadić, puškar u Lovincu; Šimun Rubčić, štop. stražmeštar u Lovincu; Vjekoslav Cverger, župnik u Kalniku; Toma Jeličić, žup. smiljanski; Franjo Miškulin, žup. ribnički; Učiona budrovačka (veledušjem g. Antuna Kelnera, župnika u Piškorevcih).

(*Književstvo*). Govorenja za svetkovine uredio Fra. Angjeo Kraljević biskup Metelopolitanski i Namistnik apostolski u Ercegovini. U Rimu slovotisk skupa od razširenja vire uprav. po drugu kav. Petru Marietti 1870. Osmina, stranah 307. Govorah vrlo obsežnih objima knjiga sedamnaest, i to: za svetkovinu Gospina začetja, za Božić, za novu godinu, očišćenje Marijino, Blagoviest, V. Petak, Uzkrs, Spasov dan, Duhove, Tielovo, sv. Ivana Krst. sv. Petra Ap., za Porciunkulu Gospu Angjelah, za veliku i za malu Gospojinu, Svesvete i sv. Katu. Besjede su pisane jezikom pučkim hercegovačkim i načinom puku dobro prilagodjenim, same sobom vrstne su i po svakoga duhovnika koristne. Preč. pisac nudi knjigu duhovnikom za dvie misne namjene, a obratio se na nas da mu u tome poslu budemo barem na ovih stranah posredovnikom. Molimo dakle, tko bi istu knjigu pod gore spomenuti uvjet želio primiti, neka nam se čim prije kakovim god načinom (najbolje Correspondenz-Kartom) prijavi, a mi ćemo knjigu, naravno na račun naručnika, poslati. — A preporučamo knjigu, jer u nestašici ovakove struke naših knjigah može svakomu dobro poslužiti, osobito gdje ciena nemože biti laglja za naš kler, koj neima namjenah misnih.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 19. Tečaj XXI. U Četvrtak, 12. Svibnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Samostan ljepoglavski.

Historička crta.

Piše Ivan Krst. Krapac.

(Dalje.)

Škole su jedina sredstva, koje narod pobuditi mogu, da dodje do samosvjesti i ponosa, da polući razvitak svoga duha, koji rodi književnošću a bogati narod obrtom i trgovinom. Škole su jednom riečju mjerilom stupnja naobraženosti pojedinih narodah. Naš narod do polovine skoro IX. vieka črtami i rjezami bilježio je svoje misli i stvari neuk jošte pismenim. Luč sv. vjere probudi ga sa sna duševnog i mrtvila na život vječni, a prokrči put naobrazi i umiću. Kad se pokrstiše Hrvati prigrliše rimska i grčka slova. Od to doba crpio je narod naš s ovu stranu Velebita, svu naobrazu, od svoga svjetovnoga svećenstva, kakovi bijahu „duhovni pomoćnici“ ili sbor (capitulum) svećenikah u Križevcih [1]). Tako isto i kapitul čazmanski za Stjepana I. biskupa zagrebačkoga god. 1232. utemeljen njegovaše naobrazu i prosvjetu u mladićah hrvatskih, koji bi se ćutili da su zvani u svećenike božje. Sličnim uspjehom djelovaše i zagrebačko sjemenište od dotičnih kanonikah utemeljeno, a po blaženom Gazotiću obnovljeno. Da se mladež u pjevanju crkvenom, naucih i inih crkvenih službah što točnije poduči, pozove blaženi Gazotić Dominikance iz Začesanja (Časma). Takovo Sjemenište naukah za mladež, koja se htjede posvetiti svećeničkom stališu, nalazimo takodjer i u Liepoj Glavi g. 1503. Prvi nadstojnik toga sjemeništa bio je njeki o. Marko Dubravski (de Dombro) o kom veli Nikola Benger historički ljetopisac: „vir pietate, eruditione, zelo & industria conspicuus.“ Pavlini su gledali da vazda jednakim korakom stupaju sa svjetskim svećenstvom, pače rekao bih, da su u mnogom obziru više marili za znanosti i umjetnosti.

Što na kratko napomenuh, to bijahu samo škole za mladež duhovničku, ostali pako svjetovnjaci, ako bijahu mogućni, morali su kod kuće držati po kojega pismena čovjeka pa tako svoju djecu naobražavati, a zatim bi išla na višje nauke u Padovu ili Bolonju. Siromašnija klasa mladićah uz vrla inače umna svojstva morade većim dielom prihvatiti plug i branu ili prigrliti zanat, pak kasnije britku čordu, da brani domovinu od nezasitne Turadi.

Dobro su to uvidili zaslužni Pavlini, pa da se škole, ta blagodat svake naobraze neuzkrate ni svjetovnom mladiću bio on koje mu drago klase, zato otvore pod svojim predsjednikom Stjepanom Trnavinom g. 1582. prvu javnu gimnaziju u Liepoj Glavi.

Ta prva gimnazija dala nam je mnogo učenih ljudih, koji svom revnošću i točnošću obavljahu domaće poslove (službe). Da nije bilo samo mjesto Liepa Glava po sebi neznatno, zatim odviše s ruke po ostalu domovinu, bi se bila gimnazija ljepoglavska dulje uzdržala, te uspješnije djelovala na narod hrvatski. S toga upravo uzroka zaželiše Hrvati imati sličnu gimnaziju u sredini domovine svoje. Što zamisliše, to domala izvedoše. Za cara Rudolfa g. 1607. na same Duhove otvore gimnaziju u Zagrebu Isusovci, s kojimi se u Požunu upozna njeki Benedikt Blažeković kao poklisar, te ih toplo preporuči Zagrebčanom. Grad jim darova za stan zapušteni tada manastir dominikanski s crkvicom sv. Katarine. Od to doba, od kako su Isusovci preuzeli podučavanje mladeži, ponestajalo je od dana do dana sve više mladićah u ljepoglavskoj gimnaziji tako, da ju biskup Martin Borković god. 1637. dokine, te pretvori za samo crkveno podučavanje.

[1]) To bijaše za vrieme naše domaće vlade; oti svećenici bijahu većim dielom Dalmatinci, podvrženi biskupu svomu onkraj Velebita. —

Digitized by Google

Nuz školu imao je manastir ljepoglavski prekrasnu knjižnicu, podobami darovateljah i utemeljiteljah ukrašenu. Knjižnica ota bila je najbogatija zbirka za onda u našoj domovini, koju uredi učeni pavlinski general Gašpar Malečić. Njegova skrb nemimoidje ni manastirske blagajne, u kojoj se čuvahu velike dragocjenosti od davnih vremenah, kraljevah, banovah i bogatih vlastelah. Medju inimi vriedno je da spomenem dragocjeni plašt „palludamentum Mathiae regis," što ga pokloni Beatrica udova Ivana Korvina uz množinu ostalih dragocjenostih, što crkvenih što svietskih.[1]) Tu spominjem ono sjajno prstenje i oružje Ivana Korvina bana hrvatskog, one dragocjene kaleže i ruho crkveno, od čega nije nam ostalo upravo ništa. Kada je Ivan Korvin dao služiti za svoga otca kralja Matijaša zadušnice, darovà crkvi ljepoglavskoj sljedeća: 1. Dva kaleža urešena dragimi kameni. 2. Dva kaleža bez dragih kamenah. Samo djelo bilo je od velike i starinske umjetnosti. 3. Četiri kažule izvezene biserom. 4. Monstranciju sa kandilom srebrnim. 5. Njekoliko sviećnjakah zlatnih.

Mnogo je toga kako napomenuh poklonila udova Ivana Korvina Beatrica, što se točno razabire iz listine na pergameni, što se čuva u zemaljskom arkivu. —

Izim toga spada na dragocjenosti ljepoglavske i jedna mitra s pastoralom biskupa Šime Bratulića, djelo osobite vriednosti i umjetnosti.

Pod Generalom Ivanovićem nabavljeno je 6 zlatnih sviećnjakah g. 1668. i jedan veliki sreberni križ u vriednosti od 736 for.

K dragocjenostim ljepoglavskim valja pribrojiti: 1. Dvie sreberne statue sv. Pavla pustinjaka i sv. Augustina. 2. Dvie zlatne krune za kip B. D. Marije Chestohovske. 3. Dvie sreberne krune za isti kip B. D. Marije. 5. Srebernu statuu B. D. Marije prečista prijeća. 5. Dva pozlaćena pacifikala i moćice sv. Lovre. 6. Tielo sv. Feliksa (Srećka) u liepoj dragocjenoj škatulji, što ga donese jedan Pavlin iz Rima iz Katakombah; pa buduć nisu znali, da-li se otaj mučenik nalazi u martirologiju, nadjenuše mu ime Feliksa, tobož po sreći nadjen. —

[1]) Iz zemaljskog Arkiva na pergameni. Nos frater Petrus Prior de Lepoglava ac totus conuentus eiusdem coenobij memorie commendamus per presentes. Quod quia veniens nostri in presenciam Egregius Dominus Balthasar de Alap regni Sclauoniae vicebanus, ac Andreas Dudich castellanus castri Medve etc. etc. Per Illustrissimam Dominam Beatricam de Frangepanibus ducissam Lypthouie ad nos destinati cum indumentis sacerdotalibus ac alijs rebus per eandem claustro beate virg. Marie iu prefata Lepoglaua fundato, pro refrigerio animarum illustrium Dominor. Joannis Coruini ac Christophori filij etc. etc. etc. sliede darovne stvari što crkvene, što svjetske.

Pa uza sve to, premda je Malečić od rimske stolice izposlovao naredbu, da se svaki takav iz crkve izobći, tko bi se usudio kakav predmet odnieti iz blagajne oli knjižnice, pošto bi za vrieme Josipa I. hrvatski samostani dokinuti, razgrabi svu knjižnicu i veliku zbirku dragocjenostih ugarska komora, tim načinom se obogatile knjižnice ugarske, budimsko sveučilište, muzej i crkve ugarske, a domovina ostala bez svega.

Prelazim sada na same pisce, koji svoju naobrazu crpiše u manastiru ljepoglavskom, a narod naš obogatiše svojimi proizvodi.

Vriedno je ponajprije da spomenem iz struke jezikoslovne neumrloga Ivana Belostenca, koji umrie g. 1675. kao starina od 80 god. — Stupi u red pavlinski g. 1595., čovjek pun duboka znanja i pronicava duha, postadè vikarom ljepoglavskim 1651. a kasnije provincialom Istrije. Kroz cieli svoj život bavio se je sakupljanjem hrvatskih riečih proputovav, kô što se vidi iz predgovora k njegovu riečniku, cielu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju „Quidquid in feracibus Illyrii litoribus, Dalmatia, Croatia, Slavonia, Istria & vicinioribus inibi insulis, quarum magnam partem . . . . majoris experientiæ in lingua gratia, non absque magno meo incomodo peragravi, quidquid inquam, colligere potui, abunde in hoc gazophylacio congessi" etc. . .

Najprije sastavi hrvatsko-latinski dio svoga rječnika, a drugi dio dovrši i popravi uz svestrani nagovor svojih prijateljah kao starac od 70 godinah. Nakon njegove smrti pošto bi mu djelo 65 godinah ležalo u rukopisu, nadstojnici reda pavlinskog nalože dvim pavlinskim doktorom reviziju djela Belostenčeva, te ga tiskom kao „opus posthumum, suo pridem viduatum auctore" objelodane u dva svezka pod naslovom „Gazophilacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium" etc.

Šafařik veli da je djelo izvrstno „eine vortreffliche Arbeit" te u mnogom pogledu bolje od Jambrešićeva, prem se neda tajit, da je bilo njeko natjecanje „aemulatio" izmedju reda pavlinskoga i Isusovacah; ali ipak sasvim tim Šafařik daje prednost Belostenčevu, buduć je on pomnjivo razlučiti umio rieči prave hrvatske od dalmatinskih i slavonskih[1]). Netreba mi istom spomenuti, kako ga u zviezde kuju stari Hrvati glede latinštine bili oni sada svećenici ili svjetovnjaci. Bavio se je on i pjesničtvom, ter izpjevao njekoliko pjesamah u slavu Pavla pustinjaka. Izim toga kažu, da su njeke propovjedi od njega tiskane u Gradcu.

Druga umna glava struke juridičke, kojom se ponosio u svakom obziru manastir ljepoglavski,

[1]) Gledaj Paul Jos. Šafařik's Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur von Jos. Jireček.

Digitized by Google

bio je Gašpar Malečić rodom Varaždinac. — Svršiv gimnaziju u Varaždinu ode medju Pavline u samostan remetski kraj Zagreba, od tuda ode u Liepu Glavu na mudroslovne i bogoslovne nauke. Radi vrlog napredka i osobitih vrlinah bje poslan u kolegij Apolinarski u Rim. Vrativ se kući kao doktor bogoslovja, obnašao je čast učiteljsku u Liepoj Glavi kroz 8 godinah, a kasnije u Trnavi. Napokon bude izabran za glavnoga tajnika reda pavlinskoga, koja mu čast zgodu pruži zametnuti koju o samostanih, što su ležali u onih predielih, koje je poplavila bila divljad turska. — Da se oti samostani razvide i opišu, izruče otaj posao Malečiću, o čem on točno i potanko izviesti dotične poglavare. Za revno poslovanje zapade ga čast definitorska, a malo zatim god. 1690. generalnoga vikara. Njegovo umno nastojanje i duboka znanost uz vrla svoga učenoga definitora Ivana Kristolovca izposlovala je u Rimu, da se je hrvatski generalat od ugarskoga provincijalata posvema odciepio, te su tako hrvatski pavlinski manastiri s Niemci za njeko vrieme zasebice sačinjavali posebnu provinciju. Što se tiče njegovih riedkih sposobnostih i umnih darovah, vriedno je spomenuti Nikolu Bengera rodom Križevčanina, koji ovako o njem sbori: „Vir ob illustres animi dotes et insignia candido Ordini honoris & commodi præstita benefacta, perenni cum laude memorandus. Cuius si scientias spectes, has in gradu prorsus excellenti possedit, capacissimo ad eas conferente ingenio, quo quidquid fere audiebat, legebatve, tenacissime impressum retinebat. Hinc oratorem toties se ostendit in dicendo, aeque ac componendo facundissimum, philosophum & theologum eminentem, sacri canonum Juris prudentia maximopere excultum [1]).“

Pavao Ritter (Vitezović) reče o njem u pjesni njemu na slavu spjevanoj medju ostalimi ova

Dignus quem Musae, quem Pallas & ipsa, coronent,
Quam clarum ingenio, tam pietate gravem.

Da je zbilja to zavriedio, vidi se od tuda, što je bio vrli ljubitelj naukah; on ustroji 1700. bogoslovne nauke u Liepoj Glavi ponamjestiv za učitelje Vladislava Josefića i Franju Jurjevića, izdade takodjer na svjetlo više knjigah sadržaja većim dielom pravoslovnoga i strogo crkvenoga; jer mu crkveno pravo, povlastice, naredbe i zakoni nada sve omiliše. — Pod stare svoje dane odreče se svoje časti, te se povuče u Varaždin, svoje rodno mjesto, gdje nakon kratkotrajne bolesti umrie 17. rujna g. 1702. Tielo mu sahraniše Pavlini u Liepoj Glavi, a njegovom podobom ala fresco ukrasiše svoje ljetno blagovalište, što nam dovoljno svjedoči kako ga visoko cieniše.

Treći učeni Pavlin u obće poznan kao ljetopisac, koji je svršio svoje nauke u Liepoj Glavi, bio je Ivan Kristolovec, predstojnik svoga reda, a kasnije svećenik cara Karla VI., umrie god. 1730. U latinskom jeziku izpisà poviest austrijske kuće, talijanski pako život sv. Pavla prvoga pustinjaka. Po Horany-u sastavi: „Vitæ cursus sanctarum Marthæ & Magdalenæ.“ Kažu da je preveo i Tomu Kempenskoga tiskana g. 1760. u Zagrebu.

Jošte bolji ljetopisac i radin historik bijaše Nikola Benger Križevčanin takodjer Pavlin, generalni definitor i doktor bogoslovja. Kao takav napisà u 2 svezka in folio ljetopis manastirah pavlinskih s historičkimi podatci počam od zametka pa sve do najnovijeg vremena. O njem pobliže nemogoh saznati, da-li je što više spisao i koje godine umro. S gledišta bogoslovnoga vriedno je da spomenem Hilariona Gašparoti-a. Rodi se g. 1712., bijaše Pavlin, kasnije državni namjestnik u Liepoj Glavi. Na glasu bijaše sa svoje učenosti i pobožnosti. Kao takav napisà: „Cvet sveteh, ali življenje i čini svetcev, koteri vu našem hrvatskem iliti slovenskem orsagu s vekšum pobožnostjum i s prodečtvom poštuju se“ u 4 svezka. — Umrie u Liepoj Glavi 6. ožujka g. 1762.

Nemogu mimoići ni Tita Brezovačkoga, koji je svoju naobrazu kao Pavlin crpio u manastiru ljepoglavskom a stranom remetskom. Po dokinuću reda postade nadarbenikom kod sv. Marka u Zagrebu, gdje i umrie g. 1805. O njem veli Šafařik ovako: „Er war ein Mann von glänzenden Geistesgaben, ausgerüstet mit einem hervorragenden Scharfsinn und Witz, und dichtete in lateinischer und kroatischer Sprache mit Leichtigkeit.“

Mnogo malenih satiričkih pjesmicah nalazi se od njega u tadanjih koledarih. Njekoje njegove drame prenaredio je Toma Mikloušić a bijahu predstavljane u Sjemeništu i Konviktu uz veliku dopadnost ponajviše: „Matthiasch Grabantziasch diak“ „Diogenesch ili szluga dveh zgublyeneh bratov“ „Kovač Krapinski.“

Izim toga bilo ih je jošte više iz ovoga reda a upravo iz samostana ljepoglavskoga, koji su sa svoje učenosti, pronicava duha i radinosti ponosom bili Hrvatskoj a napose manastiru ljepoglavskom. Tko da nepribroji ovamo onu množinu učiteljah bogoslovja i mudroljubja, od kojih mnogi zavriediše biskupsku stolicu? Deset ih imade na broju. Poimence spominjem: Mirka Eszterhay-a biskupa zagreb. zatim nadbiskupa štrigonskoga,

[1]) Nicolai Benger Annalium Eremi-coenobiticorum ord. Fr. Eremitarum S. Pauli I. Eremitae Posonii 1743. p. 361.

Digitized by Google

Martina Borkovića s prva zagreb. biskupa zatim nadbiskupa Koločkoga, Šimuna biskupa zagrebačkoga. Nadalje Stjepan Trnavin postade biskupom sriemskim, Pavao Ivanović biskupom tininskim, Ivan Kery biskupom vačkim, Ivan Vanovicy biskupom skardonskim (skradinskim), Lacko Nadasdy biskupom čanadskim, Augustin Törek biskupom sardicenskim, Augustin Benković biskupom varadinskim. — Na tolikom glasu bijahu škole ljepoglavske, iz kojih vrli domorodci i učenjaci kao i revni dušobrižni pastiri i biskupi proiztekoše. — Da vidimo na kom stepenu stajaše umjetnost u manastiru ljepoglavskom. —

(Sliedi konac.)

Zagreb. nadb. stolica i za nju muž.

Po više putih u ovo godinu danah uzeše novine osobito bečke i peštanske pogadjati i pravdati se: tko-li će biti i tko-li je vriedan biti nasljednikom Haulikovim na zagrebačkoj prabiskupskoj stolici, a prošloga mjeseca ponukom „Pest. Lloyda“ izašlo to pitanje na veliku i zanimljivu razpravu, da je niti naš list nesmie propustiti bez spomenka i pripomenka. Prije svega budi diljem zabilježeno što napisa „Pest. Ll.“ od 16. trav. Piše on ovako:

„U najnovije vrieme opet se vode diplomatičke razprave o popuni nadbiskupske stolice u Zagrebu. Nadbiskupija zagrebačka ustrojena je, kako je poznato, g. 1850., te je takodjer nagrada (?) za tužne usluge godinah 1848—1849. Nadbiskup zagrebački ima po tom ne samo crkveno, nego prije svega političko značenje. Ovo je u današnjih odnošajih ne manje važno nego prvo. Vrhovni crkveni poglavar skroz katoličkih Hrvatah uživa u svojem narod u velik, zamašan upliv; njegov glas puno važi u javnom životu i s toga se mora samo pohvaliti, što vlada, popunjavajuć ovo mjesto, oprezno i obzirno postupa. Mi dakako neljubimo, da se crkvena i politička vlast miešaju, te bismo najvoljeli, da je medja medju državom i crkvom već tako osječena, da bi ovdje bilo nemoguće s ikoje strane preći preko granice. Ali političar ima da računa ne s pustimi teorijami, nego s danimi realnimi faktori i odnošaji. Do danas pak imaju crkvena dostojanstva u Ugarskoj svakako i političnu stranu, pa se s toga i ova mora imati na umu. S ovoga stanovišta gledajući na popunu zagrebačke nadbiskupske stolice, pravo je zahtievati da budući nadbiskup bude kako u crkvenom tako i u političkom pogledu našim odnošajem pogodan. Nagodba izmedju Ugarske i Hrvatske, nedavno tek srećno ustanovljena, jednako još nije dospjela do one jakosti i čvrstoće, da se nebi moralo nastojati oko toga, da joj se dade što više podlogah i podporah. Ima još mnoga klica nepovjerenja, mnogi povod razpri i razdoru, i s toga treba za mirno posredovanje i izravnanje takvih muževah, koji uživaju povjerenje na obadvije strane.

„Ogledamo-li se sad u tom pogledu ugarskimi crkvenimi dostojanstvenici, opažamo na prvom mjestu biskupa djakovačkoga, u posljednje vrieme često i slavno spominjanoga Strossmayera, čije hrabro vladanje u rimskom saboru sav naobraženi sviet diveći mu se hvali. U crkvenom dakle pogledu bio bi biskup Strossmayer jedino dostojan muž za izpražnjenu nadbiskupiju zagrebačku. Ali u pogledu političkom? Tu nam je žalibože priznati, da ugarska vlada mora nekako od Strossmayerove prošlosti zazirati. Jedno dašto ima Strossmayer bezuvjetno povjerenje i naklonost hrvatskoga naroda i svak nepristran morati će priznati, da je Strossmayer to povjerenje, tu ljubav svoga naroda riedkom svojom požrtvovnosti podpuno zaslužio. Samo proti Ugarskoj bijaše Strossmayer svagda opor, da nerečemo neprijatelj. On konačne nagodbe neodobrava, a ta je nagodba i stvorena, pošto se on (nedobrovoljno) bijaše sa političkoga pozorišta uzmakao. Pa ipak bi se jako željelo, da se Strossmayer postavi na čelo hrvatske crkve. Djakovački biskup jest muž riedka duhovitoga dara; njegov oštri um spoznati će potrebu državno-pravne nagodbe, a nadbiskup zagrebački može bez oklievanja ono odobriti (?), za što je biskup djakovački mislio, da mu je odklanjati. Preko Strossmayera pak učinilo bi se takodjer mnogo, da se hrvatski narod umiri; Strossmayer bio bi najsposobniji posrednik kod izravnanja diferencijah, što jošte postoje ili koje bi u buduće mogle nastati, a njegovoj rieči pošlo bi za rukom, za što se danas misli, da je nemoguće izvesti. Ali Strossmayerovo imenovanje moralo bi i na južne Slavene u obće dobro djelovati, te jih pridobivati, a kako danas stvari stoje u iztoku, mora nam do prijateljstva i privrženosti južnih Slavenah mnogo biti. Kako iz dobra izvora čujemo, zagovara toplo i grof Beust, da se Strossmayer uzvisi na nadbiskupsku stolicu zagrebačku.

„Istina, spominjahu nam još i drugoga jednoga kandidata za zagrebačku nadbiskupiju: to je nedavno imenovani dulmski naslovni biskup Mihalović, dosada župnik u temišvarskom predgradju Fabriki. Mihalović je na glasu kao dobar patriota, te bi po tom jednomu od naših zahtjevah zadovoljavao. A i u crkvenom pogledu jedva bismo znali, štogod proti njemu prigovoriti; no prispodobiv ga s biskupom Strossmayerom, nemože se predpostaviti, te se nebi nipošto dalo odobriti, kad bi se Strosmayer prezreo. Strossmayer je crkveni kapacitet prve vrsti, s kojim se katolička crkva može ponositi; bivši fabrički župnik nije nam o sebi toga jošte dokazao. Gotovo bismo se bojali, da se pokadšto odaje ultramontanskim napastim; barem bi se to po njegovu postupanju proti Nazarenom dalo zaključiti. Ali i u čem Mihalović daleko za Strossmayerom zaostaje, to bi bio njegov odnošaj prema hrvatskomu narodu. Mihalović dakako ima ime slavensko, no poro-

Digitized by Google

-dom i odgojenjem nije Slaven, tako, da tek sada počima učiti hrvatski jezik.

Hoće-li se takav „stranac“ po želji primiti u hrvatskom narodu? Je-li on sposoban za pouzdana posrednika medju Hrvatskom i Ugarskom? Nebi-li se, što više, tim još povećao broj zadjevicah medju nami i Hrvati? Jošte nestojimo proti svršenu činu, još je vrieme sve te okolnosti ozbiljno uvažiti? Mi bismo s toga našoj vladi živo preporučili, da u toj prilici postupi tako, kako će biti koristno po crkvu, kao i državu, po mir izmedju Ugarske i Hrvatske, po učvršćenje nagodbe i prijateljskoga saveza izmedju obadva pobratimska naroda.“

O članku „P. L.“ očitovaše sud svoj svi domaći naši listovi, pak i mi njihove poglavite izreke bilježimo. „Nar. Nov.“ pokle prigovoriše „P. L.“ najprije na onoj psovki, kano da je prabiskupska stolica nagrada naša za „tužne“ usluge, pak zatim što veli peštanski list da je Strossmayer u crkvenom pogledu jedino dostojan muž, a u političkom da isti uživa bezuvjetno povjerenje i naklonost hrvatskoga naroda, prisnovala je članku njegovu ovu primjetbu: „Ova enunciacija svakako je zanimljiva u P. L. Nećemo da joj pogadjamo povode i namjere, nego bilježimo samo sa zadovoljstvom, što ovom prilikom u obće nalazimo u oficioznom listu ugarskom tako krepak izraz poštovanja i uvažavanja pravah i aspiracijah hrvatskoga naroda. Što se pako same stvari, naime kandidacije biskupa Strossmayera tiče, mislimo, da nam je odbiti samo na jednostranost obaviesti, da je P. L. u vladajućoj antikoncilskoj struji pomjerio politički razbor, ter bacio najgrdniju ljagu na onu vladu, kojoj je hotio da posluži. Koliko mi znamo i mislimo, to se dosadanje priepone, da biskup Strossmayer zasjedne stolicu nadbiskupa hrvatskoga, neimaju tražiti u mjerodavnih krugovih.“ — Ovo je napisano tonom i štilom posve službenim. „Agr. Ztg.“ mrmlja najprije: što bi se imao tu miešati kancelar Beust? i da je on preveć razuman čovjek, nego da bi se miešao, kamo se nebi smio miešati, osobito kada evo sve mrmlja, da se svakamo mieša, pak zar bi pružio prste i preko Litave? Beust najprije opazi prste Andrašijeve i ovaj Beustove, kada koji predaleko na drugu stranu Litave mahne; a da se i s ove i s one strane mieša jedan i drugi drugamo, to već nije tajna, niti se može zatajati. Ali se dosjetila Agramerica razlogu zašto bi kancelar Beust (koji se drugačije nemieša!) vendar bio mogao s kandidacijom Strossmayera izaći. Zašto? Neka bi s jedne strane tu kandidaciju biskupa Strossmayera, koj je svojim ponašanjem na koncilu kod sve evropejske inteligencije postao osobom popularnom, javno mnienje monarkije veselo pozdravilo, čim bi po drugoj strani u isti mah prasnula žestoka demonstracija i prietnja proti stranki ježuvitskoj, pred kojom Strossmayer postade persona ingratissima. Ali je, veli, promašila demonstracija, jer je kandidacija hladno primljena, a vara se Beust, ako misli, da bi se biskup Strossmayer dao ovamo onamo vući kano šahfigura proti rimskoj kuriji. Dokle god se, piše A. Z. kandidacija biskupa Str. stavlja u savez s kancelarom Beustom, dotle znamo, da nije ozbiljna, niti se marimo s njom baviti kano s kakovim „pitanjem.“ Vidi se očito na pisanju ovoga članka, da bi većma rad uputiti Beusta, neka se nebi miešao i da bi zlo pogodio, nego-li neka štioci nevjeruju, da se Beust sbilja mieša. Na koncu piše isti vladin list ovako: „Druga bi bila stvar, kada bi kandidacija biskupa djakovskoga izašla od strane kompetentne. U tome slučaju pozdravili bismo ju bez uvjeta s veseljem. Bila bi nam tada dokazom i zalogom, da je biskup Srossmayer pristao uz ona velika načela reda, ter mirovna i slobodoumna razvitka zemlje, za koja se mi borimo, od kojih jedino mi očekivamo spas, i koja da mogu postati istinom i činom, bitna pomoć stoji u tom, da uza nje pristane i pomogne nadbiskup zagrebački, koji ima izvanrednu moć i kojemu je ustav dao tako duboko posižući upliv takodjer na političke sgode zemlje. Novi list „Sloga“, premda je napisala dug članak, nerazumimo, je-li jest ili nije za Strossmayera, kako se u obće pokazaše pod tom slogom nesložne noge i nesložne joj misli. A razumljivo je to, da hoće po svaki način za nadbiskupa Hrvata.

„Zatočnik“ pokle je razložio, da će takodjer imenovanje zagrebačkoga nadbiskupa pokazati, kako se tvrdo drži nagodbeni ugovor, kaže, da biskupu Strossmayeru za ovu slavnu stolicu niti u kleru ugarskom niti hrvatskom nije moglo biti premca, već prije koncila, a sada poslje koncila ponosile bi se ovakovim prabiskupom i najslavnije zemlje, pače vas sviet katolički da bi kliktao, kada bi Strossmayer sio makar na stolicu papinsku. Stolica zagrebačka, veli, nemože povećati slave Strossmayerovu imenu, kako bi njegovo ime povećalo slavu njezinu; nemože za Strossmayera biti veće ambicije, nego što je on kano muž, kano katolički biskup i hrvatski rodoljub mogao i umio izpuniti najsvetiju svoju dužnost, niti za njega može biti veće nagrade, nego što ga je vas sviet nagradio svojim uzhićenim priznanjem. To sve treba da se pamti pri izboru nadbiskupa zagrebačkoga; jer ako nebi uvriedilo Strossmayera, uvriedilo bi hrvatski narod, a u čudo nagnalo Europu. Strossmayer je po svojem imenu i po svojoj ljubavi na takovu u narodu položaju, koji mu daje pravo stavljati uvjete, a ne primati; nu jakost je njegova u narodu samo dotle, dokle stalno drži načela, koja ga jakim učiniše. Kaže medjutim „Zatočnik“ da je biskup jošte vaviek prijatelj koristne za obe zemlje sveze i dostojna po hrvatski narod sporazumka. Iz Zagreba da nebi skoro mogao više djelovati, nego je djelovao iz Djakova, veže ga za Djakovo vjekoviti spomenik njegov stolna crkva nova, veže briga za Slavoniju, da ostane narodna; ali je druga, što ima željeti narod i svećenstvo hrvatsko, kojoj se želji nikada nije oglušio

Digitized by Google

biskup Strossmayer, niti će se za dugo smjeti oglušiti gr. Andrassy. Tako redom očitovaše listovi; a što da pripomene jošte list naš?

Puno je što se je prvi u matici magjarskoj list „Pest. Lloyd" javio ovako iskrenim očitovanjem, pak bilo makar da je samo sam ob sebi i po svojem razumu i sudu pisao, po svaki način izjava je to znamenita, kako i jest na daleko probudila pozor. A čitajući i promišljavajući to očitovanje što razumimo? Veli se prije svega s hladnim mirom mimogredce strahovita za nas uvreda: da je nadbiskupska stolica zagrebačka nagrada na tužne usluge god. 1848. i 1849. Bilo bi preveć tražiti od pisarah makar i prvoga peštanskoga lista, neka znadu toliko povjestnice, da je hrvatska kraljevina imala svoje prabiskupe prvostolnike vaviek, dokle god Mletčić i Turčin nezaokupiše matice zemlje njezine, pak da je i potle zagrebački biskup vazda činom bio i ponašao se kano prvi biskup i prabiskup svoje kraljevine, a u sedamnaestom i osamnaestom vieku imao svojih biskupah područnikah. — Kaločkoga nadbiskupa nametavalo je najprije južnim i iztočnim zemljam slovinskim kano sudca za pojedine dogodjaje i čine, dok je najpotle ista stolica zagrebačka bila spala u područje nadbiskupa kaločkoga. Jako je to smetalo, pa kako su Ugri i Hrvati smatrali da su tim po jednoj strani razvaljene medje kraljevini hrvatskoj, a razmaknute k moru medje kraljevini ugarskoj, tako su Hrvati to političkim to crkvenim putem po više putih tražili, neka bi se stolica zagrebačka napravila za stolicu nadbiskupsku. A nije od objesti, nego od potrebe, i to potrebe jačim dielom crkvene tako traženo jur prijašnjega vieka, pak što je hrvatski sabor od god. 1848. uvrstio tu staru želju u odluke i zahtjeve svoje, za istinu nije bilo pretjerano. Kaloča grad na onom svom položaju pak biti crkvena metropola biskupijam do mora — to je bilo više nego velika neprilika. Pak da je nadbiskupska stolica u Zagrebu nagrada za nekakove tužne usluge?! Tko nerazumi i nemari što je tegoba i potreba narodna, pravedna i razložna želja narodna, niti na to ime do krajne sile nije obvikao komu šta popustiti, taj naravno može i u tom činu pravedne vladalačke odluke viditi samo demonstrativnu nagradu. Povjestnica naša od šestnaeste stotine kaže nam sbilja ne jedan put, kako se velike naše službe pretvoriše u zaslužbe tužne i nagrade naše u jošte tužniju plaću; jer nas je svaki put rinulo pod osvetu, ter što nam se je za vrieme službe i hvale naše našega bilo vratilo pustilo se neka nam bahata osveta s ruglom i zloradim! smiehom natrag otima. Takove smo zavidne sreće: Bilo je tako ne malo ljudih, koji rekoše: čim legne u grob Haulik, novo slavlje pobjede magjarske neće trpiti niti iste nove prabiskupske stolice u Zagrebu, i za to svoje proročanstvo bili bi založili glavu. Sva je prilika ter nije bila samo jedna glava magjarska, koja se je negdje domišljala, da bi to tako moralo i biti, pa kako bi Hrvate trebalo razkomadati i baciti pred godinu 1848. pače i pred godinu 1835. tako da bi prije svega trebalo uklonuti iz Zagreba crkvenu metropolitiju. Tko bi znao pravo reći, jesu-li i dokle oni poznavaoci magjarske ćudi i politike pogodili i nije-li se s odlučnijega mjesta o tome radilo. — Svakako je barem čudnovato, kako povodom čuvene razmirice u zagrebačkom saboru i malo poslje članka, što ga prosudjujemo isti list „Pest. L." smjede svjetovati, da bi sve to: sabor i valjda autonomnu vladu hrvatsku valjalo dokinuti, jer da je sve nepraktično i smiešno. — Navlaš nepraktično napraviti pak se onda na nepraktičnost tobož srditi i porad nje iskati neka se sve ukine, to je ravno lukava, ali vrlo prozirna politika. Svejedno kako se bude dostojalo: preko Hrvatah mogu preći sve razalice makine, oni će se znati utegnuti u sebe upravo onako, kako se u zao po se čas znadoše utegnuti Magjari, a bila bi već i doba, da bi se od susjedah Magjarah naučili takodjer to, kako se u čas oduška može puhnuti i pretegnuti, a kašnje prostor svoj i stečevinu sretna časa i hitre politike oporno braniti. Žalostno je po pravnu ćut, kada se tako mora umovati: makar narodu pravice bude otelo i zatrlo, makar mu bude sve medje razmetnulo i premetnulo, samo dok nije zatrlo samoga naroda, neka se bahti — znati će narod u svoj čas naći staru pravicu i svom domu starinske medje! Tim je žalostnije, što se predaleko goni na drugi kraj. Nego prodjimo se takova spomenka; neka bude baš golema smielost i bezočnost: ukinuti zagrebačku metropoliju nebi bio tako lahak posao, ako se promisli čast faktorah, koji ju napraviše, pak slovo nove nagodbe i položaj vlade zemaljske. Bilo što se uporak politike nećuti dosta tvrd i mah njezin dosta prost i slobodan, pak da je odlučio razbor i oprez, a morda sbilja i ćut pravde: prabiskupska stolica zagrebačka evo stoji niti čusmo, da bi se tko bio ozbiljno osmielio dirnuti u nju.

Traži se za tu stolicu čovjek. — Polažući u grob pokojnoga nadbiskupa napisasmo lane u svom listu (br. 20) članćić, u kom iskreno javismo misao našu i svega klera, kako ga mi razumimo; spomenusmo, da je imenovati biskupa pravo kraljevsko ad personam, da se pri izboru biskupa ima paziti prije svega na darove duha i dobrote duhovničke, na što je nj. veličanstvo sigurno osobito pazilo i paziti će. Spomenusmo dalje kako su pri tome izboru pravi i zakoniti savjetnici kruni biskupi dotične crkvene pokrajine, a ta provincija za zagrebačku stolicu da je hrvatsko-slavonska. Vlada nebi smjela uzeti to imenovanje kano imenovanja druga za stvar svoje odluke, i proti takovoj praksi ima crkva katolička prije oli potle prosvjedovati; ali dok je praksa ustavnih vladah, kakova je, da svjetovati krunu i preporučiti joj čovjeka za stolicu zagrebačku po zakonu ima vlada nikoja druga nego hrvatska zemaljska vlada. Preporučismo svom snagom glasa svoga: da bi na ovakovu stolicu

Digitized by Google

porad stada, dostojanstva naroda, stolice i položaja valjalo postaviti prvo oli rodjena Hrvata oli koji dobro hrvatski govori, pak ako već po prijašnjoj službi naroda nepozna, brzo bi se u njem znao iznaći; da bi većma nego na politiku valjalo pri izboru paziti na duh i značaj, vrline i zasluge crkovne. Na koncu rekosmo: ako bi morda prevladala misao, da bi nam valjalo poslati prabiskupa vrstna samo za poklonstvo i strahovanje, onda prosimo što tvrdjega i hudjega. —

Minula je eto godina. Kroz godinu danah donio nam glas iz priestolnice Budim-Pešte jednoga za drugim do deset kandidatah, svakoga s primjetbom da je za zasluge od g. 48. i 49. Zadnjega kandidata izmed muževah s onu stranu Drave Mihalovića prikazivalo nam u Zagrebu kano već gotova prabiskupa, a drugčije kano čovjeka govorom dobra Hrvata, dobra duhovnika i poštenjaka; ali da je i on muž od onih burnih godinah. Od domaćih spominjalo se je ime biskupa senjskoga dosta dugo vremena kano jedina i gotova, spominjalo se ime biskupa generalnoga vikara našega, koji poznavajući štovanje i često očitovanu želju klera svoga nije ipak mogao porad dobe svoje van odlučno odbijati od sebe glas i više od glasa; spominjalo ali vaviek s nekom rezervacijom ime kanonika Vukovića, tako i profesora Kržana, spominjalo se na koncu više željarah, s kojimi se je oli visokoj gospodi oli pučkomu glasu svidilo malko pošaliti i poigrati; nu svi ti sigurni i zaufani glasovi prozujiše. Težko je znati mrlikom koga na Olimpu vole. Biskup Strossmayer gradi svoju divnu maticu crkvu, šuti on i za njega se šuti; ali dà — i za njega čuo se jedan put glas, da bi mogao postati, ako je pametan! „Pozor“ i „Zatočnik“ & Comp. smatrali se za njegove listove, pak sva demerita tih listovah padala na njega, a „Zvekan“ bio rabošem, na kojem se je svaki čas moglo vidjeti, na kojem-li stepenu zamjere i nemilosti stoji biskup. — Na koncu dodijavali glasi kleru zagrebačke prabiskupije, pak se maknu da bi se na nj. veličanstvo obratiti predstavkom. A preporuka morala bi spomenuti nekoliko imenah. Strossmayera nebi valjalo izpustiti iz kandidacije, a je-li se stavilo njega, sve će se smatrati demonstracijom samo za njega, makar s njegovim bilo imenah više. Pomišljalo se u kleru i sa željom govorilo za porečkoga biskupa Jurja Dobrilu, rodom i duhom Hrvata, uzorna pastira, a kako vatrena domoljuba tako ne manje vierna vladaru podanika; ali kuda ćeš i pomisliti, da bi se s one strane, pak još na ovu stolicu pustilo ako preći! K tomu se uvjeravalo, da je hrvatski kler omražen tija do skalinah priestola, pak da bi se preporukom više morda komu pokvarilo. O to se razbila nakana. Bilo je vrieme, kada nitko nije smio niti pomisliti drugčije, van da će Strossmayer biti Haulikov nasljednik; bilo je vrieme, kada se je o tome ter i kruto sumnjalo, došlo vrieme kada je zamukao za Strossmayera glas i najsmieliji nesmjeli na njega pomisliti, osim ako bi se kojom sgodom politika prvlje preobrnula. Potresla se i maknula jest, ali se preokrenula nije, a što je glas zaorio za Strossmayera nije to van tutanj na političkom polju od glasa Strossmayerova na polju crkvenom, pak zato i opominju zagrebački službeni listovi svoga peštanskoga druga, zašto-li se je dao zamamiti? jer uvjereni su oni, da bi iz „mjerodavnih krugovah“ takova kandidacija mogla izaći samo s uvjetom: ako je Strossmayer prvlje povrgao prvašnji smier politički i prionuo uz „blagoslovne institucije.“ Nego krivicu učiniše peštanskomu si drugu. Ta i on drži tvrdo upravo taj uvjet, bez koga nitko neima izgleda, a sudeći na praktičnu peštansku, niti nedvoji list, da čovjek za toliku promjenu nebi štogod hotio promieniti u svojoj glavi i u srcu. Koliko god putih pritucnemo glasovankom i poslušamo zvuk peštanskoga lista, zuji nam ovako: Ovolik i ovoliko pravoslavljen muž, liberalac kakova mi želimo i s kakovim bi se na crkvenom polju liepo dalo napried koraknuti, kamo sreće da može jošte politikom biti naš! Ugri s liberalizma moraju biti na glasu, Strossmayer s liberalizma jest već na glasu, pa kada bi sviet začuo, da je mimo njega tko drugi postavljen na prabiskupsku stolicu, pitao bi začudjen: zašto? ta zar s političkih razlogah? — s političkih u toj ustavnoj liberalnoj Ugarskoj?! Sviet bi se morda malko presenetio i dublje zavirio u naše stvari. Ali sa svim tim možemo mi ostati pri staroj našoj pameti i praksi: liberalni si glas spasiti i opet polučiti neku korist realnu i praktičnu i napram sebi i napram hrvatskomu narodu i napram svietu! Hrvati ludovati će od radosti, kada jim njihov Strossmayer sjedne na prabiskupsku stolicu u Zagreb i tada držati namjere peštanske za tri put bratinske i prijateljske, a Strossmayer kano pametan i pošten čovjek kopčati će kopče bratinstva sve to jače, nuza to pako jednako znati ostati liberalan i narodan, a narod za njim smatrati se svoj i slobodan. Neznamo čemu bismo se više čudili: oli da pod taj uvjet Strossmayera dobijemo za prabiskupa oli da hrvatski kler il ma koji razred hrvatskoga naroda poslje tolika nauka i znakovah sliepo pohrli za prabiskupom, makar on bio i sam Strossmayer. Prem u onakovu otvorenu značaju, kakov je biskup sriemski, nemože biti skrovnih tajnah, i prem dugo već pratimo djela biskupova, nesmijemo vendar reći, da znamo tajne njegove; ali toliko smiemo bez promišljaja reći: da biskup Strossmayer po nikoju cienu nebi pristao i prionuo uza sadanji politički položaj domovine. Morda se jošte spominju vodje politike magjarske, kako je Strossmayer iskreno zauzet za poštenu (t. j. poštenu) uniju pridržavao vatrenije članove hrvatske regnikolarne deputacije, neka ostanu i nekidaju nitih do krajne nužde; morali bi znati, da Strossmayer u svojoj domovini ima ne malo koji žale na politiku njegovu baš sbog toga, što se je predaleko priklanjao Ugrom i pre- ~~široko razvlačio obruče krune ugarske~~; „Zatočnik“ reče, da biskup jošte ni sada nije neprijatelj koristne po obe

Digitized by Google

zemlje sveze; ali nerazumimo, što se tu od biskupa traži! Čusmo po više putih visoke glase u Budim-Pešti, da na postavljenoj podlozi treba slobodu i dobrobit Hrvatom razširit; čusmo javnom i svečanom prigodom od načelnika naše vlade i njegovih doglavnikah, osim što se nagodbeni ugovor ima provesti do slovca, da se sloboštine i pravice hrvatske imaju razprostraniti i utvrditi. Dakle vodje: ako kanite napried pomaknuti hrvatske sloboštine, Strossmayer nebi vam pačio niti iz Djakova niti iz Zagreba. Mislite-li pako ote sloboštine rivati sveudilj natrag i na konac, tada više nego Strossmayer biti će prisiljena bučiti magjarska stranka u našem narodu. Vodje magjarske politike morali bi znati: kako su u težkom položaju ljudi od vlade hrvatske. Mogu dobro znati, da su svi oni vierni prijatelji uniji, ali da iz naroda ljudi nemogu takodjer biti bez ćuti narodne; mogli bi prerazumiti strahovit položaj, gdje se s jedne strane biede izdajstvom, a s druge morda prate s nepouzdanjem — pak bi mogli previdjeti takodjer to, da isti oni nebi mogli uzdržati do konca. Koliko se god govorilo i pisalo: mi nevjerujemo, da bi sam načelnik hrvatske vlade, kolik je god prijatelj unije, hotio na svom mjestu ostati, ako se nahrupice bude pokušalo zaokrenuti natrag. A što bi tada pomogao tu Strossmayer ili tko mu drago — makar stotinu putih prvlje prisegao?! Pak da svi ostanu, jačim prekretom sve bi puknulo.

Toliko mislimo da morasmo ogledati stvar s političke strane, kada se već zagrebačkoj stolici računa tolika politička moć.

Glede djelovanja biskupa Strossmayera na koncilu samo ćemo na kratko spomenuti, da se s mnoge strane krivo shvaća. Biskup je čovjek koji ljubi napredak ljudski u svakom dobru, koji je osvjedočen da se taj napredak vrlo liepo može složiti s načeli kršćanske vjere i sa starinskim sustavom katoličke crkve, pak ako i jest na koncilu morda prvi liberalac, vazda se je on kretao samo u obsegu crkvenoga zakona i svoga biskupskoga prava, a istu formu u ponašanju i govorenju držao vazda takovu, da ni jedan put nije prekoračio granicah čednosti. — Neima dvojbe, da mu u Rimu ima nazlobnikah i protivnikah; ali nevjerujemo, da bi mu sama papinska stolica porad ponašanja na koncilu ikada išta na žao učinila.

Napisasmo ovo jošte vaviek s nekakovim uvjerenjem, da Strossmayer u ovakovih okolnostih neće biti prabiskup zagrebački. Ako prabiskup ima biti skoro imenovan, tada kako s prvine tako vaviek mislimo, da će nam doći preko Drave. Ako nam donese duh i srce kršćanskoga duhovnika, ljubavi, razbora i vještine dobroga pastira, pak znanja jezika, za sigurno možemo proricati, da će se tada medju nami i politički nazori njegovi promieniti ili politička mu oštrica barem otupiti, pak ako s misijom dodje, i ona mu se s prvim prekretom preobratiti. — Čeka njega preko dosta duhovne brige i posla. Drugčije pako mora da mu bude medju nami tužan stan.

Viestnik.

Zagreb. Jučer kano na godišnjicu blage uspomene kardinala nadbiskupa J. Haulika služene su u prvostol. crkvi svečane zadušnice in pontificalibus. — Služio je preč. g. opat Fr. Gašparić. Dne 20. na godišnjicu pokojnoga bana J. Jelačića naredio je preč. kapitul da se služe za njega u prvost. crkvi svečane zadušnice.

— Presv. i preč. g. biskup križevački Gjuro Smičiklas, koji je preko blagdanah uzkrsnih boravio na dopustu u svojoj stolici, povratio se prekjučer u Rim na sabor. Kako doznasmo, vratio se u Rim takodjer presv. g. biskup porečki i puljski dr. Juraj Dobrila. Preč. Fr. Angjeo Kraljević, ap. vikar hrcegovački dobio dopust do konca srpnja i vraća se preko Trsta u domovinu. Pr. Fra. Paskal Vuičić dobio dopust i vratio se u Bosnu jur prije blagdanah uzkrsnih.

— Svibanjskim imenovanjem vojnim postadoše pravi župnici vojni med ostalimi: gg. Gjuro Rosić u Zagrebu, Ignjat Fuchshuber u Petrovaradinu, Ivan Zanić u Zadru i Vid Molnar u Temešvaru.

— Preč. g. predstavnik kapitula čazmanskoga i kanonik Matija Belobrk položio je ovih danah zakladu od 4000 for. za školanje jednoga mladića na gimnaziji iz njegova roda.

— Neki dopisnik iz Varašdina potvorio je ružno prečast. g. kanonika Stjepana Vukovića rekši, da je isti nudio banu stotinu tisućah, ako mu pribavi zagrebačku nadb. stolicu, čim je jošte ružnja ljaga pala na preuzv. g. bana; nu Vuković očitovanjem poslanim u sve domaće listove proglašuje to zaklevetu i prozivlje svakoga pod kakovu god cienu, ako mu se može dokazati da je on samo jedan i komu god korak *načinio* porad iste stolice, a manje još šta nudio.

— Za praznu župu Daruvar u Slavoniji razpisuje se po želji zaštitnika pr. grofa Julija Jankovića do 15. lipnja natečaj. Kompetenti za tu župu neka svoje, na zaštitnika upravljene molbenice za vremena pošalju na preč. kap. vikarijat. Pokle je iste župe puk većimi hrpami tako mješovit, da treba znati više jezikah, dao je zaštitnik naglasiti osobito, da će se pri izboru paziti na znanje jezikah, što budi takodjer u molbi spomenuto, i dokle može biti, dokazano.

— Na izpoviedaonicu Šviglinovu izašao je broj 467. koj je u nečijih rukuh.

— Upravljatelj karlovačke metropolije i srbske patrijaršije pr. g. Arsenij Stojković postao je c. kr. tajnim savjetnikom. Srbski kongres otvoren je 5. svibnja i kako početak kaže, napredovati će dobro pod poštovanim od naroda Stojkovićem.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Gjuro Pavešić, župnik u Kalju u Žumbrku postade župnikom u Kozarevcu u Podravini. Upravljatelji župe gg. Josip Tislér, u Lopatincu u Medjumurju i Lacko Tanhofer, u Ludini postadoše svaki u svom mjestu župnici. G. Gjuro Koljevina, d. pom. ide za upravljatelja u Kalje. G. Eduard Mrak, žup. upr. u Kozarevcu za d. pom. u Belovar, č. g. Mirko Štetner, d. p. Jamnice u Krap. Toplice.

Urednik Šimun Malenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 20. **Tečaj XXI.** **U Četvrtak, 19. Svibnja 1870.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Samostan ljepoglavski.

S gledišta umjetnosti.

Piše *Ivan Krst. Krapac.*

(Konac.)

Kako visoko bijahu cienjene razne umjetnosti od vajkada kod pojedinih naobraženih narodah sve do današnjega vieka, uvidit će svatko, koji zaviri u obću poviest svjetsku kao i crkvenu. Odtuda proiztekla izreka (nastala poslovica) „Ars non habet osorem nisi ignorantem.“ Što se crkve tiče poviest njena bjelodano nam svjedoči, da je upravo ona šireć po vasionom svietu sv. vjeru Hristovu širila i brižno njegovala ujedno umjetnost te ju tako podigla na sadanji stepen. Tako jest: sv. vjera Hristova ukazuje nam pojam ljepote u podpunoj svojoj cielosti. Mudro veli u tom pogledu pjesnik njemački:

Religion des Kreuzes, nur du vereinigst in einem
Kranze der Demuth und Kraft doppelte Palme zugleich.

Nipošto neide sv. vjeru Hristovu onaj prikor, kojim ju žigošu njeni neprijatelji predbacivajuć joj pod krinkom svoje tobožne nadrimudrosti i prosvjete mračnjačtvo i podlo natražnjačtvo, dapače punim pravom možemo ju nazvati polugom i temeljem svakog poredka, socialnog obstanka i ćudorednosti, nuz to brižnom njegovateljicom svih umjetnostih. S toga i veli učeni Goethe: „Die Kunst ruht auf einer Art religösem Sinn, auf einem tiefen unerschütterlichen Ernst; deswegen sie sich auch so gern mit der Religion vereinigt. — Die Religion, aber bedarf keines Kunstsinnes, sie ruht auf ihrem eignen Ernst.“ Tako Goethe sbori o nerazdruživom skladu sv. vjere i umjetnosti. —

Da je tomu tako, zavirimo u povjestnicu, počam od 13. vieka pa sve dosele kako se umnožà broj izvrstnih umjetninah, koje su se iz čiste kršćanske sviesti razvijale.

Crkva i samostani bijahu reć bi središtem svega umjetničkog napredka. Za svjedočanstvo služe nam crkve po Italiji, Belgiji i Njemačkoj, kamo na tisuće ljudih putuju, da se dive mašti čovječanskoj, koja tako veleliepna djela svoja na ogled izlaže. S polja upravo crkvenoga uzimali bi predmete za svoje divne umotvore veliki inače umjetnici kao što bijahu: Leonardo da Vinci, Michael Angelo, Raphael, Ghirlandajo, Pietro Perugino, Giotto, Orgagna i t. d.

Uz graditeljstvo i slikarstvo razvila se upravo u crkvi divno umjetna i puno značeća plastika, prava posestrima umjetnosti graditeljstvene i slikarstvene. Očevidan dokaz tomu pružaju nam liepo izvajani žrtvenici, propovjedaonice i razne statue. Je-li dakle crkva bila na uštrb svakoj umjetnosti? Nipošto!

Što se nas tiče, kako smo u svem za inimi naobraženimi narodi zaostali, isto tako i umjetnost bila je u nas dulje vremena terra incognita, cujus nulla cupido. Nekažem tim, da i mi neimasmo upravo nikoga, koji bi njegovao bio umjetnost, te po tom slavsko ime još većma proslavio; pače protivno bilo je u nas slavnih Kloviah, [koga si na silu tudjinci prisvajaju], bilo je u nas umnih Boškovićah, vrlih Jovanovićah i Karasah i t. d. Najviše ih broji Dalmacija, nekdanje sielo u obće jugoslavenskog ponosa i duševnog života. Prediel ovaj opasan morem, tom svjetovnom cestom, stajao je od vajkada u savezu s Italijom i mudrom Grčkom, a po tom si prisvojio i ponaravio duh višje naobraze, duh raznolikih umjetnostih. Dočim to o Dalmaciji tvrdim, nije ostala ni Hrvatska sa Slavonijom, Bosnom i Kranjskom siromašna na umjetnicih prošloga i sadanjega vieka. Po najviše toga nalazimo u starih zidinah manastirskih, središtih kulturne naobraze i svake umjetnosti. — Tko da se duhom ne zanese u davnu

Digitized by Google

onu prošlost kad stupi u liepi hram ljepoglavski? Zaista ako pobliže promotri krasnu onu slikariju, liepo izvajane žrtvenike, vješte raznolike rezbarije, krasna ona klecala, odustati će zaista od porugah, kojimi obično žigoše sadanji viek sve redove po prieko, nazivajuć ih pogrdno inutile pondus terrae & fruges consumere nati. Upravo će protivno uztvrditi svatko o samostanu ljepoglavskom i njegovih stanovnicih. U njem bo bje njegovana nesamo znanost već i svaka umjetnost, tu je bilo vještih i vrlih slikarah, umnih zidarah i stolarah, vošteničarah, pače što više istu zvonoljevarnicu imao je manastir ljepoglavski.

Što se tiče slikarah, prvo mjesto zaslužuje Ivan Ranger, rodom Tirolac, koj g. 1700. ugleda sviet, te se izza mlada posveti redu sv. Pavla. Cieli svoj život proživi u Hrvatskoj, a naročito u Liepoj Glavi, gdje i umrie god. 1753. 27. siečnja. O njem veli suvremenik njegov i ljetopisac Nikola Benger, Križevčanin, da je bio: „pictor insignis & Religiosus optimus.“ Da je zbilja tomu tako, podjimo malo u samu crkvu ljepoglavsku, promotrimo ju počam od svetišta. Potonje ukrasi on liepimi slikami al fresco. Na svodu svetišta vidjeti je 4 evangjelista; uz mnoge angjele vrlo liepo oku gode oni razni skladni arhitektonički uresi. S lieve i desne strane svetišta ima takodjer slikah, nu nevidi se u njih ona vještina i živahnost, koju izražavaju slike na svodištu. S jedne strane je slika, kako tjera Isus trgovce iz hrama, a s druge, kako sjedi Isus kao dvanaest godišnji dječarac medju mudroznanci. Ranger ukrasi klecala u svetištu godine 1743. sa dvadeset slikah iz života Isusova, isto tako i klecala pjevališta sa slikami pustinjakah. — Svod pjevališta bje po Rangeru dovršen godine 1737. kako napis i Bengerov ljetopis svjedoče. Risarija svoda pjevališnoga dobro je sačuvana, živahno izradjena, a predstavlja poklon 24 staracah pred jaganjcem božjim. — Rangera kao vješta slikara poznala je ciela Hrvatska, a osobito hrvatsko Zagorje. Crkva snježne majke Božje pod starim gradom Belcem sa slikami al fresco ukrašena, koju podporom okolišnjih vlastelah podiže tadanji župnik Pavao Kunek, djelo je Rangerovih rukuh. Tako isto i župna crkva Hrašćinska ponosi se umnom slikarijom, koju izvede vješto kretani kist Rangerov. Remetska crkva kraj Zagreba, kako jur pisah, slikana je po njem. Sve kapelice okoliša ljepoglavskog poimence kapelicu sv. Jurja, sv. Ivana poljepša Ranger svojim kistom. Ljetno blagovalište (refectorium) pavlinsko u Liepoj Glavi jasno nam pokazuje vještinu i vrline Rangerove kao slikara. — U njem je svod sa slikami na liepu (al fresco) nakitjen, a predstavljaju tri gostbe: Prva je gostba u Kani galilejskoj; druga, kû opisà Isus u sv. evangjelju prispodobiv ju kraljestvu božjemu, iz koga će biti izključeni grješnici. — Na toj slici vidjeti je kako dvojica vežu čovjeka pripravni da ga bace po zapovjedi gospodarevoj u skrajnu tminu, gdje će biti plač i škrgut zubih. Treća je gostba zadnje večere.

Drugi vrli slikar bijaše njeki Luka Markgraf Pavlin, koj cieli svoj život skoro proživi u Liepoj Glavi, gdje i umrie godine 1704. 25. kolovoza. Hodnici ljepoglavskog manastira bijahu po njemu slikami slavnih Pavlinah ukrašeni. Da-li je što više slikao i kako, nemogoh doznati.

Bilo je jošte drugih slikarah i pomoćnikah, kojih nespominjem jedno radi manje važnosti, a drugo, što upravo u Liepoj Glavi neživiše. Nuz slikariju njegovali bi Pavlinci samostana ljepoglavskog umjetnost rezbarije, što se jasno razabire na klecalih svetišta, nu tko je načini, nespominje se nigdje u ljetopisih. Bilo ih je i takovih, koji su umjeli liečiti i ljekove priugotavljati; jer nam annali slove o samoj ljekarnici manastira ljepoglavskog. Nadalje kao vrla stolara i umjetnika graditeljnoga spominje ljetopis Fr. Klemensa. Njegovo djelo bijahu svi ormari koli crkveni toli samostanski, riečju sve što god je samostan rabio.

Godine 1762. otvoriše Pavlini zvonoljevarnicu (campanifusoria), a prvo zvono u Hrvatskoj od tolike težine, 16 centih težko salije Fr. Laktancij, koje zvono posveti 17. kolovoza tadanji preposit Stjepan Pucz. Od Laktancija nalazi se veliko zvono u Kamenskom kod Karlovca s napisom „Ad honorem B. M. V. Fr. Lactancius Santini O. S. P. P. E. fudit Lepoglavæ 1764. Ljetopisi svjedoče da su umjeli Pavlini ljepoglavski sukno praviti „quod habuerint officinam pannorum.“ O samom ustroju pomenute tvornice i djelatnosti nemogu ništa obširna kazati, buduć da o razvitku njenom i napredku ljetopisi mramorkom šute. — Da je bilo vještih zidarah i vajarah u samom redu a naročito u ljepoglavskom manastiru, o tom neće nitko posumnjati tko pročita ljetopise pavlinske. Kada je trebalo samostan širiti i u vis dizati, uz ruke svjetskih zidarah radile bi većim dielom pavlinske; pače što više cielo djelo i nacrte mjerničke rukovodili bi oni sami. — Vajari znali bi ukrasiti žrtvenike umjetno izvajanimi svetci, a potaracati svetište mramorom. — Otaj mramor, kojim je svetište potaracano, nije inozemski već štajerski, koga u tu svrhu nabaviše Pavlinci godine 1743.

Ako reknem, da su Pavlini ljepoglavski imali svoju posebnu vošteničarnicu (ceroplastura) smatrati će to mnogi za njeki curiosum, a zbilja je tako. Upućujem svakoga neka ide, ako nevje-

Digitized by Google

ruje, u naš narodni muzej pa neka promotri onaj kip ljepoglavski iz voska što predstavlja malenoga Isusa i svetu Klaru kaludjericu. Oti kipovi su iz voštenićarnice ljepoglavske, izdjelani valjda po njekom Ivanu Lebiću, prem ljetopis kaže, da je bio i jedan Anselmo Lebić, nu da-li je on bio ujedno voskar, o tom mramorkom šuti. Ne samo s učenosti i raznolike naobraze slovio je po cieloj Hrvatskoj monastir ljepoglavski, nego još većma jim osvoji srca ljudska njihova izvanredna gostoljubivost. — S toga razloga upravo učini Ivan Kristolovec, general pavlinski u Liepoj Glavi izvan cinkture samostanske godine 1720. poseban stan za pridošle gostove (Foresteria); točno uvaživ onu spasiteljevu izreku kod svetoga Luke evangjeliste: „Date et dabitur vobis.“ Nad vrata foresterije bijaše uzidan za uspomenu kamen sa ukljesanimi distihi:

Palmigero populo dum dictat jura Joannes
Kristolovec, sedes has locat hospitibus.
Principis ipse sui sequitur vestigia; cœlo
Auctas qui socia dividit asse dapes.

Ota forestirija nastala je kasnije župnim stanom. Gostoljubivost njihova pribavila jim je mnoga posjedovanja od darežljivih vlastelah, koja su ležala izvan okružja ljepoglavskoga. Tako se čita, da je Ana baronica Oršić iz Slavetića poklonila jim god. 1703. dobro svoje Graberje; Jelisava Keglević udova grofa Stjepana Erdödya g. 1705. imanje Sigetec blizu Ludbrega; grof Stjepan Druskoczy god. 1715. dobro svoje Benkovec; Marta Teresa Lamberg rodj. Patačić odstupila jim je god. 1720. za 7000 svoje imanje Sikad sa svimi zemljišti, što pripadahu starom gradu Krapini.

Evo u kratko slike staroga manastira ljepoglavskog, koga zub vremena sve to više glodje i kvari, a ruke čovječje po svema preobraziše. — Domaćim nehajstvom i surovošću uništit će se i ono malo spomenikah, što ih domovina posjeduje. Pak osim što bismo morali starinu čuvati, valja se brinuti po sve načine; da i naš viek nakiti domovinu. U tom trudu i nastojanju na ugled je svakomu mecen biskup Strossmajer, koj nežali ni truda ni novca za boljak naroda, samo da proslavi ime slavsko. O njegovu trošku ili podpori naobražava se mladićah u Rimu i inih učilištih; a sám o svojem trošku nabavio je prekrasnu galeriju slikah, a obeća ju i zapisa jur nakon svoje smrti, koja ga, da Bog dugo nestigla, narodnomu muzeju. Divno djelo komu neima u nas reć bi pametara, diže eto u svojoj prvostolnici kao kakav spomenik svoj aere perennius. Starajmo se indi, ako-li već nemožemo, da što uživotvorimo, da barem svete ostanke naših pradjedovah, mile uspomene davne naše slave kô amanet kakav po mogućnosti od propasti uzčuvamo; po tom će nas ini narodi suditi, da smo napredni, da ljubimo prosvjetu. Ta ima u nas još toga silu kojekuda raztepena, zanemarena naročito pako u starih listinah, rukopisih i knjižnicah; sabirajmo to domaće blago, kô pčelice med u svoje košnice, tim načinom dogradit ćemo si domaću našu povjestnicu.

Vierski pokret medju muhamedovci u Damasku.

O. Emanuel Forner, katolički župnik u Damasku opisao je po dva puta poglavarstvu svomu novu sljedbu, koja jur 7 godinah obstoji medju muhamedovci u Siriji. U prvom pismu lani pod jesen piše ovako: Privrženici nove sljedbe ostaviše Muhameda sasma, i vjeruju samo u jednoga jedinoga Boga, koj nagradjuje i kazni. Sami se nazivlju „Scietli“, a mi bismo jih mogli nazvati iztočnimi „Puzeiti.“ Mnogi od njih i u Damasku i po drugih mjestih nastojahu jur od neko doba da se približe kršćanom, imenito katolikom, pak da se upoznaju s evangjeljem i nauci kršćanstva. U velikom predgradju grada Damaska Midanu živi do 200 dušah nove sljedbe. Mladić neki od njih javno stade i bez straha izpoviedati, da je kršćanin, pak polaziti crkvu katoličkih Grkah u tom predgradju. Turci zaprietiše mu s toga, a on pobježe ka grčko-katoličkomu patrijarhu. Budući da Grci nisu imali srca primiti ga pod svoju zaštitu, uteče se mladić k o. Emanuelu, koj mu nadje službu u konsulatu španjolskom. Po njem upozna se o. Emanuel podpuno s novim vierskim pokretom i kako do 200 njegovih suvieracah silno želi, da budu podučeni i postanu kršćani. I sbilja ljudi počeše dolaziti u samostan, ipak s oprezom, s prva po 7 ili 8, zatim po 15 ili 20 na jedan put. Nu da Turkom to neudari u oči, zamoli jih o. Emanuel, neka bi dolazili u manjem broju, najviše po pet. Nauk slušali bi velikom željom i pomnjom, a s veseljem primiše nekoliko katehizamah i pobožnih knjižicah na jeziku arapskom, medju njimi nekoliko izvadakah iz poviesti bibličke i molitvenikah s križnim putom. Čitajući koliko je spasitelj trpio, proplakaše gorko. Liepo su uredjeni i složni, te je od njih jedan, koj je najbolje podučen, čeonik u podučavanju, a pridano mu je 7 pomoćnikah, te tako ima svaki taj učitelj 25 svojih drugovah da podučava. O. Emanuel budući oprezan nije htio dosele da ide k njim u njihovo predgradje, jer u toj strani grada nestanuje nijedan Latinac, te bi njegovo lice tude udarilo u oči. Katehumeni pako neboje se ništa, budući pripravni na progonstvo i tamnicu, pače na smrt za Isusa Hrista. Gorljivi mladići priredili su si u jednoj kući oratorij, a sakristan samostanski napravio jim oltar, na kom ima propelo, kip blažene djevice s Isusom djetetom, slike sv. Petra i Pavla i sv. Franje. Rado primaju kolajne, krstiće i uče se moliti čislo. Mogu se

Digitized by Google

doista i kršćani ugledati u nje, jer pomažu se medju sobom baš kršćanski u svakoj nuždi. Revnujući da i drugi nauče što oni jur znadu, idu u susjedne krajeve naučati Turke, vazda ipak oprezno i potajno. Ima medju njimi licah svakoga staleža, pače nekoliko effendijah i santonah. Od gospodjah samo su četiri u toj sljedbi. U drugom pismu javlja o. Emanuel liep napredak nove sljedbe. Obraćenici puni su pobožnosti, srčanosti i pouzdanja u Boga i prečistu djevicu. Al[i] sljedba neće više na dugo ostati sakrivena. Jednoga dana dodje jih 15 na nauk, medju njimi veliki santon u Midanu, čovjek bogat i prilično podučen. Zamoli me za sliku majke božje, dobi ju i poljubi vruće. O. Emanuel opomenu jih i opet neka budu na oprezu, neka nedolaze više u toliku broju, već samo po dva ili tri, ali oni nemare za to, te je sljedba njihova sada jurve u Damasku sasma poznata. S toga se učitelji turskoga zakona nedavno sakupiše, da o toj stvari viećaju. Čekajući ipak, dok se namjestnik povrati iz Carigrada, neodlučiše ništa. Nu francezki konzul, koj je sve od početka znao za sljedbu, prijavi namjestniku prije njegova polazka u Carigrad sve što je i kako je. Konzul priobći ujedno o. Emanuelu sada, pošto se za sljedbu doznalo, kako se turske vlasti boje ustanka s ovoga obraćenja, pak kako bi shodno bilo, da se obraćenici sve malo udalje. Ali o. Emanuel reče na to konzulu, da bi se vlada mogla bojati obraćenikah, kada bi bili oni samo kakova sljedba, nu budući da tude vlada ima posla s kršćani, da joj nikakva pogibelj neprieti; on da je s obraćenici o tom jurve govorio, a sve na korist vlade, te moli konzula, neka bi on s namjestnikom u tom smislu govorio. U ostalom imaju se obraćenici svakako bojati, osobito glavni vodje. Jedan od njih Scheich Said, bogat muž i učitelj muhamedanskoga prava, ostavio je kuću i porodicu, a ponesao sa sobom samo nekoliko kršćanskih knjižicah, jamačno s nakanom da propovieda drugdje. Drugi hoće da prodadu imovinu, pak da idu drugamo, gdje bi mogli slobodno živjeti kano kršćani. U slučaju pogibelji svi bi pobjegli u goru Libanon. Opisav tako o. Emanuel stanje nove sljedbe preporuča ju molitvi kršćanskoga svieta.

Vierski pokret u Ruskoj.

(Pisano na slunjskih brdih.)

Telegram: U Petrogradu bi sastavljen odbor samih svećenikah, koj bi imao Overbekove predloge o sjedinjenju crkve anglikanske s grčkom promotriti. S Englezkom se u tom poslu ozbiljno radi. Nadsvećenik Popov odaslan je, da se s anglikanskimi biskupi porazgovori.

Katoličkomu svećeniku ovaj će telegram u oči pasti, i pognati će mu misao tija u Rusku i u ruske crkvene odnošaje. Meni, i morda još komu ovaj je telegram nejasan. Tko su ti ruski svećenici, da se s anglikanci dogovaraju? Da-li vladike, da-li arhimandrite, je-li župnici ili baš sv. sinoda petrogradska? Vrhovni svećenik Popov, tko je taj? morda je vrhovni meštar slobodnozidarske lože? Tko ga je poslao na divan: je-li carski dvor, je-li plemstvo, je-li narod ruski.

U Ruskoj nagomilalo se materijala za protestantizam, ma nebio baš onakov, kakov bijaše za Henrika VIII. u Englezkoj. — Prenapeto progonstvo katoličke crkve, — ako je istina, što se sve u novinah ob tom čita? — očit je znak da je u Ruskoj crkvi kvasac zakipio. A uzgrijao ga jest sadašnji pokret, koj evo već jedno 50 do 60 godinah Europom zuji, štampa, brzina putovanja po tom sbliženje narodah i idejah, nehajstvo za vjeru u višjih stališah, previjanje srednjih, nerazložno povadjanje i ponašanje kod puka, trgovina ženitba — puno čine, da se uzdrma ćut religiozna.

Dakako, da se je u Ruskoj namah u začetku za reformaciju saznalo — makar i jesu viesti novinske težkim putem lagano putovale: ideja je reformacije 30 godinah po sjevernoj i južnoj Njemačkoj krvarila: glas tutnjave čuo se tija u Ruskoj.

Petar Veliki, putujući Europom, dovukao je sobom koje kakove Niemce: propale velikaše, zanatljije, trgovce, mnoge sljedbenike reformacije luterske. Oti pridržaše ćut njemačku i osvjedočenje zakona reformatorskoga; to su i sada njihovi pitomci; prem su im djetca pravoslavnim obredom kršćena, i svaki njih uz njemački pridavak još i ruski prišvarak nosi: svi nagnuše i nagiblju k reformaciji.

Ideja reformacije, udatbom i ženitbom prešla je u obitelji čisto ruske krvi, te tamo kipi, i jur na sviet provaljuje.

I u samom carskom dvoru nije inače. Princese njemačke, protestantke, stupiše u brak i akoprem tom prilikom promieniše vjerozakon spoljašno, nezaboraviše načela protestantizma, kojimi biahu vozpitane. One pribivaju dugotrajnoj pravoslavnoj liturgiji; nu vanjska prisutnost nije promienila nutarnje osvjedočenje. I to će se pomalo progrizti — te dvorjanom i dvorkinjam saobćiti — a to će tim laglje biti, jer ih i Niemacah i Niemkinjah Rusah i Ruskinjah, protestantah i pravoslavnih ima — što se sada sve pritajuje u sgodno se pako vrieme oberučke raznašati, hvaliti, širiti — k tomu carpapa ostati će protestantizmu vjerozakonska glava.

Boljarstvo i rusko i svakoje naviklo je oponašati i pačinjati što dvor radi, k tome, kako kažu, bogato, ima u ruci silno sredstvo za podmititi činovničtvo, o kome se piše, da je preko sramote podmitljivo, a činovničtvo bi opeta svojim upljivom na nižji i najnižji razred pučanstva djelovalo.

Do učenjakah ruskih dodjoše knjige pisane smierom u svih znanostih protu-katoličkom pak i njihov mozag obvila nevjera. Može biti se i njim priličnije čini poslje smrti do skrajne mrvinice iztruniti — du-

Digitized by Google

šom i tielom nestati, nego-li dušu svoju odpraviti pred sudca sveznajućega, i od njega plaću ili kaznu očekivati i primiti. . . Kršćanska vjera zastupana katoličkom crkvom hoće da se čovjek sustegne, da ljudi budu nasljednici Isusa Hrista i vršitelji njegova zakona, a ne svoje strasti.

Po svuda u Europi velikom se marljivošću oko trgovca i zanatljije, bilo u tvornicah bilo u cehovih nastoji, da mu se religiozni zapt njegove crkve, ako ne oduri, barem uzdrma. Da gospodari ovoliku silu, koju na pokvarenje djelačah troše, na njihove naobraženje okrenu, nebi ih stigle posljedice, kakove moraju stići, kad bude poštovani stališ zanatlijah, trgovacah i djelačah bezvierski. — Što je prošlo Evropom i u Ruskoj je znano. Dva tri inostranca smutiti će po vremenu sve tvoričare i onda, kada jim nije dopušteno — a što će biti ako jim se još namigne? Ima sirotinje — ima novacah, ima častnikah i djevojakah — ima koječega, što bi se dalo pokrenuti — da čim se piri i širi prevrat budi politički, budi družtveni, budi religiozni ako ne mitom, obećanjem i kad god izpunjenjem želje — osobito ako je uza nju pristala kakova strast?

Tuj, kako je rečeno, bilo bi protestantizmu mekano nastrto.

Sveta sinoda — taj crkveni areopag ruski morda bi još nekoliko i donekle prpošio. Nu car je tomu crkvenomu sboru glava, a prisjednik svjetovnjak ruke mu i noge, i kuda bi ova dvojica krenula tamo bi nagnula sveta sinoda. A zašto nebi? Časti svećeničke ostale bi koje su i sada u hierarkiji. Episkopalna crkva anglikanska ima hleba i novca, a takova malica prija i ruskomu vladici. Uz to — šta je stalo do promjene obreda liturgičkoga crkve pravoslavne? Nego za silu moglo bi se nješto pravoslavne crkovne odjeće i jezik crkveni i stara pismena u knjigah obrednih kod službe božje ostaviti. —

Pokle se Rusija od Rima odciepila u Ruskoj neima vjerozakonskoga središta.

S ovoga kraja scienim, nebi bilo valjanih preponah, pak makar se njih i našlo sinodalna glava domislila bi se kako će s puta maknuti, a sinodalne ruke i noge valjano bi med svećenstvom pospremile. —

Biti će Iskariotah — rado velim biti će Ignacijah i Atanasijah. Gdje kojega vladiku hrabrio bi kaludjerski uzgoj — a gdje kojega liepa vasiljanka kaludjerka. Primamljivosti ima: hoće-li biti srčanosti i osvjedočenja bez fanatizma za pravoslavja? Sinoda ga nedaje — drugoga središta nije! —

Najvažniji kod toga posla bio bi sam ruski narod, da zna svojom glavom misliti, na svojih nogah stojati. Nu svakako će š njim biti velika napora, jer još nije naučio prezirati vjere svojih djedovah; njemu su sveti nauci koje mu predao otac i majka; njemu je pop osoba, bez koje se u svih prigodah života nemože pomisliti pravoslavni Rus. — Ruska birokracija drži sebi podčinjeni narod za bezsviestnu masu — a narod svoju gospodu smatra kao tlačitelje, a ne kao branitelje, te od njih zazire. Netom iz jarma nevoljničkoga izpušten — skučen je ostao, da se težkim novcem odkupljuje — žedja, kako socialistički priatelji puka poviedaju, za osvetom: u srcu pripravlja boljarom oganj i smrt!

K tomu još i to, da narod ruski odkoljen od Rima nije vjerozakonski jedinstven. On je na premnoge vjerozakonske sljedbe razdrobljen. Onaj svaki diel drži se svoga zakona naravnom žilavošću, koja svoje drži za najbolje — te nije tako lasno novotarijam pristupačan. U nekih predielih Ruske nije protestantizam narodu ruskom niti po imenu poznat, kamo-li da bi mu znao vas ustroj i red crkveni. Rusu seljaku nije pristupačna evropejska literatura, ništeća svetinju vjere, mrzeća veličanstvo božje, podkapajuća ćudorednost; on nije čuo o putenoj slobodi i razuzdanosti, nije čuo o prevari, o lažljivoj prisegi i pronevjeri — poštena je duša slavjanska. On vjeruje u prostoti srca — vjeruje bez klamenja.

Toliko puta, kojekakvimi političkimi strojevi uplašen narod, držati će se starine vjerozakonske poput izpovjednika, na muke stavljena, pak će voljeti izginuti nego vjerom prevrnuti — van ako je strah premogao narod ruski, kao što je premogao katoličke Poljake. — Znano je da i vlada i narod mnoge zdrave sile troši: ona da broj sljedbah umalji, a narod da ih uzdrži.

U Francezkoj, kad se navieštalo i primalo bezboštvo — bilo ih je, koji mu žrtvovaše; u Austriji, gdje se bezvierstvo širi i plodi ugledom vlade ima ih, koji na sve mudro šute. I u Ruskoj naći će se vladika i kaludjer i pop, koji će drugomu za inat mantijom o klin. Narod, do nedavno pritiskan nevoljničtvom, neće imati one postojane muževnosti kako bi valjalo. Neima-li je, tada će tajni i javni upljivi, i korupcija biti jaka, da pokrene u narodu religioznu savjest.

Kad bi se zbilja u Ruskoj prijanjalo uz anglikanizam, tko znade, nebi-li vlada, koja poljačke katolike bezobzirno u hrame pravoslavne goni, a biskupe katoličke u zatočenje povlači, nebi-li ista i kod ruskih najprije kušala volju uvijati, nebi-li koristilo liepim i dobrim, navalila bi vlada lamanjem; i za vladike pravoslavne i za ine našlo bi se u Sibiriji, u Kaukazu i Uralu mjesta, kao što se našlo za mnoge jur toli političke toli vjerozakonske opornike.

Caropapini pomoćnici bili bi kod izbiranja sredstavah za uvijati ili slomiti, dosjetni, kao što biahu Englezi kad im bilo ništit katolicizam.

Rekao sam jednom u katol. listu, da će Ruska prije biti protestantska nego katolička; od onuda viesti stižuće uvjeravaju me da će tako biti. Nu s pogodbe s Englezi neće biti ništa, jer će ovi, na skorom u jednu, svetu, apostolsku, katoličku crkvu. U Ruskoj kreću ljudi; u Englezkoj kreće se za ugledom božjim.

Digitized by Google

Ruska stupiti će na drugi stupanj prelaza, pak tek onda kad bude dosta, pogoditi će se s Englezkom, nu ne za protestantizam, van za katolicizam: oba naroda će se sastati — u Rimu.

Dopis.

Iz Bosne. Neka bude jedan put pismo i s našega kraja, neka se jednoč i naše ime u prezasluženom i za narod i za crkvu katoličkom listu spomene, budući o nami dosad skoro ništa nebi, dočim o drugih državah, koje niti su susjedne niti istonarodne skoro u svakom broju, čitati se može. Tomu krive su klete okolnosti, koje u Bosni vladaju, nu ima dosti nepomnje i naših fratarah, jerbo drugi malo tko zna pisati. Ovih zadnjih njekoliko godinah stanje crkve u Bosni, počelo se je malko na bolje promjenjivat, te je u njekih mjestih moći viditi već nove crkve, njegdi se istom zidovi od zemlje odigli, a njegdi se samo materia za crkve pribavlja, njegdi pako samo se o crkvi pogovara; nu na mnogom mjestu neima o tomu niti spomena, nego pod samim nebom, obraćeni prama kolibici slušaju svećenika iz nje propoviedajućega, makar to bilo na kiši i na sniegu. Ah tužna stanja, još tužnijega slušanja! ljuta mećava biesni okolo gole obrijane glave, smeta razumjeti rieči iz ustah istoga susjeda izilazeće, a kamo-li nebi smetalo rieči udaljena propovjedaoca.

Za dokončati već jedan put te nevolje, odlučiše mnogi revni župnici sve sile uložiti za gradjenje crkavah, i nut zbilja evo mnogi, oslonivši se stranom sam na sebe, stranom pako na pripomoć naroda, počeše pak i zbilja dovršiše; ali kako dovršiše? Samo da se izbjegnu gori spomenute nevolje, a na ljepotu nije ni paziti. U Zenici već je i pokrivena crkva, ali u nutra niti je popodjena, niti je okrečena, niti je viditi više od jednog žrtvenika nego samo da puk mogne u suhu mjestu svetu misu slušati. Medjutim ovomjestni župnik V. O. Filip Ljubasović, poznat je dobro usljed svoje revnosti, te se je i nutarnjoj opremi crkve nadati. Na isti način su takodjer podignute crkve u župah podjardolskoj, oraškoj i jajačkoj tako da puk u njih već može slušati svetu propovied. U gornjem Skoplju već je zid crkveni dosegnuo krova, ali nije još pokrivena, nu ovoga ljeta i ona će se bez dvojbe sgotovit, jerbo ondešnji župnik V. O. Pavo Vukadin poznat je kao veliki radin, zauzet i srcem i dušom za crkvu i za narod. On se je najviše trudio sa neumrle uspomene vriednim V. O. Augustinom Dembićem, i izposlovao od vlade bosanske uzprkos svim turskim protimbam da mogu kršćani u Fojnici slobodno krčiti i obradjivati njive. On je i na Uzdolu bivši ovde za paroka podignuo crkvicu, ter će ova sada u Skoplju biti druga njegoviem trudom podignuta crkva. U dolnjem pako Skoplju do prošle godine, nije se niti govorilo o crkvi, nu čim dodje u ovo mjesto za župnika V. O. Marijan Miličević, odmah se pobrinu, kako bi se i ovde crkva podigla, te započe pribavljati gradju za crkve. Tomu poduzeću ovih dvajuh skopaljskih župnikah pristupi još i ota zgoda, t. j. pošavši u Livno novi bosanski upravljatelj Sahfet paša, te došavši u dolnje Skoplje, dodjoše mu ova dva župnika da mu se predstave. Vezir jih po tumaču zapita: koliko ima u ovom okružju katoličkih župah? Oni mu kažu: Gospodaru sedam. Vezir zatim pita dalje: koliko pako ima crkavah? Oni mu odgovoriše: samo jedna malešna na Uzdolu. Sad se Vezir začudí te preupita: A odkle gradite crkve? Oni mu rekoše: stranom s vlastitim troškom stranom pako s pomoćju naroda. Neimate nikakovih zakladah? Neimamo, gospodaru. Vezir tada okrene se sudcu skopaljskom te zapovjedi: da se iz kase skopaljske dade sto dukatah, Vukadinu i Miličeviću. Sada se dakle, bez dvojbe možemo nadati dobru uspjehu. Vezir Sahfet paša kažu da je zauzet za sreću i napredak svoga podaničtva, i nastoji da što prije škole promiču se. Evo primjera: Došav on u Travnik pohodi katoličku školu u Docu, u kojoj tada bijaše preko sedamdesetero djece; tude posli kratkog razgovora s učiteljem č. o. Antunom Subašićom, djeca na znak učiteljev zaviknu: živio! Vezir klikom dječinjom ganut, dade svakomu djetetu dar od dva bešluka (po forint), učitelju pako dvadeset bešlukah (deset forintih). Još je odredio: da se iz sanduka, t. j. kase travanjske učitelju dolačke škole svakog mjeseca mora davati po sto i petdeset grošah (=petnaest forintih), i obećao je poslati školskih knjigah za djecu. Ako se ovo zbilja obistini tada se i mi možemo ogrijanju sunčanom nadati, ovo bi pako već bila samo zlamenja zore.

Ovo kratko, i niti s daleka savršeno razlaganje o stvarih crkvenih u Bosni, i to samo u kuštodiji fojničkoj, biti će mislim dovoljno da gospoda čitaoci uzmognu s jedne strane predočiti si nevoljno stanje naroda bosanskog, s druge pako poznati: da je i kod nas moći opaziti kano njekakve lineje napredka; premda porad svoje tančine jedva mogu utisak oku dati. Mi pako Bošnjaci još vruće i pouzdanije obratimo se molitvom našom k Bogu, moleći ga da se dostoji svojim neizmjernim milosrdjem odvratiti ove nevolje od nas ter da nam udieli milost svoga blagoslova, i povrati nam stari obstanak. Medjutim i mi sve sile, dapače i sami sebe uložimo na ovu svrhu.

Viestnik.

Zagreb. Vis. vlada naredila je za godišnjicu 20. t. mj. ob 10. uri zadušnice za pokoj. bana Jelačića u župnoj crkvi sv. Marka, kamo je pozvala sve vlasti i učiteljske sborove s mladežju. Po takovu biti će dakle istoga dana na blizu dvoje svečanosti: u prvost. crkvi ob 9. uri naredjena od preč. kaptola, po molbi odbora u to ime sastavljena i opet u gornjem gradu službena.

Digitized by Google

— G. Gjuro Matosović, upravljatelj u Veleševcu postao je tu župnikom.

Dubrovnik. Kako je poznato: Jezuite uklonjeni su s državne gimnazije u Dubrovniku, te je ujedno iz njihovih rukuh uzeta dotacija, koja je opredieljena za uzdržavanje gimnazije i stavljena pod vrhovni nadzor države. Ova dotacija sastojaše se ponajprije iz zemljišta u Gravosi, koje je dubrovački biskup zahtievao za vjerozakonsku zakladu. No ministarstvo neosvrnu se na biskupove tražbine, nego očitova, da sva beriva državne gimnazije u Dubrovniku imaju pripasti naučnoj zakladi. Na to se razljuti biskup i prosvjedova, a kad je i to ostalo bez uspjeha, zaprieti crkvenimi kaznami. Kad je stvar već bila dotle dospjela, posredova nj. veličanstvo car i dade biskupskomu ordinarijatu izraziti negodovanje.

Bosna. Samostan trapistah dobio je od družbe Marijina začeća, koja podupire katolike u Turskoj, 1000 for. Nj. velič. car Ferdinand i carica Marija Ana daruju toj družbi svake godine znamenitih darovah.

Ugarska. Čanadski biskup Bonnaz povisio je za vrieme, dok se po autonomnom ustroju crkvenom kapelani bolje neobskrbe, svim kapelanom svoje biskupije, koji neimaju 200 for. plaće, iz svoga dohodka plaću do spomenute svote, pak osim toga doplaćuje dvadesetorici najstarijih kapelanah po 50 for. iz svoga džepa.

— Nj. c. kr. apoštolsko veličanstvo imenovalo je kanonika nadbiskupije ostrogonske Sigismunda Szuppana biskupom u Banjskoj Bistrici.

Kranjska. Dne 2. t. mj. vraćao se župnik iz Prežganja (okoliš Litaj) Fr. Levičnik od bolestnika iz Volavlja mjesta. Na pol puta sretnu župnika seljanin iz susjedne župe i skoči na duhovnika i mahnu trgat s njega, kako i jest trgnuo torbicu s kesicom, a hrvući padnu oba na zemlju i drže se čvrsto, dok se namjeriše ljudi ter oslobodiše župnika. Bojčiju odvedoše u Litaj, ali liečnici pronadjoše, da je čovjek mahnit pak to učinio u svojoj navalici. Sada je u ljubljanskoj bolnici.

Maribor. Kateheta Zank prijavio je pučkomu nadzorniku učionah prof. Esslu, da od konzistorija neima naputka, bi-li nebi-li smio pred nadzornikom držati djeci katehezu; a školsko vieće gradsko obustavilo je zato kateheti s prvim lipnja plaću.

Beč. Čeonik ministarstva za bogoštovje i obuku izdao je 19. travnja glede plaće profesorah na srednjih od države uzdržavanih školah naredbu, u kojoj na koncu izrikom opominje na §. 3. i §. 4. zakona od 9. travnja, kojim se naredjuje glede mirovine učiteljskoga osoblja, te se po §§. toga zakona za one profesore (direktore), koji su 70. godinu života navršili, a svakako i za one profesore (direktore), koji su 65. god. navršili, zatim ako zahtjevom službe u svakom pogledu nemogu više da zadovolje podpuno, u svakom pojedinom slučaju ima staviti predlog, da se u stanje mira prestave.

Lavov. Tu je sa židovi bilo opet malene smutnje. Sluge samostana benediktinskoga bacali preko zida kamenje i cjepanice na prolazeće židove, a dohvatilo je preko puta i prozorah židovske sinagoge; židovi pako nebudi lieni povrnuše bacajući kamenje u samostan benediktinski. Nego kad vidiše židovi da iz neprijateljskoga tabora jače udara i bolje pogadja, odletiše na policiju i dovedoše patrolu. Kuca straža na samostanska vrata, ali nitko nepušta; zovne u pomoć 20 momakah vojske, ali se neotvara, već židovi nose balvane i klade da će razbijati vrata, i razbiše. Preiskava se i traži sluge; ali njih neima nigdje, dok jih dobar nos židovski nije nanjušio u sjeniku pod sienom sakrite. Tako barem pripovieda „Wanderer“ za cielo veći prijatelj židovom neg fratarskim slugam.

Wilna. Krakovski „Kraj“ javlja, kako su uz pomoć znatne oružane sile uapsili dekana Piotrovića Poslje službe božje išao Piotrović kući, a sila ljudstva prošla za njim. Nu kada se približio stanu, stupe predanj žandari i hoće da ga povedu sa sobom. Ljudstvo razagna žandare uzev Piotrovića pod zaštitu. Na to zabubnja bubanj, i četa pješakah s oddielom kozakah nahrupi raztjerat ljudstvo udarajuć nanj kundaci i sabljami. Nastade kratak odpor i borba, ali puk uzmače sili. Ranilo se više manje težko do 60 osobah od puka. Piotrovića uhvate vojnici i odvedu u tamnicu. Duhovničke haljine, što jih bijaše prijes vukao, uhvate stotine rukuh i razderu jih na komade za uspomenu. Glavni namjestnik Papatov javi brzo dogodjaj u Petrograd i zapita, što bi s uapšenikom. Za nekoliko satih stiže odgovor, neka se bez ikakove presude odvede u Arhangel u doživotno progonstvo. — I u biskupiji mohilevskoj jako je uzrujano poljsko pučanstvo, jer ondješnji biskup podupire vladine naredbe, kojimi se radi porusiti katolike.

Rim. U 40. kongregaciji na 4. svibnja glasovalo se je o malenom katekizmu, i to 450 reklo: placet, 44 placet juxta modum, 56 non placet, 120 falilo. Profesor dr. Salez Meyer pisa iz Rima u češke listove ovo: Istom kad sam se u Rim vratio, čujem, da za knjigu od mene pisanu i u Napulju štampanu: de infallibilitate Romani Pontificis personali javni listovi pišu kano da je pisana od uz. kardinala Schwarzenberga. Molim dakle, dostojte popraviti viest: da kardinal pri pisanju ote knjige nikakovim načinom nije pomogao, a jest bio dobar ter je knjigu moju kano i Hefeleovu dao razdieliti medju članove sabora.“

Japan. Čita se u jednom pismu iz Shanghai od 20. veljače o. g., kako je japanska vlada opet stala progoniti kršćane. Uzprkos krutomu progonstvu od g. 1596—1640. sačuvaše se u Nangasaki od starih misijah isusovačkih ostanci kršćanskih obćinah, što ostadoše

Digitized by Google

vierne predajam vjere svoje, ter bi se u potaji i razvijale dalje. Neki katolički svećenici, koji god. 1863. dodjoše u Nangasaki, naidjoše na te ostanke, i čim se tude god. 1866. podigla jedna rimsko-katolička crkva, izadjoše skoro svi stanovnici mjesta Urami, što je blizu Nangasaki, iz svoje potaje izpovjedajući da su i oni kršćani, te stadoše redovito polaziti crkvu. Videći to bonci toga mjesta, kako se širi kršćanstvo, pritužiše se namjestniku u Nangasaki (g. 1867.), koj usljed toga dade pohvatati najuglednije kršćane, makar i nije o njih ništa čuo van samo sve dobro. Poslanici evropskih vlastih zauzeše se za pohvatane kršćane, te jih tako sbilja i oslobodiše. Za gradjanskoga rata, koj malo zatim nastade, ostanu domaći kršćani nepovriedjeni. Nu čim se je sadanja vlada učvrstila, nastade progonstvo s nova. God. 1868. budu kršćani na stotine pohvatani i uzprkos prosvjedovanju ugovornih vlastih u različite strane carstva odvedeni. O sudbini njihovoj nezna se dalje ništa. Prije nekoliko nedeljah, piše taj dopisnik iz Shanghai, izjavj englezki poslanik Sir Harry Parkes namjestniku u Nangasaki namjeru svoju i želju, kako bi se uvjeriti htio o stanju domaćih kršćanah u Goto. Ta izjavi razjari toga krutoga neprijatelja kršćanstva toliko, te je odmah sutradan kršćane iz Wahami dao pozvati preda se, i pošto se oni nehtjedoše nipošto odreći svoje vjere, njih do 750 odvesti na brodovih. Isto tako učini on dan zatim sa 800 kršćanskih porodicah, što se oduproše njegovu zahtjevu. 7. 8. 9. siečnja budu sve odvedene na više parobrodah u druge strane carstva. Napose žene i djecu dade on u veliku broju 11. siečnja pod stražom odvesti u nutrnje strane, neka se zatim razprše po zemlji. Može se uzeti, da je kršćanah na takav način raztjerano preko 4000. Japanska vlada preuzela je na se dugove prognanikah, što jih oni duguju inostrancem. Valja znati, da su prognanici s velike strane ljudi srednjega staleža. S toga je vlada razprodala njihovu imovinu. Kako se čuje, imale bi se mlade ženskinje prodati u kuće javne. Zastupnici tudjih vlastih obratiše se pritužbom na središnju vladu, nu s kojim uspjehom, to se pravo nezna jošte. Čuje se ipak nešto, kano da se je središnja vlada izjavila, da namjestnik u Nangasaki nije imao od nje naloga raditi tako, pak da će se dalje progonstvo obustaviti. Ali o tom se nečuje ništa, da bi se prognanici imali povratiti u svoj zavičaj.

Amerika. Iz San Francisco u Kaliforniji javljaju, koliko se krasni spol napinje, da strese „tritisućno gospodovanje“ muževah. U svih skoro većih gradovih unije stvoriše se družtva, ponajviše od starih djevicah i udovicah, koja rade, da jim se dade pravo glasovanja. Odbor tih damah predao je takodjer zakonodavnomu sboru u to ime molbu; ali uzprkos krasnim govorom prigodom tom rečenim nenadjoše u naših zakonodavacah nikakova odziva, jer nije tude bilo potrebita ekvivalenta, pa niti u mladjahnom liku prositeljicah. Mogli bi se ravno na obalah tiha oceana isti navesti razlozi, koji na zemljištu Wyoming pomogoše ženam do tobožnjih njihovih pravah; ali odnošaji su tude mnogo uredjeniji, dočim se je u Wyomingu čestitija strana pučanstva nadala, da će većim doselivanjem ženskoga spola pridobiti plemenitijega življa, kojim bi se na put stalo sve većoj silovitosti razbojnikah i lupežah. Da se to postigne, stadoše u Wyomingu gospodje i djevojke birati u porote. Ali pokušaj za jednoga samo mjeseca bijaše dovoljan medju stanovnici toga zemljišta probuditi ljubomornost; jer kada se u prvoj sjednici porotničkoj zatvorilo na jednu noć šest ženah i šest muževah zajedno, da glasuju sa „kriv“ ili „nekriv“, pokušaše supruzi tih gospodjah silom provaliti u porotničku sobu. Sasvim tim nisu ote agitacije krasnoga spola toliko smutljive, koliko je sve veća pomama za emancipacijom u nošnji, pušenju i drugih vanjštinah. Tako se po ulicah grada Florence (New-Jersey) nedavno šetale sve pitomke jednoga ženskoga kolegija u mužkih haljinah pridržavši samo žensku kapu ili mornarski kriljačić na glavi, a gospodje, koje pripadaju k „Female-Suffrage-Unions“ nastoje oko toga, da družtvu čovječanskomu svojom osobom oplemenjena muža predoče.

(*Književstvo*). Pravo Mudroznanje za svakog čovika — pjesme otca Fr. Petra Bakule hrcegov. franciškana — drugo izdanje — u Splitu berzotiskom Antuna Zanoni 1870. Velika osmina str. 332. Djelo je razredjeno na tri knjige ili glave: prva opieva slavu Bogu Stvoritelju u 10 pjesamah, druga Bogu Uzdržitelju u 4 pjesme, a treća Bogu odkupitelju u 23 pjesme. Pred tim ima Uvod od 142 redka. Mora da je knjiga dobro primljena, kad je izašla evo po drugi put. Čuveni premarljivi pisac hercegovački poslao je i nam do 50 komadah, da jih na dobru njegovu namjenu porazdielimo svojim štiocem, što nuz hvalu piscu i činimo, kako se na koga namjerimo.

— Nepogrešljivost Papina. Priredio dor. Juraj Žerjavić. Troškom pišćevim. U Zagrebu 1870. Albrecht. Osmina, str. 202. Pisac stavio se dokazat, da vrhovnoga glavara crkvenoga ota povlast nepogrešljivosti ide, da ju od postanka crkve ima i da je to crkva vazda vjerovala; a drži se preuzete zadaće posve objektivno. Literatura bogoslovna hrvatska po svaki je način povećana, a kolike je drugčije knjiga vriednosti, nemožemo suditi; jer je nismo imali časa pročitati. Po svaki način jako je čuvstvo, koje početnika pogna na tolik trud i trošak, osobito kad je slaba izgleda za prodju.

Namjene za Kraljevićeve propoviedi ad intentionem.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 21. Tečaj XXI. U Četvrtak, 26. Svibnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a na predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Plebiscit francezki potegnuo je na sebe pozor svieta. Pita narodnim glasovanjem na priestol postavljeni car: priznaje-li narod obnovljeno i ustavom popravljeno carevanje? Poletiše okružnice, otvorena pisma i knjige sa svih stranah, i francezkoj vladi mora se pripoznati, da nije ništa jače naprezala sile, nego-li ljevica, koja je od londonske emigracije dobivala novca i neprestano rovala u vojsci. Osam danah pred samo glasovanje javiše novine, da se ušlo u trag uroti prežajućoj na sam carev život, jer uhvatilo je čovjeka, koj je nedavna došao iz Englezke, nosio sa sobom novca, revolver i pismo iz Londona. Bilo to za novine velika pisanja, pripoviedanja i gatanja. Osvanu nedjelja 8. svibnja, dan za glasovanje odredjen: glas puka ogromnom većinom govori za Napoleonovu cariju. Oko 10 miliunah ima pravo glasovati, pak 8½ reklo: jest! ostalo reklo: ne! Konac dakle može se reći da je sretan, i bilo bi za Napoleonov priestol nekoliko sigurnije, prem sin njegov nije jošte osiguran za krunu.

Iz prvoga glasovanja o cariji g. 1852. bilo je 7,800.000 za Napoleona, a samo 250.000 proti njemu. Tada je pomogao njemu jošte strah od crljene revolucije, pak se je i drugčije Napoleonova zviezda tada istom rodila bila, ali sada mu je zviezda nagnula na zapad, pak i broj je već prevelik. Strašnije nego broj protivnikah jest ta nesgoda, što je pol Pariza i velika množina vojske reklo: ne, a Pariz i vojska to su od zemana Francezka. — Svibanj mjesec jest za Napoleonov dom mjesec slave, ali takodjer mjesec smrti i groba. Napoleon I. otac dinastije upravo je na 8. svibnja 1821. na otoku Heleni legao u grob; a tko zna, nije-li 8. svibnja ove godine dinastiji izkopan grob. U drugom carstvu zabilježilo se u Napoleonovu povjestnicu takodjer nekoliko slavnih danah svibanjskih, kano 8. svibn. 1849. 3. svibn. 1852., 3. svibn. 1859. i 20. svibn. 1860. Nije bio sklon, ali je sve proti svojoj volji predsjednik republike Napoleon morao pisati generalu zapovjedniku francezke vojske u Italiji, neka dovede papu u Rim; jer je tako zapovjedila republika na usta sabora. Od zidinah rimskih odbila se vojska francezka, pak na što nebi morda bila prignala katolička sviest, primorala je francezka gizda — mora se spasiti poštenje francezke vojske i Rim je oslobodjen! Na 3. svibnja 1852. jur je tako visok Napoleon, da toga dana smie na vojsku staviti carskoga orla ovako sboreći: „Rimski orao, primljen početkom ovoga vieka od cara Napoleona, bijaše najsjajniji znak preporodu i slavi Francezke; bio se skrio za naših nesgodah, a morao se povratit, kad evo Francezka oporavljena od udaracah postade sama svojom gospodaricom! Vojaci! Primite ove orlove ne kao kakovu grožnju tudjinu, nego kano znak naše slobode!“

Na 3. svib. 1859. posla Napoleon na francezki narod proklamaciju javljajući mu: da je naumio Ilaliju osloboditi od „Alpah do Adrije“, a tim je takodjer počela nova perioda njegovu vladanju. „Do sada“ — piše njegova proklamacija — bijaše pravilom mojemu vladanju umjerenost, sada pako jest energija prva moja dužnost.“ Rieč energija ima tu reći što i revolucija. Napoleonu teku iz pera rieči: civilizatorna zadaća i poboljšanje ljudskoga roda, Francezka da nosi mač za oslobodjenje, u Italiju pako polazi s ovim programom: „Nismo došli u Italiju da branimo i pomažemo nered, niti da drmamo vlast sv. otca, koga opet postavismo na priestol njegov, nego osloboditi od tudjega pritiska, koj vas poluotok tišti i pomoći neka se redu i poredku pravednim i smiernim boljkom postavi tvrda podloga.“

Digitized by Google

Na 20. svibnja 1860. posla Napoleon na svoga ministra vanjskih posalah sbog rimskoga pitanja pismo, u kojem veli: „Ja bih papu rad sklonuo, da bi bio prije pomoćnik nego protivnik Italije, jednom riečju da sklopi medju vjerom i slobodom savez.“ Ali to biti nemože dok neprestane biti „politikom zastupnik predsudah stare vladavine.“ Još je Napoleon papu pokrivio u tom pismu, zašto u Rimu, občenitoj domovini drži najljuće pristalice srušenih dinastijah.“ — U istom pismu čitati je s ostalim sljedeće predloge: „Interessi sv. stolice, pak vjere ištu, da bi se papa s Italijom pomirio.“ „Papa mora pokazati, da pomaže napredak uljudnosti.“ „Papa mora biti doveden na to, da bude zdravo sudio stvari.“ „Papa mora prepustiti vladanje municipijom i tim se osloboditi nutarnje težke odgovornosti, koju može podnesti jaka vlada.“ Tim je rečen vas zavjetak Napoleonova vladanja.

A plebiscit svibanjski god. 1870.! Puno se je očekivalo, takodjer pobjedi veselilo, nu trpka postaje i ta radost; jer je revolucija pokazala, svih sedam glavah svojih. Preživili stari pjesnik i dosadni pisac romanah Viktor Hugo, prognanik neće da se vrati doma po najnovijoj amnestiji, jer mu se ljepše vidi kao prognaniku, a i jest mu bolje, jer „mučeniku za slobodu“ bolje prolaze romani (proračunalo se da mu knjižar nakladnik za svako slovo plati po 10 nov. po našem novcu), a sada se je novim posebnim pamfletom oborio na plebiscit i cariju. Poslje grdnih psovakah na cara veli: „Kada krivac državnoga prevrata hoće već da stavi na puk pitanje, mi pripoznavamo da ima samo toliko prava: „Bi-li ja Tuljerije ostavio i pošao u Vincennes (jedne državne tamnice) stavit se pred sud? I tada bi, veli stari, vas narod odgovorio: Hodi!“ Ona urota pronadjena a proti carevoj glavi naperena kaže se da se je daleko protezala. Revolucionarna štampa krivi vladu, da ju je sama ona sastavila i uredila, pak onda pronašla samo da mirnije razrede naroda prestraši revolucijom i primora neka jestno glasuje. Takova igra nebi za Napoleona i njegovu vladu bila nikakova nova dosjetka, a ima razloga suditi tako i sada; jer se dokazuje, da je prefekt policije za urotu znao jur davna, pak istom pred samo glasovanje izašao s njom na vidjelo. — Francezki poslanik iz Rima pisa na ministra vanjštine u Pariz pismo, da je većina francezkih u saboru boravećih biskupah došlo pred njega očitovat: koliko žale, što nemogu prigodom glasovanja biti kod kuće. Jer vele, kano pravi domoljubi zabrinuti za veličinu i dobro zemlje svoje bili bismo sretni stupajući medju pukom svojih biskupijah za vladavinu carevu da prikažemo ugled svoj; a sada hoće da barem jave misao, od koje su u ovi par oduševljeni. Zamoliše me, da jim kod nj. veličanstva i vlade budem tumač čuvstva i želje. Pita za tim vladu, bi-li on smio primiti glasove biskupah i njihovih pratilacah svećenikah u Rimu? U to očitovanje polaže vlada golemu cienu; jer episkopat i kler stoje sada u Francezkoj na veliku ugledu. Nego na koncu svejedno: oli se utvrdila za čas dinastija oli skoro propala, načelo samo plebiscita uzdrmalo je jurve sve dinastije, pak makar i propala carija Napoleonovićah, ime će po svaki način u povjetnicah svieta imati velike uspomene. — Pak badava: pokle se je sviet seobom narodah preobrazio i Rim prestao vladati, vreteno kretalo kaže se najjače u Parizu.

U Rimu je nedavna opet pronadjen pod zemljom naboj grdan. Palača Pinarra jest sada vojara za legiju rimsku (Francuze). Stojeći vojak na straži opazi kroz mrak da je luč svjetlucnula izpod zemlje kroz tiesno okance, a umjesto da tiho zovne stražu izpali kroz ono okance pod zemlju pušku, čim se je uzbunila i priskočila straža. Našla se prokopina i zaostalo orudje, kojim se je imalo dalje kopati pod kasarnu, a težaci pobjegoše. Ali revolucija ne samo da kopa jamu tobož pod papom, nego ju kopa i pod Viktorom Emanuelom. Osim što se po svoj Italiji, pače u istoj Firenci i na sva usta govori za republiku, smionost dognala je jurve tako daleko da se pod dvorom kraljevim, pod palačom Pitti kopa lagum. Prijavilo se potajno da se nješto pod palačom radi, pregledalo i našlo se sbilja toliko jaka naboja da bi dvor i komad liepe Firence morao prhnuti u zrak.

Puno je pisanja zadao dogodjaj jedan u Grčkoj. Kod Maratona, koju uru od priestolnoga grada uhvatila četa razbojnička englezko družtvo gospode i gospodjah, a u njem dva lorda glasovitijega imena. Žene pustiše a za mužkarce zaiskaše odkupa 20 tisućah livrah. Za nekoliko danah pustiše takodjer jednoga lorda, neka ide nabavit novac, a tražili su jošte za sebe razbojnici od grčke vlade pudpunu milost i oproštenje. Vlada po ustavnih zakonih toga dozvoliti nije mogla, nego poslala za četom vojsku, što kada vidiše razbojnici, potukoše sužnje svoje, jer opješali nemogoše već koraknnti za četom, samo riedki utekoše. Ne samo da se je sbog toga čina uzrujao i poplašio grčki narod, nego englezka vlada ište zadovoljštinu, a sve vlade europejske, osobito Grčkoj zaštitnice traže, neka bi se već jedan put razbojničkim strahotam stalo na kraj. London, Pariz i Petrograd najviše se zanimaju, a Italija mora se, jer je poginuo jedan čovjek od njezina

Digitized by Google

konzulata. Grčkoj medjutim dobra je nada stara nesloga europejske diplomacije. Razbojnici nekoji jur su pred sudom.

U Španiji nevidi se konca neredu. Sastavilo je nekakov ustav i pozvalo takodjer španske biskupe u Rimu da bi prisegli na ustav narodni; nu biskupi odgovoriše od onuda, da nisu voljni priseći.

U Ruskoj sbilja silom narivava se jezik ruski u katoličku službu crkvenu, od kuda zadjevica, odpor i progonstvo, a često i prazne crkve.

Austrija tapa jošte jednako u svom neuredjenom stanju. — Ministarska kriza trpi jurve od lanjske jeseni, na koncu stvoritelji novoga ustava moradoše odstupiti, dobio vlast Poljak grof Potocki da porazdieli listnice, pak je porazdielio tako da je Austrija doživila novu ružnu smutnju. Poljska politika u svem fulja, jer je nenaravna, pak i ovaj put. Poljak pružio jabuku prije svakomu nego Slavjanu, hotio svim smiriti želje, da nuz narode zadovoljne mora zašutiti il' se barem pod silu primiriti Čeh; nu sve je pomašio, sve razdražio. Osobito dva ministra obružiše carevinu: jedan sbog prostačkoga prestupka obsudjeni i svrgnuti, a istom lane pomilovani nadporučnik postao ljetos ministrom za domobranstvo, a listnicu prosvjete dobio u ruke čovjek, koj je izučio samo nižju realku, koj je bez izpitah učiteljskih obnašao na realci učiteljsku službu, a kako drug njegov domobranac tako i prosvjetnjak na polju sabora malo su šta preko ništice. Vas ministerij postavljen je bio samo za vrieme; nu da je bio postavljen makar i za viekove, duga mu vieka nije moglo biti. — S vodjami českoga naroda pogadja se; nu dok se nepromieni vas sistem, neima tu pogodbe niti s tirolskim, kamo-li s českim narodom, a ima nezadovoljnih i više.

Ugarski sabor primio je glede krajine s vladom austrijskom ustanovljenu svotu, i samo 12 glasovah bilo protivnih. U hrvatskom saboru jest se javio glas, da bi se krajiško pitanje imalo razpravljati jedino na saboru zagrebačkom; ali je bilo, samo da ima šta više prozujiti u pusto. Ugarska vlada, kako se vidi, jošte sveudilj nerado dira u nutarnje reforme, jer je to stvar vrlo škakljiva ter bi se mogli razokriti po zemlji veliki jazi. — Makar je i nejaka puno ipak u ovaj čas mora negdje smetati ugarskoj vladi opozicija na hrvatskom saboru od iste stranke unionističke, a krajna opozicija sve to jače pomalja glavu. Jelačić koliko nije srećom i uspjehom, toliko je imenom svojim nosioc ideah hrvatskih od g. 48. pak svaka demonstracija na njegovo ime mora da bude neprijazna, upravo sada, kada bi peštanska vlada trebala na supor bečkoj pokazati na svoje Ugre i Hrvate, kako su zadovoljni i mirni. A demonstracije s tim imenom pokazaše se o ljetošnjoj godišnjici Jelačićevoj svakako tolike, da se sakriti nemogu. Dok je monarkija u takovu redu, dotle crkveno pitanje kako i mnoga nutarnja obnova mora čekati bolja ili gora vremena.

Nepogrešljivost papina. *Priredio Dr. Juraj Žerjavić. U Zagrebu 1870.*

(Kritika i razprava)

Ovom je knjigom g. pisac očevidno nakanio jedno navesti razloge svojoj vjeri u nepogrešljivost papinsku, a drugo istimi razlozi čitaoce uputiti o toj nepogrešljivosti. Druga ova nakana daje nam pravo pogledati, jesu-li mu razlozi zbilja temeljiti i vriedni osvjedočiti nas o stvari predloženoj? K tomu je Katolički List već više puta pokazao, da pristaje uz manjinu biskupâ na koncilu vatikanskom, da je dakle proti nepogrešljivosti papinskoj *): to mu nalaže dužnost progovoriti o knjizi Žerjavićevoj.

Priznati mi je odmah, da me je g. pisac nekimi izrekami već u samom uvodu iznenadio i u meni sumlju pobudio, da-li stvar toliko znamenitu razpravlja s dovoljnom objektivnošću? Kaže naime, od kolike-li je znamenitosti nepogrešljivost papinska, da se najočivestnije vidi odatle, što se protivnim naukom isti primat obara. Za čudo mi je, kako toga neuvidjaju, da drugih nespominjem, biskupi Rauscher i Dupanloup, o čihovoj i pravovjernosti i uvidjavnosti neće doista nitko razložno sumnjati. Nadalje g. Žerjavić svoje misli i osjećaje rad podmeće svemu svietu. Tako veli: „ta cieli sviet znade, kako se je Pio IX. ovim nepogrešljivim učiteljskim ugledom poslužio; i opet (u ovu se je knjigu) samo ono sneslo i poredalo, što misli i drži vas sviet.“ Iz uvoda još ću samo ovo iztaknuti: „Pio IX. upravo se je u naše doba ovim nepogrešljivim učiteljskim ugledom poslužio, te tako učenjake socijalce i politike u čudo nagnao (!).“ Svakako bih g. piscu preporučio veću praecisnost, n. p. i na strani III. gdje govoreć o svojih protivnicih prelazi odmah na protivnike kršćanstva, kao da one s ovimi istovjetuje.

G. Žerjavić brani najprije svoju thesu, onda na koncu obara prigovore proti njoj. Ja ću usuprot promotriti najprije onu stvar, koja je u njegovoj knjizi posljednja: stvar Honorijevu.

U tom se svi slažu, infallibiliste i protivnici njihovi, recimo antiinfallibiliste: ako se samo o jednom papi može historijski dokazati, da je pogriešio t. j. ex cathedra nešto učio kao članak vjerski, što je ipak bilo

*) To jest: Kat. listu drago bi bilo, ako bi kojim darom božjim svaki sliednji kapelan postao nepogrešljiv, kamo-li ne papa; ali dok je ovako, kako je dragi Bog od starine naredio i dokle morda drugač nenaredi, smiemo i moramo počekati tim većma, čim veliki razlozi proti nauku ustaju. Ured

Digitized by Google

krivovjersko, onda nije nijedan papa počamši od Lina do Pia IX. nepogrešljiv; onda se svi dokazi za nepogrešljivost papinsku ruše, kao kad duneš u kućice, koje djeca grade od karata.

K. J. de Hefele biskup Rottenburžki, jedan od prvih crkvenih povjestnika u katoličkom svietu, izdao je ljetos u Napulju malenu knjižicu pod naslovom: Causa Honorii Papæ. Buduć da se ona nemože dobiti u naših knjižarah, a veoma znameniti predmet svoj razpravlja tako u kratko ali i tako jasno i temeljito, da nemože bolje: mislim, da ću ugoditi svim onim, koje zanima razpravljana stvar, ako iz nje učinim vjeran izvadak. Samo ću svagdje sa pošljedci Hefeletova iztraživanja sporediti branjenje Žerjavićevo.

Kod stvari Honorijeve pita se: I. je-li Honorij štogod ex cathedra propisao kao članak vjerski, što je ipak bilo krivovjersko (hæreticum)?

II. Je-li si koji ekumenski koncil prisvajao pravo suditi o papi onako propisujućem, i je-li ga kao krivovierca osudio?

III. Kako su suvremenici osobito Rimski pape onu osudu prihvatili i što su o njoj držali?

Na I. pitanje. Kad je u carstvu grčkom zbog prepiraka monofisitskih velik razdor nastao, car Heraklij, želeć mir, predloži u porazumku sa Sergijem patriarhom Carigradskim i s biskupi Cyrom, Theodorom i drugimi, neka bi se odsele naučalo: „u Hristu su istina dvie narave, nu samo jedna volja i jedna djelatnost ili energija.“ To je monotheletstvo, koje nuždno dovodi k monofisitstvu. Jer volja spada k naravi a ne k osobi; tako su n. pr. u presv. trojici tri osobe a jedna narava ili substancija, pa s toga nisu u sv. trojici tri volje nego samo jedna. Buduć pako da u Hristu izpoviedamo dvie narave zbilja razlučene, moramo u njem i dvie volje vjerovati. I što valja o volji, valja i o djelatnosti, načinu djelatnosti ili energiji. Hrist je jeo, pio, spavao; u tom vidimo jednu njegovu, čovječansku djelatnost; nu isti je Hrist i mrtvace uskrišavao, bolestnike čudotvorno izcjeljivao itd. — u tom gledamo drugu njegovu djelatnost ili energiju.

Na temelju monotheletstva uzmiri zbilja Cyr arhiepiscop Aleksandrijski mnoge monofisite. Ali usta proti tomu Jeruzalemski monah Sofronij baveći se tada u Aleksandriji (malo kašnje postade patriarhom Jeruzalemskim). Prezren od Cyra ode Sofronij u Carigrad k Sergiju, neznajući da je i ovaj pristaša novoj heresi. Nu trud Sofronijev oko Sergija nebijaše ipak posve uzaludan; jer Sergij, hoteć poći srednjim putem medju Sofronijem i Cyrom, predloži, da se negovori niti o dvie energije (i volje), kako hoćaše Sofronij, niti se neupotrebjava izraz jedna energija, kao što učaše Cyr. U tom se Sergij poslanicom obrati k papi Honoriju, da dobije svojemu predlogu papinu privolu. U poslanici kaže Sergij, neka se nikomu nedozvoli, da brani jednu ili dvie energije; jer da je izraz μία ἐνέργεια sumljiv, kao da se tim u Hristu niječu dvie narave; isto tako da mnoge vriedja tvrdnja o dvie energije, jer bi iz nje sliedilo, da su u Hristu dvie sebi protivne volje.

Sergiju odgovori papa Honorij, čija se poslanica (I.) ciela do danas sačuvala u latinskom izvorniku i starodrevnom prievodu grčkom. Sadržina joj je ova:

a) Dobro si uradio zabranivši upotrebljavati izraz μία ἐνέργεια, u kojem se naime može podozrevati monofisitstvo; isto tako bi se moglo u izrazu δύο ἐνέργειαι naći nestorijanstvo, a nijedan izraz nije biblijski. U ostalom se izraz δύο ἐνέργειαι krivo upotrebljuje; jer Hrist ἐνέργησε πολυτρόπως t. j. radio je raznovrstno (n. p. sad je jeo, — pio, — spavao, — naučao, — bolestnike izcjeljivao itd.). — Honorij je dakle ἐνέργειαν iliti način djelatnosti u sebi pomeo s pojedinimi pojavi njezinimi. Rieči njegove amo spadajuće glase: „Non oportet ad dogmata hæc ecclesiastica retorquere, quæ neque synodales apices super hoc examinantes neque auctoritates canonicæ visæ sunt explanasse, ut unam aut duas energias aliquis præsumat Christi Dei prædicare etc.“ I malo za tim: „Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Jesum Christum ejusque sanctum spiritum, sacris literis percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum.“ (Mansi Collect. Concil. T. XI. p. 542). A na svršetku: „Hæc nobiscum fraternitas vestra prædicet. . . hortantes vos, ut unius vel geminæ novæ vocis inductum operationis vocabulum aufugientes, unum nobiscum Dominum Jesum Christum . . . prædicetis“ (Mansi l. c. p. 543).

b) Kao god što je na taj način Honorij zabacio pravovjerni izraz δύο ἐνέργειαι, isto je tako propisao krivjerski izraz kao pravilo vjere, veleć: Unde et unam voluntatem (ἓν θέλημα) fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a divinitate assumta est nostra natura non culpa; illa profecto, quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata. . . Non est itaque assumta a Salvatore vitiata natura, quæ repugnaret legi mentis ejus.“ (Mansi l. c. p. 539). Honorij dakle ovako umuje: „Hrist uze pravo čovječanstvo, podpunu naravu čovječansku, ali ne naravu čovječansku griehom izkvarenu, nego onu, kakova bijaše prije prvoga grieha; zato nebijaše u Hrista zakon u udih, koji bi se protivio zakonu uma.“ Do ovdje valja; a dalje bio bi morao ovako umovati: „zato nebijaše u Hristu griešna, putena volja, nego samo **dobra volja čovječanska**, slažuća se u svem s voljom božanskom; dakle bijahu zbilja dvie volje: božanska naime i čovječanska te ova dobra.“ Nu Honorij pomieša ove dvie volje; ili dobru čovječansku volju kanoti slažuću se u svem s voljom božanskom pusti podpunoma izginuti u ovoj (božanskoj volji), s toga i kaza: „unde unam voluntatem fatemur Domini nostri.“ Kojimi riečmi propisa glavnu

Digitized by Google

formulu, tehnični izraz monotheletstva crkvi kao nauk vjere.

Skoro iza toga pisa Honorij Sergiju drugu poslanicu, od koje se do sada sačuvaše samo dva odlomka. U toj poslanici papa opet zabacuje pravovjerni izraz δύο ἐνέργειαι, veleć i zapoviedajuć: profecto unius vel geminæ operationis vocabulum noviter introductum ex prædicatione fidei eximatur. Nam qui haec dicunt, quid aliud nisi juxta unius vel geminæ naturæ Christi Dei vocabulum, ita et operationem unam vel geminam suspicantur?" Osim toga kaže, da je nespretno jednu ili dvie volje pripisivati Spasitelju. Tako u prvašnjem odlomku, iz zaključka Honorijeve poslanice, čitamo: „Ceterum, quantum ad dogma ecclesiasticum pertinet . . . non unam vel duas operationes in mediatore Dei et hominum definire . . . debemus." (Mansi l. c. p. 579) Iz toga je jasno, da je Honorij hotio dati dogmatičnu definiciju, izjaviti dogmu crkvenu, nu ujedno da je zabacio izraz pravovjerno dogmatičan.

Iz svega dosele rečenoga sliedi samo od sebe: papa je Honorij zabacio specifično pravovjerni tehnični izraz δύο ἐνέργειαι a istinitim proglasio specifično krivovjerski izraz ἓν θέλημα, pa dvovrstnu tu griešku propisao za vjerovanje. Nemože se tudier prigovoriti, da je Honorij pisao samo Sergiju a nije cieloj crkvi, i tako da nije govorio ex cathedra; jer je Honorij bez sumnje hotio, da sva kolika crkva ono vjeruje, što je pišuć Sergiju predložio za vjerovanje. K tomu ako je Leona I. poslanica Flavijanu dogmatična ex cathedra, kako svi infallibiliste tvrde: zašto da nije ex cathedra Honorijeva poslanica Sergiju?

Uz taj posljedak Hefeletova iztraživanja u prvom pitanju evo mnenja Žerjavićeva: „Pitamo sada svakoga bogoslova pače kršćanina, koji je samo iolice u bogoslovju okretan, da-li je papa mogao jasnije i razgovjetnije katolički dogma pripoznati, s kojega se ipak okrivljuje i biedi? Pače mi pozivamo iskrena srca sve Honorijeve protivnike, neka pokuse katolički dogma proti monothelitstvu jasnije i temeljitije izreći (nego-li to učini Honorij u drugoj poslanici. Opazka recens.) (p. 196)."

Na II. pitanje. Obje poslanice Honorijeve čitane bješe na ekumenskom koncilu Carigradskom g. 680. u nazočnosti poslanikâ pape Agathona.

a) Odmah na početku 13. sjednice sabor izjaví: Retractantes dogmaticas epistolas, quæ tanquam a Sergio . . . quam ad Honorium quondam papam antiquæ Romæ; similiter autem et epistolam ab illo, id est Honorio rescriptam ad eundem Sergium, hasque invenientes omnino alienas existere ab apostolicis dogmatibus . . . sequi vero falsas doctrinas hæreticorum, eas omnino abjicimus et tanquam animæ noxias execramur. Quorum autem, id est eorumdem impia execramur dogmata, horum et nomina a sancta Dei ecclesia projici judicavimus, id est, Sergii, Cyri etc., quos omnes etiam Agatho papa in suggestione ad imperatorem abjecit." Agathon bješe preko poslanika svojih poslao caru Konstantinu Bradašu poslanicu, u kojoj osudi rečene početnike monotheletstva, a o predšastniku svojem Honoriju nespomenu ništa; nu ekumenski sabor hoteć i njega osuditi, ovako nastavlja: Cum his vero simul projici a sancta Dei catholica ecclesia, simulque anathematizari prævidimus (συνείδομεν=svidje nam se) et Honorium', qui fuerat papa antiquæ Romæ, eo quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem secutus est, et impia dogmata confirmavit. (Mansi l. c. p. 554 s.)

b) Pod konac iste sjednice pročitana bje druga poslanica Honorijeva i odlučeno, da se s drugimi spisi kanoti škodljiva dušam spali; što se i zbude (Mansi l. c. p. 582). (Gle! kako je u toj poslanici Honorij jasno i temeljito izrekao kat. dogma! Koncil kaže izrikom baš za tu poslanicu, da s drugimi heretičkimi spisi „zanosi na jednu te istu bezbožnost." Po systemu, koji sliedi g. Žerjavić, morat će se dosljedno doći do toga, da se brani orthodoxija i poslanice Sergijeve na Honorija, do čega je već sbilja sretno dospjeo L' Univers 20. listop. 1869. Opaz. rec.)

c) Na koncu 16. sjednice koncil uzkliknu: Sergio hæretico anathema, Cyro hæretico anathema, Honorio hæretico anathema, Pyrrho hæretico anathema." (Mansi l. c. p. 622).

d) Još je znatnije ono, što se dogodi u posljednjoj, osamnaestoj sjednici. U odluci vjerskoj, koja se tada proglasi i koja sačinjava glavnu izpravu koncilsku, čitamo ovo: Sed quoniam . . . adinventor malitiæ cooperationem sibi serpentem inveniens, et per eum venenosam humanae naturæ deferens mortem, et ita organa ad propriam sui voluntatem apta reperiens, Theodorum dicimus . . . Sergium . . . insuper et Honorium, qui fuit papa antiquæ Romæ, Cyrum, qui Alexandriæ etc. . . non vacavit per eos plenitudini ecclesiæ erroris scandala suscitare, disseminando hæresim. (Mansi l. c. p. 635.)

e) Pošto odluku onu podpisaše najprije poslanici papinski i po tom svi otci, uzkliknu koncil: Omnes ita credimus . . multos annos imperatori . . . Theodoro Pharanitæ anathema, Sergio et Honorio anathema; Pirrho et Paulo anathema. . Omnibus hæreticis anathema." (Mansi l. c. p. 655.)

f) Nadalje u spomenici, koju svi otci dadoše caru, ponovi koncil anathemu proti Honoriju: „Anathemati subjicimus Theodorum, Sergium . . . et cum eis Honorium, qui fuit Romæ præsul, utpote qui eos in his (in hæresi) secutus est." (Mansi l. c. p. 666.)

Iz svega toga sliedi, da je 6. ekum. koncil

1. prisvajao si pravo suditi o papi govorećem ex cahtedra: i

Digitized by Google

2. osudio njegovu odluku vjersku danu ex cathedra, i anathemu mu rekao s toga, što je potvrdio nauk krivovjerski.

Sad da čujemo g. Žerjavića. Na strani 199. kaže: „Isti izrazi ovoga sabora (6. ekumenskoga) obaraju takovu slutnju (kao da je koncil Honorija osudio kao krivovierca); jerbo sabor naročito luči Honorija od monothelitskih krivovjeraca (gdje ga luči? op. recens.), te ga biedi jedino nemarom i nehajstvom (a ono opetovano: Honorio hæretico anathema? op. rec.); . . . sabor spominje Honorija samo uzgredno na koncu, dočim bi ipak sabor, ako bi Honorija za krivovierca držao, njegovo ime imao taki na početku staviti (koncil spominje Honorija svaki put uz heretike Sergija, Cyra itd. a ne samo uzgredno na koncu. Op. rec.). Ovdje se možemo na svakoga nepristrana sudca pozvati, neka nam iskrena srca dosudi, jesmo-li mi u ovoj razpravi uzeli glede Honorija istinu zabašuriti (jeste za cielo, kad u svojoj apologiji Honorija nenavodite niti jedne rieči iz 6. ekumenskoga koncila! Op. rec.), njega kao tobožnjega krivovierca nedostojno zagovarati, njegove i saborske rieči (niste saborske rieči! Op. rec.), kojekako natezati ter izvraćati, svakojake doskočice izmišljati, kojimi da tomu papi iz škripca pomognemo? Tako govoriti . . . nije niti muževno niti bogoslovno.“ Doista nije niti muževno niti bogoslovno pisati ovako: „Ta 6. sveobći sabor, ako uzmemo, da su svi njegovi spisi neskvareni i nespotvoreni do nas došli, što vendar slavni kritici i veliki učenjaci krepko niječu (nijekao je Baronio, ali bi se danas svaki kritik i učenjak stidio to činiti. Op. rec.), naročito razlikuje Honorija od Sergija i ostalih monothelećana (nije istina! Zašto nenavedoste mjesto, gdje se čini kakova razlika? Op. rec.), te ga neosudjuje kao krivovierca nego jedino kao onoga, koji je krivoviercem odviše kroz prste gledao (a što je anathema hæretico? Op. rec.).

Na III. pitanje. Nikoga nećeš naći u ono doba koji bi bio vjerovao, da je koncil nepravedno postupao s Honorijem, ili da nije bio vlastan onako raditi; jer:

a) svi su biskupi u koncilu nazočni taj postupak odobrili podpisom svojim;

b) i sami su papinski poslanici pristali na odluku, neprigovarajući nimalo, da nije koncil možebit bio vlastan odlučivati, ili da je odlučio krivo.

c) Tu koncilsku odluku potvrdi ne samo car nego i papa, koji ju je svojimi riečmi ponovio. Jer ovako pisa Leo II. (Agathon bješe medjuto umro) caru: Pariter anathematizamus novi erroris inventores, id est, Theodorum Pharanitanum, Cyrum Alexandrinum, etc. nec non et Honorium, qui hanc apostolicam ecclesiam non apostolicæ traditionis doctrina lustravit, sed profana proditione immaculatam fidem subvertere conatus est. Et omnes, qui in suo errore defuncti sunt. (Mansi l. c. p. 731.)

d) Isti papa Leo II. reče u poslanici biskupom španjolskim: Aeterna damnatione mulctati sunt Theodorus etc. cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit. (Mansi l. c. p. 1052.)

e) Jednako pisa Ervigu kralju španjolskomu: Condemnati sunt . . . et una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam apostolicæ traditionis regulam . . maculari consensit. (Mansi l. c. p. 1057.)

Posve je dakle dobro Leon II. rekao pišuć: negligendo confovit“ i „maculari consensit.“ Opazio je do duše iz I. poslanice Honorijeve, da mu je pred očima lebdio pravi nauk naime Halcedonski; ali da je iz njega izveo kriv zaključak; on dakle da nije u srcu osjećao krivovjerski, nu da je sbilja osudio izraz, specifično pravovjerni (δύο ἐνέργειαι) a odobrio izraz specifično krivovjerski (ἓν θέλημα). Honorij nije toga učinio s opake volje nego s nemara, i tako je dopustio i privolio, da se nauk vjere oskvrni. S toga je Leon II. osudu koncilsku priznao kaoti osnovanu na valjanih razlozih; o vlastnosti (competentia) ekum. koncila posumnjati, nepade mu ni na kraj pameti.

f) Anathemu proti Honoriju ponoviše obći sabori VII. i VIII., kojim su predsjedali poslanici papinski; a Hadrijan II. (867—872.) prizna tu osudu pravednom, zato što Honorij „fuerat super hæresi accusatus, propter quam solam licitum est minoribus majorum suorum motibus resistendi.“ Poznato je naime, kako je još u srednjem vieku, kad je papinstvo najvećma cvalo, bio obćenit nauk crkveni, da se može papa skinuti sbog herese, nu samo sbog herese; koji nauk predje u Corpus juris canonici.

g) K tomu ima u Liber diurnus iliti formulariju rimske kurije formula bez dvojbe od Gregorija II. propisana, po kojoj je svaki papa primajuć vladanje, prisegao, da priznaje 6. ekum. koncil, koji bješe vječnu anathemu bacio na početnike novoga krivovjerstva Sergija etc. s Honorijem „quia pravis hæreticorum assertionibus fomentum impendit.“ (Liber diurnus, ed. de Rozière, Paris 1869. N. 84.). — Odakle sliedi, da je do XI. vieka svaki papa nastupajuć papinsku čast prisegom tvrdio: 1) da može ekum. koncil suditi papi barem sbog krivovjerstva; 2) da je ekum. koncil pravedno anathematisao Honorija, što je svojim vjerskim ediktom odobrio heresu.

Radi velike znamenitosti Honorijeve stvari učinih taj vjerni izvadak iz prvoga diela Hefeletove knjižice. U drugom dielu pobija on isto tako jasno a temeljito opata Ivana, Baronia, Bellarmina i g. de Margerie, koji uzeše oprati Honorija od ljage krivovjerske; nu da mi ocjena prevelika ne naraste, ostaviti mi je taj drugi diel.

G. Žerjavić da dokaže, kako Honorij nije bio na koncilu osudjen radi krivovjerstva nego samo radi ne-

Digitized by Google

marnosti i neopreznosti svu gotovu silu polaže u rieči Leona II.: negligendo confovit. Nu primietiti mi je samo ovo 1) Po pravilih hermeneutičnih nesmije se posve jasan smisao kojega spisa izkrivljivati iz drugoga spisa; a u koncilu 6. posve se jasno i to više puta Honorij kao heretik osudjuje; što nam dakle tu treba Leona II. za tumača? 2) Ako Leon II. kaže „negligendo confovit", kaže on i: „Honorius profana proditione immaculatam fidem subvertere conatus est", i opet: immaculatam apostolicæ traditionis regulam . . . maculari consensit." Ovo dakako neznači samo nemarnost i neopreznost nego nastojanje i privolu, da se prava vjera skvari i oskvrni; zato i jest g. Žerjavić ove rieči Leonove izpustio. Neznači-li to stvar zabašuriti?

(Sliedi dalje.)

Dopis.

Pod Dubovac-gradom na Sofijinje. Dobri glasi dodju vaviek u dobri čas, dopustite mi dakle, da vam jih nekoliko nabrojim, da odkrijem ono iskreno i čisto veselje, što ga po dva puta jedno za drugim uživasmo. Liepa je doista i uzvišena svakako crkvena svečanost i svaka ima taj osobiti biljeg, da ostavlja trajnu i ugodnu uspomenu, ne samo u ovih, koji joj bijahu živi svjedoci, nego takodjer za mnogo kasnija vremena. Takovu jednu svečanost imadosmo u oči i na sam 8. svibnja tekuće godine. U našem dičnom Karlovcu i to u pregradju, što spada župi dubovačkoj obstoji već od davnih vremenah crkvica sv. Barbare. Prije stotinu godinah zapustiše ju vojničke oblasti, kojim za ovo doba podpadaše i crkvica izgledaše svoje konačno razsulo, ali eto nadje se dobar prijatelj, koj ju razpadajuću se jurve opet pridignu, te službi Svevišnjega sačuva. Taj prijatelj bijaše bratovština sv. Nikole, koja se bratovština danas „ladvarski ceh" naziva. Ova bratovština prigrli u razpadu se nalazeću crkvicu za svoju i velikim trudom i troškom obnovi i priredi, da bude dostojna imena božjega. A tomu je ljetos stotina godinah, pak članovi današnjega ladvarskoga ceha odlučiše otu dičnu uspomenu svečano proslaviti i odluka jim liepo za rukom podje. U oči 8. svibnja bje crkvica sjajno razsvjetljena, naša dobro poznata slunjska pukovnijska glasba obhadjaše gradom i predgradjem, a silna svjetina nemogaše se dosta nagledati sjaja, kojim je zasjala čedna inače i skromna crkvica sv. Barbare. Drugoga dana u zoru navještaše gruvanje mužarah prihodnu svečanost. Okolo osme ure krenu dug prohod, svi cehovi i bratovštine dubovačka i švaračka sa svojimi zastavami i pahovi iz Dubovca u kapelu sv. Barbare, a poslie devete ure dodje ovamo takodjer susjedni hrnetički župnik sa svojim pobožnim pukom. U deset satih zagruvaše topovi, zatutnjiše zvona i veličansvena procesija pruži se duž grada, koju pratijaše takodjer slunjska glasba, prisustvovahu joj gospoda magistratska i odaslanici vojničkih oblastih, a vodjaše ju sam vriedni župnik i podjašprišt dubovački Mato Župčić, nemareć za svoje slabo zdravlje, uz podvorbu mnogobrojnoga okružnoga svećenstva. Poslie prohoda bijaše prigodna besjeda u divno nakićenoj kapeli, koja bijaše dubkom puna, a da je bilo moći njezine zidine i tri puta širje razmaknuti još bi uviek premalena bila za silni pobožni puk, što se k toj svečanosti pribrao. U svom govoru razlagaše govornik, da je vriedno brinuti se za hramove božje, jer da je hram katolički — kuća božja, mjesto sveto — i kuća milostih, mjesto utjehe za nevoljno srce čovječansko! Napetom pazljivošću slušaše mnogobrojno slušateljstvo govornika, znak da još nije sasvim za rieč božju otupilo, samo ako mu se govori od srca, liepim i što bolje izabranim načinom; jer je živa istina da rieč, koja negodi uhu ni oku — nemože ni srcu priljubiti. To bi svaki od naših duhovnih govornikah morao na umu imati i lje mu sviet nebi iz crkve bježao, kad on na propovjedaonicu stupa! — Poslie propovjedi odpjeva domaći starina župnik svečanu sv. misu, a odgovaraše mu s kora skladnim svojim pjevanjem članovi karlovačke pjevalice „Zore." Napokon bje zaključena crkvena svečanost slavosjevom: „Tebe Boga hvalimo. A zatim odosmo u gostionu „k gradu Rieci", na kojoj se vijahu narodne trobojnice, odosmo da budemo učestnici banketa, što ga na slavu toga dana ladvarski ceh svojim troškom priredio, a to s toga, jerbo je sdružio sa stogodišnjicom kapele sv. Barbare takodjer svoj stogodišnji obstanak i tako imadosmo, dvostruku svečanost. Kod banketa sviraše opet slunjska banda pod osobnim vodstvom svoga vrloga kapelnika, a nazdravljalo se po hrvatskom običaju mnogo liepih zdravicah: čestitomu hrvatskomu svećenstvu, a njemu na čelu biskupu Štrosmajeru proslavitelju hrvatskoga imena, hrvatskoj vojsci, a njoj na čelu sjajnomu kralju Franji Josipu i prejasnoj vladajućoj obitelji, slavnomu magistratu, vrlim članovom ladvarskoga ceha, u spomen odlazećemu, ovdje kod nas vrlo obljubljenomu podmaršalu baronu Benku itd. kako je već navada kod pravoga i čestitoga hrvatskoga stola. Sve zdravice bijahu oduševljeno primljene, ponajpače ova dičnomu našemu Štrosmajeru i s mjesta mu brzojavno u Rim dojavljena.

Još se dosta nenaspominjasmo prvoga slavlja, eto nam druge nedjelje svanu i opet dan liepe i uznosite svečanosti, samo što joj se mjesto promjenilo; prva bje u predgradju obdržavana, a ova druga vani na Dubovcu i to — na groblju. Davna bijaše jur želja, da se na dubovačkom groblju podigne primjerna crkvica; sve gradjanstvo doprinosilo je u tu svrhu dragovoljno makar i malene svoje prineske, pa evo poslie sedam godinah, odkako se ova liepa misao zamislila, evo uz pripomoć slavnoga magistrata karlovačkoga, a neumornim nastojanjem vriednoga starine Mijata Keršića, gradjana karlovačkoga, stoji crkvica gotova i danas dne

Digitized by Google

15. svibnja, na Sofijinje, blagoslovismo ju na čast „Svih svetih.“ Crkvene obrede obavi sam domaći župnik i reče tom prigodom nekoliko srdačnih riečih svomu vjernomu puku, koj radostno primjećaše, da se bolnu pastiru sile povraćaju i da će, premda mu već život odrekoše, ipak još koju toju godinicu proživiti. A po obavljenih obredih stupi na besjednicu, namještenu pred crkvicom domaći kapelan, te reče krepkim glasom kratko prigodno slovo. Oči slušalacah zasuziše od radosti, čuvši kako govornik razlaže: koli divna je misao crkvicu na groblju posvetiti na čast svim svetim! Jer da je tude u živoj slici predstavljena vjera svakoga kršćanina, koju izpovieda riečmi: „vjerujem u život vječni!“ Krasan bijaše dan i možemo reći, da je cieli Karlovac izšetao, da bude svjedokom liepe i ganljive svečanosti, te da kod prve sv. mise, što će se u novoj crkvici čitati, svaki svoje ljubezne pokojnike izruči jaganjcu božjemu, koj oduzimlje griehe svieta!

U obće je vidjeti, da su naši Karlovčani još dobri kršćani, a ovakove svećanosti bez dvojbe silno pobudjuju duh prave nabožnosti, koju da Bog dragi za uviek u našem krasnom narodu sačuva, da budemo tako vriedni potomci naših dičnih predjah, kojim bijaše geslo života: „Za krst častni i slobodu zlatnu!“ „Sve za vjeru i za domovinu“ neka nam svakomu Hrvatu bude u srcu zapisano, a ovaj zapisak da neizbriše nijedna sila ovoga svieta! — *čki.*

Viestnik.

Zagreb. Svećenstvo kotarah stubičkoga i našičkoga javilo je iz pastoralne konferencije proljetne preuzv. g. biskupu JJ. Strossmajeru žicom u Rim pouzdanicu sbog njegova djelovanja na vatikanskom saboru.

— Peštanski „Naplo“ javio nedavna, da je papinski nuncij u Beču od svoje kurije predao ministru Beustu pismo: kojim se odlučno očituje, kako papa nikada privoliti neće, da biskup Strossmajer bude nadbiskupom zagrebačkim. Beust da je to pismo poslao i grofu Andrassyu i hrvatskoj vladi, gdje da je bilo predmetom živahne razprave. — Bečki „Volksfreund“ prvi je po zaufanu i sigurnu naslonu tu viest proglasio, da je pusta izmišljotina. Valjda su krivnju, (što-li bi se reklo?) zašto Strossmajer nije došao u preporuku i predlog, hotili oboriti na rimski dvor!

— Kod zadušnicah za bana Jelačića bile su pune puncate obe crkve: prvostolna, kako zna biti samo na velike blagoane, a Markova i prepuna. Med vanjskimi pohodnici bilo je vidjeti množinu klera katoličkoga. — Zadušnice ljetošnje takodjer su tim glasovite, što je u obiuh crkvah pjevana misa upravo za tu prigodu sastavljena od našinca umjetnika g. Zajca, koja se puno hvali, kako je i drugčije umjetnik svojom skladbom stekao velik glas u slovinskom svietu, a za veći glas i slavu njemu i po njem rodu dnevice raste nada. — Godišnjica minu u crkvi velebno i mirno; ali vani u gradu minu žalostnije sbog velike oružane sile, koja je stražila i branila, da na ime Jelačićevo nebude demonstracije, zadjevice i morda kreševa, pak što je dobar broj vatrenije i naglije mladeži u dvie noći redom a osobitim načinom pozatvarala policija. Grad je razdražen, ter si stranke jošte s većim neg prije gnjevom i biesom u oči gledaju.

— U subotu narediše domoljubne duše u franciškanskoj crkvi requiem za pokojnoga župnika Franju Žužla, kano za odvažnoga i neumornoga narodnoga pobornika i radnika na mnogom polju, a osebito je molitva i prijateljska uspomena dolikovala tu u Zagrebu, gdje je pokojnik preko 10 godinah probavio kano duh. pomoćnik.

— U našem seminaru bila se prošloga tjedna zametnula i do krajnoga napona nabrekla razmirica. Profesoru Ivanu Nep. Bošnjaku osmi razred čestita god i za uspomenu daje sliku biskupa Strossmajera. Čuvstva se što srdačnijim izražajem izmieniše, al' ustade klerik ter u ime petorice govori, da od njihove strane nije i što bi ga znao. Svatko će razumiti, kako je nesnosan ovakov trenutak. Uzrujalo se, miri učitelj, ali u prvom vrutku prekipiti će. Srdjba prekipila preka razreda. Pitalo se: jesu-li ljudi proti profesoru, komu je čestitka i dar — ovamo i onamo veli se na koncu da nije. Pitalo se: je-l' proti biskupu? opet amo i tamo da nije ni to. Dokazalo se, da je pozivnica pred god i pred nje pala, nemože se dugo tajiti, da se nije znalo. Nemože se prigovoriti ni to, da nije sporazumkom vas razred, kad je 27 od 32 pristalo na što. Sva se je stvar mogla samo tim pravo protumačiti, što se ona petorica broje tobož stranke pravaške. Nije šala: 27 proti 5 osmoškolacah zadalo si rieč i prijavilo poglavarstvu, da s onom petoricom nemogu dolaziti na nauk, dok se stvar nepopravi. Stvar mladjih drugovah poprimili odlučno kano pravu pravcatu svoju takodjer stariji drugovi bogoslovi i razmirica što postupkom poglavarah što strašću nekolicine mladićah pukla tolika: ter je većina odlučila da mora izaći iz seminara, ako nebude zadovoljštine. Svatko će lahko razumiti položaj i slast ćutljiva glavara, komu čuvstvo neda odlučiti ni ovamo ni onamo. Odlučilo napokon samo duh. vieće. Odluka je bila takova, da je mogla svakomu zadovoljiti, a nikomu nebiti pretežka. Zadovoljilo se — smirilo se. Na čast može služiti mladićem, koji kako znadoše pokazati vatre i snage za načela, tako smogoše duševne snage prikloniti se svomu cilju i poglavarskoj odluci. Drugčije nepoznamo nego od pripoviedanja; ali po tom smiemo reći: da je takodjer op. vodja i govornik (s njim i više drugovah njegovih) tečajem toga vremena pokazao mirovna i bratinskoga duha, i puno dara za poštena čovjeka i duhovnika. A nebismo nosili toga glasa na daleku javu, da već od druguda nije izišao.

— Umro nemoćnik župnik žažinski Ferd. Casarec.

— Svietla gospodja grofica Ludovika Jankovićka nadarila je bogatim ruhom misnim krajišku župnu crkvu u Ladislavu, gdje je župnikom bivši daruvarski kapelan g. Jakov Jugović Gradinski župnik g. Ivan Kovačević daje svake godine velik dar knjigah školi svojoj i učiteljskoj knjižnici, ter učitelj piše veliku mu hvalu. Poznati g. Nikola Arsenović zamolio je, da se svakomu, osobito svećenstvu na liepu dočikanju i pomaganju za njegova putovanja kroz križevačku i varaždinsku županiju očituje takodjer u našem listu hvala.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 22. Tečaj XXI. U Četvrtak, 2. Lipnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Jeruzalemski prvi koncil i papina nepogrešljivost.

Mnogo se je u najnovije vrieme zametnulo govora o tom koncilu, koj se pravo kaže uzor svih koncilah u crkvi Isusovoj. Razni pisci razne i protivne stvari u njem nahode. Katolici, koji reklamiraju prava elementa laikalnoga u crkvi, pozivlju se na ovaj koncil; protestanti kalvinci hoće odatle da laikalnomu elementu upravo pretegu i odlučnost dokažu; usuprot njeka theologička škola, kojoj je g. dr. Juraj Žerjavić svojim spisom netom izdanim „Nepogrešljivost papina“ u nas učinio se glasnikom, htjela bi najvišju odlučujuću vlast na ovom koncilu, pripisati jedinomu apostolu Petru. Ob ovom pokusu naumio sam reći dvie tri rieči.

Najprije mi je priznati, da je malo težko razumjeti, što upravo misli g. Žerjavić o dekretu toga koncila i kako odatle hoće da dokaže nepogrešljivost papinu. On negovori jasno. Je-li tomu krivo, što je on svoje djelce, kako se čuje, na vrat na nos napisao; ili se nije sám u svoje dokazivanje pouzdavao? ja toga neznam. On o jeruzalemskom koncilu govori na dva mjesta, naime na str. 84. 85., zatim na st. 169., i tu čini mi se hoće da reče, da je na jeruzalemskom koncilu Petar sám odlučio, premda su bili prisutni neki drugi Apostoli. Veli bo na str. 85., da se je Petrovom odlukom svršila sva razpra, a Jakov da je njegovu izreku jošte razjasnio; nadalje da je Petrova izreka bila zadnje i vrhovno nepogrešljivo sudačtvo. Na str. 169. pako kaže to svoje mnienje mnogo jasnije: „U ovom saboru, veli, uze Petar rieč ter odluči. — I to biaše upravo znak najočivestniji, komu u Hristovoj crkvi regularno i uredno pripada vrhovno sudstvo u vierskih odlukah; naime onomu, koji je po časti svojoj Petar.“ Zašto g. dr. Žerjavić kaže samo, da je Petar odlučio, a neveli, da su s njim odlučili i drugi apostoli? Zar nije toga morda trebalo? Ta on radi u svojoj knjizi ob odnošaju pape prama biskupom, dakle i Petra prama apostolom! Po tom sam ja prisiljen misliti, da on odluku stvorenu u jeruzalemskom koncilu svojim štiocem hoće da ovako predstavi: Premda su bili svi apostoli nepogrešljivi, ipak je Petar pravo reć, sám i jedin odlučio. Uz njega su drugi apostoli imali naprosto pristati, i ako im se htjelo, njegove izreke razjasniti. Tim je zasječeno pravilo za crkvu: nasljednik Petrov sám odlučuje, biskupi ga mogu samo svjetovati, i njegov sud svojimi razlozi podupreti, al svakako slieditи. Ako pak nije g. Žerjavić tako mislio, jer kako rekoh gori, negovori jasno, onda nerazumijem nipošto, k čemu je u svojoj knjizi ob ovom koncilu i govorio. Valjda nije trebalo dokazivati, da je u jeruzalemskom koncilu Petar imao odlučujući glas?! Imam dakle pravo suditi, da je mnienje g. Žerjavića, da je u jeruzalemskom koncilu Petar sám i jedin kano najvišji sudac odlučio.

Takovo pako mnienje je skroz bez temelja. Neimamo ravno obširnih aktah rečenoga sbora, no za to dokazati prieko mi je dosta ono, što je o tom sboru pisano u Djelih apost. naročito u pogl. 15. i Gal. 2, 1—10. Budući da je čitaocem ovoga lista dobro poznata poviest toga koncila, netreba mi pripoviedati svega, nego samo ono iztaknuti, što treba za riešenje pitanja, koje sam si postavio. Kažem dakle:

1. Rieči Petrove na onom koncilu Djel. ap. 15, 7—11. nebiahu odluka Petrova, nego njegov votum. Kaže se bo, da je najprije bila živa prepirka; zatim da je ustao Petar i rekao svoju. Njegova rieč je toliko djelovala, da su zašutjeli

Digitized by Google

svi. Njegovu izreku zatim podkrepiše Pavao i Barnaba (o čem Žerjavić ništa nespominje), napokon Jakov. „Tada se svidjelo“ itd. kaže se napokon u v. 22. Ovdje je dakle tekar sliedila odluka. Same rieči teksta to jasno pokazuju. Osim toga rieči Petrove niti nisu izražene u formi odluke; s te strane se je bolje izrazio Jakov veleći: „čega radi ja sudim itd.;“ pa ipak nebiaše ni to još odluka, premda se je s tim razprava sasvim zaključila i po Jakovljevu votumu skroz odluka formulirala. Sama bo odluka sliedila je iza toga, i to u podpunoj formi, kako se vidi od v. 22—29.

2. Zadnju odluku nije izreko jedini Petar. To je tako jasno, da nemože veće. Crkva antiokijska poslala je svoje poklisare „k Apostolom i starješinam“ v. 2. „Apostoli i starješine se sastadoše, da razprave“ pitanje Antiokijsko v. 6. Pošto su mnogi govorili i ovamo i onamo, od kojih govornikah samo se oni navode, po kojih votumu je zaključak stvoren, medju njimi i pred njimi Petar: „tada se je svidjelo Apostolom i starješinam itd.“ v. 22. Odluka pako sama u podpunoj formi sastavljena glasi: „Apostoli i starješine itd.“ v. 23. „svidjelo se je nam jednodušno“ v. 25. „svidjelo se Duhu svetomu i nam“ v. 28. Napokon u pogl. 16, 4. kaže se da je Pavao sa svojimi drugovi dao „držati ono, što odlučiše Apostoli i starješine u Jeruzalemu.“

3. Premda nije Petar stvorio odluku sám, ipak što je reko Petar to su i svi ostali sliedili: nije-li, pravo reć, tako Petar sám odlučio? Dopuštam da su Petrovu izjavu svi sliedili. Protivnici su poslje njegova govora sasvim zamuknuli; to se vidi jasno iz Djelah apost.; samo su još govorili Pavao i Barnaba te Jakov, no prama smislu Petrovu. Ali sasvim tim Petar nije tu izvršavao onakova auktoriteta, kakov po g. Žerjaviću imao bi papa prama biskupom sakupljenim u oekumenski sabor. On naime kaže na str. 171. 172. da je papa sudac prvoga i najvišjega reda, a svi biskupi skupa su mu podredjeni pravi sudci. Njegova odluka da je zakon, kojega se biskupi imaju držati, a nipošto o njem suditi: papinske odluke da služe biskupom kod njihove definicije za pravilo, kojega se najstrožje imaju držati. Takova velim auktoriteta nije izvršavao Petar prama ostalim Apostolom, kako bi nas rado uputio g. Žerjavić. (Jer da on sbilja to hoće reći, vidi mu se jasno takodjer iz note 1. na strani 172.).

a) Da su Apostoli na jeruzalemskom koncilu za to sliedili izreku Petrovu, jer je Petrova rieč za nje bila neizbježiv zakon, o tom neima sasvim ništa ne samo u Djelih Apost., nego nigdje u sv. pismu. Kako nije toga pisac Djel. ap. jasno naznačio, ako je bila onakova misao Duhu sv.? Tko pako umetje u sv. pismo šta od svoga, neka pazi da ga nesnadje ono, što je napisano na kraju zadnje kanoničke knjige Novoga Zakona 22, 18!

b) Usuprot kaže jasno sv. pisac, da su ondje odlučili apostoli i presbyteri. Dopuštam, da se učini razlika izmedju apostolah i presbyterah, jer ih sv. pisac razlikuje i apostole na prvo mjesto svaki put metje. Al baš s istoga razloga nedopuštam, da se čini razlika izmedju Petra i Apostolah, jer se tu Petrovo ime ni jedanput posebice ni nespominje. To isto se vidi Gal. 2, 2—6. U Gal. 2, 9. ravno se spominje izrikom Petar, al ne sàm, niti jedanput prvi. Drže pako najbolji tumači, da se u Gal. 2, 1—10. govori o jeruzalemskom prvom koncilu.

c) Sv. Pavao nije sjegurno od Petra nikakove regule primio. On je svoj nauk primio neposredno od Gospodina, a ništa preko ikojega čovjeka, ma bio i Petar. Gal. 1, 12. On je po tom nauku učio, da se pogani neimaju obrezavati, prije neg je taka odluka izrečena u Jeruzalemu. On veli izrikom, da njemu jezuzalemski apostoli, dakle ni Petar, nisu ništa nametnuli (prigodom jeruzalemskoga koncila).

d) Napokon isti Pavao metje sebe baš izrično te energički u sasvim isti red s Petrom glede svoga nauka i apostolstva. Gal. 2, 6—8.

e) Što valja za Pavla, to valja bez dvojbe i za druge apostole prama Petru. Dobili su s njim jednako poslanstvo, jedno isto obećanje Duha sv., koji će ih učit svaku istinu; pa su za to pravo rekli Djel. ap. 15, 28: „Svidjelo se Duhu sv. i nam.“ Duh sv. je za njih bio izvor istine.

Znam da bivši jezuita Passaglia (De prærogat. B. Petri p. 568 n. 209.) hoće da njekim načinom izmedju Duha sv. i drugih apostolah metne po sredi sv. Petra. Duh sv. uči Petra, a Petar Apostole! Primjer i dokaz bi tomu imalo biti ono, što se čita u Djel. ap. pogl. 10 i 11. i usljed onoga i pogl. 15. Ali se ondje nigdje nekaže, da su apostoli naučili tekar od Petra, da se pogani mogu primiti u crkvu. Jer oni, koji su interpellirali Petra Djel. apost. pogl. 11, 3. nisu bili apostoli. U prvom bo redku kaže se ravno, da su Apostoli i braća saznala, kako su pogani prihvatili rieč božju; no to se kaže baš onako kako se kaže u 8, 14. da su apostoli u Jeruzalemu saznali, da je Samarija primila rieč božju. Drugi pako redak ima svoj vlastiti subjekt, naime „obrezanci“ kršćani rodom židovi. Takovi su Petra

Digitized by Google

interpellirali. Da je sv. pisac pod takovimi razumievao apostole, nebi bio jamačno subjekta mienjao. K tomu se takov izraz rabi samo glede „braće“, jer je bilo kršćanah obrezanih i neobrezanih; ne pako glede apostolah, koji su i onako bili svi rodom židovi. Vidi n. pr. Gal. 2, 12—14. Sám Passaglia dokazuje, da oni interpellanti nisu bili apostoli, sasvim tim na moje veliko čudo iz onoga što se kaže Djel. ap. pogl. 10. i 11. zaključuje o. c. pag. 201: „(Petrus) rationem divinæ oeconomiæ ipse theodidactos (Bogom neposredno naučen) cæteris aperit.“ a na str. 568: „Scripturis edocti credimus, una cum aliis tam internis quam externis mediis præsidiisque et istud selegisse Christum, ut in Petro, ejusque fide ac prædicatione quoddam veluti conspicuum paradigma reponeret, quod apostolorum oculis constanter obversaretur, et a quo ipsi nunquam vellent recedere.“ Zaključak mu toliko valja, koliko dokaz, koj je vrlo loš, da nerečem nikakov. Dosta je čitati listove sv. Pavla, osobito na Galatjane, da se čovjek osvjedoči, kako Pavao nije primio nikakov paradigma od Petra. Nego čitajuć takove tvrdnje i takove dokaze mora se čovjek i nehotice pitati, je-li su takove stvari podobne utrti put, da se protestanti i razkolnici vrate po milosti božjoj u krilo kat. crkve?

Treba jasno priznati i glasno prodikati sva preimućtva sv. Petra i njegovih nasljednikah, al dvojbene nauke i loše dokaze bolje bi svakako bilo zašutiti u ovo naše kritično doba. Sv. Petar je načelnik, kolovodja, glava apostolom: al je-li se smije reći ono, što veli Passaglia o. c. pag. 214.: Quemadmodum præ Barnaba ac Tito Paulus excellebat, illique ejusdem erant σύνεργοι (suradnici) alteroque gradu censebantur; ita præ apostolis exstabat Petrus, qui capitis ducisque jure potiebatur?! On to izvodi, dakako skroz silovito i nenaravno iz Gal. 2, 19. dakle iz lista onoga apostola, koji da je tako mislio o primatu Petrovu, nebi ga nipošto mogao nespomenuti 1. Korin. 12, 28. Efež. 4, 11.; jer ako su apostoli u onom odnošaju prama Petru, u kojem Titus prama Pavlu, onda je Petar u višjem redu nego-li ostali apostoli: kako je dakle Pavao, nabrajajuć redove službeničke u crkvi izpustio najvišji red? Ja nebih znao odgovoriti.

Za takov auktoritet Petrov nad ostalimi apostoli ja neznam dokaza. Sjegurno jest, da takovu auktoritetu Petrovu neima traga na jeruzalemskom koncilu. Petrova izreka nije bila sobom zakon za druge apostole. Oni su sasvim samostalno glasovali i s Petrom zajedno odlučili. Petar nije odlučio kano najvišji sudac sam, a oni ga nuždno kano podredjeni sudci sliedili. Za tu doktrinu nedaje jeruzalemski koncil sasvim nikakov dokaz, i koliko se na rečenoj doktrini osniva nauk o papinoj nepogrešljivosti, u toliko neima rečeni nauk temelja.

Dr. J. Posilović.

Crtica iz misionarskoga žića.

O. Emerik Hofer putujući 9. rujna lanjske godine iz Cività Vecchia na francezkom parobrodu u Marzilju vozio se 32 sata, dva sata više, nego-li drugda, jer ploveći u luku nastala je tolika oluja, te se mislilo, da će se sve razpasti na komade. U Marzilju udje o. Emerik u drugi francezki brod, odredjen za izseljenike, na kojem bijaše 900 osobah, ljudih svake vrsti, pravo reći dosta smeta ljudskoga, te je sam kapetan čestit muž reći morao, da nikada nije na brodu tolika smeta imao. Medju timi putnici bijaše jedno kazališno družtvo francezko i dva tovara čeljadi za sramotišta osudjene. Svaki se dan prevalilo 270 morskih miljah. I na tom putu bilo je dosta bure i oluje, čemu se je o. Emerik baš i radovao; jer dok je more bilo mirno, biesnilo se na brodu kano u kakovoj krčmetini; tu se sviralo, plesalo, djipalo, huškalo i još gore, ali kada se oburilo, mnogi se pokunjio, te je o. Emerik pače morao i izpoviedati. Na brodu bijahu o. Emerik i mlad neki čestit čovjek, protestant, jedini Niemci. Poginu na putu samo jedan čovjek, neko momče talijansko, koj se prikrao u brod a ne platio, pak jer ga je kapetan s toga izčuškao, skočio u more. Pokajao se kukavac i kano dobar plivač htio se poslje spasiti. I sbilja skoro bi bio doplivao do čamca, što ga je imao spasiti, kad ali progutne ga kučak. Vriedno je spomenuti leteće ribe, koje kadšto i na brod doletiše, te jih je čovjek uhvatiti mogao rukama, jer kad su jednom izvan vode, nemogu više poletiti. Na cielom putu po moru, koj trajaše 23 dana, izadje o. Emerik samo jedan put na kopno, na afrički otok St. Vincent. Žega bijaše tude tolika, te bi čovjek mogao izgorjeti; mladež do 12. godine ide sasma gola, što je starije odjeveno je kukavno, svi su crne boje, katolici, pak imadu i župnika crna. 8. listopada dodje o. Emerik u glavni grad Brazilije. Rio de Janeiro grad je veoma velik, stoji na brežuljcih i medju dolinami na obali morskoj, te nije ga moći s nijedne strane pregledati svega. Izvan grada odmah stoji šuma, pače u gradu samu ima brežuljakah šumom obraslih, poljah neima nikakovih, niti neraste kakvo žito osim kukuruza. Brašno, vino, korun, to se dovaža iz Evrope. Sve se može dobiti, ali jako skupo; zemička, što se dobije u Evopi za 2 novč., stoji tude 10 novč., samo kava, slador, meso, pirinčevica i još gdješto, to je jevtino. Novca ima u izobilju, nu većinom u papiru. Bielci rade jako malo, sve poslove obavljaju iz Afrike dovedeni crnci robovi, koji se dnevice mogu kupiti na trgu, kao što u Evropi krave i volovi. Okretan rob stoji 2000 for.,

Digitized by Google

a mlada robkinja, za koju sude da bi mogla imati mnogo djece, vriedi 1000 for. Robovi su katolici, nu radit jim je po nedjeljah i blagdanih sve ono, što se svidi gospodarom i gospodaricam. Mogu se takodjer medju sobom ženiti, i gospodar se raduje, ako mu robovi imadu mnogo djece, jer ta su tada njegova imovina. Ima takodjer dobrih gospodarah, koji valjane robove prije ili poslje puste na slobodu, a gdjekoji robovi zasluže si radom toliko, te se odkupe i sami. Odjeveni su vrlo kukavno; makar hodali u svili, nesmiju ipak nikada obuti bečavah i cipelah. Niemci neimaju skoro nikakvih robovah, oni rade sami. U ostalom ima tude ljudih iz svih evropskih pokrajinah i svakoga plemena, od najfinije biele boje do najtamnije crne. O. Emerik mora da u glavnom gradu ostane mjeseca siečnja i veljače ove godine, a zatim će se odlučiti, kamo će tada. Ondješnji komisar htjede ga poslati medju divljake u pokrajinu Parad, nu misionar nehtjede, rekav, da je on poslan tamo za Niemce, koji su jako zapušteni. Misionari, koji posluju medju divljaci, moraju da se povrate, jer nitko se nebrine za nje, a ima jih premalo. Iz Rima nešalje se pomoć, a misionarah ima medju tudešnjimi divljaci do 40. Sedmorica su vojni duhovnici u ratu proti Paraguaiu, dvojica se vraćaju u Evropu, drugi su bolestni, i tako bude broj sve manji, te bi moglo i nestati misije. O. Emerik pisao je s toga u Rim i molio, da ga pošalju k Niemcem. U Petropolu držaše on dosada misiju svoju prvu. Grad je taj od Rio Janeiro udaljen pet satih, a vozi se najprije parobrodom do obale, zatim željeznicom, napokon valja jašiti dva sata, dok je čovjek u gradu. To bijaše najljepše putovanje, piše o. Emerik, u mom životu. Brieg, na kojem stoji grad, manji je od Tauerna, preliepa cesta vijugasta vodi gore; brieg se dieli u više brežuljakah i prodolicah i na njih počiva grad i njemačke naselbine. S lieva i desna stoji prašuma. Do g. 1845. bijaše sav kraj gusta šuma. Nu dodje do 2000 Niemacah i sagradiše taj grad, gdje sada boravi car i svi velikaši, a ima u gradu stanovnikah 8000, polovica Niemacah. Imadu jur 12 godinah svećenika Franceza, koj negovori ni njemački ni portugezki. S toga je puk bez propoviedi i sakramenatah. Misionovah tude, piše o. Emerik, deset danah. Momci i djevojke do 20 god. stari primiše prvi put sv. pričest. Radostno gledah, gdje se puk tiskaše oko izpovjedaonice, da poslje mnogo godinah opet jednom primi sveta otajstva. Sav božji dan sprovedoh u crkvi izpoviedajući i učeći, pak ipak premnogi nemogoše doći na red, niti mogoh ja ići k bolestnikom. Većina Niemacah mora da umre bez sakramenatah. Mnogi Niemci iz drugih stranah čuvši za misiju dodjoše ovamo. Najutješnija bijaše pričest djece. U subotu na večer dodjoše mužkarci i žene i okitiše crkvu prekrasno. U nedjelju u 8 satih u jutro dodjoše djeca praćena pjevačkim družtvom, koje prvi put izadje s barjakom. Kako djeca dodjoše u crkvu, obsipaše jih žene cviećem s kora. Dječaci bijahu odjeveni u crno, djevojke u bielo, svi jednako, ubogi i bogati. Na službi božjoj pjevalo se njemački bez orguljah, kojih neima. Svečanost trajaše do 12 satih. U tri sata poslje podne dodjoše sva djeca opet u crkvu i o. Emerik, reče u pol pet zaključno slovo. Djeca se izza toga pjevajući i moleći posvetiše majci božjoj; poslje litanijah i blagoslova zapjevaše pjevači „Te Deum“ i u 7 satih dokonča se svečanost. Dodje poslje svečanosti deputacija k o. Emeriku da mu se zahvali. Kod pričesti djece plakahu ne samo žene već i mužkarci s bradom. Mnoge žene dodjoše s dječicom sasma malenom u crkvu, koja nije velika a jedina daleko na okolo. Na večer bude o. Emerik pozvan k severno-njemačkomu konzulu, koga zamoliše Niemci, neka bi posredovao, da taj otac ostane u Petropolu. O. Emerik obeća, da će se povratiti, ako mu dopuste glavari i vlada brazilska. Občina njemačka u Petropolu ipak nije najzapuštenija. Inače u pogledu imovine nije Niemcem zlo, neki pače prilično su imućni, pak siromakah upravo neima medju njimi i veoma riedki žele si natrag u Evropu. U ostalom nije to najplodnija strana, gdje su ovi Niemci, drugi žive mnogo bolje: nu svi si žele njemačkoga svećenika i pokušaše jur dosta, da ga dobiju, ali uzalud. O. Emeriku je jako dobro, zdrav je i ima svega dosta. O zemlji malo zna kazati, jer ju i pozna malo. Mnogo ipak, što se u Evropi o njoj čita, izmišljotina je ili drugačije, nego-li se piše. Pamuka i kave ima ljetos dosta, nu radnikah premalo. O Evropi pako čuju u Brazíliji jako malo.

Jermenska i kaldejska razmirica.

Ob odporu Armenacah ima „Giornale di Roma“ opis, iz kojega vadimo ovo: U Carigradu pobuniše se katolički Armenci svjetovnjaci u stanovitu broju, a vodjeni od 40 svećenikah svjetovnih i redovnih istoga obreda proti zakonitomu svomu patrijarhu Antunu Hassunu i naredbam apoštolske bulle „Reversurus“ od 12. lipnja god. 1867. ob izboru armenskih biskupah. U tom odporu glavni su takodjer dionici armenski monasi Antunijanci, koji imadu u Rimu samostan uz kolonadu Petrova hrama. Usljed toga odlučilo se, da se apoštolska vizitacija ima poduzeti odmah u tom redu, koj i onako već dosta dugo jednako je armenske patrijarhe u Ciliciji, od kojih je zavisan, tužbami uznemirivao i samovoljne bitne novotarije u pravilih svoga reda uvodio. Naredba ta apoštolske vizitacije bila je prema stalnoj porabi ne samo u zapadnih, nego i u iztočnih crkvah, gdje se i sada s razlogah mnogo neznatnijih mnogo starije i mnogobrojnije redovne družbe, nego-li je prošloga vieka na gori Libanu utemeljena družba armenskih Antunijanacah, koja u ovaj par jedva ima 60 članovah, podvrgavaju takovoj vizitaciji. Taj zadatak povjerio se msgru. Antunu Josipu Pluymu, koj je po-

Digitized by Google

slan kano apoštolski delegat u Carigrad, da odpadnike Armence dovede natrag k posluhu, a to apoštolskim breveom „Religiosas“. Msrg. Placid Kasangian, koga su monasi samovoljno doživotnim opatom imenovali i koj je dosele boravio u Rimu na vatikanskom koncilu, imao se časti generalnoga opata odmah odreći. Žalibože ta je naredba apoštolske vizitacije od Antunijanacah odbijena i u Carigradu i u Rimu. Posljednji oduproše se najprije otcu Ignjatu od djeteta Isusa, redovniku i generalnomu konzultoru reda oo. pasionistah, koga bješe msgr. Pluym usljed apoštolskoga brevea „Religiosas“ apoštolskim vizitatorom za taj samostan imenovao. Premda je taj otac po više putih u samostan došao, i na svaki mogući način nastojao, da na posluh sklone redovnike, nije mu ipak pošlo za rukom svladati tvrdokornu njihovu opoziciju. Tada je sv. otac spomenutomu msgru. Kasangianu i mjestnomu opatu Serafinu Hanemianu naložio, da idu u jednu redovničku kuću u red stavit svoju savjest; s druge pako strane, da pokaže tim redovnikom dugotrpnost svoju, primio je ostavku o. Ignjata i imenovao apoštolskim breveom „Apostolici“ od 5. travnja biskupa Valentinia apoštolskim vizitatorom armenskih Antunijanacah u Rimu. Taj prelat dodje namah u samostan i nagovarao je na najuljudniji način redovnike, neka bi se podvrgli apoštolskoj vizitaciji, kojom se nipošto nenamjerava nje potlačiti i uništiti, već kako je pravo privesti k posluhu naprama crkvenim poglavarom i k podpunu obdržavanju discipline redovne. Ali sve bijaše uzalud. Msgr. Kasangian i opat Hanemian neposluhnuše zapoviedi sv. otca, a monasi uzdajući se u druge njihovu odporu sklone tvrdokorno odbiše svaki posluh apoštolskomu vizitatoru msgru. Valentinianiu, nedavši mu niti da pročita breve, koj jim se poslje toga morao poslati po kursoru. Da bude dugotrpnosti mjera puna, upravilo se na redovnike po tri puta opomenah, ali sve bez uspjeha. S toga bude apoštolski vizitator prisilovan odlukom od 28. travnja monahe i samostan kazniti osobnim i mjestnim interdiktom crkvenim. Uz sve te duge i mučne razprave nikada se nije monahom prietilo silom, niti jih je nadzirala vlast politička, te je tako najprije Serafin Hanemian s mladimi monasi, a zatim msgr. Placid Kasangian s drugimi mogao slobodno, makar potajno samostan ostaviti i u Carigrad odputovati, gdje svi sada borave. Povrh toga je Kasangian nepitav u sv. otca za dozvolu, kako je breveom od 17. studenoga 1869. svim koncilskim otcem propisano, i tim povriedio dužan posluh i podpao pod kazne kanoni odredjene. Toliko piše o tom odporu „Giornale di Roma“, a „Vlkfrd.“ ima još i drugih viestih. Kako se njemu javlja iz Rima, poticali su na odpor Antunijance u Rimu oni isti, koji su podupirali armenski odpor u Carigradu; to su bili najprije Rusi, a zatim preuzeše taj ruski posao Francezi. Monasi, opat i Kasangian dobiše od Francezah putne listove i novacah. Opat Serafin bijaše nešto prije s razuzdana života od sv. otca suspendovan, ali on se nehtjede pokoriti, već bi uzprkos tomu služio sv. misu, pak opomenut, neka se pokori, uteče se k turskomu poslaniku na dvoru talijanskom Rustem Beyu, koj tada upravo boravljaše u Rimu. Primljen od njega pod zaštitu odupre se s ostalimi redovnici vizitaciji, kada se imala malo zatim poduzeti i tako dodje do biega. Za Kasangiana vele, da je još s drugim jednim biskupom (diarbekirskim) prosio za dopust, nu ipak pobjegao prije nego-li ga je dobio. U večer pred biegom nadjoše ga tri biskupa, koji mu dodjoše u pohode, u krevetu tobože bolna, a pol ure poslje bijaše jur na putu u Civitavecchiu. Kada je buna u samostanu buknula, bijaše Rustem Bey otišao u Florenciju. Ali poslje vratio se u Rim i na obće ogorčenje iztakao na samostanu velik turski barjak s polumjesecom i zviezdom. Samostan udaljen je od sv. Petra jedva 200 koračajah. Sv. otac niti je oporne monahe progonio, niti biskupe protjerao, kako vele listovi liberalni. Da se nisu nepozvani umiešali u stvar čisto religioznu, pak da vodje bune nisu zavadjani bili od Ruske, armenski odpor bio bi jur poravnan.

Nego ota pripoviedka pripovieda se po drugoj strani puno drugačije, a morala se je drugačije razmirica i dogoditi, jer su ju „Univers“ od 31. ožujka i 2. travnja pak „Francais“ od 7. trav. t. g., koji su listovi obično dobro obavješteni o rimskih dogodjajih drugač pripoviedali. Pripoviedalac poziva se osobito na „Univers“, koj stvar može znati s prve ruke.

Tud su dvie stvari, koje se skupa drže, ali je svaka za sebe — jedna jermenska, druga kaldejska. — Generalni vikar nadbiskupa jermenskoga Bathiariana, koj je sa svojim nadpastirom boravio u Rimu, bio obtužen kardinalu načelniku Propagande Barnabóvu, da je neprijatelj i svakom sgodom protivnik patrijarham iztočnim Hassunu i Valergi, a Barnabó, čovjek najmanje blag i krotak, dade nalog da spomenuti gener. vikar umah ide u samostan jezuitski ad recreandum animum t. j. u pobožni zatvor duhu za viežbu a tielu za pokoru. Nadbiskup nepusti svoga vikara, nego ište da mu se donese, ako već na to ide, naročita zapovied od samoga pape. — Tako prošlo. — Nadbiskup ide s istim generalnim vikarom i još jednim svojim duhovnikom u crkvu da će služit sv. liturgiju, kad al' na putu priskoči častnik s nekoliko agentah od policije i trgnuše vući dva jermenska duhovnika da će s njima u kočiju, koja je blizu bila postala. Iztočnjaci lecnuše se i stadoše se braniti silom, kako silom biše napadnuti, i onomu, koj je za nadbiskupom nosio misnu knjigu, pala knjiga na zemlju. U to se starac nadbiskup, koj je bio dva tri koraka napried koračio, obazre, i vidi što biva od njegovih ljudih, i koliko je staračke snage smogao, zavikne: mir! Stupi pred častnika i kažući prstom u ležeću knjigu viknu: „Eno je evangjelje — zar ćete gospodnje evangjelje gaziti?!“ Častnik, prem

Digitized by Google

je rekao, da ima strog nalog, popusti ipak. — Istoga dana zakloni se nadbiskup sa svojim vikarom u jermenski samostan (redovnikah Antoninah) alle Colonnate, t. j. za desnim krilom Petrova trga. — Na to bude odredjena za isti samostan jermenski vizitacija, nu odbijena (kako takodjer Gior. di Rom. povieda). Vrhovnomu opatu ms. Kasangianu, nadbiskupu antiohijskom za obred jermenski, a boravećem na koncilu, stiže zapovied, da se iz toga samostana nosi u jedan samostan tudji — na eksercicija; ali Kassangian ištući razloge i je-li od pape nalog? prosvjeduje, prosvjeduje zatim i samo glavarstvo samostana — pak se tako dogodilo, da se zakloniše pod zaštitu francezkoga poslanika, i s s putnim listom francezkim utekoše iz Rima. Što se tiče izbora crkvenih glavarah u jermenskoj crkvi i sbog njega zametnute razmirice i pače razkoline, to je tako. Prije imao pravo birati biskupa kler s pukom. Preko patrijarhe Hassuna radila Propaganda rimska, da bi se imenovanje biskupah ostavilo Propagandi, odnosno papinskoj stolici, i taj Propagandin podhvat uspio, ter je papinsku konstituciju, koja novi red postavlja, stranka jedna primila; nu druga, na kojoj su redovnici sv. Antonina, svom se snagom uzprotivila, pak makar s rimskom stolicom prekinula savez. U razmiricu upletoše se naravski takodjer i svietske vlasti; a strah je, da je dogodjaj rimski kano zadnji udarac razbio savez posve.

Druga je stvar kaldejska. Propagandina je stara namjera i osnova, da uza iztočne patrijarhe postavi apostolske vikare, čim bi se vlast paralizovala. Od tuda su česte zadjevice i prepirke izmed patrijarhe i vikarah: patrijarhe nesmažu snage za branit se, a Propaganda sve to jače otima jim vlast. Na koncu kaldejski patrijarha babilonski pristane na to, ter papi za jedan put dopusti pravo imenovati biskupe za prazne stolice Diarbekir i Mardin, i pošalje u Rim imenik sposobnjakah. Biskupi su imenovani; ali se postavnim pismom promienio sam princip, to jest: da papa ima pravo imenovati, kako će za buduće i bivati, i umah došla konštitucija, kojom se novi red ustanovljuje. Jošte je k tomu izbor u Rimu nesretno pao baš na onakove, koji su najmanje obljubljeni, pak je puk skroz nezadovoljan, i više na patrijarhu, da nije pravo uradio, jer mu biše pitati kler i puk, i što je učinio da nevalja. Proti rimskom imenovanju dakle ustade patrijarha, a s njim kler i puk. Stigla u to iz Rima na patrijarhu pozivnica na sabor vatikanski; nu on odpisa, da po nikoji način neide, ako se neodustane od imenovanja i neopozove konstitucija. Obrečeno mu i osigurano. — Ide u Rim; al' u Beyruthu sretne ona dva u Rimu imenovana za biskupe duhovnika Kaldejca, koji sa sobom nose takodjer novu konštituciju. Patrijarha neće da stupi na brod, nego piše u Rim, da će se povratiti, ako se neuzme natrag konštitucija i dvojica neopozovu. Opet njemu obrečeno, i kano osigurano; ali je Propaganda potajno dala nalog onoj dvojici, neka oni samo idu na svoje mjesto. Patrijarha sastavio za sabor proti Propagandi govor, a nemogući ga porad starosti (80 god.) sam čitati, pročita ga u kongregaciji mjeseca Januara nadb. sanski m. Bernardou. Ali istoga jošte večera pozove netko starca patrijarha u Vatikan, kano da je pozvan od pape, i tu nadje patrijarhu jeruzalemskoga Valergu. Tu mu se predalo pismo za podpis, starac moli se i brani i razlaže, nu primorava se da mu je oli podpisati ter onu dvojicu kaldejskim obredom zarediti, oli se časti odreći. Podpisao i zaredio; a kako će kad kući dodje neka Bog pravo zna. Ali je strah da ni ta razmirica neće sretnije svršiti. Sva se krivnja baca na silovit i nerazborit postupak Propagande. Takodjer se pripovieda za mnsgra. Avak-Wartan-Agianratkiana nadbiskupa Taržanskoga, da je od Propagande silovan pravit eksercicija. (Francais 3. Apr.).

Još jednom o popunjenju nadbiskupske stolice zagrebačke.

I.

Gospodine uredniče! Vi ste njekoliko puta rieč poveli o popunjenju zagrebačke nadbiskupske stolice, koja je evo već godinu dana po smrti kardinala Gjure Haulika izpražnjena. Nije ni čudo, što ovo pitanje toliko zanima vaš crkveni organ, pošto se ono toliko pretresuje u takovih takodjer glasilih javnoga mnienja, koja nisu pobližje i neposredno namienjena crkvenim interesom; svaki bi Vas pače ljedio s mlitavosti i nemarnosti, kada nebiste pratili ovoga predmeta onom pozornošću, koju on zaista zaslužuje.

Imenovanje je biskupa, kao što gospodine uredniče! dobro znate, po svojoj naravi i u duhu crkvenih uredaba posao, koj se neposredno tiče svećenstva i stada onoga, kojima se imade pastir predpostaviti. S toga su u starije doba svećenstvo i puk odlučno sudjelovali kod popunjenja obudovjele biskupije, dočim se je izpražnjena stolica popunjavala izborom svećenstva i privoljom puka, a izbor je rukovodio pokrajinski crkveni sabor pod predsjedanjem metropolite.

Usljed feudalnih odnošaja, koji su u srednjem vieku proniknuli i položaj crkve, ovaj se prvobitni način popunjivanja biskupskih stolicah promienio, te su vladaoci katolički malo ne svuda zadobili pravo imenovanja. Ovo valja poimence o apostolskih kraljevih ugarskih i ugarskih biskupijah. Vi znate gospodine uredniče! da ugarski pravnici izvode ovo pravo ugarskih kraljeva iz dozvolje rimske stolice podieljene jurve prvomu kralju sv. Stjepanu, i to za priznanje, što je on ugarske biskupije osnovao i bogato nadario (Verbőczy: Tripartitum. Par. I, tit. 2.).

Dok je samostalna hrvatska država postajala, vladao je u njoj onaj prvobitni način popunjivanja

Digitized by Google

biskupskih stolica, izborom naime dotičnoga hrvatskoga svećenstva i privoljom puka. Kada je narod hrvatski pozvao Arpadovca na svoj priestol, nije se taj način promienio. Prvi kralj hrvatski toga plemena, Koloman, svečanim je načinom tako hrvatskomu narodu, kako i pojedinim gradovom obrekao, da će podieliti investituru (ordinabo) samo onomu biskupu, kojega će „svećenstvo i puk (quem clerus et populus elegerit) izabrati.“ Ovu su zavjeru obnovili i njegovi nasljednici (na pr. sin mu Stjepan god. 1124., Geiza 1143., Stjepan III. god. 1169., Andrija II. kano vojvoda hrvatski 1199., isti kano kralj 1207. itd.) svakom prilikom, kada su se zavjeravali, da će hrvatsko državno pravo čuvati neoskvrnjeno.

Odavle ujedno vidite, kako se hrvatsko državno pravo i u toj točki razilazilo od ugarskoga. U hrvatskoj državi biralo si nadbiskupa i biskupa svećenstvo i pučanstvo dotične biskupije, te je kruni pripadalo samo pravo uvesti takova izabranika u posjed biskupskih dobara. Naprotiv u Ugarskoj je kralj imenovao nadbiskupe i biskupe. Ali kao što u mnogih drugih točkah, tako se je i u ovoj, hrvatsko državno pravo s vremenom izjednačilo s ugarskim; te ugarski kraljevi kano hrvatski vladaoci stadoše imenovati hrvatske nadbiskupe i biskupe, kano što jih i dan danas imenuju.

Ovaj povjestni odlomak uplićem, gospodine uredniče! u taj sastavak samo zato, da se razjasni, kako su ugarski kraljevi, kano hrvatski vladaoci, njekada bili glede popunjavanja u našoj domovini biskupskih stolica vezani na posvema različite zakone od onih u Ugarskoj; pa kako je državna i crkvena samostalnost naše domovine uzporedice padala. Kada indi hrvatski narod nastoji o tom, da si izhodi starodavnu samostalnost svoje kraljevine, nesmie zaboraviti niti na crkvenu nje neodvisnost, unutar dà kako granica općih crkvenih zakona i uredaba. Pà sbilja kano da je naš narod oboje jednakim žarom prigrlio, jer kada je on htjeo god. 1845. u svojem saboru razmaknuti medje političke samostalnosti (sr. čl. 10.), tražio je podjedno (čl. 8.), da se biskupska stolica u Zagrebu podigne na čast nadbiskupske, koj mu se zahtiev god. 1853. izpuni.

S gledišta dakle hrvatskoga državnoga prava imenuje njegovo veličanstvo, na koje je ovo imenovanje „mučke“ preneseno, nadbiskupe i biskupe u trojednoj kraljevini kano zakoniti vladalac Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a ne kano vladalac Ugarske, kano nasljednik sv. Stjepana. Toga je radi nj. veličanstvo naš kralj vezan na izravne ili neizravne ustanove onoga državnoga prava, medju koje ide ona glavna, da je trojedna kraljevina različita i odieljena od Ugarske, a da su si obe kraljevine, sada pod jednim vladalačkim žezlom, sasma ravnopravne. Ovoj je ustanovi medju ostalimi zadovoljeno, kada je u smislu zak. čl. 8. g. 1845. osnovana u Zagrebu metropolija, neodvisla od prvostolne crkve ugarske, osnovana dogovorno medju hrvatskim kraljem i sv. stolicom. Samostalnom i od ugarske neodvislom metropolijom zadobila je naša domovina opet onu crkvenu samostalnost, koja ju po pravu ide.

Pravo imenovanja biskupa, koje je njekada pripadalo svećenstvu i puku, preneseno je na osobu kralja, ovdje kano kralja Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, te za to spada ovo pravo medju prava krune, kraljevska u strogom znamenovanju. Prema tomu u duhu bi crkve bilo, da se kruna kod popunjenja stolice, predbježno posavjetuje s biskupi crkvene pokrajine, kao što je to državna vlast u monarhiji priznala u novije doba (sr. minist. izvještaj u R. G. B. 1850., k br. 156). Nù drugačije je ovo pravo krune shvatio ugarski sabor god. 1848., koj je u čl. III. §. 7. i 21. odredio, da „imenovanje nadbiskupa, biskupa, predstavnika, opata“ podpisuje dotični odgovorni ugarski ministar; čim je imenovanje crkvenih dostojanstvenika izjednačeno s imenovanjem državnih častnika i činovnika, tè je ono pravo izvrženo svim nepogodam ustavnoga parlamentarnoga života Tako je popunjenje nadbiskupskih i biskupskih stolica postalo pitanje izključivo političko, izgubivši sasma svoj prvobitni i jedino pravilni karakter crkveni. Kralj vezan na protupodpis ugarskoga odgovornoga ministra traži i izčika od njega priedlog za popunjenje stolice; ministar pako, odgovoran saboru, predlaže za stolicu ljude privržene politici one dobe. U takovu se stanju može dogoditi, da će imenovanje katoličkih crkvenih dostojanstvenika visjeti o protupodpisu nekatoličkoga ministra, kojemu crkveni interesi mogu biti tek deveta briga.

Dopis.

Iz okružja Stubičkoga 22. svibnja. Nemogav sam poći na proljetni duhovni sastanak zamolih jednoga izmedju mladih prijatelja, neka bi ondje potaknuo pitanje o evangjelistaru, koj je već mjeseca svibnja prošle godine duhovnom stolicom povjeren veleuč. g. doktoru Franji Ivekoviću, a uprkos već tolikim uprosom iz raznih konferencija dotičnoj oblasti upravljenim nema mu ni danas traga ni glasa. Nebih rad vriedjati doktora, koj se ipak često pokaže na našem književnom polju, ali neka mi svakako oprosti, što se ga usudjujem upitati, kada on misli biti gotov svojim poslom? Ja nisam upravo više ni tako mlad premda ni odviše star, pa mi se opet nije jednom samo dogodilo, da sam štijući iz kakova stara evangjelistara namjesto živih čitao sivih itd. Meni je to pogadjanje već odavna dozlogrdilo, ter sam se već ima tomu kakovih sedam godina ostavio starine pa primio kod čitanja nedjeljnih evangjelja „Života kat. crkve“ klerici izdanoga. Ali to je via facti a ne juris. Ja bih rado već i in conscientia obdržavati

Digitized by Google

crkvene uredbe, tim radje, što mi crkva sama dala prilike za to. Ali gle, još bi jedno bilo moguće. Možda je g. doktor već i svršio svoj rad, ali on zapinje ob očale kojega poštovanoga starca cenzora. Bez zamjere, neželim vriedjati. Ako je tomu tako, to onda dakako neće barem još dvie tri godine duhovničtvo imati nova evangjelistara. Imao ga medjutim tko mu drago na rešetarskom prorešetanju, koliko mi poznajemo g. Ivekovića iz njegova pisanja, mi mislimo, da je i toliko vješt poznavalac sv. pisma i hrv. jezika i opet tako točan i savjestan prevodilac, da mu nebi trebalo svake i onako možda vagane i prevagane rieči pregriznuti.

Ovoliko sam mislio da je poslje godinu dana smjeti i moći reći. Sve bez zamjere ili zle namjere, gospodine doktore ili strogi Aristarhe. Jedan Stubičanin.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. biskupu JJ. Strossmajeru javiše iz past. konferencije u Rim zahvalnicu i pouzdanicu kotari: osiečki, lipnički, karlovački, jastrebarski, varašdinski gornji, kapelački (u gradiški puk.) i sisački.

— Svibanjske pobožnosti ovdje u crkvah sv. Katarine i sv. Vinka obdržavane su i ljetos običnim redom i načinom, i zadnjega osobitijom slavom dokončane. U Karlovcu oboržavane su takodjer kako prvašnjih tako i ove godine trudom o. Ambrozija Kostanjevca. Č. oo. Kapucini u Varašdinu drže liepo — netreba ni pitati.

— U Zadru umro 14. svibnja t. g. veoma zaslužni svećenik, učitelj i pisac Ivan Brčić. (Vidi s traga prilog).

Englezka. Stari Disraeli ministar napisa roman imenom „Lothair“, koj sada po zemlji puno buke pravi. Poglavita idea jest ova: Katolička vjera i crkva jest najstrašnija sila našega vremena, pak zato treba svom silom i svakim oružjem na nju udarati; ona je nepomirljiva neprijateljica ćudoredu i slobodi, koja je već prve straže svoje daleko gurnula u protestantski tabor, a prvi najmožniji državnici i prvi barjaktari „liberalizmu“ njezini su sluge. Dakle kad Disraeli redovitim političkim putem nije ništa mogao opraviti proti katoličkoj crkvi i liberalnijemu razvitku ustava, dade se stari exminister na roman. Dok je jošte na razpravi bila poznata irska osnova zakonska, koju je Disraeli nazivao revolucijom, stavio se on za uhodu i s grozom pripovieda svietu tobož, kako je ministar Gladstone (katolički prijatelj) s Puzejci sklopio urotu s namjerom: da vas puk englezki opet rine pod papino gospodstvo. Rieč morade promieniti ali je pravo nikada opozvao nije, a sada njegov roman kaže, da niti sam on nevjeruje u kakovu urotu, nego da je hotio samo staroga svoga protivnika Gladstona ocrniti. Katolička crkva imala je jurve u Englezkoj jačih neprijateljah, nego je englezki velikaški minister državni, koj bi svoju židovsku lozu i rod rad prekrio anglikanskim fanatizmom; niti će „Lothair“ njegov zaustaviti veliki pokret u anglikanskoj crkvi, kojim se ova približava Rimu.

Ruska. Ukaz sv. sinode u Petrogradu kida razliku i ruši zid, što je dosele lučio grčko-pravoslavnu crkvu od grčko-sjedinjene, dopuštajući grčko-pravoslavnim svećenikom dieliti viernikom s Rimom sjedinjenim svetotajstva i druge duhovne čine, kada bi oni to uztražili. Taj će ukaz bezazlene viernike grčko-sjedinjene vjere lukavim načinom dovoditi u krilo pravoslavne crkve, jer obstoji strog zakon, po kojem se viernik druge koje vjeroizpoviedi, ako mu je pravoslavni svećenik makar i najneznatniju duhovnu uslugu učinio, za uviek smatra članom pravoslavne crkve. Da se nebi moglo na Litvu u religioznom pogledu sada uzrujanu djelovati s vana, naloženo je glavarom guvernijah Suvalki, Lomza i Lublin strogo nadzirati obćenje na medjah izmedju Litve i kraljevine Poljske te zabraniti hodočastiti iz jedne pokrajine u drugu, kako to ljeti obično biva. Takodjer se strogo pazi na katoličke svećenike obijuh pokrajinah, neka bi se medju njimi obćenje stegnulo čim većma. U ostalom, kako javljaju ruski časopisi, raste odpor katoličkih obćinah u Litvi proti ruskomu jeziku, koj se uvodi u službu božju, sve silnije, odkako se podigao dekan u Vilni. Sve se češće dogadja, da obćine svećenikovu rusku propovied glasno prekidaju i većinom s bukom izlaze iz crkve. Tako se dogodilo nedavno jedne nedjelje u crkvi sela Blonia u guverniji minskoj, gdje se za ruske propoviedi više ženah ustalo i ljutilo pak s prietnjom propoviedniku na glas vikalo: „Van s ruštinom iz naše crkve!“ Crkva bijaše puna pobožnikah, nu izza takove vike izpraznila se skoro sasma. U katoličke crkve, gdje se ruski jezik uveo, idu Litvanci slabo, ljudi ne samo da nepribivaju službi božjoj, već nemare ni za svetotajstva, nedaju si djece krstiti, zakapaju mrtvace bez duhovnika, nedaju se vjenčati, već vole živjeti nezakonski. Puk postaje na taj način dnevice sve divlji. Biskup žitomirski u Volhiniji Borovski pisao je 22. ožujka o. g. bez znanja i posredovanja vlade papi pismo, gdje opisav preporne točke s vladom pita papu, kako bi se vladao u napredak. Biskup tuži se na rusku vladu, kako je ona proti njegovoj volji i prosvjedu iz njegove biskupije imenovala poslanika za rimsko-katolički kolegij u Petrogradu, kako ona sjemenište žitomirsko hoće da oduzme nadzoru njegovu i stavi pod upravu razkolničkim duhom dišuće akademije katoličke u Petrogradu, kako ona napokon od njega zahtieva, da sudjeluje gdje se porusuje obred katolički. Biskup dokazuje, da je čistoći katoličkoga nauka i obstanku katoličke crkve u Ruskoj veoma pogibeljno porusiti obred katolički. Na koncu opisuje potlačeno stanje biskupije ovako: „Biskupijskoj jurisdikciji stavljaju se na put sa svih stranah zapreke; crkvene su pregledbe zabranjene; svjetovna vlada namiešta župnike, vikare, kapelane itd. te se u tom odabiru najnesposobniji svećenici, dočim se najbolji zabacuju bez milosrdja; crkve se oduzimlju i predavaju razkolnikom; kapelice se zatvaraju; katolici se na svaku ruku siluju, da predju na šizmu: u kratko, progonstvo biesni javno, te je odlučeno katolicizam izkoreniti.“ Papa je biskupu odgovorio bodreći ga, neka stalno uztraje u odporu proti nastojanju, kojim se radi porusiti katolike. Očekuje se svaki dan odluka vladina, kojom bi se prognao odporni biskup Borovski.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Koncil.

Goni nas dužnost, da opet pokupimo znamenitije spise i viesti, koje su iz sabora vatikanskoga u sviet izašle, s oboje strane, a koliko se može, stanovitim redom.

Vlasti naprama koncilu.

Poznato je, kako se digoše ministri prvaci na papina doglavnika Antonella, čim je u sviet utekla formula članka o nepogrešljivosti. Od notah Antonellovih u tom poslu budi evo spomenut odgovor na kancelara Beusta.

Kardinal veli medju ostalim ovo: „Sa zadovoljstvom prima se izjava državnoga kancelara, da će se crkvi u njezinu djelokrugu podpuna dopustiti sloboda, ali kardinal nemože da pojmi, kako su u „A. A. Ztgu.“ s povredom tajne donesene objave c. kr. vladi mogle dati povoda k toliku strahu, te ona misli, da joj se je odsele drugačije vladati naprama koncilu.... Crkva znade dobro, dokle joj vlast siže, ali poznaje takodjer medje vlasti svjetovne; ona čuva brižno povlasti svoje, ali štuje jednako prava svjetovna. Poviest uči u ostalom nebrojenimi primjeri, kako je crkva vazda učila posluh naprama vlasti zakonitoj, te prevratne nauke vazda zabacivala i otudjivala. Prošlost da je najsjegurnije jamstvo tomu, kako neće ekumenski koncil nikada stvoriti zaključke ovakove, kakovih se c. kr. vlada boji. Što se tiče uzrujavanja javnoga mnienja, koje se u kancelarovu pismu spominje, to se neda lahko shvatiti, kako bi u osnovi konstitucije sadržani nauci tomu mogli dati povoda, gdjeno svi ti nauci u cielu nisu drugo van obnova katoličkoga nauka, kako se u svako doba učilo; biskupi mogu to kano svjedoci vjerodostojni posvjedočiti. Moći se je ipak nadati, da će katolički puk svečanim činom otacah koncilskih iznova potvrdjen nauk pozdraviti kano dûgu mira i zoru sretne budućnosti; potvrdom tom neće se drugo van dozvati u pamet današnjemu družtvu načela pravice i pravednosti, te svietu tako opet podati onaj mir i pokoj, koj se može zadobiti jedino vršenjem zakona božjega. Napokon ima se jošte naglasiti, da se spomenutom osnovom konstitucije nipošto nenamjerava u konkordate, koje je sv. stolica sklopila s vladami radi uredjenja odnošajah izmedju crkve i države u točkah mješovite nalježnosti, uvesti promjenah ili modifikacijah, jer odluke ekumenskoga koncila glede točakah, što su u spomenutoj osnovi, neće spomenutih konvencijah promieniti u ničem, samo ako nebi vlade u svojem pravcu od preuzetih dužnostih odstupile.“

Petitio

a pluribus Galliae, Austriae ac Hungariae, Germaniae, Italiae, Angliae, Hiberniae et Americae septemtrionalis Archiepiscopis et Episcopis Eminentissimis Concilii Oecumenici praesidibus exhibita.

Eminentissimi ac Reverendissimi Praesides!

Cum Concilio Vaticano nihil propositum sit, quam Dei gloriam augendo et hominum salutem promovendo quam optime fieri possit prospicere una eademque est omnium Patrum caussa, et licet pro rerum humanarum natura fieri vix possit, ut opiniones inter se differentes in sacro hoc conventu non habeantur, absit tamen, ut in partes oppositas scindantur, qui ad veritatem, quae una est, vindicandam et dilucidandam congregati sunt. Animum igitur inducere non possumus ad credendum, frequentiores esse Patres, qui accuratissimum examen quaestioni de summi Pontificis infallibilitate debitum aversentur. Quamquam autem plures supersint difficultates investigationem qualis in Congregatione generali institui nequeat omnino postulantes, una tamen est, cujus summa gravitas neminem de animarum salute Deo responsurum fugere potest: nam institutionem de mandatis Dei populo Christiano dandam et doctrinae catholicae ad societatem civilem rationem directe attinet.

Longe absumus ab iniquo judicio eorum, qui Pontifices medii aevi, quod de regibus regnisque judicaverint, ambitionis effrenis et ordinis civilis perturbati adcusant. Persuasissimum potius nobis est eos legitime exercuisse potestatem jure publico gentium occidentalium ipsis adscriptam et magna inde in populum Christianum derivata esse beneficia. Cum autem Pontifices illi, prout doctissimus quisque tunc solebat, ad sui temporis normam res praeteritas aestimarent, falsis quoque relationibus de priorum saeculorum Pontificibus, qui imperatores deposuerint, decepti essent, et firmiter crediderunt et decretis rescriptisque enuntiaverunt, divinitus eis jus collatum esse de rebus temporalibus cunctis ratione peccati praecipiendi et judicandi; etenim Christum Dominum S. Petro et in ejus locum succedentibus duos tradidisse gladios alterum spiritualem, quem

Digitized by Google

ipsi gererent, alterum materialem, quem principes et milites secundum eorum mandatum gerere deberent. Doctrinam hanc de potestatis Pontificiae ad civilem ratione Bonifacius VIII bulla „Unam Sanctam“ promulgavit et fidelibus cunctis amplectendam proposuit. Sunt, qui ad difficultatem eludendam asserant, Bonifacium nihil definiisse quam: omnes homines teneri ad Pontificem Romanum tanquam Ecclesiae caput a Christo constitutum agnoscendum; attamen rerum inter Bonifacium et Phillippum Pulchrum gestarum perito intentio Pontificis, qui synodo de Franciae rebus habita bullam edidit, non evidens esse non potest. Evidentiae refragari veritatis amor non permittit, sed neque prudentiae consonum est; etenim qui ejusmodi armis utuntur, Ecclesiae adversariis eam calumniandi et historiae testimonia pro ea militantia eludendi praetextus speciosissimos subministrant. Ceterum summi Pontifices saeculum usque decimum septimum publice docuerunt, potestatem in temporalia ipsis a Deo traditam esse atque sententiam oppositam reprobaverunt.

Aliam de potestatis ecclesiasticae ad civilem ratione doctrinam nos cum omnibus fere orbis catholici Episcopis populo Christiano proponimus. Docemus enim: imparem quidem esse utriusque potestatis dignitatem, quum sicut coelum superemineat terram, ita bona sempiterna hominibus potestatis spiritualis ministerio procuranda altiora sint temporalibus, ad quae conservanda sive augenda directa potestatis civilis actio restringatur; utramque tamen in rebus ipsi commissis sub Deo supremam esse, nec in officio suo alteri obnoxiam. Principem civilem tanquam Ecclesiae membrum subesse potestati ecclesiasticae; cui ex institutione divina jus collatum sit in imperatores quoque et reges poenis ecclesiasticis animadvertendi, nequaquam autem jus eos deponendi, subditosque ab obedientiae vinculo absolvendi. Potestatem de regibus regnisque judicandi, quam Pontifices medii aevi exercuerint, eis ex peculiari quadam juris publici conformatione partam fuisse, attamen institutionibus publicis et ipsis rebus privatis penitus immutatis eam simul cum fundamento, cui innitebatur, sublatam esse.

Quae de potestatis ecclesiasticae ad civilem ratione docemus, non nova sunt, sed perantiqua et sanctorum Patrum consensu omniumque Gregorium VII. usque Pontificum eloquiis et exemplis confirmata: unde verissima ea esse non dubitamus; Deus enim avertat, ut propter temporum neccessitates genuinum legis divinae sensum adulteremus! Indicanda tamen sunt Ecclesiae pericula oritura ex decreto, quod cum hac nostra doctrina non consentiret. Neminem latet, impossibile esse societatem civilem juxta regulam in bulla „Unam Sanctam“ stabilitam reformare. Verumtamen opinionum et institutionum humanarum vicissitudinibus neque jus a Deo collatum neque obligatio ei respondens auferri potest. Si Pontifex Romanus in S. Petro potestatem accepisset duobus gladiis tropice designatam et prout in bulla „Cum ex Apostolatus officio“ asseritur, jure divino super gentes et regna plenitudinem obtineret potestatis, Ecclesiae non lieeret, fidelibus hoc occultare: nam vestigia sequatur oportet S. Pauli eos, quos erudiendos susceperat, attestantis. „Non subterfugi quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis.“ Institutione autem Christiana hac ratione conformata catholicos parum juvaret, multis asseverare: quae ad Sanctae Sedis potestatem in temporalia pertineant, intra theoriae limites contineri, neque relate ad res et eventus ullius nunc ponderis esse; Pium IX. de rerum civilium moderatoribus deponendis ne a longe quidem cogitare. Deridentes enim adversarii responderent: Sententias Pontificias non timemus; attamen post multas variasque dissimulationes evidens demum effectum est, omnem catholicum, cujus opera fide, quam profitetur, regantur, natum esse reipublicae hostem, quum in conscientia se teneri putet quae possit, contribuere ut universa regna et gentes Pontifici Romano subjicerentur. Superfluum est multiformes calumnias et machinationes, quae ab Ecclesiae inimicis inde derivari possent, pluribus exponere.

Haec cum ita sint, de hac saltem difficulate attentius consideranti dubium esse nequit, eam antequam de summi Pontificis infallibilitate agatur, adcuratissime discutiendam esse. Collationes jam 11. Martii a nobis postulatae ad ipsam dilucidandam plurimum conferre poterunt; attamen quaestio, num Christus Dominus S. Petro et successoribus ejus potestatem in reges et regna tradiderit, tantae est nostro cumprimis aevo gravitatis, ut Concilio directe proponi et ab eo omni ex parte perpendi et examinari debeat. Fas non esset, Patres inducere, ut de re, cujus consectaria adeo late patent et Ecclesiae ad societatem humanam relationes tam multifarie alteque afficiunt, absque explicita et plena causae cognitione decernerent. Necesse igitur est, ut ipsis quaestio praedicta, priusquam undecimum schematis de Ecclesia caput aggrediendum sit, ponderanda exhibeatur. Si placet, separatim proponatur: cum autem solide dijudicari non possit, quin potestatis ecclesiasticae ad civilem ratio omni ex parte examinetur, nobis valde expedire videtur, ut capita XIII. et XIV. ante undecimum pertractentur.

Ceterum hac utimur occasione, ut eximia cum veneratione et observantia nos profiteamur.

Eminentiarum vestrarum reverendissimarum.

Datum Romae 10. April. 1870.

humillimi, devotissimi servi veri.

— Francezki „Univers“, stao na svoje obične štake, ter s prikorom i psovkom pljuje na ovo pismo, rekši: ako gledaš ton, ako pometnju mislih i povjestničke grieške u svakom redku promotriš, moraš dosuditi, da to nisu pisali biskupi. To je kratak zavjetak Gratryeva pisma, opetovane misli Dupanloupovih pisamah, sama sduha cesarizma. Doktrina postulata nije niti prema pravim potrebam sadanjega družtva, jer preveć popušta predsudam i bludnjam, što je tim pogubnije, jer dolazi od onih, koji bi proti njim morali vojevati. — To je već tako: kada je tko zavriedio, da punim cilindrom zajima tajne možne svete družbe, tada se nije čuditi, da je prpošan i objestan, pak se diže nad same velike biskupe, koje je nesreća zanesla u jedinu tu bludnju, da nemogu jednako s povlašte-

Digitized by Google

nom družbom misliti. — Biskupi najznamenitijih zemaljah katoličkih hoće: da se stvar zrelo i brižno sa svake strane razpita prije nego bi se išlo na definiciju po crkvu i državu golema zamašaja — pak takov zahtjev da bude od kakova hinca puzavca slobodno izsmijan! Nije to tako lahko preskočiti kako kakovoj majmunskoj naravi preko onolikih tegobah! Jer neima dvojbe, da su pape srednjega vieka učili i ponašali se kano da je njim Isus vrhovnu vlast predao i nad stvari svjetovne, skinuti iste kralje itd., koj je nauk najoštrije izražen u bulli: „Unam Sanctam“, a već je u srednjem vieku vodio do težka sukoba s državom, pak je pitanje, nebi li se s poglavitim ote struke i taj nauk dogmatizovao. — Ali nije dosta nesretne biskupe manjine, makar većina njih od mnogih godinah su poznati kano hrabri borioci za crkvenu slobodu a proti državnoj absolutiji, opsovati da su cesaristi, nego jim izmisliše novo ime „Judaei“, ter na pr. dopisnik „Vaterlandov“ iz Rima piše pogledom na spomenuti postulat: „Židovi kažu na Bonifacovu bullu „Unam Sanctam“ i viču: Omnis enim, qui se regem facit contradicit Caesari!“

Moralni sporazumak i jedan glas na koncilu.

Poznato je, da po poslovniku saborskom ima u svem odlučiti većina, pa kako proti svem kano oktroiranom tako je osobito proti toj točki poslovnika ustalo govoriti više saborskih otacah, a po imenu Strossmajer osobito je to naglasio. S protivne strane navlačila se ota misao, kano da se ište numerično jedan glas, po čemu da bi nemoguća postala svaka odluka. U tom takodjer pitanju odlikovala se svojom sofistikom „Civ. Catt.“ i za njom sva družina prihvatila. Kako je dakle s tim moralnim sporazumkom?

Svietski zakoni, stvoreni većinom parlamenta, mogu se opet promieniti, čim zavlada uvjerenje, da nisu shodni. Isto je tako sa zaključci disciplinskimi iz koncila. S toga nije potrebita tude tolika i tako oštra pomnja; tu može svakako većina da odluči. Drugačije je s odlukami dogmatičnimi, koje ostaju za sve viekove, vežu savjest i valjane su za vrieme i vječnost. Tu se po pravu zahtieva pomnja najoštrija i najobzirnija. U zakonih svietskih i zakljukčih disciplinarnih iz koncila odlučuje dalje zakonodavac ad beneplacitum suum, kako mu se što čini bolje. Sasma je drugačiji položaj otca na koncilu u odlukah vierskih. Tu nije on judex secundum beneplacitum, već testis fidei antiquae. Dogmom nebi se imalo ništa proglasiti, što se nije jurve u svih biskupijah vjerovalo, dosljedno dakle ništa, na što nebi pristali svi biskupi. Da se pako zakrči put kratku vidu ili zlobi pojedinacah, koji bi mogli svjedočanstvo uzkratiti istini, nezahtieva se consensus unanimis absolute, nego moraliter unanimis, moralno suglasje (skoro sva vota). To nije nikakov nov zahtjev, nego se u svako doba stavilo pravilom, te se ga drže najugledniji bogoslovi, i oni, koje „infallibilisti“ priznaju za svoje. Potražimo li svjedočanstvo poviesti, a ono nalazimo to jednoglasje jur na prvom obćenitom koncilu nicejskom. Kada se je tude glasovit onaj simbolum pročitao, izjaviše svi prisutni biskupi, njih preko 300, da su pripravni podpisati. S prva uzkratiše podpis svoj samo njih pet; napokon podpisaše od tih trojica, a ostaše u opoziciji samo dva, na koje se „Civiltà“ veoma krivo pozivlje. Isto jednoglasje bijaše na drugom obćenitom koncilu u Carigradu. Za dogmu o božanstvu Duha svetoga, što se je tu odlučilo, glasovaše svi biskupi bez iznimke. 36 Macedonijevacah ode iz koncila prije glasovanja. U ostalom broji se prvi carigradski koncil medju obćenite samo s toga, jer je dodatke k nicejskomu simbolu na njem učinjene tečajem vremena primila sva crkva. Izjava je toga koncila o duhu svetom skraćenje onoga, što se o tom nalazi u vjeroizpoviedanju, koje navodi Epifanij u svom „Anchoratus“ (pis. g. 374.). Macedonijevci nisu bili katolici. Stisnuti od Evnomijevacah htjedoše se prisloniti na pravovierne, priznavajući božanstvo sina po odlukah nicejskih; nehtjedoše ipak odustati od arijanskoga nauka o Duhu svetom, te hoteći ostati vierni svomu nauku biše prisiljeni izpoviedati jednoga Boga u dvie osobe, što nije niti prije nije poslje nikomu na um palo. Na sinodu u Efezu bješe Nestorij jednoglasno osudjen s krivovierstva. Nestorij i njegovi pristaše nebijahu s početka na koncilu. Poslje dodje u Efez Ivan, patrijarh antiohijski, s 43 biskupa i otvori s njimi skrovit ili poseban koncil. Ako bi se, kako se danas voli zvati, taj koncil i nazvao minoritetom, to stoji, da Antiohijani nisu prigovorili sadržaju vierskih odlukah bez njih učinjenih, sumljali su ipak, da se nebi o dvijuh u jednom Hristu obstojećih naravih krivo što reklo. S toga sastaviše oni, minoritet, dopunjujući simbol, što ga je vodja majoriteta Ćiril doknadno podpisao. (Taj simbol neima se zamieniti s vierskom odlukom u Efezu). Četvrti ekumenski koncil halcedonski podaje nam osobito u oči udarajuće primjere, koliko se je obaziralo na minoritete. U petoj sjednici predložena sinodskim odborom sastavljena formula vierska nije bila po volji jednomu minoritetu, komu se broj nezna. Poslje duže razprave bude imenovan nov odbor; taj sastavi novu formulu, koja bude zatim jednoglasno primljena.

Kada se je u istoj sinodi dogmatičko pismo pape Leona I. na Flavijana pročitalo i pravilom vierskim postavilo, stadoše biskupi ilirski i palestinski dvojiti o pravovierju nekih miestah. Nije se s toga o tih glasovalo, već naredjeno bude, neka se većina dogovara s manjinom. Uspjeh bijaše tako povoljan, te je pismo Leonovo u četvrtoj sjednici koncilskoj odobreno bilo od 600 biskupah, a protivilo se samo 13 Egipćanah, koji tada drugu formulu predložiše. Ali i ovim dozvolilo se pitanje razpravljati. Kada se ipak nije došlo do svrhe, nije se ono 13 biskupah (proti 600) niti si-

*

Digitized by Google

lovalo, da pismo Leonovo s ostalimi jednako podpišu, niti su jim s odpora njihova crkvene kazni nametnute.

U sljedećih koncilih ili se nije o pitanjih vierskih odlučivalo, ili nije u takovih odlukah bilo manjine, koja bi se ma s daleka sravniti mogla s manjinom na koncilu sadanjem. Što se napokon tiče koncila tridentskoga, to se je i na njem čvrsto držalo načela unanimis consensus. Glede riečih koncila florentinskoga: „Papa ima vlast nad svom crkvom", nastade živahna razpra. Devet desetinah otacah bilo je za, a jedna desetina ponajviše Francezah, proti. Usljed toga bude propozicija uzeta natrag. Povodom tim pisa papa Pio IV. svojim legatom: „Ne po njegovoj ili biskupah presudi da se ima štogod odlučiti, nego samo ono, za što bi se svi otci jednoglasno izjavili." I doista sve odluke vierske koncila tridentskoga učinjene su po jednoglasju, jedan put samo proti manjini od — dva glasa. To načelo moralnoga jednoglasja zastupaju, kako je rečeno, najugledniji bogoslovi i crkveni pisci, takodjer takovi, koji brane papinu nepogrešljivost, pače i redovni drugovi urednikah časopisa „Civiltà". Nje navodi kano svjedok za protivno njihovo mnienje medju ostalimi Jacobatius. Razabire se pako, da on naopako u svom djelu „De potestate concilii" uči: „U težkih pitanjih nisu dovoljne dvie trećine glasovah"; zatim: „prepriečiti cielu skupštinu, da nestvori zaključka, podpuno je dovoljan odpor manjine". Slično govore „infalibilisti" Diego Payva i Melchior Canus. Dodajmo još i to, da i u svjetovnih parlamentih nije uviek većina glasovah dovoljna stvoriti zakon nov ili star ukinuti. U osobito znamenitih pitanjih, imenito gdje bi se imao promieniti temeljni ustav državni, potrebite su za zaključak barem dvie trećine glasovah. Isto su tako za valjan izbor pape odlučne dvie trećine, a ne samo vota majora. Zar bi dakle dogmatizovanje infallibiliteta — za sve pape — imalo biti neznatnije od izbora jednoga jedinoga pape?

Za ovim neka bude spomenuta razprava izmed amerikanskoga nadbiskupa Spaldinga i biskupa Dupanloupa.

Nadbiskup baltimorski msgr. Spalding upravio je nedavno na biskupa Dupanloupa otvoreno pismo, gdje veli, da mu je predšastnik na stolici nadbiskupskoj u Baltimoreu msgr. Kenrick, brat sadanjega nadbiskupa u San Louisu, takodjer učio nepogrešljivost papinu. Na to se oglasio msgr. Kenrick iz San Louisa, hoteći dokazati Spaldingu, da tomu nije tako, da je pokojni brat, koj bogoslovne nauke bješe dovršio u Rimu u „Collegium urbanum" velik bio štovatelj i branitelj rimske stolice, te u svojoj dogmatici o papinskih definicijah govorio: ako jim svu pripisnje silu, ali nepogrešljivosti papine, kako ju vatikanski koncil shvaća, da nije nipošto niti vjerovao niti učio. Msgr. Kenrick opominje nadbiskupa Spaldinga na XVIII. glavu tractata de Ecclesia u istom djelu pokojnoga si brata veleći mu, kako je on u pismu na Dupanloupa za shodno pronašao mimoići klauzulu, koja stoji u istom izdanju toga djela i u istoj glavi, a to pod brojem 553., na koju se glavu inače Spalding pozivlje. Pokojni nadbiskup pisac veli tude: „Nije mi po ćudi, kada se uči, da je papa sam po sebi nepogrešljiv, jer zna se, da skoro nijedan katolički bogoslov nije dokazivao povlasti nepogrešljivosti glede njega kano učitelja privatna, pak niti kano papa nije on sam, jer kada uči, pristaje uzanj sbor biskupah, kako je to uviek bilo. Ali da papinske definicije, što su primljene od sbora biskupah budi na koncilu, budi u njihovih stolicah, budi podpisom odlukah, budi da se nisu oduprli, da takove definicije nepogrešljivu imadu silu i ugled, toga neće nijedan pravovjernik tajiti." Odatle sliedi, veli Kenrick, da pokojni pisac nije imao volje papu držati nepogrešljivim, ako uzanj neprivole biskupi. Jer da je papinska odluka samo po sebi neoprovrziva, nebi niti trebalo, da na nju budi na koncilu budi izvan koncila pristanu biskupi, a još bi manje slobodno bilo biskupom njoj se oduprti. Budući dakle, da se Spalding krivo pozivlje na pokojnoga pisca, to se Kenrick nada, da nitko više u napredak neće navoditi ugled pokojnoga nadbiskupa baltimorskoga, kako bi njim podkriepio predloženu definiciju o nepogrešljivosti papinoj. — I msgr. Dupanloup upravio je 25. p. m. pismo kano odgovor na nadbiskupa Spaldinga. Dokazuje mu, da je za dogmatičke definicije na koncilu potrebito moralno jednoglasje svih ili skoro svih biskupah, a da je i sam Spalding u svojem prijašnjem postulatu izjavio, kako je takovo jednoglasje vrlo potrebito. Dupanloup opominje Spaldinga na razloge, koje je taj biskup kano prevažne tada naveo, da silnu tu potrebu dokaže. Spalding reče prije u svom postulatu: *„praesertim in re tanti momenti"*, *„hoc autem tempore"*, *„omnino expostulari"*, *„summopere neccessaria videtur"*. Spalding reče prije glede jednoglasja: „Imamo neprijateljah dosta vani, pak netreba, da s pomanjkanja jednoglasja nove borbe u samoj crkvi izazovemo." Pošto je Spalding prije o potrebi jednoglasja tako govorio i dokazivao, čudi se Dupanloup, kako se Spalding toga sada odriče, a čudi se još većma, kako Spalding to jednoglasje sada drži za nešto nova i predaji protivna. Pa Spalding zna valjda, što reče Bessarion u glasovitom svom govoru na koncilu florentinskom: *Debere Ecclesiam Dei unum in locum congregatam de rebus fidei judicare ac secundum praecepta divinae legis communi omnium consensu ferre sententiam . . . quae communia sunt, communi sensu oportere terminari.* Spalding poznaje valjda praksu otacah tridentskih, koji dogmatičke definicije proglasiše samo uz moralno jednoglasje, a tri puta u tri prevažna pitanja odustaše, jer nije bilo jednoglasja. Pak i papa Pio IV. reče: *Ne definirentur nisi ea, de quibus inter patres unanimi consensu constaret.* — Nekoliko amerikanskih biskupah upraviše na Du-

Digitized by Google

panloupa pismo, kojim prosvjeduju pismu nadbiskupa baltimorskoga Spaldinga: „Priznajemo rado, vele u tom pismu biskupi, da medju prelati nove crkve u sjedinjenih državah velika većina stoji za nepogrešljivost papinu, ali oni ju primaju samo kano mnienje... Amerikanski prelati imaju baš osobit razlog dvojiti o pitanju nepogrešljivosti papine. Jer s jedne strane niti će katolici niti protestanti u naših zemljah dopustiti, da pape imadu pravo vladare skidati, podanike prisege viernosti riešiti i po svojoj volji državu jednoga vladara predati drugomu. Mi Irci težko ćemo dopustiti, da je papa Hadrian IV. rodjen Englez, nepogrešljiv bio, kada je kralju englezkomu Henriku VI. dao Irsku. S druge su strane bulle papah o tom predmetu tako jasne i pozitivne, te branitelji nepogrešljivosti papine misle, da su u obće prisilovani primiti vremeniti suverenitet pape nad svietom.“

— Poslje 24. travnja viećalo se u generalnih kongregacijah o malom katehizmu. Radi se naime o tom, da se za obuku djece u svem katoličkom svietu uvede jednak katehizam, ne kako je to dosele prepušteno bilo na volju biskupom pojedinih biskupijah. Govorilo je o tom više biskupah i 4. svibnja, pošto su bili jur predani izpravci glede toga pitanja, došlo je do glasovanja u kongregaciji. Kako „Agence Havas“ javlja, glasovala je desetina prisutnih biskupah sa „non placet“. Niječnih glasovah dadoše biskupi njemački i ugarski, koji žele, da se zadrži katehizam Kanizijev. — Na redu je sada XI. glava šeme de Ecclesia s naslovom: De Primatu Romani Pontificis, a s tim je u savezu pitanje o nepogrešljivosti papinoj. Prvi predsjednik kardinal de Angelis izjavio je u gen. kongregaciji od 29. travnja, da će se na naročitu želju tolikih biskupah, pak nebi li se duhovnim smutnjam učinio konac, o tom pitanju bez oklievanja viećati. S toga su i dotični spisi otcem jur razdieljeni. Postulat mnogobrojnih biskupah, koji su zahtievali, da se razprava toga pitanja odgodi, ostao je dakle bez uspjeha. „Unità catt.“ nazire u tom čudnovatu naredbu, što će se o tom pitanju upravo mjeseca Marijina (svibnja) razpravljati. Sv. djevica sama da je to tako udesila, jer je Pio IX. proglasio dogmom njezino prečisto začeće, čemu se svi biskupi i bez prigovora podvrgoše (ter se valjda pristoji, da i ona za uzdarje radi, neka i papa bude odlikovan jednom dogmom. — Sve sami komplimenti!). Čim je to pitanje g. 1854. papa odlučio, biskupi su katoličkoga svieta neupravno priznali „nepogrešljivost papinu“. (Nebi li se istim pravom moglo reći, da je i papinska stolica neupravno priznala potrebu privole biskupah za dogmatičku odluku?) „Unità cattolica“ očituje za cielo, da će se od šeme o primatu napraviti jedna jedina konstitucija, pak se nada, da će proglašenje biti najkašnje mjeseca lipnja, mjeseca sv. Petra. Biskupi većine da su jur izjavili želju, neka bi se svečanim tim povodom dragocjene moći katedre sv. Petra na oltaru koncilske dvorane izložile i pred njimi nova dogma naviestila. Budući da je razprava toga pitanja tako blizu, to se i časopisi stadoše zanj živo boriti. Žalostno je, da katolički listovi, osobito nekoji talijanski i francezki prekoračaju svaku medju, da s protivnici te definicije postupaju tako, kano da su sve sami nevjernici, krivovierci, neprijatelji crkve, pače ljudi od samoga vraga obsjednuti. „Diritto catt.“ (u Modeni) piše ovako: „Za nas biti će to dan najveće radosti, kada se bude djelo udvoricah Ludovika XIV. i Janzenistah smrvilo, kada se budu Hontheimi, Eybeli i svi ti sofistični razkolnici ili reponoše cesarski osudili, njihove opake varke odkrile i pred licem svega svieta anatematizovali protukatolički nauci, što su jih oni pod krinkom kršćanske revnosti i oportuniteta širili.... Što se tiče razkolnikah i neprijateljah Hrista i Rima, to nas njihovi napori (proti definiciji nepogrešljivosti) mogu samo ohrabriti. Kada se vrag toliko napinje, da odkloni taj udarac, to je dokaz, da on unapred osieća, kako bi mu udarac imao biti pogubanc.“ — To je svakako prekoračiti svaku medju i mjeru. Medju protivnici nepogrešljivosti ima muževah, koji nisu niti neprijatelji Hrista i Rima, niti pomagači sotone, kojim se pravovierje i viernost naprama crkvi uznosi nad svaku dvojbu. Nije mnogo umjereniji u svojih izrazih niti „Osservatore catt.“, koj se nedavno u jednom broju svojem obratio na „carska i kraljevska veličanstva“, što su se proti novoj dogmi izjavila, pak zatim veli dalje: „Što se tiče ono malo biskupah, koji su s vami, a ono je takovih bilo jur 15 stoljećah nazad. Svaki bizantinski car, pak bio on Arijanac, polu-arijanac, monofizit, monotelet ili kipoborac, imao je takovih; isto tako carevi njemački, medju njimi takodjer simonisti, razkolnici i crkvoderi; Friderik II. i Filip Liepi, Ludovik XIV. i Napoleon I. imali su jih. Bog i poviest osudiše jih.“ — Svi biskupi opozicije da su sami udvorice, koji cesaru za volju izdaju crkvu! To je ipak presramotna kleveta! A što hoće biskupi tako zvane opozicije? Da se odluka, koja bi imala svaku katoličku savjest do konca svieta vezati, pak je za crkvu i državu preznamenita, da se takova odluka neima stvoriti bez predbježne najpomnjivije prosude protivnih joj tegobah. Biskupi manjine označili su pitanje sve te tegobe i preporučili koncilu, da jih razjasni. Takovo postupanje u tom pitanju zahtieva dostojanstvo i ugled koncila, a biskupi, koji k tomu doprinose, za cielo su najvierniji pastiri crkve i privrženici sv. stolice. Radi se veoma naopako, kada se protivnici nepogrešljivosti žigoše žigom protivnikah primata. Tako veli „Osserv. catt.“ o spisu biskupa Hefele-a: „Taj spis je koplje, kojim se nišani na Honorija, a u srdce se sgadja pontifikatu.“ Grditi i sumnjičiti tako ugledne i vierne dostojanstvenike crkvene, to je doista jako žalostno. Za latinski spis: „De summi Pontificiis infallibilitate personali“, pripoviedalo se najprije, da ga je napisao Rau-

Digitized by Google

scher, kašnje se govorilo, da je napisan od Schwarzenberg, dok sam dor. prof. Mayer nije očitovao, da ga je on napisao. Ali je liepo, kako „Osserv. catt.“ javlja, da je napisan od kardinala Schwarzenberga: zove naime sam spis „patentom ignorancije“, a pisca „ignorantom“. Spis Mayerov stoji više nego da bi ga dosegla psovka kakova talijanskoga šarlatana, a pokazuje, koliko ovakova bagra ljudska zna štovati visoku crkvenu čast. Proti nauku osobne nepogrešljivosti nesmieš ni pisnuti, a privrženikom slobodno je naučati makar i absurdne nauke. Koliko bi vika bilo, da se koji duhovnik usudi na javnom mjestu spominjati dvojbe i prigovore proti nauku. A kanonik iz Paderborna vraćajući se preko Beča iz Rima doma u „mladenačkom sboru“ govorio preko žice za nauk, prem se zna, da je bečki nadbiskup proti nauku. U Hefeletovoj biskupiji Rottenburgu usudio se kapelan u propoviedi preko granicah zagovarati nauk, čim je mnoge slušaoce razdražio, pak koliko je sada vike, što je biskupov vikar tog kapelana samo opomenuo.

Na 13. svibnja u 50. kongregaciji (držanoj poslje 10 danah stanke) riešeno je mnogo molbenicah biskupskih za dopust. Čita se, da vrućina rimska biva nesnosljiva, ali je već i sam trošak za mnoge nesnosan. Jer osim što čitasmo, da peneznice papinske trebaju silna pritoka za uzdržavanje siromašnih biskupah, pak da je papinska stolica primorana na crkveno ime posuditi novca, znamo po drugoj strani, da isti ovi tako obskrbljeni biskupi nemogu zadosta smagati troška. Obskrbljeni su stanom i hranom; ali osim toga kuda se makne treba iz svoga žepa vadit i trošit, pak ako se i štedi, i malen je trošak prevelik za čovjeka, koj neima šta potrošit. K tomu je bilo biskupah oduševljenih za katoličku stvar i papinsku stolicu, koji prem slaba dohodka nehtjedoše vendar obteretiti papinske peneznice, nego stadoše na svoj trošak; a takove od naših budi nam prosto spomenuti: križevačkoga Smičiklasa, krčkoga Vitezića, porečkoga Dobrilu i hvarskoga Dubokovića. Pak i jači biskupi pišu svaki čas kući po novce, ne riedki na veliku brigu providnikom. Naviešten je i predan na red popravljeni šema: Constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi. To je jedan uvod i četiri glave, a na koncu tri kanona k prvim trim glavam; jer k četvrtomu o papi nije pridan nikakov kanon, morda zato, jer neka ga bude prosto sastaviti samomu saboru. Drugi 44 strane u vel. četvrtini jaki šema s naslovom: Relatio de observationibus Patrum in Schema de Romani Pontificis Primatu. Prigovori proti osnovi diele se na tri razreda: u prvom redu stoje oni, koji principium aut integrum aut saltem quoad substantiam primaju; u drugom oni, koji hoće, da se sve preradi — ex integro mutandum; u trećem, koji sve zabacuju — omnino omittendum. Djelo 300 stranah jako, a pisuće o povjestnih tegobah glede toga nauka, kaže se, da je medju otce razdieljeno. — Sv. otac poslao je na predsjednike sabora sve adrese, koje stigoše na njega, a nariču i prose, da bi se nepogrešljivost proglasila. — U kongregaciji 13. bio je donešen na red maleni katehizam popravljen u komisiji po opazkah biskupah, koji rekoše: non placet ili placet juxta modum. Nonplacetistah i juxtamodistah bilo je svega 92. Admodisti pitali su, da bi se rieč „jubemus“ promienila u „commendamus“ ili podobnu; nu referent komisije odgovorio je, da se tomu zahtjevu nemože zadovoljiti, jer da bi bila uvreda za većinu, koja hoće da ota rieč ostane. O katehizmu nije se konačno glasovalo. — Za tim naviesti predsjednik: da počima razprava o šemi de Pontifice. Francez poitierski biskup Pié strastven infallibilista stupi na govornicu, ter u ime komisije kori opazke i primjetbe napisane proti šemi. Oti su prigovori tiskani u knjizi od 217 i porazdieljeni početkom svibnja, a ima primjetabah od 123 biskupa, od kojih je preko 90 krutih protivnikah što nauku što sgodnosti. — Opozicija pokazala se ovako jaka: Austrija (i Ungarija) 42, Francezka 28 (iz toga carstva velika manjina), Amerika 41, Englezka 5, Španija 4, Italija do 10. Svi oti osim jednoga jesu biskupi s realnom jurisdikcijom. (Sbilja, tu je na svom mjestu, da popravimo strahovitu jednu pogrešku rimskoga dopisa našega (br. 16.). Reklo se ondje, da svi dalmatinski biskupi drže za nauk nepogrešljivosti osobne, samo da kotorski biskup Markić kad i kad malko nagne na opoziciju, pak ota opazka tolika je potvora, da je neki kateheta g. V. Aras, valjda pouzdanik biskupov, u tršćanski list „La Speranza“ poslao očitovanje, rekši, da bi takova potvora pred dalmatinskim klerom mogla potamniti dobar glas biskupov, dok je usuprot biskup Markić bio jedan od prvih, koji postulat za definiciju podpisaše. Sreća je, što je napisano samo da nagne, i to kad i kad nagne, a nije napisano: da pristane, jer kakovim bi se tada bilo odbilo gnjevom! Ali u onom dopisu nije se biskupa hotilo pokuditi i sramotiti, nego koliko toliko pohvaliti; a kada je drugčije, neka mu evo bude u našem listu opet zabilježena i ovakova hvala! Ostale u očitovanju hvastavice i praskavice odbijamo natrag na ognjicu samoga pisca). Dne 12. predala je opozicija predsjednikom protest sa 77 podpisah proti redu, kojim se zapovieda, da budu u saboru razpravljana pitanja, a naročito proti tomu, kako je odlučeno, da se iz ostale osnove izvadi komad de Pontifice, pak to prije svega uzme na pretres: ne pako, kako je u logičnom savezu i bilo već naredjeno, najprije o crkvi i njezinom organizmu pak onda o papi. Napisan je oštro, kako jošte nijedan spis (kaže se, da je iz Kettelerova pera). Nemari se za ništa: razprava jur teče. Što ćeš: kad je većina liepo prosila, neka se to tako popravi, i kad se napravilo, jur se liepo zahvalila.

Nekoliko biskupah englezkoga jezika: iz Amerike, Kanade, Irske i Englezke, veli se 28 nadbiskupah i biskupah, od kojih 20 samo iz saveznih državah, pre-

Digitized by Google

dalo je nedavna papi memorandum, kojim posebice sa svoga gledišta razlažu nesgodnost definicije. Broje osobito tri razloga: prvo, jer će razpravom za cielo izaći na vidjelo, da medju biskupi nije prave sloge; drugo, jer u krajevih, kuda oni živa, vladaju hereze, ova pako definicija odbiti će od crkve i one, koje bismo drugčije morda predobili; treće, jer previdjamo, da će ustati stotine pitanjah, koji će nas mutiti i posao nam kvariti, a plod koncila osujetiti. U najnovije vrieme izašla se opet dva spisa francezka, jedan s naslovom: „Ce qui se passe au Concil“ — malena povjestnica vatikanskoga sabora do današnjega dana, jamačno od nekoga gledaoca i slušavca u saboru ili iz drugoga pera. Otcem saborskim došla je pod zapečaćenim zamotkom knjižica od nepoznata pisca, pače bez naznake, gdje je i kod koga štampano. A trsi se dokazat, da nije moguće bez smrtnoga grieha za nepogrešljivost glasovati s placet. Veli se, da pisac mora biti kakov francezki monsignor, a knjižica mu obsiže 15 stranah. —

S druge strane napisa stanovit broj saborskih bogoslovah u prilog definiciji na sv. otca adresu, više kano očitovanje, kojim pristaju uz djelo m. Cardonia, nadbiskupa in part. edeskoga, a s naslovom: Elucubratio de dogmatica summi Pontificis infallibitate ejusque definibilitate. Piše adresa ovako:

Sveti otče! Medju željami, koje veći dio biskupah, klera i viernoga puka sada očituju: da bi se dobila dogmatička potvrda svojstva bezpogrešljivoga učiteljstva, kojim je Isus gospodin u sv. Petru rimske pape, njegove nasljednike obdario, i koje mu je kako u njem prebivajuće sva tradicija crkve priznavala, mišljasmo i mi da nemoramo svoga mnenja i tihoj grudi zaključana držati. Zato mećemo pred tvoje noge izražaj našega poniznoga mišljenja, kojim se mi tebi kano sinci otcu u svakom pogledu podlažemo, a osobito naumismo tebi zahvaliti takodjer zato, što si poslušao vruće prošnje većine biskupah, neka bi se u vatikanski koncil za razpravu predalo pitanje o papinoj nepogrešljivosti. Ove naše želje za istinu biti će izpunjene, kako to u jedan glas i očekivamo: kada voljom, glasom i moću tvoje svetosti sakupljena ekumenička sinoda svečanom odlukom nauk o nepogrešljivosti rimskih papah bude pribrojila u poglavite članke katoličke vjere — svjedočeći, da je tako velik ugled od Boga učitelju sve crkve predan, neka moću ovoga jamstva i sigurnosti svaka oblast biskupska i svietska, duhovnoga i vremenitoga reda, svakoga na svom mjestu hude utvrdjena i uzpostavljena. S ovakovim mišljenjem pristajemo mi svi uz djelo u tu svrhu napisano od preč. nadbiskupa edeskoga, kojega drugovi kano papinski bogoslovi imamo sreću biti, a je priloženo k ovoj našoj adresi; jer u tom djelu dokazuje on prije svega, da je to Bogom objavljena istina: da je vrhovnoj glavi crkve povlastica bezpogrešljivosti u nauku vjere podieljena.“ — Na koncu mole apostolski blagoslov. Od austrijskih podpisan je jedini Schwetz. Kako se po jednoj strani pita: je-li tko prije čuo ime kojega od podpisanih bogoslovah i zna-li koje njihovo bogoslovno djelo, hvale se po drugoj strani, da su to prvi bogoslovi i djelo njihovo majstorija bogoslovne znanosti. — „Unità catt.“ uzdihava vendar za Passaglijom, da bi tu njegove mudrije i pera trebalo i sve bi mu se oprostilo, kad bi u ovaj čas hotio zamočiti pero. Usuprot uvjerava rimski dopisnik istoga lista, da množinu spisah protivničkih, što obliću saborske otce, većina niti nečita. Drugi put piše, da u saboru ide sve složno i liepo, jer se protivnici uputiše o nauku i sgodnosti, samo što je malko nešto za njihovu volju popravljeno, razprave da će se brzo svršiti, i eto željno očekivana vesela časa, za koj se u Rimu jur spremaju svetkovine. Isti list poziva već, nek se vierni puk sprema slavit svetkovine. Kardinal-vikar rimski naredio je po nalogu sv. otca, da se od Spasova pak do sv. Trojstva drže osobite pobožnosti sv. Duha za razsvjetu sabora i milost božju svietu. Pozivnica kaže: „Gdje je tolik posao, nije suvišna nikakova molitva i pobjeda će biti sjajnija, čim je duže trajao boj crkve proti svietu, i paoma pobjedna tim se boljma zaslužiti, kako no reče Grgur V.: Labor protrahitur pugnae ut crescat corona victoriae“. Većina je stalna i nepomična — išlo bi sve ravno, ali se mora opoziciji pustiti vremena da barem govori. — Razprava teče, množina je govornikah zabilježeno, a govori jedan po uru i po dvie. Tako se kaže od infallibilistah, da je kardinal nadbiskup dublinski Cullen govorio do dvie ure, a tako i malinski Dechamps; s protivne strane govorilo je njih već više, a ugarski prabiskup da je odlučno pristajući uz protivnu definiciji stranku govorio bolan preko uru. — Svejedno: dugo neće potrajati, i sva je prilika, ter će ovoga mjeseca, ako ne prije, a to na Petrvo definicija biti gotova.

Jošte je vriedno spomenuti jedan postulat, upravljen na vatikanski koncil, a to da bi se sv. Josipu u javnoj službi i u liturgiji dalo mjesto i poštovanje odmah za bl. djevicom Marijom a pred svimi svetimi, pak isti da se postavi za prvoga poslje bogorodice zaštitnika crkve. Podpisalo ga je 69 biskupah. Kolik je to zanosan uzhit, koj mrlika diže tija a nebeske visine, ter bi rad redat i vrstat svetce božje!

Digitized by Google

† Akademik prof. Ivan Brčić.

Opet nam ugrabi nemila smrt jednoga vrstnijih radnikah na polju učene knjige hrvatske. Prof. Ivan Brčić u Zadru, kanonik i pravi član jugoslavenske akademije prestavi se dne 14. o. mj. s ovoga svieta u najkrepčijoj dobi života (rodjen 9. siečnja 1824.)

Ivan Brčić ide u red onih učenih ljudih, koji svoj rad omjere o svojih silah i o položaju svojemu, te prema tomu rade mirno, postojano, revno, sdušno. Brčić si bio odabrao glagoljsku knjigu i nje starodavne spomenike za glavni zadatak svoje nauke; a u riešavanju njegovu bijaše neumoran, neutrudiv. Gdje god je on doznao za kakov glagoljski rukopis, tu je on bio. U tu je svrhu Brčić pretražio samostane i crkve naše klasične Dalmacije, skupljujući, prepisujući i crpeći stare spomenike. Uspjeh njegova književna truda nije ostao sakriven u daljih krugovih uskrišene za naših dana slavistike: pa tko se god glagolicom bavio, obratio se u svojih iztraživanjih na našega Brčića. Ime je njegovo tiesno skopčano s učenimi djeli P. Šafařika. Fr. Miklošića, I. Sreznjevskoga; jer je on svakomu od njih priskočio u pomoć sa pogdjekojim glagolskim spomenikom prije nepoznanim.

U učenoj radnji našega pokojnika opažamo njeki red i sustav. Kano profesor staroslavenskoga jezika u zadarskoj bogosloviji objelodanio je on najprije (1859.) „chrestomathiu“ staroslovenskoga jezika iz starih spomenika, pisanih i tiskanih. Ovdje su prvi put otisnuti njeki glag. rukopisni odlomci, koje je sam pokojnik našao, pa medju ostalimi jedan iz XII. vieka. Ova je „chrestomathia“ našla medju prijatelji slovjenštine toliko odziva, da je sva u dvie godine razgrabljena, te Brčić bude ponukan objelodaniti drugo izdanje pod naslovom: „čitanka staroslovenskoga jezika“ (U Pragu 1864.). Ali ova „čitanka“ nije samo odtisak „chrestomatie“; Brčić je ovu u čitanci „obogatio poglavji izvadjenimi iz kašnje odkritih ili manje poznatih knjiga i ulomaka.“ U isto je vrieme naš akademik priredio za štampu (1860.) „Bukvar staroslavenskoga jezika glagolskimi pismeni.“ Ovaj je bukvar s toga znamenit, što mu je Brčić dodao snimke iz starih rukopisa, tiem pako umnožio gradju za staroslovensku paleografiju, prisloniv taj trud radnjam Kopitara, Dobrovskoga, Sreznjevskoga itd. Svaki, koj prevraća rukopise glagolske ili bosanske, rado se služi ovim bukvarom.

Ova djela bijahu samo priprava glavnomu, okô kojega se Ivan Brčić više godina trudio; a to bijahu; „ulomci sv. pisma obojega uvjeta staroslovenskim jezikom.“ Do sada su naštampana četiri svezka. Brčić je u ovom djelu sakupio iz rukopisa i knjiga sve što se je sačuvalo iz prievoda sv. pisma glagolicom; a namjera mu bijaše predati učenomu svietu u ruke sve glagolicom sačuvane odlomke biblije, pošto, koliko se do sada znade, neima čitave. Kolike je taj trud vriednosti za jezik, za sravnjivanje prievoda objema azbukama, za starinu itd. netreba istom razlagati. Brčić je ovo djelo upravo dogotavljao, pripravljao za tisak posljednji (prvi) svezak, tražio posljednjih dana dva rukopisa iz knjižnice jugoslavenske akademije, kada ga gospod onamo pozvà. Nadamo se, da će prijatelji pokojnikovi književnu mu ostavštinu pokupiti i objelodaniti, te da neće ovo zaslužno djelo ostati nepodpuno.

Uz svoj glavni zadatak oko izdavanja glagolskih spomenika Brčić je priobćivao različite razprave, koje stoje u svezi s njegovimi staroslovenskimi iztraživanji. Tako je on u II. knjizi „rada“ jugoslav. akademije priobćio razpravu „o brojnoj vriednosti slova“, kojom je po glagolskih spomenicih prvi ustanovio pravu brojnu vriednost njegovu. U sjednici jugoslav. akademije pročitana je obširna razprava Brčićeva o službi sv. Ćirila i Methoda po glagolskih rukopisih.

Jedan je još te znameniti posao, u kojem je smrt našega akademika pretrgla. Kada se naime potaknućem i nastojanjem preuzv. gosp. biskupa J. J. Strossmajera stalo o tom raditi, da se bogoslužbene knjige glagolske prirede za novo izdavanje po načelih sadanje znanosti; povjerio je odbor, biskupom imenovani, predradnju Ivanu Brčiću, koj učeći tolike rukopise stekao si bio veliku vještinu u razpoznavanju hrvatske recenzije. Brčić je pristao na taj dičan poziv; radio je oko nova izdanja; ali težko da ga je kraju priveo.

U Brčiću je, kako se iz ovoga nacrta razabire, naša knjiga izgubila vrstna radnika, naša akademija neutrudiva pomoćnika, naš narod djelotvorna rodoljuba. Brčić se svojom radnjom pridružio onim učenim Slovjenom naše dobe, koji su do nedavna zanemarene spomenike stare slovjenske književnosti osvjetlali i k časti priveli, koji su kroz ove spomenike novu luč bacili u tamnu prošlost našega naroda, pa kroz nje inostranomu svietu dokazali, da je naš narod uz druge koracao u prosvjeti, pa da će uz nje i u buduće koracati.

Viečna uspomena Ivanu Brčiću!

(„Vienac“).

Narodna tiskarna dra. Lj. Gaja u Zagrebu.

Digitized by Google

Broj 23. Tečaj XXI. U Četvrtak, 9. Lipnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Još jednom o popunjenju nadbiskupske stolice zagrebačke.

II.

Vi znate gospodine uredniče! da imade malo Hrvata, koji će se nagodom od 8. stud. 1868. i ustanovljenom u njoj autonomijom naše domovine zanieti. Pà ipak i po ovoj nagodi spadaju poslovi bogoštovja (§. 48.) „u djelokrug autonomije kraljevina D. Hr. Sl.“ tako glede zakonarstva kako i glede uprave. U toj je ustanovi taj zakon uzpostavio samostalnost naše domovine u bogoštovnih poslovih. S toga je upućen naš kralj, ako se odmakne od jedino crkvenoga puta, tražeć naime savjet biskupâ hrv. slav. crkvene pokrajine, jedino na autonomnu vladu naše kraljevine, a ne na ugarsko ministarstvo, iz kojega su područja bogoštovni poslovi, medju koje ide imenovanje biskupâ, ako se ovo sasma nepridieli osobnim krunskim povlasticam i preimućtvom, izrekom izključeni.

Pà ipak nikakova nije tajna, da je ugarska vlada uzela u svoje ruke pitanje o nadbiskupskoj stolici; to zasvjedočavaju očitovanja njezinih organa, toga neniječu ni organi hrvatske vlade. Svikolici su uvjereni, da će ugarska vlada odlučiti, tko da bude neposrednim nasljednikom nadbiskupa Gjure Haulika; da će se ovo pitanje riešiti u Pešti a ne u Zagrebu. Koliko se taj postupak dade u sklad dovesti s faktično postojećom nagodom, nemože biti medju nami prepirke, a bdienje nad zakonom propuštamo onim, kojim je to dužnost i pravo.

Što je ugarska vlada ovo pitanje zakvačila, to nam opet bjelodano dokazuje, da se ono ne motri s crkvenoga nego izključivo i eminentno s političkoga gledišta. I toga netaje organi ugarske vlade. Mi kano svećenici žalimo iz ciele duše, što se i ovdje naravni red sunovraća; što se crkvene ustanove, na koje je i kruna vezana, obilaze; što se crkveni interesi podredjuju političkim; što se svjetovne stvari s duhovnimi miešaju. Koliko nepada ugled biskupski i s njim ciele hierarhije, kada se znade, da se kod imenovanja nepazi na pobožnost, znanje, crkven duh (sr. Conc. trid. sess. VI. de ref. c. 1. sess. XXII. de ref. c. 2 et sess. XXIV. de ref. c. 1.), nego na političko mnienje, koje nije osnovano na vječitih zakonih nego na prpošnosti nestalnih okolnosti? Koliko negubi vlasti pred svećenstvom i stadom onaj biskup, o kojem se sumnja, da ga je na apostolsku stolicu uzvisila milost moćnoga ministra za nagradu, što mu je političkim privrženikom?

Ali okanimo se daljnih izvoda, koji nisu podobni osvjetlati onu apostolsku o biskupih izreku: „koje postavi Duh sveti vladati crkvom božjom;“ pà se vratimo na potaknuto pitanje.

Pokle ugarska vlada smatra popunjenje zagrebačke nadbiskupske stolice za pitanje odlično političko: nesmijemo biti toli prostodušni, da i pomislimo, da će ga ona inače riešiti nego na korist magjarske politike. Vlada ugarska nazire u zagrebačkom nadbiskupu sgodan crkven organ, koj bi umio upotriebiti sva sredstva, štono mu jih duhovna vlast u ruke stavlja, za podupiranje njezinih državnih osnova. Našavši u prvom crkvenom dostojanstveniku naše domovine vjerna podupiratelja zadobila je ona, o kojoj i onako visi prvi zemaljski dostojanstvenik (sr. §. 51. nagode), obe vrhovne vlasti naše kraljevine; a ovakova se stečevina nesmie nizko cieniti.

U svem ovom utvrdjuje nas ne samo to, što se imenovanje nadbiskupa odgadja, nego i viest, koja se o kandidatih svaki čas raznosi. Vi znate, da se prije njekoliko mjeseci pročuo bio glas,

Digitized by Google

potvrdjen boljma od jednoga prvih ugarskih listovah, kako je ugarska vlada namienila nadbiskupsku stolicu jednomu župniku, našega imena, a po službi Ugrinu, po duhu Magjaru, kojega je ona učinila naglo opatom i naslovnim biskupom, da nebude pregolemi skok do metropolije; pa da se taj župnik sada viežba i usavršuje u hrvatskom jeziku. Znate nadalje i to, da se ugarska vlada, po drugom pouzdanom glasu, upitala kod rimske stolice: bi-li ova dozvolila, da se presbyter, pošto se ni jedan domaćih biskupa nemože prenieti, uzvisi na stolicu metropolijsku. Ovaj glas popunjuje onu viest o kandidatu župniku, koje neniječu ni službeni listovi ugarske vlade. Uz ovoga se kandidata kadšto pomalja drugi u osobi susjednoga biskupa ugarskoga, koj da vuče lozu od našega naroda imenom i rodom. Nù bio pravim kandidatom ovaj ili onaj, jedan nas i drugi utvrdjuje u našoj misli o pravoj namjeri ugarske vlade i o zamašaju, koj ona daje ovomu u sebi i po zakonu crkvenomu pitanju.

U isto su vrieme vladina glasila bacila u sviet onu viest, da je ugarska vlada, brineć se o čim dostojnijem hrvatskom metropoliti, uočila domaćega biskupa, slavna i ljubljena u narodu, muža svjetskoga glasa, dosadanjega si političkoga protivnika; pa da je ona ovim imenovanjem naumila narodu dokazati svoju čistu savezničku ljubav a protivne si življe izmiriti. Ali uzastopce poslije ove nenadane viesti donesoše rečena glasila drugu, da se naime rimska stolica već u napried ovomu imenovanju protivi; pà stadoše dokazivati, kako rimska stolica svoje pravo krivo shvaća, te prosipaše njekoliko pohvala slavi onoga kandidata.

Evo to su, gospodine uredniče! učini posljednjih mjeseci; kako da se oni u sklad dovedu? Uz poznato gledište ugarske vlade rekli bismo, da je posljednja viest o kandidatu našincu obični „ballon d' essai“, koj državnici kadšto spuštaju, da zaklone svoje osnove. Ele taj su se put, rekli bismo, ljuto prevarili, jer su jim osnove od davna odkrivene, i jer jim sviestan diel hrvatskoga naroda oštro gleda na prste.

Nù pustimo na stranu nagovieštanje o kandidatih ugarske vlade, pak se držimo načela: Hrvat ili Magjar, bud Ugrin?

Da se državno pravo trojedne kraljevine vriedja, što se ugarska vlada izravno mieša u priedlaganje za nadbiskupsku stolicu i što se na ovu misli Ugrin uzvisiti, razloženo je u kratko u prvom sastavku ovoga članka, pà o tom nemože biti sumnje. Niti bi se moglo proti tomu navesti, što je više Ugrina sjedjelo na biskupskoj stolici zagrebačkoj, tako u prošlom stoljeću: Mirko gr. Esterhazi, Fr. Klobušicki, u ovom A. Alagović i pokojni kard. Gj. Haulik. Jer je u ono doba bila nam u Ugarskoj zajednička vlada u bogoštovnih takodjer poslovih, i jer narodna i politička oprieka izmedju obiu kraljevina nije bila onda, kano danas, tako oštra i izrazita. Kada bi ugarska vlada biskupske stolice smatrala s općenitoga gledišta, onda se nebi, što ipak čini, uztezala predlagati odlične n. pr. njemačke bogoslove za biskupske stolice ugarske.

Odmaknuvši se od pitanja prava ugarska bi vlada imala promozgati shodnost takove namjere, pá si prije svega promisliti: dočim imenovanjem svojega čovjeka za nadbiskupa zagrebačkoga vriedja svećenstvo i narodnu sviest hrvatsku, hoću i mogu-li u njem polučiti sgodna za moje političke osnove organa? Jer to će nam gospodine uredniče! svaki nepristran sudija priznati, da bi svećenstvo naše bilo duboko u svojoj duši uvriedjeno, kada bi mu se, zapostavivši domaćega u cielom svietu proslavljenoga biskupa, stavio na čelo biskup druge zemlje, koj se onomu nemože u ničem prispodobiti i koj neima za naš narod ni zasluga ni srca, kamo-li ma koj ugarski župnik, dočim se velik diel naših župnika, ne samo s onim kandidatom, nego sa svakim ugarskim može mjeriti i znanjem i duhom, nekmo-li poznavanjem svojega naroda. Kako bi tako uvriedjeno svećenstvo takova biskupa dočekalo, netreba istom razlagati; a bi-li mogao izmedju svećenstva i biskupa nastati onaj za spasonosno djelovanje neobhodan odnošaj, kao što ga u kratko nacrta sv. Ignacio (epist. ad Ephes. c. 4.) ovimi riečmi: „biskup i svećenici imadu poput žica na harfi u skladu živjeti, obćine pako imadu sa svojimi pastiri jedan lik (chor) sastavljati“ — i to se lasno daje predvidjeti. Ako je igdje, a to je u vinogradu gospodnjem, na duhovnom polju ljubav i odanost prvi uvjet za uspjeh; ljubav se pako i odanost nedade prisiliti.

I to se lasno može proreći, da takav biskup nebi s hrvatskimi njegovoj brizi povjerenimi „obćinami jedan lik sastavljao;“ bilo bi tudjer premnogo disonancija, koje bi mogle vlastodržcem sluh pokvariti, te protivan upravo uspjeh u hrvatskom narodu proizvesti.

U isti red s ovimi inostranimi kandidati stavljamo i one našince, koji su rodom i imenom naši, ali srcem i radnjom tudji, koji, radi svoje zapostavljaju obćenitu narodnu korist. Mi bismo pače radi crkvene svetinje žalili, kada bi nam se novim imenovanjem „ad oculos“ dokazalo, da se na prvu u hrvatskoj crkvi stolicu može provaliti — zatajenjem svoga roda.

Izvolite gospodine uredniče ove misli putem svojega crkvenoga glasila razobćiti. K čemu da

Digitized by Google

upravo hrvatsko čestito svećenstvo uroni svoju glavu u piesak, i to u pitanju, koje se tiče njegova uvjerenja i poštenja? Hrvatsko je svećenstvo toli ugledan i moćan u javnom životu činbenik, da se njegovo mnienje bez opasnih posljedica prezrieti nemože i nesmije; a koje je u ovom pitanju njegovo mnienje, očituje u svojih sastancih glasno i jasno.

Pripisak urednikov. Istina je, negovoreći o narodu, kleru hrvatskomu, a posebice i osobito kleru nadbiskupije, muka je kada pomisli i čuje, da zanj novi nadbiskup ima doći navlaš s političkom misijom. Jer prem vladalački dvorovi u obće potražiše i dobiše povlasticu imenovati u svojoj državi crkvene glavare s tom pretežno namjerom, da prama njihovim namjeram i težnjam na visoku i možnu crkvenom mjestu bude muž vieran, zaufan i revan, oli barem neškodljiv: u našem vendar slučaju tudjija se pomišlja politika i naročitija misija, pak zato veći se radja zazor, jer je još u čas, kad su u narodu strasti dobrahno zakipile, i jer je u. čas, kada bi za razne struke, silne potrebštine, poboljšice i obnove nadbiskupiji zagrebačkoj trebalo biskupa svom dušom i snagom. Nismo vlastni doduše niti smiemo viditi pretežno misiju političku, rado bismo pače našli načina i razloga, kako bismo se ote sumnje otresli posve; ali to se od nas za čudo već niti netraži. Jedini novi nadbiskup mogao bi skorim vremenom razpršiti iz klera sumnju iztaknutu — e da bi Bog dao! U ostalom za tu misiju i za preuzv. g. biskupa Strossmajera rekosmo svoju nedavna u br. 19. Jošte i sada opetujemo, da bismo za pravo čudo smatrali, kad bi u ovakovih okolovštinah na prabiskupsku stolicu sio Strossmajer, i dokle je žaliti, neka se žali na sudbinu, alitu prestaje svako umovanje, zašto nebi? Pače treba dobro promisliti što natuknu „Sloga“, da rimska kurija po svoj prilici neće trpiti biskupa niti na sriemskoj stolici. Morda je to već osnova? To je istina živa, da bi novomu nadbiskupu uza Strossmajera bio vrlo tegotan položaj i politički i crkveni. — Muka je drugo kleru zagrebačkomu pomisliti i čuti: da mu ima doći za prabiskupa čovjek nepoznat, tudj, a to s crkvenoga samo gledišta zato: što čovjek, ako nije neobičniji i energična crkvenoga duha, na ovakovu visoku mjestu do smrti ostane tudj, a vladanje mu oslonjeno samo na preporuku i naputak, ili morda tija s onom geslicom: non merita et mores, sed mei meorumque favores. — Tim se svaka zloća i nered zakoreni u biskupiji za dugi viek. — Što bi nam s nizka na visoko došao, uz prave vrline to nas nizkih netreba mutiti, niti samo sobom može škoditi crkvenomu napredku. —

Uvrstismo u list ove misli vrlo štovana muža ciele, neka bude misao neokrnjena izražena; pak evo i mi svoju kako prije tako i sada iskreno primjetismo. Ako je istina, a biti će ciela, da je novi nadbiskup već toliko koliko imenovan, baš zato mislimo, da nam se je mirno strpiti i neobsudjivati muža, koga nepoznamo. Zašto u pusto vikati, kad neima tko bi za hasan čuo? Zašto razdražene razdraživati? Zašto buktinjom, kakova je n. pr. ona Zatočnikova ob istoj stvari replika, paliti sami sebe, samo na koncu zato, da žešću vatru moraš u sebi zagušiti. Vikom i žaobom neodbi se, jer niti plah šalje niti će plah doći. Nije nipošto nemoguće, da to bude muž, s kojim bi se kler mogao mirno i liepo sporazumiti, morda skorim vremenom i narod zadovoljiti, a o prvom prikazanju i sastanku visi uljudskom žiću puno. Ako se bude moralo a hasnilo vikati, biti će vremena.

Nepogrešljivost papina. *Priredio Dr. Juraj Žerjavić. U Zagrebu 1870.*

(Ocjena. Nastavak k br. 21.) [1]

Poslije uvoda razpravlja g. pisac u I. glavi pitanje: kako stoji razum prama crkvenomu učiteljstvu? Tudier ću prije svega samo ono napomenuti, što je potrebito, da se označi stanovište piščevo i njegova pretresaoca.

Medju katolici je nepreporno:

1. da je Isukrst u crkvi svojoj ustanovio učiteljstvo nepogrešljivo;

2. da to nepogrešljivo učiteljstvo sačinjavaju nasljednici apostolski t. j. biskupi u svezi dakako s prvakom (primas) sve kolike crkve kanoti nasljednikom prvaka apostolskoga sv. Petra. Ovo ukupno učiteljstvo Hristom postavljeno nepogrešljivo je, kada što in rebus fidei et morum proglašuje kao Bogom objavljeno, proglašivalo ono u ostalom Bogom objavljenu istinu na koji god način: budi u koncilu sakupljeno, budi po svietu razpršeno, budi kroz usta glave svoje, nasljednika Petrova;

3. da je Rimski biskup kao nasljednik sv. Petra glava sve kolike crkve katoličke, te s toga i u učiteljstvu apostolskom da je on prvak, koji u odlučivanju: što je kršćaninu vjerovati i što raditi za vječno spasenje, ima osobit diel.

Preporna je pako medju katolici osobna nepogrešljivost Rimskoga pape u ovom smislu: ima-li svaki pojedini Petrov nasljednik posebnu povlast, kada god kao papa svečano proglašuje čitavoj crkvi odluku kakovu o vjerskih i moralnih stvarih, da se taj proglas iliti izjava njegova već tim ima držati nepogrešljivim

[1] U onom broju p. 185 štamparsku pogrešku: „Tako u prvašnjem odlomku . . . čitamo: Ceterum etc.“ izpravit „Tako u prvašnjem odlomku. U drugom pako odlomku . . . čitamo: Ceterum etc.

Digitized by Google

naukom vjere, koji valja srcem prihvatiti pod kaznu krivovjerstva.

Budući da je po ovom nepreporno prvenstvo Rimskoga pape i u crkvenom učiteljstvu, a preporna samo njegova osobna nepogrešljivost: tko god nastoji dokazati ovu posljednju, nesmije navoditi dokazâ, koji govore samo za prvenstvo; nego mu valja imati dokazâ, koji nesumnjivo svjedoče i za nepogrešljivost. Toliko sbog orientacije.

Sad da čujemo g. Žerjavića. On dokaza najprije, da je Hrist Gospodin nadario crkvu svoju učiteljstvom nepogrešljivim; tada pita: kako se vendar zove taj organ crkve? t. j. tko je u crkvi katoličkoj nosilac nepogrešljivoga učiteljstva? Na to pitanje odgovorio bi svaki kršćanin katolik, da je to ukupni episkopat katolički u zajednici s Rimskim papom. Nu ne odgovara tako g. Žerjavić. On prvašnjemu pitanju podmeće odmah drugo: jeda-li je crkvena glava sama po sebi organ crkve i tumač njezina nepogrešljiva nauka; ili je pako nuždno, da se i ostalo učiteljsko tielo pita ter odlučuje? „Um vjerujući“ zahtieva dakako nepogrešljivo učiteljstvo u crkvi; pak bi bio g. pisac imao svakako naročito kazati, da je tomu zahtjevu uma vjerućega Hrist zadovolio, kad je ukupnomu episkopatu podielio dar nepogrešljivosti; to je stvar medju katolici nepreporna. S toga slabo dolikuje „umu vjerujućemu“ držati, da bi bilo najshodnije, kad bi glava sv. crkve osobno imala moć i vlast odlučivati s nepogrešljivom izviestnošću o crkvenom nauku (p. 9.). Pače rekao bih, da bi se umu vjerujućemu osobna nepogrešljivost papina uz nepogrešljivost ukupnoga episkopata mogla činiti prije suvišna nego-li shodna. Medjutim tudier nema um vjerujući mnogo odlučivati nego samo iztraživati u sv. pismu i crkvenoj predaji, komu je Hrist predao nepogrešljivu vlast učiteljsku: da-li jedino ukupnomu episkopatu, ili jedino glavi crkvenoj, ili pako i ukupnomu episkopatu i napose glavi crkvenoj? Um vjerujući je već davno našao u sv. pismu i tradiciji, da je Isus Hrist „predao nepogrešljivu vlast učiteljsku ukupnomu episkopatu katoličkomu; da-li je pako osim toga utemeljitelj crkve katoličke onaj dar udielio napose još osobi papinoj, to imadu infallibiliste istom dokazati iz pisma i predaje. Ako se to dokaže dokazi nepobitnimi, um će vjerujući zahvalan biti Spasitelju na darežljivosti s koje uz nepogrešljivost ukupnoga episkopata dade crkvi i osobnu nepogrešljivost papinsku; ako-li se nebude moglo dokazati, um će se vjerujući pokloniti volji Isusovoj, koju izjavi riečmi: evo ja sam s vami (i s vašimi nasljednici a ne samo s Petrom i s njegovimi nasljednici) u sve dane do svršetka vieka. Mat. 28, 20. Tu samo još pripominjem kao neku čudnovatost, da g. pisac u I. glavi, gdje piše o crkvenom učiteljstvu, nespominje ni jedan jedini put rieči: biskupi ili episkopat.

U II. glavi prelazi pisac na svjedočanstva sv. pisma za svoju thesu. Infallibiliste umjereniji od g. Žerjavića pozivaju se većinom samo na Luk. 22, 32. Nu naš pisac nalazi nepogrešljivost papinsku i u Mat. 16, 17—19. ter Iv. 21, 15—17. Ako Hrist Mat. 16, 18 kaže, da će na Petru sagraditi crkvu svoju; ako on ondje Petru predaje ključeve kraljevstva nebeskoga a Iv. 12, 15—17. vlast pasti ovce i jaganjce: zaisto je tim Spasitelj Petra učinio prvakom medju apostoli i njegove nasljednike medju nasljednici apostolskimi; nu osobna nepogrešljivost Petrovih nasljednika može se iz onih rieči Isusovih izvoditi istom kojekakovimi klimavimi syllogismi. U onom općenitom prvenstvu papinom sadržava se naravno i prvenstvo učiteljstva; a to se prvenstvo papi za cielo i dovoljno priznaje, kad se kaže, da je on u zajednici s ostalimi apostolskimi nasljednici nepogrešljiv a ne sâm osobno. Tà crkva je sagradjena i na temelju ostalih apostola (Efeš. 2, 20.); i ostali su apostoli poslani naučat sve narode (Mat. 28, 19.); i biskupe postavi duh sveti upravljati crkvom Božjom (Djel. ap. 20, 28.) i pasti stado Božje (I. Petr. 5, 2.): nebi-li se moglo odatle kojekakovimi syllogismi izvesti, da su i pojedini biskupi, kao nasljednici apostolski, nepogrešljivi; jer „kako bi inače bila crkva Hristova neuzkolebiva, ako nebi bili njeni temelji, apostolski nasljednici, čvrsti i neuzkolebivi?“ (cf. Nepogr. Pap. p. 11.) i „kako bi Isus Hrist mogao dati crkvi svojoj pastire, koji bi stado njegovo pasli nezdravom pašom?“ (cf. opus cit. p. 18.) Ali toga zaključka neće jamačno dopustíti g. Žerjavić; a nedopuštam ga niti ja. Crkva je Hristova na osobit način sagradjena na Petru, ut capite constituto schismatis tollatur occasio. U tom se smislu imaju razumievati navedena mjesta sv. pisma; u tom smislu i rieči ss. otaca, koje navodi g. Žerjavić za podkrepu svoje these; za osobnu nepogrešljivost papinsku neznaju sv. otci ništa.

Da vidimo mjesto Luk. 22, 31. 32. za infallibiliste klassično. Kod posljednje večere reče Gospod apostolom: Simone! Simone! evo sotona vas zaiska, da bi vas činio kao pšenicu; a ja se molih za tebe, da neprestane vjera tvoja; i ti kadgod obrativši se utvrdi braću svoju. A on (Petar) mu reče: Gospode! s tobom gotov sam i u tamnicu i na smrt ići. A on reče: Kažem ti Petre! neće zapjevati danas pietao, dok se tri puta neodrečeš da me poznaješ.“ Najbliži, doslovni je smisao toga mjesta po kontekstu, da kraljevstvo Božje neće propasti s toga, što će se kod iduće muke Spasiteljeve apostoli razpršiti a Petar učitelja svojega odreći; kao da je Isus rekao: sotona će i tebe, Petre, zavesti, da me se odrečeš; nu zato neće nestati vjere tvoje u mene, mesiju, sina božjega, nego ćeš ti, obrativši se, skupiti opet ostale apostole, i ukriepiti ih u vjeri u moje božanstveno poslanstvo. Tako je razumio

Digitized by Google

rieči sâm Petar, zato i primjećuje: Gospode! s tobom gotov sam i u tamnicu i na smrt ići. Na to mu Spasitelj sa svim jasno veli, da će ga se odreći. Kako je kasnije dogadjaj dokazao, govoraše tudier Isus o kreposti vjere odnosno ob odmetničtvu, a nimalo o spoznaji vjere odnosno o vjerskih grieškah. To potvrdjuje poraba rieči „utvrdi", koja jamačno neznači „pouči", niti se neodnosi na sadržinu vjere nego na vjeru samu, na koliko je vjera čin volje, krepost. Nadalje kad bi, kako infallibiste hoće, „utvrditi" značilo „nepogrešljivo podučiti", a „vjera prestati" bilo isto što „u vjeri pogriešiti;" tada bi bio Isus Hrist predao Petru vlast i dužnost, neka u slučaju braću svoju, dakle on apostole, nepogrešljivo poduči u stvarih vjere; a odatle bi sliedilo, da apostoli nisu bili osobno nepogrešljivi; jer tko je sâm nepogrešljiv, netreba mu pouke od drugoga. Tko dakle iz navedenih rieči Hristovih izvodi nepogrešljivost papinsku, niječe na neki način dogmu katoličku, po kojoj su apostoli bili ne samo nepogrešljivi nego pače i bogoduhi (inspirati). Nijedan sveti otac u prvo otačko doba, do Gregorija Velikoga nije pomenutih rieči Hristovih tumačio u smislu, u kojem ih tumače sadanji infallibiliste; a po koncilu trientskom ima se sveto pismo tumačiti secundum unanimem consensum patrum (Sess. IV. Decr. de edit. et usu ss. librorum). Pa i noviji tumačnici razumievaju Luk. 22, 31. ss. o osobnom odnošaju Petrovu, tako Reische, Bisping, Schegg itd. Isti je Schegg dokazao u Würzburžkom Chilianeumu (1869. II., 337.), da se iz nijednoga mjesta sv. pisma nemože izvesti nepogrešljivost papinska. I doista kad bi se one rieči imale tumačiti u najbližem, doslovnom smislu i o nasljednicih Petrovih, sliedio bi iz njih još i taj nesmisao, da se ima svaki papa odreći Hrista a po tom se obratiti, da uzmogne utvrditi braću svoju, biskupe. K tomu historija prosvjeduje tumačiti navedene rieči Spasiteljeve o nepogrešljivosti papinskoj; jer ona svjedoči, da Honorij nije Sergija utvrdio u pravoj vjeri, nego da „in omnibus ejus (Sergii) mentem secutus est et impia dogmata confirmavit, kao što kaže medju katolici nepreporno nepogrešljivi 6. ekum. koncil. Medjutim premda se doslovno one besjede Hristove nemogu potegnuti na nasljednike Petrove osobito na tobožnju nepogrešljivost, mogu se ipak u propoviedih i asketičnih knjigah i o njih upotriebiti per applicationem vel per accomodationem, da se razjasni crkveni nauk o prvenstvu papinu, ili da se misli i osjećaji vlastiti o njem izraze riečmi sv. pisma, kako ih n. pr. sv. Leon I. Serm. 3. c. 3. 4. applikuje sebi; ali za znanstven dokaz nemogu se nikako uzeti. Tako da navedem primjer, rieči u knjizi Estherinoj 15, 13.: non enim pro te sed pro omnibus hæc lex constituta est, mogu se u propoviedi ili asketičnom razmišljanju prilagoditi b. d. Mariji; nu koji će ih bogoslovac kao zbiljan dokaz navesti za bezgriešni začetak Marijin?

Nakon svjedočanstvâ iz sv. pisma za nepogrešljivost papinsku pita g. Žerjavić u III. glavi, što veli um na ta svjedočanstva? Tu je g. pisac posve u svojem elementu: syllogisme kao da iz rukava sipa. Hrist je Petru i nasljednikom njegovim obećao nepogrešljivost u učiteljstvu, atqui što je Hrist obećao, može i dati, ergo. Hrist je Petra i njegove nasljednike postavio čvrstim temeljem svojoj crkvi, atqui bez nepogrešljivosti nisu čvrst temelj, ergo. Hrist je Petru i nasljednikom njegovim naložio da vjernike pasu zdravom pašom, atqui bez nepogrešljivosti mogli bi ih napasti otrovnom pašom, ergo. Pa čij um da se nepokori tim zaključkom?! Nu čujte dalje: „Isus Hrist je načinio, da je ciela učeća crkva nepogrešljiva; nu tko može učiniti ono što je više, može za stalno i ono što je manje; atqui nepogrešljivost čitave učeće crkve zahtieva po sebi nepogrešljivost velike množine u skupini, ergo." Kod Boga nema „više i manje", a na ljudsku govoreć, taj bi syllogisam prosti Hrvat oborio poslovicami: svi ljudi sve znaju; više očiju više vidi. K tomu nije g. Žerjavić gradeć onaj syllogisam promislio, da se po učećoj crkvi razumieva ukupni episkopat zajedno i to osobito s rimskim papom; je-li dakle lakše vjerovati, da je papa sâm o sebi nepogrešljiv, nego da bi on to bio zajedno s ukupnim episkopatom? A što ćete reći na ovo umovanje: „Hrist je načinio svakoga pojedinoga apostola nepogrešljivim; zašto i kako bi sada njegova moć oslabila i tako henjala, da on nebi mogao kroz sve viekove jednoga, glavu sv. crkve . . . obdariti darom nepogrešljivosti ter u toj prednosti ga uzdržati?!" Tà Hrist je načinio svakoga pojedinoga apostola čudotvorcem; zašto i kako bi sada njegova moć oslabila i tako henjala, da on nebi mogao kroz sve viekove jednoga, glavu sv. crkve . . . obdariti darom čudotvornosti ter u toj prednosti ga uzdržati?! Bio bi prekrasan prizor: u Rimu bi papa sliepim vid i hromim hod vraćao, gubave bi očišćavao, gluhim sluh podavao i mrtvace bi uskrišavao; bezvjerni katolici, protestanti, razkolnici, židovi i pogani došli bi liepo željeznicom u Rim pak se očima i rukama mogli osvjedočiti o istini katoličtva! Kakovu sofisti mogao bi se taj izvodak činiti premudar: Deus potuit — decuit — ergo dedit! Nu nepogrešljivi apostol kaže: Mudrost ovoga svieta ludost je pred Bogom (I. Kor. 3, 19.). Po pravilih hermeneutičnih ima sě u prispodobah tražiti samo tertium comparationis, reliqua autem non sunt nimis premenda. Tako kad se crkva sporedi s tielom čovječjim, nesmije se to sporedjenje odviše ožimati, jer bi inače izašlo, da ima crkva nos, prste, nokte itd. S toga nevalja ništa dokazivanje Žerjavićevo: „Može-li se na svietu što čudnovatijega i neobičnijega samo i pomisliti od one tvrdnje, da je crkva do duše nepogrešljiva, no usta njezina (papa) da mogu glede crkvenoga nauka pogriešiti i zabluditi?!" Ja mogu sa svim liepo pomisliti, da čitavo tielo čovječje može nešto činiti, čega nemože pojedini

Digitized by Google

njegov ud; pa zato mogu sa svim liepo pomisliti, da može ukupna crkva biti nepogrešljiva, uza to ipak pojedini njezin ud, bio taj baš i glava ili usta, da može sâm o sebi pogriešiti. Povrh toga uzimajuć prispodobu onu o crkvi kaoti o tielu strogo, kao što hoće g. Žerjavić, odsiecimo glavu od tiela, pak da vidimo, kako će glava i njezina usta govoriti nepogrešljivo! A to čine infallibiliste, dočim papi samomu o sebi bez ostalih nasljednika apostolskih pripisuju nepogrešljivost. Druga je, kad se kaže, da je nepogrešljivo, što čitava crkva rekne kroz usta papina, jer se može i taj slučaj pomisliti; nu odatle se nemože izvoditi osobno papina nepogrešljivost.

Nebi bilo kraja ni konca ovoj ocjeni, kad bih htio iztaknuti sva sofismata, kojimi vrvi 3. glava Žerjavićeve knjige. Što je p. 25 s. rečeno o ekum. koncilih, propuštam za sada, jer će o njih bez toga kasnije biti rieč. Prelazim onamo, gdje g. pisac govori o naslovu papinu: namjestnik Hristov, i naslova Rimske stolice: stolica apostolska. Neznam upravo, zašto u 3. glavi, gdje se pita: što veli um na svjedočanstvo sv. pisma za nepogrešljivost papinsku? navodi ekum. koncile, o kojih poslije naročito razpravlja; nu da vidimo samo prvu stranu definicije sabora Florentinskoga: Definimus, Romanum Pontificem esse verum Christi Vicarium et omnium Christianorum doctorem. G. Žerjavić kaže: „Pravi namjestnik Hristov; može-li on pogriešiti u onom, zašto ga je odredio, da mu bude pravi namjestnik? Ta kako bi onda mogao biti pravi njegov namjestnik u crkvi? Zar mu nije Hrist namjesto sebe obećao duha svetoga, duha istine? Neistovjetuje-li dakle crkva učiteljstvo svoje glave s učiteljstvom duha svetoga, čiji je organ papa?“ Iz tih riečih nije moći do duše dosta razabrati, na koju rieč pisac polaže najveću silu: da-li na rieč pravi ili na to u obće, što je papa namjestnik Hristov; ali trebalo bi znati g. piscu, da su se nekoć svi biskupi pače u obće duhovni pastiri zvali namjestnici Hristovi (Hormisdæ papæ ep. 25. n. 2: Christi vicarii sacerdotes) i to jamačno ne krivi nego pravi kao i papa, samo što je ovaj kao prvak crkve namjestnik Hristov u odličnijem smislu. K tomu kad uzmemo, da Hrist nije samo Petru nego svim apostolom obećao duha svetoga, duha istine; to ja nemogu nikako razumjeti, kako se može odatle izvoditi osobna nepogrešljivost papinska. Naravno uzmi, da se svagda samo papa zvao namjestnik Hristov i da je samo papi (resp. Petru) obećao Spasitelj duha svetoga, tada ćeš lako izkuckati nepogrešljivost papinu; nu neznači-li tako izkrivljivati sv. pismo i historiju? (Pripomenut ću mimogred, da stanovita škola u naše doba osobito ističe papin naslov „namjestnik Hristov“ zanemarujuć naslov „nasljednik Petrov“, a to s toga, kako bi metnula papu u onaj odnošaj prama biskupom, u kojem bijaše Hrist Gospodin prama apostolom, a ne kako bijaše Petar prama svojim drugovom). Na isti istovietan način možeš dokazati nepogrešljivost svakoga pojedinoga biskupa. — Nisam skoro hotio vjerovati svojim očima čitajući, što piše g. Žerjavić p. 37 s. O imenu Rimske stolice: apostolska stolica kaže on, da ga „čitava crkva od prvoga kršćanstva papi i njegovu položaju izključivo namjenjuje“, i opet: „ovaj je pridjevak tim odlučniji, što nema nikakova primjera, da bi se ikada bila koja druga biskupska stolica tako prozvala, ta baš niti stolica patriarhe Carigradskoga, niti poslie razkolničtva. Kod nekih patriarskih stolicah bijaše za to najbliže prilika, kao kod Jerusolimske i Aleksandrijske, koje su apostoli utemeljili, kod Antiohijske, koju je sâm Petar osnovao; pak ipak se to nedogodi nikada.“ Iz imena toga zaključuje na nepogrešljivost papinsku evo ovako: „Ovo dakle ime, koje cielo kršćanstvo Rimskoj stolici namjenjuje, očivestno i nedvojljivo zasvjedočuje nepogrešljivo preimućtvo Rimskoga pape; inače bi to ime bilo puka ironija a Petrov primat gola tlapnja.“ Koliko rieči toliko neistina! Osobito sbog posljednje izreke, da sam iz Rimske škole, tražio bih, neka se Žerjavićeva knjiga metne u Index. G. je pisac bez sumnje proučio Acta 6. oecumenici concilii, jer on piše i o Honoriju; razpravljati pako o Honoriju a ne znati pomenutih akta, bila bi neznam da-li veća smjelost ili lakoumnost. Da je dakle g. Žerjavić malko pregledao podpise saborskih otacah, bio bi odmah za podpisom papinskih poslanikah i patriarhe Carigradskoga našao podpis: Petrus presbyter et locum servans apostolice sedis (τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου) Aleksandrice civitatis; i opet; Georgius humilis presbyter et locum gerens Theodori Deo amabilis presbyteri et locum servantis apostolicæ sedis Sancte Christi Dei nostri Hierosolymorum civitatis (Mansi, Coll. Conc. XI. p. 639). Neznam, ima-li ikoji stariji crkveni pisac, koji nebi govorio de sedibus apostolicis. Tako naidjoh danas slučajno na pape Pelagija ep. ad episc. Tusciæ (Mansi IX., 716.), gdje papa govori de sedibus apostolicis. — Kako može dakle g. Žerjavić pisati, nema primjera, da bi se druga koja biskupska stolica osim Rimske, ma bila i Jerusolimska i Aleksandrijska, zvala apostolskom? Theofan biskup Antiohijski podpisa se u onom koncilu kao ἐπίσκοπος Θεουπόλεως; i inače zove se Antiohija u aktih istoga koncila Θεουπόλις. Da se Rim gdjegod imenuje Theopolis, što sve nebi današnji infallibiliste odatle izvodili?! Stolica patriarhe Carigradskoga nije se nikad zvala apostolskom, zato što sbilja nije bila utemeljena apostolom. Nu premda ime „apostolska stolica“ nezasvjedočava nepogrešljivosti papinske, zato ipak to ime nije puka ironija niti Petrov primat gola tlapnja; jer je stolica Rimska osnovana apostolima Petrom i Pavlom, dakle je apostolska i to jedina na zapadu; a primat se Petrov osniva na čvršćih temeljih nego-li puko ime „stolica apostolska.“ — G. Žerjavić obećaje, da će o Döllingeru posebice koju reći

Digitized by Google

i ob ovom povjestniku pred hrvatskim občinstvom progovoriti. Döllinger se bavi već preko 40 gooinah iztraživanjem crkvene poviesti, i jest u sadanjem katoličkom svietu bez sumnje prvi crkveni historik, ma koliko to sada nijekali jezuite i njihove skutonoše i ma koliko ga proklinjali kao heretika, od kada se je izjavio proti infallibilitetu papinskom. Kad dakle kani g. Žerjavić ustati na toga velikana, svjetovao bih mu nešto više nauke historijske, da mu se nedogodi, što se zbilo doctori Romano Scheebenu, koji uze dokazivati iz Döllingerovih spisah, da je ovaj odprije bio i sâm za nepogrešljivost papinsku, ele napokon morade sa sramotom priznati, da Döllinger nije bio nikad za infallibilitet.

S. Vincentij Lerinski osobito je nepriličan svojom Opomenom (Commonitorium) današnjim infallibilistam. Kao da je taj svetac proračunskim duhom previdjao, što će neki strančari devetnaestoga vieka gledati da izvedu u katoličkoj crkvi, napisa on onu zlatnu knjižicu, u kojoj dokazuje, što se ima u crkvi katoličkoj vjerovati: quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est (Ed. Hurter, Oeniponti 1870. p. 150), a kad bi o tom nastala sumnja, da se ima gledati, što je odlučio obćeniti koncil (l. p. p. 152). S. Vincentij naročito piše o pravilu vjere; kad bi dakle u ono doba bili samo slutili, da su odluke papinske pravilo vjere, nebi on mogao o tom šutiti; nu naš Vincentij o papinskih odlukah kanoti nepogrešljivu pravilu vjere ni rieči. S toga treba oboriti pravilo vjere sv. Vincentijem ustanovljeno, a od svih katoličkih bogoslovah i od sve kolike crkve dosele držano. I na to se je dao g. Žerjavić. On pobija pravilo Vincentijevo veleć, da se težko doznava suglas razpršene crkve, a obć. koncili mogu se riedko i veoma težko sastajati; a usuprot njegovo pravilo: nepogrešljivost papinska, kako je jednostavno: nevjeruješ-li što god, a ti pitaj papu ili mu piši ili koga k njemu pošlji. Čudnovato, kad su u prve viekove crkve Hristove nastajale onako pogibeljne herese, pak su se morali biskupi sa svih stranah svieta katoličkoga uz onolike težkoće skupljati na koncile, čudnovato, da nije nijednomu biskupu palo na um reći: što ćemo se mi mučiti u Aziju kamo ili u Carigrad; evo nepogrešljivoga pape, on će nam liepo kazati, što nam je vjerovati! Sad se dakako pronašlo mnogo jednostavnije sredstvo: nastane-li kakovoj baki ili opatici skrupul, što joj je vjerovati, koga će pitati? zar izpovjednika svojega? Jok, ta on je pogrešljiv! Zar duhovnoga pastira? I taj je pogrešljiv! Morda biskupa? Ta i on je pogrešljiv! Lako je tomu: piši ili telegrafiši u Rim, za čas ti eto nepogrešljive odluke! Uz svu ozbiljnost predmeta nemože se čovjek kaniti šale, kad čita, što je g. Žerjavić napisao u 3. glavi svoje knjige.

Napokon mi je još reći, da nije istina, što se kaže p. 35. o Berangeru i Fenelonu. Kako nije g. Žerjaviću drhtala ruka, kad je Fenelona sporedio s heresiarhami? S Berengarom imadjahu posla Leon IX., Viktor II., Nikola II., Aleksander II. i Gregorij VII., ali ga neupokoriše; istom poslie synode držane 1080. u Bourdeauxu ode pokoru pravit na otok sv. Kuzme i Damjana. Dalje kada drugi put. Dr. *Fr. Iveković.*

Biskupija čanadska u Ugarskoj.

Sv. Stjepan utemeljio je tu biskupiju, koja je s više obzirah znamenita, te će zanimati štioce naše, ako jim po glavnih crtah podamo viernu sliku, kako se ona ukazuje po šematizmu za g. 1870.

Na prostoru od 645 njemačkih četvornih miljah — po tom je veća od crkvene pokrajine bečke — živi dušah 1,876.493 duše. Ljudi govore najmanje deset različitih jezikah, a po vjeri su rimski katolici (617.647), grčki katolici (55.026), grčki iztočni kršćani (944.857), luterani (42.661), kalvini (40.711) i židovi (24.254). Za duhovnu pastvu imadu katolici 260 svećenikah i do 40 redovnikah, te tako ide odsjekom na 2059 katolikah jedan dušni pastir. Osim toga ima 49 drugih svećenikah i 43 redovnika. Po tom je jasno, da katolici za duhovne svoje potrebe nisu najbolje obskrbljeni, a osobito se ta manjkavost ističe u nekih stranah, gdje ima u občinah pučanstva jako mješovita. Čisto njemačkih občinah pogledom na rimske katolike ima 66, magjarskih 27, ilirskih 4, njemačko-magjarskih 45, u 60 drugih občinah vladaju uz njemački jezik još po 2 do 4 druga, i to uz magjarski i ilirski još češki, bugarski, rumunjski, francezki (u Trübswetteru i Steierdorfu) i talijanski (u Karanšebešu). U toj posljednoj župi živi medju 22.780 iztočnih Grkah 106 luteranah i 88 židovah 2359 katolikah njemačke, magjarske, ilirske, češke i talijanske narodnosti, a gdjekoji su po 4 sata udaljeni od svoje župne crkve, pak uz sve to ima 74 god. stari dekan i župnik samo 1 duhovnoga pomoćnika. Željezara Ferdinandsberg, što se na 2 sata daleko proteže, sa 758 katolikah ima od g. 1862. crkvu sa školom i do 70 školske djece, a nijednoga svećenika. Župa Weisskirchen sa 6867 katolikah od tri narodnosti (uz 20.000) inovieracah ima 2 svećenika. Beodra s 3230 katolikah stranom Njemacah stranom Magjarah (uz 6000 inovieracah) ima samo 1 svećenika starca od 72 god. Hatzfeld sa 7294 katolikah Njemacah ima 2 svećenika, isto tako Kistelek (nedaleko od Segedina) s 8442 katolikah Magjarah, koji su većinom najmanje po 3 sata daleko od crkve. U cielom dekanatu segedinskom s 4 gradske župe i u spomenutom Kisteleku ima 9 svećenikah i isto toliko redovnikah (ovamo ide jedan starac od 75 g.) za duhovnu pastvu i 17 redovnikah, što su profesori jednoga gimnazija s 8 razredah, a na tom velikom prostoru živi 78.736 katolikah, većinom Magjarah, stranom Njemacah, medju njimi preko 23.000 na okolnih pustah, te će čestimice jur dovršena Alföldska pruga mnogo jošte doprinositi k daljemu povećavanju pučanstva u Segedinu i okolici. Josipov grad u Temeš-

Digitized by Google

varu ima medju 15.000 stanovnikah 9114 katolikah njemačkoga, magjarskoga i českoga poriekla, glavnu školu s 501 školskim djetetom (za školu sposobne djece ima 612) i dvie područne škole s 265 školske djece (za školu sposobne bilo bi 430), a ima samo 2 svećenika. Tako je i po drugih mjestih. 72 godine stari župnik u Weizenriedu, koja je župa istom g. 1849. podignuta, ima osim glavne občine s 800 dušah još 4 filiale, od kojih je sv. Jelena 5 satih udaljena, Ravenska 7, Schnellersruhe pače 9, te živi u prvoj 218, u drugoj 259, u trećoj 225 katolikah stranom Čehah stranom Njemacah. Te su nevolje, da nereknem istinu, skoro bez iznimke stare. Kada se je god. 1716. Banat oteo Turkom, nije bilo tudier niti jedne katoličke občine; god. 1784. bilo je u biskupiji čanadskoj tek 113.000 katolikah, g. 1846. pako jurve 434.418. Na početku ove godine bilo je 46 bogoslovah (4 čini se, nemogoše biti zaredjeni s pomanjkanja propisane dobe); nadati se je, da će se preveliko nerazmjerje izmedju broja potrebitih i obstojećih dušnih pastirah izravnati. Sasma je nedovoljan broj samostalnih miestah za dahovnu pastvu, jer župah ima 211, a svaka odsjekom ima 3 četvorne milje u obsegu; da bi se broj župah mogao povećati, tomu su na putu odnošaji patronatski. „Liberæ collationis“ ima samo 18 župah, 12 župah imadu duhovne patrone, 13 stoje pod zaštitom zaklade religiozne, 12 pod ministarstvom ratnim, 52 pod kraljevskom komorom, 12 pod magistrati i poglavarstvom občinskim, 9 pod družtvom državne željeznice, ostale podjeljuju razni posebnici. G. 1868/69. krstilo se 31.720, a umrlo 23.832, oboje medju rimskim katolici. Od 84.671 za školu sposobne djece polazilo ju 66.666. Po imenu sudeći $^3/_4$ svih učiteljah na 408 elementarnih učionah su Niemci; to isto može se reći o 61 školske sestre, koje imadu 7 samostanah.

Gospodinu dopisniku iz okružja Stubičkoga ibi ubi.

Spominjući Vi gospodine u zadnjem broju ovoga lista evangjelistar, što ga je, kako Vi to točno znate, mjeseca svibnja prošle godine duhovna stolica povjerila veleuč. g. doktoru Franji Ivekoviću, a tomu evangjelistaru neima još ni danas traga ni glasa, pripoviedate, kako dozlogrdiv Vam stari evangjelistar već kakavih sedam godinah čitate nedjeljna evangjelja iz „Života kat. crkve“ klerici izdanoga; al to da je via facti a ne juris, pa biste rad već in conscientia obdržavati crkvene uredbe.

Budući, kako izpoviedate, već sedam godinah nazad, ostavivši se starine crkvenom vlasti propisane, radite tako na svoju ruku, — ako Vas s toga duša boli, to tomu nije kriv niti veleuč. g. Fr. Ivković, niti cenzor i njegove očale, o koje tobož zapinje rad gosp. doktora.

Znajući ja za prieki liek, kojim ćete moći odoljeti svojoj, neznam da-li već sedam godinah trajućoj, ili tek u novije vrieme nastaloj duševnoj grižnji, nebi bilo od mene bratinski, da Vam ga nepriobćim.

God. 1865. izašla je u Požegi knjiga s naslovom: „*Štijenja Poslanicah i Evangjeljah* za sve nedjelje i svetkovine preko godine, koja za porabu crkvenu i domaću pobožnost na novo priredi i izdade *Kajo Agjić*, reda sv. Franje države kapistransko-bulgarsko-vlaške izsluženi provincial.“

Iz prvih redakah predgovora uvidit ćete, da je ovaj evangjelistar još god. 1851. prečastni ordinarijat zagrebački *odobrio „za crkvenu* i bogoljubnih dušah domaću porabu.“ Čitajući u ovom g. 1865. na novo izdanom, te u jezičnom obziru izpravljenom evangjelistaru uvjerit ćete se, da mu je izdatelj, bivši mnogo godinah lektor bogoslovja i veteran medju našimi književnici, vješt poznavalac sv. pisma i hrvatskoga jezika, a doista točan i savjestan prevodilac.

Neću navlaš da spominjem njeka pitanja, koja mi se prema tomu sama sobom nude u pero. Bilo bi to izvan moje nakane, hoteći ovdje jedino obaviestit Vas o načinu, kojim ćete moći strpljivije čekati na novi evangjelistar, i dok isti nebude izdan, ako se tomu ništa drugo neprotivi, *de jure et salva conscientia* služit se evangjelistarom, od nadležne crkvene vlasti odobrenim, te čistom, književnom hrvatštinom spisanim, nebojeći se da biste mogli čitati sivih mjesto živih itd.

Nedvojeći o dobroj namjeri Vašega dopisa, budite uzvratno uvjereni gospodine dopisniče, da je ovimi redci samo na umirenje Vaše tankoćutne savjesti rad štogod doprinieti. *)

Jedan Zagrebčanin.

Viestnik.

Zagreb. Oba dana Duhovah dielio je presv. i preč. gosp. biskup vikar Ivan Kralj u prvostol. crkvi otajstvo sv. potvrde. Osobito je prvi dan osim domaćega gradskoga bila došla s vana množina puka, ter je sv. čin trajao do blizu jedan sat po podne. —

— Pouzdanicu preuzv. g. biskupu J. J. Strossmajeru javiše nadalje žicom u Rim kotari: požežki, belovarski taborski, i kopanički (dj. bisk.).

Monakov. Franciškan Hölzl, pisac jedne proti nepogrešljivosti papinoj upravljene knjižice s naslovom: „Zar je Döllinger heretik?“ primio od svoga generala iz Rima pismo, kojim mu se daje na znanje, da mu se od toga časa prepovieda dalje naučati crkvenu poviest, a ujedno se poziva u Rim „ad recreandum animarum.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Josip Šoštarić, upravljatelj in spirit. župe u Krapini, odredjen za d. p. u Završje sa Karlovcem; g. Franjo Starčić, d. p. iz Sopja u Vočin.

*) Al bi vendar takodjer jako liepo i hasnovito bilo, kad bi novi evangjelistar čim prije ugledao sviet. Ured.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 24. Tečaj XXI. U Četvrtak, 16. Lipnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Prepozitura bl. d. Marije de campo Zagrabiensi.

Od *Ivana Tkalčića.*

Prepozituri ili bolje opatiji bl. d. Marije na zagrebačkom polju postaviše temelj monasi cistercitski. Red Cistercitah, koga g. 1098. preustroji opat Robert iz reda benediktinskoga, razgrani se brzo toli u Francezkoj svojoj postojbini koli i izvan nje. U Hrvatskoj nalazimo mu takodjer trag, i to u Topuskom, gdje ih naseli g. 1211. Andrija II. kralj ugarski i hrvatski sagradiv im veličanstvenu crkvu s monastirom, u Ivaniću gdje nalazimo g. 1377. nu opatice toga reda, i u Zagrebu.

O Cistercitih u Topuskom pisao je jurve Kukuljević (Književnik I. 78), nego o Zagrebačkih jošter nitko, premda obeća to pok. kanonik Krčelić, nu prije ga snašla smrt nego-li je što o njih pobilježio.

Kada se Cistercite naseliše u Zagrebu, nemogoh u trag doći listini, iz koje bih potanje godinu označit mogao. Toli Marcelović koli regesta nadbiskupskoga arkiva dokazuju, da je Petar arcidjakon kathedralni crkvu bl. d. Marije u Zagrebu sagradio za cistercite stojeće na Egidijevom otoku: „hanc ecclesiam, (bl. d. Marije) pro religiosis iis (cistercite) in insula Egidii, Petrus archidiaconus cathedralis construxerat.“ [1]) Buduć da se rečeni arcidjakon Petar napominje jur g. 1247. kao poslanik kaptola zagrebačkoga ka kralju Beli, a g. 1257. spominje se jur crkva bl. d. Marije kao gotova, to se valjda njekako medju g. 1247. i 1257. cistercite doseliše u Zagreb.

Što se tiče stavke „pro religiosis iis in insula Egidii“ valja mi reći, tko bi taj Egidij, i gdje je stojala ta njegova insula ili otok? Godine 1217. nalazimo već, gdje kralj Andrija II. na prošnju Cirijaka prepozita zagrebačkoga oslobadja njekoga čovjeka Egidija od podaničtva banskoga, na koje bijaše vezan tja od predjah svojih, tako da ni on ni potomstvo mu, ni vas njegov il njihov posjed bio kupljen il stečen kao baština nepodpada ni banu ni komu inomu porad služenja ili kakova plaćanja [1]). Medju Egidijevimi zemljami za koje umoli kralja da mu vladanje u njih potvrdi i oslobodi od banskoga službovanja, pobrajaju se sljedeće: Insula, Chruztenicha, Preulaka, Selin, Chernelec, Rucha, Quiquinik. Ta sva imena nalazimo i danas s jedne i druge strane Save [2]). Nas zanima samo jedno, i to prvo, Egidijeva naime Insula. Medje predija Insule ovako se u listini broje: Prva medja zemlje prozvane Insula počima se kod potoka nazvanoga Struga (ztrugua) a odavde prodje na bližnji put, koj vodi kroz polje Surina, i ide kroz veliku šumu i spušta se k velikomu potoku Mlaki, a kraj njega silazi od stabla jabukovoga do javorova, a odatle do briesta u bližnju vodu što je Savica (in proximum fontem, qui est in Zauicza) a odavde do potoka što teče tik biskupove medje, i prešav potok gubi se u putu, a odavde do jablana, i prešav ondje polje ide do leskova drva, te odtuda vraća se k rečenomu jur potoku Strugi, a zatim svršuje se u velikoj Savi.“ Pohrvatimo-li rieč Insulu eto nam Otoka. Mjestah tik Save prozvanih „otok“ ima više, i to u župah nartskoj, šćitarevačkoj i zaprudjskoj, kao takodjer i „strugah“ i „mlakah.“ Promotrimo-li da je Egidijev otok imao za medje takodjer veliki potok Mlaku, Savicu, i doticao se biskupskih zemaljah, to je nedvojbeno taj

[1]) Marcelović Rkps. ad an. 1259.

[1]) Listina Arkiva kapt. fasc. 23. br. 1.

[2]) Chrustenicha ako-li ne Hrušćica u nartskoj župi, Preulaka u župi oborovačkoj, Želin u župi novo-čičkoj, Chernelec, nebi-li to bio Črnkovec u župi šćitarevačkoj, Ruča u župi veleševačkoj, i Kvikvinik, koj se kašnje prozva Kojenik, nebi-li bio Lekenik?

Digitized by Google

posjed bio u današnoj zaprudjskoj i odranskoj župi, ovdje bo imamo i Savicu, i potok Mlaku i kako listina od g. 1217. svjedoči doticaj s biskupskom zemljom. [1])

Ovaj Egidijev Otok doskora dodje u kaptolske ruke, i to kako bi se po inoj listini zaključit dalo g. 1219. Godine najme 1269. udovica župana Pribislava po imenu Liljan (nomine Lilium) i njezini zeti: Egidij sin Berislavov, Aleksander sin Kozmin od plemena Tiboldova i Ivan sin Salamonov zahtievaše od kaptola zagrebačkoga četvrt diela od zemaljah gornje Kašine, Blaguše, novoga predija i Otoka sa pristaništem savskim, (insulæ cum portu in Zawa). Premda je kaptol dokazivao, da rečene posjede uživa već petdeset godinah, zato, jer je dohranio njihove predje, nu ipak da ih umiri, izplati udovici 35 markah, a svakomu njezinomu zetu 15 markah. [2]) Taj dakle njekoč Egidijev Otok, radi koga 1269. porodila se medju udovicom Liljanom i kaptolom zagrebačkim parba, uživao je kaptol petdeset godinah, dakle od g. 1219. Budući pako da su na tom Otoku stanovali Cistercite prije g. 1259., kad ih već nalazimo u Zagrebu, to je indi na Egidijev Otok naselio kaptol zagrebački monake reda cistercitah. — Savsko pristanište (portus in Zawa) bilo je negdje u današnjem Trnju, jer je onuda njekoč vodio put kroz Petrinjsku ulicu prieko Save.

Pošto bi oko g. 1257. dogradjena crkva bl. d. Marije, doseliše se Cistercite sa Egidijeva Otoka u Zagreb, i tu im za uzdržavanje pokloni isti arcidjakon Petar od svojine svoje dva mlina na potoku Medvešćaku, nu sagradjena na gradskom tlu, t. j. preko potoka. Tomu daru protiviše se gradjani, i htjedoše ih posvojit, pa se izleže s toga prepirka medju njimi i arcidjakonom Petrom. Kraljevski sud, pred koj dodje ciela ta razprava dopita pravo arcidjakonu Petru a po njem Cistercitom, što potvrdi i kralj Bela na 12. travnja 1259. i papa Aleksander [3]).

U listinah 13. stoleća nenapominje se nigdje opat cistercitski pod imenom opata bl. d. Marije, već vavijek slovi kao opat sv. Jakova. Arcidjakon gorički Ivan pobrajajuć g. 1334. zemljišta kaptolska, napominje njeki predij sv. Jakoba sa zemljom, koju opat bl. d. Marije u Zagrebu, dobio za se oko svoje (sv. Jakoba) crkve [1]). Gdje je indi stajao taj predij sv. Jakova, od koga su opati cistercitski nosili svoj naslov i uživali ga? Ja bih mislio da otok sv. Jakoba istovjetan je sa Egidijevim otokom, nu za to se prozvao otokom sv. Jakoba, jer su na njemu sagradili cistercite crkvu na čast sv. Jakoba, pa odatle i cielomu otoku ime i stari njihov naslov. Govori doduše Marcelović o tom otoku sv. Jakoba, u njekoj parbi opatah cistercitskih, koja se porodila „ratione insulæ, quæ est in Zava prope Ecclesiam ejusdem S. Jacobi“, ali nekaže ništo gdje je stojao; nu da je otok sv. Jakoba jedan te isti Egidijev otok uvidit ćemo doskora.

Ivan knez Okićki sin Jaroslavov nemanje slavan junak u borbi tatarskoj (1242.) koli i privrženik crkve i svećenstva pokloni ovim cistercitom crkvu sv. Helene pri Samoboru s poljem i sa tri vinograda, i s mlinom na potoku samoborskom. Godine opet 1281. darova istoj opatiji jedan diel svoje samoborske dohodarine, i utemelji u isto doba novu opatiju cistercitercitsku pri kapeli bl. d. Marije u Brezovici, u imanju svoga okićkoga vladanja. Za uzdržavanje ove opatije opredieli isti Ivan njeku stran svoga imutka, i njeke zemlje ležeće pri Samoboru oko crkve sv. Helene, izruči zatim istu opatiju privremeno, dok se zemlja i kraljevina uzbunjena vanjskimi i domaćimi ratovi neumiri, pod upravu Jakobca opata sv. Jakoba na otoku savskom [2]).

Da je pod opata sv. Jakoba na otoku savskom pripadala crkva bl. d. Marije u Zagrebu, svjedoči nam prepirka, koja se porodila g. 1291. medju Petrom kanonikom zagrebačkim i „inter abbatem de insula S. Jacobi“ radi kupališta na potoku Medvešćaku (in rivo Grech). Kanonik dokazuje, da kupalište pripada njemu, jer mu je pod dvorom, opat pako brani se da je na zemljištu bl. d. Marije. Zagrebački biskup Ivan pred kojim se stranke parbile, propusti kaptolu zagrebačkomu da izreče sud. Na zahtjev biskupov odasla kaptol na lice mjesta opet pregledačah, koji pronašavši da su kupališta na cistercitskom zemljištu, dopita im kaptol pravo [3]). Vidi se indi odatle, da opati sv. Jakoba bijahu opati cistercitah zagrebačkih. Kao opat sv. Jakoba spominje se takodjer g. 1307. njeki Hulman, i to u parbi sa njekim Črnim ili Črnčićem (Cherine) radi otoka savskoga blizu crkve sv. Jakoba. Pošto bi dokazao opat listinami kralja Bele i Stjepana, da je

[1]) Prima meta terre, quam (ecclesiae Zagrabiensi) Nadislaus contulit, incipit a rivo, qui dicitur Cosmina, de quo exit Mlaca in qua est quercus, et inde vadit juxta portam filiorum Chusle versus orientem, et inde ad arborem eger, ubi est crux, deinde ad magnam viam, que ducit ad Monoslou, et ibi est meta, que Scopiza dicitur, et inde ad metam Zelin, ubi sunt sex mete versus meridiem; deinde ad predictum rivum, et ibi est Mlaca et ibidem supra Cosmiza est meta terree, et inde per eandem aquam tendit ad primam metam videlicet filli Husle.

[1]) Listina u kaptolskom arkivu fasc. 18. br. 53.

[2]) Marcelović Rkps.

[1]) „Item prædium insule s. Jacobi cum terris, quam abbas S. Marie de Zagebria circa suam ecclesiam a nobis optinet.“ Ležao je pako taj otok polag arcidjakonova izvješća tik prebendarskoga predija „ad portum s. Jacobi“ pronađenoga.

[2]) Kukuljevićev grad Okić, u Dragoljubu g. 1864. str. 72.

[3]) Marcelović Rkps.

Digitized by Google

u pravnom posjedu, dopita župan zagrebački na 23. lipnja pravo opatu [1]).

Rečeni Hulman čini mi se bio je zadnji, koj se pisao opatom sv. Jakoba, jer za osam godinah kašnje (1315.) podnese „Perthold opat i monasi u kapeli bl. d. Marije u Zagrebu obitavajući“ ugovor uglavljen izmedju njih i koludricah zagrebačkih radi otoka sv. Jakoba, moleći toli biskupa Kažotića, koli kaptol zagrebački da ga potvrde. Ali tomu protiviše se Aleksander arcidjakon kalnički i Gjuro arcidjakon kathedralni, govoreći: „Pošto crkva sv. Jakoba na otoku savskom, dà i isti otok pokloni i dade Petar njekoć arcidjakon kathedralni“ i crkva zagrebačka monakom reda cistercitskoga ne jednostavno, već pod stanovitimi uvjeti i pogodbami, naime: da monasi za vječna vremena smatraju taj otok kao dar crkve zagrebačke, i da davaju u ime toga priznanja tri marke tamjana u riznicu kaptolsku svake godine na svetak sv. Stjepana kralja, a od prirasta zemaljskoga, koj ili sami il njihovi kmeti pridjelaju, da budu dužni il davat il plaćat polovinu; a napose da crkva sv. Jakoba priznava svako vrieme i biskupa i kaptol zagrebački kao svoje pokrovitelje, što bi i obdržavano od šestdeset godinah i prieko, a pošto sada u ugovoru o rečenih kaptolskih pravih na rečeni otok ni spomena ncima, s toga ugovor nesmije se potvrdit, već uništit.“ Pošto je glede toga pukla razmirica i duže vremena trajala, prista napokon opat s monasi na to, da će oni i nadalje davat kaptolu tri marke tamjana u ime priznanja pokroviteljstva, a koludrice pako da ostale tegobe preuzmu, kao: desetinu od svega prirasta toli svoga koli kmetah svojih, da će davat kaptolu svake godine i uz to dvie strani kunovine dobljene od svojih kmetah, i da pravo pokroviteljstva ostane nepovriedjeno za kaptol zagrebački [2]).

Čim dakle koludrice zagrebačke preuzeše otok i crkvu sv. Jakoba, odbaciše opati taj naslov i primiše novi, i to „Abbas monasterii B. V. Mariæ Ordinis Cisterciensium de Zagrabia.“

U rečenoj prepirci kako vidismo napomenuše oba arcidjakona Aleksander i Gjuro, da je više od šestdeset godinah što uživaju po kaptolskoj blagodati Cistercite otok sv. Jakoba, a ako-li odbijemo šestdeset godinah od g. 1315., to dobijemo g. 1255., te pako godine nalazimo cistercite samo na otoku Egidijevom, (pro religiosis iis in insula Egidij) i tim bi bilo potvrdjeno što rekosmo, da otok sv. Jakoba jest jedan te isti sa Egidijevim otokom. Što je ponukalo cistercite zagrebačke, da odstupe opaticam otok sv. Jakoba, bijaše po svoj prilici zato, jer jim bijaše s ruke, te im nedonosilo željene koristi, a osim toga imadijahu dosta zemlje u polju zagrebačkom, dà i isti grad Sused bijaše sagradjen na njihovom tlu. Za to zemljište, nad kojim se naime dizao grad Sused, što ga sagradi kralj Karlo Robert, plaćala je cistercitom kraljevska blagajna svake godine pet markah, nu s vremenom obustavi se njekako to plaćanje, s toga g. 1322. prituži se opat cistercitski kralju Robertu radi te nepravde. Robert bivao je tada u Zagrebu, te zapovjedi susjedskomu kastelanu, da plaća redovito o Miholju pet markah banskih dinarah pred kaptolom zagrebačkim opatu cistercitskomu [1]).

Kako iz inventarskoga elencha doznah, posjedovali su jošter cistercite: toranj kod vratah kaptolskih (srušene „štengice“), trsje u Bukovcu, dvie zemlje u Novakih, zemlju u Podgradju, mlin u Čukovcu, trsje u Vrabči, i u Kapunji, zatim trsje blizu potoka Ilice, kuću u dan. Opatovini, zemlju u Podgorju, zemlju u vlaškoj ulici, trsje u Čučanu i Rabuku, dvie mesnice, i ine njeke neznatne posjede.

Cistercite nebijahu monasi nalik niklim u XIII. stoleću franciskanom, njihovo bo unutarnje uredjenje mnogo se razlikovalo od fratarskoga. Glava samostanu bijaše opat*), za njim sliedio bi Prior, Custos i Confessarius, zadaća im pako bila bavit se knjigom i naukom. Radi toga cienili su ih mnogo pape i kraljevi, svjetovni i nesvjetovni svieť. Jurve g. 1249. izuzè papa Inocene IV. red cistercitski da nesmije niti jedna vlast izmedju njih niti jednoga na sud zvati, bez naročite dozvole apostolske stolice, osim za svjedočanstvo ili radi izpovjedi, dà niti vežu taj red biskupske excomunikacije, suspensije il interdikt, salvo in omnibus apostolice sedis mandato [5]). Na temelju tih papinih povlasticah opunovlasti g. 1323. Ladislav biskup pečuvski medju ostalimi i Ivana opata cistercitskoga, da može na svom sudu razpravljat kaptolske stvari i zastupat zagrebački kaptol. Od tuda valjda poteče i onaj laskavi pridjevak k naslovu opatah cistercitskih „Conservator jurium ecclesiæ Zagrabiensis.“

I toj zadaći podpunoma su dorasli opati cistercitski.

(Sliedi konac.)

---

[1]) Marcelović Rkps.

[2]) Ivan Arc. „liber acclavatus.“

[1]) Marcelović Rkps.

*) Sreća mi poslužila, te nadjoh i pečat opatah aistercitskih, a to od opata Ivana iz XIV. stoleća. Pečat je podugulјast, u gotičkom štilu izvajane su tri ulošnice dvie s kraja manje, a u sredini velika. U toj ulošnici stoji sv. Benedikt, lievom drži pastoral, a desnom tikvicu, na okolu pečata urezan je nadpis: S. FRIS. IONIS ABBATIS. MOSTRI. BTE VGIS. M. ZAGRABIÆ.

[2]) Arkiv kapt. fasc. 83. br. 50.

Digitized by Google

Jeruzalemski prvi koncil i papina nepogrešljivost.

(Drugi članak.)

U prvom sam članku dokazao, da na jeruzalemskom koncilu sv. Petar nije onakove vlasti izvršavao, kakovu bi mu htjela pripisati njeka škola i š njom g. Žerjavić. Petrova izreka nebiaše zakon za druge apostole. Nestoji ono, što kaže Passaglia (De prærog. b. Petri p. 201.): solus (Petrus) præfinivit legem de abrogatis mosaicis institutis. Apostoli su u tom imali i izvršavali s Petrom jednaku vlast. Tekst sv. pisma to sam sobom jasno dokazuje, tako da mi se čini, tko nije praeokupiran kurijalnim sustavom, usljed kojega papa sám i jedin ima u svem svu vlast, da drugčije razumjeti nemože. Budi mi ipak dopušteno ovamo metnuti njekoliko izrekah sv. Ivana Zlatoustoga, kojimi će se i ono, što jurve rekoh potvrditi, i ono, što ću reći u ovom članku, razjasniti. Veli taj veliki učitelj crkve govoreć o Pavlu došavšem na jeruzalemski koncil: „Nije došao, da sám što nauči, nego da druge uputi. On bo sám biaše od početka onoga mnienja, koje su iza toga i apostoli utvrdili, da netreba obrezavanja. Budući pako, da jim se (naime judaistom) nije činio dosta vjerodostojan, već su se držali apostolah jeruzalemskih, uzadje, ne da što nauči, nego da uputi protivnike, kako i jeruzalemski apostoli to drže. Tako on od početka vidjaše, što valja, i netrebaše ikakova učitelja, nego što su imali apostoli utvrditi poslje duge razprave, to je on prije razprave, dobivši odsgora, pri sebi držao nepomično.“ (Comment. ep. Gal. c. 1. n. 10.) Zašto je dakle došao Pavao u Jeruzalem: da čuje od Petra zakon, ili gleda njegov paradigma, kako hoće Passaglia? Ta Pavao je prije Petra, primivši s neba, prodikao, da se pogani neimaju obrezavati. Po tom bi prije mogao tko na tu misao doći, da je Petar od Pavla naučio. Sbilja kaže Zlatousti k v. 7. cap. 2. ad Galat., da njeki govore, da nesamo nisu Apostoli Pavla ništa naučili, nego usuprot da je on njih naučio. No odbija Zlatousti takovo mnienje govoreć: „Ja nebih toga rekao. Što bo su oni imali od njega još učiti? ta je svaki od njih bio savršen.“ A naročito da Petar u tom nije bio ništa bolji od drugih, izriče ovako isti sv. otac (Coment. ad Gal. c. 2. v. 7. 8.) k onim riečim sv. Pavla: vidivši da mi je povjereno evangjelje medju pogani, kako Petru medju Židovi. Onaj bo, koji pomože Petru u apostolatu medju židovi, pomože i meni medju pogani — kaže im, veli, da jim je jednak u časti (naime apostolom), te se nesravnjuje s drugim kim, nego baš s načelnikom (coryphæus Petar), tako naznačujuć, da imaju svi jedno te isto dostojanstvo.“ Napokon nije moći ni kraće ni točnije opredieliti onu vlast, koju su na koncilu jeruzalemskom izvršivali apostoli, niti ljepše i jasnije označiti njihov odnošaj medju sobom, neg-li to učini isti Zlatousti in Act. Ap. hom. 33. n. 1. „Ovaj (Jakov apostol) biaše biskup u crkvi Jeruzalemskoj, i za to zadnji govori, te se izpuni ono: Na rieč dviuh ili triuh svjedokah utvrdit će se svaka stvar. . . . . I mudro se je uradilo, da poslje Petra i Pavla, koji su iz Jeruzalema odilazili, ustane ovaj, koji je Jeruzalemce naučao, a nije bio od onih odvisan, niti opet njihovoj izreci protivan. Dakle na ovom koncilu imali su apostoli dati jednoglasno svjedočanstvo nauku Isusovu, što ga je prvi Pavao medju narodi prodikao. Petar je tu bio prvi svjedok, no ne sám, jer za podpuno svjedočanstvo treba po zakonu tri ili najmanje dva svjedoka, dakle je drugi svjedočio Pavao, a treći Jakov. Isto su svjedočili, al samostalno neodvisno. Nije veli Zlatousti u tom Jakov bio odvisan ni od Petra. Usljed toga jednoglasnoga svjedočanstva „napokon, kaže Zlatousti, iznese se zajednička odluka — commune dogma profertur.“ Svatko vidi, da taj veliki učitelj crkve nije ni iz daleka onoga vidio na jeruzalemskom koncilu, što hoće danas da vide njeki bogoslovi.

Utvrdiv tako svoje mnienje glede jeruzalemskoga koncila riečmi velikoga Zlatoustoga, slobodnije prelazim na pitanje: što iz koncila jeruzalemskoga sbilja sliedi za nauk o najvišjem i zadnjem sudu papinu, a iz toga za nauk o papinoj nepogrešljivosti?

Ako nije Petar sám i jedin izvršavao najvišji sud u vjeri, nego s njim zajedno samostalnom te istom vlasti i ostali apostoli; budući da su biskupi nasljednici apostolski, ko što je papa nasljednik Petrov, naravni je izvod: da niti papa sám bez biskupah nebi imao izvršavati najvišji i zadnji sud. To će pokrepiti sljedeća promatranja, sve na čvrstom temelju sv. pisma, naročito jeruzalemskoga koncila.

Predstavimo si u kratko, što se je ondje sbilo. Apostol Pavao učio je medju narodi, naročito u Antiokiji, da se pogani neimaju obrezavati. Protivno su tvrdili njeki židovi kršćani, pozivajuć se na Petra i druge apostole. Odtale nastala u crkvi velika smutnja, i živa pogibelj da kršćani nežidovi neodpadnu, te se zaprieči u obće obraćenje poganah. Kako se je tu moglo pomoći? Nikako ni bolje ni ljepše, van ako se konštatira, da svi apostoli uče jedno te isto. A baš to je htio i duh sv., jer kaže izrikom sv. Pavao Gal. 2, 2. „da je uzašao u Jeruzalem usljed objave (božje, učinjene mu napose).“ Tu se konštatirala najprije medju apostoli jedinost te istovjetnost nauka Gal. 2, 2. 6. 9., zatim se je to izjavilo javno pred svom crkvom: Petar i Jakov govorili su isto što i Pavao. Učinjena je po tom zajednička odluka, i sva crkva primila je nepomično pravilo svojoj vjeri. Iz toga sliedi bjelodano:

1. Da je bilo slučaja, gdje niti vas ugled velikoga apostola Pavla, učitelja sjegurno nepogrešljiva, te čudotvorca nije doticao, da se izključi kriv nauk, te vjera utvrdi. Nije se činio, kako veli gori Zlatousti, njekim dosta vjerodostojan, jer su držali, da je nauk Isusov drugačije, da drugačije uče Apostoli u Jeruzalemu.

Digitized by Google

Onaj odrešiti apostol, koji kaže Gal. 1, 8. „ma da i mi ili angjeo s neba naviesti vam drugo evangjelje, nego-li ga naviestismo — anathema“ nije mislio, da je tu mjesta izobćenju, pa mu je i odkrio Gospodin, da je on i za takov slučaj providio: poslao ga je u Jeruzalem, da se sastane koncil. Na tom koncilu je sasvim bogoduho ono riešeno, čega sám Pavao bez razkinuća nebi bio riešio.

Kad jedan čovjek sám makar bio sv. Pavao nemože konačno riešiti kakove razpre; nesliedi-li iz toga naravno: da jedan jedin čovjek nemože biti najvišji i zadnji sudac u vjeri? Kad je pako Isus sam izrično pokazao to sudište, koje može medju vjernici riešiti podpuno svaku razpru, t. j. koncil apostolski: tko može o tom samo dvojiti, da nije ovo, i ovo sámo, najvišje i zadnje? Ili nemože morda papin nauk ili sud s kakova mu drago razloga činiti se sumnjiv, ne dosta vjerodostojan? Ako se moglo dogoditi Pavlu, neznam zašto ne i nasljedniku apostola Petra. Toga je bilo u historiji sbilja njekoliko putah; a danas, da se dogodi, uzamši, da je papa sám bez ostalih najvišji i zadnji sudac: kako će se tomu pomoći? Ja nebih znao.

2. Apostoli su na koncilu tako bili sudci, što su bili od Krista postavljeni opunovlašćeni svjedoci. Kano takove kaže jih jasno gori Zlatousti. Sbilja Isus im je vas poklad svojega božanskoga nauka povjerio. On je svim rekao: da naučaju sve narode. Kad se je o tom radilo, odlučiti auktoritativno, je-li je ovo ili ono nauk Isusov? što su imali odgovoriti, van ono što su sámi čuli i vidjeli, a ništa po pukoj svojoj volji i domisli, t. j. oni su imali biti prije svega svjedoci. „Što biaše od početka, veli sv. Ivan 1. list. 1, 1—2., što smo čuli, što smo gledali očima svojima, što smo uvidjeli, i što su pipale ruke naše o slovu života; i život se očitova, i vidismo, i svjedočimo i navještujemo Vam život vječni.“ Njihovo svjedočanstvo bilo je zakon vjere, i kad se je njim kakova razpra o vjeri dokinula, sudačka odluka.

Neima dvojbe kod bogoslovah da su svi apostoli, kako svjedoci i učitelji, isto tako bili i sudci u vjeri. Zato se čudim, kako je g. dr. Žerjavić, pošto je sve apostole priznao nepogrešljivimi učitelji, prelazeć na pitanje ob učiteljskom sudištu (kako ga on zove) najedanput na str. 9. jedino glavu crkve, samu po sebi bez ostaloga učiteljskoga tiela, učinio sudcem i tumačem nepogrešljivim nauka Isusova, tako da moraš hoćeš nećeš pomisliti, da ostali apostoli ili neimaju nikakve sudbene vlasti, ili ako imaju, da nisu nego samo podredjeni sudci.

No apostoli nisu samo sbilja sudci, već su sudci prvoga i najvišjega reda, kano Petar. Oni su svi neposredni svjedoci nauku Isusovu, isto tako treba da su i prvi nepodredjeni sudci. Nebudući Petru podredjeni glede svjedočanstva, nisu ni glede sudačtva. To je jasno gore rekao i Zlatousti za sv. Jakova. Ako su pako jednaki, onda je naravno, da najvišji i zadnji sud u vjeri nemože biti nego jednoglasje svih kompetentnih sudacah, ko što je najvišje jamstvo istine jednoglasje svih medju sobom neodvisnih a vjerodostojnih svjedokah. Od toga nemože biti nikamo priziva.

Što valja za Petra i apostole, to isto valja za papu i biskupe, budući ovi nasljednici apostolom, ko što onaj sv. Petru.

3. Kaže gori Zlatousti, da se Pavao sám njekim nije činio dosta vjerodostojan, s toga da se biaše sastao apostolski koncil. To nas sjeća na sám temelj, na kojem se osniva crkva, a taj je temelj vjera, ne objektivna samo nego i subjektivna. Ova božja država neosniva se na sili, ili na pravu zaštićenu silom. Ako se dakle osniva na vjeri, mora i vjera imati svoga jamstva. A koje je to? Nije sila; jer na vjeru nemožeš siliti, nego samo nagovarati, upućivati. Zato, kad se ovdje radi o najvišjoj učiteljskoj ili sudbenoj vlasti, nesmiješ imati pred očima absolutnu vladavinu jednoga samodržca. Kakvo dakle jamstvo? Gospodin, da mu ljudi ljaglje vjeruju, činio je čudesa; to isto i njegovi apostoli. No s istoga uzroka nije uzimao svomu nauku samo jednoga svjedoka, ili samo dva ili tri, što je medj ljudmi dosta za utvrditi svaku stvar, on ih je uzeo dvanaest. Za što? Zato, jer je narav ljudska taka, da laglje vjeruje Petru i Pavlu, nego jedinomu Pavlu; a čim ima više vjerodostojnih a medju sobom neodvisnih svjedokah, tim se čovjek laglje podvrgava. To je jeruzalemski koncil osobito jasno pokazao.

I danas je temelj crkvi isti, i narav ljudska ista. Ali danas je vjera manja, nego-li morda ikada, tako, da bismo si željeli, da se svidi Gospodinu opet ponoviti čudesa prvih vremenah. Nadalje što se tiče vlasti sudačke u današnjih državah, sudovi su kolegijalni, pa u važnijih stvarih nezadovoljavaju se ljudi s presudom jednoga suda, oni traže suglasje barem dvijuh inštancijah. Kako će danas za podpuno jamstvo vjeri biti dosta jedan jedini svjedok, jedan jedini sudac?! U apostolska vremena nebiaše dosta; a sada poslje 18 vjekovah da bude? Ako pako papa sám bez sudjelovanja ostalih biskupah može svaku dvojbu u vjeri riešiti, bila kakva mu drago, onda je dosta jedan svjedok, i jedan jedincati sudac!

4. Gledeć na jeruzalemski koncil valja priznati, da ako jednodušna sentencija apostolska i jest najvišji i zadnji sud, da je ipak takav sud izvanredan, jer mu je izvanredna i potreba. Zar nije sv. Pavao sam nijednoga pitanja o vjeri riešio bez drugih apostolah? I u Korintu biaše nastao sličan razdor kano u Antiokoji, pak se nije sazvao koncil (1. Kor. 1, 12.). Ne ondje je dostao ugled apostolov. Ali kad se crkva Isusova razdire, a nemože tu pomoći ugled pojedinoga nesamo biskupa, nego ni pape, onda je vrieme, da se čuje sud ovoga najvišjega sudišta, bilo da se sazove obćeniti sabor, bilo da se drugčije konštatira suglasje apostolskoga učiteljstva.

Digitized by Google

Iz toga sliedi, da tvrdeć, da papa sám nije absolutno najvišji i zadnji sudac u vjeri, neničem, da on nije regularno i u običnijih pitanjih najvišji i zadnji sudac. Pravo je dakle, da je de regula zabranjeno, osobito pojedincem, appellirati od pape na koncil; pravo je takodjer da pape zahtievaju svojim dekretom podpunu podložnost, makar se i nezna, da-li uza to pristaje sva crkva ili ne. Da i papa slučajno u takovu dekretu pofali, tim se crkva neće uvesti u bludnju (jer papa nije sám sve); nit će onaj, koji se iskreno podloži zakonitomu si poglavaru, makar ovaj i pogrešio, za to izgubiti spasenje.

5. To što sam dosada razvio na temelju sv. pisma, to čini mi se, potvrdjuje podpuno život devetnaeststogodišnje crkve Isusove. U njezinoj kolievci uznemiravali su nju jurve krivi nauci: što pojedini biskupi, što koncilija, što pape, što i pojedini pisci biahu dovoljni, da se ta kuga odbije od stada Isusova. Arijeva bezbožnost zahvatila je bila mnoge crkve i biskupe, pogibelj biaše golema, no savladao ju je prvi ekumenički sabor. Tako su svi iztočni sabori sazvani, i spasili nam od raznih višeputih silom podupiranih bludnjah čist i neokrnjen nauk Isusov. Nesmije se tajiti, već se ima jasno glasati, da je rimskoj stolici bila u ovih saborih odlična čest, da je ona obično svojim sudom preticala, ko što Petar na koncilu jeruzalemskom, i uz nju, da se je kùpilo sve, što je izpoviedalo pravu vjeru, i tako se utvrdila vjera i crkva ujedinila.

Sasvim tim nije papa sám bez ostalih izvršavao najvišji sud. Biskupi su dali neodvisno svoje svjedočanstvo, i papa svoje; tim je jasno bilo, da u njihovoj suglasnosti čuje se suglasnost svih apostolah, i u njoj čist nepokvaren nauk Isusov. Da su govorili skroz neodvisno samostalno, makar je papa jur bio izrekao svoj sud, to se vidi n. pr. jasno u 8. sjednici VI. ekumenskoga sbora. Papa Agathon, i ne samo on, već s njim sva zapadna crkva definirao je nauk crkve proti Monotheletom, i zahtievao dosljedno, da iztočna crkva to naprosto prizna. Prizna ona, al prije uputivši se, da papa i zapadnjaci uče pravovjerno: učinili su iztragu, sudili, odobrili i prihvatili za to, jer se sámi osvjedočiše, da je tako istina. Ako su otci znali uzkliknuti: da je Petar govorio na usta Leonova ili Agathonova, to nisu učinili a priori, neg poslje točna izpitivanja: zašto nisu rekli, da je Petar govorio na usta Honorijeva? To neka izvole oni promisliti, koji se za takove tekste hvataju te iz njih, Bog zna što ove ne, dokazuju.

Al i iz toga se vidi, da je obćeniti koncil višji sudac, nego-li papa sám, što se odluke generalnih sinodah nisu nikad nigdje više presudjivale, nego se uzimale za nepobitno pravilo vjere, što nije tako bilo glede odlukah papinih.

Ako je tako, kako sam razložio, onda je jasno da papa sám bez ostaloga biskupstva nije najvišji i zadnji sudac; već da je to obćeniti koncil, ili u obće suglasje cieloga biskupstva skupa s papom. I tako jeruzalemski koncil nedokazuje ono, što hotjaše g. Žerjavić, nego baš protivno.

Dr. J. Pouilović.

Viestnik.

Zagreb. Čitamo, da je sv. otac na prošnju ugarskoga episkopata apost. breveom od 6. svibnja dozvolio: da po toj zemlji u Subotu kroz svu godinu ima prestati post (t. j. valjda nemrsitba, abstinencija), u Petak pako da se slobodno začinja svake vrsti mrsom. Knez prabiskup proglasio je taj ap. breve pastirskom poslanicom. Je-li se tu razumieva i crkvena pokrajina hrvatsko-slavonska? Ako ne, bez dvojbe će i naši crkveni glavari obratiti se s istom prošnjom. Razlozi ugarski i hrvatski posve su jednaki.

— Službeno nije jošte proglašeno, ali je nad svaku dvojbu, da je za nadbiskupa zagrebačkoga jurve imenovan naslovni duvnanski biskup i opat s realnom opatijom, bivši temišvarski župnik Mihailović (ime krstno čujemo da mu je Josip). On je jurve rekao pred nuncijem vjeroizpovied, položio zakletvu u ruke nj. veličanstva, i u Rimu je zaiskano potvrdjenje što prije sredstvom brevea. Medjuto biti će to potvrdjenje (præconisatio) ne breveom, nego redovito proglašeno u konsistoriju, koj ima biti skoro, morda već ovoga mjeseca.

— Tielovsku procesiju vodi preč. g. opat kanonik Janko Pavlešić.

— Nadalje javiše pouzdanicu preuzv. g. biskupu J. J. Strossmajeru kotari križevački i erdevički (dj. bisk.).

— „Agr. Ztg." od utorka namienila je hrvatskomu kleru, praznoj stolici, Strossmajerovu i Mihailovićevu imenu, agitacijam, svemu i ostalomu uvodni članak, koj valja da boljma promislimo i prosudimo, pak i hoćemo prvi put.

Ugarska. Posao ugarske autonomije crkvene zapinje sve do sada ponešto o mlitavosti katolikah, ob okolovštini, jer biskupi borave u Rimu na saboru, ali čini se, ponešto takodjer zato, jer joj vlada nije prijatna. Barem se „Magy. állam" mora po neki način groziti vladi, kad za daleke buduće izbore piše ovako: „Katolici, pokle minu jošte dvie godine, i bude se spremalo za nove izbore, biti će s vladom sadašnjom i Deakovom strankom posve na čistu. Ili će ona stvar katoličke autonomije podupirati tako, da joj za njezinu pravednu ćut budemo morali biti zahvalni ter će tada katolici držati s njom složno; ili će se opet osvjedočiti, da joj niti Ghyczi niti Tisza nemogu ljućih zadati ranah, pak za taj slučaj ostati će jim prost put vlastita pomaganja i sami se pomoći tako, da za nove izbore na osnovu vlastita svoga programa, koj bi se dotle imao sastaviti, glasuje samo za ljude svoje katoličke stranke" — Glavna katol. skupština držana 24.

Digitized by Google

travnja u Komoranu razpisala je na sve ugarske katolike proziv. Kaže se u tom prozivu, da je došlo vrieme ter se katolici moraju složiti i za autonomiju katoličke crkve tako zauzeti: da za crkvene i školske poslove bude onolika sloboda, kolika i drugim u zemlji crkvam, a bude snažno i odlučno uzbijeno svako sumnjičenje, suženje i sramoćenje naše crkve i katoličkih zavodah. Kao vremenu primjereno i potrebito sredstvo za istu svrhu kaže se da valja dizati u središtih katoličkih izbornih kotarah katol. družbe i čitaonice. — Za prenos kostih ministra predsjednika od god. 1848. Bačana Ludovika, iz franciškanske u obiteljsku raku na groblje 9. lipnja spremile se bile velike svečanosti i sretno minuše. Knez prabiskup odredio je za taj čin pismom iz Rima u svoje ime biskupa subotištanskoga Szabova. Kako je poznato, ministar Ludovik Bačan bio je na vješala obsudjen, nego si sam obrezao vrat, ter ga pravo moraše ustrieliti; a sada, prem ugarska vlada tumači to kano očitovanje domorodne ćuti, pram čovjeku koj za ničim drugim nije išao, van za zakonom i redom, kakov je sad zakletvom kraljevom utvrdjen, smatra to ipak svaki Ugrin i vas ostali sviet za golemu političku demonstraciju.

Gradac. List „Freiheit" donio je u br. 30. od 1. svibnja članak s naslovom: „Römische Agitationsmittel", te na najoštriji način izšibao proglas na kršćane ugarske u Matri, što ga je izdala nadbiskupska licejska tiskarna u Jegru. Državno odvjetničtvo našlo je u tom članku prekršaj bunjenja proti katoličkomu svećenstvu i zahtievalo s toga sudbeni postupak, makar i nije dalo list zaplieniti. Gradački zemaljski sud kano sud štamparski pod predsjedanjem dvorskoga savjetnika Kautznera odbio je medjutim štamparsku tužbu kano nerazložitu. Razlozi, s kojih je odbio, vriedno je, da se čuju na daleko; iz tih je razlogah očito, kako ima jošte u Austriji sudacah, kojim je uvjerenje njihovo sveto. Medju razlozi ima ovaj: „C. kr. državno odvjetničtvo nazire u okrivljenom članku učin §. 302. kaznenoga zakonika, jer se njim kuša buniti proti „svemu kolikomu katoličkomu svećenstvu" kano „glumačkoj kakovoj četi, koja jur osamnaest stoljećah baja o ljubavi i spasu." Svećenici nazivlju se „ovlaštene varalice puka", koje iz glupo ti ljudske vade korist. Valja priznati, da je način taj pisanja veoma krupan, ali zemaljski sud nemože ipak da nadje tude učin spomenutoga prekršaja, jer, kako se iz svega članka vidi, nije on naperen proti svemu kolikomu katoličkomu svećenstvu, nego, kako se odmah u prvom odsjeku veli, samo proti strani ježuvitskoj. Uzamši da u okrivljenom članku na ogled navedena mjesta iz jegarskoga spisa nisu izkrivljena, mora se dopustiti, da se huškanja, kojimi se smiera na židove pogledom na izbor zastupnikah, što s vjerom i vjerozakonom svakako ni najmanje neima posla, šibaju po pravu, jer je doista žalostno, gdje se svaki dan mora izkusiti, kako stranka neka pod izlikom, da je vjerozakon u pogibelji, nastoji raditi proti državnim uredbam i sankcioniranim zakonom, smierajućim samo na boljak narodah, za sebične svrhe svoje agitovati i vierni puk mjesto da prosvieti, samo zavodi u bludnje gleđe dobro namjeravanih naredabah. Ta i austrijska vlada našla se je prinukanom pismom na svoga zastupnika u Rimu prosvjedovati proti zamašaju koncilskih zaključakah, ako bi se njimi državne uredbe u Austriji imale promieniti; kako bi se tada kaznenim postupkom udariti imalo na članak novinski, komu je očiti smier taj, da nepozvano pačanje stranke, koja za državne zakone stranom neće da znade, stranom jim se opire, da se neuvedu u državni život, označi onakovim, kakovim se u istinu i ukazuje." Tako piše „N. Fr. Pr."; nu i mi u toj odluci imamo svoj dokaz, kakovih u Austriji ima sudacah.

Austrija. „Volksfreund" povodom novih izborah za sabore i skupni sabor spočitava, za što, kad se hoće stranke smiriti i pomiriti, za kakovu katoličku stranku u Austriji niti nepita?! Razpravljeno je to pitanje mnogi put, i pokazalo se, da je svemu samo mlitavost katolička kriva. Pogledajmo, veli isti list, u Francezku! Pred plebiscitom mora ministar predsjednik Ollivier sporazumiti se s vodjami katoličke stranke, pak se napram stranki takodjer stanovitom pogodbom i zavezati. Svjedoči to takodjer držanje novoga ministra predsjednika Gramonta napram obć. saboru. U Austriji pako traži se sporazumiti i složiti sa svim svietom, samo ne s kat. crkvi viernom strankom. — Nego ako i nije kako bi moglo biti, opet je puno bolje nego je nedavna bilo. Kat. družbe rastu i jačaju i sve jači nad liberalnimi preuzimaju mah. Svjedoči to sljedeći slučaj. U gornjoj Austriji, gdje je liberalizam naproti tvrdom biskupu okolo bahtio, bila 29. svibnja u Leonstein sazvana liberalačka skupština, nu prem je bila došla množina liberalacah takodjer iz susjedne Štajerske, došla je po dogovoru tolika sila katoličke vierne crkvi stranke, da je liberalnu zašutkala ter se ona razići morala. — Bečko gradsko vieće luduje i ove godine puno porad procesijah — nemogu liberalci gledati, da kroz ulice gradske svečanim redom prolaze povorke Bogu se moleće. U sjednici dne 28. pr. mj. stavio se na zeleni stol gradske viećnice predlog: „Neka vieće naredi, da barem prosnih danah procesije budu stegnute na prostor crkve." Razlozi: „Na procesiju neide jezgra pučanstva, a prati ju jedino povorka bezposlenih babah, koje nipošto nisu vlastne zatvarati i priečiti obćenje priestolnomu gradu." „Po zakonu nitko nesmie biti silovan na kakov vierski čin, dosljedno niti na posljedice čina, po čemu na stotine tisućah nekatolikah treba dobro paziti." „Sama vjera tim ništa nedobiva, ako ceremonija ulicam, a ulice ceremonijam smetaju." Nego kat. listovi nepropustiše gradskomu vieću razbrojiti bečko pučanstvo ter pokazaše, da je nekatoličkoga pučanstva samo devetina (20 tis. protest. i 40 tis. židovah), što

Digitized by Google

se napram 545.000 katolikah gubi, i na što bi se takodjer imalo paziti. Što pako neide na procesiju bogatija gospoština, neka bi barem dopustila da joj dobar primjer sa starimi babami pokaže sirotinja. — Zabrinuto je takodjer vieće i za tielovsku procesiju, ter za dobe više, neka škole nebi išle, već ako će djeca s roditelji.

Beč. Muž neki bio nedavno u Beču i opisuje nabožan život u Beču evo ovako: Prije nego-li odem iz Beča, što sam ga poslje mnogo godinah opet jednom vidio, hoću da Vam javim, kako sam mnogo dobra i liepa u Beču vidio i našao, čemu se nisam bio nadao. Makar Vam glasilo nevjerojatno, u svakojako ozloglašenom Beču osjećao sam se često pobudjenim na dobro. Nisam imao dakako niti volje niti kada da idem u kazališta i druge takove prostorije ili zabavišta, već sam volio ići u prilično mnoge crkve, a u starodavnom hramu sv. Stjepana bio sam dosta često, koliko su mi naime nuždni poslovi za kratka boravljenja moga dopustili. Što sam dakle u hramovih božjih vidio i čuo, u svem me je veoma zadovoljilo. Prem da sam boravio u Beču na same djelatnike, našao sam ipak većinu crkvah jur za rana jutra, pak na večer sve dok crkve ostaju otvorene, prilično a gdjekoje baš jako pune. U svakoj većoj crkvi, bilo je svaki dan izpovjednikah *). Zajednička javna molitva očenaša, čisla itd. obavlja se pobudnom jasnoćom i pobožnosti, skora svaka crkva imala je osobitom ljubavi ukrašen svibanjski oltar, a pod večer obavila se ili svaki dan ili nekoliko putih na tjedan kratkim govorom, pjevanjem i liepimi molitvami pobožnost svibanjska a pobožna puka vazda dosta. Kao što svagda, tako sam i kod te pobožnosti opazio veoma pobudno ponašanje i svesrdnu bogoljubnost, a osobah svakoga staleža, dobe i spola. Prigovara se da Stjepanov hram služi kano prolaz. To je istina, ali budući željan vidjeti prolaznike kako se vladaju, vidio sam na radost svoju. da se tu prolazi sasma čedno, pače kadšto puno dostojno i pobožno. Veći dio prolaznikah došav do sredine crkve stane malko, nakloni se i pomoli. U kratko: u crkvah bečkih vidi se s utjehom, da taj vanrednom brzinom povećavajući se gorostasni grad ima jošte dobro katoličko pučanstvo. Nije pošlo za rukom niti žtampí niti drugomu proti vjeri i čudoredju naperenu rovarstvu oteti Beču katolički njegov značaj. Taj Beč valja da ima baš valjano svećenstvo, koje uz sve tolike i silne zapreke negubi ni srca ni strpljivosti, već uzprkos svemu djeluje revno i neumorno u svom sv. zvanju.

*) In magnis civitatibus, tako naredjuje bečka pokrajinska sinoda od g. 1858. (Tit. 3. cp. 7) — et ubi Episcopo visum fuerit, etiam in aliis locis populo frequentioribus quando Parochus duos saltem laborum socios habet, quotidie prima incipiente Missa, sabbato praeterea et in festorum dierum vigiliis sub ipsa officii vespertini initia sacerdos tribunal sacrum ingrediatur ad confessiones excipiendas accinctus. Quum plissimus Jesus tanta nos omnes patientia in sanctissimo Eucharistiae mysterio exspectet, dignum est, ut ministro ejus grave non sit, gratiae reparationem quaerentibus aliquam moram impendere. Tu naredbu savjestno vrši svećenstvo bečko.

Rim. Na koncu izložbe umjetninah probesjedi sv. otac ovo: „Nemegu odoljeti, da podpuno zadovoljstvo svoje neizjavim, pak zahvalit mi je svim onim, koji su ili iz daleke daljine ili iz Rima doprinieli k tomu, da glasovit samostan ovaj, gdje se je ima tomu više mjesecih mjesto vjekovita mučanja redovnikah nastanio glasan izraz udivljenja, sklada i povladjivanja, proizvodi umjetnosti i obrta izkite. . Sve to dokazuje, kako je netemeljita tvrdnja, da je papinska vlada neprijateljica napredku. Pače mi ljubimo družtveni napredak, u koliko je istinit i koristan, i dokazali smo to u malenom svom prostoru množinom činah. Ima u nas željeznicah, brzojavah i drugih izumah duha ljudskoga. U nas se sveučilišta obogaćuju observatoriji i znanstvenimi kabineti, nove se stolice učiteljske podižu, nova se obrazovala umnažaju. Drugačije i nije moguće; ta crkva je i sada, kako je i prije bila, majka liepih umjetnostih. Ona razpaljuje baklju znanja i umienja, ali u naše se doba radi oteti joj to iz rukuh. Nepomična je crkva tada, kada sviet hoće da prevrne načela istine i pravde. Njezinim se apoštolom reklo: Idite i naučajte, te ona čuva nepokvaren nauk, što joj ga predao Isus Hrist; taj se nauk nemože da promieni budući uviek isti jučer i danas i do vieka. Ali napredku u krieposti ćudoredju, znanosti, umjetnosti, obrtu neprotivi se ona ni malo, pače pozdravlja ga, blagoslivlje i promiče sve dalje.

* Prolom oblaka opustošio je u Erdeljskoj mjesta Schässburg i Brun poplavom Kokela. Kako „Siebenbürger Wochenblatt“ javlja, vade se ljudska tjelesa iz vode na cielom prostoru 4 sata dugom sve do Gross-Alischa, a druga izbacuje sama voda na obalu. 14. p. m. izvadiše u Schässburgu 14 lješinah, a u Weitzkirchu 100. Dosele zna se da je poplava podavila do 300 ljudih, a kućah porušila preko 70, kojim se sada ni za mjesto nezna. Mrtva tjelesa strašno su osakaćena i sgnječena pod teretom i ruševinami krovovah i kućah. Kako druga viest od 16. p. m. javlja, ima tu i više još porušenih kućah i mrtvih tjelesah.

(*Književtvo*) Izašao je 1. broj poučnoga, gospodarskoga i političnoga lista hrvatskoga „Naša Sloga“, što ga u Trstu tiskom austr. Loyda uredjuje i izdaje g. A. Karabaić. „Naša Sloga“ izlaziti će 1. i 16. svakog mjeseca, a ciena je do konca ove godine 1 f. a za seljane 20 nč. Namjena kaže se sama: raditi oko prosvjete i napredka istarskih Hrvatah, a odbijati tudji živalj. „Sloga“ istarska, pak Antunovićeve „Bunjevačke i Sokačke Novine“ u Koloči liepa su dva pojava na granicah narodnosti naše, kojim obima dao Bog obilata roda.

Izjava. Povodom dopisa iz stubičkoga kotara u predzadnjem broju ovoga lista i odgovora nanj u posljednjem broju dužan sam izjaviti, da me je preč. duhovni stol pripisom od 30. travnja prošle godine pozvao, neka sastavim evangjelistar; koji mi pripis dodje u ruke 22. svibnja. Kako su onda već blizu bili izpiti i po tom nastali školski praznici, nemogoh mnogo raditi oko evangjelistara sve do početka listopada; nu tada latih se posla svojski, te predadoh radnju već 22. studenoga preč. duhovnomu stolu na censuru.

U Zagrebu 13. lipnja 1870.

Dr. Franjo Ivekovič.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Koncil.

Synopsis Animadversionum.

Spomenusmo, kako je k osnovi članka o nepogrešljivosti rimskoga pape 139 otacah za i proti nauku zabilježilo primjetbu, pak sada evo najtežjih očitovanjah sa strane protivnikah.

Nr. 22. Pag. 58. Alius 1) desiderat valde ut non tractetur haec de infallibilitate quaestio in Concilio.

2) ut antequam de ipsa infallibilitate fieret sermo, inquireretur de opportunitate; non quidem numerando, sed ponderando suffragia eo sensu quod ratio potior haberetur de iis episcopis, qui multa reformidanda haberent pro suis subditis, v. g. Anglis, Germanis, Gallis, Americanis, quam eorum quibus haec definitio nullum impedimentum afferet ut v. g. Episcopis Sinarum, Oceaniae etc.

3) Quaestio tanti momenti et tantae difficultatis, intra breve tempus decem dierum sufficienter tractari non potest. Quare longam in Concilio disputationem postulabit, quam concedendam non dubitat Ju. Praesul.

4) Excutiuntur probationes in schemate allatae ad adstruendam infallibalitatem Romani Pontificis.

Prima est professio fidei a Graecis edita in Concilio Lugdunensi II. Verum haec professio fidei non est edita a Concilio, sed facta a Clemente IV et a Graecis recitata coram Concilio quod sese passive habuit.

Praeterea nihil in illa formula favet doctrinae de infallibilitate. Dicitur ibi non de Pontifice sed de Sancta Romana Ecclesia quod „sicut prae caeteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri.“ Nam haec verba primatum quidem, non supremam auctoritatem in fide independenter ab episcoporum concursu statuunt.

Insuper notentur verba: *sicut prae caeteris .... sic et* si quae etc. Unde sensus est sicut *prae caeteris* defendere fidem, sic et illam prae caeteris definire debet — *prae* caeteris autem non idem est ac *seorsim independentur* ab aliis.

Tandem agitur de *Sede Romana*, non de *Romani Pontificis* persona.....

5) De formula Hormisdae, admissa authenticitate omnium eius partium, quae tamen in controversiam vocatur a multis, nihil ex illa ad rem praesentem conficitur; nam primo agitur de Romana Sede, non de Romano Pontifice. Secundo, enunciatur simplex factum non errasse Sanctam Sedem, quod verum esset etiam si errasset unus aut alter pontifex in definienda fide.

6) Verba Christi *Tu es Petrus .... Et portae inferi non praevalebunt adversus eam* — adversus eam, id est *Ecclesiam* non: *petram.* Promittitur ergo soli Ecclesiae stabilitas inconcussa: quae non vocatur in discrimen etiamsi erret Pontifex; ipsi enim *resisteret Romana Ecclesia; resisteret universalis Ecclesia; resisteret episcoporum invincibilis fides;* et sic error mox penitus excluderetur. — Nam Ecclesia habet pro fundamento non tantum Petrum, sed primario Christum, et secundario Apostolos *in suis successoribus semper viventes.* — Nunquam quidem deficiet successio Pontificum Petro succedentium in Sede Romana; quodsi unus cadat, *statim per ipsam suam Sedem, per universalem Ecclesiam, adunato si opus esset Concilio, vel monitus corrigeretur, vel si contumax fieret, amoveretur.*

7) *Ego rogavi pro te* .... Haec verba ad solum Petrum et non ad Successores spectant, et quidem ad solam eius fidem internam in tempore passionis.

8) In formula definitionis sunt *evidentissima vitia* et sequuntur *formidanda pericula.* Nam formula non determinat conditiones infallibilitatis. Quibusnam signis sciemus utrum Papa fungatur munere doctoris: Per bullam, per breve, in allocutionibus etc. Nec elarior per incisum: *cum pro auctoritate definit.* Eadem est difficultas.

Cum definit quid ab universa Ecclesia in rebus fidei et morum tenendum sit. Cur *ab universa Ecclesia?* Potest ne fieri decretum fidei pro una parte fidelium? Quid *res morum?* Sunt res morales revelatae, aliae evidentes, aliae obscurae, quae ad solam philosophiam pertinent. Ubinam cessabit infallibilitas Pontificis?

Quoad obiectum: *ad idem obiectum ad quod infallibilitas Ecclesiae extenditur.* Haec sunt vaga nimis; sicut est vagum obiectum infallibilitatis Ecclesiae in Cap. IX. Concedere ita indefinite infallibilitatem Romano Pontifici est quid periculi plenum, nam poterit, admissa tali definitione statuere de dominio temporali, de eius mensura, de potestate deponendi reges, de usu coercendi haereticos etc.

9) Exinde infallibilitas promissa corpori pastorum et quae non potest exerceri sine magna deliberatione, inutilis evadet si Pontifici eadem tribuatur, qui possit uno verbo omnes lites de fide componere; ***sine tantis cautionibus per suam voluntatem et iudicium: et nonnunquam in materiis forsan, de quibus ambigi poterit utrum ad hoc se protendat necne privilegium infallibilitatis. Quot inde et quanta Ecclesiae et pasi Christianae reipublicae pericula emergere possint, nemo non videt.***

Digitized by Google

10) Praeterea modus dicendi schematis supponit existere in ecclesia duplicem infallibilitatem: ipsius Ecclesiae et Romani Pontificis. Quod est absurdum et inauditum. Unica illa est. Unde si tribuatur Pontifici, Episcopi etiam in Conciliis *infallibilitatem passivam*, nullo vero modo *activam* habent. Unde non iam dicenda est *infallibilitas Ecclesiae* sed *Papae*.

11) Tandem si definiatur infallibilitas personalis, eo ipso definitur in globo quidquid per diplomata apostolica huc usque definitum est. Hoc autem Concilium non potest facere nisi praemittat omnium illorum examen.

Compendio: 1) Non demonstratur privilegium personale infallibilitatis Romani Pontificis. 2) Non determinantur conditiones et extensio eius, in quibus sunt gravissima pericula. 3) Praemitti debet definitioni examen omnium diplomatum apostolicorum circa fidem et mores. (Francez — po svoj prilici Dupanloup).

Nr. 4. Pag. 16. Reverendissimus Pater qui quarto loco est, ex conscientiae suae persuasione et quidem pro bono universalis Ecclesiae compellitur ad talem definitionem omnimodo dissuadendam hisce ex causis:

a) Quia eiusmodi definitio inutilis est, quoniam in praxi ab ecclesia usitata nihil immutatur aut melioratur, quum S. Sedis Apostolicae decretis et definitionibus in rebus fidei et morum huc usque omnimoda et sincera obedientia incunctanter fuerit prestita, quae quidem obedientia non fuit unquam maior aut pronior quam praesenti tempore, quo, sicut antea forsan nunquam, omnes totius orbis episcopi cum S. Sede Apostolica, quam firmiter fideliterque amplectuntur, intime sunt coniuncti.

b) quia, eiusmodi definitio est nociva, quippe quae in omnibus fere terris et dioecesibus adeo iam excitaverit animos atque commoverit, ut plurimorum fidelium a Sancta Ecclesia catholica defectio vehementer sit timenda. Sanctae vero matris Ecclesiae quae unamquamque animam diligit, sicut mater filiam unigenitum, id etiam occumbit officii, ut talia pericula quamdiu fieri potest, caveat, imminentia vero declinet.

c) quia eiusmodi definitione innumera Christifidelium corda Sanctissimo Patri, quem hucusque flagranti prorsus amplectebantur amore, alienantur, quorum si erga S. Ecclesiam confidentia concussa fuerit, conatibus periculosis patriarchales nationalesve inducendi et instituendi Ecclesias (qui etiam proh dolor! in *theologorum quorundam* deliciis sunt et desideriis) nova praebentur fomenta.

d) quia per eiusmodi definitionem iis, qui opinantur vel potius somniantur, in Ecclesia catholica omnium fidelium mentes quasi catenis iacere vinctas omnemque inquirendi libertatem penitus supprimi, id quod protestantes necnon catholici quidam non bene contenti tam libenter solent columniari, nova praestatur novarum querelarum causa et materia.

e) quia per eiusmodi definitionem acatholicis, inter quos haud pauci iique optimi hisce praesertim temporibus firmum fidei fundamentum desiderant, ad Ecclesiam reditus, redditur difficilis, immo impossibilis.

f) quia per eiusmodi definitionem Orientales uniti multifariis iisque delicatis traduntur seductionibus, quibus timendum est ne ad deficiendum ab Ecclesia forsan permoveantur ideoque ad vinculum illud, quo adhuc Ecclesiae uniuntur, disrumpendum perducantur.

g) quia per eiusmodi definitionem Ecclesiam inter et saecularia gubernia relatio pluribus adhuc maioribusque implicatur difficultatibus. Illa enim gubernia fere omnia erga Ecclesiam quavis destituuntur benevolentia, neque dubium est quin episcopi in sacro suo munere fungendo inque Ecclesiae iuribus strenue defendendis impediantur deinceps et coerceantur vexationibus paene intolerabilibus.

h) quia definitio doctrinae de infallibilitate Romani Pontificis valde difficilis est propter difficultates et dogmaticas et historicas, ad quas confutandas superandasque, etiamsi res alioquin bene procedant, longo temporis spatio opus est multisque scientificis studiis; quare priora Concilia ab hocce dogmate definiendo semper destiterunt.

Sin autem nihilominus haec definitio decreta fuerit, instantissime postulandum, quemadmodum iam ab Episcopis quibusdam Fuldae congregatis petitum fuerit, ut, priusquam procedatur ad definiendum, diligentissima huius rei inquisitio adhibeatur.

Eandem idem Reverendissimus Pater summa cum reverentia iterum precatur, ut in hocce Concilio Vaticano definitiones in rebus fidei non tam numericam, quam moralem sequantur votorum maioritatem, sicut semper factum esse constat in prioribus synodis oecumenicis.

Nr. 84. Pag. 131. Alius Rev. Pater stupet ac miratur Decretum de Infallibilitate Pontificis fuisse propositum ad plurimorum Episcoporum instantiam, quin facta fuerit mentio petitionis oblatae inter caeteros a pluribus Episcopis Italiae ditioni subiectis, quibus ipse per suam subscriptionem consenserat, qua petitione quaerebatur, ut attento praesenti effervescentium populorum statu pro bono pacis super hac quaestione silentium imponeretur. Insuper declarat petitionem Episcoporum quaerentium ut Decretum de infallibilitate proponeretur, non fuisse regulare „nam non per scrutatores in aula Conciliari, sed per singulos factionis Episcopos, vel eorum emissarios Cappelanos clanculum et importunis precibus ab incuriosis Patribus subscriptiones habitae fuere.“ Hisce declaratis Illustr. ad rem veniens sentit definitionem infallibilitatis Summi Pontificis nedum non necessariam, sed periculi plenam et plurium malorum foecundam esse. Non necessaria quia per 18 saecula Ecclesia ea caruit; malorum foecunda, quia „non solum haeresis reatus multiplicarentur, sed etiam dira vindicta, et truculenta omnia usque ad internecionem singulorum Patrum locum haberent. Quod Deus avertat!“

Nr. 1. Pag. 3. Ne hoc populo Christiano credeu-

Digitized by Google

dum proponatur difficultates supersunt, quae ut summa adcuratione perpendantur et discutiantur, rei gravitas, animarum salus et Concilii oecumenici decus districte iubet. Me eis solvendis imparem hucusque fuisse candide fateor. Mei tamen erit a Concilio universali decreta defendere. Rem eam credentibus probare, facile gratumque negotium est. Durior Antistitum in Austria et Germania conditio. Quum id teneamus oportet, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum sit, demonstrandum erit, Christianos semper implicita saltem tenuisse fide, successoribus S. Petri divinitus collatum esse, ut quae apostolico munere fungentes de fide moribusque decernant, irrefragabile et ab omni proin errore immune sit: unde fit ut obiectiones ex certis historiae documentis desumptae haud tamquam ad rem non spectantes declinari possint, sed solvi debeant necesse est. In hac investigatione praesideant necesse est sana ratio et critices regulae ex eadem deductae. Subterfugiis, quibus theologi non pauci in Honorii causa usi sunt, derisui me exponerem. Sophismata adhibere, et munere episcopali et natura rei, quae in timore Domini pertractanda est, indignum mihi videtur; sed et prudentia ab artificiis hisce me prohibet. Continua mihi cum fidei Christianae inimicis pugna est et his praecipue armis utor, ut clare ipsis ostendam eos sibi contradicere ac perinde nescire quid loquantur. Hoc eis valde molestum esse ex responsionibus patet. Si autem in quacumque causa probare possent, me ad artes eis exprobratas ipsum confugisse, triumphum agerent. Similis multorum aliorum Episcoporum conditio est et ideo officii nostri pastoralis ratione inbemur nihil intactum relinquere, ut antequam Pontificum Summorum inerrantiam fide certam esse declaretur, difficultates, quae nobis obstare videntur, summa diligentia examinentur.

Idem. Pag. 7. Post tot et tantos labores, quae de fidei mysteriis Christianus teneat oportet, omni ex parte declarata et definita sunt ita, ut de eis error, quem dudum ab Ecclesia reiectum esse manifestum non foret, vix emergere possit. Errores, qui Ecclesiam nunc, religionem christianam et vitae verae humanae fundamenta oppugnant, praeambula fidei attinent et intima cuiusvis hominis conscientia ad eos confutandos testis citari debet.

Idem Pag. 11. ..... certe Vigilium neque Graeci neque Latini in rebus fidei infallibilem crediderunt.

Prout Sancta Sedes semper erat petra adversus quam portae inferi non praevaluerunt et Summi Pontifices munus fratres suos confirmandi fideliter executi sunt, ita tamen ut per paucos ei defuisse facta testentur. Honorius non confirmavit fratres suos: nam de quaestione fidei, quae orientem Christianum vehementur tunc adhuc movebat, de Incarnatione scilicet decretum emisit, quod emendatione summopere profecto indigebat et ad plurimos in noxam (?) inducendos multum contribuit. De sacramenti ordinis ministro erraverunt Stophanus III, Stephanus VII et Sergius III; Leo IX quoque vir sanctus sed hac in re labis simoniacae detestatione abreptus.

Idem. Pag. 13. Maxima demum difficultas oritur ex Bonifacii VIII bulla Unam Sanctam. Quodsi Bonifacius VIII in rebus fidei et morum definiendis errare non potuit, obiectum decisionis Pontificiae ergo doctrina de potestatis ecclesiasticae ad civilem ratione divina ordinatione stabilita et obligationibus inde emanantibus ut veritas a Deo revelata credenda est. Habentur nunc qui ad difficultatem eludendam defendant eum nihil definire voluisse quam omnes homines obligatos esse Pontificem Romanum ut caput Ecclesiae a Christo constitutum agnoscere; attamen absurda est suppositio, cui haec asserentes innitantur oportet. (Učen njemački kardinal).

Nr. 6. Pag. 20. In multis regionibus doctrina de infallibilitate Papae populo christiano pene aut prorsus ignota hucusque est. In permultis Catechismis pro pueris, pro populo conditis, imo etiam in ipso Catechismo Romano *pro parochis* a S. Pio V ex decreto Concilii Tridentini edito haec doctrina non legitur. In controversiis cum haereticis nostri temporis fere semper id solum asserebatur, id urgebatur: Catholicos obligatos esse ad ea credenda quae infallibiles Ecclesia credenda proponit. Et cum saepenumero Lutherani, Calviniani, alii opponerent, Catholicos obligatos esse ad idetiam, ut soli Pontifici Romano docenti credant, haec haereticorum assertio passim ut calumnia verbis et scriptis tractabatur.

Nr. 86. Pag. 183. Insuper hanc definitionem omnino inopportunam et noxiam credit ob rationes allatas ab aliis Reverendissimis Patribus, quibus ipse insuper aliam addit, calamitatem nempe, quae ex huiusmodi novelli dogmatis inductione superventura est fidelibus Bohemiae qui undequaque, et modis omnibus tentantur ab Hussitis, ut a Pontifice se separent et cum ipsis Ecclesiam nationalem efforment. Quam luctuosam praevidens minantem animarum ruinam, mori potius cupit quam decreti Synodalis argumento patrocinari. (Valjda Irsik).

Nr. 83. Pag. 129. Praetera in controversiis omnibus cum Acatholicis cum quaestio movetur quid Catholici credere tenentur, semper respondetur id quod docet Ecclesia, scilicet Papa coniunctim sum Episcopis. Haec eadem responsio data fuit ab Episcopis interrogatis a gubernio civili Britannico; haec vero doctrina ad hunc usque diem nulla censura, nulla nota Theologica notata fuit. Ex alia parte doctrina infallibilitatis Romani Pontificis in nullo Catechismo apud Hibernos docetur, nunquam a Parochis praedicatur, sed semper praedicatur *infallibilitas Ecclesiae*, per *Ecclesiam* autem populos intelligit Episcopos, seu corpus docens, cum Papa consentientes. Proinde si doctrina infallibilitatis Summi Pontifices a conditione sententiae liberae in dogma fidei sub dispendio salutis credendum nulla facta praeparatione nulla adhibita cautela, statim erigatur, reiicietur a plurimis ut novitas inaudita, putabitur mutata ac proinde

*

Digitized by Google

falsa Ecclesiae doctrina; ruet auctoritas Papae non solum sed Conciliorum Oecumenicorum et late grassabitur de veritate christianae Religionis nefanda incredulitas. Ob has et alias rationes credit doctrinam de infallibilitate Papae, quae suo iudicio non est de fide definibilis, nullo modo expedire, ut Concilio Vaticano proponatur.

Idem. Pag. 130. Deinde etiam communicari deberent alia, quae videntur difficultatem aliquam facessere posse, quorum forte sequentia sunt praecipua — Locus Philosophumenon de S. Callisto — Literae SS. Cypriani et Firmiliani de rebaptisatione — Testimonia de PP. Liberio Honorio I. Epistola secunda S. Columbani ad Bonifacium IV de Schismate superioris Italiae — Responsa aliquot Pontificum adversa unitati et indissolubilitati matrimonii collecta a Christiano Lupo — Excerpta ex libris Carolinis adversus Concilium Nicaenum secundum missum a Romano Pontifice ad Episcopos Galliae et Germaniae — Concilium Bohemense sub Eugenio III in causa Gilberti Poretani — Sententia plurium Pontificum de paupertate Franciscanorum — Monumenta de Johanne XXII de visione beatifica — Epistola Bellarmini ad Clementem VIII super controversia de auxiliis — Locus Benedicti XIV de doctrina Sixti V in Consistorio proposita super infallibilitate Romanorum Pontificum in canonizandis sanctis — Approbatio per Pium VI iudicii doctrinalis Card. Arch. de Frankenberg, in quo ut probabilis proponitur doctrina dicentium Principes Christianos statuere posse valide impedimenta dirimentia matrimonium.

Nr. 7. Pag. 24. Secundo. Praesens in hac sacra Synodo ut ex munere episcopali verum et iustum fidei testimonium perhibeam coram Deo et Synodi Patribus salva conscientia non possum contestari, doctrinam in additamento de Romani Pontificis infallibilitate propositam obiectum esse vigentis in amplissima mea archidioecesi universalis fidei, adeo ut in hac professione et Clerus et populus mihi concreditus conveniat.

E contrario potius de luculentissimis sequellis et dogmatica huius argumenti definitione pro re catholica in Moravia eventuris intime persuasus contremisco, praefidens ut plurimi fideles novelli dogmatis inductione non tantum gravissimum scandalum patiantur, sed apertissimo etiam circa fidem naufragio exponantur. Haud temere enim vereor, ne resuscitati in Bohemia proh dolor! hisce diebus Hussitismi asseclae, qui usquemodo quidem in vicino Moravorum fideli populo suas politicas tantum doctrinas destructivas propagare conantur, passim, ut in Bohemia nunc iam tentare non erubescunt, etiam in Moravia omnia moveant, ut coetus catholicus in perniciosi Schismatis abyssum seducant. Acatholicorum vero plurimi in coetibus fidelium dispersi a pio redeundi ad Ecclesiam proposito avertuntur. Et prout minime sperandom est, fore ut constituto de infallibilitate Papae decreto synodali levior paretur Schismatis in Oriente reditus ad Ecclesiam romano-catholicam; ita speciatim in finitima meae Archidioecesi Galiciae provincia, cuius relationes et indigentiae religiosae mihi bene compertae sunt, summo exponentur periculo Graeci uniti, redeundi in vias calamitosi Schismatis. (Moravac — Niemac).

Nro. 8. Pag. 26. Etsi enim

a) quaestionis de opportunitate nulla ratio esset benda simulque

b) quodsi pericula et damna Ecclesiae minime essent timenda — sed proh dolor! revera maxima et maximi facienda — attamen a declaratione infallibilitatis Papae abstinendum esset ex sequentibus causis:

1) Prae cunctis eiusmodi declaratione caput a corpore, Papa ab ecclesia, prasertim a Magisterio seiungitur, et si primarius error Gallicanorum in eo constitit quod in cogitationibus suis Ecclesiam a Papa separaverint eamque huic opposuerint, simili modo etiam in schemate nostro Papa a Magisterio et ab Ecclesia seungitur eique quodammodo opponitur. Nos autem Catholici, ut credo, nec Ecclesiam sine Papa, nec Papam sine Ecclesia cogitare possumus.

2) In capite IX schematis de Ecclesia merito docetur *Magisterium* ecclesiasticum *subjectum* esse infallibilitatis, in novo illo schemate nostro autem aliud subjectum infallibilitatis nobis proponitur singularis, nempe persona Papae. Sed nullibi ad difficultates tollendas docetur, quomodo haec duo subiecta copulari possint, quare unum alterum non excludat, non superfluum reddat etc.

3) Testimonia illa *biblica*, quae pro infallibilitate Papae afferri solent, meo iudicio aut infallibilitatem *Magisterii* aut *Primatum*, non vero infallibilitatem *Primatis* testantur. Infallibilitas *Magisterii* directe in S. Scriptura asseritur, infallibilitas Papae nullibi, nec apud Lucam 22, 32, directe et indicativo modo exprimitur.

4) Patrum testimonia, quae de infallibilitate Ecclesiae (in toto) aut de infallibilitate Ecclesiae Romanae (in specie) aut nonnisi de Primatu Romani Pontificis agunt, arte quadam non laudabili a multis pro infallibilitate singularis personae Romani Pontificis producuntur.

Ut brevi dicam: doctrina de infallibilitate Romani Pontificis nec in scriptura sacra, nec in traditione ecclesiastica fundata mihi videtur.

5) Imo contrariam, ni fallor, christiana antiquitas tenuit doctrinam, et non pauca dubia contra declarationem novi dogmatis ex historia ecclesiastica et ex dictis sanctorum Patrum emerguunt.

a) Si in veteri Ecclesia contentiones et dubia de fide orta erant, „*prolatis atque collatis veterum magistrorum concordantibus sibimet sententiis*“ lis componebatur, ut Vincentius Lirinensis in Commonitorio c. 39. Praesertim requirebatur quid in apostolicis ecclesiis: Romana, Alexandrina, Antiochena etc. de ea re semper creditum fuerit, et requisitione hac instituta id „*quod ubique, quod semper, quod ab omnibus* creditum erat“ decisione et declaratione dogmatica fidelibus tenendum

Digitized by Google

proponebatur. Nemo unquam veterum cogitavit infallibilem alicuius controversiae decisionem breviori via apud singularem aliquam personam esse quaerendam: e contrario Vincentius Lirinensis dicit (loc. cit. cap. 3): *„Sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem.“*

b) Celeberrima S. Leonis I. epistola ad Flavianum in Conc. Oecum. IV. praelecta, non ideo ab omnibus subito recepta est et approbata, quia ab infallibili Papa processiset, sed quia doctrinam Apostolicam contineret. Caeterum in secunda sessione huius Concili Episcopi Palestinae et Illyrici dubia quaedam contra orthodoxiam huius epistolae moverunt eique non antea subscripserunt, priusquam illa dubia per explicationem epistolae sublata et dissipata erant. Quaero, num principaliter infallibilitatem Patres illi praesumpserint?

c) Dogmatica epistola Agathonis Papae in Concilio Oecum. VI praelecta, num cum doctrina patrum concordaret, in Sessione VIII diiudicata et tunc demum approbata est.

d) Varia et sibi invicem contraria iudicia et decreta dogmatica Vigilii Papae in causa trium Capitulorum, nec minus

e) Varia et sibi invicem contraria iudicia et declarationes plurium Paparum de valore ordinationum illicitarum, praesertim in causis Formosi et Photii infallibilitati papali contradicere videntur; similiter

f) tota historia Honorii Papae et eius diiudicatio et condemnatio a Concilio Oecumenico VI multa et magna in hac re dubia movere et excitare poterit.

g) Varia autem Patrum, tum latinorum, tum graecorum, dicta quae infallibilitati illi minime favent, omnibus nota sunt.

II. Quod denique formulam illam in Concilio Oecumenico VIII a Patribus subscriptam et in schemata nostro (pag. 2) laudatam attinet, ea

1) non Hormisdae, sed Adriani Papae II. erat, etsi Adrianus nonnulla verba Hormisdae, sed eius nomine tecto, mutuatus sit. Loquitur haec formula inter alia de Photio, de Papa Nicolao I. et aliis viris saeculi IX, qui plus, quam tercentis annis post Hormisdam vixerunt (Hormisdas enim iam a. 523 mortuus est).

2) Formulae illi omnes Graeci episcopi, qui antea a partibus Photii steterant, subscribere debuerunt, antequam ad Concilium admitterentur. Sed postea eos poenituit subscripsisse, et subscriptionis chartam furati sunt. Num eiusmodi subscriptio magnam vim probativam pro infallibilitate Papae habeat nescio. (Valjda Hefele).

No. 113. Pag. 169. Alius Pater libenter adhaeret sententiae III. Fenelonii Arch. Cameracensis, at non credit eam ita esse certam, ut possit definiri tamquam dogma fidei. Ratio est 1. quia plerique textus, quibus eam comprobant, etiam melioris notae Theologi, quos ultramontanos vocant, mutilati sunt, falsificati, interpolati, circumtruncati, spurii, in sensum alienum detorti, ut ipse se comperisse testatur apud Bellarminum, Ballerini, Muzzarelli, Orsi, D. Gueranger, ac praesertim apud P. Weninger, cuius opus, inquit, scatet falsificationibus vel alterationibus textuum. — 2. quia ab iisdem Theologis suppressa fuere contraria et opposita asserta praestantissimorum fidei testium, Augustini, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Athanasii, Gregorii M., Ferrandi diaconi etc. — 3. quia evidentissima praxis Conc. Oecumenicorum, decem primis Ecclesiae saeculis, haec fuit, ut si quando in iis antecedentium Conciliorum definitiones recitarentur, statim confirmarentur sine ullo examine; si autem proferrentur Epistolae SS. Pontificum, nunquam admittentur simpliciter et sine inquisitione, sed tunc solummodo cum rectae fidei Sanctorum Patrum consonare demonstratae fuerant. Haec, inquit, sunt ipsissima verba Conc. II. Constantinopolitani, ut videre est aput Labbe t. 5, p. 541. E. 563. A. B. C. — 567. B. C. — censet autem haec omnia dubia ante omnem definitionem discutienda esse.

No. 9. Pag. 31. Episcoporum auctoritas Summi Pontificis sententiam aut praeibat aut sequebatur: fulcrum fidei agnoscebatur mutuum esse. Id in ipsis locis, qui in schemate adferuntur, edicitur si verba non manca, sed plene allata fuissent. Indecorum est, testimoniis inniti detruncatis. Hormisdas Papa in loco citato pariter haec habet: *Prima salus rectae fidei regulam custodire et a Patrum traditione nullatenus deviare.* (Iuxta Baronium).

Quod fidei confessionem attinet, a Graecis in Conc. Lugdun. II. prolatam, duo ex verbis citatis eruuntur: primum quod Ecclesia Romana debeat prae caeteris fidem defendere, alterum quod subortae de fide quaestiones suo debeant iudicio definiri vel terminari. Iam vero haec duo enuntiantur tamquam consectaria vel applicationes principii, quod anteponitur, et sic audit: „pleni Primatus“ vel ut postea dicitur „plenitudinis potestatis“. Hisce positis ipsa confessio Graecorum explicat quomodo haec plenitudinis potestas ad Romanam Ecclesiam consistat, vel immobilis et irrefragabilis sit, dicens: *„Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit quod Ecclesias caeteras ad partem sollicitudinis admittit.“* Haec verba quae ad praesentem quaestionem essentialia sunt, in manca citatione omittuntur.

Luculentius mentem Sanctae Sedis Hadrianus II. exprimit, qui ad Ignatium Patr. Const. de Concilio VIII. scribit: *Ergo Fraternitas Tua curet necesse est, ut sententiarum Capitula, quae synodice in Ecclesia Dei ubi sanctum corpus apostolorum principis Petri requiescit, pro abolendis profanis conciliis, Constantinopoli a Photio tam adversus Sedis Apostolicae reverentiam, quam adversus sanctimoniam tuam congregatis, communi consonantia promulgavimus, apud vos in Synodo (VIII,) cunctorum subscriptione roborentur* (apud Nat. Alex. tom. VI. p. 356). Caeteium obliviscendum non est, confessionem fidei quae a Graecis in Synodo Lugdunensi offerebatur et a Synodo admissa est, non esse definitionem ipsius Concilii oecumenici Lugdunensis.

Digitized by Google

E contrario tam summorum Pontificum, quam Conciliorum generalium dicta et facta afferri possunt non pauca, quae Pontificem, si absque Episcoporum concursu de fide publice pronuntiet, errare posse demonstrant. Pontificum litteras dogmaticas ipsa Concilia diiudicarunt aut per approbationem et receptionem, aut, ut triste exemplum extat, per condemnationem. Sicut Patres Chalcedonenses celeberrimam Leonis M. ad Flavianum opistolam summis plausibus honorarunt, et B. Petri doctrinam esse proclamarunt: ita Concilium oecumenicum sextum dogmaticas Papae Honorii ad Sergium literas condemnavit bis verbis: *has invenientes omnino alienas existere ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus Sanctorum Conciliorum et cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas haereticorum, eas omni modo abiicimus et tamquam animae noxias execramus*; vel alio loco, *quod impia Sergii dogmata, cuius mentem in omnibus sequens, confirmavit.* Quodsi Ecclesia infallibiliter scripta haeretica diiudicat, quodsi Concilium Oecumenicum assistentibus et sequentibus ipsis Pontificibus publicam alicuius Papae doctrinam (haec nobiscum praedicet Fraternitas vestra, ait Honorius) ceu haereticam condemnavit: quomodo Concilium Vaticanum infallibilitatem Papae publice docentis pronuntiare poterit, aut si id modo proposito fecerit, quomodo fidem fidelium in Ecclesiae infallibilitatem non destruet?

Ius canonicum denique universali consensu exhibet Papam haereticum deponi posse, imo per ipsam haeresim a Papatu excidere. Non intelligi potest, nisi externa haeresis (de internis enim non iudicat praetor): atque iuris doctores insuper non de occulto sed publice haeretico Papa, vel verae doctrinae pertinaciter et palam resistente exponunt, quo non privatam Papae personam, sed Papam qua talem agentem intelligunt.

Decretum itaque, quod proponitur, catholicam doctrinam, prout semper, ubique et ab omnibus credita est, continet minime.

Nr. 23. Pag. 63. 1) Non expedit. Ita censent multi episcopi „qui ecclesiam regunt, sicque verum dioecesanum statum noscunt.“ Timent ne ex hac definitione nascantur dissidia et schismata; impiorum reformidant „blasphemias, doctorum irrisiones, dissidentium insanabilia odia, perturbationes in societatibus civilibus, statuum catholicorum ab Ecclesia separationem, et forsan dominio temporali Sanctae Sedis formidanda pericula“, subiungit pericula ne removeantur a vera fide haeretici et schismatici.

2) Non decet. Nam lex Conciliorum fuit ut non fieret nova definitio absque necessitate, quae nulla est in quaestione praesenti. Ecclesia per decem et octo saecula antiqua regula fidei contenta, id est infallibilitate Ecclesiae omnes debellavit haereses; cur nova regula credendi daretur?

Praeterea summus est amor fidelium et Episcoporum erga S. Sedem; qui non augenbitur, sed minuetur per hanc definitionem.

„Insuper posthac impossibilia fient concilia generalia, quia episcopi non ut veri et proprii fidei iudices, sed ut meri Summi Pontificis consiliarii sessuri essent.“

3) Non potest definiri. Nam textus allati ex scripturis, ex formula Hormisdae et ex professione fidei Lugdunensis Synodi primatum tantum, non vero infajlibilitatem demonstrant.

Insuper ex traditione oporteret ostendere hanc fuisse perpetuam Ecclesiarum fidem; quod non potest dici de infallibilitate Pontificis. Imo Patres cum saepe contra haereticos debuerint statuere veram fidei regulam, nunquam de infallibilitate Ecclesiae loquuntur. Pariter Concilia quae sententias Pontificum retractarunt, et ipsi Pontifices quos ex actibus eorum constat, „finalem dubiorum solutionem suorumque decretorum irretractabilem firmitatem ab ecclesiarum consensione expectasse; suorum praedecessorum et etiam sua propria iudicia revocasse; imo non est certum quosdam eorum in graves errores solemniter definientes non incidisse.“

Unde ex consensu Ecclesiarum, id est Episcoporum ut docet Bellarminus pendent definitiones fidei; quia nec caput sine membris aliquid potest.

Imo „ipsa concilia possent non bene procedere et sic invalida decreta edere. Recte processisse concilium probat ergo Ecclesiae consensio. Quod Conciliis oecumenicis contingere potest, nonne potest contingere Summis Pontificibus?“

Nr. 130. Pag. 194. Praxis Ecclesiae usque ad decimum saeculum contrariam infallibilitati sententiam adumbravit. Vix unus invenitur Patrum textus genuinus quo doctrina in Schemate proposita dilucide exprimatur. Nonne mirum est textus Scripturae Sacrae hodie ad thesim Schematis evincendam citatos, fere nullibi in tali sensu a Patribus explicari?

Pag. 196. Consectaria religiosa pessima ob hanc definitionem timenda. Cuiusmodi sunt a) cum huiusmodi definitione ad fidem nemo trahetur, tum multorum conversio impedietur: b) in regionibus ubi multi sunt haeretici, progressui religionis haec definitio impedimento erit, et forsan calamitatibus aliis causam praebebit: c) timeo ne definitio infallibilitatis, malum incredulitatis, quod late diffunditur inter iuvenes in locis illis ubi doctrina schemate proposita magis ostentatur, etiam in nostras regiones invehat: d) sati fuerit incommoda meminisse quae ex Syllabo orta sunt.

Nr. 134. Pag. 204. Inprimis aliud est Christum rogasse ne Petrus ut homo caderet, aliud est rogase ut qua magister inerranter doceret. Deinde etiam pro Apostolis rogavit Christus Ego pro eis rogavi: quorum nemo profecto nisi solus Petrus, eum ter negavit. Nuspiam dictum est Petro Ego tecum sum, sed dictum est, ubi duo vel tres congregati etc. et ego vobiscum sum etc. et alium Paracletum dabo vobis et huiusmodi alia. Re sane vera nonnisi omnibus Apostolis collective clavium potestatem dedit, cum dixit quorum remiseritis etc. — — Infallibilitatis ergo definitio esset Ecclesiae veluti suicidium.

Nr. 81. Pag. 126. Ex dispositione animorum in qua versantur infideles, haeretici, mali Christiani, multa mala ex hac definitione provideri possunt, et lugubre Schisma; praesertim in Hungaria, quae mala facile contemni possent si ageretur de articulo fidei ad salutem necessario, et ab omnibus tamquam revelato in Ecclesia habito; sed hic agitur de elevanda ad dogma fidei doctrina a quibusdam piis et doctis viris tamquam moraliter certa habita, et quam maiores nostri licet non habuerunt prout fidei articulum, salvi tamen facti sunt. (valjda Haynald s trojicom, jer su četiri pisca).

Digitized by Google

Kad je zadnja svečana sjednica sretno minula i poslje onolika prigovaranja vendar primljene one četiri glave de fide skupa sa zaglavkom, proti kojem je bilo najviše odpora (krajni protivnici biskupi nedodjoše u sabornicu) bilo je u dvoru rimskom veliko veselje i slavlje. Konačna odluka mogla je reći: nemine contradicente, jer svi nazočni glasuju: placet, za što je vendar bilo duge prepirke i borbe — pobjeda je gotova, priznale se tri velike stvari bez očita odpora. Prvo: papa je prvi put poslje 350 godinah na supor tisućljetnoj praksi stare crkve, upravo onako, kako i svietom vladajući pape Inocent III. i IV. pak Leon X. učiniše, odluke uglavio i proglasio sam u svoje ime kano vrhovni zakonar, a samo s primjetbom, da je tako i saboru pravo. Drugo: novi saborski poslovnik, makar se je proti njemu prosvjedovalo, primljen je ipak činom. Treće: konkluzija, kojom se prvašnji dogmatični dekreti papinski saborskim ugledom pečate, primljena je. — Za glasovanja sve je napetim pozorom motrilo borioce manjine kanoti: Švarcenberga, Raušera, Darboae i Hefela, (Štrossmajer nije tu bio) kako se drže i kakov će glas reći. Rekoše placet. E mislilo se i govorilo — ide, ide — proći će tako sve! Nu s druge strane odgovorilo se: nevjerujte! nije jošte sav prah izpucan, u dan odlučna boja eno nas za boj spremnih kano Rusa poslje zadnjega rata! Viernici pomišljajući, da bi se razpravom moglo zategnuti, a sabor morda morao odgoditi prije, nego bi se obljubljeni i željno željeni dogma uglavio i proglasio, dokončaše na red staviti oli vas šema o crkvi oli samo ono unj uvršteno poglavce de infallibilitate. Vas šema činio se predug — dosta je poglavce samo. Četiri francezka biskupa stupiše pred Pia IX. i rekši, da za njimi stoje 400 mole neka bi dozvolio tako staviti na red razprave. Kako će Pio uzkratiti, što sam najtoplije želi? Došlo poglavce na red. Manjina ište, da bi skupa bio razpravljan barem vas šema de ecclesia; nu badava — na redu je, pak jim prosto govoriti oli šutiti. Tu stoji već synopsis animadversionum; proti tim primjetbam mogu se čitati, kako se veli, od najučenijih bogoslovah refutacije sjajne (čitamo u Volksfreundovu rimsk. dopisu, da sjaju tim, što se preko svake tegobe prelazi, kano da je nije). — Dne 14. svibnja počela razprava i već je 69 govornikah zabilježeno. Pie, poitierski biskup, odborov tajnik, prvim govorom nadkrilio sam sebe, i taj dan glasovit je za njega osobito sbog novoga argumenta, što ga je on za nepogrešljivost pronašao i oštricu mu dao kušati. Papa mora biti nepogrešljiv, jer je Petar naglavce bio na križ pribijen. To ti je taj novi dokaz. Razvija se pako ovako: Bog je hotio, da Petar bude propet s glavom dole okrenutom, neka glava sve tielo drži, čim se je hotilo označiti, da on kano duhovna glava drži sve duhovno tielo crkvu. A tako i papa (makar mu i nije glava dole obrnuta) nosi svu crkvu; pak jer mora biti nepogrešljiv onaj, koji nosi, ne pako, koji je nošen, dakle itd. Priča se, da je od Talijanah i Španjolacah zaslužio kliku i plesak. Za njim prihvati rieč kardinal Patrizi (papin rimski vikar). S ostalim reče, da papa za sebe ište nepogrešljivost, ali niti hoće niti treba, da bi se razstavio s bisnupi. Istoga dana govorila su jošte dva Franceza. Lovoriku ugrabio svim Sicilijanac biskup, navedši za nepogrešljivost prema talijanskoj fantaziji nepobitan dokaz. Mi Sicilijanci, reče on, imamo osobit svoj dokaz. Petar došao na otok, našao tu već kršćanah i propovieda. Kad reče: da je on nepogrešljiv, čudna se pričini kršćanom ta nauka, jer toga još nečuše. Hoće se ljudi osvjedočit, i nebudi lieni šalju poslanike i pišu pismo na samu majku Mariju, je-l' istina, što Petar kaže, da je nepogrešljiv? Odgovorila Marija, da se kano sjeća, gdje je njezin sin tu povlasticu Petru davao. Sicilijanci smireni tim svjedočanstvom vjeruju od onda tvrdo, da je papa nepogrešan. Sretan je južni Talijan na čudesa. Grad Mesina čuva pismo, pisano gradjanom od djevice Marije, i svake se godine drži svetkovina della sacra lettera; a razblažen puk klikće: Viva la sacra lettera! Ježuita Inchover dokazao je posebnom učenom knjigom, da je pismo pravo pravcato matere božje. — Čitamo to latinsko pismo u „Un. catt.“, onakovo je po prilici, kakova su u našoj „Senji bl. d. Marije“; a dopisnik istoga lista obećaje, da će poslati knjižicu, gdje je nepobitno dokazana pravota. Nekako je slučaj nanio medju takove govornike vesprimskoga biskupa Ranoldera, ter je dokazivao, koliko bi novi dogma u ugarskoj crkvi škodio. — Nadbiskup malinski Dechamps (bio fratar) govorio je dana 17. veliku i osobitu besjedu za, a takodjer tada pokazao da stoji na krajnom kraju svoje strane, protivnike pako da smatra za zle kršćane, koji se Boga neboje. Govorila su toga dana dva biskupa njemačka Greith i Hefele. Greith osim što je kao učen bogoslov znanstveno razpravljao, razlagao je, koliko će u Švicarskoj novi dogma radikalcem pomoći do pobjede; a Hefele dušio je po navadi svoga Honorija. Sljedećega dana čitao je Hefele govor kardinala Rauschera, koj je puno djelovao; a govorili su još kardinal Donett i nadbiskup saragoski, ovaj u ime deputacije. — Dne 19. govorio kardinal Cullen, od 20 godinah propovieđnik i zagovornik romanizma na otocih britanskih, a uzeo na nišan biskupa Hefela, to jest ne njega i govor mu, nego brošuru, pa se muči, nebi-l' dokazao, da Hefele ob istoj stvari drugo uči u povjestnici saborah, a drugo u brošuri. — Neki kažu, da bi se logikom Cullenovom moglo dokazati o Honoriju oboje naopako: iz povjestnice da je heretik, iz brošure da je ortodoksan. Udarao je jošte na starca Amerikanca Kenricka. Dirnuo je u srdce svojim očitovanjem patrijarha melkitski Jussuf, naime, da se iztočni kršćani neće posvema dati prignuti pod dekret, koji je naperen osobito proti njihovu obredu, njihovim starinskim pravicam i tradicijam. Ali je patrijarhi odgovorio (20. svibnja) nadbiskup s otoka Korfu, da dogma neće otegotiti sdruženja s grčkom crkvom, jer sdružiti se ni tako nitko nemisli, a budu-li Grci hotili tražiti, mogu taj nauk naći u izrekah svojih otacah i svojih saborah pak da već sada Grci latinskoj crkvi najvećma zavide to, jer ova ima nepogrešljivoga papu. Dokaze sve navodio je takove, koji govore jedino za primat. — Pred Korfuvancem govoro je prabiskup Simor. Sve se zateklo u čudu, kad se čovjek, koji je u deputaciji, koji je po više putih prvi zagovarao osnove kurije, i u kojega je većina polagala veliku cienu, besjedom prikaza kano odlučna protivnika osnovam, a ujedno naprvo javi, da će vas ugarski episkopat glasovati proti dekretu. Za njim besjedio slab starac John Mac Hale, već 35 godinah biskup u Tuamu, nekada velika glasa ime, boreći se uz O'Connella za slobodu svoga naroda, ali mu Cullen skršio moć, pak mu se ov hotio odužiti. S ostalim dokazivao je, koliko je svemoć papinska Irskoj škodila i koliko joj novi dogma neće koristiti, kako nekoristi niti irski viestnik rimskoga absolutizma Cullen. — Nadbiskup parižki, koji je u sboru manjine vaviek svjetovao počekati, strpiti se, kako i kabinet njegov, očitova razgovetno i oštro: dogmatički dekret, ako nanj nepristanu moralno svi biskupi, da

Digitized by Google

nevalja. — S tim je prvi tjedan razprave minuo. Kardinal Švarcenberg reče, da će od novog dogma u njegovu narodu biti ta korist, da najprije bude šizmatičan, potle protestantičan. Ošinuo je takodjer ježuite pripoviedajući, kamo se sve taj red upušta. Čim veća opozicija raste, tim opornija i oštrija kaže se kurija. Već je komisija izrekla, da je tajenje nepogrešljivosti već odsudjeno pod cenzure; toga se mnogi čovjek pravovjerni i drži, pak se u bogoslovnu razpravu slabo i upušta, a protivnike smatra za krivovjerce i urotnike. Medjuto u samoj većini iztakne se kad i kad razlika mišljenja: jedni bi se neprilike želili na kakov liep način riešiti, drugi smišljaju, bi-li se dala složiti kakova formula, na koju bi protivna stranka mogla pristati, a velika većina siluje, da se manjina u saboru i izvan njega većinom zaguši. Za glavnu razpravu bilo se zabilježilo 89 govornikah, a što dalje to se je više javljalo. Čim duže teče razprava tim jače raste opozicija, gdje se je dvorska stranka protivno nadala. U jeduom danu najviše ako su četiri mogla govoriti. Manjina je bila spremila sve, što razum, pismo i tradicija kažu svjedočanstva, i bez mala bili bi govorili svi vrstniji, pa koliko se je previdjalo, na Petrovo nebi bila mogla biti definicija. Ali se niti sabor nebi odgodio, jer se sada kaže, da se niti neće odgadjati, već tko zaželi kuće, prosto mu je zaprositi dozvolu. Ima zlobnjakah, koji vele, da bi kurija volila, kada bi sjevernjake razagnala vrućina, jer da bi tada s viernom strankom išlo gladko i pokorno, kako je i Eugen IV. neprestano držao sabor florentiski, makar je s njim ostalo samo nekoliko Talijanah, a tako i Leo X. s pol stotine Talijanah peti lateranski. Sjednicu 25. bio zauzeo skoro svu svojim govorom nadbiskup englezki Manning, prvi borioc većine. Keteller, nadbiskup, koji je od importuniste postao odlučan protivnik, govorio sa svom vatrom proti.

Medjuto dne 3. lipnja prekinula se razprava silomice. Govori biskup in partibus Francez Maret, govori rezko, grizko i žestoko, prekida njega predsjednik Bilio, skupština se uzrujala, kupi se po sabornici kup do kupa dogovarajući se, što bi se učinilo, jer množina glasovah više, da bi se prekinula razprava, pak i kardinali legati s ostalim svojim sborom neznadu, što da učine. Konac bi taj: na predlog 150 biskupah, a po svoj prilici dozvolom hitro iz dvora traženom, većinom od dvie trećine dokončalo se: da općenita razprava prestaje i da se predje na posebnu. Tim je preko 40 govorah zaprečeno, prem je već 65 govorilo. Maret je poznat protivnik, a zašto je ovaj put tako žestoko gogorio, priča se, da je tomu dosta pomagao ovaj slučaj. Došao čovjek pred papu, da mu protumači povod i stanovište svoje najnovije knjige i zamoli sv. otca, da se nebi ljutio, kako je začuo, da se ljuti, jer da je dobrom nakanom, a papa da je odgovorio: Zar će mene razljutiti pamfleti, da jih deset napišete?! Žalila je na Mareta njegova stranka, zašto je govorom dao povoda prije vremena, a drugoj stranki, prem je ljuta na njega, moralo je biti drago; jer se je na takov povod čekalo. — Stvar je sad gotova. Koliko čitamo: internacionalna skupština od 80 glavah, što je do sada najveći takove vrsti sastanak u Rimu, sastala se umah poslje kongregacije kod Raušera i viećala što bi učiniti. Iztakla se dva moguća slučaja: Oli u Rimu ostati, pak se u razpravu ništa nemiešati, nego na koncu proti svemu reći: non placet, oli naprosto proti krivici uleći prosvjed i razpravi dalje nastaviti. Za prvi predlog stadoše Ugri, Anglo-Amerikanci, prvaci francezki — dakle ljudi kano Strossmajer, Šimor, Hajnald, Darboy, Dupanloup, Clifford, Conolly itd. a za razloge nabrajali, da tu rieč ništa nepomaže, nego da treba čina; jer ovakovim postupkom i odporom da bi svaki dekret izgubio valjanost i sam sabor općenitost, a nebi trebalo umah uzročiti razdora u saboru i vani. Rekoše ovi: sabor je jurve nezakonit ovako i onako: sastavkom svojim, poslovnikom i postupkom, pak pritlakom golemom sa strane pape, koj sam glavom biskupe siluje, breve bogoslovom i novinarom piše, popustiti nedopušta itd. U parlamentu svjetovnom govori manjina barem porad općinstva, a tu se za općinstvo nemože govoriti. Težke su misli samoj ovoj stranki: ako se izide iz sabora, onda bi se ona stranka polomila na stranke; nu opet izaći iz sabora, reklo bi takodjer pustiti, neka si dvorska većina u čas izvede sve osnove svoje; neizaći tumačiti će se kano biti dielnik na svemu. Druga stranka sastanka (Niemci) dokazuje, da bi se to sve moglo postići samim očitovanjem, kako je onakovim postupkom temeljni ugled sabora podkopan, pak prosvjedom. Mi smo, rekoše svietu više dužni, nego navesti razloge proti zakonitosti sabora; mora se iti u razpravu i nabrajati razloge proti naumljenim naukom i osnovam. Što se ovaj drugi predlog obladao, veli se razlog jošte taj, što ima slabićakah u opoziciji, koji kolebaju. Kardinal Raušer predložio jur gotov prosvjed, i primljen je. U saboru je specijalna razprava nastavljena, i kako se kaže, hitro će biti gotova. Papa u svom razgovoru i pismu spominje velikoga vraga, kako Duhu svetom na saboru muti posao. Veliki dvorki listovi „Civiltà“, „Unità“, „Univers“ itd. pripoviedaju, kako Duh sveti na saboru kaže jakost svoju očito; drugi put opet okrenu i one jadikovati, kako je u svetoj skupštini vendar jaka moć vražja. Nego na koncu hruste se rekši: pišite i govorite, koliko hoćete, sve vam je badava. Po Francezkoj i Njemačkoj, gdje je biskup nauku protivan, nevidljive sile rade proti njim pokrenuti puk i kler.

A kako se drže napram saboru vlade. Sve mrze na novi nauk i silab, i u tom su jedino sve složne; ali opet u cielu nisu složne. Jedne već naprvo pomišljaju iz nauka za sebe izvaditi korist, t. j. crkvu i kler pod tom izlikom baciti sa svakoga boljega položaja u ljudskom družtvu i javnom žiću, oteti joj ženitbu, familiju i školu pak nemareć za nju trpiti ju samo kao kakovu sektu. Ovako misle Španija, Belgija i ista Italija, koja je pače još najhladnija. Njezini državnici vele: mi neimamo konkordatah, da bismo šta imali braniti, a vjera je stvar pojedine osobe — neznamo, jesmo-li jur izobćeni; ali ćemo to vidjeti na smrtni čas, kad pozovemo duhovnika.“ Puno se je ovo zadnjih tjedanah govorilo i pisalo o noti upravljenoj na rimsku kuriju novoga francezkoga ministra predsjednika; pripoviedalo se naime, da je jezgra njegove note ova: „Isti onaj dan, kad definicija bude proglašena, pada konkordat i prestaje dosadanji medju crkvom i državom odnošaj. Država luči se od crkve, a francezka vojska ide iz papinske zemlje.“ Ali tko pozna francezku politiku, znao je naprvo pogoditi, da nota tako oštra nije. Kašnje je izišlo na vidjelo, da sbilja niti nije tako oštra, barem ne što se tiče vojske; ali je svakako odlučna veleći da je to u tom poslu zadnja, a prijateljsko srce, koje je iz prijateljstva sve moguće učinilo, da zlih posljedicah neće moći obustaviti, prem će sebe znati braniti.

Narodna tiskarna dra. Lj. Gaja.

Digitized by Google

Broj 25. Tečaj XXI. U Četvrtak, 23. Lipnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Prepozitura bl. d. Marije de campo Zagrabiensi.

Od *Ivana Tkalčića.*

(Konac.)

Kotar Metlički spadao je od vajkada na arcidjakonat gorički i na biskupiju zagrebačku, i plaćao bi poput inih kotarah desetinu svomu arcidjakonu. Za vremena dok je u Ugarskoj i Hrvatkoj biesnio zadnjih godinah Andrije III. posljednjega Arpadovca domaći rat (tempore manifestarum guerarum) pojagmili se križari Črnomeljski, te u kotaru metličkom počeše pobirat desetinu uzprkos právu kaptola zagrebačkoga. Protiva takovu nasilju prituži se kaptol po svojih poslanicih papi Benediktu XII., koj pismom od 4. ožujka 1339. naloži Ivanu opatu cistercitah u Topuskom, da uznastoji povratit kaptolu, što mu križari nepravedno oteše. Opat Ivan cistercitski i Ladislav prior dominikanah zagrebačkih pozovu g. 1339. na osminu narodjenja Marijina stranke na sud u Zagreb; nu pošto Hinko komendator križarski nedodje, odgodjeno bi ročište na osminu poslie svih svetacah. Na odredjeni rok saberu se stranke u Zagreb u samostan cistercitski, gdje je takodjer sudu prisustvovao, premda listina to nekaže, opat cistercitah, ta njega i sám kaptol prvi oslovi „conservator jurium Ecclesiæ Zagrabiensis“, a kao takov nije smio manjkat, gdje se razpravljala stvar kaptolska, a u tom nas još većma uvjerava i to, što se taj sud držao u samostanu zagreb. cistercitah. Na tom sudu gdje Ivan arcidjakon gorički dokaza svoje pravo i posrami komendatora križarskoga Hinka, odredjeno bi drugo ročište na 2. srpnja 1340.; nu pošto nedodje komendator Hinko, dosudi opat Ivan právo kaptolu, koju osudu potvrdi i papa [1]).

[1]) Arcidjakonov „liber acclavatus.“

Najviše pako skrbi zadavahu zagrebačkim cistercitom kupelji [1]), koje im poklonio rečeni jurve arcidjakon katedralni Petar. Kako jur napomenusmo radi tih kupeljih zavadili se cistercite najprije g. 1291. s kanonikom Petrom, nu dobiše na sudu pravo. Te kupelji uživao je kašnje sudac zagrebački na Greču njeki Nikolet (kao sudac spominje se g. 1339.), i kako nas listina uvjerava, sagradio je i njekakovu sgradu (stuba seu locus Balnei) za kupače. Po Nikoletovoj smrti, pošto umrie bez potomakah i oporuke prispije rečena sgrada (stuba) „racione dominii“ opet u cistercitske ruke, nu njeka gradjanka Benika kći Matije Blonda Mletčanina, al tada gradjana zagrebačkoga zahtievaše (uzrok se nezna zašto) rečenu sgradu il komoru za sebe. Sbog te komore il stube vukla se prepirka, a sud dosudi komoru rečenoj Beniki, da si gradjevinu slobodno odnese, što ona i učini. Poslie toga stajalo je rečeno kupalište više godinah pusto na veliku štetu samostana. Da im indi kakova takova korist odatle proteče dadu na uživanje cistercite g. 1364. arcidjakonu kamarskomu Pavlu i njegovoj braći Tomi i Ivanu kao i njihovomu potomstvu rečene kupelji za vječna vremena pod sljedećimi uvjeti: da počam od g. 1366. plaćaju im u ime godišnjega najma četiri pense dinarah*) u kursivnom novcu, a u ime priznanja (racione munerum) 10 dinarah trikrat u godini; uz to da budu dužni posjednici kupališta po svojih brijačih monake brijat ili u kupalištu ili u samostanu, kako se najme monakom bude hotilo, svaki dan osim sriede i subote, četiri

[1]) Ove kupelji stojahu na lievu ruku kako se iz Opatovine ide na krvavi most, gdje je danas Horatova kuća, nuz stojeće ondje pusto zemljište.

*) „Quatuor pensas denariorum“, ovdje je pensa=pondus. Riečî pensi-pondus odgovara kajkavska rieč „pêza“ (das gewicht). Koliko je ta svota iznosila neznam, kako takodjer neznam, koliko i pêza teži.

Digitized by Google

krat u godini krv puštat, a kad se kupalište za kupače grijalo bude, da imadu i oni slobodan ulaz. Ako bi pako arcidjakon Pavao il braća mu il potomstvo neplatili najma u horu il nedonesli prizнanicu, da dvostruko tada plate [1]). — Za deset godinah kašnje (1376.) prohtjelo se njekomu gradjanu zagrebačkomu Gerinu, rodjaku valjda arcidjakona Pavla i njegove braće Tome i Ivana, posvojit i zemljište kupališne, i toga radi opet zavadi se s opatom Hanoldom. Pred banom Leustakijem u prisutnosti mnogih odličnih licah razpravljala se (1376.) ta parnica. Pavao kantor, punomoćnik opata cistercitskoga tvrdeć njihovo pravo na kupalište pozivao se na listine od g. 1291., usljed kojih dopitano bi to zemljište cistercitom; Gerin usuprot dokazivaše, da je ono pripadalo roditeljem njegove žene, koji su na njem podigli i kupališne sgrade, osim drvene komore, koju su predšastnici opatovi samo popravili, i govoreć pokazà pred sudom gradske fašíje vrhu prodaje „more prædiali, cum obligatione census annualis solvendi.“ Nu pošto se pred sudom nije mogao izkazat kupovno-prodajnim listom, s toga ban Leustakij i prisjednici sudbenoga banskoga stola, dopitaju zemljište kupališno opet cistercitom [2]).

Do godine opet 1443. nejmamo nikakovih viestih o cistercitah zagrebačkih. Pošto najme proti kraljevoj volji posta biskupom zagrebačkim Benedikt „prepovjedi kralj kaptolu zagrebačkomu „sub pœna capitis, exilii et privationis bonorum“, da ga nesmije pripoznat za biskupa. Kanonici pokore se kraljevskoj zapoviedi, nu biskup ih radi toga udari interdiktom. Približavalo se pako vazmeno vrieme, a da kanonici mogu maševat umoliše papinskoga legata kardinala sv. Sabine, da ih rieši interdikta, obećavajuć da će nastojat sporazumit se s biskupom. Kardinal naloži opatu cistercitah zagrebačkih da rieši kanonike od interdikta [3]).

Godine opet 1463. razpravljao je opat Winmand parbu medju kaptolom zagrebačkim i Pavlini u Kamenskoj radi desetine; isto tako i g. 1470. medju Bartolomejem kantorom, župnikom novoveškim, kanonikom Andrijom i sborom prebendarskim proti Ivanu župniku svetonedeljskom radi desetine [4]).

Pod svojim samostanom u Zagrebu imali su cistercite svoje kmete, koji su stanovali u kolibah spletenih iz pletera, il sa slamom pokrivenih drvenih kućah. Budući da se Turci počeli približavat sve većma prema srcu Hrvatske, a i kaptol zagrebački počeo se ogradjivat zidom, umole kanonici kralja Matijaša da zapovjedi cistercitom srušit stanove njihovih kmetovah, a to s toga jer bi Turci te kolibe podpalit mogli, pa bi lasno postradao tada kaptol i grad. Molbi kaptola zagrebačkoga odazva se kralj Matijaš, te zapovjedi 1476. cistercitom zagrebačkim srušit drvene sgrade svojih kmetah, a stanovnike premjestit im u kaptolsku tvrdju (u dan. ulicu Opatovinu, kojoj od kmetah opata cistercitskoga proteče ime Opatovina) jer ako ih sami neće srušit, da će zapovjedit banu il podbanom da ih oni sruše [1]).

Od te dobe nalazimo u listinah jedanput samo i to g. 1479. opata cistercitah zagrebačkih, nu kašnje gubi im se svaki trag, valjda od straha pred Turci ostaviše sve i sklonuše se u sjegurniju zemlju. Kako godine njihova dolazka u Zagreb, tako ni godine njihova odlazka i povoda odlazku točno naznačit nemožemo. Glavni dakako povod njihova odlazka bijahu Turci, a uzanj valjda i to što biskup Osvald nebijaše tomu redu najprijazniji. Na njegovu prošnju razpusti takodjer g. 1484. papa Inocencij IV. cistercitjanke Ivanićke, jer po dokazivanju biskupovom neodgovarahu svrsi „ob internum monasterii statum fini haud respondentem.“ A da upravo cistercitjanke Ivanićke radi nenagnuća Osvaldova odpuštene bijahu, svjedoči nam, što je odmah u samostan ivanićki smjestio redovnike sv. Franje [2]). — Je-li je i cistercitom zagrebačkim takodjer protivan bio, nebismo mogli tvrdit, nu slutit svakojako. Bilo indi što bilo početkom XVI. vieka nestalo je cistercitah iz Zagreba, pošto se već god. 1508. napominje Stjepan biskup Rosonenski, kantor zagrebački i vikar, ujedno kao „Commendatarius Abbatiæ B. V. Mariæ de Zagrabia.“

Prije nego-li dalnje sgode ove opatije napomenem pobrojit mi je sve poznate njezine opate redom kronologičnim. Bijahu pako, na koliko iz listinah doznadosmo, sljedeći:

1281. Jakobec, opat sv. Jakoba na otoku savskom
1307. Hulman, „ „ „ „ „ „
1315. Perthold, opat bl. dj. Marije u Zagrebu
1322. i 1349. Ivan I. opat bl. dj. Marije u Zagr.
1364. Vinimar, „ „ „ „ „ „
1373. Perthold II., „ „ „ „ „ „
1376. Hanold, „ „ „ „ „ „
1463. i 1470. Vinmand, „ „ „ „ „ „
1479. Ivan II., „ „ „ „ „ „
Petar de Aragonia. } napominju se u glenhu listi-
Nikola. } nah cistercitskih, nu žalibože
Martin. } nenaznačuje im se godina.

[1]) Medju neregestrirani spisi arkiva kaptol
[2]) Listina medju neregestriranimi spisi arkiva kaptolskoga.
[3]) Marcelović Rkps.
[4]) Marcelović ibid.

[1]) Marcelović ibid.
[2]) Iz nadbiskupskoga arkiva.

Digitized by Google

1505. Stephanus Eppus Rosoniensis, Commendatarius abbatiæ B. V. Mariæ Zagrabiæ.

Cistercite nisu naumili za vaviek ostavit svoju imovinu i samostan zagrebački, već dok bujica turska prodje, pa onda natrag; al namjeru tu presječe im biskup zagrebački Luka. Hoteći taj slavni dograditelj stolne crkve takodjer započete velikim troškom po biskupu Osvaldu bedeme oko nje dovršit da bude sigurnija od provale turske, umoli papu Julija II., da mu župnu crkvu sv. Emerika inače malu i neskladno sagradjenu (alioquin parva et satis rustica) koja stojaše pred stolnom crkvom na najzgodnijem mjestu gdje je naumio sagradit kulu (in loco propugnaculis) srušit dozvoli. Da pako i dalje potraje župa sv. Emerika, izvjesti papu, da bi ju smjestio u bližnji samostan cistercitski, koj red neka se za Zagreb na vaviek dokine, jer nejma sada ni opata ni monakah, a dohodak i onako skoro nikakov (cujus fructus nulli aut adminus tenues essent, et conuentu et abbate careret). Taj novi stolni župnik stojeći u cistercitskom samostanu da bi nosio naslov Prepozita, komu bi poput njegovih predšastnikah opatah cistercitskih razpravljat stvari kaptolske na svom sudu (causæ etiam personarum Ecclesiæ Zagrabiensis) povjerit mogla apostolska stolica; nu da za to vrieme, dok bude Prepozitom, nemože obnašat časti ni kanonika ni prebendara toli zagrebačke koli čazmanske crkve, pak makar da mu je dao tu čast sam papa, nebi imala nikakove valjanosti. Svojim pismom od 26. svibnja god. 1510. dozvoli papa Julio biskupu Osvaldu sve, za što ga umolio bijaše [1]).

Odatle doznajemo dvoje, jedno da se opatija cistercitska dokinula, a njezino mjesto zauzeo Prepozit svećenik uživajuć sve dohodke njekoč cistercitske, a drugo da opatska crkva sv. Marije postà župnom crkvom pod naslovom sv. Emerika. Nepravo dakle i protiva naročitim povjestnim dokazom piše se sadanja stolna župa sv. Marije pod naslovom „Sancti Ladislai“ gdje bi se moralo pisat: „Sancti Emerici.“ Takov novi Prepozit i ujedno župnik bio je dužan štovat kaptol kao svoje pokrovitelje, arcidjakonu stolnomu plaćat „cathedraticum“ [2]) i držat za službu božju i pastvu duševnu tri kapelana, o čemu nas podpunije uputit će prisega, koju takov imao je polagat, a glasi: Ego N. prepositus ecclesie sancte Marie de Zagrabia juro et promitto: quod ab hac hora in antea fidelis ero beato regi Stephano, et hujus alme ecclesie Zagrabiensi et toti ejus Capitulo, tanquam vero et indubitato prefato ecclesie mee patrono: Quodque bona ejusdem mobilia scilicet et immobilia, tam ad cultum divinum, decoremque et ornamentum in ipsa ecclesia, quam eciam ad vsum ibidem serviencium relicta et deputata*), puta: vineas, domus, jura, possessiones, proprietates et alias quaslibet res, quomodocumque et qualitercumque de jure ad eandem spectancia et pertinencia non dissipabo, non dilapidabo neque alienabo, aut distraham aliquatenus, quin pocius dissipata, dilapidata, distracta seu alienata pro posse recuperabo. Statuta, sanctiones et consuetudines laudabiles et approbatas apud dominos meos et Capitulum habita et existencia, que et quas ijdem ad me et ecclesiam meam predictam extendere voluerint, observabo; ipsique Capitulo et singulis eorumdem personis in licitis et honestis debitam reverentiam et obedientiam prestabo. Cultum divinum in eadem ecclesia mea pro posse augmentabo. Capellanos bonos adminus tres numero pro penso servitutis divine ibidem explendo, tenebo. Missam vnam quolibet die, hora opportuna de beata virgine cum cantu debite celebrari et decantari faciam, festivis autem diebus duas missas similiter cum cantu vnam de beata virgine circa horam dicij primam, alteram majorem de festo cum primis et secundis ejusdem festi vesperis absolvam, absolvique et perfici faciam, nisi casus et necessitas inevitabilis contrarium aliquid suaserit. Colonos eciam ecclesie mee prefate, presertim qui in territorijs dominorum meorum et Capituli resident, in communibus ejusdem Capituli et ecclesie mee predicte neccessitatibus emergendis sine contradictione ad mandatum dicti Capituli vel officialium ipsius ad operas quascumque et labores faciendo exhibebo, jusque cathedre archidiacono Zagrabiensi et alia onera hactenus racione plebis translate reddi et restitui solita, nisi temporum processu, forte benignitate superiorum a solucione talium ecclesia ipsa mea sufficienter eximatur, reddam et restituam. Quodque nunquam contra dominos meos de Capitulo et alios quoslibet, ad ipsos pertinentes, causas aliquas vel lites alibi immediate, quam coram Capitulo memorato movebo et intentabo, neque ab eisdem ante sentenciam ipsorum deffinitivam per ipsos in causis

[1]) Iz arkiva nadbiskupa, i Marcelovića.

[2]) Cathedraticum plaćao se svim arcidjakonom od župnikah njemu podložnih, plaćao se pako o Martinju i to 50 dinarah dobrih banskih, a ovamo računala se i „munera“ i to ob makrsu jedno janje najmanje 12 dinarah vriedno, isto tako i o Stjepanju jedno janje. Izuzeti od toga plaćanja bijahu samo siromašni župnici.

*) U njekom protokolu kaptolskoga arkiva čita se g 1513. „inventarium Prepositure B. V. de Abbatia“, kao takodjer i „antiquum inuenterium ipsius prepositure“ nu nepobrojam stvari, jer bi mnogo prostora zauzele, većinom su pako crkovne i pokućtvo. Nalaze se u istom protokulu ubilježena takodjer „litteralia instrumenta“ te doznajemo da su posjedovali sedamdeset i šest poveljah. Od ovih njeka dodjoše u arkiv kaptolski, a njeka u prevendarski, a iz ovoga kuda, neka sam bog zna.

Digitized by Google

hujusmodi et litibus vel lite prolatam ad superiores quosque provocabo. Ita me Deus adjuvet et hec sancta Dei evangelia.“

Prvi takov Prepozit bl. dj. Marije spominje se g. 1515. njeki Demeter. Pravo naimenovanja Prepozita bl. dj. Marije pripadalo je biskupu zagrebačkomu od najstarijih vremenah, toli za cistercitski red, koli i poslie njihova odlazka. U tom nas uvjerava povelja kralja Ljudevita od 1523., gdje piše biskupu zagrebačkomu Šimunu: da pošto su od vajkada uživali biskupi zagrebački pravo patronata glede opatije bl. dj. Marije na kaptolu (in area Capitulari) pisma se pako dokazna izgubila, to na prošnju biskupovu, prenaša Ljudevit isto pravo na biskupa zagrebačkoga i njegove nasljednike u vječna vremena, da mogu imenovat ljude vriedne i zaslužne (personis idoneis, benemeritis et hijs, quos dignos esse judicaverint) za Prepozite bl. dj. Marije [1]).

Do Domitrovićevih vremenah stolovao je Prepozit bl. dj. Marije u samostanu Cistercitskom, i nije obnašao časti kanonika Zagrebačkoga, nu pošto on po smrti Prepozita Martina Dobrovića g. 1621. sve dohodke te prepoziture obrati na uzdržavanje sjemeništa*), i tim uništi samu Prepozituru, nosio je od tada jedan kanonik zagrebački naslov Prepozita bl. dj. Marije s pridjevkom „de campo Zagrabiensi“ radi njekadanjega posjeda, što su ga imali cistercite u polju zagrebačkom.

Sadanji Prepozit bl. dj. Marije jest preč. g. Franjo Gašparić kanonik zagrebrački, a službu njekadanjih Prepozitah t. j. duhovnu pastvu, u crkvi bl. dj. Marije vrši župnik te crkve, koj je ujedno takodjer i kanonik zagrebački.

Nepogrešljivost papina. *Priredio Dr. Juraj Žerjavić. U Zagrebu 1870.*

(Ocjena. Svršetak.)

Dosele pretresosmo tri glave iz Žerjavićeve knjige. Imade još pet glava u njoj, a na koncu g. pisac rješava težkoće i oprovrgava prigovore proti nepogrešljivosti papinskoj. Već se je do sada ova ocjena otegnula proti namjeri prvobitnoj; k tomu ovaj list nemože prama svojoj svrsi odviše prostora dopuštati književnim prietresom; s toga mi valja sada završiti. Pa kad bih i hotio nastaviti ocjenu, kako sam ju počeo: ogledati svaku pojedinu glavu i svaki gotovo dokaz; trebao bih za to barem pol godine. Jer se u posljednjih pet glava navode dokazi za nepogrešljivost papinsku iz spisova svih malo ne svetih otaca, iz odlukâ svih ekumenskih koncila, iz izjavâ papinskih, iz svjedočanstva bogoslovnih školah i izpoviestî kraljevâ i narodâ; a znajući kako infallibiliste više puta za svoju thesu iztrgnu iz spisa kojega nekoliko rieči, koje u kontekstu posve drugo znače: trebalo bi mi prekopati djela svih skoro otaca, akta svih koncila itd.; što bi medjutim po knjizi g. Žerjavića bilo i tako nemoguće. Kriv je tomu način, kojim on navodi rieči sv. otaca, koncila itd. Tko će lako razumjeti citate: Orat. de moder. ferv. indisp. — De incar. C. V. N. 34. — Lib. 2. cap. 3., cont. é. ep. P. — Buttler XVII. 358. Lup. VIII. 127. — Marca 1.109. — Berc. XI. 237. 239. Cave Snec. synod. — Baller de vi ac rat. Prim. p. 208. — itd. itd? G. pisac bio bi morao iz početka točno kazati, kojimi će se izdanji sv. otaca, koncila itd. u knjizi služiti; poslije bi mogao u kratko navoditi samo tom i paginu. Nu nakazna je upravo citacija: Berc. XI. 237. Hoće-li se morda tim da navede historija Berault-Bercastelova? Tko se ikada ozbiljno bavio kojom god knjigom, u kojoj su mnogi citati, znat će, kolika je muka, kad su ti citati površni ili pače pogrešni; zato znanstvenost barem njemačka, toliko gdjekojim zazorna, podpunim pravom zahtieva točno citovanje.

Zbog toga, što dosele rekoh, neočekujte od mene, da ću ocieniti sve izreke sv. otaca, koncilâ itd. koje g. Žerjavić navodi za mnenje svoje. Bit će dovoljno, ako iztaknem glavnije, jer će se iz njih lako uvidjeti karakter ciele knjige.

Akoprem g. Žerjavić u 3. glavi pobija pravilo sv. Vincentija Lerinskoga, po kojem se u crkvi katoličkoj ima vjerovati: quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; praktično ipak nemogaše odoljeti sili onoga pravila: on navodi dokaze za nepogrešljivost papinsku iz svih viekova i sa svih strana kršćanstva. Komu nije posve nepoznata prošlost crkve Hristove, osobito iz prvih viekova, mogao bi se zabrinuti za g. pisca, odakle će uzeti dokaze za osobnu papinu nepogrešljivost iz svih viekova i strana? Nu nije zabrinut g. Žerjavić. On kaže: „Mi otvorena srca velimo: zanijekati nepogrešljivost papinu u crkvenoj učiteljskoj službi znači isti njegov primat oboriti.“ Po tom dakle svi dokazi za prvenstvo Rimskoga biskupa u crkvi Hristovoj jesu eo ipso dokazi i za njegovu nepogrešljivost. Ali tu g. pisac čini petitionem principii. On ima dokazati proti katolikom, koji priznavaju prvenstvo Rimskoga pape nu niječu njegovu osobnu nepogrešljivost, da papa nije samo prvak u katoličkoj crkvi nego i nepogrešljiv učitelj; a kad tamo: on supponuje, da se u prvenstvu sadržava i nepogrešljivost, pa dokazima za prvenstvo dokazuje nepogrešljivost!

[1]) Ako radi toga, što je naime sjemenište dobilo opatijsko trsje u samoboru i njeke zemlje, nose klerici zagrebački crvena pallia, i pišu se „Prepozitura S. Helene de Samobor“ i tada im niti jedno ni drugo nepripada, jer u crkvi sv. Helene u Samoboru nije stolovao posebni opat, već bijaše samo crkva poklonjena opatu cistercitah zagrebačkih, dakle sjemenište nemože biti posebnom Prepozitorom niti nosit odlikovanje Prepozitah, jer to pripada samomu Prepositu de campo Zagrabiensi, koj je pravi nasljednik opatah iz reda cistercitskoga.

Digitized by Google

Tudier bismo mogli prekinuti svaki dalnji razgovor; ele da čujemo barem neke svjedoke za thesu Žerjavićevu.

G. Žerjavić nalazi dokazâ za nepogrešljivost papinsku čak u apostolskih otaca. G. pisac počima s Herminim Pastorom; on sluti, da je taj Herma učenik sv. Pavla (Rim. 16, 14.); nu većina i to uglednijih patrologa i historika pravedno drže, da je Herma, pisac Pastora, brat papi Piu I. (142—157.). S toga nije mogao Herma živuć polovinom drugoga vieka knjige poslati Klementu Rimskomu. Herma se pričinja kao da je zbilja suvremenik Klementov; ali je on svoj apokaliptično-poučni spis „pia fraude" podmetnuo Hermi apostolskomu, da može tim lakše pobiti bludnje Montanove. Cf. Patrum apost. Opera. Edit. 3. Hefele. Tubingae 1847. p. LXXX. ss. Medjutim dato non concesso da je zbilja Herma suvremenik Klementov; ima-li u Pastoru i kakov dokaz za osobnu nepogrešljivost papinsku? G. Žerjavić navodi l. I. vision. II. c. 4.: „zapovied sam dobio, da priepis svoje knjige Klementu u Rim pošaljem, da se drugim občinam saobći, na što Klemente ima pravo." Nu ja u navedenom mjestu ovako čitam: Scribes ergo duos libellos et mittes unum Clementi et unum Graptæ. Mittet autem Clemens in exteras civitates; illi enim permissum est. Grapte autem commonebit viduas et orphanos. Tu autem leges in hac civitate cum senioribus, qui præsunt ecclesiæ. Odatle vidite, kako je g. Žerjavić osakatio tekst Hermin. Ili zar je svako sredstvo dopušteno za svrhu tobože dobru? Ako se može iz pravih rieči Herminih izvesti nepogrešljivost Klementova, može se na isti način i nepogrešljivost diakonisse Grapte i samoga Herme. Nu bogoslovac neće ozbiljno onih rieči navesti niti za dokaz prvenstvu Rimskoga pape kamo-li za njegovu tobožnju nepogrešljivost. G. pisac je hotio imati što više svjedoka za svoje mnenje; ali bi bio morao promisliti, da je bolje imati dva tri istinita svjedoka nego mnogo njih, medju kojimi su većina lažni; jer ovi bacaju sjenu i na istinite. — G. pisac nije mnogo sretniji s drugim otcem apostolskim, sv. Ignatijem Antiohijskim. U poslanici Rimljanom gl. 2. prosi Ignatij Rimljane, da ga nebi izbavili od mučeničtva; onda veli gl. 3.: Nulli unquam invidistis; alios docuistis. Ego vero illa quoque firma esse volo, quæ docetis et præcipitis. Kaže dakle Ignatij: Nikomu niste nikad mučeničtva zavidjali; pače ste svojim primjerom druge k tomu podučali; pa neka taj vaš primjer i pouka i za mene valja." Da je taj smisao navedenim riečim, vidi se i odatle, što Ignatij ovako nastavlja: Vires tantum mihi et internas et externas petite, ut non solum loquar, sed et velim etc. A kako izvodi g. Žerjavić nepogrešljivost papinsku iz navedenih Ignatijevih rieči? Evo ovako: „Ignatij . . . priznaje u svojem listu na Rimljane, da je čast i dostojanstvo namjestnika Hristova u Rimskoj crkvi, o kojoj veli, da ona naučajuć zapovieda „quæ docendo præcipit." Tko pako naučajuć zapovieda, taj ima za stalno u crkvi vrhovno i odlučno pravo u stvarih nauka." Nisam-li pravo kazao malo više, da infallibiliste često za svoju thesu iztrgnu iz spisa kojega nekoliko rieči, koje u kontekstu posve drugo znače? Koga ćete tim načinom osvjedočiti o thesi svojoj? Pravo veli g. pisac: „čim su oskudniji spomenici iz apostolske dobe, tim se dostojnije ima svaki izraz ocieniti." Nu nije doista dostojno, kad se pojedini izrazi tako iz konteksta trgaju, i drugi im se smisao podmeće. — G. Žerjavić cituje još jednoga otca apostolskoga, sv. Polykarpa, te kaže o njem „da se je zaputio u Rim, da tamo Marciona krivovierca prijavi te da od pape glede uzkrsnoga blagdana savjet uztraži. Nu reci tko sada, zašto vendar jedan biskup za dobe prvoga kršćanstva iz Azije u Rim putuje?" Tu ima opet historijska neistina, da je Polykarpo išao u Rim medju ostalim i zato, da prijavi krivovierca Marciona; historija samo pripovieda, kako je Polykarpo susreo u Rimu Marciona i na njegovo pitanje: poznaš-li me? odgovorio: dà, poznam prvorodjenca sotonina. Ali zašto je Polykarpo išao u Rim zbog svetkovanja uzkrsa? Na to će svaki katolik reći: jer je u Rimu bio prvak crkve; nu iz čina Polykarpova tim manje će izvoditi nepogrešljivost papinsku, što je Polykarpo i po tom ostao pri svojem običaju svetkovati uzkrs a nije poprimio prakse rimske. Eto vidjesmo, kako otci apostolski zasvjedočavaju osobnu papinsku nepogrešljivost!

Svjedočanstva, koja g. pisac nadalje navodi počamši od sv. Ireneja do sv. Bernarda, jesu više manje valjani dokazi za prvenstvo pape Rimskoga, ali za njegovu osobnu nepogrešljivost nisu nikako. Tako, da samo gdjekoje spomenem, sv. Irenej (adv. haer. III. 2.) nekaže ništa drugo nego kako se imadu suzbijati novi nauci, naime apostolskom predajom, koju ćeš naći kod apostolskih crkava; nu buduć da nemožeš obići svega svieta, idi k Rimskoj apostolskoj crkvi, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab apostolis traditio." Tko je dakle po Ireneju u crkvi elemenat čuvajući apostolsku predaju? Ukupna crkva; nije se za ukupnu crkvu sačuvala u Rimskoj crkvi apostolska tradicija, nego se je u njoj od ukupne crkve sačuvala (ab his, qui sunt undique, conservata est etc.). Odatle se vidi, kako krivo infallibiliste rieči Irenejeve tumače o osobnoj nepogrešljivosti papinskoj. Posve krivo prevodi i g. Žerjavić rieči Irenejeve: „S ovom (Rimskom) crkvom ima se radi očite prednosti svaka druga crkva sudarati (convenire ad neznači nigdje sudarati se s kim); jerbo se je u njoj apostolska predaja proti svakoj skvarenosti sačuvala (tu se opet mudro zašutilo ab his, qui sunt undique)." — Tko zna prepirku sv. Cyprijana s papom Stjepanom, jamačno će se začuditi, kad dozna, da i sv. Cyprijan mora svjedočiti za papinsku nepogrešljivost. —

(Sliedi konac.)

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Tielovske procesije minuše ljetos liepim redom i mirom. Na velikoj procesiji stupao je za božanstvom sam preuzv. g. ban s vrhovi oblastih gradjanskih, a vojska s vojvodami stajala poredana na velikom trgu, dok su dvie čete s glasbom pratile povorku.

— „Agr. Ztg.“ kako zadnji put spomenusmo, napisa pod 14. lipnja uvodni članak, koj ovako počima:

„Trennung der Kirche vom Staat — vollständig und bis in die äussersten Consequenzen durchgeführt — dies wäre streng genommen die corecteste Antwort auf das Drängen Jener, welche aus der Vacanz des erzbischöflichen Stuhles in Agram Capital führ ihre Parteizwecke schlagen zu können glaubten.“ . . . . .

Rekši da je to već sada obćeniti po svietu zahtjev uglavila je i ona ovi zaglavak: „Eine logische Folge dieser modernen Rechtsanschauungen ist die Aufhebung der privilegirten Stellung, kraft welcher es den Repraesentanten einer bestimmten Kirche in dieser ihrer Eigenschaft ermöglicht wird, unmittelbaren und schwerwiegenden Einfluss auf die Gesetzgebung des Landes und hiedurch auf dessen politische, sociale und nationale Entwickelung zu üben. Die Widernatürlichkeit dieser bevorzugten Position, und die ernste Gefahr, welche hieraus dem Staate erwächst, müssen aber selbst dem schlichtesten Verstand dann klarer einleuchten, wenn man dem Träger einer bestimmten politischen Idee mit allen erlaubten und unerlaubten Mitteln den Weg zu einer hervorragenden kirchlichen Würde nur desshalb zu eröffnen sucht, weil er durch Erlangung derselben neue Machtmittel gewinnen würde, um die politische Agitation mit erhöhtem Nachdruck betreiben zu können.“ —

Sbilja je prava strahota štiti ove redke i grozota pomisliti, kakova-li sila kroza nje viri. U more! i ništa nego u more do dna! Država se mora od crkve razlučiti do krajnoga kraja (bis in die äussersten Consequenzen), da crkve u državi nebude valjda ni osjetiti, da se pop na vidjelo niti pokazati nebude smio, pače krajni kraj ište i to, da mu nebude znati ni traga ni glasa. Bože prosti — šta sakrivismo? da nam se tako u lice praska i treska! Doduše mi popovi, makar smo u tužnoj Hrvatskoj, vendar stotinu i tisuć putih čusmo geslicu: slobodna crkva u slobodnoj državi; razumimo pače kako nju sviet razumi, znamo, kako je kuda u svietu to načelo provedeno praksom, pak istinu reći, nas načela kano načela slobode same sobom nije strah nimalo, pače kako svačemu jurve obvikosmo i s tom se geslicom vremena jurve pomirismo. A zašto pomirismo? Jer sloboda sama sobom nikojemu dobru huditi nemože; jer starinska zaštita ako se prevraće u samosilu i neprijateljštinu, za crkvu biva pogubna i zatorna; jer isti prvi trubaši one geslice zaskočivši na kormilo vladanja uvidiše, da se onako provesti neda i da bi većma hudilo državi nego crkvi, kako oni biše naumili; jer uz ovu geslicu trube se druge: sloboda vjerozakona i jednakost pred zakonom za svakoga. Nebojimo se principa nego se bojimo zloće ljudske, koja pod izlikom principa namjerava da principu na suprot radi; pod izlikom, da se imaju uzeti povlastice otimlju se prava; pod imenom slobode neda se živiti na miru. Princip: „slobodna crkva u slobodnoj državi“ razumieva se barem po svom slovu kao pravilo pravde: budi svakomu svoje! I nut dobro — budi tako! Taj princip ište, da crkveni glavari i ostali službenici gube u državi osebujne povlastice i iznimke; ali neište nipošto, da oni kano državljani gube politička prava, niti brani, da oni svoja politička prava po stepenu svojega položaja i vlasti u družtvu ljudskom obvršavaju. Ako je u državi kojoj starinsko plemstvo i velmoštvo ostalo kano jedan ključ i mjera za stanovitu vrst političkih pravah, kako je na primjer za osobu svoju stolac i glas u saboru: kud bi tada jednakost, da ju velmožam jednim ostavite, a drugim uztegnete bez obzira na isto starinsko pravo, samo zato, jer ovi drugi nose duhovničku haljinu?! Liepe-li jednakosti! Ili ako se starinska mjera baci pak se uzme obična nova, to jest: veliki posjed — načelo jednakosti ište da se istom mjerom mjeri svakomu jednako. Ali načelo: slobodna crkva u slobodnoj državi ište da se izpod glavarah crkvenih iztegne visoki položaj, to jest: imetak i dohodak, pak stegne vlast takodjer duhovna. Tko silu ima u ruci, može nejačku i neoružanu brzo i lahko pokazati, da se sve i svašta mora smatrati za pravicu. Drugčije sila, a drugčije zdrav razum i prava sviest. Liepo doduše kaže ona latinska: Cantat vacuus coram latrone viator; istina je, čim tko manje ima, manje se ima zašto bojati, slobodniji je; ali zato nije nitko prestao teći živeža i blaga. Oli komu je mila ota vrst slobode: a nu dakle državnici i slobode kovači, jednaka mjera budi za sve, pak dajte i vi bogataši nedržite i negomilajte blaga i vi bogalji popevši se na visok položaj negrabite šakom i kapom ljudske muke! Po drugoj strani jednaka pravica hoće, da svakomu čovjeku ostane neoskvrnuto prirodno i naravno pravo teći živeža i imetka. To pravo naravno ište za sebe duhovnik, i baš zato jer je pravo naravno, svaki njemu protivan zakon nenaravan je i nestalan. Mora dakle službenikom crkvenim ostati pravo posjedovati. Jest pripravni su i oni, koji drže sistem sekularizacije crkvenih dobarah, priznati to pravo crkvenim glavarom; nu prije treba malko zažmiriti pak istom onda, kad njihov posjed bude jurve zagloblјen i razprodan, priznati ga. Evo kakova je u praksi lica ota logika; „u vrieme slobode ugrabi, da vlastnik bude slobodan, a tad mu budi sloboda teći imetak.“ A nu dobro državnici — jednaka pravica za sve! pustite silu, nebranite posjeda svoga vojskom, pak će se naći tko će takodjer vas pustiti na slobodu! Velite: posjed crkvenih glavarah nije njihov — a nu dobro pravičnjaci, pustite

Digitized by Google

da po istom skroz pravilu takodjer vam sudi pučka porota, i sigurni smo naprvo da će se naći više nego ne sudacah, koji će dokazati da niti vaš posjed nije vaš. Ima dosta za dokaze primjerah, da je na ime potrebe narodne ugrabljeno blago crkveno sbilja ugrabljeno bez ikakove narodu koristi, a za veći teret, jer je palo na trošak što mu prvlje na trošku nebijaše; ali nije tu dokazivati, nego samo malko promotriti samo načelo. — Još je jedan liep pojam, kako mnogi tumače onu geslicu: „slobodna crkva u slobodnoj državi“, a taj je: razstaviti duhovnika od puka! Netrošeći u pusto riečih, dosta nam je spomenuti, što i danas svuda živ primjer kaže, da je upravo to u praksu provedeno načelo, dokle se praksom može provesti, duhovnika sa svojim pukom jače sdružilo, a neprijateljska težnja protivan izagnala uspietak. Svaki princip i aksiom mora biti stanovita istina, iz koje za svaki zdrav razum i bezazleno srce kano niti teku ili unj stiču se sva pravila iste vrsti. Sasvim tim nije se jedan put u svietu dogodilo, da su isti princip ljudi različite čudi protivno razumili i protivna pravila iz njega nizali i naopako uporavljali ga. Ali naopako razumljen i uporavljen princip osvetio se ter skorim vremenom ostavio žig zloduha i zlodilja na oblastniku tim sramotniji, čim je veću imao vlast. Spomenuti princip propovieda se u svietu kano neko po crkvu i državu jednako dobro; nu ne tako A. Z. jer se ona grozi, i čim se žešće grozi, tim je življi za nas dokaz, da se s njezine strane princip zlo razumi i gorje da bi se uporavio. Ništa neg žig zloduha i zlodilja, premda bies za takove trice nemari. Oslobodi nas od zla Gospode! Ako vendar sve prodje po zlu, biskup i ostali duhovnik imati će vazda i uviek u svom puku rieči i moći, i to tim veće, čim jače njega bude sila gonila u puk i s pukom bude morao ćutiti, želiti i od zla se braniti. —

Predočiva zatim A. Z. kolika je pogibelj po državu visoki položaj crkvenoga dostojanstvenika, ako je muž na njem državi pogibeljan. Jao! težko ti ga je danas to pogoditi, tko je ta država? Silni francezki kralj reče: Država sam ja! a sada nesamo dinasta, nego svaki ministar predsjednik, svaka vlada, svaka stranka podvikava: država sam ja! Kako se pako ote u modernoj državi države mienjaju, zna svak, tko štije novine, pak može znati i priznati, takodjer to, da kako svaki jak protivnik tako i biskup može vladi, vladavini i sistemu biti pogibeljan, i to tim pogibeljniji, čim je sistem i njegova vlada lošija, a muž protivnik vrstniji. Ali je ota pogibelj takova, da je veća pogibelj po državu nedopustiti pogibelji. Pak u drugom smislu država, to jest narod, znao bi umovati ovako: svi visoki položaji u zemlji osim narodnoga boljarstva i crkvenoga dostojanstva mogu danas doći u tudju vlast i moć, pak ako se je odrodio i prevjerio visoki plemić, jošte nam ~~ostane jedini visoki položaj crkveni za samostalnijega i~~ slobodnijega svoga čovjeka; a na koncu je-l' ~~jošte iz-~~ gubismo i taj, sve se očitije kaže, kako je država svoj položaj izgubila. I tada se nenaravnost toga položaja (valjalo bi to epetovati po stotinu putih) vidi tim očitije, čim očitiji na njem stoji nosioc protivne narodu političke težnje. Drugačije sudeći po naravi same stolice, po pravih pojmovih ustava, vlast i moć na političkom polju ovakova muža, ako biva u granicah istine i pravice, vidi se nam posve naravna. A vidi posve tako i A. Z. s malenom iznimkom. Samo nebudi Strossmajer, nebudi nijedan nosioc idejah sadanjemu sistemu državnomu protivnih, budi naših idejah nosioc: pak je tada sve naravno, sve u redu! Pod tim uvjetom pripravna je A. Z. uzeti svoju grožnju natrag i naviestiti vjekovitu slogu med crkvom i državom i van zakliknuti s onim načelom: slobodna crkva itd. Koliko god putih je ovaj list napisao spomenutu devizu, to zapamtismo, da je toliko putih povodom bio kakov pojav iz duhovnikah, protivan težnjam onim, koje A. Z. zagovara, i svaki put u najgorem smislu. Usuprot koliko putih opazismo u istom listu pohvalu za kler ili jednoga samo duhovnika, toliko putih dao je povoda koji bravissimo — duhovnik političkom demonstracijom. Sad je povodom Strossmajer i za njega očitovanja.

Umah za onim, što gore navedosmo, prihvatila je A. Z. žicu ovako: „Und dies ist der letzte Gedanke Jener, welche mit affectirter Entrüstung die Annahme zurückweisen, es könne doch Jemand anderer als Bischof Strossmajer auf den erzbischöflichen Sitz in Agram berufen werden.“ — Pokle je izpripovjedila, kako za Strossmajera kipe strasti samo s političkih razlogah, i kako bi nadbiskupski pallium bilo samo prekrivalo agitacijam državnomu pravu neprijateljskim, i kako za Str. sbog političkoga ponašanja njegova i sbog najnovije agitacije nije moguće da postane nadbiskupom, i kolika se mržnja spotiče na Mihaljevića, i kako se nastoji već naprvo osujetiti ovomu svako djelovanje takodjer na crkvenom polju, pita se za konac zašto to: „Und warum? Weil ihm das Gesetz und seine sociale Stellung die Möglichkeit eröffnen, auch auf politischem Gebiete schwerwiegenden Einfluss üben“ — (Ovu treba pamtiti dobro!) Was folgt aber hieraus? Ist der Staat einerseits berechtigt, sich gegen unstatthafte Übergriffe der Bischöfe auf sein Gebiet sicher zu stellen, so muss er anderseits verpflichtet sein den kirchlichen Hirten in der Ausübung seines Berufes gegen unberechtigte Einflüsse zu schützen, welche sich im Namen von politischen Interessen störend eindrängen wollen. (To je razumljivo.) Dies führt aber wieder zu der Formel: Freie Kirche im freien Staate, eine so vollständige Trennung der beiden Mächte, dass sie sich gegenseitig nicht in ihrer freien Entwicklung behindern könnten.“ (To je borme nerazumljivo ter bi se mogla razpisati nagrada, tko bi pronašao savez mislih). Na koncu zagrozila se još jednom: ako spominjano načelo pod krunom ugarskom ~~bude zle provedeno~~, da će tomu ne malen u-

Digitized by Google

zrok biti „bezumna“ agitacija sbog prazne zagrebačke stolice. Da je Strossmajer prvi na redu bio za praznu prabiskupsku stolicu, toga nitko tajiti nemože. Und warum nije on postao nadiskup? Weil ihm das Gesetz etc. Piši ovako piši onako: to je očita i javna tajna, da je poglaviti, ako ne jedini uzrok politički. Da pako političko osvjedočenje i ponašanje pači postići političku, a kamo-li crkvenu čast, to je po ustavnih pojmovih nešto što se skrivati mora i stid je priznati. To se je poćutilo takodjer u slučaju upitnom; ali se tražilo svakojakih izlikah, izgovorah i koprenah, najzad hotilo se krivnju baciti na kuriju rimsku. Stara mudra kurija odgovorila u službenom listu „Giornale di Roma“, da ona Strossmajeru nebi bila kratila sjesti na prabiskupsku stolicu. Medjuto, kako poznavajući praksu i taktiku naprvo znadosmo, da Strossmajer neće biti prabiskup, tako još bolje znademo, da ga već sada nikakova agitacija neće na istu dići. Nego se čudimo, kako se očitovanja u slovinskom narodu za njega mogu ma komu dati na čudo! Nije baš on absolutno morao postati, kako u obće nije govora ob absolutnosti u ničem, što visi o ljudskoj volji; ali ako njega posve ostavimo s vida, još ni tada nije po tom odišao s vida svaki uzrok nezadovoljstvu. Netrebamo opetovati, što je jurve o tom napisano. Osim tudjinskih elementah, koji misle da će tudjin tudjine oko sebe kupiti, i sebičnjakah, koji za sebe vide tim ljepšu priliku pokazivati se, čim se više bude skrivalo nezadovoljnikah, pa osim krajnih protivnikah Strossmajerovih, nikog bez razlike stranke nije razveselio glas. A što se na te žaobe najveć odgovara? Kruna ima pravo imenovati koga hoće, pak šutite! E dobro; ali i mi imamo pravo ako ništa više, a to barem pomisliti i opaziti tim povodom: da nismo svoji i oko svietle krune da neimamo svoga, pak ako se protiviti nesmiemo, imamo pravo barem poćutiti i pokazati, da nam nije drago. Po svom pravu postavila je kruna na ugarske stolice rodjene Ugrine: Slovaka Moysesa iz Zagreba, Kunsta i Haasa iz Ugarske, pak prem niti nebismo rad skroz poćutiti onakova magjarskoga čuvstva, tri put se je čuditi, kad nerazumiju ili neće razumiti slična našega čuvstva isti Magjari. Osobito Kunst ostavio je za sobom blagoslovnu uspomenu; nu ako se i danas jošte sjeti Magjar Kunstovih vremenah, uzvrti mu se staro čuvstvo. I mi smo imali na svojoj stolici Ugrine grofa Esterhazija fratra Pavlina i dva zadnja biskupa Alagovića i Haulika; nu za sva tri bilo je barem izlišno ime: prvi živio u zemlji kano redovnik, drugi i treći postaše prvlje predstavnici zagrebačkoga kapitula i tu su čast nekoje vrieme prije obavljali. Ali mahnimo se pravdanja — nismo svoji pak nismo!

Sami nas Ugri s prieka znadu opomenuti: tko je god ovih zadnjih godinah u Ugarskoj šta većega postao, taj da nosi pod pazuhom snopić zaslugah i na sebi biljeg godinah 48. i 49. pak to kažu i za novoga našega prabiskupa. Taj pako biljeg čim je s onu stranu slavniji, tim je kod nas zazorniji. Kod nas amo pomišljaju si novoga tog crkvenoga dostojanstvenika dvojako: ili je sam pust čovjek, ter nemareći za ičije misli, čuvstva i želje naslonjen na silu vladati će po svojoj i posvojenoj volji i milosti, — oli je muž od duha i srca, pak makar je previdio i vidi nezadovoljstvo, ćuti vendar u sebi snage i zaufa se u mudar postupak ter istinu i pravicu, koju bez obzira valja držati, misli skorimice preosvjedočiti i predobiti. Prva misao čini se da jače vlada. Bude-li prvo, našla je nečija politika svoga čovjeka; bude-li drugo, sva će biti zasluga jedinoga Mihaljevića. Što o principu rekosmo, stoji i tada. Nadajmo se ovomu drugomu; a dotle neima nam zašto zamjeriti nitko, niti sam novi prabiskup, što ga nujno i plaho dočekavamo.

— „Sloga“ javlja o novom prabiskupu ove crtice: „J. Mihaljević rodio se god. 1813.; god. 1834. postao Actuarius officii Diœcesani; 1836. redjen za svećenika i postao duhovni pomoćnik u Temešvaru i namjestni Pauperum Advocatus; 1838. obrednik biskupa i duhovnog stola bilježnik, i Archivarius; 1843. tajnik biskupa i duhovnog stola prisjednik; 1846. Director Cancellariæ; 1848. začast. kanonik čanadski, 1855. upravitelj župe Besenske; 1858. namest. a 1859. redoviti podjašprišt kotara gornjeg Temeškog od g. 1861. župnik Temešvarske Fabrike, opat redoviti i podarcidjakon, nadzornik pučkih učionah doljnjeg Temeškog kotara, na gimnaziji u Lugošu Episcopalis Commissarius Ecclesiasticus; 1869. naslovni biskup duvnanski; 1870. prabiskup zagrebački. — Obširniji životopis i potanje djelovanje novoimenovanog prabiskuga zagrebačkog donest ćemo u svoje vrieme.“

— G. dr. Brlić poslanik na zagreb. saboru pripravio je na načelnika hrvatske vlade ovu interpelaciju: 1. Je-li istina da je Ugrin Mihajlović nadbiskupom zagrebačkim imenovan? i ako jeste: 2. Koje je mjere Vaša Preuzvišenost poprimila, da nezakonitost toga vladarskoga akta osujeti? Ako bude veledušja odgovoriti na ovaj prozov niti je težak odgovor niti muka zadovoljiti prozovniku.

— Preuzv. gosp. biskupu J. J. Strossmajeru javiše nadalje pouzdanicu žicom u Rim: kotari novogradiški, vinkovački (bisk. dj.) krapinski i ivanićki.

— Dne 13. t. m. dopunio je na peštanskom sveučilištu stroge izpite i bogoslovne, kako nam naš dopisnik piše, vanrednim uspjehom ter povišen na stepen doktora vlč. g. Stjepan Babić, svećenik biskupije djakovske i kat. misionar u Biogradu.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Lud. Vitković, d. p. s Bistrice u Krapinu; g. dr. Fr. Kelner, nam. uč. vjere na vel. gim. zag. za d. p. na Bistricu; g. dr. J. Stadler nadst. u bogosl. sem. za nam. uč. vj. na gim. g. I. Jakovina iz Kutine u Lipovljane, a g. D. Murat iz Lipovljanah s Kutinu.

Urednik Šimun Mažuranić. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 26. Tečaj XXI. U Četvrtak, 30. Lipnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

O poboljšanju zaklade nemoćnikah nadbiskupije zagrebačke.

Neima tješiteljnijeg umirenja za javne službenike u svakoj struci, niti veće ponuke na revnost i požrtvovanje u službi, nego je osigurati njihovu budućnost i mirnu starost.

Imajući pred očima taj nepobitni razlog sinodalni sbori prastare naše biskupije tako stariji od god. 1634.—1669.—1690. kao i potlanji od god. 1803. suglasno odlučiše: da se i za duhovne službenike u pastirovanju revno poslujuć ostarele i onemogle za dovoljno i stališu dostojno uzdržavanje skrbi, i tako je postala zaklada nemoćnih svećenikah ove nadbiskupije.

Prinesci oni, koji su se iz posmrtnih ostavštinah svećeničkih obligatno u naznačenu svrhu sabirali, pokazaše se s vremenom tako nedostatni da: akoprem oduševljeno starajući se za boljak braće nemoćnikah u zadnjoj sinodi otci preko deset tisućah gotova novca kao glavnicu zakladi nemoćničkoj dodaše, i jošte k tomu dosta prostrana sgrada iz ostavštine blaženopokojnog Maksimiliana biskupa, za dostojan stan istih nemoćnikah, izim one u Novoj Vesi od prije nabavljene sagradila se, — ipak je isto uzdržavanje nemoćnikah skoro pod ništicu opalo, tako, da bi se ubogomu starcu svećeniku bliedo lice nehotice od stida zarumeniti moralo, kad bi ga prijatelj ali znanac zapitao: kakovu da mirovinu i uzdržavanje pod starost svoju uživa? — Iz znatne glavnice poklonjene zakladi nemoćnikah od nezaboravnog i premilog otca našeg u snu preblaženih počivajućeg nadbiskupa Jurja — stranom, dalje iz prinesakah godišnjih preč. svećenstva, koje samo nukano počam od god. 1854. za sve moguće žrtve na korist svojoj ostareloj braći doprinesti sklono jest se pokazalo, bi reć, da se je položaj i uzdržavanje iste končemar prividno poboljšalo — akoprem dovoljno i primjereno i sada jošt nije. —

Ako uzmemo u obzir kakovu mirovinu država svojim službenikom, osobito koji preko 30 do 40 god. služe, daje, i svaki čas povisuje, ako se obazremo na bližnje nam biskupije — niti glede starodavnosti, niti glede fundaciah crkvenih dobarah, osobito višjeg našeg svećenstva tako slavnih, kako je naša, u kojih je ipak bolje obskrbljen starac svećenik; zatim na potrebu njege nemoćnikom mnogo veću od one, dok su čili djelovali u aktivnosti: onda moramo priznati, da nam zaklade i sva obskrba nemoćnikah slabo i preslabo stoji. — Koga bi izmedju vanjskog svećenstva, da ga višja ponuka i cilj, kog ini službenici morda neimaju, na revnovanje nebi bodrio, sadašnja provizija nemoćnikah naših mogla utješiti? Ako si pod starost zaželi mirno obskrbljenje budi u svojoj vlastitoj kući nemoćnikah, ili izvan nje, tad je i onu malicu prinuždeu ne kao zasluženu nagradu, nego bolje kao milostinju iz vlastitog svog imutka izmoljakati. A koliko jih onemoglih posve mora ostati do konca u službi? Da se je naše oboje svećenstvo po uzoritoj peldi našeg u vječnoj uspomeni zagrljenoga nadpastira Jurja na znatnije žrtve i prineske za zakladu nemoćnikah samo od god. 1856. počam (dočim prvašnja stoljeća većom stranom u pobožnih željah za nemoćnike bezuspješno utonuše u more zaboravnosti) po razmjerju silah i nadarbinah, budi u jedan mah, ili na obroke prinukati dalo, ili končemar uvažilo mu pozovnicu sa znatnim prineskom skopčanu vriednoga župnika Gradinskog, kojoj samo nekoliko župnikah i dvojica prečastne gospode pripravno se je odazvalo, — ili prihvatilo bar dielomice onu osnovu podpisanog priobćenu preč. svećenstvu od god. 1856. br. 13. o poboljšanju zaklade nemoćnikah, sad već u tečaju nekoliko

Digitized by Google

godinah bi se sakupila bila znamenita glavnica više tisućah gotovine, koja uharno uložena, kod dobre uprave — sa tekućim dohodkom zaklade i svakoljetnim prinoskom od župah, kao žive vjekovite glavnice lahko bi izmetnula toliko kamatah: da bi trideset nemoćnikah moglo uživati po 400 for. mirovine godišnje.

Tvrditi se nemože: da preč. našem svećenstvu osobito vanjskomu manjka gotovosti za prineske i znamenite žrtve k upitnoj svrsi, samo da bi se ozbiljno i uztrajno s gora k tomu pozivalo, pazilo i račun davalo, pak da se je za vremena upravo odbor posebni za tu svrhu odredio, koji bi se svojski brinuo za skupljanje prinesakah budi u gotovini ili državnih obveznicah, razteretnicah itd. kako ina pojedina družtva za postignuće svoga cilja nam na očigled to čine.

Tješiti ipak može naše vriedne nemoćnike to: da se je predlog revnoga župnika Ivanečkog, sada kanonika, glede zaklade nemoćnikah, i onaj podpisanog priobćeni u ovom glasilu tako dobrovoljno primio od vanjskog svećenstva, da se sadanji za boljak njihov godišnji prinos od župah kao žive zaklade bez svakog uztezanja žrtvuje; al jošte veselije bi jim staro zaigralo srce i mirnije boravili svoje kratke dane moleći spokojno za se, i za svoje dobročinitelje: kad bi se kojom sretnom sgodom prinesci na korist njihovu od čitavog svećenstva podvostručili, ili na prečac pronašao način: kojim bi se sadanji njihov nezavidni položaj poboljšao i dostojnije obskrbljenje osiguralo.

Čitavi narodi, kad od jačih pomoći zalud izčekivaju, u skrajnoj nuždi pojedini si smielo poviču: narode! pomozi si sam! Od koga će naše preč. svećenstvo, za svoje nemoćnike pomoć očekivati? Svećenstvo — narode — za sve dobro tako revnujući, svećenstvo — ti družina Isusova! Samo sameno, do boljeg, pomoći ima svojoj onemogloj braći: braći po Isusu, koja su kost od kostih — krv od krvi naše! — Tko bi nam mogao biti bližnji i prečiji? — nije-li košulja bližje tiela neg ječerma? — Nije hasne u stranu popogledavati i od drugud pomoći izgledavati. Tko tako radi, sam u sebi snage dovoljne nećuti, pak niti će sebi niti komu drugomu pomoći. — Ali kako bi se ta pomoć izvan jur priobćenog predloga po priprostom mnenju mojem lagano postići mogla? Evo ovako:

a) Crkvene peneznice čitave nadbiskupije najhitrije bi našim nemoćnikom pomoći mogle, iz kojih da se ljetni prinesci tako kako od istih župah uzimlju — naime od polovine imućnijih po 10 for. — a od druge polovine po 5 for. i po takovu pridošlo bi zakladi nemoćnikah do 2550 fr. na podporu ljetnu.

Da crkvene peneznice k imutku dodju, najviše se brinu revni svećenici i oni sad onemogli brinuli su se tako u svoje vrieme, — akoprem iz njih nikakovu korist (izuzam župe u provincijalu) crpili nisu. Nije li dakle pravo: da i iste peneznice svojim skrbiteljem, kad jim pomoći pod starost treba, i tako posredno isti puk, koji u peneznice rečene nukan od svojih svećenikah prinaša, pomogne?

Ako preč. duhovni stol imade pravo i razloga, dopitati da se iz crkvenih peneznicah za nabaviti malene nagradne darove školskoj djetci po 4 for. na ljeto uzeti mogu — i da iz istih peneznicah takodjer kotarski podjašprišti kao školski nadzornici u vrieme izpitah za trud svoj primjerenu pristojbu traže, neuvidjava se dovoljan razlog, zašto da nebi jošte za bolju svrhu — najme na podporu naših nemoćnikah iz rečenih peneznicah primjernu ljetnu svotu milostivo dopitati pravo imao.

Kad nesrećna kakova katastrofa i novčana nevolja državu postigne — ona bez ikakovog velikog okolišanja crkvene peneznice, koje su išto bogatije za svoju korist prazni — kako je u vrieme francezkog dugotrajnog rata i prije njeg — a u novije doba (za narodni zajam) bivalo. — U škrabljicah mjesto gotovine čame sad uloženi papiri, od kojih, kakovi kamati teku, svakomu je poznato. — Zašto dakle oni, koji su za boljak peneznicah crkvenih skrbili, u nuždi kakovu korist od njih nebi imali? — Da-li njihova novčana nevolja nije dost velika?

b) Inventariumi župah, gdje u gotovini obstoje, ili gdje jošte neobstoje, da se u gotovinu poleg višjih prepisah okrenu, i da se samo površno procienе n. pr. po 60 for. od župe — izmetnuli bi glavnicu preko dvadeset tisućah, od kojih polovina samo iz istih gore kod peneznicah crkvenih navedenih razlogah, jer su imovina svećenikah — dakle i nemoćnikah, — da se pridade zakladi njihovoj, umah bi se onaj dug pasivni zakladi sjemeništa duhov. mladeži izplatiti mogao.

Crkva naša ovdje jošte uživa pravo samouprave; bez dvojbe bi s imutkom Inventariumskim, koji uharnije po mome sudu uložiti se nebi mogao, — u prilog zakladi nemoćnikah u rečenom smislu razpoložiti mogla.

e) Ogromne su peticije sada na dnevnom redu. Zašto nebi tim dopuštenim putem ukupno vanjsko svećenstvo preč. prvost. naš kapitul zamolilo, da bi blagoizvolio ili iz skupnih dobarah — ili iz onih tako nazvanih pobočnih zakladah, stanovitu glavnicu ili ljetnu podporu nemoćnikom dopitati. Mislim da svojim pobožnim naslovom nebi pobožnije one zaklade odgovarale: nego da

Digitized by Google

svojim najbližjim siromakom, braći od jednog tiela — braći od naroda odabranog i svetog u nuždi pripomagaju. (To isto bi se našemu budućemu nadbiskupu u poniznoj predstavki preporučiti imalo.)

Već su zaoštrili grabežljivi neprijatelji crkve svoje pohlepne pandže da posegnu za dobrom crkvenim — pak da jim zlom kobi nakana u zao čas po volji izpadne, što bi onda hasnilo sadanjim posjednikom istih dobarah, iz kojih bi se puno, i puno na korist nižjeg svećenstva učiniti moglo — jadikovati za mastnimi egipatskimi lonci i sladkim lukom?! kad bi se prviji prevrnuli — potonji iztrunuo?!!

Sirote nemoćnici naši neimaju boljeg komu da se uteku za pripomoć, nego upravo k svojoj prečast. subraći, koji se osobitom božjom milosti uz nagrade vrlih zaslugah tješiti mogu: da imadu osiguranu mirnu starost, i da su njihove ovčice na suhom ukonačene.

Što je koristio talijanskoj crkvi zaplienjeni veliki imetak, kad joj je i sada ostalo nižje svećenstvo proletarno, koje žudjeno po gradovih simo tamo traži ulične plakate, da saznade koliko se za sprovod kojeg umrvšeg bogatara traži svećenikah, koji će za nadnicu narekovat, ili koliko se zadušnih misah zanj ima čitati?

d) Za ojačanje upitne zaklade neka bi se odsele bez ikakove iznimke od čitavog svećenstva biskupije, dakle višjeg i nižjeg od posmrtnih ostavštinah 10% od višjeg 20% quota uzimala; jer je nepravedno: što je samo graničarskog svećenstva, koje trećinu ostalog u biskupiji čini — ostavština onom pristojbom ili globom obterešena. Shodno bi bilo ponoviti dati onaj stari sinodalni štatut, kojim se u obće svećenstvo opominje: da se darežljivo oporukom spomene zaklade nemoćnikah svojih, i to zato; jer je malo koji u svećenički stalež patrimonijalnih — ili kano takovih dobarah donio; nego nekoji — stekoše umnim gospodarenjem i blagoslovom božjim upravo iz crkvenih nadarbinah nekoliko imetka: neka dakle i oni, koji crkvi pripadaju najbližji od istog imetka pristojan dielak imadu. —

Isto tako privremenim štatutom, dok bi se u sinodi uzakonio — neka bi se od sgora čitavo svećenstvo opet pozvalo: da za ojačanje zaklade nemoćnikah — svoje Razteretnice ili Obveznice narodnoga zajma — ili u gotovini končemar 20 for. u dva ljeta doprinese — da se tako u jedan mah sakupi glavnica podobna onoj, koju su brižljivi otci sinodski god. 1803. na korist zakladi tako pripravno doprinesli.

e) U dvih kućah nemoćnikah prazne prostorije neka se iz najma dadu, i dobivena stanarina, na korist zaklade, popravak stanjah i pripomoć nemoćnikom okrene.

Kada bi se ove dobre saobćene misli sretno oživotvorile, i tako zaklada nemoćnikah ojačala — svaki nemoćnik — do 30 god. služeći bi mogao 400 for., preko 30 god. do 40 600 for. ljetne mirovine dobiti — da ju uživa, gdje izvoli polag svoje potrebe i volje, koji bi si pako odabrao, proživiti svoje dane u kući nemoćnikah, izvan dostojne hrane, podvorbe, oprave, liečničke prigledbe, svaki bi još imao ljetne podpore od 200 fr. za manje potrebe dobiti; i da si po dvojica njih poslužitelja posebice plaćati mogu. Svaki bi imao dobiti čistu zdravu sobu za stan polag svoje potrebe. Nemoćnici bi se imali poštovati kano vlastnici stanja, što ih po smislu zaklade i slavnog utemeljitelja ide — ne pako biti samo kao milostinju uživajući stanari. U kućni red, i istu upravu zaklade poleg sposobnosti za potrebno misli se, da i oni upliv i rieč imadu.

Tako ojačana zaklada neka bi se posebnom odboru za upravu — u koju bi se od vanjskoga svećenstva po trojica — od nemoćnikah pako po jedan član birati imao, pod nadgledanjem preč. duh. stola, povjerila — i djelovanje njezino svako ljeto svemu svećenstvu objavilo.

Takova zaklada bi za stalno našoj prastaroj biskupiji na čast pred crkvom i svietom služila, svemu poslujućem svećenstvu na korist i obodravanje: da nepazeći nit na mjesta, nit udobnost, — nit hlepeć svak za boljom župom, — tim revnije bi poslovalo u težkom zvanju, kada bi bio sigurniji, da mu na koncu može biti starost mirna i obskrbljena.

Time bi se medju mladjom i starijom braćom hitrije promicanje na župe pospješilo; jer mnogi starci župnici ćuteći svoju slaboću i nedosežnost za upravu župe, stranom pak težeći za mirom, prije smrti bi oni svoje župe mladjoj i snažnoj braći svojoj ostavljali. — Napokon tko bi mogao izmjeriti cienu i učinak onih zahvalnih molitavah i suzah jednog pobožnog starca nemoćnika u zabitnoj sobici molećeg za blagostanje nadbiskupije za sreću i spas dušah dobročiniteljah — koji su mu bratinskimi darovi pribavili spokojne dane pod siedu starost?

U Kapeli na dan sv. Iv. Milostinjara 1870.

Župnik kapelski.

Nepogrešljivost papina. *Priredio Dr. Juraj Žerjavić. U Zagrebu 1870.*

(Ocjena. Svršetak.)

Proti onomu, što g. Žerjavić navodi iz poslanica sv. Basilija za nepogrešljivost papinsku, evo protivnih

Digitized by Google

dokaza od istoga svetoga otca: Ako tko ove (poslanice Rimskoga biskupa) drži za poštovano i veliko svjedočanstvo, to mi želimo, da bude ono istinito i da se činom dokaže. Nu da poslanica kakova i s neba dodje pa se nebi skladala sa zdravim naukom vjere, ja nemogu držati za druga svetcem onoga, koji se na nju poziva (Ep. 214, 2.). Čemu nam pomoć od oholih zapadnjaka. Oni neznaju istine i neće da se ju nauče. U stvari Marcelovoj boriše se proti onim, koji su im istinu kazali, i utvrdiše krivovjerstvo. Ja htjedoh pisati glavi zapadnjačkoj, neka nezamiene časti s ohološću (Ep. 239, 2.). U ep. 242, 3. piše, neka zapadnjaci dodju podignut kršćane, koji skoro pogiboše pod arijstvom, jer da tudj glas više vriedi nego domaći. Ep. 243, 3: Uzdamo se da nas vi zapadnjaci nećete zaboraviti, kao što nezaboravlja majka čeda svojega. Valjda će, ako mi propadnemo, krivovjerstvo i do vas doprieti, kako je i kršćanstvo iz naših krajeva proizašlo.“ (Edit. Veneta 1753. T. 3.) Jasno je dakle, da je sv. Bazilij priznao prvenstvo Rimskoga pape, ali mu je nepogrešljivost naročito odricao; nu jasno je takodjer, da se s toga nesmiju rieči Basilijeve o prvenstvu papinskom natezati na nepogrešljivost papinsku. Isto tako bismo mogli donieti protivnih svjedočanstva od svakoga otca, čije rieči navodi g. Žerjavić za papinsku nepogrešljivost. Da spomenemo samo sv. Jeronima, koji je dao liepih izjava o preimućtvih Rimskoga pape, ali se ep. ad Paulin. 33, 4. veoma žesti, što je Rimski papa osudio Origena; a nebi se za cielo žestio, da je vjerovao u njegovu nepogrešljivost. — Što sliedi iz toga? Sliedi samo po sebi ovo: kad koji sv. otac ili crkveni pisac na jednom mjestu govori o preimućtvih Rimskoga biskupa makar kako zanosito, a na drugom mjestu govori o njem tako, da je jasno, kako nije on nikad ni snivao o kakovoj osobnoj nepogrešljivosti njegovoj: to se nesmije prvašnje mjesto tumačiti o papinskoj nepogrešljivosti nego samo o njegovu prvenstvu u čitavoj crkvi Hristovoj.

Završujuć ocjenu 4. glave pripominjem kao curiosum, da je i Fotij, početnik razkolja medju iztočnom i zapadnom crkvom, po mnenju Žerjavićevu infallibilista (p. 66.) a to zbog ovih posve nedužnih rieči: „Manihejci nazivahu prave kršćane „novi Rimljani“ a sebe kršćani, ime što ga oni nipošto nezaslužuju.“ Kažu za ljude, koji sa žutice boluju, da sve oko sebe vide žuto; tako i g. Žerjavić kamo god se okrene, svigdje nadje dokaz za svoju thesu.

Nad svimi svjedočanstvi od Herme pak sve do Bernarda g. pisac na posljedku ovako umuje: „Tko mirna srca, otvorene duše i bez svake predsude ova svjedočanstva svega kršćanstva čita i pazljivo razmišlja, taj nemože nikako o vjeri svojih otaca i djedova i čitave razpršene crkve na sploh u vjersko preimućtvo iliti nepogrešljivost Petrovu i njegovih nasljednika ni dvojiti ni sumnjati.“ — A meni se čini, tko sva svjedočanstva Žerjavićeva drži za nepobitna, da nije niti mirna srca niti otvorene duše a da je pun predsuda.

Sad prelazi g. pisac na obćenite koncile, te u svakom od njih nalazi dokaze za svoje obljubljeno mnenje. S kakvim se pravom poziva na prvi Jeruzalemski koncil, pokazao mu je g. dr. Posilović.

Čitajuć ono što piše g. Žerjavić o prvom koncilu Nicejskom, dodje mi na pamet pater Weninger. Taj jezuita obilažaše Ameriku kao misionar; na jedan put osjeti u sebi zvanje, da mora i on doprinesti jedan kamičak za veličajnu zgradu papinske nepogrešljivosti. Ali kako će? nema knjiga u sebe! Lako tomu; ima bujnu fantasiju, koja će nadomjestiti sve knjige; pače bi mu ove samo priečile fantasiju u poletu. Tako vam p. Weninger napisa knjigu za nepogrešljivost papinsku, a njegovi drugovi jesuite razglasiše ju odmah kao opus doctissimnm te prevedoše u različite jezike. Naravno i p. Weningeru svaki koncil podaje nepobitnih dokaza za osobnu nepogrešljivost Petrovih nasljednika. Medju ostalim napisa taj jesuita historiju o koncilu Nicejskom dosele nečuvenu i nevidjenu; dakako sve po svojoj fantasiji. Zato reče jedan otac na koncilu vatikanskom o njem, da mu „opus scatet falsificationibus vel alternationibus textuum (Gl. Prilog k 24. broju Kat. lista). I u Žerjavićevom kratkom ima dosta neistina. Morda ga zaveo p. Weninger?

a) Nemože se nikako kazati, da je koncil Nicejski papa Silvestar sazvao po Konstantinu; izviestno jest, da ga je sazvao Konstantin jamačno u porazumku s biskupi najpače s Rimskim.

b) Prigodom onoga koncila neočituje se vrhovna sudačka punovlast apostolske stolice, kako tvrdi g. Žerjavić.

c) Sv. Atanasij nezove Osija vodjom koncila.

d) Nije posvema izviestno, je-li bio Osij biskup Hordubski poslanikom papinskim.

e) Nije istina, da su poslanici papinski Arija prokleli u ime papino još pred synodom, uza koji sud bi za tim otci saborski bili pristali.

f) Nije istina, da je Osij izrekao vjeroizpovied.

g) Nezna se za izviestno, jesu-li zaključki saborski poslani k papi Silvestru na potvrdu.

h) Sa svim je krivo, što g. Žerjavić govori o kanonih koncila Nicejskoga; ovih ima samo 20, a g. Žerjavić govori o 39. kao da je stvoren u Niceji.

i) Kriv je s toga zaključak Žerjavića na temelju onoga lažnoga kanona, da je koncil pripoznavao u papi istoga Petra, dakle i njegovu apostolsku punovlast u svakom pogledu.

Iz djelâ koncila Nicejskoga jasno je moći dokazati primatum honoris Rimskoga pape, težko je dokazati primatum jurisdictionis, a nikako osobnu nepogrešljivost.

Digitized by Google

Dosta će biti to kao za primjer, kako se u knjizi Žerjavićevoj razpravlja o ekumenskih koncilih. Bez toga su glavni dokazi, koje infallibiliste vade iz koncilâ, oprovrgnuti in Synopsi animadversionum priloženoj k 24. br. ovoga lista, kamo štovane čitaoce upućujem.

U 6. glavi dokazuje g. Žerjavić kako „Rimske pape zasvjedočuju svoju nepogrešljivost u vjerskih odlukah pred licem čitave crkve.“ Mnogi dokazi Žerjavićevi dokazuju samo prvenstvo Rimskoga pape, gdjekoji nedokazuju upravo ništa, a malo njih, koji kao da posvjedočuju thesu Žerjavićevu, oprovrgnuti su u pomenutoj Synopsi. U ostalom treba primietiti, kako nema vlast na nebu niti na zemlji, koje si nebi bili pape počamši od srednjega vieka prisvajali; ako bi si dakle koji papa i pripisivao nepogrešljivost u smislu sadanjih infallibilista, trebalo bi u obzir uzeti, kako se je prama tomu držala ukupna crkva; jer samo u slučaju, kad bi svakolika crkva pristala na preimućtvo, koje si prisvaja papa, valjalo bi to prisvajanje, inače bi bila puka usurpacija. Povrh toga valja znati, da antiinfallibiliste nezabacuju papine nepogrešljivosti u svakom obziru, nego mu niječu samo absolutnu osobnu nepogrešljivost, po kojoj bi papa sâm, odružen od ostaloga episkopata, svaki put i u svakom slučaju bio nepogrešljiv, kad god bi štogod crkvi predložio za vjerovanje; jer n. p. kad se radi o posve izvjestnoj, nedvojbenoj nauci vjere, svaki ju biskup pače svaki vjernik nepogrešljivo izjavljuje, buduć izriče nauk nepogrešljiv; tim većma će Rimski papa ovakov nauk nepogrešljivo naučati. Ili kad nastane n. pr. kakov nov krivi nauk, pak ga biskupi po različitih stranah katoličkoga svieta osude; na tom temelju može ga Rimski papa nepogrešljivo osuditi.

U 7. glavi navodi g. pisac svjedočanstva bogoslovne škole za nepogrešljivost papinu u vjerskih odlukah iza vremena sv. otaca. Tu je prvi sv. Toma Akvinski. Nego kad se taj doktor angjeoski poziva za svjedoka nepogrešljivosti, nebi se smjelo zašutjeti, da on svoju thesu osniva na lažnih Isidorskih dekretalih i izmišljenih svjedočanstvih grčkih otaca. On ih je dakako držao za istinite; nu da je znao za njihovu neistinitost, bi-li bio gradio na njih papinsku nepogrešljivost? K tomu kad sv. Toma kaže: ad solam auctoritatem solius summi pontificis pertinet nova edito symboli, valja pamtiti a) kako god nije bilo obsežno historijsko znanje u sv. Tome, toliko je ipak jamačno znao, da nije sâm papa sastavio ili izdao niti symbola apostolskoga niti Nicejsko-Carigradskoga, niti Atanasijeva b) S. Toma tumači sam one svoje prijašnje rieči ovako: Sed contra est, quod editio symboli facta est in synodo generali. Sed ejusmodi synodus auctoritate solius summi pontificis potest congregari ut habetur in decr. dist. 17. Ergo editio symboli ad uctoritatem summi pontificis pertinet. Dakle papa može u tom smislu izdavati vjerske symbole i odluke nepogrešljivo, što ima vlast sazvati nepogrešljivi ekumenski koncil. U tom će smislu i svaki antiinfallibilista pristati na papinsku nepogrešljivost. Tako je razumio sv. Tomu i sv. Antonin, čijim se učenikom izpovieda, kada veli: Licet papa ut persona singularis ex motu proprio agens errare posset in fide, eum tamen utentem consilio et requirentem adjutorium universalis Ecclesiæ non posse errare. I na to će pristati svaki antiinfallibilista. One rieči Antoninove navodi g. Žerjavić posve po načinu infallibilističkom ovako osakaćene: „Papa nemože u stvarih sv. vjere zabluditi niti pogriešiti, kada on kao papa odlučuje.“ I sâm Ivan Torquemada († 1468.), taj neustrašivi zatočnik papinske stolice, nebrani nepogrešljivosti papinske u smislu sadanjih infallibista. On razlikuje osobu papinu od stolice apostolske iliti Rimske crkve, te kaže, da ima apostolska stolica privilegij nepogrešljivosti u sudu vjere, no osoba papina da može pogriešiti. (Cf. Harduini Concil. tom. IX. col. 1262. i 1263.). U naše doba bio bi dakako gallikanac, febronijanac, josefinista i Bog zna što sve ne, tko bi se usudio lučiti papu od apostolske stolice. Prvi infallibilista u smislu sadanjem jest dominikanac Melchior Canus, umro 1560; za njim uzeše jesuite širiti nauku ob osobnoj nepogrešljivosti papinoj ter je borba za nju reć bi glavni zadatak njihovu obstanku. Odatle vidite kako je stara ta nauka! Pa ipak se u katoličkoj crkvi može samo ono vjerovati, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est.

U glavi 8. dokazuje g. pisac „kako kralji i narodi pripoznaše nepogrešljivost papinu u vjerskih odlukah.“ Tu je opet svaki komplimenat učinjen papi Rimskomu i svaka izjava o prvenstvu njegovu odmah dokazom za osobnu njegovu nepogrešljivost! Mislim, da će biti o tom štovanim čitaocem dosta ako reknem, da su po g. Žerjaviću gotovo svi carevi i kraljevi počamši od Konstantina Velikoga do Ludovika XIV. svjedoci njegovoj thesi. — Po tom rješava g. pisac težkoće i oprovrgava prigovore proti nepogrešljivosti papinoj; način toga rješavanja i oprovrgavanja imaju čitaoci na početku ove ocjene, gdje je bio govor o Honoriju. Nego za čudo mi je, kako se medju težkoćami nenalazi i bulla Bonifacija VIII. „Unam Sanctam;“ ili zar ta bulla nečini nikakove težkoće thesi Žerjavićevoj? Zar g. Žerjavić vjeruje sve tlapnje Bonifacija VIII. ondje izrečene? V. prilog k br. 22. ovoga lista.

Iz svega do sada rečenoga očevidno je, kako je ovom knjigom g. Žerjavić dao sjajan dokaz svoje vjere u nepogrešljivost papinsku, tako sjajan, da on u tom sjaju nalazi svjedočanstvâ za svoju thesu, gdje ih nitko drugi nebi našao; nu druga je, hoće-li knjigom tom koga osvjedočiti o istinitosti svojega mnenja; ja iskreno izpoviedam, kad bih dosele bio vjerovao nepogrešljivost papinsku, da bi mi tu vjeru knjiga Žerjavićeva bila kruto uzdrmala, toliko su u njoj slabi i klimavi dokazi.

Na posljedku mi je još jednu reći. Ako bi se gdjekomu oštra činila ova moja ocjena, valja mi tomu navesti razloge. Evo ih:

Digitized by Google

1. G. Žerjavić je samo „priredio“ svoju knjigu t. j. iz drugih knjiga pokupio stvar; zato imajuć ja pred očima one prave pisce, mogao sam biti i oštriji. Krivnja je g. Žerjavića u tom, što je lakoumno vjerovao piscem Bog zna kakovim. Ako nemaju infallibilisti boljih pisaca i dokaza, stvar im je, koju brane, za cielo desperatna.

2. G. Žerjavić pokazuje mnogo volje k pisanju; a želiti je, da se k nam nedoseli površnost talijanska, koja silu dokaza postavlja u silnoj deklamaciji.

3. Valja priečiti put do nas novoskolastičnoj methodi, po kojoj se preko najteže stvari preskače lakim sofismatom.

4. Svakoga, tko god je protivnoga mnenja, mora uvrieditи ona rekao bih drzovitost, kojom se n. p. na strani 167. kaže: „Ova istina o nepogrešljivosti papinoj u vjerskih odlukah stoji tako stalno i čvrsto, da možemo smjelo ali iskrena srca pozvati svakoga bogoslova i katoličkoga umnika, neka nam pokaže samo jednu istinu, jedan članak sv. vjere, jednu dogmu, koju bi očivestnije i temeljitije zasvjedočavalo i sv. pismo i predaja otačka i škola bogoslovna i glas cieloga kršćanstva pače ista usta hudih neprijatelja papinstva, nego-li se to zasvjedočuje upravo nepogrešljivost papina u vjerskih odlukah.“

5. Trebalo je pozorna učiniti g. pisca, kako nebi još koji put tako neuredjena čeda iznesao na sviet. Iz svega je vidjeti, da je knjiga brzo sastavljena, kao da je, štono vele, bila naručena. Tu nema kazala; tu je čudna razdielba: za glavom XVI. ide glava opet VI. nenaznačivši drugačjom štampom, da su glave 1—16. podredjene glavi V.; tu ima krivo pisanih imena: Vincentij Lyranski, Anselmo Succanski, Krasmo (p. 148. i 149.) i Crasmus, Alfonso Fostat, Reynaldo Paale, stožernik Orosij, car Valentin i Valentian, car Justian, Pokas, Canat, Siberij itd. Razborit će si otac čedo prije liepo umiti, počešljati, očistiti, nego-li ga pusti u sviet. Nonum prematur in annum!

6. Kod spekulativnih iztraživanja fides præcedat scientiam; nu kod iztraživanja historijskih nesmije vas ništa voditi nego ljubav prama istini. Nevalja dakle stvoriti si najprije mnenje a priori, pa ga tada ići iskat u historiji; jer ste tako prisiljeni historiju razapeti na Prokrustovu postelju. U tom je pogriešio g. Žerjavić, kao što grieši svakolika novoskolastična škola.

Dr. **Franjo Ivekovlć.**

Koncil.

Spomenusmo u zadnjem prilogu, da je Dupanloup napisao knjigu i ona u Napulju štampana ter saborskim otcem porazdieljena. Moralo se je potrebu moralnoga sporazumka i suglasa kano bitnoga uvjeta za dogmatične dekrete kako i za obseg toga pojma razložiti posebnim spisom, a manjina biskupska naložila taj posao Dupanloupu. Sad već možemo na kratko kazati jezgru knjige. Prije svega dokazuje povjestnicom svih občenitih saborah, da se proti uvjetu moralnoga sporazumka na nijednom nije sgriešilo, po imenu pako na saboru tridentinskom da ga je priznao sam papa. Zatim pita najveće bogoslove svih vremenah, po imenu Vinka Lirinskoga i Augustina, pape Leona I. Vigilija i Grgura Velikoga, koji se svi u tom slažu, da je moralni sporazumak i suglas neobhodan uvjet za dogmatičnu odluku. Dalje razpravlja Dupanloup ovako: Za pitanje o disciplini i o zakonu crkovnom dosta je numerična većina; ali za dogma da se treba moralni sporazumak sabora i crkvah, koje svoju vjeru svjedoče. Drugčije propala bi katolička crkva. Papinoj nepogrešljivosti protive se veliki i najveći bogoslovi i bogoslovne škole prvašnjih vremenah, a sada na saboru vatikanskom broj biskupah, koji govore u ime velikih crkvah i velikih katoličkih narodah. Sabor crkveni samo je tad nepogrešljiv, ako na njem biskupi svekolike crkve vjeru od postanka njezina baštinjenu izpoviedaju i svjedoče. Većina dakle imala bi oli manjinu uputiti i na svoju vjeru obratiti slobodnom razpravom, oli samo od nakane odustati. Silovitom silom broja zadušiti glas manjine to bi bilo nesaborski i u crkvenoj povjestnici nečuveno. Nije dosta vjerovatnost i kano prilika istine nego se hoće nedvojbena sigurnost za definiciju dogme; nu za papinu nepogrešljivost neima tog tvrdoga osvjedočenja velik broj prvakah u saboru. Ako bi se pako sa svim tim definicija uglavila i dogma postavio, tad bi se tim činom pokazalo, da se gradi vjeri sudcem i gospodarom, ne pako čuvarom poklada i svjedokom vjere. Samo tada skrivila bi manjina, ako bi koja tajila dogma, koji je vazda bio naukom crkve, nipošto pako manjina, koja nedopušta dogmatizovati nauk, što se nikada nije vjerovao. Niti isti papa svojim ugledom nemože odluci brojne većine dati čast dogme: jer on proglašuje vierske odluke s primjetbom „sacro approbante Concilio;“ nu bez moralnoga sporazumka nije koncil odobrio. Biskup orleanski cilja tu najviše na „Civiltu“, koja se je bila napregla protivno dokazati, pak zatim pita: Jesmo-li mi na saboru ili nismo? Ako jesmo, tad bi se saborska pravila morala obdržavati; jer drugačije velika skupština biskupska silovana je igrati samo kano na pozorištu. Nadalje proriče Dupanloup bure i neprevidna zla po crkvu i papiju, ako prodje definicija. Dokanča pako ovako: „Ako je ikada moralni sporazumak i suglas trebao za dogmatičnu odluku, to treba za ovakov koncil, kakov je vatikanski, gdje se broji 276 talijanskih biskupah, od kojih sama crkvena država ima 143; zatim 43 kardinala, od kojih 23 niti nisu biskupi oli neimaju biskupske stolice, dalje 120 nadbiskupah ili biskupah in partibus; na koncu 51 opatah i redovnih generalah: dok se usuprot biskupah svih katoličkih zemaljah europejskih osim Italije broji samo 265, tako dakle da su patrijarhe, primasi, nadbiskupi i biskupi od

Digitized by Google

biskupije iz svega svieta već napram samim talijanskim manjina. Na takovu takovim načinom sastavljenu koncilu nesmie biti da odluči većina naprosto, a to tim manje, kada se papa sam glavom u posao mieša, kada biskupom znatne tegobe stežu slobodu, kada je pitanje (o papinoj nepogrešljivosti) bez obzira i silovitim načinom samo suverenom odlukom došlo na razpravu itd. Sad nam je popuniti zadnji izvještaj. Već neko vrieme pred glasovitom kongregacijom od 3. junija bilo znakovah, da će se stvar brže pognati. Sam papa bio je jednom prilikom rekao, da mu nije moguće još Julija mjeseca zadržati u Rimu biskupe. Duge razprave sa svojih 106 upisanih biskupah dosadjivale su jurve svakomu, a vrućina tropična pomogla je uzlovoljiti. Sa svim tim manjina držala je tvrdo odluku, da se s općenitom razpravom uztraje do konca, većina pako računala je, da će tako širokom i dugom razpravom općenitom postati suvišne posebne razprave. Zato i jest tajnik Fessler očitovao, da je prosto svakomu već sada uzimati u besjedu, što bi drugačije bila stvar posebne razprave. Ali je to razpravu samo pomiešalo. Poslje 109 besjedah posebice ob uvodu pak o četiri glave i jednom zaglavku toliko posebnih razpravah, svatko je previdjao, da se mora oli razprava silomice pretrgnuti oli pustiti da traje sve dugo ljeto, oli odgoditi sabor prije nego bude riešeno isto poglavito pitanje. Sve vruće ljeto sboriti nije ni pomisliti osim ako ćeš tim plašiti manjinu; preostalo je dakle dvoru oli silomice prekinuti oli sabor odgoditi, što bi bilo za manjinu gotova pobjeda. Bilo je otacah, koji pokušaše, nebi-li se sabor dao odgoditi. Sam Antonelli s političkom strankom dvora osvjedočio se već sada, da po njegovu politiku od definijce nemože biti bobra; nu čim državnik jače svjetuje, tim papa njega manje sluša i štuje, a stranka krajna dobiva premah. Ježuite i njihova svojta znaju se dobro okoristiti ovakom krasnom prilikom, da poruše po dvoru sve ljude, koji biše zaostali jošte iz liheralnih Piovih vremenah, kako n. pr. srušiše nedavna arhivara Theinera. Čim je dočula većina, da se je u njezinoj sredini stvorila stranka za odgodjaj, hitro piše postulat i kupi podpise. U četvrtak dne 2. govori biskup Strossmajer i priteže pozornost ter budi udivljenje istih svojih protivnikah dvie ure. Besjeda je to bila jedna od najznamenitijih, što jih je rečeno na saboru; a kako dopisnici nekojim francezkim listovom iz Rima javiše, upravo ta rečita besjeda bila je infallibilistom najjačom ponukom, da traže konac općenitoj razpravi. Istoga večera imaju već pod postulatom 150 podpisah. Pognaše pako tim brže, jer se upravo zabilježiše za besjedu kardinal Mathieu i bisk. Dupanloup. Sutradan Maret govori, pak njegov je govor poskorio, da je umah učinjeno, s čim je većina kanila izaći istom u subotu 4. Izprikah je za to brzo naći: da su općenita i posebna razprava skupa zapletene, da je prilike sve isto reći u posebnoj razpravi, da je napram govorivšim jur govornikom većine 36 govorilo 27 govornikah manjine. Na sastanku i dogovoru manjine kolebavi Niemci kako svaki tako su i ovi put bili krivi, da se nije učinilo ništa odlučna. Najodlučniji, koji su zahtievali, da se stranka već u razpravu neima miešati, jer da je za nje sabor već nikakov, nego kod svakoga glasovanja i na koncu reći: non placet — bili su Ugri (bez dvojbe i Hrvati). A sad evo prosvjeda, kako je izašao iz pera Raušerova:

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini!

Ex ipsa Conciliorum natura sequitur, facultatem voto rationum momenta, quibus innitatur, addendi non esse privilegium quibusdam Patribus reservatum, sed jus cunctis commune, et eo sanctius servetur oportet, quo gravior est causa in quæstione versans; omnium autem gravissima est definitio, quæ doctrinam aliquam populo christiano ut a Deo revelatam proponat. Istius modi jus secundum tractandorum ordinem nobis proscriptum in congregationibus generalibus exercetur: idcirco salvo Patrum, qui sententiam dicturi sunt, jure, suffragiorum majoritate pollentes discussioni finem imponere nequeunt; quod cum hesterno die factum sit, hoc vobis, Eminentissimi ac Reverendissimi Præsides hisce significamus, ut nostra de jure Patrum voto rationes addendi protestatio testata fiat et maneat.

Eximia ceterum veneratione persistimus.

Ugri nehtjedoše podpisati niti istoga prosvjeda, jer da premalo kaže, pak po takovu se i jest dogodilo, da je prosvjed podpisalo samo 81, bez Kettelera još, koj nije ni njega podpisao, nego paće kašnje prešao u protivni tabor. Prosvjed kako svaki prvašnji legnuo mirno medju pisma; a većina se zagrozila, da bez obzira ide dalje. Manjina vendar ide u razpravu, Šimor i Ugri polaze kongregacije, i koliko iz prijateljskoga pisma doznajemo, do Tielova bilo je za posebne razprave zabilježeno 105 govornikah, a medju njimi takodjer preuzv. g. biskup Strossmajer, pak će tako manjina prisiliti većinu ili na mirovan sporazumak ili na siloviti prekidaj ili na odgodjaj sabora. Pak većina počela se je jače lučiti i sastavila se u njoj stranka, koja fanatike Manninga i Dechampsa nemože da u svem sliedi; a Fessler očitova nedavna, da proti manjini, ako bude brojem 80 glavah jaka, nemože biti definicije. Antonelli u razgovoru s kojim zaufanijim biskupom priznaje, da je on oko pape u tom poslu izgubio svaku moć, a da se ljuto boji zla; tako kardinali de Luca, di Pietro i nekoji drugi. Pak i sami u prijatnu razgovoru svjetuju, neka bi se pokušalo izposlovati, da bi se odgodio sabor oli barem da bi se pronašla takova formula definicije, koja ništa ni ovamo ni onamo nebi rekla. Ovakovu jednu formulu pripravio je već dobar bogoslov nadbiskup Connolly: „tanquam Caput ecclesiæ secum docentis“ — drugu kardinal Raušer i Dupanloup: „utens consilo ili accipiens consilia universalis ecclesiæ.“ Treći su kano n. pr. Strossmajer proti osobnoj nepogrešljivosti u svakoj formi. Slavno po crkvu nebi bilo, kad bi se stvar jedinim odgodjajem sabora uklonila.

Papa je u istom pitanju za kratko vrieme dva očitovanja u sviet odtisnuo. Na godišnjicu izbora njegova sbor kardinalski čestitao i Patrizi s ostalim rekao: neka bi bl. djevica za najnoviji alem kamen u svojoj kruni (novi dogma de im. conc.) vratila njemu zajam ter svojom prošnjom poskorila onaj dogma, kojim će on kano nepogrešljivi učitelj crkve biti proslavljen. Papa tad dugim odgovorom svojim kori postupak manjine kano ljudih nesretnih, neznalicah, oholicah, smutljivacah, koji blude i koji zaboraviše na čast i dužnost svoju; a uztrajnu većinu bodri, neka uztraje dično. U privatnom pako razgovoru papa da je jako hud na opoziciju i osobito vodje njezine da neštedi besjedom. — Drugo očitovanje jest pismo na parižkoga nuncija kano nalog, neka javi u ime pape hvalu svim sborovom, koji se spomenicom na papu obratiše i za dogmu očitovaše. Ako je na to baš bi vriedno bilo da se sabor odgodi, pak da dotle bude općenito glasovanje

Digitized by Google

po katoličkom svietu, osim ako bi, kako i bi, tada iz Rima jestne smatrali za vierne i svete djece glasove, a sve ostalo spravili pod rubriku: mundus, pak je i opet sva crkva glasovala za nauk. Generalni vikar rimski zapovieda i redi sve moguće demonstracije. Poslje zadnjega dogodjaja bile su naredjene tri u jedan tjedan procesije za sretan konac svetih u saboru namjerah; nu Rimljani jako pretežnim dielom kažu se hladni i mlitavi. „Unita Cattolica“ naviestila je za Petrovo veliko čudo (miracolo strepitoso) kakovo je bilo na prve Duhove; jer da Bog ovolike molitve mora posluhnuti. Ali je stvar gotova, da na Petrovo definicija biti nemože; nego sada traže koji dan Marijin mjeseca Julija. Kako već bilo da bilo, vaviek je jošte prilike, da će 120 grlah glasovati: non placet. — A imaju proti čemu glasovati, ako, kako je sva prilika, dodje na koncu još ova konkluzija, koju je Dechamps pripravio:

1. Si quis dixerit, Episcopalem Cathedram Romanæ Ecclesiæ non esse ipsam veram et realem Cathedram infallibilem B. Petri, sive ipsam divinitus a Deo electam totius Christianæ Ecclesiæ petram solidissimam, indefectibilem et incorruptibilem, anathema sit.

2. Si quis dixerit existere in terris distinctam et separatam a Cathedra B. Petri aliam Cathedram infallibilem veritatis Evangelii Christi Domini, anathema sit.

3. Si quis negaverit divinum Magisterium Cathedræ B. Petri esse omnibus hominibus sive Infidelibus sive Fidelibus, sive laicis sive Episcopis, ad veram viam salutis æternæ necessarium, anathema sit.

4. Si quis dixerit, singulos Pontifices Romanos legitime electos non esse jure divino successores B. Petri in dono etiam infallibilitatis Magisterii, negaritque cuilibet eorum prærogativam infallibilitatis ad decendam Ecclesiam purum ab omni corruptione ac errore verbum Dei, anathema sit.

5. Si quis dixerit, Concilia Oecumenica esse in Ecclesia a Deo positam potestatem pascendi divinum gregem in verbo fidei superiorem Romano Pontifice, aut illi aequalem, aut necessaria ex Divina institutione ut Magisterium Episcopi Romani evadat infallibile, anathema sit.

Velik je dogodjaj, što je 18. t. m. ustao govoriti proti osobnoj nepogrešljivosti kardinal rimski Guidi.

Samo slovo ovih točakah govori dosta razgovetno, kakov bi se organizam u crkvu katoličku utisnuo, a razgovetnije i više toga rekoše vodje stranke na saboru, poglaviti organi „Čivilta“ i „Univers.“ Tko na kratko i razgovetno hoće da vidi vas duh i smier, tomu preporučamo knjižicu: „Frage eines Jesuiten an die protestierenden Bischöfe Dr. Strossmajer etc. wie an den Stiftsprobst Dr. Döllinger und alle gegen die Unfehlbarkeit des Papstes sich erheben den kath. Theologen: *„Wollt und könnt Ihr die ganze christliche Kirche zur Lüge machen?!!!“* Hamburg. Hoffmann et Campe 1870.

Viestnik.

Zagreb. Službeni list budimski od 24. t. m. objavio je sljedeće carsko pismo: „Na podnešeni Mi preko moga ministra za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju predlog Moga hrv. slav. dalm. bana imenujem duvnanskoga biskupa Josipa Mihalovića za prabiskupa zagrebačkoga. Beč 4. svibnja 1870. Franjo Josip. Koloman Bedeković. Levin bar. Rauch. Prije nego je ovo imenovanje objavljeno, proglasiše novine službene, da je imenovani nadbiskup dne 21. t. m. imenovan od nj. c. k. ap. veličanstva za pravoga tajnoga savjetnika. — Tajni konsistorij u Rimu bio je naredjen za dan 13. lipnja, ali je porad nedostatne informacije nekojih imenovanih biskupah odgodjen na 27. t. mj. Iz jednoga pisma rimskoga doznajemo, da je prekonizacija takodjer za našega nadbiskupa odredjena za isti konzistorij, ter je bez dvojbe već gotova.

— Za biskupom Strossmajerom posegla je kleveta tija u londonski list „Times;“ ali je biskup u londonski list „Tablet“ poslao proti kleveti ovo očitovanje:

„Upozoriše me na jednu viest u Vašem listu, od 14. svibnja, gdje se ovakova „Timesova“ izreka proti meni spominje: „On je više nego jedan put natuknuo, da on, ako bi to trebalo za sdruženje južnih Slovinah, nebi kratio neka bi katolička manjina prešla u grčku-iztočnu crkvu ruzkolničku itd.“ „Ujedno je izprošen dementi“ od jednoga katolika. — Vas moj prošli život kako i moje javno crkveno i političko poslovanje zadnjih dvadeset godinah dovoljan su uztuk takovoj kleveti. Ja sam vazda bio osvjedočen, da je katol. diel mojega naroda, pokle bude prije upio načela svestrane obrazovanosti i prosvjete duha, odredjen razprostirati ova načela ter odciepljeni sada diel privesti u katoličko jedinstvo. Jedino zato da k tomu cilju privedem, i jesam uveo u život zavode, koje sam osnovao. Amo brojim za primjer akademiju za znanosti i umjetnosti, katoličko sveučilište utemeljeno u Zagrebu u stolici katoličke Hrvatske, u mojoj biskupskoj stolici Djakovu podignuti samostan za uzgoj svećenikah iz reda franciškanskoga, kojim budi zadaća u turskoj pokrajini Bosni širiti evangjelje i civilizaciju; obnova zapuštenog kaptola sv. Hieronima Ilirah u Rimu s namjerom, da bude živom sponom izmed sv. stolice i južnih Slovinah, a na posljedku osobito stolna crkva, koju gradim u pokrajini pretežno, od članovah grčke crkve napučenih, i s božjom pomoćju za malo godinah biti će posvećena sv. Petru, stožeru katoličkoga jedinstva. Svi ti čini dokazuju dovoljno, da je ono što se gori o meni pripovieda, zlobna potvora. U Rimu mjeseca lipnja 1870.“ Tu se je hotilo biskupa nagnati u dvoratac, pak ako sljedbenici grčko-iztočne crkve sbilja nepoznadu pravo Strossmajera, narav i pravi smier spomenutih zavodah: onda protivnici po jednoj strani polučiše svrhu, to jest: da se zamjeri pravoslavnim.

— Preuzv. gosp. biskupu J. J. Strossmajeru javio nadalje pouzdanicu kotar županjski njegove biskupije.

— Preč. g. Mil. Nikolić, župnik i namjestnik biskupa križevačkoga u Dalmaciji, javlja nam sa zahvalnim srcem: da je njezina prejasna višina nadvojvodina Sofija darovala dvim grčko-katoličkom župam u Dalmaciji svakoj po dvoje prekrasno misno ruho, pak svakoj po jedan kalež s patenom i ostalim. —

— Preminu 23. Matija Krčelić, župnik u Vrhovcu, gdje je 46 godinah bio pastir i dne 20. t. m. Antun Žic, žup. u Ladjevcu senj. biskupije.

— G. Ivan Likević, d. p. na Bistri, dobio župu Martijanec.

Polovina je godine — molimo plaću za list.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 27. Tečaj XXI. U Četvrtak, 7. Srpnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Novi prabiskup zagrebački.

(Crtice životne iz „Sloge.“)

Novoimenovani prabiskup zagrebački, Njegova preuzvišenost gospodin Josip Mihalović rodio se dne 16. siečnja 1814. godine u Tordi u torontalskoj županiji u Banatu, gdje mu je otac, — čovjek poznat sa svojega čista značaja, uzorne nabožnosti i čovjekoljubja — kao vlastelinski providnik, i prisjednik sudbenoga stola torontalske županije preko 40 godinah službovao.

Pohodivši elementarne učione u Tordi i u velikom-Becskereku, te svršivši višje nauke u Temešvaru i Segedinu, kao takodjer bogoslovne nauke na sjemeništu temešvarskom, bude 1834. godine mjeseca listopada kroz glasovitoga čanadskoga biskupa Josipa Lonovića biskupskim perovodjom imenovan.

Počamši od mjeseca kolovoza godine 1836., kadno bi misnikom posvećen, službovao je jednu godinu danah kao duhovni pomoćnik kod gradske župe temešvarske, a ujedno kao protokolista biskupije toli uspješno, ter s tolikom revnošću i vještinom, da su ga godine 1837. biskupskim obrednikom i bilježnikom duhovnoga stola, godine 1841. tajnikom duhovnoga stola, kasnije pako ravnateljem pisarne imenovali.

Godine 1848. mjeseca veljače bi Mihalović po Njeg. Veličanstvu, kralju Ferdinandu, udostojan naslovom kanonika čanadske biskupije.

Preko 15 godinah vršeći službu svoju uz biskupa Lonovića, pruži mu se najljepša prilika, da izkustvom, naukom, pažnjom i mišljenjem svoje razsudjenje učvrsti. Tada su se u njegovih grudih razvila kako temeljita tako pravedna i čovječna načela u pogledu umjerenoga napredka i reformah, koja je kroz cieli život svoj na crkvenom i gradjanskom polju taktičnom umjerenošću i oduševjenjem podupirao.

Na glasovitih saborih (1839/40., 1843/44., 1847/48.), koji su u životu biskupa Lonovića epoku činili, sudjelovao je Mihalović uz istoga, pribavivši sebi tom prilikom darove, štono diče vrloga govornika. Uz toga vrloga muža, putujući š njime više putah u Budim-Peštu, u Požun i u Beč, kao i u inozemstvo, imao je Mihalović priliku dospjevši u najotmenije krugove činiti spoznanstva s najodličnijimi muževi.

Već godine 1841. počeo se on odlikovati na velikih skupštinah temeške županije. Godine 1849. je u onih stranah čanadske biskupije, koje su pod obranbom ugarske vojske stajale, u najpogibelnije vrieme boja za slobodu do blizu pol godine kao zakonito naimenovani biskupski namjestnik — odgovorno crkvenoj i domoljubnoj dužnosti vještinom i izglednim požrtvovanjem djelovao.

Po utaloženju boja za slobodu, bi on kao buntovnik pred c. kr. temešvarski bojni sud stavljen, i 17. studenoga 1849. g. službe, naslova i imetka lišen, te na 4-godišnji zatvor odsudjen, od kojega je dvie i pol godine u tvrdji Leopoldštadtskoj probavio. Prije svoga deportiranja u tu tvrdju — bio je tri mjeseca zatvoren u temešvarskoj kazamati broj 14 sa pokojnim Ignat. Murányi-em, velikim županom temeške županije, Josipom Rókom, kanonikom, Jos. Szlavy-em, sadanjim ministrom, Ž. Ormoš-em, podžupanom, Mir. Radványi-em, podžupanom, s miernikom Zsigmondyem, Hugom Parčetićem, i sa još više odličnih suuznikah. Po izkazu svojih drugovah u zatvoru, trpio je on mirnom sviešću najteže udarce sudbine, i bio je jedan od onih, koji su tješili i razveseljivali medju zidanimi tamnice stanujuće. Osobito ima se napomenuti, da, kad bi za vrieme iztražnoga zatvora po jednom od svojih sudrugovah na to oprez-

Digitized by Google

nim učinjen bio: da ublažujuće okolnosti točno kod vojnoga suda izkaže, dao je odgovor: „da se na ublažujuće okolnosti zato pozvati nemože, što bi kroz oto njeke obiteljske glave i njegovi pojedini svećenički sudruzi, koji su do onda još nedirnuti bili, u zlo zapleteni bili, on pako je pripravan, kad tako Bog hoće, nadalje trpiti, neželi broj nesretnikah pomnožati.

Nakon dvie i pol godine bude amnestiran, i vratio se je u svoje rodno mjesto Tordu, gdje bi na temelju okružne naredbe za onda obstojavše vlade po dioecezanskoj oblasti obveznim učinjen, u svojstvu duhovnoga pomoćnika uz strogo obdržavanje stege interniranja službovati.

I tako je dvie i pol godine službovao kao duhovni pomoćnik u onoj novoj crkvi, koju je prije tri godine danah kao kanonik i namjestnik biskupa na slavu božju blagoslovio. Napokon god. 1854. u mjesecu listopadu imenovao ga je blage uspomene biskup Csajághy s privoljenjem vlade namjestnikom župnika u Nem. Bešenovi. Još kao takovi stajao je kroz cielu godinu 1856. pod redarstvenim nadzorom. Vierni njegovi iskrenim štovanjem, ljubavju i odanošću ponašali su se prama svojemu pobožnomu i prijaznomu duhovnomu pastiru, i kolika je njihova privrženost prama njemu bila, dovoljno dokazuje to: da su ga i u njegovoj temešvarskoj župi često pohadjali, i o njemu posvuda s najvećim oduševljenjem govore. Biskup Csajághy uvažujuć njegovu na crkvenom i školskom polju razvijenu izglednu gorljivost i mudro ponašanje, usuprot nepovoljnih odnošajah, imenovao ga je god. 1859. okružnim podjašpištom i školskim nadzornikom. Uslied podnešene po biskupu Skenderu Bonnazu preponizne predstavke, bi mu mjeseca svibnja 1861. s previšnje kraljevske milosti naslov kanonika povraćen, iste te godine mjeseca lipnja pako bude on u skupštini grada Temešvara i to kao što skupštinski zapisnik veli: „uz dugotrajni živio“ župnikom predgradja Fabrike izabran. Došašće njegovo u Temešvar naličilo je triumfu. Njegovi vierni iz Bešenova pratili su ga svečano na mnogobrojnih kočijah u Temešvar, gdje se plačnim okom od njega razstadošę. K ovima se je pridružilo na medji varoškoj temešvarsko gradjanstvo s mnogobrojnimi deputacijami, te ga tamo velikim oduševljenjem dočekaše.

Ovime nasta u životu Mihalovića novi momenat. — Polučivši stanje njegovoj prošlosti i sposobnosti primierno u sielu biskupije, medju naobraženim občinstvom nesamo da se je njegovom svećeničkom zvanju pružio valjani djelokrug, nego je i po povratku bolje situacije u domovini, i u županijskih i varoških viećnicah prisustvovati mogao. Županija temeška izabra ga članom svojega odbora, a gradjanstvo grada Temešvara svojim zastupnikom, i ako tko, to je zaista on izkušenom domoljubnom uznositošću zauzeo mjesto kod zelena stola.

Pokojni Josip Lonović kao amazki nadbiskup i septemvir, očitovao se je u svojoj pod 14. svibnja 1861. izdanoj, i u temešvarskom varoškom arkivu medju spisi odnosećim se na popunu župe fabričke još i sada čitat se mogućoj sjedočbi o Mihaloviću, koj je u njegovom biskupskom dvoru 15 godinah služio, — ovako: „u takovrstnih službah ne samo da se je kroz svoju neumornu marljivost, temeljito znanje i riedku vještinu osobito odlikovao, već i osim toga tečajem 9godišnje moje glavne uprave uz svoje redovite agende još i u upravničkih stvarih, osobito pako kod podignuća po meni godine 1841. zavedenoga temešvarskoga liceja, i kod uredjenja istoga pohvalnom gorljivošću poslujući priskrbio osobite zasluge. K tomu dolazi pošteni njegov značaj, moralna neporočnost, naobražena i prijazna druževnost, krotkoća, službena pripravnost i ugodljivost, te tako za pravedno nalazim njega nesamo medju najizvrstnije svećenike čanadske biskupije računati, nego i svim onim, kod kojih bi se ma u kojem pogledu obratio, usudjujem preporočiti, dočim za sigurno držim, da će on u svakom položaju povjerenju u njega stavljenu bud u kojem drago obziru podpuno udovoljiti.“

Poslje svoga uvedenja prva mu briga bijaše Temešvarsko-fabričku crkvu bogato providiti i uresiti, nemanje u zapuštenom stanju nahodivši se župni stan urediti dati. Nastojao je kako u mjestu, tako i u obsegu svoga arcidjakonata o tom, da poslove javne nastave unapredi. Nije nikada prestao o tome djelovati, da se školske zgrade u dobrom redu uzdržavaju, da se učione redovito po učenicih pohadjaju. Kroz svoje posredovanje je to polučio, da se je temešvarska djevojačka učiona povekšala i da su se obćine Szinerszeg i Szilas učionami i učitelji providile. Za penzionalnu zakladu učiteljsku darovao je 100 for., a za ustrojenje školske knjižnice gornjo-temešvarskoga okružja 100 for., u vanjskoj strani temešvarskoga predgradja fabrike dao je za odgojivanje djece siromašnih roditeljah jednu prostranu učionu i učiteljski stan u vriednosti od 5000 for., sa novcima kroz dobrovoljne prineske i kroz njegovu darežljivost unišavšimi sagraditi, nemanje glede plaće učitelja skrb voditi; napokon je prošle godine u svrhu podignuća realke u Temešvaru 3000 for. poklonio. Državne i ine dobrotvorne svrhe uviek je darežljivo podupirao.

Njegovi pomoćnici uviek su mu iskrenom privrženošću odani bili, jer jim njihovu podčinjenost

Digitized by Google

nije nikada osjećati dao; od kad je pak opatom od Vaške postao, podigao im je godišnju plaću pojedince sa 200 fr. Njegov stan bijaše sastanište najotmenije i najuglednije varoške i županijske gospode. — Mihalović umije vješto spojiti dva najljepša svojstva slobodnoga gradjanina u slobodnoj državi, poštivati tudje mnienje i kao tudju tako i svoju slobodu. On je u svakom obziru odličan domorodac. U temeškoj županiji, u gradu Temešvaru kao i u čanadskoj biskupiji, bezdvojbeno je on jedan od najpopularnijih, najštovanijih i najviše upliva imajućih muževah bio.

Družtvo prve temešvarske štedionice, u kojoj je svaka vjerozakonska i svaka politička stranka zastupana, izabra Mihalovića jur kroz 7 godinah svake godine jednoglasno svojim predsjednikom i kad se je on u jeseni iz Temešvara u Budim-Peštu preselio, bi po jednoj deputaciji zamoljen, da bi blagoizvolio i nadalje svoju predsjedničku čast zadržati. Bio je oduševljenjem izabran predsjednikom temešvarsko-fabričke gradjanske kasine, bio je nadalje predsjednik podpovjerenstva izaslana od županije radi uredjenja sirotinskih stvarih, kao i varoškoga povjerenstva za uredjenje plaćah varoških činovnikah; bio je napokon član sredotočnoga školskoga vieća temeške županije i mnogih još povjerenstvah stranom predsjednik, stranom pako član.

Obzirom na njegovo višegodišnje dielovanje kao okružni podjašprišt, školski nadzornik, i kod lugoškoga gimnazija kao biskupski povjerenik, nadalje na njegovo gorljivo poslovanje na crkvenom, nastavnom i političkom polju, te usljed toga stečenih si silnih zaslugah, bi on godine 1868. pravim opatom de Vaska sz. Márton, u mjesecu svibnju t. g. pako dulminskim naslovnim biskupom imenovan. Na imanju vaskanske opatije, na kojem je vlastelske zgrade u najlošijem stanju preuzeo, dao je sagraditi novu kuriju, gostionu i druge zgrade. Dakle i tu kroz dvie godine više činio, nego su njegovi predšastnici kroz 60—70 godinah učinili.

Prije odlazka njegova iz Temešvara bi aklamacijom izabran počastnim zastupnikom toga grada, koj se je od njega kroz deputaciju pod predvodjenjem gradskoga načelnika oprostio.

Skupština učiteljska u Beču.

(Iz Bečkoga lista „Reform.“)

Devetnaesta glavna skupština njemačkih učiteljah prikazivala se uglednom i množtvom skupštinarah i nekom demonstrativnom slobodom, kakova se sa sadanjim Bečom baš slaže. Znamenit je znak vremena, gdje se tolika skupština učiteljah iz različitih pokrajinah na tako demonstrativan način izjavljuje za načela i uredbe, kakove u ovaj par još u nijednoj njemačkoj državi, pače svim obsegom zahtjeva u obće još nigdje nisu zadobile valjanost, nego se većinom protive jošte obstojećim zakonom i uredbam. Kada čovjek čita vanredno oštre izjave ne samo o crkvenom, nego i o državnom uplivu na školu, pak k tomu još viesti o burnom, dà upravo oduševljenom povladjivanju, kojim bijahu izjave ote primane, mora da se čudi tim učiteljem, koliko su napredovali u emancipaciji, koliko su be obzira srčani u opoziciji, oni, koje dosele sviet običavaše smatrati za ljude veoma povodljive, smierne i plahe.

Glavar odsjeka u ministarstvu za obuku g. pl. Czedik pozdravio je skupštinu u ime vlade a s mnogo komplimenatah. Nu odvratila se ta udvornost na jako čudan način, dočim se „uz dugotrajno burno povladjivanje“ reklo, da su „ministri, savjetnici ministarstva, savjetnici školski, savjetnici zemaljski itd. još sveudilj sluge i reponoše popovstva.“ G. pl. Czedik uvjerio je takodjer skupštinu, „da će izjave njezine najveću pozornost naći kod vlade i od nje se najpunijom zbiljom uvažiti.“ Ele mi mislimo, da će vlada zbiljno uvažujući zaključke n. p. o neodvisnosti škole, ob obuci u vjerozakonu doći u nemalenu smetnju. G. glavar odsjeka pohvalno je rekao, da se je austrijska vlada i carevinsko zastupstvo „krepko zauzelo za neodvisnost škole;“ iz izjavah pako skupštine mora vlada da vidi i uglavi, kako je sve, što se je kod nas za neodvisnost škole učinilo, pravo rekši jošte upravo ništa. Po naših sada obstojećih zakonih državnih pripada crkvi obučati u vjerozakonu; po izjavi skupštine imali bi nauk vjere predavati učitelji, i to po knjizi sastavljenoj samo po pedagogičnih načelih, a dok se ta načela nedadu izvesti, imala bi obuka u vjeri sasma biti izključena iz škole! G. pl. Czedik slavio je pravom njemačke školske zavode kano uzore, pak s toga se i nastoji u Austriji, da se tudier uvedu; izjave skupštine pako zabacuju takodjer i u Njemačkoj sada obstojeće uredbe školske i predlažu u obće takove, kakove u ovaj par neobstoje još nigdje. U takovih okolnostih mogla bi vlada zbiljno uvažujući zaključke skupštine učiteljske doći donle, da jih kano gole izjave pusti u miru.

Zaslugu, da je najprije sasma maglovit nepraktičan predlog stavio, steče si žalibože jedan Bečlija, naime g. Köhler. On govoraše ob „obrazovanju učiteljah“ tako temeljito, te je skupština, koja je hlepila za burnošću, postala nestrpljivom, a predsjednik govorniku s mukom pribavio posluh. Kada je g. Köhler zatim, hoteći zadovoljiti vladajućemu čuvstvu, gromovito stao udarati na hierarhiju, slaviti „seljačku državu Norvegiju“ (Norvežani će se čuditi), pak proročanstveno govoriti, „kako će nas obrazovanost osloboditi od bogo-

Digitized by Google

moljstva i božjega milostinjstva“ (Mucker- und Gottesgnadenthum): steče si „bučne hoch-klike“, oslabi pako povladjivanje predlogom, „da se na svih visokih školah njemačkih ima podići stolica za svukoliku obrazovanost njemačku.“ Jako smo znatiželjni, kako bi g. Köhler raztumačio, što je to „svakolika obrazovanost njemačka“, da bismo po tom znali uputiti profesora, koj bi tu svukoliku obrazovanost njemačku imao sa stolice naučati. Na njemčarsku tautologiju, da se na svih visokih školah njemačkih naučati ima obrazovanost njemačka, nećemo tu da se obaziremo. Ele jako je zla navada u Niemacah, da sve i sliednje napose i izključivo hoće da imadu na njemačku. Tu ima posebna njemačka viernost i čestitost, njemačko junačtvo, njemačka marljivost, njemačko ženstvo, njemačka znanost itd. Nijedan drugi obrazovani narod nepodaje se takovoj taštini narodnoj.

Veoma zanimiv bijaše govor ravnatelja dra. Brüllowa iz Berlina o seminarih učiteljskih. Dosta mnogo takovih pedagogičnih sjemeništah bilo bi željeti, pače i treba jih. Oštrac govora bio je naperen proti internatu, t. j. proti tomu, da se zatvaraju i zajedno živu pripravnici u seminaru. Po našem mnenju išao je dor. Brüllow predaleko, dočim je svoj govor završio predlogom, neka se internat ukine sasma, a taj se predlog i primio jednoglasno. Ono što je pravo i tu je u sredini; internat neima se odstraniti sasma, ali i eksternat, naime da živu pojedini seminarci za se, neima se izključiti. Dosele bijaše internat za različite seminare pravilo, ali dopuštali su se takodjer svuda eksernisti. Neda se tajiti, da drugovanje gojenacah u takovih zavodih ima gdješto štetna; ali nesmiju se takodjer prezrieti koristi, osobito bitna ona okolnost, da je obskrba u seminaru za siromašnije kandidate dobročinstvo, a to tako, da mnogi inače niti nebi mogli takovih zavodah polaziti. Dugo izkustvo dokazuje, da su iz tih seminarah proizišle mnoge znamenite sile i pravi pedagogični značaji. Sasma odlučno zalutao je u novovječni liberalni ekstrem dor. Brüllow, kada je tvrdio, da se internisti u seminarih uče sliepu posluhu, robskoj ćudi i nesnosljivosti. To očito nevisi o internatu, nego o tom, kako se ravnaju seminari. Ako je ravnanje u tom pogledu loše, to će ono i na eksterniste djelovati pogubno, jer i tim mora da bude zajednička u seminaru obuka, vježbe, poraba učenih pomagalah itd., te su i oni u svom napredovanju zavisni od ravnateljah zavodah. Neće se dakle pogubno djelovanje nesnosljiva i despotična ravnanja skršiti tim, ako eksternisti svoje prosto vrieme sprovedu izvan seminara, te mogu po volji i moći uživati ugodnostih života. Svakako mora u zajedničkom životu u seminaru, kao što u obće u svakom sličnom zavodu da vlada strog kućni red i zapt; ali je po dosadanjem sudu svih pravih i zbiljnih pedagogah mladim ljudem veoma koristno, da se priuče redovitu redu, točnoj porabi vremena i posluhu; ta i svaki savjestni kućni gospodar brine se za to, da mu u kući vlada takav red, takav posluh.

S napetosti očekivao je velik dio občinstva razprave ob odnošaju škole naprama crkvi. Moglo se unapred imati uvjerenje, da će se pitanje razpravljati u smislu necrkvenoga pravca vremena a na način bečkim odnošajem shodan; nu razprave nadmašile su svakako nade i najradikalnijega neprijatelja crkvenoga. U tom je veoma značajno, da je lovor-vienac za najskrajniji, najradikalniji i najbiesniji liberalizam stekao ne ravno rodjen Austrijanac, ali ipak bečkoga pedagogija ravnatelj g. Dittes. Smie se svakako reći, da jošte nigdje u nijednoj državi, koje mu drage vjere, u odličnoj službi djelujući pedagog nije na takav način govorio proti svemu crkvenstvu u obće, proti svećenstvu svih vjerozakonah poprieko, pače proti svakomu pozitivnomu, na vierskih istinah osnivajućemu se vjerozakonu, kako je govorio g. Dittes.

U razpravi o seminarih naglasio je g. Dittes potrebu, da se škola podpuno odciepi od crkve, a zahtievao je, da se ta emancipacija ima provesti ne samo dolje, nego takodjer na najvišem vrhu. Zato je g. Dittes predložio, da se u svih državah ministarstvo za obuku ima odlučiti od ministarstva za bogoštovje, jer dok su obie struke kako dosele sjedinjene, „da duhovni članovi ministarstva napredna nastojanja na polju naučnom zaustavljaju i prieče.“ Neka se dakle u većih državah posebno ministarstvo za obuku utemelji, u manjih pako državah utielovi odsjeku ministarstva za poslove nutrnje.

Tim od skupštine uz burno povladjivanje slušanim i jednoglasno primljenim predlogom nebi se dalo samo po sebi ništa prigovoriti; samo bi se morali posvema promieniti pojmovi o poslovih bogoštovnih, prije nego-li bi se ti predlozi mogli udjelotvoriti. Dosele naime smatralo bi se prilično občenito u svih državah bogoštovje i obuka kano sredstva prosvjeti pučkoj, te s toga se upravljala zajednički vlašću središnjom, kojoj je povjerena skrb za prosvjetu. Neglededi na to nebi se ipak niti timi predlozi postigla g. Dittesa svrha, da se naime sasma odstrani svaki crkveni upliv na obučavanje. Ta upravo je g. Dittes onaj, koj je u drugom jednom govoru podigao tužbu, „da su ministri, savjetnici ministarstva, savjetnici školski itd. sluge i reponoše popovstva.“ Da se to preprieči, morao bi g. Dittes da bude vrstan za samostalno ministarstvo obučno i za odsjek obučni u ministarstvu nutarnjih posalah stvoriti sasma nove, svakomu duhovnomu uplivu nepristupne ljude. Budući pako da nemože toga, smiera posljedak njegovih predlogah onamo, da se škola oslobodi ne samo od svakoga crkvenoga, nego i od svakoga birokratičnoga upliva, da se sasma povjeri samo učiteljem, roditeljem, občinam. Ali niti tada jošte nebi bilo pomoženo onako, kako to g. Dittes misli. Izkustvo pokazuje, da su i učitelji, roditelji, glavari občinski duhov-

Digitized by Google

nomu uplivanju pristupni. Ele budući g. Dittes takovo uplivanje bez razlike drži da je pogubno, gdje veli, „da je svećenstvo svih narodah i vremenah zaprekom bilo prosvjeti pučkoj“, to bi skrajni posljedak njegovim predlogom bio taj, da se svako i sliednje crkvenstvo i svećenstvo t. j. svaki pozitivni vjerozakon najprije ukine, ako se hoće obučavanje da oslobodi od svakoga duhovnoga upliva. Očito istom tada, kada nebi više bilo nikakve crkve, nikakva svećenstva, nikakva pozitivnoga vjerozakona, nebi bili činovnici ministarstva za obuku, učitelji, roditelji, občine nikakvu duhovnomu uplivu izvrgnuti.

(Sliedi konac.)

Kardinal Guidi.

Pokle je u kongregaciji od 18. lipnja govorio kard. Guidi, na svačijem je on jeziku. Kardinal Guidi govorio proti osnovi! Svak, tko pita za vatikanski koncil, što-li ga sbori, pita i opet pita, je-li istina? Pak sbilja niti nije moglo ništa jače iznenaditi, nego u čas, kad je opozicija tvrdo osvjedočena, da zaustaviti većine nemože, i što se jošte protivi i bori, samo je zato, jer od duše mora — u taj čas dakle kako neće nagnati u čudo, ako na jedan put vidiš, da je uza nju pristao jedan rimski kardinal. Govor kardinala Guidia svaka stranka nutra u saboru i vani drži za velik saborski dogodjaj. Jest, istina je: Guidi svojom besjedom nije rekao, što govori ostala opozicija; nu to je istina, da je on svojim govorom razdor medju jednom i drugom strankom jače razjazio. Bolje se razumi, kad se zna: tko je Guidi?

Guidi je bio Dominikanac, i od kada je stupio u red, živio je vazda u rimskom samostanu Minerva. Dugo vremena bio je on na bogoslovnom učilištu spojenu s tim samostanom učitelj bogoslovni, a sve vrieme bio na liepu glasu, da je vrlo učen i strogo pravovjeran čovjek. — Kad je prije jedanaet godinah papa Pio IX. zaželio da posve zaufanih i učenih rimskih bogoslovah pošalje na sveučilište bečko, da mlad duhovnik nauči pravoga rimskoga nauka i duha, pade oko papino na otca Guidia. U Beču bio je učiteljem više godinah, i pokle je imenovan za kardinala, povratio se doma u Rim, a malo za tim bude imenovan nadbiskupom bolonjskim. Talijanska vlada nije pačila i Guidi sbilja dodje na svoju stolicu u Bolonju. Na skoro vendar uputi se, da mu tu obstanka nije. — Oko puno spominjane pripoviedke s Mortarom mladim (židovčić okršten, pa ga više nedadoše roditeljem) dominikanski red jako je bio zapleten i puno na njega huljeno, a novi nadbiskup jer je dominikanac, morao je sam slušati od razdražena puka psovke, sbog šta se je povratio u Rim ter od onud upravlja svojom biskupijom. Bio je papi u velikoj milosti; nu zadnje vrieme, veli se sbog slobodnijih mislih, malko se kano bio zamjerio. Sam za sebe posve tih i samotan bavio se bogoslovnim naukom, a kako on glede osobne nepogrešljivosti papine misli, znalo se je prilično dobro. Jur prije više mjesecih bio je on okolo sebe u samostan Minerva skupio biskupe iz reda dominikanskoga, tud jim o pitanju očitovao i razložio svoju misao, koja je takodjer primljena. Generala reda o. Jandela biše takodjer pozvali iz pristojnosti, pa kada je on, dobar ježuitski prijatelj, hotio biskupe od misli odvratiti, rekoše mu: Mi smo biskupi pa kao takovi moramo samo dušu svoju pitati, kad smo pozvani kao svjedoci vjere. Od tada počela je u redu jur prije na dvie stranke razlučenu čudna agitacija, i presija za presijom. Počela je takodjer sboriti tako zvana akademija sv. Tome. Predsjednik jedva što sjede na stolac uze pred svojim biskupskim publikom dugom besjedom razlagati nauk sv. Tome o. nepogrešljivosti pape. Po predlogu jednoga biskupa sgotovljena je i poslana na veliku radost Piovu adressa na papu za nepogrešljivost. Zatim je izlazio spis za spisom, braneći po imenu proti „Janusu“ sv. Tomu i prem je s prvine sam generao prepoviedao, da se preko sgoljna nauka Tominoga o nepogrešljivosti ni sim ni tam nepiše, primljeno je to kano da je dominikanski red od postanka taj nauk vjerovao i držao kao katoličku istinu; i najzad, neka se nerekne, da je jedini ježuitski red za osobnu nepogrešljivost, našao se takodjer Dominikanac koji je za nju morao pisati. — Tko bi dakle bio smio i pomisliti u takovih okolovštinah, da će Guidi, makar u sboru kardinalskom ima ne malo koji su s njim iste misli, smjeti učiniti, što bi žiće u Rimu morda za uviek ogorčalo. Vendar je učinio, i već prva izreka besjede njegove morala je razdražiti. Progovori naime s tom mišlju u ustima: razlučena (od biskupah) i osobna nepogrešljivost papina, onakova, kakova je u 4. glavi šeme, skroz i posve nepoznata je u crkvi do konca 14. vieka, ter badava ćeš tražiti za nju dokazah iz sv. pisma i tradicije. Svako pitanje u tom pogledu vraća se na ovo jedno: je-li papa ikada bez glasa ostale crkve označio i proglasio ma samo jedan dogma. Zatim primjeti: Nijedan živ čovjek nemože se ponositi da ima nauk uljeven (doctrinam infusam). Može čiji čin biti nepogrešljiv, ali nikad osoba. Svaki pako nepogrešan čin proizvire i bio je kano izvadjen vaviek jedino iz crkve same i to ili po savjetu crkve iz svieta ili iz sabora (per consilium ecclesiæ sparsæ aut per Concilium). Hoće-li se znati quid ubique credatur, si omnes Ecclesiæ concordent cum Ecclesia Romana, treba neobhodno informacije. Poslie toga pitanja uglavi konačno i proglasi papa nauk, kakono sv. Toma veli: Omnes per Papam docent. Iz ježuitskih spisah Peronnea i Bellarmina dokazao je nadalje, da u takovu poslu pape sami za sebe nisu nikada radili — in definiendis dogmatibus Papas nunquam ex se solis egisse, nunquam hæresim per se solos condemnasse. Kada Guidi dokonča ovu

Digitized by Google

izreku, poče prvi bučiti Talijan Spaccatiera, biskup smirnanski i za njim drugi Talijan. Kardinal nemože nastaviti i ogledava se, a čini nam se nevjerovatno, što se pripovieda i po novinah piše, da je jedan Talijan biskup zavikao psovku: birbante, a drugi: briganting; makar znamo da talijanski jezik nije sputan. Nego Guidi čim je dobio oduška, prigovori s divnim mirom i krepčinom: da biskupom nitko nije dao prava predsjedničkoga, a on da ima pravo govoriti i biti slušan. „Doći će čas, kada bude reći vaš: placet ili non placet, a tada prosto je reći svakomu po svojoj duši.“ Tu je prvi put u saboru prekinut govor pleskom i pohvalom, i sa stolicah biskupah od opozicije čuo se sa svih stranah glas: Optime, optime! Manning zapitan od biskupah protivnikah oko njega: „Zar se neslažete s njim, monsignore! odgovori: „Kardinal je smušena glava.“ Ali nije mogao odoljeti srcu jedan odvažniji biskup: „To je upravo vaša glava, monsignore, koja je smušena i još preko polovine protestantska!“ Za ovim dosta dugim prestankom nastavi Guidi zahtievajući da bi se preinačila glava de infallibilitate ovako: ut clare appareat Papam agere consentientibus episcopis et illis occasione errorum qui sparguntur petentibus facta inquisitione in aliis ecclesiis, præmisso maturo examine et judicio et consiliis fratrum aut collecto Concilio. To je pravi nauk sv. Tome; gdje je ono finaliter, mora biti nješto quod præcedat. Rieči: Supremus Magister et judex polažu naprvo alios magistros, alia tribunalia. Na koncu predloži ove kanone:

1. Si quis dixerit decreta seu constitutiones a Petri successore editas, continentes quandam fidei vel morum veritatem Ecclesiæ universæ ab ipso pro suprema sua et apostolica auctoritate propositas non esse extemplo omnimodo venerandas et toto corde credendas vel posse reformari — anathema sit.

2. Si quis dixerit Pontificem, cum talia edit decreta, posse agere arbitrio et ex se solo non autem ex consilio episcoporum traditionem ecclesiarum exhibentium — anathema sit.

Poslie govora obkoliše kardinala vodje opozicije hvaleći ga sbog govora, pak i drugud po sabornici kupilo se je i govorilo, ter su za Guidom govornici kardinali Bonnechose i Cullen govorili u pusto tim većma, jer su dokazivali, da nebi valjalo promieniti četvrte glave. Papa je kardinala jošte istoga dana dao dozvati preda se, a drugi dan pohvalio se Pio IX. pred više kardinalah: da je njihovu neurednomu drugu energično spočitao hereziju i nezahvalnost i zagrozio mu se, da će još jedan put morati reći vjeroizpovied. Biskupi od opozicije svi punim brojem podjoše poslie govora kardinalu na poklon, pak mu je to utjeha tim sladja, jer su prvaci od njih svašta već čuli, pak vendar drže se, i sam kardinal mogao previditi naprvo, kako će mu biti. Službene i ostale rimskoga dvora i pridvorka novine uzbijale su raznešene glasove, jedne da kardinal nije govorio u protivnom smislu, druge da nije tako govorio, treće pače da nije niti govorio. Ali je već sada istina izašla na vidjelo toliko, da je nije moći zatajiti. Može biti da je mahom to jedna korist Guidijeva govora, što je Dechamps svoje these uzeo natrag. Nego što se je pomišljalo i radilo da bi se novom kakovom formulom gledalo pomiriti i složiti stranke, o tom već sada neima govora; jer većina neće, to jest nesmie popustiti. Tada pako Guidi dakle mora oli jednoga dana osvanuti kano odbačen i izobćen ili opozvati kano franciškan monakovski ili liepo barem popraviti glasovanjem.

Dopis.

Iz Primorja. Veleč. g. Nikola Pobor, župnik na Kukuljanovu svojim nastojanjem i požrtvovanjem pobožnoga puka, tečajem osam mjesečnoga župnikovanja sakupi do 1000 stot. dobrovoljnih prinesakah, kojimi nabavi liepoga crkvenoga i misničkoga ruha, a napomenuti ću od ostalog samo nebnicu, koja preko 300 stot. stoji. Da puk vidi što je nabavljeno, a pribavi mu za tielovsku procesiju ljepšu svečanost, ureče procesiju 19. t. m., a za voditelja iste pozove preč. g. Ivana Soića, opata, kanonika i podarcidjakona u Bakru, a nekoju bližnju braću kao podvoritelje. Ob 9 satih sakupi se množtvo pobožnoga domaćega puka, a nešto i iz bližnjih župah. Po dovršenoj sv. misi krene procesija po stajalištih. Djevojčice u bielom obučene stupahu oko presv. otajstva pjevajući liepe pjesme. — Ako prispodobim nakit budi crkveni, budi izvan crkve po stajalištih, puno je to selo pokazalo dobre volje, na božne ćuti i liepa ukusa. Procesija sva liepo minula, a starci osobito ganuti nemogoše se nahvaliti, kakovu-li ljepotu dočekaše. Po dovršenoj procesiji reče preč. g. opat nekoliko riečih sakupljenomu pučanstvu izraziv veselje i radost nad brigom mjestnoga župnika i domaćega pučanstva, što u tako kratko vrieme, tako liepi nakit pribavi domu božjemu. Svršismo svetčani dan popoldanjom službom božjom, koju obavi sam preč. g. opat uz podvorbu svećenikah. Dao Bog svoju pomoć pastiru i pučanstvu u podhvatu promicanja slave i časti božje!

Viestnik.

Zagreb. Dne 27. lipnja u taj. konz. u Rimu potvrdjen je i proglašen: za nadbiskupa zagrebačkoga Josip Mihalović, svećenik biskupije čanadske i opat sv. Martina Vaškanskoga. S njim su jošte proglašeni iz naše monarkije: za nadbiskupa lavovskoga grčkorus. obr. Josip Sembratović, bivši nadbiskup nazianski i. p.; za biskupa u Banjskoj Bistrici u Ugarskoj (mjesto pok. Moysesa) Župana iste biskupije i kanonika ostrogonskoga, i za biskupa Premislu

Digitized by Google

lat. ob. u Galiciji Matiju Hiršlera, sveć. lavovske biskupije i kanonika dekana prvost. lavovskoga kapitula.

— Preč. prvost. kapitul izabrao je i odredio dvojicu svojih članovah: preč. gg. arcidjakona A. Jandrića i opata Fr. Gašparića, da idu u ime kapitula preuzv. gosp. nadbiskupu poklonit se i pozdravit ga.

— Jedva što se je sastao sabor, ide na zeleni stol interpelacija za interpelacijom. Broz pita: kakov je to postupak s profesori na zagrebačkom gimnaziju? Vukotinović pita: zašto se oružanoma silom brani Jelačiću kliknuti slavu u isto vrieme, kad Magjari u Pešti s mrtvim tielom Baćanovim onoliko po Pešti slavljahu slavlje? Javismo, da je dor. Brlić sbog imenovanja novoga nadbiskupa pripravio interpelaciju, pak nam je sada javiti, kako je njegova interpelacija izašla. Nije pitao: je-li istina? kako je bio prozov prigotovio, jer je ciela istina već izašla na vidjelo, nego pita bana: 1. Zašto je predložio Ugrina za nadbiskupsku stolieu? 2. Da-li je pripravan poprimiti kakove mjere da taj nezakoniti čin u život nestupi? Brlić kano razloge svomu pitanju broji paragrafe nagodbe, a k tomu da je uvriedjen kler hrvatski, uvriedjena narodna sviest i ponos. — Zastupnik vlade načelnik presv. Pogledić odgovorio je mahom na tu interpelaciju, i veli prije svega da zakon nije povriedjen; jer §. 46. nagodbe neproteže se na dostojanstvenike, nego samo na činovnike. Jošte razlaže vladin zastupnik, da je to pravo krune, pak da ona imenuje koga hoće. Samo onda moglo bi se kazati, da je zakon povriedjen, kad bi interpelant mogao dokazati, da imenovani nadbiskup nije moguć zadovoljiti zakonu nagodbenomu, naročito paragrafom 46. 48. i 58. koji malko kanda i na to misle, pak da nije vješt hrvatskomu jeziku i da nije vrstan voditi upravu crkve. Misli dalje vladin zastupnik i manje još može dopustiti da je zakon povriedjen, kad se sjeti da je ugarsko Medjumurje diel zagrebačke biskupije. Što se tiče uvrede za svećenstvo, nezna presv. Pogledić, da-li se ono tuži, nu misli da nije ni to dokazano, i pokle je priznao iz vlastita osvjedočenja, da naših ima sposobnih, i možebit još sposobnijih, prem neće da sudi sposobnosti novoga nadbiskupa; „ali nemožemo sve za nadbiskupe i biskupe imenovati.“ „Jedan mora biti, koji god; a iz toga izvadjati, da je povriedjeno cielo sveštenstvo vidi mi se neumjestno i neopravdano. Baš zato, što nisam čuo protivnog zakona, moram tvrditi u ime nj. preuzvišenosti, da je naimenovanje sasvim u redu sliedilo, da nijedan zakon nije povriedjen.“ Brlić primjetio prvo: prem priznaje dotično pravo krune, da su vendar tomu pravu označene granice pravom crkovnim i pravom državnim, i spominje za primjer, da po kanoničkom pravu nebi kralj mogao za biskupa imenovati njega, a po državnom pravu ugarskom da za ugarske stolice nebi smio imenovati već Ugrina. A misli Brlić, da Hrvatska u tom pogledu ima samostalni državni položaj i državno pravo. Žali najviše zato, zašto je zastupnik vladin naglasio §. 46. rekši, da se isti proteže samo na činovnike, a ne na dostojanstvenike. „Dakle je moguće, da preko ustiuh Hrvata može preći taj smisao zakona, da je hrvatski narod samo zato, da službe činovničke zauzimlje, a dostojanstva sva da su tudjemu narodu dana u zakup.“ Razlaže jošte zašto-li da drugčije nije niti moguće pomisliti, nego da hrvatski kler mora biti uvriedjen. Na koncu kaže: da s odgovorom vladinim nije zadovoljan, pak si „pridržaje pravo u svoje vrieme predlog obrazložen na stol visoke kuće staviti.“

Tako je dakle minula ta interpelacija. Po našem sudu nagodbenim zakonom koliko se s jedne strane može sve dokazati, toliko se s druge strane nemože dokazati ništa, po gotovu ne u pitanju upitnom. Po istom poniznom sudu našem oko imenovanja biskupa vlada nijedna i po nijednom zakonu do sada nebi smjela imati više posla, nego morda posvjedočiti, da je imenovno pismo sbilja došlo iz kabinetske kancelarije. Najlaglje bi se vjerovalo, kad bi se naša autonomna vlada mogla izpričati ovako: Mi pri tom imenovanju nismo imali više posla, osim što su naši prvaci na zapovied imenovno pismo podpisali. Pak i tad bi se posve lahko dalo dokazati iz nagodbe, da je tako po njezinu duhu. — A tko veli, da je ovim činom hvaljena nagodba podrmana i razklimana, taj nije politik, ako nerazumi, da jakost nagodbe stoji posve drugde, nego-li u samoj njoj. Iz odgovora presv. g. načelnika iztaknulo se jako jošte dvoje. Medjumurje! Šteta, što se kasno dosjetiše načelnici naši; jer bi morda sbog Valpoštine bili zaiskali pravicu, da bi hrvatska vlada Hrvata predložila za biskupa pečuvskoga, kako je nedavna bila prilika. A zaboraviše ovom prilikom na jednu okolnost: biskupska i kaptolska imanja u Banatu jesu u čanadskoj biskupiji! Što je ono drugo spomenuo vladin govornik glede zlovolje u kleru: „svi nemogu biti“; to kad se popuni rezervacija, može imati jedino ovaj pun smisao: da je domaći postao, bio bi jedini taj jedan zadovoljan, a svi ostali nezadovoljni, pak bi se valjda i u tom slučaju tužilo, da je kler nezadovoljan. Bi i nebi. Jest moguća još ova jedna rezervacija: koga bi god vlada od onih, koje ona smatra za sposobne, bila predložila, sa svakim bili bi nezadovoljni svi ostali vladini sposobnjaci i vas ostali kler. To je posve vjerovatno; ali bi princip bio ostao čitav.

Toliko je samo da pitanje i odgovor bude spomenut i pripomenut u našem listu. Mi medjutim kler hrvatski imamo stalan jedan zakon, po kojem se liepo može novi nadbiskup s nami sporazumiti i složiti, a to je: zakon Gospodinov, po kojem pastir ima porazkidati sa svake strane sve sveze i spone, pak se svezati sa stadom svojim, i za njeg živjeti. Makar da tko bude biskup po svakom ljudskom, a nebude po božjem zakonu, već je Bog naprvo nad svakim rekao psovku i kletvu: fur et latro!

— Svećenstvo kotara zagrebačkoga javilo je iz konferencije pouzdanicu pr. g. J. J. Strossmajeru u Rim.

— Na izpit za katehetu na vel. gimaziju zagreb. došao je jedini g. Ivan Jakovina, kapelan.

— Primanje pitomacah u nadbiskupsko sjemenište biti će ove godine 19. kolovoza. Do toga dana imadu se molbenice, obložene krstnim listom, školskom i liečničkom svjedočbom, a upravljene na ordinarijat predati ravnateljstvu sjemeništa, a na sam urečeni dan svaki mladić glavom ob 8. uri doći na prijamni izpit. Pred-

Digitized by Google

nost pred svimi drugimi natjecatelji imati će mladići, koji bi odmah stupili u bogosloviju; a za 7. i 8. razred primit će se samo oni:

1) koji su budući u dobi, novačenju podvrženoj, kod novačenja za vojnike nesposobnimi pronadjeni, ili

2) koji nebudući još podvrženi stavnoj dužnosti, za vrieme, dok budu u 7. i 8. (ili samo 8.) razredu, neće doći u dobu, gdje bi bili novačenju podvrženi.

Rim. Oratorijanac o. Theiner, stari arhivar vatikanski, morao predati ključe od arhiva. Kaže se pod izvjestno, da je to ježuitska sduha i spletka, koja bi jedina bila dosta za pokazati, koliku ta družba u Rimu ima moć. Kardinal Mastai rado je gledao Theinera, rado ga još gledao i papa Pio IX. poštujući u njem ozbiljna učenjaka. Ali se je milost počela odkrećati od njega, pokle je oratorijanac arhivar napisao knjigu o papi Klementu XIV. (Ganganelli) i u njoj obilježio ježuitsku družbu s gledišta povjestničkoga. Ota knjiga, kojom brani papu Klementa XIV. od napadanja i usudio se uzprotiviti težnjam ježuitskim, zakrenula je životnom sudbinom Theinera, koj bi drugčije morda već odavna bio kardinal. Theinerovu načinu pisanja može se prigovoriti kako se i jest prigovaralo najveć s gledišta kritičke pomnje; ali to mora svatko nepristran priznati, da su njegove zasluge za povjestnicu papinstva i crkve i za povjestnicu u obće neprocjenljive. Treba samo pogledati ljetopise vladanja Grgura XIII. Codex diplomaticus svjetovnoga vladanja papinskoga, spomenike po crkvenu povjestnicu ugarsku, poljsku, rusku i južnih Slovinacah itd. pak će stati preda te velik kup zaslugah; tekar kad bi se jošte spomenulo, kolikim je on povjestnikom svih narodah kroz goleme tegobe pomagao doći do vrielah. — U Rimu baš nisu se njegove zasluge znale cieniti, što s ostalim neka kaže i to, da je on izdavajuć velika djela spomenikah svojih morao tražiti milost kod vanjskih dostojanstvenikah crkovnih i velmožah. A zašto je stigla Theinera na koncu tolika nemilost? Prvo: trebalo je nagraditi Cardonia prelata rimskog, pustim naslovom nadbiskupa od Nisibisa i. p. ali zaufana muža. Prošle godine razkrivena je njemu skrovna tajna kakov se misli stvoriti novi dogma, on ušao u komisiju saborsku i radio po novoj osnovi na podpuno zadovoljstvo, a najzad stavio se tija, da pobije sve prigovore biskupske. Dotle se Theiner do kraja omrazio. Što je nebog starac sagriešio? Reklo se, da je po imenu Hefelu i Strossmajeru iz arhiva dao jedan članak iz poslovnika sabora tridentinskoga, a ovi tad s njim u ruci udri dokazivati, kolika je razlika med tridentinskim i vatikanskim koncilom. Nego Hefele imao je taj akt već u proljeću lanjske godine; bez Theinera mu bio poznat. Hodio je Theiner često i u pol dana na pohode biskupu Strossmajeru — to borme jest istina i nemože da bude bez grehote. Nego što se tiče arhiva, svatko tko je s Theinerom imao posla, zna, kako je on u tom bio skrupulozan, strašljiv i tvrd, kad bi se tko hotio pomoći za kakov akt, nego još sam u svojih publikacijah bio preoprezan i preskrban, ugibajući se svačemu, što bi na rimske oblastnike moglo sjenku baciti i njim se zamjeriti. Za njegova predjaka Talijana Marinia mogao je laglje do šta doći svaki učenjak kako bi to mogli posvjedočiti njemački i francezki učenjaci (Pertz, Raumer, Cherier) i britanski muzej, prem naravno za dobru plaću; Theiner pako osim što je bio vrlo sviestan, znao je koliko ima zlobnikah i neprijateljah, pak se je i zato oštro pazio. — Sada nije ravno skinut; ali nije više ni arhivar. Cardoni imenovan je nekakovim načelnikom i nadzornikom arhiva, kakova prije nikada nije bilo; Theiner pako ostao arhivarom; ali je morao predati ključe Cardoniu. Po imenu dakle jest ostao arhivar, ali u istinu više nije. —

Smierna pitanja.

Pregledavam „Annuario Pontificio“ od god. 1870. dodjem na rubriku „*Prelati Protonotarii* Apostolici Sopranumerarii non partecipanti“, nadjem tu tri dobro poznata imena: dor. Rački, dor. Brunner, Robert knez Lichnovski; a sjetim se u našem zagrebačkom šematizmu duga krasna naslova evo ovoga: „Illustrissimus D. Rožić Georgius, Protonotarius apostolicus ad instar participantium et Prælatus Suæ Sanctitatis domesticus, Assessor Cons. Epp. ac Presb. Diœc. Segniensis et Modr. Cæs. reg. mil. Districtualis Parochus per Croatiam et Slavoniam, aurea cruce etc. pogledam ga i opet, idem redom brojiti protonotare — imena Rožić Jure nije ter nije. Idem dalje: prevrnem arhimandrite, opate i generale redovničke, magistrat rimski, svake haljine službenike oko pape u crkvi, prevrnem na veliku rubriku: „Famiglia Pontificia“ i posle kardinalah naslove: *Camerieri segreti* di S. S. partecipanti — *Prelati Domestici* di Sua S. što u našem šematizmu stoji da je takodjer naslov Rožićev, i vidim tu n. p. Lihnovskoga, Zichya, careva učitelja Hovanyia, Nardia, Szabova, Kutsckera, Zennera itd. ali nije ter nije Rožića. Gledam naslov: *Camerieri Segreti Sopranumerarii*, i vidim n. pr. imena Döllinger, Danielik, Meyer, Kerschbaumer, Gruscha, Danko, dor. Črnčić itd. pregledam svakojake naslove dvorske svjetovnjakah, do naslova: *Camerieri d' onore in abito paonazzo*, vidim tu poznata imena: Gugler, Tordinac, dor. Voršag, Jože itd. i imena redaktorah zaslužnih kat. listovah, a ime Rožić tu jest i nije. Jer istina je, štijem tu ime: Giorgio Razhich, što povjerovah i obveselih se, da je pokvareno napisano: Rožić; ali mi kažu, da je to kapelan mornarice: Račić Gjuro. Komornik ove vrsti nebroji se medju prelate u nijednom slučaju. Idem dalje i brojim naslove: *Camerieri d' onore extra urbem* itd. Cappelleni segreti itd. Rožića nije ter nije niti njemu spodobna imena. A tad mi se istom nametnuše pitanja: Kojim načinom i putem kapelan (jer kano župnik nije postao) došao do onolikih častih, dočim mnogi veliki i glasoviti muževi obnašaju takodjer manje, i za primjer kad je kardinal prabiskup Haulik na pohodu bio u Rimu, iz pratnje njegove odličan kanonik odlikovan je naslovom komornika, a tajnik naslovom kapelana, kanonik Gugler kano poslanik prabiskupije lane, odlikovan naslovom komornik? Kakova je to nesreća slučaja, da je baš njegovo ime izpalo, gdje se točno bilježi svaki takodjer počastni sluga, svaki koji je i preko broja, pak skoro i oni koji bi radi tu bili a nisu? G. Rožić služi u opatičkoj crkvi sv. Vinka u Zagrebu svečanu misu in pontificalibus. To od povlastice vojne oblasti bivati u Zagrebu nemože; a ima-li od stolice zagrebačke dozvolu, neznam. Predsjedniku akademije hrvatske pokojni je prabiskup svojim načinom usum pontificalium zakratio? Ova se pitanje nude na promišljanje svakomu, najpače, tko bi se hotio obaviestiti ili na nje odgovoriti. ?

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 28. Tečaj XXI. U Četvrtak, 14. Srpnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na ciel, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Poviedke iz svetih otaca.

(*J. Rieger.*)

I.

Najljepše blago.

Prije puno godina živio u divljoj pûsti siedi starac, zaboravljen od svieta. Njegovo srce bilo je živi žrtvenik, na kojem je dnevice samo sebe Gospodinu žrtvovao. Bio to sv. Antonij, pustinjak.

Devedeset se je već godina izmienilo, a njegov stan mu jošće nije omrznuo. Vodom se je pojio, bilinjem hranio; niti mu je za drugim srce čezlo.

Stari napastnik, koj je Evu u zlo bacio, znao je dopuzti i do samotne špilje Antonijeve, te mu tajno šapnuo u uho, da nad njega nejma boljega, bogu milijega pustinjaka. Ali bog neostavlja milenika svoga. Jedne noći, istom što je siedi starac zaklopio mutne oči, vikne mu poslanik božji moćno u srce: „Antoniju, tamo nadješ muža i starijega i bogu dražega.“

Čim je počela noć tresti sa sebe crno ruho, a ptica ranim cvrkutom pozdravljati radjajuću se zoru, daje se Antonij na put, upirući postom i starošću istrošeno tielo o štap. Ali kamo putuje iznemogli starac? — Ni sam toga nezna!

Ali gle, Antonij putuje i putuje, a sile ga neopuštaju! Svježi duh goni mu slabo tielo, a on je blažen, objimajuć unapried srcem muža, bogu tako miloga. Dva su dana već odbjegnula, starac nezna, ni gdje je ni kamo će. I treći put spustila se tama na zemlju. „Bože, uzdisaše Antonij pruživ se na zemlju, zašto sam ostavio mirni stan svoj, da ovdje biedan umrem? Ti, koj si me zovnuo na put, daj privedi me i k cilju.“ I molitva zalulja starca u sladki san.

Ugodne sanje dizale su se u duši Antonijevoj. Istom kada je sunce poslalo prve trake, da izljube starčeve, suzami orošene oči, prene se starac. I vidj, nedaleko upazi vučicu, zievajuću od žedje, gdje hitrim skokom prosmiknu u špilju. Starac se digne i nagne onamo, gdje je vidio vučicu. On dodje k špilji, poturi na otvor glavu, ali ne vidi ništa; gusta tmina legla mu na oči. Ali u starca je veliko srce. Odbaciv strah, podje u špilju. Tihim korakom šulja se napried, popostavajuć često, nebi-li mu odkud k uhu doletio čovječji glas. Na jednoč sjevne mu pred očima svjetlo, on potrči veselo napried . . ali biedan udari nogom o kamen, i šušanj kamena odjekne o stiene špiljine.

U toj je špilji boravio . . tko? Sv. Pavao, pustinjak. Kada je čuo pred stanicom štropot, zavre ulaz. I opet je u špilji mir.

Antonij se ipak domakne do vrata, ali jadan . . htjede otvoriti — vrata se otvoriti nedaju. I sruši se starac od slabosti pred vrati, i stane kroz plač moliti:

— Otvori otče, daj otvori. Tko sam, odkud sam, zašto sam došao, to znaš. Ja nisam vriedan viditi lica tvoga, ali ako me k sebi nepustiš, ja ti se odtud više nemaknem. Zvieri puštaš k sebi, a čovjeka odbijaš! Tražio sam i našao, kucam, daj da mi se otvori. Ako me odbiješ, ja ti ovdje pred vratima umrem . . . mrtva me barem zakopaš. Daj otvori!

— Liepa mi je to molba, čuo se iz špilje ljubazni glas Pavlov, gdje mi se tako groziš! Tko je vidio plakati, da se drugi uvriedi? Ne čudi se, ako ti ne otvorim, kad si došao, da mi pred vrati umreš.

Tako mrmljajući, odvre starac vrata. I oba starca zagrle se vruće, pozdrave se imenom i zahvale se bogu.

Digitized by Google

I kada su se bratski izljubili starci stòvjeki, primakne sv. Pavao gostu svomu drven stolac i postavi ga nanj.

— Evo me brate, tako si me dugo i mučno tražio, pa što si našao? Starca, komu trulo već od starosti tielo pokriva sieda, kudrava kosa. Našao si čovjeka, koj se na skoro raspane u pepeo.

— Ne govori mi tako otče, reče na suze ganuti gost. Ja nisam došao k tebi, da te zakopam, nego da se s tobom porazgovorim. — A što radi sviet? — zapita prvi — Ljube-li ljudi boga, ili služe vragu?

U to zašušne nešto nad glavami staraca.

— Što drži ta ptica u kljunu? zaprosi Antonij u čudu, pokazujuć prstom na gavrana, što si je sjeo na blisku granu. — To je hranitelj moj. Dragi mi ga bog šalje svaki dan, da ne umrem od gladi.

Još je bio Pavao u rieči, kada se ptica pred svete starce spusti i položi pred nje hljeb.

— Gospodin se je za nas pobrinuo; ja inače dobivam pol hljeba, a danas smo dobili cieli.

Zahvališe se bogu i posjednuše oko vrela.

— Uzmi, odkini, rcče gostu svojemu Pavao.

— Ne, ti uzmi prvi; ti si stariji, ja mladji.

— Ali ti si moj gost, ja domaćina.

— Ne, ne, ti moraš prvi.

Dugo su se starci prepirali, tko prvi da odkine komad. Napokon se slože u tom, da svaki povuče s jedne strane, pa što komu dopadne.

Potrošivši hljeb, prignu se oba na vrelo, da si okvase usta; a onda zapojaše slavu bogu stvoritelju. I tako im prodje noć.

Kada se je dan opet povratio, pristupi Pavao k svojemu gostu te mu reče:

— Davno sam ja već znao, da ti u pustinji živeš; davno mi je već obećao bog, da te uvidim. Ali jer je došlo vrieme, da odložim tielo i dovršiv put svoj, primem krunu slave, zato te je poslao Gospodin, da moje kosti zemljom pokriješ — da predaš zemlji zemlju. .

Kod tih riečij sakrio si Antonij lice rukama i počeo plačan uzdisati:

— Neostavljaj me oče, neostavljaj sama . . barem uzmi mene sa sobom, ako nećeš ovdje ostati.

— Netraži — rèče Pavao strogo — što se tebi mili, nego što je bogu drago. Ti bi rad odložiti breme ovo i poći za janjcem, ali tebe trebaju braća, da ih vodiš dobrim primjerom. Zato idj molim te, ako te ne mrzi, i donesi ovamo plašt, što ti je dao biskup Atanazij, da unj zamotaš moje umrlo tielo. — Nije to rekao Pavao zato, što bi želio, da zavijen prhne; koj se je uvjek lišćem ljeh zagrinjao, bilo sve jedno, nego zato da neostane tužni Antonij kod njegove smrti.

Čuvši posliednje rieči začudio se Antonij, odkuda-li je Pavao doznao za biskupa Atanazija i za plašt, ali zapitati ga nije smio, jer mu se pričinilo, kano da vidi pred sobom Krista; jer je u grudiju Pavlovih poštovao boga. Podigne se dakle tiho, poljubi starca na oči i na ruke i podje da donese plašt.

Kako je bježao Antonij! Njegov duh bio je brži i silniji nego tielo. On, koj se je inače jedva pomicao, sada bježi kano da u njem vrije mladenačka sila, a dah ga neostavlja.

I evo ga u svom stanu slaba i nemogla. Dva njegova učenika izadju pred njega i jedan ga zapita:

— Gdje si bio tako dugo, oče?

— Jao meni griešniku . . kakov sam ja pustinjak! Vidio sam Iliju, vidio sam Ivana u pûsti, vidio sam Pavla u raju. Tu zamukne starac. Uzdah mu se podirao iz prsiju jedan za drugim, a rukom je udarao u prsa. Ali dugo mu se nije dalo sedjeti. Ustane dakle, uzme plašt i podje:

— Kamo ćeš oče, daj kazuj, što se dogodilo, počmu zabrinuti učenici.

— Sada je mučati, drugda govoriti — bijaše odgovor.

Ode. Niti si je hranom okriepio tielo, niti sile obnovio snom. Ode, a pred očima mu je jednako stojao onaj, za kojim mu je čezlo srce i ginula duša; jer se je bojao, da mu neumre prije nego k njemu dodje.

Prvi se je dan nagnuo koncu, i drugi je već ogranuo, kad na jednoč upazi Antonij silu angjela, praćenih apostolî i prorokî, a medju njimi i Pavla pustinjaka, obasjana sjajem nebesnika, gdje se u vis iznosi. I pade starac na lice te naricaše, sipajuć prašinu na glavu: „Pavle, zašto me ostavljaš? Zašto nedaš, da se biedan s tobom bar oprostim? Istom sam se s tobom upoznao, a već te i izgubio. .“

Kašnje je pripoviedao starac Antonij, da je ostali put tako brzo provalio, te se je činilo, da leti a ne da ide.

Dodje do špilje. Unidje u nju, i nadje umrlo tielo, kako na podu kleči, držeći raširene ruke prama nebu. I pričinilo se Antoniju, kano da se sveti starac bogu moli pa zato padne i on na koljena, da se pomoli. Ali skoro se je uvjerio, da je starca opustila duša, jer ga nije čuo uzdisati, a starcu su uzdasi uvjek pratili molitvu. I zato ustane pa zagrli plačan umrla starca, cieluju ga vruće. I mrtav molio se starac! Zamota ga dakle u plašt i iznese iz špilje. Izmoliv zatim nad njim molitvu i ispjevav pjesmu posmrtnicu, kako običavaju kršćani, hotje ga i zakopati. Ali kako? Niti je imao pri ruci motike niti u sebi

Digitized by Google

sile. Mnogo je tužan razmišljao, što da učini, a napokon počme sam sebi govoriti: „Ako se vratim u svoj stan, tri mi je dana tamo putovati, a ovdje-li ostanem, ničim si nepomognem. Umrem dakle ovdje i pokraj bojovnika tvoga, Isuse, izpustim griešnu dušu svoju.“

Dok je tako Antonij razmišljao, dolete dva lava, tužno zavijajuć, kano da i oni plaču za slugom božjim. I iskopaše nokti jamu u zemlju, a Antonij uzme umrloga starca na svoje ruke, položi ga u jamu i pogrebe.

Kada je drugo jutro osvanulo, spremi se Antonij na put. Još jedan put razgleda se po špilji, u kojoj je sveti Pavao tako dugo živio, i gle, on opazi plašt, što si je pokojnik sam s lišća stvorio. Taj plašt uzme si Antonij na spomen, te ga je sve dane života kano najveće blago cienio i samo na uzkrsne ili duhovne svetke o tielo objesio.

Došav u svoj stan, pripoviedao je kroz suze učenikom svojim sve, što je vidio.

„A sada — veli na koncu sv. Jeronim, koj to pripovieda — da zapitam vas, kojim dvorovi u zlatu sjaju, a stoli se pod bremenom jestiva lome, nije-li bio sretan Pavao? Vi iz zlatnih kúpa pijete, on si je gršću zajimao vodu; vi se odievate u haljine zlatom obšivene, on nije imao najgore odielo vašega roba. Ali opet: njemu siromaku otvoren je raj; a vas u zlato zakovane progutne jednoč pakao. On je, ako i nag, čuvao haljinu Kristovu; vi u svilu umotani izgubili ste odiev Kristov. Pavao leži pokriven gnjilom zemljom, da na slavu uskrsne; vas pokrivaju bogati spomenici, da jednoč i vas i blago vaše vatra paklena spali. Zar vam nije žao vas, žao blaga vašega? Zašto zavijate u zlato mrtve vaše? I po smrti li mora vladati oholost?

Tko to štiješ, sjeti se Jeronima griešnika, koj bi, da mu Gospodin dade na izbor, radje izvolio plašt Pavlov s zaslugami, koje si je sabrao, nego svilu bogataša s kaznami, koje ih čekaju.“ (S. Hieron. ep. sel. l. III. ep. 1.)

Skupština učiteljska u Beču.

(Iz Bečkoga lista „Reform.“)

(Konac.)

Ravnatelj pedagogija bečkoga tvrdeći, da je svećenstvo svih narodah i vremenah zaprekom bilo prosvjeti pučkoj, očito je u protuslovju s poviesti, on je skrajnom tom izjavom svakako, štono vele, izbacio lulu s pepelom. Nijedan nepristran poznavalac kulturne poviesti neće tajiti, da su u svako doba najrazličitiji vjerozakoni i njihovi svećenici više ili manje sredstvom bili i orudjem za prosvjetu pučku. Osobito pako neće se niti najbiesniji novovječni neprijatelj najpozitivnijemu svih vjerozakonah, naime kršćanstvu, ako nije neznalica ili tvrdokoran naprama istini, usuditi da taji, kako je kršćanstvo na sasma vanredan način promicalo i svjetsku prosvjetu čovječanstva, pače da je svu novu kulturu baš upravo stvorilo, a to u tolikoj mjeri, te je i oružje, kojim novovječna prosvjeta sada udara na kršćanstvo, baš upravo skovano od načelah kršćanskih. Kršćanstvom najprvo i jedino navješteno veliko načelo osobne slobode i jednakosti glavno je poticalo svim novovječnim nastojanjem oko slobode na polju političnom, crkvenom i družtvenom. Kolik je to zadatak! Nu g. Dittes poznaje ga i cieni za cielo i sam.

Svakako poznaje on točno poviest pedagogike te znade odatle, da je iz kršćanskoga klera u obće, u svako doba proizašlo sasma izvrstnih, obćenito priznanih i sa zahvalnosti štovanih učiteljah pučkih i u strukah svjetskih, slavnih, na glas u svietu došlih reformatorah na polju pedagogičnom. Govorio je dakle svakako i preodviše samo za ljubav časovitomu liberalnom prasku, kada je svećenstvo svih narodah i vremenah poprieko označio zaprekom prosvjeti pučkoj. On je tim nezahvalan bio naprama mnogim svojih duhovnih predšastnikah, koji su bili njegovi učitelji, na čijih ramenih stoji on i novovječni drugovi njegovi. Ako se dovršuje krasna koja kuća, nije pravo, da se slave samo oni, koji joj nastaviše krov, a oni da se preziru, koji joj napraviše prvu osnovu, izkopaše i staviše temelj, pribaviše gradivo i podigoše prve zidine. Napredak u obrazovanosti ljudskoj mora se u obće priznati kano u savezu stojeći organičan razvitak, te se s toga nesmiju oni, koji su radili u prijašnje doba, prosudjivati sa stanovišta sadanje obrazovne visine, nego prema odnošajem onim, u kojih su svoj dio radnje dovršili. Pak iz kakovih je školah sadanje tako visoko obrazovano čovječanstvo proizišlo? Skroz iz školah, koje je upravljalo svećenstvo ili barem na nje uplivalo. A sasvim tim se je čovječanstvo popelo do tolikoga stupnja obrazovanosti, čim bi svakako moglo biti dokazano, da svećenstvo u obće nije zapreka prosvjeti.

Promotrimo stvar još potanje. Ako se nevaramo, gospodin je Dittes protestant. On će dakle znati, da protestantski kler more navesti jako velik broj najodličnijih pedagogah, pučkih učiteljah i radnikah na polju znanstvenom. Ivan Gottfried Herder n. p. protestantski propovjednik, superintendent i konzistorijalni prezident za cielo je za naobrazbu naroda njemačkoga, čovječanstva veličanstvenije i uspješnije djelovao, nego-li više tisućah, da nereknem svi svjetovni pedagogi zajedno. G. Dittes slaže se takodjer sjegurno s obćenitim sudom povjestnim, da se je usljed crkvene reformacije u protestantskih pokrajinah razprostro odličan stupanj obćenite obrazovanosti. Nije pako za cielo g. Dittesu nepoznato niti to, kako se je krepko pobožni pravo-

Digitized by Google

vierni bogoslov i propovjednik dor. Martin Luther zauzeo za škole u obće, a za pučku školu napose, kakove je on točne propise dao ob ustroju i upravi njihovoj po duhovnih pastirih. Taj Lutherov sustav pako valja jošte i dan danas u glavnih točkah u svih protestantskih pokrajinah i stranah, te se njega drže, a ipak su protestantske škole njemačke kano zavodi uzorni obćenito priznane.

Vršak razpravam devetnaeste skupštine njemačkih učiteljah bijaše pitanje o vjerouci u školi pučkoj. U tom pogledu stvoreni zaključki preskočiše doista daleko preko najvišega vrška modernoga liberalizma. Zaključilo se naime, „da se obuka u vjeri na pučkih školah povjeriti ima učiteljem svjetskim, pak da se taj nauk ima predavati po knjizi, koja bi bila sastavljena li po načelih pedagogičkih te svakoj vjeroizpoviedi odgovarala. Taj vjeronauk pako neima biti obveznim predmetom pučke škole, već se ima ostaviti svim roditeljem na volju, neka dopuste djeci svojoj, da se ga uče ili ne. Dok se ta načela nemogu izvesti, imao bi se vjeronauk iz škole sasma izključiti.“

To je u istinu „Non plus ultra“ remek najradikalnijega i najskrajnijega novovječnoga liberalizma, pravo rekši nihilizma. Skupština učiteljska bijaše po predlozih g. Dittesa ipak jošte tako dobrostiva, te je priznala biće i obtanak sada obstojećih vjeroizpoviedih, rimsko i grčko katoličke, augsburžke i helvetske i mozaičke, ali ovlašteni službenici tih obstojećih vjerozakonah nebi smjeli nauk o dotičnoj vjeri i zaptu, o bogoštovnih vježbah i obredih u pučkih školah predavati nipošto, već bi se u tih pučkih školah imao predavati poseban li na pedagogičku stvoren, obćenit, svim vjeroizpoviedim odgovarajući vjeronauk, a izključivo od učiteljah svjetskih! Imali bi se dakle službenici različitih vjeroizpoviedih prisilovati, neka puste da dodje upravo do toga, da roditelji dopuste ravno djeci svojoj stupiti u ovu ili onu vjerozakonsku družbu, ali zatim da se neuče nauka njezina nipošto, nego poseban abstraktan svim vjeroizpoviedim i s toga nijednoj neodgovarajući vjeronauk, ili takodjer baš nikakav. Lahko je uvidjeti, da je u tih predlozih g. ravnatelja bečkoga pedagogija, uzmemo-li pravo, sakriveno svakoga pozitivnoga vjerozakona nijekanje te nada, da bi po tom sustavu vjeronaučnom malo po malo izčeznule sve obstojeće vjeroizpoviedi pozitivne, te zatim zavladao samo jedan jedini obćeniti vjerozakon, naime antropologični, gdje bi čovjek obožavao sam sebe, klanjao se tvari.

Priznajemo, da su predlozi g. Dittesa u znamenitom jednom pogledu doista slobodoumni, u tom naime, što on neće da novi pedagogični vjeronauk bude obligatan predmet pučke škole, već prepušta roditeljem, neka dopuste djeci, da se ga uče ili ne. Po tom je roditeljem udieljena upravo dvostruka sloboda, naime prvo sloboda, da si djeci dadu odrasti bez svakoga vjeronauka, zatim pako takodjer sloboda, da si djecu mogu dati obučati po svećenicih kod kuće ili u posebnih vierskih školah. U pogledu prve slobode bilo bi odgovoriti na pitanje, da-li roditelji, koji sami neimaju vjere, po tom imadu i pravo djecu svoju opredieliti za bezvierstvo. Nu okanimo se toga izpitivanja, jer se za praksu tješimo, da će i onako za cielo samo malo takovih roditeljah biti. Drugom pako slobodom uništuje se po sreći većinom praktična vriednost predlogah g. Dittesa, kada bi u obće realnu kakovu vriednost i imali. Uzdajući se u razum i savjestnost roditeljah, dà uzdajući se u narav ljudsku možemo biti uvjereni, da u slučaju, ako bi svjetovne vlade fanatično protucrkvenim i bezbožnim zaključkom toga devetnaestoga koncila njemačkih učiteljah udielile praktičnu vriednost, da u tom slučaju za cielo pretežna većina katoličkih, protestantskih i izraelskih roditeljah nebi dala svojoj djeci, da se uče taj pedagogični bezvierski vjeronauk, već bi si dali djecu kod kuće ili u vlastitih školah po svećenicih obučati u dotičnoj svojoj vjeri. Novovječni liberalizam zahtieva silno, pače zapovieda, da se podignu škole bezvierske, pak i ondje, gdje različite vjeroizpoviedi nisu pomiešane; dà on hoće usred katoličke ili protestantske većine živuće protestante i katolike da siluje, neka ukinu svoje vlastite škole vierske, jer taj liberalizam protusloveći cieloj kulturnoj poviesti misli, da se nauci pozitivnih vjerozakonah nedadu složiti s napredkom prosvjete. Ako bi se pako predlozi, kakovi su Dittesovi, imali izvoditi, to bi bio znak, proziv, silovanje, da se podignu škole vierske, te bi tada religiozna većina državljanah bez dvojbe imala pravo za svoje škole vierske zahtievati zaklade školske, a školam bezvierskim uzkratiti pripomoć.

Gospodin je Dittes svoje doista na nebo jurišajuće predloge obrazložio govorom, kojim je skupštinu upravo do liberalne groze zanio. Jedan jediti muž u toj mnogobrojnoj skupštini, naime superintendet dor. Robert Schulze iz Gothe imao je srce izreći, „da pučka škola nemože biti bez vjeronauka, inače bi joj se oduzela duša, jer ćudoredba bez vjerozakona neda se misliti.“ Protuslovilo mu i priznalo, povladilo i izviždalo ga; ali predlozi Dittesovi primljeni su jednoglasno. To je zlokobno znamenit znak vremena. Sasvim tim smiemo biti uvjereni, da i premnogi učitelji, koji su govorom g. Dittesa bili uzhićeni te izvan sebe, u sebi sasma drugačije misle i ćute te bi se morali sgroziti pred naraštajem kakav bi bio od silne mladeži, što bi se odgojila bez pravoga pozitivnoga vjeronauka a napojila antropologičnimi, Darvinovimi, Vogtovimi teoriami i hipotezami. Nu odlučno možemo reći unapred, da će za takovim skrajnim abstraktnim liberalizmom isto tako skrajna realna reakcija slieditи.

Digitized by Google

Izjava biskupa Strossmayera.

U „Zatočniku“ razloženo je to pismo ovako:

Protivnici sloge izmedju Jugoslavenah zapadne i iztočne crkve prihvatiše objeručke pismo priobćeno ne davno u londonskom listu „Tablet-u“, koje se pripisuje djakovačkomu biskupu, te iz njega izvode, kako je biskupova namjera „pošokčiti“ pravoslavne Srblje, ne bi-li tim osumnjičenjem razvrgli onu političku solidarnost izmedju Hrvatah i Srbaljah, koja se je u novije doba učvrstila na užas zajedničkomu jim neprijatelju, i koju je upravo djakovački biskup ponajviše utvrdio.

Prije svega valja nam opaziti, da neznamo, u koliko je ono pismo u sebi istinito: pa ako je, u koliko je vierno pretočeno u njemačke listove, iz kojih priedje u naše domaće. Jer mimogred spominjemo, kako se je ne davno s Riegerovom spomenicom u bečkih centralističkih listovih nečist posao tjerao, dok nije ona vierno priobćena u pražkih listovih.

Ali predpostavivši istinitost ovoga pisma udubimo se malko u njegovu sadržinu „sine ira et studio“, da vidimo, jeda-li imade u njem one nemani, koju naziru protivnici biskupa i hrvatsko-srbske sloge.

Biskup je priznana glava koncilske opozicije; što smjera on i njegovi u crkvenom saboru drugovi, nije više nikakova tajna. Biskup je u saboru odlučno zastupao načela podpune vjerske snosljivosti, opirao se crkvenoj centralizaciji, koja imala dogmatičku potvrdu steći u nauci o osobnoj papinoj nepogrješivosti, a koja po njegovu osvjedočenju, kano što i centralizacija u državi, duši autonomiju pojedinih odjelah crkve, branio slobodu znanosti, u kratko: biskup zastupa u koncilu načela umjerena i pravoga duševnoga napredka, koja se, kao što bi se s lieva i desna htjelo, nikako neprotive načelom Hristove nauke. On je naprama fanatikom uzeo u zaštitu protestantske učenjake Leibnitza i Guizota; on je podigao glas za reformaciju „in capite et membris;“ on je zahtievao, da se talijanski karakter papinstva i kardinalstva skine te primat i njegov savjet svede u prvobitnu i sveobću formu; on je tražio decentralizaciju crkvene vlasti uz jedinstvo primata, da se sjedinjenje obijuh crkavah moguće učini; ili drugimi riečmi: biskup djakovački brani i u crkvi federaciju proti centralizaciji, jer drži za moguće, da bi se tada iztočna crkva izmirila, pošto bi ona u federativnoj uredbi, kakova se opaža za prvih osam vjekovah, našla podpunu nutrnju autonomiju, dočim bi ujedno stekla one priednosti, koje imadu članovi u svakom jedinstvenom organizmu.

Ali upravo ova načela, koja biskup brani u saboru onom rječitošću i vještinom, što mu stekoše slavu cieloga prosvjećenoga svieta, probudiše svakojaka u protivnikah sumnjičenja i podozrievanja. Uzevši u zaštitu (glede pantheisma) protestantske učenjake bude obiedjen s krivovjerstva po biskupih talijanskih i španjolskih, koji živeći u zemljah čisto katoličkih neimadu ni prilike upoznati se s naukom druge vjere, dočim si tiem steče priznanje katolikah njemačkih, francezkih i amerikanskih. Govoreć onako o reformaciji „in capite et membris“, o sveobćenitom karakteru primata i njegova vieća, o decentralizaciji i autonomiji crkve, mogaše kod kratkovidnikah probuditi sumnju njekakovu razkolju. Ako onaj dopis u „Tabletu“ nepotiče iz zlobe, polazi svakako iz kratkovidnosti. Biskup je na glasu kano rodoljub hrvatski i kano prijatelj sloge medju južno-slovenskimi plemeni, u kojih većina pripada iztočnoj crkvi. Onakovo indi djelovanje njegovo u saboru izvrnuo je njeki privrženikah većine tako, kao da je „biskup dao više putah razumjeti, da se nebi protivio zahtievati fuziju katoličke manjine s nesjedinjenom grčko-iztočnom crkvom u onom slučaju, kada bi ona (fuzija) potriebita bila za sjedinjenje južnih Slavenah!

Ovu dakle potvoru odbija ono pismo.

Biskup Strossmajer, koj se sav život zanima sa stanjem i potrebami našega naroda, znade vrlo dobro, da je vjerozakonski razdor izmedju Hrvatstva i Srbstva vrlo mnogo doprinesao k narodnoj, državnoj i kulturnoj razciepkanosti njihovoj, pa da svi pravi rodoljubi hrvatski i srbski imadu o tom nastojati, kako bi se izravnao onaj razdor i utro put uzajamnomu sporazumku. Najpriečje i kod svih narodah najprokušanije sredstvo za izravnanje vjerskih i svih duševnih razmiricah jest prosvjeta. Tko prosvjetu medju narodi različite vjere širi, taj propovjeda vjersku snosljivost; a tko prosvjetu razprostire, taj je daleko s jedne strane od bezvjernoga nehajstva, i s druge od sliepoga proselitstva. Ako se ikako jedinstvo vjere može postići, ono će se postići pod zastavom nauke. Kada se dakle biskupu Strossmayeru umeću u pero one u rečenom pismu rieči: „bijah vazda čvrsto osvjedočen, da katolički diel mojega naroda, kad si prisvoji napredna načela svake vrsti, bit će pozvan da razprostire ova načela i da povede u katoličku zajednicu onaj diel našega naroda, koj je danas odlučen“; pa kada se ondje navode zavodi prosvjete, koje je on osnovao ili pomogao osnovati: svim se ovim nemože ništa drugo naznačiti, nego da je biskup „svoja djela politička i crkvena posljednih 20 godinah svoga života“ tako udesio, da se prosvjetom ukloni razdor izmedju oba diela našega vjerozakonom razdvojena naroda, te ovako pripravi put vjerozakonskomu jedinstvu. Ova se osnova može katoličkomu biskupu zamjeriti tim manje, što ona nesadržaje nedozvoljenih sredstvah, i što nesmjera na polatinčenje iztočne crkve u kat. jedinstvu. Sredstva vodeća k vjerozakonskomu sporazumljenju jesu prosvjeta i nauka. A tko da oštroumlju biskupovu podmetne, da bi on i pomisliti mogao, da bi se jedinstvo iztočne i zapadne crkve ikada moglo inače postići, nego da se iztočnoj crkvi sa strane zapadne priznaje ona samostalnost, koju je ona prvih osam stoljećah po pravu i faktično uživala, kada je bila u podpunom jedinstvu katoličkom,

Digitized by Google

i kada su njezini Grguri, Atbanasije, Ivani Zlatousti itd. priznavali prvenstvo Petrovih nasljednikah? nego da se sa strane zapadne crkve? Ovakav nesmisao pobija cjelokupna djelatnost djakovačkoga biskupa. On nije nikada, kano kat. biskup, dao povoda sukobom sa svećenstvom i pukom iztočne crkve, štono živi u obsjegu djakovačke i sriemske biskupije; protivno on goji najveću slogu s episkopatom, svećenstvom i pukom one crkve tako, da ga pravoslavni puk jednako štuje kano njegovo vlastito stado.

On radi od više godinah, da se katol. liturgičke knjige izdadu izpravljene u staroslovjenštini, i tako obje polovice našega naroda u jeziku bogoslužja znamenito približe. Pomenutimi u saboru reformami želi on utrti put onomu sporazumljenju, kojemu se pod njekojimi uvjeti i u njekih okolnostih neprotive niti umniji ugledniei iztočne crkve. Ta isti listovi ruske pravoslavne crkve i stranke neuztežu se razglabati pitanje o ujedinjenju obijuh crkavah, pitanje razpravljano u Lionskom i Florentinskom saboru; pitanje, koje je i kašnje zanimalo i sveudilj zanima najveće duhove, promišljavajuće o budućnosti kršćanstva i kršćanske prosvjete. Pa kat. biskupu da bude zazorno snovati o tom pitanju? Samo patuljci duhom obilaze riešenje zadatakah, o kojih visi sreća narodah, pače i čovječanstva.

Samo zlobnici mogu navoditi akademiju i sveučilište za polugu njekakovu „pošokčenju“ pravoslavne nam braće. Objema je zavodima zadatak nauka, koja će s vremenom sve razmirice na duševnom i umnom polju izgladiti i izjednačiti. Tim putem, putem naime nauke, idu ovi zavodi na jedinstvo obijuh djelovah našega naroda, jedinstvo književno, državno, ako bog da i crkveno. Ali neka se ičiem dokaže, da ovi zavodi rade o „pokatoličenju“ ili u smislu protivničkom o „pošokčenju“ naše braće iztočne crkve. O sveučilištu možemo šutjeti tim više, što ga i neima, i što ono stoji pod nazorom i rukovanjem zastupstva i vlade trojedne kraljevine. Radnja akademije jest javna; njezina su djela u rukuh občinstva; pa pozivamo protivnike, neka nam samo jedan stavak iz svih akademičkih knjigah izvade, koj bi bio naperen proti iztočnoj crkvi, ili bi smierao na „proselitstvo.“ Nauci se propušta, ponavljamo, da izravna razmirice putem osvjedočenja, u duhu snosljivosti i ljubavi. — Ova je namjera i kat. sjemeništu bosanskomu u Djakovu, koje imade, kako se u pismu kaže, „zadatak razprostirati evangjelje i civilizaciju u turskoj Bosni.“ Protivno svaki prijatelj naroda ima se radovati, što je katol. bosansko sjemenište u Djakovu; što se dakle tiem u sried našega naroda odgaja omladina, koja će katolikom Bosne dieliti hljeb evangjeoske istine, te ga neće umiesiti kvasom bratinske mržnje, kao što bi se dogadjalo, i kao što se dogadjalo, da se odgajaju i kada su se odgajali za Bosnu svećenici u Italiji ili u Ugarskoj.

Ovako je vješto pero u „Zatočniku“ nastojalo razjasniti kobno očitovanje i pomiriti razdražene duhove. Koliko mi poznamo pravoslavne našega naroda, previdismo mahom, da će njih razglašeno očitovanje ljuto ujesti. Poznata su nam do sada samo dva odziva: biogradskoga službenoga lista „Vidovdana“, i krajiškoga „Pančevca“; ali oba, prem dosta razlučena političkoga smiera, rekoše, što po svoj prilici sada misli i ćuti većina, to jest: Mahni se vladiko nas — naši putovi širom odoše — hvala ti jer si nam još za dobe pokazao pravo lice — ej vladiko! nebismo bili mislili, da bi se u tvojoj glavi mogla snovati takova djetinjarija i sanjarija! — tà zar u devetnaestom vieku na viersku propagandu misliti, kad evo za vjeru nitko obrazovan i prosvietljen ni nepita? — ta zar mi pravoslavni povrći vjeru predjah svojih!? Nekanimo presuditi nego samo spomenuti odziv iz pravoslavnoga naroda. Mi vaviek mišljasmo i mislimo, da će istom prava prosvjeta naš narod složiti, pak i vjerom ga ako ne sdružiti, a to barem pomiriti iskreno. Tko za prosvjetu štogod čini neznamo zašto nebi smio na to pomišljati, pak i misao i nakanu očitovati makar pred svim svietom. A puno će reći, kada koga još i takovo očitovanje uvriedi i smuti. — Pokatoličiti pravoslavne nepojmimo kako bi se to moglo kano bližnja svrha namieniti spomenutim zavodom ovakovim kakovi su, niti razumimo, kako bi se tim putem polučila svrha, niti znasmo, da je ma itko ozbiljno s njimi spajao takovu namjeru, prem često čusmo ljudih, koji su pri tom poslu baš protivne biskupu podmitali i spočitavali namjere, i njimi plašili malodušnije katolike. Spočitavalo se je često s gledišta hrvatskoga imena i državnoga prava, da biskup previše sve riva u prilog Srbinu. Rado priznajemo, da je ime Strossmajerovo u srbskom i ostalom pravoslavnom narodu našlo liepa glasa i poštovanja; nu to je takodjer očita istina da je djela Strossmajerova pratio taj narod s većine vazda sumnjivim okom i sustegom, a to koliko s posebnih političkih težnjah toliko morda i s vierskih razlogah. Koji se pravoslavni i jesu slagali s politikom Strossmajerovom, isti takovi samo bi donekle s njim držali, a motriš-li poglaviti smier, jur se davna putovi razidoše. Jedina prosvjeta, vjekovite ideje i načela uz plemenite težnje mogu nje opet dovesti na jedan konac; a dok je ovako kako je, naravno je da očitovanje ma samo jednoga velika muža može biti kamenom, o koj se razbija prividna sloga.

Viestnik.

Zagreb. Poslanici preč. kapitula vratiše se od preuzv. gospodina nadbiskupa iz Pešte u prošli Četvrtak na večer. Govornik preč. g. arhidjakon i kanonik Jandrić pozdravljajući nadbiskupa reče ovoga smisla besjedu: Prvostolni kaptol slobodan je Vašu Preuzvišenost kao imenovanoga nadbiskupa i crkvenoga poglavicu hr-

Digitized by Google

vatskoga poklonstveno pozdraviti, nadajuć se, da će pod mudrom upravom i zaštitom V. Preuzvišenosti nepovjerenja, što se medju viernimi pojavljuje, naskoro nestati, i da će katolička crkva opet na brzo dospjeti do svoje starodavne sjajnosti. Zazivati će se blagoslov božji, da V. Preuzvišenost na svojem novom uzvišenom položaju bude radila za dobro i napredak katoličke crkve, ukupnoga biskupijskoga svećenstva i puka. — Preuzv. gospodin milostivo je i prijazno primio pozdrav, i odgovorio, da će svakim načinom i sredstvom nastojati oko svojega velikoga zadatka, s najvećim veseljem i sa žrtvom raditi za razvitak narodnoga boljka i brinuti se osobito za narodne zavode. Na koncu zamoli, neka bi prečastna gospoda biskupijskomu svećenstvu javila srdačan pozdrav, pak neka u njem očekiva ne toliko poglavara i zapovjednika, koliko brata. — Drugčije u privatnu razgovoru preč. gospoda hvale osobu novoga nadbiskupa i uvjeravaju, da se od njega smiemo nadati svakomu dobru. — Donesoše nam ujedno viest, da će preuzv. gospodin biskupsku posvetbu i red primiti od papinskoga nuncija u Beču u nedjelju dne 17. t. m. u dominikanskoj crkvi. Dan dočeka i ustolitbe kako i vas program obznaniti će se poslie. U Pešti pomišljao je i našim kanonikom očitovao: da bi svečani ulaz u Zagreb bio u subotu 6. a ustolitba umah sutradan u nedjelju 7. kolovoza; nego taj rok neima se jošte smatrati kao stalan. — Preč. vikarijat naložio je svećenstvu okružnicom, da na dan posvećenja pak dalje svaki dan do dana ustolitbe uzme molitvu pro Episcopo ex missa Consecrationis, pak od istoga dana 17. da „Canon Missæ“ spominje ime njegovo „Josepho.“ Redjenje mladih misnikah i razpust klerikah biva u svoje obično vrieme.

— Preuzv. g. nadbiskup Jos. Mihalović dostojao je pokloniti za gradjenje pučke škole u Dekanovcu u Medjumurju 100 for.

— U Vinodolu postavljena je kotarska školska knjižnica, a preuzv. g. biskup dor. Vjenceslav Soić blagoizvolio primiti nad njom pokroviteljstvo, darovao u to ime 30 f. pak je i za buduće obećao na nju misliti.

— Presv. i preč. g. biskup vikar podielio je prošle nedjelje 16 gotovim bogoslovom subdjakonat.

— Prečastni gosp. opat i kanonik čuvar prvostolne crkve poslao je na duhovnu stolicu opet 3000 for. u razteretnicah s namjenom za vjekovite altarije, i to župnikom pregradskim, gdje je sam duge godine župnikovao jednu od 1000 for. za sebe i roditelje; drugu od 500 for. za dvie pjevane pro finali gratia, a po smrti jednu pjevanu godišnjicu i dvie tihe za sebe i prijatelje svoje; treću od 300 for. za pokojne župljane pregradske. Drugu altariju sboru præbendarah od 1000 for. na dvie pole: prva pola za dva Tuškana Petra kanonika i Antuna župnika, druga za župnika Marakovića i njegove roditelje, sve rod zakladnikov. Treću altariju crkvi sv. Mariji od 200 for. za Josipa Tuškana i rod. Broj misnih namjenah ima opredieliti broj forintih, koliko bude odpadalo od kamatah.

— U Ponedjelak na noć 11. t. m. preminu u nemoćničkoj kući pokraj seminara Petar Vučković, bivši nadstojnik novoveške kuće nemoćničke i poć. prisjednik duhovne stolice.

— G. Josip Kraljević, župnik u Kutjevu, postao je podarcidjakonom kotara požežkoga.

— G. L. Vitković ostaje d. p. na Bistrici, a bistrički d p. g. I. Borovečki ide za uprav. in spir. et tem. u Krapinu.

— Prigodom proračuna stavio je dotični odbor u saboru ovaj predlog:

Neka se vis. vlada pozove:

1. Da nastoji, da se katolička crkva čim prije autonomno ustroji, za da joj se poslie toga predade njezin imutak za upravljanje i pokriće njezinih potrebah.

2. Da podnese saboru za ustavno razpravljanje zakonsku osnovu o ravnopravnosti svih vjeroizpoviedanjah:

3. Da prema razmjerju broja pučanstva katoličkoga i grčko-iztočnog vjeroizpoviedanja u proračunu za god. 1871. predloži pripadajuću svotu, koja bi se imala iz sredstvah zemaljskih dati za svrhe bogoštovne crkvi grčko-iztočnoj tako za g. 1871. kao i naknadno za g. 1870.

Sabor je primio predlog bez opazke.

— G. poslanik Raizner (vel. sudac zagreb. kotara) stavio je u sabor predlog: neka bi se interkalarnim dohodkom prabisk. stolice zagrebačke položio temelj zakladi za mirovine pučkih učiteljah i njihovih udovicah. G. Raizner kaže se prijatelj školi i učiteljem, ovim svojim predlogom pokrenuo je učitelje ter i oni prihvatiše oko vlade i sabora prositi, neka bi se primio predlog Reiznerov; nu nevidimo izgleda, da bi jim koristilo. Jer tomu dohodku odkazana je jurve namjena zakonom, puno potrebah gleda na tu priskrbu, a koliko čujemo, svota je izašla jako malena. Ako bi se već moglo i hotilo drugačije upraviti i razpraviti s tom svotom novca, nego je zakonom odredjeno: onda bi više razloga imale za sebe potrebe crkvene, kao što su siromašne župe i crkve, kapelanije i mirovine duhovničke. Izprose-li učitelji za sebe onu dionicu, koja bi morda prošla u sgoljno državne peneznice: bila jim sreća čestita!

— „Smierna pitanja“ u našem zadnjem listu rekoše s ostalim: „Predsjedniku akademije hrvatske pokojni je prabiskup svojim načinom usum pontificalium zakratio“ — pak tu nam je izreku tako popraviti, da je onda sadanji predsjednik akademije mons. dor. Rački bio jošte kod vlade školski savjetnik, i na koncu da mu je pokojni kardinal prabiskup pismom od 9. ožujka 1865. za obseg svoje prabiskupije dozvolio služiti se „privilegiis et facultatibus cum Protonotariatu apostolico connexis.“ Istu dozvolu za obseg senjsko-modruške biskupije dobio je od biskupa Mirka pismom od 5. srpnja 1865. Što se mons. dor. Rački nije do sada povlasticami služio, razlog je u njegovoj naravi, koja se rado neizticе. Kad nam je već u pero ušao protonotarijat, spomenimo mu nekoje veće povlastice. Protonotarij broji se u papinsku familiju i dvorski je prelat, ali pod jurisdikcijom ordinarija; oblačilo mu: Rocchetta, Cappa, Mantelettum i Mantello; okolo pape stupa post Episcopos Solio Pontificio assistentes; u papinskoj kapeli poslie kardinalah djakonah; „extra Urbem in solemnibus poterunt induere omnia Pontificalia habito tamen Ordinariorum consensu — u Rimu i izvan njega u sbornih, prvostolnih i patrijarhalnih crkvah ide pred sve kanonike i dostojanstvenike osim biskupa — — ima povlasticu držati u svom stanu privatnu kapelicu itd.

Digitized by Google

— Štijemo u „A. Allg. Ztg.“ dopis iz srbskoga Biograda, gdje piše ovako: „Biskup Vuičić bosanski i mons. Angjeo Kraljević hercegovački javiše u Rim, da više nemisle vratit se u Rim na koncil, jer da tu neima prave slobode i da nevide koristi, zašto bi u Rimu boravili. Već se može za izvjestno reći, da će stvar nepogrešljivoga pape na iztoku puno izgubiti. Katoličkoj propagandi pokvaren je u svačem posao, a protestantskim misionarom oblakšalo je i prokrčilo put. Jur sada zuji glas takov svim katoličkim iztokom od Maronitah i Koptah počam pak do bosanskih i hercegovačkih katolikah. „Oprostiti se Rima“ to je već sada geslo; a pri samoj rieči pokret za cielo neće ostati.“ — Neznamo, koliko u Bosni i Hercegovini katolici znadu, što se u Rimu radi i kamo smiera; ali da bi se spremao kakov pokret toga nevjerujemo. Što se tiče apošt. vikarah, rado vjerujemo, da su morda zamolili dozvolu, neka bi smjeli ostati kod kuće, jer da jih tu bolje treba; moguće je i to, da predstaviše, s kolikim bi nezadovoljstvom novi dogma u njihovu puku bio primljen; ali nevjerujemo nipošto, da bi oni onako bili pisali. Kad bi i mogli sami sobom onako pisati, znadu oni oba, tko je kardinal Barnabo, i što će reći rimski poziv: ad recreandum spiritum.

— Iz Rima doznajemo: da je sbilja sbog nesnosne žarine manjina osim nekojih Francezah odustala od besjede, pak je tim 4. t. mj. razprava o nepogrešljivosti dokončana. Svečana sjednica biti će 16. ili 17. ter većina kani nauk proglasiti bez obzira u svom obliku, manjina usuprot da je tvrdo odlučila glasovati non placet. Biskup Strossmajer polazi istoga dana iz Rima.

Ugarska. Do trideset članovah izabranih za kat. kongres držalo je pod vodstvom grofa Czirakya dne 15. p. m. sastanak za dogovor, pak je tu dokončano, neka se na prabiskupa u Rim piše spomenica s molbom, da bi valjalo što prije otvoriti kongres. Naravno je, da bi se tad ugarski episkopat morao prije doma povratit, što svi žele ne manje nego i puk u domovini.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano član I. reda: g. dor. Antun Jordan odvjetnik u Karlovcu; kano čl. II. reda: g. dor. Stj. Babić, mision. u Biogradu; Učiona u Cerniku; kano čl. III. reda: gg. Franjo Mezner, učit. u Požegi; Vilim Ulses u Kutjevu; Marko Zvekić, seljak u Kutjevu; Andrija Akšamović, seljak u Kutjevu; Občina Pokupsko; Jakov Marčelja, žup. u Laništah u Istriji; Franjo Blažić, žup. u Dolenjoj Vasi u Istriji; Ivan Štupar, kapel. u Fari: o. Antun Vladić, franj. iz Bosne, sada gen. def. u Rimu; br. Jeronim Vladić, franj. iz Bosne, sada bogosl. u Rimu; Župa Jajce u Bosni; Samostan Široki Brig u Hercegovini; Josip Maršić, žup. u Grubišnom Polju; Pavao Matijević, uprav. poručnik u Sokolovcu; Martin Trešćec, štop. stražm. u Sokolovcu; Josip Prelec, lugar u Sokolovcu; Josip Došen, uprav. poruč. u Kapeli; Matija Veličan, štop. stražm. u miru u Kapeli; Mirko Frankel, lugar u Kapeli; Stjepan Hirjan, uprav. četnik u Belovaru; Stjepan Bukal, župnik u Završju; Janko Radočaj, uprav. žup. u Kamanju, Edvard Ulses, kapel. u Bebrini; Slovenska bogoslovska knjižnica u Ljubljani; Šimun Hržić vel. sud. u Karlovcu; Dragutin Lukešić, žitelj iz Ozlja; Župa Uzdó u Bosni; Samostan franj. u Cerniku.

(*Knjižtvo*). Sbor duh. mladeži zagrebačke dariva i ove godine učeću mladež jedinu spisom svojim, komu je naslov: Pustinjačka špilja. Liepa i zanimiva pripoviest za mladež i odrasle sa slikom. Tiskom Albrechtovim str. 140. u redovitom obliku sborovu — ciena s tvrdim vezom 23 nov. s ljepšim koricama i zlatnim rubom 37 nov.

— Knjižara Lav. Hartmana u Zagrebu ima za izbor svake vrsti hrvatskih i njemačkih knjigah mladeži za nagrade i prigodne darove u svakom obliku; a štampan katalog pripravan je poslati na pregled svakamo, kamo tko naruči.

— Izašle su „Ljubice“, sbirka pripoviedakah za mladež od V. Z. Mařika. Ciena knjižici 30 nov. liepo vezanoj 40 novč. Preporuča se za nagrade osobito učenikom 3. i 4. razreda.

Gospodine Uredniče!

Dopustite mi, da se pozivu, uvršćenu u Br. 27. Vašega kat. lista, odzovem te sliedeće do znanja stavim, što izvornimi dokumenti posvjedočiti mogu.

Apostolskim protonotarom postadoh Brevom, danim u Rimu 30. siečnja 1866. a podpisanim od kardinala Paraviani-a Clarelli-a te tim stupih u red prelatah.

Dobivši Breve prieko padovanskoga ordinariata, položih svečano, po naredbi iz Rima professionem fidei i zakletvu u ruke presv. biskupa padovanskoga Fridrika de Marchionibus Manfredinia.

Dopust, da mogu in pontificalibus službu božju obavljati, dobih mjeseca srpnja proš. god. od preč. i presv. vikara biskupa Ivana Kralja ustmeno.

Za consistorijalnoga savjetnika Senjske biskupije bih imenovan dekretom, danim u Senju 24. srp. 1865. a podpisanim od preč. i presv. gospode biskupah Ožegovića i Soića.

Zaslužni zlatni krst s krunom dobih od nj. veličanstva odlukom od 23. lipnja 1865.

Čudim se, što se u kat. listu s nevinimi svećenici tako postupa, osobito u ovo vrieme, kada je sve, štogod je katoličko, trn u oku neprijateljem. Nu sve je vjerojatno, da se i kod mnogoga svećenika opaža ne ljubav prama iskrnjemu, nego nenavidnost i osveta.

Što sam pako ja kao vojnički kapelan do takove časti dospio, neka se nitko nečudi. Vojnički bo kapelan imaše polag prijašnje organizacije sva prava, koja i župnik, dà još i veća, bijaše dakle više imenom kapelan, a u istinu prama jurisdikciji pravi župnik povjerenih si dušah. Imade i prostih svećenikah, koji nisu niti župnici bili, pak su biskupi i nadbiskupi postali; kakvo dakle čudo, ako se vojničkomu kapelanu, koji i župnik biaše, čast dade apostolskoga protonotara i titularnoga prelata? Nu ako me pisac onih redakah drži za nevriedna te časti i za onoga, koji se prama toj časti nevlada, a on je mogao prije pročitati poglavlja 18. redke 15. 16. 17. S. Mateja, a ne u javnom listu brata svoga očito žigosati.

Izvolite molim Vas, ovaj odziv u svoj katol. list primiti.

U Zagrebu 10. srpnja 1870.

Rožić, voj. župnik.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 29. Tečaj XXI. U Četvrtak, 21. Srpnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a na predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Sloboda. *)

Sa slobodom upravo je onako, kao što je sa svjetlom i napredkom — zlo i dobro ima svoju slobodu. Ako redarstvo nebrani, makar se svu božju noć bludilo i bučilo i bitanžilo, ako se svake nedjelje i svetka bez ikakve razlike slobodno smie svirati i plesati po krčmah i gostionah, ako se u nedjelju i svetak gnoj i što je koga volja slobodno prekapa i vozi, ako nevaljali ljudi slobodno živu u zajednici poput zakonitih suprugah, ako se kršćanstvo po novinah slobodno ruži i na Boga huli, to je tada neprijatelju vjerozakona prava sloboda.

A što je kršćaninu sloboda? Da nerobuje strastim, da nerobuje požudam, da se niti ičijom milosti niti ikojom dobiti neda odvratiti od onoga što je pravo, što mu valja činiti. Pravi kršćanin pravi je slobodnjak, pravi je plemić, makar se baš ohrdanom zaodievao surinom. On nije pijanac, jer neće da robuje, a pijanac robuje pijanstvu. Kolikim je pijanstvo upravo krivo, te su profućkali imetak, zakopali zdravlje i život, izgubili poštenje, zatrli ženu i djecu! Kršćanin neće da robuje bludu, već živi, ako je neoženjen, stidljivo i čisto, ako je oženjen, neće da preljubi. Kršćanin neda konaka vragu oholosti, koj bi ga zavodio na razkoštvo, laž, zavist, mržnju, neprijateljstvo, progonstvo; nemari on za poruge, nepita on što će ljudi na to reći, te ga nije strah niti sram svuda se pokazati kršćaninom dobrim, u crkvi, na obhodu, kada zvoni o podne ili na pozdrav gospin, kada ide mimo crkve ili propela. To je kršćaninu sloboda prava.

Promotrimo sada slobodna vikača. Kakovu traži slobodu taj? On hoće da bude slobodan od zapta i reda, on traži slobodu putenosti ljudskoj on traži slobodu da smie progoniti i tlačiti druge, koji s njim nedrže, on traži slobodu, da smie crkvu katoličku i službenike joj grditi i crniti po ulicah i novinah, da smie crkvi i službenikom njezinim otimati svojinu i svako pravo ljudsko. Neki njemački list bubnuo je jednom, neka se znade, kakove se tim slobodnjakom hoće slobode, ovako: „Ubijte to pseto, on je Ježuvit.“

Ili sravnimo crkvu s državom. Gdje ima čovjek više slobode i gdje veća vlada sila? Sve naredbe i zapoviedi crkvene upravljene su na slobodnu volju čovječju. Crkva radi, da te pouči i osvjedočenjem sklone, neka bi joj naputak vršio dragovoljno. Nećeš-li, a ono te nesiluje nitko; Ciela je crkva s dragom voljom postalo družtvo, koje ima svoja pravila. Mora tko da je sbilja dosta hrdjav, dok se iz družtva toga izbaci. Ali može svatko da izstupi sam; može da bude protestant ili židov ili kako ga je volja da uskoči iz crkve, nitko neće za njim u potjeru. — Da vidimo sada kako radi država. Ima-li i tu toliko slobode? Neima bora mi, tu vlada sila. Kada se popisuju novaci za vojsku, kada se razpisuje porez, nepitaju vas, da-li vam je s voljom. Tim nećemo nikoga da bunimo proti vlasti svjetovnoj, već nam je samo namjera pokazati, kako crkva više daje ljudem slobode, gdje jim se valja na što odlučiti, nego-li je daje država; crkva oslanja se na slobodnu volju ljudsku, a nipošto na silu. Ako kršćanin u petak jede meso a u nedjelju neide u crkvu, ako dakle nemari za zapoviedi crkvene, šalje-li mu se vojnik na ovrhu? Bože sačuvaj, za oto mu nitko neće ništa.

Kada dakle crkva više čovjeku daje slobode, nego-li država — zašto viču slobodoumnjaci toliko na crkvu? Ele slobodni zidari, nevierni židovi, preljubnici itd. čine to od mržnje na vjeru. Obični pako štioci novinah viču, jer jih na to

*) Ulomak iz Albana Stolza „Weckstimmen“ sv. I.

Digitized by Google

židovi piskari novinarski vrkaju i huškaju. Kudrov lajati će i ugrizti, kada biva huškan a nezna zašto, samo s toga to čini, jer ga huškaju. Isto tako mnogi slobodoumi trbonja i pivolok nezna, zašto je na crkvu katoličku kivan te ju grdi; on bući samo zato, jer ga novinari huškaju, a prevelik je dembel i bukvan, te bi i sam razmišljao, da-li je sve istina, što mu novinarski mazači trube u glavu.

Tko ima soli u glavi, neka sada sam razmisli, kojim se putem može doći do svjetla, napredka i slobode, da li onim, što ga ono kažu liberalne novine otrovnice, koje su mnogoga jur dovele do samoubojstva, ili pako onim, što ga kaže crkva te se njim dodje do uredna života i dobre smrti?

Budući pako da sam tako silno zamahnuo na liberalce i perom jih odrapio kako valja, hoće mi se da i vam Austrijancem jednu novost kažem u brk, jer vaše liberalački čestite novine nekažu vam o tom ništa, a moglo bi vam biti tiesno, ako se na novo jednom digne hajka u svietu.

Prije posljednjega rata bijahu katolici i u Švajci i u svoj Njemačkoj za Austriju, pače temeljito naobraženi protestanti i oni bijahu za Austriju. Kada se pošlo u rat proti Austriji, vikali bi mnogi prisilovani vojnici iz Vestfalije i pokrajinah rajnskih razgnjevljeni s bezzakonita rata, što se u Berlinu potako objestno: „živio car austrijski.“ Katolici smatrali bi svuda Austriju katoličkom velevlasti, podporom crkve katoličke, a plemenitiji protestanti držali bi carsku kuću stupom prava i reda.

Ali na jedan put okrenuo je vjetar i odpuhnuo liepe misli i sućut za Austriju. U katoličkoj Švajci, u ostaloj Njemačkoj stalo se misliti drugačije, srce za nju ohladnjelo jako — ne što je Austrija u ratu tako strašno bila nesretna, ne što ju je pražkim mirom stegnula Njemačka i podrezala, ne s toga, već sasma s drugih razlogah. Stara katolička Austrija, dostojanstvena carevina na jedan put stala ludovati, poskakuje i pleše, kako joj gude i sviraju židovi i cigani. Nigdje na svietu nepade katolička sviest tako duboko, kako u Austriji. Otrovni čemer, što ga židovske i požidovčene novine toče na crkvu katoličku, srču tisuće i tisuće svaki dan tako lakomo, kako telad nebi lizala sol. Dà, što se nigdje na svietu dogodilo nije, to se dogodilo u Austriji, te se je u jednoj godini do 150 negdanjih kršćanah odreklo kršćanstva i prevrglo na židovstvo. Tmli ti katolici zamieniše lier vjere kršćanske s česnom jur užežena židovstva. Neudaram tim na vjerozakon Mojsijev, taj je častan, i židov, koj po njem živi savjestno, nevalja da se prezire; tu mislim ja na židovstvo, koje biesno mrzi na kršćanstvo, a samo neima vjere pak po tom niti savjesti nikakve. — Mi znamo dobro, da nisu u Beču svemu krivi židovi, mi znamo da su i odvjetnici, slobodni zidari, preljubnici, pripravnici za samoubojstvo, protukršćani svake masti presilno zavladali u Beču. Premda i nisu oti ljudi obrezani, ipak goje oni ista načela, koja priznavaju gospoda židovi. Svi ti ljudi čvrsto drže zajedno poput smole i pakline, a kleta jim radnja ide na to, da katoličku vjeru klevetanjem i huškanjem sgaze i tlače. S toga ima Austrija u katoličkoj Njemačkoj prijateljah samo malo, a niti neće jih imati više, dok neprestane židovsko gospodovanje u Beču. Može se kod nas čuti, da je Austrija sada većma velevlast židovska nego-li katolička.

Ja znam dobro, da ima mnogo tisućah katolikah u Austriji, koji su raztuženi s toga. Ali tugovanje i jadovanje nepomaže ništa. Treba tu nuždno rada i žurbe, da se najveće dobro, da se vjerozakon obrani. Mjesto toga ima dosta katolikah, koji misle, da su dobri katolici, a sami još pomažu k propasti s prevelika bezumlja ili duševne lienosti. U očenašu molite: „dodji k nam kraljestvo tvoje“; a sami još pomažete, da se kraljestvo božje sve više tlači, a kraljestvo vražje sve više širi. Kako se to slaže?

Je-li papa sam nepogrešljiv?

In dubiis libertas, in omnibus charitas.

Jao! koliko se je sve o tom pitanju napisalo, sbilja se nerači već primiti pera u ruke. Ali neka je, molim Vas uredniče! u našem listu za konac razpravica i od jednoga župnika sa sela, koji se nemožemo baviti dosjetkom, hitrinom i tančinom filozofičkom i školastičkom, nego većma jezgrom nauka. Jesam ono zimus napisao nekoliko redakah, ali je bilo preobćenito, govoreći samo oko koncila; nu pokle je iz koncila izašlo takodjer u sviet na razpravu pitanje ob osobnoj nepogrešljivosti, tražio sam i pitao i razpravljao i ja, pak Vam evo. — Nemogu prošutiti, koliko me je zabolilo srce, kad sam god čuo prigovor: da je Pio IX. sazvao koncil samo zato, da papinu nepogrešljivost prizna; pak još ružnju onu dosjetku: Bog je postao čovjekom, pak bi za to u zajam čovjeka rad napraviti Bogom. Jadilo me je slušajući, kako se groze kabineti, ili se grozi, da će već oni paziti, da iz koncila neizide štogod; jednako me je jadilo slušajući kobnu: „in opportunitas“! Crkva niti bi bila smjela izaći u sviet niti bi danas obstojala, kada bi se na sviet i svietske vlade bila obazirala, prem priznajem, da je razbor zapovjedjen bio apostolom i zapovieda se danas njihovim nasljednikom.

Apoštoli bili su svjedoci nauka, i života Isusovoga, to bijaše svaki pojedini izmed njih. — Sv. Ivan Apost.

Digitized by Google

piše d. I. n. 1—2. Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, et vita manifestata est, et vidimus, et testamur et annuntiamus vobis. — I kada poglavice židovske njim zaprietiše propoviedati Isusa, odgovoriše oni: „non enim possumus, quod vidimus et audivimus non loqui.“ — Djel. apost. d. 4. r. 20. Za propoviedati i svjedočiti ono, što su vidili i čuli, jerbo je svaki izmedju njih kod različitih narodah ovo činiti morao, a i ono tumačiti, što su čuli i vidili, morao je svaki izmedju njih dara Duha sv. imati, da nepogrieši, da se nepoplaši, i da mu vjeruju narodi, kojim vidjeno i čuveno bude navieštati: t. j. svaki izmedju njih morao je biti nadahnut Duhom sv., svaki biti nepogrešljiv. — Za propoviedanje kod različitih narodah morali su imati dar jezikah, za ugled pako čudotvornu moć.

Duh sv. nje je ravnao i rukovodio, štitio, hrabrio i kroz nje čudesa činio, pak svojom milošću kriepio, da kako navjestitelji budu nauka Isusovoga, tako i zastupnici svetog života njegovoga. — Ovo su pripoznali i izpovjedili apoštoli — Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei — piše sv. Pavao I. Cor. d. 4. Tude apoštoli sebe predstavljaju kao puke službenike Isusove i razdjelitelje milostih božjih, ali predstavljaju takodjer kao nadahnute Duhom svetim. Poznato je što je sv. Petar rekao Ananiji, kad ga prevariti htjede — Anania je govorio s Petrom, a Petar mu kaže: Anania, cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto? Djel. ap. d. 5. Takovih svjedočanstvah ima i o sv. Pavlu. — Pak i o prepornom pitanju u Jerusolimskom koncilu izdali su apoštoli odluku ovimi riečmi: Visum est enim Spiritui Sancto, et nobis. Dj. apost. d. 15. r. 28. — Iz ovih se razabire, da su apoštoli znali svoje nadahnuće, svoju nepogrešljivost; ali su i to znali, da je ta nepogrešljivost dar Duha sv.

Kada su Apoštoli svjedočanstvo nauka i života Isusova pismeno i ustmeno utemeljivši crkve kod različitih narodah, u ruke nasljednikah svojih položili, nije već Duhu sv. potrebno bilo svakoga nadahnuti darom nepegrešljivosti, jerbo pojedini nisu imali zadaću svim narodom propoviedati, nego svi svima, a pojedini samo u svom mjestu. Ovdje duh sveti jedino morao je rukovoditi nje, da depositum fidei vierno čuvaju, i kako su ga primili propoviedaju. — I tako nasljednici apoštolah ukupno darom Duha postadoše svjedoci i nepogrešljivi sudci depositi fidei, zato dogodjajnica nam nikad nije ubilježila, da bi i koji biskup na tu misao došao, sebe za nepogrešljiva držati. — Vidi dakle nepristrani čitatelj, jerbo je apoštolom svakomu poseb dar nepogrešljivosti potrebit bio, da je ovaj dar Duha i imao; a jerbo je takodjer cieloj po apoštolima utemeljenoj crkvi ovaj dar potrebit, zato ga ima milošću Duha svetoga, pak ovo je crkva uviek priznala uviek i učila.

Sve ovo boljma jošte utvrdjuje život apoštolah, život namjestnikah apoštolskih t. j. život crkve. Svaki apoštol zastupao vaskoliki život Isusov — život siromaštva, poniženja, progonah, mučeničtva — i t. d. Već namjestnici apoštolski nisu svaki pojedini, nego je ciela crkva kroz stoljeća zastupala vaskoliki život Isusov. — Uviek je imala crkva dobrovolnjih siromakah, uviek čistoću djevojačku, uviek je bilo poniženja, progonah i mučeničtva, bez da bi svaki pojedini il namjestnik apoštolah il svakoje pojedino udo crkve zastupalo vaskoliki život Isusov. Sada prodjimo do sv. Petra, i kojega su nasljednici rimski pape. — Sv. Petar imao je istu čast koju i drugi apoštoli, imao obećanje Duha svetoga, i bio nadahnut Duhom svetim, al ipak sv. Petar dobio je od Isusa, što drugi nijedan apoštol dobio nije, njemu je jedinomu Isus rekao: „Tebi dati ću ključe kraljestva nebeskoga. — Ti si Petar, i vrh ove pećine sagraditi ću crkvu svoju“ Mat. 16. Uviek je svakolika crkva ove rieči Isusove tako razumjela, da je Isus tom izrekom Petra postavio za vidljivu glavu crkve i za sredotočje jedinstva, i zato od starodavnih vremenah, kako dogadjajnica svjedoči, sve crkve rimsku stolicu priznavale su i poštovale kano stolicu Petrovu, kao sredotočje jedinstva. — Svakomu organičkomu tielu, čim mu je obseg veći, tim za uzdržati ravnotežu potrebito je tvrdje sredotočje. Crkva je organičko tielo, ovoga tiela glava nevidljiva jest sam Isus, a ravnatelj i životna mu snaga Duh sveti: dakle čim se je tielo crkve po svietu većma širilo, Duh sveti tim je bolje sredotočje utvrdjivao — što crkvena povjestnica dovoljno sviedoči.

Iz rečenih do sada zaključiti možemo ovo: Apoštoli bijahu viestnici nauka, života i spasenja Isusovoga; svaki pojedini izmedju njih bio je nosioc, zastupnik i tumačitelj svekolikoga nauka i života Isusovoga, i zato je Duh sveti svakomu apoštolu bio ulio dar nepogrešljivosti. Sv. Petar postavljen bijaše za glavu vidljivu i ugleni kamen crkvi, neka razprostrtoj crkvi drži sredotočje jedinstva. Po smrti apoštolah namjestnici njihovi bili su svjedoci depositi fidei; a da se ovaj depositum uzčuvao, Duh sveti ne pojedine, nego cielo tielo naučajuće crkve istim darom nepogrešljivosti morade nadariti. Cielo tielo crkve spojio je sredotočjem, a sredotočje nemože biti bez tiela.

Nadalje nepobitna je istina, da Duh sveti cielo tielo crkve ravna, različiti su darovi ovoga Duha svetog, ali sve jedan isti duh. Istinu ovu povjestnica crkvena dokazuje; jerbo bez osobite milosti, štićenja i ravnanja božjega kraljestvo ovo, koje je bez primjera na svietu, niti bi se bilo utemeljilo niti razširilo, nit bi tolike vjekove obstati moglo. A da-li ovu crkvu, ovaj zavod spasenja, da-li ovo cielo tielo jedino kroz sredotočje rukovodi, to jest je-li sredotočje — papa — ima dar nepogrešljivosti, a da njega cielo tielo nema, toga obećanja od Isusa sredotočja neznam da bi imalo — bar svakolika starodavnost toga pripoznala nije. —

Digitized by Google

Istina je, da priroda proizvodom svojim kroz srce život uzdržaje, i ovo osobito zdravo uzdržati nastoji, ali kada bilje iz srca uzraste i razgrana se, pak ako grane bolovati počmu i sušiti se, onda malo po malo i srce gine, a pod zadnje i pogine. — Iz ovoga života prirode moglo bi se doduše izvesti, da bi Duh sveti morao za uzčuvat život tiela crkve, najviše raditi kroz srce, kroz sredotočje; ali drugo je tielo crkve, a drugo proizvod prirode; jerbo kako sva priroda tako i proizvodi njezini nisu slobodoumna bića. — Slobodoumna bića mogu se oprti i istom Bogu, što žalibože! i prečesto biva. — Pape i biskupi slobodne su volje ljudi, Duh sv. u ravnanju papah i biskupah nemože obići, nemože uništiti slobodu njihovoga uma. — Svaki dakle izmed njih zlom porabom uma i volje svoje može se suprotstaviti Duhu sv., može pogriešiti; ali cielo tielo crkve pogriešiti nemože, jer bi inače svekoliko djelo spasenja propalo, što bi bilo protiv obećanju Isusovu: Vrata paklena neće nadjačati nje — Mat. 16. Povjestnica nam je ubilježila množtvo papah, koji su naukom i životom svojim svetim crkvu prosvietlili; ali bilo je množtvo i inih ljudih, koji pape bili nisu, pak su naukom svojim i svetim životom crkvu uresili. — Sv. Jeronim, Augustin, Zlatoust, Tomo Akvin i ini nisu bili pape, pak su nauk Isusov divno razvili i branili; bili su i oni svetoga života. — Pak ima u dogodjajnici ubilježenih ljudih, koji u najvećoj nuždi, kadno pogibelj crkvi najvećma prietijaše, s božjom milošću pogibelj odvratiše. Od kada je ono u crkvi: „Nisi lira lirasset.“ — i ina takova? Prepora pitanja uviek su riešavali koncili. Ovo su svjedočanstva dovoljna za to, da Duh sv. vaviek jedino kroz sredotočje nečuva život crkve. —

Da bi zadaća crkve Isusove jedino bila ta, da uči nauk Isusov, da bi crkva imala jedino depositum fidei čuvati i tumačiti, i onda bi težko bilo dokazati nepogrešljivost osobnu papinu; ali crkva mora i život Isusov zastupati, tako kako i nauk naučati. — Je-li bi se i pomisliti moglo, da bi jedini, i to svaki, papa vas život Isusov bio zastupao, ili zastupati mogao? Ali ciela crkva kao što je kroz vjekove vas nauk čuvala i naučala, tako je i život Isusov svojim životom zastupala.

Sada napokon pitat ću, čemu bi potrebno bilo nepogrešljivost papinu proglasiti i nju vjerovati? — Ini temelj staviti nitko nemože, nego koji je stavljen, Krst. — Papa jedini nemože biti svjedok depositi fidei u svojkolikoj crkvi. — Sudu njegovom i odlukam pokori se sve jedno, bila nepogrešljivost proglašena ili ne. —

Zato proglasiti nepogrešljivost, da crkva bude bolje centralizovana — mislim da neima čvršće i bolje centralizacije nego je ljubav — charitas autem diffunditur per Spiritum S. in cordibus nostris. List na Rim d. 5. Ako bi se u tu svrhu proglasila nepogrešljivost papina, da tim veći ures dobije primat, onda velim: da svojkolikoj crkvi, a i papi najljepši je ures ono, čim je Isus dobio ime, koje vrh svih imenah — List na Filip. d. 2 r. 9.

To su razlozi, kako jih ja pojimam i stavljam u pitanju toliko prepornom. Sve pako ovo sniženo sudu sv. crkve podlažem.

Andrija Stipić, župnik.

Žaobe na koncil.

Osam je mjesecih, što se sastao koncil vatikanski. Mnogo se je mučio, kongregacijah silu držao, no što je uradio? Tko je tomu kriv? Čitasmo nedavna u novinah, da francezki „Univers“ svu krivnju baca na saborsku manjinu, ona da je raztežuć bez konca razprave papine financije upropastila itd. Usuprot izašla je u Parizu pred malo danah brošura, pod naslovom: „Posljednja ura koncila“, koja čini za sve odgovorne Jezuite, a p o n j i h Propagandu i sama Papu. Hvali pako i uzvisuje manjinu, da se je upravo junački borila proti silnim i nečuvenim zaprekam i spletkam. Kaže medju ostalim, da je papa sam pomagao bunu nižjega svećenstva proti biskupom manjine. „On da je proti svim pravilom katoličke hierarkije načinom najlaskavijim hrabrio takovē bunitelje, i hvalio po čitavoj Francezkoj ono, što je toli jako osudjivao baš u isti čas u Carigradu, naime u tužnoj stvari Armenskoj.“ Za Propagandu veli: „da je ona zlorabeć svoje pravo, poslužila se godišnjom milostinjom, da odlučno djeluje na Prelate, koje uzdržava, i da im svakoga tjedna dade poseban poticaj. Ona da je prošle zime bdila pred vrati siromašnih ugnjetenih biskupah orientalskih, te ih silila da zatvore vrata svoje sobice milokrvnoj braći, koja ih posjećivahu. Ona da je poslala po patriarku Jussefa, kô što jur prije papa po patriarku Andu-a, da čuje, po kojem se je on pravu usudio svjedočiti o vjeri iztoka, a da nije prije svoj govor podvrgao cenzuri. Budući majka svih skoro apostolskih vikarah, misli Propaganda da ima pravo bit i njihovom gospodaricom, te tako rediti njihova mnienja, kô što im redi budget. — — Sbilja je dosada nečuveno, da bi i jedan samo od tih prelatah, sinovah Propagande, imao srca govoriti pred koncilom ili glasovati drugačije, neg-li se od njega zahtievalo. Ovo samo dokazuje neprispodobnom snagom proti njihovoj pravoj slobodi, jer dočim su sve crkve bez iznimke imale po njekoliko neodvisnih glasovah, jedina crkva, koju bih prozvao Propagandinom, neima ga nijednoga.“ No na samoga Pija udara mnogo jače. On da zahtieva od koncila, da ili definira njegovu osobnu nepogrešivost, ili da ima srca umrieti od sunca i groznice. On da hoće da on sám bude sve, običnita vjera i tradicija: La tradizione sono io! On da bojak bije proti episkopatu, kao da će nad ruševinami braće svoje podići si višje prestolje, i njih uništivši sagraditi sebi tvrdju nepredobitniju. Da u današnje vrieme neima nego samo jedan pravi Cezar, koji je sam sobom sve toli u duhovnom koli u vreme-

Digitized by Google

nitom, koji dieli svoje milosti onim, koji ga brane, i daje očutiti svoju srčbu onim, koji mu se protive, a taj Cezar da se nezove ni Franjo Josip ni Napoleon III. Po njem da crkva, koja je civilnomu družtvu pružila obrazac takove monarkije, gdje je elemenat aristokratički i pučki uspješno priečio izgred najvišje moći; da crkva, koja biaše prva dala mladjemu svietu uzor za velike skupštine, razpravljajuć u slobodi prava istine i pravice: — ta crkva da nam, danas daje prizor jednoga koncila bez slobode i da prieti slobodi njekim absolutismom bez kontrole. S toga zaključuje pisac: da će vatikanski koncil ostati bez ploda, kô što sve, što nije svojim duhom razvio Duh sveti.

Žalimo vrlo na ovakove izjave, a još više žalimo, što je sva prilika, da nisu posve bez temelja. Najviše pako nam je žao, što se na svietlo ime Pija IX., koje do nedavna nije ni neprijatelj izricao bez udivljenja i počitanja, smiju od onih, koji se katolici i revni katolici hoće da zovu, bacati tako tamne i grdne potvore. Što će tekar reći neprijatelji? Bez dvojbe oni jedva čekaju, da se svrši ovo koncilijarno zasjedanje; tada će tekar početi kesiti se zlobnim smiehom, i sipati svoje otrovne striele. Koncil, to je faktum, nije gotovo ništa učinio; — sjegurno nije učinio ništa od svega onoga, za što smo ga najviše želili. Nesretno pitanje o papinoj nepogrešivosti bez dvojbe svemu je krivo. Ono je mučilo koncil bez prestanka, a kakova korist? Govorili su, da će se definicijom papine nepogrešivost utvrditi svaki auktoritet; a mi žalibože moramo gledati na vlastite oči, kako se počelo i od katolikah žestoko i bezobzirno napadati baš na najvišji papin auktoritet. Dužni smo bili na taj znak vremena oprezne učiniti svoje štioce.

Blud u Beču.

Javno nećudoredje za nove je ere u Beču na grozovit način preotelo mah. To priznaše jur više putih skoro svi časopisi, a u najnovije doba pokazaše „Wiener-Blätter“ brojevi, kolika je izopačenost u velikom dielu ženskoga pučanstva bečkoga. Makar i nije ta brojevna slika podpuna i dosta živa, sasvim se tim jasno vidi strašan ponor, u koj hrli izopačeni razred ljudstva, ako tomu zlu heroični liekovi nedoskoče. Iz statističnoga izvješća vadimo evo ove podatke: „Tečajem lanjske godine pak do konca ožujka ove našlo se putem redarstvenim 2235 djevojakah i gospodjah, kojim je bilo u pogledu ćudorednom prigovora i ljage, a koliko jih je umaklo ma i oštru vidu redarstvenom! Jednoj tih djevojakah bilo je 13 god., četvorici po 14, a dvanaestorici po 15 god. U dobi od 21. do 25 god. bilo jih je 730. Ovo su dakle godine, u kojih se ženski spol najvećma daje sramotiti. Za tom dobom idu godine od 26 do 30 sa 430 gospodjicah. Čim dalje doba raste, tim je dakako i broj sramotnicah manji, ali sasvim tim ima jih u dobi od 45 do 50 god. 24, a u dobi od preko 50 god. ipak jošte 11, koje pripadaju sramotnomu tomu razredu. Pita-li se za domovinu tih lepiricah, to jih je 980 rodom iz Beča, 427 iz Dolnje Austrije, 236 iz Češke, 228 iz Moravske, 136 iz Šlezke, 180 iz Ugarske, 22 iz Štajerske, 7 iz Galicije, 44 iz Gornje Austrije, a samo 1 iz Tirola; 19 ima Bavarkinjah i 7 iz ostale Njemačke. Udatih bilo je 113, obudovljenih 38, razstavljenih 7, a neudatih 2077.“ To izvješće ima se popuniti opazkom dra. Glattera, koj veli: „Navedeni podatki povadjeni su iz gradiva, što ga je skupila oblast redarstvena, pobilježiv sramotnice, koje se do konca ožujka o. g. sukobiše s redarstvom. Zatim nije tomu baš tako dugo, što se je bilježiti počelo, te je to i pravi uzrok, što je samo 2235 slučajah pobilježeno.“ — „1678 tih osobah naznačiše posao, kojim se bave. Medju njimi bilo je 923 rukotvorkah (?), 271 služavka, 72 modistice, 61 nadničarka, 41 pralja, 36 krojačkah, 20 cvietaricah, 20 frizerkah, 18 predstavljačicah i korističah, 11 tvorničarkah, 7 dvorkinjah, 6 čistilicah, 5 gazdaricah, 3 starinarke, 3 primalje, 2 guvernantice (!) i 2 kućarice. Zatim pobilježeno je 15 suprugah agentskih, 12 činovničkih, 2 častničke, 3 doktorske itd.“ Kolik je broj onih razuzdanih stvorovah, što znadoše umaći oku redarstvenomu ili koje su uživale višu neku zaštitu, to se dakako nemože naznačiti brojevi; ali da mora biti ne malen, to se jamačno razabire iz pritužbe dnevnikah, koji vele, da su ceste i ulice bečke uprkos nadzoru redarstvenomu još sveudilj od njih „nesjegurne.“ Kad bismo htjeli gadan taj opis popuniti, valjalo bi izbrojiti još sve one nesretnice, što su u to doba u različitih bolnicah za griehe svoje činile pokoru. Mi poznajemo broj sifilističnih samo iz godišnjega izvješća milosrdne braće, a taj iznosi do blizu 400 mužkaracah, kojim je bilo okajati bludni svoj život. Kolik mora istom biti broj takovih nesretnikah i nesretnicah u ostalih svjetovnih bolnicah bečkih! A tko bi znao kazati broj potajnih takovih bolestnikah u posebnih porodicah? Bezbrojni liečnici, koji dnevice u časopisih nude „štovanomu“ (!) občinstvu proti „tajnim bolestim“ „sjegurnu pomoć“, pokazuju svojimi ponudami, koliko treba takove pomoći. A kakovu se je nadati potomstvu, gdje je ljudstvo toliko otrovano? Svi narodi, što utonuše u putenosti, moradoše propasti. A kakova je griehu plaća u vječnosti?! (Wien. K. Ztg.)

Viestnik.

Zagreb. Za doček i ustolitbu preuzv. g. nadbiskupa viećaju jurve po naredbi banskoj odbori od strane zem. vlade, županije, grada i prvost. kaptola. Kaptolski odbornici jesu preč. gg. Pavlešić, Perok i Gašparić. Dani 6. i 7. Kolovoza ostaju rokom, ter po takovu došao bi nadbiskup posebnim vlakom prieko Križevacah ob 6.

Digitized by Google

uri na večer. Okružnica na kler tiska se, i po njoj morali bi doći iz svakoga kotara vicearhidjakon i po jedan župnik, a ostali po mogućnosti, samo se svaki, koji odluči poć u Zagreb, mora do konca srpnja nadb. pisarni prijaviti. Na putnoj liniji ima dočekati župnik s pukom i sa zvonika pozdravljati zvona. Program nije do danas gotov. — Preč. g. kanonik Vuković bivši na pohodih u Pešti pratio je preuzv. gospodina u Beč, a boravio u Beču i preč. g. kanonik Gugler, ter tako su u nedjelju na posvetbi biskupskoj bila dvojica naših kanonikah. Koliko po prijateljstvu doznasmo, uz posvetitelja apost. nuncija Falcinellia bijahu svjedoci: biskupi Kutschker bečki vikar, i Mayer vojnički; a dva kanonika zagrebačka dvorila su u koralnom odielu. Prelat Brunner štio je papin. pismo. Poslje posvetbe primio je nadbiskup pallium i u ruke nj. veličanstva položio dvostruku prisegu. — Objed dade nadbiskup u istom samostanu dominikanskom. — Sutradan vratio se u Peštu.

— Naknadno javljamo odgovor preuzv. gosp. nadbiskupa kaptolskoj deputaciji, kako ga je u doslovnom prevodu objavila „Sloga."

„Sa zahvalnim srcem primam ja Vaše, kao i prečastnog zagrebačkog kaptola veleštovane čestitke. Podpuno si sviestan svoje nizosti, želio bih bio zagrebačkoj prabiskupiji više sreće, nego da se slava njenih odličnih nadpastirah mojom nizosti potamni; po svem tom stavljam ja svoje podpuno pouzdanje u Gospoda milosrdja, koji me je za svoju službu odabrao, nadajuć se, da će moju slabost podupirati zrakami nebeske svoje milosti.

Nadahnut željom, da obnašajuć svoje dostojanstvo toliko negospodujem, koliko koristim, smatrati ću za svoju najsvetiju dužnost, da promičem ne samo interese biskupije već i interese svoje nove domovine, koje gradjaninom sam postao previšnjim naimenovanjem, isto tako da i neumornim požrtvovanjem i revnošću svojski nastojim oko vremenite i vječne dobrobiti svećenstva prabiskupije kao i povjerenih mi viernih. Da uzmognem to postići, umoljavam ja bratskim pouzdanjem prečastni kaptol, da me ne samo svojim mudrim savjetom već i molitvom svojom podupre.

Bez dvojbe hoćete ne samo Vi, već i Vaši kommitenti da znadete, koji ja položaj u svojoj novoj domovini kao gradjanin i kao poreklom Vaš suplemenik zauzeti namjeravam. Ja Vas dakle uvjeravam da će glavnom zadaćom moje djelatnosti, kao i glavnim predmetom mojih naporah biti to, *da i autonomiju Hrvatske i ostala prava njena sa svimi zakonitimi sredstvi branim; da hrvatsko-slavonski jezik, književnost i procvat zavodah sborom i tvorom i domoljubnim poširivanjem prema silam svojim podupirem;* isto tako *da savjestno jačam i uzdržim onu svezu i prijateljski odnošaj* koj je od viekovah obstojao *medju Ugarskom i Hrvatskom* i kojeg poremećenje bilo bi po oba naroda, osobito pako po Hrvate od goleme štete i pogibelji. Osvjedočen, da je ovaj moj postupak udešen prema željam i namjeram Njeg. Veličanstva, našeg premilostivog gospodara i kralja, koj boljak svojih narodah u srdcu nosi, kao i prema željam i namjeram visoke ugarsko-hrvatske vlade, neće me zastrašiti niti sumnjičenja niti psovke, dolazile one s koje god mu drago strane.

Nagradu tražiti ću si, po Bogu, u čistoći svoje sviesti i u previšnjem otčinskom zadovoljstvu Njeg. Veličanstva, ustavnog kralja.

Izrazujuć Vam konačno svoju duboku zahvalnost za obzirnost i čestitku, kojom me pozdraviste, kao i za želje, koje mi izraziste, preporučam se iskrenim srdcem u Vašu kao i prečastnog kaptola naklonost i prijateljstvo." To je ipak puno drugčije govoreno, nego se je pripoviedalo.

— Prošle nedjelje podielio je presvietli gospodin biskup vikar petnaestorici djakonat. Jedan poddjakon mora počekati porad dobe, a opet jedan gotov bogoslov zaostao je porad bolesti.

— G. Angjeo Voršak, rodom iz Iloka, gojenac zavoda tako zvanog ugarsko-njemačkoga, vraća se kao svećenik biskupije djakovačke i doktor mudroslovja i bogoslovlja u domovinu i boravio je nekoliko dana u Zagrebu kod prijateljah.

— G. Nikola Kos, rodom iz Pokupskoga, opisa nedavna u „Hrv. Sokolu" kako je zapušten i bez traga u travi se izgubio grob pokojnoga Pavla Štosa, imenovanoga kanonika zagrebačkoga, podarhidjakona i župnika na Pokupskom, a jednoga od uzkrisiteljah narodnih, što nevalja da bi narod tako zaboravljao na svoje ljude. — Ganuti tim opisom nekoji narodjani obratiše se na urednika ovoga lista, da bi se osobito on kao urednik crkvenoga lista i kano duhovnik stvari prihvatio, pak osim što bi preporučio misao u svom listu, da bi pomogao na to ime sastaviti odbor i pognati sbirku. Medjuto posumnjav već u prvi mah, da je opis sa svojega razloga koliko toliko pretjeran, tim većma, što poznamo župnika Štosova nasljednika, a drugo čuvši, da na Štosovu grobu stoji spomenik prema seoskom groblju priličan, zapita pismom župnika, a on odgovori: „Moja duhovnička sviest i revnost nebi dopustila, da župno groblje bude zapušteno i zarašteno, kad i nebi u njem ležao Štos; što se pako tiče Štosova groba, evo ga na humcu obsadjena i na njem u kamenit podnožak usadjena gvozdena križa s napisom. Tužan jest, jer je to grob i jer je prerano pokrio Štosa; ali tomu nije pomoći!" To je urednik prijavio spomenutim domoljubom, i oni se zadovoljiše, rekši, neka bude jošte koje vrieme, kad je tako; jer je bez toga svaki čas po kakova sbirka. — Ali gle koliko je u nas ognja i ljubavi za dom i rod pak za vriedne muževe! Domoljubi i prijatelji Štosovi u Sisku i vatrena mladež hrvatska u Beču skupiše da je već došlo u Zagreb na to ime do stotinu forintih. Pokle su pako mnogi domoljubi jednako pomišljali pače i skupljati počeli darove, da bi narod,

Digitized by Google

kad nismo dosta jaki za velike imenu posvećene a ujedno narodu koristne spomenike, postavio kakov takov dostojan spomenik na grob žarkomu rodoljubu i poborniku a revnomu duhovniku Žuželu, odlučiše zaprositi darovnike Štosove u Sisku i Beču, da bi poslani dar namienili Žuželu, a ujedno da se za Žuželov spomenik razpiše sbirka i skupljaju darovi. Nečitasmo jošte, da je ota stvar pognana, ali će bez dvojbe biti skoro, kako nimalo nedvojimo da će u kleru pak i u narodu naći jaka odziva. Narod je liepo preporučio Bogu duh Žuželov, pak nu neka je i na grobu njegovu znak: koliko se poštuje vrstan i revan duhovnik, jaklen i odvažan značaj i neumoran domoljub.

— „A. A. Ztg." objavila je žicom ovu viest poslanu pod 13. t. m. s medje papinske iz Ternia: „Danas je sabor vrh šeme o nepogrešljivosti glasovao en bloc. Bilo je pribitno 600 biskupah. Od pribitnih glasovalo je 88 non placet, 62 s uvjetnim placet (juxta modum); 81 nehotilo glasovati. Skupa dakle 231 protivnikah cielih i polovnih proti 370 od prilike infalibilistah. Sve prosvietljene zemlje i glavni njihovi gradovi očitovaše svoj glas: non placet. Poštenje episkopata spašeno je. Većina je pokunjena." Osim zlobnijega nakita viesti koncilske u istom listu jezgrom su vaviek s većine istinite; ali mi znamo tako tu viest i po drugoj zaufanoj strani. Sbog takova uspjeha moralo se vendar izaći s novom formulom, pak je za to bila urečena kongregacija za subotu dne 16. t. mj. za koju jošte neznamo, kako je minula; a svečana sjednica odgodjena na utorak 19. — Bogoslovi saborski tri ježuite: Francelin, Kleudgen i Schrader dobiše najzad nalog, da konačno urede formulu, i u toj formuli došla je barem obična oznaka „ex cathedra"; nu kako je viditi, opozicija nije ni s tom bila zadovoljna. Kada svaka formula mora isto reći, tada ako se i veli mienjati, mienjaju se samo i drugim redom postavljaju rieči, a tim nije stvar promienjena, pak zato i jest tolika tegoba. Od ovoga saborskoga siela neimasmo se ničemu više nadati, van da se sretno u strahu i miru božjem razide. Svečana saborska sjednica bila je sbilja već u ponedjeljak 18. Žica javila je novinam konac ovako: 533 proti 2; 127 nije došlo u sjednicu. Više do danus nemogosmo ni mi saznati, osim to, da su biskupi opozicije ipak pred sjednicom predali papi nekakovo pismo. Biskupi se istoga dana počeše razilaziti. Od naših stigao je već sinoć presv. g. Smičiklas. Neznamo jošte pravo, koliko je istine u glasu, da je papa posebice i navlaš počastio ugarski episkopat oštrom notom.

— Oglašeni list „La Dalmazia Cattolica" — Giornale religioso-politico-economico-litterario — ugledao je sbilja prvim brojem 5. lipnja u Zadru sviet, a izlazi svake nedjelje. Urednik je svećenik Antun Tacconi. — Koliko prvi brojevi kažu, list zagovara nepogrešljivost papinu u najširjem smislu; doznajemo ujedno iz njega, da kler dalmatinski, po imenu prvostolni kapitul zadarski, splitski pak šibenički da poslaše za isti nauk u poznatom smislu i smieru spomenice i prošnje na samoga sv. otca i na biskupe svoje, rekši: da jedva čekaju čas, kad će se novi dogma proglasiti ter crkvu novim sjajem proslaviti. — Štijemo takodjer već u 5. broju istoga lista, da je urednik sakupio 750 franakah, pak dar s posebnim pismom šalje sv. otcu. — Što se još tiče naravi istoga lista: vidimo sbilja u njem sastavak pisan hrvatskim jezikom, kako je obrekao, da će takodjer tomu jeziku ustupiti prostora.

— Dne 6. t. m. preminu od kapi na Rieci bribirski kanonik Mih. Martinčić. Dopis drugi put.

Ugarska. Apoštolski breve, kojim se dopušta u kraljevini ugarskoj mrsiti po subotah i začinjati svakim začinom po petkih i u oči blagdanah, ovakova je smisla. Budući da su na vatikanskom koncilu sakupljeni biskupi ugarski u molbenici svojoj razložili, kako se neda lahko po subotah nemrsiti, stranom što se u susjednih pokrajinah mrsi, stranom pako što je živež drag, to je sv. otac Pio IX. biskupom ugarskim podielio dvie povlasti ove: 1. Viernikom dopustiti mrs po subotah izuzamši subote korizmene, kvatrne i koje su u oči Božića, Duhovah, Petrova, Velike Gospe i Svih Svetih. 2. Dopustiti svaki začin za jestvine postne po petkih. Ali sv. otac opominje po biskupih viernike, neka služeći se tim dopustom čine druga djela dobra; imenito djela kršćanskoga milosrdja dieleći milostinju. Zakon braneći mrsiti po subotah nije ukinut, već se samo dopušta mrsiti, te neće odsele nitko griešiti, koj bi u običnu subotu mrsio, pruža se pako prilika raditi za dušu, ako bi tko i dalje u te dane nemrsio. Taj je breve u 4. nedjelju poslje Duhovah po svih župnih crkvah proglašen, te je od tada svakomu slobodno služiti se dopustom. Biskupi dobiše povlast samo na stanovit broj godinah (na 7), pak će se morati ponavljati. Nego puk kada jedan put počme nepita već za dispenzaciju, je-li nova došla ili nije.

Pešta. Družba sv. Ladislava slavila je 3. srpnja u 8 satih u jutro u sveučilištnoj crkvi godišnjicu. Služila se svečana misa i svečan govorio govor. Obilan oprost, što je podieljen papinskim breveom od 11. ožujka 1869. članovom družbe za blagdane sv. Ladislava i sv. Elizabete, protegnuo se na sve viernike preko ciele osmice.

Rim. K svečanosti 25godišnjice vladanja Piova pozivlje glavno vieće mladenačke družbe talijanske. Ta godišnjica počima 21. lipnja o. g. Od 17. do 21. lipnja 1871. imadu se javne molitve za život Pia IX. obavljati, vanredno sabiranje Petrova novčića narediti, katolici svih zemaljah, gradovah, občinah, župah pozvati, neka bi stvarali odbore, koji bi sv. otcu slali darovah u prirodninah, obrtninah i umjetninah; svečan provod svih u Rimu sakupljenih katoličkih deputacijah iz svega svieta sa zastavami, u narodnoj nošnji imao bi poći 21.

Digitized by Google

lipnja 1871. put Vatikana. Jedan list u Palermu veli da će Pio IX. istom 23. kolovoza 1871. doživjeti godine Petrove, koj je vladao 25 godinah, 2 mjeseca i 7 danah. Taj list pozivlje neka bi se već godinu prije započelo kupiti novacah i umjetninah. Svećenici neka bi prikazali jednu sv. misu a vjernici jednu svetu pričest, jeda bi Bog Piu IX. udielio milost, da doživi godine Petrove. 23. kolovoza 1871. neka bi se svetkovao kano blagdan i u to ime vanredan zaprosio oprost.

Carigrad. Na duhove u 2 sata poslje podne buknuo je u predgradju Peri strašan požar i trajao do ponedjeljka u jutro svega skupa 14 satih. Izgorjelo je do 10.000 kućah, medju njimi hotel englezkoga poslaničtva, talijansko kazalište za opere, hotel Luksemburg, mnogo crkvah, samostanah, bolnicah, gojištah itd. Poginulo je u vatri do 900 ljudih. Šteta glede samih sgradah kažu da iznosi do 20 milijunah lirah. Nekoje obitelji uzdajući se u čvrstoću zidanih kućah svojih nehtjedoše bježati; nu plamen uhvati se kuće i biedni izgoriše. U njemačkoj bolnici izgori ne samo mnogi bolestnik, nego i ravnatelji zavoda Seefelder, Krebs i Runzler, pak i dvie milosrdnice hoteće spasiti nemoćne bolestnike. U jednom djevojačkom zavodu izgori 15 učenicah. Ogroman je takodjer broj ranjenikah i drugih, koji osliepiše ili od straha poludiše. Nesretnikom dieli se svaki dan 18.000 fun. kruha, 3500 fun. pirinča, 500 fun. maslaca, 100 velikih košarah s maslinami, 50 kovčegah sa sviećami: a tko bi izbrojio vilahnje, dušeke, poplune i spravu kuhinjsku, što se sve porazdielilo medju pogorelce, koji se većinom ulogoriše na starom armenskom groblju, gdje ima na hiljade i hiljade čadorah. Pogorelci su većinom zapadnjaci katoličke i iztočne vjere, Turakah ima medju njimi samo malo. Turski fanatizam kažu da je kriv strašnoj toj nesreći.

Baltimore. „Kat. list“, koj u tom gradu izlazi, javlja, da su nedavno u New-Yorku u crkvi sv. Franje Žavera dva englezka Isusovca obdržavala pučku misiju, te tom prigodom da je 16.000 osobah primilo sveta otajstvah a 50 protestanta, i nevjernikah prešlo u krilo crkve katoličke. Ima pako, veli taj list, još velik broj takovih, kojim treba temeljitije obuke, dok se budu mogli pripustiti u zajednicu prave crkve. Isti list donosi pohvalnicu sv. otca poslanu o. Weningeru, koj je napisao djelo o nepogrešljivosti papinoj, zatim pako dva sgodna članka, kojimi se pobijaju oni, što zahtievaju od katoličkih listovah, da miruju i negovore o pitanju nepogrešljivosti, dok ga na koncilu nebudu riešili sabrani otci katoličke crkve. Dne 8. svibnja kršteno je i u kat. crkvu primljeno u njemačkoj crkvi sv. Mihovila pet mladih Amerikanacah od 9 do 20 godinah. Otac jim umro je kano pogan, a mati sbog bolesti nije mogla s djecom obaviti sv. čina. Da bieli pogani u Americi nisu riedki, već je to dokazom, što od 18 predsjednikah republike većina njih nije bilo kršćeno, prem su s malom iznimkom nedjeljom znali doći u crkvu.

(*Knjižtvo*). Družtvo sv. Jeronima ima na prodaju sljedećih knjigah:

1. „Pijanac“ po Stelzigu od Mijata Stojanovića 8o. 161 str. tvrdi vez 40 nov. mehki 30 nov.

2. „Radnja“ od J. Fiamina 8o. 72 str. tvrdi vez 25 nov., mehki 20 nov.

3. „Poštenjak“ prevod od J. Fiamina 8o. 116 str. mehki vez 20 nov. (prvobitno 40 novč.).

4. „Molitvenik“ 16o. 300 str. mehko vezan 30 nč.

5. „Kratka promišljanja i molitve“ od Kanižlića, mehki vez 10 novč.

6. „Razmišljaj ovo dobro“ 32o. 114 str. i „Kratka promišljanja i molitve“ od Kanižlića (u jednom svezku), mehki vez 20 novč.

7. „Razmatranje muke i smrti Isusove“ 8o. 87 str. 5 novč.

Knjige ove mogu se dobiti u nadbisk. sjemeništu kod opravničtva, a one pod 1. i 2. takodjer u svih zagreb. knjižarah. Mogu se preporučiti i za nagradu školskoj djeci.

— Gospodin Antun pl. Nagy-Otsay (Pešta — ulica Soroksar br. 37.) baveći se takovim poslom i nakladom dao je napraviti s ostalim takodjer galeriju biskupah od biskupije s ovim napisom latinskim: *Anno Domini 1869. 8. Decembris pro Sacro oecumenico Concilio Vaticano Romam convocatorum, ad S. Hungariae Coronam pertinentium Episcoporum effigies.* (Isti napis u jednom redu magjarski). Na čelu stoji slika sv. otca pape, pak za njim redom 21 glava s poprsjem. Prema napisu točno nije, jer su pozvani na sabor takodjer biskupi posvećeni, kojih u galeriji nije. Hotio je takodjer uvrstiti sve biskupe hrvatske; ali nadbiskup nije jošte bio imenovan, a biskupa križevačkoga tu neima, nego su samo dva: biskupi Strossmajer i Soić. Ciena je jednom velikom listu 5 for. Tko ima smoći to 5 for. a zanima ga poznavati i kazivati lica crkovnih glavarah, dobar je za sobu nakit i zabava pohodnikom. Rezao je u kamen lica vrstan i čuven litograf Josip. Marasztöny, i sve djelo može se pohvaliti kao dobro. Tko pozna lica sva ili nekoja, mora dosuditi, da su dobro pogodjena. Nakladnik hotio je da to bude galerija biskupah, a opet da bude kano spomenik na sabor. Isti umjetnik snima i naklada takodjer galerije ministarah, delegacijah i saborah. Nekoliko danah boravi u Zagrebu.

— Lira. Različne pjesme spjevao Velimir Gaj. Knjiga I. Zagreb. 1870. Narodna tiskarnica. Osmina velika 324 str. straga s imenikom predplatnikah. Predplatna ciena svakoj knjizi jest 1 for. od koje se polovina plaća naprvo. druga kad se knjiga primi. Ima izaći jošte i druga knjiga, za to se predplatnik prve smatra takodjer predplatnikom i druge, koja mahom ide u štampu.

Polovina je godine — molimo plaću za list.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 30. Tečaj XXI. U Četvrtak, 28. Srpnja 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Rat! rat! čuju se već topovi prije neg počeše pucati; ratni viestnik dojašio iz Pariza u u Berlin — gotov je dakle rat med Francezom i Prusom, med francezkim i njemačkim narodom — i tko bi znao previdjeti, koga će sve taj rat povući u kolo. Pak zašto da krvare dva prva od svieta naroda? Jer je jedan drugomu uzpored stao, jedan drugomu silom i veličinom zaprietio, jedan se drugoga boji ter nijedan nemože s mirom mirovati, dok si obi junački neomjere silah. Vas sviet pogadjao je za cielo, da rat medju Francezkom i Pruskom buknuti mora; nagadjao je takodjer, da će povodom biti pražki mir i južne njemačke zemlje; nu izašao je povod, od kuda su ga samo oštrijega oka diplomati mogli izgledati. Barem je sviet bio već zaboravio na to, da bi mogao izaći iz Španije. — Dogodilo se je pako ovako.

Na koncu primoraše ipak razkraljicu Izabelu, ter se je odrekla krune na korist sina svoga Alfonsa (ako bude toga imena XII.). Za obredah toga čina pričala je Izabela iz pisma, kako je s koljevkom metnuta na priestol, a potle kano diete, djevojka i gospodja morala se neprestano boriti s političkimi strankami, bunami i urotami, pak zato da nije mogla učiniti dobra koliko je želila. Ali vendar nije nakanila nikoga izpričavati, kako i ona svim oprašta, koji ju uvriediše, pak preporuča sina svoga plemenitomu srcu španskoga naroda. Još je očitovala, da je pripravna dragovoljno ostati u tudjem svietu, ako sabor postavi sina Alfonsa na njegov priestol. Najzad uze govoriti težku besjedu: „Ja Izabela Druga itd. očitujem, da od vlastitoga svoga nagona bez ičijega silovanja ustupam sva svoja politička prava mojemu sinu Alfonzu i na njega da sve prenosim, pridržavajući si napram njemu samo gradjanska prava kao mati i skrbnica.“ Sve sama istina, koja je takodjer mrzlom i muklom tišinom slušana. — Pročulo se ujedno, da je Napoleon sbilja za Alfonsa; ali da bi morao na priestol stupiti prieko plebiscita. Nego sabor španski porad nesnosne u Madridu vrućine odgodio se tija do konca Listopada, čim je odgodjen izbor vladara, ter maršal Prim ima dosta vremena tražit po Europi novih kandidatah. U to uvrebaše Francezi tajnu, da je kandidat takodjer Hohenzollern princip Leopold, čovjek od 35 godinah, brat rumunjskoga kneza, a ogranak vladajućega u Pruskoj doma Hohenzollern, oženjen s princesom portugalskom. Bilo je 4. srpnja, kad francezke novine počeše pripoviedati, da je Prim deputaciju svojih lutakah poslao u Sigmaringen. Toga bi još trebalo Napoleonu, da Prus sjedne jošte na priestol španski i da Prus sadi po Europi iz svojega doma vladare. Čim je buknuo španski ustanak, svak je nagadjao, da je tude pletiva Bismarkova, samo da Napoleonu nametne neprilikah i osnove mu pomrsi, a sada kada Hohenzollern počima željkovati za španskom krunom, bio ili nebio mora da bude kriv Bismark. Francezke novine spominju već sutradan španskomu narodu, koliku krvariju u Madridu učini Murat, po materi pradjed Leopoldov, pri čemu jadne zaboraviše, da je isti bio Napoleonov rod. Francezki senat jur drugi dan proziva ministra, a vojvoda Gramont odgovara: „Mi smo se, što se tiče španske krune, do sad držali neutralno; nu nevjerujemo, da bi nas poštovanje susjedstva i susjedne države pravah prisililo trpiti, neka slobodno tudja vlast postavi principa na priestol Karla V., na našu štetu pomuti europejsku jednačinu, a boljak i poštenje Francezke stavi u pogibelj. Tvrda nam je nada, da se taj slučaj neće obistiniti, i da nebude, očekivamo to od mudrosti njemačkoga naroda i prijateljstva španskoga. Ako-li pako bude, dužnost

Digitized by Google

naša itd.“ Diplomacija Napoleonova leti oko pruskoga kralja, da bi principu zabranio željariti. Prus odgovara, da bi to bio čin samo familije a on da bi odlučivao kao gospodar familije, ne kao kralj pruski. Leopold medjuto očitova, da se nesmatra kandidatom niti ide za tom krunom; nego ako bi ga narod španski izabrao, da bi se tada istom odlučio primiti oli ne. Francez vendar ište od Leopolda neka bi se mahom i za uviek naprvo odrekao, a od kralja, neka bi se mahom obvezao, da će svomu principu strogo zabraniti. — Kralj nije se po nikoji način hotio vezati niti se dao prisiliti od Napoleona, pa kada mu je već francezki poslanik dodijao, nije ga pustio preda se, što je takodjer drugim dvorovom prijavio. Kada to doćuo Napoleon i prijavio saboru svomu, svi poviknuše: uvreda je, u boj na osvetu za francezko poštenje! — Napoleon je dakle opet umio svoj boj napraviti narodnim bojem i narod obmamiti, ter je svom snagom prihvatio njegove namjere. Ako izgubi pravdu nije nje sam izgubio. I koji su do nedavna propast i smrt nazdravljali caru, sad mu dug viek i slavu prizivlju. Uz buntovnu pjesmu marsiljanku kliče se: živio car! dole s Prusom! živio rat! hajd u Berlin itd. I dok se je nedavna pisalo, da je policija ušla u trag prevelikoj uroti, koja je pletivo razaplela preko sve Europe, i kojoj je meštar stari Mazzini, i kojoj je prvi čin opredieljen ubiti Napoleona, kad bude na putu u St. Cloud, i o kojoj je napisano izvješaja, da bi vas taj papir jedva pošteno magare povuklo: eto sad kano da iste rulje viču: živio Napoleon! Pruski konzul morade već prije odlazka čuti mijaučku i zveket prozorah, a Niemci po francezkih fabrikah pipaju se već za glavu i za ledja, kako jih miluju pjestnice drugovah njihovih Francezah. Tako usuprot vas njemački narod smatra ovaj rat za narodni. Pak i jest istina: moralo je uvrieditи Niemce, kad Napoleon kano nalaže južnim državam, da moraju za 24 ure očitovati žicom, hoće-li ostati mirne oli s Prusom držati? Spremio je medjuto Napoleon proglas na njemački narod, da francezka vojska nekani biti boj s narodom njemačkim, nego samo s Prusom; ali mu se neće vjerovati. Južni Niemci jurve očitovaše, da drže s Prusom. Prem se je Prus ovom prilikom po svojoj naravi pokazao ozbiljnijim i hladnijim od Franceza, vendar počeo je i sam pruski puk bučiti i s nekom neobičnom ognjicom pristaje na rat. — I dakle rat! Vojska s jedne i s druge strane grne na Ren, medje se zatvaraju, ogromne sile gledaju si jurve u oči. Pruski račun kaže ovako: 699.000 Francezah naproti 945.000 sjevernih Niemacah, pak ako još računaš 120.000 Južanah, koji sbog narodnoga ponosa moraju pristati uz Prusa, onda je broj pruski daleko jači. Napoleon se pripravljao četiri godine, Prus bez priprave tobož ima svega dosta. Car Napoleon zahvaljujući se senatu na dobroj volji govori s ostalim: „Mi se upuštamo u ozbiljan boj! Francezka treba sada za posao svih svojih sinovah!“ Jednako su zamišljeni takodjer u berlinskom dvoru i kralj Vilim odgovarajući berlinskoj deputaciji, pokle je rekao da je morao za poštenje svoje i svoga naroda tako raditi, i pozvao se na svjedoka Boga, da tomu ratu nije kriv, govori s ostalim ovako: „Velike žrtve traže se od mojega naroda. Malko se zaboravismo ter smo preuzetni sbog dva zadnja sretna rata, i onako mukte nemislim da ćemo sad proći; ali tko bi znao, što se smiem nadati od moje vojske i od one množine, koja voljno pod barjak hrli.“ — Sukobiše se dva jaka: jedan se drugoga boji, a nemogu već natrag. Bogec Napoleon sve sa svojom podagrom stavio se na čelo sredini svoje vojske, i svoga sinčića vodi sa sobom, rekši valjda, ako bude sreće, da i njemu komadić slave udieli, a zateče-li nesreća, da skupa mogu pobjeći iz Francezke. Jer čini se, kano da ovaj rat znači propast ili ostanak dinastije. Tko će s kim pristati, težko je pogoditi; a mislimo da se mahom s prve prvine to neće niti pokazati. Austrija drži s Francezom i pristala bi uz njega; ali se nezna kamo će pristati Rus. Za veću sigurnost već je skupna vlada zabranila po obsegu sve monarkije puštati preko medje konje, a vojske i praha pak volovah ima vaviek dosta. Najvoliła bi ona mirovati; nu previdja valjda, da joj neće biti mira. Takodjer ugarski sabor dao si je od svoga ministra predsjednika poviedati: što to u Europi biva; a kamo bi okrenuli i što počeli Ugri, toga jim naravno grof Andrassy nije znao kazati, već jim samo preporučio blaženi mir, koj je takodjer s éljenom primljen. Nekoji proziv s ljevice traži od ministra, neka bi zajamčio, da će Ugarskoj biti za cielo i za vazda mir; ali tko bi to zajamčio? Naravno da je pri tom bilo glasovah, koji rekoše da ta stvar spada na delegacije, a ne na sabor ni ovaj ni onaj, dok se drugi nahrustiše, da svakako spada. Niti tom prilikom nije zaboravio Andrassy pohvaliti svoga prijatelja Beusta, nego je rekao narodu: neka zna naprvo, ako bude mir, da će to Beustova biti zasluga. — Sve novine, koje sadanji sistem zagovaraju, preporučaju mir, a neke protivničke za šalu proriču: ako monarkija u tom ratu izgubi, da će izgubiti najmanje Galiciju; ako pako dobije, dobiti će najviše Beusta, to jest, da on kancelarom ostane. — Nadvojvoda maršal Albrecht poslan od cesara s pozdravom caru ruskom u Varšavu, odlikovan je od cara,

Digitized by Google

kako bi malo bolje mogao biti odlikovan sam cesar, i vas sviet reče: eto se dva cara susjeda pomiriše i vjeru si zadadoše. Ali poslie malo danah kad je izašlo veliko pitanje i rat, upravljači monarkije s plahim srcem pomišljaju na Rusa. — Knez rumunjski Karlo, brat Leopoldov mienja ministre i boje se da će vladu opet preuzeti nemirni neprijatelj Austrije i Turske Bratiano, koji bi po svoj prilici barem ugarske Romane podražio i pobunio, a morda i oružanom rukom zadievao. Koncem lipnja slavila je monarkija austro-ugarska uspomenu na austrijsku nesreću, na boj Solferinski. Pod sjenom sdruženih barjakah svojih, a na grobištu padšega u boju ljudstva: sestrime se dvie monarkije ter poslanici jedne i druge za punim stolom zdravice piju. To nam se čini kano poslie dvoboja, kada se dvojica, pokle se grdno nasakatiše, u krčmi ljube, hvale si u zajam viteztvo i čašama se tuckaju. Moglo bi i ovoga rata s pravim licem izaći na vidjelo to prijateljstvo talijansko. — Vlada talijanska naravno drži s Francezom; ali bi narod volio držati s Prusom, za kojega se već sada čuju po gradovih klike. Puno se govori, da bi Napoleon sada morao svoju vojsku potegnuti iz papinske državice; nu morala bi biti krajna sila, kad bi mu i ono dvie tri tisuće trebale za obranu. Do krajne sile pako mislimo, da toga učinio nebi, pak i tada morala bi jamčiti za red i mir Italija. Medjuto talijanska vojska tabori se oko tvrde Verone, a kaže se da smiera na Bavarca, ako se makne za Prusa. Tu bi Austrija opet morala izaći iz neutralnosti. —

Drugčije na austrijskoj strani u monarkiji doživio je sistem nov poraz. Izbori za sabore zemaljske izadjoše po vladu vrlo nepovoljno; jer su stranke protivne sjajne izvojevali pobjede. U Češkoj bilo naredjeno glasovanje potajno; nu vendar je za deklarante glasovala ogromna većina. U Kranjskoj obladala je narodna stranka bez iznimke; a na prkos nepravednomu za narod izbornomu redu i na prkos svoj moći, što je smaže vlada, narodna stranka u Dalmaciji održala je divnu pobjedu. U gornjoj Austriji, koje je s liberalizma bila izašla na velik glas, doživiše ustavni pravoslavnici i liberalci tu golemu sramotu, da je katolička stranka izabrala s riedkom iznimkom same seoske starešine i po kojega župnika. S više stranah bilo je pred izbore na narod kano na katolike izašao poziv, neka se sklapa stranka katolička i kao takova neka bira ljude svojih načelah, zaufane; katoličke družbe počeše na brzo tim smierom raditi, pak je puno učinjeno i ovako, a što bi tekar bilo, da je za dobe dobro promišljeno i osnovano?! — Radničke skupštine tu i tamo zamoliše, da bi jim zakon dopustio izstupiti iz svake crkve pak utemeljiti novu svoju viersku družbu. Nije dozvoljeno. Velika iztraga i sud, što se upravo sada tjera s kolovodjami radničkimi, raztvorila je po državnike i državu groznih razvalah u toj vrsti ljudskoga družtva, a pronašlo se osnovah velikih i umjetnih.

Na ugarskoj strani vendar se jedan put odvažio sabor uzeti na razpravu osnove za preustrojenje municipijah. — I prem je županijska osnova dugo vremena razpravljana u Deakovu klubu, i tim već preko polovine obavljeno saborskoga posla, ipak je puna dva tjedna trebalo, dok se je svršila općenita razprava, i to s razlikom od 58 samo glasovah. Posebnu razpravu počeo je ljevičar Madarasz vičuć: „Da sam ja sbilja buntar, tad bih glasovao za vladinu osnovu, jer će ona za sigurno dići bunu. Košut, kojega Ugarska jošte uviek smatra za otca (éljen — buka na ljevici) osudio je zakon jednako.“ To se tajiti neda, da uz parlamentarnu vladu mora biti promienjen županijam, gradovom i općinam starinski sustav, i toga na koncu netaje ni ljevičari; ali je opet velika razlika u tom, kako jedna i druga stranka želi obnovu. Mnogi put čusmo već, kako vladina stranka zemlju svoju prispodablja Englezkoj i parlamenat svoj londonskomu, pak to i ovom prilikom iztaknuše ministri, rekši, da je uz ustav takov prieko dosta sloboda štampe i sloboda pučke skupštine oli meetinga; nu to je nesreća, što ljevica (kroz usta Tiszina) podvikuje, da je vas ugarski parlamentarizam samo skuplji od prostoga absolutizam, a taj absolutizam kad netrpi redovitoga viećanja u skupštinah municipalnih, kako bi on trpio bučne meetinge i slobodu štampe?! Starinski inštitut županijah da je jedini zaklon proti absolutizmu ustavnomu.

Zagrebački sabor radi hitro oko novoga izbornoga reda i saborskoga organizma. Koliko mi razabiremo smisla iz dotične osnove po njoj bi zalvadao u zemlji posvema vlastelin i činovnik. G. savjetnik Stojanović označio je duh i smier osnove tim što je kroza šalu kano predložio, neka se stavi ova razgovetna točka: „Narodne poslanike imenuje kraljevska vlada“, pak onda da netreba mnogih paragrafah, koji isto kažu. Osim mnogih udara u oči osobito taj osebunjak: da pravo neposrednoga izbora dobiva zadnji činovnik i redovite plaće pisar, kako i seoski sudac; ali svećenik osim kanonika, župnika i praebendara nijedan; dobivaju svi svake fele doktori i kirurgi, ali ne doktori bogoslovja; dobivaju učitelji akademije, gimnazije i realke, ali ne učitelji bogoslovja, ne učitelji preparandije i narodnih učionah. Pogadjatĭ se može svakojako, zašto je to, a morda je za to, što se ovakove vrsti stekliši od svojih ludih idejah

Digitized by Google

neznaju tako lahko uzdići do ideah realnih praktičnoga života, kako drugi mudri ljudi. To je takodjer razlog, zašto se učitelji svećenici i s njimi združeni učitelji toplije neka mole Bogu za bolja vremena. Za kratak čas prodjoše kroz sabor i nekoje druge znamenite osnove, pak se je razišao.

Prijašnji školski nadzornici svećenici i sadanji školski nadzornici pučki u Austriji.

(Pisa u „Öst. Volksfr." jedan ravnatelj).

Školski nadzornici pučki, taj danajski dar nove ere, stupili su jurve u život, te je tim po jednodušnom sudu novovječnih usrećiteljih pučkih domovina bez dvojbe spašena. Jur s davna prije, odkako su naime utajenim neprijateljem svih uredabah crkvenih prilično ponarasla krila, moglo se čuti, kako poput trubačah trube u trublju, „da se je spasu Austrije nadati moći jedino tada, ako se škola oslobodi od jarma i skrbničtva crkvenoga, pak i poslje kako se je ta vruća želja reformatorah školskih ministarskom odlukom od 10. veljače p. g. izpunila, moralo se u bombastičnom proglasu novorodjena nadzornika nekoga (br. 20. „Öster. Schulbote") čitati, da je novi školski zakon pučki a po njem emancipacija škole od uprave crkvene jedna od najvećih stečevinah, koju mi Austrijanci pokazati možemo, pače bez straha da se može tvrditi, da je to najveća i najznamenitija stečevina, iz koje sve druge izviru same po sebi kano naravan posljedak, jer svaki prijatelj ustava i napredka nalazi u njoj ognjište, odkale traci spasu pučkomu, a po tom državnomu iztiču obilato, da prosvietle i ujedno ogriju." Taj novi novcati mecen školski, čije prejasno ime jur je u raju bilo poznato, govorio je tako, nam pako bilo je na rieč mu vjerovati, makar i nije njegova nepogrešljivost dogmom jošte proglašena bila, ako nismo htjeli doći u pogibelj, da nas drži „nerazumnim" čovjekom, koj bi jedini po odlučnom sudu njegovu biti mogao mnenja protivna. Ali budući mi nismo istom od jučer kod škole pučke, te si valjda smiemo da prisvojimo sud ob onom, što je školi u istinu za korist ili ne, to ćemo biti tako slobodni, da toliko slavljenu blagodat novovječne uredbe školskih nadzornikah pučkih malko s bližega promotrimo. Odkada se ta novovječna spasiteljna uredba uvela, šutili smo naumice tako dugo, hoteći sud svoj osloniti ne na nemile sumnje, nego na izvjestne čine spasonosna djelovanja. Da pregled bude bolji pitamo troje: 1. Tko su bili prijašnji nadzornici školski, a tko su sadanji? 2. Što su radili oni, a što se po dosadanjem iskustvu može očekivati od ovih? 3. Kakova je bila nagrada prijašnjim, a što se plaća sadanjim?

Na pitanje 1. „Tko su bili prijašnji nadzornici školski, a tko su sadanji?"

Odkada je vlada početkom ovoga stoljeća upravu pučkih školah izključivo povjerila svećenstvu za tu bi se znamenitu službu po §. 1. školskoga sustava političkoga pravilno imenovali po dotičnom biskupu onakovi župnici, koji su bili pronadjeni sposobni, da obnašaju službu dekansku. Da tako izabran dekan nije bio novak u zvanju, nego da mu je dugotrajnom vježbom škola dobro poznata, razumije se valjda samo po sebi. Jur prije nego-li ga zarediše morao se je on osim drugih predmetah takodjer podvrći izpitu iz pedagogike, metodike i katehetike, a takodjer prije obstojaloj obuci za gluhonieme na javnom učilištu. Na temelju tih svjedočbah o sposobnosti za obučavanje podjeljuje mu se poslje zaredbe posebnim dekretom u mjestu duhovnoga mu djelovanja ujedno služba katehetska. U tom području dakle bio je on sa školom i s učiteljem u neprekidnu savezu, morao je prema zvanju svomu pribivati izpitom godišnjim i učestvovati u svih poslovih školskih, pak budući da je kano kapelan sprovesti morao poprieko uzamši skoro 15—20 godinah, dok je postao župnikom, to je imao dosta prilike i vremena, ako za školstvo i nije imao baš odviše volje i dara, samim slušanjem i gledanjem dovoljno upoznati se sa zahtjevi škole, u čem mu je njegova viša obrazovanost za cielo bila u pomoć. Kano župnik nije se opet smio, ako je i hotio, sasma uztegnuti školi, te je morao, bio katehet nebio, barem prigodom školske vizite pribivati izpitom i dekanu nadzorniku na sva pitanja odgovarati. A sada istom poslje višegodišnjega djelovanja u župnom poslu i školskom mogao je postati kotarskim nadzornikom školskim. Pitamo sada, da-li je škola dekanu, kada ju je kano nadzornik prvi put pohodio, sasma nepoznata? Zar se nesmie školskim poznavaocem nazvati onaj, koj je 30—40 godinah sa školom i učiteljem bio u savezu, a ne riedko bio prinukan i dosta vrstan oboljela učitelja za više nedjeljah nadomjestiti? Zar si za duga pol vieka ljudskoga nije on pribavio izkustva, te bi mogao znati što je škola? Pak nije-li se zar moglo misliti o njem, koj se je pravilno učio na sveučilištu a uza to i naobrazio u pedagogici, da on na temelju katehetskoga službovanja svoga ima barem onakovu sposobnost za obučavanje, kakovu si je izza šestnedjeljnoga ili najviše dvogodišnjega tečaja pribavio izučeni pripravnik za učiteljstvo? Doista, medju kotarskimi nadzornici školskimi bilo je, kako to isti pedagogični strukovni listi priznaše, „ne samo pedagogično i didaktično obrazovanih školskih vještakah, nego i mnogih vrućih i pravih prijateljah školskih."

Tko su pako školski nadzornici sadanji? — Kada se je radilo o tom, da se imenuju školski nadzornici novi, pitalo se je medju učitelji posvuda, tko bi se po prilici za tu službu mogao odrediti? Mislilo se jednodušno na vještake škole pučke. Ali kada se je sve većma pokazivalo, kako se je bilo i nagovještivalo, da će se za takove nadzorničke službe odabirati osobito ravnatelji i profesori viših zavodah učevnih,

Digitized by Google

sgrozilo se učiteljstvo s takove nenaravne pomisli i školski listak jedan zavapio je bez okolišanja: „Tomu se moramo po pravu čuditi i pitati, što bi ta gospoda u pučkoj školi imali tvoriti i raditi? Ako se naumilo škole naše sa zelenoga stola upravljati, to se najznamenitija ta uredba, za kakovu mi školske nadzornike pučke držimo, može izvesti u nekoliko časovah. Nadzirati mogu ta gospoda školu pučku, ali upravljati školu pučku neće oni nikada. Mi držimo, nastavlja spomenuti list (Allg. Öst. Schulzeitung), s onimi, koji tvrde, da se upravljanje i nadziranje austrijskih školah pučkih povjeriti ima onim muževom, koji odnošaje i prave potrebe tih školah poznavaju podpuno, a takovi mogu biti samo iz škole pučke proizišli vještaci školski. Školski nadzornik pučki mora da bude uzor savršena učitelja pučkoga; ako to nije, žalostno je sa školom samom.“ Čega su se tude učitelji bojali kano pogubna za školu, to se žalibože i dogodilo. Medju onimi, kojim se uprava i nadzor pučke škole povjerio, bilo je profesorah sveučilištnih i srednjih školah, odvjetnikah i notarah, koncipientah kod namjestničtva i posjednikah, a samo uzput po milosti gdjekoji učitelj pučki. Ovakovom bezpravilnom uredbom postiglo se dakako jedno, za čim se je tako žurno težilo, to naime da se uklonio nadzor svećenstva, ali tko će ote muževe, koji izza dobe djetinje nigda možda nisu stupili nogom u sobu školsku, držati sposobnimi, da pučku školu upravljaju i podignu? Lahko je svakako da ima medju timi izabranimi profesori i činovnici pojedinih, koji su jur prije nego-li postadoše nadzornici, čuli gdjegod rieč „pučka škola“ ili što čitali o tom zavodu u novinah, u obće pako bila je toj učenoj i nježnoj gospodi pučka škola puno predaleko i po vrsti svojoj preprosta, nego da bi se oni bili odvažili pedagogiku pučke škole proučiti ili pače tako duboko snizili, da obće s kukavnim učiteljčićem i početnicu da uzmu u ruke. Jedino, što bi ta gospoda običavala, bijaše to, da su postojano psovali na manjkav napredak na nižih školah i bahato se podrugivali omedjašenim silam duševnim učiteljah pučkih na selu. Pak takovim visoko učenim, pučkoj školi neprijateljskim ljudem, kojim niti najmanje nije poznata svrha i osnova obuke, povjerava se nadzor i uprava pučkih naših školah! Kad su se za pučke škole u Beču prije nekoliko vremena takodjer za realke izpitani učitelji prijavili, uzeše molbenice njihove u obzir s tim uvjetom, da doknadno za pučke škole polože izpit; a gle nam biednim učiteljem pučkim budu nametnuti ljudi, da nas nadziru, koji takova izpita niti su položili, niti su obvezani doknadno ga položiti, niti inače s malom iznimkom pojme, što je to pučka škola. Doista povrh obćenite biede i materijalne nevolje učiteljah pučkih nije se moglo dodati poniženje veće! Kakova bila bi pomaganja n. p. činovnikah sudbenih, da jim se rudarski nadsavjetnik učini predsjednikom; što bi rekle gimnazije i realke, kada bi jim htjeli za nadzornika nametnuti profesora živinarstva? Pak upravo tako nespretno postupalo se s nami potlačenimi učitelji pučkimi, kada su nam većinom nametnuli za nadzornike ljude, koji s nami niti jedne ure u istoj struci nisu poslovali!

(Sliedi konac.)

Kardinal Guidi.

Guidi ime dugo vremena bijaše oko dvora i sabora vatikanskoga razgovor, a nije jošte ni sada izašlo ljudem iz glave. Nije slobodnost Guidijeva nagnala toliko svieta u čudo, koliko što se je odvažio rimski kardinal govoriti proti poznatim namjeram pape i njegova dvora. Dok Pij IX. u Francezku piše: „Mnoge viekove nije nitko živ dvojio o nepogrešljivosti papinskoj, reče Guidi na vas glas, da je taj nauk izašao u sviet istom 15. vieka. Nego bilo bi se o Guidiu jurve prestalo govoriti, da se nije dogodio slučaj, koj će mu ime u povjestnice uvrstiti. — Po rimskih višjih krugovih pripovieda se naime dialog med kardinalom i papom. Kako je i po kome razgovor izašao na javu, tko bi pravo znao, nu mogao je izaći preko samoga pape, jer on rad kaže, tko prvi pred njega dodje, kakovu je ovomu il onomu gospodinu odčitao lekciju. Jošte onoga popoldana, kad je govor rekao, pozvao je kardinala papa preda se, i čim je Guidi pred njega stupio, pozdravi ga: „Vi ste moj neprijatelj! Vi ste kolovodja protivnikah! Vi naučaste heretičan nauk! Guidi: Moj govor eno je u rukuh predsjedničkih, pak neka V. svetost pročita, je-li štogod heretična u njem. Predao sam ga mahom podtajniku saborskomu, neka se nemože reći, da je morda potle unj štogod upisano. Papa: Većinu saborsku smutili ste i zabunili, svih pet predsjednikah proti Vam je i nezadovoljni su. Guidi: More biti da mi je utekla koja materijalna pogreška, ali za sigurno nije formalna. Ja nisam ništa drugo učinio, nego protumačio tradiciju i nauk sv. Tome. Papa: La tradizione sano io — vi farò far nuovamente la professione di fede (Tradicija sam ja — zapovjediti ću, da snovice reknete vjeroizpovied). Guidi: Ja jesam i biti ću ugledu sv. stolice pokoran; ali mislio sam, da govorim o nauku, koj jošte nije za članak vjere proglašen. Ako ga Vaša svetost konstitucijom bude ustanovila kao nauk vjere, tad ja za sigurno neću biti tako smion da bi mu prigovarao. Papa: Koliko je vriedna Vaša besjeda može se procieniti već i po tom, komu je kako ugodila. Tko je priskočio da Vam radostno srce pokaže i čestita? Onaj moj osobni neprijatelj Strossmajer zagrlio Vas je; s njime Vi takodjer drugujete i držite. Guidi. Niti se poznamo, niti smo se kad prije razgovarali. Papa: Svejedno — to je istina očita: Vi ste govorili da ugodite svietu, liberalcem, revolucionarcem i vladi florentinskoj. Guidi se ospašta i preporuča veleći: Sv. otče, budite tako dobar ter si moj govor dajte pročitati.“

Digitized by Google

Taj dialog kôla sada po svih novinah, pa ga na prosto javismo evo i mi. A porad česa kola i porad česa se opet Guidino ime spominje, jest ona papina: Tradicija sam ja!

„La tradizione sono io!“ Kraće a sočnije, na epigramatičnu obdjelane izreke nemožeš izumiti za oznaku novomu sistemu, van što su ove četiri riečice. Rimske poslanice „A. A. Ztga.“ kažu dalje: Svi tečaji „Čivilte“, debele knjige od Schradera, Weningera i u Laachu ježuvitah nemogu pretegnuti ove jedne kratke a razgovetne izreke. Papu Pija uvrstiti će povjestnica medju one muževe, koji sretnom duha varnicom kano jednim mahom veliku misao u najtočniju razumiše pretvoriti spodobu, koja se u pamet mora utisnuti za uviek. Formula ota staje uzpored s jednako točnom i sočnom izrekom Bonifacija VIII.: „Papa sve pravice nosi u škrinji svojih prsijuh.“ (Ovu je izreku pripomenuo na saboru Ketteler; ali je krupnim mrmljajem primljena.) Ota besjeda prelazi sada iz glave u glavu, iz ustijuh u usta, a prispodalja se s onom Ludovika XIV.: „Crkva sam ja.“

Guidi nije pristao uz opoziciju, niti je opozicija mogla pristati uz njega; jer prem prvi njegov kanon osobnu, na neposrednu inspiraciju naslonjenu nepogrešljivost zove bludnjom izobćenja vriednom, prvim je kanonom izrečen nauk nepogrešljivosti u obliku, u kakovu se takodjer nije milio. — Ali je sa strane većine hudih govornikah ustalo proti predlogu Guidijevu, rekši da nije katolički.

Pripovieda se, da je takodjer kardinal Morichini bio naumio govoriti u smislu svoga druga; nu kad je vidio, što biva s Guidiom, nije mu se već računo govoriti. Dominikanci bijahu u Rimu vazda još na dobru glasu, pak i jaki na moći oko dvora; ali je Guidi sad puno pokvario. Sinovi Ignacija Lojole dokazivali su u razgovoru tom prigodom, da su Dominikanci vazda bili nestalni. Već g. 1303. pridružilo se je 130 Dominikanacah francezkoj apelaciji na obćeniti koncil proti papi Bonifaciju VIII.; zatim su na saborih u Kostnici i Bazileji živo pomagali odpor proti papinskoj svemoći, sa Savanorolom uzprotivili se papi Aleksandru VI. i radje se s njim sažgati dali, nego se podložiti. Opet u Francezkoj pomogoše snažno urediti i razprostrti galikanski nauk; a što je drugo povjestnica crkvena Dominikanca Natalija Aleksandra, van velika oružnica, od kuda protivnici nepogrešljivosti vade oružje. I tako samo jedan jediti red ostaje kano vierna tjelesna straža.

Medjuto, kardinal Guidi dobi od pape strog nalog, da besjedu svoju formalno opozove; a glede prigode i načina neka se porazgovori s kojim legatah. Guidi je govorio s Biliom. A da može Guidi dotle sabrati svu pamet, zabranio mu je papa primati pohode. — Guidi je zatim javio predsjednikom, da je pripravan svoju besjedu jošte jedan put razbistriti, i to javno u sjednici, samo neka predsjedničtvo očituje, da to biva po naročitoj naredbi papinskoj; ali opozvati da nemože ništa. — Bilo je medjuto ustalo dosta govornikah proti kardinalu, pak se je tako stvar poravnala.

Dopis.

Iz Rieke. Dne 5. t. m. dodje iz Novoga s parobrodom na Rieku preč. g. Mih. Martinčić, kanonik bribirski, da posjeti svoje prijatelje, a osobito da sprovodi koji ugodan čas uza svoje stare znance još od Jablanca, gdje je plovanovao, častne otce Kapucine, kod kojih se i nastanio; jer on zapitan „gdje će se nastaniti?“ šaljivim glasom bi odgovarao: „a gdje drugdje no kod popa!“ Vriedni starac smierao buduće nedjelje, desetoga, kući; ali otcem omililo odviše Martinčićevo drugovanje, a komu da i neomili, te ga jedva umolili ostati još barem do sriede, trinaestoga, da se naužiju veselja iz iskrena mu govora. Ostao, neznam da-l u dobar ili u zao čas. Ponedjeljak bo u večer, 11. o. m. iza kako se razdielio od svojih gostitelja, podje počivati oko desete, da se drugog dana nedigne. Oko ponoći se probudi cieč vele boli u prsiu; pozove liečnika, koj ga tješio i liek pripisao, kog on nejmao lazno uzeti, jer oko 2½ čuo se strašan padac u njegovoj sobi; poskočiše, ali žalostna pogleda: kapljom udaren mrtav ležaše siedi Martinčić u svojoj 77 godini. Na tu viest svakomu proplaka srce od žalosti, koj poznavao starinu. Proplaka prijatelj i neprijatelj, jer jedne znao ljubiti i gojiti a drugim opraštati; proplaka siromah, jer jim znao pomagati; proplaka prostak i gospodin, jer jedne svjetovati, a uz druge stati; a proplaka osobito rodbina, koje nezaboravio nikada, već ju pomagao što više mogao, a s malim svojim dohodkom digao dvojicu sinovaca do župničke evo časti, trećeg pako do bogoslovije.

Lahka mu zemljica, u kojoj počiva već iza 13. o. m. dana, kad se morao povratiti u Bribir u Vinodolu! Čovjek snuje, a Bog odlučuje.

Uzagred nemogu, da nespomenem nove naredbe, štono ju izdalo ovih dana slavno gradsko zastupstvo, uslied razboritog svog zaključka u njekoj sjednici prošlog mjeseca, na ovomjestno uredničtvo gradskoga špitala (gradske bolnice). Naredba pako glasi: da se djeca, njekoč izložena, a sada za odgojenje do njeko doba u zavodu našasta, uče moliti i početno čitanje u talijanskom jeziku; da duhovni otac, dosad uviek koj od častnih otaca Kapucina, tjedni govor drži jezikom talijanskim; napokon da milosrdne sestre svoje obće molitve u bolničkoj kapeli jutrom, o podne i večerom imaju obavljati u jeziku talijanskom. Koliko je ta nova naredba umjestna i razborita nesmiem reći, a uspješna, vidjeti ćemo. Toliko samo velim, a i drugi, koj pozna našu bolnicu, posviedočiti će mi to, da, do sada, dokle su se ove pomenute stvari obavljale u jeziku hrvatskomu, jeziku, koj jedini, bar sada, odgovara okolno-

Digitized by Google

stim i osobam nalazećim se u zavodu, nije se moglo ništa reći niti proti redu, koj se tuj drži, niti proti moralu štono se u toj zgradi opaža. *p. M.*

Viestnik.

Zagreb. Presv. i preč. gospodin biskup vikar Iv. Kralj podielio je u prošlu nedjelju ljetošnjim redjenikom presbiterat. Četiri mladih misnikah odslužiše jurve prvence duhovne svoje službe ovdje u Zagrebu u crkvi sv. Marije, i to dva na Jakovljevo, a dva na Aninje.

— Isti presv. g. biskup vikar dostojao je darovati katoličkoj župi u Sarajevu dvoje misno ruho.

— U ponedjeljak završila je duhovna mladež svoju školsku godinu svečanom zahvalnicom u prvost. crkvi.

— Preuzv. g. ban prijavio je presv. g. biskupu vikaru tužbu, koja je stigla na visoka mjesta: da je g. dor. Makanec ulazio u seminar i klerike bunio proti novomu nadbiskupu. Biskup vikar sam je glavom došao u svoj seminar, prijavio preč. rektoru i naložio razpitat je-li morda u seminaru barem kakova povoda bilo sumnji i kleveti. — Ali niti je dor. Makanec ma samo jedan put prešao preko zavodnoga praga niti gojenci ma kakovim činom pokazaše, da se spremaju prkositi. Bila je to opet prosta denunciacija. Uhode i glasonoše moraju služiti plaću, to se razumi; ali bi i za takovu ljudsku bagru morala biti stanovita mjera.

— U ponedjeljak doveze nam večernji vlak od Zidanoga-mosta preuzv. g. biskupa J. J. Strossmajera. Od Zidanoga-mosta pak do Djakova putovanje njegovo naliči pravomu slavlju. Na Zidanom-mostu pozdraviše ga Hrvati skupa sa Slovenci, kojih je iz susjedstva na poklon i pozdrav bilo priteklo mnogo. Hrvati susretnici i pratioci nakitiše kola svoga slavljenika narodnimi barjaci, što je na svakoj štajerskoj postaji čekajućim poklonikom bilo sigurnim znakom, da biskup dolazi. Kad na hrvatsku stranu kola predjoše, nije skoro prelaza, da ga po hrpica nebi pozdravljala, a u Zaprešiću poče istom prava klika. Tu ga dočekalo okolišno svećenstvo i mnogo ostale gospode i puka, po imenu porodica Jelačić, gdje ga mlade grofice darovaše strukom cvieća. Vas gotovo Samobor dovezao se pod Sused na Savu i na postajicu, pak tu svira samoborska banda, pucaju samoborski mužari i grla kliču do zagluhe. — Na zagrebačkom kolodvoru već nije moglo biti nikakove ograde ni zapreke, napunile se prostorije, i oko prelazah i plotovah, tolika je izašla van množina gradskoga pučanstva svakoga staleža, spola i dobe, a kad stupio gost iz kolah, nije osim klicanja i živiokanja ništa drugo čuti. Kad ga digoše u vis, nezna se kako će klika prestati. Kada gosta uvedoše u najodličniju dvoranu čekaonicu, ulaze deputacije različitih razredah pučanstva zagrebačkoga, zatim deputacije karlovačka, sisačka, koprivnička itd. a klika ili pjesma neprestaje niti samo za trenutak. Biskup je dalje putovao; ali se je vlak zadržao svega skupa do malenu uru. — Pripoviedaju nam, da je u Sisku još i bučnije bilo; a bakljada i svjetloba da je bila vanredna. Slabo je negdje ote noći visoki putnik spavao; jer se je u Sisku i pred zoru još slabo šutilo, a u osam urah u jutro ode s parodom. Preuzv. gospodin dosta je gojan u licu i dobra zdravlja.

— Presv. g. biskup dubrovnički V. Zubranić na povratku iz Rima, a polazeći u toplice Topusko, prebavio je nekoliko danah u Zagrebu.

— G. Ivan Krajačić, bivši župnik i potle subsidiar, postao je župnikom u Mihaljevcu u Medjumurju.

— U pogledu četvrte svečane sjednice sabora vatikanskoga doznaje se dalje, da niti samo jednom besjedom nije spomenuta kakova protivština, osim one dvojice, koji non placet rekoše, ter zaglavak ovako kaže: „Odluke i ustanove u pismu pročitane svim su otcem ugodne izuzam dva, i Mi jih s privoljom sv. sabora ustanovljujemo kako su pročitane i potvrdjujemo apostolskim ugledom.“ U zapisniku saborskom kaže se na prosto: 127 odsutno s valjanih razlogah. Niti u istoj alokuciji nije papa izrikom spomenuo odsutne, zašto su odsutni, nego govori, kako najveća vlast u rimskoga pape nikoga neponižava, nego diže, neruši nego gradi, neslabi braće nego jača, i da ljubav ima biti jaki vez, i neka znadu oni, koji sada u razdražici misle i sude, da Gospod u strasti neprebiva, i zato neka se vrate na krilo otca, koji ljubi i s njimi želi biti jedno itd. Malo je čudno kad se jadikuje, neka se s valjana razloga odsutni povrate na otčevo krilo. Javna službena pisma saborska nespominju nikojega protivnoga spisa manjine, a to je kano da jih nikad ni bilo nije. Saborska većina već je prosvjed izrekla proti svim spisom, osobito francezkim, što su proti saboru izašli. — Izašlo je već na vidjelo jedno pismo, što je od manjine predano papi; ali je još jedno, neznamo je-li oštrije oli blažije. Jedno je podpisano od 56 biskupah. Ovo jedno, što je izašlo po A. A. Z. u sviet, reći bi po slogu i glasu, da je iz Raušerova pera; imalo bi pod blažjim izrazom deklaracije biti protest proti definiciji; ali kroz tančine i laske čini nam se da je vas taj prosvjed procurio, jer nije šta viditi. A jest se po Rimu tako razglasilo, da tako rekoše: ako se papi vendar svidi bez obzira na očitovani njihov glas preuzeti i proglasiti definiciju, da se oni podpuno podlažu, Borme iz onoga pisma težko ćeš svatko razabrati, što jest a što nije. Čujemo, da biskupi manjine svi odlučiše u obliku knjige na puk svoj kano jednu istu izdati poslanicu, pak i velimo, da bi to što prije trebalo. Puk je uzbunjen, govorilo se pod stanovitim uvjetom o nezakonitosti papinske odluke, govori se, da biskupi pristaše i opet nepristaše: treba dakle i puk vierni traži, da se položaj što prije razbistri, kako i to da manjina sa svoga kolebanja odlučno predje na jednu

Digitized by Google

oli drugu stranu. U toj svečanoj sjednici nije bilo zastupnikah niti francezkoga, niti austrijskoga, kako niti većine drugih, što je mahom puno reklo, a pišu već novine, da je u Beču car držao ministarsko vieće obih polah monarkije: pak da će se konkordat dokinuti do kraja, za sva papinska pisma narediti opet placetum regium, a zabraniti proglašenje uglavljenoga u Vatikanu nauka. Sabor vatikanski niti je odgodjen niti sbori, nego se samo reklo, da biskupi slobodno idu kući. Bojati se je borbe i smutnje. Dana 18. srpnja bila je strahovita grmljavica nad Rimom, pak rekoše čudoželjci: eto smo pod Sinajem; ali da je bio dan liep, bili bi isti rekli: eto nebo se smije i veseli. Drži se takodjer za čudo, što je većina na svoj konac stvar izagnala na supor silnim borbam manjine; ali bi obratno hvalilo se bilo kano čudo još i veće, kada bi manjina bila posvema pristala. Neka! Svaki katolik vjeruje, da Bog crkvu svoju na zemlji vodi i da će ju spasiti; ali glavari i čuvari crkve odgovarati će vendar Bogu, kako svoju dužnost učiniše. A u tom neima voditi nikakov affekt, nego zakon i hladan razbor.

— Na Margaretinje ob noć upalio je grom na Bednji občinsku učionu, koja je u tren plamenom buknula i do dna pogorila. Vrstan i revan učitelj i pisac g. Mir. Cugšvert i supruga mu jedva sa životom utekoše, a imovina uništena je sva. Preporuča se osobito štovanomu svećenstvo i neka je toplo preporučen. Zadnja je pošta Ivanec kr. Varašdin.

Program

za svečani uvod i umještanje preuzvišenoga i prečastnoga gospodina Josipa Mihalovića na nadbiskupsku stolicu zagrebačku dne 6. i 7. kolovoza 1870.

1. Na kolodvoru u Vel. Kaniži dočekati će Njegovu preuzvišenost izaslanici prvostolnoga kaptola nadbiskupije zagrebačke, kojimi praćena krenuti će Nj. Preuzvišenost dne 6. kolovoza u 2 sata poslje podne posebnim vlakom put Zagreba.

2. Na željezničkih postajah moći će Nj. Preuzvišenost pričekat i kratkimi govori pozdraviti i to: u Koprivnici sl. županije križevačke i slob. te kr. grada Koprivnice, u Križevcih slob. i kr. grada Križevca, a u Dugomselu ona slavne županije zagrebačke, uz tamo okolno svećenstvo i puk.

3. Čim se vlak iza perivoja Jurjevca pokaže, dat će se pucnjavom mužarah znak, da se Njegova Preuzvišenost glavnomu gradu domovine približuje.

4. Na kolodvoru zagrebačkom dočekat će Nj. Preuzvišenost dostojanstvenici i izaslanici raznih korporacijah kao što i javne oblasti, a pozdravit će ju kratkom besjedom načelnik grada Zagreba.

Za vrieme dok se Nj. Preuzvišenost u posebnoj sobi preobuče u crkveno odjelo (rocheta et cappa major), poredat će se kočije za svečani uvod, koj će se na podani znak krenuti uz pucanje mužarah i zvonjenje svih zvonovah, te prolaziti gornjom i dolnjom Ilicom do crkve braće milosrdnikah sliedećim redom: najprije dolaze dostojanstvenici i izaslanici u dvopreležnih kočijah, za njima sliede kočije četveropreležne, a za ovimi kočija Nj. Preuzvišenosti. Neposredno pred i uz kočiju Nj. Preuzvišenosti stupaju njegovi službenici i činovnici dvorski. Povorku završuje na kočijah načelnik grada Zagreba sa zastupstvom.

Od uljudnih gradjanah nada se, da će kuće svoje u ulicah, kojimi svečani uvod polazi, sagovi i barjaci nakititi.

5. Pred crkvom braće milosrdnikah silazi pratnja s kočijah.

Prazne kočije krenu Bolničkom ulicom da se uklone.

Nj. preuzvišenost stupit će u crkvu, gdje će sakupljen čekati prvostolni kaptol, sbor prebendarah i ostalo svekoliko svećenstvo u „rochetah“ a kanonici u „mucetih.“

Kleknuv na pripravljeno klecalo, poljubit će razpelo, koje će mu pružiti za to odredjeni kanonik, a odloživ zatim „Cappam majorem“ uzet će na se pontifikalno odjelo, u kojem pješke dalje nastavlja prohod u prvostolnu crkvu.

(Bude li nepogodno vrieme, to ima ovom točkom naznačena ustanova glede postatka kod milosrdnikah izostati, te se uvod neprekidno nastavlja na kočijah do prvostolne crkve.)

6. Pred crkvenimi vrati pružit će odlični član kaptola Nj. preuzvišenosti svetu vodu, tamjan i kadilnicu, te će ga pozdraviti u ime svećenstva i puka kratkim govorom. Čim Nj. preuzvišenost unidje u crkvu, pjevat će se na koru antiphona: „Ecce sacerdos magnus“, a Nj. preuzvišenost došav pred veliki žrtvenik, molit će se za to Bogu, dočim dostojanstvenici, višje svećenstvo i častnici zauzimlju svoja obična mjesta u sanktuaru.

Poslje svršene antiphone, ustav Nj. preuzvišenost uzadje na faldistorium, dočim na to odredjeni kapitular intonira „Te deum laudamus“ i poslje versikulah „Protector noster aspice deus“ etc. etc. kao što se nalazi u pontifikalu, odpjeva molitvu „Deus omnium fidelium Pastor et Rector.“

Izza dovršene molitve pristupi Nj. preuzvišenost k žrtveniku, na koru se pjeva antiphona „tituli Ecclesiae B. M. V. in coelos assumptae“, te poslje versikula i responsoria Nj. preuzvišenost pjeva dotičnu molitvu, a zatim podieli obični pontifikalni blagoslov.

Odloživ pontifikalnu odjeću i uzamši opet „Cappam majorem“ istim redom, kako se unišlo u crkvu, bude Nj. preuzvišenost odpraćena u nadbiskupski dvor.

Poslje kratkog odmora primat će Nj. preuzvišenost visoku vladu, dostojanstvenike, prvostolni kaptol sa svećenstvom, odbore itd.

Sutra dan 7. kolovoza u 9 satih bude Nj. preuzvišenost svetčano dopraćena u crkvu, poslje kratke molitve stupi na „faldistorium.“

U to čitat će se po dotičnih kapitularih redom kraljevski dekret naimenovanja, papinska „bulla institutionis“ i ostale dotične povelje, zatim držat će Nj. preuzvišenost latinski i hrvatski govor, a u ime svećenstva i puka na kratko odgovorit će mu član kaptola. Poslje toga pristupit će redom članovi prvostolnog kaptola, prebendarskog sbora i ostalo svećenstvo na poklon i cielov desnice, a medjutim svirat će na koru orgule. Tad sliedi svetčana sveta misa sa „indulgentiom.“

Poslje crkvene svečanosti i odmora podvorit će Nj. Preuzvišenost pozvane gostbom u prostorijah nadbiskupskog dvora i sjemeništne sgrade.

U Zagrebu, 22. srpnja 1870.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Prilog broju 31. „Kat. lista“.

Causa Honorii Papae. *)

Piše dr. J. Žerjavić.

Jedan od najsgodnijih dokazov za nepogrešljivost papinu čini nam se, da je dan danas upravo papa Honorij. I u istinu, tko je imao prilike iz raznih apologetičnih knjižic, što su u najnovije vrieme po učenom svietu svjetlo ugledale, pazljivo bez svake strasti i predsude razabrati i proučiti svekolike čine, protežuće se na ovoga papu, biti će se svakako u nutrnjosti srca svoga skrozimice uvjerio o njegovoj pravovjernosti. Nu kako je vendar to, da svi oni, koji misle ili zaniekati, ili barem osumnjičiti rečeno preimućtvo nepogrešljivosti, neznadu druge žice nategnuti, van o tobožjem padu ovoga pape, hoteći ga na svaki način krivcem proglasiti i tamo dotjerati, da je iz učiteljske stolice Petrove krivovjerstvo naučao, neobaziruči se pri tome ni malo na osnovane i najtemeljitije odgovore, što ih njegovi branioct objelodaniše? Time se za stalno nedokazuje ino, van da je ova istina o nepogrešljivosti u tolikom sjaju i svjetlu, da je i najvoljniji nisu kadri potamniti, neznajući uza sav svoj napor druge sjene iztaknuti, do jedino u Honorija. Nu ako ota sjena i ljaga nije toliko u Honorija, koliko baš u onih, što ju s mrenom na očiju u njem tobože opažaju, ter ako se to nesamo kaže, već i najtemeljitije dokaže, a uza sve to ipak gledati, kako se protivnici (nu da me g. Iveković nebi opeta potvorio, kano da ovom riečju na krivovjerce mižem), recimo protivnici nepogrešljivosti za otu težkoću hvataju i trgaju, nije li to očevidni dokaz, da se je nauk na Petrovoj stolici neoskvrnut sačuvao?

Ovaj dokaz jošte krepko potvrdjuje nova knjižica **), napisana običnom latinštinom, što ju na svjetlo izdade nedavno u Napulju dr. Hefele, jedan od znamenitijih povjestnikov naše dobe, nastojeć iz petnih sil dokazati, da je Honorij kano papa iz učiteljske stolice Petrove krivovjerstvo naučao, te da ga je kano krivovjerca VI. sveobći sabor sudio i odsudio. Ali u prkos svojoj povjestničkoj okretnosti i mudrosti nije vendar dr. Hefele znao ni mogao što ina navesti, van ponoviti razloge, u novije vrieme najtemeljitije oborene i oprovrgnute, zabašurujuć sasvim odgovore, što ih nemanje dični i slavni branioci pape Honorija učenomu svietu dadoše. Ovaj način, gledeć na presvietlost rečenoga pisca, nedade se drugačije protumačiti, van očivestnom nemogućnošću potamniti svjetlo, koje je odasvuda svoje zrake spustilo in causam Honorii. I to je glavni razlog, zašto odlučih Hefeletovu knjižicu prosuditi i pretresti. Toga mi neće, kako se nadam, nitko u zlo primiti, osobito ako promisli, da me je g. dr. Iveković, čuveni profesor hebrejskoga jezika svojom učenom i trieznom razpravom, dolikujućom jedino njegovu imenu i glasu na to pozvao onim, kako ga reče, vjernim izvadkom iz Hefeletove knjižice. Medjutim stvar ćemo što se može na kraće odbaviti.

*) Vidi br. 21. do 26. „Zagr kat. lista“.

**) Knjižica je pod ovim naslovom: Causa Honorii Papae. Neapoli, typis fratrum de Angelis, in via Pellegrini, 4; MDCCCLXX.

I.

Presv. pisac najprije uglavljuje o čem se radi. Nepita se nipošto, veli on, jeda li je Honorij bio u nutrnjosti duše i srca svoga krivovjerac, nego se ovdje traži:

I. Jeda li je Honorij ex cathedra iz učiteljske stolice Petrove naučao kano članak vjerski, što je u sebi bilo krivovjersko?

II. Jeda li si je koji sveobći sabor prisvojio pravo suditi o papi onako naučajućem, i je da li ga kano krivovjerca odsudio?

III. Kako su suvremenici osobito rimske pape otu odsudu prihvatili?

Ovdje će svatko najlakše uvidjeti, da je najznamenitije prvo pitanje, na kom se, kano na svojem temelju, sve ono drugo osniva. Čujmo dakle, kako ga je dr. Hefele u smislu jestnom riešio.

Prije svega poredao je činjenice povjestničke, počam od prvoga početka monothelitstva, koje bješe izmudreno pod izlikom, da se Eutychiani sklone pripoznati sabor kalcedonski. Proti tomu neimamo mi ništa, osim jedne neznatne stvarce, koja se Sergija tiče. Pripovieda presv. pisac, da Sofronij Jerusolimski, hoteć se novoj bludnji oprieti, ode u Carigrad k patriarhi Sergiju', neznajuć da je i ovaj njezin gorljiv pristaša. Medjutim, veli naš pisac, Sofronijev trud oko Sergija nebijaše ipak sasvim uzaludan; jerbo Sergij, hoteć se držati srednje stazice, predloži, da se neupotrebljava više niti izraz dvie djelatnosti, kako Sofronij željaše, a niti izraz jedna djelatnost.

Odavle bi svatko, komu povjestničke činjenice nebi bile dobro znane, imao nuždno umovati, da je Sergij posve „bona fide“ radio, pripuštajuć ipak nješto Sofroniju: Non omnem apud Sergium (Sophronius) ope-

Digitized by Google

ram perdidit, veli pisac. Medjutim stvari stajahu posve drugačije. Srednja stazica Sergijeva, kako to očivestno djela i čini dokazuju, nebijaše predložena nipošto duhom katoličkim, nego to bijaše ljepak, nakićen krivovjerskom perfidijom toli za Sofronija, koli za Honorija, nebi li ih kako svojom perfidnom himbenošću tamo zaveo, da katolikom zabrane porabu izraza dvie djelatnosti, dvie volje, a krivovjercem time prosto polje ostave, da svoju dogmu uglave. Nu jeda li je to pravo, da se takova perfidnost, takov izjadnički čin svietu prikaže na prosto kano kakova mudra prilagodljivost; jeda li je to pravo Sergija pretvoriti u Honorija?

Kako je pako nastojao onaj nesretnik, da na svoju ruku predobi rimskoga papu, to se najbolje vidi iz njegove poslanice na Honorija; o kojoj, budući da pisac posvema šuti (a zašto, to će valjda i g. Iveković znati), premda je što se ovoga pitanja tiče baš nuždna, recimo dakle mi nješto. Sergij, što je ljepše i živahnije mogao, opisao je Honoriju, da je Cyr, patrijarha aleksandrijski (najodurniji monothelita) neizmjernu množinu krivovjerskih Eutychianac i mnoge druge iztočne sljedbe u krilo katoličke crkve presretno priveo, pod tim ipak uvjetom, da bi se u Hristu pripoznala jedna jedina djelatnost.

Post multas disputationes (tako Sergij) et labores quos cum nimia prudentia et saluberrima disputatione in hac causa (Cyrus) impendit ..... coadunati sunt cum sanctissima ac sola catholica Ecclesia, et unus grex Christi veri Dei nostri omnis Christi amabilis Alexandriae populus factus est, et pene universa cum eis Aegyptus et Thebais et Lybia et ceterae Aegyptiacae dispositionis regiones. .... Unum labium facti sunt omnes, una vox, et in unitate spiritus recta Ecclesiae dogmata confitentur. Ex his autem quae dicta sunt atque stabilita, unum existit capitulum de una operatione Christi magni Dei et Salvatoris nostri. Nu, tako nastavi lukavi patriarha, častni Sofronij se uzprotivi tomu, i dodje k meni u Carigrad, hoteć me skloniti, da bi se izraz onaj „jedna jedina djelatnost" zabacio. To mi se pako činjaše pretežko, jerbo bi to značilo u jedan mah zahititi sve ono veliko blago, stečeno onolikim trudom i znojem.

Zato mišljah, da je bolje učiniti kraj i konac svakoj prepirci, zabraniv toli izraz jedna djelatnost koli takodjer izraz dvie djelatnosti u Hristu, te naloživ samo izpoviedati, da je jedan ter isti Hristos djelovao toli na božansku koli na čovječansku. I otaj potez iz poslanice hoćemo doslovno navesti, da se tim bolje uvidi perfidna himbenost i otrovna krivovjernost Sergijeva. Nastavlja dakle ovako:

Ad saepe dictum Alexandriae Patriarcham scripsimus, ut, postquam unitatem cum his qui pridem separabantur, Deo auxiliante, composuit, de cetero nullum permitteret unam aut duas proferre operationes in Christo Deo nostro; magis autem (sicut sancta et universalia tradiderunt concilia) unum eundemque Filium unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum, operatum confiteri tam divina quamque humana; et omnem Deo convenientem et homine dignam ex uno eodemque incarnato Deo Verbo indivise procedere .... eo quod unius quidem operationis vox, quamquam a quibusdam sanctis dicta est patribus, tamen peregrina videatur, et perturbare aures quorumdam, suspicantium ad peremtionem hoc proferri inconfuse atque secundum subsistentiam unitarum in Christo Deo nostro duarum naturarum, quod non est unquam, neque fiat: similiter autem et duarum operationum dictio multos scandalizet; utpote a nullo sanctorum et probabilium Ecclesiae institutorum edita; insuper et consequens ei sit praedicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes, tamquam Deo quidem salutarem volente adimpleri passionem, humanitate vero ejus obsistente ejus voluntati et resistente, et perinde duo contraria volentes introducantur; quod impium est. (Collect. Conc. Mansi; Flor. 1765, vol. XI., col. 530 seq.).

Zaključuje poslanicu proseć privolu i potvrdu od svete stolice.

Sergij dakle, kako istina hoće, bijaše u srcu i duši svojoj posvema protivan nauku katoličkomu o dvijuh djelatnostih i voljah u Hristu, i zato nastojaše po svaki način zapriečiti odluku sv. stolice, za koju nije mogao inače misliti, nego da bude proti novoj hereziji. U tu svrhu izmudri više razlogov: novost ote formule dvie djelatnosti, o kojoj po njegovu mnienju neima ni traga ni glasa u crkvenih spomenikov; dočim su izraz jedna djelatnost upotrebljavali za stalno sveti otci, premda nijednoga ne imenuje. K tomu spomenu njekoje težkoće, protežuće se na nutrnjost same stvari, ali ipak samo kano prigovore, na koje nebi znao, kako bi se moglo odgovoriti: na primjer, ako u Hristu dvie volje uztvrdimo, onda se čini, kano da bi odatle nuždno sliedilo, da su u Hristu dvie sebi protivne volje, božanska, koja je muku hotjela, i čovječanska, koja se tomu protivila: što bi bilo, kako primjeti, sasvim opako. Nu dokaz jošte puno pretežniji, da papu na svoju stranu predobi, bijaše spas tolike množine ljudstva, koje se bješe odreklo herezije Eutychianske, pod tim jedino uvjetom, da bi se u Hristu naviešćala samo jedna djelatnost. Može li se to postići (ovo bijaše barem sensus implicitus njegova umovanja), onda se ja drage volje odričem izraza jedna djelatnost; nu naložiti ter obvezati ih (kako hoće zanešenjaci, danas bi Iveković rekao skutonoše isusovački), da izpoviedaju novu dogmu o dvijuh djelatnostih i voljah, to bi značilo zatvoriti im u lice spasovna vrata katoličke crkve.

Digitized by Google

Papa Honorij pade u mrežu, nastavljenu tolikom himbenošću; ali ne ipak u toliko, da bude učestnikom one herezije. Mi smo jurve njegove poslanice pretresli, a i sada ćemo nješto u kratko. Dvie stvari proviruju iz ovih poslanic posve jasno od glave do konca: prva, točno nastojanje izložiti nauk katolički glede jedinstva osobe i dvojstva narav u Hristu, razloživ naročito posljedicu, da je u njega jedna vrst djelatnostij spadajućih na naravu božansku, a druga vrst djelatnostij protežućih se na naravu čovječansku, jedne prama drugim, razne, nepomiešane, razlučene: u čem izpravlja pogrieške i dvoličnosti Sergijeve. Druga stvar, nastojanje isto tako točno izbjegavati na sve moguće načine izraze o jednoj ili o dvijuh djelatnostih, kano nenuždne za izražaj nauka katoličkoga, a vrstne dati povoda raznim smutnjam i bludnjam; u čem se približi ter ulovi u himbenu zamku one perfidne Sergijeve srednje staze, da zabrani porabu jednoga i drugoga izraza, jedne i druge formule.

Otaj korak bijaše bez dvojbe krivnja pape Honorija, ne velimo pred Bogom i u sviesti svojoj, jerbo držimo (ako samo g. Ivekovič dozvoli), da je iz dobre i čiste namjere radio; ali svakako pred licem crkve. Izraz dvie djelatnosti prije nove herezije nebijaše za stalno nuždan: nu pošto se je krivovjerstvo stalo širiti, nastade onaj izraz ne samo sgodan, nego upravo nuždan, da hereziju s korenom izčupa ter uništi. To se nedade izpričati, što bi se bio katolički dogma mogao izpoviedati drugimi sličnimi ili istovjetnimi izrazi: nepropisati bo ovaj izraz dvie djelatnosti, koji bijaše najsgodniji, najspretniji i najtočniji, nego ga pače zabraniti pod ništetnimi izlikami, to je značilo podpomagati neizravno i zakrilivati stranku heretičnu, i biti joj na ruku. A ništetna bijaše izlika u istinu dokaz onaj najjači, kojim se Sergij poslužio, samo da predobi Honorija na svoju ruku: gubitak na ime i propast tolike množine obraćenikov, koji da su imali poprimiti nov izraz dvie djelatnosti, bili bi se svikolici povratili k staroj hereziji. Jerbo nije nipošto po crkvu dobitak, ako se tkogod obrati, uloživ za svoju vjeru kakvu iznimku. Tim bo takovi očivestno dokazuju, da nevjeruju u nepogrešljivost crkvinu; a bez ove vjere njihov obratak nije ino van izmišljena krinka. Poviest ovu istinu nepobitno zasvjedočuje. Izmišljeni obraćenici Cyrovi i Sergijevi, ostajući u istinu oni isti Eutychianci, koji bijahu, mogoše liepo pod izlikom katolicizma sijati i širiti monothelistvo; nasuprot velika množina iskrenih doduše katolikov, ali odviše težećih za novošću, nebuduć nimalo štićena od glave crkvine, dade se najlakše zaplesti u mreže novotarske.

To bijaše prava, to jedina krivnja i grieška Honorijeva. Nu presv. pisac, čiju knjižicu razsudjujemo, nezadovoljuje se nipošto time: on hoće, da je Honorij naučao formalno hereziju, i to da ju je naučao ex cathedra, iz učiteljske Petrove stolice. Posluhnimo vjerno njegovo umovanje. Honorij, veli presv. pisac, hvali prilagodljivost, uz koju je Sergij prionuo, zabraniv porabu toli izraza jedna djelatnost, koli izraz dvie djelatnosti, izmedju inih razlogov, jerbo je Hristos radio raznovrstno: *ἐνέργησε πολυτρόπως:* na primjer, sad je jeo, — pio, — spavao, — naučao, — bolestnike izliečio, itd. Odakle ovako umuje: „Honorij je dakle *ἐνεργείαν* iliti način djelatnosti u sebi pomeo sa pojedinimi pojavi njezinimi“: i to bi bila njegova glavna pogreška.

Nu neka nam oprosti presv. pisac: dvoličnost nebijaše nipošto kod Honorija, nego je baš kod njega. Honorij prije svega tumači posve točno i razgovjetno katolički dogma o dvijuh naravah u Hristu, božanskoj i čovječanskoj, obstojećih u jednoj jedinoj osobi božanskoj. Onda iz ovoga načela iliti principa istom izvadja jednakom točnošću i razgovjetnošću, da je specifičan način djelatnostij jedne narave razan, razlučen, nepretvorben sa specifičnim načinom druge narave. Što temeljito dokazuje bolju i mukom, kojoj božanska narava bijaše posve tudja. Čujmo Honorijeve rieči, koje su tako jasne, da ne trebaju nikakova tumača.

Enimvero duce Deo perveniemus usque ad mensuram rectae fidei, quam Apostoli veritatis scripturarum sanctarum funiculo extenderunt, confitentes Dominum Jesum Christum mediatorem Dei et hominum, operatum divina media humanitate Verbo Dei naturaliter unita, eundemque operatum humana ineffabiliter atque singulariter assumpta carne, discrete inconfuse atque inconvertibiliter plena divinitate; et qui coruscavit in carne plena divinis miraculis, ipse est et carneus effectus plene Deus et homo, passiones et opprobria patitur unus mediator Dei et hominum in utrisque naturis . . . . ut nimirum, stupenda mente mirabiliter manentibus utrarumqus naturarum differentiis, cognoscatur uniri. (Vol. cit. col. 538).

Nakon ove sjajne izpovjesti nauka katoličkoga *) dodje Honorij na pitanje o porabi izraza jedna djelatnost ili dvie djelatnosti u Hristu. Na što odgovara Honorij, da ondje, gdje se zadrži prava vjera, prepirka ob izrazu i rieči imade se prepustiti gramatikom: po

*) Ovaj nauk jošte jasnije i krepčije potvrdjuje Honorij u drugoj poslanici na Sergija: Utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus; et divinam quidam quae Dei sunt operantem, et humanam quae carnis sunt exequentem, non divise neque confuse aud convertibiliter, Dei naturam in hominem et humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes. (Vol. cit. col. 579.).

*

Digitized by Google

svaki način i jedan i drugi izraz može se nategnuti na smisao kriv i heretičan. Jerbo, tako veli Honorij, sveto pismo nas neuči nipošto, da je u Hristu samo jedna djelatnost, nego dapače povieda, da je Hristos radio raznovrstno (multiformiter, πολυτρόπως). Dakle gledeć na to bijahu mnogovrstne djelatnosti u Hristu; i zato netreba reći niti da je jedna niti da su dvie djelatnosti. Nadalje, primieti, izraz dvie djelatnosti imade se izbjegavati, jerbo bi malodušni (parvuli) mogli ga tumačiti u smislu nestorijanskom; a isto tako imade se činiti sa izrazom jedna djelatnost, jerbo bi se moglo misliti, da mi izpoviedamo ludo eutychijanstvo.

Ovim naukom izpovieda se naročito ter izrekom, da su u Hristu dva načela iliti dva principa specifična, nepomiešana i razlučena djelatnostij, koje su takodjer nepomiešane i razlučene, to će reći narava božanska i čovječanska. Honorij je dakle izrekom izpoviedao, da djelatnosti u Hristu, promatrane u sebi po načinu svojem specifičnom, niti su više niti manje nego upravo dvie. Ali on je ipak iz rečenih razlogov (koje nismo mi izmudrili, nego ih sam Honorij naveo) hotio izbjeći toli izraz dvie djelatnosti, koli izraz jedna djelatnost. Što dakle da uradi? Označuje krivi smisao i krive nazore, što bi se mogli nasukati ter objesiti i na jedan i na drugi izraz. Najprvo opaža, da bi se rečeni izrazi mogli odnositi na djelatnosti promatrane u Hristu numerično: u kojem smislu služili bi pogrešno i bludno, jerbo djelatnosti u Hristu, promatrane numerično, nebijahu niti jedna niti dvie, nego mnogovrstne. Honorij dakle nije nipošto, kako je presv. pisac dostojao reći, pomeo djelatnosti promatrane i uzete specifično, sa djelatnostmi uzetimi i promatranimi numerično; nego samo veli, da one izraze može tko razumieti u smislu numeričnom: koja hypothesa (što će nesamo dr. Hefele već isti Iveković uvidjeti) bijaše u onoj žestini prepirak za stalno moguća i vjerojatna. Gdje je dakle ta njegova pogreška i bludnja, gdje krivovjerstvo? Nastavlja Honorij dalje, da bi izraz dvie djelatnosti mogao sblazniti malodašne (parvulos), pod izlikom kano da bi se time povladjivalo nestorijanstvo, po komc bijahu u Hristu dvie osobe, kojima se pripisivahu djelatnosti specifično razne. Tim očivestno istim činom, kojim zabacuje izraz, potvrdjuje nauk, dočim ga zabacuje jedino u smislu nestorijanskom, čega bi se mogli onim izrazom bojati ljudi kratke pameti. Zabacuje istimice izraz jedna djelatnost, ali ne sbog sablazni malodušnikov, nego upravo jerbo bi se time dalo povoda misliti kano da se povladjuje absurdno eutichijanstvo: Ne .... si unam operationem Domini nostri Jesu Christi fatendam esse censuerimus, stultam Eutychianistarum attonitis auribus sententiam fateri putemur. Kada dakle razpravlja o nauku, Honorij nešara nipošto, ni nedvoliči; kada pako govori ob izrazih, koje mišljaše izključiti, niti onda Honorij nedvoliči, nego samo dokazuje dvoličan smisao, na koji se po njegovu sudu oni izrazi mogoše nategnuti.

II.

I zaisto, to bijaše dr. Hefeletu njekoč tako jasno i tako nepobitno, da je ovako napisao: „Hiermit hatte Honorius die orthodoxe Lehre ausgesprochen, und es wäre völlig unrecht, ihn der Häresie zu bezüchtigen. Conciliengeschte von Dr. Hefele; 3. Band (1858) pag. 147. Nu ovako je govorio dr. Hefele njekoč (čudnovato je svakako, da se g. Iveković, koji tako dugo na znanstvenom polju Hefeletu posljeduje i same izvornike čita, nije uza svu svoju marljivost i vještinu na to jošte namjerio: revera unum aufertur in nonum!); sada pako u prkos tomu tvrdi presv. pisac, da Honorij naročito pripoznaje samo jednu volju u Hristu. Unam voluntatem (rieči su Honorijeve) fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura non culpa. Odakle Hefele ovako umuje: Honorij bi iz načela si postavljena, da Hristos nije uzeo naravu čovječansku griehom izkvarenu, nego onu, kakova bijaše prije prvoga grieha, imao bio izvesti, da u Hristu nebijaše putena i na grieh sklona, nego samo dobra volja čovječanska, slažuća se u svem s voljom božanskom, i zato bijahu zbilja dvie volje: božanska na ime i čovječanska ter ova dobra. Nu on pomieša ove dvie volje, misleć da se u Hrista volja čovječanska dobra kanoti slažuća se u svem s voljom božanskom u nju pretvorila i stopila; i zato ga reče: „Unde unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi.“

Ali ovaj zakoniti posljedak, što ga presv. pisac Honoriju prišapćuje, očivestno se sadržava u prednjacih iliti praemissah, postavljenih od istoga Honorija, koji s toga mišljaše, da ga niti netreba izreći. Nasuprot pako onaj, što ga on izvodi iz Honorijevih riečih, bezuvjetno se protivi rečenim prednjakom i čitavomu nizu i savezu Honorijeva govora. Čujmo samo malko. Honorij bješe izpovjedio, kako to u njegovu tekstu vidjesmo, dvie narave u jedinstvu božanske osobe Hristove; bješe izpovjedio takodjer djelatnosti vlastite ovima dvima naravama, nepomiešane i razlučene; bješe pridodao, da nesamo dvie narave, nego i njihove razlikosti bjehu ostale nedirnute, mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis, kako reče u prvoj poslanici, i naturarum differentias integras confitentes, kako uztvrdi u drugoj poslanici. Kada dakle on veli, da Hristos uze narav čovječansku, ali prostu od grieha, ako izključuje od nje grieh, a to uključuje zato svakolika svojstva, kojano su bitna naravi našoj, tako da se bez njih narava ni pomisliti neda, dosliedno dakle uključuje volju kano najbitnije svojstvo narave naše. Ili može li tko na svietu reći: Ovo biće je uzelo naravu čovječansku, koja medjutim neima volje čovječanske? Ta za boga miloga, narava čovječanska se neda ni pomisliti bez volje čovječanske. Ako dakle velim: Ovo biće je uzelo naravu čovječansku, time već očivestno uključujem i volju čovječansku. Barem to uvidja jurve svaki gimnazijalac. — Ovo ako dopustimo (a to valjda neće niti isti g. Iveković zaniekati) onda se posljedak, što ga presv. pisac izvodi iz Honorijevih riečij, posvema i bezuvjetno protivi svimkolikim prednjakom i praemisam. Jer uzmimo, da je zbilja Honorij rekao: volja čovječanske narave u Hristu pretvorila se fizično i stopila u volju božansku, onda je već odzvonilo čitavomu njegovu prediducemu govoru, kojim bješe uglavio, da su dvie narave u jedinstvu osobe božanske ostale sa svojimi razlikostmi nedirnute: mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis, i naturaram differentias integras confitentes. Ali Honorij naročito veli: U Hrista se ima izpovjedati samo jedna volja. Istina je živa; ali on to veli glede narave čovječanske, odgovarajuć na himbenu težkoću i perfidnu zadjevicu Sergijevu. Otaj zlikovac, izpovjediv barem prividno dogma

Digitized by Google

katolički o dvajuh raznih i razlučenih principih, božanskom i čovječanskom, djelujućih u Hristu, sklepljе na način težkoće lukav dokaz, što mu ga pruži borba, kojom bi se imale dvie sebi protivne volje u Hristu neprestance boriti. Honorij neopazi Sergijeve himbenosti, već on uze u zbiljnosti smiešnu težkoću. Predpoloživ dakle izpovjest, što ju bješe Sergij o nauku katoličkom dao, misljaše jedino ono protumačiti i razriešiti, na čem se rečena težkoća temeljila. Otaj temelj pako bijaše borba, koju mi ćutimo u sebi, kano da imamo dvie razne sebi protivne volje, jedna dobra, a druga protiveći se volji božanskoj. Ota borba, reče naš bonus Honorius, in quo dolus non erat, nebijaše u Hristu, jer ona polieže od iztočnoga grieha, što ga Hristos ne uze na sebe. U Hristu dosliedno nebijahu dvie volje, što ih mi u sebi ćutimo, dobra i zločesta iliti griešna, nego samo dobra, slažuća se u svem sa voljom božanskom. Unde, reče Honorij, et unam voluntatem confitemur Domini nostri Jesu Christi; dodav razlog, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura non culpa. Jedinstvo dakle, što ga Honorij dopušta, je upravo, koje riešava težkoću Sergijevu, uzetu od borbe izmedju volje božanske i čovječanske, što se protumači i rieši onom istinom, da je Hristos uzeo naravu čovječansku neizkvarenu griehom. Nu ovo jedinstvo je na prosto jedinstvo moralno, tako glede volje čovječanske u sebi, koja neimadjaše nagnuća protivna, kako glede volje čovječanske sa božanskom, s kojom bješe najuže spojena. Ob ovoj dakle jedino mišljaše govoriti Honorij. I njegovo umovanje je najsložnije, a posljedak, što ga izvede, upravo je onaj, koji je morao izvesti. Honorij dakle tako Sergiju odgovara: Na toliko su u nas dvie volje, jedna dobra a druga zločesta i griešna, o kojoj vi u svojoj poslanici govorite, u koliko je u nas narava izkvarena. Nu u Hristu se nenahodi narava čovječanska izkvarena, dakle u naravi čovječanskoj Hristovoj nemoramo niti nemožemo pripoznati dvie volje, nego jednu volju. Ovo je Honorijev odgovor na Sergijevu težkoću. I time se takodjer uništuje druga zadjevica, kojom presv. pisac u drugoj glavi podkrepljuje težkoću, ovako govoreć: „Honorij mišljaše, da Hristos, kada reče, neka ne bude moja, nego tvoja volja, nije govorio u smislu običnom, kako rieči glase, nego ih protegnuo na nas, da nepredpostavimo našu volju volji božanskoj. Što nebi mogao nikako reći, da je u Hristu osim volje božanske bio pripoznao takodjer i volju čovječansku dobru“. Nu tomu predpostavku kano ni tim riečim neima ni traga ni glasa u govoru i smislu Honorijevu, te se je upravo čuditi, kako je presv. pisac mogao to izmudriti i Honoriju prišiti. Što je nuždno za odgovor na Sergijevu težkoću, to je baš izključiti od volje Hristove upornost griešnu, o kojoj Sergij govoraše, a ne pako na prosto upornost naravsku, koja nebi bila niti griešna, niti bi polazila od narave izkvarene. Pojam dakle, što ga pisac narivava Honoriju, ne nahodi se niti izrično niti skrovno u njegovu dokazu. Ovu tvrdnju, koja posve naravski iz Honorijeva teksta teče, zasvjedočuju najočivestnije suvremenici, zmožniji nad svaku iznimku. Prvi je Ivan opat, tajnik Honorijev, koji je upravo pisao poslanicu Sergiju. Ovaj tajnik dakle začuv nakon smrti Honorijeve, da se njegovoj poslanici podmiče monothelitstvo, prosvjedova proti tomu u svojem listu na cara Konstantina, da niti Honorij niti on nemišljahu govoriti o čem drugom na onom mjestu, nego jedino o volji čovječanskoj u Hristu: Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus et humanitis, sed humanitatis solius. Nu presv. pisac nevjeruje, da bi tajnik ovo rekao: Assertio haec, ut candide loquar, nequaquam vera est. A ipak Pyrrho, posliednik Sergijev, a monothelista još odurniji od njega, začuv sv. Maxima, koji je to za Ivana jošte živa tvrdio, osvjedoči se o tom, izpoviedajuć, da se je njegov predšastnik glede Honorijeve misli kruto prevario, nepomisliv, da je Honorijeva poslanica samo odgovor na Sergijevu perfidnost. Simplicius antecessor meus hoc accepit, in vocem intentus (Mansi, vol. X., col. 739. 742.) Drugo svjedočtvo, jošte zmožnije, je Ivana IV., Honorijeva posliednika nakon kratkoga papovanja Severinova. Papa dakle Ivan IV. začuv kako se je u iztoku krivovjerstvo razgranilo, pod izlikom takodjer ugleda Honorijeva, napisa pismo caru Konstantinu, jedno da obrani dogma katolički, a drugo da obrazloži, kako se krivo tumače rieči njegova predšastnika Honorija: gdje uvjerava, da mu je nada sve do istine stalo: Ut vestra benignitas causam totam rei discere possit, SUBTILISSIMA VERITATE, quae ante brevem temporis intercapedinem gesta sunt, enarrabo. Zatim izlaže dvojbu Sergijevu o dvijuh sebi protivnih voljah, koje bi se po mnienju njekolicine imale nuždno u Hristu izpoviedati; te protumačiv odgovor Honorijev na Sergijevu dvojbu, zaključuje ovako: Secundum igitur hunc modum jam dictus decessor noster praenominato Sergio patriarchae percontanti scripsisse dignoscitur, quia in Salvatore nostro duae voluntates contrariae, id est, in membris ipsius, penitus non consistunt; quoniam nihil vitii traxit ex praevaricatione primi hominis (Vol. cit. col. 683 - 84.) Ovdje imademo dakle jednoga papu, koji po svojoj sviesti i službi velepastirskoj razlaže glavaru države jednu točku nauka, sadržavajuću se u poslanici, što ju krivo tumačiše: veli da to on čini subtilissima veritate, to će reći, svom mogućom pomnjom iztražuje istinu, da ju vjerno očituje: imadjaše sva sredstva takodjer izvanjska glede poslanice Honorijeve, da joj dodje do pravoga smisla, jer ona bijaše jošte posve nov spomenik, i mnogi mogoše jošte posvjedočiti pravu ter istinitu namjeru i nakanu Honorijevu, napokon ovdje se gledalo i nastojalo protumačiti auktoritativno jedan spis, da se odluči ter ustanovi, jeda li je sadržavao u sebi smisao krivovjerski, ili pako katolički; radilo se naime de facto dogmatico. Ako dakle sve ove prilike ujedno uzmemo, onda se nemožemo oteti najvećoj moralnoj izvjestnosti, da je papa Ivan IV. poslanicu Honorijevu istinito tumačio. Medjutim uprkos svemu tomu presv. pisac se neustručava kazati, da nije istinito, nequaquam vera est. Koliko je vriednosti ota tvrdnja i jeda li je snosljiva pred sviešću, to rado prepuštamo na razsudbu mudrijim, nu da je pred sudom svake kritike ništetna, to možemo za stalno i mi bez Ivekovićeve dozvole uztvrditi. — Iz dosada rečenoga ruši se po sebi glavni temelj drugoga Hefeletova zahtjeva, da je Honorij ex cathedra naučao krivovjvrstvo. Honorij, veli on, zabaci pravovjerni tehnični izraz *δύο ἐνέργειαι* dvie djelatnosti, a istinitim proglasi specifično krivovjerski izraz *ἓν θέλημα* jedna djelatnost, te propisa da se vjeruje kano dogma katolički jedna i druga bludnja“. Nu ako je izraz dvie djelatnosti najspretniji i najsgodniji, da se izreče dogma katolički, to bi ipak bilo strahovito čudno, da se dogma katolički bez ovoga izraza nebi mogao nikakovim drugim istovjetnim načinom izreći. Ta ako je ovaj izraz tako nuždan, tako specifičan, tako tehničan, da zabaciti ga značilo bi zabaciti dogma katolički, kako bi se onda bio mogao prilagoditi i privoljiti sveti Sofronij, da bude

Digitized by Google

odustao od njegove porabe, ako samo protivnici odustanu od svoje porabe jedna djelatnost?

Ili imade li na svietu istina kakova, koja bi se samo jednim jedinim izrazom mogla izreći? To rado ostavljamo mudroliji Ivekovićevoj. Medjutim mi smo vidjeli, u kojem smislu je Honorij rekao, da je u Hristu samo jedna volja, volja naime dobra, slažuća se u svem sa voljom božanskom. Protivi se dakle posvema istini posljedak Hefeletov, da je Honorij ex cathedra naučao dvovrstnu bludnju. Ovdje jošte izpoviedamo, što nam se na veliko čudo daje, da baš oni ljudi, koji drže za nemoguće, saznati ter odlučiti, kada je koji spomenik papinski ex cathedra: ovdje, gdje se radi o poslanicah Honorijevih, riešavaju stvar u smislu jestnom lahkoćom čudnovatom i smiešnom; recimo dakle i mi glede toga svoju opazku, koja će svaku težkoću povoljno riešiti. Uzmimo malko, da su rečene dvie Honorijeve poslanice izrečene bezdvojbeno ex cathedra ugledom učiteljskom: da možemo odavle pravo ter istinito zaključiti: Honorij je naučao bludnju ex cathedra, imali bismo najprvo nepobitno dokazati, da se u ovih poslanicah Honorijevih označuje i definira tako jasno i očivestno nauk krivovjerni, propisujuć ga za članak vjerski, da mu smisao nemože biti podnipošto dvojben. To se samo po sebi razumieva; jer ako je u kojoj definiciji, bud istoga sveobćega sabora, ovaj ili onaj nauk izrečen izrazom dvojbenim: takova definicija glede onoga smisla, o kojem se dvoji (i to razložno dvoji, na što rado g. Ivković zaboravi) nemože biti predmetom vjerskim (objectum fidei esse non potest), dosliedno definicija nije dogmatična. Nu glede poslanic Honorijevih nahodimo stranku svakako malenu bogoslovac, koja u njih nazire monothelitstvo; dočim stranka mnogo i mnogo veća izpovjeda i tvrdi istinu upravo protivnu: ako bi dakle i zbilja manja stranka imala pravo, jošte nebi mogla po zakonu logike zahtievati i tvrditi, da se u njih sadržava definicija dogmatična u pravom smislu. I za istinu, što bi kazala ota manja stranka, ako bi stranka puno veća ne samo zadovoljila se tvrditi, da je Honorij izrekao pravi nauk o dvijuh djelatnostih i voljah u Hristu, nego bi jošte stala govoriti, da ga je upravo definirao ex cathedra? Ne bi li se tomu zahtjevu nasmijala? Nu nije li jošte čudnovatije, što manja stranka svom silom hoće pripoznati definiciju dogmatičnu o protivnoj bludnji?

III.

Prelazi presv. pisac na odsudu, što ju izreče VI. sabor proti Honoriju, gdje nastoji dokazati: 1. da si je sabor prisvojio pravo suditi papu govorećega ex cathedra, te da je odsudio odluku vjersku, izdanu takodjer ex cathedra; 2. da odsudu saborom izrečenu primiše ne samo poslanici papinski, koji niti neprosvjedovaše proti nadlieżnosti sabora, niti se u obće nepotužiše proti njemu; nego ju dapače isti papa Lav II. i mnogi njegovi posliednici potvrdiše. Odakle izvodi dva mila i obljubljena posljedka: Rimski pape su pogrešljivi, a sveobći sabor stoji nad papom. Ovdje bismo trebali puno prostora, da razpravimo kritično svekolike povjestničke činjenice, što ih presv. pisac rapidno i to samo polovično navadja, s one naime strane, s koje se čini, da njegovoj zasadi prijaju. Sl. uredničtvo „Kat. lista“ nemože nikako za sada našoj prošnji i želji zadovoljiti, i toliko nam prostora ustupiti, s toga nam se je što bolje možemo stisnuti, odgovarajući na dokaze našega pisca. Dakle sabor VI. prisvojio si je pravo suditi papu u vjerskih stvarih. Istina je živa. Ali:

I. Ovdje se radilo i razpravljalo o papi umrlom, dakle pokojniku, koji dosliedno kano pokojnik nebijaše nad one otce, neimajući više nikakove jurisdikcije u crkvi.

II. Sudio ga istina u stvarih vjerskih, ali nipošto u definicijah dogmatičnih, izdanih ex cathedra. To se očivestno vidi nesamo iz načina, kojim se u poslanicah Honorijevih razpravljalo i riešavalo pitanje, nego takodjer iz činjenice: jerbo nitko za ono vrieme, kako to spomenici povjestnički za stalno svjedoče, nedržaše one poslanice za pravilo vjersko, predloženo od Honorija, bud izravno bud neizravno, čitavoj crkvi, barem u smislu nove herezije.

III. Razprava o stvari Honorijevoj ima se pripisati stranci zazornoj i kivnoj na svetu stolicu, te privrženoj patrijarhi Juraju, koji se istom u osmoj sjednici, i bog bi si ga znao, kako došuljao u krilo crkve katoličke. Otu stranku su štitili carski poslanici i sudci, koji, imajući ugled carski, mogoše prouzročiti, i tom prilikom u istinu prouzročiše pritisak saboru. Uzev sve ovo u obzir nije čudo, što se je sklepala većina izmedju 170 biskupov, od kojih se mnogi istom za kratko bjehu otresli krivovjerstva (a da ni još onda nebijahu bog zna kakov ornamentum Ecclesiae, to najbolje pokazaše nakon malo godin sablaznošću sabora, što ga Talijani Concilio Quinisesto zovu); drugi pako, kako to često biva, mogoše biti predobljeni: i to tim većma, što za sgodnost one odsude vojevahu prividni razlozi, najpače onaj, da je Makarij sa svojimi drugovi ostao u krivovjerstvu tvrdokoran pod izlikom ugleda Honorijeva. Da je pako kod same odsude strast gospodovala i vladala, to se najbolje vidi iz načina, kojim je razprava tekla. Pristalo se na odsudu bez ikakove diskusije; tuj se nije obaziralo na nikakove spomenike, koji za stalno opravdavahu Honorija; tuj se nije gledalo na nikakova svjedočanstva, što njegovu nevinost zasvjedočavahu: svjedočanstva toli u Rimu, koli u Carigradu: dapače strast je na toliko nabrekla, da su Honorija porinuli medju hereziarke, premda u konačnoj odsudi bješe označen kano fautor haeresiae.

IV. Što poslanici papinski nisu reklamirali, imali su sljedeće razloge. S jedne strane poslanici nedobiše nikakova naputka od sv. Agatona za ovakov posve nov i čudnovat čin, a s druge strane se mogoše bojati, da se s njihove opornosti budu pomeli svi poslovi, što glede iztoka bjehu jurve definitivno odlučeni. Medjutim to nipošto ne stoji, da bi poslanici mirna srca bili gledali otu sramotu. Kako opaža Colombier u svojem učenom djelu, od prve sentencije izrečene proti Honoriju u XIII. sjednici 28. ožujka prodjoše četiri mjeseca do nove sjednice, koja se obdržavala 9. kolovoza opeta proti Honoriju. Kroz oto vrieme se nije saboravalo; što se neda inače protumačiti, nego da su papinski poslanici sjednice obustavili, dokle nedobe iz Rima naputka za otaj nenadani slučaj: a četiri mjeseca bijahu za to prilično nuždna. I zbilja 9. kolovoza dodje do sjednice proti Honoriju, gdje su nastupili svoju poslaničku službu jošte druga tri nadbiskupa, Tesalonski, Korintski i Gortinski, o kojima sv. Lav u svojoj poslanici na biskupe Španjolske *). Može se dakle po sudu triezne kritike zaključiti, da je sveta stolica zapitana o toj stvari dopustila saboru razpravljati causam Honorii, poslav zato jošte tri poslanika.

*) Colombier dokazuje, da je Agaton umro 10. siečnja 681., a ne 682. godine, koja je viest mogla istom nakon dva mjeseca stignuti u Carigrad. Izpražnjena stolica stavila je poslanike u veliku smutnju, a prijala stranci patrijarhe Juraja.

Digitized by Google

V. Ovaj posljedak, koji se dosele činio samo vjerojatnim dobiva svjedočtvom pape Hadrijana II., što ga protivnici jedino do polovice navadjaju, svoju moralnu stalnost. Hadrijan dakle u svojem odpisu, koji se čitao u osmom saboru, o supremaciji rimskoga pape, koga nitko nemože suditi, spominje Honorija, koji nam pruža protivan primjer. Na što Hadrijan odgovara prvo, da Honorij nebijaše više papom, kada ga sudiše, budući već mrtav; drugo, da se ona obtužba ticaše pitanja herezije (ali nipošto herezije ex cathedra naučane, što jedino mi branimo); treće napokon (što se običaje od protivnikov izpustiti) da su Honorija sudili, dobivši zato dozvolu od apostolske stolice. Evo Hadrijanovih riečij: Quamvis et ibi (in causa nempe Honorii) nec Patriarcharum nec ceterorum antistitum cuipiam de eo quamlibet fas fuerit proferendi sententiam, nisi ejusdem primae Sedis Pontificis praecessisset auctoritas. Toga nebi Hadrijan tako odrešito bio uztvrdio, osobito u sveobćem saboru, da nebi bila stvar stalna ter izvjestna.

VI. Nota haeresiae, što ju otci saborski pricvrljiše Honoriju, nemože se nikako uzeti u formalnom smislu. Zato bo vojuju dokazi i nutrnji i vanjski, da je smisao, što se onoj noti razložno dati može, jedino fautor haeresiae. Medjutim uzmimo, kako protivnici hoće, da je sentencija saborska proti Honoriju izrečena u najstrožem smislu herezije. Što odatle sliedi? Ta barem to svi bogoslovi (osim možda g. Ivekovića) za stalno i tvrdo drže, da saborska sentencija neima nikakove vriednosti nit obveznosti, van kada ter u kojem smislu ju rimski papa potvrdi: i za ovu potvrdu umoliše naročito otci VI. sabora u svojem sinodalnom pismu, podlažući se u svem i svačem misli apostolske stolice. Nu svi znadu (osim možda g. Ivekovića) u kojem smislu je Lav II. odobrio i potvrdio odsudu Honorijevu. On ju odobri i potvrdi jedino u tom smislu i zato, što je Honorij, mjesto da je krivovjerstvo jasnom i brzom odsudom izčupao ter izkorenio, kako to njegova dužnost zahtievaše, svojim nemarom i neopreznošću dopustio, da se razširilo i razgranilo. I zbilja u poslanici na cara, potvrdjujuć saborske odluke, naročito razlikuje „auctores haeresiae“, koje odsudjuje kano takove (a jesu Teodor, Cyr, Sergij, Pirro, Pavao i Petar, od „simplices fautores“ pak upravo Honorija odsudjuje kano takova, koji bijaše „fautor haeresiae“, veleć: necnon et Honorium, qui hanc apostolicam ecclesiam non conatus est doctrina apostolicae traditionis illustrare, sed profana proditione maculari immaculatam permisit. Koju misao je jošte bolje razjasnio u poslanici na biskupe španjolske, gdje veli, da je Honorij bio zato odsudjen, quia flammam haeretici dogmatis, non ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit. Što skoro istimi riečmi ponavlja pišuć španjolskomu kralju *). Istimice napokon glasi odsuda Honorijeva, koju su pape polag knjige „liber diurnus“, primajući vladu ponavljali, u koliko naime falsis haereticorum assertionibus fomentum impendit. Odsuda dakle izrečena od VI. sabora proti Honoriju, bili izrazi kakovi mu dragi, niti može niti smije imati druge vriednosti do jedino one, što ju dobiva izrazom, kojim papa sabor potvrdi. Dakle sabor neodsudi Honorija (polag potvrde papinske, kojom odluka saborska jedino svoju moć i kriepost dobiva) kano krivovjerca, nego jedino kano onoga, koji je svojim nemarom krivovjercem odviše kroz prste gledao. Gdje je dakle u papinskoj potvrdi otaj izraz, kojim se potvrdjuje ter odobrava, da je Honorij u pravom i strogom smislu krivovjerac, ili čak da je Honorij ex cathedra naučao krivovjerstvo i zbog toga odsudjen? — Mi smo vikli saborske izraze i odluke jedino u toliko cieniti u koliko ih izrazi papinski odobravaju i potvrdjuju, a bez papinske potvrde držimo svaku saborsku odluku za ništetnu, t. j. bez svake obveznosti ciene i vriednosti; s toga rekosmo, a i sada velimo, da sabor VI. nije odsudio Honorija kano krivovjerca (jerbo papa nije u tom smislu odsude odobrio i potvrdio, bilo to sada g. Ivekoviću krivo kako mu drago), da ga je naročito razlikovao od Sergija i ostalih monotheličan (jerbo ga je papa, potvrdjujuć saborsku odsudu na veliku možda Ivekovićevu žalost razlikovao). Odatle svatko prosudi, što vriedi onolik broj „haereticus“ i „anathema“, što ga je g. Ivković onako dugo iz svojih širokih rukavov proti Honoriju sine ullo criterio sasuo?

*) Immaculatam apostolicae traditionis regulam, quam a praedecessoribus suis accepit, maculari consensit (a ne docendo, definiendo maculavit, kako bi g. Ivković rado).

IV.

Napokon dolazi presv. pisac obarat i u Baronija i Bellarmina ono, što nespada izravno na Honorija, dočim ob onom, što se Honorija tiče, posvema šuti. Mi to zato velimo, jer u onih dokazih, što ih presv. pisac spominje, Baronij i Bellarmin neuzeše braniti Honorija nego VI. sveobći sabor. Nu ima vendar dr. Hefele dva dokaza, koji se Honorija izravno tiču, i to je prvi svjedočtvo Ivana, Honorijeva tajnika, ter Ivana pape, o kojima on veli, da se na njihovo svjedočtvo i obranu glede Honorija niti u istom Rimu nije nitko osvrtao, osim možda sv. Maxima. Koliko je istine u toj tvrdnji, to najbolje vidimo iz svjedočtva sv. Maxima, koji veli, da se je obrana i tumačenje Honorijevih poslanic po Ivanu tajniku obćenito u onih 40 godinah pred saborom VI. pripoznavalo *). Drugi je dokaz iz poslanic sv. Agatona. U tih poslanicah, što ih prihvati i prisvoji VI. sabor, sadržava se nauk o neprevarljivosti rimskih pap u obće; odakle branioci Honorijevi izvadjaju, da bi si VI. sabor kruto protuslovio, ako bi Honorija bio odsudio zbog krivovjerstva, predložena tobože ex cathedra. Presv. pisac navadja njekoliko redak iz prve Agatonove poslanice, na kojoj se onaj dokaz osniva; evo otih redak: Cujus (Petri) annitente praesidio haec apostolica ejus ecclesia (romana) nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est. .... Haec est enim verae fidei regula (dyothelismus nimirum) quam et in prosperis et in adversis tenuit ac defendit haec spiritualis mater (romana nempe ecclesia), quae per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicae traditionis nunquam errasse probabitur, nec haereticis pravitatibus depravata succubuit etc. — Zaporke, točkice itd. stavio je presv. pisac. On medjutim opaža u obće, da je ova Agatonova tvrdnja samo činjenica povjestnička pravovjerstva, sačuvana sve do onda u crkvi rimskoj pod zaštitom apostola Petra. Zatim veli: I. Da se može dopustiti nepogrešljivost rimske crkve, pak ipak se nemora zato tvrditi osobna nepogrešljivost pape; dosliedno da mogu obstojati ove dvie tvrdnje: da je Honorij propisao krivovjerski nauk monotelitstva, i da crkva rimska nebješe nikada oljažena bludnjom monotelitstva. II. Da je isti Agaton obarao nauk Honorijev. III. Da otci VI. sabora nisu nikako prisvojili nit odobrili čitave

*) S. Max. in tomo dogmatico ad Marinum. Apud Migu. Patr. graec. t. XCVI. col. 43. i 46.

Digitized by Google

Agatonove poslanice, nego samo nješto iz nje. Odgovoriti ćemo na to, što se na kraće dade. Prvo veli presv. pisac, da Agaton izlaže samo na prosto factum orthodoxiae, sačuvane neoskvrnuto u crkvi. Nu nije istina, da je to samo na prosto factum, što ga sv. Agaton izlaže: nego je to factum conjunctum cum jure; to će reći nepogrešljivost njezina. To se na prvi mah vidi iz onoga, što je presv. pisac iz Agatonove poslanice u svojem navodu izpustio i svojimi točkicami zabašurio. Qui (Petrus), stoji u poslanici Agatonovoj, spirituales oves Ecclesiae ab ipso Redemptore omnium terna commendatione pascendas suscepit. Ovimi riečmi (što će valjda i g. Iveković uvidjeti) spominje se služba, dana ter izručena Petru, pasti stado Hristovo. Sada sliede rieči od pisca navedene: Cujus (Petri) annitente praesidio haec apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est. Dakle factum orthodoxiae rimske crkve je posljedica službe, izručene Petru, pasti stado Hristovo. I zato sliedi tekst (zabašuren točkicami): Cujus (Petri) auctoritatem, utpote apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi Ecclesia, et universales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutae sunt. Ovdje se veli, da je ugled rimske crkve istovjetan sa ugledom glavara apoštolskoga; ovaj princip se navadja za razlog, zašto je čitava crkva Hristova uvjeke posljedovala njezinu nauku. Dakle pravovjerstvo rimske crkve nije naznačeno kano nudum factum possibile ad verificandum, što se u istinu obistinjuje u drugih crkvah; nego je factum, koji se temelji na istovjetnosti njezina ugleda sa ugledom glavara apostolskoga, i što dokazuje dosliedno u njoj preimućtvo nepogrešljivosti, a u čitavoj crkvi dužnost posljedovati joj. Predjimo sada na težkoće. Prije svega pisac veli, da se može dopustiti nepogrešljivost rimske crkve, a ipak se zato nemora pripoznati ova ista nepogrešljivost rimskomu papi. Protuslovje je ovdje očivestno, ako je rieč o papi govorećem ex cathedra. On bo u tom slučaju govori u ime rimske crkve, to će reći kano glava njezina i jedini subjekt njezina ugleda: te s toga bludnja, što bi ju on izrekao, ovako govoreć, bila bi bludnja izrečena od rimske crkve. Dakle rimska crkva bi pogriešila; pak uzmimo da samo jedan put, pošto se nepogrešljivost sastoji u nemogućnosti zablude, time bi se već pokazalo, da nije nepogrešljiva. Nu ostavimo pitanje u sebi, stalno je svakako, da Agaton nije shvatio stvari u smislu presv. pisca. Jerbo kako on iz službe, dane Petru, pasti ovce Hristove, izvodi činjenicu stalnosti rimske crkve u pravoj vjeri, tako izvodi iz istoga principa factum fidelitatis rimskih pap u obće, naučati pravu vjeru. Dosliedno kano što mu je onaj princip poslužio dokazati nesamo factum nego takodjer i jus inerrantiae, iliti nepogrešljivosti rimske crkve; tako mu isti princip služi za dokaz jedne i druge stvari kod rimskih pap u obće. Evo riečij Agatonovih, kako sliede neposredno iza piščeva itd. Sed ut ab exordio fidei christianae (romana Ecclesia) percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata fine tenus permanet, secundum ipsius Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris evangeliis fatus est: Petre, Petre, inquiens, ecce Satan expetivit ut cribraret vos (sliedi tekst sv. Luke). Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui FIDEM PETRI NON DEFECTURAM PROMISIT, confirmare eos fratres suos admonuit, quod APOSTOLICOS PONTIFICES, meae exiguitatis decessores, confidenter fecisse SEMPER cunctis est cognitum. — Zatim veli pisac, da je Agaton obarao Honorija, te mu nauk implicite odsudio. Koliko je opet u toj tvrdnji istine, najbolje se možemo osvjedočiti iz riečij Agatonovih. Evo kako sliede iza onoga itd., čega presv. pisac nije hotio čitati. Unde et apostolicae memoriae meae parvitatis praedecessores, dominicis doctrinis instructi, ex quo novitatem haereticam in Christi immaculatam Ecclesiam Constantinopolitanae ecclesiae presules introducere conabantur, NUNQUAM neglexerunt eos hortari atque obsecrando commonere, ut a pravi dogmatis haeretico errore, SALTEM TACENDO desisterent. Jedini pako papa, o kom je Agaton mogao reći, da je nastojao oprieti se novoj hereziji carigradskih patrijarh, opominjuć ih na šutnju bješe bez dvojbe Honorij; buduć da su svi njegovi posljednici izravno odsudili onu hereziju. Sv. Agaton dakle nesamo da nije obarao poslanice Honorijeve, kano oljažene bludnjom monotelitstva, nego ih dapače stavlja medju one poslanice, kojimi su pape nastojali hereziju izkoreniti, premda to Honorij bješe samo neizravno učinio, zanemariv izravnom odlukom učiniti hereziji kraj i konac. U kratko dakle sv. Agaton pripoznaje neprestano pravovjerstvo rimske crkve isto tako, kano što i sveudiljno pravovjerstvo rimskih pap, uključujuć naročito Honorija; jedno i drugo pako pripoznaje nesamo kano činjenicu na prosto, nego kano činjenicu osnovanu na božanskom preimućtvu postojanosti u pravoj vjeri, danom rimskim papam, dosliedno rimskoj crkvi u osobi Petrovoj. Uprkos svemu tomu veli presv. pisac, da rieči Agatonove neimadu nikakove vriednosti, buduć da sabor nije prihvatio nit odobrio čitave njegove poslanice. Ovdje nebismo znali, veća li je smielost ili absurdnost (neka nam oprosti presv. pisac!) ote njegove izreke. Ona je smiela; jerbo rieč jednoga pape izrečena ter upravljena tolikom svečanošću na sveobći sabor u stvari vjerskoj, ako se i nebi znalo pozitivno o privoli sabora, nijedan katolik ju ipak nesmije zabaciti, spadao on školi, kojoj mu drago. Ali je takodjer i absurdno predpostaviti, da je VI. sabor jednu stranu Agatonove poslanice odobrio, a drugu zabacio. Ta ako bi otci VI. sabora jednu stranu Agatonove poslanice zabacili, onda bi mu se morali bili uzprotiviti; nu oni nesamo da mu se nisu u ničem uzprotivili, nego su prihvativši poslanicu, pripoznali u njem ugled istoga sv. Petra. Odakle apologiste Honorijevi logično zaključuju, da Honorij ili nije bio odsudjen od ovoga sabora kano formalni heretik, nego samo kano fautor haeresiae, kako to jurve dokazasmo; ili za stalno nije bio odsudjen zbog herezije naučane ex cathedra, već samo zbog izrazov prijajućih hereziji (što jedino mi tvrdimo): i u tom slučaju bješe odluka saborska, kako rekosmo, upravljena od svete stolice. Zaključujemo i mi, da je sada već vrieme pustiti na miru causam Honorii. Svekolike žice su se jurve nategnule: sve se iztražilo, sve izpitalo, a Honorij ostao čist od svakoga krivovjerstva. Ponavljamo dakle, da je Honorij po nemaru svojem k tomu doprineo, da se heretici razširiše ter uzjoguniše, nu po nemaru nješto propustiti, to kod nas naznači ex cathedra definirati. Toliko smo imali odgovoriti na onu jošte najtrezniju Ivekovićevu točku u njegovoj učenoj razpravi: neka znade g. Iveković, da skutonoše isusovački (kako on dostoji reći) na znanstvene razloge znadu istim načinom odgovarati.

Narodna tiskarna dra. Lj. Gaja u Zagrebu.

Digitized by Google

Broj 31. Tečaj XXI. U Četvrtak, 4. Kolovoza 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Poviedke iz sv. otaca.

(*J. Rieger.*)

II.

Liepa smrt.

Mi smo — na koncu četvrtoga vieka po Isusu — u vječnom gradu, Rimu. Ali pustimo buku, što po gradu buči, te posjetimo radje pobožnu ženu, koja je prije nešto dana ovamo došla sa svojim, već onda po svietu slavljenim sinom. Spremala se na put preko mora onamo, gdje joj mirno počiva vierni muž, da se i po smrti nerazdieli s onim, s kojim je za života dielila i sreću i nesreću. Ali je gospodin dosudio inače. —

Nesnosnu vrućinu izmienio liep, hladan večer. Majka i sin stoje naslonjeni na okno i gledaju upetim okom na krasni vrt pred sobom, koj ih je pojio miomirisnim uzduhom.

Sladki razgovor raspreo se med majkom i sinom. — O sine, poćme majka, liep je vrt ovaj sa cviećem, koje ga tako bujno resi, liepo je nebo sa zviezdami, koje na njem titraju, ali ondje gore, ondje, aj, kako je liepo!

A majka i sin podignuše srce k vrelu vječne istine, da ih orosi rosom milosti te uzmogu razmišljati o stvarih tako svetih.

— Da, majko, nastavi sin, što je poljana cvjetna prema njivi plodnoj, na kojoj hrani Gospodin blaženike svoje hranom angjelskom; što je mjesec liepi ili sunce sjajno prema janjcu, koj svjetlom svojim razsvjetljuje stane nebesnika; što je sva ljepota svieta ovoga prema ljepoti neba?

— O, izvine se majci iz prsiju, niti je kada zamislila glava, niti je kada poželilo srce, što je Gospodin pripravio nam, koji ga ljubimo.

— Ondje, uzme dalje sin, nebudemo gledati boga u stvarih, koje je stvorila njegova rieč; ondje nas nebude angjeo ili arkangjeo učiti, što je naš dragi bog: aj, ondje budemo na njegvu srcu ležati, u njem živjeti, i iz njega sisati svu radost i sladost nebesku. Ne u zrcalu, licem u lice gledati budemo ondje boga velikoga. Koja slast! . .

I umukne sin. Srce mu se u grudiju silno uzrujalo, oči su mu svietile svjetlom nadzemnim. Gospodin mu se spustio u dušu; raširio nad njim krila kano orao, koj uči polietati orliće svoje, i ponesao ga duhom u stane vječne.

A majci je tanka magla preletila čelo — vruća suza oborila joj se iz tamna oka. I podigne srce i oči k nebu: nestalo je magle, osušila se suza.

— Sinko, reče glasom slabim i muklim, sinko, mene ništa više na svietu neveseli. Što ću duže ovdje? . .

„Što sam joj na to odgovorio, ni sám neznam, poviedao je po njezinoj smrti raztuženi sin.

*

Istom se je peti put na nebu u ranoj svježini pokazalo sunce, a majka oblegne težko. Zima ju obhrvala i na rub groba potisnula. Nekoga dana opusti joj duša onemoglo tielo te se ponese k bogu, komu je uvjek vierno služila. Činila se mrtva. Okô nje sve uzvrvilo plačuć i jecajuć. Ali ona skoro otvori oči, gledne na družbu, koja se okô nje sakupila, i zapita sva izvan sebe: „Gdje sam bila djeco?“ I opet zaklopi oči. Sin, premožen žalošću, plakaše ko diete. Za čas gledne majka opet i reče glasom prekinutim: „Ovdje pokopajte majku vašu.“ Sin neimaše rieči. Grozna tuga stisnula mu srce. Netko iz družbe reče bolnim glasom: „Majko, draga majko ne mri ovdje u tudjoj zemlji, gdje te nemožemo položiti pokraj muža tvoga.“ . .

Majka pogleda ga bolno. Njegov ju je govor raztužio. I baci ljubazan pogled na sina te reče

Digitized by Google

glasom, koj u srce prodire: „čuj, što govori. . .“ I okrenuv se k družbi reče: „Položite ovo tielo, kamo hoćete, za to se nebrinite. Jedno, samo jedno vas molim djeco moja, da se kod oltara Gospodinova mene sjećate, gdje god budete.“

Reče i zamukne.

* *

Bolest postajala sve gorja i gorja. Za tri dana ležaše dobra majka mrtva.

Tko da si pomisli tugu, koja je obuzela dušu sina njezina. Suze su mu tekle potokom iz ranjena srca. Ali i njim je skoro presušio izvor Borio se s mukom i žalošću — ali je u boju skoro i podlegao.

„Ah“ — tužio se bogu svomu — „što mi leži tako težko na srcu! Tuga samo da mi neslomi grudi. Tješi me, što me je majka uvjek ljubila, te mi i u zadnjoj bolesti rekla, da sam dobar, da je nikad uvriedio nisam niti tvrdom riečju, niti mrkim pogledom. Ali izgubiti majku presladku, koja je u meni živjela, a ja u njoj, ah, to ciepa srce.“

Tielo se spremilo k pogrebu. Mnogo pobožnih žena i znanaca prikupilo se okô odra umrle, jer ju je sve ljubilo. A sin joj klečaše miran moleć i tješeć druge, kano da sam za majkom ni netuži. Ali njegova je duša naricala k bogu, da joj pošalje utjehe, jer inače boli nepodnese.

Odnesoše truplo na njivu božju, da ondje nekoč ljepše nikne i podje, kad zatrubi truba sudna, na susret Gospodinu.

Sin sliedjaše za liesom blied ko stiena, okom na zemlju uprtim. Niti su mu suze kvasile muževno lice, niti mu je zdvojnost legla na čelo. Ali srce — aj, ondje je tuga skoro premogla muža. —

I spuste truplo u zemlju. Sin uzdahne težko i vrati se miran natrag. Bože, kakove misli križale su se u duši njegovoj! Nikada više, nikada nevidjeti lica onoga, koje je jedino ljubavju k njemu gorilo; nikada više ne ljubiti ruku, koje su se samo za njega mučile. U takovih mislih stupi u sobu majke svoje. Sve je ondje bilo u redu kano prije; sve onako, kako je prije nešto dana majka namjestila sama: odielo, koje je nosila; stolac, na kojem je sjedila; djelo, s kojim se zabavljala. Jedno samo nije mogao naći nigdje: majke svoje.

I povuče se sin u kut, da razmišlja muku svoju. Srce mu se treslo kano more uzvaljano vjetrom, pamet mu zamračila magla neprozirna. Molio se bogu, da ga utješi; ali mu bog utjehe poslao nije. Pošao u liepu prirodu, da mu ona skine sa srca tugu; ali je priroda mrtva. Iznemogao baci se na postelj — i zadriema. Prenuv se ćuti, da mu je srce laglje, i zahvali se bogu, tješitelju žalostnih. I uzme razmišljati prošle dane majke svoje, koja ga je uvjek milovala, uvjek milovala, uvjek njegovala. I otvori mu se srce, a iz njega potekoše potoci suza. Bile su to sladke, utješne suze.

Ali zašto, da ti dalje pripoviedam tugu sinovu? „Tebi se tužim Gospode, napisa poslje sin u knjigu, „tko hoćeš, štij tugu moju, a misli si o meni, što hoćeš. I ako misliš, da sam griešio, što sam plakao za majkom, nesmij se barem majci mojoj, kojoj sam ja zaklopio oči, što je puno godina sa suzami uzdisala k tebi Gospode za me, da umrem griehu i budem živ tebi. Nego ako si, brate, pun ljubavi, moli se za me Isusu, da mi oprosti griehe.“

Kada se sinu srce smirilo i tuga mu uminula, sjeti se rieči majčine: „kod žrtvenika me nezapomente.“ I uze pošiljati k Gospodinu suze, ne suze, koje potiču iz smućena srca; nego suze, koje za milost prose. Znao je sin, da mu je majka živjela uvjek pobožno i sveto, ali je i znao, da mora čovjek ondje gore odgovarati i za svaku izlišnu rieć. I zato baciv se na koljena pred oltar, moljaše se Gospodinu: „Čuj me Gospode i nepovrzi glasa moga radi onoga, koj je visio na križu, da izlieči rane naše, a sada o desni tvojoj za nas se moli. Ja znam, da je majka moja praštala svim, koji su joj skrivili; prosti i ti Gospode njoj, što je za života svoga skrivila tebi. Prosti Gospode, prosti i nesudi polag strogosti službenice tvoje. Daj, da milost nadvlada strogost; jer rieči su tvoje istina, a ti si rekao: „milost budi milostnim.“

„Umiruć nije mislila majka moja na tielo, da joj se bogato opremi ili mašću namaže, niti si je zaželila liep spomenik, niti grob očinji. Nije nas ona prosila za to, nego nas je prosila, da se je sjetimo kod oltara tvoga, komu je ona za života vierno služila znajuć, da se ondje dieli žrtva sveta, kojom je izbrisan dug, koj smo dugovali neprijatelju našemu. Ovoj žrtvi zaručila je majka moja a službenica tvoja dušu svoju vezom ljubavi.

„Daj pokoj njoj i mužu njezinu a ocu mojemu, prije kojega i poslje kojega nije znala nikoga, kojemu je trpljivo služila nastojeć i njega predobiti za te. Gani srce svim, koji to budu štiti, kojim ja služim i srcem i riečju i pismom, da se sjete majke moje i oca mojega, koji su mi dali život, da tako ućuti majka moja obilnije ono za što je mene prosila.“

Ti želiš znati, tko je bio taj dobri sin, a tko ta pobožna majka? Taj sin bio je sveti Augustin, a majka sveta Monika. Sve što sam ti pripoviedao, pripovieda Augustin sam.

Digitized by Google

* * *

Evo ti, sine, primjera, kako da ljubiš majku svoju. Nezaboravi je, čim joj zatisneš oči, nego se za nju moli i poslje smrti, da joj se smiluje strogi sudac. A ti, majko, želiš-li imati takova sina, uzgoj ga u strahu božjem, plači i moli se bogu tako dugo, dok mu Gospodin negane srce i učini ga djetetom po srcu svojem. (Confess. l. IX. c. 10—13.)

Prijašnji školski nadzornici svećenici i sadanji školski nadzornici pučki u Austriji.

(Pisa u „Öst. Volksfr." jedan ravnatelj).

(Konac.)

Na pitanje 2. „Što su radili školski nadzornici prijašnji a što se može očekivati od sadanjih?"

Jur g. 1805. od carske vlade izdani kodeks školski ili tako zvani školski ustav politički veli odmah u §. 1., kojim se neposredno nadziranje pučkih školah povjerilo duhovnomu pastiru mjestnomu, „da je on ne samo za ote sposoban, jer je nauk vjere glavna čest obuke u školi pučkoj, nego i s toga, jer stalež svećenički usljed zvanja svoga služiti ima državi u učiteljstvu, te joj je odprije najvećma i služio." Tim je dakle od vlasti dokazano, da je svećenstvo jur prošloga stoljeća prerevno sudjelovalo oko promicanja školarstva. Ali i poslje nije ono bilo bezposleno. To svjedočanstvo mora da mu dade za cielo svatko, tko bez predsude motri razvoj školarstva u Austriji. I takovo priznanje zaslužna djelovanja školskim je nadzornikom svećenikom udielilo više pedagogičnih listovah, kojih jedan školskim tim vještakom kad su odstupali, na čast dozivaše ovako: „Ona častna gospoda, koja se primakoše koncu svoga službovanja, mogu mirnom dušom odstupiti znajući, da su dužnosti svoje vršila savjestno i vjerno, te uprava i nadzor pučkih školah mirnom dušom mogu predati onim, koji budu za tu službu odabrani." Da je to živa itina, dokazuje dalje nehotice i više novih nadzornikah školskih, kojim se školarstvo pučko, dok je pod upravom bilo svećeničkom, činilo nevaljalo. Za oto imamo pri ruci izvješća novih nadzornikah o pregledbi više školah gradskih i seoskih, te će se rečeno potvrditi.

Tako se je školski nadzornik pučki Pavao Bernhard 23. kolovoza lani pred sabranimi občinskimi učitelji IX. kotara bečkoga izjavio izrikom, „da sudeći rad učiteljah mjerilom u srednjih školah uvedenim, napredak se općenit ukazuje dovoljnim, da je ipak u više razredah napredak veoma pohvalan." (Prilog k br. 27. „Oester. Schulbote" g. 1869.) U drugom se izvješću (po „Volksschule" od god. 1869. str. 521, I.) veli do rieči ovako: „Učitelji bečki u obće su skroz usposobljeni kako i drugdje! — S obstojećimi silami može se napredno poboljšanje pučkih školah zaufano napried pognati." — Osobito je pako znamenita za naše pitanje sjajna pohvalnica, koju je iz Njemačke naručeni reformata pučkoga školarstva austrijskoga dor. Ditttes neupravno udielio strukovnoj upravi školskih nadzornikah svećenikah priznavši vještinu učiteljah. „Imao sam priliku, piše on u svojih priobćivanjih iz Beča, upoznati se s pučkom školom, što je spojena s učiteljištem kod sv. Ane u Beču; u njoj sam našao vrlo vješte učitelje, dobar zapt, metodu prema vremenu, marljivu i dobro izučenu djecu. Takodjer u drugih pučkih i viših školah našao sam sve bolje, nego-li sam se nadao po glasu o školarstvu bečkom, te moram veoma da dvojim, da-li škole u sjevernoj Njemačkoj u svem više ili samo isto toliko uspievaju, koliko istoga reda škole bečke. *) Imenito nisu tude učiteljske sile nipošto tako loše, kako misle oni njemački kandidati i učitelji, koji mniju da će svojimi veoma neznatnimi talenti usrećiti Austriju." Jednako povoljan sud — kako je to nadzornik školski Jos. Hofer u konferenciji učiteljskoj 4. listopada p. g. izvjestio, izreče „neki učitelj iz Strasburga, koj je mal da ne svu Njemačku proputovao i u Beču na više izpitah pribivao, o pučkih školah austrijskih, što su po nepravdi na gori glas došle nego-li to one u istinu zaslužuju." (Vidi „Öster. Schulbote" 1869. br. 30. prilog st. 361.) — Mogli bismo takovih javnih priznanicah o vrstnoći naših školah, što jih izdadoše vještaci, navesti bez broja, spomenut ćemo ipak samo još izvješće jedno o javnom izpitu, koj je bio 16. kolovoza p. g. u zavodu englezkih gospodjicah u Kremsu (dakle nota bene u školi samostanskoj), gdje je napredak (po izvješću „Öster. Schulzeitung" br. 26. st. 206.) probudio općenito udivljenje, te je prisutni školski nadzornik dor. Gjuragj Ulrih jur za izpita dosta imao povoda nekoje učenice pohvaliti, a na koncu rekao do rieči ovako: „Uz takav napredak mogu učiteljicam i učenicam samo da čestitam i radujem se, što danas mogu javno to izreći (Đà i mi se radujemo, što iz vaših ustiuh g. nadzorniče čuti možemo tu za cielo nepristranu pohvalu ozloglašenih školah samostanskih.) Napokon su se, kako je „Allgem. öster. Schulztg." od 10. listop. br. 28. st. 224. javila, takodjer nekoji nadzornici, kojim su kotari seoski povjereni, isto tako pohvalno izjavili o radu i uspjehu učiteljah pučkih.

*) Čudit nam se je samo, kako su učitelji bečki tu pohvalu školah austrijskih bez svakoga protuslovja mogli primiti, pošto su oni sami dvie godine prije toga na prvoj skupštini učiteljskoj ote pučke škole za najgore u svem svietu proglasili te urednika Spitzera s besjedišta protjerali, kada se je usmjelio opaziti, kako ti učitelji sami sebi svjedočbu daju siromaštva, napredak svojih školah tako snizujući. (Vid. stenogr. priobćenja o 1. skupšt. učit. st. 33.)

Digitized by Google

Dočim se je, kako se znade, na svećenike kano školske nadzornike udaralo i psovalo, da su sasma nesposobni za školske poslove, pače da su upravo oni krivi, što tobože pučka škola propada, neimaju gospoda nadzornici novi dosta riečih da rad učiteljah i stanje školah pohvale i povise kako valja. „Nitko razuman pako — da se poslužim riečmi začastnoga kanonika i župnika bečkoga dra. Karla Dvořaka — neće htjeti tvrditi, da je taj sjajni uspjeh u obuci zreo plod posljednjih mjesecih, jer nemože se nikomu u nekoliko nedjeljah uliti k tomu potrebita uvidjavnost i savjestnost. (Vidi „Öster. Volksfreund“ br. 238.) S toga nesmie se tajiti, da se je pod klerikalnom upravom školskom radilo svakako što je god bilo moguće, pak da se sadanje stanje naših školah pučkih, koje se po navedenih svjedočanstvih bez straha smiju sravniti sa sličnimi zavodi inozemnimi, većinom ima pripisati revnu nastojanju duhovne vlasti školske. Nikomu dakako, tko dobro misli za školu neće pasti na um tvrditi, da je naše školarstvo pučko tako savršeno, te ga netreba više promicati. Usuprot rado dopuštamo, pa makar te zavode nadzornici toliko i slavili, da ima tude dosta jošte manjkavosti i nesavršenosti. Ali za sva ta zla i nedostatke školske nadzornike svećenike kriviti, bila bi nepravda najveća, jer svakako ti muževi, makar su i uvidjali bolje, nemogoše po vlastitoj svevlasti raditi, već se moradoše na namjere vladine i s njom tiesno skopčan sustav kano državni organi obazirati.

Nu pitanje je sada jako veliko, da-li će novi nadzornici, kojih je većina, kako gore dokazasmo, školarstvu sasma nevješta, umjeti ono uzdržati, što su od predšastnikah svećenikah primili! Dosele barem nastojalo bi ono malo nadzornikah, koje su neposredno izabrali izmedju učiteljah pučkih ponajviše oko toga, da su na dobivenoj dosada čvrstoj podlozi dalje gradili i uza to se dosadan izkaz o školskom stanju mučno sastavljajući znojili, dočim su njihovi visokoučeni latinski i grčki drugovi oprezno pregledavali polje, na kojem bi se bez javne sramote slobodno mogli kretati ili pako takodjer šarlatanskimi proglasi, neka se podižu školske knjižnice i učiteljske zadruge, tužnosmiešno poletili k poslu da promaknu školarstvo pučko. Pak ako se i jest ohrabrio koji otih odabranih ljubimacah boga mudrosti, da stupi u prašinu školsku, ili pače da predsieda konferenciji učiteljskoj, to dakako nije on učinio radi učitelja, da ga u tegobnoj njegovoj službi obraduje praktičnim kojim migom, i naputkom, nego da se za budućnost punu brige i tugobe pripravljaju. U tom valja naravnu razboru njihovu da se pripiše, ako su se prigodom takovih pokusah naprama priprostomu školniku seoskomu gdješto pokazali „uljudni i milostivi“ ili pače heroičan čin izveli, da se glavom dredstave u župnom stanu i osjeguraju za prijazno sudjelovanje mjestnoga svećenstva. Ta oni osjećaju najbolje sami, kako jim je jedino uz pripomoć klerikalnoga upliva na puk moguće što koristna za školu izvesti, dočim bi sami po sebi tim manje tvorili čudesa, čim su većma sami svaku vjeru u čudesa i vrhunaravnost jurve prilično zabacili. S toga nije čudo, da su se mnogi tih odabranikah u prkos udieljene nade, „da će jim se zasluge osobito uvažiti,“ jur zasitili iz jedne sobe školske ići u drugu, i materijalnu nevolju mnogih učiteljah na svoje oči gledati, pošto je slast, gdje se smiernu školniku predstaviše kano carski i kraljevski nadzornici školski, jur minula te vrieme nastupilo za pravi rad školski. Kako je tada bilo poetično a sada je prozaično! Nu kako je u obće u svoj zemaljštini, tako je i tude — kratka radost — duga žalost: uvjeriše se gospoda, da tobožnji glupi učitelji ipak nisu svi pali na glavu, a više njih pače da svojim pedagogično sjegurnim i strukovnim znanjem premalo sjegurnu nadzorniku zadaju posla.

Na pitanje 3. „Kakova je bila nagrada školskim nadzornikom prijašnjim, a što je plaća sadanjim?“ — „Svaki poslenik dostojan je svoje plaće“ veli jur sv. pismo; ali ta istinita rieč nije valjala nipošto za školske nadzornike svećenike. Preko šestdeset godinah bili su oni baš upravo sluge državni, a za sav trud svoj i muku, za sve s tom službom skopčane neprilike, osobne i materijalne žrtve, nisu od države primali niti najmanje nagrade. Davala jim se ravno za pregledbu jedne škole dnevnica po 3 for. velim tri forinta; ali niti ta znatna nagrada, pravo rekši „napitnina“ nebi jim se davala iz državne peneznice, već bi se namirivala iz imovine crkvene.

Pak premda je ta nagrada za pojedine nadzornike školske bila neznatna, za plaćajuću crkvu narasla bi u cieloj svoti do znatna troška. Jer uzamši okruglim brojem da ima 20.000 pučkih školah u Austriji, to iznosi ta pregledbena nagrada za vrieme od 60 godinah strašno ogromnu svotu od 3,600.000 for., koju je svotu po tom crkva namirila za školsko službovanje državno. Za oto moglo se je ipak očekivati, da će vlada, kojoj su ti svećenici toliko godinah škole upravljajući bezplatno služili, prigodom promienjena sustava barem smoći koju tu rieč priznanja ili javne hvale za tako nesebično djelovanje. Ali i tu se svećenici prevariše gorko. Usuprot radilo se na vrat na nos, da se nadzornici svećenici porinu na stranu i svietu bude baš očito, kako se lahko biti može bez sudjelovanja svećenstva. „Crkva imala je samo, kako Schuselka u svojoj „Reformi“ sgodno opaža, taj čin odcieplenja svoga od škole primiti do znanja“ i poniknutom glavom dopuštati, da ju tom prigodom liberalni listovi baš do site volje udaraju nogom.

Digitized by Google

Nu mnogo je povoljnija sudbina školskih nadzornikah novih! Dočim se je naime samo jako riedko za slabo obskrbljene nadzornike svećenike milostan dar od najviše 100 for. i to iz crkvene zaklade vjerozakonske smogao, bili su popunjujući nova nadzornička mjesta odmah pripravni glasovati za više od 200.000 for. radi njihove dotacije, pak se je još uza to svesrdna izjavila žaoba, što se u sadanjih okolnostih nemože za nje da učini više. Dakako da se je odabranim reformatorom školskim jedva činilo vriedno, njim, koji popreko kano profesori plaću imadu od 1000 do 1200 for., da služe pučkoj školi za malenkost od 350 for. godišnje pregledbene plaće, pak sama misao, da i njihovi predšastnici svećenici, kojih su veoma mnogi na župah vjerozakonske zaklade kukavan dohodak na godinu imali od najviše 500 for., a nikakve plaće za službu školsku, nisu koliko se znade od glada pomrli, mogla je tu čednu gospodu skloniti, da preuzmu nadzorničku čast i službu.

Tako je dakle s prijašnjimi na razan način uklonjenimi nadzornici svećenici i sa sadanjimi tolikim sjajem i slavljem odabranimi nadzornici pučkimi! — Dopustit ćemo svakako, da je bilo u ukinutom nadzoru svećeničkom gdješto trula, kao što u obće ništa pod suncem nije savršeno, ali svaki nepristran prijatelj školski morat će dopustiti i nam, da nije trebalo Bog zna kakove mudrosti državne, kojom se u upravi škole pučke u jedan mah sve obstojeće strovalilo, da se nadomjesti tako nezrelom uredbom kakova je novih školskih nadzornikah kotarskih. Ali pošten komad mudrosti državne trebati će bez dvojbe, da se iz sadanjega zamršena stanja naših školah pučkih stvori nešto valjana, pak toliko poniženi učitelji pučki za pravo podignuće školarstva predobiju i razpale.

Constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi.

Pius Episcopus servus servorum Dei, sacro approbante Concilio, ad perpetuam rei memoriam.

Pastor aeternus et episcopus animarum nostrarum, ut salutiferum redemptionis suae opus perenne redderet, sanctam aedificare Ecclesiam decrevit, in qua veluti in domo Dei viventis fideles omnes unius fidei et charitatis vinculo continerentur. Quapropter, priusquam clarificarentur, rogavit Patrem non pro Apostolis tantum, sed et pro eis, qui crediturі erant per verbum eorum in ipsum, ut omnes unum essent, sicut ipse Filius et Pater unum sunt [1]). Quemadmodum igitur Apostolos, quos sibi de mundo elegerat, misit, sicut ipse missus erat a Patre; ita in Ecclesia sua Pastores et Doctores usque ad consummationem saeculi esse voluit. Ut vero Episcopatus ipse unus et indivisus esset et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur, beatum Petrum caeteris Apostolis praeponens in ipso instituit perpetuum ustriusque unitatis principium ac visibile fundamentum, super cujus fortitudinem aeternum exstrueretur templum, et Ecclesiae coelo inferenda sublimitas in hujus fidei firmitate consurgeret [1]). Et quoniam portae inferi ad evertendam, si fieri posset, Ecclesiam contra ejus fundamentum divinitus positum majori in dies odio undique insurgunt: Nos itaque ad catholici gregis custodiam, incolumitatem, augmentum sacro approbante Concilio, necessarium esse judicamus, doctrinam de institutitutione, perpetuitate, ac natura sacri Apostolici primatus, in quo totius Ecclesiae vis ac soliditas consistit, cunctis fidelibus credendam et tenendam, secundum antiquam atque constantem universalis Ecclesiae fidem, proponere, atque contrarios, dominico gregi adeo perniciosos errores debito condemnationis judicio proscribere.

CAPUT I.

De apostolici primatus in beato Petro institutione.

Docemus itaque et declaramus, juxta Evangelii testimonia primatum jurisdictionis in universam Dei Ecclesiam immediate et directe beato Petro Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse. Ad unum enim Simonem, cui dixerat: Tu vocaberis Cephas [2]), postquam ille suam confessionem edidit: Tu es Christus, Filius Dei vivi, locutus est Dominus: Beatus es Simon Bar-Jona; quia caro, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est; et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam; et tibi dabo claves regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis [3]). Atque uni Simoni Petro contulit Jesus post suam resurrectionem summi Pastoris et Rectoris jurisdictionem in totum suum ovile, dicens: Pasce agnos meos; Pasce oves meas [4]). Huic tam manifestae sacrarum Sripturarum doctrinae, ut ab Ecclesia catholica semper intellecta est, aperte opponuntur pravae eorum sententiae, qui constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam pervertentes negant, solum Petrum prae caeteris Apostolis, sive seorsum singulis, sive omnibus simul, vero proprioque jurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant, eundem primatum non immediate, directeque ipsi beato Petro, sed Ecclesiae, et per hanc illi ut ipsius Ecclesiae ministro delatum fuisse.

Si quis igittur dixerit, beatum Petrum Apostolum a Christo Domino constitutum non esse Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae

[1]) Cf. Joan. XVII. 1, 20, sq.

[1]) S. Leo. M., serm. IV. (al. III.), cap. 2, in diem Natalis sui.
[2]) Joan. I., 42.
[3]) Matth. XVI., 16—19.
[4]) Joan. XXI. 15—17.

Digitized by Google

propriaeque jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse, anathema sit.

CAPUT II.

De perpetuitate primatus Petri in Romanis Pontificibus.

Quod autem in beato apostolo Petro, princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus Jesus in perpetuam salutem ac perenne bonum Ecclesiae instituit, id eodem auctore in Ecclesia, quae fundata super petram ad finem saeculorum usque firma stabit, jugiter durare necesse est. Nulli enim dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus, Apostolorum princeps et caput, fideique columna et Ecclesiae catholicae fundamentum, qui a Domino nostro Jesu Christo et Salvatore humani generis ac Redemptore claves regni accepit, ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus, Episcopis Sanctae Romanae Sedis, ab ipso fundatae, ejusque consecratae sanguine, vivit et praesidet et judicium exercet [1]). Unde quicumque in hac Cathedra Petro succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam Ecclesiam obtinet. Manet ergo dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit [2]). Hac de causa ad Romanam Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse semper erat omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles, ut in ea Sede, e qua venerandae communionis jura in omnes dimanant, tamquam membra in capite consociata, in unam corporis compagem coalescerent [3]).

Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem; anathema sit.

(Sliedi konac.)

Dopis.

Iz Legrada. Revni župnik naš g. Eduard pl. Tallián kako je dično počeo tako sveudilj nastoji o poljepšanju župne crkve. Nabavio je opet jednu prekrasnu prozračnu sliku presv. Trojstva, koja je jur namještena vrh velikog žrtvenika, na onom istom mjestu, gdjeno prije bijaše na zidu naslikana slika istog otajstva, kojemu otajstvu jest i crkva posvećena, samo s tom razlikom, da je sada probijen prozor. Slabo se razumijem u umjetnost slikarstva, nego samo sud ljudih vještakah navadjam, koj glasi, da je umjetnik zadaći svojoj podpuno zadovoljio. Slika stoji 1000 for. a proizvod je Neuhausera u Insbrucku. Sabralo se je u ime slike do 150 for. a osim toga je blagajna kralj. slob. trgovišta Legrada do 120 for za razne troškove doprinela, kojim svim najtoplija hvala; vendar preko 900 for izplati domaći župnik iz svog džepa. — Crkva obogaćena je opet jednim misnim ruhom modre boje za vrieme došastja s prekrasno izvezenom slikom sv. Bogorodice 80 for. od vriednosti, koju svotu darežljiva ruka župnikova izplati. —

Kao zenicu oka svoga pazi isti gospodin župnik školsku mladež, te neštedi ni riečih, ni putevah ni opet žrtvah za njezin napredak. Strogo se on drži načela, da boljoj budućnosti put kreću samo valjane škole, pa zato tolika briga, tolika pomnja i tolika revnost za škole u njem. Postavši školskim savjetnikom županije Zaladske i predsjednik odbora školskog u Legradu, izvojevao je, da su pučke škole u Medjumurju ostale katoličke i njegovim uplivom i revnovanjem bude tudjer utemeljena djevojačka škola, za koju položi glavnicu od 2000 for. u ime učiteljičine plaće, za ostale 200 for. godišnje plaće, stan i drva obvezalo se pako trgovište. Ota škola jur obstoji od 1. siečnja t. g. te sasma zadovoljava želji. Da ti je vidjeti, s kakvim veseljem djeca hrle u školu, kakovom radosti uče svoje predmete, kakovom revnosti se šije, veze, čačka i plete poslje dovršenog predavanja u školi, dà i na ulicah naidješ djevojke, koje su ručnim djelom zabavljaju; a nema ti veće kazni za nje, van ako im se učiteljica zagrozi, da ako nebudu poslušne, nesmiju u školu. Roditelji osobito pako majke, koji takova šta nevidješe prije, udivljenjem motre svoju mezimćad.

Za sve ovo i javno i potajno najsrdačnijom hvalom hvali svomu pastiru zahvalni puk i svesrdno se moli za njegovu vremenitu i vjekovitu sreću. Plemeniti darovnik, koj se vavjek riečih sv. Augustina drži: „Hoćeš-li biti dobrim gospodarom, žrtvuj, što zadržati nemožeš, da za to stotero primeš; daruj vremenito blago, da za uzdarje dobiješ vjekovito“, neka bude uvjeren, da će njegovo častno ime, koje si je i činom i riečju tako liepo izkitio, i onda medju župljani Legradskimi sloviti, kada njegove trudne kosti jur odavna počivale budu. —

Viestnik.

Zagreb. Istom što nedavna spomenusmo velike zaklade i darove preč. g. kanonika čuvara Jurja Križanića, evo opet danas imamo javiti radostnu viest: da je ista darežljiva ruka prvostolnu njegovu čuvanju povjerenu crkvu velikim darovala darom. — U najljepšoj našoj dici toj matici crkvi imamo pohodniku pokazati mnogi umotvor bogat i krasan nakit, pak i riznica njezina hvala Bogu nije pusta, nego i tu ima oko šta viditi; ali nije bilo za diku, kako su te stvari skladane

[1]) Cf. Ephesini Concilii Act. III., et S. Petri Chrysol. ep. ad Eutych. presbyt.

[2]) S. Leo M., serm. III., (al. II.), cap. 3.

[3]) S. Iren adv. haer., 1. III., c. 3, et Epist. Conc. Aquilei. a. 381. Ad Gratian. Imper.; c. 4. Cf. Pius VI. Breve *super soliditate*.

Digitized by Google

i spravljane u ormarine, i pokazivane pohodnikom, kojih je počam od carah i caricah ulazilo u nju svakoga reda i staleža pak naroda. — Pomišljalo se je na tu potrebštinu više putih, dok blage uspomene kardinal nadbiskup Haulik ostavi 10.000 for. prvost. crkvi, s tom izričnom nakanom, da bi se ote svote štogod obratilo za ormare u riznici (Schatzkammer). Puno se je u kaptolu dogovaralo i mjerilo, kako bi riznicu drugamo premjestiti ili staru obnoviti, i već je bilo odlučeno, da se prenese nad sakristiju, gdje je kapitulski arhiv, od kuda bi se ruho i posudje za blagdane potrebito imalo spuštati i dizati gore na vitlove; nego na koncu, pronašlo se je, da je na starom svom mjestu najsigurnije i k tomu pristup najlaglji. Preč. kapitul dade graditi. Djelo je naručeno u lepoglavskoj kaznionici pod upravom sestarah milosrdnicah, i eno već ormarah, tokah i uložakah svakoga oblika s poglavitim u svem likom gotičkim u dva krila, a što se je prije s mukom izvlačilo i spravljalo, možeš sada svaku stvar viditi kroz okanca. Bude-li stalno, kako je za oko liepo, onda će i lepoglavskoj kaznionici, dotično milosrdnicam ostati trajan spomenik. — Nego kako je radostno zatekao kapitul i kler preč. g. kanonik čuvar Juraj Križanić, kada na tiho dade obznaniti, da je vas trošak preuzeo on sam na sebe — — 3.500 for.! jer da je i tako bio naumio oporukom sjetiti se prvost. crkve, Haulikova pako svota neka ostane sva za ostale potrebštine, a to tim većma, jer su samo 2000 bile za taj posao opredieljene, ter bi ostalo imao nadoplatiti sam kapitul. Uz velikoga dobrotvora čuvara Zniku, uz Reesza, pak zemljaka i rodjaka svoga Tuškana spominjati će se hvala imenu Križanić, a i na nebu bila mu hvala. Preč. kapitul, komu su ovim velikim darom drugamo za druge dobre svrhe prostije razriešene ruke, zahvalio se darovniku iz sjednice od 23. pr. mj. a napisak u riznici spominjati će mu ime.

— „Agr. Zeitg." od 28. srpnja nosi odug članak namienjen biskupu Strossmajeru, naročito njegovu dočeku na zagrebačkoj kolostaji. — Iz vrlo vješta njemačkoga pera toče se i nižu pustim papirom krupne misli ovakovim redom: I pravo je da je zemlja pokazala poštenje onomu, koji je nju opoštenio. Strossmajer je jedan od velikih onih, prem riedkih muževah, koji su duhom, srcem i srčanom snagom radili pomiriti crkvu s pretežnimi ideami novoga vremena; i prem izgubiše bitku, ostaju vendar slavni viteżovi, i Strossmajer ime ostati će neizbrisljivo u povjestnicah sabora. Ali koliko je god koristio trud i napor vitezovah saborskih, slaba je korist; jer većina nije se na nju obazirala pak je nedokučljivi duhu našega vremena nauk proglašen kano dogma, komu će se takodjer manjina podvrći, pri čem ju ništa drugo neima izpričati, nego ako može reći, da je svoje najbolje osvjedočenje postavila na žrtvenik vjere. — Ali veće od saborskoga poslovanja jest ono očitovanje biskupovo u englezkom listu „Tabletu", jer u njem vidimo veliku i drzovitu, Strossmajera vriedn. misao. Slažemo se s očitovanjem i neslažemo. Nauk onaj: da je kršćanska crkva pozvana sve narode sdružiti u organičnu cjelotu star je koliko i ota vjera sama; tu je misao prihvatila papija čim je do svietske došla sile, i razprostirala ju u različitih narodih pomažuć se inkvizicijom i torturom; a pokle prosvietljena vremena zabaciše oružje krvi žednoga fanatizma, podjoše u sviet misije svakojakoga lica i imena i opet bez ikakove koristi, kako i predkinje njihove. Šizme počimaju u kršćanskoj vjeri od onoga vremena, kako se pape staviše da ju svietu nametnu kao katoličku. U dane reformacije riešeno je to pitanje za sve vieke na supor papinskim težnjam, ter je danas dogma prosvietljenoga svieta, da se ljudski rod nikada nemože ni neće sjediniti u vjeri niti vjerom. A što do sada nije moglo biti, manje može biti od sada. Neka bude da će nauk nepogrešljivosti crkvu s nutra ojačiti ter uda s glavom tvrdje sdružiti, prem se u to sad neupuštamo; ali će u prostornom razvitku katoličtva staviti neprohodne granice. Taman je to izgled, ako u isti čas, kad je katolička crkva novom dogmom svemu svietu boj naviestila, biskup Strossmajer pred istim svietom očituje, da je cilj njegov za nekatolike propaganda. To je Sisifov posao, i koliko je god u Strossmajera jaka besjeda, neka ide pak da samo jedno selo srbsko obmami i pokatoliči! Nedvojimo pako mi ob uspjehu Strossmajerovih nakanah zato, što bi on kano bio odišao predaleko, nego zato baš, jer nije išao dosta daleko. Što držimo da je velika i drzovita misao u spomenutom biskupovu očitovanju, to je emancipacija od čuvstavah, koja našim vremenom vladaju. Načelo narodnosti na konac izagnati to njemu nije najvišja stvar, nije konačna svrha, nego je njemu narodnost samo časak razvitka, stupanj do cilja. A to danas u naših okolovštinah naviestiti s one višine, na kojoj stoji Strossmajer — to je velika i prave hvale vriedna stvar. Tko je pako u razabiranju višjih ciljevah tako daleko došao, taj nesmie na jednom zažmiriti i zaustaviti se na pol puta. — To pako reći bi da je učinio biskup Strossmajer tim, što je katolika stavio nad narodjana. Od ideje narodnosti put sjedinjenja neide u katolicizam, nego u ideju čovječtva. Onamo poći reklo bi zabluditi na stranputicu, gdje na koncu čeka bezdani ponor. Tu je tu ona točka, gdje se naši puti od Strossmajerovih razilaze. A načelo narodnosti? Istina je — velikih je stvarih to načelo stvorilo; nu to su samo koraci k cilju, bližji ciljevi za cilj konačni. Ljudi od duboke misli i razbora rekoše vendar, da je tomu konac, da je ta zadaća svršena. Baviti se njom bilo bi tratiti vrieme. Treba barem znati, da najnoviji faktori državnoga života: kapital i posao smatraju narodnost kano jur prebačen položaj. — Bilo pak kako mu drago: na putu sdruženja ljudskoga roda nemože biti pravi stupaj s narodnosti na vjeru; jer kako jedna tako i druga nosi u sebi razluku. — Riečju: Strossmajer kad je

Digitized by Google

namislio sdružiti južne Slavjane u katoličkoj vjeri, krivo je uhvatio sredstvo; a što je upravo u čas, kad je evo načelo narodnosti množini pomutilo mozag, javno očitovao da narodnost nije najvišje blago, velik je to i zaslužan čin. —

Kako svatko možeš razabrati, u tom pisanju ima svačesa i ničesa. — Neznaš da-li se tu Strossmajer većma hvali oli kori. Jest on nešto, jer je papiju i papinu crkvu nastojavao pomiriti sa svietom; ima u njega luča i puno vidi, al' badava kad se ne samo nije povratio sa stranputice, na kojoj ga čeka ponor bezdani, nego u isti čas kaže na vas glas, da mu je jedina namjera u taj ponor zavesti još i drugu polovicu svoga naroda. Koji ste revni katolici znajte da vam Strossmajer nije pravi katolik; koji ste slobodnjaci i prostoglavci, znajte da nije niti da kani biti vaš; a vi šizmatici vidi terugobe, što s vami misli taj Strossmajer! Pa kako će biti velik, tko još u našem vieku može ludovati, da bi koga premamio na katoličku vjeru?! Velik je Strossmajer, to jest: u tome mu barem stoji najveća veličina, što je smio javno reći, da narodnost nije najveće blago; al' u istoj toj veličini prikazuje se malen, jer se je zapreo u malenu hrvatsku narodnost, i još manji, što se kani izpresti sa svom narodnošću kano katolik. — Vas članak razgovetniji biva, kada znaš prvo: u kom je listu pisan, drugo da ga je pisao pomoćnik lista, tvrdi Niemac i tudjin iz daljine; treće da ga je pisao protestant. Samo, kad bi jošte znao, da je to pisao zastupnik protestantske propagande u Hrvatskoj, onda bi ti još ostalo zagonetkom, kako on može takova načela napisati o vjeri i razširivanju vjere. Naravno sva mudrost visi o tom: kako tko pojima zadnju svrhu pojedinoga čovjeka i svega ljudskoga roda — pa komu je zadnja svrha grob, tomu je kapital s poslom vjera i sva životna mudrost — Mi usuprot maleni koji na nizku stojimo, držimo, da naravan i razložan razvitak i napredak narodnostih jest naravni put, kojim se je ljudski rod razvio, pak se tim istim putem može oplemeniti, a kršćanske vjere ideje, koje čovjeku kažu višju čast, jedan uzvišen cilj za sve ljude, mogu i preliepo sbližiti i sdružiti vas ljudski rod. A toj kršćanskoj vjeri ostaje još uviek kat. crkva maticom i branikom.

— Sbog onoga dopisa iz Biograda u „Augs. A. Ztg.“, što ga spomenusmo u 28. broju našega lista piše nam preč. g. biskup i vikar hercegovački ms. Angjeo Kraljević: da je onaj dopis zlobno izmišljen. Što se tiče samoga biskupa, da je on naumio mjeseca kolovoza opet u Rim. „Katolici u Ercegovini, piše biskup, volili bi živi na vatri goriti, nego se odcipiti od crkve rimske. Oni se diče ponase imenom rimokatolik. Do godine 1850. dosta su napravdah i progonstvah podnili, i pak su ostali stanoviti i tvrdi u viri katoličkoj. — Oni su uvik virovali, da se crkva rimska nikad u nauku privarila nije, da nastupnik sv. Petra poglavara apostolskog, pravi na zemlji namistnik Isusov nemore nam kriva nauka kazat, ni grišne stvari zapovidiți. Mi u ovoj viri živit i umriti želimo. — Zato molimo vašu dobrotu, da onu laž biogradskoga dopisa pobijete.“

Ugarska. Pod danom 8. srpnja dobilo je novo slovačko družtvo Sv. Adalberta (Vojtjeha) za izadavanje pučkih spisah od ugarskoga ministerija potvrdu. Organ istoga družtva tjednik „Katolické Noviny“ pod upravom staroga narodjana i pisca dra. Andr. Radlinskoga a uredničtvom svećenika Pavla Blahova izašao je već trećim brojem, a smier mu je pohvalan. Tomu novomu napredku osim truda i napora vrlih muževah hvali se da je pomogla pravednost prabiskupa Šimora i ministra Eötvösa.

Beč. U izbornoj skupštini n Beču 7. p. m. sborio je načelnik Bittner iz Rosswalda o ukinuću konkordata, kako bečki listovi javljaju, prekrepko makar i sasma kratko slovo. „Stupi na besjedište, — vele izvjestitelji — odkri se i reče: Gradjani! Austrijanci! Govoriti mi je o konkordatu, ali nisam pripravljen. Molim vas pako gradjani! ma zaključite, da taj (dignutim glasom) konkordat odnese vrag. (Burno povladjivanje! Glasovi: Vrlo dobro.) Bittner: Tko je sa mnom? Ruke u vis! Sve se ruke dižu. (Burno povladjivanje i pleskanje.)“ To izvješće, opaža W. K. Ztg., doista je zanimivo, samo tu manjka ono što je glavno; jer imalo se jošte javiti, da-li je, pošto su se u vis digle ruke, vrag sbilja došao ili ne?

— „Wiener Zeitung“ od 31. srpnja nosi ovu kano službenu viest: „Povodom tim, što je papinska stolica proglasila da je papa nepogrešljiv, bilo je u dotičnih ministerijih široke razprave, a dovele su tamo: da se carskim patentom od 5. studenoga 1855. br. 195. drž. zak. l. proglašeni, s nj. svetosti papom Piom IX. dne 18. kolovoza 1855. sklopljeni ugovor (konkordat) porad najnovijega očitovanja sv. stolice o punovlasti vrhovnoga poglavara katoličke crkve neima više držati i zato mora se izvan krieposti staviti. — Porad toga naredio je državni kancelar, da se papinskoj stolici obznani formalni ukinutak toga ugovora, a nj. c. i kr. ap. veličanstvo naložilo je g. ministru za bogoštovje da za državno vieće pripravi predloge potrebite, da se propisi c. patenta od 5. studenoga 1855. za uredbu katoličke crkve u Austriji, koji su jošte vaviek valjani, preinače prema državno temeljnim zakonom i s obzirom na historički postojeće odnošaje.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Ivan Lisac upravljatelj župe u Hrastovici postao tamo župnikom; g. Eduard Jelošić, kapelan u Voj. Križu ide za privremenoga upravljatelja u Vrtlinsku.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 32. Tečaj XXI. U Četvrtak, 11. Kolovoza 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Papinska pisma o naimenovanju prabiskupa.

In Nomine Domini Amen.

Cunctis sit notum et ubique pateat quod Anno a Nativitate Domini Nostri Jesu Christi Millesimo Octingentesimo Septuagesimo Die vero Vigesima septima Mensis Junii Pontificatus autem Sanctissimi Domini Nostri Pii Pape Noni Anno ejus Vigesimo quinto Ego Officialis deputatus vidi et legi quasdam Litteras Apostolicas sub plumbo expeditas tenoris sequentis = videlicet = Pius Episcopus Servus Servorum Dei Dilecto Filio Josepho Mihalovits Electo Archiepiscopo Zagabrien Salutem et Apostolicam benedictionem Divina disponente clementia cujus inscrutabili providentia ordinationem suscipiunt universa in apostolice dignitatis solio meritis licet imparibus constituti ad universas Orbis Ecclesias aciem nostre considerationis extendimus et pro earum statu salubriter dirigendo apostolici favoris auxilium adhibemus Sed de illis propensius cogitare Nos convenit quas propriis carere pastoribus intuemur ut eis juxta cor Nostrum pastores preficiantur idonei qui commissum sibi populum non solum per circumspectionem providam et providentiam circumspectam salubriter dirigant et informent sed etiam multimodis efferant incrementis Cum itaque Metropolitana Ecclesia Zagabrien ad quam dum illa pro tempore vacat nominatio persone idonee Romano Pontifici pro tempore existenti facienda ad Carissimum in Christo filium Nostrum Franciscum Josephum hoc nomine Primum Austrie Imperatorem ac Bohemie et Hungarie Regem Apostolicum ex fundatione seu privilegio Apostolico cui non est hactenus in aliquo derogatum spectare et pertinere dignoscitur et cui clare memorie Georgius Sancte Romane Ecclesie Cardinalis Haulik nuncupatus postremus illius Antistes dum viveret presidebat per obitum dicti Georgii Cardinalis et Archiepiscopi nuper extra Romanam Curiam defuncti vacaverit Nos vacatione hujusmodi fide dignis relatibus intellecta ad provisionem hujus Metropolitane Ecclesie celerem et felicem ne illa vacationis exponatur incommodis paternis et sollicitis studiis intendentes post deliberatonem quam de preficiendo Metropolitane Ecclesie Zagabrien personam utilem ac etiam fructuosam cum Venerabilibus fratribus Nostris ejusdem Sancte Romane Ecclesie Cardinalibus habuimus diligentem demum ad te ex legitimis catholicis honestisque parentibus Torde Csanadien Diecesis progenitum in Quinquagesimo septimo tue etatis anno constitutum et jamdiu Presbyterum Qui in Ecclesiasticis obeundis functionibus Signanter Dei verbum predicando fideliumque Sacramentales confessiones excipiendo qua Cooperator qua Parochus qua Vice-Archidiaconus te laudabiliter exercuisti Insuper Scholarum Inspector districtualis ac insimul sedis consistorialis assessor adlectus Venerabilis Fratris Nostri hodierni Episcopi Csanadien Actuarii Ceremoniarii Secretarii ejusque Cancellarie Notarii ac Directoris atque ipsius Diecesis pro-Vicarii in spiritualibus generalis muneribus perfunctus Abbas demum Sancti Martini de Vaska nuncupati renunciatus fuisti quique fidei Catholice professionem juxta articulos jampridem a Sede Apostolica propositos expresse emisisti quemque prefatus Franciscus Josephus Imperator et Rex Nobis ad hoc per suas litteras nominavit ac de cujus doctrina gravitate prudentia morum honestate rerumque usu prestantia fide digna apud Nos testimonia perhibentur direximus oculos Nostre mentis quibus omnibus debita meditatione pensatis prefate Metropolitane Ecclesie Zagabrien de persona tua Nobis et eisdem fratribus Nostris ob tuorum exigentiam meritorum accepta de fratrum eorumdem consilio apostolica auctoritate providemus teque illi in Archiepiscopum preficimus et pastorem curam regimen et administrationem hujus Metropolitane Ecclesie tibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo in Illo qui dat gratias et largitur premia confidentes quod dirigente Domino actus tuos Metropolitana Ecclesia Zagabrien sub tuo felici gubernio regetur utiliter et prospere dirigetur ac grata in eisdem spiritualibus et temporalibus suscipiet incrementa Jugum igitur Domini

Digitized by Google

tuis impositum humeris prompta devotione suscipiens curam et administrationem prefatas sic exercere studeas sollicite fideliter et prudenter quod Ecclesia ipsa Zagabrien gubernatori provido ac fructuoso administratori gaudeat se commissam tuque preter eterne retribntionis premium Nostram et Sedis Apostolice benedictionem et gratiam exinde uberius consequi merearis Nos enim tecum ut tu licet doctoratus gradu insignitus non sis nihilominus quia ad dictam Metropolitanam Ecclesiam Zagabrien regendam et gubernandam habilis et idoneus esse dignosceris eidem Metropolitane Ecclesie in Archiepiscopum prefici illique preesse atque illam ut supra regere et administrare libere et licite valeas defectu gradus doctoratus hujusmodi ac Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis dicteque Metropolitane Ecclesie etiam juramento confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus ceterisque contrariis nequaquam obstantibus apostolica auctoritate prefata earundem tenore presentium de specialis dono gratie dispensamus Volumus autem quod tu in Civitate Zagabrien Montem pietatis erigi cures conscientiam tuam super hoc onerantes = Datum Rome apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominice Millesimo Octingentesimo Septuagesimo = Quinto Kalendas Julii = Pontificatus Nostri Anno Vigesimoquinto = Loco Plumbi. =

Simili modo = Pius Episcopus Servus Servorum Dei Dilecto filio Josepho Mihalovits Presbytero Csanadien Diecesis Salutem et Apostolicam benedictionem Apostolice Sedis consueta clementia ne dispositiones per eam Metropolitanis Ecclesiis pro tempore facte valeant quomodolibet impugnari sed persone ad eas promovende illis puro corde et sincera conscientia presidere possint remedia prout convenit adhibet opportuna Cum itaque Nos hodie vacanti Metropolitane Ecclesie Zagabrien de persona Tua Nobis et Venerabilibus fratribus Nostris Sancte Romane Ecclesie Cardinalibus ob tuorum exigentiam meritorum accepta de fratrum eorumdem consilio apostolica auctoritate providere teque illi in Archiepiscopum et pastorem preficere intendamus Nos si forsan aliquibus sententiis censuris et penis Ecclesiasticis ligatus sis ne provisio et prefectio hujusmodi possint propterea quomodolibet invalide reputari providere volentes te a quibusvis excomunicationis suspensionis et interdicti aliisque Ecclesiasticis sententiis censuris et penis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis si quibus quomodolibet innodatus existis ad hoc duntaxat ut provisio et prefectio prefate nec non singule Littere apostolice desuper conficiende suum sortiantur effectum apostolica auctoritate prefata tenore presentium absolvimus et absolutum fore nunciamus Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus contrariis quibuscumque Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostre absolutionis et nunciationis infringere vel ei ausu temerario contraire si quis autem hoc attentare presumpserit indignationem Omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli Apoštolorum ejus se noverit incursurum = Datum Rome apad Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominice Millesimo Octingentesimo Septuagesimo = Quinto Kalendas Julii = Pontificatus Nostri Anno Vigesimoquinto = Loco Plumbi.

Zatim sliedi pismo na njegovo veličanstvo cesara i kralja Franju Josipa, na sufragane, kapitul, kler, na puk, na vazale (universis vasallis), prabiskupu za biskupsku posvetbu, i formula prisege. Pismo na prvostolni kapitul kaže s ostalim: Quocirca discretioni Vestre per Apostolica scripta mandamus quatenus ipsi Josepho Electo Archiepiscopo tanquam Patri et Pastori animarum Vestrarum humiliter intendatis obedientiam et reverentiam debitas et devotas exhibeatis ejus salubria monita et mandata humiliter suscipiatis alioquin sententiam quam idem Josephus Electus rite tulerit in rebelles ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum etc. Isto piše Clero Civitatis et Diecesis.

Josip

po božjoj milosti nadbiskup zagrebački, opat blažene djevice Marije od Topuske, slavne županije brezenčke nasljedni veliki župan i Njegova Veličanstva cesara i kralja apostolskoga pravi tajni savjetnik

svim pravovjernim pozdrav i blagoslov gospodnji.

Po nedohitnoj odredbi providnosti božje na ovu nadbiskupsku stolicu pozvan, pozdravljam Vas nastupajući svoje nadpastirsko zvanje riečmi apostola: — Pozdravljam Vas u Gospodu —, uz najvrućju želju, da ovaj moj pozdrav kano i moj daljnji govor bude primljen s onim povjerenjem i s onom ljubavlju, na kojoj će se osnivati sva moja nadpastirska težnja i radnja.

Osvjedočen o nedostojnosti i nedostatnosti svojoj, samo se s uztezanjem primam nadpastirskoga štapa, kojim mi je malone milijun dušah novoga zavieta kroz oluje života provesti u obećanu zemlju, u luku mira.

Poznajem i važnost i odgovornost nadbiskupskoga zvanja. Znadem, da je pastirsko zvanje uviek bilo jako tegotno; znadem, što to znači, osebito u naše doba, u poslu spasa dušah vodjom biti; ali uzdajući se u Onoga, koji je utemeljujući svetu svoju crkvu slabe i neznatne ribare izabrao za vjestnike svoga nauka; uzdajući se u Onoga, koji je i u slabih jak, i od koga uspjeh i svršetak dolazi, prispio sam danas, da povjerenu mi pastirsku službu primim.

Najdivniji prizor, koji nam poviest prikazuje, kršćanska je vjera, koja, premda se je već u početku svojem morala sa svakom bludnjom i opačinom boriti, oružjem je osvjedočenja predobila i najprosviećenije i najsurovije narode, lučju svojom razpršila tamu pogan-

Digitized by Google

stva, moćju svojom iz kala najveće pokvarenosti iztjerala klicu najčišćih kriepostih, ter carstvo svoje proti svim strastim i progonom, što su proti njoj biesnili, uzastopce razširila, dok se je poslie tristagodišnjih borbah i mukah s carem Konstantinom na prestol svietovladarah posadila. Ovomu se djelu moramo još više čuditi, ako pomislimo, da je kršćanstvo s početka sve proti sebi, a ništa za sebe imalo. Proti kršćanskoj je vjeri to služilo, što je Isukrst neznatne ljude za svoje vjestnike izabrao: proti njoj je služio isti nauk njezin.

Utemeljujući svoju crkvu, ovo nebesko kraljestvo na zemlji, htjede spasitelj pogane i nevjernike preko svojih učenikah obratiti i predobiti: po običnom čovječanskom mnienju za takav su posao prikladni ljudi visoka roda, velike ugladjenosti, umni i naučni, koje sviet pazi i štuje; učenici pako gospodnji nebijahu niti spisatelji, niti vješti govornici; oni bijahu siromasi, bez ugleda, riečju neimahu nijedne od onih prednostih, koje su kadre svetinu predobiti i posvojiti. Ako su dakle ovi ljudi, izmedju kojih mnogi kano siromašni i neznatni ribari nisu drugo umjeli, nego mrežu bacati i ladjicom upravljati, nevjernike na kršćansku vjeru obratili, sviet samo oružjem nauka svladali i s podpunim uspjehom onaj nabožno-ćudoredni prevrat započeli, koji se i danas nastavlja: nemoramo-li priznati, da ovo djelo nije čovječnom snagom, već božjom svemogućnošću izvedeno?

Novorodjeno kršćanstvo imalo je i sam nauk proti sebi. Mi, koji smo od djetinstva u duhu kršćanstva odhranjeni i njemu privikli, koji poznamo kršćanski nauk, njegove tajne, moralne zapoviedi i navade, nemožemo ni pomisliti, kako su ljudi morali ovaj novi nauk u početku odurnim i nesnosnim držati. Židovi, kojim se je najprije navješćivalo evangjelje, očekivahu silna mesiju, koji bi jih od težkoga rimskoga jarma oslobodio i carstvo Izraelovo uzpostavio; a sad jim počeše navješćivati mesiju, koji je, neznatan u životu, sramotno na križu umro. Što je židovom sablaznivo bilo, to su pogani budalaštinom držali. Njihova vjera bijaše ugodna, vesela, razkošna: bijaše to vjera njihovih otacah, njihove domovine; a sad se pojaviše njeke pridošlice, tamni ljudi, koji se usudiše, ovu vjeru javno napadati i njezine žrtvenike rušiti, pak iz koga to uzroka? Zato, da jim preporuče nov nauk vjere, pun stradanja, koga um čovječji nemože shvatiti, i koga su jim se moralne zapoviedi morale nesnosnimi činiti. Kršćanstvo je zahtievalo od svojih sljedbenikah, da budu tako odani čistoći, kako bi i same nečiste misli izkorjenjivali; tako čedni, kako bi se poniznimi zvati mogli; tako krotki, kako bi i najveće uvrjede opraštali; tako ljubežljivi, kako bi i neprijatelje ljubili, onim dobro tvorili, koji nas mrze, i za one se molili, koji nas progone: to su takove krieposti, o kojih nisu pogani niti pojma imali, ali koje su se pod čistim i blagim suncem kršćanstva svuda, pa tja i krilu najizopačenijih gradovah rimskoga carsva radjale. Poznato je svjedočanstvo, koje nam je Plinij mladji o ćudorednosti kršćanah svoje dobe ostavio. Kršćanstvo je sjajnu pobjedu održalo: ono je život popravilo, roditelje kriepostnijimi, djecu poslušnijom, supruge vjernijimi, vladare pravednijimi i blažimi, a podložnike odanijimi učinilo. Pokršćeni pogani svukoše svoju narav, i postadoše novi ljudi. Krst je svladao srca, kaže njeki učeni biskup, a ja više cienim ovu pobjedu, nego cieli sviet, jer u svietu nepoznam ničega, što bi tako tvrdo, oholo i oporo bilo, kano što je čovječje srce. Moć i božanski postanak naše svete vjere pokazuje se tako u čudnovatom razširenju, kako i u divnom djelovanju svojem.

Gospod nije svoga djela ostavio nesavršenim, niti nije nebeskih blagodatih, kojimi je svjet usrećio, povjerio struji nestalnih ljudskih mislih: — Ti si Petar, i na ovoj stieni sagradit ću crkvu svoju —, reče Isukrst Petru, a tim i njegovim nasljednikom, rimskim papam; prije nego što će k otcu poći, utješivaše spasitelj svoje učenike obećanjem, da će kod njih ostati do konca svieta: pa što reče, neporeče. Od onoga je vremena sviet ostario i opet se pomladio. Cvatuća su se kraljestva strovalila, mogućni narodi tečajem vremena bez traga izčeznuli, a s godinami se je sve promienilo, što je čovječanskim načinom postojati moglo: ali crkva sveta ostaje neuzdrmana na stieni, koju je Gospod sazdao, a paklena je vrata nenadvladala. Ona je pretrpila najžešće oluje, a Gospod je osramotio sve nakane najljućih neprijateljah njenih. Ruka Gospoda, pó kojoj kraljevi kraljuju, nije oslabila; on će svoje djelo braniti i sa svojom crkvom do konca svieta ostati. Pod vladom pape i biskupah, koji su svoje poslanstvo neprekinutim redom od apostolah dobili, čuva i navješćuje crkva čisti i nepokvareni nauk spasa, podjeluje po svetotajstvih dar duha svetoga, koji je o duhovih na apostole sišao. Ovo očitovanje božje, koje crkva naviešta, nauk Onoga, koji je put, istina i život, bit će uviek najdragocjenije blago čovjeku, a osobito u naše doba, u koje vlada nevjera i nehajstvo prama svemu, što nepruža vremenite koristi; samo ovaj nauk može čovječanstvo sačuvati od konačne propasti, jer su samo u njem učvršćeni stupovi i bedemi gradjanskoga reda i slobode.

Naš je premilostivi cesar i kralj apostolski svim svojim narodom podielio ustav, koji svakomu državljaninu toliko slobode pruža, koliko se sada uz sigurnost i moć ciele države dati može. Čim smo slobodniji prama vanjštini, tim više moramo sami sebe svladati. Kad bismo se mogli bludnjam i opačinam uklanjati, ter svoj život uviek prama moralnim zapoviedim svoje svete vjere udesivati, nebismo trebali kaznenih zakonah, sudovah i organah sigurnosti. Naša je prva dužnost, dati Bogu, što je božje, ali smo ujedno dužni, i kralju dati, što je kraljevo, i poglavarom pokorni biti, ne samo od straha, nego po saviesti. Ne samo od straha treba da budemo pokorni zemaljskomu vladaru, nego i radi Boga, i radi toga, da se u državni život uvede red i gradjanska

Digitized by Google

sloboda, koja se samo štovanjem zakonah može učvrstiti i osigurati. Sloboda, koja počima s vriedjanjem zakonah i drmanjem družtvenoga reda, ona preko razvalinah i krvi k propasti vodi. Povjestnica nam u tom mnogo primierah pruža.

I Vi ste bez dvojbe često čuli rieč: jednakost. Jednakost je ljudih misao, koju je kršćanska vjera rodila. Ova nas vjera uči, u čem sastoji jednakost ljudih, i na koliko se postići može. Ona nam kaže, da je sve nas Bog na svoju sliku i priliku stvorio, i da smo svi dragocjenom krvlju Isusa Krsta spaseni, da smo dakle djeca božja, braća i baštinici vječnoga života; da smo svi pozvani, Boga spoznati i ljubiti, ter spoznajom, ljubavlju i dragovoljnom pokornošću dionici vječnoga života postati. Mi smo dakle jednaki u svem, što se naravi naše i zemaljskoga našega zadatka tiče; ali u bogatstvu nebijahu ljudi nikada jednaki, a i nemogu nikad biti, pak da se ikad izpune sanjarije onih, koji hoće da pravo posjeda ukinu i zajedinstvo dobarah uvedu, onda bi se blagostanje, obiteljski život i gradjanski red uzdrmao. U bogatstvu nemogu ljudi uprav tako nikad biti jednaki, kano što neće nikad biti jednaki ni glede tiela, duha, znanja i umjeće. Svaki neka na onom mjestu, na koje ga je providnost božja postavila, vrši svoju dužnost, ter se za sebe, za svoje, ali ujedno i za obće blagostanje skrbi i brine. Bog podjeljuje svoje darove po svojoj mudrosti: jednomu daje više, drugomu manje; ali neće da ikoji od njegovih stvorovah nuždu trpi: njegova je volja, da jedan drugoga potrebuje, da se jedan drugomu približuje, i da tako svi budemo liepim vezom što vjerne i tvorne ljubavi, što zahvalnosti kano članovi jedne obitelji spojeni. Proti ovoj božjoj volji radi i onaj, koji dobro bližnjega sebi prisvaja, i onaj, koji imajući bogatstva, svojevoljno i po strasti s njim razpolaže, a svoga se brata, koga u nuždi vidi, milosrdno nesjeća. Ljubavi božje nebi u nas bilo, kad bismo pred sirotom i nevoljnikom srce, ruku i vrata zatvarali.

Kršćanstvo štuje svojinu, bez koje nemože nijedno čovječansko družtvo obstati: ali gdje katolička crkva veselim i bogatim životom cvate, ondje izviru i obilata djela bratinske ljubavi, ondje se za milosrdne podpore s najvećom žrtvonošću skrbi. Nebrojeni katolički zavodi, koji su odredjeni stranom za obrazivanje mladeži, stranom za njegovanje siromahah i bolestnikah, svjedoće o tvornoj ljubavi, kojom se katolička crkva odlikuje.

Još koju hoću da Vam prosborim o stvari, koja je u svako vrieme, a osobito sada od velike važnosti. Da me krivo nerazumijete, očitujem, da kad o slogi narodah govorim, neimam nikakove druge pobočne nakane, već mi samo zakon kršćanske ljubavi pred očima lebdi, po kojem imamo Boga radi njega sama, a bližnjega radi Boga ljubiti. U području ove nadbiskupije stanuju ljudi razna porekla i raznih vierah. Providnost je božja i jednim i drugim stan u ovoj zemlji naznačila: pa budući da je to sam Bog odredio, to je ujedno i njegova volja, da brat brata u slogi, miru i ljubavi prigrljuje. Nikakova strast neka nas dakle neciepa. Svatko ljubi narod kojemu pripada, svatko cieni svoj jezik; ali ujedno svatko štuj to sveto ćuvstvo u svojem sugradjaninu. Scienite se sretnimi, da ste sinovi katoličke crkve, prigrljujte ju vatreno, i ostanite vjerni vjeri otacah vaših; al i štujte vjersko osvjedočenje sugradjanah, koji drugu vjeru izpoviedaju, i čuvajte se svega, što bi moglo porušiti željenu slogu. Niti različitost vjere, niti različitost narodnosti nemože nas riešiti od dužnosti kršanske ljubavi bližnjega i sloge. — Tko ljubi brata svoga, od Boga je (Iv. 4. 7), tko mrzi brata svoga, ubojica je, — kaže Gospod kod Ivana 3. 15.

Ljubimci gospodnji, djeco katoličke crkve! Stojte čvrsto uz svetu vjeru svoju. Očitovanje gospodnje, koje crkva čuva, jest i ostaje temeljem obitelji, reda, obćega blagostanja i najdragocjenijim blagom čovjeka na zemlji. Nastojte, njezin nauk temeljito proučiti, i u duh mu prodrieti: radite, da Vam djeca budu u njem dobro poučena. Žalostan je to našega vremena pojav, što mnogi kršćani, premda se prosvjetom diče, mnogo znadu i za sve se brinu, što jim može korist i ugled pribaviti, nemare ipak za božje očitovanje, kojim nam je ipak Bog otvorio put života i vječno carstvo; već se zadovoljavaju s onim manjkavim znanjem nauka vjere, koje jim je od djetinstva ostalo, i koje je, od cielosti odtrgnuto, nerazumljivo postalo. Kršćanski nauk moćno djeluje na svačije srce, ali treba i unj prodrieti. Učite ga i izpoviedajte ga javno. Naći ćete žalibože *katolikah*, kojim poruga, podsmieh, pače samo strah, da jih nebi sviet za učene i ugladjene držao, dotiče, da svoje osvjedočenje taje i uz druge sami svoju crkvu grde. Nedajte se nikad osramotiti takovim podlim strahom, već kad začujete porugah, koje ludjaci i bezbožnici na sve, što se vjere tiče, bacaju: nepopustite u vjeri, sjećajući se prve opomene gospodnje: — Tko mene zataji pred ljudi, zatajit ću i ja njega pred otcem svojim, koji je u nebesih. — Promislite, da neimamo ovdje stalna stana, ondje je gore naš zavičaj, ondje naša domovina. — Ondje gore sve je veličajno, kaže sv. Augustin — sve istinito, sveto i vječno. Našim je ondje kruhom pravednost, našim pilom mudrost, našom odjećom neumrlost, našim stanom vječnost. Ondje je mir, pokoj, veselje, pravda. (Sv. Aug. in Ps. 49.) — Onamo neka budu upravljene sve naše težnje, svi naši uzdasi. Ondje tražite blago, gdje se nemože ugrabiti. — Nauk našega Gospoda i Spasitelja budi nam zviezda-predhodnica u izpunjavanju naših gradjanskih dužnostih i na putu u vječnost. Vas u ime i moću Gospoda prama vječnosti voditi, to je zadatak, kojemu hoću da sve svoje sile posvetim. O da se uzmognem pokazati vjernim slugom gospodnjim! Uzdajte se u ovu moju težnju, kano što se ja uzdajem u milost Onoga, koji je najviši biskup dušah naših. On budi sa mnom, da Vam i rieću i primjerom prednjačim, i da dobro sjeme njegova nauka

Digitized by Google

posijem; on budi s Vami, da to sjeme urodi plodom vječnoga života.

Ako Gospod nečuva kuće, uzalud će graditi zidari. (Ps. 126, 1.) Do božjega blagoslova sve stoji, gdje Gospod nesudjeljuje i svoj blagoslov nedieli, ondje je sav trud uzalud. Zato, moji dragi, dajte da prosimo i molimo! Zato opominjem konačno s apostolom: da se prije svega učine prošnje, molitve, zagovori, zahvale za sve ljude, za kraljeve i za poglavare. (I. Tim. 2. 1. 2.) Molimo se jedan za drugoga, da odolimo navalam neprijateljah našega spasa, i da vodimo miran i tih život u bogoljubnosti i poštenju. (I. Tim. 2. 2.) Molite se za mene, da mi Onaj, koji me je za svoju službu izabrao, duh razsvieti i moć podieli, ter da se navješćujuć istinu i vodeći duše k spasu pokažem vjernim slugom gospodnjim. Svaki ću se dan u svojih molitvah Vas sjetiti. Preporučam Vas zaštiti božjoj i zagovorom prečiste djevice Marije, koju u blaženstvu slave sva pokoljenja. Milost božja budi sa svimi, koji Gospoda našega Isusa Krsta nepromjenljivo ljube (Ephes. 6. 24), a mir božji, koji nadilazi sve misli, budi štitom srdacah i mislih vaših. (Phil. 4. 7.) Amen.

Constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi.

(Konac.)

CAPUT III.

De vi et ratione primatus Romani Pontificis.

Quapropter apertis innixi sacrarum litterarum testimoniis et inhaerentes tum praedecessorum nostrorum Romanorum Pontificium, tum Conciliorum generalium disertis, perspicuisque decretis, innovamus oecumenici Concilii Florentini definitionem, qua credendum ab omnibus Christi fidelibus est, Sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.

Docemus proinde et declaramus, Ecclesiam Romanam disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum, et hanc Romani Pontificis jurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cujuscumque ritus et dignitatis, pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis, veraeque obedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Eclesiae, per totum orbem diffusae, pertinent; ita ut custodita cum Romano Pontifice tam communionis, quam ejusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest.

Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis jurisdictionis potestati, qua Episcopi, qui positi a Spiritu Sancto in Apostolorum locum successerunt [1]), tanquam veri Pastores assignatos sibi greges, singuli singulos, pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali Pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, dicente Sancto Gregorio Magno: Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur [2]).

Porro ex suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam jus eisdem esse consequitur, in hujus sui muneris exercitio libere communicandi cum Pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi Capitis cum Pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendant, quae ab apostolica Sede vel ejus auctoritate ad regimen Ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur.

Et quoniam divino apostolici primatus jure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praecst, docemus etiam et declaramus, eum esse judicem supremum fidelium [3]), et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse judicium recurri [4]); Sedis vero apostolicae, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licere judicare judicio [5]). Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab judiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum Concilium tanquam ad auctoritatem Romano Pontifici superiorem appellare.

Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis, aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas Ecclesias, sive in omnes et singulos Pastores et fideles; anathema sit.

---

[1]) Conc. Trid., Sess. 23, cap. 4.
[2]) S. Gregor. M. ad Eulog. Alexandrin., ep. xxx.
[3]) Pii PP. VI. Breve „Super soliditate“, d. 28 nov. 1786.
[4]) Concil. oecumen. Lugdun. II.
[5]) Ep. Nicolai I. ad Michaelem imperatorem.

Digitized by Google

CAPUT IV.

De Romani Pontificis infallibili magisterio.

Ipso autem Apostolico primatu, quem Romanus Pontifex tanquam Petri principis Apostolorum successor in universam Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendi, haec Sancta Sedes semper tenuit, perpetuus Ecclesiae usus comprobat, ipsaque oecumenica Concilia, ea imprimis, in quibus Oriens cum Occidente in fidei charitatisque unionem conveniebat, declaraverunt. Patres enim Concilii Constantinolitani quarti, majorum vestigiis inhaerendo, hanc solemnem ediderunt professionem: Prima salus est, rectae fidei regulam custodire. Et quia non potest Domini nostri Jesu Christi praetermitti sententia dicentis: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam [1]), haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica reservata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab hujus ergo fide et doctrina separari minime cupientes, speramus, ut in una communione, quam Sedes Apostolica praedicat, esse mereamur, in qua est integra et vera christianae religionis soliditas [2]). Approbante vero Lugdunensi Concilio secundo, Graeci professi sunt: Sanctam Romanam Ecclesiam summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinere, quem se ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum principe sive vertice, cujus Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; et sicut prae caeteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent judicio definiri. Florentinum denique Concilium definivit: Pontificem Romanum verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse [3]).

Huic pastorali muneri ut satisfacerent, Praedecessores Nostri indefessam semper operam dederunt, ut salutaris Christi doctrina apud omnes terrae populos propagaretur, parique cura vigilarunt, ut, ubi recepta esset, sincera et pura conservaretur. Quocirca totius orbis Antistites nunc singuli, nunc in Synodis congregati, longam Ecclesiarum consuetudinem [4]) et antiquae regulae formam sequentes [5]), ea praesertim pericula, quae in negotiis fidei emergebant, ad hanc Sedem Apostolicam retulerunt, ut ibi potissimum resarcirentur damna fidei, ubi fides non potest sentire defectum [1]). Romani autem Pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut rogata Ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per Synodos particulares, nunc aliis, quae divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis, ea tenenda definiverunt, quae sacris Scripturis et apostolicis Traditionibus consentanea Deo adjutore cognoverant. Neque enim Petri sucessoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut eo assistente traditam per Apostolas revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent. Quorum quidem apostolicam doctrinam omnes venerabiles Patres amplexi et sancti Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt; plenissime scientes, hanc sancti Petri Sedem ab omni semper errore illibatam permanere, secundum Domini Salvatoris nostri divinam pollicitationem discipulorum suorum Principi factam: Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos [2]); neque ignorantes, ad Romanam Ecclesiam necesse esse omnem convenire Ecclesiam, id est, omnes, qui sunt undique fideles [3]), et Romanos Pontifices quaerentibus fidei veritatem non posse respondere, nisi quod antiquitus Apostolica Sedes et Romana cum caeteris tenet perseveranter Ecclesia [4]).

Hoc igitur veritatis et fidei non deficientis charisma Petro ejusque in hac Cathedra successoribus divinitus collatum est, ut excelso suo munere in omnium salutem fungerentur, ut universus Christi grex per eos ab erroris venenosa esca aversus, coelestis doctrinae pabulo nutriretur, ut sublata schismatis occasione Ecclesia tota una conservaretur atque suo fundamento innixa firma adversus inferi portas consisteret.

Atvero cum hac ipsa aetate, qua salutifera Apostolici muneris efficacia vel maxime requiritur, non pauci inveniantur, qui illius auctoritati obtrectant; necessarium omnino esse censemus, praerogativam, quam unigenitus Dei Filius cum summo pastorali officio conjungere dignatus est, solemniter asserere.

Itaque nos traditioni a fidei Christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex-cathedra loquitur, id est, cum omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide

[1]) Matth., XVI, 18.

[2]) Cf. XXI. Joan., 15—17.

[3]) Ex formula S. Hormisdae Papae, prout ab Hadriano II. Patribus Concilii Oecumenici VIII. Constantinopolitani IV., proposita et ab iisdem subscripta est.

[4]) S. Cyr. Alex. ad S. Coelest. P.

[5]) S. Innoc. I. ad Conc. Carth. et Milevit.

[1]) Cf. S Bern., Epist. 190.

[2]) Cf. S. Agathon., Epist. ad Imp. a Conc. oecum. VI. approbata.

[3]) S. Iren. adv. haer., I. III., c 3.

[4]) Cf. S. Chrysol, Epist. ad Eutych. et S. Aug. cont. Julian., l. I., n. 13.

Digitized by Google

vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones esse ex sese irreformabiles.

Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, presumpserit, anathema sit.

Viestnik.

Zagreb. Novi prabiskup sio je na stolicu, a sad nam je na kratko pripovjediti, kako je liepo dočekan i namješten. U Petak u večer sastala se oko preuzvišenoga pratnja: ministar Bedeković, m. savjetnik Šuhaj, nekoji poslanici na peštanskom saboru (medju njimi opat i kanonik Vuković) i deputacija grada Temešvara, pak družba maknula iz Budima običnim večernim vlakom do Kaniže, kamo se je došlo u jutro ob 4. U Kaniži pozdravila je preuzvišenoga deputacija prvostolnoga kapitula kanonici Pavlešić i Marić. Iz kotarah varaždinskih i medjumurskih dodjoše od svećenstva nekoji već u Kanižu nekoji na druge postaje Posebni vlak od šesterih kolah narešen zemaljskim grbom krenu iz Kaniže ob 2. uri po podne. Na svakoj nakićenoj postaji čekala je kakova deputacija. Deputacije županije križevačke doveo je sam župan Kukuljević na poklon i pozdrav visokomu putniku u Koprivnicu, a tako župan Bogović deputacije zagrebačke županije u Dugasela. Na zagrebačkoj kolostaji čekaju čeonici svih zagrebačkih oblastih i sborovah, kako i mnogi velikaši i deputacije, med kojimi s velikom i odličnom svitom stoje sami župani varašdinski, virovitički i požežki. Pukoše mužari, javi se vlak i za trenutak stade u dvor. Kada je prabiskup stupio iz kolah, pozdravlja njega načelnik gradski Cekuš u ime grada i svietle gospode za sobom; a naglasio je načelnik besjedom osobito sporazumak i slogu, kako je to grad Zagreb sa svakim poglavicom crkvenim znao držati, a do rieči reče s ostalim ovako: „Dopustite nam preuzv. pastiru! napomenuti, da su na uzvišenoj stolici ovoj, koju će Preuzvišenost Vaša zasjesti, od starog već doba sjedili proslavljeni muževi i dični praotci naši, onakovi, koji bijahu pravi otci domovine, jerbo su uz viernost prama kralju poglavito u srcu nosili ljubav domovine, za koju su oni svu svoju snagu žrtvovali, nju nastojali usrećiti, njojzi duševni napredak i materijalno blagostanje pribaviti te prava njezina proti svakoj navali umom i krepkom voljom braniti, što je njihova najsvetija briga bila. A nedvojimo nimalo, da ćete preuzv. pastiru, u ovoj svojoj novoj domovini, u koju sad prvi korak učiniste, slieditи onim dičnim primjerom predšastnikah svojih. Temeljem pako ovoga našega uvjerenja, da ćete stazom predšastnikah Vaših stupati, uzimamo za sad onaj čin, kojim ste začeli vidati rane ubogih novih sugradjanah Vaših. Neka nam bude dozvoljeno preuzv. pastiru, da Vas popratimo u unutarnjost glavnoga grada domovine naše, i da izjavimo želju, da nam ovako dobro došao. Živio!“ Govor je od slušalacah bio prekidan klikom. Prabiskup odgovori srdačno isto tako hrvatskim jezikom uvjeravajući da će svom snagom nastojati o boljku grada i domovine. Dok se je preuzv. gospodin u dvorskoj odaji na svečanu preoblačio, poče se za odjelom banderija razvijati povorka kočijah, njih blizu stotine na dva i na četiri konja, zvona po svem gradu udariše zvoniti, pa laganim stupajem miče se kroz ulice i trgove, kud se barjaci viju i ljudstvo na hrpe tu veće tu manje gleda, a cehovski barjaci lepršu pred samim kaptolskim trgom; pak i previše je bilo svakomu čekati, dok dodje prabiskupova kočija. Voz je to velegospodski i dvorski, voze ga šest putaljah u bogatoj i gizdavoj ormi i halatu, vezenu bielo-modrom i bielo-crvenom bojom, kakovom je takodjer dragocjena odora vozarah i husarah. Kiša lievala je nad Zagrebom vas božji dan i još se u gori prolomio oblak, ter potok po staroj navadi diljem toka svoga i na Jelačićevu trgu pribavio Zagrebčanom gledanja i pripoviedanja, a trg ružno razrovao, zamuljio i zasmetio. Otpoviedana je dakle bila povorka od milosrdne braće, koja bi prabiskupa od onuda vodila u crkvu, nego se je visoki putnik uz kliku velikašah i oblastnikah, koji su na kaptolskom trgu postali i čekali, i hrpe za kočijom, dovezao pred samu crkvu. Bilo je dugim putem vidjeti i čuti protivne demonstracije; ali povorke nije smetala. Vanjski kler došao je u veliku broju (iz susjednih ugarskih biskupijah bilo je vidjeti svećenstva dosta velik broj), a s biskupom vikarom i kapitulom čeka gradsko i vanjsko svećenstvo pod crkvenima vratima. Crkva je s nutra sva u plamenu. Biskup vikar Iv. Kralj pozdravi nadpastira ovom besjedom:

Excellentissime Domine Archiepiscope!

Sit Deus benedictus! sit nobis, sit Exc. Vestræ, charæ Patriæ et Almæ huic Archidiœcesi felix faustusque adventus Excellentiæ Vestræ! Dum in venerando vetustissimi templi hujus limine et vestibulo, in ingressu ad hanc Dei Ecclesiam, Excellentiæ Vestræ sacerrimo conubii spiritualis fœdere junctam, seu dilectam divinitus creditam sponsam, Excellentiam Vestram tanquam Præsulem, Pastorem animarum nostrarum, qui nos favente divino numine, per caliginosam terrestris hujus peregrinationis viam ad portum aeternae salutis deducturus est, nomine Cleri et populi reverenter adsalutandi fortunam nanciscor, non possum non suspirare ad Deum Salvatorem nostrum: „O quam speciosi pedes evangelisantium pacem, evangelisantium bona!“ . . . .

Festivus hic apparatus, propensa voluntas alti regiminis, difusa tot conspicuorum virorum, omnis status et conditionis, frequentia cleri fidelisque populi multitudo Excellentiæ Vestræ ad capessendum Solium AEppale accedenti, devotis et propensis animis obviam procurrens, et benigno Excellentiæ Vestræ conspectu perfrui gestiens, omnino par est: paterno cordi Exc. Vestræ svavem adferre consolationem; una autem jucundus hic

Digitized by Google

concursus indubium præstat documentum illius pii affectus, inconcussæ fidelitatis et sinceræ adhæsionis, qua incolæ regnorum horum populusque Croatiæ erga avitam religionem suam et matrem Eccelesiam Catholicam animatur, et antistites, a divina providentia sibi datos, colit, et veneratur.

Resensus et dissonantia si quæ nefors intercurrit, non est defectui religiosi spiritus aut pietatis, non irreverentiæ erga ministros Altaris, non pseudoliberalismo aut incredulitati nec deprevationi morali, aut despectui muneris apostolici, sed aliis temporum adjunctis attribuenda.

Placeat igitur Exc. Vestræ solemni hoc momento vota nostra pro felici ac diutarno sacro regimine, item sensa nostri cultus et devotionis, quæ ex parte tum Cleri tum populi depromimus, in paternum cordis sui sinum admittere et faventer suscipere. Placeat ingredi ad domum Dei, et portam cœli, ad hanc Ecclesiam suam Metropolitanam, opere, antiquitate, et gloria Præsulum suorum venerandam. Placeat accedere ad Aram Altissimi, ut nobis benedicat; ut invocet Dei auxilium, auxilium Patronorum hujus Metrop. Ecclesiæ, quippe Beatissimæ Mariæ semper Virginis in Cœlum assumptæ Sanctorumque Regum et Confessorum Stephani et Ladislai. — Dignaretur, sublatis in cœlum sacratis suis manibus, a Deo bonorum omnium largitore suis piis orationibus implorare et exorare opem divinam, implorare munera benignitatis divinæ pacem, prosperitatem, animorum concordiam, ad benedictionem coelestem, idque super nos, super capitalem urbem hanc ejusque incolas, super charam Patriam ac Archidiœcesim, totamque provinciam ecclesiasticam Croatico-Slavonicam: ut veniat nobis auxilium de sancto; ut sit Deus propitius nobis; ut præservet nos a furore belli, et quaslibet calamitates a nobis avertat; ut prosperet et servet Pastorem Excell. Vestram; ut prosperet et servet fidelem gregem spirituali curæ Exc. Vestræ creditum. — Vivat Excellentia Vestra!

Prabiskup pred licem Boga skrovna u svetištu matice mu crkve i pred licem klera i puka odgovara: da je viestnik i nosioc mira ter neulazi kao možda neprijatelj narodni nego koji će takodjer autonomiju zemlje braniti. Osobni karakter muža, višina i svetost njegove časti i svečanost trenutka nedadu pomisliti, da bi on liepom besjedom hotio zagrnuti ružne namjere, kako to zna varava politika, i da bi on pustom riečju silomice hotio uputiti narod, da mu je pravica, sloboda, sreća i gizda i tada, kad bi on sam sve protivno tomu gledao i ćutio, kako opet zna varava politika, koja na koncu mora prevariti sama sebe. Nedvojimo nimalo, da muž, koji je za ustav i domovinu znao stradati, zna što ištu načela ustava i zna cieniti ljubav domovine. Pak nije krv voda. Ali naravno ostavljamo neka nam to protumače fakta. Preobukao se je na crkveno i pod nebom nošenim od dva vicearhidjakona (Barabaša i Kršnjavia) stupa s pastirskom palicom kroz redove djevojčicah u bjelini (od sestarah milosrdnicah) muž krepak i snažan. Svečanost obavila se točno po programu, a bilo je devet satih blizu, kad se je svršila. Poklon u nadbiskupskom dvoru minuo je hitrije: biskup Ivan Kralj na čelu kapitula prvostolnoga i čazmanskoga i klera, zatim redom vlada i oblasti. U ime vojske doveo je sjajnu svitu (u njoj pet generalah) i sam zapovjednik generao Mollinary; a posebice u ime domobranstva pukovnik grof Kulmer. — Od sufraganah i kapitulah došao je jedini križevački biskup Gj. Smičiklas s deputacijom svoga kapitula (kanonici Poturičić i Stanić), a za njim stupiše pred nadbiskupa poslanici od strane klera grčko-iztočne crkve i zagrebački pastor Soedel. Biskup veliki prepozit Kralj služeći sutra u jutro sv. misu poćutio je omiljavicu i muku, da je jedva sv. čin svršio, i bolan nije toga dana nikamo izlazio.

Sutra na dan same ustolitbe izvezao se preuzv. nadbiskup poslie osme ure u banske dvorove na pohode banu. Pred misom još vratio ban nadbiskupu pohode. U presbiteriju na lievom krilu stadoše preuzv. gg. ban i ministar, vlada, generali, velikaši i načelnici od svih vlastih, a na desnom presv. g. biskup Smičiklas, i ostali kler. Kralj. imenovno pismo (hrvatski) čitao je opat kanonik Pavlešić, a papinsku „bullu installationis“ kanonik Jandrić. — Na latinski kleru namienjen govor prabiskupov odgovorio je naslovni biskup i lektor Kristijanović. Prabiskup odveden na propovjedaonicu u sredini crkvi, gdje čita puku namienjen govor hrvatski, a u današnjem ga broju sprieda nosimo. Zatim je bila misa. Zvučan glas prabiskupov odzvanja po svoj crkvi. Već je podne bilo minulo, kad je sve svršilo i nadbiskup bio odveden u dvore. Preuzv. gospodin bio je već nekoliko danah pred polazkom bolan, a težkih mislih, brige i napora ovakovom prilikom ima preko dosta, pak se može pomisliti, koliko je tu još bilo snage. Stolovi prostrti po dvoranah nadbiskupskoga grada i u seminaru čekali su pet stotinah gostovah, dvie stotine u gradu, a tri u seminaru. Uz domaćinu sjedio je s desna ban, s lieva generao zapovjednik. U svem se hvalilo obilje. Pokloni i pohodi traju redom još svaki dan.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je pred polazak svoj iz Pešte žicom javiti gradskomu načelniku, da je za siromašne obrtnike grada Zagreba namienio tri tisuće forintih. Jučer je novac na gradskoj viećnici dieljen.

— S preuzv. g. nadbiskupom došao je ovamo kano tajnik i ravnatelj nadb. pisarne g. Stjepan pl. Vučetić, sveć. i duh. st. prisjednik čanadske biskupije, bivši profesor fizike i matematike na vel. gimnaziju temišvarskom, izabrani polanik za kat. kongres ugarski.

— Iz središnjega seminara dotično sveučilišta peštanskoga povratili su se kano svećenici naše nadbiskupije gospoda Kućas Stjepan i Antun Molnar; isto tako g. Marko Zrinović iz Insbruka.

Družtvo sv. Jeronima u Zagrebu držat će prama svojim pravilom godišnju skupštinu dne 22. Kolovoza u 9 satih u jutro u sgradi nadbisk. sjemeništa, kamo se članovi uljudno pozivlju.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 33. Tečaj XXI. U Četvrtak, 18. Kolovoza 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Dupanloup o pučkom uzgoju.

Taj glasoviti biskup i odgojitelj pišući ob odgajanju u obće (u njem. prievodu „Die Erziehung" von Felix Dupanloup 3. Theile Mainz Kirchheim 1867.) rekao je njekoliko riečih i ob uzgoju puka. Vriedno mi se činilo našim svećenikom te njegove rieči staviti pred oči, jer premda govori samo o narodu francezkom, ono ipak što govori, da se prilagoditi i našemu puku. Tuži se, da je u francezkom puku jako ponestalo vjere i kaže zašto; uči pako da sama nauka ili prosvjeta uma nemože uzgojiti valjan narod, već da je tu treba vjere. U nas hvala Bogu barem u prostom puku jošte se dosta zadržalo vjere, al se neda tajiti, da je počela malaksati; okolnosti našega vremena, kojih neću da ovdje poimence navadjam, a tko ima oči, vidi i sám — neprijaju nipošto razširenju i ojačanju vjere, bojat se je dakle, da će bit i gorje. Tko je dakle rad sreći našega naroda; tko želi da od njega postane krepak i valjan narod, taj treba da ozbiljno razmisli, od kolike je važnosti u uzgoju naroda vjera.

Dupanloup kaže, da je uzgoj pučki za Francezku baš pitanje životno, i da od riešenja toga pitanja visi ili propast ili pako uzkrsnuće francezkoga društva. Poslje duga učenja toga pitanja veli, razumio sam napokon, kako mogaše reći njeki državnik: da vas udes naše budućnosti stoji u rukuh seoskih župnikah i pučkih učiteljah.

Sbilja, ostanu-li župnici bez upliva na uzgoj omladine, bude-li ono 73.000 pučkih učiteljah, kojim su u Francezkoj povjerene sve pučke škole, nevriedno svojega poslanja, to je Francezka očito propala.

Francuzi su ravno jak i silan narod, ali nisu tako jaki, da suzbiju unutarnje zlo, što se je netom razvilo pred našima očima te nam tjera strah u kosti. Nijedan narod na zemlji nemogaše nikada odoljeti neprekidnomu sveobćenitomu i radikalnomu djelovanju tisuće učiteljah — kojim su u rukuh milijuni djetce, ako jesu ili budu takovi, kakovi su oni, kojih upliv zabunjena Francezka od mnogo godinah gleda i ćuti.

Vojska, činovničtvo i crkva jošte u nas nisu pale; to su tri velike društvene moći. Mi imamo jošte poglavarah, jošte politikah od riedke razumnosti i neustrašiva srca, koji nas odavna drže, da se nestrovalismo u ponor; ali to je stanje prisiljeno, koje nemože tako dugo trajati; može doći čas, gdje će biti vas trud badava, svaki odpor nemoćan.

Izdao se zakon takov, koji nam je ne samo za politički, nego za vas socialni red stvorio pogibeljih, što si ih je moći misliti, najstrahovitijih i najgrdnijih. U nijednom puku nije bilo ikada šta takova. Tu se je vidjelo, kako nam je taj zakon u manje neg-li dvadeset godinah stvorio njeku donle nečuvenu vojsku svoje vrsti, vojsku intellektualnu, vojsku od 73.000 pučkih učiteljah; vidjelo se je, kako ih taj zakon izabire, kako ih u posebnih školah brižno pripravlja, naobrazuje, obuča, onda ih jednoga za drugim po svoj zemlji razdieljuje, u srce svakomu mjestu, svakomu selu meće; daje im u isti mah najkukavniji materijalni, a najjači moralni položaj, a neprevidja, da biedan njihov život i oholo odgojenje, da što stoje umom nad pučanstvom, koje je oko njih, i što im je znanje samo polovično, a baš za to prenapeto, to da u njih potiče najhudje nagone ljudske naravi, te ih hoćeš nećeš čini nezadovoljnimi, nuždnimi neprijatelji, da rekao bih skoro: najvećimi neprijatelji socialnoga reda, koje možeš morda izpričati, ali ne pomiriti.

Tu se vidi, da Dupanloup drhće od pučkoga učiteljstva u Francezkoj, a zašto? za to, što se

Digitized by Google

onim zakonom, kako dalje veli, navodeć rieči slavnoga Thiersa, stvorilo: 40.000 protužupnikah, 40.000 župnikah atheisma i socialisma. Onaj naime zakon nije o tom skrbio, da bude medju svećenstvom i učiteljstvom nuždan sklad, pače u naputku biaše im izrično rečeno: ako u službenikah religije nebi našli prave dobrohotnosti, da im se netreba ponizivati, kako bi ju stekli. Učitelja metnuše glede časti i ugleda skroz u isti red sa župnikom, odakle bi ovaj ponižen, a onaj se pooholio; a zakrilivši učitelja proti tobožnjim napadajem župničkim pobudiše samo antagonizam i žalostno kresanje.

No da se i bolje pozna stanje ondješnjega učiteljstva, a prama njim svećenstvo, evo riečih Thiersovih: Kažu mi, veli, da medju pučkimi učitelji ima i dobrih; to je moguće; ali to su čudesa, jer se je sve učinilo da budu grdobe. Ako uzmeš iz sela maleno seljanče, te ga u 15 ili 16 godini odvedeš u velik grad, i obučeš ga u crne haljine, i metneš u liepu školu, i ondje mu u dvie godine dadeš više naobraženja, neg-li će on ikada moći podnieti, učeći ga physiku, geometriju, algebru, trigonometriju, povjestnicu .... pa ako ga iza svega toga u osamnaestoj godini rineš u selo sa 200 franakah, da ondje začami i skapa uz sirovu djecu, koja neznaju ni čitati ni pisati, a često ni neće da uče — to si sasvim nuždno učinio od njega nezadovoljca, neprijatelja.

Možeš reći, što hoćeš, nastavlja Thiers, učitelju treba poniznosti samozataje, kakove je riedko u laikah; k tomu se hoće svećenikah, redovnikah; duh i odanost laička nije dosta. Ja sam, veli, mnogo živio izvan grada i išao u obližnja sela; po svom običaju tražio bih se upoznati s onimi okolnostmi, i uputiti se o svačem, što bi me zanimalo. Iskao bih sve pomalo porazgovoriti se sa župnikom, seoskim sudcem, učiteljem, najamnikom, težakom. Tu bih znao naći župnika, čij je položaj bio skoro isti, što i učiteljev, malo što mastniji; ako rečem položaj skroman i osamljen, to je još najmanje. Sasvim tim nebih ga nikada našao nezadovoljna, nego uviek resignirana, mirna, krotka; on bi me dočekao nesjetan, i veselo se razgovarao. Usuprot što se tiče učitelja, uviek bih ga našao nezadovoljna; njegovo lice, njegove rieči, sve bi znalo biti sjetno, skoro razdraženo. A tomu je uzrok, što se svećenik zna resignirati, a laik ne. Svećenik se resignira: on ima svoju službu, svoju misu, svoje knjige, njekoliko prijateljah; a učitelj neima ništa.

Ali bilo je u francezkom učiteljstvu i mnogo grdnijih nepodobštinah. Lorrain ovako opisuje stanje pučkih učionah koncem 1833., osnivajući se na izvješća od 190 inspektorah — visitatorah: od Pyrenejah do Ardennah samo jedan jao i pomagaj! Bieda učiteljah može se samo sravniti s njihovim neznanjem i javnim preziranjem, što ga prečesto zaslužiše svojim zločestim životom. To je gadno pogledati, i srce se sgrožava, kad čitaš čim se sve nebave, što sve neskriviše, u kakve-li slaboće napadoše. Od onoga učitelja, koji svoju ženu ostavlja u školi, dočim sam ide u lov, do ubojice, kojega inšpektor badava traži u školi, jer ga upravo odvedoše u bližnju tamnicu — koliko stupanjah zločestoće! U njekih školah kad zapita nadzornik: gospodine, kako ste daleko došli u nauku morala i religije? dobi odgovor: ja nenaučam takovih ludorijah. Drugdje — u departementu de la Manche — ide učitelj s djecom po gradu šetat; bubnjar s preda i pjevaju Marseillaisu; kad dodjoše do župnoga stana počmu vikati, što ih grlo nosi: doli s Jezuiti, doli s popovi! U novije vrieme učinilo se je glede pučke poduke i poboljšanja učiteljstva toga više, no Dupanloupu se ipak neda vjerovati, da je za valjan uzgoj puka sbilja što više učinjeno. Njega straše statistički podatki, koji izkazuju, da razmjerno ima mnogo manje zločinah medju onim pučanstvom, koje nije nikakova nauka primalo, nego-li ondje, gdje ga imaše. Njemu stoje pred očima pojavi bune 1848. On priznaje, da se je kašnje iza g. 1848. učinilo mnogo napora, razvila silna revnost, izdalo mnogo novca, da se poboljša elementarni nauk, no kaže: tužno poboljšanje, ako je istina, da se je mislilo, da je moći svemu pomoći novcem, a da nije bilo nit na kraj pameti izliečiti grdnu ranu, na kojoj boluje vjera i moral. Što? vi ste mislili, da vaši učitelji za to nepružaju puku vjere i morala, što njim fali novacah? O ja sam zaista za to, da se udes učiteljski shodno popravi, i da jih boljše materijalno stanje uzčuva od napastih na zlo: no tim nije jošte riešeno glavno pitanje: moralno religiozno i socialno puka.

Dupanloup dakle misli: popravljaj materijalno stanje učiteljah kako ti drago, diži nauk i napinjaj, što se dade jače i više: bez religije i njezinih službenikah da neima pučkoga uzgoja. Pače sám nauk i učitelje, koji su bez vjere i proti vjeri, drži on za najveće, najopasnije zlo. Evo kako opisuje stanje puka francezkoga, što je od njega stvorila bezbožnost.

Neda se, veli, tajiti, za nas su prošli oni liepi dani kršćanske vjere, kad su siromasi isto tako, kako bogati, pače još više, kupili se oko religije sa štovanjem i ljubavju, kad je evangjelje u najnižjih stališih imalo skoro najviše sljedbenikah, koji su si držali za čast i sreću izpunjivati ponizno njegove propise, i ponosili se, što su svojoj djeci ostavljali kano najdražju baštinu svoje

Digitized by Google

štovanje i zahvalnost prama ovoj svetoj religiji, te tako službenikom evangjelja spremili liepu nadu lahke žetve u mladjem naraštaju.

Kako nestaje sve više na zemlji naše domovine onih siromašnih ali blagoslovljenih obiteljih, gdje su otci čuvali posvećeni zalog vjere kano utjehu u svojoj nuždi, gdje su matere razumjele svoj nauk potvrditi primjerom i ponukom za najkrasnije krieposti, gdje su djetca u najnježnijoj dobi primala od vjere prve pouke i mudrosti, i stavljala svoju nedužnost pod njezino okrilje!

Tko nezna što je sliedilo iza onih danah pobožnosti, krieposti i sreće! Na sve strane razširila je pobjedonosna bezbožnost svoju tužnu vlast; pa ako su i bogatiji poslje strašna izkustva napokon uvidjeli, da onoj velikoj učiteljici svih zločinah, onoj materi svake biede moraju zaniekati svoju poklonost; to su ipak siromasi, kojih nije tjerala tako kako bogate svoja korist, da odbiju njezine pogubne nauke, ostali joj poslušni te odbacuju još i danas, te prečesto još s brutalnošću svjetlo vjere, skaču i tonu tvrdokorno u najgušćoj tmini bezvjerja.

Porodivši se u skutu te nesretne noći, raste diete našega težaka ili seljana često putah u zaboravi na nebesa, u preziranju religije i mržnji na njezine službenike. Gledjte ga, gdje bludi po ulicah naših velikih gradovah ili civilisiranih selah! Koga se žapa? tko ima drzovitiji i nesramniji pogled od ovoga djeteta? a ja pitam, kako bi drugčije i moglo biti?

Koliko putah nečuje to djete, gdje se oko njega izriče strašno ime Božje samo oposred bogogrdnih psovakah, pa ako treba, znat će pakao poslati mu kakova sirova učitelja bezbožnosti, koji će mu reći, da je Bog samo prazno ime, nebo tlapnja, sviest predsuda, religija tiranstvo, poglavari i kraljevi nevriedni gnječitelji, odgojitelji i učitelji, da su ludjaci i ružni despote, a službenici evangjelja da su prije svega biesni ljudi, neprijatelji svakomu dobru, kojih se srce nikad neomekša.

Negovorim kano iz zraka. Ja sam sve to sám vidio i čuo, što pripoviedam. Ja sam se kroz dugo vremena bavio s pučkom djecom, a i sada bavim se više nego ikada s njom; dakle ja moram priznati: svakiput, kad bi mi ju dovodili, kad bi se odlučili povjerit mi ju samo za nekoliko danah, pogledavši ovo mlado čelo tako rano zločom oskvrnuto, ove oči pune bezbožnosti i oholije, rekao bih sam sebi: je-li sam vrag uvrebao prvi osvanak razuma njihova, da ga pomuti, prvi dah, da ga otruje?

Žalostna je istina, da su jur predugo žalibože priučili puk sve previše prezirati, previše poganiti, nego da bi mogao jošte poštediti djetinstvo.

Pa moram izpovjediti sa sramom i bolju: s najveće strane uzalud sam se mučio proti ovakovoj toli ranoj toli dubokoj pokvarenosti. Badava sam nastojao podići k nebu ove siromašne, na zemlju pritisnute duše; većinom bih dobivao od njih samo plodove smrti; uzprkos meni osudila ih jača bezbožnost na udes onoga nesretnoga bilja, što već u postanku pogiba, nit se nemože doviti ni ljepoti ni svežosti, premda ga dobra zemlja svojimi sokovi hrani i blago nebo svojom rosicom kupa.

Pripovieda nadalje rečeni biskup, kako je razgovarao sa seoskimi revolucionari, s malenimi socialisti od četernaest godinah. Nikad, veli, nisam šta strašnijega vidio, neg-li je prostota njihovih opakih nadah, nikad šta groznijega, neg-li je naivnost njihovih željah. Nemožeš si toga ni predstaviti, ako nisi sam vidio i čuo.

Čim bi se tolikomu zlu moglo napokon pomoći? Dupanloup odgovara: uzgojem ne samo uma, nego poglavito uzgojem srca i to kršćanskim uzgojem.

(Sliedi konac.)

Jošte causa Honorii.

Piše Dr. *J. Posilović.*

Kaže g. dr. Žerjavić, da je toliko svjetla jur palo in causam Honorii, te bi ju jurve valjalo pustiti na miru. Istina mnogo je palo crnila, i više nego si je mnogi čitalac i kadar pomisliti; sasvim tim nemislim nipošto, da je g. Žerjavić svojom kritikom (vidi prilog br. 31. Kat. lista) toliko svjetla sasuo, da nebi trebalo ništa više. Pače ja sam osvjedočen, da je on in causam Honorii bacio mnogo kriva svjetla.

Budući da je g. Žerjavić, kritisirajuć Hefele-ta zamahnuo njekoliko putih, trpko ravno ali ne jako sretno, po mojem prijatelju g. dru. Ivekoviću, išlo bi, da mu on odgovori; no njega je toliko zaokupila druga njeka prešna književna radnja, te mu za to nedostaje vremena. Osim toga nije g. Žerjavić na ono, što mu je Iveković u svoje ime predbacio, skoro sasvim ništa odgovorio, niti in causa Honorii; čega radi on može ostati zadovoljan na miru. Ja sam pako mislio, da se istini za volju g. Žerjaviću nješta mora odgovoriti.

G. Žerjavić naime tvrdi, da se Honoriju glede vjere nemože ništa predbaciti, Honorij je njemu skroz pravovjeran, čist pred Bogom i svojom svješću; jedina njegova pogreška jest, što se dao prevariti od Sergija, i zanemario propisati izraz: dvie djelatnosti.

Vidi ipak g. Žerjavić, da šesti oekumenički koncil mnogo više izriče, da naime u kazni Honorija skroz uzporedjuje s heretici; valja dakle da mu je i krivnja jednaka! Što će on? Najprije sasu na otce onoga koncila toliko potvorah, da ih mal ne imenuje tajnimi he-

Digitized by Google

retici; za tim dokazuje, da je 'papa Leo sud koncila modificirao, a on da prihvatja odsudu Honorijevu samo po smislu Leonovu.

Proti tomu tvrdim ja: da listovi Honorijevi nisu pravovjerni, jer svojim sadržajem i naukom prijaju očito heresiji; da je koncil Honorija sudio i osudio sa svim prama njegovoj krivnji; napokon da papa te osude nije modificirao, makar ju je nastojao malo iztanjiti.

I. Honorij je pisao dva lista na Sergija, patriarku carigradskoga, o kojih je sudio 6. oek. koncil. Prvi list je odgovor na list Sergijev. Ta dva lista sačuvana su u aktih koncilskih podpuno; drugi pako list pisao je Honorij na Sergija kašnje usljed nastojanja poklisarah, koje bješe k njemu poslao Sofronij, patrijarka jerusalemski, najveći onoga vremena na istoku zatočnik nauka katoličkoga; a taj list nije podpun, već su od njega sačuvana samo dva komada. Budući listovi Honorijevi pisani s raznih povodah makar i o istoj stvari, valja jih svakoga za sebe promatrati u njegovih okolnostih.

Prvi dakle list jest odgovor na list Sergijev. Da se uzmogne razumjeti valja ga sravniti sa listom Sergijevim. Što je pisao Sergij? Evo analysa njegova lista u koliko razvija svoje dogme:

1. Treba, veli, izpoviedati, da je jedan te isti Isus Bog, koji tvori djela toli božanska koli čovječanska, te da se svaka toli božanska koli čovječanska djelatnost odnosi na jednoga te istoga.

2. Netreba pako rabiti izraza „jedna djelatnost", jer a) premda se njim služiše njeki otci:*)

b) ipak njekoje ljude smutjuje, kano da se njim ukidaju dvie narave u Hristu nepomješano sjedinjene; čega nedao Bog!

3. Netreba takodjer upotrebljavati izraza „dvie djelatnosti":

a) jer ga nije reko nijedan ugledan crkve otac, te za to
b) mnoge smutjuje. Nego takodjer iz njega bi sliedilo,
c) da se prodiču u Isusa dvie volje protivne si: kano da logos hoće spasiteljnu muku, a njegovo čovječanstvo da se njegovoj volji opire, a po tom
d) da su u Isusu dvojica (dvie osobe), što protivno žele; jer je nemoguće, da u jednoj te istoj osobi budu u isti čas i glede istoga predmeta dvie protivne volje.
e) Jest takodjer jasan nauk bogoduhih otacah, da se čovječja narav nije nikada vlastitim nagonom naravno ganula proti ponuki logosevoj, nego samo kada i kako i koliko je hotio logos.
f) Jednom riečju, kako naša duša vlada tielom, tako u Isusu božanstvo vlada čitavim čovječanstvom — i tu se poziva na sv. Grgura Nyssenskoga dokazujuć, u Isusu patnja ravno da je tiela, no djelatnost da je logoseva.

Ovomu listu priložio je Sergij drugi svoj list, koj bješe pisao Cyru, jošte biskupu Phaside, u kojem na težkoću Cyrovu odgovara: da nemisli, da bi sv. Leo onimi svojimi riečmi „operatur enim utraque forma cum alterius communione" bio učio duas operationes. Pače u samom rečenom listu na Honorija isti Leonov tekst upotrebljuje samo za dokaz nauku, da jedan Isus sin božji djeluje sve božansko i čovječansko.

Branioci Honorijevi običaju vikati, kako je ovaj list Sergijev bio vanredno lukav, te da je zavarao prostodušnoga Honorija, kojemu istočne prepirke nebiahu poznate. Neniječem Sergijeve lukavštine, ali velim, da je svoje dogmatičko mnienje ovdje jasno razložio. Na opreznost je moglo potaknuti Honorija i to, što mu javlja Sergij, kako su Eutychianci u Aleksandriji na temelju nauka o jednoj djelatnosti sdružili se s katolici: morao se je naime bojati, da se tim kako nekrnji nauk kalcedonski o dviuh nepomješanih i nerazdieljenih čitavih naravah u jednoj osobi Isusa Krista sina božjega. A i to ga je moralo učiniti pozornim, što se je prepirka vodila medju trima patrijarkama: carigradskim, aleksandrijskim i jeruzalemskim (javlja bo Honoriju Sergij, da je Sofronij, protivnik nauku o jednoj djelatnosti izabran jeruzalemskim patrijarkom).

Što je dakle odgovorio Honorij?

Evo analysa i njegova lista onim redom i nizom, kako je sastavljen, i to rieči Honorijeve jezikom latinskim.

1. Fraternitatem Vestram — laudamus novitatem vocabuli (o jednoj ili dviuh djelatnostih) auferentem, quod posset scandalum simplicibus generare.

2. Nos enim in quo percepimus oportet ambulare. To pako jest:

3. Dominum I. Ch. operatum divina, media humanitate — — eundemque operatum humana — — plena divinitate: passiones & opprobria patitur unus mediator Dei & hominum in utrisque naturis — — ipse filius hominis de cœlo descendens, unus atque idem sicut scriptum est, crucifixus dominus majestatis; dum constet divinitatem nullas posse perpeti humanas passiones, & non de cœlo, sed de sancta est assumta caro Dei genitrice: — — — ut nimirum stupenda mente mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis cognoscatur uniri (caro divinitati). —

4. Unde et unam voluntatem fatemur D. N. J. Ch., quia profecto a divinitate assumta est nostra natura non culpa . . . . Nam lex alia in membris aut voluntas diversa non fuit aut contraria salvatori, quia super legem natus est humanæ conditionis. Et si quidem scriptum est: Non veni facere voluntatem meam — —. Et: Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater

*) Kaže ipak malo niže, da se nebi uzimalo za pravilo dogmatičko, što su samo njeki i to bez namjere, da o tom dadu jasan nauk izrekli. Izrikom spominje u tom listu samo njekakov apokrifički govor patriarke Menne na Vigilija, u kojem govoru da su razni citati otacah o jednoj djelatnosti i jednoj volji Hristovoj.

Digitized by Google

non sunt hæc diversæ voluntatis sed dispensationis humanitatis assumtæ. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum — — ut non suam unusquisque nostrum, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem.

5. Igitur ut ad id, quo tendimus, hoc est ad fines patrios pervenire possimus — — non oportet ad dogmata hæc ecclesiastica retorquere — — ut unam vel duas energias aliquis præsumat Christi Domini prædicare, quas neque evangelicæ vel apostolicæ litteræ neque synodalis examinatio super his habita visæ sunt terminasse.

6. Nisi fortassis — — — quidam (njeki otci) aliqua balbutiendo docuerunt — — quæ ad ecclesiastica dogmata trahi non debent.

7. Nam quia D. J. Ch. filius ac Verbum Dei, ipse sit unus (& idem) operans divina & humana — sacræ literæ luculenter demonstrant. Utrum autem propter opera divinitatis & humanitatis una an geminæ operationes debeant derivatæ dici vel intelligi, ad nos ea pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis — —. Nos enim non unam operationem vel duas Domini J. Ch. — — sacris litteris percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum (i citira 1 Cor. 12, 6. divisiones operationum sunt itd.)

8. Hæc oportet spirare, illa videlicet refutantes — — ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offensi, sectantes Nestorianos nos vesana sapere arbitrentur: aut certe si rursus unam operationem D. N. J. Ch. fatendam esse censuerimus, stultam Eutychianistarum attonitis auribus dementiam fateri putemur.

9. Electius arbitrantes ut vani naturarum ponderatores otiose negotiantes & turgidi adversus nos insonent vocibus ranarum philosophi, quam ut simplices & humiles spiritu populi Christiani possint remanere jejuni.

10. Hæc nobiscum Fraternitas Vestra prædicet, sicut et nos ea vobiscum unanimiter prædicamus. . .

Sravnivši savjestno te pomnjivo oba lista naći ćemo:

a) da Honorij u obće odobrava Sergijev nauk. (Vidi Hon. 1. 10.) *)

b) da i napose u svem bitnom sliedi njegovo mnienje; jer uče jednako samo vjerovati, da je unus operans divina & humana (Serg. 1. Hon. 3.); te da je una voluntas (Hon 4. Serg. 2. c—f.); brane pako prodikati unam vel duas operationes (Hon. 5. 7. Serg. 2. 3.), jer da o tom ništa nerekoše otci, nisi balbutientes aut citra intentionem (Hon. 6. Serg. 2, a nota, 3 a), pa onda da s novosti izrazah nebude u puku sablazni (Hon. 8. Serg. 2, b. 3. b.)

c) Razlika je jedino u tom, što Sergij makar i zabranjuje propoviedati i jednu i dvie djelatnosti, ipak očito pobija nauk o dvijuh djelatnostih a zakriljuje nauk o jednoj djelatnosti; Honorij pako ničim nebrani nauka o dviuh djelatnostih nit u ičem pobija mnienje Sergijevo, pače učeć izravno te affirmativno unam voluntatem (što je Sergij izreko tek neizravno i negativno) utvrdjuje nauk Sergijev.

Po tom je jasno, da valja jednak sud izreći o obojih listovih. To su vrlo dobro ćutili oni branioci Honorijevi, koji su poduzeli zastupati, da je Sergijev list izkvaren, ili pače da je pravovjeran. Da uzmognemo mi o pravovjernosti tih listovah izreći prav sud, valja nam u kratko sjetiti se, što je glede djelatnostih i voljah u Isusu nauk katolički.

Koncil carigradski oek. 6. je kašnje nauk katolički ovako definirao: u Isusa Krsta navještamo dvie naravne volje i dvie naravne djelatnosti — — — po nauku svetih otacah; a dvie naravne volje nipošto protivne si, bože nedaj! kako bjehu rekli bezbožni heretici, nego tako, da čovječja njegova volja sliedi (božansku), da se neprotivi i neopire, usuprot da je podložna božanskoj njegovoj i svemogućoj volji. Trebalo je naime, da se čovječja volja ravno gane, ali ipak podvrgne božjoj volji po premudromu Athanasiju. — — — Dvie pako naravne djelatnosti — — u istom G. N. J. K. pravom Bogu našem slavimo, to jest božansku djelatnost i čovječju djelatnost po bogogovornom Leonu, koji prejasno prodiče: Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, verbo scilicet operante quod verbi est, & carne exsequente quod carnis est. — — — Vjerujući da je jedan Isus Krst — — velimo da dvie njegove narave sjaju u jednoj njegovoj osobi, u kojoj je toli čudesa koli patnje za cjeloga svojega života na ovoj zemlji (dispensativa conversatio) ne pričinjeno nego u istinu pokazivao, dočim se je naravna razlika u istoj jednoj osobi poznavala po tom, što je jedna i druga narav u zajednici s drugom htela i tvorila svoje vlastito.

Tako je definirao koncil; no tako su katolici i prije uviek vjerovali. Sofronij je u svojoj synodiki, što se nalazi medju akti koncila oek. 6. (Mansi t. XI. col. 461 sqq.) isto tako točno i precisno govorio. A taj je Sofronij bio osobno kod Sergija; premda onda još monah, neima ipak dvojbe, da je isto tako govorio i dokazivao, kako i kašnje kano patriarka. Što je Sergij odgovorio? Vidi se iz njegova pisma na Honorija, od kojega sam gore dao analysu.

Veli: da nijedan otac neuči dvie djelatnosti, dočim je medju ostalimi Leo i s njim 4. oek. synoda to jasno učila. Veli da otci uče: da se čovječja narav nije nikada ni za trenutak ganula naravno proti volji logosevoj, dočim sv. otci, a naročito Atanasij uči, da bez naravnoga (ne ipak griešnoga) protivnoga nagona nebi

*) Gdje u ovoj razpravi citiram nauk Sergijev ili Honorijev, pozivam se na gore dane analyse.

Digitized by Google

Isus kano čovjek mogao biti poslušan i podvrgnut volji božjoj, da je trebalo, da se volja čovječja gane, ali podvrgne. Pa bi to otci dokazivali tekstom: non quod ego volo, sed quod tu, i sličnimi, koji sbilja nebi imali nikakova smisla, kad nebi bila nikakva razlika izmedju volje čovječje i božje u Isusa. Napokon onom svojom prispodobom Srgij (Serg. 3. f.) čini čovječtvo u Isusu pukim passivnim orudjem. Sbilja po njegovu ima u Isusa samo jedna volja i to božanska. Isto tako tvrdi on, da njeki otci uče samo jednu djelatnost u Isusa; što je laž, jer Makarij heretik nije mogao na koncilu oek. 6. baš nijedan patristički tekst za svoje mnienje dovesti, van okrnjen ili glede smisla izvrnut. Nauk dakle Sergijev u listu na Honorija jest skroz heretički.

A što ćemo reći o nauku Honorijevu? Ako Honorijev list nije gotovo ništa drugo, nego parafrasa lista Sergijeva, kako sam gore pokazao, to moramo reći: da je i ovdje nauk heretički.

(Sliedi dalje.)

Pripomenak k četvrtoj svečanoj sjednici vatikanskoga koncila.

Pokle je u četvrtoj svečanoj sjednici koncila vatikanskoga nauk o nepogrešljivosti pape bio potvrdjen i proglašen, reče sv. otac ovu besjedu latinski:

„Ovaj najvišji ugled rimskoga pape, prečastna braćo! nepritište nego pomaže, neruši nego gradi, i mnogi put kriepi on u časti, sjedinjava u ljubavi i utvrdjava i brani prava braće, naime biskupah. Pak zato neka znadu oni, koji sada u razdražici sude, da Gospod u razdražici nije. Neka se sjete, da su oni, koji sada protivnu drže misao, u našem smislu i u smislu većine ove visoko poštovane skupštine bili preobilni; nu tada sudili su oni duhom tihoga vjetarca. Mogu-li presudjivajuć jednu istu stvar biti dvie protivne si sviesti? Nipošto! Neka dakle Gospod razsvietli misli i srca, pak jer on jedini čini velika čudesa, neka posvietli umu i srcu, ter svi dodju na krilo otca, nevriednoga namjestnika Isusa Hrista na zemlji, koji jih ljubi, koji jih vriedne cieni i jedno s njimi biti želi, i tako da si vezom ljubavi vazda svezani boje gospodnje bijemo, neka nam se neprijatelji naši ne samo nerugaju, nego neka nas se boje, a oružje zlobe nekoč na očigled istine uzmakne, pak da svi sa sv. Augustinom možemo reći: „Ti si me u tvoje divno svjetlo pozvao, pak evo vidim.“

Pismo, koje je manjina pred svečanu sjednicu predala papi, glasi izvornim latinskim tekstom ovako:

„Beatissime Pater! In Congregatione generali die 13. h. m. habita dedimus suffragia nostra super schemate primæ Constitutionis dogmaticæ de Ecclesia Christi. Notum est sanctitati Vestræ 88 Patres fuisse, qui conscientia urgente et amore s. Ecclesiæ permoti, suffragium suum per verba non placet emiserunt, 62 alios, qui suffragati sunt per verba placet juxta modum, denique 70 circiter qui a congregatione abfuerunt. His accedunt et alii, qui infirmitatibus aut aliis gravioribus rationibus ducti, ad suas dioeceses reversi sunt. Hac ratione Sanctitati Vestræ et toto mundo suffragia nostra nota atque manifesta fuere, patuitque quam multis episcopis sententia nostra probatur, atque hoc modo munus officiumque quod nobis incumbit persolvimus. Ab eo inde tempore nihil prorsus evenit quod sententiam nostram mutaret, quin imo multa eaque gravissima acciderunt, quæ nos in proposito nostro confirmaverunt. Atque ideo nostra jam edita suffragia nos renovare ac confirmare declaramus. Confirmantes itaque per hanc scripturam suffragia nostra a sessione publica die h. m. 18. habenda abesse constituimus. Pietas enim filialis ac reverentia, quæ missos nostros nuperrime ad pedes Sanctitatis Vestræ adduxere, non sinunt nos in causa Sanctitatis Vestræ personam adeo proxime concernente palam et in facie patris dicere non placet. — Et aliunde suffragia in solenni sessione edenda repeterent duntaxat suffragia in generali congregatione depromta. Redimus itaque sine mora ad greges nostros quibus post tam longam absentiam ob belli timores et præsertim summas eorum spirituales indigentias summopere necessarii sumus; dolentes, quod, ob tristia in quibus versamur rerum adjuncta etiam conscientiarum pacem et tranquillitatem turbatam inter fideles nostros reperturi simus. Interea Ecclesiam Dei et Sanctitatem Vestram, cui intemeratam fidem et obedientiam profitemur D. N. J. C. gratiæ et præsidio toto corde commendantes sumus Sanctitatis Vestræ Romæ, 17. Julii 1870. devotissimi et obedientissimi filii.

„Unita cattolica“ javila je, da su mahom poslie svečane sjednice 18. srpnja, kardinali, nadbiskup bečki, nadbiskup pražki, Matthieu beçansonski i knez Hohenlohe rimski pisali na samog sv. otca, da podpuno pristaju uz dogmatičnu konštituciju. Tako da neprestano stižu pisma od onih otacah, koji sa sabora moradoše odići prije sjednice. Biskup Riccio od Cajazza u Napuljskoj, jedan od one dvojice, koji u saboru rekoše non placet, piše u isti list „Unit. catt.“ da je on, čim je papa potvrdio nauk, kleknuo na koljena i rekao: credo, pak samomu sv. otcu malo zatim očitovao vjeru. Za ovoga nije dvojiti; nu za spomenute kardinale moramo čekati sigurnijih viestih.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. gospodin nadbiskup dostojao je u prošlom sastanku svoga duh. vieća imenovati i proglasiti presv. i preč. g. biskupa i velikoga predstavnika Ivana Kralja za svoga in spiritualibus generalnoga vikara, a preč. g. opata i kanonika Janka Pavlešića

Digitized by Google

za namjestnoga generalnoga vikara u istih duh. poslovih. — U istom sielu dostojao je preuzv. gospodin imenovati: svoga ravnatelja nadb. pisarne i tajnika veleuč. g. dra. Stjepana pl. Vučetića za savjetnika, a velem. i veleč. g. vladinoga tajnika Adolfa Vebera za počastnoga savjetnika nadb. duh. vieća. —

— Pastoralni govor latinski rečen prigodom ustolitbe od nadbiskupa na kler promatra prije svega višinu stolice i časti, držeći se izreke Leonove: „Quid enim tam insolitum, tamque pavendum, quam labor fragili, sublimitas humili, dignitas non merenti?“, a kamo carska zapovied goni tim je mučnije stupiti, čim je stolica jurve od postanka svoga slavna proslavljena slavom i sjajem velikih muževah. Odavajući preponizna čuvstva spomenu s ostaiim, kako je kroz petnaest godinah službovanja uz velike uspomene biskupa čanadskoga Lonovića imao prilike naučiti, kakov treba da bude biskup, ali kako je tim manje sebe držao za toliku čast vrstnim, pak na svaku misao više bi ga obuzeo strah nego samo s daleka povukla želja, kamo-li da bi za tim bio pošao. Nego kada ga zapovied veličanstva i vrhovnoga glavara crkve glas, od kuda sluti ujedno glas božji, postaviše na stolicu: zaufa se u milost onoga, koji je za svoju službu znao naći Mateja i Pavla, i koji zna odabrati malice u svietu, neka se neponosi ničija krv, i koji je siromake i slabićke o zametku svoje crkve znao osposobiti za svoju službu — pak osobito zaufa se u molitvu suposlenikah svojih, kojim se preporuča. Zatim prelazi prečastni govornik kazivat način, kako je naumio vladati, a sve kano da je sastavio u apostolove rieči: ne toliko gospodovati koliko hasniti — „non tam præesse quam prodesse desidero;“ dakle vaša čast, poštenje, korist to će mi biti osobita briga i gdje vam budem mogao koristiti, bit će mi vaviek osobita zadaća. A da nebudem morao jadikovati: jao si ga meni zašto sam šutio, nesrameći se evangjelja svim ću, bili Vi pastiri ili ovce kano kroz trublju dozivati bez prestanka dužnost; držati ću na crkveni red i poredak i njemu biti strog čuvar i osvetnik; za duhovno pako dobro i za blago vjere niti ću se žacati trpiti sramotu, niti progonstvo niti istu smrt, ako bi mi valjalo to sve podnositi. Držati ću se onoga Gospodova naputka: „Principem te constituerunt? esto inter illos tanquam unus ex illis.“ Zatim ide prečastni govornik porazgovorit se sa svakim razredom klera: kanonike sjeća od kuda jim je postalo ime, pak neka crkovne zakone — kanone — odlično obdržavaju, i nada se, da će mu oko uprave vazda biti zaufani i vrstni savjetnici. Velikomu predstavniku i biskupu hvali, što je za prazne stolice vikarskom oblašću, a odličnim razborom, pomnjom i vještinom upravljao prostranu nadbiskupiju. — Pastirom stavlja na srce obuku puka, osobito malenih marljivom katehezom, preporuča dostojno dieliti tajne božje, zatim dobar primjer sjećajući one izreke Bernardove: „cujus vita despicitur, restat, ut et ejus prædicatio contemnatur;“ za mudro duhovno žiće preporuča molitvu, nehleptiti za ljudskom milošću i dragošću; razbor, strogost napram sebi, napram drugom poniznost i blagost, vjekoviti nauk, pak obzir ljudski da nikoga nesmeta niti odvraća od dužnosti. — Poglavarom i učiteljem duhovne mladeži spominje uzvišenu zadaću njihovu, duhovne redove obodrava na žrtve i tegobe viteškoga njihova staleža, mladež duhovnu bodri neka odvažno i pomno ide k dičnom odabranom si cilju, učeći se prije svega pokornosti napram zakonu i poglavarom pak redu i dužnosti. Na koncu priziva svim mir i blagoslov božji.

— Preuzv. gospodin nadbiskup prima posjetnike i poklonike svakoga reda i staleža neprestano od ranoga jutra često do kasnoga večera. Nadbiskup vozio se neki dan vratit pohode preuzv. g. generalu zapovjedniku Mollinaryu, generalu pobočniku i drugim generalom, koji stoje u Zagrebu, presv. g. pukovniku Trnskomu i ostalim nekojim visokim osobam. — Jučer predstavilo se je nadbiskupu sve gradsko vieće u cielu sboru. Istom prilikom potaknut pitanjem spomenu g. dor. Sachs, prvi liečnik u bolnici milosrdničkoj, kako mnogi ubog bolestnik mora izaći iz bolnice bez novčića, i nestašicu knjigah, a nadbiskup, prem je početnik sa svih stranah ište od njega potreba i golem ga tišti trošak: namjeni dati u štedionicu 2000 for. da se kamate obraćaju na spomenutu podporu, izpričavajući se, što mu novčane sile nedopuste više učiniti. Ujedno je naredio, da se na njegov trošak postavi temelj za koristnu knjižnicu. G. odvjetnik Poh vodio je pred nadbiskupa deputaciju gradjanah iz vlaške ulice, s molbom, da bi komad vrtla (pred Pohovom kućom) dostojao odstupiti, pak da bi se onaj nugao prepravio za trg i trgovinu. Nadbiskup je odgovorio, da će se dati točno obaviestiti, što je i kako s tim komadom, i bi-li se za hasan što napravilo.

— Danas na rodjen dan nj. veličanstva služi sam preuzv. g. nadbiskup, a on daje i objed.

— G. Mato Horvatinović, vicearhidjakon i župnik u Rudah dobio je župu Vrhovac.

Beč. Župnik iz bečke nadbiskupije, Franjo Stursa, morao je stati na kotarski sud u Bečki Novigrad porad prevare i krive prisege. Na konačnoj razpravi obsudjen je isti na šest mjesecih tamnice. — Župnika Stursu skinula je s časti duhovnika i upravljatelja župe i crkvenoga imetka duhovna oblast jurve pred tri godine. Poslie zabranjeno je njemu jošte služit sv. misu. Živio je pako izvan svoje župe, dok župom na račun njezina dohodka upravlja drugi duhovnik. Bude-li potvrdjena odsuda, biti će skinut posvema. Naravno židovski listovi nepropustiše ove liepe po se sgode, nego ju na svakojake načine pripoviedaju pod naslovom: „Zur Sittenchronik des Clerus.“ Jedva mine dan, da novine nebi znale pripoviedati o kakovu židovu vara-

Digitized by Google

lici i lopovu ili njih čitavoj hrpi; nu koliku bi židovi svaki put digli viku, kad bi se nad takovu pripoviedku napisalo: „Zur Sittenchronik der Juden!“

Italija. Već 22. srpnja ode iz Firence general Lamarmora na granice papinske, a to će reći oli preuzeti zapovied nad taborom četah, koje će paziti granicu oli nad vojskom, koja bi polag ugovora med Francezkom i Italijom sklopljenoga morala za vrieme stati u papinske pokrajine Viterbo i Čivitavechiju kano mješovita posada. U Firenci bilo je sve veselo i kliktalo kano da je Rim jur pod florentinsku pao vladu, ter nedadu drugčije niti samo riečce prigovoriti, rekši: da šta je drugo mješovita posada van ako nije samo talijanska, makar i nisu vojaci jednake haljine ni ruba. Garibaldi oglasio se u isti mah braći, da samo čeka sgodan čas, pak ako nije već prešao na kopno skoro će. — Za njegove čete kupe se jur momci, a 25. srpnja ušla je u trag i zaglobila vlada u Milanu oružje i druge bojne sprave; a što je razagnala jednu pučku skupštinu, bilo je tu nemira i krvavih glavah. „Unita cattolica“ zna odmah za stalno, da je Napoleon odlučio svoje čete opozvati iz papinske države; a tom prigodom pripominje jedan govor, što ga je držao prije deset godinah Napoleonov vojvoda Persigny na 31. kolov. 1860. kod posvetbe nove crkve u St. Etienne. Persigny reče tada: „Svibnja mjeseca god. 1859. bila je crkvena država zaokupljena polovicom od Francezke polovicom od Austrije, a s izričnom nakanom da osiguraju tuda vladanje sv. otca. Kako je ota dužnost izpunjena s jedne i s druge strane? Dok je Francezka svoju zadaću vierno vršila i svršila, to jest onaj diel crkvene države, koj je ona imala braniti i jošte sada brani, vierno čuvala i branila, Austrija je na našu pogibelj iz legacijah svoje čete povukla ter ostavila pustu papinsku zemlju, sbog šta sv. otac i jest izgubio Romanju. A taj čin, što je Austrija ostavila crkvenu državu, nije njoj donio blagoslova. Jer mahom zatim potučena kod Solferina bila je primorana sklopiti mir.“ Vidiš ti himbe Napoleonove! Ali odlučeno je sad: Francezi idu iz papinske zemlje, a većinom odoše jur, generao Dumont oprostio se s papom, papinske čete i legija antibeska straže same u Čivitavehiji i Kornetu. To se razumi: obećava se svečano, da granice ostaju neoskvrnute, preko nje da neće stupiti niti redovita niti neredovita vojska, sumnjiva lica nepropuštati se itd.; ali se zna, koliko je svečano obećanje koristilo g. 1867. Sv. otac prima tužne viesti hladno i veli: „Ja sam se oslanjao vaviek na jedinu providnost, pak ta mi i sada ostaje jedino ufanje.“ Za ovaj čas misli se da nije pogibelji, nu vendar da će Rim platiti likovo za savez med Francezkom i Italijom. Budu-li provalile razbojničke čete, rimska će vojska učiniti dužnost; nu ako bude navalila redovita vojska, zašto bi padale žrtve, nego će sva stati u Rimu oko sv. otca. Od biskupah ostadoše samo s najdalje daljine njih oko 150. Papa neide ljetovat nikamo iz Rima. Hoće-li se sabor mjeseca studenoga moći sastati, tko bi znao.

Belgija. U Lovanu redjeno je u ljetne kvatre 153 gotovih bogoslovah stranom iz biskupijskoga seminara malinskoga, stranom iz kolegija za amerikanske misije, stranom iz osrednjega seminara do sveučilišta. Dan prije zaredbe moradoše zavjeriti se da nedrže niti nekane držati Janzenijeva nauka, kako je naredba za svu nadbiskupiju. — Mjeseca lipnja izvojevaše katolici izborom za sabor iznenada toliku pobjedu, da je vlada srušena. Tu se naime polag ustava izabire poslie svake dvie godine polovica poslanikah; a ovaj put bilo je izabrati snovice svega 61 poslanikah. U toj prvašnjoj polovici sjedilo je 18 katolikah i 43 liberalacah, pak je snovice izabrano svih onih 18 i još od liberalacah propalo mnogo, pak isti ministar vanjskih posalah. Prvlje je sjedilo u saboru svega 75 liberalacah i 49 katolikah, tako je ministerij zapoviedao većinom od 26 glasovah; sada pako stalo si je na supor 62 katolika naproti 63 liberalaca. Porad toga odstupio je prvašnji ministerij i sam svjetovao kralju neka odabere ministre s desnice, što je takodjer već učinjeno ter je revan katolik starac od 67 godinah baron d' Anethan sastavio nov ministerij. — Katoličku stranku prezirala je vlada sa svojim novinstvom, ona usuprot radila je svom snagom po tiho, i sve u čudo nagnala.

Carigrad. Apoštolsko pismo od 21. svibnja o. g. pozivlje odpale Jermence, neka se povrate k posluhu naprama sv. stolici, ako neće da budu iz crkve izključeni i kano razkolnici proglašeni, hvali pako vjernost onih, koji ostadoše stalni, napose hvali baš osobito sbor mehitaristah u Beču, koji nedavši se smesti žalostnim odpadnućem drugih stalni ostadoše u dužnosti, dočim se tuži na ponašanje skoro svih mehitaristah sbora mletačkoga.

* U Imoli u Italiji palo je razuzdanim nekim mladićem na um kipu sv. Feliksa baciti uže oko vrata i svom silom dolje potezati kip uz viku: Dolje s Feliksom, dolje s njim! Kip se sbilja pomakne s podnožja i padne na trojicu tih razudanikah. Jedan ostade mrtav na mjestu, drugomu moradoše odrezati razmrskanu nogu, a i treći je u pogibelji smrtnoj. Tako se kazniše bezbožni goropadnici.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni duh. pomoćnici gg. Fr. Hržić, iz Subotice u Magjerovo; Ant. Salopek iz Vrbovca u Križevce za drugoga duh. pomoćnika; Iv. Jakovina, iz Kutine k sv. Ani pod Turan; Mat. Nedeljko iz Sesvetah u Osekovo; Mat. Drenik, s Prozorja u Pregradu; Edm. Medeotti iz Kutjeva u Kašinu; Ed. Ulses iz Bebrine u Petrovoselo; Jos. Vraničar iz Kloštra u Raču; St. Tursan iz N. Kapele na Bistru.

Novomisnici namješteni za duh pomoćnike: gg. Jos. Cigler u Krapinu; Iv. Haugi u Sunju; Iv. Gogolja na Zlatar; Gabriel Golubić u Vrbovec; Ign. Ivandia u Gjurgjevac; Mat. Jakopović u Miholec; Mat. Kotter u Selnicu; St. Kućas na Prozorje; Vinko Lepen u Čazmu; Ant. Molnar u Kutjevo; Mih. Milić k sv. Mariji pod Okić; Mart. Perković u Kloštar; Pet. Petrić u Cirkveno; Fr. Plavić u Soboticu; Jos. Vabec u N. Kapelu; Ant. Vörös u Kutinu; Jos Vragović u Vivodina.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 34. Tečaj XXI. U Četvrtak, 25. Kolovoza 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz cielu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Dupanloup o pučkom uzgoju.

(Konac.)

Uzprkos važnosti, koju ima nauk za uzgoj pučki, veli Dupanloup, neće ipak odgojitelji puka ništa savršena ni dobra stvoriti, ako nebudu nego samo naučali. Naukom se naobrazuje um; ali ako je treba, da puk ima razborit, krepak prosviećen um, još je više treba, da ima srca sviesti karaktera krieposti; uzgoj treba da naobrazi cieloga čovjeka, te ga digne na njegovu pravu visinu, do sve njegove moralne vriednosti. Na to ima puk posvećeno pravo, to je njegov prvi interes, ko što i interes svega kolikoga društva.

No izvan putevah božje providnosti, kaže nadalje Dupanloup pozivljuć se na M. Laurentie-a, neima puku neg ili prekomjerno prezrenje ili prekomjerno maženje, to jest ili bieda ili zločinstvo; to je sve što mu je kadra dati ljudska philanthropija. Kršćanstvo pako, koje je podpuni izraz reda božje providnosti, priklanja se k puku s drugimi misli. Ono ni neprezire puka, nit ga opet nediže preko mjere; već štuje i ljubi puk, i blagosivlje njegovu sirotinju, posvećuje njegovu nizinu i oplemenjuje mu sirovost.

Kršćanstvo nastoji, da u srcu djeteta onu naravnu sposobnost za pravednost podigne do pobožnosti i krieposti, a sadašnji život do drugovječnoga. Pobožnost pako je divno pomagalo za dobar uzgoj. Ona daje puku čuvstvo za pristojnost; daje mu vriednost, daje da cieni sama sebe i štuje drugoga; ona oplemenjuje njegovu nizinu, uznosi njegovo siromaštvo, i čini da sama bieda i patnja bude častna.

Čuvajte se, veli sa spomenutim Laurentie-jem, čuvajte se puka bez religije! Ja negovorim ob opačinah, koje će ga raztočiti, ni o zločinih, koji će ga osmraditi; reći ću samo o zlih navadah, koje će ga učiniti nesnosnim neotesanim. Puk bez religije bit će ohol i sirov, to će se pokazati i s vana: govor će mu bit grub i oprčit, oporost njegova javit će se s preziranjem drugih.

Gojitba dakle ima poglavito na to smierati, da opet oživi svetost i jednostavnost domaćih običajah, da ojača čuvstvo obiteljsko, da se uzpostavi ugled otčinski, i štuje uzor materinski, da djetca toli pokornošću i ljubavlju koli rádom blagostanju pomažu; da se suzbiju samoljubne težnje; da čestitost bude pravilom — to usadivši u srce puku bolje ćeš osjegurati njegovu sreću, neg-li da se dubi u puste tlapnje i lude sanjarije.

A sad što čini religija i njezini službenici u Francezkoj za kršćanski uzgoj puka?

Dupanloup govoreći o materinskoj i prvoj gojitbi veli: Religija zna, da se u to doba, t. j. do dvanaeste godine, i do prve pričesti jošte netraži od djeteta, da uči kakov zanat — jer ako se to čini, to je zloraba i tiransko guljenje djetinstva, što bi se imalo ožigosati javnim ukorom. Religiozni dakle gojitelji puka obraćaju na ovo dvanaest godinah tim veću i pomniju brigu, što im je gojenac podpuno u rukuh, što će im ga nabrzo ugrabiti vrieme, kad bude učiti zanat, i što će on, premda još diete, morati odonda mučno živjeti i truditi se kano muž.

A kakovi su to religiozni gojitelji? Religija veli, pobrinula se za svaku potrebu, za svaku pogibelj siromašnog djetinstva. Ona je otvorila Salles d' asile — „utočišta nejake djetce“, u koja kupi ostavljenu malašnu djetčicu, koja kod roditeljah, najviše siromašnih težakah, nebi imala ni najnuždnije njege. Pače religija je iznašla i „zavode-zibke“ crêches, da spasi djetcu jur u prvom početku, kad stupaju u život.

Nadalje, da nespominjem, veli, tolike svakojake ljubezne učitelje, vodje čuvare djetinje, da

Digitized by Google

negovorim o „prijateljih“ „mladih oekonomih“ „providnicah djetinstva“, gledajte samo, što je ona gojitba, koju svim jednako pruža religija; gledajte što religija djeluje, kroz tri, četiri ili pet godinah pri dobroj braći u kršćanskih školah (školska braća — schulbrüder), ili po svojih mladjih svećenicih u onih drugih utočištih istine i krieposti, što se „katekizmi“ zovu, do onoga dana, gdje stupaju djetca k prvoj pričesti.

A kako ću izreći, kolik je taj veliki dan u životu djeteta! Do kolike ga vriednosti uznosi! Koli čiste radosti, koliku sreću u nedužnosti razlieva mu u srcu! Kako svetčana obećanja viernosti tvori tada diete! S kakovim oduševljenjem za kriepost napunjuje se sva njegova mladost!

Osobito na dan prve svete pričesti možeš gledati začudjen i ganut, što sve nemože religija i milost, da djetcu i najnižjih vrstah obrati i oplemeni. Čini se, da tada najedanput njeka nebeska mudrost svane i u najsirovijem srcu. Kano da se njeka mila moć objavila njihovu srcu, koja jim pomaže savladati i ukrotiti prirodjene zle sklonosti.

Ja sam poznavao njeke, kojim je bilo dosta, da ih sjetiš njihove prve pričesti, pa da naglo obustaviš najžešću silovitost njihovih strastih te im u srcu probudiš sva čuvstva pobožnosti.

Oni, koji nisu nikada s bliza motrili ovakove po vjeri odgojene djetce, čudit će se morda tomu, što govorim. No ja nepripoviedam, van što sam sám izkusio i zapamtio. Ja sam kod kršćanskoga nauka i u kršćanskih školah opazio u najsiromašnije djece sbilja čudnovate sposobnosti, vlastitosti i krieposti. Ja sam poznavao njeke, u kojih se već od njihove dvanaeste godine vidila krasna smjesa krotkoće i čvrstine, prostote i naravne plemenitosti. Ja sam pače njeke vidio, koji su u svojoj siromašnoj haljinici, u naivnoj jednostavnosti svoga vladanja i u neokretnosti svoga gibanja, osobito na naše svetke i prigodom svetkovanja sjali se njekom neopisivom milinom.

A kad bi jih prigodom svetčanih izpitah, kojim se morahu podvrći da budu pušteni k prvoj pričesti, javno pitao o svih onih poukah, što ih primiše u školi, o riečih katekizma, i o tumačenju, što jim se bilo dalo, jednom riečju, o svih onih pobožnih poukah, kojimi su jih hranili i gojili njihovi katekete i dobri školski brati, znao bih se začuditi i skoro bih bio proplakao od milinja, videći u ove siromašne djetce, uzprkos mladjahne dobe, uzprkos malašna znanja u svakom drugom predmetu, tako duboko shvaćeno znanje religije, tako sjeguran sud, tako rano razvijenu mudrost i često putah tako živahnu rečitost.

Nastojao sam njekoliko putah da jih svojim pitanjem iznenadim, al mi se dogodilo mnogo putah, da su djetca mene iznenadila svojom razboritošću i živahnošću svojih odgovorah. Vatra što jim sievaše iz očiuh, njihovo brzo pojimanje, sjegurnost njihovih odgovorah, krotkoća i čednost, koja je sustezala njihovu revnost, sve to davalo bi jim njeku osobitu dražest.

Moje oči nisu mogle dosta jih se nagledati, nit sam mogao dosta jih se napitati i naslušati; i oči i srce prionuše skroz uz nje.

Tako Dupanloup, i još više i dalje, upravo sa zanešenjem govori o toj sretnoj djeci. Svaka mu rieč pokazuje, da mu srce otčinsko gori za djetcu. No on je rečenim nacrtao u kratko, što je kršćanska gojitba kadra stvoriti za oplemenjenje srca — krasna slika prama onoj ružnoj grdobi djeteta izkvarena bezbožnošću.

Ali diete će poslje svoje dvanaeste godine i prve pričesti brzo doći u druge okolnosti i svakojake pogibelji. Nebojte se za diete tako odgojeno, veli Dupanloup, ono neće ostaviti religije, a još manje će religija ostaviti diete: ona će tada svoju ljubav i brigu podvostručiti, njezina providnost bit će višja, njezina skrb dublja i još više materinska.

Diete dakle uzme učiti zanat. U isti čas kad počme njegov profesionalni uzgoj, nastavit će religija njegovu nuždnu gojitbu, i baš sada gledat će ga usavršiti, da marljivo radi, štedi i pokorno bude. Tu će religija upotrebiti svoje „dječačke škole“, gdje će se opet naći neumorni brati. Ona će namaknuti svoj „kateketički nauk“ — catechismus de persévérance — i zanj svoje najodanije svećenike. Napokon će ona, ako joj se samo dopusti, unići i u djelaonice i ondje izvoditi častna vježbanja u vjeri, čega žalibože neima u naših tvornicah, al se zadržalo u njekih kantonih Švajcarske, u Savojskoj, Njemačkoj, Tirolskoj, gdje religija tvorničaru, djetetu iz puka, daje plemenit karakter nedužnosti i kršćanske vriednosti, dočim budno oko moralne stege više neg-li ikada čuva naučnika sve većim pogibeljim izvrgnuta, te je zaštitom njegove mladosti i jamstvom njegove budućnosti.

Kad je pako diete jur mladencem postalo, to religija, da ga uzdrži na pravom putu, upotrebljuje u jedan mah sva svoja pomagala, i tu se razvijaju divna ona djela, „društva sv. Franje Ksaverija“, gdje školska braća, svećenici Isusovi, i ljudi svietski skladnim sudjelovanjem težakom podavaju taj veliki nauk, da su svi braća, da medju njimi i drugimi ljudmi ima uzvišena jednakost, ako si medju sobom nikad nezaniekaju istine, ljubavi i pravice.

Digitized by Google

To je ona visina, na koju umije religija podići običan i nizki uzgoj puka, ako joj se nečine nikakve zapreke. Ta gojitba ravno nije sjajna, ali je isto tako dobra i vriedna, ko svaka druga, u kojoj puk nahodi četiri ova dobra čovječanstva: zdrav razum, rád, religiju i štovanje. Razum i rád za sebe sama, religiju za Boga, i štovanje za sve ljude; štovanje, koje je takodjer njeka vrst religije i razuma; štovanje što samo kriepost biva; štovanje, koje je u isti mah pravednost, pravica, ljubav, pokornost prama zakonom, resignacija u nesreći, nada i pogled na nebo.

Jest, ja sam osvjedočen i pri tom ostajem: kad bi religija uviek upravljala gojitbom pučke djetce, kad bi joj se uviek dopuštalo, da jih izškola u štovanju, to bi ju ona učinila toli veliku u prostoti, toli jaku u krieposti, toli plemenitu i bogatu u rádu, da bi se morao čuditi redu, miru i sreći takova puka; a narod, komu bi bio takov puk neuzkolebivom osnovom i čvrstoćom, bio bi bogat i miran iz nutra, štovan i nepobjediv iz vana i bio bi prvim narodom svieta.

Tako divni Dupanloup. Biskup je to, i te pravi biskup, koji je otac svemu puku, te se brine ne samo za njegovu vječnu no i vremenitu sreću. Kako je liepa njegova izpovjest, da se on i sada, te rado i mnogo bavi s pučkom djetcom! No on religiji i njezinim službenikom daje u pučkom uzgoju najveću čest; kamo-li sreće, da to mi svećenici podpuno shvatimo i na naš puk prenesemo. On nehvali pučkoga učiteljstva u Francezkoj, pače ono mu je ko kakova kuga; no s te strane je kod nas, hvala Bogu drugačije. Crkva i njezini službenici imaju na pučku školu po zakonu obstojećem podpun upliv: samo Bog bi dao, te svi službenici crkve budu podpuno si sviestni, kolika leži na njih odgovornost i pred Bogom i pred narodom. Mi neimamo školske braće, koju Dupanloup u svojem djelu osobito uznosi, al bi mogao mnogi župnik i kod nas, komu Bog i sreća dade dobra pučkoga učitelja, revno radeć i sudjelujuć postići morda sasvim jednakih plodovah. Kolika se pako briga čini u Francezkoj, da se djetca valjano pouče i priprave za prvu svetu pričest! To je najvažniji momenat u životu djetinjem; tada se čestoputah udari tako tvrd temelj svemu njegovu čestitom i kršćanskom životu, da se morda može potresti, al nikada razoriti. Kod nas se obično, kako mi se čini, nemari podpuno upotrebiti taj toli važan momenat. Nadalje o katekizaciji, naime valjanoj te revnoj, kaže da ráde u Francezkoj najodaniji svećenici; o katekizaciji djetce, o katekizaciji dječakah i naučnikah. I pri nas je, hvala Bogu, baš propisana katekizacija ne samo školske djetce, nego i odraslije mladeži, i pri nas dakle bi se uz razboritost i revnost dalo postići, a nedvojim, da se na mnogih mjestih i postigava liepih plodovah. Napokon ima u Francezkoj društvah, u kojih se svećenici i ljudi svjetski u zajednici trude oko toga, da vode i kriepe mladež u čestitu životu. Nemože dakako bit u nas svega onoga, čega ima u velikih narodah. Sasvim tim je ipak njekako čudna apatija kod nas za takova društva; a nebismo smjeli zaboraviti, da je i kod nas mladosti treba shodne upute i stege. *p.*

Jošte causa Honorii.

Piše Dr. *J. Posilović.*

(Dalje.)

Ali g. Žerjavić tvrdi: da Honorij svojim listom izpravlja pogreške i dvoličnosti Sergijeve, u tom, što je veli, naročito razložio: da je u Isusa jedna vrst djelatnostih (djelah?) protežućih se na naravu božansku, a druga vrst djelatnostih protežućih se na naravu čovječansku. — Ali Sergij razlikuje takodjer djela božanska i čovječanska, pače u svojem listu dva puta govori o božanskoj i čovječanskoj djelatnosti (energia), pa sasvim tim niječe dvie djelatnosti. Ali i Honorij u svojem listu izrično ovako govori: Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis una an geminæ operationes debeant derivatæ dici vel intelligi, ad nos ea pertinere non debent. Što Vam hasni, g. Žerjaviću, vaditi zaključke. koje sam Honorij izrično odbija? Honorij neće ni da se misli (intelligi!) na dvie djelatnosti, premda razlikuje opera divinitatis et opera humanitatis.

Nadalje kaže g. Žerjavić, da je izraze jedna ili dvie djelatnosti Honorij izbjegavao kano nenuždne za nauk katolički. To nije tako; nego jih je Honorij zabacivao kao neosnovane na izvorih vjere sv. pismu i otcih (Hon. 5. 6. 7.). Isto tako predstavlja g. Žerjavić stvar sasvim krivo, kad kaže, da je izraze jedna ili dvie djelatnosti i za to Honorij zabacio, što bi se „mogli odnositi na djelatnosti promatrane numerično.“ Istina je naime, da jih je za to zabacio, što mu se je činilo, da su protivni sv. pismu (Hon. 7.) Tu je pako Honorij pojmove skopčane s riečju energia sbilja pomrsio, kako pravo opaža Hefele, a Žerjavić bez temelja niječe. Ako napokon veli g. Žerjavić, da je Honorij zabranio izraz „dvie djelatnosti“ samo porad malodušnih (parvuli) a izraz „jedna djelatnost“ upravo: to mi se čini, da se za slamku hvata. Ta Honorij je jurve zabacio oba izraza jednako kano protivna sv. pisma. Onda ih još zabacuje jer bi se moglo misliti, da se jednim izrazom povladjuje nestorianizam a drugim eutychianizam. Ali to Vam je reko i Sergij! Sravni za jednu djelatnost (Serg. 2. b. Hon. 8.) za dvie djelatnosti (Serg. 3. d. Hon. 8.). Najposle ono „parvuli“

Digitized by Google

proteže se očito na obe sentencije, makar je konstrukcija različna; niti neznači malodušne, već ono isto, što „simplices & humiles spiritu.“ (Hon. 9.)

U čem je dakle Honorij Sergija izpravio? Ja nevidim nigdje izpravka: ako je Sergij reko, da izraz dvie djelatnosti nije osnovan na otcih, a to je reko Honorij da isti izraz nije osnovan ni na otcih ni na sv. pismu, pače da je protivan sv. pismu. Honorij nije ravno tvrdio, ko što Sergij, da su njeki otci upotrebljivali izraz jedna djelatnost, ali nije ni nijekao. Pače on je jasno učio jednu volju. I s tim smo došli na najtežju pogrešku Honorijevu.

Nauku o jednoj djelatnosti odgovarao je nauk o jednj volji. To je Honorij mogo vidjeti iz lista Sergijeva (Serg. 2. a. nota). On je ipak izrično reko: una est voluntas, quia non est Salvatori „diversa aut contraria voluntas“ (Hon. 4.). Tim je pako izreko ono isto što Sergij, samo jasnije i upravnije nego ovaj. Sergij bo je takodjer nijekao u Isusa dvie protivne volje (Serg. 3. c—f.). Nego čujmo obranu g. Žerjavića.

Najprije veli: Honorij je učio u Isusa dvie narave, i to čitave i nepomješane, dakle morao je učiti i dvie volje; to da vidi i gimnazijalac. Taj zaključak baš u ovoj heresi monothelitskoj nevalja; jer znamo, da je Makarij priznavao dvie narave, pa ipak nijekao u Isusa volju čovječansku. Ali i Honorij sam šiba naturarum ponderatores (Hon. 9.), te tako oduzimlje svakomu, i g. Žerjaviću pravo ikakve zaključke vući, kojih on sam nije izvuko.

On je naime premda priznavši dvie narave, izrikom uztvrdio samo jednu volju. To je veli g. Žerjavić samo glede narave čovječanske. Na to odgovaram ja naprosto, da se to skroz protivi kontekstu, jer razprava Honorijeva ima očito ovu suvislost: unus operans in duabus naturis, ergo una voluntas. Najviše bih, ništa nepazeć na list Sergijev, mogao uztvrditi: da govori de unitate morali inter voluntatem divinam & humanam, ali i onda bi Honorij morao svakako dokazat ju, tim naime, što se ljudska volja podlaže u svem volji božjoj. On pako premda tu na široko govori, toga nedokazuje, nego one tekste sv. pisma, koji su tomu dokaz, tumači s drugoga gledišta, dokazujuć da u Isusa nei ma oporne volje čovječanske. Ali veli g. Žerjavić: Honorij izključujuć griešnu volju baš tim utvrdjuje volju naravnu dobru. Jest gospodine, ali to ste iz svoje glave izvadili pa u tekst unesli, jer vam sam tekst za to nedaje nikakova prava. Molim Vas, i Sergij niječe dvie protivne volje čovječanstva i božanstva, no nijekajuć protivnost zar tim samim tvrdi aktivnu ali podložnu volju čovječansku? *). Toga, čini mi se, nećete se usuditi zastupati. Ja pako gledeć na to, što je ondje Sergij učio heresu; a Honorij, da nije drugo ništa reko nego i on, nijekajuć naime samo opornost čovječanske volje: mogu punim pravom reći, da je Honorij isto mislio što Sergij, naime: volja je osobe, a ne narave; jedna osoba božanska, dakle jedna božanska volja. A to je dakako heretički.

U ostalom i ovdje moram primietiti, da g. Žerjavić stvar krivo predstavlja. Veli naime, da je Sergij priznao dvie narave djelujuće u Hristu, no proti tomu nauku lukavo stavio težkoću: da bi onda imala biti borba izmedju volje božanske i čovječanske. Tu težkoću da je riešio Honorij, dokazujuć, da takve borbe u Isusu neima. Molim vriedne štioce, da pogledaju u analysi lista Sergijeva (3. c.); vidit će, da Sergij svoju težkoću stavlja ne proti nauku o dviuh naravah, koj je i on priznavao već proti nauku o dviuh djelatnostih; za tim da i Sergij sam niječe opreku izmedju volje božanske i čovječanske, te mu dakle Honorij nije imao toga tek dokazivati. No stvar sbilja ovako stoji. Sergij si je mislio: princip djelatnosti je volja. Ako dakle uztvrdim dvie djelatnosti, moram priznati i dvie volje. No u jednoj osobi, da nebude protivnosti, — kako bi u Isusa morala biti protivnost voljah glede patnje — treba da bude samo jedna volja. Pa to potvrdjuju otci. To je očito misao Sergijeva. To potvrdjuje Makarij, njegov sljedbenik (Mansi t. XI. col. 349. 353.). Na to Sergijevo umovanje bi Honorij, da je mislio pravovjerno, morao bio nuždno odgovoriti: jesu u Isusa dvie volje; no neima medju njimi protivnosti, jer se njegova čovječja volja u svem podlaže (aktivno, svojom odlukom) njegovoj božanskoj volji. Pa to uči tako sv. pismo i otci, ne onako kako Vi, Sergiju, mislite. Usuprot on imajući pred očima mnienje Sergijevo reče: Unus est operans, inde una voluntas. Kako nije tim mnienje Sergijevo utvrdio?!

Tako se je sbilja list Honorijev razumio na iztoku, te se pod njegovim ugledom širio monotheletizam. Tim su dakako branioci nauka kat. došli u velik škripac, jer im se reklo, da se zapad slaže s istokom. Što se je tu moglo? Trebalo je, da se ili svetčano odbije i prokune nauk Honorijev, ili da se protumači u katoličkom smislu. Učinjeno je ovo posljednje, jer se list Honorijev, uzamši ga sama za sebe mogao kako tako protumačiti u smislu, da neprija baš izravno heresi. No koncil je, kako se je moralo, list Honorijev sravnio sa Sergijevim, te pronašao, da je: in omnibus mentem ejus secutus & impia dogmata confirmavit. Tim dakako odpada sve, što je g. Žerjavić doneo od opata Ivana, sv. Maxima, i samoga pape Ivana IV.

*) G. Žerjavić zna činiti čudne zaključke. Tako veli u svojoj kritici str. 268. stup. 1. „tim očivestno istim činom, kojim zabacuje izraz (dvie djelatnosti) potvrdjuje nauk, dočim ga zabacuje jedino u smislu nestorijanskom.“ Molim, kakov nauk? antinestorijanski? o njem g. Žerjavić neima razloga razpravljati. Dakle, i to prama kontekstu svakako, nauk o dvijuh djelatnostih. Ali kako ga potvrdjuje, kad je malo prije sám reko: utrum una an geminae operationes debeant dici vel intelligi, ad nos ea pertinere non debent?!

Digitized by Google

II. G. Žerjavić ljuto se je srušio na otce oek. 6. koncila (Vidi str. 290 stup. 2. III.). Patriarka Georgij je njemu gotov heretik, većina drugih otacah malo šta bolja; ostali su bili moralno prisiljeni. Da je tu strast vladala, veli, vidi se najbolje iz toga, što se je pristalo na odsudu bez ikakve diskusije; dapače da je strast na toliko nabrekla, te su Honorija rinuli tja medju heresiarhe, premda u konačnoj odsudi bješe označen kano fautor heresije.

Iskreno izpoviedam, da nebude g. Žerjavić ovoga napisao, da bih ja bio cielu njegovu kritiku ostavio na miru. Ovako nisam mogao podneti, da se otci koncila priznatoga od istoka i zapada tako crne. Velim bo, da koliko ima tu Žerjavićevih izrekah, toliko da je krivih potvorah.

Patriarka Georgij ima neumrlu zaslugu, što je prvi pristao uz poslanicu Agathonovu; njega je sliedio episkopat njegove patriaršije. Kako smije g. Žerjavić onako ružnu potvoru na njega baciti, a da toga posve ničim nedokaže? Za što mu se većina ostalih otacah nemili, to je reko. Ali što? jer su veli ti otci kašnje učinili onu sablaznost koncila, koj Talijani zovu Quinisesto (za što Talijani? ta i Latini, a ovi po Grcih, kako pripovieda Theodor Balsamon). Ali g. Žerjaviću, za što niste pogledali u Mansi t. XI. col. 923.? tamo biste bili čitali, da od 170 otacah koncila oek. šestoga nebiahu u Quinisestu nego samo 43; nit tu nebiaše Vam toli zazornoga patriarke Georgija. Odakle znate nadalje, da je na otce djelovao pritisak? Onda strast predbacujete otcem koncila, i hoćete da ju dokažete. Pristalo se, velite, na osudu bez diskusije. Akta dokazuju bjelodano baš protivno. U sjednici 12. pošto se je pročitao list Sergijev i Honorijev, zapitani od sudacah otci odgovoriše: „de his, quæ nobis relecta sunt — — (de) authentica epistola Honorii — — accuratius de eis pertractantes futuro secretario (sjednici) — — quæ opportuna sunt dicemus.“ Sjednica 12. biaše 20. ili 22. ožujka Sjednica pako 13. biaše 28. ožujka, dosta vremena, da otci tu stvar medju sobom prorešetaju. Kad se dakle sastaše u 13. sjednici rekoše: „secundum promissionem — — retractantes dogmaticas epistolas Sergii — — similiter autem et epistolam ab Honorio rescriptam ad eundem Sergium, hasque invenientes omnino alienas existere ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus ss. conciliorum, sequi vero falsas doctrinas hæreticorum, eas omnimodo abjicimus, et tanquam animæ noxias exsecramur. Quorum autem, i. e. eorumdem, impia exsecramur dogmata, horum & nomina a s. Dei cath. ecclesia projici judicavimus, i. e. Sergii — — quarum omnium personarum mentionem fecit Agatho — — eosque abjecit. — Cum his vero simul projici a s. Dei cath. ecclesia simulque anathematisari prævidimus et Honorium, eo quod (nos) invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem secutus est, et impia dogmata confirmavit.“ To je postupanje, to i odsuda koncila; sve protivno onomu što tvrdi g. Žerjavić. Tu se Honorij nekaže ni heresiarha ni fautor hæresis kako nalazi isti. Ako pako g. Žerjavić pod svojom konačnom odsudom misli definiciju pronešenu u zadnjoj sjednici, onda se najvećma vara; jer je ondje Honorij bez svake razlike sa Sergijem i drugimi izražen kano organum diaboli, per quod iste non vacavit plenitudini ecclesiæ erroris scandala suscitare.

Tako je dakle g. Žerjavić to sve sasvim krivo predstavio. No istina jest, da se o drugoj Honorijevoj poslanici nije vodila nikakva diskusija. Osuda je naime bila jurve proti Honoriju izrečena; otci pako čuvši kašnje sadržaj ove druge poslanice nisu pronašli za potrebno išta više činiti: jer im se odmah vidjela i ova poslanica takodjer protivna katoličkomu nauku. Zato su i zapovjedili, da se s drugimi heretičkimi pismi i ona kano profana & animæ perniciosa spali.

(Sliedi konac.)

DICTIO,

QUA EXCELLENTISSIMUM, ILLUSTRISSIMUM AC REVERENDISSIMUM DOMINUN

JOSEPHUM MIHALOVIĆ

OCCASIONE SOLEMNIS AD SEDEM ARCHI-EPISCOPALEM INTRODUCTIONIS IN ECCLESIA METROPOLITANA NOMINE CLERI SALUTAVIT

IGNATIUS KRISTIANOVIĆ

ELECT. EPISCOPUS ALMISIENSIS, METROPOLITANAE ECCLESIAE ZAGRABIENSIS CANONICUS, LECTOR.

Quod felix faustumque sit, et cedat ad Dei gloriam, nostramque salutem sempiternam: hodie metropolitanæ hujus Ecclesiæ finitur viduitas, corda Cleri populique respirant a luctu, tristitia commutatur gaudio, omnisque nostra pro obtinendo bono Pastore sollicitudo ad spes amplas erigitur. Te enim Excellentissime ac Reverendissime Domine in hoc insigni Archiepiscopali solio læti conspicimus, Te novum Antistitem nostrum venerabundi salutamus, Tuamque sublimem, quam nunc auspicaris, dignitatem Ecclesiæ et Patriæ, nobisque diœcesanis Sacerdotibus salutarem ac prosperam futuram ominamur.

Cum benedicta sit nobis magni Viri, Decessoris Tui, Georgii Cardinalis Haulik memoria propter præclaras, quibus eminebat, virtutes, meritaque in utramque rempublicam immortalia: profecto Tua hæc amabilis præsentia, totaque hodierna festiva solemnitas nobis pollicetur, cuncta bona et ornamenta morte tanti Viri decessoris Tui amissa, a Te Successore fore instauranda et in futuram aetatem propaganda.

Quamquam hucadusque nobis ignotus esses, tamen singulares Tuæ atque eximiæ virtutes semper ignotæ manere non poterant, sed enim radiis suis in publicam

Digitized by Google

emicuerunt notitiam. Sane fama illarum sicut cor Augustissimi Regis inflexit ad Te Archiepiscopum nominandum: ita nos ad bene de Te sperandum provocat, hortatur, imo etiam urget.

Ex alia quidem venisti provincia ad metropolitanam nostram gubernandam Ecclesiam: verum quod e Tuo pastorali, paulo ante dicto, sermone cognovimus, venit Tecum, qui Te totum occupat et implet, zelus apostolicus, venit amor Patriæ ac gentis nostræ, venit placida et mansueta indoles, venit prompta et alacris ubique benefaciendi voluntas, venit plena consilii in rebus gerendis sapientia, venit integerrimus gloriosi Tui Decessoris spiritus; ut adeo ab hoc ejusdem sepulchro, ad ipsos solii Archiepiscopalis pedes exstructo, Phœnix quidam e venerandis cineribus redivivus provolasse, istudque solium Tecum occupasse videatur.

Tales quoniam Te circumdant sociæ virtutes, nostris desideriis ac emolumentis imprimis propitiæ: non est quod Te peregrinum reputemus, verum potius gravissimum adest momentum, ut deinceps nostrum esse ducamus, nobisque divinitus datum sincero amore complectamur, imo si abire, nosque deserere velles, brachiis dilectionis constrictum, ne discedere possis, teneamus.

Antequam Te novissemus, fateor, Cleri et populi divisa fuere studia aliis hunc, aliis alium Episcopum exoptantibus: at enim dum hodie Te coram intuemur, dum fidem obedientiæ et reverentiæ Tibi obstringimus, omnis cessat contrarietas, apertaque sine fuco sacerdotalis unitatis pietas in Te solo adquiescit, Tibique in commune bonum viribus omnibus adlaborare gestit. Nam quæ Tuum solemnem adventum præcesserunt partium studia, noli ea considerare tanqam hostilia quædam deinceps a Te oppugnanda molimina, sed puta ephemeras fuisse nubeculas, passim in fluctu civili visibiles, quas tamen brevi sol oriens dissipat, ut lætiores eant, post dispulsa nubila, restitutamque serenitatem, dies.

Majora sunt pericula, quæ torrens politicus solet adducere. Ille cœco fertur impetu, rapit et sæpenumero convellit cedros Libani, obvios quosque quantumlibet innocentes invadit, volvitque in pernicem. Ille Tuæ, quoque, Excellentissime Domine! non pepercit innocentiæ. Ab illo Tu etiam ante plures annos oppressus ingemuisti sub gravi iniquæ sortis pondere. Sed quo innocentior eras, eo pulchrior ex aerumna prodivisti, quod Tuum fatum non solum non Te obfuscat nobis, animosque offendit, sed plane Te hoc quoque toleratæ adversitatis nomine reddit magis venerandum et admirabilem.

Non Tu solum hodie nos Sacerdotes, futuros Tibi administrationis adjutores, gravissimis et simul amicissimis verbis compellare, atque ad navandum sanctæ vocationis pensum excitare dignatus es, verum etiam fidelem populum, maxima oppido frequentia congregatum, ex ambone lingua patria alloqui, dilectumque Domini gregem aeternæ salutis pabulo amanter reficere non intermisisti, memor divini effati: Qui intrat per ostium, pastor est ovium . . . et oves vocem ejus audiunt.[1] Nimius ac importunus forem, si Te hoc evangelico labore fatiscentem, continuoque ad peragenda divini Sacrificii mysteria accinctum diutius morari pergerem. Illud unum totius Cleri nomine Te oro, atque obtestor, ut sicut nos hodie ovantes ac gratulantes Te in Præsulem nostrum ac Patrem accipimus, ita Tu nos accipias in Tuos tum curarum socios, tum gratiarum Tuarum, dum eguerimus, participes.

Deus vero et Dominus Jesus Christus, qui nobis hanc festivæ axultationis diem fecit, ille accepti a Te ministerii tempora benignus felicitet, ac quantum par est longissime proroget: Ille Pastorem ovium suarum et custodire semper dignetur et pascere.[2]

Dopis.

S Une 16. kolovoza. Boraveći mi jučer na crkvenom sboru u Jasenovcu zabavljeni duhovnim poslom, stiže na podjašprišta Novogradiškoga okružja g. Andriju Stipića brzojavna viest, da je preminuo Josip Henić, župnik u Vrbju. Viest nam je pomutila srdačne razgovore; nu nije mi pisati o pokojniku, o kom neznam ni dobra ni zla, nego mislim da je vriedno javiti u sviet čin jednoga Jasenovčana. U čas pročù se po Jasenovcu, da je umro Henić, bivši njekoć u tom mjestu župnik, i puk žali, kad al' eto pred domaćega župnika jednoga župljana držeći u ruci nješto novca i moleći: neka bi pokojnoga Henića oplakala zvona takodjer one crkve, kojoj on predstojnikom bijaše, da se puk spomene bivšega svoga pastira! Doista liepa misao, i liep dokaz počitanja i zahvalnosti napram pastiru! Ovaj čin iznenadi nas prisutne, pak je doista i po svakoga pastira pun utjehe; a bilježi se ovdje pokojniku na čast, njegovomu bivšemu župljanu na hvalu, prijateljem pako i štovateljem pokojnikovim, kano i braći župnikom do ugodna znanja. —

Josip Kolarić, župnik Dubički.

Iz Bakra. Dne 14. kolovoza obavljen je u crkvi sv. Andrije u Bakru riedki obred, komu u naših stranah mislimo da malo ima pametara. Udova Barbara Abeles židovkinja prije godine dana nastani se ovdje sa sedmogodišnjim sinom i dvogodišnjom kćerkom i zaželi postati kršćankom, a ovu želju očitova preč. gosp. Ivanu Soiću, opatu, kanoniku i župniku bakarskomu, moleć ga da ju poduči u istinah vjere. Preč. gosp. opat videći pravu želju i nakanu prelaza, i nežaleći truda pripravi ju sa sedmogodišnjim sinom za krštenje. Na gori pomenuti dan uz punu crkvu puka bi krštena majka sa sinom na način odraslih, a kćerka na način malašnih. Majki kumovao presvetli gosp. Bartol Smaić vitez svetoivanski i blagorodjena gospoja Rajmonda Duimić ro-

[1] Joan. 10. v. 2. 3.

[2] S. Leo M. serm. 4.

Digitized by Google

djena Soić, sinu gosp. Ivan Smaić mladi i gospodična Marija Martinić, kćeri kumova gosp. Vilko Halla povjerenik financijalne straže sa svojom gosp. Jelisavom. — Po dovršenom krštenju odslužio je preč. gosp. opat svetu misu, pod kojom je mlada kršćanka primila presv. pričest, a po ovoj bude vjenčana sa Vjenceslavom Schier, pregledníkom financijalne straže. Svečanost je na naš puk djelovala jako i veselo.

Viestnik.

Zagreb. Na dan sv. Stjepana služio je u prvost crkvi sam preuzv. g. prabiskup. Sbog neprestane kiše minuo je ljetos taj veliki pučki sbor neobično mrtvo i tiho.

— Preuzv. g. prabiskup dostojao je priložiti za nabavu orguljah u kat. župnu crkvu u Vučinu 100 for.

— Dne 19. t. m. bilo je pod predsjedničtvom nam. generalnoga vikara preč. g. Janka Pavlešića primanje mladićah za nadbiskupski seminar, a primljeno je njih 30, to jest, za koliko se za prieku nuždu može smoći prostora. Imena uvrstismo straga za znanje.

— „Zatočnik“ najvoli novomu prabiskupu zagrebačkomu nadjeti naslov „honvedski Feldpater.“ Premda je vojnim duhovnikom biti služba častna, častna i poštena bez razlike u svakoj vrsti vojske: istini za volju dužni smo vendar, kako smo sigurno obaviešteni, spomenuti, da pr. g. Josip Mihalović nije u svom vieku nikada bio vojni duhovnik. Pred burnima godinama poslovao je on kod uprave čanadske biskupije kano zač. kanonik i ravnatelj biskupske pisarne, a dok je biskup njegov kano ministar boravio u glavnih gradovih, upravljao je u nemirno ono vrieme Mihalović biskupijom kano generalni vikar. Obsudjen je bio na tamnicu i stradao zato, jer je razpošiljao po biskupiji okružnice i proglase, koje je vlada slala na ordinarijat. — Drugčije sudimo takodjer, da mnogi i česti dopisi „Zatočnikovi“ svojim načinom pisanja nemogu poslužiti niti ugledu muža, s čijom se slavom tudja nezaslužena osobna poruga spaja, niti ugledu stvari, koja „Zatočnik“ zastupa.

— Glavna skupština družtva sv. Jeronima, kako bijaše urečeno, držala se je dne 22. kolovoza u Zagrebu u jednoj dvorani nadb. sjemeništa. Članovah skupilo se 20. Preč. g. Toma Gajdek otvorivši skupštinu u $9^3/_4$ satih u jutro najprije s veseljem konštatira, da je društvo od posljednje skupštine sbilja napredovalo. Jer članovah pristupilo mu je od onoga vremena preko 550; te ih sad ima preko 1300, glavnica je narasla preko 5500 for., tako da iznosi preko 16.600; a ukupna društvena imovina do blizu 20.000. Družtvo je pako izdalo tri knjige: „Povjestnicu hrvatskoga naroda“ spisao Šimun Balenović u 20 arkah i 4000 iztisakah; „Radnju“ spisao Ivan Fiamin u $4^1/_2$ arka i 3000 izt., i „Koledar“ u 9 arakah i 4000 izt. Tim je društvo dakako uradilo znamenite preke svojih novčanih silah; nego odbor se je uzdao da će baš tim potaknuti što veću ljubav za ovo družtvo, te će ga svaki pravi prijatelj našega naroda što jače podupreti: što članove mu prikupljajuć, što novcem i perom. Društvo je dosada sretno bilo: Visoka Generalkomanda za Hrvatsku i Slavoniju podupirala ga je svakim mogućim načinom. Pisci gg. Balenović i Fiamin poklonili su mu svoje rukopise; u Koledar su mu drugi takodjer bezplatno dali članke. G. Ivan Fiamin darovao mu je 200 komadah svojega „Poštenjaka.“ Odbor je svu upravu ne samo bezplatno, nego stranom još i na svoj trošak vodio, tako da sbilja u to ime nije društvo potrošilo ni cielih 20 for.; napokon su njeka gg. povjerenici razvili liepu revnost za ovo društvo. Skupština je sve to što iz govora predsjednikova, što poslje iz izvješća bilježnikova i blagajnikova s radošću slušala, piscem i dobročiniteljem živahni „živio“ zaviknula, a visokoj Generalkomandi pismenu zahvalnicu u ime skupštine votirala. Predsjednik je osobito naglasio, kako veliku nadu ima u nj. preuzvišenost g. nadbiskupa zagr. Josipa Mihalovića. On je prama pravilom društvenim izvolio preuzeti pokroviteljstvo društva, mnogo izpitivao o njegovu stanju, obećao sa svoje strane svaku moguću podporu i zaštitu. Od njega se uzda društvo, da će ga osobito snažno i uzspješno preporučiti našoj vis. vladi. Skupština pošto je nadalje saslušala ravna izvješća, izabrala je za pregledanje računah odbor censuralni: preč. g. kanonika Mikovića, gg. Koščeca i Kržana; za tim per acclamationem dosadanji odbor upraviteljni. Ista je skupština odobrila predlog: da se §. 27. c) družtvenih pravilah tako tumači: da se sav dohodak unilazeći od razprodanih knjigah nemora priklopiti glavnici, kako slovo iste točke kaže, nega za sada upotrebi kano aktivni kapital na izdavanje knjigah. I tako se svršila ova treća škudština društva sv. Jeronima. (Moli upraviteljni odbor, da bi sva uredničtva naših domaćih listovah izvoljela primiti ovo izvješće).

Ugarska. U Pešti sastala se u saborskoj dvorani velika učiteljska skupština, a liberalni Magjar pretekao je već liberalnoga „Švabu“ halabukom. Započela je skupština dne 16. kolovoza. Državni tajnik Gedeon Tanarky, koji je skupštinu pozdravio u ime vlade, posebice u ime ministra prosvjete, preporučio je neka se zaufaju učitelji sami u sebe, veleć k tomu: „Jer što je dosada vrata školska zagradjivalo i svakomu dobru podhvatu na polju javne obuke smetalo, to je nepovjerenje. (Pohvala). Do sada je učitelj bio crkvi i njezinim službenikom podvrženo sredstvo. (Još je i sad! više se). Od sada nesmie to tako da bude.“ Reče Tanarky s ostalim takodjer: „Ova će skupština mnogo toga što je tamno razsvietliti, i u tom stoji velika njezina jakost.“ Tako i jest: tko jošte ni sada nije progledao da vidi kamo liberalizam u monarkiji goni učionu, tomu ovakova skupština mora prorezati mrenu. Tanarky je svoga

Digitized by Google

austrijskoga druga Czedika, koji je ljetos bečku skupštinu pozdravio, u liberalizmu pretekao. Predsjednik Antun Zichy govorio je dužu besjedu, koja se s besjedom vladinoga poslanika slabo slaže; jer Zichy reče mahom na početku: „Mi smo čedni nu vierni opravnici stvari, koju jednako sve stranke ljube, koja se u krilu svake crkve ljubezno njeguje, a to je obrazovanje puka.“ Zatim braneći vierske i privatne učione reče: „Državnu ili obćenitu učionu napraviti obveznom, a pri tom zadušiti privatnu ili viersku obuku, bilo bi ne samo najmržja vrst monopolizacije, nego takodjer pogreška, koja bi obćenitomu napredku zadala kvar neprocjenljiv već tim, što bi zapriečila svaku takmu i natičaj.“ Govoriti nije se smjelo drugim nego magjarskim jezikom. Kad je prvi govornik Peterfy izustio rieći: „Mnogi misle i govore, da crkva neima prava na školu“ — nastade vika i buka, kano da je vojska na juriš udrila; a nije mogla prestati buka, kad je govornik nastavio: „Mi otimajuć školu crkvi otimamo ju puku i pučku pravicu zatiremo.“ Nego za njim umah stupi na besjednicu neki Roth, pak zagrmi: „Vierska škola mari samo za vjeru; ona uzgaja nesnosljivost; skupna učiona uzgaja ljude, usuprot vierska uzgaja zvonare, kršćane, protestante, židove; ali ne ljude!“ Za tim budimskim učiteljem stupi na besjednicu svećenik Lojko i poče da će pobijati Rothove misli i razloge; nu digla se strahovita vika: „Dole s popom — nije ovo popovska nego učiteljska skupština!“ Badava je predsjednik zvonio i branio slobodu govora, Lojko morade saći. Drugi dan bilo je još gore i tu učiteljsku skupštinu prispodabljaju s lanjskom židovskom, a jedan liberalni list jadikuje: „Pravo čine učitelji što vapiju za gojitbom i obrazbom; jer drugi dan skupštine pokazao je na učiteljih žalostnu sliku i neuljudnosti i razobraženosti: vikati, bučiti, lupati, pravditi se i po mahnitašku zijati, kesiti se i propinjati, sve to više skupštini otima vremena, nego miran govor i razprava. Je-li se usudio tko ma samo jednu protivnu izustiti, nisi mogao od vike: „dole s njim, odtale s njim!“ razabrati niti zvonca. To je krivo, zašto se je malo koji vriedniji učitelj dao za govor zabilježiti, pak i ti su mnogi odustali od govora. A treba znati, da odbor tih državnih liberalacah nije pustio u skupštinu, pače niti na istu galeriju svih vrstah učiteljskih.“

— Pravu opatiju S. Martini de Vaška dobio je nasl. biskup Mih. Horvat.

Beč. Kako je službeni list „W. Ztg.“ naznanio, da se u ministeriju radi konordat ukinuti do kraja, tako je sbilja isti list objavio ovo ručno pismo vladarevo na ministra prosvjete: „Dragi ministre Stremayr. Budući da je mojim patentom od 5. studenoga 1855. br. 195. drž. zak. proglašeni, s njegovom svetošću papom Piom IX. od 18. kolov. 1855. sklopljeni ugovor (konkordat) najnovijim očitovanjem sv. stolice o punomoći glavara katoličke crkve prestao biti, i uslied toga moj ministar vanjskih posalah naredio što treba da se formalni ukinutak toga ugovora papinskoj stolici obznani, nalažem Vam, da za državno vieće pripravite predloge potrebite, da se jošte i sad valjani propisi mojega patenta od 5. studenoga 1855. za uredbu katoličke crkve u mojoj državi prema temeljnim državnim zakonom i s obzirom na historički postojeće odnošaje preinače. Beč 30. srp. 1870. Franjo Josip. Stremayr. Državni kancelar zaboravio se je u svojoj noti na papinsku stolicu jako, pak prem za jedan redak naprvo kaže, da nemari presudjivati članke vjere, zove vendar vierske odluke koncilske „svečani mahnitaški boj“ (feierlicher Wahnkrieg). Nego je i Antonelli primajući notu rezko odgovorio: „Ova je nota više mahnitaška nego bezbožna.“

Prag. Mjeseca srpnja dokončalo je gradsko vieće, da se crkva sv. Nikole u starom gradu, već davna zatvorena, preda u najam ruskomu grofu Petru Arkadijević-Koleniščov-Kutuzovu. Preporučao je osobito dr. Brauner. Grof želi najmiti crkvu na 30 ili 50 godinah, a za to vrieme obratila bi se za grčki obred i ruski puk; a ponudio je godišnje plaće 300 dukatah, kako i kaucije 600 dukatah. Za sada ravno žive u Pragu samo 28 Rusah; nu Brauner ufa se, da će s vremenom prići njih više, kada bude u gradu crkva. Badava je kanonik Bradač dokazivao, da u Josipovu gradu dnevice raste broj katolikah, pak da će crkvu skoro trebati za katoličku službu; zatim ako se već kani dati u najam da se nebi dala na tako dugo vrieme, pak da bi se konačna odluka odgodila — predlog je primljen. Tu se pridesila prilika pokazat toleranciju i simpatiju, pak da bi ju s jedne strane potrebovala prieka nužda, a s druge tražilo se darovati, odišla bi. —

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Petar Bajsić, d. p. na Pregradi ide za upravlj. župe na Rude; g. Jos. Vragović, ne na Vivodinu nego na Vinagoru za duh. pom. Preminuo Josip Henić župnik u Vrbju. U Vrbje za upravlj. odredjen g. Mih. Žveglić, d. p. iz Nove Gradiške.

Primljeni u nadbiskupsko sjemenište:

U theologiju: 1. Britvac Josip, 2. Pažur Josip. U 8. gimnazijalni razred: 3. Ivančan Ljudevit, 4. Franjo Plenar. U 7. gimnazialni razred: 5. Bauer Ladislav, 6. Bobešić Ivan, 7. Broz Ivan, 8. Filipović Stjepan, 9. Filjak Vilim, 10. Flider Rikardo, 11. Horvat Ferdinand, 12. Jurinac Vojtieh, 13. Jušić Gjuro, 14. Justic Antun, 15. Kendjelić Ivan, 16. Knežić Ljudevit, 17. Matica Dragutin, 18. Maurović Antun, 19. Neferović Franjo, 20. Šalamon Jakob, 21. Urner Vilim, 22. Vragović Lavoslav. Zatim iz nadbiskupskog sirotišta: 23. Benček Antun, 24. Bešan Stjepan, 25. Grabar Vilim, 26. Jemeršić Franjo, 27. Kalamarić Stjepan, 28. Pudjak Ivan, 29. Podvoršak Franjo, 30. Švaco Mio.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 35. Tečaj XXI. U Četvrtak, 1. Rujna 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cieln, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Grčki obred u hrvatskih stranah.

(Iz Balenovićeve povjestnice.)

Grčkoslovinskoga obreda bilo je naroda u našoj kraljevini od starine, po imenu u Sriemu i Slavoniji dolnjoj, a sigurno je, da je za kralja Sigismunda bilo istoga obreda uz Unu i bosanske granice, pak u Zrmanji i Krbavi. — Jošte se štije pismo Bišćanah (Bihaćanah), dokle taj grad nije jošte bio pod Turčinom, kako gradsko vieće generalu Kocianeru preporuča, neka bi primio turske „Vlahe“ iz Unca, Srba i Glamoča, i dobro jih namjestio, jer da bi tada njih više prešlo. Na Uni (med Srbom i Dobroselom) bio je velik njihov manastir od starine, koji je hranio po 70 kaludjerah; ali ga je g. 1788. sbog neke krivnje ukinula turska vlada, a kaludjeri prešli na našu stranu. Turska i mletačka Hrvatska, osobito spomenute okolice, bile su glavno razselište za pustu zemlju po karlovačkoj generaliji i banskoj granici. Sretan je bio puk, ako je sa sobom doveo svoga duhovnika i mogao si napraviti crkvicu svoga obreda. Ako nije bilo grčkoga obreda duhovnika, hodio je puk u crkvu rimskoga obreda na nauk i tu primao sv. tajne.

Biskup zagrebački Domitrović po lozi i rodu ovoga puka (izpod Ošterca) sin, prvo, da ovakov puk uza svoj mili obred ostane u jedinstvu s rimskom crkvom, a poglavito porad duhovne potrebe puka zauzeo se svom snagom ter izposlovao, da je redovnik (kaludjer) Šimun Vratanja *) od Ferdinanda Drugoga god. 1608. imenovan, a od pape Pavla Petoga potvrdjen za biskupa naslovom svitničkoga (ime bivše nekada negdje toga imena biskupije). Isti zagrebački biskup odstupio je od svojeg biskupskoga imanja med Ivanićem i Čazmom dosta veliko zemljište, sagradio tu manastir sv. Mihovila arkangjela u Marči, u kom je kašnje Vratanja bio arhimandrit (opat) i ujedno imao biskupsku stolicu, a tako i njegovi nasljednici sve do god. 1737. Toga svitničkoga biskupa protezala se je oblast nad svim narodom grčkoslovinskoga obreda do mora po svoj Hrvatskoj, kako takodjer kašnje nad Slavonijom dolnjom, Likom i Krbavom. U Gomirje blizu Ogulina bila su se iz turske Hrvatske (manastira Kvrge) već god. 1596. nastanila tri kaludjera, Branković, Vučković i Orlović, a na zemljište, koje jim je darovala familija Mamula (starinom Banjanin). God. 1600. naselio je u Gomirje generao Lenković puka grčkim obredom iz Korenice (otočk. reg.). God. 1601. postaviše kaludjeri temelj za manastir. Prošnjom i brigom kaludjerah naseljena su njihovom svojtom sela Gomirje, Drežnica, Moravica, Vrbovsko, Ponikve, Marijindol i Bojanci; a u pol sedamnaeste stotine naraslo jeimanje toga manastira darovanjem Gjure Frankopana i cesara Leopolda. Manastir taj, kako i ostali manastiri i parokije pripoznavao je svitničkoga oli marčanskoga biskupa.

Nego jedinstvo to iliti unija s rimskom crkvom bila je oslabila mahom poslie smrti prvoga biskupa Vratanje i vriednoga biskupa Domitrovića (1628.) Jer u pravdaška ona vremena gonili su Domitrovićevi nasljednici biskupi pravdu porad biskupske vlasti do pape, rekši, kako je jedan sabor crkveni (Lateranski rimski čl. 10.) naredio, da se za obseg iste jedne biskupije nesmiju rediti dva biskupa. Svitnički branio se, kako je naravno,

*) Bormc Krčelić za toga Vratanju (Bazilijanca — „Romanae Ecclesiae adunito“) ružno piše: Felicissimae erat calliditatis, sciens omnibus satisfacere, Romae in Episcopum fuit consecratus, sed post eam consecrationem, etiam ab Archiepiscopo Bulgariae. His in regionibus pro Catholico reputabatur, in Ottomanicis autem pro Schismatis Apostolo. Monachos sibi subjectos tum Lepovinenses, quam et Marchinses nefandis excoluit doctrinis, ut examen postea eorum, collectave inquisitio domonstrat. Verbo fundamentum succesive posuit tantarum succesive Regibus, Papis et Episcopis incommoditatum.

Digitized by Google

da je on za puk grčkoga obreda postavljen kao pravi biskup, a biskupija mu prava i posebna s biskupskom oblašću. Čini se ter se je svršila pravda tako, da se svitnički biskup smatra kao zagrebačkoga biskupa područnik i namjestnik. — Pravda je trajala duže vremena nego-li je pravo bilo, i sbog nje Vratanjin nastupnik Dane nije mogao u Rimu izprositi potvrdjenja. Nesretna pravda, gdje su glavari crkveni tražili većma pustu za sebe pravicu nego za Isusa stado, puno je naškodila. Osim nje bila je još ota nevolja, što narod ovoga obreda nije jošte imao dosta svojih duhovnikah; i zatim, što je Eufemij nadbiskup bugarski (u Sofiji) sdola neprestance slao ljude, koji su miteći častnike slobodno narod proti zagrebačkom biskupu i papi bunili, dok su duhovnici s pukom skupa već sami bili dosta ogorčeni. Pače sam Eufemij za veliko mito propuštan od krajiških častnikah proputova krajinu Ivanićku, kako sam piše zagrebačkomu biskupu Ergeliju, i hvali mu se, da je svuda veselo dočekan. — Sa svim tim unija se je vendar držala, a učeni i vriedni biskup Pavao Zorčić, koji se takodjer zove namjestnik zagrebačkoga biskupa, utvrdio nju liepo. Taj biskup kupio je od Patačićah u Zagrebu kuću, koja se je s vremenom stvorila seminarom; a god. 1682. dobio je od cesara Leopolda dobarce Pribić. Unija je držala svim obsegom sve do god. 1699. kad počimaju bune i borbe, koje uniju malo da nisu uništile.

Kadno je cesarska vojska poslie bečke obsade gonila Turčina i dobitnici vodje namjeravali prije svega od ostale turske carevine odsjeći Bosnu i Hercegovinu, pak i sbilja god. 1690. jednom prugom od Dunava do albanskih gorah i do mora sve gorske klance njihova obsjela vojska: piše cesar Leopold na sve slovinske puke, neka se dižu i njemu predaju, jer da je on kano kralj ugarski i hrvatski njihov pravi kralj; sve sloboštine i pravice, pak iste vojvode birati da će jim biti, kako je prije Turčina bilo. Tko hoće da se mahom preseli amo, neka se seli.

Odgovaraju puci od Crnegore i Hercegovine da mogu i pripravni su dići vojske do triest hiljadah, samo neka bi jim cesarski generao (Hofkirchen) poslao častnikah, koji bi jim vojsku uvježbali, a za kašnje da bi jim bile starinske sloboštine i slobodna vjera. Odgovaraju i Bugari, da jih ima na svakoga Turčina barem po tri kršćana, pak neka dodje cesarska vojska.

Patrijarha srbski Arsenij Črnojević digao oko trideset hiljadah porodicah što Srbina iz Raše i puka od Albanije pak Hercegovine, što Vlaha od Vlaške i Klementinca, pak predje na cesarovu stranu, gdje je narod razmješten po Bačkoj, Banatu i Sriemu, a tko je za oružje, zanj se sprema. Narod taj, kako se povieda, namjeravao je i obećao vojevati s cesarskom vojskom, ali ako predobije, natrag se u svoj stari zavičaj vratiti; a dotle želio je biti pod vlastitim svojim vladanjem. Na srbsku carevinu pomišljali su vaviek i oni Srbi, koji se jošte petnaeste stotine doseliše u Ugarsku; a za ratovah Leopoldovih piše Gjorgje Branković na sve strane narodu s naše i turske strane, neka pripravan čeka sgodan čas; jer da su njegove zemlje od Osieka do Carigrada, što je takodjer iz kraljevskih pisamah znao dokazivati da mu i ona obriču. Namjere i osnove Brankovićeve uhvatio je medjuto vojvoda princip Baden i poslao ga pod zatvor u Oršavu i Sibinj. Misli već cesarska vojska zaokupiti sam Carigrad i Turčina prebaciti u Aziju, kad al naviesti cesaru rat i sve pokvari francezki kralj Ludovik.

Črnojević šalje pred cesara učenoga svoga biskupa Izaiju Diakovića, i taj donese od krune pismo: da narod sam izabire prabiskupa svoga oli metropolitu, taj prabiskup pako postavlja i redi biskupe, popove, kaludjere, i pod njega da spada narod grčkoga obreda, koliko ga žive po Ugarskoj i Hrvatskoj i turskih još stranah, duhovnik da p a d a pod sud ne svietski nego crkovni. Pismo cesarsko nije napravilo razluke med sjedinjenim i nesjedinjenim; ali Črnojević toga niti nepita, nego on grčkokatoličkoga biskupa sriemskoga Ljubobratića silom goni iz njegova manastira Opova i sam se je unj nastanio. (Potle je udario stolicu u Sriemske Karlovce). Jošte šalje kaludjere, kojih je množinu sa sobom doveo, na sve strane, kud je unijatah, neka narod sav bune, a manastire i župe osvoje; a nije bilo dosta ni to, nego on i njegovi prvi nasljednici postavljali su medju unijatski narod svoje biskupe. Najprije predobio metropolita karlovački kaludjere u Lepojvini blizu Križevacah i u Komogovini u banskoj granici, a u saboru crkvenom držanu u Opovu godine 1713. odredio je dva biskupa, jednoga za Severin blizu Belovara, a drugoga za Kostajnicu. Kaludjeri gomirski, koji su jurve godine 1711. bili Metličane pobunili u vjerozakonskih stvarih, odvratili su se već g. 1716. od unije, a rovali su osobito po Žumberku*) da bi i njega odvratili.

*) Žumberak me je zanimao osim poglavitoga razloga: neka bi se svakoj krajini što bistrije ukazala njezina prošlost, i osim osobita položaja okolice i narave naroda, već i zato, što sam se s ovim s onim prijateljem rodjenim Žumberčanom znao pošaliti i porečkati; ali spominjući naselbinu kazao sam samo dva kraja, od kuda se je narod u to zakloniste preselio, to jest: „Malu Vlašku“ oli od požežke nekad županije većim dielom današnji gradiški regimenat, i onda susjedni bosanski vilajet, turska Hrvatska i morda samu Bosnu. Spomenuo sam samo ove dvie, jer se za nje sve knjige, u koje sam zavirio i u kojih sam spomenka o tom našao, slažu. — Nego ovdje mi je spomenuti takodjer što Krčelić (str. 269. i 448) kaže: da je unime

Digitized by Google

Novi biskupi i kaludjeri njihovi bunili su puk, koj se je brzo na dvoje pociepao: drže jedni sa starima a drugi s novima biskupima. Badava prosvjeduju biskupi svitnički pak zagrebački, senjski i još kološki metropolit proti nametnikom biskupom. Ali biti će toga više.

U Liku prebjegao je iz Sarajeva vladika imenom Atanazij Ljubović, s namjerom da od unije odvrati puk, i nastanio se u primorsko mjesto Kotar med grčkoga obreda puk, a kašnje porad plodnije zemlje ode u Medak i tu počme graditi dvore. Ali mu je zabranjeno rekši, da za grčki obred ima već od cesara i pape postavljen biskup u Marči, a on da je nametnik i silovnik. Ljubović reče, da i on zna cesara naći, ali je carskim pismom prognan. — Kakove se je prvlje znalo naći sloge med jednim i drugim obredom, evo jedan primjer. U Kosinju (otočkom reg.) katolici priselci Kranjci i Bunjevci jošte neimaju (godine 1696.) svoje crkve ni svoga duhovnika, nego grčkoga obreda kaludjer i župnik Nikola Uzelac jednako nauča i sv. tajne služi obojemu puku: pa kad je biskup senjski Glavinić putujući pokrajinom došao u Kosinj i u grčkoj crkvi propoviedao: s duhovnikom svojim vas puk toga obreda obećaje tvrdu vjeru crkvi katoličkoj i svomu u Marči biskupu, i još Uzelac obećaje, da će se sa svojim preseliti u Medak, ako bude prognan od onuda vladika Ljubović, čim bi u kosinjskih stranah prestala neprestana tužba, svadja i boj med „Vlahom“ i „Kranjcem“ porad zemlje. Potle se je i tud preokrenulo.

Jur god. 1700. piše senjski biskup Brajković papi i tuži se, da je nesjedinjene crkve puk zaokupio skoro polovicu obijuh njegovih biskupijah, mnoge katoličke crkve opustio i za svoju porabu obratio; da i katolički puk na hrpe odvode, pak dok Grci imaju preko dosta duhovnikah, kakovih takovih, da jih on budući bez seminara, a skoro svega dohodka lišen niti nemože imati, barem ne vrstnih i učenih, koliko bi trebalo za nuždu prieku.

Borba je tako trajala. God. 1735. nahrupiše sduhom i nagovorom severinskoga biskupa Šime Filipovića nesjedinjeni na Marču manastir, navadni stan biskupa svitničkoga, i manastir silom zaokupiše za sebe. Biskup Silvester Ivanović boravio je tada u Zagrebu u svom seminaru, i kod biskupa Branjuga, pak tužan s trojicom redovnikah, koji mu živi ostadoše, seli se na imanje svoje Pribiće i tu postavi stalan stan i stolicu.

God. 1736. izgorio je manastir Marča, a kako se priča zapališe ga nesjedinjeni sami; jer videći, da ga moraju izgubiti, neka ga nedobije već niti katolički biskup.

(Sliedi konac.)

Žumberku (Sonberg) koncem petnaeste stotine bio gospodar Tobija Bošković pridjevkom od Crnegore. Taj Bošković da je dobio grad od Matijaša kralja, Bošković potle bio generao Maksimilijana kralja rimskoga (gospodara Kranjskoj i Štajerskoj) pa kada su Fridrik IV. i Maksimilijan s ugarsko-hrvatskim kraljem napravili mir, stavljen je takodjer taj uvjet: da Vladislav Boškoviću za Žumberak mora platiti pet hiljadah forintih. Nije-li dakle morda već s tim Boškovićem od Crnegore i Hrcegovine došlo naroda? Krčelić povieda dalje, da se je osim nagovorom franciškanah iz Bosne doselilo u ote okolice puka takodjer glasovitih „Morljakah“ od Senja, a senjske uskoke namamilo je tamo to, što će moći laglje po Kranjskoj i Štajerskoj prodavati morsku sol, kojom su trgovali. Za velike trgovačke i kriomčarske zasluge da jim je Kranjska podielila povlasticah. Krčelić nemože vjerovati, da je sbilja porad daće na mitnicah i maltah kraljevska komisija u Karlovcu g. 1767. izrekla, da taj puk spada pod kranjsku vlast, pak da mora harmicu plaćati; a nevjeruje tog rekši: kako bi kraljevska komisija mogla porad nekoliko groših čitavu jednu okolicu proglasiti da nespada pod svetu krunu, gdje je očevidno njezina zemlja, kako s ostalim darovnica Matijaševa dokazuje. A da je moralo doći ovamo naroda od onuda, od kuda su starinom bili i senjski uskoci, kaže još danas ponekud žumberačko narečje. — Spomenuti kralj Matijaš dao je mali Kalnik oli Rieku u križevačkoj županiji vojvodi sv. Save (Hrcegovine). Krčelić piše za žumberačke priselce „deserta illa incoluere, amplectendo Ritum Graecum unitorum;“ na sva je prilika, ter su oni kano katolici grčkoga obreda enamo i došli. Ali neka: Žumberak je rodio puno učene i mudre gospode, pak je na njih, da si boljma protraže i razsvietle prošlost nove djedovine.

Jošte causa Honorii.

Piše Dr. *J. Posilović.*

(Konac.)

Nego dajmo i ob ovoj poslanici, u koliko je sačuvana u aktih koncilskih kratku analysu:

a) (Scripsimus) Cyro — — — ut profecto unius vel geminæ operationis vocabulum ex prædicatione fidei eximatur. Nam qui hæc dicunt, quid aliud nisi juxta unius vel geminæ naturæ Christi Dei vocabulum, i t a & operationem unam vel geminam suspiciantur?

b) Super quo clara sunt divina testimonia. Unius autem operationis vel duarum esse vel fuisse mediatorem Dei & hominum D. J. Chr., sentire et promere satis i n e p t u m est. — — —

c) Cæterum quantum ad dogma ecclesiasticum pertinet, quæ tenere vel prædicare debemus — — n o n unam vel duas operati ones — — definire sed utrasque naturas in uno Christo in unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes atque operatrices confiiteri d e b e m u s: & divinam quidem, quæ Dei sunt operantem: & humanam, quæ carnis sunt exsequentem, — — non Dei naturam in hominem et humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias

Digitized by Google

integras confitentes: unus enim atque idem est humilis & sublimis. — —

d) Auferentes ergo scandalum novæ adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes prædicare, sed pro una, quam quidam dicunt operatione, oportet nos unum operatorem — —: & pro duabus operationibus, ablato geminæ operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis & carnis assumtæ, in una persona unigeniti Dei Patris — — nobiscum prædicare propria operantes. — —

e) Scribentes etiam communibus fratribus Cyro & Sophronio, ne novæ vocis, i. e. unius vel geminæ operationis vocabulo insistere videantur: sed — — unum Christum Dominum nobiscum in utrisque naturis divina vel humana prædicent operantem.

Tu najprije jako u oči udara ono, što je napisano pod c) i d) duæ naturæ operantes. To se čini sasma orthodoxno. Sasvim tim je jasno, da se veća sila polaže na: unus operans. Najčudnovatije pako jest, što izravno niječe, da se po naravah broje djelatnosti (vidi gore a). To se čini gotovo protuslovlje; te kad car Konstantin u svojem ediktu (Mansi t. XI. col. 700.) Honoriju predbacuje da si je sam protuslovio, tad je mnim na ovu poslanicu mislio. Nije to ravno bilo ništa nova baš u ovoj heresiji, jer papa Agathon u svojem pismu na cara patriarkam carigradskim Sergiju itd. svim predbacuje takova protuslovja (Mansi t. XI. col. 278.); ja ipak mislim, da si Honorij nije protuslovio: premda bo je priznao i naturam humanam operantem, nije je ipak priznao kano princip djelatnosti, nego samo kano passivno orudje. Bilo medjutim kako mu drago, svakako se onom njegovom izrekom pobija katolički nauk. Jer kako smo gore vidjeli u definiciji koncilskoj kat. nauka otci su upravo porad dviuh naravah izrekli dvie djelatnosti, pače: da se razlika samih naravah u Isusu poznavala baš po tom, što je jedna i druga narav htela i tvorila svoje. Djelatnosti su dakle prama naravam. Jasnije to još izriče Sofronij u svojoj synodici: bitnosti i narave izpoviedamo — — dvoju naravnu djelatnost, da nepomiešamo narave nepomiešano ujedinjene; akono se iz djelatnostih te samih razpoznavaju narave po nauku naravoslovacah, te se razlika naravah uviek pojimlje iz razlike djelatnostih" (Mansi t. XI. col. 482.).*)

Nadalje Honorij i u ovoj poslanici kano u prvoj zabacuje izraz: jedna ili dvie djelatnosti tobož na temelju sv. pisma; te prama tomu kaže, da je ludo govoriti u Isusu o jednoj ili dviuh djelatnostih. Sofronijevi poklisari su ga sjegurno uputili o tom, što se na iztoku razumieva pod riečju energia, ali on ostaje kod svojega. Iz toga pako je sliedilo sasvim dosljedno, te je Honorij zabranio definirati jednu ili dvie djelatnosti. Velim zabranio (vidi gore c. d.); nije dakle samo propustio definirati, nego baš držao, da se to prama sv. pismu ni nemože.

Ova dakle poslanica, premda pisana, pošto su Sofronijevi poklisari Honorija o svem i svačem mogli podpunoma izvjestiti, nije ipak nimalo prijala nauku katoličkomu o dvijuh djelatnostih, pače ga je očito pobijala. Usuprot tim, što je uglavila zasadu: „unus operans, non duæ operationes" prijala je heresiji. Tako nisu otci ništa krivo uradili, ako su ju tanquam profanam & animæ perniciosam spalili.

Nego vratimo se na osudu izrečenu proti Honoriju. Dokazao sam, da je postupak pri tom bio skroz pravilan. I nemože se misliti, da budu otci postupali usurpatorno, strastno, naprečac bez svake razprave, kako hoće g. Žerjavić, da nebi poklisari zapadnjački bili protestirali; a da i ovi budu svoju dužnost zanemarili, da nebi papa Leo to zabacio. Usuprot je Leo potvrdio synodu kano zakonitu i oekumeničku, nit joj glede Honorija napose ma išta prigovorio. **)

Kao što je pako osuda bila skroz pravilna, tako je bila i skroz pravedna. Honorijeve poslanice naročito prva učinile su de facto u iztoku veliku smutnju. Na samom koncilu pozivao se Makarij na nje. Što je imao činiti koncil? Morao je sud i o njih izreći. On je to učinio. Otci su našli da je Honorij u svem sliedio mnienje Sergijego, i njegove bezbožne dogme potvrdio. Toliko baš, ni više ni manje, izilazi i iz naše gore učinjene iztrage. Honorij nije početnik herese, ali on je u svem Sergija sliedio. On je u svojem listu učio ono isto što Sergij; tim je Sergijeve dogme potvrdio. Slieditи pako i potvrditi nisu čini samo negativni. To je pravo, positivno sudjelovanje i sukrivnja. Ako dakle Sergijevim pismom i osobi anathema, onda i Honoriju.

III. Leo II. potvrdio je koncil. Unde sicut priora quinque ita „sextum concilium, ut eorum pedisequum & ea interpretans pari veneratione atque censura suscipimus, & hoc cum eis digne connumerari tanquam una & aeqnali Dei gratia congregatum decernimus" Mansi t. XI. col. 731. Glede Honorija pako ima doslovice ovo: Pariterque anathematizamus novi erroris inventores, i. e. Theodorum Pharanitanum episcopum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Pyrrhum Paulum Petrum Constantinopolitanæ ecclesiæ successores magis quam Præsules, nec non & Honorium, qui hanc apostolicam ecclesiam non apostolicæ traditionis doctrina lustravit, sed profana proditione immaculatam fidem subvertere conatus est (u grčkom: sed profana proditione imma-

*) I ovom prilikom nesmijem propustiti, da nesjetim g. Žerjavića, kako je pogibeljno, iz toga, što Honorij priznaje dvie narave i njihovu podpunu razliku, zaključiti, da je on priznao i dvie djelatnosti, te izreko istovjetnimi izrazi.

**) Glede suda i osude Honorijeve pripovieda nam medjutim g. Žerjavić još i drugih vrlo čudnih stvarih u svojoj kritici (str. 290 stup. 2. IV.), što, jer nespada upravno u zadaću, koju sam si ovdje uzeo, moram propustiti. Reći mi je ipak, da g. Žerjavić bude samo jedanput zavirio u akta koncilska, da onoga sjegurno nikad nebi bio napisao.

Digitized by Google

culatam — ecclesiam Rom. — maculari permisit). Et omnes qui in suo errore defuncti sunt: similiter anathematizamus & abominamur imitatores eorum & complices, qui dudum fuerunt, vel nunc usque sunt, i. e. Macarium etc.

Tu opažavam najprije, da Leo nigdje ničim jasno nekaže, da mu je nakana sud synode o Honoriju modificirati. Nadalje ako dobro gledamo kontekst, Leo Honorija meće inter hæresis inventores (što je glede zapadne crkve moglo se reći). Ona pako relativna izreka: qui hanc apostolicam ecccesiam itd. odgovara apposiciji: Constantinopolitanae ecclesiæ successores magis quam præsules, čim se dakle u obće naznačuje krivnja Honorijeva glede rimske crkve, a nije nakana točno opredieliti, koliko je Honorij u svoj toj stvari kriv. Sud dakle synode stoji sasvim nepromienjen. Ali težko je takodjer, što Leo Honoriju glede rimske crkve predbacuje: apostolicæ traditionis doctrina non lustravit (negativno) — jer je heresija došla izvana, koje on nije odbio, nego ju svojim listom preporučio; profana proditione — profanus se obično kaže o hereticih, a proditio znači isto toliko. Neznam je-li išta manje znači ono, što je isti Leo pisao Ervigu kralju glede Honorija „qui immaculatam apostolicæ traditionis regulam maculari consensit. Predložio je naime Sergij maculari traditionis regulam, Honorij je pako na to pristao isto učeć — maculari consensit. Prama takvim jasnim izrekam papinskim i gore synodalnim uzeti za temelj ono, što je biskupom Španjolskim Leo pišuć reko o Honoriju: qui flammam hæretici dogmatis non ut decuit apostolicam auctoritatem incipientem extinxit sed negligendo confovit — to velim uzeti za temelj i pravilo, i na to samo svesti sve ono što su synoda i papa izrekli o Honoriju: to mi se čini više amor Honorii, nego veritatis. Leo pišuć biskupom svoje patrijaršije mogao je njegovu krivnju spomenuti samo sa strane negativne: no opredieliti točno, što je sve kriv Honorij, onako kako to bješe učinila synoda ex professo, toga jamačno Leo tu neimaše na umu. On je s ovim svojim listom poslao biskupom: definiciju koncilsku, sermonem prosphoneticum na cara (danas bi rekli adressa) i carski edikt; odanle su biskupi mogli točnije naučiti, što je Honorij kriv; najtočnije pako iz samih aktah, koja im je obećao poslati, čim budu prevedena na jezik latinski.

Najčudnovatije pako jest, što g. Žerjavić iz Agathonove poslanice zaključuje, da koncil nije Honorija osudio kano heretika. Ja bih to razumio, kad bi g. Žerjavić zastupao mnienje, da su akta koncilska i poslanice Leonove izkvarene: ovako nerazumijem. Jer valjda se otci koncila, kad izriču svoj sud, neigraju riečmi! No i Leonove rieči su jasne. Jest pako medju Agathonom i Leonom očito protuslovje: Agathon brani da su svi njegovi predšastnici uviek učinili svoju dužnost; najblažji pako sud, što ga je izreko Leo o Honoriju, jest: quod non ut decuit apostolicam auctoritatem flammam extinxit, sed negligendo confovit. Gdje je tekar profana proditio? Nego da se vratimo na koncil! On je Honorija sravnio s heresiarhi i osudio. Agathon toga nebiaše učinio. No koncil (kako sam gore pod II. navedši rieči sama koncila pokazao) pošto je osudio one, koje biaše osudio i Agathon, izrikom nastavlja: Cum his vero simul projici — — prævidimus et Honorium, eo quod invenimus (nos u grčkom izrikom) itd. Tim je sasvim jasno naznačio, da ide preko poslanice Agathonove. Pače išao je i proti njoj, u koliko je naime Agathon Honorija (kojega medjutim nigdje imenom nespominje) uzeo u zaštitu. Ako je dakle Hefele reko, da u toj točki koncil nije pristao uz mnienje Agathonovo, pravo je reko. No što bismo kazali g. Žerjaviću, koji veli, da nezna, veća-li je smielost ili absurdnost te izreke Hefelejeve?

Tim mislim da sam dokazao ono, što sam na čelu ove razprave izreko. Honorijevi listovi prijaju očito heresiji, hoću reći: uče nauk ne katolički, nego — u savezu s listom Sergijevim — heretički. Za to ga je koncil istoj kazni podvrgo, kojoj i Sergija, te je pravo učinio. Nit papa Leon nije tomu protuslovio, pače je dosta jasno potvrdio.

Sud moj o Honoriju slaže se sasvim sa sudom koncila oekumenskoga šestoga. To mi je jamstvo, da nisam sudio krivo.

Predlog

za uredjenje mitropolitsko-crkvenog i narodno-školskog savjeta.

Donde, dok sabor konačno neuredi sredsrednje duhovno-sudske i crkveno-školske vlasti u obsegu patrijaršije i mitropolije srbske, uredjuje se privremeno duhovno sudsko i narodno školska uprava, kao što sljeduje:

A) Mitropolitsko-crkveni savjet.

Čl. I. Mitropolitsko-crkveni savjet je prizivna vlast (apelatorija) za duhovno sudske stvari.

Čl. II. Mitropolitsko-crkveni savjet sačinjavaju:

a) Mitropolit-patrijarh kao predsjednik.
b) Dva biskupa.
c) Tri druga svećenika člana.
d) Tri svietovna člana.
e) Bilježnik kao perovodja.
f) Advokat.

Članovi od b) do c) imaju riešavajući glas, a u slučaju razpolovljenja glasovah riešava predsjednik.

Čl. III. Mitropolit-patrijarh imenuje podpredsjednika apelatorije.

Prisjednike episkope bira skup episkopah.

Prisjednike svećeničkog i svjetovnog reda bira srb. narodni sabor.

Digitized by Google

Advokata postavlja mitropolitsko-crkveni savjet sa plaćom od 400 for.

Svi služe pod zakletvom.

Čl. IV. Bilježnik mitropolitskog savjeta je narodni sekretar.

Čl. V. Mitropolitsko-crkvenom savjetu pridaje se nužno pisarsko osoblje, koga će broj i plaću odrediti savjet sam, a imenovat će ga predsjednik.

Čl. VI. Djelokrug je ovom savjetu onaj, koji postojeća konsistorijska sistema mitropolitskoj apelatoriji opredieljava.

Čl. VII. Mjesto je savjetu sjedište mitropolita-patrijarha.

Čl. VIII. Savjet ovaj drži sjednice svoje redovno dva puta na godinu, a po potrebi i više putah.

Čl. IX. Savjet odredjuje svoj poslovnik, u ostalom rieśava se nadpolovičnom većinom glasovah, a u slučaju razpolovlenja rieśava glas predsjednika.

Čl. X. Poslovni je jezik srbski sa ćirilicom.

Čl. XI. Dojakošnji sudski postupak zadržava se do dalje naredbe.

Čl. XII. Članovi Mitropolitsko-crkvenog savjeta služe bezplatno, no od sabora izabrani članovi imaju pravo na dnevnice i podvoz iz dotičnih narodnih fondovah, po mjeri, kako to saborski članovi uživaju.

B) Narodno-školski savjet.

Čl. XIII. Narodno-školski savjet je narodna uprava i nadzor svijuh osnovnih i glavnih srbskih narodnih školah, kao i nadzor onih viših učevnih i prosvjetnih zavodah, koji podporu iz narodnih fondovah uživaju.

Čl. XIV. Narodno-školski savjet sastoji se iz glavnog referenta srbskih narodnih školah i šest drugih članovah.

Čl. XV. Sabor bira članove savjeta ovoga, a savjet sam bira sebi predsjednika, podpredsjednika, a bilježnik je narodni sekretar.

Čl. ČVI. Djelokrug je narodno-školskom savjetu onaj, koji je po uredbi sabora od g. 1865. i odnosno carskom i kraljevskom reškriptu od g. 1868. pod IV. B. §. 21. drugom odsjeku mitropolitskom crkveno-školskom savjetu u školskih stvarih označen.

Čl. XVII. Neposredni nadzor nad svima gorerečenim školama i zavodima vršit će vrhovni referent srbskih narodnih školah. Plaća mu je 2000 for. iz klir. srb. nar. fondah, osim toga poputnina od 400 for. godišnje.

Čl. XVIII. Ostali članovi savjeta obavljaju svoju dužnost bezplatno, no sa pravom na dnevnice i podvoz iz dot. nar. fonda po mjeri saborskih članovah.

Čl. XIX. Narodno školski savjet kao i vrhovni referent školah odgovorni su saboru za svoje djelovanje.

Viestnik.

Zagreb. Vlastelin g. Jos. plem. Čorko došao je pred preuzviš. g. nadbiskupa s poslanstvom svoje okolice i predao mu pouzdanicu podpisanu od mnogih župljanah novigradskih, kunićkih, i završkih.

— Na jesenske prosinodalne izpite došlo je 11 mladih kapelanah.

Ugarska. Učiteljska skupština dokončala je viećanje jur 18. kolovoza. Zaključak: da je skupština za bezvierske učione, razglašen je u isti mah žicom na sve strane svieta.

Gradac. Novine su razgiasile, da je u Gradcu i okolo njega 950 osobah izstupilo iz katoličke crkve zato, jer je proglašen nauk o nepogrešljivosti; nu vjerovni glasi pripoviedaju, da je odstup bilo prijavila samo 97 glavah, pak i od tih već više njih opozvalo. Neka se u krčmi glave vinom ugrijane samo malko izviču, već ti se pripovieda silno odmetničtvo, pak makar se zna, da je često iste glave posvuda vidjeti.

Austrija. U Lincu je 20. t. m. ulovljena i zaglobljena besjeda, koju je biskup Rudigier na pokrajinskoj skupštini kat. družtvah u Steyru o nepogrešljivosti papinoj govorio, čim je u „Volksblattu“ izašla.

Beč. Po predlogu prosvjetnoga ministra Stremayra dopustilo je u načelu nj. veličanstvo odlukom od 17. kolovoza: da se podigne jedno javno izraelitsko bogoslovno učilište za uzgoj i nauk izraelitskih rabinah i vjeroučiteljah, i ujedno odredilo pristojnu podporu iz državne peneznice u prvom redu za plaćanje učiteljah iz bogoslovnih naukah i za knjižnicu. Mahom se mora praviti osnova, kako se zavod ima ustrojiti i urediti i odabrati zanj sgodno mjesto Pokle je god. 1829. bio u Padovi podignut „Convitto Rabinicco“, višji bogoslovni zavod, mislili uviek židovi, kako bi sličan zavod podigli za ostale zemlje monarkije; nu pomisao razbila se je najviše o neslogi židovskih strankah, pak drugo, jer nije moglo dosta spraviti novca. Sad je eto ministar Stremayr pomogao.

Brlin. Naša prestolnica sjeverne Njemačke, u kojoj žive 60.000 katolikah, ima samo 6 katoličkih občinskih školah i 1 župnu, po tom ide po prilici na 9000 dušah jedna škola. Je-li dakle čudo, ako mnoga katolička djeca s prevelike daljine polaze škole protestantske? — Bečka skupština učiteljska riešila je zadaću svoju po načelih slobodoumnih baš sjajno. Sve se odlučilo za odcieplenje škole od crkve — sve je glasovalo za škole bezvierske! Više očevidacah i čulacah tvrdi, da to nestoji; ali tajiti se nemože, da su austrijskim savjetnikom školskim razvikani govori slobodnih duhovah bili jako s voljom. O katolička Austrijo, kako si ti daješ zavarati oči! O drugovi učitelji, zar nevidite, da vam se temelj izmiče izpod noguh? Zar se nitko

Digitized by Google

nije podigao proti toj obmani? Neće-li zar nitko ustati proti toj porugi? Na noge dok je vrieme! Spasite svetinju vaših otacah, pokažite, da ste u istinu katolici! — O pokopu pokojnoga Waldecka govori se još sveudilj i mnogi nemogu da pojme, kako je tako glasovit naprednjak, tako velik duh mogao biti katolik! Waldeck je, kako je poznato, primio svetotajstva umirućih, te je s toga rekao netko: „Toga Waldeck nije imao učiniti, tim je zakopao sve.“ — Koliko ima u svietu krivih pojmovah! — Slavi se narodno jedinstvo i jednakost svih sjeveronjemačkih gradjanah; ali pusta je to slava, ako bacimo oko samo na Meklenburg. U svoj toj pokrajini ima danas samo tri katolička sveće-nika; dva su u Schwerinu, a jedan u Ludwigslustu, pak jih i nesmie biti više; redovnik se nesmie nijedan tude nastaniti, a katoličkim družbam neima tude mjesta. Ravnopravnost proteže se samo na gradjanske i političke odnošaje i prava, za katoličku crkvu neima ravnopravnosti. Zakon dopušta ravno sjevernonjemačkomu katoličkomu svećeniku, da se slobodno nastani u Meklenburgu, ali zabranjuje mu se djelovati, nesmie služiti sv. mise. Čini-li to, povriedio je zakon, koj samo u Schwerinu i Ludwigslustu dopušta katoličku službu božju. Takovu kršitelju zakona mogao bi se pridati žandar, da ga prati preko medje. Katolikom takodjer nije slobodno imati duhovnika kućnoga, jer bi tada služio sv. misu, a to je proti zakonu u Meklenburgu.

Rim. Ob odlazku Francezah piše „Le Monde“ ovako: „Rim u mirno doba zapustiti bila bi velika politička i moralna pogreška; nu tad nebi bilo ništa više. Ali što može biti žalostnije, nego zapustiti Rim danas, iz straha od Italije; jer jedna brigada više ili manje na Renu neima ništa odlučiti. Kad bi Francezka posred rata vojsku ostavila u rimskoj državi, radila bi tad kano velik narod sviestan svoje moći i siguran, i to bi bila moralna pobjeda. A kad Francezka bježi pred režinosom Mazzinijem, to je tad sama priznala svoju slaboću i moralni je to za nju poraz. More biti da se stavismo na previsoko stanovište demokracije; ali tko će razumiti velika pitanja poštenja i dužnosti, mora da je sačuvao moralne ćuti. Pozvati kući vojsku bilo je već dokančano, kad je veliki čuvar pečata razpisao na biskupe okružnicu, neka bi naredili molitvu za cara i vojsku. U tom stoji protuslovje. Bogu se moliti našemu oružju za blagoslov, a božjega namjestnika prepustit i revoluciji. Priznajemo: kada god pomislimo, da smo rat počeli maknućem vojske iz Rima, da se preplašimo posljedicah. Bog, kojega toliko zovete, i imate zašto zvati u pomoć, neće biti s vami. Zar jošte niste dosta učinili za Italiju i zar vas nestoji dosta? Zar ona nije zadnji konac rata što ga spremate? Zar joj jošte i Rim morate žrtvovati i katolički sviet proti sebi pobuniti? Francezki barjak nevije se već uz papinski, ali je u Rimu sve, kako je i prije bilo: mirno je u gradu i vani — kako piše Volksfreundov dopisnik. Samo je malko uznemireno ljudstvo, gledajući, kako se na vratih rimskih opet grade barikade i utvrdjuje Aventin, pak što mora slušati ratnih viestih. Što su Francezka i Italija medju sobom ugovorile ili će ugovoriti, nezna se, niti je znati, što s Rimom namjerava Bismark. Ali medjutim Mazzinijevci negube vremena; nego rade bez prestanka, makar i ne po jednoj osnovi, a često i nespretno. Po noći na straže pucati, kako su na koliseumu i pred angjelgradom, podmitati naboj po prostranih i granatih rimskih prokopinah, kako su namjeravali natrpati streliva pod Vatikan; zavoditi na izdajstvo — to su obični njihovi posli. Kako se iz toga tabora lovi glas, čini se da je geslo papiju i papinsku stolicu zatrti do kraja; a vodje su tko drugi nego sami Mazzini i Garibaldi. Pronašlo se je u Rimu takodjer pod krivim imenom razbojnikah i ubojicah; nu još ništa neučiniše. — Više domaćih zlih ljudih molilo je na policiji za putni list, a policija rado daje, samo neka idu, makar se zna, da takovo ljudstvo namjerava s Garibaldom natrag doći. Sbor kardinalski odlučio je proti Garibaldu, ako provali, slati vojsku; nu proti talijanjanskoj vojski, ako provali, neslati vojske, nego prosvjedovati, sam pako grad braniti i onda i u njem se držati. Po takovu papa Pio IX. nesprema se za slučaj nužde niti na Maltu, niti u Portugal, niti u Koloniju, kamo ga vestfalski katolici žele, a pruska vlada nudi ga stanom. Piše se, da je generao Medici 13. t. mj. u Palermu uhvatio Mazzinija i poslao ga pod stražom u tvrdjavu Gaetu. Biskupi, koji su ostali u Rimu, držali su 12. t. m. glavnu kongregaciju, a „s tom svrhom, da u deputaciju za crkovnu disciplinu, mjesto onih otacah, koji se u tu deputaciju broje, ali su s dokazanih razlogah za nekoje vrieme iz Rima odišli“, odaberu novi. Medju timi odabranici štijemo ime jednoga ugarskoga biskupa, a to stolnobiogradskoga Jekelfalušia, koji je jedini pristajao uz većinu, a sad govori se da se nije od straha smio vratiti kući. — Kako je dakle viditi, Pio IX. kani sbilja s ono 150 talijanskih i misionarskih biskupah nastaviti saborsko sielo. Kad je 27. srpnja francezki poslanik markiz Banneville kardinalu Antonellu donio glas, da je francezka vojska kući pozvana, nije kardinal odgovorio ni rieči. Za kratkom stankom zamoli Banneville kardinala, neka bi mu štogod odgovorio, Antonelli pako reče: „Vašu prijavu nosim sv. otcu, a u svoje ime neimam šta da odgovorim.“ Banneville reče, da će do večera doći po odgovor; Antonelli rekne: „Dodjite, ako Vam je drago!“ Kada došao, govori mu kardinal ovako: „Ja sam papi javio; sv. otac slušao i na koncu rekao: „Nadam se, da drugi put neće doći.“ Zatim je papa obrnuo govorom na druge stvari.“ Nezna se je-li prava istina, ali piše se da je Antonelli pruskomu dvoru jurve čestitao na prvoj pobjedi.

— Službeni organ rimskoga dvora „Giornale di Roma“ piše na čelu svoga broja od 22. koloveza ovako: „U savezu s onim, što smo prije javljali ob očitovanju, dola-

Digitized by Google

zećem od preč. biskupah, koji nebijahu na 4. sesiji obć. vatikanskoga koncila, u pogledu ustanovljene i proglašene dogmatične konštitucije, držimo za sgodno primjetiti, da su mnogi od njih stranom ustmenom izjavom, koliko jih jošte boravi u Rimu, stranom adressami, pokle se na svoje stolice povratiše prijavili sv. otcu, da podpuno podvrgavaju um i srce saborskoj definiciji. Pa kako već imenovasmo nj. eminenciju kardinala Matteia, dekana sv. sbora, veseli nas, što sada možemo imenovati nj. eminencije kardinala Schwarzenberga, Matthieu, Rauschera, Hohenlohe, kako i nadbiskupa Siračkoga jermenskoga obreda, i biskupe od Valence, Cahorsa, Lucona, Chalonsa i St. Augustina. Osim toga došle su sv. otcu adresse jednaka zavjetka od drugih biskupah, koji s pravednih razlogah ili su bili u svojoj biskupiji ostali ili se pred onom sjednicom doma povratili te nemogli glasovati o spomenutoj dogmatičnoj konštituciji. Od tih imenujemo nadbiskupe iz Aixa, Salerna, Algiera i nadbiskupe od Ancyre i Cesareje (ovo je veliki opat mehitaristah u Beču) in partibus, oba jermenskoga obreda, pak biskupe od Verduna, Pamiera, St. Floura, Vincennessa, Angola, Trapania, Cautauzara, Cefalua, Pozzuoli, Cavac i Sarno, St. Angelo dei Lombardi i biskupi in partibus Polemonije, Almire i Columbike. — Spominjemo jošte k tomu, da je sv. otcu za veliku utjehu, kako besjeda biskupska, koja se je na različitih mjestih u pastirskih poslanicah, propoviedih ili druge vrsti očitovanju, stadu javila navieštajući objavljenu istinu, kako, da samo nekoje spomenemo, učiniše nadbiskup kolonijski, biskup moguntinski i linački, dobrim rodi plodom medju viernim pukom, koj takodjer dostojnim priklonstvom podlažu razum pod pokornost vjere. Ova dužna pokornost raztvara se na veliku radost sv. otca još svečanijim licem u smiernih adressah, koje dnevice stižu na papinski priestol.“ —

— Izašla su na javu dva pisma: jedno, što piše papa pruskomu kralju Vilimu, a drugo što kralj papi odgovara. Pij IX. piše, da će kralju u ovakovih okolovštinah biti neobično primiti od njega pismo; ali da se kao namjestnik Boga mira na zemlji nemože uztegnuti, van da se ponudi za posrednika mira, i želi, neka bi prestalo oružanje i prekinule se muke. Kralj pripovieda, kako ga je pismo ganulo i srce mu rado posluhnulo tako mogućan glas, nu poziva se na Boga svjedoka, da on sa svojim narodom niti je rata želio niti ga započeo, i kako je svaki čas pripravan pustiti iz ruke mač, čim bude osigurana čast i sloboda domovine. Ako mi Vaša svetost, piše kralj, za onoga, koji je onako iznenada rat naviestio, može jamčiti, da će biti miran i nedirati u mir Europe, sigurno tada neću ja biti zadnji, koji ću jamstvo primiti iz prečastne ruke Vaše svetosti; jer sam s njom vendar sdružen vezom kršćanske ljubavi ter iskrenoga prijateljstva. U pismu na kralja pripisao je papa opazku, da piše i na francezkoga cara; ali niti je još poznato to pismo niti kakov odgovor.

(*Književstvo*). Poviest Hrvatah, napisao ju *Iv. K. Tkalčić*. Svezak I. O prasjediocih Hrvatske, pa do ugovora, koga uglaviše Hrvati s kraljem Kolomanom. U Zagrebu 1870. Stampa Albrechtova, troškom knjižare Albrechta i Fiedlera — osmina — str. 92. Ciena knjizi šivenki 40 nč. Već su dugo vremena molili nakladnici g. pisca, da bi za pretiskanje pripravio prvi izdatak svoje povjestnice; ali on kad se je na koncu stavio na taj trudovit posao, predomislio se i odlučio radje napisati djelo novo, puno obsežnije i jezgrovitije, za čitanje svakomu od višje škole i nauka, pak mu je eto posla njegova izašao u sviet prvi diel. Oba druga diela, kako mu osnova kaže, biti će od prvoga jača. Osim što je sama hrvatska poviest točnije i jasnije pisana hvali se ova nova Tkalčićeva nad prvim izdatkom jošte tim, što se većma obazire na svietsku i crkvenu povjestnicu.

— Povjestnica naroda hrvatskoga. Napisao *Š. Balenović*, odbornik Jeronimova družtva, a izdalo na sviet isto družtvo Jeronimovo. U Zagrebu 1870. Štampa Albrechtova. Osmina malena, str. 320 obsegom nekoliko preko 20 štampanih arakah. Odbor gleda svakoj družtvenoj knjizi odsjeći što manju cienu, neka joj laglja bude u puk prodja: pak prem je običnim redom nečuveno, da bi se knjizi ovolike veličine dosudilo samo 1 for. morao je sbog golema troška težkim srcem odbor vendar dosuditi: da knjizi bude ciena šivenoj 80 novčićah, a vezanoj 1 forint. Kad bi od kuda stigla veća milošta rado bi se spustila. Namjena je knjizi, koja i družtvu: za narod, to jest za pismene ljude to u gradu to na selu, koji nisu na visoko učili, ili neimaju prilike ni časa na veliko baviti se knjigom. Poduži pripomenak pišćev na čelu knjige kaže poglavitu pomisao, osnovu i namjeru.

— Danica. Koledar i ljetopis družtva svetojeronimskoga za godinu 1871. Štampa Hartmanova. Osmina str. 143. ili obs. 9 arakah. Osim običnih koledarskih stvarih ima u njem ljetopis družtva, i na obćenito zahtievanje umetnute su po tom oblasti crkvene, vojničke i gradjanske naše kraljevine; a puno vriedniji jest ove godine takodjer izboritim štivom. Ciena mu je samo 30 novčićah; jer je odbor hotio, da barem ota knjiga kano mukte prodje u narod.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici Ljud. Vitković, s Bistrice Kraljevec; Fr. Tompić, s Kamenice na Bistricu; Vid Jakševac, iz Kraljevca na Kamenicu.

Oproštaj i preporuka

Boraveći i poslujući više godinah u Hrvatskoj bila mi je u mojem umjetničkom radu liepa prilika steći si priznanje, pak i jesam toga od mnoge prečastne gospode našao u punoj mjeri i toliko, da se ćutim obvezana sredačnu jim reći hvalu. — Obiteljski razlozi primoraše me ostaviti Zagreb i preseliti se natrag u Beč. Ali tim nebudi moj umjetnički posao za Hrvatsku prekinut, pače jer mogu još točnije i savršenije zadovoljiti, nadam se, da mi se neće uzkratiti prilika. Česa tamo nije bilo, ovdje mi je sgodna prilika motriti prva i savršena djela našega napredka, čim se naravno usavršava moj posao, i u svoje radilište biti ću vrstan postaviti prvih umotvorah, osobito slikah za oltare. I dok se sbog promjene mjesta javljam, preporučam se svoj preč. gospodi hrvatskih stranah, da narukami nezaborave na mene, kako sam i ja pripravan vazda vierno i točno poslužiti.

U Beču (Wien, Mariahilf, Gumpendorferstrasse Nr. 41.

Josip Prokš.
histor. slikar.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 36. Tečaj XXI. U Četvrtak, 8. Rujna 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Grčki obred u hrvatskih stranah.

(Iz Balenovićeve povjestnice.)

(Konac.)

U Plaškom, nekada gradu i imanju knezovah Frankopanah, gdje je bio stan s kapelicom sv. Nikole Pavlinah, kojim je matica bila na Kapeli, nastanio se bio puk grčkoga obreda, a to je mjesto jedno od prvih, koja se s unijom razstaviše. Jur god. 1695. vladika Stefan Metohiac poslan od metropolita sagradi si u Plaškom kulu, i taj je mahom počeo narod predobivati na svoju ruku. Plaškanski vladika držao se je više skrovno i bio je trpljen. Čuvši nadbiskup bački (pod koga su spadale hrvatske biskupije) Patačić (od Zajezde grof) da nesjedinjeni misle postaviti jošte jednoga vladiku u Severin nad Kupom, zapovieda modruškomu biskupu Benzonu, i ovaj šalje god. 1735. poslanike pred generala u Karlovac, i u njegove ruke u ime biskupa i naroda polažu prosvjed na cesara rekši, ako nebude zabranjeno, da će narod sam goniti vladike i popove i da nejma toga cesara ni sile, koja bi mogla drugčije zabraniti krvariju. Za dviesta kućah, rekoše poslanici, pak na blizu dva postaviti vladike: što je to drugo, van ako nije namjera, silom zavoditi katolički puk? Prosvjed je koristio. God. 1739. postavio je senjski i modruški biskup Benzon svitn. vladiku Teofila Pašića kao svoga namjestnika u obsegu obijuh biskupijah sa stolicom u Plaškom, i zaredjen od pape Benedikta u Rimu tude se god. 1740. ustolio, premda je veći diel klera i puka volio Šimu Filipovića; nu smirilo se spomenkom, da je za obe strane bio nekada jedan biskup u Marči. Pašić je bio za vjeru revan, ali načinom svojim vrlo nespretan i preoštar s klerom, pak sbog toga, i svakojakog drugoga grieha spravio je njega papin poslanik na cesarskom dvoru u manastir u Lavov. Tu sgodnu po se priliku obratiše sebi na korist nesjedinjeni vladike, pak pretegnuše puk od unije tako, da je u istom viernom Žumberku riedka kuća ostala vierna. *) Katolički vendar ovoga obreda biskupi, Palković

*) Što sam u povjestnici morao spomenuti na kratko, i naravno dosta tamno, spomenuti mi je ovom prilikom na širje. Prem je hrvatski sabor kako za Slavoniju tako i za Liku s Krbavom vikao, da bi se povratila matici zemlji i zemaljskoj vladi, i prem je cesar i kralj Leopold bio postavio nad Liku velikoga i maloga župana, koji pram koncu 17. stotine takodjer položiše na saboru u Zagrebu zakletvu: gradačka komora protegla je vlast takodjer nad ovu ponovljenu županiju. Kako je komora tuda vladala, dosta je znati, da u ličkom ustanku pogiuše isti zavjednik Ramshüssel i grof Korenina (Coronini), i razjareni Ličani voleći pod svakom nego tom komorskom vladom živiti, biše odlučili prije svi izginuti nego nju trpiti. U Liku nije se dao više nijedan povjerenik ni činovnik; ali biskup Brajković i Marko Mesić arcižakan oberstar smiriše narod. Na vladiku Ljubovića bila je sumnja, da je toj ličkoj buni barem kumovao; pak jedno što je već prije bio prognan i opet se povratio, a drugo porad one bune carskim pismom od g. 28. Febr. 1703. bi prognan preko cesarske medje. Metohiac u Plaškom trpi se. Ali kako je svitnički biskup bio područnik zagrebačkoga, tako su senjsko-modruški biskupi išli za tim, da se svi grčkoga obreda kršćani u obsegu tih dvih biskupijah smatraju kano njihov puk, i grčki vladika da se zove njihov područnik i namjestnik. Toj nakani gonio je u prilog taj od Mletčićah poprimljeni običaj, da vladika grčki bude odobren od biskupa, u čijem je obsegu, i od rimske stolice; drugo što je tud takodjer u rimskom obredu bio slovinski jezik, i nespominjuć da su senjski glagoljaši nosili bradu i što su potrebni vladike svaki čas sbog bira na občine udarali anathem i često silovit globež. Škodilo je pako namjeram senjskoga biskupa prvo što su mu komorski činovnici svakud na prkos radili, pače branili mu po biskupiji obilaziti, a to zato, jer je tražio od svojih dobarah, koja je komora skupa sa Zrinjsko-Frankopanskom zemljom bila zaokupila, (osim što su generali novi puk naselili na njegova imanja kano n. p. u Lučane) korist od cesara dosudjenu, i sbog neplaćanja svaki čas tužio (Bedeković biskup tuži, da od sve senjske biskupije neima ni 30 for. dohodka); zatim što je narod takodjer grčkoga obreda kako i rimskoga morao jedan diel crkovne desetine davati (osim da će svojim duhovnikom) biskupu senjskomu; što su latinski popovi više mislili na veću mjeru bira nego na broj dušah, pak jošte u mušalučkom saboru Mesiću lički popovi predaju memorandum, da se bažki kapucini (vrlo revni poslenici i pastiri, koji su osim samostana u Bagu još imali stan u Lici, i kojim je narod volio) gone van. Zlatni Mesić u Lici, dok je živio, puno je takodjer u tom pogledu za obe stranke vriedio: kano zapovjednik i arcižakan dielio je župe obojega obreda po vriednosti i službi, tužbe po istini i pravici riešavao; nevaljalce popove karao i pedepsao; krivicu komorskih činovnikah odbijao, ali je Mesić

Digitized by Google

i za njim Božićković povratili su na uniju kotare Žumberačke, sela okolo Belovara, okolo Brinja u ogulinskom i okolo Gospića u ličkom regimentu. Ali je kašnje i od toga puno odpalo. God. 1745. javlja se nesjedinjeni biskup iz Plaškoga Pavle Nenadović zagrebačkomu biskupu Branjugu kano bosanske časti namjestniku, da je on postavljen za biskupa stranam karlovačkim i senjskim, i tuži zapovjednika Pogledića, zašto ga nepusti po banskoj krajini. Branjug piše, da on njega za biskupa nepripoznaje; jer nezna da bi sa znanjem cesara i kralja oli s privoljom sabora kraljevinskoga ota biskupija bila utemeljena, a tuži ga ujedno na cesara. Ali ako i nije smio na bansku krajinu ni potle, biskup je vendar u Plaškom ostao. Tu je biskup Jakšić postavio temelje stolnoj crkvi, koja je g. 1784. pod biskupom Jovanovićem svršena. U Kostajnici imao je već tamošnji biskup krasnu crkvu i množinu duhovnikah. God. 1771. dala je Marija Terezija za kršćane grčko-iztočne crkve proglasiti stalnu uredbu s povlasticami i pravicami. Iste godine ukinuta je ujedno kostajnička biskupija i s naslovom „gornjokarlovačka“ postavljena jedna biskupija za vas puk od Save i Kupe do mora i Velebita, kojoj je prava stolica do danas ostala u Plaškom, prem je u Karlovcu takodjer stolna i ujedno župna crkva. Severinska biskupija nije se mogla držati, čim je Marču izgubila, nego je stolica biskupska postavljena kašnje u Pakrac za varaždinsku krajinu i Slavoniju do Osieka, od kuda dalje ide biskupija samoga metropolite. — Za Dalmaciju posebni je svoj biskup.

S dobarca svoga Pribićah upravljao je naslovni svitnički biskup (kano apoštolski vikar) sjedinjeni puk grčkoga obreda. Ovomu biskupu povratila je Marija Terezija god. 1763. Marču, nego bojeći se opet svadje i prepirke med strankama grčkoga obreda, predala je Marču redovnikom Piaristam, a u zamjenu dala biskupu dobarce Preseku pokraj Križevacah, gdje je potle gradjen manastir sv. Pulherije, ali nikada nije bio dogradjen. Iz naslovne biskupije svitničke nastala je biskupija križevačka i biskup Božićković zadnji svitnički ustoljen kao takov god. 1771. Stanovali su na dobivenom imanju Tkalec, tik Križevacah, dok biskup Bubanović nije u Križevcih preuredio za stan franciškanski manastir i crkvu po grčkom obredu god. 1801. God. 1840. odlukom cesarskom za biskupa Gabre Smićiklasa postavljen je temelj stolnomu kapitulu s opatiom sv. Pulherije Presečke, koja je prije biskupova bila; a godine 1847. potvrdjen je od pape. Pod križevačkoga biskupa spadaju svi katolici grčkoga obreda po Dalmaciji, Hrvatskoj, Slavoniji i Bačkoj, a broje se u crkvenu pokrajinu hrvatsko-slav. (od g. 1853.) pod prabiskupom zagrebačkim.

Kako je vladanje cesara Leopolda u obe kraljevine više put povriedilo ustav i zakon ter nagnalo na tužbu, prepirku i oružanu bunu, tako je mimo saborah i vlastih vodilo u zemlju priselce, i dok se je starinski narod bio razbjegao u bregovite i puste zaklone, a sad za Turčinom mogao oli u stari svoj sjesti zavičaj oli bolje probrati si zemlje, davalo je priselcu bez obzira bolje zemlje, davalo gospoštije, koje su jošte imale

---

umro u Bagu jur god. 1713. ter poslie njega i jest okrenulo onako naopako: u narodu buna za bunom proti komori, i svadja i boj med „hrišćanskim“ i „kršćanskim“ pukom i duhovničtvom. Medjuto kad je god. 1738. umro vladika Dane Ljubotina, dosudi bojno austrijsko vieće pismom od 25. novbr. 1739. da se u Plaški vladika već nepostavi, već neka vas grčkoga obreda narod jednako spada pod svitničkoga vladiku u svakom duhovnom poslu. Hrišćanske parokije počele su se već uztezati i protiviti, da nedaju senjskomu biskupu i novljanskomu biskupu i novljanskomu kapitulu obični diel desetine. Za volju mira i sloge pristao je senjski biskup i svitničkoga vladiku Teofila Pašića imenovao mjesto sebe „generalem vicarium in spiritualibus super ejusdem graeci ritus animabus — signanter vero in locis Plaški et Tržić.“ Jurve za prve pravde za Vratanje pitale je rimska stolica amo: je-li svitnička biskupija nekada bila grčkoga ili rimskoga obreda? pak nemogši joj na to nitko odgovoriti, nije dopustila da se na to ime redi biskup grčkoga obreda. Od ovuda je odgovoreno u Rim: neka rimska stolica izabere naslov koji hoće i nanj zaredi biskupa, a amo pako, pokle je već naslov „svitnički“ uzakonjen, da neka ostane i zove se svitnički. Za izabranoga biskupa svitničkoga Pašića tražio je banske časti namjestnik zagreb. biskup Branjug od kralja, neka se njemu njegova prava stolica Marča povrati; nego kada to nije uspilo, redjen je Pašić na ime „Platensis Episcopi.“ Kad je papinski nuncij Paulizzi Pašića spravio u manastir u Lavov, znao je on u tom manastiru naći putevah, ljudih i novca, ter se branio, da stolica plaškanska nije prazna zato, što je on zatvoren u manastir, a nije se ipak hotio spokoriti, pače hodio je on kriomice izvan manastira tija do naših stranah ter rovao i snovao. Neima biskupa, neima monakah, Marča je nesjedinjenim u rukuh, paroci umiraju, a novi se nepostavljaju; puk razjaren psuje očito i više na papu, zašto jih je zanemario, i prelazi k nesjedinjenim; djaci zagrebačkoga seminara, čim gimnazij svrše, prelaze u nesjedinjene i još bune i zavode puk. Ostade jedini Šime Bulić, monak, koji je iz Marče živ utekao i bio rektor seminara u Zagrebu, i dva djaka u Rimu Gabre Palković i Vaso Božićković. Oba ova redjena su tad mahom u Rimu i Palković kano misionar došao u domovinu i apostolskim načinom poslovao u okolicah Žumberka. Nego Božićković morade po naredbi sv. stolice u Lavov za učitelja i kašnje u Rim „pro generali procuratore unitorum.“ Što bi koji svećenik latinskoga obreda po svoj nestašici svećenstva u zagrebačkoj i senjskoj biskupiji bio i priskočio u pomoć, rimska stolica držala je tvrdo za ono pravilo, da prelaz iz obreda u obred nije slobodan, pak niti puk da nesmie prelaziti a velmože zagrebački biskupi gledali su ote smutnje i nevolje s previsoka. Obratiše na to pozor sve oblasti: i na koncu Marija Terezija zapovieda zagreb. biskupu Klobušickomu, neka brže predloži biskupa. A koga će drugoga predložiti nego Palkovića. Carica njega imenovala i mora u Beč. Ide Palković ubog pješke, prnjav i žuljav, u Beču otima se i prosi da nije on za biskupa, ali mudra carica videći u njem apoštola, primora ga, dade mu skrojiti odielo i sve biskupsko ruho, obdari ga obilatim troškom i odpremi. Posvećen bi na ime „Drusiparensis Episcopi“ — ut „vicarius apostolicus.“ Ali što će jadan sada? Sam je ter mora biti parok u okolici žumberačkoj, koja ga je već prvi put kano misionara jedva dočekala, biskupa treba svakamo, a neima koga bi zaredio. Šalje Palković u Rim u Propagandu mladiće, pače djecu još, koja niti slova nisu znala, dobio iz Rima za rektora seminarskoga duhovnika, prešlo na sreću nekoliko duhovnikah na uniju k njemu — — biti će Palkoviću malo po malo svega — još je najkašnje i Marču dobio! — Nego golem trud i briga satrla toga apoštola na brzo. Božićković mu nasljedi i k.

Digitized by Google

prave gospodare *); na supor zakonom kraljevine davalo jim povlastice i pravice. — To se je tako radilo, valja da novak priselac obljubi cesarsko vladanje i zanj prione, čim će protivna sila oslabiti. Novak priselac bio je puk suroviji i drzovitiji, ter kako susjed kraj njega nije bio miran i siguran, tako je svaki čas i zamašnju zametnuo kavgu, krvariju i pravu bunu. To je stari narod jako ogorčavalo. Koji su se od skoro dviesta, od stotine ili barem duže godinah bili naselili, liepo su se već sa starim narodom bili sporazumili, udomaćili i izjednačili**); ali je najnoviji priselac i nje smutio. Vierska borba po neukom duhovniku, gdje je stranka na stranku bajala svaku rugobu, razlučila je narod još jače, a kalendar i pismo priečka su i ograda bila neoboriva. I kolika je sreća, što se je priselio narod slovinski, tolika je nesreća vrieme i način seobe pak vierska razlika. Priselac smatrao se vazda kano tudj u tudjici, dok morda nebude gospodar, kraljevina hrvatska kano da nije njegova niti on u njoj; nego se stvorio narod u narodu i država u državi. To je uz ostale razloge krivo, zažto je istom godine 1848. sabor hrvatski proglasio podpunu slobodu i jednakost. Od novijega vremena sloga je bolja, nu jošte dobra nije.

Našega priselca zovu saborske odluke, pisma i povjestnice svakojako, al obćenito ime kaže: Rašćan i uza to kadkada Srbin, zatim Ilir, a najobćenitije, koje sva pisma i svih stranah narod govori, Vlah. Prvo ime polazi od zemlje Raške, od kuda je s Brankovićem pak s Črnojevićem srbskoga naroda došlo, i od šta je magjarski jezik napravio: Rac. Od kuda ime Ilir, to je razgovetno. „Vlah“ govorili su stari Hrvati, kako i Slovenci Talijanu pak onda Rumunju; a kako je to došlo, da sada se još istomu slovinskomu i svakomu grčkoga obreda puku kaže „Vlah“ tud pisac ove povjestnice nije došao na kraj ***). Najpriličnije istini jest, da je to ime prešlo s Rumunja, a i tad je sva prilika, da je iz tudjih prešlo u narodna usta. Od novijega doba rade srbski duhovnici i pisci uputiti narod vas, što ga kuda grčke crkve ima, da je sve sam Srbin.

*) Kano n. pr. biskupa senjskoga u Brinju, Lučanih i oko otočca, biskupa zagrebačkoga, i dok su bili istih Zrinjskih u Frankopanah.

**) Čitam ravno, da je mahom s prvine bilo tu i tamo staromu narodu bio zazoran, kano n. pr. kad je harambaša Dragić g. 1679. iz turske tad Like doveo nekoliko grčkih porodicah i generao Herberštain dopustio nastaniti se u Brinje: Brinjani se proti tomu pobuniše i nije bilo mira, dok se nekoji Brinjani nedoseliše u Kranjsku. Ali kašnje baš u toj okolici, a osobito u Krmpotah i okolo mora se grozi još g. 1746. biskup Čolić, da neće zakapsti u zemlju, što poprieko idu u crkvu i primaju sv. tajne, osobito što se poprieko šene. — Velika je to napast za biskupa senjskoga i danas još.

***) To je tako već obično bilo ime, da se „Vlah“ zvao svaki novi seljan, i komu je Talijan govorio Morlak, tomu je naš narod na moru rekao Vlah. Biskup Glavinić u svom opisu Like i Krbave hvaleći Pazarištane, kako drže sami za sebe duhovnika (tada 96 kućah), za crkvu odredili stotinu cekinah, obećali kupiti zvono i sliku bl. Gospe, kaže: coloni sunt Valachi ex Krupot et sancto Georgio. — Onomu samo puku, koji je od starine i bio primio muhamedansku vjeru, kano Perušić, u Kosinju (40 kućah), Smiljan itd. kaže: Crosti. To je tako, kako još i danas bažka i senjska piljarica kaže svakomu krajišniku: Vlase, po cem kokos! i Zagorac od Klanjca do Bednje svakomu tko nosi opanke: Vlooh!

Dopis.

Iz Vučina. Bio je prije nekoliko godinah — ako se nevaram — jedan od župnikah u Kat. listu predložio, kako bi shodno i koristno bilo, kad bi imala naša diecesa vlastitu tiskarnicu, kako je imadu nekoje i u Ugarskoj. Ovaj predlog podkriepio je svojimi razlozi, a ujedno razložio način, kako bi se postavila.

Ja medjutim za sada tražim puno manje.

Silne svake vrsti naredbe, zakoni, uredbe i promjene, usavršivanje izazvano potrebom, vremenom i napredkom, raste brojem i obsegom dnevice. — Ako se indi svetost zakona uzeti mora, kako je u namjeni, da unapredi točniji, savršeniji red stvarih, a gdje je dobra, stalna redovitost duša svakom uspjehu, tu onda nemože svejedno biti: kakovim se načinom zakoni, naredbe itd. kod pojedinih župnikah usvojavaju, i kako se za buduća vremena nasljednikom sahranjuju? —

Zakoni, naredbe, itd. dolaze u cirkularih često poizmiešani sa manje važnimi viestmi. — Obstoji indi običaj i nalog od nekada ovakove naredbe prepisati u župni protokol. Pak uzprkos što se znade, da se sve naredbe, koje odozgo dolaze, nesmatraju uslied gdjekoje individualnosti kano nužne, ter tako nebudu svigdje ni prepisane u protokole; uzprkos što se zna, koliko se svećeniku čini velika šteta, kad mu je i naj manje vremena potrošiti mehanički kano pisaru, još se nemače nitko, da o tom predmetu govori, ter da se stvar bolje uredi. — Govorim iz vlastita izkustva. Bijah nekoliko put upućen na naredbu pod br. . . paragrafom . . godine . . itd. koje se imam u buduće držati. Ja hajde pogledati i tražiti u zapisnik; al nenadjoh ništa. Odkud ću indi to saznati, čega se u napredak držati imam? Uzevši sviestno stvar, nije mi inog načina bilo, nego pisati obližnjemu župniku, da mi tu naredbu potraži, izpiše i pošlje! — Ali kamo ću s njim skupa, ako ni on neima? Što se indi postiglo dosadanjim običajem? Da se naredbe uzprkos nalogom ipak nisu svigdar i svigdje ubilježile; da mi se jednostavan posao uvišestručio; da sam i po kojeg brata dionikom moga posla učinio, i njemu koje dragocjeno vrieme oteo i njega negativno suvišno potrudio. Nedopuščam prigovora na ovo; jer nevalja, da visokoj cieli služi mjerilom kako jest: kad bi se reklo n. pr. ima svaki

Digitized by Google

zato dosta vremena; jer ga i na manje vriedne štvari dosta potroši — — to je malenkost! Ali uzmimo najprije, da svi neimaju vremena, kako sbilja i jest istina da ga neimaju; sbilja istina, da barem nije imao vremena onaj dan, kad je primio naredbu i dalje ju, ako je okružnica, mora poslati. Pak pitam ja tada, zar već samo to nije dovoljnim razlogom drugačije narediti: jer nekoji ili mnogi neimaju vremena? A nemarnosti bilo je i biti će: zar se nebi dakle mogao naći način, kako niti isti nemarnjak nebi mogao tako lahko propustiti. Nu sjećam se razloga, koj mi se kaže za prepisivanje naredabah. — Reklo mi se njekad: ovako mora da bude; jer da je inače, mnogi nebi naredbe ni pročitali, a tako pripisujuć prisiljen ju je čitati. —

Ovo mi se nevidi pravo 1. jer tko ga je lien pročitati, taj ga lje neide ni pisati. I pokle nitko nesmie tvrditi o svih svećenicih, da su nemarni; zašto pomne i revne silovati na suvišan posao.

2. nepostigava se tim ipak, što se želi; jer po izkustvu znam, da sam pri prepisivanju mnogoput nehotice bio mehaničan.

Osim toga koliko ima nečitljivih prepisah, ter je za mnogog toliko, kano da i nije ništa prepisano?! Nevolja je to velika, što se nepiše ili zlo piše; a tad pitam još: od kuda će tada znati ili naći naredbu mlad svećenik, koj je jošte bio u seminaru ili još mladji onda, kad je naredba izašla? (Težko jest — ali starije pitati mora i ovako i onako. Ur.).

Napokon, tko je taj savršeni, koj uz nagomilavanje tolikih dužnostih, koje nam današnje vrieme progresivnom silom naprćuje, da u gomilama tolikih propisah i njihovih promjenah i izpravakah — kojih se svih nota bene sdušno kako se pristoji svećeniku držati valja, i svaku pojedinu viditi može? — Šuma je to pred očima, koja nedade stabla razabrati. A stvar sviestno uzevši opet iziskuje, da se sve zna i vidi. — Svaki će mi nadalje dati pravo, ako reknem: kad bi i bila svaka naredba prepisana u protokolih i kad bi pismo vrlo čitljivo bilo i točno sve napisano i oko pohotno na čitanje vabilo; ima-li itko toliko prosta vremena, da ga nebi većinom poslovi, ako ne važniji, a to takovi, koji odgode nedopušćaju, od čitanja suzdržali! (Nemojte pak toliko poslom prekrivati; jer i to je posao. Ured.).

Neima na svietu olahkujuće i uspješnije moći k ciljevom od sustavnosti. Sustavnost kao svagdje, tako i ovdje ima svoju važnost, ima svoje mjesto. — Da je indi n. p. svaka naredba, nalog itd. prispjela na župnike njekim sustavnim redom t. j. u onoj vrsti, kojoj pripada: školska medju školskimi, ženitbena medju ženitbenimi, disciplinarna medju disciplinarnimi, politička medju političkimi itd. (Naredba se stvori, kako kada kakovu i koliku zaište potreba i sgoda; zato nerazumimo, kakov sustav u tom želite. Ur.), bilo to litografirano ili štampano na arke sa brojevi stranah — kao novine makar — pak da se na koncu svake godine dodalo kazalo, ter da je to dao župnik vezati; eto bi bilo knjige uredjene, koja bi doskočila dosadanjim mahnam. Koliko bi se i vremena prištedilo već tim, što bi se kazalom mogla svaka naredba i propis odmah najti. Ja nemislim, da bi moglo komu drago biti svećenstvo mučiti stvarmi, bez kojih bi se moglo biti. Župnici će dragovoljno doprinieti žrtve u takovu svrhu. Oni će se predplatiti na to, kano na kakove novine. I klerici mogu dobiti time priliku upoznati se u neprekinutom redu s naredbami unapred, koje će im danas sutra trebati. — Bilo to litografirano ili tiskano u vlastitoj ili tudjoj štamparni — u to se nepačam, samo da bude ovako, kako je bolje.

Pripisak urednikov. Mnogi put spomenuo nam je po koji duhovnik s vana, kolika je neprilika s primanjem i dobivanjem naredabah i okružnicah, ter se ne jedan put dogodi, da n. pr. razpis natičaja dodje na znanje po mjesec danah poslie roka. Sad je kriv susjed, koji nije susjedu poslao, sad opet susjedova zvonara — ili seoskoga prisežnika i listonoše torba. Osim što je prepisivanje dosadno i tegotno, dangubno je potle, budući matica ovakova bez dobra kazala iskanje. Po koja glava došla je na tu misao i predložila: da bi se naredbe i okružnice štampale kano prilog „Zagrebač. kat. listu“; nu zaboraviše pri tom, da ovaj list nije biskupijski, nego je crkovni, do sada jedini list za sve biskupije našega jezika; to usuprot da je posao strogo službeni. Biskupijski list (Dioecesanblatt), kakov je naći ako ne u svih, a to u vrlo mnogih biskupijah, jest prvobitnom, kako je i sada poglavitom namjenom svojom samo naredbar i okružničar za kler u obsegu iste dieceze, kako n. pr. u Beču, St. Pöltenu, Lincu, kraj tolikih njemačkih listovah crkvenih ima posebni takov list. Kod nas s prvine nebi trebalo, da se razvije u ciel list, nego kad bi se nabralo za pol arka (silnije makar i na jednom listu), arak ili ako nije silnije makar u većem obsegu, dalo bi se naštampati pak razposlati po biskupiji, to se razumi na svakoga župnika ravno. Kada bi svaki mjesec po jedan put izašao takov list, još bi i tada naredbe svećenstvu prije u ruke dolazile nego sada; jer za okladu sadašnjim službenim putem i načinom najsilnija naredba svakomu, komu treba znati (ako nesazna drugim putem) neće stići u dva tjedna, a idu one i sporije. A što je reći, kad bi takov list izlazio na manje rokove, morda svaki tjedan i kad bi išao na svakoga duhovnika bez razlike časti i službe?! Jezik bio bi valjda hrvatski; jer osim ugarskih i hrvatskih biskupijah neznamo već u svietu biskupijah, koje bi se upravljale latinskim jezikom, a kad sami romanski narodi povrgoše latinski, mi Ugri i Hrvati nespasismo ga. Ugri ga već ostavljaju. Urednik bio bi jedan gospodin duhovne stolice, kako je to svuda strogo službeni činovnički posao. Ako nebi išao mukte, ciena bi mu bila morda do 3 forinta na godinu, a toliko

Digitized by Google

će odkinuti radje ustima i najsiromašniji župnik, nego da se muči prepisavanjem i pošiljanjem. — Prigovoriti će se za cielo: a službena tajna? kud ona tako gola na javu? Svud u svietu slabo je danas sakrivena tajna, a u naših krugovih najslabije. Ništa ni do sada nije ostalo tajnom, osim tko ni malo nije pitao za duhovničke stvari. Pa koliko bi trebalo čuvati tajnu, može se i uz ovakov put: što je prikorna i sramotna po koju glavu, neka ide pisana na jedinu tu glavu; što prikorna treba znati, većini ili svim, može na sve zarediti u licu okružnice, pak ako i kasno stigne, ukor i prikor vaviek je prerano došao. Još treba spomenuti: gdje je pogreška i sablazan morda očita i javna: treba dobra stvar da bude što očitiji ukor. G. dopisnik naš taknuo je mnoge valjane razloge; a biti će njih i više. Uprava biskupije znamenito bi se ovakovim načinom poboljšala i pognala.

Iz varaždinske krajine. Gospodin zastupnik Ljudevit Rajzner predložio je nedavna hrvatskom saboru, da bi se dohodci nadbiskupskih dobarah za vrieme prazne stolice nadbiskupske u korist mirovine pučkih učiteljah Hrvatske i Slavonije unovčili i uglavničili pa je usljed toga svoga, prem propaloga predloga jurve i zahvalnicah dobio. Da se zemaljski sabor i oblasti, kojim je skrbiti se za sve redove zemaljskih službenikah u pogledu primjerene i vremenu i stališu kako plaće za vrieme službovanja tako i mirovine, nezaborave niti na pučke učitelje, to je posve naravno i pravedno, i skrajno je vrieme, da oni ljudi, koji vas svoj bolji viek o slaboj plaći i zaslužbi probave oko naobraženja pučkoga, mogu mirnije pomisliti na starost i nemoć svoju i svoje obitelji. Tad se istom razlogom bude moglo očekivati i zahtievati od njih, da se velikoj zadaći svojoj posvete svom snagom.

Nu dohodke nabiskupskih dobarah za vrieme prazne stolice u prenavedenu akoprem vele plemenitu i uzvišenu svrhu obratiti mislim bez zamjere, da stvar nebi bila u redu. Prostrana nadbiskupija zagrebačka broji u svom obsegu ukupno 343 župe; izmedj ovih imade njih tako zvanih novih, s plaćicom godine 1800., kada je tako rekuć pet kravah bilo za groš, opredieljenom, a tako slabom, da po svojoj nesreći na takove župe namjestni župnici težkom mukom sami prožive a kamo-li, da bi pomogli sirotu, kojoj ipak treba inače da su po svom zvanju i otac i majka. — Takovih pako župah u provincialnoj Hrvatskoj s Medjumurjem ima do 45, a u krajini (ovdje je govor samo o hrvatskoj, jer u slavonskoj je drugčije i to bolje uredjeno) do 40 ukupno dakle 85. — Pak ovi jadnici, koji su za mnogih svojih naukovnih godinah toliko stradanja, toliko vremena, toliko težkim znojem svojih brižnih roditeljah priskrbljene i težko prištedene gotovine sladkom možebiti nadom uložili, da će jim u vrieme starosti i nemoći barem vriedne usluge činiti, prisiljeni su za svoje težke radnje zadovoljivati se kukavnom godišnjom plaćicom od golih 315 for. pa s njome kuburi, namiruj znatne potrebštine, dieli milostinju, prinašaj na blagotvorne svrhe, drži novine, kupuj knjige, kreći se u svietu i kaži kao što ti tvojoj časti dolikuje — ako možeš. — Kada pako kroz dugo puna pó vieka vrieme za dobro roda i doma neumorno radeći iznemogne, baci mu se poput milostinje mirovina godišnjih 120 najviše 200, pa živi staro kukavče kako znadeš. —

Duhovni pomoćnici koji isto toliko truda i vremena i novčane gotovine s istom nadom uložiše, sretni po 105 for. njeki (u vojničkoj krajini osim štobskih miestah) po 78 for. 75 kr. a njeki borme i po 31 for. 50 kr. plaće na godinu beru, za koju ni najnevaljanija služkinja neće da služi. Nije pravedno.

Usljed ovih praemissah mnogo bi umjestnije i pravednije bilo, da se dohodki nadbiskupskih dobarah, koji su pritekli za vrieme prazne stolice *), ako se već unatoč obstojećim ustanovam u što upotriebiti imadu, na poboljšanje plaće prenavedenih župnikah i duhovnih pomoćnikah obrate.

Za da pako ovo povišenje plaće pomenutih župnikah i duhovnih pomoćnikah prenavedenim načinom izvesti se imajuće bude izdašnije, trebalo bi nastojati na dotičnom mjestu, da se novci, koje svaka krajiška katolička zadruga, neizuzam niti župnika, uredno sa ostalim porezom od svakoga jutra svoga zemljištnog posjeda po svotici sadanjim 7 nov. jednakoj u ime tako zvane „Pfarr-congrua“ od vajkada pa sve do sada daje, i koji su negdje u ogromnicu glavnicu narasli, izluče pak na svoju jedinu pravu svrhu: uzdržavanje župnikah obrate. Tim će se postići:

1. Same će kamate pomenute Pfarrcongrue u ogromnu glavnicu narasle svakomu krajiškomu župniku poprieko godišnju plaću do 1200 for. i više moći pružati, a da u to ime krajišnik neće u buduće ma samo prebiti novčić prinašati morati **).

2. Matica vjerozakonska, koja je do sada s neznatnom iznimkom izključivo sama krajiške na novih župah župnike uzdržavati morala, toga će se trha osloboditi.

3. Tako dohodki prazne nadbiskupske stolice, ako se već kako rekoh unatoč obstojećoj ustanovi kamo moraju da obrate, — kao i novci, kojim je do sada matica vjerozakonska krajiške župnike uzdržavala, mogu se obratiti na poboljšanje materijalnoga stanja loše dotiranih a) župnikah provincialnih, zatim b) duhovnih pomoćnikah i nemoćnikah u obće.

U ovom po jadno loše dotirano svećenstvo toli željenom slučaju, neka bude uvjeren p. n. g. narodni zastupnik Rajzner‘ i štovano pučko učiteljstvo, da neće biti na gubitku već na omašnom dobitku, jer prenave-

*) Netreba mislitl, da je toga pritekla velika svote — kaže se u godini jedno 50—60 samo tisućah. Ured.

**) Naravno da nebi trebalo, ako je to sbilja tako ogromna glavnica. Ured.

Digitized by Google

denim načinom materijalno podignuto svećenstvo, koje je u kukavnom stanju divna činilo, neće nijedne sgode propustiti, da svome oko uzgoja pučkoga suradniku i sadašnjost i budućnost učini što sladjom.

Viestnik.

Zagreb. Presv. g. biskup dubrovački V. Zubranić otišao je ovih danah iz Topuskoga, gdje je radi zdravlja duže vremena boravio.

— Veleč. g. Pavao Vuk, župnik u Miholjancu, koj će buduće nedjelje zlatnu misu služiti, odlikovan je tom prilikom čašću začastnoga prisjednika duh. stola.

— † 31 kolovoza umro je Gjuro Pozderec župnik u Sveticah.

— G. Slavoljub Jelošić, odredjen za žup. upravljatelja u Vrtlinsku, ostaje duh. pomoćnik u Križu.

Italija. Jaka prevratna stranka traži s bukom Rim. „Riforma“ piše: Ako kralj Viktor Emanuel nebude jošte ni sada uzeo Rim, tad je s njim gotovo. „Univers“ je posve pozitivno i opetovano tvrdio, da je Beust nagovarao Gramonta, neka vodi vojsku iz Rima, jer tim da će se sprijateljiti s Italijom.

— Ove godine bila je tielovska procesija u Palermu zabranjena pod prietnju, da će oružanom rukom biti razagnana, ako izide iz crkve. Tako je vladina družina huda na crkovne svetkovine, pučke sborove i procesije. Kad je pako u Afragoli u oči sv. Antuna Padovana puk hotio opaliti nekoliko mužarah na čast svetcu, priletiše mjestni panduri, karabinaši. Nego došlo je do svadje, ljudi idu kući, ali eto do tisuću njih natrag noseći tko nož, tko srp, kosu, sjekiru ili barem kolac. Nestade traga pandurom. Sutra dan osvanula je u mjestu satnija vojske; ali i sama ona mogla je eglušiti, kako su Afragolanci pucali.

Rim. Kardinal vikar rimski Patrizzi naredio je javnu molitvu u nekojih rimskih crkvah, s namjenom da bi Bog prekinuo i odvratio strahote rata, naročito, da bi se pomirila dva velika ratujuća naroda.

— „Univers“ javlja, da je sv. stolica odlučila svim biskupom bez razlike, koji su bili na koncilu ili ne, dostaviti službenu prijavu proglašenih na koncilu dogmatičnih konstitucijah.

Bavarska. Austrijski ministar silio je da se dokine konkordat; nu nije uveo placetum regium; ministar pako bavarski nije dokinuo konkordata, ali je uveo placetum regium. Razpisao je naime na sve bavarske nadbiskupe i biskupe naredbu, kojom jim se snovice daje na znanje: „da proglasiti ili izvršiti odluke sabora vatikanskoga, ili makar samo naprosto dati naštampati u službenih biskupijskih listovih, bez dozvole kraljevske nije slobodno; jer padaju pod placetum regium.“ A veli ministar, da bi takovo proglašenje bilo prekršaj proti temelju ustava, nad kojim bditi moraju ministri. —

Vratislava. Prije nekoliko godinah umrla je kod Freistadta (Ober-Herzogswaldau) barunica od Dyherrn-Czettritza i Neuhausa, protestantkinja, ostavila je oporukom osim mnogih znatnih zapisakah za rodjake i službenike takodjer puno za crkve, škole i druge pobožne zaklade. Sada, pokle je sud polag oporuke sve namirio i pravdu s rodom proti oporuci zametnutu svršio, došlo je na nadbiskupsku stolicu u Vratislavu za podignuće bolnice u Freistadtu 40.000 talirah, bolnici u Herzogswaldau 30.000 talirah, samostanu milosrdne braće u Vratislavi 4000, katol. bolnici sv. Jedvige u Berlinu 5000 talirah, glavarici milosrdnicah u Vratislavi, kako najbolje zna obratiti za korist reda 5000, duvnam jednim u Lionu u Francezkoj 5000 tal., katoličkoj crkvi na njezinoj gospoštiji 1000 tal. Sjetila se je i evangeličkih crkavah i zavodah; nu za čudo samo sa 100, 200, najviše do 500 talirah.

Trevir. S dozvolom biskupovom dvoriti će takodjer klerici trevirski ranjene vojake. Prva crna četa od 8 momakah unišla je u kasarnu 12 kolov. na večer i preuzela kod bolestnikah noćnu stražu.

Fulda. Konferencija njemačkih biskupah, kojoj je svrha razpravljati o sveobćem napredku na temelju zaključakah koncilskih, imala je započeti 31. koloveza a zaključiti se 5. o. mj. *Pozive na nju razposlao je* nadbiskup kolonijski. Poslje konferencije nastaju duhovne vježbe.

Nürnberg. Katolički bogoslovi nedavno tude sakupljeni, medju kojimi bijaše takodjer Döllinger, uglaviše glede vatikanskoga koncila izjavu ovu: „Duže šutiti glede zaključakah većine biskupske skupštine vatikanske od 18. srpnja 1870. poznatih iz bulle „Pastor aeternus“, niti nam dolikuje, niti može to da bude na korist crkvi. Nemožemo priznati, da su stavci u 3. i 4. glavi „constitutionis dogmaticae“ sbilja izjave koncila ekumenskoga, mi jih zabacujemo kano nove, od crkve nikada nepriznane nauke. Pridržavajuć si strogo znanstvenu razložitbu razlogah navodimo točke ove: 1. Na sinodi samoj nije se nauk crkven dokazao, dočim se je prije otvorenja zašutio, a zatim zapriečio podpun navod svjedočanstvah te slobodna izjava mnienja preranim prekinućem razprave. 2. Manjkala je ona sloboda od svake vrsti moralna pritiska, što spada na biće koncila ekumenskoga, a to se dokazuje tim, što se od pape poslovni slobodu kidajući red nametnuo i uzprkos prosvjedu mnogih biskupah pridržao, a zatim što su se radi toga osobu papinu tičućeg se nauka upotrebljavali različiti načini, kojimi se u prilog novomu nauku moralni pritisak izvodio na članove. 3. Dosele valjalo je pravilo: Quod ubique,

Digitized by Google

quod semper, quod ab omnibus, to može da bude naukom vjere; od ova tri uvjeta nestoji za novi nauk niti „ubique“, niti „semper“, niti „ab omnibus.“ 4. Redovita vlast upravljati crkvom prenosi se sada s biskupah jedino na papu, te se smeta podpuno. 5. Usljed toga nauka proglasuju se pravilom vjere i one crkveno političke izjave starijih i novijih papah, kojimi se ukida tolerancija inovieracah u današnjem družtvu. Metež, koj je usljed novoga nauka u crkvi nastao jur sada a rasti će još većma, potiče nas, da pouzdanje svoje stavimo u one biskupe, koji su pravedno cieneći nuždu crkve pristajali uz nauk stari, pak da jih molimo, neka bi stisnutoj savjesti pritekli u pomoć te radili, da dodje sbilja do slobodna koncila ekumenskoga izvan Italije.“ U Fuldi upravo sakupljeni biskupi njemački za cielo će na to odgovoriti kako valja.

Francezka. Svi crkveni listovi Francezki tuže se, da u Francezkoj vojsci neima dosta duhovnikah. U mirno vrieme ima svaka francezka divizija (12000) samo po jednoga duhovnika katoličkoga, ali za vrieme rata nije u vojsku bio pozvan niti jedan više, dok na očite tužbe biskupah i katol. organah nije vlada odredila, da u svaku brigadu (6000) dodje po jedan. Više nije dopušteno, premda se je za tu službu dragovoljno prijavilo mnogo svietskih i redovnih duhovnikah, a samo s tom obćenitom pogodbom, da jim s ostalom vojskom bude hrana i stan, kako i pogibelj. Ponuda je odbijena; nu pokle je kat. štampa dodijala tužbom i pokazivala vladi na protestante Pruse, neka se od njih uči Bogu moliti, a više još ponukom carice proglasila je vlada, da kako svietski tako i redovni duhovnici slobodno idu na vojsku. Redovnikah za velik broj pridružilo se je jur četam na ratište.

Belgija. Katolička pobjeda tako je odlučna i čudna, da je vriedno o njoj pisati. Izbori tako za senat kako i za komoru, bili su 2 kolovoza: u senat od 62 glave izabrano je 35 katolikah i 27 liberalacah, dakle je katolička većina za 8 glavah; u komoru pako od 124 glave izabrano je 74 katolikah, 4 progresista i 46 liberalacah, po tom katolička većina za 24 glasa. Belgija se opoštenila, a najboljma provincija Flandrija, koja je osim jednoga provela sve katoličke kandidate; a gradovi Antverpen i Gent, koji prije nikada nemogoše proći susjednim katoličkim kandidatom, provedoše sada sve, a ova dva grada sa svojih 13 poslanikah odlučiše pobjedu. — Već osam danah pred izbor bilo je na katoličke kandidate pribijeno po nuglih grada Genta velikih paškvilah, i ako su po noći odlupljeni, prilieplјeni su drugi dan novi; duga pisma pripoviedala su gradjanom i seljanskim izbornikom, kakova se sprema buna i buknuti će, čim bi obladali katolici. Osam danah pred izbor bila su svake večeri sjajno razsvietljena šetališta i boulevardi, bande svirajući prolazile gradom, a za svakom po hrpa kupljene prostote vikala i urlikala: Dolje s crnim ministerijom — živili liberalci! Ali sve badava. Dne 2. kolovoza pobjediše katolici posvema. Za to osveta, pak da pisma nisu badava plašila. Okolo 3. ure popodne šalje liberalac načelnik gradski policiju u gostionu, kamo se je velik broj biračah katolikah sastao na gostbu, i opominje, neka veseljem preveć nebuče, jer razdražena protivna stranka nebi se mogla uzdržati, a navlastito troje zahtieva: prvo neka nepucaju topovi, drugo neka se odustane od svjetlobe s bengalškom vatrom, i treće da se belgijski barjak s gostione snimi. Glede prve dvie točke mahom se je popustilo, a treća je odlučno odbijena. Okolo 6. ure na večer dovalja se hrpa od 700 radnikah, većim dielom opitih, a vodje jim poznati vikači liberalci. Jedno vrieme psovalo se je i bučilo samo; ali u jedan mah prosu se po kući tuča kamenja, osobito je ciljano u dvorane, kud su birači sjedili, a pogodjeno je njih nekoliko i u glavu. Gosti potegnuše se zatim u dvorište, a nekoji skočiše preko vrtnoga zida da potraže oružnikah, jer gradska policija nije dosta jaka za toliku hrpu. Istom okolo osme ure eno jašu oružnici, a rulje, koje su medjutim bile jako narastle, razilaze se, ne da miruju, nego da na drugom sigurnijem mjestu nadju posla. Biskupov dvor, samostani ježuitski i družtva Vinka Pavlova najviše moradoše pretrpiti. Prozori su razlupani, i puklo što je god na kući krhka; polupani su prozori svih odličnih katolikah i na istoj crkvi sv. Jakova. Osobit pako cilj bila je redakcija najboljega u Belgiji katoličkoga lista, koj je pobjedi najljepši pripravio put; a bili su na cilju takodjer seljani. Redakcija sluteći zlo bila je već s ranim jutrom zaprosila oružnike, a seljani birači, koji su s većine čekali noć, da se mirnije mogu kući provući, na koncu zlo prodjoše, jer na svakom putu čekala je zasjeda, pa kola pozdravila blatom i kamenjem. Istom poslie pónoći, kad je izašla narodna straža, smirio se grad. Nego neškodi ni to; jer se je liberalizam razgalio pred pukom vas onakov kakov jest. Senat i komora imaju se sastati 8 kolov.

Norvegija. Neima tomu dugo, što je apoštolski misionar norvežki g. Andrija Boller putovao po nekih pokrajinah austrijskih, da sakupi za siromašnu misiju svoju, imenito za školu i crkvu u Bergenu štogod novca od milodarnih katolikah, koji dobrotvorne zavode svuda po svietu vazda podupiru rado. Pak i našao je mukotrpni vjerovjestnik, koj do četrnaest jur godinah uspješno djeluje u ledenoj Laplandiji, dosta blagotvornih dušah, koje će zahvalni Norvežani blagoslivati do neba. Osobito u Beču našlo se više uglednih osobah i bogoljubnih, koje i po sto forintih darovaše za udaljenu i ubogu braću u Norvegiji. Taj isti misionar, hoteći razjasniti položaj katolikah ondješnjih, opisuje misiju norvežku ovako: Biti će vam poznato, da se je južna Norvegija usljed zaključka propagandina u Rimu prošle godine sdružila sa sjevernom finmaržkom Laplandijom i postala posebnom prefekturom apoštolskom, koja stoluje u glavnom gradu Hristijaniji. Po tom spada na

Digitized by Google

našu misiju takodjer južni dio Norvegije, koj prije bijaše pod upravom i vlasti apoštolskoga vikara msgra. Studacha u Stockholmu. Ostali djelovi sjevernih misijah stavljeni su pod jur obstojavše misionske kotare susjednih zemaljah Danije i Skocije. Ovu razdiobu predložio sam ja u Rimu sv. sboru de Prop. Fide i na poziv kardinala Barnaboa preporučio. A nije to bez osobite koristi za misiju našu. Slabije sile, pošto su trudan i mučan posao obavljale u vinogradu gospodnjem, mogu se zatim jako dobro uporaviti za posao lakši i sgodniji, dočim bi pod sveudiljnim teretom omalaksale. Tako može n. pr. misionar, koj je deset do petnaest godinah na sjeveru Norvegije, u finmaržkoj Laplandiji s trudom i naporom pod najljućim podnebjem na sniežnih i ledenih poljanah radio i sile svoje mal ne iztrošio, izza toga, postav star, slab, bolan, preći na misiju lakšu na jugu Norvegije, te kruh si služiti još mnogo godinah na slavu božju i spas bližnjega. Velika je razlika u podnebju i ostalih odnošajih izmedju napučenih gradovah Hristijanije, Bergena, Drontheima i osamljenih gradićah nad polarnim krugom Bodö, Tromsö, Vardö itd. Dočim na jugu Norvegije zore trešnje i drugo voće, riedko se na sjeveru jeseni izkapaju zreli krumpirići iz na pola smrznute zemlje. I tako može nova razdioba služiti samo na korist i misionarom i puku. Dva misionara, što prije pol druge godine s bolešljivosti pod toliko ljutim podnebjem ostaviše sjevernu misiju, jeda bi se kod kuće u Bavariji i Belgiji oporavili, vratit će se ljetos opet na jug Norvegije, gdje će moći uztrajati lakše. Oba su vješta jeziku a poznaju dobro i zemlju i obečaje, jer jedan je jur djelovao sedam a drugi deset godinah medju narodom. Na novo dodjoše tri svećenika mlada, dva Franceza i jedan Niemac, te će ove godine biti u svem petnaest svećenikah. Nadati se je najboljemu uspjehu od rada tolikih poslenikah. Broj mladih obraćenikah raste i na jugu i na sjeveru. Samo nam manjka škola za zapuštenu djecu bez otca i majke, a to u Hristijaniji više, nego-li u Tromsöu, gdje jur obstoji nekakva škola sa šestnaestero katoličke i četvero protestantske djece. U Hristijaniji, gdje ima mnogo doseljenih Niemacah, jako su zanemarena djeca i roditeljah katoličkih, i iz ženitbe mješovite, te rastu bez vjere i školskoga znanja, ili budu rek bi prodana protestantom, koji jim pružaju haljine i obuku. Medjutim ima i imućnijih katolikah, koji su pripravni na prinose, a djecu si rado šalju u školu. Imamo jur i dobrih učiteljah i nekoliko školskih sestarah iz Kodanja. Nadajmo se takodjer pomoći od dobrih katolikah, koje ćemo prositi za milostinju.

* (Franciškan — kano špijun.) O. Eusebij, franjevac iz Bocena u Tirolskoj putovao je nedavno Bavarskom kano povjerenik reda. Bilo u željezničkih kolih s njim nekoliko djakah, koji ga upitaše, da-li pristaje uz Franceze ili Pruse. „Ja sam iz Austrije“, reče on, i nehtjede odgovarati dalje. Mladići rekoše mu na to, da je nedavno neki kapucin bio uhvaćen kano špijun. Dodjoše u Würzburg. Djaci prišaptnuše žandaru, a žandar pristupi k franjevcu i reče: „Vi ćete sa mnom, jer sumnja je, da ste špijun.“ Moj franjevac što će drugo, van sa žandarom i s pratnjom svjetine, koja ga bješe obkolila, pred redarstvenoga povjerenika. „Tko ste“, reći će mu povjerenik. „Ja sam“, odgovori mu o. Evsebij, „ono što ste i vi, s tom jedino raziikom, da sam ja povjerenik za ljude dobre, a vi za lopove.“ Dokazav zatim čast svoju pismom, a povrh toga kano bivši misionar američki pravo gradjana američkoga, bude uz naklone od povjerenika pušten na slobodu.

Družtvo sv. Jeronima.

Prustupiše: kano član I. reda: gg. Matej Muslija, žup. u Vugrovcu; Franjo Knittl, gimn. kateh. u Osieku; dor. Stjepan Vučetić, tajnik nadbisk. u Zagrebu; kano čl. II. reda: Glavna učiona u Novoj Gradiški; kano čl. III. reda: gg. Karlo Pajanović, vel. sudac moslavački; Janko Brigljević, duh. pomoć. u Babinoj Gredi; Adolf Večerin, duh. pom. u Kopanici; Jakov Vorgić, žup. u Andrijevcih; Joso Pešut, trg. u Lovincu; Mihovio Obersman, žup. uprav. u Punti Križa na Cresu; Ignatij Jagić, akademik u Zagrebu; Glavna učiona u Požegi; Franjo Müller, odsječni mjernik u Fužini; Stjepan Pleše, poštar u Fužini; Franjo Karlović u Fužini; Luka Padavić u Fužini; Mate Polić, posjed. u Hreljinu; Nikola Sokolić, pisar u Čabru; Cihlař učit. u Kraljevici; Učiona u Kraljevici; Stjep. Tomac ml. trg. pomoć. u Kralj.; Mate Švrljuga, pomor. zapovjed. u Kralj. Jakov Randić žup. i zač. kan. u Kralj.; Stanko Car, duh. pom. u Kralj.; Marija Polićeva Mikulova, gospdčna u Kralj.; Marija Polićeva Jenarova gospdčna u Kralj.; Ljudevita Bafova, gospdčna u Kralj.; Marko Arćanin, učenik u Kralj.; Iz pukovnije gradiške: Alfred Boić, uprav. poruč. u Sibinju; Učione: U Lipovljanah, Novskoj, Paklenici, Brestači, Subocki, Košutarici, Plesmu, Kozaricah, Subockom Gradu, Gornjem Raiću, Čagliću, Rogolju, Gornjih Bogićevcih, Kućanih, Benkovcu, Bodegrajih, Gredjanih, Čovcu, Vrbovljanih, Staroj Gradiški, Petrovu Selu, Štivici, Svinjaru, Kapeli, Vrbovu, Sičah, Gornjem Lipovcu, Srednjem Lipovcu, Bebrini, Slatiniku, Stupniku, Kutih, Banovcih, Šumeću, Zbiegu, Dubočcu, Zagradju, Lovčiću, Sibinju, djevojačke u Novoj Gradiški i Oriovcu; Obćine: Širinci, Šagovina, Žuberkovac, Ratkovac, Smrtić, Trnava, Medari, Poljane, Dragalić, Dolnji Bogićevci, Gorice, Mašić, Kovačevac, Pervča, Mačkovac, Ljupina, Mala, Kobaš i Novo Selo, Živike i Pričac, Lužani, Ciglenik i Bečić, Drenovac, Bučje, Oriovac i Radovanje, Malino i Kućnik.

U nadbiskupsko sirotište zagrebačko primljeni su: u VI. razr. Franjo Ivančić, Mato Lešćan; u V. razr. Ljudevit Farkaš, Milan Strahinšćak; u IV. raz. Josip Kukolić; u III. razr. Ferdo Frankl, Skender Godler, Ivan Janković, Josip Jurinić, Josip Lang, Josip Mencin, Jeronim Milković, Ivan Štefanov; u II. razr. Josip Chocholač, Bruno Dürigl, Josip Grömer, Stjepan Kuten, Franjo Podgajski, Josip Veselko; u I. razr. Ferdo Kašaj, Nikola Matica, Budimir Medvedić, Milan Mikiš. U zagrebačko sirotište iz požežkoga premješteni su: u IV. razr. Franjo Fink, Josip Pavišić; u III. razr. Gjuro Pušek. U požežko sirotište primljeni su: u III. razr. Alfred Ehrenhofer, Ilija Mikić; u II. razr. Skender Badaj, Dragutin Bečić, Koloman Kosma, Ivan Martinović, Mirko Mihaljenović; u I. razred Edvard Malić.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 37. Tečaj XXI. U Četvrtak, 15. Rujna 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Autonomija katoličke crkve u Hrvatskoj.

Kadno su ljetos u zagrebačkom saboru gusto padale na stol interpelacije, zaiskala je tada jedna takodjer to: da bi vlada radila, neka bi se katolička crkva na autonomnu uredila. Poglavitu pako misao i namjeru ote želje i uprosa kaže razgovetno prigoda i ponuka. Stojeći na saborskoj razpravi zemaljski račun, koj takodjer za bogoštovne svrhe broji stanovitu svotu novca, kod točke „patronatski trošak“ predložio je računski odbor, neka bi sabor pozvao vladu: da nastoji kako bi se što prije katolička crkva na autonomnu preuredila; da predloži saboru zakonsku osnovu o ravnopravnosti svih konfesijah, a u račun za god. 1871. naznači stanovitu svotu za bogoštovne svrhe crkve grčko-iztočne. Očito je, da se je odboru pričinio prevelik a nerazložan za zemlju teret, što se iz peneznicah stojećih pod upravom državnom daje za siromašne župe i samostane novca: pak zato ište, neka bi država tu katoličku crkvu čim prije od sebe odlučila; a dokle to nebude učinjeno, treba krivicu popraviti tako, da i grčkoj crkvi bude štogod dano. — Netrošiti dakle na crkvu to je prva po državu od crkvene autonomije korist, a to je takodjer jedna biljega pojma, kako odbor razumi tu autonomiju. Podpora iz državne ruke to je, što je odboru otvorilo oči ter je progledao i začudjen opazio, da katolička crkva jošte ima povlasticah, koje razlučbom i autonomijom treba dokinuti. — Eto dakle i za nas dovoljne ponuke, da tu misao posebice malko razmislimo i razbistrimo, prem smo u svoj čas i po više putih mimogred takli stvar.

Pod „autonomijom“ crkve u starija vremena nebi čovjek bio mogao razumiti drugo van slobodu i nezavisnost jedne crkvene provincije od druge. Stara je već ota državna ili strogo narodna težnja: da se po medjah države oli naroda zaokruže takodjer medje pokrajine crkvene, ter sva hierarhija bude spravljena pod jednoga domaćega hierarhu, i dokle god dopušta općeniti crkveni zakon, da bude svoja i nezavisna. Osim političkih i narodnih razlogah iskali su to takodjer razlozi crkveni, pak tako nam povjestnice kažu, koliko je bilo za hierarhičnu vlast borbe, koliko su se mienjale stolice i granice patrijarhalne, mitropolitske i iste biskupijske. A kamo ćeš većih takovih borbah, nego je njih bilo po Panonijah i Dalmaciji iliti Iliriku, kuda su se sastajale velike države, veliki narodi, velike crkvene pokrajine i liturgije. Hrvatski narod došao je u sredinu kreševa, pak osim što ga mahom s početka jake političke ruke pritežu sad na zapad sad na iztok, potežu njega ovamo onamo i crkovne ruke. Tko štije povjestnice hrvatske, pozna dobro borbu hrvatskoga naroda proti latinskoj hierarhiji, koja je sprvice nevješte jeziku u puk postavljala duhovnike, i jezik hrvatski gonila ne samo iz liturgije, nego posvema iz crkve i nauka; pozna borbe s istom hierarhijom općenitoga biskupa hrvatskoga (ninskoga ili potle kninskoga). Borba se svršila prvi put tako, da hrvatski biskup skrbi samo za svoju biskupiju (dakle da nebude općenit za vas narod), a povrh toga da za prvostolnika i on mora pripoznati splitskoga; drugi put je pače hrvatska biskupija ukinuta porad mira, ter od nje ostao samo naslov, obično za biskupa kancelara na dvoru hrvatskoga kralja. — Hrvatski jezik i duh preotimao je s gospodstvom naroda mah duž sve iztočne obale jadranskoga mora; ali u liturgiji usuprot obladao je jezik latinski. Od crkvenoga sabora za kralja Petra Krešimira i pape Aleksandra Drugoga držana od god. 1071—73. pred papinskim poslanikom i povjerenikom kardinalom Maynardom, splitski nadbiskup zvao se: Prabiskup split-

Digitized by Google

ski i prvostolnik sve Dalmacije i Hrvatske; a „prvostolnikom“ zato, jer se je pod njegovu vlast (kako tada i pod vrhovnu državnu hrvatsku) brojila takodjer prabiskupija barska (Antivari) u tako zvanoj za onda Bieloj Hrvatskoj iliti dolnjoj Dalmaciji (Albaniji). Pripoznavale su dakle splitskoga prvostolnika med morem i Dunavom do 22 biskupije. Taj hrvatski prvostolnik krunio je narodne kralje hrvatske, još i potle kralje iz tudje krvi: godine 1300. pomazao Karla Roberta u zagrebačkoj stolnoj crkvi, kašnje god. 1403. Ladislava Napuljskoga u Zadru, a na zajedničkoj krunitbi ugarskoga i hrvatskoga kralja, koju je kano prvostolnik možnije kraljevine obavljao ostrogonski prabiskup, spominje se često ime takodjer splitskoga prabiskupa. Čim se je većma kuda zemlja otimala hrvatskoj kraljevini, tim je većma tud gubio nad biskupijami oblast splitski prabiskup. — Kad je koncem jedanaeste stotine kralj Ladislav Sveti naredio zagrebačku biskupiju, neznamo pod kojeg je ona s prvine spadala prabiskupa. Isti kralj postavio je u isto doba kad i zagrebačku, biskupsku stolicu u Bač (u Bačkoj) i nju povisio na stepen nadbiskupije; moguće je dakle, da je zagrebačka biskupija spadala pod toga bačkoga nadbiskupa; ali jer ima dokazah, da je ta bačka stolica neko vrieme spadala takodjer pod prvostolnika splitskoga, sva je prilika, ter je zagrebački biskup posredno prieko bačkoga nadbiskupa spadao pod Split. Kad je dvanaeste stotine (g. 1135.) bačka stolica sdružena sa stolicom koločkom i ova tad postala stolicom nadbiskupskom: koločki nadbiskup dobiva nad slovinskim jugom moć i osobita poslanstva od kraljevah i od papah. Sriemska biskupija postavljena nastojanjem koločkoga nadbiskupa Ugrina trinaeste stotine proti Patarenom, i bosanska, koja je sbog sile Patarenske stolicu prieko Save prenesla u Djakovo (nekad pečuvske, ali tad bosanske biskupije mjesto) postale su tad područnice nadbiskupa bačkokoločkoga (prem je bosanska prvlje spadala pod splitskoga, i kašnje još pod barskoga nadbiskupa). — Pokle je istočna obala jadranskoga mora bez mala sva pala pod vlast mletačku, ter Mletčić i Turčin potrgali medju se staru maticu hrvatske kraljevine, stegnula se je tad na tiesno takodjer crkvena pokrajina splitskoga prabiskupa, gradski prvostolnik to jest: patrijarka Venecije spravio tu pokrajinu poda se, čim je splitski izgubio karakter prvostolnika, i tako se je pod mletačkim vladanjem napravila sadanja dalmatinska pokrajina crkvena s prabiskupskom stolicom u Zadru. — Biskupije senjska, krbavska iliti potle modruška zvana, i dok je kratko vrieme stojala otočka (više po imenu nego za sbilja od god. 1461. do 1502.). spadale su srednjega vieka pod prabiskupa splitskoga. Otočka dozvolom sv. stolice početkom šestnaeste stotine posvema je ukinuta; modruška koncem iste i početkom sedamnaeste prestala biti samostalna, ter je potle svakoga senjskoga biskupa sv. stolica imenovala upravljateljem modruške biskupije. Dok je god trajala prabiskupija splitska dotle je ona biskupije senjsku i modrušku brojila kano svoje područnice, prem su se one već g. 1587. (ili pače već od 1520.) činom same pridružile u crkvenu pokrajinu prabiskupa ostrogonskoga, a od god. 1600. posvema. Pod konac prošloga vieka bila je spala pod nadbiskupa koločkoga.

Žalostno je stojala 16. i 17. stotine katolička crkva u Ugarskoj i Hrvatskoj. Jošte petnaeste stotine pobožni Ugrin, kako mu pjesme svjedoče, svoju milu domovinu Ungariju prispodablja vrtlu, kud su vrtlarili svetci Stjepan i Ladislav, a blažena ga Gospa zaštitnica ugarska zalievala. Pak i sbilja kako da se i nerekne da je u bujnu cvietu kršćanska vjera u zemlji, koja je pod reformacijom brojila samo redovničkih maticah do 500, a to: Benediktinci 60, Cistercite 50, Premonstratinci 60, Dominikanci 60, Franciškani 140, Pavlini (od ostrogonskoga kanonika bl. Eusebija utemeljeni) 80, Hospitalci sv. Ivana 24, a više manje još kanonici sv. Augustina, i Kartuzijanci! Ali je reformacija poplavila Ugarsku jurve u prvom početku. Badava se god. 1523. ponavljaju i god. 1525. opet ponavljaju strogi zakoni Matijaša II. kralja, koji su pod smrtnu pedepsu prepoviedali krivovjeru: sve za badava; jer se tada u Ungariji nije puno obaziralo na nikakove zakone. Strahoviti poraz na muhačkom polju bio je jednak poraz takodjer za katoličku crkvu. Zaglaviše u boju prabiskupi ostrogonski i koločki (Tomor vodja vojske) i biskupi varadinski, čanadski, pečuvski, gjurski i bosanski, a stolice oteše ljudi svietski, koji su da se uzdrže na stolici, branili i širili novi nauk.

Koločka prabiskupija i njezine područnice kako i mnoge područnice ostrogonske prabiskupije nadjoše se „in partibus infidelium“ što pod Zapoljom posred reformacije što neposredno pod Solimanovim polumjesecom; stolica prvostolnikova mora se seliti u Trnavu i potle u Požun, a kad Soliman zauzeo Ostrogon, glavni grad katoličke crkve ugarske stoji pod polumjesecom 130 godinah (od g. 1545—1683.) kako je i glavni grad kraljevine Budim s Peštom stojao pod turskim gospodstvom prieko poldrugoga vieka. — Soliman trpi kršćansku vjeru u osvojenih zemljah, ter su slobodno ostali duhovnici svietski i redovni (u Pečuhu n. p. stoje pod turskim vladanjem osim franciškanah

Digitized by Google

takodjer novi red ježuitski, u Slavoniji posvud franciškani). Što je zemlje ostalo pod Zapoljom, proganja katolike ljuta reformacija, koliko se zemlje pokorava domu Habsburgu, prem je isti dom branio katoličku crkvu, znala se je reformacija neprestano koristiti onim silnim metežem i ratom, pak lahko ćeš pomisliti gubitak katoličke crkve, ako znaš, da su u 23 godine, što je prabiskupska stolica (za Verancijem ili Vranićem) bila prazna, protestantski propovjednici oteli do 800 župah u ogromnoj biskupiji ostrogonskoj. — God. 1606. proglašena je u požunskom saboru za protestante sloboda. Sedamnaeste stotine pod kolovodjami prevrata Bočkajem, Betlenom, Rakocijem i Telekijem bio je tolik progon i stiska za katolički kler, da je množina prebjegavala na tursku stranu, kud su turske vlasti katolike od protestanta branile. Jesu ravno oni i tud neprestano na katoličke duhovnike hustili turske paše i begove; ali je kad i kad trebalo platiti mita i po tisuće dukatah, dok su kojega ježuvitu, na koje su osobito bili jalni, spravili u tamnicu, na progon ili na smrt. Nego u toj krajnoj potrebi dao Bog ugarskoj crkvi i kraljevini na prabiskupsku stolicu same velike muževe: Vranića, Forgača, Pazmana, Lošija, Lipaja, Selepčenja, Sečena i Kolonića, koji osim što neizmjerne zasluge stekoše za domovinu, za vjeru bijahu upravo angjeli božji. Oti su muževi dizali seminare i škole, Pazman podigao u Trnavi katoličko sveučilište, koje je potle prenešeno u Budim-Peštu, bilo je glasovitih školah samostanskih, pa kad je izagnan Turčin: bilo je dosta dobro izučena i plemenita duhovničtva za misije, nauk i božju službu, koje je pusti puk u obćinu primalo. Koncem 17. stotine sdružilo se je za stalno više biskupijah iztočnoga grčkoga obreda s ostalom ugarskom, odnosno rimskom crkvom, stranom Rusini stranom Vlasi.

Po takovu dakle kad je ugarska snovice oživila, pokaza se stari, to jest odlučno katolički karakter kraljevine. Kako mirom bečkim i linačkim, tako je i na saboru ugarskom jur g. 1647. proglašena podpuna sloboda vjere (absque tamen Catholicæ religionis præjudicio); ali tim nije bilo jošte zadovoljeno protestantom, nego su neprestano zabavljali i na katoličku intoleranciju tužili se na svakom saboru sve do g. 1848. dok nisu s katolici posve izjednačeni. Za Turčinom zauzela je i crkva opet svoje stare pokrajine. Za Marije Terezije postale su jošte katoličke biskupije u Subotištu (Sabaria, Steinamanger), u Stolnom Biogradu, Šipušu, Banjskoj Bistrici i Rožnovi, a za Franje I. u Kašoviji i Satmaru. God. 1776. sdružene su biskupije sriemska i bosanska, nova križevačka biskupija pridružena u crkvenu pokrajinu koločku; senjska istom koncem prošle stotine kako i druge u zemlji pridružena koločkoj nadbiskupiji. God. 1804. podignuta je na čast nadbiskupije biskupija jegarska (Agriensis) s novimi biskupijami Rožnovom, Šipušem, Kašovijom i Satmarom. Prvostolnik i prabiskup istom je g. 1820. prenesao stolicu iz Požuna u staro mjesto Ostrogon.

A kako je ove dobe s katoličkom crkvom u Hrvatskoj? Biskupije sriemska i bosanska kako i prabiskupija koločka stoje in partibus infidelium, zagrebačka ugrezla je takodjer jednim dobrim dielom pod tursku vlast, a tako i senjsko-modruška, osim što se ova mora i drugčije boriti za svoj obstanak; a nova grčkoga obreda svitnička koleba med zapadom i iztokom. — Naslov nadbiskupa koločkoga nosi koji biskup ugarski, a nosila su ga takodjer dva zagrebačka: u drugoj polovici šestnaeste stotine Gjuro Drašković i u drugoj polovici sedamnaeste Martin Borković; naslove pako ostalih biskupijah nosili su kanonici, medju kojimi takodjer mnogi zagrebački. Od provincije koločkoga nadbiskupa ostala je bila izvan turske vlasti jedina zagrebačka stolica, pak jedini naravni zastupnik provincije zagrebački biskup bio bi po naravi i pravici morao biti vaviek nosioc nadbiskupskoga naslova; nu tko bi pravo pogodio: zašto nije bio? Na provincijalnoj sinodi u Trnavi g. 1611. pod ostrogonskim prabiskupom Forgačom sjedi nadbiskup koločki (upravljatelj biskupije gjurske) Naprágyi i biskup zagrebački Šimun Bratulić s arhidjakonom Petrom Domitrovićem kano naslovnim biskupom pečuvskim, pak osim što za buduće porad povlasticah i pravicah svoje koločke provincije moraju uložiti prosvjed, primaju oni vendar saborske odluke. Tako i potle sedamnaeste stotine zagrebačka biskupija šalje poslanike ne samo na nacionalne nego i na provincijalne crkovne sinode u Trnavu ili Požun. Zato se razumi, zašto je senjska biskupija na koncu 16. stotine postala bila područnicom ostrogonskoga, a ne koločkoga nadbiskupa. —

Hrvatska kraljevina nije imala od 16. stotine svoje samostalne crkvene pokrajine. Je li se to tražilo, neznamo pravo reći; nu znamo se domisliti razlogah, zašto i nije trebalo. Jedan je: što onih vremenah Ugri, ili ćeš u užjem smislu Magjari crkovnih dostojanstvenikah hrvatskih nisu u ničem zametavali, ili na hrvatske stolice s osobitom morda težnjom svoje ljude narivavali, pače sa zagrebačke stolice kako prije jedan na splitsku tako potle na koločku i istu ostrogonsku prešlo je više biskupah, i neima skoro stolice ugarske, da na njoj nije sjedio rodjen Hrvat. Drugo: pravo rekuć u svoj kraljevini bio je samo jedan biskup,

Digitized by Google

jer zagrebačka biskupija bila je onda ako ne veća (sizala je prieko Mure do Blatna jezera) a to sigurno tolika kolika i banovina, a vas bez mala obseg senjskomodruške biskupije koliko nije ležao pod Turčinom toliko je ležao pod njemačkom komorskom i krajiškom upravom. Zato valjda akta tadašnjih ugarskih sinodah ni nemogu pokazati imena senjskoga biskupa. — Zato naći je ne jedan put, da se zagrebački biskup zove per eminentiam: Episcopus Slavoniae.

Tko bi razumio, zašto se je Martin Borković, zagrebački biskup i naslovni nadbiskup kološki znao podpisati: Primas Croatiæ?! A jest se tako Martin podpisavao. Ravno, kad je jedini, može se zvati i primus i ultimus; ali vendar od tuda se mora slutiti, da je narod već tada opažavao tu nestašicu, ili je trebalo demonstracije naproti ugarskim hierarham ili je Martin hotio označiti osobiti svoj položaj, a to tim većma, jer mu je bio nadbiskupski naslov. — Bilo kako mu drago s Martinovom primacijom, s ovu našu stranu poslie splitske nije bilo formalne i samostalne crkvene pokrajine.

(Sliedi dalje.)

Pučko štivo.

Viek, što ga živimo, viek se ovaj može pravom „viekom pitanjah“ nazvati. Kamogodj krenemo, svagdje nadodjemo na pitanja, manje više težka, koja tek povoljno riešiti treba. Jedno od takovih nerešenih pitanjah, koje već odugo časa na pravi odgovor čeka i posebice nas Hrvate zanima, jest pitanje o prosvjeti našega hrvatskoga puka. Dugo je već tomu, što nam je ovo pitanje stavljeno i mnoge se jur pameti napregle, da ga rieše, ali udilj još pravoga odgovora nenadjoše. Jadikujemo, kakav nam je narod mračan, te vičemo u sav glas: svjetlo neka bude ali nije dosta što zazivamo svjetlo vrhu miloga si naroda, nego je sveta dužnost i svrha svakoga umom i blagom obilnijega domovine sina, da sborom i tvorom podpomogne zažgati ono divno svjetlo, što ga kulturnim, civilizacijom, naobraženošću, duševnim napredkom zovemo, koje će blagimi svojimi traci milo ugrijati naš krasni hrvatski puk, koj morade na stazi prosvjete ne svojom krivnjom, nego pritisnut nesgodnimi okolnostmi za ostalimi narodi zaostati.

Kultura iliti prosvjeta — nastaviti mi je riečmi slovenskoga pisca u koledarčeku družbe sv. Mohora — to je rieč, koju dandanas svačija usta izgovaraju, svačije uho sluša, rieč koja se više čuje, nego-li ikoja druga. Svaki je narod na ovome širokom svietu Bogom pozvan, da se prosvjeti, izobrazi, da napreduje u svakom znanju i umjenju. Ali Bogu je žaliti, što nije svakomu narodu prosto, da ovo svoje sveto zvanje onom mjerom i na takovom temelju vrši, na kojem bi jedinom duševnu svoju snagu ponajbolje razviti mogao. Mah je preuzelo medju narodi kulturno natjecanje, pa da je pravedno, neka bi još i bilo, ali vidimo svakim danom, kako se jedan narod drugomu predpostavlja; čujemo gdje se govori, ovaj ili onaj narod jači je prosvjetom i znanjem, pak ju treba drugomu narodu nadom i silom narinuti: nu upravo time neće se nikada željena svrha postići, niti hvaljena prosvjeta razširiti, jer je takvomu, na tudju prosvetu nemilo osudjenomu narodu manje ili više zatvoren i zakrčen onaj naravni put, kojim mu je poći, hoće-li do prave prosvjete doći. Ta je mora težko do nekle tištala takodjer naš hrvatski narod.

Raznoliko se i kojekako mjeri stupanj prosvjete, do koga se koji narod uzpeo, neki mjere taj stupanj o čisto materijalne, drugi opet o sasvim neznatne stvari, te misle: prosvjetleniji je narod, ako je bogatiji ili ako više mazila i gladila potroši, ako se ljepše nosi i gizdavije načinja. Nu je-li to prava mjera prave prosvjete? Mislim da nije.

Od vajkada je priznano, da je knjiga bezdvojbeno najprikladnija mjera, kojom da se prosvjeta i naobraženost kojega naroda pravo omjeri. Broj dobrih knjigah, pak onda broj čitateljah, kojim omiliše knjige, siguran je znak, da je tuj prodro veće trak prosvjete svojim blagim svjetlom; jer u neizobražena naroda zaludo ćeš tražiti knjigah, a nadješ-li koju, slabo ćeš joj čitateljah naći.

Ovdje mi se valja s piscem susjednoga nam slovenskoga naroda razići, on bo se dalje hvali i ponosi napredkom, što ga u svom narodu opazuje, ali ja žalibože neumočih pera da mi hvale piše, nego da tuži i jaduje, kako mi se narod u prosvjeti niti miče, niti' pomiče, kako je sirotan zaostao, jer slabo zna za knjigu. Težka zla vremena pritiskala ga i zaustavljala; a pokazati će se, kako nije nemaran za knjigu, čime mu se bude pružila valjana, zanj pisana.

To zamisliše jurve plemenite duše, vjerni sinovi svoga roda. Mislim ovdje one vrle duše, one čestite hrvatske rodoljube, koji zamisliše i osnovaše narodu krvavo potrebno družtvo, komu će biti sveta i jedina zadaća, da u prostom puku, iz koga se pravo rekuć narod sastoji, da, velim, u prostom ali darovitom našem puku pravu prosvjetu i pravu naobraženost dobrom knjigom budi i širi. Ovakovo družtvo osnovano pod imenom: „družtvo sv. Jeronima“. započe jurve prošle godine svoj koristni rad i time je s jedne strane rešeno pitanje, kako da si narodu k prosvjeti pripomognemo?

Što i kako nam je s družtvom sv. Jeronima? Evala nemožemo se baš pritužiti, dobro je dok Bog da bolje. Vidimo, da nam sa svih stranah prostrane domovine svakim danom novi članovi pritiču, te možemo sada već reći: družtvo nam je materijalno osigurano. Nu odgovara-li ono svomu imenu', odgovara-li svomu

Digitized by Google

namjenu i svojoj svrsi? je-li sbilja pučko družtvo? Tude nam je — hoćemo-li da budemo iskreni i da sami sebe nevaramo — odprto reći, da nije. Prodjimo cielo čislo dosadanjih članovah i vidit ćemo, da su to većom stranom oni isti navadni prijatelji naših narodnih zavodah, obični predplatnici i predbrojnici naših narodnih spisah, te dosadašnji štovatelji, čitatelji ili barem kupci naše narodne knjige, kojim se čestita imena i po drugih zapisnicih čitaju. A puk, komu je poimence družtvo namjenjeno, vrlo je slabo medju članovi zastupan. Kako dakle da načinimo od našega družtva pravo pučko družtvo? što nam je s njime učiniti, da nam prostomu puku u volju dodje? kako nam je puk privabiti, da se u što većem broju unj svrne? Jer doklemgod toga nepostignemo, ostat će nam družtvo puko književno — a podnipošto pučko prosvjetno družtvo.

Hoćemo-li, da nam družtvo puku omili i da nam se u puku što više članovah namakne, neobhodno je potrebno, da uklonimo sve, što bi mu se težko vidjelo i da mu što je najviše moguće olahkotimo pristupak u družtvo, a to ponajprije da budemo jeftini, hoću da reknem: upisnina da bude što manja, te da je na moje, neka bi se od 5 na jedan samo godišnji stotinjak snižila. Ovomu se predlogu dosada temeljito prigovaralo, jer nas je žalostno izkustvo naučilo, da su kod nas godišnji prinesci gotovu propast svakomu mladjanomu podhvatu; nu pošto je sada već družtvo sv. Jeronima a s voje noge krepko stalo — dobrom se glavnicom osiguralo, mogli bi pokušati, nebi-li sretniji bili, da smo jeftiniji. Ta gledajmo kako se kod ostalih narodah slična družtva baš time najviše pomažu, što mnogo davaju, a vrlo malo prose, t. j. što jim je upisnina vrlo neznatna i mala. Tako slovensko družtvo sv. Mohora, češka „Matice lidu"; tako i one zloglasne njemačke: „Groschen — Kreuzer-Bibliotheke", izjeli jim moljci svaki listak, prije nego-li na našu zemlju stupe!

Jeftini budemo i laglje ćemo pravi cilj dostići' Velim pako to, jerbo sam glavom izkusio, da ćemo dosadašnjom — premda sbilja neznatnom upisninom — slabo kada ili jako kasno uspjeti. Što ćemo si; našemu je siroti seljaku jedna petica čitava glavnica, pa ćeš mu ju težko iz torbe izmamiti. Nagovarah nekoga seljaka da bude „Svetojeronimac." Podučih ga i uputih o liepoj svrsi toga družtva i golemoj koristi i dobiti, koju će mu s vremenom ova žrtvovana petica donieti. Seljak buduć pismen prizna podpunu istinu mojih riečih, ali dobra njegova volja razbi se o nesretnu petaču. Ja mu na to: netrebate sve na jednom platiti; ali on opet: ej, gospon dragi, bilo kad bilo, ipak moram dati 5 for. I tako moradoh ištrom u žep. Jednaka me sreća takodjer kod gradjanah zapala i njih sam nekoliko nagovarao, knjige jim pokazao, pak jim se knjige svidješe, ali mošnje ipak neotvoriše; skupo jim se činilo, a ob onih neću ni da govorim, koji me odbiše, premda jim se u kesi nebi prejako stmičilo, da su jednu peticu izvadili. Ele što ćemo; svaki se tuži: na jedinice brojim forinte, a na stotinice svakdašnje potrebice.

Neka dakle upravljajući odbor promjeni §. 17. družbenih pravila, te mjesto „jedan put za svagda" odredi godišnje prineske *) od 1 for. Priznati mi je, da je s takovimi godišnjimi prinesci težko i tri puta težje, ako zaostanu, ali tu će družtvu pomoći vierni i revni povjerenici, za družtvo svom dušom zauzeti, ali koji će takodjer drage volje za boljak družtva nješto od svoje udobnosti žrtvovati. Neka si dakle slavni odbor još makar u svakoj župi nadje povjerenika, bio taj župnik, kapelan ili učitelj, bio sudac, bilježnik ili dapače privatan čovjek, samo da je tvorom prijatelj družtvu.

Prostomu je našemu narodu knjiga od volje, samo je treba, da mu ju u ruke damo. Uči me to vlastito izkustvo. Bivši prije usried ladanjskoga puka, primjetih da se mnogi u knjigu razumiju, jer je škola već dobrano dugo u mjestu, ali slabo jih vidjevah, da bi mi tko s knjižicom u crkvu došao. Svratih češće razgovor na to, ali mi rekoše, da bi htjeli s knjigom u crkvu, nu drugi bi jim se rugali. Dosta mi je bilo. Počekah do prve sgode, a kad mi se ova pružila, obrazložih puku upravo iz propovjedaonice, koliko nam vriedi, ako što znamo, koliko nam koristi, ako dobre knjige čitamo, kako je liepo, ako tko čitati znade, te tako dodjoh na stvar, da je liepo i hasnovito u crkvi iz knjige moliti; jer se čovjek tako lasno neraztrese, niti će ga tako brzo driem uhvatiti. Spomenuh to isto još nekoliko putih, ukorih one, koji bi se možda rugali, a obodrih one, koji znadu čitati, neka dolaze s knjižicami u crkvu; ako-li jih pako neimaju, mogu k meni doći i od mene jih kupiti: pa što mislite, kako sam uspio? Tko nevjeruje, može ga Fiedlerova knjižara u Zagrebu osvjedočiti, da sam od nje do šestdeset molitvenikah uzeo i u kratko vrieme sve do jednoga medju prosti puk razpačao. Velim i opet: narodu je našemu knjiga povoljna, samo treba da mu ju u ruke damo, činimo to s knjigami svetojeronimskimi, preporučajmo jih puku u ruke, nebojmo se lje, da će nam jih natrag baciti.

Dosada imademo već spisah, samo preporučamo i opet preporučamo odboru, da strogo pazi na zadaću družtvenu izraženu paragrafom 1. pravilah mu, koji naredjuje, „da je svrha družtva sv. Jeronima izdavati i za jeftinu cienu širiti pučke spise dobrim duhom pisane, zabavno poučne struke." Upravo s ote strane nismo mogli biti posve zadovoljni s prvim spisom. „Koledar i ljetopis" kakav je, mogao bi puku omiljeti, samo

*) Pisac je ove svoje misli napisao daleko pred ljetošnjom godišnjom skupštinom, nu ako i nisu njegove misli objavljene pred skupštinom, neka vjeruje, da je o tom bilo razgovora na sastanku odborskom i u samoj skupštini. A što je izašlo iz razgovora? Kad bi se plaćala ta godišnja forinta, za družtvo bi bila kamo veća korist; nu na koncu morao bi previdjeti i seljak, da je bolje po njega, ako jedan put za svaki put dade pet, nego svake godine bez konca po jedan forint.

Digitized by Google

neka u njem nikada nemanjka slična štiva: „Životu Jeronimovu.“ Čujmo kritiku ljudih, kojim je poimence koledar namienjen. Dadoh im ga da čitaju, a kad mi ga vratiše, pitam svakoga: što ti se najbolje ljubi? „Sve je liepo, ali ono o sv. Jeronimu najljepše.“ Evo kratke, pravedne, a možemo takodjer reći valjane kritike, koja budi upravljajućemu odboru siguran kažiput, da će ovako knjige i spisi njegovi ponajprije u voljicu a i u kolibicu na policu priprostu knjižnicu našega puka doći, ako mu naime liepo o vjeri i mnogo o Bogu i njegovih sv. ugodnicih pripovjedale budu.

Dobro je ravno obazirati se na sud svieta i tako zvane inteligencije; ali nevalja pri tom prežmiriti potrebe i želje nabožnoga puka našega. Pristajem dakle sasvim uz veleštov. dopisnika u „pučkom prijatelju,“ da uzme družtvo izdavati „život svetih“, makar samo na male svežčiće, te bi prvo ljeto ugledao svjetlo malen svežčić sa godovi mjeseca Siečnja. Iz otih životopisah neka se iztriebe sve one, strogom kritikom kano neistinite dokazane bajke i pričice, koje su većom stranom onako napisane, kako su kojemu piscu u pero došle. Zatim neka budu prepletene sgodnimi refleksijami i kratkimi nauci za svakdanji život, a što će ponajviše puku goditi: svaki život neka bude liepom slikicom illustriran. Bez toga neka se nikako legende neizdavaju, vidimo bo, da su takodjer kod drugih narodah sve pučke legende illustrirane, jer je to prema naravi puka, koj je reć bi djetinje ćudi, te što mu je bolje nazorito, bolje mu u pameti i u srcu ostane.

Moralo bi se dakle gledati, da budu knjige što razumljivijim jezikom pisane, da jih lahko razumije tako Hrvat po svoj domovini i bližnjoj Ugarskoj, kano i Bošnjak u Bosnoj, Primorac u Istri i Slovenac u susjednih zemljah. Kako treba pisati, divni su nam uzori. Njihove knjige i spise svaka će hrvatska duša razumjeti. Tako da budu i knjige svetojeronimske što većma obćenitim, razumljivim jezikom i laganim slogom pisane, Zatim bi još mogao pripomenuti, da barem u početku knjige što kraćega sadržaja budu, kako će doteći vremenu, što ga seljak za čitanje prosto ima, u tom je hvale vriedan „Pučki Prijatelj (sbilja pučki)“, te sam imao više prostih seljanah, koji su ga vrlo rado čitali, osobito ove njegove kratke crtice iz poviesti i ove ćudoredne pripovjedčice, te je prava duševna hrana za naš puk.

Što ono prvi dopisnik „Pučk. Prij.“ spominje, da bi se nekoje knjige u kajkavskom narečju izdale, tomu sam ja protivnik od komada, jerbo se družtvene knjige imadu pisati za cieli narod hrvatski, a ne za ovo ili ono samo narečje; knjigu pako laganom štokavštinom napisanu, svaki će kajkavac razumjeti, kako nam to svakdašnje izkustvo svjedoči. Ili zar nas propovjednike, koji čistom štokavštinom propoviedamo, puk nerazumije. Razumije sigurno, samo nastojmo, da mu uviek lagano, glasno, čisto i dobro govorimo, neće se lje nikada potužiti, da nezna što smo govorili. Nemojmo govoriti, dosljedno niti pisati kano da smo na akademičkoj stolici i dobre će biti. Mislimo barem, da je kajkavština u sadašnjem književnom životu ein überwundener Standpunkt — prebačeno breme, pak zašto da ga i opet prtimo?

Budi mi dopušteno, da nešto rečem, čega jošte nismo čuli. Ta je nova, ali mislim neće biti s gorega. S vremenom morati će družtvo sv. Jeronima gledati, da uzkrisi pučko glasilo, da u svom krilu uzgoji hrvatskoga glasnika ili kakovu besjednicu, koja će voljna na liepom sboru češće i milo razgovarati ljubezni puk, donoseć mu svaki tjedan novih, ugodnih, poučnih i zabavnih glasovah i viestih. Nebi-li se možda već sada barem nešto u tom pogledu učiniti dalo? Da bi se poseban list izdavao, neima tomu nade, a niti bi u ovaj čas probitačno bilo; nu hvala Bogu možemo reći, da jurve imamo pravo glasilo pučko, a to je vrli „pučki prijatelj“ u Varašdinu; ne samo imenom nego i zbiljom p u č k i prijatelj, jer nam se srce od radosti smije gledajuć, kako liepo podučava i upravo ljubezno naš ubogi zapušteni puk zabavlja. Oko ovoga lista, koj je sada jedino i najbolje promicalo pučke prosvjete, imali bi se svi pravi rodoljubi sgrnuti, njegov obstanak osigurati i materijalno mu stanje obezbieditи. Slava i hvala vrlom uredniku na duševnom požrtvovanju, a da se i materijalno žrtvuje, tko pravedan može to od njega zahtievati? Nebi-li dakle dobro bilo, da naše pučko družtvo ovaj jedini pučki list pod svoje okrilje uzme, da ga materijalno podupre, kako će i nadalje bez težke brige za svakdašnji život moći liepo nastojati svoj za puk blagotvorni posao i svojim ga izvrstnim načinom pripraviti, da oberučke primi i zagrli nove prijatelje, koje će mu družtvo sv. Jeronima u svojih knjigah i spisovih časimice u pohode slati? — — Neznam, kako će se ovaj moj predlog primiti; nu mislim, da nije svrsi družbinoj napopriek, a s druge je opet strane živa istina, da je laglje sačuvati, što već dobra i valjana imamo, nego-li kad ovo s nemara našega propadne, opet s nova počimati.

Doista je sramota i žalostan prikor, što svi naši makar najljepši i najkoristniji podhvati upravo s oskudne i nedostatne podpore materijalne propadaju, te bi čovjek sbilja pomisliti morao: naga smo sirotinja i kukava bogčad. Pak ima takodjer i takovih prijateljah puka, koji na sav glas viču: dajte narodu soli, to jest, poboljšajte mu ponajprije materijalni položaj i tek će on prosvjetne namjere podupirati. Nebi baš ni ta škodila, i nitko veseliji od mene, da mi se narod zlatom sjaji a svilom odieva, nu zar je naš puk sbilja tolik siromak? Ta njegove su potrebe toli čedne i neznatne, da bi jim lasno i uz polovicu svoga navadnoga truda i toga zadovoljio. A kamo ono što mu mimo namirenih potrebah ostane? Pravo rekuć ni sam jadan nezna, kamo mu teče, što si s trudom steče. Nešto mora dati, a

Digitized by Google

a nešto opet nebi morao, da si pomoći znade. Pitaj gospodara kako mu kuća? jedan će ti: „Ej zlo da nemože gorje, družina mi nije horna, neće da teži, ali jesti hoće, pak sve po zlu prolazi.“ Drugi opet: „Bilo bi dobro, ali me izjeli i izpili svatovi, pozvani i nepozvani pohodnici, okopnici i karminaši“; treći: „žena, diete mi bolovaše, pak mi baba vračara i drugi kojekakvi vrači (vrane jim mozag izpile!) izliečili mošnju, ali nipošto žene — djeteta;“ četvrti: „tjeram pravdu, pak mi izpravdali kesu ljudi, Bog jih sam znao tko su; a pravda ostala pravda“ i tako bi ti se svaki gospodar drugčije pritužio, te pravo rekoh, da naš čovjek ni sam nezna, kamo teče, što on s trudom steče. Na štogodj posve nepotrebna potrošit će i zadnji opanak, a zašto tako čini? jerbo si jadan nezna pomoći, nezna potrebe urediti, nezna što bi po njega bolje, što bi probitačnije bilo. Sve to morat će ga knjiga naučiti, kako valja da radi, kako da štedi, kako da imanjem svojim postupa, te nebude stradao, gdje baš stradati nebi morao. Kod tako pametno uredjena rada, biti će manje potroška a veće prislužbe, kod veće prislužbe većega obilja, a uz obilje dostatne podpore za sve što je liepo, dobro, koristno i plemenito.

Evo široko je i reć bi nepregledno polje pučke prosvjete, brazdu povukosmo veće, ali sada dlan o dlan lupnimo, te svojski u liepoj i jakoj slozi uz pridan posao prionimo, da ga dobro iztežemo, te budimo sigurni, da će nam marljiv teg bogatom i obiljnom žetvom uroditi.

Na Dubovcu kod Karlovca. *Gj. Banjalučki.*

Dopis.

Iz koprivničkoga kotara. Grofica Draškovićka stekla si je utemeljenjem i uzdržavanjem djevojačke učione milosrdnicah na Vel. Bukovcu za pučku prosvjetu doista velikih zaslugah. Morati će ju hvaliti daleko potomstvo Bukovačko. To nam zajamči izpit dne 1. kolovoza. Nu glede napredka djevojčicah ide ne mala hvala i mjestnoga župnika. Riedka njegova revnost i požrtvovanje u učionah zaslužuje, da se uz pohvalu spomene prijateljem pučke prosvjete do ugodna znanja, a ravnateljem učionah i učiteljem vjere na poticanje u revnost. Dajte kateketah, kakov je g. Šavor, pa ćemo imati omladine sbilja temeljito podučene; sam g. Šavor katekizuje u djevojačkoj učioni pa kako je revno taj posao kroz godinu obavljao i kako ga umije, dokazuje poznavanje učenicah i zanimivo sa sv. povjestnicom diljem vješto spajano izpitivanje katekizma. Dajte ravnateljah i nadzornikah, kakov je g. Šavor, pa će nam domovina imati u svakom obziru dobro uredjenih učionah. Kako je kroz godinu dužnost svoju kano ravnatelj i kot. nadzornik izpunjivao i kako ju umije, dokazom je toli svimi školskimi potrebštinami dobro obskrbljena učiona, koli vješto rukovodjenje izpita, pri kojem njegovi zahtjevi, umjestna pitanja i dodatci pružaju priliku i učiteljicam, da pokažu, što su naučale i učenicam, što su naučile. A kako želi u mlada srca i ljubav domovine uciepiti, jamče točni, ako ne od djevojčicah još prestrogo zahtievani odgovori iz „domaće poviesti s pitanji i odgovori“, što ju je pred više godinah sâm sastavio. Žao mi je, što nisam mogao i izpitom dječakah prisustvovati; valjati će bez dvojbe o revnosti mu i u dječačkih učionah njegove župe, kakono očevidno valja, što na koncu izpita reče jedna učenica, besjedeć u sličnorečju, da poput cvietničara, polievajućega i njegujućega nadobudno cvieće, neumorno snuje i nastoji o dobru napredku djevojčicah. Dao Bog te imao mnogo nasljedovnikah! *E.*

Viestnik.

Zagreb. 15. rujna nj. c. i kr. ap. veličanstvo blagoizvoljelo je na predlog bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, podnešenu ministrom ovih kraljevinah, pr. odlukom od 10. rujna o. g. pr. odobriti, da se na prvostolnom kaptolu u Zagrebu postupice promaknu: kanonik, arhidj. i prepošt Franjo Kalabar na kanonika štioca; kanonik i kemlečki arhidj. Franjo Milašinović na arhidj. prvost. crkve; nadbiskupski kanonik-pomoćnik Franjo Gašparić na arhidjakona Kamarče, (a kanonik Franjo Magdalenić na arhidj. kemelčkoga) te na izpražnjena ovim tri mjesta kanonikah pr. imenovati: svećenika i tajnika kod odsjeka kr. hrv. slav. zemaljske vlade za bogošt. i nastavu Adolfa Vebera, zatim prisjednika duh. stola i profesora bogoslovije u nadb. sjemeništu Nikolu Horvata i prisjednika duh. stola, nadb. tajnika i ravnatelja nadbisk. pisarne dra. Stjepana Vučetića.

— Preuzv. g. nadbiskup Jos. Mihalović dostojao je za ljetošnji trošak oko štampanja knjigah Jeronimovu družtvu darovati 300 for., čim je družtvo ove godine velikim obtršeno troškom veselo od skrbi odahnulo.

— Nj. preuzvišenost, gospodin nadbiskup Josip Mihalović, opredielio je za podupiranje siromašnih učenikah na ovdješnjih učilištih i zavodih, koji se budu umom, revnošću i ćudorednošću odlikovali, sliedeća štipendija, koja će 1. listopadom biti u tečaj stavljena i to: 1. za četiri slušatelja pravah po 100 for. — 400 for., 2. za četiri gornjo-gimnazijalca po 60 for. — 240 for.; 3. za četiri učenika realke po 60 for. — 240 for.; 4. za dvie učenice preparandije po 120 for.; 5. za dvie učenice u konviktu po 60 for. — 120 for.; 6. za dvie sirote kod koludricah po 60 for. — 120 for. — ukupno dakle svake godine 1480 for. Za štipendije pod 1., 2., 3., 4 i 5. odredila je nj. preuzvišenost, da polovicu imadu uživati krajišnici. Sboru milosrdnih sestarah dao je preuzv. g. nadbiskup za primanje siromašnih učenicah u samostanu sliedeću godišnju podporu u naravi: mjerovah žita 40, raži 40, kukuruza 20; vina 30 akovah, siena i slame po 6 vozovah. Preuzv. gospodin znajući, kolika je nestašica klera, kani svakim mogućim načinom povećavati broj duhovne mladeži, pak jedno da mu u domaći seminar bude mogao stati što veći broj mladićah, a drugo da vaviek što više u biskupiji bude duhovnikah izučenih na universitetu: šalje on već ove prve godine više nego je obično slano mladićah na sveučilištne zavode, pri čemu je privatna njegova peneznica spremna vazda priteći u pomoć. Tako će buduće školske godine biti na peštansko sveučilište poslana 4, na bečko 2, na insbručko 2 klerika. — Povrh svega toga nadarila je nj. preuzv., za ovo kratko vrieme oko 700 prosjakah, kojih je svaki dobio 1 do 15 for.

— Domobranski 80. batalijun u Zagrebu svetit će svoj barjak u nedjelju 18. t. mj. Svečanost obavit će

Digitized by Google

preuzv. gosp. nadbiskup Mihalović, a kumovati će preuzv. gospodja banova barunica Rauchova; u podne dati će svietli ban sjajan objed. K svečanosti pozvana je i nj. c. visost, nadvojvoda Josip i kr. ugar. ministarstvo zemaljske obrane.

— U posljednjem broju objavismo imena primljenih u sirotišta zagrebačko i požežko mladićah. Molbenicah bilo je prieko stotine, s većine dobra reda učenikah a većina takodjer s preporukom; pa kada se na tolik broj prosacah ima podieliti samo tridesetak miestah, naravno je, da mnogi mora ostati tužan. Nije morda suvišno spomenuti, da je preuzv. gospodin pazio na odličan red iz naukah i ćudored; ali ne samo na to, nego je odlučivala takodjer potreba i siromaštvo kako i očitovana volja za duhovnički stalež polag namjere zakladnikah. Takovim mjerilom mogao je biti odabran mladić slabijega, prem i on dobra reda, pred drugim.

— G. dord. Feliks Suk, profesor filozofije na nadb. liceju, imenovan je za stalnoga učitelja vjeronauka na velikom gimnaziju zagrebačkom.

— G. Ivan Krapac, kapelan kod sv. Marka u Zagrebu, ide za upravljatelja župe u Svetice.

— Neke noći okradjen je veleč. g. Mato Žubčić podarhidjakon i župnik u Dubovcu.

Prag. Skupština českih učiteljah, piše neki dopisnik „Vlkfrdu“ završila je svoja viećanja i zaslužuje, da joj se dade najbolja svjedočba, te je samo željeti, da bi se i skupština njemačko-českih učiteljah, koja se ima 20. o. m. započeti, tako vladala. Učestnikah bilo je do 1200. Sravni-li se ta skupština s bečkom, brnskom i peštanskom, to djeluje ona na čovjeka kano skupština čestitih muževah naprama nemarnu od puste mladjarije razdraženu družtvu. Čast komu čast! Valja samo da uztraje duh, koj sada većinu učiteljah nadahnjuje, te će liberalna vrtoglavica, koja u taj par muti školarstvo, do mala sgotoviti svoje nedjelo i škola na novo oživljena zauzeti će opet častno svoje mjesto uz crkvu, a obie raditi će svetim oduševljenjem oko vremenita i vjekovita spasa čovječanstva. Kao što bi ratar ludovao, ako bi se htio razkrstiti s nebom, a jedino od pluga si očekivati blagoslov radu preziruć kišu s neba i sunčani sjaj: tako je žalostno lice školi, koja prezire uplivanje crkve. Vrli učitelji českí dadoše njemačkim skupštinarom budućim dobrohotnih migovah te jih opomenuše, kako jim se je paziti od brbljačah kakovi su dor. Wichowsky, dor. Pickert i drugovi. Nadajmo se, da će i medju Niemci dobri živalj, kojega ima izobila, moći obladati. Neka se sluša opomena apoštolska: „Ustaj tko spavaš i Hrist će te razsvietliti.“

Rim. U 88. generalnoj kongregaciji koncilskoj 23. kolovoza viećalo se je o šemi izpražnjenih stolicah biskupskih, a u tu se svrhu deputacija de disciplina ecclesiastica u generalnoj kongregaciji 13. kol. popunila. Svekolike opazke o šemi de missionibus apostolicis predali su otci predsjedničtvu koncila. Talijanska vojska prešla je prieko medje pram Rimu. Nezna se još, hoće-li sv. otac ostati, ili će se kamo ugnuti.

* Na iztoku javlja se huda ljudska neprijateljica, koja čeka da se samo mahne s one strane vojska, pak bi se u nju zavukla i s njom po svietu zaredila nuz težko olovo i ona smrtnim dahom rušeći. Već je godina danah, što kolera u južnoj Rusiji nutri ružno vlada; a kako na časove zna hvatati, u Kijevu, Orelu i Moskiv, pravi je to strah. Zadnje vrieme pojavila se je takodjer u Krču, Čarkovu i Odesi; a zna ona kopnom i morem naći svojih putevah, kuda svakamo hitro dojuri. Pred prusko-austrijski rat g. 1866. bila je ta pošast pokazala glavu na više stranah Europe, po imenu u južno zapadnoj Njemačkoj, a kad se makoše čete, došla je i ona s njimi u vojsku, pak pred boj kod Kraljičingradca i uhvatila prusku vojsku tako, da nije bilo puta niti mjesta, kuda nebi bila ostavila bolestnikah. Pruske čete bile su od kolere jako poredane, kadno koncem srpnja stadoše pred Beč, i više je Prusah palo od kolere nego na bojnom polju; a dolazeći poslje pražkoga mira donesoše medju vienci od pobjede takodjer koleru, osim što ju svuda za sobom ostaviše. Dosta je znati, da je jedne one godine u Českoj od kolere obolilo 63.363. Liečnički list W. N. W. razlaže, da bi ove godine bilo strašno pogubna, jer bi osim što je krvav rat i goleme se vojske po svoj Europi skupljaju došla upravo u mjesece august (taj je sretno prošao) i september za nju najpogibeljnije. Bude-li se u južnoj i iztočnoj Rusiji kolera pretvorila u pravu pošast, bude-li kojim slučajem Rus postavio vojsku na granice Galicije i naravno tad naš vladar naproti njegovoj vojsci svoju: tad je gotovo. Ruska vojska već je dva puta donesla našoj monarkiji koleru: g. 1813. i g. 1849. Strah je i trepet već sama sobom kozačka brada, a kamo-li nebi bila, ako još u njoj sjedi kolera.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano član I. reda: Preuzvišeni g. Antun vitez Mollinary de Monte Pastello, c. kr. podmaršal, vrhovni vojni zapovjednik u hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini itd.; kano čl. II. reda: g. Josip Kaurić, nadarbenik u Djakovu; kano član III. reda: g. Gjuro Magjar d. pom. u Voloderu. Pomaknu se iz III. u II. red, doplativ 5 for.: g. Stjepan Bukal, župnik u Završju. G. dor. Dežman imenovan je članom počastnim.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 38. Tečaj XXI. U Četvrtak, 22. Rujna 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol; jače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz cielu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Autonomija katoličke crkve u Hrvatskoj.

(Dalje.)

Prem kraljevina naša 16. i 17. stotine nije imala samostalne svoje crkvene provincije, imala je ona vendar u vierskom takodjer pogledu autonomiju, svoje zakone, povlastice i pravice. Crkvena povjestnica kaže, kolikom su silom i žilavošću Hrvati odbijali od svoje domovine protestante, ter jednakom vatrom za jedinstvo crkve i vjere revnovali bani Bakači i Draškovići, kako i biskupi Bratulić, Vinković, Petretić i Borković. Od god. 1606. kad su protestanti ugarski izvojevali slobodu, i kad su g. 1607. na požunskom saboru svom silom potrebovali slobodu jednaku kako po ugarskoj tako i po hrvatskoj kraljevini, a Toma Bakač zagrmio onu glasovitu besjedu: „Tri su nam rieke: Sava, Drava i Kupa, pak neka dodju novi ti gosti, ako jim se rači piti“ — i Hrvati videći što biva med Ugri, i previdjajući kolik bi tudjin u zemlju ušao, smutnje u zemlji nastale, slab i raztrgan narod još jače raztrgale: protivili su se uztrajno i oporno, dokle kralji opetovano nisu potvrdili njihove zakonske članke: da u hrvatskoj kraljevini nijedna vjera nesmie obavljati službu božju nego katolička, i nitko nesmie posjedovati negibiva imetka i za stalno u zemlji prebivati, nego tko je katolik. *)

To isto opetuje članak 26. od. god. 1628. s izričnom naredbom, da takova imanja i kuće, čim se pronadju, padaju pod kraljevinsku peneznicu; biskup neka na heretike pazi, a ban neka zakon ovrši (brachio sæculari). Jednake odluke potvrdio je Ferdinand III. *)

Leopold I. potvrdio je diplomom od g. 1681. sve saborske spomenutoga zavjetka odluke (Articuli Statuum et Ordinum Croatiæ, et Sclavoniæ

*) Ferdinand II. potvrdio je ove (po Ivanu Somogjiu, arhidjakonu Komarnice donešene) saborske odluke: „Articuli Dominorum, et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Croatiae et Sclavoniae Regnorum ab anno 1609. usque 1635. in diversis eorum congregationibus generalibus conclusi. — Art. I. Praeterea iidem Ss. et Oo. unanimi voto et consensu priores articulos de non admittenda libertate exercitiorum in hoc Regno alienae Religionis confirmant; et si quis Praedicatorum Haereticorum sive spontanee, seu ope cujus jam in hoc Regnum venerit, et zizania seminaverit, Praedicatorem liceat unicuique capere captumque ad Dominum Banum, vel Episcopum Dioecesis deducere. Introductores autem talium et transgressores hujusmodi conclusionis publice puniantur poena, in Tripartito contenta. Art. 24. Statutum est etiam, ut haeretici nulli unquam in hoc regnum recipi queant, aut in eo sedes figere, Bona aut domos emendo, unde et emtio talis vetita sit.

*) Pismo njegovo pripovieda, kako je prabilježnik hrvatske kraljevine i na požunskom saboru poslanik Ivan Zakmardi od Diankovca očitovao i razložio pred kraljem . . . . „quod annotatum Regnum Nostrum Croatiae et Sclavoniae vagam et fluctuantem, liberamque, ut vocant, Religionem habere nollet, sed potius uni certae Catholicae Romanae fidei, sicut hactenus, ita etiam in posterum inhaereret, et semper inhaerere vellet, supplicando Majestati Nostrae per quam humillime: quatenus nos sinceram hanc fidei declarationem ratam, gratam, et acceptam habere etc. Unde Nos . . . pro annotato Nostro Sclavoniae et Croatiae Regno ratam, gratam et acceptam habentes, de plenitudine Authoritatis Nostrae Regiae ratificamus, roboramus et confirmamus: Et insuper fideles Nostros universos eorundem Regnorum Nostrorum Status et Ordines praesentes et futuros Nostro, et Successorum Nostrorum nomine, legitimorum videlicet Hungariae Regum, in Verbo Nostro Regio assecuramus; quod eosdem Status et Ordines Regnorum Nostrorum Croatiae, a Sclavoniae in vera ipsorum Catholica Romana Religione non modo non impedire, sed potius manutenere et conservare tenebimur, et memorati successores Nostri tenebuntur, et erunt obligati.“ (Pisano u Požunu 1647.)

Digitized by Google

Regnorum, ab anno D. 1643. usque ad annum 1681. in diversis Eorum Congregationibus generalibus Conclusi). — Oti svi zakoni bili su napereni navlastito proti protestantom; jer poznato je, da su u isto doba iz susjednih turskih krajinah ulazili u zemlju puci grčkoga obreda, a to barem većinom ako ne svi bivši izvan obćine rimske crkve. Puci oni još su prelazili na uniju, pak je tim zakon posvema bio smiren. — Samo nalazimo često putih, da se hrvatski biskupi i zagrebačke sinode tuže, što grčkoga obreda duhovnici diele tajne puku latinskoga obreda; na pr. tuži se sinoda od god. 1633. (Const. Diœc. Zagr. p. 133.) ovako: Valachorum quoque, seu Rascianorum, qui in finibus hujus Diœcesis jam pridem consederunt, Sacerdotes, ac Monachi, ritus alioquin Græcanici, et tum ob id, tum vero graviores etiam respectus cum præjudicio fidei orthodoxæ ac periculo animarum præsumunt quandoque populis Diœcesis præter alia matrimonii potissimum sacramentum administrare et homines Romani ritus more, ac ritu alieno copulare etc. Odluka kaže, da se imaju oblasti njihove (bilo je dakle po krajini) opomenuti, neka toga nedopuste. Jedna sinoda jednako se u istoj stvari tuži na latinskoga obreda franciškane kako i na kaludjere grčkoga obreda. Medjuto kako je kod nas s grčkom crkvom bivalo i bavilo se, objavljen je o tom nedavna u našem listu članak pak netrebamo tu opetovati. — Pod konac 17. stotine diplom cesara Leopolda opetovan od cesarah Josipa I. Karla VI. i Marije Terezije osigurao je nekatoličkomu puku grčkoga obreda iztočne crkve slobodu vjere i službe, stari kalendar i ćirilsko pismo, i tim je konačno uz katoličku rimsku crkvu stupila kano suparnica iztočna crkva.

Ako naša kraljevina nije imala autonomne crkvene provincije, imala je ona u vierskih poslih autonomiju. To svjedoči takodjer ovaj slučaj.

U Trnavi drži se god. 1611. provincijalna (kano nacionalna sinoda), u toj sinodi proglašene su odluke sabora tridentskoga i naravno napravljene za crkvu ugarsku različite naredbe. Biskup Domitrović Petar (jer je Š. Bratulić bivši na sinodi sa svojim arhidjakonom P. Domitrovićem kano naslovnim biskupom pečuvskim baš bio umro i Domitrović biskupom zagrebačkim postao) nosi odluke još udilj trajuće sinode saboru hrvatskomu u Zagrebu pod Tomom Bakačom banom, i sabor uzakonio odluke ovim spomenkom: Ex articulis D. D. SS. et OO. Croatiæ et Slavoniae Regnorum (25. okt. 1611.) „Rev. D. Petrus Domitrović, electus Eppiscopus Ecclesiæ Zagrabiensis, Constitutiones modernæ Synodi Tyrnaviensis SS. et OO. Regni solemniter præsentavit, quas Iidem SS. et OO. Regni, tanquam obsequentissimi Matris Ecclesiæ Filii, benevole acceptarunt. — Lecta per Stephanum Pattačić Vice-Proto-Not. Regni. S istimi odlukami bile su primljene odluke sabora tridentinskoga, pak da su i one na spomenutom saboru našem proglašene i uzakonjene, kažu acta sabora držanoga god. 1703. dana 15. Rujna u biskupskom dvoru pod biskupom banske časti namjestnikom Mart. Brajkovićem; jer veli art. 32. „Sacri Concilii Tridentini determinatio, ut reverenter, et obsequenter per universos Regnorum horum Incolas observetur, et inviolabiliter, Ill. D. Episcopus cura sua pastorali et qua Banalis Officii modo Locumtenens, dum et ubi opus fuerit, Brachio etiam sæculari assistente invigilet et procuret.“ . . . Lectum per mag. Georg. Plemić præf. Reg. Prot. Not. —

Jedna i druga bilježka kako kažu vlast tako kažu zanosit katolički duh našega sabora.

Značajna je i baš puno kaže diecezanska sinoda zagrebačka pod biskupom Ergelijem god. 1634. sa svoja tri protesta. Ugarske sinode pod Pazmanom (postao prabiskup ostrogonski kano general družbe Isusove) prvašnjih godinah porad goleme neukosti, nevaljalštine pak i nestašice duhovničtva moraju se pobrinuti za uzgoj duhovne mladeži, da i nije tridentinski sabor zapovjedio, neka biskupije svuda grade seminare. Nemogu zlih onih vremenah ugarske biskupije graditi posebnih seminarah, van se naredilo, da bude jedan skupni, pak da sve biskupije taj skupni drže. Pazman dade za seminar svoju kuću u Beču, postavi takodjer zakladu, drugi biskupi obrekoše pomoć i to ti je jedan ugarski seminar u Beču (Pazmaneum). Drugu crkvenu kuću svoju dade isti Pazman u Trnavi, i to ti je drugi ugarski skupni seminar. Dava se mahom ili obriče stanovit prinosak; ali dobra volja nije bila dosta, nego je Pazman od kralja Ferdinanda II. god. 1625. izprosio diplom, po kojem je ugarski kler (ut mobilia bona Prelatorum defunctorum) na to ime smio oporukom ostaviti, i odredjeno je sinodalnom odlukom, koliko koji beneficijat mora ostaviti. Kako se je to još i poslie davalo i ostavljalo, svjedoči sinoda držana pod primašem Lošijem već god. 1638. koja se tuži na nesdušnost i grozi se kletvom božjom i crkvenom pedepsom. Zagrebačka biskupija imala je od davnih vremenah svoj seminar u Zagrebu, drugi liepo uredjen u Boloniji, i treći „hrvatski kolegij“ utemeljen od prepošta zagrebačkoga Napulia g. 1624. u Beču: ima dakle što pomagati i za koga svoga oporukom ostavljati. — Ali čuj! Zagrebački poslanici, koji su dobili pismen nalog, da u ime hrvatskoga klera prosvjeduju proti odluci, ako bi se hotilo obve-

Digitized by Google

zati hrvatski kler, da bi i on imajući svoje morao za ugarske seminare ostavljati, zanemariše (valjda puzki i plahi željari) svoju dužnost. Sinode pako spominju samo ugarsku crkvu i ugarski kler, kamo se je razumievao i hrvatski, i dosljedno ugarske seminare, pak i sbilja počelo se takodjer od hrvatskih mrtvacah tražiti za ugarske seminare. — Sastala se dakle god. 1634. biskupijska sinoda zagrebačka (zadnja Pazmanova bila pod konac god. 1633.) pak prosvjeduje proti započetoj praksi, da bi se one odluke protezale na hrvatski kler. Prosvjed je koristio; ili ako on nije koristio, koristilo je što hrvatski kler nije hotio davati. Sinoda provincijalna od god. 1638. naredila je da se u formulu kapitularske zakletve uvrste ove rieči: „Juro item, quod Concordatum Cleri Hungarici cum sacra Regia Majestate, Diplomate Regis piissimi Ferdinandi II. anni 1625. contentum observabo et pro meo posse observare curabo.“ Zagr. lektor Jančević poslanik svoga biskupa i kapitula pod podpisom svojim zabilježio je klauzulu samo za obred; a valjda za ovo nije ni trebalo; jer se je već znalo, da će Hrvate zakletva vezati samo za hrvatske seminare. Evo neka je u bilježki sva spomenuta odluka zagreb. sinode. *)

Drugi protest spomenute zagrebačke sinode brani obred. — Ježuita Pazman radio je da se ukinu u liturgiji osebunjki i po svoj ugarskoj jednako uvede rimski (u strogom smislu) obred; g. 1630. pošlo mu je za rukom nagovoriti na to sinodu narodnu, ter je ona nakanu stvorila odlukom; Pazman brže bolje izhodio od pape potvrdu iste odluke, i na sinodi od 1633. svom oštrinom zahtieva, da se rimski obred uvodi. Zagrebačka crkva neda dirati u svoj, kako se je hvalila, od njezina biskupa bl. Augustina uvedeni obred; pak pokle poslanici propustiše pismeno jim naloženi prosvjed: prosvjeduje sada proti Pazmanovoj sinoda zagrebačka *). Pravda išla do Rima; ali je naravno zagrebačka sinoda izgubila ter od Vrbana VIII. stiglo pismo i zabranilo zagrebački obred (cassamus, irritamus, et annullamus). Još za istoga biskupa uveden je u biskupiju rimski obred; ali je dielomice zadržan, osobito u stolnoj crkvi starinski osebunjak, ter makar su proti tomu i potle vikale provincijalne i nacionalne sinode (1638. i 1648.), ostao je bio sve do Vrhovca biskupa god. 1788. koj je liepim načinom znao nagovoriti kapitul i kler, a konačno god. 1800. za obrede u stolnoj crkvi napravljena nova „regula chori.“ Ugarska sinoda bila je papinskoj stolici postavila pogodbu (conditio sine qua non) pod kojom će rimski obred primiti, ato je: da ostavi ugarskoj crkvi slobodno poštovati ugarske svetce žaštitnike; drugčije da voli ostati pri svem starinskom obredu. **) Pa-

*) Ac etiam quod Nuncius ad praedictam Nationalem Synodum, pro Dioecesi hac per Reverendissimum Dominum Episcopum, et Venerabile Capitulum Zagrabiense cum limitata potestate missus, in tractandis istius Dioecesis negotiis munere suo citra instructiones, in scriptis sibi traditas, cum evidenti principalium suorum praejudicio perfunctus sit: ideo Sancta haec Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, difficultates, et praejudicia, velut ea, quae tanquam propria magis sentit, uti sequitur, discutienda, atque tollenda esse duxit. Quinto capite praedicta Nationalis Synodus cum magno istius Dioecesis praejudicio defunctorum quorumlibet Praelatorum res, quae ex tenore Caesarei et Regii Diplomatis Anno 1625. seminariis applicandae forent, Soli uni ex Decreto ejusdem Synodi Nationalis erigendo seminario Hungarico addixit, non habita peculiari ratione, ac mentione Dioecesis, atque Regni hujus Slavoniae; unde ex quo Regnum hoc (licet legibus, et Regno — — neka ide, jer je rekla sinóda biskupijska, a ne sabor — Hungarorum pareat) non solum longo intervallo verum etiam terminis, atque limitibus, nec non lingua quoque, seu sermone peculiaribus distinctum sit: et ex quo pro Dioecesi hac jam a multis retroactis temporibus alumnatus, ac Seminaria, unum hic Zagrabiae, alterum Viennae, tertium Bononiae in Italia erecta esse visuntur, neque tamen cum iis facultatibus, atque provisione, ut opus non habeant patrocinio, atque largitione piorum: ideo Praelatorum in hoc Regno decedentium, res, juxta praedictum sacrum Diploma non illi uni Hungarico Seminario erigendo, sed illis tribus, vel alicui ex illis, quae pro Dioecesi hac jam pridem licet pro modulo erecta sunt (cum optima ratio suadeat, ut, quod de corpore hujus Dioecesis desumitur, in commoda ejusdem Corporis redundet) applicandae esse censentur. Accidit etiam, quod tali constitutioni Synodi Nationalis ex parte hujus Dioecesis nomine, et in persona tam Rssmi. Dni. Eppi. nostri, quam et Ven. Capituli Zagrabiensis per Rssm. Dnm. Benedictum Vinkovich, Episcopum Quinque Ecclesiensem, et Praepositum Maj. istius Ecclesiae Zagrabiensis in ipsa illa Synodo Nationali contradictum sit. Quapropter decernit S. Synodus, ut super praemisso Nationalis Synodi praedictae in praejudicium hujus Ecclesiae facto, Decreto ex praemissis rationibus primum Em. Dnus. Cardinalis Pazmani tanquam Primas, demum si is forte dificilior foret, Sua Sanctitas tempestive requiratur, sperat enim S. Synodus Suam Sanctitatem, praemissa aequa lance, pro sua in omnes Ecclesias pietate, moderaturam.

*) Pokle je pripovjedjeno kano i naprvo, kako je nemarni poruk zanemario dužnost, kaže: „Atque viso praejudicio, consideratis item efficacissimis pro hac Ecclesia rationibus, praedictus Rmus. D. Eppus. Quin. Eccl. et Praep. M. hujus Eccl. Zagr. et protestatus fuisset et contradixisset: eapropter in hoc quoque puncto statuit s. Synodus, Suam Sanctitatem debite requirendam esse: demum juxta resolutionem Suae Sanctitatis, quam Synodus sperat sibi propitiam fore, agendum; Interim autem Ritus Ecclesiae hujus a 4. et amplius saeculis observatos retinendos esse.

**) „. . . Sedi Apostolicae proponi; quae si hujusmodi regni Sanctorum Tutelarium officia, ac missas suis festis ac temporibus celebranda admiserit, decernit S.

Digitized by Google

pinska stolica odobrila je sbirku misah i ostale službe za ugarske svetce; ali s obnovljenim rimskim obredom Hrvati poprimiše takodjer ugarske svetce (valjda i svetci nje), stari pako hrvatski zaštitnici izgubiše kod nas štovanje: Kvirin, komu su na čast u stolnoj crkvi bile držane svečanosti, spao je (ako ceremonijah meštar nije na njega zaboravio) na prosti god; glavnim hrvatskim zaštitnikom Roku i Iliji nije bilo u zagrebačkom direktoriju do neke godine ni traga; velikim svetcem božjim iz apoštolskih i mučeničkih vremenah, koji posvetiše južne slovinske zemlje, a svi Slovinci diljem sve obale mora našega liepu jim slave uspomenu, niti spomenka amo.

Treći prosvjed tiče se biskupskih naslovah. Pazmanova sinoda od god. 1630. obratila se na kralja, neka nebi davao izvan kraljevine naslove od onih biskupijah, koje su nekad obstojale u obsegu krune ugarske; jer su se i nekada, kako je pravo, podieljivale samo vriednim dostojanstvenikom u kapitulih ugarskih, a drugo jer svaki čas treba posvećena biskupa za pomoć. — Kralj je stari običaj povratio. Nego Hrvati opet propuštiše, neka se pod imenom „Ugrin“ razumieva Hrvat, dok i u tom neopaziše jadni, da se neima razumiti, kad je štogod njemu dati, nego samo onda, kad se od njega traži. Praksa nova do skora pokaza, da se na Hrvate pri tom ni nemisli. Zato spomenuta Ergelijeva sinoda moli kralja, neka jednako pravo valja i za hrvatske kapitule. Pomoglo je. — Naslovnih biskupah u zagrebačkoj biskupiji bilo potle dosta. *) Tako je na zadnje bivalo, da se u istih zakonskih knjigah pisalo „Hungari“; a to se opet tumačilo napram Hrvatom jedan put u tiesnom, drugi put u širokom smislu. Sbog šta, Hrvati umjesto da traže svomu imenu pristojno mjesto, traže ter se je člankom 61. god. 1715. uglavilo: da se „pod imenom Ugarah (Hungari) imaju razumievati i domaći sinovi pridruženih Ugarskoj kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kad se govori o častih i službah duhovnih.“ — Čudna je stvar s tim imenom!

Ako je to tako moglo bivati s jedne strane bez proračunane težnje, a s druge bez mutlavosti ili podlosti — sve bezazleno: onda je to bilo sbilja veliko čudo bezazlenosti. Medjuto redovi svi, pak i oni kojim je Ugarska prva bila matica, kano Pavlini, luče se od ugarskih ter imaju 18. stotine svoje posebne provincije, s pridjevkom „slavonska“ ili „hrvatska.“ Kad je za Marije Terezije bilo za Hrvatsku postavljeno vlastito namjestničko vieće, pomišljalo se tražit takodjer vlastitu crkvenu pokrajinu s metropolom u Zagrebu; nego valjda ratna vremena zapriečiše. Josip II. absolutnom svojom razaljkom sve jednako porazao to u državnom to u crkvenom pogledu. Što je radio samo od seminarah? S prvice bilo se je vendar otelo, da zagrebačko sjemenište bude glavno za hrvatske biskupije (god. 1784.); ali već god. 1786. mora se seliti rektor Vrhovac Maks sa svim zavodom svojim u novo glavno sjemenište u Peštu. Poslie Josipove smrti prestadoše i njegova glavna sjemeništa; zagrebačko se povratilo i Vrhovac biskup liepo ga redi; bečki kolegij naš izgubio se u glavnom bečkom, a kašnje valjda u Pazmaneju; a bolonjsko propalo na koncu prošle stotine pod provalom Napoleonovom. — Poslie Josipa Ugri i Hrvati druže se jače, da sdruženom snagom laglje mogu odoliti njemačkomu absolutizmu.

Kadno su pako med Ugarskom i Hrvatskom postajale sve to ljuće borbe: traže g. 1845. i 1848. skupštine i sabori hrvatski posebnu hrvatsku crkvenu pokrajinu te da bi se biskupska stolica zagrebačka podigla na nadbiskupsku. Da nikakova drugoga razloga neima, dosta je pogledati na zemljovid: gdje je metropola Koloča! i da su med zagrebačkom i koločkom dvie biskupije: vesprimska i pečuvska spadale pod ostrogonsku provinciju. Nije malen razlog za katoličku crkvu u kraljevini, ako se pomisli naprama metropoliji grčkoiztočne crkve, kojoj je god. 1848. na hrvatskom saboru proglašena podpuna ravnopravnost. — Nego pomogao nam je u tom poslu najviše taj razlog, jer se je trebalo Hrvate od Magjarah što jače ograditi, pak tako je g. 1853. proglašena i postavljena crkvena pokrajina hrvatska slavonska.

(Sliedi dalje.)

Synodus, se quoque Romanae Ecclesiae conformare. . . . Si vero sedes Apostolica Patronorum officia rata habere nollet, eligit S. Synodus antiquum usum retinere, quam a pietate ac devotione erga Patronos suos ac tutelares Sanctos recedere.

*) Nationalis Synodus in obtinendis Episcopatibus titularibus mentionem facit solummodo Capitulorum Hungariae, non habita mentione Regni Slavoniae. Ideo Sacra haec Synodus scribet Eminentissimo Dno. Cardinali, ut se superinde declarare dignetur. Utrum scilicet Capitula Hungariae ita stricto vocabulo nuncuparit, atque seminarium Hungariae? et ut sub vocabulo Seminarii Hungariae Seminaria Slavoniae comprehensa esse noluerit, ita etiam sub appellatione Capitulorum Hungariae voluerit esse exclusa Capitula Slavoniae Alioquin cum nullis suis demeritis id vel de sua Sacr. Majestate, vel vero de Religione Catholica, quam illibate semper servarunt, servantque, promeruerint Capitula, et Clerus Regni Slavoniae, non est, quod tam insigni censura notarentur. Indeque videndum erit, ut si ea sit mens praedictae Synodi, etiam super hoc Sua Santitas requiratur, et si opus foret, Sua quoque Majestas.

Digitized by Google

Katolička crkva u Englezkoj.

U istinu je radostno i veličanstveno vidjeti, kako se katolička crkva sveudilj razprostire i širi. Nikada jošte nije ona brojila toliku silu članovah, nikada joj privrženici nisu bili tako gorljivi, kako su upravo sada. Koliko se sv. Petra hram diže nad sve hramove, toliko se rimsko katolička crkva diže nad sve crkve svieta. A ona će prostorom i sjajem sveudilj jošte rasti, tomu se smiemo s podpunim pouzdanjem nadati; ona će napredovati većma, nego-li sve u svietu. Ona će se jošte razširiti (tomu se smiemo nadati) i u one zemlje, koje sada još noć poganstva pokriva. Ona je rek bi straže svoje promakla jur do zidinah kitajskih. Čini se da se kani živo zametnuti obćenje izmedju poganske države u sriedi i kvasom katolicizma čvrsto prokisnute Amerike. A to će obćenje za cielo roditi najboljim rodom razširenju katoličke vjere u Kitaju. Tako će se sbiti, da kao što zemaljsko sunce razsvietljuje pokrajine svieta s iztoka na zapad, da će tako i sunce kršćanstva sve narode na zemlji iz Judeje put Evrope, iz Evrope put Amerike, iz Amerike put Azije napuniti svjetlom istine kršćanske. Jer sve na zemlji stvorio je Bog kano odsjev vječnoga; pak zašto nebi on mogao tekom sunca na vidivom zviezdištu pokazati put, kojim da se zviezda iz kuće Jakovljeve ima micati preko zemlje?

Katolička istina širi se sve većma, u istih onih pokrajinah, gdje se činjaše da je izčezla, javlja se ona novom silom opet. Tako u Englezkoj. U toj zemlji razvija katolička crkva opet toliko života, te nam se odatle radja najljepša nada za budućnost. Jur veliki povjestnik Macauley uztvrdio je jednom: „prije će stanovnik na južnom moru novom mostove u Londonu gledati kako se ruše i ruševine sv. Pavla crtati, nego-li će katolicizam izumrti u Englezkoj.“ Godine 1855. brojilo se katolikah u Englezkoj do 580.000, a u Škociji do 85.000, skupa brojem okruglim 700.000. Koncem god. 1869. kaže se u londonskom kazalu Weekly, da katoličkoga pučanstva u Velikoj Britaniji nemože biti manje od 2 milijuna. A i prošle je godine katolicizam u Englezkoj opet napredovao povoljno. Katoličkih crkvah i crkvicah podiglo se novih i posvetilo 19, a od tih u samu Southwarhu (južnom Londonu) 13. Svih u Englezkoj ima sada 1151. Ako se uzme na um, koliko su malena novčana sredstva, kojimi razpolažu katolici (većinom siromašnijemu razredu pripadajući) kako su dalje odnošaji današnji loši, kolika je skupoća, ako se prosudi veoma mudra odluka svih biskupah i državnikah redovnih, neka se nove bogomoljnice podižu samo ondje, gdje je to neobhodno potrebito i gdje se mogu namjestiti svećenici, u obćinah pako, koje su premalene i preuboge, te nebi mogle uzdržavati više od jednoga svećenika, ako se bez velike nepravde glede duhovnih potrebah vierskih može dopustiti, neka se odustane vršiti bogoslužnih činah, sile pako da se sakupe na znamenitijih mjestih, ako se sve to uvaži: to se je onolikim brojem kućah božjih napredovalo znatno. Osobito Isusovci i Dominikanci rade jur mnogo mjesecih, da izvedu spomenutu osnovu, te su svoja na samu stojeća misioništa jur ukinuli, ili kane to učiniti. Valja nam takodjer spomenuti novu u Kensingtonu sagradjenu krasnu crkvu, koju si je nadbiskup Westminsterski odabrao za stolnu crkvu, mjesto stare crkve u Moorfieldu, odkale su se mnoge ugledne obitelji katoličke preselile, jer taj dio grada nije više prikladan prometnikom za stan. Dalje se je tečajem prošle godine nov bogoslovni kolegij podigao u Hammersmithu. Dalje su Dominikanci u Haverlock-Hillu obsežan priorat podigli; pak premda još za sada neće da zidju posebnu zanj crkvu, to su ipak usljed mnogih obraćenjah i došašća nove katoličke naselbine oko toga priorata prisilovani a i vrstni, da započmu graditi crkvu mjesto dosadanje bogomoljnice.

Premda je prošle godine osobito u Škociji smrt mnoge pokosila svećenike, to jim je ipak broj naprama g. 1868. narastao za 37. Koncem g. 1868. bilo jih je 1690., a koncem g. 1869. brojilo se 1727. Prirast pripisuje se stranom došašću svećenikah tudjih stranom pako englezkim kolegijem u Rimu, Douaiu, Valadolidu, Parizu; u Englezkoj samoj zaredilo se za 6 svećenikah više, nego-li g. 1868. God. 1869. zaredilo se 69, a godinu prije 63. Od tih 69 bilo je 19 redovnikah: 5 Benediktinacah, 4 Dominikanca, 5 Isusovca, 3 Redemptorista, 1 Pasionist, 1 reda milosrdja (order of Charity). Osim tih redovnikah djeluju tude i Karmelićani. Broj svećenikah razredjuje se na 13 biskupijah ovako: Westminster 246, Beverley 126, Birmingham 154, Clifton 67, Hexham i Newcastle 117, Liverpool 215, Menevia i Newport 59, Northampton 31, Notthingham 63, Plysmouth 42, Shrewsbury 87, Southwark 183 naprama 166 od g. 1868. Biskupije Salford neima u tom popisu; nu ta se biskupija navodi u popisu bogoslužnih miestah s 95 svećenikah, dočim biskupija Hexham i Newcastle broje 94. Zaključimo-li od broja svećenikah ove posljednje biskupije t. j. od 117 na broj svećenikah u biskupiji u Salfordu, to smiemo za nju uzeti okrugao broj 120; ima dakle u svem 1510 svećenikah svjetovnih; odbijemo-li taj broj od 1727, a ono dobijemo broj 217 za članove redovnike. U svjetovno svećenstvo broje se takodjer Oblati sv. Karla, a isto tako Oratoriani u Birminghamu. Prirastlo je g. 1869. svećenstvu redovnomu razmjerno više nego svjetovnomu. G. 1869. prirastlo je 50 svećenikah svjetovnih, a redovnih 19, dočim je g. 1868. prirastlo svjetovnih 56, a redovnih 7. U Škociji bilo je prošle godine naprama g. 1868. svećenikah za 2 manje, 199 naprama 201. Tomu je uzrok poglavito to, što je prošle godine mnogo revnih svećenikah uz krevet grozničavih bolestnikah našlo smrt. U ostalom moći se je i u Škociji nadati za katoličku crkvu najboljemu uspjehu. Škocija je sada u crkvenom pogledu razdieljena u tri kotara; iztočni, zapadni i sjeverni; a nadati se je, da će se skoro i četvrti kotar podići za

Digitized by Google

sjeverne gore i otoke. Najbogatiji plemić i vlastelin u Škociji jest obraćenik.

Kako je posljednjih pet godinah prirastlo svećenikah i crkvah, veoma je zanimivo. Koncem g. 1865. bilo je u Englezkoj i Škociji 1589 svećenikah i 1171. crkva ili crkvica; g. 1866. 1698 svećenikah i 1207 crkvah; g. 1867. 1639 svećenikah i 1283 crkve; g. 1868. 1690 svećenikah i 1329 crkvah; napokon god. 1869. 1727 svećenikah i 1354 crkve. Od tih crkvah, što jih ima sada, ide 1151 na Englezku, a na Škociju ostale.

Kolika razlika naprama žalostnim vremenom prijašnjim, kada je bio zločin državni pribivati misi, a izdaja domovine na konak primiti svećenika! Što bi rekli oni, koji umroše pred g. 1840—1850., da sada vide u veliku broju sakupljene obćine u Oratoriju, u Farmstreetu, Bayswateru, Haverstock-Hillu, u talijanskoj crkvi ili drugom kojem središtu katoličkoga bogoslužja u Londonu? Pak da mogu vidjeti krasne crkve, što su podignute od tada! U preogromnom Londonu neima sada katolika više, komu bi do katoličke crkve dalje bilo od jedne milje englezke; a u gdjekojih kotarih ima jih po 4 i 5, do kojih je svakomu katoliku lahko doći. Po svih nedjeljah i zapovjedanih blagdanih služe se u različite ure prema potrebam svih staležah i ljudih od 6—10 satih tihe mise. Po djelatnicih služe se u gdjekojih crkvah po 3, 4, 5, u drugih po 2, u drugih opet po 1 misa, i svaka je crkva najmanje jedan put jutrom otvorena, pak tri do četiri puta večerom, a gdje ima više svećenikah, obslužava se pobožnost skoro svakoga večera.

Javno se je mnienje naprama katolikom promienilo u Englezkoj; nestalo je mržnje na katolicizam i straha pred njim, a stupila je na mjesto ovoga dvojega snosljivost i iskrena težnja, neka se naprama katolikom vrši pravda. Prekret u javnom mnienju najbolje se je pokazao u izborih za parlamenat. A tada vladajući duh nije se u zemlji promienio u ničem. Izza tristogodišnje pobjede moralne izvojštio si katolicizam napokon i pobjedu vanjsku. Pak i u gornjoj kući nije on više toliko preziran. Ugledni članovi gornje kuće, brojem 22, jesu katolici. Medju njimi su obraćenici: Markez Bute, grofovi Denbigh, Granard, Oxford, Buchan, Dunraven i Gansborough, pak Lord Beaumont. Nadalje ima Irska 8 katoličkih plemićah a Škocija 28, što neimaju mjesta i glasa u gornjoj kući.

Još većma nego-li broj crkvah i svećenstva udara u oči broj samostanah mužkih i ženskih, toliko jih je prirastlo posljednjih 25 do 30 godinah. G. 1840. mogao si na prste prebrojiti samostane mužke, i samo ti je gdjekoji još preostao; takovih bilo je u svoj Englezkoj do 3 ili 4: Isusovci u Stonyhurstu, Benediktinci u Downsideu i Ampleforthu, pak Dominikanci u Hinckleyu. A sada ima u Englezkoj 69 mužkih i 216 ženskih samostanah. Redovnici imadu djelomice tako krasnih sgradah, te se krasnije u jedva kojoj katoličkoj zemlji vidjaju, redovnicah pako ima mal ne od svakoga u katoličkom svietu poznatoga reda. Školah ima za svaki stalež i svaku struku naučnu. Katolikom nije sila djecu si slati u škole protestantske. Osobito je znamenito, kako ti zavodi rastu u Škociji. Kada se je god. 1834—1835. kod Edinburgha podigao samostan sv. Margarite, tada je to ogromna većina pučanstva toga medju protestantskimi gradovi u fanatizmu prvaka smatrala prokletstvom, koje je snašlo zemlju. Proti tomu se propoviedalo, pisalo, psovalo, vikalo, rugalo, na svaki mogući način gazilo je taj zavod. Edinburžka štampa bila je tada ono, što je u naše doba englezka naprama ekumenskomu koncilu. Ali u prkos svemu tomu zavod ne samo da je cvao, već se je rek bi uvišestručio. U sjevernoj Britaniji ima sada 17 samostanah ženskih, pak premda obstoji tude samostan mužki samo 1 (Redemptoristi u Perthu), ipak ima tu uredjenih misioništah i cvatućih školah, koje upravljaju Isusovci, otci sv. Vinka, Pasionisti, Redemptoristi i Franciškani. Različiti ženski samostani u Škociji pripadaju milosrdnim sestram, sestram dobroga pastira, sestram ljubavi, malim sestram siromakah, Uršulinkam, duvnam loretskim i duvnam apoštolskim. U posljednje je doba bilo medju višimi staleži prilično mnogo obraćenjah, dočim je u srednjih staležih manjkalo one obrazbe, što su ju Ritualisti u zemlji toliko razširili, te tako neupravno katoličkoj crkvi tolike duše priveli.

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. gospodin nadbiskup dostojao je imenovati za ravnatelja svomu nadbiskupskomu seminaru duhovne mladeži preč. gosp. kanonika Nikolu Horvata. Kako je ovo imenovanje s osobitim veseljem primljeno u gradu, navlastice u seminaru, tako će ga bez dvojbe s veseljem dočuti sva biskupija, osobito pako duhovna mladež. — Preč. gospodin kanonik i rektor Gajdek, koji je tu vrlo tegotnu službu s hvaljenom revnošću obnašao dvostruki broj godinah, bio je zamolio već blage uspomene kardinala nadbiskupa, da bi ga riešio službe, nu nije mu primljena ostavka, rekši do novoga imenovanja kanoničkoga, za prazne pako stolice po opetovanoj želji i prošnji kapitularnoga vikarijata obnašao je službu jošte prieko godinu danah, do novoga nadbiskupa, komu je ostavku predao i ona primljena. — Previdjajući preč. gospodin, da svojih gojenacah već neće dočekati u zavodu, oprostio se srdačno s mladežju jur na koncu školske godine, a predavši već u utorak pred povjerenstvom upravu zavoda novomu ravnatelju, oprostio se dobri Gajdek s njim i s nazočnimi u gradu učitelji baš po svoju srdačno.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je za postradale požarom gradjane varašdinske priložiti 400 for. U isto ime priložio je rodom Varašdinac preč. g. opat i kanonik Stjepan Vuković 100 for.

Digitized by Google

— Grad Požega obratio se na nadstojnika požežkoga sirotišta, neka bi zaprosio nadbiskupa da bi povodom tim, što se požežka gimnazija početkom školske godine diže na veliku ter počima s petim razredom, oni gojenci sirotišta, koji su svršili četvrti razred, ostali u Požegi u sirotištu i na gimnaziji, a ne, kako je prije bivalo, svi prešli u zagrebačko sirotište. — Preuzv. g. nadbiskup uslišao je prošnju i dozvolio dakle, da se spomenuti gojenci, koji su u požežkom sirotištu svršili četvrti razred, povrate početkom školske godine u požežko sirotište. Gg. župnici, gdje se takov gojenac preko praznikah bavi, dobro će učiniti, ako to mladiću obznane, da nebude smutnje.

— Iz Belovara stiže nam žicom ova viest: „Na poziv tičući se poboljšanja zaklade nemoćnikah ove nadbiskupije u broju 26. Kat. lista liepo i veledušno odazva se pismenim očitovanjem velečastni gospodin Eduardo pl. Tallian, revni župnik Legradski tako: da je on spreman za ojačanje zaklade nemoćnikah hiljadu (1000 fr.) a. vr. u smislu poziva za kratko vrieme položiti. Bog mu naplati!!! Radostno brzojavlja — 19. 9. župnik kapelski.“

— Blagoslov barjaka „zagrebačke čete domobranske“ minuo je prošle nedjelje vrlo liepo. — Kod pontifikalne mise, koju je služio sam preuzv. g. nadbiskup, bijahu ban i generao zapovjednik s civilnim i vojnim častničtvom u svečanu ruhu. Domobranske čete pješaci i konjanici stavile se u satnijske stubove na gusto poredane na kaptolskom trgu pred glavnim ulazkom u crkovni pridvorak, gdje je pokraj kule stojao nakićen čador za blagoslov barjaka. Poglavite čine sv. mise pozdravljala je vojska pucanjem. Poslie mise izašao velesvećenik sa svom dvorbom i korom, kako i ostala gospoda. Pod čadorom sio blagoslovnik, kuma svietla gospodja banica barunica Antonija Rauchova, rodom grofica Sermage s kćermi i snašice barjakove; čador obkolila svakoga reda i stepena gospoda, a preč. g. generalni vikar opat i kanonik J. Pavlešić stupio na nosaću propovjedaonicu, ter izboritom besjedom spominje i razlaže: što vojak ima biti Bogu svomu, kralju i domu svomu, što je barjak svojim početkom i znamenovanjem i kolika je vazda vojaku bio svetinja. U kratak čas puno reče vojaku duhovni govornik, i moralo mu se dojmiti srca. — Minu zatim blagoslov i pod sviranjem zabijaju se u barjakovo stablo brukšići. Blagoslovljen barjak diže hrvatski zapovjednik četah domobranskih presv. g. pukovnik grof Kulmer i preda ga uza sgodnu besjedu četniku, a četnik g. Musulin govori četi s konja, pripominjući bojnu slavu djedovah ognjenu i srdačnu besjedu, slogom i predavanjem, i sa svakoga obzira vrlo prikladnu i vrstnu. — Vojska rekla na novi barjak zakletvu. Preuzv. g. nadbiskup iznio u to iz crkve otajstvo i dao blagoslov. — Na velikom trgu Jelačićevu poslie sve svečanosti defilovale su čete. Objed prema svetkovini sjajan bio u banskih dvorovih. Grad je nastojao, da častničtvu i momčadi toga dana poveća veselje, pak i preuzv. g. nadbiskup dao je u to ime 15 vedarah vina. —

— Djakovački biskup preuzv. gosp. J. J. Strossmajer boravi od nekoliko danah u Beču, tražeći od bečkih liečnikah savjeta i lieka svomu slabomu zdravlju.

— List nam je bio već u štampi, kad su peštanski službeni listovi donesli promjene i imenovanje u zagrebačkom kapitulu, pak poručismo slagaru neka po svaki način nastoji bez dalje korekture u list uvrstiti iz sloga službenih Nar. Novinah. Tako je slagar, kako je najbolje znao učinio; ali je i u naš list ušla pogreška. Preč. g. opat i arhidjakon stolni Fr. Kalábar pomaknuo se naime, ne kako pogrešno javiše novine, na čast kanonika lektora (štioc), nego na čast kanonika kantora (pjevalac). Drugčije što se motreći formulu imenovanja pita: zar neima i od kada neima pravo predlagati nadbiskup? znamo odgovoriti toliko, da nadbiskup kako prije tako i sada predlaže kralju; nu što imenovno pismo spominje samo doglavnike, to je ustavni oblik kabinetskoga pisanja.

— Veleč. g. Ivan Langer, poč. prisjednik duh. stola i župnik u miru služio je u prošlu nedjelju petdesetoljetnicu misničtva ili zlatnu misu u kapeli sv. Martina.

Ugarska. Šipuški biskup Ladislav Zaborsky umro je dne 11. t. m. u 78 godini žića, a 55 misničtva.

Rim. Koncem prošloga mjeseca upravila je carica Eugenija na kardinala Bonapartu pismo, u kojem položaj Francezke a napose dinastije najmastijimi bojami nacrtav kardinala prosi, neka bi sv. otca zaklinjao, da izvoli narediti javne molitve za spas Francezke, cara i carevića. Kardinal priobćio je papi pismo, ali papa je odgovorio, da posebnih molitavah za Francezku nemože narediti, da mu nije drugo moguće, van obćenite molitve propisati za povratak mira, a uza to nespomenuti nijedne vojujuće vlasti, i toliko da je jur učinjeno.

— Osoba o tajnah političnih dobro obavieštena pisala je nedavno časopisu „Unità attolica“ iz Florencije ovako: „Da je Napoleon III. pobiedio, kako se je za cielo nadao, to bi bile talijanske čete, o tom budite uvjereni, papinsko zemljište jur posjele. Prije nego-li se on zaputio u tabor, bio je to talijanskoj vladi obrekao.“ Nu drugčije se svidilo providnosti božjoj. Napoleon je uništen, i protestantska Pruska morade biti orudjem, da štiti papu. Zna se takodjer, da uplivanje Pruske dosta doprinosi, te su talijanske čete na rimskoj medji prikovane, a Bismark pokazuje mnogo volje preuzeti ulogu Napoleona III. u Rimu. Učenik bio bi u tom slučaju razboritiji od učitelja.“ A drugi dopisnik iz Rima piše istomu časopisu s ostalim ovako: „Namjere su božje nedohitne. Početkom ovoga vieka dao je Bog

Digitized by Google

snagu i vojničku vještinu Francezkoj, da kazni Njemačku, a sada ju daje Njemačkoj, da strahuje Francezku. Francezka neka se sjeti biedne Italije, naroda, što ga je ona dovela onamo, gdje je sada; neka se sjeti porobljene, izdane i na tisućeri način pogrdjene sv. stolice. Tko je kriv, da talijanski narod i sv. stolica trpe to desetgodišnje mučeničtvo! Bog je pravedan. Toliko je riečih dosta, da si protumačimo mnogo toga, što sada gledamo i što ćemo još doživjeti.

— Po ljudskom sudu sudeć naš je položaj jako žalostan. Po odlazku francezkih četah predan je papa i što mu je od njegovih zemaljah još preostalo, vladi, koja mu najljepše pokrajine otimlje, onoj istoj vladi, koja svečanim glasovanjem Rim proglašuje glavnim gradom svojim, a to glasovanje nikada nije opozvala iskreno. Na naših medjah počimaju prizori, kakovih je bilo g. 1867., a ujedno pojavljuju se u vječnom gradu ona otajna lica, što su nalik na podzemne pojave, kada ima provaliti vulkan. Vodje prevrata znaju dobro, da se hoteći izazvati bunu nemogu osloniti na puk rimski, koj je sv. otcu podpuno oddan. S toga, da vječni grad „oslobode“ valja jim se služiti izlikom za bunu, a to mogu samo na jedan način ovaj: Rim poplaviti uhodami a kada dodje odlučan čas, buntovnike predstaviti kano zastupnike volje pučke, dočim bi se mirno pučanstvo oružjem držalo u škripcu. Ali varao bi se, tko bi mislio, da je puk rimski usljed tako blize i očite pogibelji postao malodušan. Pouzdanje, koje hrabri plemenito srce sv. otca, obuzima i pučanstvo. S davna jur vikli smo očekivati od providnosti, da će ona iznenada stupiti na pozorište i okrenuti odnošaje na bolje, kako je to bilo i s gorimi, nego-li su današnji. I ovaj će put božanski spasitelj namjestnika svoga poduprti, u trenutku, kada ga ostavljaju ljudi, dići će on ruku svoju, da ga obrani. Istina je, Francezi ostaviše papu u onaj par, kada su papinske čete bile umanjene, a usljed ogromna rata mnogi su hrabri borioci prepriečeni doći mu u pomoć, koji bi inače sretni bili, da jim je moguće braniti si otca. Ali pravi katolici i u takovih su okolnostih spremni na žrtve, te se mnogi izsluženi zuavi, što su se naselili i oženili, vraćaju k svojim prijašnjim barjakom. Dolaze takodjer veterani mentanski s novimi borioci iz Belgije i Holandije. Kada su ti junaci poslje bitke god. 1867. odlazili kući, rekoše: „Ako nas bude opet kada treba, doći ćemo opet. Održaše rieč i njihov povratak hrabri Rimljane. Zna se, da je papinska vojska, makar i bila malena, ipak dovoljna susbiti Garibaldove harače. Što se pako tiče pravilne vojske talijanske, nadamo se, da će providnost njezinu uvalu prepriečiti uplivom, što ga ljudi zapanjeni dopustiti i snositi moraju, često neizpitujući mu vrelo, za koje neznadu niti oni, koji su u tom poslu orudjem. Tko bi smio jošte dvojiti, da posreduje nebo, pošto se posredovanje vidilo tako jasno? Tu u Rimu vikli smo uzdići oči i u tečaju dogadjajah višji opaziti upliv. Što smo sve vidjeli, odkada se otvorio koncil? Prestajemo opisivati naš položaj. U kratko možemo reći: Bojimo se, nadamo se, molimo! I u tom hoćemo da se složimo svuda na spas Rimu, obćenitomu zavičaju dušah naših. Tako se pisalo iz Rima prošloga mjeseca.

— Mi smo, tako javljaju iz Rima 14. o. mj. bez vlade civilne. Glave emigracije dodjoše ovamo, da izvedu priprave za dolazak četah. Ogromne gomile ljudstva vrve po ulicah. Redarstvo se nemiče. Ustanak pučki, koj ima naviestiti padnuće vlade papinske, već je priredjen. I republikanci rade. Oglasi javljaju njihovo ministarstvo. Mazzini predsjednik i ministar vanjskih posalah, Garibaldi mornarice itd. Za Civitavecchiu proglašeno je obsadno stanje. — To su dakako viesti iz kraljevskoga i republikanskoga tabora. Provali neklikuje pučanstvo države papinske, nego stranka prevratna. A što će sv. otac u toj stisci? Više katoličkih državah, medju njimi i Austrija, nude mu utočište, ako bi bježao. Austrijski poslanik kod sv. stolice, grof Trautmansdorff, koj je boravio u zavičaju, dobio je nalog, da se bez oklievanja u Rim povrati i ponudu utočišta ponovi. Kako se čuje protive se osim Austrije Englezka i Ruska tomu najnovijemu savojskomu nasilju, te su usljed toga u Florenciji jur jako zabrinuti. Ali nije hasne — talijanska vojska jur drži Rim!

Florencija. Odavle javljaju, da je 15. o. mj od 4. vojnoga sbora na pretražbu izaslana četa konjanička iznenada naišla na prednje straže vojske papinske tri kilometra daleko od Rima i pozdravljena bila pucnjavom. Konjanici udariše na zuave i prisiliše jih, da se povuku. Od zuavah ostadoše tri mrtva, a tri su ranjena; od talijanskih konjanikah pade jedan mrtav, a tri su ranjena. Bixio stigao je 15. o. m. u Corneto, 20 kilometra od Civitavecchie daleko. Talijanski brodovi doploviše takodjer 15. u Civitavecchiu i admiral Del Caretto dogovarao se s generalom Bixiom. General Angioletti došao je sa svojom divizijom u Anagni, a 16. imao je posjesti Velletri i Valmontone. Mnogo žandarah, carinarskih stražarah i dragunah prešlo je dragovoljno k našim četam. U drugih obćinah bilo je demonstracijah u smislu narodnom. Svuda su čete klikovanjem primljene.

Fulda. Poziv nadbiskupa kolonjskoga, koj je njemačke biskupe skupiti imao na konferenciju, ove je godine uspio slabo. Dočim se lani 19 biskupah skupilo, došlo jih je ljetos mnogo manje. Osim nadbiskupa kolonijskoga i domaćega došli su ljetos samo nadbiskup monakovski, biskupi ermlandski, moguntski, reznanski i eichstättski, posvećeni biskup monasterski kano namjestnik imenovanoga biskupa monasterskoga, i upravljatelj nadbiskupije freiburžke. Većina biskupah otišla je jur 1. o podne a drugi na večer. Viećali su samo 2 dana. Kakav je posljedak viećanju, to se nije doznalo dosele.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 39. Tečaj XXI. U Četvrtak, 29. Rujna 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Autonomija katoličke crkve u Hrvatskoj.

(Dalje.)

Došla su nova vremena, pak mah otima i novi, ili ako voliš reći, stari u novom licu duh. Prevrat od konca prošle i polovice ove stotine raztvorio je ljudskomu oku nove vidike i ciljeve — na drugačiji položaj mora se prestaviti crkva napram državi i u obće napram ljudskom družtvu. Jošte je, i tko bi previdio doklę će oboje biti u preporodjaju. Dinaste i aristokrate otimaju se za vladanje s demokracijom; nu demokracija do sada nije jače uspjela, van što sreća uznese po kojega njezina vodju u sviet boljarski, od kuda blaženiji i pametniji s grozom se i stidom obazire na dolnji sviet; nije demokracija jače uspjela, van što se masa njezina lahko može obmamiti i prevariti: da ona vlada, dok usuprot za istinu vlada tko je vladao i prije: dinasta i aristokrata. Gdje se je pričinilo, da je dinasta s aristokracijom od revolucije (drugač demokracije) prisiljen većim dielom prepustio vlast i vladanje demokraciji, ova osim sloboštine nahrustiti se i nabučiti neima druge moći ni vlasti i zapoviedi, i dok se je prečinilo, da su krune i njihove vlade svu vlast predale narodu, pretegnule su one svu vlast i povlasticu iz naroda na sebe, i pod izlikom državne svemoći postale su dinastije i njihove vlade svemogućnije, nego su ikada prije bile. — Novi duh vremena hoće po što po to slobodu, pak mu i mora biti, ako ne istinita, a to prehinjena i ponačinjena. — Uza slobodu državnu hoće se sloboda vjere, ter kako jednakost pred zakonom svakoga državljana, tako jednakost pred zakonom svake vjere; zato se ište, da crkvene povlastice u državi prestanu, to jest da nijedna crkva nebude povlaštena, da nijedna nebude državna, da se svaka luči i bude razlučena od države, a država za sve se jednakom mjerom brine (to se je zato tako okrenulo govoriti, jer je ružno bilo čuti, što se je s prvice na sva usta govorilo: da se država nebrine za nijednu), i da svaka bude „slobodna crkva u slobodnoj državi.“ Pokle je Cavour u najnovije doba u sviet i na javu bacio tu geslicu, na svačijem je ona jeziku, a prilike je na prvi mah tako liepe, istinite i pravedne, da joj nitko nesmie, niti joj se samoj sobom zna što prigovoriti. — Nego noseći idea nove države u sebi uza biljeg slobode takodjer biljeg svemoći, što bi sloboda dala ili jest već dala, priteže sve k sebi svemoć. — Netrpe se ova dva pojma ni u teoriji, a u praksi po gotovu ne. Narod u novoj državi počutio je jur, da ga sloboda i svemoć amo tamo turkaju, pri čem pače svaki čas osjeti za vratom gvozdenu šaku sile; pak tako i crkva od vremenah krute sile nije počutila krućega nasilja i globeža, van pokle se svietom razlieže geslica: slobodna crkva u slobodnoj državi! Svemoć naravno mora se pritajivati ter slobodom se zaodievati i pustiti sloboštine kuda god toliko nesmeta svemoći. — Zato jest ono, što se je u vierskih stvarih razpustila sloboština. Nije nova država luda, da nebi znala, kolika je duhovna moć i koliko državnoj svemoći može poslužiti, pak upravo zato, prem se viče: sloboda vjere, razlučba crkve od države — nastoji država crkvu jače pritegnuti pod svoju vlast. Ota sloboda vjere (osim što u državi vjera neima u ničem pačiti) tumači se kano da ima vierski član prost i nezavisan biti napram svojoj vjeri, crkvi i njezinim službenikom, i, što je proti pojmu svakoga družtva, biti prost od svake družtvene pogodbe i dužnosti. Crkovnih glavarah vlast i moć napram podredjenim članovom mora se oslabiti. — Barem napram katoličkoj crkvi nije bilo stid istih prvih državnikah tako viersku slobodu tumačiti. — Nego koliko

Digitized by Google

oblasti i moći mora ostati u crkvi i crkovnih glavarah, toliko je mora služiti državnim ciljevom i svemoga država radi skučiti ju pod svoju vlast. — O svačem tom dadu se napisati i pišu se ne samo dugi članki nego i knjige; a tu nam je trebalo samo pripomenuti, da se danas od prilike jednako godi kako slobodnoj crkvi u slobodnoj državi, tako i slobodnom narodu u državi slobodnoj. —

Nove ideje moradoše pokrenuti i našom monarkijom. Još je sve u živoj pameti, kakovu med crkvom i državom prouzročiše borbu novi vierski zakoni austrijski od 25. svibnja 1868. Konkordat je članak za člankom kidan, dokle koncem srpnja ove godine nije posve dokinut; a odnošaj med katoličkom crkvom i državom mora se istom označiti novim zakonom.

Na ugarskoj strani nisi jur od prve obnove ustava smio konkordata niti spomenuti, jer je jedno nesrećom sklopljen za absolutizma, a drugo smatrao se i tamo za nekakovu neobičnu povlasticu katoličke crkve. Zakoni ugarski od god. 1848. i novi temeljni državni i vierski proglašuju slobodu i jednakost svim vjeram i crkvam; grčka iztočna crkva ima svoju autonomiju; obe protestantske konfesije imaju svoju autonomiju; slobodni židovi pomišljaju na obćeniti svoj sabor i ustav — sve to dakle kaže, da se takodjer katolička crkva mora prestaviti na nov položaj. Čim je preuzeo vladu ministerij, prva pisma izmed prosvjetnoga ministra baruna Eötvöša i primaša Šimora mjeseca ožujka 1867. zametnuše u štampi borbu, ne ravno sama sobom, jerbo se oboje drži mudro i oprezno, nego što su novinarske čete jedva čekale kakovo takovo prvo očitovanje. — Kako protestanti ugarski med katoličkom tako katolici erdeljski med raznovierskom većinom biše 16. i 17. stotine izvojevali slobodu i napravili autonomiju; Ugri jednakim mahom kako bi političku autonomiju Erdelja dokidali i poravnali tako bi svaki put ukinuli i onu katoličku autonomijicu, koja je sam svoj imetak upravljala, pak pokle se je javno očitovalo, da se je takodjer katoličkoj crkvi razlučiti od države, katolici erdeljski sa svojim biskupom hvataju sgodu i dogovaraju se, a na koncu predstavkom pripoviedaju kralju dokončak svoj. Rekoše na koncu pisma: „Mi V. V. za uredjenje i upravu naših crkvenih, školskih i zakladnih posalah imamo svojih sposobnih i zakonitih organah (vieće ili komisiju nekad obstojavšu). Visi samo o milosti V. V. da nam aerar preda naš imetak i da nam se otvori put, kojim ćemo mi sami svoje moralno i religiozno žiće voditi, da bude u cvietu na ures naše crkve, na podporu slavnoga priestola V. V. što ga je sv. Stjepan postavio na tvrdu podlogu vjere i ćudorednosti, i što su ga slavni djedovi V. V. učinili slavnim i jakim.“ Ministru Etvöšu svikla se ota autonomija erdeljska, ne što bi je samo za Erdelj zagovarao, jer to nije smio sbog načela, koje u zemlji snovice pridruženoj netrpi autonomije nikakove, nego što bi se na sličan način mogla urediti sva crkva ugarska. — To je ministar očitovao u glasovitom svom pismu od srpnja mjeseca godine 1867. na ugarski episkopat. Pismo je to s novice pognalo posao zamišljene ugarske autonomije crkvene, pak neka je tu spomenuta najznačajnija ministrova misao. „Motrimo-li — piše ministar — stanje naše crkve katoličke nepristrano, to nam je priznati, da se položaj njezin uzprkos veliku imetku, sjaju i obsežnu uplivu političkomu, što ga naši zakoni osiguraše muževom crkvenim, nemože ipak nazvati povoljnim. Istina je, ter se neda tajiti, da duha zajedničkoga, koj vlada medju sljedbenici drugih konfesijah, medju katolici neima; istina je, da mi katolici, osobito glede pučkoga uzgoja, makar i jesu toj svrsi služeće zaklade naše mnogo veće, za evangjelici zaostajemo; istina je napokon, da nehajstvo, što se u novije doba opažava kod svih konfesijah, nigdje nije tako obćenito, kao što medju katolici. Pak tražimo-li uzrok svemu tomu, to ga možemo naći jedino u ustrojstvu crkve, usljed kojega su katolici svjetovnjaci odavna navikli crkvene i školske poslove smatrati tako, kano da se njih ništa netiču.“ Istom okružnicom na širje razvija i razlaže ministar ove misli pripominjuć opet i opet, da člankom 20. zakonah od g. 1848. proglašena sloboda i jednakost svih vjerozakonah nije opasna katoličkoj crkvi nego pače koristna; nu sloboda i autonomija (onolika, koliku imaju evangeličke crkve) biti će samo tada sigurna i osigurana proti svim navalam, ako se nebude smatrala samo kano povlastica svećeničkoga staleža, nego zajedničkim pravom katoličkih gradjanah zemaljskih; pripominjuć opet i opet: akoprem se u Ugarskoj opažava manje animoziteta protiva svećenstvu nego-li drugud — da je vendar glede svih interesah crkvenih najveće nehajstvo, i budući to nehajstvo jedino u katolikah, što svjedoči, da tomu nije kriv narodni značaj, jedini je uzrok tomu nehajstvu očivestno samo u onom ustrojstvu crkve, po kojem se sve, što je s interesom crkve skopčano, uztegnulo uplivu svjetovnih članovah crkve. Dokazivao je jošte ministar, da su svjetovnjaci od postanka crkve i duga vremena potle imali na upravu crkvenih posalah upliva; taj upliv da sada žele najrevniji katolici i nižje svećenstvo, pak da se više kratiti nemože. — Tako ministar; a što je želio i zaprosio, da se ob autonomiji promatra,

Digitized by Google

promatrali su to crkveni glavari prvlje, pak uzeše promatrati osobito sada.

Od prvoga kralja ugarskoga temeljni državni zakoni pružali su katoličkoj crkvi svu zaštitu, što se samo poželiti može; a kad je bukla reformacija i s njom gradjanski bojevi, katolici to svećenici to svjetovnjaci držali su čvrsto skupa što odbijajuć navale što osiguravajuć za buduća vremena crkvu svoju. Kašnje je na ime apostolskoga kralja i krune potezala na sebe velik diel crkvenih posalah kr. vlada, i stvorila se bila u krilu namj. vieća tako zvana commissio ecclesiastica, u kojoj osim predsjednika primaša bijahu sve sami činovnici. Kad se je g. 1848. svim vjeram proglasila sloboda i jednakost i za sve se kod vlade jedna napravljala uprava, episkopat ugarski obratio se tada predstavkom na kralja, neka bi autonomija kat. crkve postala jedan put istinom ter episkopat katolički sa svojim viernim narodom slobodno sam sastavio upravu za posle svoje crkve; obratio se opet za absolutne vladavine, da bi se ugarske crkvene i školske zaklade izlučile izpod bečkoga ministerija; poslie smrti primaša Scitovskoga biše se god. 1866. mnogi ugledni katolici sastali u vieće pod jegarskim nadbiskupom, i dokončali, kako bi crkva katolička svoje poslove sama preuzela od vlade, a dokončak prijavili kralju s prošnjom za dozvolu, da bi se nacrtanim pravcem počelo raditi; i na koncu primaš Šimor govorio je i radio oko priestola puno, da bi se sastala mješovita konferencija. Nije se dalo, jer se je vlada zazirala od takove autonomije; a eto ministra Eötvösa, gdje svu krivnju baca na organizam crkve, koja da u nikojoj struci uprave netrpi lajka. — Šimor je na ministrovo pismo odgovorio, i slažući se posvema s ministrom o potrebi autonomije, koja se bez pristojna i pravedna upliva svjetovnjakah niti pomisliti nemože, pobija ipak razlogom poglavite ministrove prigovore, a najveći odbija natrag na samu vladu, koja je crkvene i školske posle upravljala. Piše prabiskup rieč po rieč ovako: „Katoličku crkvu nemogoše obraniti niti njezina prava ustavna: da si kraljevske državne oblasti tečajem vremena u ime apoštolskih pravah vladarovih neprisvoje skoro neograničenu upravu crkvene autonomije. Državna crkva nebi drugo ništa značila, van da je pod skrbničtvom države. Medjusobni odnošaj izmedju crkve, obćine i pučke škole uredjivala bi država nezavisno bez odlučne uprave crkvene. Crkva bi služila, doprinosila žrtve, činila zaklade, a država bi odredjivala okvir, sustav i upravu.“ —

Dialogu tomu izmed prabiskupa i ministra, izmed crkve i vlade pripievali su stotinom glossah svih taborah novinari, ter naravno iskrenije i očitije razokrivali, kako ote stvari u zemlji sbilja stoje, nego-li mogoše razokriti čedna pisma visoke gospode. — Biskupi su tad posao autonomije prihvatili, držali konferencije česte i duge, pitali misao i savjet od glavitih katolikah iz naroda, i poslie duga vremena glavari crkveni pustiše na javu uglavljene misli svoje pod imenom „punktacije“ ili osnove za vieća obćinska, kotarska i biskupijska i za zemaljsko vieće. — Djelokrug tih mješovitih viećah ili konzistorijah označen je paragrafom 1. ovako: „Katolička crkvena uprava, zatim manipulacija zadušbinah i školske imovine, a odnosno prigledba, bilo to u rukuh pojedinih obćinah i biskupijah ili ciele zemlje, dalje uprava uzgoja i obučavanja; nespada ovamo uzgoj u sjemeništih i samostanih, a niti dogmatična bogoslovna nauka; napokon zastupa mješoviti konzistorij vanjske odnošaje i probitke crkvene naprama državi i drugim vjerozakonom. Liberalni katolički i nekatolički tabori primiše punktacije s porugom; pa gledali biskupi da prema naravi crkve i sigurnosti stvari naprave koliko se god može, najliberalniju osnovu, — badava — poruga ju čeka svakako. — Viećaju mješovite konferencije za izborni red i sastanak glavne skupštine; i poslie duga viećanja izašla osnova na javu, došla i pred mješovitu skupštinu katolikah saborskih poslanikah i odličnih pozvanikah; nu osudjena je i ona, jer da odlučne većine nije dala u svjetovne ruke. — Čim se je autonomnim pitanjem probudio i potaknuo u katoličkoj crkvi život i sviest: pokazivala se je takodjer mlitavost i jačim još mahom neprijateljština u istom krilu njezinu, a s vana nije mržnja ni malo pritajivana. Glavari crkveni i glaviti vierni katolici previdiše mahom s prvice, a sa strahom tečajem vremena opaziše još očitije, koliko je to mučan posao: prestaviti crkvu na nov položaj, a da nebude proti organizmu i naravi obćenite crkve, da nebude sapinjalo katolički duh i duhovno žiće doma, i sve skupa papinskoj stolici toliko mrzko ter nebi odobrila; usuprot pako da bude toliko liberalno ter bi se domaći liberalci smirili ili barem većina katoličkoga naroda zadovoljila. — Dok su se tako crkveni glavari medju dviema oštricama s poslom svojim protiskavali kucajući glasalom sad na ovu sad na onu stranu: odjeknula bi s obe strane nujna i zlovoljna jeka. U to se prije gotove autonomije potaklo školsko pitanje, koje je katolikom zadalo velike borbe, i što se je zvalo ljubav slobode, pokaza da se u istinu s mnoge strane nije nego zavist i mržnja na katoličku crkvu. Sramota je kako su viernije katolike strahovali liberalci, i njihove skupštine mutili i grdili protestanti i židovi; ali je to strahovanje katolike boljma osviestilo i opozorilo, na tvrdju slogu i

Digitized by Google

oštriju pomnju nagnalo, ter u obće unapredilo katoličku stvar. Vlada se je uzprezala, neka se nerekne da komu smeta slobodu, koju sama propovieda; nu koliko je god plemeniti ministar Eötvös nastojao biti čovjek od tvrdih načelah i prama načelim svakoj stranki pravedan, nisu vendar vladini krugovi i organi mogli sakriti, da se gore voli tobožnjim liberalačkim strankam. — Magjarskomu slavljeniku Deaku nije smjeti bez zamjere u ničem prigovoriti; nu reći nam je istinu, da se nam borme kano katolik nije slavan prikazao, i što je govorio u tom pogledu bilo u saboru ili u katoličkih skupštinah, nam nijednom besjedom nije pogodio. A baš mu hvala, što je prigodom razprave o duhovnih sudovih ženitbenih mimogred spotaknute javno na svoja orakulska usta očitovao onu davno od klera slućenu i pogodjenu istinu, ovim od prilike smislom: Ja (kada Deak kaže „ja“, onda misli veliku množinu i sada većinu) sam liberalan daleko preko svega toga, i koliko smiem mahom reći, znajte, da bih ja bio tija za obveznu gradjansku ženitbu, a proti svakim duhovnim sudovom; ali za to još nije vrieme, a zašto nije, kazati ću vam na polu samo jedan razlog (osim što narod nije za to dosta naobražen i učen): jer bismo se morali zamjeriti i razmetnuti s katoličkom crkvom (toliko, koliko s klerom), koje vendar nesmiemo uvrieditи i razcviliti, dokle god domovina nebude na političkom posve uredjena i osigurana. — Oli što je morao s političkoga razloga oli što mu vlastiti duh neda: Deak se je od posla autonomije ugibao, i koliko je do sada osnovana, neprijateljskim se pokazao. A mrko se je, pače i s očitom porugom gledalo, kada bi koji od znatnijih političkih glavah prihvatio zaufano i prijatno s klerom. Tako mora sporo napredovati posao autonomije. — Poslie tri godine izašao je potvrdjen od kralja početkom ove godine izborni red za obćeniti katolički kongres: jedna trećina duhovnikah, dvie trećine svietskih glavah, i po tom izbornom redu čekaju jur izabrani poslanici. — Ova je godina eto prošla samo na izbore i čekanje biskupah iz Rima, a pokle se ovi vratiše, na sam kongres. — Knez primas zove da bi se sastao taj sabor 20. listopada.

Prigovoriti će tkogod, da kaneći pisati o hrvatskoj pišemo ob ugarskoj autonomiji; ali treba se sjetiti: da se o ničijoj i nigdje ovakove ideje autonomiji nemože pisati, a da se kratkom crtom nepripomene poviest ugarske, jer je ona u katoličkoj crkvi skoro izvorna i jedincata; a mi povrh toga imamo osobit razlog. Pak nu dakle evo nas pri našoj stvari, i pitamo: Je-li sadanji hrvatski sabor vlastan i moćan potaći i konačno razpraviti pitanje crkvene autonomije? Je-li crkva katolička sbilja na teret državi i skupa na uštrb drugih vjerozakonah, i ima-li povlasticah? Je-li svjetovnjaci premalo imaju na crkvu upliva? Je-li crkva treba promjene, i je-li se nadati od autonomije poboljšice? Kakov je kod nas izgled za autonomiju?

(Sliedi dalje.)

Katolička crkva u Englezkoj.

(Konac.)

U Englezkoj napredovalo se i prošle godine u pogledu obraćenjah znamenito i neprekidno. U samu Londonu (to znadu dobro katolici englezki) obratilo se preko 2000 dušah, najviše prama koncu godine. U svih velikih crkvah toga grada ima neprekidno osobah na nauku, koje se zatim u svoje vrieme (uvjetnim krstom) primaju u krilo crkve katoličke. Mnoge su se takodjer osobe obratile, koje su bile jur sasma pripravljene, te je trebalo samo malo pouke, da katoličkoj vjeri otvore srce. Iz svake ritualistične obćine u Londonu prelaze neprekidno povorke obraćenikah u crkvu, a bilo bi još više obraćenjah, da ima dovoljno katoličkih svećenikah, koji bi jošte neodlučnim pružili ruku. Do 12 anglikanskih duhovnikah iz različnih stranah zemlje primljeno je u crkvu katoličku, a njihov primjer sliedilo je barem toliko različnim sestarstvom pripadajućih gospodjah. Od 20 Anglikanacah pako, koji u crkvu katoličku predjoše, ima jih najmanje po 17, koji su se na to pripravili naukom, što ga slušahu s propovjedaonicah ritualističnih, i bogoslužnimi obredi, na koje u crkvah ritualističnih privikoše. Kako se ritualistični svjetovnjaci izjavljuju naprama svojim duhovnikom, toga nemožemo znati pravo; ali kada se najvećma dozreli privrženici ote škole sastanu s katolici, to izjavljuju oni očito svoje simpatije za katolicizam te vele, kako jim se treba samo uvjeriti, da zaredjenje njihovih duhovnikah nije valjano, pak da su odmah spremni preći u crkvu katoličku. Vriedno je takodjer spomenuti drugi jedan običaj, koj u naše doba postaje obćenitim. Kada naime anglikanski ritualisti borave u tudjici, to vole oni u katoličkih crkvah pribivati misi, nego-li službi anglikanskoj. A što su prije činili u tudjici, to čine oni sada i u Englezkoj. To se je opažalo prošle godine u englezkih kupalištih. Vidjelo se ne samo svjetovnjakah, nego i anglikanskih duhovnikah gdje u katoličkih crkvah slušaju misu, mjesto da idu u hram svoj, gdje se uči, što je u njihovih očijuh krivovierstvo, pak gdje vlada nepristojnost naprama svetim otajstvom. To će za cielo jednom liepim uroditi plodom. Dalje je u anglikanskoj crkvi znamenito i to, što su mladići katoličkih mislih i uvjerenja dnevice sve manje voljni primati zaredbu anglikansku. Čini jim se, da je bolje nevezati se na nazore i članke, koji se nedadu shvatiti onako, kako bi se to rado htjelo tumačiti, pak nepri-

Digitized by Google

miti zaredbe, koja se drži dvojbenom. Stariji duhovnici ritualističnoga pravca trse se svakako, da dokažu zakonitost svoje zaredbe, te imadu gdješto i privrženikah. Ali tako nemisli sadanji naraštaj, koj se odgojio u nazorih katoličkih, makar i ostaje u crkvi englezkoj. Iz toga kola dolaze nam svaki dan obraćenici, a mnogi naših redovah dobivaju odatle ne malo novih članovah. U Oratoriju u Bramptonu, Birminghamu, Farmstreetu i u jednom naših sjevernih kolegijah ima ne malo muževah, koji upravo dodjoše s jednoga ili drugoga sveučilišta s namjerom sve do posljednjega časa, da se dadu zarediti u crkvi anglikanskoj, ali ipak napokon predjoše u krilo crkve katoličke.

Anglikanskoj usuprot crkvi žalostno je u istinu lice. Jedva dvadeset postotakah vjeruje u istinu njenih naukah, i medju onimi, koji jošte idu k službi božjoj, jedva jih ima pet po sto, koji sbilja vjeruju, što s propovjedaonice slušaju. Devet desetinah sljedbenikah državne crkve sasma su hladni naprama njenomu zaredjivanju, te ga nesmatraju za drugo van za neko umještenje u službu. Žalostno oto stanje upravo sklonilo je mnoge, te su se i odrekli mastnih svojih nadarbinah, pak vole živjeti u siromaštvu. Nigdje na svietu nije vidjeti tolike smjese naučna protuslovja, kolika je u crkvi anglikanskoj. Ima u njoj muževah, koji su u stvarih najveće znamenitosti za pol svieta razdaleko. Sve razlike u vjeri i bludnji u njoj su dopuštene, sve od očite nevjere do puzeizma. Niti dva biskupa u Englezkoj, niti desetak klerikah u svoj državnoj crkvi nemogu se složiti u pogledu izpravna tumačenja onih 39 članakah ili svetoga pisma. Dne 16. siečnja o. g. propoviedaše dor. Temple, novi biskup Ekseterski u Plymouthu. Priznavaše, da je protestant, da se raduje reformaciji, crkva anglikanska da je protestantska, a velikom žestinom udaraše na izpovied ušnu. U isti sat propoviedaše neki anglikanski duhovnik niti pol milje daleko od mjesta, gdje mu govoraše biskup. Reformaciju priznavaše najvećom nesrećom za crkvu anglikansku, crkva anglikanska da je katolička a ne protestantska, pak izmedju drugih dužnostih vjerozakonskih preporučaše osobito izpovied kano bezuvjetno potrebitu. Što vjeruje dakle crkva anglikanska? Tko u ostalom hoće da ocieni tvrdnju: „anglikanska crkva je katolička“, neka čita 19. članak knjige „Book of Common Prayer“ jedino ovlaštena molitvenika crkve anglikanske. Tu se veli do rieči: „Budući da se u tom propisu o dielitbi večere gospodnje naredjuje, neka ju pričestnici primaju klečeć (naredba, kojom se ima izraziti ponizno naše i zahvalno priznanje blagodatih Hristovih, kojih svi vriedni primaoci postaju dionici, a ukloniti obezčašćenje i nered, koj bi se inače kod primanja svete pričesti mogao dogadjati), to se tim, da nitko od neznanja ili slabosti, zlobe ili tvrdoglavosti nebi krivo shvatio i tumačio to klečanje, izrično očituje, da se tu nemisli na nikakvo klanjanje, a ni nesmie to da bude, niti da se tko klanja kruhu i vinu, što se tjelesno tu prima, niti ikakovoj tjelesnoj prisutnosti naravne puti i krvi Hristove. Jer otajstveni kruh i vino ostaju u naravnom svom sućtvu te jim se nesmie nitko da klanja (to bo bilo bi kumirstvo, što ga svi vierni kršćani moradu da mrze), a pravo tielo i krv Hrista, našega spasitelja u nebu su a ne tude; to bo bilo bi proti istinitosti tiela Hristova, da u isto doba bude na više miestah.“ Tomu članku običavaju takodjer Grci prigovarati naprama ritualističnim težnjam za unijom. Kada je pred neko doba putujući neki Anglikanac grčkomu patriarhu u Damasku predao taj „Common Prayer Book,“ hoteći mu dokazati, kako je anglikanski dogma bez prikora, te bi se sjedinjenje lahko izvelo: uputi ga patriarh upravo na taj članak kano sasma nekršćanski. Pak kada je nadbiskup Syrski 9. siečnja u Liverpoolu grčku crkvu svetio, zamoliše mnogi ritualisti dozvolu, da jim bude slobodno u službenoj odori činu tomu pribivati. Ali nadbiskup dozvoli jim samo pribivati u haljinah svjetovnih. Većina anglikanskoga duhovničtva protivi se dakako tomu tumačenju članka 19., te biva u gdjekojih crkvah ritualističnih sasma katoličko čašćenje sv. oltarskoga otajstva; tako se n. p. čuvaju posvećene čestice, njim se klanjaju i blagoslov se dieli s presvetim otajstvom. U njekojih mjestih obavlja se pače skoro kako i u nas četrdesetsatna pobožnost.

Ništa nam neobičavaju neprijatelji katolicizma većma predbacivati, nego-li naše tobožnje nehajstvo naprama uzgoju djece. Da neima netemeljitijega prikora, dokazuje velik broj katoličkih kolegijah, školah i sličnih zavodah, što su odredjeni za uzgoj dječakah i djevojakah, za bogato i ubogo, za viši, srednji i najniži razred pučki. Prošle su godine još dvie više škole dodane, te ima sada katoličkih kolegijah i viših školah u Englezkoj i Škociji 17. I niže takodjer katoličke škole za dječake umnožile su se u novije doba, te ima medju njimi oko Londona i dalje u zemlji izvrstnih zavodah. Za djevojke ima pače još veći izbor. Od 233 samostana ženska u Englezkoj i Škociji ima njih dvie trećine, gdje obstoje škole za djevojke. U svakom odnošaju životnom mogu roditelji kćeri svoje dati odgadjati u zavodih, a za cienu prema svojemu imućtvu. Katoličkim učiteljem i učiteljicam daju se najbolje svjedočbe, da su razumni, dobro izučeni, gorljivi, umjereni, životom svojim pobudni. Osobito, u Hammersmithu obrazovani učitelji i učiteljice da se skroz jako liepo ponašaju, a posvuda sa svojimi župnici da djeluju u sporazumljenju. Djeca se dobro obučavaju, a ne riedko pokazuju na izpitu, da znadu i za samu stranu pitanjah i odgovorah. I druga koristna znanja mogu si pribaviti djeca, te se je imenito glede pjevanja izkusilo, da se i one škole seoske, koje su prije dosta prazne bile, odkada se uvelo pjevanje, mnogo revnije polaze. Malo po malo pristaju i gdjekoji gospodari tvornicah na to, da djeca njihovih radnikah idu u škole katoličke. Prijatelji i prijateljice

Digitized by Google

katoličke omladine priredjuju djeci prigodom svečanostih zabavah i gostbah. Tako pogostiše na lanjski badnjak nekoje gospodje u Yorku 500 katoličke djece. Najveći neprijatelj katoličkim školam u Englezkoj hoće da bude liberalna stranka, koja traži škole komunalne. Naravski da je probudila ta osnova velik pokret u Englezkoj, te obstoje sada dvie velike stranke, tako zvana „National Educational Union", koja hoće da se pridrže škole mješovite, zatim „National Educational League", koja hoće da se uvedu škole komunalne. Katolici držat će s konzervativci, pak ako i nebudu sačinjavali većinu u parlamentu, sačinjavat će ju u zemlji. Pouzdavaju se ipak čvrsto, da će liberalna stranka uz priznato svoje pravdoljublje ob osnovi viećati amo i tamo, ali napokon od nje odustati. Katolici smatraju škole komunalne, ako bi se uvele, za veliko zlo i misle, da bi bolje bilo, da se stari dnevi okrutna progonstva povrate, nego-li da „bezbožne škole" stupe u život. Taj sustav obstoji ravno jur dugo u Irskoj, ali neima ipak toliko upliva, jer tude vlada jak duh katolički, te je gojitba po tom ostala katolička. Nu drugačije bi to bilo u Englezkoj.

Što se tiče utočištah, sirotištah, ubožnicah i družbah, kojim je zadaća pomagati nevoljnike, priznaju i najljući neprijatelji, da katolici u toj vrsti dobrih djelah za neprijatelji svojimi nezaostaju nigdje. Čudit se je samo, kako razmjerno tako malena i poprieko nimalo imućna crkva uzdržavati može toliko zavodah blagotvornih. U svakom većem gradu i u svakoj biskupiji englezkoj, svuda gdje vlada nevolja i siromaštvo, naći je za cielo duvnah, koje se bave ovim ili onim djelom milosrdja, te su tim i na glasu. Tu njeguju danju siromašnu djecu radnikah tvorničkih, što sav dan rade u tvornicah a za malodobnu si djecu nemogu da se brinu, kako to biva u Cliftonu; ondje upravljaju velikimi sirotišti, kano u Norwoodu, gdje odgajaju do 250 djevojčicah siroticah; tu su jim povjerene izvrstne bolnice, koje su na boljem glasu od svih bolnicah protestantskih, kakova je bolnica milosrdnih sestarah u Londonu; ondje su podigle utočište poput samostana za unesrećene pokornice, kano u Hammersmithu i kod Manchestera, u kojem su posljednjem gradu od jednoga sbora trgovačkoga dobile na poklon 800 funatah sterlingah, a za gradnju nove kuće. Gdje je potrebito a njim moguće, brinu se one za uboge i nevoljne. Tako sestre nazaretske u župi Hammersmith. U tom zavodu obskrbljuje se do 300 starih i slabih stvorovah, koji neimaju drugo van što jim podavaju blagotvorne duše. Sestre prosjače od kuće do kuće, a zahvalno primaju sve što jim se daje, poderane haljine i ostanke jestvinah, samo da si prehrane i zaodjenu nevoljnu obitelj svoju, pak u to ime obavljaju najprostije i najtegotnije poslove. Za toliku brigu i trud njihov nametnulo jim mjestno poglavarstvo mjeseca ožujka god. 1869. porez od 372 funta sterl., doćim su za svoju g. 1857. utemeljenu ubožnicu tada plaćale 55 fun. U obće zadaje mjestna uprava sa svojom prekomjerno obsežnom vlasti katolikom baš nemilih udaracah, te se najmudrije i najpravednije naredbe vlade središnje, što se izdavaju katolikom u prilog, razbiju samovoljom vlade mjestne. Malene sestre za uboge brinu se izključivo za nemoćnu starost, živu po pravilih svoga reda, a zavjetuju se, da će nemoćne starce podupirati bezplatno. Haljina jim je crna a pokrivalo glave bielo. Red je utemeljen u Englezkoj g. 1850. po francezkom svećeniku Lepailleuru, a sada ima 12 kućah: 2 u Londonu, po 1 u Manchesteru, Birminghamu, Plymouthu, Bristolu, Leedsu, Newcastleu, Dundeeu, Glasgowu, Edinburghu u Waterfortu. Da se tko može primiti u zavod, prvi je uvjet, da je 60 g. star. Ima-li kakvo gospodarstvo, može sve što ima prodati, te ako je dva do tri funta sterl. za to dobio, novac taj predati zavodu. To ipak nije nipošto neobhodno potrebito. Tko je jedan put primljen, dobiva u zavodu stan, hranu i haljine, a nije ga više strah, da će opet kada osiromašiti. Može-li još štogod raditi, radi on na korist zavodu, te tako ima u zavodu sveudilj poslenih čizmarah, krojačah, stolarah itd. Stanovnici ti mogu se zabavljati, čitati, razgovarati, pušiti i jedan put na nedjelju prijatelje si posjetiti. Mužkarci i žene stanuju jedno od drugoga razlučeno, mogu se ipak posjetiti, a i posjeti s vana vazda su dobro primljeni. Mnogi tih stanovnikah u istinu su nevoljni, sliepi, bolestni, nu i njegovanje je prema nevolji nježno. Velik dio tih nevoljnikah jesu katolici, ali primaju se i protestanti, te s toga dobiva i zavod mnogo podpore od protestantah. Dnevni jim je red ovaj: u 7 satih doručak, za mnoge u krevetu, u 12 objed a u 5¼ večera. Slabiji dobivaju i izvan obroka koji zalogaj na okrepu. Svake subote daje jim se čisto ili popravljeno rublje. Nekojim je sestram sveudiljni posao kupiti po kućah podpise i darove. One idu u gostione i privatne kuće paberkovat kruh, meso, čaj itd. Svaka gazdarica smogne štogod za nje, što bi se inače skvarilo, da nedodje malenim sestram u ruke, koje to umiju upotriebiti dobro. A biedni stanari nemogu da se prehvale, kako jim je hrana sladka. S toga je navala onih, koji žele u zavod, vazda tolika, te se mnogim mora da odbije prošnja. Kuća malenih sestarah za uboge u Manchestru hrani 120 takovih stanarah, a svake godine ostaju mnoge prošnje neuslišane.

Medju redovi mužkimi, koji se poglavito bave obukom, vriedno je osobito spomenuti marijinu braću laike Svrha jim je obučavati siromašnu djecu. U jednoj kući ove braće, u Beaucampsu kod Lillea u Francezkoj obstoji poseban sbor, koj odgaja novake imenito za misije u Englezkoj. Koliko revna ova braća za obuku siromašne djece u Spitalfieldsu, Sommerstownu, Glasgowu, Dundeeu djeluju, to je poznato na daleko.

Ali ima takodjer i drugih družbah neredovničkih. Tako ima u Londonu družba, kojoj je zadaća stvorove bez domovine primati na konak, a ime joj je Providence Night Refuge. Za prvu noć bude primljen svatko,

Digitized by Google

osim javnih prosjakah, koji i onako živu u utočištu. Drugi dan izpituje se prihodnik tko je i odkuda je, i ako je vriedan, dobije koliko treba haljinah, pridrži se još koji dan na stanu ili mu se pruži prilika i mogućnost, da si služi kruh. U Brestonu obstoji jur od 1731. blagotvorna družba katolička, u kojoj ima sada 132 člana, a svake godine podupire do 500 siromakah. I u Liverpoolu (trećina grada je katolička) ima blagotvorna družba katolička, koja je prošle godine preko 644 funta sterl. siromašnim bolestnikom i umirućim preko rukuh svećeničkih porazdielila. Svuda se opaža velika požrtvovnost i budan život crkven, što se očituje u družbah i darovih. Pošto se netom u Plymouthu nova crkva sagradila a trošak od 10.000 fun. nepoznat darovnik namirio, poklonio je opet obraćenik markez of Bute znatnu svotu za gradnju katoličke crkve u Oksfortu.

Daj Bože, da bi katolička crkva kao što dosele tako i nadalje djelovala u toj zemlji, te će tada i tude drvo katoličkoga kršćanstva domala opet uzrasti i stostrukim plodom roditi.

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je vis. odlukom od 12. rujna t. g. podieliti prazno mjesto kanonika na čazmanskom sbornom kapitulu ravnatelju velike realke zagrebačke i prisjedniku duhovnoga stola dru. Martinu Matunciu. Zatim odlukom od istoga dana imenovati: poč. kanonika, katehetu i ravnatelja mužke i djevojačke učione u Šibeniku Ivana Belamarića za kanonika stolnoga kapitula šibeničkoga, pak župnika zatonskoga Antuna Zarčić-Rapa za počast. kanonika istoga kapitula.

— Preuzv. g. nadbiskup odredio je kako za pravnike, gimnazialce i realce tako i za praeparandijn zagrebačku četiri štipendija godišnja po 60 for.

— U utorak bio je u samostanu milosrdnicah obični godišnji izpit s djecom pjestovališta, a počastio ga pohodom sam preuzv. g. nadbiskup kako i načelnica gospojinskoga družtva svietla gospodja banica sa svitom.

— Presv. g. biskup Ivan Kralj darovao je za varaždinske pogorelce 100 for.

— U Petrinji počima početkom školske godine učiteljska praeparandija za krajinu kano podpun samostalan zavod od tri godišnja tečaja s posebnim učiteljskim sborom, i tim bi krajina banovinu prestigla.

Austrija. Novine razglasiše, da je u Steyru 113 glavah izstupilo iz katoličke crkve, pak se taj glas i obistinio. Nego nisu to domaći jednoga mjesta pučani, nego radnici tvornice, gdje se prave straguše, a s različitih stranah rodom. Za razlog navedoše novi nauk o papinoj nepogrešljivosti; a obriču da će se povratiti u krilo crkve, „ako nauk bude opozvan i vlada napravila energične naredbe!“ Tobože.

Fulda. Oni biskupi njemački, koji se sastadoše koncem kolovoza, pišu sada na svoj puk skupnu okružnicu: braneći, da je sabor vatikanski pravi općeniti sabor crkveni i njegovo očitovanje da se ima smatrati i poštovati kano očitovanje ukupne katoličke crkve, a opominjući puk, neka se čuva protivna učenja i bunenja.

Rim. Glavni grad Rim drži jurve talijanska vojska. Pruski poslanik barun Arnim stavio se med papu i vodju talijanske vojske generala Kadornu za posrednika; ali je više bilo porad Talijanah, da nebi trebali padati od zuavskih pušakah, ako bi papa mirno pristao na otmicu. Medjuto uzgibalo se je u Rimu sve, što s prevratom drži, ter je u odlučan čas, kad Zuavi odlučiše po što po to Rim braniti, a niti sv. otac nije baš hotio da širom otvori vrata, počelo po gradu bučiti, trgati papinske grbove i duhovnike vriedjati. Bilo je pred gradom boja, neka se zna, da papa od dobre volje nepušta, a drugčije čim je vojska neprijateljska jače pritisla, zapovjedio je sv. otac obustaviti boj. Oko pape u Vatikanu bijahu u čas provale sakupljeni poslanici svih vladah. Pred njimi je očitovao papa prosvjed proti otmici i sili. Vatikan i komad grada s njegove strane Tibra to bi imala donekle ostati suverena država papinska. Što je prieko u gradu zavodah, stavljeno je kano s većine medjunarodna svojina pod zaštitu vlastih. A za sada evo pismo talijanskoga kralja na papu, svojim licumjerstvom baš klasično.

„Sveti otče! S djetinjom ljubavi, s katoličkom vjerom, s talijanskim mišljenjem i s kraljevskom lojalnošću obraćam se jošte, kao što sam učinio već češće putah, na srce Vaše svetosti. Bura pogibeljih prieti Evropi. Stranka kosmopolitičke revolucije, koja se raduje ratu, što srednju Evropu pustoši, povećava svoju smjelost i prodrzljivost i sprema navlastito u Talijanskoj i u pokrajinah, kojimi Vaša svetost vlada, posljednji udarac proti monarhiji i papinstvu. Znam ja, sveti otče, da veličina Vašega duha nije manja od veličine dogodjajah; ali buduć da sam katolički i talijanski kralj, i kao takav odlukom providnosti i voljom naroda izabran, da budem čuvar i zaštitnik interesom svih Talijanah, osjećam, da sam dužan, u oči Evrope i katolicizma preuzeti odgovornost za uzdržavanje reda na poluotoku i za sigurnost Vaše svetosti. Mišljenje pučanstva, kojim Vaša svetost vlada, i tudje čete, koje su unj iz različitih predjelah došle, jesu njetilo neprestane agitacije i pogibeljih, koje svatko može razabrati. Slučaj ili provala strastih može dovesti do nasilja ili prolievanja krvi; a to odkloniti, dužnost je moja kao i Vaše svetosti. Neobhodna je potreba za sigurnost Talijanske i sv. stolice, da moje čete, koje sada kao zaštitna vlast stoje na granici, zauzmu one položaje, koji su dovoljni, da bude Vaša svetost zaštićena i red uzdržan. U ovoj, izključivo čisto za oprez naredbi, neka, Vaša svetost neizvoli vidjeti kakva neprijateljskoga čina. Moja vlada i vojska ograničuje se absolutno na kon-

Digitized by Google

servativni čin i obranu prava rimskoga pučanstva, koje se s nepovredljivošću pape, s njegovim duhovnim ugledom i nezavisnošću svete stolice lahko mogu složiti.

Ako je Vaša svetost, kao što nedvojim i kako me Vaš posvećeni značaj i velikodušnost Vašega srca ovlaštuju uzdati se, oduševljena jednakom, željom kojom i ja: da se svaka zadjevica i svaka pogibelj nasilnoga čina odkloni, to ćete Vi sa noscem ovoga lista, grofom Ponzom di San Martino, kojemu je moja vlada dala najshodnijih naputakah, zajedno ustanoviti one mjere, koje ponajbolje mogu dovesti do željnoga cilja. Neka mi Vaša svetost dopusti, da se u sadašnji, za Talijansku, za crkvu i za papinstvo tako svetčani čas smijem uzdati, da će ovaj duh dobrote, koji se je u Vašem srcu vazda uspješno očitovao za onu zemlju, koja je takodjer Vaša domovina, ovaj duh, koj u Vašem srcu nikad nije mogao ugasnuti, opet oživiti, kako ne manje moje pomirljivo čuvstvo, koje sam neumornim postojanstvom vazda nastojao činom pokazati: da naime glava katoličanstva zadovoljivši narodnim težnjam obkružena poklonstvom talijanskoga pučanstva, na obalah Tibra i nadalje zadrži slavnu stolicu, nezavisnu od svake ljudske suverenosti.

Kada Vaša svetost oslobodi Rim od tudjih četah i tim načinom ukloni opasnost, kojom bi grad mogao postati razbojištem na prevrat težećih stranakah, izvršit ćete divno djelo, crkvi ćete opet povratiti mir i Evropi, koja se od strahotah ratah užasava, pokazati ćete kako se velike bitke i bezsmrtne pobjede mogu izvojevati djelom pravednosti i jedinom rieči ljubavi!

Molim Vašu svetost, da mi izvoli podieliti svoj apostolski blagoslov i primiti izraz čuvstvah najdubljega poklonstva.

Vaše svetosti najponizniji, najpokorniji i najodaniji sin

U Firenci, 8. rujna 1870. Viktor Emanuel."

Pruska. „Staatsanzeiger" javlja, da ranjenike njeguju s ostalilimi 64 maltežka viteza, 813 milosrdne sestre i 118 milosrdne braće. Ti su vitezi iz Šlezije, renskih pokrajinah i Westfalije, a sestre i braća pripadaju različitim sborom, kojim su samostani s veće strane u Koloniji, Koblencu, Düsseldorfu, Treviru, Ahenu, Paderbornu i Monasteru.

Strasburg. Koliko je taj grad usljed dugotrajna grozovita bombardovanja dosele pretrpio, jošte se pravo nezna, ali strašno je i to što se po prilici znati može. Od prekrasne stolne crkve jedna je strana jur porušena, ostalo ipak stoji jošte na svu sreću; ali najveća crkva protestantska u Strasburgu s prekrasnimi orguljami kažu da je ruševina. Isto tako knjižnica s 400 000 svezakah i dragocjenimi rukopisi da je izgorela do kraja, zatim sbirka slikah i umjetninah da nije drugo van prah i pepeo!

Francezka. Strašni udarci, koji snadjoše Francezku, pružaju protukatoličkoj štampi povoda, te je ona stala udarati na crkvu i svećenstvo i njima u grieh upisivati svu nesreću. U istinu pako ponaša se francezko svećenstvo tako divno, te ga u tom niti najhrabrije čete francezke uz hrabre svoje vojskovodje nenadkriljuju. Francezki listovi donose svaki dan viestih, kako se neprebrojni svećenici svjetovni i redovni ministarstvu ponudjaju, da budu na svaki mogući način u pomoć vojsci na bojištu a ranjenikom u bolnicah. Biskupi, svećenici svjetovni, dominikanci, franjevci, isusovci, trapisti, karmelićani, svi tí i ostali jedno su srce i jedna duša, da pomognu Francezkoj u velikoj nevolji današnjoj. To je doista prizor zanosit, te se je u zakonodavnom tielu, gdje ima toliko slobodnih zidarah i očitih neprijateljah svećenstva, dosta jur čulo priznanja i pohvale. Tako očevidno dobrovoljno i uznosito požrtvovanje oduzima neprijateljem mogućnost, da crne onoga, koga valja hvaliti. Francezkomu svećenstvu došla je hora; kao što su mu predšastnici mjesto zlatnih krstovah podizali drvene i radje na giljotini glavu izgubili, nego-li protucrkvenu prisegu položili, a tako protivnike svladali, tako hrli sadanje svećenstvo francezko k nesretnoj vojsci, kupi i njeguje ranjenike i vlastitih stanovih i bolnici, te siluje neprijatelje, da mu se dive.

Pariz. Dočim su u glavnom gradu francezkom crkve neprestano napunjene, nebi-li od Boga spas izprosio zemlji, dopustio je prefekt parižki, da se kip Voltairov podigne na javnom trgu. „*Univers*" *pita* vladu, kako se ona može nadati pomoći božjoj, ako u isti par dopušta, da se bezbožnik tako časti javno? Neupisao Bog sljepotu glavarah narodom u grieh, nepostradao dobri puk katolički sbog griehah svojih činovnikah!

* Napoleon i 2. rujna. Nostrodam prorekao je, da drugo carstvo francezko neće duže trajati od 18 godinah manje $^1/_4$ godine. Napoleon III., koj do proročanstva nešto drži, bojao se je, da će 2. rujna 1870. pasti, jer je 2. prosinca 1852. postao carem. I sbilja 2. rujna postao je zarobljenikom i tako jur nekako nastao konac njegovu carevanju.

Promjene u biskupiji djakovačkoj.

Preminuli su: I. Sukić, žup. u Vrbici i M. Bokovnjić žup. u miru.

Postali su: A. Markotić žup. u Čalmi, Š. Bunjik uprav. u Nikincih, Fr. Stić uprav. u Vrbici. Dor. A. Voršak duhovnikom u samostanu opat. u Djakovu, J. Brigljević d. p. u Nuštru, J. Jurković d. p. u Sotinu, J. Šestak, d. p. u Hrtkovcih, J. Pinter d. p. u Piškorevcih, M. Stojanović d. p. u Sikirevcih, S. Čižmarević d. p. u Rumi, J. Šabarić d. p. u Varadinu (Rokov dol), D. Ašperger d. p. u Trnavi, J. Masper d. p. u Gorjanih, A. Brašnić d. p. u Semeljcih, J. Čelković d. p. u Trnjanih. J. Horvat djakon odredjen je u Gundince.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 40. Tečaj XXI. U Četvrtak, 6. Listopada 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Autonomija katoličke crkve u Hrvatskoj.

(Dalje.)

Čudno je pitati: je-li vlastna i moćna vlada sama ob sebi s crkvom razpraviti pitanje autonomije crkvene u zemlji, gdje se od nagodbe od 8. pros. 1868. sve u cielo ili napole osim iznimakah zove autonomno, a po imenu crkva i škola spadaju u autonomiju strožjega i najstrožjega smisla. Zemlja ima podpunu vjerozakonsku autonomiju, i crkvena pokrajina uslied postavnih dokumenatah jest nezavisna od svake druge provincije i prvostolnika. Čudno dakle jest pitati; ali nije bez razloga.

Sabor hrvatski na molbu obćinah protestantskih zagrebačke i daruvarske uglavio je i primio u sielu od 14. ožujka 1866. sliedeću zakonsku osnovu: „Čl. 1. Evangelikom helvetskoga i augsburžkoga izpoviedanja podjeljuje se podpuna sloboda vjere u trojednoj kraljevini pod tim uvjetom: da se sljedbenici istoga vjerozakona ustroje kao samostalna crkva u trojednoj kraljevini, te da se kao takova podvrgnu domaćemu svojemu poglavarstvu crkvenomu. Čl. 2. Pravo vrhovnoga nadzora nad crkvom evangjeličkom u trojednoj kraljevini izvršuju jedino domaće oblasti političke. Čl. 3. Glede školarstva valjaju za evangjelike obćenite zemaljske ustanove.“ Protestanti živući u našoj kraljevini znali su dobro za cesarske patente od 1859. i 1861. tu veliku kartu protestantsku u monarhiji austro-ugarskoj, i kako su novom strujom vremena za svoju slobodu osigurani; nego sjećajući se valjada duga boja, kako Hrvati oporno uzbijahu od svojih medjah protetestante ter kolike zakone stvoriše protiva njim, mišljahu, da neće biti suvišno, ako hrvatski sabor uvrsti sloboštine patentom dane u svoje zakone. — Sabor je tu priliku veselo prihvatio, ter kako su djedovi razumili svoje vrieme i snažnom voljom po vremenu ravnajući se kratili protestantom ulaz u zemlju i slobodu, tako potomci po duhu i običaju svoga vremena davaju slobodu. Člankom 2. i 3. nije vierska sloboda kao takova nikoliko stegnuta; jer hrvatski sabor ište za obseg svoje kraljevine od protestantskih konfesijah samo to, što one po svojem bitku i naravi priznavaju da je pravo svake države; niti je tim povriedjen organizam vjerozakona, koj se može podieliti na koliko hoćeš nezavisnih superintendencijah. Saboru je pred očima bio politički razlog: ograditi naime što većma zemlju od tudjinske vlasti i upliva; nu sva je prilika da je takodjer poglavito politički razlog kriv: zašto osnova nije od kralja potvrdjena. Odpis kraljevski od 31. siečnja 1867. na sabor kaže, da zakonska osnova nije potvrdjena; a to zato ne, „jer nije — kako pismo piše — potrebno stvarati zakon, sadržavajući samo obćenita načela, ondje, gdje su već učinjene starije točne odredbe.“ Ote „točne odredbe“ jesu kako sam reškript kaže, cesarski patent od 1. rujna 1859. i ministarske naredbe od 2. rujna 1859. i 10. siečnja 1860. O čem već ima patent cesarski i ministarska naredba, o tomu netreba hrvatski sabor stvarati zakona! Moguće je: kad bi zakonska osnova bila spomenula patente s naredbami i nje samo hotila uzakoniti: da bi tada ona bila i potvrdjena; nu mogao bi bio odpis i tada još reći, što je i ovaj rekao — „netreba, jer su mojim patentom jurve naredjene ustanove.“ Prije negdje stigao je bio na hrvatski sabor sličan odpis glede urbarskih posalah. Za protestantsku osnovu moglo se je slutiti, da za ledjima ugarske vlade, koja je već tada oko dvora, a osobito nad hrvatskom vladom držala premoć, sbog članakah 2. i 3. stoje protestanti; kako i porad urbarskih stvarih i demo-

Digitized by Google

kratičnije hrvatske osnove da su zadahnuli odpis boljari. A bilo ovako ili onako: zar sbilja čitajući odpis nezvuči iz njega glas, kano da nepripoznaje kompetencije saboru?

Ali će se reći: drugo je sabor hrvatski bio tada, a drugo je sada! Sada je zakonita autonomija! Nije nam sada pitati: kada je više bilo prividnostih; nego prelazimo da spomenemo jošte jedan primjer. — Prošloga desetka sjedio je i viećao srbski kongres tri puta; za odluke prvoga siela prozivali su i uprašali srbski ljudi naš sabor, neka bi do kralja potražio, da bi se ote odluke predale u hrvatski sabor na razpravu i uzakonitbu; sabor je tražio, ali su odluke one s promjenom, kako je svjetovala valjda ugarska vlada, potvrdjene od kralja nepitajući našega sabora, a koliko se spominjemo, nisu svojim putem prošli ni kroz sabor ugarski. — Za sadanje autonomne vlade hrvatske i sabora bilo je jedno sielo istoga kongresa i ove godine drugo; a prvi i drugi put sastala se ota skupština na dozvolu i poziv ugarskoga ministerija u sporazumku s vojnim ministerijem bečkim kano vrhovnom vladom krajiškom. Opet je u hrvatskom saboru prozivanja i uprašanja, bilo je i dogovaranja; nu gol je čin, da srbski kongres sjedi bez upliva hrvatske autonomne vlade zemaljske, a po prijašnjici sudeći proći će takodjer nove odluke njegove bez hrvatskoga sabora. —

Nam u ovom poslu nije toliko dokazati ili ne kompetenciju našega sabora i vlade, nego samo pokazat praksu i gotov čin. A jest očevidno gotov čin: da povlastice i pravice protestantskih konfesijah i crkve grčko-iztočne, jedne i druge osnovane na cesarskih patentih (osim koliko su od starijih vremenah bile uzakonjene na saboru ugarskom) do sada stoje mimo hrvatskoga sabora i vlade; i autonomija zemaljska da do sada nije bila toliko jaka, da bi samostalno mogla uredjivati odnošaje med državom i spomenutom dvojom crkvom.

Nastaje pako zanimljivo pitanje: a vaj, hoće-li ta hrvatska autonomija biti vlastna i moćna razpraviti to pitanje autonomije s crkvom katoličkom? U Habsburžkoj monarkiji nije riešeno jošte pitanje katoličke crkve jedine. — Drugi vjerozakoni svi imaju svoju veliku kartu. Protestantske patente pozdravio je domaći i vanjski sviet s velikim veseljem kano pun sloboštinah konkordat, ter n. p. „Frankf. Journal“ svjedoči, da se „protestantski zakon ima smatrati kao jedan od najsretnijih činah legislacije“ (14. Apr. 1861.); a „N. Preuss. Ztg.“ (Berlin N. 86. g. 1861.) slavi ga ovako: „Riedko je kada koja javna naredba tako jako i posve zadovoljila, kano što je danas proglašeni carski patent glede protestantah. Carski patent od 8. Travnja nadkrilio je svako očekivanje. . .“ Nećemo reći, da se je strahovanjem primoralo krunu na popustak; ali je vriedno spomenuti, kako su ono poslie nesretnoga rata g. 1859. najstrahovitiju buku i štropot pravili ugarski protestanti (pravih Magjarah većina je protestantska), što je za cielo namjeram njihovim pomoglo; pak jošte, kad se je u saboru ugarskom samo spomenulo, da bi nekoje točke patentah promieniti, kako jedan Kalvinac u ime svojte zaviknu: da bi protestanti znali oružjem u ruci braniti svoje sloboštine, kako su i djedovi.

Grčko-iztočna crkva, po imenu metropolija karlovačka, osim što nije stekla za čim je od prve naselbe težila: da se naime narod takodjer političkom granicom ogradi i crkveno školski sinod pretvori u narodni sabor. ima crkvenu i školsku autonomiju na širokom temelju slobode kano i protestanti.

Na austrijski s katoličkom crkvom sklopljeni ugovor ili cesarski patent od g. 1855. (konkordat) vikalo se je i strahovalo krunu najvećma sa židovske i protestantske strane tako dugo, dok je komad po komad sbilja razkidan. Značajno je pri tom, što se je nanj vikalo najviše tobož, jer je od absolutnih vremenah patent, kano da protestantske pravice nisu izašle u patentu i u absolutna vremena. — Značajno je, s kojega je razloga do kraja razkidan konkordat: jer je naime crkveni sabor smio nešto ustanoviti proti opomenam bečke vlade, kojoj je na čelu protestant bezazlen. Pak na čemu smo sada? Jesmo-li koraknuli natrag na podloge postavljene od Krešimirah, Stjepanah, Ladislavah, Belah, Ludovikah, Matijašah i Ferdinandah? ili se povratismo u vijore Josipove? Na austrijskoj strani monarkije nije uveden „Placetum regium“; jer je u ministarskom viećU prosvjetni ministar Štremayr razlogom dokazao, da bi se takova „absolutne i policajne države naredba“ protivila kako naravi i bitku crkve tako i temeljnim zakonom države; nego pisale su novine da ugarski ministar hoće placetum i slutimo da je već naredjen. — Po svakom pravilu stojao je konkordat u Hrvatskoj sve do konca srpnja t. g. kad je proglasio da prestaje sam cesar. Pak nu dobro: protestantski i grčki patenti stoje, katolički je pako u svem obsegu monarkije prestao — gdje smo i na čemu smo dakle? Cesar reče, da je njegova austrijska vlada pripravila osnove zakonah, koji će odnošaj katoličke crkve napram državi ustanoviti; ugarska vlada reče jur prije tri godine, da je pripravna katoličkoj crkvi njezine stvari i posle predati, čim se na autonomno uredi; a hrvatska?

Digitized by Google

Po našem sudu mogla je reći ugarska, a može reći i hrvatska: „Glavna podloga ustava daje slobodu i autonomiju svakoj crkvi po njezinoj naravi i bitku; ti katolička crkvo imaš već od stare starine svoj organizam i ustav, i svoje zakone za upravu imovine crkvene i drugih posalah; oti su zakoni propisali dokle i kako svietske glave iz viernoga puka smiju pri tom imati upliva: pak na! ravnaj se i vladaj po svojoj naravi, kako si se prije vladala, dok ti državna vlada nije postala skrbnicom. Ja ti nezapoviedam stvarati novoga organizma; nego gledaj vendar, jer je moja želja, i po te dobra, da pri tom poslu bude što više svietskih glavah.“ — Ali je ugarska vlada eno drugčije rekla, neka bi se naime katolička crkva svojom autonomijom gledala onako preurediti, kako su uredjene konfesije protestantske i grčka crkva; drugčije da vlada neima komu predati crkvenih stvarih i posalah, jer da kler sam nije crkva! Malko je to čudno. A hrvatska? Ona, hoće neće, mora počekati, dok taj posao naprave središnje vlade i veliki sabori. — Puno će vremena proći, dok se svrši ista ugarska autonomija, makar se čini, da je već blizu gotova; nu tada, ako ostane ovako, kako je, sva je prilika, da će mahom doći na red autonomija hrvatska, pak će za cielo biti napravljena po gotovoj ugarskoj šabloni. Znalo bi to tada biti hitro gotovo. „Croatia dormit“ znali bi nekada Ugri na saboru poviknuti, kad bi slučajno došao red, da se u ime Hrvatske očituje u prepornom pitanju, a njezin poslanik Marković (podban) pravilno od duga časa bio zadriemao. — Ako bi i sada morda mogli Ugri za svojih saborskih razpravah onako poviknuti, svejedno: poslanici dospiju obavit svoje posle kano i Marković, ter kad je jednom peštansko sielo gotovo i dalo jim oduška, brzo su gotovi sa zagrebačkim. Dakle sudimo da će zagrebački sabor, prem ga patenti protestantski i grčki minuše, biti vlastan, makar i prividno samo, riešiti pitanje autonomije katoličke, i to više ili manje samostalno, kako prije vlada bude razlučila i samostalne učinila zaklade katoličke, koje sada nipošto nisu pod samostalnom hrvatskom upravom. Do autonomije pako neznamo što bi nas drugo i moglo držati nego starinski položaj, zvale se to već pravice staroustavne ili konkordatske ustanove.

Je-li katolička crkva hrvatska državi na teret? Ni jedan put nije se potaklo u saboru pitanje autonomije, a da to nije bilo prigodom zemaljskoga računa — prigodom računa prozvao je za autonomiju vladu lane zast. Benj. Kraljević, prigodom računa računarski odbor ljetos, kako spomenusmo na početku članka. — Glasi pak predlog ovako:

1. „Da vis. vlada nastoji o tome, da se katolička crkva čim prije autonomna ustroji, za da joj se poslie toga predade njezin imetak za upravljanje i pokriće njezinih potrebočah;

2. da se vis. vlada pozove na predlog osnove zakona glede ravnopravnosti vjeroizpoviedanjah za našu domovinu;

3. da se vis. vlada pozove i dotle, dok zakon o ravnopravnosti vjeroizpoviedanjah uživotvoren bude, predložiti razmjerje svotah svakoj raznih vjeroizpoviedanjah struci, za pokriće svojih potrebočah bogoštovja i nastave pripasti imajućih, prema razmjerju broja pučanstva.“ — (Vid. Nar. Nov. br. 144.)

Da i nije svašta govoreno izvan sabora i u njem na razpravi, kako lane tako i ljetos, kako rekosmo sprvice: povod, ponuka, različiti manji i ovaj glavni predlog kažu očito, da odbor smatra trošak na „bogoštovne svrhe“ katoličke za nerazložan i suvišan po državu, a po druge vjerozakone krivičan teret; smatra za povlasticu i gospoštinu katoličke crkve. Lane i ljetos šuškalo je oko sabora, da će se svote opredieljene za bogoslovna sjemeništa zagrebačko i djakovačko uzkratiti; ljetos sam odbor predlaže, da se nekoje točke izbrišu, kano na primjer pomoć ženskim samostanom, plaća njemačkomu propovjedniku u Varaždinu itd. A poglaviti ljetošnji predlog! Sve to dokazom je, da dotična gospoda saboraši oli nevide i neznaju pravo, od kuda oti novci teku, oli jim nije jasan postanak, narav, vlastničtvo i uprava vjerozakonskih zakladah, oli porad mrzke haljine vole tudjemu nego svomu. Koliko je krivo neznanje, i pravo je da na vladin mig ili očitovanje mora zašutiti svaki ovakov predlog. — Nije ravno riedak slučaj ni za boljega računara neznati se iznaći u računu, osobito ako na sitno i s točnom naznakom nije razbrojen; nego je po svaki način malko čudno, ako se u računu niti dohodak i poglavito vrelo dohodka nenaznači, ili ako je naznačen n. p. naslov: „vjerozakonske zaklade“, a gospoda saboraši, pak još od odbora, nemare znati: što su, kakove su i čije to zaklade? Ako znadu, što će reći njihov predlog? Već lanjske godine izvještaj saborskoga odbora kaže, da su pod naslovom „vjerozakonski zavodi“ izvori o dohodku i trošku ove vrsti prepleteni i nejasni, pak zato neka bi vlada sve ove vrsti zaklade i dužnosti proučila i za proračun god. 1870. na sitno pripravila obaviest, ujedno neka bi vlada obaviestila sabor o stanju crkvenih dobarah, kako i posebice o stanju priorata vranskoga. To isto tražilo se i za točku u proračunu s naslovom: „Zaklade i prinosak za svrhe bogoštovne“; jer je vlada bila stavila u račun samo poprečne

Digitized by Google

svote. Jošte je zastupnik Mirko Horvat predlagao, neka bi sabor naložio vladi: da bi mahom već za ovaj račun dala izvještaj ne samo o vjerozakonskih i školskih zakladah, kojih je uprava i korist prenešena u Ugarsku, nego u obće o svih zakladah obstojećih za nastavne i bogoštovne svrhe. — Predlogom tim zametnula se bila prepirka, predlog se pretvorio u interpelaciju, na koju je vlada kašnje negdje odgovorila: da se oko razlučenja naših zakladah od ugarskih radi već dugo vremena i raditi će se, a dok se nerazluče, dotle da nemože ni račun biti razgovetan i čist. — To jest: radilo se je o toj razlučbi god. 1866., nu znamo da je tada taj rad posve zapeo, niti čusmo, da bi se potle prihvalilo; ili ako se sbilja radi, svakako mora to vrlo spor biti rad, kad se za četiri godine nije izagnao na konac, niti se to negdje mora smatrati silnim poslom, kad je nagodba zaklade predala pod skupnu upravu. — Ove godine čusmo jednom prigodom očitovanje prosvjetnoga načelnika: da su vjerozakonske zaklade hrvatsko-slavonske pod golemim manjkom. Pomisli si dakle strah ili gnjev ili jal ili koje god hudo čuvstvo u saborskoga člana, zabrinuta za boljak domovine, kad sluša ovakov račun! — Ne samo da crne mantije izpiju stanovite peneznice do dna, nego i prieko dna zahvate od nekuda ujma na štetu državnih penezničah! Nije bilo niti nam druge pomisliti, van da morda sbilja živimo od milosti tudjih vjerozakonskih zakladah! Ali smo na koncu dobrom prilikom došli do tih računah i pogledali u nje, pa koliko su god nejasni, toliko je vendar jasno, da nas nimalo nemoraju prestrašiti.

God. 1864. brojile su vjerozakonske zaklade hrvatsko-slavonske, dokle jim računa zna hrv. slav. računovodstvo, 204.449. Osim ote glavnice nose koristi zemljišta, sgrade, u obće realitates itd. a primetne nekakov „primetak“ tako, da je za god. 1865. okruglim brojem (polag tri godine promjera) naprvo proračunan godišnji dohodak od svega imetka skupa s glavnicom na 37,108. Trošak godišnji naprvo proračunan, i to: za višji kler (doplatak križevačkomu biskupu), križevačkim senjskim i modruškim kanonikom (ovim do odštete za desetinu) i za samostane; za dotaciju, kongrua i dopunjak kongrue od pastve klera (župnikah i kapelanah) pod zaštitom iste zaklade svih naših četirih biskupijah (pečuvske samo u Viljevu žup. 20 fr) po provincijalu i krajini; za različite potrebštine siromašnih crkvah; za sjemeništa; za upravu zakladah itd. kaže se za g. 1865. redovitoga troška velik broj 118.501 for. i još iste godine izvanrednoga troška za gradjenje 36.770. Kaže se dakle iz računa manjak golem. Netom spomenuta redovita svota troška nije u istinu toliko velika, koliku broj kaže; jer u proračun piše se svaka moguća potrebština i radje više nego manje, ter na koncu godine pravi trošak izide vaviek za nekoliko tisućah manji, kako po starom običaju u svakoj struci računa po revnosti i zasluzi hrvatskih vlastih i činovničtva u svem ostane suvišak, makar kako bio malen za hrvatske potrebštine proračun; drugo 23.146, što se račune za sjemeništa (zagrebačko, križevačko u Zagrebu, i djakovačka dva, pak za poslanike k sv. Augustinu u Beč, u Pazmanej i grčki konvikt, senjsko pako dobiva iz krajiškoga Proventenfonda), idu iz posebne glavnice — tri miliuna zaklade uložene kod budimske glavne peneznice ugarske. Ali je i tada po svaki način trošak vjeroz. hrv. sl. zakladah još jedan put toliki koliki je dohodak. To je tako, dokle hrv. slav. vjeroz. zakladam zna računa hrv. slav. računovodstvo. Za ostalo bilježi ono opazku: da nezna koliku dionicu imaju hrvatske u ugarskih zakladah (Der Antheil des kroat. slav. Religionsfondes an dem kommassirten ungarischen gleichnahmigen Fonde bisher hieramts nicht bekannt). Nego kako može posvjedočiti budimsko računovodstvo (u rač. izvj. od god. 1866.): hrvatskih vjerozakonskih zakladah s ugarskimi pomješanih ima oko dva i pol miliuna (uvjeravalo se je po Zagrebu, da jih ima do 7 mil.) Kamate pet po stotinu nose dakle daleko preko stotinu tisućah, i zaostale kamate mora da su napravile veliku novu glavnicu. Od kuda pritiče onaj „prinosak“ što ga naše računovodstvo računa u dohodak, i onaj, kojim se preko dohodka namiruju troškovi, neznamo pravo. Ako pritiče amo iz skupnih zakladah iz Ugarske, kako bi naravno i pravo bilo, i tada još mora ostajati ne manjak nego velik višak — nije nam dakle od tuda milost. Nije vjerovati da bi pripala pomoć iz naše zemaljske peneznice; jer neznamo odkle bi? U nijednom računu nevidimo da bi zemaljske peneznice pridavale vjerozakonskim zakladam. Ako da: zašto se vlasti nebi pobrinule, da se toliko blago oslobodi izpod tudje uprave za korist zemlje?! — Ona sjemenišna zaklada od tri miliuna napravljena je od crkve ugarsko-hrvatske od odštete, koju bi bila morala primiti od države; a s naše strane priloženo je u nju: od zagreb. nadbiskupa 200.000. od djakov. biskupa 90.000; od zagreb. kapitula 140 000, od djakov. kapitula 20 000, od čazmanskoga 15.000. Hrvatska dionica toga kapitala bila je narastla već g. 1866. na glavnicu od 600.000. Računaj kamate 5%, eto ti daleko više, nego se godimice dobiva za sjemeništa. Ako jošte promotrimo: da iz naukovne i narodnih učionah zaklade, crkvenoga postanka i crkvene svojine, oko

Digitized by Google

trista tisućah jake, zemlja troši onamo, kamo bi drugčije morala trošiti iz svoje peneznice (čudan je pri tom uzrok, zašto učitelji vjeronauka beru plaću iz vjerozakonskih zakladah?): onda po gotovu možemo reći, da katolička crkva zemaljskoj peneznici nije ni najmanje na teret, niti su oni na njezino ime stavljena brojevi u zemaljskom proračunu, dokaz krivice napram drugim crkvam.

(Sliedi dalje.)

Predaja Rima.

Poznato je pismo Viktora Emanuela na papu (u predjašnjem našem broju), kojim se je javio papi, da eto u Rim njega viestnika ljubavi, mira i sloge, sa sinovskim pobožnim i pokornim čuvstvom. Čim je Cadorna generao pregnao preko papinske medje vojsku: žica titra iz Florencije na sve strane svieta javljajući: „Cadorna s vojskom prešao preko rimske medje. Sve oduševljeno. Sva Italija slavi dogodjaj. Papinska vojska i medjaške straže bježe bez traga — pram Rimu. Panički strah u Vatikanu.“ Talijanske službene novine pisale su u isti čas: Cadorna dobio je nalog samo za taj slučaj preći preko medje, ako agitacije dnevice rastuće pomute javni mir ili se dogodi boj med domaćim pučanstvom i tudjinskom vojskom, pak onamo krenuti i ono obsjesti mjesto, od kuda bi pučanstvo zaprosilo. Na dvorove piše dvor florentinski spominjući kako septemberska konvencija dopušta jedan slučaj (pokle bude francezka posada iz rimske zemlje odišla, a buna se u Rimu digla), da talijanska vojska na obranu pape zauzme Rim, pak taj slučaj da je došao. — Nego nije: vidila talijanska vlada, da je prava sgoda oteti Rim i učiniti gotov ćin, pak se požurila napraviti u Rimu i okolici tu i tamo smutnju, i mahom goni vojsku. A sad nam je po službenih viestih pripovjediti dogodjaj. Dne 12. Rujna dao je u službenom listu objaviti i na gradske nugle pribiti generao Kanzler sliedeću proklamaciju:

„Rimljani! Radi se o tom, da bude izveden zločin najgadniji. Na sv. otca, koj mirno vlada u glavnom gradu svojem i u ono malo od uzurpacije preostalih mu pokrajinah, bez ikakva povoda udaraju čete katoličkoga kralja. S toga se po višem ovlaštenju oglasuje za Rim obsadno stanje, a mirni i čestiti gradjani pozivlju se, neka ostanu mirni u svojih kućah, da uzmognu čete nadzirati riedke one zlomišljenike, koji rade da pomute red i javnu sjegurnost da stave u opasnost. Rim. 12. rujna 1870.

Dne 15. (po službenom rimskom listu) došao je poslie podne 2¼ pred vratima Porta molle k prvim stražam papinskim podpukovnik iz glavnoga stana grof Caccialugi praćen od nekoliko kopljanikah kano poruk (parlamentar) s pismom od generala zapovjednika Cadorne, moleći u ime kralja svoga, da se talijanskim četam oko Rima stojećim pusti mirno unići u grad, jer će biti samo kano posada i straža za javni red i poredak. Po bojnom običaju talijanskii poruk vodjen je zavezanih očiuh s dvojicom častnikah od papinskoga glavnoga stana u kočiji praćenoj četicom dragunah na ratno ministarstvo, kamo je uveden takodjer bojnim običajem. Od tuda je poruk istim načinom poslan natrag sa zapečaćenim pismom ovakova slova: „Poziv pustiti čete pod zapoviedju Vaše Preuzvišenosti stojeće nutar, primio sam. Nj. svetost želi Rim gledati branjen od njegovih vlastitih, a ne od četah drugoga monarke. Drugčije meni je čast odgovoriti, da ćemo se braniti, kako od nas ište poštenje i dužnost.“ Dana 16. nije se vidilo nikakova gibanja u neprijateljskom taboru. Službeni list od 16. javlja. „U glavnom gradu mir je vaviek i obćeniti duh nemože biti bolji; a prvi pošteni gradjani nude se u dobrovoljačku rezervu. . . Uz ovu viernost napram papinskoj vladi nemanjka živoga duha vjere, koj navalice vodi viernike u crkve na molitvu.“ Dne 17. hrabri se „Osservatore Romano“ izrekom: „Vrata paklena neće nje srušiti“ i motreći po brdih oko Rima biele čadore talijanske, dovikuje: Tu ste da ponizite i zasužnjite glavu, vodju i učitelja 200 milij. katolikah, i da zadušite njegov glas, ali će se on čuti do kraja svieta. Službeni list od 17. javlja: da je kano jučer na večer došao k stražam i doveden na ministarstvo poruk grof Corchidio di Malavolta krilni pobočnik kraljev noseći pismo od Cadorne generala, koj Kanzleru javlja, da se je Civita Vecchia u jutro istoga dana predala, pak neka se dalje nebrani posjesti i Rim. Kanzler odgovorio ovako: „Ekscelencijo! Predaja Čivita Vekije nemienja našega položaja u bitnom pak zato netrebam promieniti niti jučerašnjega na Vas pisanoga odgovora. Vi se pozivate na uljudna čuvstva, koja za sigurno nikomu nisu više na srcu, nego onim, koji su sretni služiti sv. stolici; nu mi nikojim načinom nismo prozvali svetogrdne navale, koje smo sada žrtva. Na Vami je dakle pokazati, da ste oduševljen od takovih ljudskih čuvstvah, ako odustanete od nepravedna nasrta. Što se tiče željah naših pokrajinah, to mislim ja, da su nedvojbeno dokazale ljubav i viernost napram papinskoj stolici, i ja se nipošto nebojim suda Europe. Nadam se takodjer ter će i V. Pr. promisliti, kolik Vam neizmjeran odgovor bude pred sudom božjim i sudom povjestnice, ako silovitost predaleko gonjenu budete gonili do krajnoga kraja.“ Pruski konzul Arnim, što je 17. posredovao, to je bilo samo toliko, nebi-li se talijanske želje mogle izpuniti bez boja. Jer zapitan u Florencije pruski poslanik za misao i namjeru njegove vlade, odgovori: „Rimsko pitanje jest nutarnja talijanska stvar, u koju se Pruska nemieša.“ Dakle tako! Službeni list od 19. piše: „Postojani javni mir divan je i pune su crkve na molitvi, koja se drži za višnju pomoć u ovoj stiski. Visoko je nad svaku hvalu držanje vojakah svakoga oružja i gradjanske straže.“

Digitized by Google

Dne 19. piše papa generalu Kanzleru; „Gospodine generale! Sada upravo, gdje se hoće da počini veliko svetogrdje i nepravda najveća, te vojska katoličkoga kralja bez izaziva, pače bez ikakva ma samo prividna razloga obsieda glavni grad katoličkoga svieta, osjećam ponajprije potrebu Vam gospodine generale i svim četam našim da se zahvalim na dosadanjem držanju plemenitom, na dokazanoj naprama svetoj stolici ljubavi i volji sasma se posvetiti obrani glavnoga grada ovoga. Neka budu ove rieči svečano svjedočanstvo četam svetoj stolici ovoj služećim za vojničku jim stegu, vjernost i junačtvo. Pogledom na trajanje obrane dužan sam narediti, da ona smie biti jedino prosvjed izveden činom, podoban dokazati nasilje i ništa više; jer čim bude probijen zid, imadu se započeti dogovori o predaji. U ovaj par, gdje sva Evropa oplakuje preogromne žrtve, koje usljed rata izmedju dva velika naroda padaju, nesmie se nigda ni do vieka reći, da je namjestnik Isusa Hrista, pa makar i nepravednim napadnut načinom, privolio na prolievanje krvi mnoge. Stvar naša božja je stvar i u Boga polažemo mi sve pouzdanje svoje. Od svega srca blagoslivam Vas gospodine generale i sve čete naše.“

Dne 19. izašao je „Giornale di Roma“ zadnji put; a na njezino mjesto stupi sutradan službeni list talijanske vlade: „Gazzetta ufficiale di Roma.“

Dne 20. u jutro 5¼ ure poče grmiti i sipati u grad po svem obsegu, a najpače u stari Rim, kuda su jošte s većine stare zidine. Cadorna glavom zapovieda na zapadu, general Angioletti na jugu od lieve obale Tibra, a na desnoj obali Tibra pram Vatikanu poznati Garibaldovac generao Nino Bixio, koji je sa svojim sborom na večer došao iz Čivite. Nije se nikad mislilo na to, da bi se Rim morao braniti od pravilne vojske, pak je zato osim zidinah za obranu slabo skrbljeno, a sada poljski topovi papinske vojske, makar su vrlo dobro pogadjali, nemogu niti dohvatiti topovah talijanskih, kojih guste baterije biše naperene na najslabije stare zidine i pucale, od kuda nipošto nebi smjeli pucati, da je u gradu bilo pravih topovah. — Zuavi su jakom puškom svojom nekoliko baterijah odagnali; nu tko bi svu onoliku silu iz puške odagnao. Granate padale su do Vatikana, s protivne strane na iztoku zapalila se villa Bonaparte kardinala, čelo sv. Ivana Lateranskoga ranjavo je ružno, a zrna nekoja probiše i u samu baziliku, pak tako i na blizini u drugu veliku baziliku Sv. Križ Jeruzalemski. Na istoj strani med vratima Salara i Pia razpao se jur poslie dvie ure pucanja zid tako, da bi jedna četa svom širinom mogla jurišem uletiti, pak su zuavi juriš očekivali; nu nedočekaše. Generao Kanzler čeka do desete ure, kad je vatra od sv. Lovrinca i od vratah Pia prestala; a tada šalje pukovnika Carpegnu, majora Rivaltu i grofa de Maistre od glavnoga stana u neprijateljski tabor na generala Cadornu porad predaje grada, kako je papa zapovjedio. (Talijanske novine pripoviedaju, da je njihova vojska jur prije bila provalila u gradske ulice do Kvirinala, pak onda tekar da se je pokazao generao Kanzler). U glavnom stanu talijanske vojske dvoru Albani podpisana je kapitulacija ovoga smisla:

1. Predaje se grad Rim osim Leonova grada (Vatikan i koliko s druge strane Tibra bedem paše).

2. Sva posada mjestna izaći će sa svim bojnim poštenjem pod barjakom i s prtljagom ter položiti oružje, samo častnici zadrže sve svoje.

3. Sve tudje čete razpuštaju se, i talijanska vlada odpremiti će nje svakoga do granice njegove domovine.

4. Domaći vojaci čekaju bez oružja o prijašnjoj plaći dalje naredbe.

5. Sutra odpremaju se u Čivita Vekiju.

6. Obe stranke stavljaju mješovitu komisiju za predaju stvarih.

U isti čas dao je papa dozvati preda se vas diplomatski sbor, koj je po njegovoj želji, čim je počelo pucati, stojao u Vatikanu. — Poslje besjede, kakovu zna reći samo Pio IX. predade svakomu poslaniku tudjih vlastih pismen prosvjed proti učinjenoj otmici, i preporuči svakomu svoje zemljake, osobito pako, da se sa svakim vojakom bude radilo upravo polag uglavljene kapitulacije. Porad toga vozi se oko 11. ure vas sbor diplomatski u dugoj povorci kolah pod pratnjom bojnom van u dvor Albani. Vatra je ugasnula sa svake strane, samo Bixio puca još do poldana pram Vatikanu; a taj kako se priča da se je ljutio i hrustio, bi sbilja pomorio papinsku vojsku do zadnjega momka i sve kardinale u Tiber bacio. Čim se na prvih višinah rimskih: na sv. Petru, na Mariji Velikoj i drugud oko 10. ure ukazaše bieli barjaci i oganj se obustavio, primaknuše se talijanske čete do zidinah, s njimi rulje Garibaldova puka oružana i sva klatež pod zaklonom talijanske vojske provali prva u grad, pak što na konju što pješke ruši se niz Kvirinal i Monte Cavallo u dolnji grad, vičući: Živila Italija! Smrt popovom! Vrata kućna i prozori zatvaraju se, a jao si ga papinu vojaku i stražaru koga na ulici samo zatekoše, jer groznoj smrti malo je koji utekao. Na Trajanovom trgu sukobiše se s papinskimi oružnici konjanici, koji kad opaziše, što se tu radi, opališe i zametnu se kreševo; nu čim vidiše, da nije šale s oružnikom rimskim, nagnuše rulje bježati uz brdo, od kuda su došli. Ali došao je čas, kad je hrabra i postojana vojska sa suznima očima morala ostaviti svoje položaje i sva preko Tibra u Vatikan preći, i još u toj tugi nije zaboravila kliktati: Evviva Pio Nono! Nekoje satnije nisu se dosta rano makle s mjesta, pak su na prkos kapitulaciji zahvaćene od talijanske vojske i zatvorene s one strane kano ratni sužnji. Ob 1. uri popodne bio je ulaz talijanske vojske, a pod njezinom zaštitom opet se uvuklo do četiri hiljade Garibaldovacah, medju kojimi nekoliko stotinah rimskih urotnikah, koji g. 1860. i 1867 vojevahu pod Garibal-

Digitized by Google

dom. — Prva zadaća bijaše jim pobjednu vojsku pozdravljati u ime naroda i puka klikom: Živila pobjeda! Dolje s papom! Smrt popovom! Zatim strahovati i silovati gradjane, neka iztiču barjake zeleno bielo crvene; a težko vojaku papinu ako je koga saletila bujica. Mahom pribijalo se je i proglašivalo po svih ulicah: da su dva dana svetkovine, i dielilo se nizkim razredom puka novac, da pomogne narodu bučiti i plieniti. Generao Cadorna dade mahom proglasiti na grad Rim ovo očitovanje:

„Rimljani! Pravo i hrabrost vojske mene su doveli k vam i donieli vam slobadu. Vaša budućnost, budućnost naroda u Vaših je sada rukuh. Silna slobodnimi glasovi vašimi Italija uživat će slavu, da je veliko pitanje, što sadanjemu družtvu toliko zadaje boli, konačno riešila. Rimljani! primite i u ime vojske hvalu našu na radostnom dočeku vašem. I nadalje uzdržite dosada pokazani divni red, jer bez reda neima slobode. Rimljani! Dan 20. rujna jedan je najznamenitijih u poviesti. Rim se je napokon i za vazda povratio, da bude veliki glavni grad naroda velikoga.“

Papinska vojska prespala je noć na Petrovu trgu. Osvanuo 21. Ranom zorom bilo je viditi pribite oglase na nuglovih: da će sužnje ratne kroz grad voditi na željeznicu. Zašto je to, razumilo se odmah, a imalo šta gledati. Vodeći neoružane vojake zviždalo se, tulilo i urlikalo, ružilo, bacalo blatom i kamenjem, pak je ranilo mnogoga pače i dva častnika ružno, sve na očigled talijanske vojske. Istoga dana popodne pokaza se vojsci na trgu sv. otac papa i blagoslovi ju za zadnji put. — Puške su izpaljene na pozdrav pape, kad više nesmiju pucati na njegovu obranu, i kličući: Živio papa kralj krenuše čete pram željeznici, da će polag kapitulacije u Čivita-Vekiju. Na razstanku pozdravljao je papu komu je kako došlo: častnici lomili sablju rekši da neće njom mahati za drugoga osim za papu; momci vikali: „S Bogom, dok se vidimo; nije ne još gotovo!“ Cadorna hotio se užiti toga veselja, da francezke legije spred njega stupaju; nu morao je takodjer čuti tu grožnju i on, da nije jošte sve gotovo. Ove čete prodjoše sretno. S vojskom bio se Kanzler jur prije oprostio. Domaći ljudi, namjesto da se polag kapitulacije u Čiviti razoružaju i razpuste kući, odpraćeni su svi kano ratni sužnji u tvrdjave Aleksandriju i Veronu; a na kolostajah morali su trpiti svakor uglo. U gradu je trajala jednaka anarhija. Trebalo je samo na koga prstom pokazati i reći: ovo je preobučen soldat, jur ga je ščepala hrpa. Tako je mnoga osobna osveta izkaljena. Jednoga uznika, koj je ono sbog vojare u zrak dignute pred tri godine bio na smrt obsudjen, nu od pape pomilovan za vjekovitu tamnicu, izvelo iz tamnice, vrglo ga u kočiju i uz baklje i buktinje vozalo po gradu. Na istih stranjskih konzulatih i agencijah trgalo je papinske grbove; a kad se je na koncu Cadornu opomenulo: neka bi vendar nekakov red napravio, odgovorio je: Moramo malko pustiti puk, neka se proveseli! Veseli puk (med njim čete bezobraznih ženskinjah, koje za vitežkom Garibaldovom vojskom dodjoše) spremao se i sbilja počimao jurišat, da bi oplienili bogataške palače, kano Lancellotti, Borghese, zatim jezuitski i druge nekoje samostane; nu to su vendar zapriečili vojaci. Crkve su bile pozatvarane ili na božju milost ostavljene; duhovnici nisu izlazili na ulicu, osim ako je pastira prieka služba pozvala, nu taj je morao biti pripravan na psovke, pljučke i čuške. Po poldan grnule su rulje iz velikoga u Leonov grad i tija do papinih prozorah dovikivale: Dolje s Piom! i kano namjeravao, da će jurišem udriti na dvor Vatikan. Na to posla tajnik Antonelli poruka k pruskom poslaniku, neka bi zapitao (piemontezkoga!) generala Cadornu: što je naumio — zar i istu papinu osobu prepustiti prostačini. Cadorna odgovori da neima naloga zaokupiti Leonov grad. Siromak nije imao naloga niti na moste staviti stražu i zabraniti prelaz; a valjda je imao nalog napustiti u Rim Garibaldove rulje. Nego na koncu reče, da je pripravan u angjelgrad staviti posadu, ako ga Antonelli za to pismeno zaprosi. Tako je došlo, da su službene florentinske novine mogle javiti svietu, kako je u Leonov grad stavio Cadorna vojsku na naročitu želju papinu. U taj čas čuvale su papu u Vatikanu straže plemenitaška (guardia nobile) i švajcarska. Komedija talijanska s naslovom: obranba pape, igra se do kraja; a fllorentinska žica javlja svietu: „Talijanske čete moraju duhovnike od pučke navale braniti.“ „Porad nemira i smutnje u Leonovu gradu, gdje pučanstvo umara papinske oružnike, zaiskao je papa od Cadorne, neka bi onamo vojsku poslao i mir napravio. Cadorna je zadovoljio.“ Diplomati kod papinske stolice nemiešaju se u ništa, nego svaki kaže, da će svoje zemljake braniti.

Papa je dakle sada pravi sužanj talijanskoga generala, to je istina, koje nemogu prekriti niti diplomatičke varke, niti službenih listovah laži. Nu buduć da istinitije viesti već prodiru u sviet, smišljaju se sada nove laži; na primjer veli se da je razjaren puk duhovnike progonio zato, jer je na zidinah rimskih posred boja bilo tobož viditi duhovnikah; a zuave i druge vojake osamljene ubijali su, jer je negdje netko čuo, da su zuavi pucali na talijanskoga parlamentara. — Neka bude: nije badava talijanska vlada izabrala za tu vojnu dva zakleta neprijatelja vjere i papije: Cadornu, koj se od mržnje nije mogao uztegnuti, nego je u Palermu na ulici bez ikakova povoda napao na nadbiskupa, čovjeka od velika glasa i poštovanja u narodu; i Bixio, koj je pred dvie godine javno u parlamentu rekao, da treba iti u Rim i onu „marvu rimsku“ u Tiber baciti.

Pokle je dva dana biesnilo „pučko veselje“, naredi Cadorna u Colosseum ili stari amfiteatar pučku skupštinu, da izabere tobož novo gradsko poglavarstvo „Junta municipale.“ Pravo gradjanstvo rimsko uzteže

Digitized by Google

se, dokle se god od straha smie; a budući talijanskoj vladi taj nehaj rimski za njezine narodne osnove poznat, proglasila je po svoj zemlji već prije: tko je god iz Rima i okolice, neka na državni trošak brže ide u Rim na glasovanje. Po rimskih ulicah niti nečuješ druge osim tudje talijanske dialekte. Kad je Cadorna na Kapitolu umještavao juntu, reče tako sladku i kićenu besjedu, ter bi morao reći: gdje si bio papa s Rimljani, da se nepožuriste pod ovako mudru, ljubeznu i otčinsku zaštitu! —

Dne 23. pribio je gradski zapovjednik general Masi ovaj proglas: „Rimljani! radost za ova dva dana izjavljena tako je obilježena znakovi slobodne volje, veličine i rečitosti, te je svietu jasnim dokazom zahvalnosti vaše i oddanosti naprama kralju i vojsci, vašega poslovicom slavljenoga rodoljubja. Svaka daljna ma i velika demonstracija mogla bi biti na uštrb svim dosadanjim. Vi ste najveći čin, što će biti u poviesti civilizacije ubilježen, izveli do kraja; dočim vlast revno radi, da sve poslove javne opet oživi, i dočim ustrojenje junte očekuje, kojoj se je brinuti, da se uprava neporemeti u ničem, to je od danas nuždno, da se svi k običnim poslovom svojim povrate te djelatnosti svojom i radom da doprinesu k tomu, kako bi ta naša opet stečena otaćbina cvala i obilovala.“

Generao Cadorna napisa vojsci sliedeću vojnu zapovied: „Opominjem vojake ovoga 4. sbora: da se nj. svetosti papi svakom prigodom mora izkazivati čast kano suverenu, kardinalom kano kraljevskim principom i tako dalje po stepenu crkvenoj hierarhiji, kako pišu ustanove obstojećeg reglementa; i da se ova naredba ima sdušno vršiti.“ — Medjutim nova vlada ustanovila je za obćenito glasovanje ili plebiscit 2. dan listopada, a na ovo pitanje: Hoćemo da se udružimo u kraljevinu Italiju pod monarhičnom ustavnom vladom kralja Viktora Emanuela i njegovih nasljednikah.“ To se razumi, da je sjajno po Italiju izašlo. Junta kaže u proglasu na narod: „Prepustimo talijanskoj vladi tu zadaću: da povrati nezavisnost i duhovni ugled pape.“ Tu za ovaj put prestajemo s pripoviedkom.

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je odlukom od 19. rujna imenovati za začastne kanonike prvost. crkve zagrebačke: podarhidjakona i župnika u Vivodini Josipa Mavretića, župnika u Legradu i prisjednika duh. st. Eduarda Talliana, i podarhidjakona i župnika na Višnici Petra Rusana; nadalje za zač. kanonike sborne crkve čazmanske u Varaždinu: podarhidjakone i župnike: Jakova Jambrečaka u Slavetiću, Karola Pavčeca u Kutini, i Antuna Fetzera u Gorah.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je riešiti preč. g. dra. Ad. Luku Rumplera službe prodirektora i kanonika bogoslovca (predavao pastirsku bogoslovicu) ter *prodirektorat* nad bogoslovijom i licejem nadbiskupskim predati preč. g. nam. gener. vikaru Janku Pavlešiću. Preč. g. kanonik i rektor Nik. Horvat pridržao je i nadalje svoj nauk: moralnu bogoslovicu. Dalje riešio je preuzv. g. nadbiskup preč. g. naslovnoga kanonika Fidela Hoepergera, superiora zagrebačkih duvnah milosrdnicah, službe profesora iz liturgike, pak dostojao imenovati za profesora iz pastorala, liturgike, pedagogike i didaktike g. Ivana Nep. Bošnjaka, prije profesora literaturah latinske, grčke i hrvatske na istom liceju; za profesora filozofičkih naukah i literature njemačke (namjesto Suka) g. dra. Josipa Stadlera, prije nastojnika oko naukah i suplenta u istom liceju; napokon za profesora literature gosp. dorda. Josipa Riegera.

— Bivši rektor preč. gosp. Toma Gajdek riešen je svoje službe ovim pismom: Rssme. Dne. Canonice! Sub 10. Augusti a. c. ad me datis literis, iterato jam repetitis votis Rssmæ. D. V. deferendo, Eandem a laudabiliter prægesto, spatio septem annorum, munere Rectoris Seminari Cleri junioris Zagrabiensis hisce relevo, maximasque tum meo tum Cleri diœcesani nomine depromo Rssmæ, Dni. V. gratias pro habitis fatigiis, paternaque in educatione Cleri solicitudine, ex animo precatus, ut D. O. M. divina benedictione sua hæc abundanter retribuat, concedatque Rssmæ. Dni. V. optimam valetudinem, prosperosque vitæ dies. In reliquo ect. Josephus Archiepiscopus.

— Preč. g. prelat dor. Sebastian Brunner poznati književnik bečki boravi u nadbiskupskih dvorih kano nadbiskupov gost baveći se književnom poslom u nadbiskupsko-kaptolskoj knjižari. Tom prilikom imenovao je njega preuzv. gospodin za naslovnoga savjetnika duh. stola.

— Preč. prvost. kapitul nastojeći o boljem napredku svojih dobarah odlučio je poslie dužega razmišljanja i viećanja: da se sva kapitulska imanja hrvatska povjere jednom članu kapitula i on da sa stanovitom pogodbom bude samostalniji ravnatelj dobarah. Pokle je stvar u načelu primljena ter ustanovljena pravila i uvjeti išlo se na izbor, pak je u prošloj sjednici kano u jedan glas izabran preč. g. opat i kanonik Franjo Gašparić, sbog šta bi on naravno morao ostaviti poslove oko biskupijske uprave. Budući preč. gospodin još uviek zabavljen oko biskupijske uprave i na tom mjestu veoma potrebit, obratio se je kapitul posebnom spomenicom i razložio nadbiskupu uzroke izbora. Sva je prilika ter će Gašparić jošte koje vrieme sve uza novu službu pomagati oko uprave.

— Prigodom novoga izbora u sboru praebendarah prvost. crkve izabaan je za dekana opet g. Ignat Svec.

— God nj. veličanstva proslavljen je navadnom svetkovinom, a služio je u prvost. hramu sam preuzv. g. nadbiskup.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 41. Tečaj XXI. U Četvrtak, 13. Listopada 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Autonomija katoličke crkve u Hrvatskoj.

(Dalje.)

Kakove-li povlastice ima danas u našoj monarkiji crkva, odgovorio je vrlo dobro prabiskup Šimor pismom svojim na ministra Eötvöša: povlastica je njoj biti pod državnim skrbničtvom, povlastica što država imovinu njezinu navlaš zove svojom; povlastica trpiti u državi česa nebi trpili ni žid ni protestant ni Grk; povlastica to što ju sve brojem slabije crkve povlasticami pretekoše; povlastica na koncu još i to: da se njezino tutorstvo sa svim pritiskom zove slobodnom povlasticom njezinom.

Imaju-li svietske glave premalo na katoličku crkvu upliva? Spomenusmo naprvo sud ministra Eötvöša, koji vas uzrok nehaju i nemaru u kat. crkvi polaže u to, što su svietske glave od crkve tobož odbijene, spomenusmo i vriedni odgovor prabiskupov, pak prem je amo kod nas skoro na vlas u tom pogledu jednako kako i na ugarskoj strani, red je vendar da krupnijom crtom označimo taj naš položaj. Zar svietskim glavam da je u katoličkoj crkvi hrvatskoj slaba moć i upliv? Vidimo pak sudimo. Velike vlasti i moći svietska glava oko uprave crkvene jest kralj. Osim što je kralju kao vladaru velika nad crkovne službenike kano podanike moć, odabire i postavlja on iste crkovne službenike. Kralj imenuje i papi za potvrdu predlaže prvo crkovne poglavice biskupe. Papina rieč pri tom poslu može biti odlučna, ali zasbilja nije, nego je pravilno odlučan izbor kraljev, ter koga je imenovao kralj, toga će s vrlo riedkom iznimkom sigurno za biskupa potvrditi i proglasiti papa. Može papa nepotvrditi i od biskupske stolice odbiti pogibeljna po crkvu čovjeka; nu morao bi to biti oli očit i daleko razglašen vjetrogonja, neurednjak, na kakova itako samo slučajno može pasti izbor kraljev, ili osobito ako je protucrkvenih načelah, morda tija poznat kano krivovjerac ili razkolnik. A tko je na koncu taj papa, čija je rieč odlučna? Papinski nuncij na kraljevu dvoru, vezan raznolikim obzirom, pak ako je još izpod njegove ruke imenovanik sretno prošao, i kraljev poslanik na rimskom dvoru poznajući ljude i puteve sve pripravio, biskup je gotov pak makar mrmljao vas nižji kler i puk. Nije nam našega vieka poznat iz Habsburžke monarkije ma samo jedan slučaj, da bi papinska stolica od monarha predloženu biskupu uzkratila potvrdu. A tko je na koncu taj kralj, koji odabire biskupe? Vrlo su riedki slučaji, da bi u obće govoreći kralj sam ob sebi poznavao svakoga reda u svojoj državi ljude, sam ob sebi bez savjetnikah motrio i probirao častnike. Tako je i za biskupe. Ravno po naravi i po zakonu postavnom pravi kralju savjetnik pri izboru duhovnika imao bi biti duhovnik; papinska pisma davajuća vladaru tu povlasticu, ustanove starinskih zakonah kako i praksa, pak na njih osnovane ustanove konkordata kažu izrikom: neka pri izboru biskupa budu kralju savjetnici biskupi one provincije, kamo se ima postaviti biskup. Ali po gotovu s pomladjenim ustavom ušao je u običaj oblik kraljevskoga imenovanja za crkvene časti isti koji je takodjer za državne časti, ter imenovno pismo kaže: da je biskupa imenovao kralj na predlog prosvjetnoga ministra, ili kako je amo kod nas: na predlog bana preko ministra. — Pravo to dano je kralju ad personam; i prem ništa više nije podobno biti in praejudicium, i prem je ugarski episkopat prigodom prvoga takova imenovanja počeo bio negodovati, a odgovorilo se u službenom listu: da je to samo pusta forma, nije vendar dosad pravo prosvjedovao niti episkopat ugarski

Digitized by Google

(manje naš), niti austrijski, niti što znamo papinska stolica. — Bude-li zastarilo, ostati će — i ter kako to već drže državnici! Za to imenovanje imao bi ministar kako za svaki vladin svoje vrsti čin odgovarati saboru t. j. smatra se pri tom kano prvi uzročni i pravi konačni faktor ministar. Eno sbog Župana imenovanoga biskupa banjsko-bistričkoga zapita netko ministra: zašto je kralju predložio i med slovački puk šalje čovjeka, kojega nije stid očito reći da je Slovak, pače je god. 48. tija govor držao na obranu slovačkoga puka. Reći bi da se je na to Županovo svojstvo i čin bilo posve zaboravilo; jer drugčije težko da bi za Mojzesom bio biskup Župan; ali je ministar odgovorio: Ja (dakle „ja!“) pri izboru biskupa pazim na crkvenu vriednost i zasluge i na potrebe puka, neka svakomu bude njegova jezika pastir. — Što biva na saboru peštanskom to se uprav mora oponašati na saboru zagrebačkom, pak su i tu poslanici uprašali načelnika zemaljske vlade bana porad prazne nadbiskupske stolice. Mladi ustav ište dakle da vlada traži i polu pod imenom svojim polu pod imenom kraljevim postavlja biskupe. A tko bi pri tom uhodio, previdio i prebrojio sve i svačije skokove i umjetne pletke? tko bi se pravedno mogao potužiti da svietske glave neimaju moći na crkvenu upravu? — Kakov će čovjek biti biskup i kakova značaja njegovo crkveno vladanje, hoće-li on biti dar ili kaštiga, radost ili tuga biskupije: visi to bitno o volji vladara i vlade. Vodi-li namjera vlade mimo ili protiva namjeram crkvenim, ter ona najvriednije i najsposobnije u religioznom pogledu muževe od biskupske stolice navlaš odbija; ili makar od dobrih voli slabijega dobrička, porad mira morda; ili bez očite i krupnije mahne nabožne traži radino i revno za političke svrhe biće bez obzira na potrebe biskupije, klera i puka: tada ono negativno pravo papino pri imenovanju može ravno odvratiti najgore posljedice, ali nije dovoljno za postaviti biskupa apoštolskoga duha i djelovanja, i za napredak ter boljak crkve postaviti pravoga čovjeka. Da pako pri izboru biskupa mogu odlučiti obziri politički, toga netaje niti isti vladarski kabineti.

Kralj osim što stavlja na visoke stolice crkvene daje takodjer sve druge višje časti (osim prvé u kapitulu časti pak osim privatne kolature), nadarbine i naslove do kanoničkoga naslova. Tko je opet pri tom poslu taj kralj? Biskupovo je za nadarbine trojicu u predlog staviti i preporučiti kralju, i još se od novijega vremena strožje ište, da se sve molbe šalju gore; kralj po pogodbi mora od predložene trojice imenovati jednoga, nu predlog taj, ako prije nije prošao kroz ruke zemaljskoga glavara i doglavnika kraljeva ili vlade, šalje se istim, neka oni svoju kažu, pak ako je tuda bez protivne prošao opazke, kralj imenuje ime na prvom mjestu zabilježeno, i tad je dakle to imenovanje poglavitim uzrokom svojim biskupov čin. Ako je pako vlada kraljeva zlu bilježku pripisala osobito prvomu od predloženih imenah, tada se ili predlog vraća biskupu, neka ga promjeni, ili kralj mahom imenuje kojega drugoga od trojice, morda takova koga biskup nije želio, nego ga stavio samo da budu tri imena. Ako kralj sam ob sebi oli po nagovoru vlade zapovjedi biskupu, neka (makar proti svomu sudu i volji) stavi u predlog stanovita čovjeka, oli sam mimo predloga biskupova imenuje: koliko bi se našlo slučajevah, da bi se biskup uzprotivio ili u protimbi uztrajao?! Zagrebačke biskupije povjestnice često poviedaju slučaj, da se je u tom poslu biskup ili kapitul kralju oporno protivio, ter na koncu hoteći poravnati razmiricu kralj morao se pogadjati; a na primjer Vrhovac biskup sbog samovoljna nametanja dugo godinah nije hotio za prazna kanonička mjesta nikoga predložiti. Jošte druge polovice prošle stotine imenovao je sam biskup zagrebački stanoviti broj kanonikah, što je jur za Marije Terezije zavladavša sduha znala oteti i na svoje ciljeve obratiti; pa kolika je to na jednom bila promjena, kad su Josipovih vremenah silomice od dvora nametavali u kapitul strance i često sve prije, neg duhovnike! A župe? Župe u crkvenoj pokrajini hrvatsko-slavonskoj, osim po nekoliko biskupskih i kapitulskih (liberae collationis prebrojio bi na prste jedne ruke) sve su svietske, javne ili privatne zaštite. Za župe stojeće pod zaštitom zaklade vjerozakonske oli komorskom i financijalnom oli na krajini tako zvanom cesarskom: župnika imenuje na predlog biskupov za krajinu bojni ministerij, a u banovini kralj. Za predlog biskupov valja isto što je rečeno kod imenovanja kanonikah: ako vlada zemaljska nije zabilježila protivne opazke, tada bude imenovan upravo onaj koga je biskup hotio; drugčije šalje se predlog na biskupa, neka promjeni predlog, i prem nitko nemože biti za župnika imenovan proti volji i privolji biskupa, koliko će se vendar naći slučajevah, da biskup oporno uztraje kod svoga, makar prerazložna i prepravedna predloga, ako vlada čvrsto stoji za promjenu, ili pače za čovjeka izvan predloga? Pri imenovanju župnikah javne zaštite može se dakle upliv vlade nazvati odlučnim. — Pod privatnom zaštitom svietskih glavah stoji u našoj zemlji župah množina, na primjer u samoj zagrebačkoj biskupiji stotina osim privatnih duhovničkih.

Digitized by Google

A na što se obaziru svietske glave pri izboru duhovnika? Kraljevska opetovana i svečana očitovanja kažu, da pri tom svetom poslu veličanstvo krune nemisli drugo, nego da se na duhovničke časti postave ljudi duhom nabožnim što vriedniji i za nabožni napredak puka što revniji, samo se uz to hoće takodjer, da osoba bude kruni vierna. Kakova se tu viernost traži kažu formule zakletve: da će pokoran i vieran biti kralju (juro obedientiam et fidelitatem Caes. Regiae Apostolicae Majestati et Successoribus Suis) i da će se kaniti svake urote i potajnih po krunu i državu pogibeljnih družtvah. Vladari iz doma Habsburžkoga naročito su obećavali i zavjerovali se, a po imenu Nj. V. Franjo Josip hotio je sam ob svojoj domisli da se u dodatku konkordatovu (toč. 17.) izrikom spomene starinska volja i odluka njegova doma: da se naime pri izboru pazi na duhovni napredak i za župnike postavljaju se po sudu biskupovu najbolji, i koliko vladar zna cieniti u tom poslu sud biskupov. Golema dakle mora biti krivina i golema spačka politička, ako će pretegnuti i potamniti ovo prvo svojstvo duhovnika. — Drugo je kako pomladjeni ustav razumi onaj politički uvjet i misao ter namjeru vladarevu. — Neka sad na čelo zemaljske uprave stane muž strančar, koliko s jedne strane sluga tudje zapoviedi toliko s druge samovoljan goso pak neka strančarske težnje s podpunom vlašću, milom i silom nastoji protisnuti od vrška vlade do dna občinske uprave, a za opipati mozag i srce svakoga i nesjetnoga razmjesti čete uhodske: tuda moraš biti politički oli prokletstvom žigosan zločinac oli tudji samokret oli mrtvopuhalo oli bahat beg, oli policijaš, koj moraš da si više nego jesi vidio i čuo. — A jok — uzprezati se, šutiti i mirovati to nije dosta, nego sumljiv ili gotov krivac. — Kud ćeš tud uteći, da nebudeš politički krivac ili ljagav značaj ili da ti želji neuteče mjesto, koje bi drugčije uhvatio? Uz to se biskup neka neprestano boji nezamjeriti se vladi: kamo ćeš? Kolike i kako doglavnici vladaru slikaju krivine, to nije znati; ali ćeš tužan badava pitati. Neka se pohtije jošte načelniku vlade u jednu istu ruku pritegnuti većinu privatnih svietskih kolatorskih pravah; neka pokuša istim duhovnim zaštitnikom svoju brižnu brigu i želju i iznimku pred izborom doglasiti i istomu biskupu za časti i nadarbine listinu imenah za ili proti preporučiti; neka se pobrine za isti namještaj i premještaj kapelanah — — tko ćeš tada reći, da je svietskim glavam na upravu crkvenu premalo moći? Tko ćeš pravedan reći, da bi crkvi za njezin boljak i napredak trebalo još više svietskoga upliva? Ili zar je što toga nemoguće? Nije, nego je prava značajka današnjega položaja i osobita povlastica katoličke crkve.

(Sliedi konac.)

Izborni red

za članove kongresa, koji će ustrojavati autonomiju katoličke crkve u Ugarskoj.

(Potvrdjen od Nj. c. kr. ap. veličanstva 25. listopada 1869. br. 20, 340.)

§. 1. Kongres za ustrojavanje autonomije katoličke crkve u Ugarskoj sačinjavaju stranom duhovni, stranom svjetovni članovi, a to tako, da od svihkolikih članovah prvi budu u jednoj trećini, posljednji u dvijuh.

§. 2. I duhovni i svjetovni članovi, izuzam biskupe, za koje valja §. 4., učestvuju u kongresu na temelju zastupstva.

§. 3. I duhovni i svjetovni zastupnici primaju punovlast izborom izravnim.

§. 4. Duhovni stalež zastupaju:

a) četiri nadbiskupa, dvadeset biskupah i opat sv. Martina, koj kano takav nad posebnim kotarom pravo vrši biskupske vlasti; ako je biskup prepriečen, zastupa ga medju biskupi njegov namjestnik, a kada je biskupska stolica izpražnjena, zastupnik je kapitularni vikar;

b) po jedan odaslanik svih kapitulah, koga kapitulari biraju izmedju sebe u svakoj od četiri nadbiskupske pokrajine (dakle četiri);

c) po jedan zastupnik za pet školarstvom jedino bavećih se redovah, naime za premonstratense (dvie pokrajine njihove smatraju se jednom), cistercite, benediktine, piariste i minorite, a redovnici svakoga toga reda biraju ga izmedju sebe; napokon 34 u biskupijah birana zastupnika za svećenstvo svjetovno, uračunav ovamo takodjer svećenike posebice nezastupanih redovah.

§. 5. Zastupnici kapitulah biraju se glasovanjem tajnim, a to tako, da se u svakom pojedinom kapitulu glasovnice članovah u sjednici kapitulskoj sakupe i o posljedku glasovanja sastavi zapisnik, što ga glavar kapitula prieko biskupa pošalje dotičnomu pokrajinskomu nadbiskupu, a taj zajednički s odborom petorice članovah, izabranim izmedju metropolitanskih kapitularah po metropolitanskom kapitulu, sbroji glasove i dade najviše glasovah dobivšemu punomoćnicu.

§. 6. Zastupnici za pet redovničkih redovah biraju se tako, da se glasovnice članovah pojedinoga reda (kuće, sbora, samostana) u skupštini glasovati vlastnih takodjer uz glasovanje tajno sakupe i o posljedku sastavi zapisnik, što ga glavar samostana pošalje pokrajinskomu glavaru reda, a taj zajednički sa savjetnici pokrajine redovne ili s pokrajinskim tajnikom sbroji glasove i dade najviše glasovah dobivšemu punomoćnicu.

Digitized by Google

§. 7. 34 za svećenstvo svjetovno i posebice nezastupane svećenike redovne birana zastupnika budu za pojedine biskupije s obzirom na skupni broj svećenstva a zatim na skupni broj viernikah katoličkih porazdieljeni ovako: Za nadbiskupiju ostrogonsku 3 zastupnika, za biskupiju prešovku 1, vesprimsku 2, banjsko bistričku 1, nitransku 1, pečuvsku 1, subotičku 1, vacku 1, munkačku 2, stolnobiogradsku 1, gjursku 2; za nadbiskupiju kaločku 2, za biskupiju veliko varadinsku 1, čanadsku 2, erdeljsku 1; za nadbiskupiju jegarsku 2, za biskupiju rožnavsku 1, šipušku 1, satmarsku 1, košičku 1; za nadbiskupiju erdeljsko biogradsku (karlsburžku 2) za biskupiju lugošku 1, veliko varadinsku grčkoga obreda 1, samošujvarsku 2; ukupno 34.

§. 8. U izboru tih zastupnikah neučestvuju ravno kapitulari i članovi posebice zastupanih redovničkih redovah, slobodno je ipak biračem i nje izabrati za zastupnike.

§. 9. Svećenici na dehantski kotar spadajući biraju u napose za to sazvanoj skupštini kotarskoj, a na dehantski kotar nespadajući svećenici gradovah, gdje je stolica biskupska, ili drugih miestah, pak svećenici posebice nezastupanih redovah biraju u posebnoj za to sazvanoj skupštini, a to tajnim glasovanjem tako, da se sakupljene glasovnice, na kojih ima toliko imenah upisanih, koliko ide dotičnu biskupiju zastupnikah, sbroje i o posljedku glasovanja sastavi zapisnik, koj se pošalje biskupu. Svećenici koji borave izvan biskupije, biraju tako, da ime onoga, za koga glasuju, u zapečaćenom pismu, na kojem zabilježe, da se pismo proteže na autonomni izbor, pošalju vlastitomu biskupu, preuzeto pako pismo da se nerazpečaćeno glasove brojećemu odboru u svoje vrieme podastre.

§. 10. Glasove broji biskup zajednički s odborom petorice, po svećenstvu biskupije pismom, što ga biskup razpečati, prigodom izbora zastupnikah izabranim, i dade onim, koji su usljed glasovanja u svoj biskupiji dobili relativnu većinu glasovah, kano izabranim zastupnikom punomoćnice.

§. 11. Svjetovno odaslanstvo na kongresu zastupaju:

a) četiri zastupnika, koje biraju svjetovni patroni;
b) oni svjetovni odaslanici, koji se po biskupijah u posebnih izbornih kotarih razmjerno naprama broju dušah katoličkih viernikah biraju slobodno.

§. 12. Katolički patroni dostave usljed poziva dotičnoga biskupa glasovnice svoje zapečaćene, na kojih su izmedju svihkolikih patronah četiri imena napisana, neposredno primasu kraljevine, koj zatim najviše glasovah dobivšim dade punomoćnicu.

§. 13. Za izbor svjetovnih zastupnikah odrede se u svih biskupijah posebni izborni kotari, a to tako, da s obzirom na ustanovljeni u 1. §. razmjer na pojedini kotar dodje 60.000 dušah, broj pako, koj dosiže polovicu te svote, da služi za stvaranje novoga kotora.

§. 14. Po onom načelu, po kojem se biskupije držati imadu kano za se obstojeći činbenici, šalje biskupija svjetovnoga zastupnika i u onom slučaju, ako bi u njenom obsegu živući katolici u manjem bili broju, nego-li to ustanovljeno pravilo zahtieva. S istih razlogah nemože se jedan izborni kotar na više biskupijah protegnuti.

§. 15. Prema gore razloženim načelom razredjuje se broj izbornih kotarah po najnovijih izvješćih o broju pučanstva (1866.) u pojedinih biskupijah ovako: za nadkupiju ostrogonsku 16 izbornih kotarah, za prešovsku 3, vesprimsku 7, banjsko bistričku 3, nitransku 5. pečuvsku 7, subotičku 5, vacku 6, munkačku 7, stolnobiogradsku 3, gjursku 6; za nadbiskupiju kaločku 8, za biskupiju veliko varadinsku 2, čanadsku 10, erdeljsku 5; za nadbiskupiju jegarsku 7, za biskupiju rožnavsku 3, šipušku 4, satmarsku 2, košičku 5; za nadbiskupiju erdeljsko biogradsko (karlsburžku) 5, za biskupiju lugošku 2, veliko varadinsku 2, samošujvarsku 7; za opatiju sv. Martina 1.

§. 16. Na taj način glede broja odredjeni izborni kotari u pojedinih biskupijah naznačeni su s obzirom na odnošaje miestah i pučanstva u priloženom pod ./. potanko kažućem izkazu.

§. 17. U svakom izbornom kotaru bira se jedan svjetovni zastupnik.

§. 18. Birač je svaki 24 god. stari katolik, koj nije pod kriminalnom iztragom, dotično u zatvoru, a neboluje duhom. Izabran biti pako može svaki birač, koj je navršio 30 god. a znade čitati i pisati.

§. 19. Kada se imadu popisati birači, prabiskup odredit će rok. Pošto je rok odredjen, započme u svakoj župi mjestni župnik izborni posao tim, da najmanje 8 danah prije roka i u crkvi župnoj i u udaljenijih i napučenijih područnicah sazove viernike, svrhu sastanka da jim razloži, izborne zakone proštije i viernike pozove na izbor odbora petorice, komu je tada zadaća upise narediti i upravljati izbor. Bira se pod predsjedanjem župnika a javnim glasovanjem. U odbor može da se izabere župnik i duhovni pomoćnik mjestni, makar i nisu svjetovnjaci.

§. 20. Popisati se imadu svi koji mogu biti izabrani. Radi toga popisa imadu se u napučenijih župah i udaljenijih područnicah sastaviti pododbori. U tom se slučaju broj odbora petorice tako poveća, da budu u svakom pododboru barem tri člana. Izkaz imenah popisanih biračah izloži se kroz punih 8 danah prije izbora u kojoj javnoj sgradi župne obćine na predgledbu, jeda bi se na taj način pružila prilika gdjekoje pogreške izpraviti. Tko na svoju proti popisu predanu tužbu u popisujućega odbora nije našao pomoći, može se dalje pritužiti u §. 27. navedenomu odboru središnjemu, koj u tom poslu kano najviši sud odlučuje.

§. 21. Gore u §. 19. potanje označeni odbor odredjuje dan izbora, brine se za potrebitu tomu objavu

Digitized by Google

i sudjeluje ujedno kod izbora kano glasove brojeći odbor izborni.

§. 22. Izbor biva u pojedinih župah tako, da se u župah maticah i područnih općinah zajednički, u udaljenijih pako područnih općinah crkvenih obavi posebice. Izbor se ima računajući od početka najviše u tri dana dovršiti.

§. 23. Izborno pravo može svatko vršiti samo jedan put i u onoj župi, gdje je kano birač upisan. Oni koji su usljed patronata pozvani vršiti posebno izborno pravo, nemogu više da biraju u općinah, nu mogu biti izabrani.

§ 24. Glasuje se neposredno glavom tako, da se glasovi po spomenutom u §. 19. i 21. izbornom odboru s mjesta upišu u zapisnik. Uzklikom se neglasuje.

§. 25. Upravljajući izborni odbor točno zabilježiv glasove dade zapisnik podpisati po predsjedniku i po najmanje dva člana, pak ga pošalje u središnje mjesto izbornoga kotara.

§. 26. Središnji izborni odbor sačinjava predsjednik toga odbora i izborni glavari obližnjih šest župnih općinah odbornih.

§. 27. Taj središnji odbor drži dva puta sjednicu, prvi put poslje popisa kotarskih biračah, da se zadovolji po §. 20, dozvoljenim žaobam, drugi put da se slobodno i javno obavi sbroj danih glasovah. Predsjednik toga središnjega odbora ujedno je predsjednik mjestnoga odbora, osim ako su tužbe prijavljene proti samu popisu mjestnomu, jer u tom slučaju izabere si odbor drugoga člana iz svoje sredine za predsjednika. Predsjedniku je dužnost odmah čim se je ustrojio odbor vanjski glavare susjednih odborah sazvati i tako sastaviti odbor središnji. Središnji odbor odredit će odmah kako se je prvi put sastao, dan svojih sjednicah, brinut će se da to bude oglašeno i najaviti rok dotičnomu biskupu radi službene objave. Odbor je dužan sastaviti zapisnik. O izbornom posljedku pako sastavljeni zapisnik ima se osim predsjednikova podpisa i bilježnikova jošte podpisati najmanje po jednom odborniku i u dva jednaka primjerka odpremiti.

§. 28. Tko je u izbornom kotaru dobio relativnu većinu glasovah, taj je izabrani zastupnik toga kotara.

§. 29. Oba primjerka po §. 27. sastavljena i podpisana zapisnika podastru se biskupu, koj će jedan primjerak sahraniti u biskupijskom arhivu, a drugi izabranomu zastupniku poslati kano punomoćnicu.

§. 30. Ako izabranik, bio on zastupnik duhovni ili svjetovni, izbora neprimi, kašnje se odrekne ili budući na više miestah izabran, za jedno se odluči, ili napokon ako koji zastupnik umre, naredit će kongres, ili ako se taj još nije sastao, prabiskup nov izbor.

§. 31. Biskup prijavi izborni posljedak u svojoj biskupiji primasu, koj će odrediti dan, kada se ima sastati kongres, i sazvati članove Peštu-Budim.

§. 32. Predsjednik kongresu je primas, podpredsjednika izabire kongres izmedju članovah svjetovnih.

§. 33. Prvi dan sastanka predložit će predsjednik prabiskup jednoga duhovnoga i dva svjetovna bilježnika po starosti, pak pošto budu pročitana izborna pravila ova i sazovnica, birat će se radi ovjerovljenja punomoćnicah ovjerovni odbor sastojeći se od dva člana duhovna i četiri svjetovna.

§. 34. Čim budu punomoćnice absolutne većine duhovnih i svjetovnih zastupnikah ovjerovljene, sazvat će predsjednik ovjerovljene članove i biskupe na skupštinu.

§. 35. Ova pravila podastrti će se po kr. ugarskom ministru za bogoštovje i nastavu Nj. c. kr. apoštolskomu veličanstvu i po zadobivenoj previšnjoj potvrdi stupiti u život.

Dopis.

Iz odranskoga kotara. 3. listopada. Jučer u nedjelju obavismo liepu, a i riedku svečanost crkvenu u Bukevju; bilo je to blagoslivljanje nove sv. Antunu Padovanskomu posvećene župne crkve. Mnogo i mnogo godinah bila je ovdje župnom crkvom mala prosta daščara, kakovih sada već hvala Bogu i u samoj tužnoj Bosni malo ima. Moljakalo se i pisalo, gledalo i računalo mnogo, al uviek negdje zapinjalo, dok sadanjemu revnomu i vriednomu župniku Petru Vlašiću neprestanimi predstavkami nepodje za rukom, po dotičnih oblastih otvoriti riznicu vjerozakonske zaklade, pod čiji patronat bukevska župa spada, i novac za gradjenje nove crkve izmoliti. Crkva je u gotičkom slogu gradjena, s glavnim i s dvama pobočnima žrtvenicima, koji su prema cieloj sgradi uredjeni. Župljani su kroz dvie godine radnje ručnimi i voznimi nebrojenimi težaci unapredjivali radnju, al se i sad dragovoljno odazvali želji i naputku svoga župnika, te liepu svotu sakupili za nabavljenje orguljah i ostali ures, kao i sve što treba da se dostojno služba božja bude mogla obavljati, a župnik je sve već liepo i ukusno iz Beča nabavio. Odlična hvala ide bogoljubnu gospodju suprugu gosp. Ferića, vlastelina na Obedu i predsjednika naše gospodarske podružnice, koja svoju novu župnu crkvu prekrasnim misnim ruhom i jastuci za sve tri oltare obdari — nadari nju dragi Bog!

Uznosite obrede blagoslivanja obavi podarcidjakon kotarski Josip Gregorić uz podvorbu šestih župnikah; prigodni govor liepo reče župnik Nartski Stanko Hegedić, puka se sabralo mnogo i iz bližnih župah, a neuzmanjka niti inteligencija susjedna, koja je, kako je još hrvatski običaj, s radostnim domaćinom župnikom dielila radost takodjer kod stola.

Iz Sluinske pukovnije. U noći od 27. na 28. lipnja o. g. njeki od ovdašnjih (kakovih u ovoj sluinskoj pukovniji bez broja imade, a mudri su j m

Digitized by Google

vodje, sakrivači, tajnici i zagovornici izpisani podčastnici) lupežah odbili su od severa na sakristiji vrata naše crkve sv. Antona Padovanskoga na Vukmaniću jednom željeznom i s dviema drvenim zagvozdama, koje su tu nadjene. — To jim u ostalom niti nebijaše težko ni pogibeljno, jer crkvu osamljenu na brežuljku neće nehajni — župljani da u noći čuvaju. — K tomu je još na našu nesreću tu istu noć strašno puhalo, da je sve zaglušilo. U sakristiji su ti gadni pustajie najprije na navadnom u svakoj crkvi za posvećeno crkveno posudje i ruho priredjenom spremnjaku ključanicu odtrgali, 10 for. a. v. 4. kaleža i 1. Ciborium iznjeli.

Zatim unidjoše u crkvu. Tu na velikom žrtveniku s ključićem, koji je u ostalom dobro spravljen — otvore tabernaculum, iz njega odnesu 1 krasnu „monstranciju“ i 1 novi ciborium zajedno s presv. hostijami, koje su sutradan po polju, na putu i po livadah razsute nadjene, — a od iste noći nije ni traga ni glasa takodjer trim srebrnim posudicam za sv. ulje, od kojega na svu sreću u staro nješto odlijena bijaše. — I ovako na Vukmaniću crkva, koja je kroz ovo 14. god. previsokim poklonom nj. c. kr. veličanstva, milostive carice Jelisave i blage uspomene stožernika i nadbiskupa zagrebačkoga Juraja Haulika, kao što i inih njekih milostivih darovateljah podporom sa svim potrebitim obskrbljena bila i dobro uredjena, na jedanput nije imala, čim da se u njoj služba božja ovrši. Već hvala g. župniku skakavačkomu, a osobito čast. samostanu karlovačkomu, koji su nam potrebito crkveno posudje drage volje pozajmili, da se i danas na Vukmaniću služba božja obavljati može. — Nemarimo zato, da to sviet samo kano viest dozna, jer bismo tad volili zašutiti, kako je tri mjeseca evo niti nejavismo tješeni nadom, da će se ukradjeno stići; ali niti se je tko iztragom umorio, niti nas gleda pravo požaliti i pomoći, pače ima jih, koji nam puk mute i od darivanja odgovaraju. Iz ovih indi navedenih razlogah, kao što i zato, jer se posudjeno vratiti mora, a nije ni najmanje nade, da bi se kletom rukom iz crkve odnešeno posudje ikada stiglo, ili po samih župljanih nabaviti dalo:

ovim se našim otvorenim, kakovo je i vis. oblastim napokornije podastrto, pismom, bolje rekuć prijavom u veledušje istih vis. oblastih i kršćansku ljubav častnih družtvah za milostivu podporu najtoplije i najponiznije u ime kat. občine vukmaničke preporučamo, da tkogodj što može, najbrže pomože, i tada, kad od svakuda po nješto skupimo, imat ćemo, što nam u crkvi treba, da Bogu slavu damo, koja ga od nas ide; ujedno ćemo nanešenu nam veliku štetu i laglje podnesti i na težku nam učinjenu sramotu brže zaboraviti, za osvetu bogumrzku i pasoglavsku grehotu svemožnomu Bogu ostavljajući. —

Konoba. Uboga moja občina župna dužna je već davna pohvaliti se svietu, kako je i ona sve ovakova u svojem kutu našla dva veledušna darovnika. Preč. g. opat i kanonik čuvar Gj. Križanić darovao je župnoj našoj crkvi 200 for. a. v. a preč. g. arhidjakon i kanonik Franjo Magdalenić darovao crnine jedan i pluviale kazulu od baršunskoga latka, a s posrebrenim obtokom, oboje skupa vriedno oko 80 for. Kod nas jim zahvalno spominjanje, a kod Boga plaća.

Janko Žiger, župnik.

Viestnik.

Zagreb. Godine su već minule, što gospoda duhovni pastiri mole poglavarstvo, da bi dalo napisati novi biskupijski katekizam, i opet su minule godine što je stvar u poslu i propitkiva se s vana: što tako dugo radi i hoće-li biti skoro djelo gotovo, jer potreba neda čekati. Putem našega lista javljeno je po više putih, što je i kako, a zadnji put javismo u jesen lane, da će najkašnje o novoj godini negdje doći u slovotisk. Žao nam je što moramo još i danas javiti, da djelo nije gotovo; nego na opetovane opomene i ponuke od duh. oblasti odgovara župnik pisac, da mu posli i vjekoviti službeni nemir i nepokoj nedadoše svršiti. Piše vendar, da je sa svim tim odlučio pod mrtvu jesen svom snagom priprihvatiti se posla, da jedan put kakovo takovo djelo bude gotovo; što je do sada čekano, da nije ni žaliti, jer da je vatikanski sabor o katehizmu viećao i da je ne samo izradjen nego takodjer o njemu da ima odluka; tomu pako katehizmu da bi se svakako morao prilagoditi crkveni pučki. Sada naravno nije drugo, van da se djelo ostavi u rukuh, u čijih već jest, ali opet sa svim naglaskom metne se piscu na dušu. Neka radje počeka ostali posao. A što se tiče saborskoga katehizma: maleni došao je gotov do prvoga glasovanja u kongregaciji; nu buduć da se je do stotinu glasovah odlučno proti njemu javilo, predan je on nazad odboru, od kuda više nije došao na glasovanje, niti se dakle ima smatrati gotovim, niti izgledati u sadanjih okolovštinah. Tko bi previdio hoće-li i kad će opet u Vatikanu sboriti sabor i novi katehizam proglasiti; a dotle nebi valjalo čekati s biskupijskim katehizmom.

— Preč. gospodin opat i kanonik čuvar prvost. crkve Gjuro Križanić, pružio je viteźku ruku svoju i župnoj crkvi u Svesvetah kraj Zagreba; pokle je naime jur prije istoj crkvi darovao tri velike liepe slike, naručio je eto sad veledušno za nju i orgulje, koje će kano liep ures crkve na glavni crkveni god na blagdan svih svetih prvi put zasvirati. Gospoda mjestni župnik Josip Kovačić i občinski bilježnik Vatroslav Folnegović zamoliše da se veliki ti, hiljadu forintih vriedni darovi svietu jave, i posvjedoči zahvalno čuvstvo občine, koja će ga do vieka veselo spominjati.

— G. Karlo Jambrečak svećenik nadbiskupije zagrebačke, izpitan iz jezikah na bečkom sveučilištu, imenovan je za profesora na senjskom gimnaziju.

Digitized by Google

— G. Marko Zrinović, svećenik zagreb. nadb. poslan je u višji zavod dvorski k sv. Augustinu u Beč ili u Frintanej. Na peštansko sveučilište i seminar poslana su ne četiri, kako je preuzv. g. nadbiskup želio i o svom trošku dvojicu odlučio držati, nego samo sbog pomanjkanja mjesta dva. U ugarski seminar Pazmanej u Beču odišla su dva, u jezuitski konvikt u Insbruk dva.

Lugoš. Nj. c. kr. apošt. veličanstvo imenovalo je za grčko-katoličkoga biskupa biskupije lugoške svećenika Ivana Olteanua, rodom Rumunja, muža istom 30 godinah stara.

Beč. Odbor za preustroj gimnazijah zaključio je 30. rujna poslje duže razprave s 27 glasovah proti 15, da se nauk vjere na velikih gimnazijih ima pridržati kano obvezan, a to s razlogah shodnosti, premda odbornici vele, da su dobro znali, „da po medjuvierskih zakonih nauk vjere na velikih gimnazijih nebi imao da obstoji, jer se po zakonu nitko počam od 14. godine života nebi imao silovati na kakav nabožan čin, te je svakomu u toj dobi slobodno birati vjeroizpovied.“ U ostalom daje se po zaključku reformatornoga toga odbora za nauk vjere na velikih gimnazijih samo jedan sat, a dobiveni red iz toga predmeta nesmie da ima upliva na odlučan red napredka u svjedočbi. Manjina pozivljuć se na državni zakon temeljni bila je za to, da se nauk vjere na velikih gimnazijih ukine sasma. Ako dakle učenik kroz svu godinu za nauk vjere nebude mario ništa, neće mu to škoditi redu iz napredka; on može ići dalje! Tim se učenik na velikom gimnaziju neupravnim načinom štiti po zakonu, ako za vjeru svoju nemari. A što će biti od mladeži?! Kakovi će to biti državljani, ako jim neposredni poglavari školski, ako jim sva uredba školska hoće da uglavi, koliko je vjera neznatna, pače suvišna?!

— Sablaznivi prelazi na židovstvo sbivaju se neprestano. Tako javljaju bečki listovi, da je nedavno k izraelitskomu propovjedniku dru. Jelinku došla gospodja s kćerju i tražila od njega, neka bi nju i kćer primio u krilo židovstva. Propovjednik da je privolio, pošto se uvjerio, kako su ju samo čisti (!) razlozi sklonili na prelaz. Gospodja ta — udova — udala se zatim za liečnika židova. To je sklonilo i njezinu mater, starovječnu ženu, te je i ona postala židovka, a tako se sbilo, da su mati, kći i unuka požidovčile. Ovih se danah požidovčio neki carski častnik, davši se po obredu obrezati. Isto se tako dao neki zdenčar sa ženom si u židovskom hramu na novo vjenčati. Ovo dvoje s djecom si iznevjerilo se kršćanstvu, jer žena prije židovka pokajala se i sklonila svu svojtu, da se požidovči. Poslje vjenčanja naredio je dor. Jelinek, da se za uboge vjenčanike sabere podpora. Takovimi prelazi Beč se sbilja ističe u svietu kršćanskom.

Rim. 2. o. mj. izvelo se glasovanje u pokrajinah rimskih. Od 167.548 upisanih biračah glasovalo je 135 291. S „da“ 133.681, s „ne“ 1507, a 103 glasovnice bile su prazne. Kako je jedna brzojavna viest od 1. o. m. javila, zagrozio se papa, da će ostaviti Rim, ako bi se plebiscit protegnuo i na grad leoninski. Poslje žestoke razprave u ministarskom vieću odgovorila je vlada talijanska, da na štetu jednoga diela podanikah rimskih nemože da dozvoli iznimku kakovu, pak s toga da će se i stanovnici grada leoninskoga pozvati na glasovanje. Na to se naviestilo, da će se papa skoro zaputiti na Maltu ili u Bavariju. Očekuje se objava spomenice papine na vlasti katoličke.

Paderborn. Biskup dr. Martin izdao je glede bogoslovnih naukah budućih svećenikah svoje biskupije novu naredbu. U toj naredbi veli s ostalim ovako: „Držimo za najsvetiju dužnost nadpastirske službe svoje za koju smo toliko odgovorni, da se po savjesti pobrinemo, kako bi si mladići, koji se kane službi sv. crkve posvetiti, prije sami valjano prisvojili ona načela i nauke sv. naše vjere katoličke, što bi jih jednom kano učitelji crkveni drugim imali naviještati, pak kako bi se s druge strane u pravom duhu crkvenom, t. j. u duhu čednosti i poniznosti, u duhu štujućem oblast, u duhu prave pobožnosti i straha božjega odgojili i naobrazili. Imajući to pred očima, a necrkvenimi težnjami tako zvane znanosti njemačke, koja se u najnovije doba svakojako ističe, ponukani na podvostručenu budnost, prinuždeni smo nadpastirskom vlasti narediti, da učenici bogoslovja, koji žele, da budu poslje u sjemanište naše ovdješnje primljeni i k sv. zaredbi pripušteni, mudroslovne i bogoslovne nauke tu „pred našima očima, na našem mudroslovno-bogoslovnom zavodu, Seminarium Theodorianum, podpuno imadu svršiti“, ako jim na njihovu razlozi poduprtu prošnju mi nebismo izrikom dozvolili, da smiju polaziti zavode druge. Dosele običavali su učenici bogoslovja paderbornski polaziti sveučilište bonsko, na kojem je biskup prije kano nadzornik konvikta više godinah učiteljevao.

Ermland. Biskup dosudio je profesoru doru. Michelisu sbog „javne tužbe proti papi Piu IX.“ kaznu suspenzije. Prof. Michelis javlja to u časopisu „Rhein. Merkur“ ovako: „Dobio sam odluku. Biskup Filip dosudio mi je kaznu, koliku je god mogao, da mi onemogući boravljenje i naučanje u biskupiji.“ Prof. Michelis obećaje, da će dotične spise u budućem broju toga lista priobćiti, jer da mu je uz Boga javnost jedina podpora, javnost pred cielom crkvom, na koju se obratio. Dakle uz javnu tužbu proti papi čuti će se još javna tužba proti biskupu ermlandskomu!

Kitaj. Iz Shanghaia javljaju „Timesu“ groznih viestih, kako su fanatični Kitajci pomorili Franceze u francezkoj misiji u Tsien-tsinu. Samostani lazaristah, isusovacah i milosrdnih sestarah spaljeni su a redovnici i redovnice na najokrutniji način poubijani. Gospodje koje drugo nebi znale van dobro činiti nevolj-

Digitized by Google

nim, te bi jih s toga sve štovalo i ljubilo, poklane su u podpunom smislu rieči i zatim u vatru vlastite kuće goruće pobacane. Svi urodjenici spadajući na misiju spaljeni su takodjer; samo se spasilo više stotinah djece, i od ove se zadušilo do 30 u velikoj jednoj špilji, kamo se bjehu utekla, kada se razjarena svjetina približavala. Tielo jednoga svećenika što se je izza toga našlo, sasma je bilo osakaćeno, te se nije niti prepoznalo. Svjetina udari takodjer na konzulat francezki i našav tu goste konzulove gospodina Tomassina i gospodju mu, što bjehu upravo došli iz Shanghaia, umori jih, osakati, sgradu porobi i spali. Francez imenom Chalmaison, koj blizu samostana milosrdnicah imadjaše svoj dućan, bude takodjer ubijen. Gospodja mu uteče na konju i nadje utočište kod nekoga prijatelja Kitajca; ali pod večer usudiv se izaći bude prepoznana i takodjer ubijena. Dva Rusa i jedna Ruskinja slučajno prolazeći gdje se je morilo i palilo, budu takodjer umoreni okrutno. Tri druga Rusa spasiše si život, jer je njih jedan na sreću govorio kitajski, te jim se tako doznalo za narodnost. Odatle se razabire svrha ustanku, koj je bio naperen jedino na Franceze. Više Englezah, Niemacah i Švajcarah, kojim bijaše stan u kitajskom kotaru, ostadoše čitavi i bez straha, jer buntovnici nisu dirali u nje. Svjetinu tu razjarenu sačinjavali su urodjeni vatrogasci i svakojaki izmet iz Tsien-tsina. Na znak za vatru sletiše se odasvuda divlji ti čopori. Do 22 osobe padoše žrtvom jarosti kitajske. Povod tomu krvoločtvu dva su otimača djece, koji uhvaćeni rekoše, da jih plaća misija francezka. Jur duže vremena kolali bi glasovi o ustanku na Franceze, a i po zidovih moglo se čitati o grozotah, što se sbilja i izvedoše. Kitajske vlasti medjutim, makar jih je francezki konzul i opomenuo, gledale bi škrštenih rukuh, što se tu radi i pripravlja na propast misiji francezkoj. Nezna se do sada, što je francezka vlada u tom poslu uradila; značajno je medjutim svakako, kako se Kitajci tješe, da će svim posljedicam barbarstva svoga umaknuti, ako budu pripravni platiti novčanu globu.

* *Sbor kapele cara ruskoga* broji 80 pjevačah, mužah i dječakah i pjeva komade na 4, 6, 8. pravih glasovah, sad živahnim na svaku felu umjetnim stilom fugah, sad mirnim i tihim a nadzemnim izražajem od najlaganijega toka, čemu se naravno hoće riedke vještine. Po mom sudu, piše jedan iste vrsti umjetnik, nadkrilio je ovaj sbor sve ostale u Europi. Tu je čuti dubokih glasovah, koji kod nas nisu poznati, a dosižu do Contra-a pod linijom (ključ bas). Ako prispodobiš sbor sikstinske kapele u Rimu s ovim divnim sborom, to bi reklo sravniti hrpu guslačah kakova talijanskoga treće vrsti kazališta s orchestrom parižkoga konservatorija. Nervozne osobe nemogu mirno slušati toga pjevanja; jer muka te hvata i sam se previjaš onako kako čuješ da zavinuše glasovi. Više putih sabrao svu sam snagu, neću-li se svladati ter miran ostati; nu svaki put badava. Buduć da grčki obred netrpi glasbilah, niti istih orguljah, to ruski pjevači pjevaju vaviek bez svirke; pače carski sbor netreba niti ravnatelja ni taktokaza. Velika vojvodinja Leuchtenberg ukaza mi jednoga dana čast pozvati me u crkvicu carskoga dvora, pak tom prilikom mogao sam se naslušati sve divote i nadiviti se nečuvenoj vještini i sigurnosti, kojom pjevači sami sebi prepušteni u tren prelaze iz jednoga glasa u drugi, iz lagana toka u hitri i živahni i kako se složno glasom sastaju u recitativah i u psalmodiji. Ono 80 pjevačah u bogatoj odori bilo je razdieljeno na dvie jednake hrpe na obe strane oltara, jedna naproti drugoj. Basi stojali sa od sredine u najdaljem redu, pred njimi tenori, a pred ovimi soprani (dječaci). Svi kano ukočeni i nepomični zaklopljenih očijuh čekahu s dubokom tišinom čas, kad će početi služba, a u jedan mah, da nisam mogao ni opaziti, je-li tkogod i kakovim zapovjedio znakom, započeše jednu najvećih i najobsežnijih sastavakah od Bortnianskoga. U ovom skladovitom pletivu zaplitali su se pojedini glasovi, kako nismo do sada vjerovali da bi se moglo tako; uzdisaj, mumljaj i mrmljaj kano kad i kada u snu, i opet visoki s naglaskom glasovi vrisku slični — obustaviše u tebi sapu i svaki kretaj. Zatim bi se utopilo sve u decrescendo neizmjeran, maglovit i nebesni — misliš angjeli pjevaju na zemlji a glas jim se u nebo sipa i gubi. Na veliku sreću moju vojvodinja ovoga dana nije mi ni rieči progovorila; jer smiešan bi joj se bio ukazao odgovorom. — Bortniansky (Dimitar Štefanović), 1751. rodjen u Glukovu, bijaše 45 godinah star, kad je poslje dužega boravka u Italiji u Petrogradu imenovan za ravnatelja carske kapele. Sboru za cara Aleksija Mihailovića trebalo je još puno učiti, a vještak ovaj spravio se svom snagom te uči i kušaj. Stavio u glasbu što na 4 što na 8 glasovah 45 psalamah, jednu misu u tri glasa, i mnogo samcatih komadah; a iz svega odziva se visok duh nabožni. Umro je 74 godini star 1825. Za njim je ravnao sbor tajni savjetnik Lvov, muž izborita ukusa, a koj je poznavao sve prve umotvore svih školah. Po smrti Lvovoj g. 1836. preuzeo je sbor njegov sin generao Lvov. Svaki velik ljubitelj kvartetah i svi veliki violiniste sve Europe poznaju toga majstora, a taj i jest na najvišji stepen digao carsku kapelu.

Dopisnica urednička.

Fra. Il. Čav. u Bosni. Naručene knjige poslane. — 4 f. 55 n. Fra. Pav. Sem. u Bosni. Ostaje Vam viška za četv. god. 1. 50. Gosp. Bunjevčc u Bar. Varu. Viktor vierno i pošteno platio! — G Cv. Gr. Zaboravilo se poslat Vam naručene knjige; a neznamo, je-l' drugim putem jur naručiste — ako Vam se rači, javite.

Tko je dobio na igri izpovjedaonicu Šviglinovu (broj igre 467) neka mu se javi (Ilica br. k. 900); jer će se drugčije za tri mjeseca prodati.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 42. Tečaj XXI. U Četvrtak, 20. Listopada 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Autonomija katoličke crkve u Hrvatskoj.

(Konac.)

Vidismo, koliko svietskim glavam: vrhovnomu zaštitniku kralju s vladom pak ostalim zaštitnikom crkvenim može biti i jest na crkvenu upravu moć. Ako počam od kralja i organah njegove vlade pak do slaba plemića i siromašne občine svaki cigli zaštitnik svoju povlasticu pri izboru duhovnikah obavlja točno s čistom namjerom, po zakonu crkvenom i posve po duhu kršćanskom: tada ota svietska moć može sbilja liepo prijati boljku i napredku crkve; jer kad dvie jake sile jedna drugu podrže i pomognu i obe istim smierom složno potegnu, mora se napried doći. Koliko se dakle autonomijom u svietskoj moći i uplivu traži ugled, boljak i napredak crkve, dovoljno je pokazala zadnja razpravica našega članka, da ona moć i upliv, kakova jur obstoji, pruža jako prostran obseg. Vrhovni zaštitnik s množinom svojih organah imaju na stotine načinah vlasti i moći i dizati ter poljepšati hramove božje i u njih uzveličati službu božju i obskrbiti službenike; ima načinah iztriebiti iz puka nevriedne duhovnike, vriednim i revnim biti na ruku, u obće oko obuke i moralnoga napredka puka nastojati. Rado bismo tad vidili glavara duhovnoga, koji svom snagom nebi prionuo sam još življe revnovati. Rado bismo tada vidili te duhovnike, koji bi imali duše, obraza i snage protiviti se svetim namjeram i ponukam tih prvakah u svojem puku! Tražeći autonomijom veću svietskim glavam na crkvenu upravu moć i upliv kaže se da je to samo za dobro crkve, jedini pravi način probuditi u katoličkoj crkvi uzajamni i obćeniti duh, život i sviest katoličku: pripoznaje se dakle po neki način, da toga duha životvorca i životne snage neima u sadanjem sustavu spomenute svietske zaštite, u sustavu boljarskom, nego se životni dah ima tražiti u razredih pučkih, u demokraciji.

To jest: mora se takodjer u toj vrsti prepustiti demokracije ter ono svietskoga posla oko crkvene uprave ponačiniti i prenačiniti na ustavnu: autonomnim ustavnim skupštinam predalo bi se koliko država sada drži zakladah i imetka, pak osim duhovštine u najstrožjem smislu gledalo bi se, što bi se god više moglo, crkvi uzeti imovinske uprave, brige i posla i skupštinam predati. Vrhovni nad crkvom nadzor, zaštita i kraljeva i privatnih domovah i občinah ostala bi potle s malenom morda promjenom. Takovom uredbom imala bi oživiti u katoličkom puku vierska sviest i ponos, kako i uzajamna med klerom i pukom sloga i zajednica vierskoga boljka.

Tko bi pravedan mogao reći, da u crkvi, i navlastice u crkvenoj upravi nebi trebalo obnove i poboljšice! Trebalo bi i kruto trebalo obnove u svakoj struci crkvene uprave, vierskoga i nabožnoga žića, i nitko pravedan nemože nego pripoznati: da barem za oštrijom pazkom viče kateheza ili vierska obuka u crkvi i u školi; viču: pogledajte me bolje — mnoge crkvene riznice i računice pak matice — — pogledajte bolje je-l' dobro svakud i sve gledaju te biskupske oči, kako se gizdavijim imenom zovu kotarski starešine vicearhidjakoni, a tim većma pogledati nje, jer arhidjakon gotovo da je postao samo golim naslovom. Morda ubog puk ne samo u ovoj i onoj župi nego u čitavih kotarih i okolicah mora živjeti ob ono nauka i zakona ter običaja, kako je od starih dobrih duhovnikah ostalo i tradicijom prešlo s koljena na koljeno, dok usuprot sada mora se često tu i tamo pričiniti kano da se sa samim paklom urotiše nemarom i zlim primjerom preokrenuti vjeru i zakon. — Biskupska uprava preveć se je prebacila na birokratičnu.

Digitized by Google

Trebalo bi poboljšice materijalne; jer velika množina župnikah zaštite javne mora živjeti o plaćici, kako je odmjerena početkom ovoga vieka, a od onda je još sve na manje spalo župniku osim posla i štibre, što mu raste. Tužbe na tanko računom obrazložene stižu iz banovine i iz krajine, da nije već s poštenjem moći živjeti. Na molbe ovamo odgovaraju manjkom vjerozakonskih zakladah, a onamo sgora pitaju pak opet za godinu danah snovice pitaju: koliko koji župnik ima dohodka, pak se tako krajiški duhovnici pitaju pitanjem, dok usuprot poručnik već bere plaće mjesečne preko 60 for. (župnik oko 25 for.) Rado se pita za župnikov ostali osim kongrue dohodak; nu to se barem može očito pripoznati, da se državnomu službeniku po gotovu svaki korak izvan ureda posebice plati, pak mu vendar plaća raste; dok bi usuprot župnik uza starinsku malenu plaću morao za čitav novovječni ured pisati, i ciele duge genealogije bez novčića takse iz maticah vaditi. Pak da se na sve pusti pristojna taksa, na većini ovakovih župah sva štola i sve takse jedva bi stotinu pribacile.

Ljuta naša rana jesu privatne zaštite ili kolature. — Prije svega pripoznati nam je žalostnu istinu, da se sami duhovnici zaštitnici preveć netakme prednjačiti liepim primjerom drugim zaštitnikom. Kako se kapelice po gospodskih dvorih obratiše u hambare i ropotarnice, tako je malaksala zaštitnička zaštita napram maticam crkvam župnim i župnikom. Već je do toga došlo, da se najboljemu i najpobožnijemu kolatoru moraš zamjeriti, i s najboljim je muke i neprilike, ako si prisiljen moljakati za crkvu i župni stan. Iznimke, koliko su slavne, toliko su riedke. A kamo sreće, da mnogi zaštitnik nije prvi i najjači župniku neprijatelj. Pravo svoje drži i vrši svaki i prebrzo, ter se dogodi ne riedko, da još stari postao ili umro nije, dok već novi nosi imenovno pismo. — Porad dužnosti kolatorske imaju često posla sudovi, i to desetke godinah, ter ima župnih stanovah, kojim jur prije 25 godinah stotine komisijah i kroz sve molbe sudovi dosudiše, da se stari mora porušiti i novi sagraditi; nu stari stoje jošte i danas zakrpani i poduprti stotinom stupićah i kolacah. Vaviek je težko, visoku gospodu tužiti visokoj gospodi, a osobito je težko, morda i za veću još napast i prkos tužiti, ako se je dogodilo, da je vlast ujedinjena u ruci vlestelina kolatora, koj ni sam u darežljivosti napram crkvam nepolaže svoje hvale i slave, niti je u kolatorskih dužnostih skrupolozan. Moramo pripoznati, da se je promienila ne samo vlastela nego i žile dohodka ter okolovštine njihove vlastelinske snage; ali zar se nebi moglo narediti, da oni ostave starinske povlastice, kad nemogu vršiti s njimi spojene dužnosti?! Crkvena uprava postala bi tad slobodnija, a zadovoljni bismo bili, kad bi najjači občinari, gospoštije po razmjeru prilagale za crkvene potrebe, koliko i bivši njihov kmet, seljan. — Inštitucija patronata prestala je po svoj Europi, stranom posve, stranom se je bitno promienila, samo se je na ugarskoj i našoj strani zadržala u starom licu. Na svom je mjestu tu spomenuti žalostnu istinu, da se već od jednoga vieka naši duhovni velmože redom brinu više za oskudicu u državnih nego u crkvenih peneznicah, više na nužde i potrebe državne nego crkvene, više za vojničke kasarne nego za duhovničke deficiencije, više za svakojake zavode nego za svoje seminare i višju obuku duhovnikah itd. Spomenuti je žalostnu istinu, da osim razmjerno neznatne dionice oporuke crkveno blago u sviet predavaju itd.

Kruto bi nam u mnogom pogledu trebalo obnove i promjene, a duhovnik zabrinut za vjeru i vierski napredak puka promišljajući gdje bi i kako bi početi, dodje sbilja na potrebu autonomije, prem posve s protivnih razlogah. Trebalo bi stanovita autonomija, koja bi duhovnike vratila same sebi, koja bi probudila i oživila u njih duh staležne zajednice i sloge, oživila duh uzajamne vjere i ljubavi, vienosti i požrtvovanja — oživila duh, koj bi sve poglavite težnje duhovničke sastavljao u jednom skupnom cilju. — Motreći svietski upliv, mora zaboliti duhovnika srce, kada vidi, kako su upravo svietskim uplivom (i svietskim u duhovnika duhom) porazkidane medju duhovnici sveze. Preveć je opaziti, koji se skoro ništa nesmatraju kao udo moralnoga tiela nego kao samcat individuum, pa kad je to namješteno dobro, nepitaj ga za skupno dobro, osim ako je iz njega potegnuti diel. Ala nas je razstavio i često onečastio svietski upliv! Je-li poteći za župom, moraš se prije pred pragom svietskoga zaštitnika vrtiti i previjati. Poznati su obćenito putevi i načini, ter jih netrebamo spominjati; a vidismo primjerah, kako je mudar i lukav šaljčina jednom samo župicom znao preda se domamiti cielu povorku popovah, da jim svojim mikroškopom razvidi istu dušu. — Često i prečesto mora se duhovnik oboružati jakom svietskom preporukom, kada bodrijim i sigurnijim licem želi stupiti pred svoje duhovne poglavare. Ako je višja čast ter beneficij izdašniji, ganuše se tad visoke porodice u obojem spolu, pak visoki i najvišji častnici svake haljine. Kamo ćeš više, van kada je moguće pokazati, da na supor svomu duhovnomu poglavarstvu i bez redovite molbenice možeš župu javne zaštite dobiti preko svietskoga poglavarstva. Čusmo mnogom

Digitized by Google

prigodom pripomenuti: tà napokon svietska moć nemože nikoga nikamo postaviti van duhovnika, pak se je dogovoriti i složiti, da svi skupa složno držimo; ali to je upravo ono, što bi se istom temeljitom obnovom moglo narediti, ne da svi budemo stalne duševne snage i savršeniji vitezovi, jer bi to bilo preveć čuda i sreće, nego da se hrdjavijim bar zabrane i nemogući učine stanoviti puti i načini. Naopako mora izaći po državni red: kad se svatko smatraš za svako mjesto sposobna ter netrebaš mariti kako ne za vrline, krieposti i zasluge tako niti za mahne, ljage i nestašice svoje, samo ako si jak preporukom i visokom miloštom. Tri put naopako tada po crkveni red! Naopako ode uprava, gdje se nepazi, da bi se na svako važnije mjesto postavio vrstan ili vrstniji; a tri put naopako ode tada crkvena. Pak se i sbilja ne riedko pričini, kano da vlada slučaj — kako tko naleti oli se vješto zna u sgodan čas pridesiti. — To je dosta mrzkih crtah. Iztaknute su one ne od mržnje na svietsku zaštitu i moć kao takovu, oli od lude morda i mahnitaške mržnje na svaki makar prijateljski i dobrohotan svietski upliv (takov fanatični duh kaste usuprot mrzimo svom dušom); ne s namjerom obružiti svoj stalež, koga ljubimo, niti zadievati u duhovno poglavarstvo, komu od srca vas ugled i poštenje želimo, nego je po onoj zlatnoj besjedi Augustinovoj: „Agnitio culpae initium emendationis“, da se sjetimo i opomenemo. Pitaš za krivnju i krivca, neznaš kriviti sama ni ovoga ni onoga; nego je kriv sustav, kriv položaj, krive okolovštine, krivi ljudi — sve i svi smo krivi!

A sada kako bi poboljšati? Na koncu mora izaći misao: da bismo mi duhovnici prije nego itko morali vapiti za autonomijom i oko nje svojski latiti se posla. Dok je pravice, mi se autonomije plašiti netrebamo. Ta državno škrbničtvo nastoji nad nami ovakovo niti stotinu godinah; nebudi dakle tolika strahota razlučiti se od države. Možemo dizati autonomiju u svojoj crkvenoj pokrajini sami za sebe. Ta mogla je sama zagrebačka biskupija u ona precrna vremena sedamnaestoga vieka dizati tu autonomiju, tri svoja seminara držati, stolnu crkvu si popravljati, dragocjene oltare u njoj držati i bogato ruho namicati, divne samostane, crkve i škole po zemlji dizati i još neprestanim brojem vlastitom vojskom pomoći od domovine uzbijati neprijatelja. — Prije je od nas tudjim zavodom pomoć priticala, nego od druguda našim. Čast i poštenje Ugarskoj i njezinu bogatstvu: nebismo vendar rad koliko ne tudjim peneznicam prilagati toliko niti o tudjoj milosti živjeti. Mi svu sreću svoju polažemo u to: ako samo svoju imovinu budemo sretno mogli odlučiti od tudje. Nismo bogataši; nu nismo hvala Bogu niti bez crkvene imovine. Valjda neće kod nas doći do mrzke one krivice, da bi nam se na svakom pravnom titulu posjeda osnovana imovina otela i oglobljena crkva svalila se na teret jedinomu oglobljenu puku. A što bi nam tad pomoglo ostaviti oglobljenim pravo prikupa i posjedovanja, kako običavaju grabilice vlade: zar valjda zato, kada opet spravimo, da nam imaju šta ugrabiti! To bi bila preveć velika sloboda u preveć slobodnoj državi; a morao bi joj se protiviti svatko s političkoga takodjer razloga, u kom bi se išta našlo narodne i domorodne ćuti. Odišlo bi sve u tudje ruke bez ikakove narodne koristi. Napram crkvi grčko-iztočnoj i protestantom nebi se usudilo niti pokušati takovom otimačinom; jer bi se bojalo urote i prevrata, ali borme i za katolike ima pojam države i pokornost državna stanovite granice. Zaklade naše sastavile bi nekoliko miliunah, pa kada bi se zemljišta crkvena prema obćenitijoj koristi zaokružila i uredila, zaklade pod mudru i brižnu upravu spravile: bilo bi nam liepa zaloga napredku. Sve bi to godimice lahkim i pravedno razporezanim prilogom i oporukom rastlo; a svatko bi i sam radje prilagao kad bi vidio, za koju korist daje. Pa kada bi se uredilo pošteno seminare i tako zvane deficiencije, nekoliko bolje obskrbile siromašnije crkve i župe, pak kapelanije uredile po stepenu i boljom plaćicom nadarile: eto ti poboljšice preko polovine gotove.

Ustav katoličke crkve daje premašnu vlast biskupom (dokle i njim nije tečajem vremena stegnuta rimskom centralizacijom), ter duhovna vieća biskupska i iste sinode nisu drugo nego biskupov savjet; ali zaklade mogu se staviti u drugi posve račun i pod posebna vrći se pravila. Na primjer mirovine župničke u Francezkoj briga su samih župnikah: oni si zaklade spravljaju, njihovi odbornici nje upravljaju i po ustanovljenu pravilu diele mirovinu. Zaklade za mirovinu dakle mogle bi se složiti onako kako se sada na razne svrhe slažu u svietu stotine družtvah, a za sve biskupije skupa, pak bi se postavile pod skupnu družtvenu upravu. U toj upravi radili bi kano stalni činovnici izabrani duhovnici ili takodjer svietske za družtvene činovnike namještene glave. Nadzor, upravu, uvjete i poglaviti ključ mirovine itd. kazala bi točna pravila; a budući u svietu ne samo svakojakih sličnih nego upravo takovih duhovničkih družtvah, trebalo bi samo prilagoditi gotova pravila i dugim se tudjim izkustvom opametiti. Na takov način mogle bi se stvarati i ravnati takodjer ostale svakojake zaklade. Kler bi stranom sam za sebe stranom s obćinami skrbio i poslovao

Digitized by Google

ne kao kakova sinoda crkvena, nego kano družtva. Bio on tko mu drago, po svojoj javnoj časti nebi tu imao nitko odlučivati; jer sviet nije vidio, da bi se obćenite zaklade ma komu dale na milost i nemilost, neka iz njih po volji dieli. A zašto su do sada naše zaklade pliesnive i jalove, i zašto je za nje zamrla ćut, kriva su jim pravila i zla uprava.

Nepovoljna su ravno vremena; ali bismo vendar ovako mogli započeti autonomiju. Ta zašto se drugo i traži autonomija i autonomna uprava, ako ne za zaklade i ostalu obskrbu! Crkveni zakoni, takodjer sa strane državne priznani i starovječnom porabom utvrdjeni, ustanovili su na široko i na tanko: kako se ima upravljati crkvenom imovinom, gdje i kako i kolik upliv moraju imati svietske glave, ter komu je za boljak i napredak crkveni, ima po kanoničkom zakonu liepe prilike. Koliko bi bilo novine, toliko bi se moglo prilagoditi; ali prema temeljnom ustavu crkve. A nije istina: da se je puk od crkve i klera odbio, nebog puk rado s crkvom drži, rado žrtve prilaže i rado dobru pastiru žrtve svoje povjeri; imamo sa sobom i gospode; a tko se je odbio, toga već u takovu poslu netražimo.

Ostaje veliko pitanje glede imenovanja. Badava: ako bi se crkva od države tako daleko razlučila, onda po što po to mora se tražiti od vladara pravo imenovanja natrag. On je povlasticu dobio za stanovite dužnosti, pak čim nemože on vršiti dužnosti, mora prestati i povlastica. To je uvjet, bez kojega neima slobode ni života. Ako bi on vendar kao katolik hotio ostati uz neku crkvenu korist crkveni zaštitnik, tad bi trebalo da barem na staro dodje: to jest da kralj bez vlade kano zaštitnik za visoke časti crkvene imenuje na trojni predlog biskupov. Zaštita župah vratila bi se sa zakladami crkvi, ter za nje ili bi trojni predlog pravio komu biskup ili bi ga biskupu pravio stanoviti sbor duhovnikah. Mrzka je u crkvi kako bahata i samovoljna aristokracija tako i namrgodjena razputana demagogija; ali bi za obćenito dobro bilo vrlo koristno, kad bi pri imenovanju kojim god načinom dobio štogod vlasti i besjede biskupijski kler. Što se tiče privatnih zaštitah, ako se nebi pustile: ima već u zakonu način kako bi se zlu i s ote strane doskočilo, a prije svega trebalo bi narediti i čvrsto držati, da i privatni zaštitnik imenuje od predložene trojice. Takovim bi se načinom koliko toliko diljem svih stepenah mogao držati red po starosti i vriednosti.

Što se tiče ugarske autonomije, nebismo rad sudom prestići onolike velike duhovne i svietske glave, koje istom oko nje rade; nu vidi nam se, da se je u prvom početku omaknula. Drugačije od skupštinah i viećah autonomnih goru još izgledamo po crkvu potrebu i nevolju. Gradska i trgovištna skroz katolička (osim po kojega nekatolika) i autonomna jurve vieća kako ugarska tako i naša bila su i jesu najškrtiji a najgrublji crkveni zaštitnici: župnik se tu malo kad može izabrati bez kakova takova škandala, crkve gradske zaštite u najgorem su redu, a župnik uza svu pomnju i revnost mogao je tu najmanje učiniti. Koliko znamo, vlada sbog škole nije s nijednom siromašnom seoskom obćinom trebala toliko pisanja, prietnje i strahovanja, koliko s najbogatijom gradskom obćinom. Pak u obće ni iste obćinske imovine pod upravom ovakova vieća, osobito u stanovitih okolovštinah, nehvali se blagoslov. A da nespominjemo, kako često ovakove skupštine misle, da se sve znanje može naknaditi skupštinskim vikanjem. K tomu ganuli bi se i oko toga uzmotali svi spekulativni dusi. A kad pomislimo, kako nam je političkom strančarijom razrovano i raztrovano javno družtvo: tad nam se grozi i pomisliti na onaj mutež izbornih i skupštinskih borbah. Kako bi danas išto moglo minuti mirno, a da se neuplete politika? Ta vatra, veli se, nije politička stvar; ali vendar vatrogasno družtvo u Zagrebu nemože se sastaviti sbog političkih pletakah! Prijateljah i neprijateljah ima crkvi i duhovnikom u svakoj stranci; ali bi se i u tom pitanju razlučili tabori, kako već politički stoje. Nevaljaštine i kukavštine našlo bi se u duhovničkom staležu dosta, ter bi se oli političkom strašću i bludnjom, obećanjem oli prietnjom morda jak broj istih duhovnikah pregnao u tabor crkvenim i staležnim interesim protivni. Drugačije nebi ni bilo nego da bi se umješala vlada i njezini organi: a tada jedni, to duhovni to svietski, jednako gube svoj razum i svoju ćut i volju, drugi bi stali na protimbu i mutili većim mahom morda već samo zato, da pomute osnove vladine, a treći držeći se po razumu i duši svojoj objektivno i bez obzira nebi mogli u tom mutežu stvari pravo izagnati na čist konac. Pak na koncu što bi se i najmudrije i najsretnije napravilo, ako je bilo u nepravo vrieme, moralo bi se u pravije vrieme snovice početi. A mislimo da se danas nikakova uredba niti politička niti crkvena nemože stvoriti za stalno; jer u cielo državni odnošaji nisu uredjeni nit u ostalih zemljah monarhije, pak niti u našoj zemlji. Visoka vlada naša liepo bi se odužila časti svojoj i domovini i crkvi, kad bi mahom nastojala, da se vjerozakonske i seminarske naše zaklade od ugarskih odluče, a po gotovu onda, ako se sbilja stvori ugarska autonomija crkvena, pak vlada počme zaklade predavati crkvi. — Neka je domaće blago doma. Tad bismo već gledali kako bismo se te autonomije

Digitized by Google

poprimili. Za sada samo sjetismo, da nam je za onakovu autonomiju, kakova je na ugarskoj strani zamišljena, mutan izgled, gledaš li ga s političkoga ili crkvenoga gledišta. Je-li se u visokih krugovih na to pomišlja i morda snuje, tog mi neznamo; nego svoju po nepristranu sudu rekosmo.

Dopisi.

Iz Rima dne 5. listopada. Dobro znadem kolike se prosuše lažne viesti ob osvoju Rima; radi toga laćam se pera, da čitateljem toga lista orišem što vjernije taj dogodjaj, kako sam ga sam gledao, pak i čuo pripoviedati po o. dr. Is. Pachtleru, duhovniku papinskih četa, koji tomu okršaju prisustvovaše. Prije svega spomenuti mi je duh papinskih četa. Sve nadkriljuje četa oružnička, sami Talijani, to svojom krasotom, to neuzkolebivom vjernošću pram sv. stolici. Druge čete talijanske nemogu se š njom uzporediti. Sumjernu pohvalu s prvom četom zaslužuju inostranci, koji se nalaze ponajviše u zuavskoj četi. Ostali inostranci čine odiel karabinierski t. j. lovački. — Topničtvo, mala četica, u kojoj su oba brata kralja napuljskoga služila, jest takodjer izvrstno. Prije okršaja vlada u papinskoj vojsci tvrda vjera i nada, da neprijatelj mora biti uzbijen, ne toliko silom rimske vojske, koliko uticajem koje inostrane vlade; a ni s daleka nemisli itko da bi za kratko vrieme od pet satih Rim mogao pasti u šake talijanske. Sv. otac već početkom odluči: vrata Talijanom prijateljski ne otvorit, dok je ika nada spasu. Ali to je on očitovao prvim častnikom, vojnici pako odlučiše boriti se do zadnje kapi krvi. To o stanju vojske. — Nedjeljom 18. rujna, na desetgodišnjicu bitke kod Kastelfidarda, opazismo neprijatelja, gdje gradu dolazi. Sa svih strana obkoliše grad, najviše pako utaborilo se pred Portom Pijom i vojnarom Makao. Naši mogoše kod Porte Pije samo dva topa namjestit, k tomu bijahu zidine oko istih vrata vrlo loše. U Makao bijahu četiri topa, kojimi branijahu takodjer i Portu Piju. Slabo providjena bijahu i ostala vrata, t. j. Porta del Popolo, Salara, S. Lorenzo, Maggiore, S. Giovanni, S. Sebastiano, S. Pancrazio, na koja sva Talijani navališe. Portu Piju, u obće cielu istočnu stranu i ujedno najlošiju braniše Zuavi i Karabinieri. Prvi top izpali 18. rujna laćman papinski de Fallaiseau iz vojarne Makao, a zove se taj top: le Parrain, to jest kum, jer je poklon od Napoleona III., kad je njegovom sinu Louis Napoleonu papa kumovao. Taj jedan hitac razasu jednu neprijateljsku topovnicu. Za tim topom udari nekoliko drugih od naše strane dobrim uspjehom. Neprijatelji se neodazvaše, stranom jer nebiše pripravni, stranom jer je pruski poslanik otišao u talijanski tabor, radeći nebi-li moglo proći bez krvi, ter izposlovao dvadeset i četiri sata primirja. U ponedjeljak izbaciše naši opet nekoliko hitaca. U utorak 20. rujna ranom zorom počeše Talijani sipati vatru. Vojnici njihovi boriše se s velikim oduševljenjem i junačtvom, a to kako se priča, najviše zato, jer jih vodje njihovi uputiše, da će sv. otca i Rim branit i oslobodit od njegovih neprijatelja t. j. od Zuava i ostalih inozemskih četa, koji da se tamo bahaću. O samom osvoju pripovieda otac Pachtler kako sliedi: „Kroz tri dana boravio sam s mojimi vojnici, jeo njihov kruh, i spavao na njihovoj slami. Kad sam u utorak nješto poslie pet satih prvi neprijateljski hitac čuo, pomislih u sebi: sad je hora došla. Probudim grofa Stolberga, koji kraj mene ležaše, te eto za kratko bijasmo u vatri. Topovi stadoše gruvati, svi vojnici hrabri i oduševljeni bijahu, osobito laćman de Fallaiseau i kapetan D' Authier. Jedna naša granata pade u sredinu jedne talijanske čete, koja se na to za zid sakri. U Makao mjestu gdje sam boravio, nije mi se računo ostat, već podjoh do Porte Pije. Put donle nije bio dalek, ali vrlo pogibeljan; granate bo, bombe, i t. d., zviždale su mi oko očijuh, i padale kano tuča. Susretne me vrhovni vojvoda uputiv se i sam k Porti Piji, da tamo mjesto padšega častnika zauzme, te me oštro ukori radi moje smjelosti; nu odvrativ mu, da u tih okolnostih svećenik mora biti kano i vojnik podjem dalje. Nu i druga nas nesreća zadesila na putu. Mazag naime, koji bi poslan iz Makao k Porti Piji noseći tri škrinje granata, nenaučan praskanju bomba, ritao se na sve strane tako dugo, dok je sve tri škrinje sa sebe bacio. Bilo je do 80 granata. Uzmimo, da je samo jedan diel tih granatah prasnuo, eto mogoše svi Zuavi koji kod vrata stajahu i ja š njimi svoju smrt naći; nego dragi nas je Bog sretno očuvao, mazga svezasmo, a granate na Piemonteze pobacasmo. — Udari sedam satih. Neprijateljsko topničtvo ušutkalo bijaše već naše topove, dobar komad zida porušiše, a bersaglieri (lovci njihovi) pripravljahu se na juriš. Ja stojah u sredini mojih strielaca, bodreći jih koliko mogoh: „Budite hladnokrvni zemljaci moji!“ bile su moje rieči „nišanite dobro!“ Već bijaše ranjenih, jedan od tih umoli me, da mu svežem na nozi ranu od granate, da laglje može boj biti. Medj ostalimi nalazio se takodjer vojnički liečnik i dva kapelana. Naš položaj bivao je sve pogibeljniji. Iz Makaova dobismo još jedan top, drugi iz grada. U deset satih malaksaše naše sile u Makao, jer nam tri topa nebiše dovoljna, pak je i od njih samo jedan bio onakov kakovi su neprijateljski. Medjutim ipak naši bersagliere, navalu na zidine gradske pokušavše sjajno suzbiše. Kod ostalih vrata sve što učiniše bijaše, što koji komad zida ili koju kuću okvariše. Samo na jednom vrlo lošem mjestu blizu Porta Maggiore, razoriše talijanski topovi dobar komad zida, kuda su čete takodjer ulazile u grad, nu istom poslie, kada je ugovorna predaja jur gotova bila. Poznati pukovnik De Charette opiraše se hrabro kod vratah S. Giovanni. U njegovoj četi odlikova se osobito

Digitized by Google

laćman Eckholt Westfalac, topdžija, koji je prateći svaki top vrsticom litanije lauretanske mnogo štete zadavao neprijatelju. Sv. otac bio je već prije naredio, pak i sada dočuvši kako stoji, da bi naime nastaviti boj bilo samo za badava krv prolievati, zapovjedi prestati. Kanzler zapovieda odustati, nu vojska težkim srcem sluša i nesluša, jer je upravo tada stigla zapovied, kada navalnici na jednoj strani uzmakoše. De Charette dobiv cedulju, raztrga ju, za po sata dobi novu oštriju zapovjed, i tad tužno proplakav poče uzmicati. Ugovorna predaja (tvrdjave) bude podpisana pred Portom Pijom. A naši vojnici što srditi, što plačući od jada povukoše se u Borgo (jedan diel grada) k Vatikanu. Bilo jih je još jedno 13.000; jer je svega malo palo u boju: nekoliko mrtvih, a jedno 60 ranjeno. Sad slavodobitno uljezoše Talijani u grad, uz buku prostačine, koja podvikivaše: „Evviva Vittorio Emmanuele, Evviva Garibaldi"; kod kuće Isusovaca prolazeći: „Morte ai Gesuiti" i t. d. Zastavam na jedanput iztaknutim ni broja neznaš; svaki nosi znakovicu (kokardu): u kratko neprodje jedan sat a Rim je sasma drugog lica. Taj mirni papinski grad pretvorio se u huku i buku: silna vojska poplavila cieli grad i zaokupila sve vojnare, a razuzdane rulje čine po gradu sramotu. Na trgu sv. Petra gleda se turoban prizor. Tamo se sakupila papinska vojska i polegla umorna. Kad došao čas razstanku, da polag pogodbe vojska odlazi iz Rima, zahvalni će otac iz sužanjstva svoga (jer to i ništa drugo jest njegova vatikanska palača) blagosloviti djecu. Zapovjednik je već bio proglasio dnevnu zapovied, kojom je vojsci u ime pape-kralja i svoje ime veliku i srdačnu rekao hvalu; a pred odlazak pomolilo se na prozoru osamdesetgodišnje lice starca otca i usta vapiju blagoslov s neba. Svi jezici zavapiše na jedanput gromovito „Živio Pio Deveti papa i kralj. Mi ćemo se vratit." Pukoše još jedanput puške, za zadnji put zagrmiše topovi i tako se ti križari razstadoše sa svojim poljubljenim otcem. — Oko tri ure poslije podne dovedoše jih izvan gradskih zidina k željeznici. Gjeneral Cadorna imao je ipak toliko ljudskoga srca, da je naznačio prostačini krivo i sat i put njihova odlazka, te tako barem većina u liepu miru dospie k željeznici. Tu moradoše svi pred talijanskimi glavnimi častnici redomice prolaziti; al i tuj podvikivaše oduševljeno: „Živio Pio Deveti; mi ćemo se brzo opet vidjeti; doći ćemo natrag." Častnike pako papinske koji se nehtjedoše, kakono nove rimske novine pišu, podvrći tomu jarmu, Cadorna k tomu prisili. Puške i zaire moradoše dakako predati, i pješke put do Civita Vecchie nastavit. Al naboje nedobiše Talijani; jer jih naši stranom sakriše, stranom u vodu pobacaše.

Tko je poznao Rimljane, a vidio taj razbojnički ulaz, morao se doista čuditi: kako Rimljani mogoše tu pobjedu oduševljeno pozdraviti?! Koliko je god svoje vrsti talijanska narav, u Rimljana je ipak svoj plemenitiji osebunjak; pak ako i tu ima zanešenjakah za novu talijansku ideju, ako se ovakovom prigodom i mora porad straha više učiniti, nego je iz iskrena srca: Rimljan za ono sve nije sam sobom podoban. Znala je to dobro talijanska vlada, zato i jest iz sve Italije ganula prave svoje ljude. Kako je biesno to ljudstvo bilo, može se suditi i po tom, što je zabadala u papinsku vojsku, dok još niti oružja položila nije. Nego je mnoga vatrena glava sama sobom platila sramotu; jer zuavi nisu badava nosili puške. U pogodbi bila je i ova točka: (medjutim nijedne nisu održali) da sv. otcu ostaje Leoninski grad t. j. Angjelgrad, Vatikan, crkva sv. Petra, dvie tri krasne bolnice, i jedno dvie tri tisuće siromašnih ljudih. Radi toga postaviše Talijani straže na sve mostove koji preko Tibra tamo vode. Ali čuj što se tu dogodi. Još prije nego čete Talijanske posjedoše te mostove, poslaše Talijani prieko poglavice druge svoje vojske: tobož naroda, da nered učini, pak i sbilja, stadoše osim krike i vike dvie vojnare robit. U prvoj robiše po volji, dapače i prozore mogoše skinut bez ikakve zaprieke; ali kod druge ne tako. Švajcari naime i oružnici (ovi, kako i jedno 2000 vojske nisu bili na bedemih porad mira i sigurnosti u gradu) oprieše se rekavši: da uslied pogodbe ostaje to sv. otcu. Svjetina nahrupi na oružnike oružjem i jedan čovjek oružnik pade; nu odgovoriše i ovi oružjem, ter tri vikača ostaše mrtva, a više jih ranjeno.

Sv. otac sam je svojima očima gledao sa svoga prozora, što ta svjetina radi i već misleći da će Vatikan jurišati, umoli pruskoga poslanika (svi bo poslanici kod njega boravljahu) da pomoć kod gjenerala Cadorne uprosi. To on i učini. Talijanski lovci dodjoše odmah i raztjeraše prividno svu svjetinu, vojnare pako i ostali diel zauzeše sami. Pa i na sam Vatikan staviše stražu, tako da sv. otac uz svoju stražu dobi i talijansku, koju od njegove samo jedna vrata diele. I tako ostade sv. otcu jedini Vatikan s vrtom, i Angjelgrad tvrdjava bez vojnika. Ali ni s tim nebijahu ti poštenjaci zadovoljni. U Angjelgradu stajahu još tako zvani Sedentarii, sve stari vojnici, koji po crkvah stolce a po javnih vrtovih cvieće čuvaju. Ti su morali Angjelgrad čuvati. Ali poslie osam dana otvoriše vrata Talijanom, valjda od duga časa, pak oni s glasbom unidjoše. Toliko ob osvoju grada Rima.

Sad još nekoliko malenkostih. — Rim nije više Rim; ako taj grad dugo ostane pod upravom Talijana, poprimiti će malo po malo sasma drugo lice; neće biti više sredotočjem katolika, već slobodnih zidara. Ta i predsjednik najveće njihove lože „velikog Orienta" zapovjedio je jur, da se i glavna i ostale manje lože u Rim presele. Prije si vidjao svete slike po ulicah, a sada? najgore knjige se javno prodaju, a zločestim novinam ni broja neznaš. Većim dielom su republikanske, mnoge ugledaše svjetlo već drugi ili treći dan poslie predaje. Prodavaju se po najmanju cienu, da što više u puk-

Digitized by Google

prodru. Gdje su sad još druga sredstva, kojimi nastoje puk izopačiti? Prvi dan bilo popu joj! a još gore fratru da se je pokazao vani! nego pokle se prostačina stranom razišla, a stranom pohvatano do 500 komada, može se izaći. Dne 2. listopada bijaše pučko glasovanje. Buduć da ipak većina Rimljana pošteno misle, moradoše si naravski sami ljude svoje pribavit. Tà za istinu nebi čovjek vjerovao, kakova je množina stranjskih za dva tri dana u Rim došla. Četiri dana pred označenim danom bijaše željeznica prosta. Ta ponuda, kako rekosmo, nadje mnogo odziva. U nedjelju u jutro samo došlo jih oko 20.000. Da je glasovanje dobro izpalo, neima dvojbe. Žaliti je ipak, što se je kod te prilike koješta sramotna vidjevalo. Tako si na primjer, kako se priča, medj ostalimi glasovači mogao vidjeti monsignorah, popovah i fratarah u mantiji, ne za šalu, nego baš za istinu. Jedan fratar, svećenik, pripasao veliku sablju, i uzeo veliku zastavu talijansku pak odišao na Kapitol, da se tamo kao nekakvo čudo pokaže svietu. *) Buke, krike i vike bilo je taj dan i previše. Pod večer došle hrpe toga veseloga naroda pred rimski kolegij, na kojem Isusovci uče, i tud stale; svatko je očekivao demonstracije, nu stoje redovi držeći buktinje i baklje u ruci, mramorkom šuteći, a kad minulo pol ure, razidoše se, baš kano kad će mrtvaca zakopat. Rimski je zavod dakako sada prestao, sad se zove „Liceo nazionale“; „Sapienza“ pako, to rimsko sveučilište, dakako po njihovu uredjena, nosi ime „Università libera.“ Vojnici, koji su ovdje, najvjernije su čete Viktorove, kažu, da dobiše nalog, svaki i najmanji ustanak odmah ugušiti. Glede vjerozakona mora im se na hvalu reći, da su dobri katolici, liepo se vladaju, polaze crkve: u kratko imaju izvrstnu stegu. Ako čovjek neznanstvo tih ljudih promotri, a s druge strane kako jih njihovi vodje prevariše, da tobože brane papu, nisu oni krivi. Istina je, ima i medju njimi zločestih. O častnicih netrebamo govoriti. Dosele izdaše jedini zakon: da se pod nipošto crkvena dobra nesmiju prodavat ili posudit, ili uzajmit, tako da će gospodarom pojedinih dobara samo onaj smatrati, koji i prije njimi razpolagahu. Premissa je tu, još fali zaključak. Zakoni ostali nisu još proglašeni, tek onda kad to bude, početi će formalno. Jadan sv. otac neide van, on će po svoj prilici u Rimu ostat. Mi se ufamo i Bogu molimo, koji će i njim reći: Dovle i ne dalje!

Iz Rima. — (Izvadjeno iz prijateljskoga pisma). Dragi prijatelju! Koliko se je toga promienilo, odkako se na Eskvilinu razstadosmo! Kogod je zrelim i bezpristranim okom proučao i razmatrao taj velegrad, lagko se uvjerio da mu manjka svaki uvjet trajnijemu državnomu obstojstvu, ali svako je sudio, da mu tako brzo, tako lagko, zadnju žilicu života presjeći neće. Koliko je u tom činu dosljednosti danas vladajuće politike, koliko je u njem dokaza kako dan po dan nestaje u družtvu svetoga čuvstva pravice, toliko mnogi čovjek vidi u tom dogodjaju karajući prst božji. Tko bi medjuto znao puteve božje providnosti pak nije-li ona tim smierala koristit crkvi i Rimu?! Dva dana trajao je pučki bies, ali umjereno, jer je stroga vojnička vlast svaku strast u brzo zauzdala. Nebijaše ni ubojstva ni plaćkanja, kako se svi bijasmo; što bijaše okrutnosti, to se izlilo na papinskih vojacih, a pooseb na zuavih. Svećenstvo se nekoliko danah nije promaljalo na javu osim vrlo riedkih, med koje se i ja brojim. Ja sam licem sve pratio, od barikadah pak do plebiscita: prvih danah obučen na svjetovnu, a kašnje danju na popovsku, na večer pako vazda onako. Slavlje i veselje bijaše neopisivo; čim se nad kupulom i nad sv. angjela tvrdjom zagledala biela zastava, preobrazio se grad: trobojnice poplaviše sgrade i vele i male. Plebiscitom su Rimljani dokazali za koga su, ili barem za koga nisu — štogod je bilo za glasovanje osposobljeno, sve je mirno i kano s muževnim obsvjedočenjem hotilo k urni, da svoj si preda: 50 tisućah si, 46 glasovah no. — Uredovanje nijedno nije zapelo ni začas, pače udomaćile su se u glavnih uredih: pošti, brzojavih, u policiji itd. koristne i udobne reforme. Novinah kô pljeve. Papinski sborovi ureduju kô i dosada i uredovat će vazda; uzdržavat će si kô i doslje po propisanih taksah. S te strane dakle nikakova kvara. Komunikacije nebijaše 12 danah, to jest za obsadnoga stanja, a odkako su se nasadili Talijani, sve je u najljepšem redu. Sva je prilika da će vlada i duhovničke redove ovdje poštedit, dàkako osim Jezuitah. Dosada ni njim nebijaše nijedne neugodne, pače prvih danah bijahu jim vojskom obkoljeni stanovi, za da pučku srdjbu odstrane. Papa je zdrav, i kô navadno vesel i šaljiv. Vazda boravi u Vatikanu u tamošnjem vrtlu; van nepolazi, niti smiera, jer zna, da Rimljani poznavajući slabu žicu njegovu, spremaju ovacijah, čim se van promolji. Možda i bi Pij; al' svita ga zadržava. Iz Rima on nekani, dokle god ga, kako sam veli, negone; a to Talijanska u svom interessu nikad učinit neželi. Pa napokon i kamo bi papa? I to je strašna okolnost, da papa toliko ponižen, neima kamo bi se stalno i brez prigovora diplomatičkoga zaklonio. Kapitul sv. Jeronima neima se plašit ničesa; jer je pod internacionalnom zaštitom, a pooseb pod austrijskom. Sabor vatikanski odgodjen je Bog znaj dokle. Stranjski biskupi odoše.

*) Ej: ako se našlo takovih popovah i fratarah bilo od straha bilo od svoje volje, onda nije težko vjerovati, da su glasovali Rimljani, ter tada nije trebalo toliko ni sganjati glasovačah od drugud. Ili su Rimljani ukup bolji značaji nego njihovi duhovnici?! Ured.

Viestnik.

Zagreb. Preč. prvostolni kapitul kod ljetošnje obnove častnikah u prošlu subotu izabrao je za dekana preč. gosp. Tomu Gajdeka; a za bilježnika svojega vieća preč. g. Josipa pl. Šuškovića.

Digitized by Google

— Veleč. g. Luka Celinić, župnik u Cerju, imenovan je prisjednikom duh. stola.

— G. doktorand Feliks Suk, učitelj vjeronauka vel. gimnazija zagrebačkoga, promaknut je 14. t. mj. u Insbruku na stepen doktora iz bogoslovlja.

— Veleč. o. Petar Smoljanović, franjevac gvardijan u Cerniku, služi u nedjelju 23. o. m. drugu mladu ili zlatnu misu.

Beč. Druga gradjanska ženitba sklopila se 9. o. m. Kako službeni bečki list javlja, vjenčao je sretne mladence tko drugi van slavni načelnik dor. Felder, a po „obredu ozbiljnom i dostojnom, točno prema državnim zakonom temeljnim.“ Bezvierskim vjerenicima ime je g. Rudolf Levitus knjigovodja i gdčna Sofija Spitzer. Da mogu stupiti u bračni stalež, izpoviedaju svoje bezvierstvo u novije doba osobito židovi, a taj je pojav izraelitskim propovjednikom na posljednji blagdan pomirenja povoda i gradiva dao, ter su jako oštro i gorko udarali na takove svoje nevierne suvierenike. — Istoga se dana kadet kapral Josip Geiringer, sin u Sechshausu živućega tvorničara ulja, okružnomu satničtvu u Sechshausu prijavio, da iz zajednice izraelitske obćine izstupljuje, pak da ga je volja biti bezvierskim.

Rim. 8. o. mj. navalio je neki prevratnik fanatik redom na tri svećenika i ranio jih bodežem. Medju timi svećenici jedan je kanonik i tajnik kardinala Patrizia imenom Ceccarelli, koga je divljak ranio u trbuh. Drugoga svećenika, pivničara u samostanu sv. Kaliksta spasio je ovratnik, odkale se odbio bodež, jer inače probode mu vrat, a tako ga samo rani. Zaledjica udarajuć na ljude nedužne vikaše divljački: osveta, osveta!! A na sudu reče, da nije to nčinio iz pizme proti ranjenikom samim već od mržnje na svećenstvo u obće.

Berlin. Skupština katolička sastavila je adresu na kralja pruskoga, a ište od njega, da bude papi u pomoć. S ostalim govori ovako: „Strahovito nasilje, koje glava crkve naše, sv. otac Pio IX. sada trpi u Rimu, od Boga je pripušteno. Ali čvrsta vjera katolikah na nepobjedivost crkve nije tim uzdrmana. Ipak nam kraj podpunoga pouzdanja našega u svemogućtvo božje, koj crkve svoje nikada neće ostaviti, ostaje zadaća, da kano vierna djeca njezina oko oslobodjenja sv. otca, koliko možemo, sudjelujemo i ništa nepropustimo, što k cilju tomu voditi može. S toga se pouzdano obraćamo na Vaše kraljevsko veličanstvo, možnoga gospodara svojega, kano oblast Bogom naredjenu, s pokornom i vrućom prošnjom, da blagoizvolite izpuniti jur previšnjim priestolnim govorom od 15. studenoga 1867. učinjeno svečano obećanje, kako će Vašega veličanstva vlada nastojati, da naprama zahtjevom katoličkih podanikah u pogledu brige za dostojanstvo i nezavisnost glave njihove crkve bude pravedna. Mnogi milijuni pruskih i njemačkih katolikah, koji sada Vaše kraljevsko veličanstvo kano možnoga zaštitnika zajedničke otačbine njemačke pozdravljaju, pouzdano izgledju od nas zaprošenu pomoć. Vidjeti će u tom znak, da možna desnica Pruske i katoličku crkvu u pravi čas štititi može.“ Iz razprave adrese iztaknuti nam je dvie znamenite izjave. Bravar Strobel reče, da je bio naumio predložiti, neka se prosvjed uloži proti postupanju Viktora Emanuela; jer budući da su slobodni zidari odlučni protivnici crkvi katoličkoj, neima se od njih nadati pomoći; ali da se podlaže zaključku. G. Eyrund reče, „da ima dvie stranke, jedna traži papinstvo sa svjetovnim posjedom, druga bez njega; ako se dakle hoće sve katolike složiti u toj adresi, nevalja u njoj govoriti o svjetovnom posjedu papinom, nego samo o posjedu nezavisnosti papine; nevalja zaboraviti, da se tu ima posla s vladom, koja stvar motri razumom, a ne srcem; njoj valja da se prepusti način, kako da to izvede.“ I sbilja u adresi govori se samo o „dostojanstvu i nezavisnosti papinoj.“

* Prije nekoliko danah vodila šepica sljepicu gradom Budimom. Sinje kukavice kanile prieko ceste, kad al na jedanput nahrupe četveroprežna kola pak prieko njih, jer niti mogoše one umaknuti, niti voznik konjah uzpregnuti. Ali nesretnice sretno padši pod konje i kola iznieše za čudo glavu živu i zdravu.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano utemeljitelj sa 100 for. pristupio je sa svojih velikih i liepih darovah dobro poznati prečastni gospodin Gjuro Križanić, opat i kanonik čuvar u Zagrebu. Pomaknuo se iz II. u I. red doplativ 10 for. g. Stjepan Valdec, župnik u Rakovcu. Pristupili u III. red: gg. dor Ivan Šimunić, odvjetnik u Karlovcu; dor. Vjekoslav Gvozdanović, odvjetnik u Karlovcu; Josip Benić, trgovac u Karlovcu; Josip Vrban ljekarski pomoćnik u Karlovcu; Antun Mudrovčić, župnik na Hreljinu; Jure Ružić, trgovac na Hreljinu; Franjo Klaić, ravnatelj preparandije i glavnih školah u Zagrebu; Ferdo Ivankov, nadporučnik u Gradištu; Tomo Didolić, posjednik u Selcih na otoku Braču u Dalmaciji; Marija Šultajs, gospodična u Cigleniku; Stjepan Dianić, učit. u Kloštru Ivaniću; Stjepan Gabrić, učit. u Oriovcu; Ivan Matunci, trgovac u Novom Gradu; Stjepan Grgin-čević, kapelan u Račinovcih; o. Dujme Petrić, dominikan u Šibeniku u Dalmaciji; Matija Čosić, učitelj u Karlovcih; Stjepan Žugčić, pravnik u Zagrebu; Franjo Klarić, bogoslov u Zagrebu; Petar Bošnjak, učitelj u Stražemanu; Vilim Sorg, žup. u Tuhlju; Josip Stehno, krojač u Kutjevu; Stjepan Akšamović, krznar u Kutjevu..

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 43. Tečaj XXI. U Četvrtak, 27. Listopada 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

„Tko bi bio mislio?“ — taj stari i obični: tko bi? opetuje se danas na veliko i više nego morda davna, a to porad otca pape Pija i njegova kuma Napoleona. Tko bi bio mislio? Proljetos družtvance dva Zagrebčana i dva Sriemca na trgu Petrovu u Rimu, pokle se nagledasmo obredah velikoga četvrtka i željno izgledana lica papina i jedva što je krupnoga njegova glasa zvuk prieko silenih prostorah trga prozujio, svratismo se u najbližju gostionu na istom trgu na objed, da možemo za vatikanske sbirke i više uhvatit vremena, sladje gledat i viernije nas kroz one prostorine noge nosit. Čekajući na jelo, što nam je drugo moglo biti na jeziku, van papa, a neprestano naše propitkivalo nemože van pitati i zapita konobara, starešinu konobarskoga: koga Rimljani vole — papu ili da bi došao Viktor Emanuel, oli morda Mazzini s Garibaldom? Talijan, crne kampanjske kože, onoga trena propeo se u vis i kano zanešen stade prodikati: papa jedan je samo na nebu a jedan samo na zemlji, i mi Rimljani ničiji nego papini živi papini mrtvi! Tu se nemora biti vojak, tu se niti nepozna daća, a dobrota vladareva da samo božja može biti bolja! — I makar je govornik čuo -issimo i opet -issimo, deklamuje on dalje i čim se vrati deklamuje opet. Prepoznava nas, pomislim ja, da smo duhovnici, pak se je zato užgao. „Evo poštenja moga, rekoh, ako taj vukodlak prvom sgodom nebi jurišao na Vatikan.“ Pobro Ile prihvati veleći: „Idi tamo“ — i mrgodi se što neima pred sobom sriemskoga vina. Moca pogleda za njim još jednom i osjeknu: „Hajduk, hajduk!“ a na koncu svršiti će kroza smieh koji je i počeo: „Nije mu vjerovati.“ Sutradan vozeći se van k sv. Pavlu sjedoh ja napried k veturinu fiakeru, i da bude više čuti, počmem mahom popitkivati, a malo po malo mamim iz njega plebiscit. Čovjek pogleda po meni i plaho mahne glavom, a nedavši ja mira, zapita me ravno: jesam-li duhovnik? Razumim ja muke njegove, pak odgovorim istinito da jesam, ali forestiere i ne rimski policijaš. Nasmija se bodrije i progovori; a sve pripoviedanje i jadikovanje začinja vrućom željom: da bi Rim skoro postao Italiji priestolnicom. A sv. otac papa? Kano da je moj veturin naprvo znao Travnja mjeseca, što će Viktor Emanuel pred vojnom mjeseca Rujna pisati papi, tako je on sladko govorio i razlagao: da papi i potle mora ostati liepo i dobro, i da ga Rimljani iz grada nebi pustili.

Dakle jučer garson onako, a veturin danas ovako! Veturin označio mi Rim ovako: palače domaćih i svega svieta boljarah, crkve, kloštri i inštituti, uredi, hotêli za putnike to ti je jačom polovicom Rim: fabrikah, trgovine i prometa na veliko neima nikakova. Svi oni redovi do hotelah jesu za papu-kralja većinom i svi skoro; ali od hotelah počam i nas veturinah (daleko prieko tisuće) jesmo, reče, Bog i duša za papu; ali smo za oba — ta zašto per Dio santo nebi kralj i papa mogli liepo i složno u istom gradu živjeti, a nam Rimljanom — o Madonna — kako bi liepo bilo. Koliko se sa zaufanih stranah obaviestismo, papa je svejedno imao u samom gradu jaču stranku, a to jaču s financijalnoga gledišta: jer priteže na sebe iz svieta, jer je darežljiv, jer talijanske financije jako u se crpe i piju, a izhlape brzo bez narodne koristi. Jaka stranka pučanstva umovala je kako i naš veturin: bolje po grad dva priestola nego jedan. Katoličko (osim boljarah, kloštarah itd.) i talijansko gledište jednako je slabo pribiralo stranku, jer obojemu ovako i onako mora središtem biti Rim i Rimljanin prvi katolik i prvi Talijan — altroche! Nego tko

Digitized by Google

bi tada bio rekao, da će se pod jesen već izpuniti veturinova želja? A držim još i sada, da naš garson kod one buke nije bio zadnji junak. Rim je jur prije pred tri godine proglašen od sabora talijanskoga za glavni grad Italije, a sada već savojskomu domu spremaju kvirinalsku palaču, najljepšu točku u gradu. To je četvrti put u jednom vieku, da je sviet vidio s priestola skinuta i zarobljena papu. Pij VI. Pij VII. od Napoleona, i Pij IX. god. 1848. od revolucije, a god. 1870. od talijanskoga kralja na stranu rinut. A tko bi znao, je-li se kralj neveseli prerano, i neće-li se s papom dokončati takodjer četvrti put, kako se je dokončalo prva tri puta. Kad je Napoleon I. pokazao nakanu, da namjerava papi Piju VII. uzeti priestol i zemlje odgovori tada papa: „ako bi po nedokučljivih odlukah božjih cesar sbilja učinio, kako se grozi ter zauzeo crkvenu državu: papa se nebi mogao protiviti zlu usudu, ali bi vendar proti silovitoj i nesdušnoj usurpaciji morao prosvjedovati.“ Papa Pij VII. vratio se u isti čas iz francezkoga sužanjstva na priestol u Rim, upravo kad je Napoleon morao sa svoga priestola stupiti u sužanstvo na otok Elbu, i poslie na otok sv. Helene. Prosvjed Pia IX. naravno mora biti u jezgri isti kako i tada; s Napoleonom trebalo je pet godinah, s Viktorom Emanuelom tko bi znao dokle će, prem se „Unita Cattolica“ nada da neće trebati ni pet mjesecih. Nego tada je drugo bilo: sve europejske vlasti požališe papu i čekahu sgodan čas, da spokore silnika, a sada Viktorov čin propustiše, i kano dogovorno povladjuju. Kum saveznik Napoleon i jest ga oglobio za kraljevinu, pak i sad opet pred ratom pruskim sklopio pogodbu s Talijanom kriomice, bez kuma pape, a sada sam čami kano sužanj. Prus, koj se novijega vremena s papom miluje i pod čiju se zaštitu Pij najvoli zaklanjati, zaokupljen svom snagom oko Pariza nemože pomoći, a bojimo se jako, da je talijanski kabinet s pruskim u tom pogledu liepo sporazuman. Talijan je oko Verone kupio vojsku kano tajni Napoleonov saveznik; ali čim se je Napoleonu od prvoga udarca pomutilo, mahom se brže bolje kriju svi saveznici pak tako i Talijan; a sva je prilika, da je s pruske strane Talijanu za taj mir nagrada Rim i jošte liep izgled, da će mladji sin Viktorov sjesti na španjolski priestol. — Pruski poslanik na florentinskom dvoru očitova, da njegov kabinet rimsko pitanje smatra za nutarnje talijansko pitanje. Austrija je spala na to, da Europa danas za nju slabo pita; ali vendar hvale se poluslužbene novine talijanske, da se na dobru dielu kuraže svoje u rimskom poslu Talijani mogu zahvaliti Austriji; jer kancelar Beust da je florentinski kabinet svjetovao i bodrio i osiguravao. Zato su na zajam tršćanski Talijani i Potalice pokazali prigodom predaje Rima, koliko mrze na Austriju i propast joj žele. Austrijski rimski poslanik upravo pred provalom bio tobož slučajno na put prošao, a čim je gotovo bilo, doletio u Rim sv. otca tješit. Kad je Trautmansdorf tješeći okrenuo ufati se: da će vendar Viktor Emanuel biti čovjek, s kim bi se moglo narediti, zaleti se njemu starac papa u rieč i zapovjedi prestati. Zna papa Pij dobro, tko danas kroz austrijskoga poslanika govori. Rus je već jedan put pomogao papi vratit se u Rim na priestol; ali je ovo dugo vremena med Pijom i ruskim kabinetom razmirica ter diplomatski savez prekinut, pak nije izgleda, da bi se ruski kabinet hotio danas sbog pape makar komu zamierati, osim ako bi se stavio braniti načelo zakona i pravice. Do sada je Rusu bila najbolja hvala da drži s monarhičnim principom zakonitost; ali ako je tako pravo svim vlastim, zadnji je on na svom sjeveru, na kom bi se povriedjeno načelo osvetilo. —

Prem su sbog držanja papina oko vatikanskoga sabora i dogodjajah dosta ohladnila za papu i njegov dvor srca istih katolikah s velike većine, i prem je rujanski dogodjaj iz spomenutih i svakakovih razlogah čuven s hladnijim čuvstvom: nije on ipak mogao minuti, da negane katoličkih narodah, a navlastito njemački. Kabineti šute, ali govore svaka slobodnija usta: govore osim pastirskih poslanicah katoličke skupštine; a komu će govoriti, van svaka svojoj vladi. Skupština Mihovila arkangjela bečka pisala na ministra predsjednika Potockoga, rekši neka zna ministerij, da katolike austrijske boli rimski dogodjaj osobito još i zato, što se vanjskih posalah ministerij ne samo nije zauzeo, nego pače neprijatelja pomagao, što je grozno i po tradicije katoličke monarkije i svietle dinastije, i za katoličke u monarhiji puke; što pako na Beusta nepiše, to je zato, jer je on kod katolikah izgubio svako povjerenje. Naravski da Potocki nije mogao službeno primiti tog pisma. — Jednako tuže i nariču takodjer ostale katoličke družbe. Velika skupština njemačkih katolikah u Fuldi opominje starca kralja pruskoga, kako je svečano po više putih obrekao, da će znati braniti čast i vlast pape, kojega velik diel njegovih podanikah poštuje kano duhovnoga otca, pak neka bi se sad zauzeo. Jednako govore skupštine belgijske, koje kako prije tako i sada neznaju bolje pomoći otcu, van da za njega mole i novca mu šalju. — Francezka prem je zabavljena sama sobom, osjetila je ipak rimski dogodjaj dobro, a kako francezki listovi razne političke boje pripoviedaju, neugodno i ljuto; vele: francezki narod neće trpiti, da glava kato-

Digitized by Google

ličke crkve bude „prvi dvorski kapelan Viktora Emanuela“ i svečano očituju, da silovitu talijansku obsadu moraju trpiti samo zato i dotle, dokle sa silnim neprijateljem u vlastitom domu moraju naprezati svu snagu. — Ali što će narod francezki poslie tolika poraza, pak ostala republika ili Napoleoni sjeli opet na priestol?

Italija nemože se ciela skupa držati van jakom monarhijom; padne-li dakle priestol Viktora Emanuela, kako se koleba, onda će Italija s republike crvene brzo na svoje stare komade, a tada bi takodjer papa mogao zahvatiti svoj komad; ostane-li pako monarhija, tad će se otimačina smatrati za gotov čin i papa ostati bez zadnjega komadića crkvene države. Jedino, što diplomacija zahtieva i zahtievati će, jest: da papa ostane slobodan i kano u časti suverena, a drugčije da se naredi i pomiri s kraljevinom. A dok je živ Pio Deveti, taj nesklapa s Viktorom Emanuelom pogodbe; jer on je jurve mnoge sklopljene pogodbe dao prekršiti. Belle parole, ma brutti fatti (liepe rieči, ali sramotni čini)! to je, kako se priča, prvi odgovor papin na kraljevo pismo; pa kada je poslie duže šutnje grof Ponza di San Martino hotio papu uputiti, koliko treba da u Rim sjedne talijanska posada, prekinu mu starac: „Aj zašto trošite toliko riečih; vam se hoće mastna zalogaja, pak ćete ga i uzeti; nu netrebam biti prorok ili sin prorokov, pak vam kažem, da u Rimu nećete ostati. — Mislio sam da ću u Rimu mirno moći umrieti, ali se čini da je Bog drugčije dosudio, pa neka je volja njegova; dobro ipak pamtite, da se od svoje sile ploda neužiste.“ Ponza di S. Martino okrenu govoriti o garancijah, koje je Italija naumila papi za njegov sjaj i nezavisnost duhovne oblasti pružiti, i koliko Talijani poštuju glavu crkve, nu prekinu papa: „Ej vi obieljeni grobovi, ja vam nevjerujem niti ću se s vami pogadjati.“ A kakove je ljude Viktor Emanuel za rimsku ekspediciju odabrao — Kadornu, Biksija i San Martina, koji je kano piemontezki ministar (od g. 1852—1855.) bio očit neprijatelj i progonitelj crkve, suditi je po tom da on niti je mario niti mislio s dobra smiriti papu, nego je liepom izlikom, sladkim pismom i besjedom hotio samo svietu zavarati oči. Za namjestnika rimskoga postavio je sada najboljega generala Lamarmoru. Pučanstvo rimsko glasovalo je plebiscitom za monarhiju talijansku pod savojskim domom, pak je Viktor Emanuel po pravilu romanskoga plemena rimski kralj, samo što ima još jedan kraj istoga mjerila, da naime plebiscit kako postavlja tako i brzo baca dinastije.

A tko bi mislio, da bi se možni romanski stric Napoleon u jedan trenutak mogao prekopitnuti s priestola u sužanjstvo? Povjestnice jedva kažu još koji takov slučaj, gdje bi se oholost i propast tako naglo stigle na Napoleonu i na francezkom narodu. Pred rat začudio se sviet slušajući onu huku i buku francezku: zar sbilja da je dinastija Napoleonah tako duboko u narodu pružila koren! a još niti poraz nije gotov, jur se svrgava dinastija i republika proglašuje. I dok se je oholija francezka hvastala, da je slava njezine vojske prva i oružje joj nepobitno, a sviet sbilja vjerovao: čudesne pobjede njemačkih vojskah poraziše slavu i snagu i sreću za dugo godinah. Tri mjeseca rata i skršila se snaga dvim prvim od svieta narodom; jedan je i drugi željan mira, a nepusti do njega jednomu sramota i strašan gubitak ter goleme žrtve, koje se još ištu, a drugomu neda draga pobjeda i slava da prodje mukte. Napoleon se je bacio u sužanjstvo, i kako nije nerazložna sumnja, navlaš dao skršiti vojsku, da ga poslie sklopljena mira pruski orlovi dovedu u Pariz i postave na priestol. „Ja sam sužanj“ reče pruskomu kralju, „i sa mnom nije pogadjati se za ništa; već eno regencije moje.“ Ali kada je zaorila u Parizu republika, i republikanska se postavila vlada, bježi regencija bez traga. Na koncu dakle nije znati, s kim će Prus poslie konačne pobjede ugovoriti mir: oli s republikom oli s regencijom: to jest caricom. S republikom je kušano; ali je stara glava ministra Favera preveć vatrena, ministra Bismarka preveć visoka, pak je rat žešće jošte planuo. Bismark bi najvolio pogadjati se s Napoleonom; carica je u to ime sporazumna s mužem i pruskim kabinetom izmamila iz Metza zapovjednika garde, vrlo popularna generala Bourbakia; ali taj nije mogao porad francezkoga naroda preuzeti misije. Jer carica htjede, da vodi u Metz k Bazaineu maršalu carevića sina, on neka bi uz mater vladalicu sio na priestol otčev pod imenom Napoleon IV. a Prusu osim što bi se platio ratni trošak, predale zemlje Elsacija i Lotaringija s njemačkim pukom i tvrdjom Metzom. Generalu se vidila to misao i nakana mahnita, jer reče, da principa med sobom nebi sada trpila nijedna francezka vojska, pak se vratio natrag pred neprijatelja a ostavio caricu od jada i žalosti plačuću. — Sad je počeo ugovarati sam Bazaine. Thiers stari, prvi francezki diplomat, obletio sve dvorove europejske ištući savez i pomoć; ali nije znati, za kakovu korist. Bio je i on u pruskom taboru. — Drzoviti demagog novinar Gambetta, republikanski državni ministar, pokle je iz zatvorena Pariza izletio u zrakoplovu balonu, preotima vladi vas mah i kano diktator hodi po zemlji i zapovieda. Taj će napraviti republiku crvenom, i već neima velika muža i patriota, da ga njegove no-

Digitized by Google

vine nebi obružile pred narodom, u kom je već i jako ponestalo vjere i posluha. Proglasio je naredbu, da svatko bez razlike roda i staleža, isti duhovnik pak i biskupske makar časti, tko je u dobi do 35 godine, mora pod oružje; drugčije kano izdajica domovine spada pod smrtnu kaznu i gubitak imovine. Čudna to kaže vremena, kada sada u Rimu nedjeljom i svetkom stupi u sakristiju koje crkve bersagliere (lovac) i vadi iz žepa dokaznice, da je duhovnik i prosi dozvolu služit misu; a takovih ima svietskih i redovnih u talijanskoj vojsci puno. Pa kako bi na takova šta bio mogao zaboraviti Gambetta? Na početku rata nije Napoleonova vlada dopustila da duhovnici u dovoljnu broju idu na vojsku kano bojni kapelani; ali su sami oni potekli na bojište za svaku vrst posla osim oružja, pak si veliku hvalu stekoše. Prem silnim poslom zaokupljen nije Gambetta zaboravio progoniti jezuitsku družbu i stan joj u zemlji odpoviedati. — Garibaldi dovukao je pobratimskomu narodu i republici sva savcata sebe, i već je njega Gambetta postavio za vojvodu nad jednu pučku vojsku, ter će tako mnogi mlad duhovnik imati svoga vieka šta pamtiti, kako je pod Garibaldom vojevao. Morala bi čudesa biti, čim bi se francezka republika za sada mogla oteti, krajnomu porazu, i što dalje to gore. Prusku vojsku uza svu vojvodsku vještinu i pomnju ubija zlo vrieme i nepogoda, raznolika oškudica i bolesti, osim što niti francezko zrnje nepada samo u pusto, pak osim što je u zemlji zapela trgovina i promet i svaki veliki posao, pregolem je trošak, kojega poražena Francezka neće ratnom globom naplatiti. Proračunano je da samo krupno pucanje na Strassburg stoji do dva miliuna talirah; jer svaki hitac jedno s drugim stoji do 12 talirah; a bačeno je u 31 dan (po 6249 na dan, 269 na uru, 4—5 na minutu) 193.722 zrna. Sve svirale pruskoga orkestra oko Pariza stoje pripravne, ali kralj Vilim neda zaigrati, rekši, jer niti netreba van samo koji dan počekati, pak se grad mora predati. Ako potrpi obsada koji čas jošte, Pariz pozdravit će Vilima bano spasitelja, jer prem je poštovano ime Trochu ministra zapovjednika, i on hvaljenom mudrošću drži red, komuniste su jur preveć drzoviti; a Rochefort kako i njegov drug Gambetta u provincijah grade oko sebe strašnu vladu. Svi veliki domoljubi vide strahoviti vrtlog; ali nesmiju očito za mir raditi pod drugim uvjetom, osim ako će Prus skrušen vratit se kući i Francezom platit ratni kvar. Jedini vojvode Bazaine, Trochu i Bourbaki pak s njimi morda Thiers rade da bi se štogod brže načinilo. Sva je prilika, ter bi Napoleoni opet mogli doći na priestol. Nebude-li se francezka republika pretvorila u monarhiju, pitanje romanskoga plemena istom će postati zapleteno. — U Španjolskoj republikanska vladavina nije moguća, ter su zato španjolski republikanci povrgli doma i političku i bojnu borbu, nego kupe vojsku i lete na pomoć republici francezkoj. Vlade kano da nije nikakove, ista občinska poglavarstva polažu službu, jer nitko neće da sluša, a je-li poreznik došao u kuću taj se više neće sunčati. Jedina jaka monarhična vladavina može nesretnoj zemlji vratiti mir, a bi-li bio dosta mudar i jak princip Amadej, nije znati. Ostane-li francezka republika, španjolski republikanci neće mirovati, a tako ne ni talijanski. Sad se u Francezku stiču vodje republikanski iz svih narodah romanskoga plemena na dogovore — i tako nemiru nije viditi kraja.

To je gotova stvar, da je njemački stric svoje pleme sdružio i čast i vlast pribavio mu u Europi prvu. Sve novine europejske, dok još romansko i germansko nije gotovo, primiše na razpravu pitanje slavjansko, mora dakle da je to pitanje stvar naravska. Bilo bi naravska stvar, da slavenskomu plemenu bude stric ruski car, pak sbilja sve pita za njega, zar je istina, da se negiba. Obćeniti je inštinkt, da se ruska diplomacija mora staviti na čelo slavjanskomu pokretu, a valja da njoj od rakije i čaja nije osušio mozag, ter nebi osjetila, na što ju obćeniti sud goni. Austrijski liberalniji Niemci očituju to u listovih to u skupštinah kano posve naravnu stvar, da svi Niemci moraju pristupiti u zajednicu jedinstvene domovine. Isti, prem priznavaju da je sveslavsko pitanje po jednakom pravu naravska stvar, nemogu se nikako otresti čuvstva, koje ga ćuti kano groznu grehotu. — Očito pišu za slavski pokret ruski i češki listovi. — Predsjednik poslan. sabora ugarskoga Šomšić objavio je ne bez težnje razgovor njegov s nekim velikim Niemcem, koj tri naroda i kraljevine: ugarsku, romansku i hrvatsku stavlja u dunavski savez pod Habsburg domom cesarskim. Nije morda izvan svačije kombinacije. Magjari drugčije vapiju i zovu Europu, neka se berže šta učini, jer bi sjeverni medved znao pružiti šape do Dunava i morda sinjega mora. S grozom pripovieda peštanska „Reform“, da se u Rusiji vidja karta, na kojoj je — jao! — kraljevina sv. Stjepana ruska provincija, i da bi po toj karti Magjari jur g. 1875. imali čitati pjesnika Puškina. Ako Rusija s Pruskom nije već sada naprvo sporazumna glede toga pitanja, onda će se sjeverni stric kasno domisliti misije, koju bi imao preuzeti, jer će po svoj prilici za svaki pokušaj ustanka proti slavjanskomu stati sdružena plemena germansko i romansko. A dok je žive Austrije i Turske biti će Slavjanom tuda svojim pletivom

Digitized by Google

Bismark patron. — Kano zamrli čovjek, kada sluša kako mu se za baštinu otimaju, a nemože se ganuti, tako kad slušamo što pišu bečke, češke i poljske novine, pričini nam se upravo Austrija. Tuže se ovoga rata Francez i Niemac jedan na drugoga, kakov je barbar, ali je već stara pripoviedka, da uzavrela strast najbrže s visoka stepena kulture obori narod do surovosti. Strahoviti su plemenski rati od vieka, a sada se evo kaže izgled, da će redom biti plemenski. Bojati se je, da će se prije ili potle uplesti vjerozakonski, jer ove pobjede i porazi nemogu ostati bez posljedice za vjerozakon.

Svakomu svoje!

(Iz knjižice: Speculum pastorum.)

Medju nekom nadrimudrom gospodjom i jednim župnikom zametnuo se sljedeći razgovor.

Gospodja: „Ala, gospodine župniče, je-li moguće, te bi se takodjer Vi htjeli da omrazite, primajuć tako zvane štolarne pristojbe! To ipak nebi liepo bilo; i ota bi se štola imala jur odavna dokinuti.

Župnik smiešeć se: Dobro kažete, da nije ništa povoljna; ali je meni štola pravom doznačena. Neka nam ju čim drugime nadomjeste, a mi ćemo ju rado pustiti, premda je to naša stara pravica.

G. Što rekoste „stara pravica?“

Ž. Dakako da stara, te ju već u prvo kršćansko doba nahadjamo. Pa je tako i pravo; svaki je težak vriedan svoje plaće! K tomu netrebate misliti, da se štolarnimi pristojbami kupuju sveti čini od svećenika, ne, to je samo zakonom i običajem odmjereni prinosak, što se svećenstvu za njegovo pristojno uzdržavanje pruža.

G. Ali su ote pristojbe prevelike, osobito za vjenčanja i sprovode.

Ž. Na selu su posvema neznatne, u gradu doduše ponešto veće. Ali kada se u gradu toliki novci bacaju za kazališta, balove, glasbe i šetnje, za luksus i modu itd. je-li pravo da jedini svećenik oskudieva? K tomu pripadne svećeniku od onoga, što se takovimi sgodami plaća jedan samo dio!

G. Znadem to, ali opet mi se ciela stvar neljubi.

Ž. Moguće, milostiva gospodjo! Nu dopustite mi još koju reći. Vaš je gospodin suprug kotarski sudac. Kano takav bolje je plaćen od mnogih župnikah, pak opet ima k tomu svoje dnevnice! Vaš je gospodin brat odvjetnik, pak ima svoje takse i te nisu mršavo nego baš mastno odredjene! Vaš je gosodin stric kotarski liečnik, pak nezaboravlja ipak na svoje zasluzbe (deservite)! Vaš je nećak šumar i ov ima dnevnice za posebna službovanja. Nije-li tako? A vaš svak, on je dobro plaćeni carinski nadzornik, pak ima još k tomu dnevnice i pravo na neku svotu, kada se kupuje ili prodaje popreko. Niste-li još nikada na to pomislila, milostivna gospodja?

G. Oh jesam doduše; — ali ovi svi su oženjeni, pak mi se to pravo čini, ali katolički svećenik on je neoženjen.

Ž. E dobro. Uzmimo na priliku, da se kotarski sudac, carinarski nadzornik, šumar, protestantski pastor, odvjetnik i drugi nežene, zar neće i onda ista prava i jednake dohodke imati?

G. (ponešto zastidjena): dakako, da će.

Ž. Pak to je i pravo! Ele tako je i kod nas. — Pomenuti dohodci nevežu se na ženitbu nego na službu. A tuže-li se gore imenovana gospoda, da nemogu sa ženom i djecom živjeti, izvolite milostiva gospodjo i to uvažiti, da jih k ženitbi nitko nije silio. — Medjutim ima takodjer svećenik dosta sirotinje u občini, u svojti i u obitelji. — Ele: „svakomu da bude svoje!“

(Prev. G. *B–čki.*)

Viestnik.

Zagreb. Na nadbiskupa i biskupe crkvene pokrajine hrv. slavonske razpisala je vis. hrv. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, sliedeću okružnicu: „Preuzvišeni Gospodine! Uslied nekih zaključakah, koje je na 8. prosinca p. g. sazvani koncil rimski učinio, i kojimi se prava Njegova Veličanstva kao apoštolskoga kralja Ugarske i sdruženih kraljevinah prikratjuju, blagoizvolilo je Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko veličanstvo previšnjim riešenjem od 9. kolovoza t. g. premilostivo odrediti, da se pravo odobrenja kraljevskoga (jus placeti regii) u život uvesti, i da u tu svrhu vlada potrebne daljne naredbe učiniti ima. Čast mi je Preuzvišenost Vašu o tom obaviestiti s tim dodatkom, da se nikakovi zaključki ili naredbe rimskoga koncila i Nj. Svetosti O. Pape niti proglašivati niti razašiljati nesmiju, ako nisu prije vladi predložene i ako se Njegovu Veličanstvu svojim putem pismeno nedozvoli proglašenje ili razašiljanje njihovo. Uvjeren sam, da će Preuzvišenost Vaša smatrati domoljubnom dužnostju svojom, da ovoj previšnjoj zapoviedi Njegova Veličanstva u (nad) biskupiji povjerenoj upravi svojoj, svakom danom prigodom pribavi valjanost, naročito pako da se pobrine o tom, da takovi zaključki ili naredbe rimskoga koncila i Njeg. Svetosti O. Pape, glede koje kraljevsko odobrenje (placetum) nije providjeno načinom prije spomenutim, obnarodovani nebudu. Primite Preuzvišeni gospodine izraz osobitoga veleštovanja moga. U Zagrebu dne 26. kolovoza 1870. Rauch s. r.

Istu okružnicu razpisao je dotični ministerij na episkopat ugarski. Na austrijskoj strani nije uveden „placetum.“ Novine bečke („Tagespresse“ von „bestunterrichteter Seite“) javiše početkom kolovoza to ovako: „U istoj sjednici ministarskoj, u kojoj je dokončano ukinuti konkordat, potaknuto je bilo pitanje, da bi se

Digitized by Google

opet uveo „placetum regium.“ Razpravom na široko razloženom dokazivao je ministar Stremayr težke misli svoje zašto nemože placetum zagovarati niti zanj odvjetovati. Prije svega nastojao je na sitno razbistriti taj svoj dokaz: da se placetum regium već neslaže s duhom vremena, i da se prije svega po nikoji pravedan način nebi mogao složiti s obstojećimi temeljnimi zakoni, osobito pako ne sa zakonom ob občenitih pravicah državljanah. Članak 13. zakona za občenite pravice državljanske daje državljanom bez razlike pravo i besjedom i pismom očitovati slobodno svoju misao nutar svojih granicah zakonskih. Placetum regium, kao čin absolutne sile i policajne države, zapovieda da se svaki biskupski glas mora prije podvrći pod dozvolu monarha, a to je naredba, koja sa spomenutom ustanovom zakona za občenite pravice državljanske, i sa člankom 14. istoga zakona stoji ravno u protislovju, jer ovaj drugi članak osigurava svakomu podpunu slobodu sviesti i vjere. Ova je ustanova takodjer razlogom, zašto vlada nije prepoviedala proglašivati dogmu o nepogrešljivosti papinskoj niti će prepoviedati. Dokle god se ta nepogrešljivost kaže naprosto samo kao članak vjere, nemože se njezinu proglašivanju stavljati zapreka. Ako bi se pako s tom proklamacijom pokušavalo budi besjedom budi pismom ili ma kakovim načinom posegnuti preko granicah zakona, to će tada biti posao dotičnih organah s podpunom oblašću ovoga zakona pokušaj zadušiti. Ovi razlozi sklonuše takodjer ministarsko vieće ter je u jedan glas dokončalo po predlogu ministra Stremayra da se placetum regium natrag neuvodi.“ Na ugarskoj strani isti su duhom i slovom, pače slovom još slobodniji, temeljni zakoni, koji i na austrijskoj.

— Preč. g. kanonik Stjepan Matković, postavljen je od nj. nadbiskupske preuzvišenosti za stolnoga župnika i proarhidjakona, pokle se je preč. g. Josip Šušković odrekao.

— Preč. g. čazmanski kanonik dor. M. Matunci ostaje po visokih dozvolah i nadalje ravnateljem velike realke.

— Preuzv. g. nadbiskup podielio je u tri nedjelje redom svete redove izučenomu bogoslovu g. Aleksandru Kogaušeku i dvojici učećih bogoslovah franciškanskih. Kogaušek služi u ovu nedjelju mladu misu u župnoj crkvi sv. Petra.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je za učenike vel. realke narediti jošte dva (k četirim) štipendija, a to s toga obzira, što mlado ovo učilište neima kolegijah, gdje bi stanovit broj učenikah bio obskrbljen, niti štipendijah.

— U ponedjeljak primiše uz pribitnost sviet. roditeljah, roda i kumstva u maloj kapelici nadb. dvora rukom preuzv. g. nadbiskupa sv. otajstvo potvrde mladi barun Gejza i dvie mu sestre barunice Rauch, kako i mladi grof Kulmer; a najmladja barunica Rauch prvu sv. pričest.

— Glavna osnova za poljepšanje i razprostiranje grada Zagreba uglavljena prije puno godinah prenosi gradsku župnu crkvu sv. Marka s trga istoga imena ili nutar u onu stranu, gdje stoji župni dvor ili u dolnji grad. Prva misao povrgnuta je, jer bi za prostor trebalo razrušiti više kućah i već samo zemljište bilo bi predrago, k tomu još vaviek pretiesno i neprikladno, a crkva sa svih stranah obkoljena samo bi čelo kazala i velika samo vrata za ulaz otvarala, riečju: sgrada morala bi biti razmjerno vrlo draga, a grad bi se vrlo malo poljepšao. U drugom slučaju, to jest ako bi se stara crkva razrušila i nova u dolnjem varošu sagradila, ostao bi vas gornji grad bez jedinoga zvonika i bez svake višje kule, a tim bi se naružio občeniti vid i prilika grada, naružio bi se isti trg sv. Marka. Jer kako sada stoji, istina je, da onaj nespret od vanjske gradje, osobito ona neprikladna krovina jako nagrdjava; nu lahko je previdjeti da prazna prostorina nebi poljepšala. Usuprot poljepšala bi trg liepa nova ili obnovljena crkva. Tà neima tu visokih i divnih palačah, za koje bi trebalo otvoriti vidik! Pak stavimo da se s vremenom nespodobna za kraljevo na pohodih stanovanje i za stan prve glave i vlade, zemaljska ili banska kuća podigne i pristojno obnovi, stavimo da se bogati gospodari jedan put budu sjetili i podigli dostojne onoga mjesta kuće: još bi i tada liepa crkva ondje dobro stojala; jer nebi bila zatrpana ljepota crkvena niti bi crkva zastirala ljepotu kućah. Crkva nestoji ravno na sredini trga, nu južni prostor kao pravi trg likom svojim jest pravilna četvorina, i dosta prostran, severni pako nije nipošto tiesan. Ta trg sv. Marka niti je sajmište niti matica gradskoga prometa i trke, niti sastanište, i za kakovu je porabu, dosta ga je. Mi smo tvrdo uvjereni: kada bi crkva sv. Marka bila ljepše vanjske prilike, da nikada u ničiju razložnu pamet nebi bila došla misao jedino porad prostora ugibati odanle crkvu. A to se i traži: da se poljepša, ne samo što je hram božji i za stolnom poglavita u gradu crkva, nego takodjer i porad mjesta. U gornjem gradu neima prikladnijega za crkvu župnu mjesta; a zar bi gornji grad ostao bez crkve? Rekoše neke dosjetljive glave: eno je dosta hramovah u dolnjem gradu, a za gornji grad ako ostane crkva sv. Katarine, prieko je dosta ona jedna. E dà: ali recimo prvi razlog: da crkva sv. Katarine nije gradska, nego je akademička zemaljska crkva za porabu učeće mladeži i za njemačku službu, tad drugih devedeset i devet razlogah netrebamo ni spominjati. Župa od 14.000 dušah zar da osim četiri kapele izvan grada neima svoje matice crkve! Velika se za ovakovu rieč i predlog treba smielost i nerazbor.

Treća godina teče, što je god. 1868. svibnja mjesec opat i župnik preč. Pogledić gradskomu vieću predao osnovu i vas proračun. Nije zaprosio, da bi se o golemu trošku gradila nova crkva; nego osnova njegova ište samo obnovu crkve, da bi se vanjski zidovi digli na.

Digitized by Google

razmjer s višinom zvonika, i vanjsko lice naresi pram nutarnjem gotičkom slogu nadkrije pristalim krovom; da se zvonik vas opljuska korivom meltom, da se prema gotičkom slogu postave oltari i uredi sve nutarnje lice crkve. Nutarnji slog crkve sa svoja tri broda u cielu dobro je i skladovito zidan, ter bi se sve liepo dalo prenapraviti, da bi ta župna crkva ostala ravno malena, nu gotičkim svojim slogom vaviek zamjerna. — Ima svoju misao: zašto je na prvostolnoj crkvi zagrebačkoj gotički slog ponešto premješan bizantinskim i zašto su oba velika zvonika na njoj bila dignuta slogom bizantinskim; jer hotilo se označiti tim medju, gdje se bizantski slog sastaje s gotičkim i romanskim. Vještaci iz svieta motreći kako je dosljedno vodjen oboji slog skupa sami bi se domislili, da je graditelje morala voditi takova misao. Bizantinski zvonik sv. Marka na strogo gotičkoj crkvi nosio bi dakle istu značajku. Za svu obnovu polag župnikove osnove proračunana je svota oko 34.000, veliku većinu (do 26.000) namirila bi sama crkva sa svojimi područnicami kapelami, a ostatak oli bi se dao iz gradske peneznice oli bi se posebice po gradu kupili darovi. Čim bi se više darovalo, tim bi se manje uništile crkvene glavnice. — Župa sv Marka jedina je gradske zaštite, jer ostale tri župe jedna je nadbiskupske, a dvie kapitulske zaštite; obsiže veći diel grad, pravedno bi dakle bilo, da se veledušnije obazire na maticu crkvu tolikoga puka. — Spomenuto je često, kako se oko ove crkve vije mnoga vesela i tužna uspomena našega naroda, i koliko je ovaj historični spomenik vriedan veće pomnje. Ova crkva služi po neki način svemu narodu za najsvečanije trenutke: je-li ustoliti župana, je-li ustoliti bana, je-li se sastane sabor ili druga kakova ugledna skupština: tu se ljudskomu umu doziva za posvjet vjekovita luč, a samomu gradskomu vieću i poglavarstvu još je češće ona svečano sastanište — ište dakle obnovu ovoga hrama poštenje ne samo grada, nego i svega naroda. Glavni grad zemlji je kruna, gradu kruna božji hramovi i ostale javne sgrade: glavna dakle crkva u toj kruni svakako je ili nakit ili — nagrda. Veliki putnici postaviše ovo glavno za putovanje pravilo: ako hoćeš da u brzo proučiš duh, kulturu i ukus grada, poteci u crkve i na groblje pak u kazalište, jer tu ćeš kano u zrcalu sve to opaziti; a po glavnom gradu sudi kulturnu snagu sve zemlje. Sreća je što u Zagrebu ima više crkvah pod drugim patronatom; jer motreći što pod gradskoga vieća duhom i voljom stoji, osudio bi nas duhovit putnik. — Ćute i vide i prekoravaju i opominju i mole duhoviti domoljubi već davna, pak što je za dvie godine učinjeno? Puno i ništa! Od prosinca 1868. pak do svibnja sliedeće godine držao je stvar tu odbor trojice, posvojio i predao u vieće predlog župnikov: da se naime o crkvenoj imovini iste župe prenapravi crkva uz neku pomoć iz občinske peneznice. Gradsko vieće poprimilo predlog i uglavilo ga kao stalan svoj dokončak i tvrdu odluku. Ali kad se je na sliedećem sastanku taj dokončak čitao u zapisniku, ustadoše gurnuti u rebra starešine odvjetnici odluku pobijati i razbijati. A zašto? Zar morda da brane glavnice, neka neosiromaši crkva nego neka se prozove veledušje gradjanah i naredi sabiranje darovah, ili se razporeže porez? zar brane kapelice, koje same trebaju popravka, neka se njihove glavnice neotimaju za samu maticu? Ne, nego glavnice crkvene na kamatah su kod gradjanah, a vraćati vaviek je mala neprilika, pak zašto sbog kakove crkve gradjanom zadavati neprilike, osobito kad jim je dano u vieću dosta odvjetnikah! Odluka pomrsila se tako: neka se glavnice odpoviedaju na rokove, ali s primjetbom: da se nesmie utjerivati silom. To jest drugom riečju: neka nebude ništa! Jer netreba čovjeku biti odvjetnikom od zanata, već svatko razuman morade previditi da po toj konsekvenciji nemože ništa biti, kako sbilja niti nije. — Sad se je poslie godinu i više danah opet potakla stvar i predala pod imenom odbora istim glavam kojim i prije. O dobroj volji odbornikah nadati se je svemu, jer su ju već dokazali besjedom i činom oko toga posla; ali su osim načelnika takodjer u vieću iste one glave, koje i prije, pak neznamo odkle bi bio ljepši izgled. Kad bi se vis. vlada svojim načinom hotila za stvar zauzeti ili preuzv. g. ban svojom možnom besjedom dostojao preporučiti, tvrdo smo uvjereni, da bi pošla lahko i liepo i za čas bila gotova. —

— Grobaljsko pitanje putuje jur dvie godine jednako kako i ono za župnu crkvu iz odbora u odbor, pak se je iz gotove odluke gradskoga vieća opet pretvorilo u pitanje. Čim se je stvar sprvine potakla, napisasmo i mi (br. 46. g. 1868.) razpravicu, da koju misao k tomu znamenitom po grad pitanju priložimo; a sada za dvie godine možemo javiti posljednju odluku gradskoga vieća, da se naime općenito groblje ima postaviti na zapadnoj strani grada, a na kom-li mjestu upravo, visi posebna odluka o toj okolnosti, kako se bude moglo kupiti zemljište. Jer pozvani su svi gospodari one strane, neka prijave: koju bi i po što na to ime hotili prodat zemlju. Nije moguće: da se tolike glave i za tolika protraživanja i vićanja nisu sjetile i promislile: da u našoj okolici upravo sa zapada najčešće i najduži i najžešći vjetrovi na grad pušu, da sa zapada dolazi Sava pak osim što ona i njezini pritoci često naplave one poljane teče voda savska pod svim prudovitim nasadom, da vas dolnji grad u polju pije iz studenacah savsku vodu, koji su svi istom vodom u savezu, što takodjer može posvjedočiti onaj slučaj kadno je vodurina od plinarnice začinila bila mnoge zdence u istom pravcu sa zapada na iztok; nije moguće rekosmo da to sve nije promišljeno; ali bismo rado čuli načine, kako se spomenute neugodne posljedice namjeravaju zapriečiti, ili razloge, koji bi spomenntu razložnu sumnju razpršili. To zahtieva, koliko znamo i javno mnenje u gradjanstvu. —

Digitized by Google

— U ponedjeljak držalo je u gradu kod proarhidjakona past. konferenciju svećenstvo kotara zagrebačkoga.

— Pastoralna konferencija kotara Ivanićkoga uglavila je i nam za objavu poslala sliedeće odluke:

Umoliti preuzv. g. nadbiskupa: 1. da bi budućega proljeća bila sazvana dioecezanska sinoda, koje nije bilo od god. 1803.; 2. da bi dozvolio držati pastoralne konferencije samo jedan put u godini, i to mjeseca Kolovoza ili Rujna, a to porad zločestih u proljeću i jeseni putevah i daljine župah, kako i za svećenstvo nepotrebitih troškovah; 3. da bi se na bogosloviji uvela posebna katedra paedagogičko-didaktička za bolje i laglje usavršenje budućih katehetah, ravnateljah i nadzornikah školskih; 4. da nam se od trista forintih jur 80 godinah jednako stojeća plaća poboljša kako župnikom pod zaštitom vjerozakonskih zakladah, kako i onim pod Grenzprowentenfondom, ili tako zvane nove župe neka bi se povratile starim maticam.

— Prošle nedjelje, kako javiše novine, napovjedio je u svojoj bogomoljnici g. pastor Soedel, da je u općinu augsburžke konfesije prestupio g. J. Fučko, opetovano i posvema s duhovne časti i službe skinuti, iz broja klera djakovačke biskupije izbrisani kapelan. Koliko doznajemo, g. Fučko žive već dugo vremena privatno na svjetovnu, obično u rodnom si mjestu Požegi i u Zagrebu; zadnje pako vrieme grozio se svomu biskupu uz koješta još i tim, da će preći na protestantski zakon, ako ga natrag u kler neprimi, ili ako mu se neodredi mirovina ili podpora; pokucao je i na nadbiskupskih vratih, gdje naravno osim otčinske opomene i dobra dara druge pomoći u tom poslu nije naći mogao, pak se je i tu nudio, prietio, tužio — što-li? — da će preći na protestantski zakon. Eto je dakle sbilja prešao. Što se tiče suspenzije, mi ćemo je po svom tvrdom osvjedočenju vazda zagovarati u najširjem smislu i želimo da bi se u katoličkoj crkvi postavila kano obćenito pravilo: neka se rieši staleža i svake staležne dužnosti duhovnik prvo: ako bi tko pošten sam opazio, da natjeran u stanovite okolnosti s poštenjem i s dušom nemože obavljati duhovničkih dužnostih, ter je na škodan teret puku i sam sebi, oli ga progoni i čemeri mu u staležu život ter kvari spas kakova sila, dok bi u drugom staležu mogao biti vriedan i koristan član družtva, dobar kršćanin i zadovoljan čovjek. Drugi slučaj: neka se silom riešava staleža i svih staležnih pravicah, dužnostih i zaprekah duhovnik smutljiv, popravljiv morda tek poslie ciele povorke dogodjajah ili nepopravljiv. Pitaš-li za sramotu staleža, ovakovim bi se postupkom ter i kako stalež opoštenio; a to opoštenio jednako, ako je poštenjak porad poštenja i svoga i staležnoga izstupio iz staleža, kako opet ako nepoštenjak nebude već u duhovnoj haljini i službi mogao praviti sramote staležu i svetoj stvari, nego jedino sam sebi. Prietnja ili previdjena mogućnost apostazije osim potrebite vaviek pomnje i štednje neima ništa plašiti. — Nije zašto iznositi na javu razloge, zašto je g. Fučko bio izbrisan iz broja klera, osim ostalih razlogah i zato ne, jer jih pravo ni točno neznamo; što se pako tiče njegova prestupa, Bog neka sudi njegovo viersko osvjedočenje, ali kako same okolovštine čina kažu, moramo suditi, da je poglavitom ponukom demonstracija. Ako „Gustav Adolfs Verein", pastora i morda istu obćinu veseli ova demonstracija i akvizicija, čestitamo jim i mi.

Ugarska. Družtvo sv. Ladislava držalo je 8. o. m. svoju mjesečnu sjednicu odborsku, u kojoj je biskup Peitler predsiedao i predložio, neka bi se glavna skupština ljetos obdržavala tjedna za blagdanom sv. Elizabete sliedećega. To se i zaključilo. Blagan sv. Elizabete (zaštitnice družbe) svetkovat će članovi družbeni u nedjelju 20. studenoga u sjemeništnoj crkvi velikom misom, koju će služiti biskup vacki. Zatim se je čitalo izvješće rimsko-katoličke misije u Bugarskoj, isto tako izvješće ugarskih učiteljah družbom podupiranih rimsko katoličkih školah u Bukarestu i Ploestu; u prvoj se obučavalo 69 djece, u drugoj 59 (34 magjarske, 9 njemačke i 16 rumunjske). Na temelju podastrtih molbenicah bude zaključeno na glavnoj skupštini sliedeće predložiti: Franjevačkomu samostanu u D. Földváru za popravak crkve 100 for., duvnam sv. Franje u Sibinju 25 for., područnici Ócska za gradnju škole 100 for., područnici Korláth za gradnju izgorele crkve 100 for., područnici Vicza za gradnju crkve 50 for., sivim sestram u Pešti 200 for. a u Budimu 100 for. Csangó — obćinam Gorzófalva, Ujfalu i Kutyinás 300 for., rimsko katoličkoj misiji u Babilonu 100 for., sboru mehitaristah u Peri za iznovično gradjenje izgorele misionske kuće 200 for.

— Prabiskup ugarski opredielio je za otvorenje katoličkoga kongresa dan 26. listopada. Pozivnica glasi ovako: „Budući da su se izbori za skupštinu, kojoj je zadatak autonomiju katoličke crkve u Ugarskoj ustrojiti po pravilih, što jih je katolička skuština prije obdržavana ustanovila a Nj. Veličanstvo naš apoštolski kralj kano naš vrhovni pokrovitelj potvrdio, u svoj zemlji podpuno obaviti, pak budući da znamenitost stvari, sadanji položaj naše svete vjere i crkve, napeto izgledanje naše katoličke braće silno zahtievajn, da se naumljeno djelo preustroja čim prije započme: s toga odredjujem po smislu §. 31. pravilah, da se katolička ustrojavajuća skupština otvoriti ima 26. listopada u Pešti-Budimu. Dočim Vas . . . umoljavam, da na taj dan izvolite doći, ostajem sa svesrdnim štovanjem." Ostrogon 3. listopada 1870. Knez-primas Ivan Simor m. p. nadbiskup ostrogonski. Skupština jur vieća. Primaš je napisao past. poslanicu, u kojoj prosvjeduje proti otimačini u Rimu.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. I. Mesić, župnik u Gvozdanskom odrekao se je župe; g. Jos. Vagner, kapelan u Glini ide za uprav. u Gvozdansko; g. Iv. Hangi, kapelan premješten je Sunje u Glinu.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 44. Tečaj XXI. U Četvrtak, 3. Studena 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i Svlet. *)

VII. Ljudski viek.

Što povjestnica postanka povieda o trajanju ljudskoga žića ili vieka prvih vremenah, zadade to jur crkvenim otcem razpravljanja. „Naši dani žića jesu 70 godinah, i ako je sa snagom, 80 godinah“, reče Mojsija u svom 89. psalmu r. 10. Usuprot stablo roda ljudskoga od Adama do Noja, kako ga on u petoj glavi knjige postanka pripovieda, malo koga kaže, koj nije živio preko 900 godinah. Methuzala umro 968 god. star, Noje doživio 950. Poslie potopa kraći je čovjeku viek: po rodoslovnom stablu u 11. glavi Sem je star 600, tri koljenjaka za njim već izpod 500, sliedeći malo nad 200. Viek trojice praotacah izraelitskoga naroda traje samo još 175, 180 i 147 godinah. — Sv. Augustin (Civ. D. 15. 12. Lact. Inst. 2, 12.) spominje onu misao, po kojoj bi godine pred potopom brojile 35 danah, dakle bile samo desetina naše godine; a moglo se je računati tako, jerbo je u različitih narodah bila različita godini dužina: Akarnanjanom šest mjesecih, Arkadjanom tri, Egipćanom tri, po četiri ili pače samo po jedan mjesec. Nego Augustin razbija tu misao, rekši, da bi po hebrejskom tekstu, kojega su brojevi, kako ćemo potle viditi, svakako sigurniji i zaufaniji nego stari grčki prevodi: na primjer Seth, za kojega se kaže da je bio star 105, i tako Kainan 70, kad rodiše sina, spomenutom redukcijom došlo za isti čas na prvoga 10 na drugoga 7 godinah. Novijega vremena pokušao je jedan danski učenjak (Rask bei A. Wagner, Gesch. d. Urwelt I. 310 und bei Knobel. Genesis S. 69.) uzam za račun kraću mjeru godine dokazati, da viek praotacah bijaše kolik je viek ljudski danas; ali je on prema svojoj sumljivoj hipotezi morao promieniti cieli red brojevah, k tomu buduć da se viek poslie Noja kaže sveudilj kraći, morade još u pomoć uzeti drugu još nesigurniju promjenu, naime: da su se godine sprvice računale po jedan, zatim po dva, po četiri i po šest, a počam od Mojsije po dvanaest mjesecih. Nu pisac povjestnice niti jednom riečju nije spomenuo, da bi on u svakom dielu svoje knjige u rieč „godina“ uzimao različitu dužinu vremena. Dapače hronologični brojevi o potopu kažu, kako je već i Augustin opazio, da on za najstariju dobu računa godine i mjesece koliko i za potlašnja vremena; a je-li to po sunčanih ili mjesečnih dobah, to za naše pitanje nepravi razlike. Šestostóte godine dobe Nojeve i sedamnaestoga dana drugoga mjeseca poče potop, 27. dan 7. mjeseca stade brod na Ararat, 1. dan 10. mjeseca ukazaše se vrhovi planinah; poslie daljih 40 i 7×3 danah prvi dan sedamstóte godine bijaše zemlja suha (Gen. 7, 11; 8, 4—13.). Pisac dakle povjestnice brojio je viek praotacah godinami, kakove su i naše, ter neimamo prava mienjati brojeve i drugčije tumačiti rieč: „godina.“ Još jače pogriešio Bunsen (Bibelwerk V., 49.) koj je broj godinah uzeo za niz (cyclus) godinah, tako da oni brojevi neimaju kazati starost praotacah, nego „epohe predpotopnoga svieta.“ Tako je kriva takodjer ona misao: da se pod patriarhom ima razumiti po cielo pleme i narod, kako i ona misao: da su najstarije povjestnice bile genealogije ustmeno kazivane i pripoviedane, pak zato da je iz njih nestalo mnogih imenah; potle pako pridavajući jim hronologiju, da se je sve vrieme porazdielilo na ona imena, koja su ostala u pameti i pripoviedki, ter tako u povjestnici nastade čudan ljudski viek. Ali nije tako, nego patriarke kažu se pred piscem Geneze skroz kano

*) Polag Reuscha „Bibel und Natur“ kao nastavak razpravah u prošla dva tečaja.

Digitized by Google

jedna glava, ter svaki najprije u stanovitoj dobi radja svoga prvenca sina, zatim drugu djecu, i najkašnje umre, a navlastice kaže povjestnica, da za otcem sliedi sin. —

Kada se ekseget stavi protumačit smisao toga pisma, nemože iz njega izvaditi drugo šta, van da su praotci živili puno duže, nego se žive danas, a to pred potopom deset putih duže. Drugo je tada pitanje, ima-li se to tumačiti kano bajka (mithična viest), kako reče Knobel i za njim drugi, ili se opet ima držati kano ciela historična istina, kako ište vjera u inšpiraciju sv. pisma. Jur Flavius Josip opažava, da povjestnici takodjer drugih starih narodah: Manetho, Berosus i ostali polag tradicije svojih narodah kažu da je prvih ljudih bio dug viek. Tradicije tih narodah naravno slaba su upora za vierovnost biblijskoga poviedanja, ako se onolik viek smatra za fizički nemoguć. Nu je-li sbilja fizički nemoguć? Tomu je kratko odgovoriti: „Pitanje, je-li viek ljudski u prva vremena od sedam, osam i devet stotinah godinah moguć ili nije? nespada pred sudište današnje fiziologije, nego je nerazumnost ili neznanstvena drzovitost, ako fiziolog uzme tu govoriti o nemogućnosti.“ (Kurtz Gesch. des Alten Bundes I. 74.) Normalnu mjeru žića ljudskoga može fiziologija ustanoviti jedino po izkustvu ili empiriji; pak zato može paziti i prosudjivati tjelesa samo sadašnjosti, dakle i reći: u okolnostih, kakove su sada, nemože čovjek doživiti tolik viek, kolik se kaže da življahu prvi ljudi; i viek, što ga danas redovito može čovjek stići, jest više manje samo desetina staroga njihova življenja. Nego i ona mjera, kako ju fiziologija postavlja, prelazi se takodjer i sada vrlo često. Puno se dogodi jošte i današnjega vremena slučajah vjerovnih i dokazanih, da ljudsko biće dožive 150 do 200 godinah; a u Pricharda ima čitava bogata sbirka takovih primjerah. Kako novi putnici pripoviedaju, nije tolik viek medju pustinjskimi Arabi u Africi ništa riedka. Ako se pako jošte i sada ljudski viek u osobito prijatnih okolnostih može produžiti za dvostruk i trostruk broj godinah, kako ga je kano normu postavila fiziologija, tad nebi valjalo reći, da nemože biti okolnostih tako prijatnih, gdje bi čovjek doživio deseterostruku starost. Po onom, kako stvari danas bivaju, što je fiziologu jedina podloga, nemože se reći niti da jesu niti da nisu bile prije druge okolnosti. Neznamo niti mi ništa reći, kakovi su to morali biti uvjeti, da ljudi mogoše onolik doživjeti viek. Vanjske okolovštine, u kojih je čovjek u prva vremena živio, bile su bez dvojbe drugačije, pak i gradja tjelesna toliko od sadanje različita, da je za dugačak viek bila prikladna. Da su klimatične i atmosferične okolovštine pred potopom bile po svoj prilici drugačije nego sada, to se zna, pak je to, prem ne jedino to, moglo čovjeka držati za dug viek.

Moramo dakle samo ovoliko postaviti: Čovjek je po božjoj naredbi prvih vremenah živio u takovih vanjskih i nutarnjih okolovštinah, da je mogao doseći puno veću starost, nego-li danas. Odgovoriti na pitanje, zašto-li je Bog to tako hotio i naredio, na sitno i skroz nije moguće, jer o tom ništa nekaže sv. pismo. Može se pako s Delitzschem (Genesis str. 222) reći: „Ako je Lameh, Nojev otac, deveti u redu praotacah, još petdeset i šest godinah živio skupa s Adamom, ako je Noje unuka Adamova Enosa još sam poznavao, ako šestdeset godinah Nojeva vieka dosiže još u viek Abrahamov: to je tada za vierno i nepokvareno preuzimanje tradicije u odabranom koljenu sva moguća sigurnost i jamstvo. Pak i žiće bezbožacah trajaše stotine godinah, da sve što grieh u sebi krije i što je on podoban učiniti, dodje na vidjelo i sam sebi na sud. Kako prva vremena kršćanstva imadoše pokazati, što duh božji može učiniti, tako je onaj praviek morao pokazati ljudskomu rodu odmetnuće ono od Boga u svoj ružnoj prilici ter pogubnoj moći, i posljedice mu. Po potopu pade ljudski viek na mjeru sada još običnu, da se pomogne griehu razrasti se u toliku divotu.“

Kako se viek jednoga čovjeka čini predug, tako se opet u staroga zakona knjigah broj godinah od postanka svieta do Isusa čini premalen, pak jer se to pitanje često iztiče u geologiji, moramo štogod pripomenuti o hronologiji starozakonskoj u obće.

Stari testamenat osim Makabejskih knjigah neima svojih dobah ili aerah. Bilo je lahko domisliti se, da bi se godine brojile do i od oslobodjenja egipatskoga, kako takodjer utemeljenja kraljestva; nu starozakonski pisci vendar nebroje tako, pak zato moramo iz pojedinih, svojom prigodom dolazećih brojevah sastaviti hronologiju. Upotrebit ćemo obično brojenje, kako se danas broje godine pred Isusom. Cyrus je zaufana osoba, pak počmimo s njim. Cir predobi Babilon 537. i sliedeće godine, dakle god. 536. pusti židove kući, a tako nepazeći neznatnu razliku svi drže. Babilonsko gospodstvo nad židovskim narodom trajaše 70 godinah, počelo je dakle bilo g. 606. To je treća godina vladanja Joahima kralja Judeje. Za prijašnja pred ovim stoljeća nalazimo u knjigah kraljevskih veoma puno hronologičnih datah, jer se o svakom kralju kaže, kad je počeo vladati. Ako se sve takove godine sračunaju, izide na konac nekoja težkoća, koju ćemo tu smetnuti

Digitized by Google

s oka, jer se radi samo za malo desetakah. Gradjenje Salamonova hrama možemo vrći s nekom okruglinom u godinu 1000. U trećoj knjizi kraljevskoj u gl. 6. r. 1. piše, da se je hram počeo graditi g. 480. poslie izlazka iz Egipta; po takovu pada izlazak okruglim brojem u godinu 1500. Dalje kaže se Ex. 12, 40. da je prebivanje židovsko u Egiptu trajalo 430 godinah, dakle ulazak Jakova i njegovih sinovah u Egipat pada okruglo u god. 1900. Vrieme od potopa pak do ulazka u Egipat dade se izračunati iz knjige postanka. Tu ima u 11. glavi genealogično-hronologična tabela, koja ide od Nojeva sina Sema do Abrahama. Semu se je dvie godine po potopu rodio sin Arfaksad; Arfaksadu bilo 35 godinah, kad mu se rodio sin Sale; ovaj 30 god. star rodi sina Hebra itd. Kad se sbroji, pokaže se, da je Tare Abrahamov otac bio rodjen 222 godine po potopu. Za ovoga Taru kaže povjestnica stvaranja 11, 26.: bijaše 70 godinah star, kad je rodio Abrahama, Nahora i Arama. Naravski da nisu tri sina na jedan put 70. godine otčeve rodjeni, nego samo najstariji. Neki misle, da je to koji je prvi spomenut, dakle Abraham: neki opet kažu, da taj nije bio najstariji, nego da je prvi spomenut kano najznamenitiji, ter tako godina njegova rodjenja nebi tu bila spomenuta; po Geneze 12, 4. Djel. ap. 7, 1. izračuna se njegova godina kano 130. godina otčeva vieka. Tako bi Abraham po jednom računu bio rodjen 292, po drugom 352 po potopu. U 100. godini Abrahamovoj rodio se Izak, u 60. Izakovoj rodio se Jakov, ovaj pri ulazku u Egipat bijaše 130 god. star; dakle med potopom i med ulazkom u Egipat bijaše 582 ili 642 godine, potop pako pada med 2500 i 2600 pred Isusom. U glav. 5. Geneze stoji slična genealogično-hronologična tabela kako i u 11. glavi; sbroj nosi 1656, dakle za svu predkršćansku dobu od prilike 4200 godinah. Koliku vjeru zaslužuju ovi hronologični brojevi, drugimi riečmi: ako stari testamenat priznajemo za bogoduhu knjigu, moramo-li takodjer tada priznati da je njezina hronologija vjerovna vjerom božjom? U jednom englezkom katoličkom listu (Home and Foreign Rewiew, April 1863. p. 498.) veli se u razpravi geologičnoj o dobi ljudskoga roda: ako bi geologi sbilja dokazali, da je vrieme biblijske hronologije prekratko, to bi trebalo samo naprosto tu hronologiju promieniti, pak bi se kazivanje sv. pisma složilo sa znanošću, jer to bi taklo ne u božju objavu, nego samo u hronologiju. I sbilja hronologično kazivanje staroga zakona nespada medju stvari Bogom objavljene, nego med one, koje povjestnici sv. pisma iz pripoviedanja ili starijega pisanja napisaše. Ali povjestnici staroga zakona nisu obični pisci, za koje bi kano i za druge mogli uzeti, da su ili što jim izvori nisu dosta kazivali ili što pregledaše, krivo zapisali; usuprot polag crkvenoga nauka ob inšpiraciji moramo uzeti, da su pisci sv. pisma rabeći prvašnja pisma pomagani duhom božjim vodjeni i od pogreške sačuvani.

Pojedini bogoslovi držeći da se ona pomoć duha božjega proteže samo na stvari vjere i zakona i što je s tim u bližnjem i najpotrebitijem savezu; glede drugih stvarih pako da je ona piscu sv. pisma pomoć božja jednaka kako i drugim poštenim, pobožnim i svetim piscem; (Helden, divinae fidei analysis l. I· c. 5.); tom dakle pomoćju da nam je osigurano ne da je svaka rieč istinita, nego da ništa, pravo razumljeno, nemože pogledom na vjeru i zakon zavesti krivo (Walworth). Po tom nazoru moglo bi se dopustiti, da su pisci sv. pisma u hronologiji pogrešili, jer za članak vjere i zakon nečini očevidno razlike nikakove, je-li je od potopa pak do Mojsije minulo 1000 ili 3000 godinah. Medjutim, ako se već jedan put božja pomoć za pisanje sv. pisma mora uzeti, jedva se to djelovanje Duha svetoga smie pomisliti tako nepodpuno, da nebi svaka prava pozitivna bludnja morala biti zapriečena. Da pisci sv. pisma udahnućem Duha svetoga nenaučiše svega, što bi se njihove stvari doticalo, da n. p. Mojsija imena i godine starosti patriarhah, kada jih od pripoviedanja nebi bio znao, nebi od Boga objavom bio doznao, pak zato da mnogih stvarih nečitamo u sv. pismu, jer pisci sv. pisma ništa naravnim putem nemogoše doznati, a Duh sveti objavom nije udahnuo — to se sve neda tajiti; ako je pako koji pisac stanovitu viest zapisao, tad za njezinu istinitost imamo više nego ljudsko svjedočanstvo. Duh božji neće ravno vodeći bogoduha pisca da kaže svu istinu, t. j. on prepušta puno toga, česa nam sv. pismo nekaže, ljudskoj muci i nauku, nu dok nas uči, dotle nas nemože naučiti laži il pogreške, takodjer ne povjestne niti hronologične. Pitanje: je-li hronologija staroga zakona istinita, dira dakle, kako spomenuti englezki pisac pravo veli, ne u objavu, ali svakako, što je zaboravio, u inšpiraciju sv. pisma, pak ako se ona onako pravo razumi, kako rekosmo, tada nam jamči za to, da nam starozakonski pisci nisu napisali krive hronologije.

(Sliedi dalje.)

Židov ostaje židov.

Židovi rimski predadoše generalu Cadorni sliedeću adresu na Viktora Emanuela:

Digitized by Google

„Sire! Sada, gdje je junačka narodna vojska došla, da u Rimu opet povrati uživanje sloboštinah njegovih, presretan dogodjaj, što ga Rim pozdravlja sa svom Italijom, osjećaju izraelićani potrebu, da se Vašemu veličanstvu neomedjašenom zahvalnosti poklone kano Talijani, kano Rimljani i kano izraelićani.

Kano Talijani sretni smo, da će sjajno glasovanje pučko do mala narodne želje udjelotvoriti i preslavna kraljevina Vašega veličanstva s Rimom zadobiti svoju cielost i sve veću trajnost. Kano Rimljani radujemo se, gdje vidimo, da naš oslobodjeni rodni grad izljevom neizrecive ljubavi odgovara zagrljajem grleći gradove sestrinske i korist crpe iz sloboštinah njihove vlade ustavne. Kano izraelićani, koji smo dosele podvrgnuti bili sasma vanrednim bolnim uvjetom, nastupljujemo preradostni zajedničko pravo; pozdravljamo sretni dan, kada pravo ovo u gradu, gdje smo ugledali svjetlo svieta, napokon slavi slavlje. Ime izraelićana izgovaramo sada zadnji put. U trenutku, gdje iz stanja političke smrti prelazimo k životu slobode gradjanske, dužnost je to zahvalnosti. Pod žezlom vlade ustavne te izvan hramovah sjećat ćemo se, kako moramo da budemo Talijani i Rimljani, i takodjer ništa drugo biti nećemo.

Sire! Grozne su i duboke rane, što nam jih je zadao papa, ekonomične, moralne i duhovne rane. Nesmiemo da to sakrivamo. Katolici sugradjani naši znadu takodjer, da nije to krivnja naša, i odbivši nekoje iznimke, što su svakim danom sve redje, pružali bi nam, što bi samo mogli: živahno bi makar i bezuspješno prosjedovali nam u prilog, pak izjavljivali vruće simpatije svoje. Od sele pako podupirat će nas u naporih naših, jeda bi rane ote zacielile, a mi postali vrstni zajedničkoj otačbini biti na usluge najvećim dankom rada i koristnih žrtavah.

Primi Vaše veličanstvo vruće želje, koje gojimo za Vas, Vašu visoku kuću i za talijansku otačbinu našu.“ Rim 23. rujna 1870. Izraelićani rimski.

Čim su dakle Piemontezi proti pravu zauzeli Rim, požuriše se židovi rimski te stvoriše adresu i predadoše ju sladko se smiešeći generalu Cadorni, neka bi ju on dalje poslao Viktoru Emanuelu. U toj krpariji, kojom prekipljuje laskanje i lojalnost naprama novim gospodarom, nepropustiše dakako opadati papu Piu IX. najprostijimi lažmi i klevetami.

Netom je minula godina, gdjeno su ti isti židovi rimski na petdesetgodišnjicu svećeničtva Pia IX. stupili pred priestolje sv. otca, da mu uz liep dar svoje štovanje zasvjedoče i zahvalnost za blagu njegovu pravednost, i na novo da ga uvjere o nepromjenljivoj svojoj lojalnosti. A sada, gdje mu se okrenula sreća, ili pače sada gdje papu vide poražena i porobljena, služe se opet ti isti židovi tom nesrećom, jeda bi ruglom i sramotom častnoga starca obasuli i takovim junačtvom milost stekli u pobjednika.

Židov ostaje židov. Niti dobročinstva, niti zaštita, niti gostoljubje, niti čovječno postupanje, niti pravednost, niti pažnja njegovih osobinah, ništa nemože židova da obveže na vjernost i zahvalnost. Kao što se živa u tlakomjeru mienja, kada se mienja vrieme; tako mienja židovčad svoje mnienje, kada se mienjaju odnošaji politični, te komu je klikovala: hosana, tomu zatim skoro viče: propni ga.

Kako piše „Unità Cattolica“, proslaviše židovi g. 1806. na skupštini u Parizu, što ju sazvao bješe Napoleon, dobročinstva i zaštitu uživanu od vajkada pod žezlom papah rimskih: „Odaslanici Francezke i Italije, koji su na židovski kongres 30. svibnja 1806. bili pozvani, proniknuti zahvalnošću za dobročinstva klera katoličkoga, što se izkazivala izraelićanom u različitih pokrajinah evropskih, puni zahvalnosti za ljubezan način, kako su izraelićane primili pape rimski, odlučili su, da se to očitovanje njihovih čuvstvah stavi u današnji zapisnik, kako bi za sva vremena bio i ostao vjerodostojnim svjedočanstvom zahvalnosti izraelićanah.“

Jur papa Grgur IX. štitio je židove proti sve većim nasrtajem narodah kršćanskih; Aleksander II. pohvalio je navlastito zahvalnicom španjolske biskupe, što su se u tadanjem progonstvu krepko zauzeli za židove. Isto su se tako zauzeli za židove Inocentij II. i III., Aleksander II. i III., Klement V., Honorij III., Vrban V., Ivan XXII., Martin IV. i drugi, budi u Englezkoj, budi u Francezkoj, Španiji i Njemačkoj. Oni zabraniše najstrože krstiti židove proti pravu ili silom. A kada su se podigla progonstva i nasilja proti židovom, to su jim bili začetnici vladari i narodi, židovi pako bili su kako svagda krivci svojimi varancijami i lihvom.

Ali povratimo se opet k Piu IX. Već g. 1848. slavila se njegova čovječnost, što je dobročinstva dielila osobam bez razlike. Maximo Azeglio uzdizao je u svom djelu „o emancipaciji židovah“ Pia IX. za njegova židovom izkazana dobročinstva tja do neba, a Roberto Azeglio pokazivao bi Karlu Albertu plemenit primjer toga pape. Sjećamo se jošte, piše „Unità Cattolica“, pjesamah i psalamah, što jih objelodaniše židovi god. 1848. Piu IX. u slavu. Sjećamo se, kako se je visoka škola izraelitska stavila pod zaštitu nekojih prelatah, kako su bolestnike izraelitske primali u katoličke bolnice, a namjestnik onoga, koj na križu umiruć reče: „Otče, oprosti jim, jer neznadu, što rade“, kako jih je njegovao ljubavlju najvećom.

Pio IX. dao je srušiti vrata; on je ukinuo običaj, da židovi rimski u mesopustnu subotu nagovaraju na Kapitolu sabrani senat; on je naredio posebni odbor za njihove tegobe i pravicu jim dielio na svaki način.

Toga papu dakle, Pia IX., koga svi narodi, svi jezici slave s njegove blagosti, s pravednosti njegove i dobrote, u koga svi upiru oči, te se uznositoj osobi njegovoj moradu da dive isti neprijatelji njegovi, toga

Digitized by Google

papu dakle crne ti židovi baš u onaj par, kada mu nesreća i tuga drmaju dušom. Jedva dočekaše, da izza svoga hosana poviknu propni ga. Nestide se izza slavospievah i uvjeravanja vječite zahvalnosti obasuti ga smradom laži i gadom klevete. „Grozne su i duboke rane, šta nam jih je zadao papa, ekonomične, moralne i duhovne rane", tvrde oni s ostalim drzovito u svojoj adresi,

Židov ostaje židov.

Kako u Rimu, tako će oni raditi i u Austriji. Radila vlada njim u prilog, sve što može, trpili uza to kršćani, dale jim se sve slobode i uzčuvale sve osobine — prva sgoda dovoljna je, da zaduši svu zahvalnost, svu vjernost, te će plaziti pred pobjednikom, bio on Prus, Rus ili sam Turčin. Gdje je pobjednik, ondje je plien, i gdje je voda mutna, ondje se najbolje love ribe. Židov ostaje židov. Vtlnd.

Dopis.

Pod Dubovcem gradom dne 25. listop. 1870. Kotarske tako zvane pastoralne konferencije stara su i drevna inštitucija u crkvenom životu i znamenito poticalo složnoga zajedinstva medju svećenici dušobrižnici. Nalazimo jih god. 1725. pod papom Benediktom XIII. a pomenuti koncil našao je za vriedno, da jih u svoja razpravljanja povuče i uvidiv njihovu težinu i korist, jasno očitovao želju, da se tjednimice drže. Kasnije promjenila se ta odluka, jer je sbilja nemoguće ili barem vrlo težko, da bi se po razgranjenih i dalekih kotarih svećenici svaki tjedan sastajali, pak je kongregacija koncila biskupom toplo preporučila, da imadu pozor i brigu, kako će se spomenute konferencije češće u godini obdržavati. Kod nas je zavladao običaj, da jih držimo dva puta u godini, proljetne i jesenske konferencije. Čulo se medjutim glasova, da je i to preveć, a zašto? jer su pomenute konferencije spale na puste sastanke bez osobite svrhe; izgubio jim se uzvišeni cilj, da se naime svećenici medju sobom podpomognu i podupru u toli jim potrebitoj znanosti bogoslovnoj, da se porazgovore, kako će bolje i uspješnije obavljati svoju težku službu duhovne pastve i mnogo drugih stvari, koje mogu biti predmetom sličnih sastanaka. Istina je, da su konferencije skroz crkvenoga duha, ali mislim, neću pogriešiti, ako pripomenem, kako bi dobro bilo, da jim se takodjer nešto svjetskoga duha prikloni, hoću da rečem, kako bilo dobro bilo, da se svećenici, kada su već tako liepo sabrani, takodjer ob ostalih odnošajih posavjetuju, kako će naime bolje odgovoriti svojoj dužnosti, kano gradjani ustavne i slobodne domovine, napose u oči znamenitijih momenata, kao što su saborski izbori, kako će laglje povjerenom si puku do prave uljudnosti i prosvjete, do čistoga rodoljublja i budne samosviesti podići et caetera varia. To ako se baš i nebi činilo u vrieme od zazvanog duha sv. do rečenoga „Te deuma", moglo bi se činiti kasnije koj časak i u prijateljskom razgovoru sve liepo razpraviti, da tako u svemu, u svakom dobru i napredku budemo jedna duša, kako nam to spasitelj u svom evangjelju preliepo i često preporuča. Konferencije toga vida, mislim, bile bi velika blagodat, po crkvu i vjeru, koju smo čuvati dužni, kano takodjer po domovinu i rod, koga ljubiti i čiji boljak promicati moramo; samo bi još ozgora a Diis majoribus trebalo uvaženja naših zaključaka, a ne da se skupštinski zapisnici na povoljno samo znanje uzmu, a za oživotvorenje koristnih i većkrat ljuto potrebnih zaključaka nitko dalje nepita. Koli lagana onda posla biskupskoj sinodi, da se kojom srećom sastane: posakupiti samo gotovo gradivo i na obćeniti ga zakon posvetiti.

Svećenstvo kotara karlovačkoga držalo je svoju ovogodišnju jesensku pastoralnu konferenciju, dne 24. listopada pod Novim gradom. Sabralo jih se dvanaest, s uključenim otcem gvardijanom, župnim upravljateljem nutarnje župe karlovačke, a ostala petorica izpričaše svoj izostatak. Najprije bude odobren zapisnik prošle sjednice i po predsjedniku spomenuto, da se je preuzv. g. vladika djakovački J. J. Strossmajer, na poslatoj mu iz proljetne sjednice pouzdanici vlastoručnim pismom ljubezno zahvalio. Svi članovi pozdraviše tu zahvalnicu sa srdačnim „Živio!" — Zatim budu čitani izradci jesenskih zadaća, i to dogmatička, kako ju duh. pomoćnik dubovački izradio, a riečički duh. pomoćnik pročitao je svoju iz kanoničkoga prava. Oba su pitanja sbilja praktična i današnjemu vremenu shodna; prvo bo nas prinukalo, da razmišljamo, kako ćemo raztjerati gustu oblačinu, koju je opaki duh vremena navukao, da nam uzvišeno naše poreklo sakrije, da nas uputi, kako nismo od Boga, nego od jopca — a drugim razjasnismo pojam koncila, koja je rieč danas svakomu na ustih, a malo joj se tko smislu domišlja. Oba riešitelja ubraše hvalu od skupštine.

Medju predlozi bude razpravljeno i po skupštini usvojeno, da se obratimo na preuzv. svoga nadpastira predstavkom, neka bi nam on u rimske stolice izhodio polakšicu glede posta, kakvu dobiše ugarski biskupi za svoja stada. „Isti su razlozi ovdje, reče predložitelj, koji i tamo, ali buduć smo posebna samostalna pokrajina crkvena, to se milost dobljena od naših susjeda, nemože na nas protegnuti, dok si ju sami na dotičnom mjestu neizhodimo."

Dalje je usvojen i namah oživotvoren predlog, neka bi se skupštinski zapisnici u hrvatskom jeziku vodili, zatim da uprosimo na dotičnom mjestu, neka bi se takodjer službeno uredovanje koliko je moguće hrvaštini približilo; jer što čitamo latinski, to ćemo uviek razumjeti, ali dobro latinski pisati, težko da ćemo ikada više, pak čemu dvie muke, gdje jih baš nije treba, a kod kuće mogli bi ipak svoji biti, svojim se jezikom

Digitized by Google

služiti. Napokon bude skupština upozorena na onu pouzdanicu, koja je s ove strane došla u ruke našemu preuzvišenomu gospodinu nadbiskupu i u kojoj se tendencioznim načinom napada čast nekoje subraće, u čem smatrasmo povriedjenu čast svih kotarana i s toga zaključi skupština, da se stavi u zapisnik, da mi od sebe svaku potvoru odbijamo, da ćemo vazda revno vršiti svoje sveto zvanje i činiti svoju dužnost, dati svomu duhovnomu poglavaru dostojnu čast i poslušnost; ali da ćemo uz to stati takodjer za pravice svoje ustavne domovine, dok nas bude ijednoga, da ćemo vršiti sviestno svoje gradjanske dužnosti i čuvati prava, koja nam starodavni, krvlju naših djedova posvećeni ustav podaje; buduć uvjereni, da time ništa zla nečinimo, nego da nasljedujemo primjer svoga spasitelja, plačućega nad Jerusolimom iz ljubavi prama svomu rodu. Biti ćemo dakle svećenici, kako to Bog od nas hoće, ali takodjer sviestni te značajni rodoljubi.

Poravnavši još druge pomanje stvari, zahvalismo Bogu i dignuta bje sjednica. A ti „katolički liste“ pronesi naš rád ostaloj braći, nebi-li svi k nam prionuli, da bude medju nami ono Augustinovo: in necesariis unitas! *) —čki.

Viestnik.

Zagreb. Na blagdan svih svetih služio je u prvost. crkvi svečanu misu sam preuzv. g. nadbiskup. Razsvjeta na grobljih nije mogla biti kako obično sjajna sbog daždovita vremena i ljuta vjetra, a tako ne niti pohod pun.

— *Računi o zakladi nemoćnikah nadbiskupije zagrebačke* za god. 1869.

I. Zaklade uložene kod preč. prvost. kapitula. Polag računa podnešenoga od preč. kapitula, sve u nemoćničke zaklade spadajuće glavnice skupa sa zakladom kardinala nadbiskupa Haulika brojile su koncem prosinca 1869. for. 124.840 nov. 93½. Iz ovih glavnicah, na ime takodjer zaostalih kamatah i svake fele prihoda moralo bi bilo doteći 18.394 for. 77¼ nov. Doteklo je pako: a) zaostatak od prijašnje godine 2.420 f. 51¾, b) kamatah 6838 fr. 97½, c) iz daće svećeničke i pokojničke ostavštine 3765 f. 82, d) iz poplaćenih glavnicah 755 f. 10 n. Dakle *skupna svota prihoda* broji 13.780 f. 41¼ n. U aktivnom zaostatku ostalo 4614 f. 36 n. Iz nabrojene svote prihoda razdano: a) za namiren višak troška godine prijašnje 0. b) ravnatelju sjemeništa za dom zaslužnikah 4004 fr. 25 n. c). istomu iz zaklade nadbiskupa Haulika za podpore 976 f. 80 n. d) na zaklade s nova uložene 6656 f. e). Ujam odvjetnički 30 f. 97½ f) za upravu 40 f. 70 n. g) Štibra 189 f. 9 n. h) biljegovine 3 for. Dakle *svota razhoda* 11.900 for. 81½ nč. Ako se od svote prihodne 13.780 for. 41½ n. odbije svota razhoda 11.900 f. 81½ n. ostaje višak spadajući u račune sliedeće godine 1879 f. 59¾ n.

II. Dom nemoćnikah pokraj sjemeništa i stanarina od kuće novoveške. Polag računah sjemeništnoga ravnatelja *došlo:* a) od preč. kapitula dignutih kano pod I. b. 4004 f. 25 n. b) iz daće svećeničke za g. 1868 for. 1000 c) stanarina od kuće novoveške za god. 1869. for. 203 n. 25 d) kamate od glavnice Boričević 30 for. 58 n. e) za pregled računah 0. Dohodak vas skupa 5238 fr. 8 n. *Razhod*: Polag računah prvašnje godine zaklade nemoćničke duguju sjemeništu 23.987 f. 50 n. a) za nagrade i službe 211 f. 37 n. b) za svieće, drva, hranu ima se sjemeništu platiti 2244 f. 38 n. c) za odjeću i popravak kuće novoveške 620 for. 1 nov. d) na mirovine u domu stanujućim zaslužnikom 645 fr. 20 n. e) sjemeništu odplaćeno duga 1319 fr. 2 n. f) na mirovine i podpore izvan doma stanujućim 2442 fr. 48 n. *Vas skupa razhod* 5238 for. 8 nv. i ostaje dug 26.231 fr. 88 n. Ako se od svote razhodne 5238 fr. 8 odbije prihodna svota 5238 fr. 8 n., ostane 0. Sjemeništu pako za platiti ostaje 24.912 fr. 86 n. —

III. Zaklada kardinala nadbiskupa Haulika. Za ostatak od prijašnje godine 480 for. 82 n. Kod kapitula dignuto kano pod I. c. 976 for. 80 n. *Prihod skupa* 1457 fr. 62 nov. Od kuda ako se odbije što je razdano na podpore, 1099 fr. 37 n. ostaje višak 358 fr. 25 n.

IV. Daća svećeničke. a) Polag računa prvašnje godine višak 53 fr. 35½ n. b) kano kamate od 2000 fr. narodnoga zajma od god. 1860. for. 80 c) iz položenih zaostatakah za prvašnje godine iz okružja gradiškoga 80 for. e) Preč. kapitul u ime godišnje podpore 200 f. f) sbirka jesenskih konferencijah donesla ovako: kotar sisački 44 fr. 60 n., glinski 27 fr., belečki 31 f. 10 n., bednjanski 29 f. 20 n., krapinski 118 f. 30 n., požežki 74 f. 94 n., pakrački 30 f. 27 n., gradiški 42 f. kapelski 52 f. 45 n., stolni (curati) 59 f. 50 n., vugrovački 81 f. 12 n., stubički 59 f., petrinski 38 f., medjumurski poljski 35 f, medj. gorski 20 f. 25 nov. belovarski 66 f. 75 nov., križevački 50 f., zelinski 35 f., gjurgjevački 52 f., koprivnički 0., našički 38 f. 65 n., virovitički 42 f. 5 n., karlovački 59 f., jaskanski 66 f. 70 n., lipnički 33 f., tuheljski 20, taborski 25 f. 28 n., ivanički 55 f. 63 n., garešnički 25 f. 20 n., moslavinski 29 f. 74 n., odranski 35 f. 99 n., pokupski 75 f. 3 n., okički 50 f., varašdinski gornji 27 f. 70 n., varašd. dolnji 41 f. 30 n. Izvan pastve svećenstvo 45 fr. Skupa 1616 f. 77 n., daće svećeničke i *ukupna dohodka* ove točke 2030 f. 12½. *Razhod* za kamenotisak računah od prij. godine 4 f. 80 n., ravnatelju sjemeništnomu za razdieliti 1000 f. Kupljena obveznica zemalj. razt. od 1200 fr. i uložena kod kapitula 979 fr. 61 n. Dakle

*) Iz karlovačkoga kotara stigao nam je još jedan dopis, pak taj kaže dvie odluke, kojih jedna nije barem izrikom izražena, a druga nije spomenuta: prva ta moli, da bi se konferencije samo jedan put držale, a druga je: da kotar svomu nekadanjemu kotaranu i starešini a sada još arhidjakonu preč. g. J. Pavlešiću čestita na časti gener. vikara, kojom je od nj. preuzvišenosti odlikovan. Ured.

Digitized by Google

svota razhoda 1984 fr. 41 n. od koje ako se odbije od prihodne svote 2070 f. 12½ ostaje 45 fr. 71½, što će doći u račun sliedeće godine. Na gore naznačena imena potrošeno je dakle svega skupa iz svih zakladah i dačah 4187 for. 5 n. U ime nadbiskupske pisarne podpisan računar preč. g. kan. Gugler.

— Slavno uredničtvo! Dne 26. listopada sastalo se prijateljsko družtvo svećenika u župnom dvoru na Dubrancu, te na predlog preč. g. Jurja Muzlera opata i kanonika, pridonelo za porobljenu crkvu Vukmanićku u ime podpore sliedeću svoticu, i to: Preč. g. Juraj Muzler 30 fr., preč. g. Josip Šušković 5 fr. veleč. gg. Ant. Regen 3 fr., Stjepan Mavračić 1 fr., Mijo Mikić 2 for., Josip Akšamović 3 for., mnogoč. gg. Krunoslav Bešlić 1 fr., Matija Stipković 1 fr. Koja se svotica od 45 for. sl. uredničtvu dostavlja s tom prošnjom, da ju na svoje mjesto čim prije dostavi. (Od Boga Vam svim dugo veselje, a dar je na svoje mjesto odpremljen. Ur.)

— Preč. g. kanonik i opat Gjuragj Muzler riešen je na vlastitu molbu časti i službe crkvenoga povjerenika kod izpitah na kr. vel. gimnaziju i realci, a na mjesto njegovo imenovan je preč. g. kanonik i opat Stjepan Vuković, koj ga je i prije već kadšto zamienjivao.

— Veleč. g. Josip Pučck, župnik u Kupincu, imenovan je podarhidjakonom kotara okićkoga, a njegovim zamjenikom veleč. g. Mirko Belas, župnik u Stupniku.

— Veleč. g. Stjepan Tadić, kateheta i učitelj na ženskoj preparandiji i duhovnik milosrdnicah u Zagrebu dobio je župu Daruvar.

Ugarska. Dne 26. listopada otvoren je katol. kongres. Oko osme ure u jutro vrvilo je sve oko sveučilištne crkve: kolah na stotine i ljudih na tisuće poslanikah i znaličnih gledalacah. Veni sancte s tihom misom odslužio je sam knez prabiskup Ivan Simor. Iz crkve išlo se je u dvoranu narodnoga muzeja, običnu viećnicu gornjega doma saborskoga. Bio je to pravi katolički svetak. Prabiskup započe ovom besjedom: Štovana skupštino! Prije svega zahvaljujem Bogu, što je dopustio, da je taj za katoličku crkvu i domovinu našu jednako znamenit posao, oko kojega nastojimo, sretno dospio dotle, te nam je moguće pristupiti sada k praktičnomu riešavanju našega zadatka, k ustrojavanju autonomije. Ljubavlju nadpastirskom i naklonosti bratskom pozdravljam s toga članove ove skupštine, koji su s jedne strane pouzdanjem svećenstva, a s druge svjetovnih viernikah ovamo poslani na obranu, osjeguranje i zastupanje pravah naše crkve i vjere. Jamči mi za uspjeh tvrda vjera, koju gojim, pače osvjedočenje, da sve članove ove skupštine oduševljava ista plemenita namjera, naime, da upitnu autonomiju tako stvorimo, tako ustrojimo, da u svakom članu crkve naše probudimo čuvstvo o potrebi i koristi ujedinjavanja, da viernike sve još tiesnije spojimo, i u onih medjah, koje nam nepovredivo ustrojstvo naše crkve označuje, takodjer svjetovnomu zastupstvu u poslovih crkvenih i školskih podamo upliv onaj, kojim će se na vršenje svojih pravah i dužnostih jednako poticati, — da nova uredba u crkvi našoj nutrnji mir goji i jači, medju duhovnimi i svjetovnimi zastupnici oživljava pouzdanje, kako bi se prastaromu katoličkomu pučanstvu otačbine naše osjegurao onaj ugled, koj ga ide ne samo po velikom pretežnijem broju, već — to smiemo tvrditi smjelo — i u pogledu moralnom te duhovnom, — da dalje katolička crkva i pučanstvo katoličko u uredbi autonomnoj ima novo jamstvo i za osjeguranje slobode svoje vjere i za upravu imovine crkvene i za nezavisnost samouprave u crkvi i školi tako, da se osim vrhovnoga pokroviteljstva apoštolskoga kralja nepriznaje nikakov drugi upliv ovlaštenim, (živahno povladjivanje), van onaj, što ga kano državnu potrebu i svaka druga vjerozakonska družba priznati je dužna, (odobravanje) — napokon, da nam nova uredba ima podati moć, kako bismo prema zahtjevom crkve i duševne pastve radili, katoličkoj mladeži počamši od seoske škole sve do gore zajamčili takav uzgoj i obrazbu, koja je Bogu ugodna, ali je takodjer na visini duševnoga napredka svietskoga (živahno odobravanje), da tako u svakom novom naraštaju katoličkom stvorimo otačbini novu, umnu, životnu, kralju viernu, zakon štujuću, neuzkolebivu podporu· (Glasno odobravanje.)

Taj glavni cilj, koj se nikada nesmie pustiti s vida, zahtievat će bez dvojbe oda svih stranah mnogo ljubavi k stvari, bratsku slogu, sustavno postupanje, a preda svim mnogo napora; ali mi se nadamo zaufano, da će Nj. veličanstvo, apoštolski kralj za taj veliki cilj, radi kojega nam se je dao sakupiti, takodjer sredstva, što se predložiti imadu, premilostivo odobriti.

Smatramo za najmiliju baštinjenu dužnost, preslavni onaj zadatak, što ga je providnost u području sv. Stjepana katoličkoj crkvi radi ujedinjenja, usrećenja i spasa u kraljevini živućih narodah pred tisuću godinah namienila, sa svom mogućom snagom — osobito u sadanje doba kritično — za crkvu riešavati i uzdržavati. (Odobravanje.)

Nije nam naime moguće, da nevidimo tegotnih onih odnošajah i evropskih dogodjajah, uz koje stupamo k riešavanju zadatka svoga i koji takodjer na sudbinu drugih narodah mogu djelovati, kako se još neprevidja.

Uvjeren sam, da će autonomija katolička, što se u otačbini našoj ima ustrojiti, stranom tiesnijim ujedinjavanjem, stranom probudjivanjem zajedničkoga duha snagu velike katoličke većine u narodu u svakom pogledu množiti, da obranu otačbine, priestola i slobode može i da će ju povećati. (Dugotrajno povladjivanje i živio — klici). A tim javljam, da je sjednica otvorena.

Digitized by Google

U ovjerovni odbor izabrana su po pravilih dva člana duhovna i četiri svjetovna, a to na predlog prabiskupov uzklikom, naime: Biskup Levay i duhovni odasanik erdeljski Karlo Veszely, grof Gjuro Karolyi, Franjo Huszar, Žiga Inkey, i Virgil Szilagyi. Tim se dokončala sjednica. Istoga dana još bijahu dvie konferencije: jedna u županijskoj skupštini ob 3. uri, a druga ob 5. uri kod prabiskupa. Viećalo se, gdje bi se sgodno sastajalo i viećalo: za prave razprave primljena je ponudjena dvorana narodnoga muzeja, a razpravilo se drugih pitanjah, kano glede vremena kako će dugo trajati sielo, što je prepušteno sudu prabiskupovu. Na konferenciji kod primasa bilo je 100 članovah, a večera poslie zabavila je dobar komad noći.

— Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dozvolilo je vis. odlukom, da se na pečuvskom kapitulu po stepen pomaknu kanonik kantor Karlo Fesstl za kanonika lektora i prepošta naslovom sv. Ivana pečvarske prepoštije; kanonik kustos Fr. Troll za kanonika kantora; kanonik Josip Baan za kanonika kustosa; kanonik Alojs Girk za stolnoga arhidjakona; kanonik Iv. Pollak za tolnanskoga arhidjakona; napokon četiri pomaknućem izpražnjena mjesta kanonička podieliti naslov. kanoniku i župniku Leopoldu Saaghyu, župniku Stj. Zsinku, pečuvskomu grad. župniku Ant. Dolzsayu i župniku Hugi Ankeru.

Novo mjesto u Kranjskoj. Na novo ustrojenom realnom gimnaziju pridržali su one franjevce, koji su po zakonu izpitani učitelji. Iznesoše pako novine kada je bilo tim franjevcem položit prisegu učiteljsku na ustav i državne zakone temeljne, da nehtjedoše ali se je kašnje ota viest oprovrgla, jer su redovnici kako i drugi učitelji bez odvlake prisegli.

Maribor. Povodom i troškom kneza biskupa labudskoga, Maksimiliana Stepischnegga izlazit će s početkom god. 1871. u Mariboru nov časopis na jeziku slovenskom. Zadatak biti će mu, seljačtvo dolnje Štajerske u katoličko-konservativnom duhu političnо prosvietljivati, a imenito opirati se na predlog poslanika državnoga vieća Frica Brandstädtera od njemačko liberalne stranke utemeljenomu listu „Slobodni Slovenec.“ Taj posljednji list izlazi izpod redakcije tiskara Edvarda Jenschitza, koj pako na čudan način, kako je jur dva puta pred sudom izjavio, niti rieči nerazumije od onoga što mu liberalni organ začudjenomu puku propoviedat ima. Suradnik toga listića, što se većinom razašilje, bezplatno, kažu da je školski savjetnik Wretschko. Makar i jest neznatno razprostranjen, djeluje ipak taj listić pogubno. Željeti je samo dobroj stvari u prilog, da nebi kakove potežkoće pohvalni zaključak pastoralne konferencije mariborske osujetile. Kako se čuje, kane u tu svrhu kupiti „Slov. Gospodara“, list političnо gospodarski, koj je jur pod dosadanjim urednikom bivšim poslanikom na zemaljskom saboru i starim rodoljubom slovenskim dr. Prelogom u konservativnom duhu djelovao, dočim se veći i većma razširen časopis „Slov. Narod“ s veće strane bavi politikom narodnom.

Malin. Skupština katolička, kojoj je predsiedao nadbiskup malinski a pribivao nadbiskup kalkutski, s pet biskupah belgijskih, zatim sila uglednih katolikah, odlučila je 11. o. m. poslati adresu sv. otcu, jer katolici belgijski nesmiju da šute, gdje jim je sv. otac u tolikoj stisci i nevolji, a vlada belgijska neka goni politiku, kako ju volja. U adresi veli se s ostalim ovako: „Pred našom zemljom, pred svim svietom žigošemo provalu u Rim i pokrajine sv. stolici podložne kano zločin. Polag medjunarodnoga prava tim se osvojenjem izveo zločin proti najzakonitijoj i najčastnijoj vrhovnoj vlasti svega svieta. Povjest će ga osuditi kano kukavštinu, jer djelo je to nasilja, koje tlači pravo slabijega. Srce će ga osuditi kano ubojstvo otca, jer zločin je to najnezahvalnijega sina naprama zajedničkomu otcu velike obitelji krščanske. Bog i crkva osudit će ga kano svetogrdje, jer grabež je to prava Isusa Hrista sama, koje mu pravo zastupa namjestnik.“ Podnielo se u skupštini takodjer izvješće o sabranom Petrovu novčiću, a bilo ga g. 1869. 776.000 franakah. — Misli se, da će sv. otak, ako bi ostavio Rim, izabrati si boravište u kojem gradu belgijskom, poimence u Malinu.

Bavarska. Kako se zna, predložilo je ministarstvo za bogoštovje sveučilištem monakovskomu i würcburžkomu poslje proglašene dogme o nepogrešivosti niz pitanjah, što se protežu na moguće posljedice tih zaključakah u pogledu državnom i crkvenom. Pošto su pako u Fuldi sabrani biskupi pastirski list zajednički izdali, opozvalo je spomenuto ministarstvo ona pitanja, poglavito s toga, što se onim pastirskim listom pobilo mnienje, kano da će biskupi manjine i poslje proglašene dogme ostati u opoziciji.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Postao je župnikom u Kamanju g. Janko Radočaj, do sada upravljatelj iste župe. G. Andrija Friš, upravljatelj župe u Daruvaru, ostaje tude duh. pomoćnikom. G. Nikola Jakov, duh. pomoćnik u Loboru, premješten je u Jamnicu. G. novomisnik Aleksander Kogaušek, ide za duhovnoga pomoćnika na Brege.

Promjene u biskupiji djakovačkoj.

Preminuli su: Fr. Oršolić, opat i župnik u Brodu; Jos. Barić, župnik u Karlovcih; J. Šticinger, zač. kanonik i župu Semeljcih; J. Vorgić, župnik u Andrijevcih. Postali su: Dor. Fr. Mihelčić, župnikom u Semeljcih; J. Miković, upravljat. u Karlovcih; J. Perišić, i A. Hinorany, u Brodu. J. Ljubojević, prisjednikom ženitb. suda.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 45. Tečaj XXI. U Četvrtak, 10. Studena 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i Sviet.

VII. Ljudski viek.

(Dalje.)

Dva se uzimaju moguća slučaja: ili da je slovo hronologije protumačeno krivo, ili je samo slovo promienjeno i pokvareno. Što se tiče prvoga, dokle je u sv. pismu stvar objave, res fidei et morum, pravi razumak u crkvi ide jednako po tradiciji, ter gledaš-li što je bitno, neima ti pri tom novoga tumača; u drugih pako stvarih nije niti izraz sv. pisma vaviek tako jasan i razgovetan, da se nebi dao na više načinah tumačiti. Tako se je ono o Jozui i suncu u različite dobe različito tumačilo, a tako i trajanje javnoga djelovanja Gospodova. Što se pako tiče teksta, to je opet samo dogmatična strana (res fidei et morum) sigurna, da u prievode od crkve primljene neudjoše promjene; a za druge stvari možeš ako ćeš bez straha uzeti, da teksti hebrejski, grčki i latinski neostaše čisti od promjenah, kako niti knjige drugih starih pisacah, kako se sbilja očevidno može dokazati, da je tekst na mnogih mjestih promienjen, pak i brojevi. Ako nam dakle inspiracija sve i jamči, da sveti pisci nenapisaše krivih u hronologiji brojevah, to ipak nije tako sigurno, da-li prepisači i prevoditelji nisu štogod promienili ili tumačitelji drugčije protumačili. Biblijska hronologija, kako ju napisaše biblijski autori, božanstvene je istine; nu da-li je to, što mi po svojem tekstu i eksegetičnom razumku običajemo zvati biblijskom hronologijom, zasbilja u pravom vlastitom smislu biblijska hronologija, zato nam stoji samo ljudsko svjedočanstvo. — Pri tom treba pamtiti ovu istinu. U hronologičnih brojevih pentateuha slaže se Vulgata posve s tekstom hebrejskim; nu grčki prievod Septuaginta ima mnoge brojeve svoje i to s tolikom razlikom, da je po njih predpotopna doba skoro za 600, od potopa pako do Abrahama za 7—800 duža. Pak nepazeći na tu razliku bijaše taj grčki prievod ter jedan iz njega snimljen latinski u crkvi do 6. vieka obćenito priznan authentičan prievod, kako je u grčkoj crkvi i danas. Pače ima toga i više: polag hronologičnih brojevah Vulgate, dakle službenoga prievoda, pada potop u 2500, stvaranje u 4200, u rimskom pako martyrologiju stoji o tom ovako: Godine poslie stvorenja svieta 5199, poslie potopa 2957. . . rodio se Isus Hrist u Betlehemu.“ Ovo je uzeto iz onoga staroga prievoda i ostalo u martirologiju, pa kada je Vulgata primljena u crkvenu porabu, nije se potrebno ili dobro pronašlo u martirologiju iste cifre promieniti. Crkva dakle nejamči ni za jedne ni za druge brojeve, niti kaže, da su ovi pravi oni krivi. Nije dakle zapovjed držati se baš na vlas predanoga teksta, nit ga samo onako tumačiti kako je odavna običaj; nam je to pitanje iztražiti čisto znanstvenimi razlozi, te si dopustiti svaku promjenu na običajnoj starozavjetnoj hronologiji, koja se dade znanstveno opravdati.

Tako govore razni katolički bogoslovi, koji su se s tim pitanjem u najnovije vrieme bavili. Pa sbilja pogledaš-li materijal, iz kojega se sastavlja starozavjetna hronologija, sam će ti pružiti držalo za njeke promjene. Septuaginta i hebrejsko-latinski tekst neslažu se u tom, kako su dugo Izraelci boravili u Egiptu. Ovaj posljednji kaže naprosto: Vrieme, što su sinovi Izraelovi obitavali u Egiptu, bilo je 430 godinah. Septuaginta ima mjesto toga: vrieme, što su sinovi Izraelovi, oni i otci njihovi, obitavali u zemlji Egipatskoj i zemlji kananskoj, bilo je 430 godinah. Po tom ovo 430 godinah obsiže osim vremena, što su Izraelci boravili u Egiptu jošte sve vrieme od naseljenja Abrahamova do izseljenja Jakovljeva. Ovo zadnje iznosi 250 godinah, dakle bi i

Digitized by Google

za ono prvo ostalo samo 250. Nadalje, da navedemo još koji primjer: u rodoslovnih tabulah 5. i 11. pogl. Genes. ima grčki i samaritanski tekst druge brojeve, neg-li hebrejski i vulgata. U 11. pogl. ima grčki tekst jednoga člana više, neg-li drugi, naime Kainana. Sbrojiš-li dotične brojeve, to ćeš za predpotopnu dobu naći po hebrejsko-latinskom tekstu 1656 godinah, po samaritskom 1307, a po grčkom 2262 godine; za dobu od potopa pa do poroda Thareta, otca Abrahamova po hebrejskom tekstu 222, po samaritskom 872, po grčkom 1102 godine. Doba dakle od potopa do Abrahama jest po Septuaginti skoro za tisuću godinah duža, nego li po hebrejskom i latinskom tekstu. Nebranim ravno brojevah Septuaginte, ali se nebih hotio zauzeti ni za cjelovitost hebrejskoga teksta u ovih poglavjih. Ta tu su sama imena i sami brojevi, kakvo čudo, ako su još prije postanka grčkoga prievoda gdjekoja imena i gdjekoji brojevi izpali, te se tako ono rodoslovje stegnulo od prepisačah na ono 9 ili 10 članovah, što nam ih pruža današnji tekst? Koliko je sjegurno, te valja držati da u tekst sv. pisma nisu uljegle nikakve pogreške podobne pomutiti objavu te religioznu istinu, toliko je smjeti bez svakoga krzmanja reći: da su rodoslovja patrijarška bila s početka doista podpuna; ali je moguće, da su jih mnogi oni prepisači pokratili, bilo što jih je oko prevarilo, bilo što su hteli imati sumjerne zapisnike, da se laglje zadrže u pameti.

Sada uzmi na um, da u bibliji za izračunanje vremena, šta je izmedju potopa i Abrahama, neimaš nikakova drugoga materijala do rodoslovne tabule u 11. pogl. Genes. Ako bi dakle sbilja prama razširenju ljudstva i prama tvorenju ljudskih plemenah (bagra) i prama resultatom historičkih te geologičkih iztraživanjah bilo premalo uzeti samo 300 godinah, to se netreba nijedan bogoslov bio najstrožjih exegetičkih načelah, žapati od takova razvedenja one rodoslovne mrieže u Genesi, koje će se osnivati na predmnievi (bogoslovno neporočnoj), da je tekst ondje pokvaren. Ako je pako prosto misliti, da je u 11. pogl. izpalo njekoliko članovah, to neće biti nemoguće bogoslovom i historikom složiti se u hronologiji. Jer da onolike prostorine vremena, kakove se nalaze u poviesti njekih narodah, Indijanacah, Kinezah, Babilonacah, nisu no tlapnja, i da se nipošto nemogu glede vjerodostojnosti uzporediti sa bibličkim predanjem, to će dopustiti svak razborit iztraživalac. Egipćani su jedini narod, za koj mnogi učenjaci misle, da mu poviest izpravami zasvjedočena više zasiže, neg-li se dade izjednačiti sa običnom biblijskom hronologijom. Ali ni tu neima još sasma sjegurnih resultatah od iztraživanja, pa ako noviji Egiptologi početak egipatske poviesti metju oko godine 3900 prije Isukrsta, to je svakako cifra, s kojom se biblijska hronologija može mnogo laglje dovesti u sklad, nego-li sa 100.000 godinah, što bi kako vele usljed geologičkih iztraživanjah ljudi bili imali bitisati na zemlji.

Pustimo dakle to pitanje, koliko je tisućah godinah rod ljudski bitisao na zemlji usljed biblije i iztraživanja egiptologah, te si ga ovako udesimo: je-li putem geologičkim dokazano, da je ljudski rod mnogo stariji od šest tisućah godinah?

Geologi obično neopredjeluju vremena absolutno nego relativno. Oni će reći, ova formacija je starija od one, ali neće opredieliti, za koliko je godinah jedna starija od druge, nit će reći, koliko je n. pr. godinah izteklo do danas, odkad se je napravilo kamenito ugljevlje (formacija kamenitoga ugla). To je tako, kan da će tko reći: Julij Cesar je stariji od Karla Velikoga, a ovaj opet od Napoleona, a nebi rekao, koliko je godinah proteklo izmedju jednoga i drugoga pa do danas. Pitaš-li dakle u tom smislu, kako je star čovjek na zemlji, reći će ti, da je mladji nego-li živina, da je najmladji stvor na zemlji i da se pojavio u najzadnjih geologičkih periodah, što ih zovu svojim imenom recentna ili postpliocaena. To se pako slaže sa poviedanjem Genese, usljed kojega je s čovjekom zaključeno šestodnevno djelo stvaranja.

Naravno da su geologi nastojali tu svoju očito nepodpunu hronologiju točnije u cifrah izraziti. Ali nepodje za rukom: jedni će brojiti stotine tisućah a drugi milijune godinah, a napokon izjaviti, da tako sude samo od prilike i da se upravo nebi hteli za to zajamčiti.

Još je bilo najviše prilike, da će izračunati trajanje posljednjih periodah, a s tim i starost čovjeka, pa su se većinom s tim i zadovoljili. Na tom se polju geologija dotiče historije, na koliko se ova iztražujuć najstariju dobu bitisanja ljudskoga na zemlji neosniva samo na pismene podatke, nego i na tvorine ljudskih rukuh, što se nahode u slojevih ili na površini zemlje, grobovi, stari spomenici i gradje, orudje, pače i na ostanke ljudske ili živinske one živine, s kojom čovjek dodje u doticaj. Takovo iztraživanje najstarije ljudske dogodovštine, koje se osniva ne na pismenih podatcih, nego na geologičkih i arheologičkih podatcih one vrsti, kako upravo spomenuh, razvija se dan danas u posebnu znanost, koju zovu prahistoriju, historičku anthropologiju, arheologičku geologiju i predhistoričku arheologiju. Osobito se od godine 1863. s tim bave premnogi, bilo od zabave ili ex professo, tako da ima o tom jur skoro nepregledna literatura.

Digitized by Google

Što u takom iztraživanju ima takodjer njeki bogoslovni ili religiozni interes, to je s jedne strane hasnilo, a s druge škodilo. Njeki, kojim je stalo do religije znajući, kako se po bibliji starost ljudskoga roda opredjeluje na 6000 godinah, nastojali su to isto utvrditi geologijom; drugi usuprot brojahu mnoge tisuće godinah samo za to, što su znali, da će tako sa biblijom, s naukom bogoslovah i vjerom puka doći u sukob.

Kad geologi hoće da trajanje koje svoje periode oprediele brojevi, treba da je motrenjem dvoje utvrdjeno: jedan učinak, što ga u to doba njeki stanoviti uzrok proizveo; a onda mjerilo za djelovanje toga uzroka, koliko naime učini u jednu ili u sto godinah. Hrast svakom godinom dobiva nov god (Jahresring), propili ga i prebroj ako možeš točno godove pa ćeš znati koliko je star. Tako jednostavnih časomjerah neima ravno geologija, ali se opet pokušalo naći. Izmjerili su n. p. za koliko se stopah dolina Nilska godišnjimi poplavami namuljila; onda su konstatirali, koliko se namuljilo za jednu stotinu godinah, pa tako nastojali kazati, kako dugo Nil onu dolinu namuljiva. Leonard Horner računaše ovako: Podnožje gorostasnoga kipa Ramsesa II. u Memphisu, što se po Lepsiusu podigo 1360. pr. Hr. stoji sada pokriveno muljem Nilskim 9 stopah i 4 palca duboko: dakle je Nil svakoga stoljeća namuljio mulja za $3\frac{1}{2}$ palca. Sada našlo se je kopajuć zdence ili vrtajuć u zemlji na raznih mjestih svuda ostanakah od životinjah, kakovih ima i danas, pače u dubljini od 39 stopah našli su criep od zemljene posude, a opekah i dublje. Za to pako da mulj onaj criep pokrije za 39 stopah trebalo je po rečenom računu 12.000. god.

Ala slaba računa. Budi, da sbilja dolina Nilska svake stotine godinah naraste samo za $3\frac{1}{2}$ palca: zar je Nil počeo na podnožje rečenoga kipa nametati mulj odmah, čim se statua osovila? To nije nipošto vjerojatno, dok je Memphis jošte bio napučen. Moglo je početi tek odkad je Memphis opustio, t. j. oko 500 godine po Hristu; s toga se je ono 9 stopah mulja sleglo u 1400 godinah, pa za to se svakom stotinom mnogo više moralo namuljiti, nego za $3\frac{1}{2}$ palca. To dakle mjerilo za namuljivanje nije nipošto sjegurno. Kazat ću odmah i drugi razlog. Zar ono namuljivanje biva pravilno jednolično, tako da se svakiput ili svako stoljeće na svakom mjestu sasvim jednako namulji? Ta kud voda polaglje teče, tud više mulja ostavlja, a gdje se nadje kakva jama, tu se više nametje, dok se sasma nezatrpa. Tko zna da-li onaj criep Hornerov nije morda prvobitno pao bio u kakvu duboku jamu ili zdenac? Nego neka govori jedan njemački geolog, Oskar Fraas, koji je god. 1865. putujuć kroz dolinu Nilsku tu stvar točnije iztražio. On veli: Nigdje valjda više nego-li baš u Nilskoj dolini obdjelavaju zemlju ljudske ruke od tisuće godinah, te ju prerovaše jarki i grabami, tako da o naravnih odnošajih ni govora bit nemože. Od vodopadah dolje sva je Nilska dolina kanali izprerezana, koji upotrebljujuć naravni spust doline Nilu odvode vodu, i kad je ova velika, svu dolinu poplave. U ovo vrieme poplave stoji na volju svakomu zakupniku napraviv nasipe za toliko namuljiti svoju zemlju, koliko baš hoće. Uzmi koj god komad suha mulja, naći ćeš naplave od debljine jedne karte tja do jedne stope. — — — Odatle se dakle starina neda baš ni najmanje opredieliti. Isto će kazati Max Eyth, koji je kano prvi inženir egipatskoga princa Halim Paše točno iztražio poljodjelstvene odnošaje doline Nilske: Za koliko se, veli, u Delti tlo diže, o tom neima nikakovih sjegurnih podatakah, a tko hoće da po dizanju tla opredieli starinu spomenikah u mulju zakopanih taj nerazumije ovdješnjih okolnostih. Najprije usljed različne struje nenaplavi se dolina svigdje jednako, nego gdje se ove godine digo malen brežuljak — morda slučajno tim, što se ondje našlo prutja, koje je mulj zadržalo — tu će na godinu uz veću vodu i jaču struju nestati brežuljka skupa sa šibljem, te se naći izprana kopanja. Osobito pako, gdje ljudske ruke rade — a to je svigdje, gdje je plodonosna zemlja — tu je svaki onakov račun nemoguć, budući da se namuljivanjem, te lasno, služe kano bitnim momentom poljodjelstva. Tako može poljodjelac, koji na dolnjem kraju svoga polja povuče nasip, u jednoj godini naplaviti koju tisuću godinah u oštroumni račun kakova europejskoga učenjaka.

Zato zaključuje Fraas: Pustimo na stran silne tisuće godinah, što se mogu po volji iz Nilskoga mulja izračunati. Sbilja bi jur vrieme bilo, da se ta ludost po sto putah u naučnih knjigah ponovljena, jedanput za uvjek izbaci, i pred znanošću nikad više nenavodi kano dokaz, kojim bi samo kakova lahkoumna nevježu mogao prevariti.

(Sliedi dalje.)

Što je krivo nesreći Francezkoj?

Sa začudjenjem i užasom gledamo što biva od velikoga naroda francezkoga. Tko bi bio to mislio? izriče mnogi vas zapanjen. Medjutim bilo je muževah u Francezkoj, koji su to mislili i prorekli; koji su odkrivali grdne rane, na kojih francezki narod boluje, kazali im uzroke i vikali za pomoć; no im žalibože nepodje

Digitized by Google

za rukom odvratiti katastrofu. Takovi muževi biahu pokojni grof Montalembert, i veliki biskup orleanski.

Bilo je pred malo godinah, što se jedan veliki muž našega naroda sastao u Parizu s Montalembertom te u razgovoru došo na tadanje stanje Francezke i Napoleona III. Napoleon se tada još činio jak i silan, Francezka rekao bi na čelu državah europejskih: prigodom svjetske izložbe u Parizu kano da su došli onamo na poklon svi narodi i njihovi vladari. Sasvim tim reče tada Montalembert suznima očima onomu našemu dičnomu zemljaku: Gospodine, Vi neznate, koliku taj čovjek (Napoleon) korupciju širi: naskoro neće biti u Francezkoj jednoga valjana čovjeka.

Medjutim nije svemu Napoleon kriv. Uzroci su dublji, a ti su hrdjavo ili nikakovo odgajanje francezke mladeži jur od mnogo godinah. Odtuda jest, da neima skoro u nikojoj sferi pravo velikih muževah. Dupanloup je to javno izreko u svojem djelu „ob odgojenju", te još godine 1866., kad Napoleon i Francezka nisu bili počeli tamniti napredovanjem pruskoga oružja, prorekao, da se Francezka nikako neće moći oteti propasti, ako se glede odgajanja mladeži brzo nepomogne.

Čujmo, što govori već u predgovoru svoga rečenoga djela, pazimo, kako samo počimlje! Ima, veli, vremenah punih pobune, kad se najsilniji narodi na jednom smute, i po riečih sv. pisma idu kao omamljeni — conturbatae sunt gentes; vremenah, punih jada, kad se države naklone svojoj propasti — inclinata sunt regna —, kada svi stanovnici od poraženosti i užasa ruke spuste — manus populi terrae conturbabuntur —, kada napokon najjače duše, poplašene od strašna prizora javnih i privatnih zalah nemogu da se otmu najcrnijim slutnjam. Tko može tu pomoći? muževi, odgovara Dupanloup, muževi koje ravno Bog daje, no koje usljed njegove volje pripravlja odgajanje. Tko je u prijašnja vremena oslobodio Francezku iz kaosa gradjanskih ratovah i pripravio veličinu dobe Ludvika XIV? Biaše to divna snaga uzgoja, što se je dao francezkoj mladeži kroz prvih 40 godinah sedamnaestoga stoljeća, i množina odličnih muževah, što je odatle nikla. No kako stoje s nami danas?

Nas je već odavna čudno pogledati. Nikada nije Francezka imala mnogobrojnijega djelatnijega pače uzgibanijega pučanstva. Sasvim tim više se odasvuda: Muževah neimamo! Gdje su muževi? Njekada je Diogenes tražio po bielom danu svjetiljkom čovjeka. Mi smo mu slični. Gdje je tko, na koga se smijemo sasvim pouzdati? Jao, ne samo što tuguje svačije srce, kako veli jedan prorok — omne cor moerens — nego su smetene i poražene i najjače glave — omne caput languidum. Tu je ljudski razum na kraju; najvišja se mudrost smutjuje; muževe, koji najviše važe, popada očito strah, najsnažniji izpoviedaju sami svoju nemoć. Mi smo svi osudjeni ponavljati bolno jadikovanje biskupa hipponskoga: „Podignimo glave i uprimo oči na Onoga, čije se gospodstvo nekoleba nit mu ima kraja; jer ja nevidim na svietu niti jednoga čovjeka, nit množinu kakovu, koja bi kadra bila izbaciti carstvo."

Mi smo imali mnogo revolucijah. Posljedna ona od 24. veljače digla je na noge vas puk. Nikada nebiaše veće vreve niti gorostasnijega gibanja. U najzadnjih selih kao u najvećih gradovih, od najsiromašnijega težaka do kneza svi su bili pozvani, svi su mogli i morali doći na veliki dan. Čudnovato! Iz svega ovoga gibanja nije se rodio jedan muž, niti jedan ostao. Mnogi, koje su držali za muževe, umrli su prezreni. I Francezka traži, očekuje još sveudilj one, koji joj fale.

Ima ravno muževah, koji nas drže, te se još nestrovalismo u ponor. To su muževi još iz prošlih vremenah: politici, svećenici, vojnici, činovnici; možeš naći u njih visoke inteligencije, riedke neustrašenosti, divne odanosti za javnost; ali upravo ti muževi tuže se, da svuda oko njih neima muževah, upravo oni razumiju svu veličinu nevolje te izpoviedaju svoju vlastitu nedostatnost. U očigled tolikih djelah, koja svršiti, tolikih zalah, kojim protimbe nać nemogoše, nitko neviče jače, neg-li baš oni: „neimamo m..evah." Sbilja, skoro posvuda stoje ljudi izpod svoga položaja: skoro svuda vidiš u prvom redu ljude koji su tek za drugi red dorasli, koji bi u nižjih funkcijah, neg-li su one, u koje ih je bacila nesreća ili nužda vremena da rade samo kano ljudi srednje ruke, mogli biti izvrstni, vrlo koristni pače i nad svojim položajem. Jednom riečju: skoro svuda fali velik muž.

Jur sam rekao i neima dvojbe: takove muževe stvara i daje samo Bog. Ali već od dugo vremena nedaje ih Bog, ili ako ih stvori i dade, uništi ih odgajanje; strašno stanje družtva, u kojem se nalazimo, i ubitačne okolnosti vremena, u kojem živemo, pokvari ih ili zaduši, i božje je prokletstvo pred našima očima zahvatilo prodrzljivost onih, na koje smo se najviše uzdali. Nadalje veli, ima medju nami tako zvanih muževah od stranke (strančarah). No što su ti, čemu-li se od njih može Francezka nadati? Ljudi od stranke: to jest ljudi, koji nebi bili ništa, da nesluže ovoj ili onoj stranci; ljudi, kojim se zasluge prama potrebi partaje hvale, pretjeravaju, bez mjere uzveličavaju. Doista može biti u nesretna vremena častnih potrebitih partajah. Ali muž, koji će svoju domovinu da spasi, nije više strančar; on se odreče stranakah, te sa visine svoje odanosti, svoga duha i svoga poslanstva vlada njimi i spaja jih. To je prava snaga, to je istinita slava. Takovih muževah, veli, da neima u Francezkoj; pače veli, da su ljudi, što se kažu i jesu sbilja dobri, ondje jako isolirani. Svaki hoće da bude sam za sebe. Hoće dobro; žrtvuje se radit, ali pod uvjet da rádi sam. Jadna vremena, kad nemožeš naći dva poštena čovjeka, koji bi htjeli zajedno raditi na jednom te istom djelu! Gdje najneznatniji uzroci prieče najveće stvari! Gdje stranački interesi i stranački ljudi vladaju i absorbiraju

Digitized by Google

javne interese i ljude! Ja idem i dalje; od petdeset godinah bilo je medju nami muževah, koji bi po darovih naravnih i po visokoj intelligenciji svojoj bili postali genialni muževi; ali hrdjavo moralno odgojenje učinilo je od njih ljude pune ohola samoljublja; oholost je uništila genij, i pad njihov bio je grozovit. Napokon veli, svuda fali muževah!

Kako će se doskočiti toj nevolji? Dupanloup misli valjanim uzgojem mladeži. Za primjer i dokaz navodi početak 17. stoljeća. Onda da je bilo slično stanje; nevolja da je prinukala ljude djetcu si bolje odgajati, a za to da je više nego-li itko drugi učinio Richelieu, a uz njega Vincentij a Paulo, Cardinal Berülle, Olier i drugi veliki odgojitelji svjetske i duhovne mladeži. Odatle je izašla veličina sliedeće vlade.

Napokon što veli? Reklo se je, veli, da u Europi kraljevi ginu. No ja velim: i evropejski narodi će poginuti, ako budu još za dugo zanemarivali odgajanje mladeži. Pogledajte sve one male republike južne Amerike! Kolike agitacije! Kolika slaboća! Kakovo padanje! Kolika socialna anarhija! Sve te republike može se reći, još neobstoje. Morda ni neće nikada obstojati. Zašto? fali im muževah. Nisu jošte muža našle. Oni, kojim ime do nas dopire, očito nisu muži. Oni živu od dana do dana, ili bolje, oni umiru svaki dan kroz revolucije. Je-li će Francezka tako nesretno poginuti? Zar neima naroda u civilisiranom svietu, o kojem se može reći: „Taj narod gine?“ —

Ja neznam, ali jedno se nemože zanijekati: sloboda razpuštenosti', što se slobodom štampe nazivlje, otima svakim danom francezkomu družtvu njegovu intellektualnu i moralnu snagu. Pisci i štioci izcrpljuju se jednakim načinom. Pravo se je reklo, da je sloboda štampe (razpuštena) sužnjenje duhovah', tiransko silovanje slabih intelligencijah. Pod tim se je svjetsko družtvo polomilo.

Vidi se jasno, kako je još prije četiri godine imao Dupanloup za Francezku najcrnije slutnje. Neimamo muževah, vikaše jadan, neimamo ih nigdje na nijednom polju. Njemu nebiaše Napoleon III. takov muž, premda su ga mnogi nepoznajući Francezke, držali i za većega od njegova strica. On očito nije mnogo držao ni do francezke vojske, barem do njihovih officirah, kako ćemo kašnje vidjeti. On je svigdje nazrevao samo zlo, i izgledao, da dodje kakov spasitelj, da francezki narod izbavi od propasti. A da takov bude moguć, vapijaše, da se mladeži dade bolji uzgoj.

Mnogi mu sjegurno nisu vjerovali, a najmanje oni, koji su odlučivali s udesom naroda. Da je francezki narod god. 1866. jur stojao na rubu propasti, i da sveudilj neimaše muža, koj bi ga spasio.: tko je to u ono vrieme podpunoma vjerovao? Siromašni Dupanloup! on je danas pod neprijateljskom vlašću. Sbiva mu se kao njekoč proroku Jeremiji, koji je gledao unapried svu propast svojega naroda, govorio i ruke lamao — ali uzalud. Bolnim razcviljenim ranjenim srcem gleda on, kako se je tako naglo dogodilo, što je on svojom knjigom želio odvratiti. Sad on tužan ponavlja rieči, što ih je napisao u rečenoj svojoj knjizi: „Kad narodom oposried razvalinah domovine i dimećega se pepela osvetnika treba, tad viču za mužem, koj će ih osvetiti: „Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor!“ Ponavlja ih, ali čini se badava: sbilja neima Francezkoj muža. Zašto? Jer od petdeset godinah i više neima francezkoj mladeži valjana uzgoja.

(Sliedi konac.)

Pismo Hercegovca misionara.

Gospodo braćo dobrovoljna!

Poznata je nesreća sunarodne Vam braće u vojvodini nekad Zenta zvanoj, a sad pak Hercegovini, u kojoj katolici priko četiri stotine godinah živiše život u tužnu, i jadnu stanju bez ikakve narodne slobode', bez učionah, bez crkavah, bez ikakva zavoda od prosvite; nego oni izgubivši po turskoj sili svoje bane i gospodu, ostadoše jade jadujući, nemilo pobijeni, opako oguljeni, i grubo poharani, postadoše robovi turski, tad i pak nemilo raztirani po planinam i po šumam, gledajuć tužni svoje učione uništene, crkve porobljene, popaljene i na više mistah okrenute u džamije! . . . . Uzto još ona vaša braća mlogokrat neutišno oplakaše cvit mladosti svojih momakah posičenih, izvišanih, il u tavnicam pomorenih; tako oni isti često, i počesto cviliše kite cvita liepih svojih divojakah usitno u roblje odvedenih, te da dvore nemilo usilne gospare! Nú i povrh svega toga, usilni Otomanovići Turci, otimavši krstjanima zemlje i sva ostala imanja, uložise svu naglu silu svoju, da napokon onuda unište i ime krstjanah, od kojih neki se i izturčiše, bivši ostali za mlogo vremena bez svojih zakonošah; a ostali virni u zakonu Isukrsta spasonosnu svojih didah, pradidah, i šukundidah, jako hrabreno obstaše pravi katolici, i to po jedinom trudu ubogih i pobožnih sinovah svetog otca Vranje, koji sveštenici svoj vlastiti život metnuše na krvavu žrtvu za svoju braću naroda ilirskoga: oni neumorni poslovnici, sublizu za četiri vika biše usilovani posvetilišta činit, rič božju pripovidat, i ostala svetotajstva puku podarivat, i to sve na d v o r u, po šumam, u pećinam, i ob zimu u istim nečistim klanicam, il pojatam, trpeć isti sveštenici (kano što i sada biva na mlogo, i mlogo mistah) ujedno s pukom, sad vrućinu u litu, sad ob zimu led, gdi sa svim tim, oni bogoljubni puk, nepazeć na nezgode one, i rdjavih dugih oputinah, dolazi i danas mlogobrojan svake nedilje i svakog praznika za slišat svetu rič božju, i da bude dionik sv. mise, gdi je tudjinu začudno vidit oni puk da kleči dragovoljno po 2 sahata na kolinama svrh ledena sniga, il prama zdracima žárkoga sunca!

Digitized by Google

Nu nakon svih spomenutih mukah, pretrpljenih preko duga četiri vika, smili se Boga u Hercegovini dat bolja vremena svojim naslidnicima, te eto zato nazad 10 godinah, ondašnji čestiti car Abdul Medžid, po svomu vrhovnom vojvodi Homer-paši, proglasi do najpotle slobodu u Hrcegovini, da i krstjani poslobodnije mogu svoj zakon zakonovat, crkve gradit, pučke učione pouzdizat i nastanjivat.

Od onog dobro sretnog vremena, t. j. od 1861., krstjani u Hercegovini počeše pomalko progledavat kroz zapletke dugog svog sužanjstva, te uslid odmah pokazaše svoje vruće želje za graditi crkve, za otvarat učione, te uz to da jednoč počme sretno naroda bolje življenje! Što ipak bit nemože, bivši oni narod odavno ugnjevljen i posve stiran u najdonje grane tužnog uboštva i jadnog siromaštva.

Al nú i pak, za nepropustit prijatno vrime date milosti slobode, po kojoj, da narod steče donajpotle bolje svoje stanje, naglo se pobrinuše odmah sami sveštenici, redovnici sinovi sv. Vranje u Hercegovini, jedino sveštenstvo, osim male biskupie Trebinjske, gdi samo 6 popovah služi, koji su bili podgojeni u rimskom odgojilištu Propagande. Braća oni redovnici Hercegovci, za prosvitu svog puka podjoše po tudjim kraljevinam, i dalekim narodim proseć milostinju, s kojim sagradiše 5 crkvicah, i toliko učionah napraviše, u kojim oni isti svedjerno, al posve bez ikakve plaće (i odkle?) uče, gdi i što inačije i nemože bit, dok je oni puk nemoćan platju davat učiteljim svoje mladeži.

U Hercegovini da neprestano bude na službu puku sveštenstva, još od davnih vrimenah mladići, sinovi pak onog istog puka, slali su se na nauk u tudja kraljestva, kakono na primer u nimačko carstvo, a navlastito u Taliju, u kraljestvo papino, i u Toškanu, gdi su mladići u vrime naukah svojih imavali sve uzdržanje podpuno brez ikakve platje, i ovo su dobročinstvo primali od samostana reda sv. Vranje; al ovo hercegovački puk izgubi, od kada u Taliji po novoj vladi biše samostani upropašćeni. Sad u Hercegovini katolici, porad spomenute zlosreće, nahode se u pogibili ostat posve sveosve brez svog sveštenstva, a tako ipak njihove učione nedavno otvorene pasti će brzo u ruke učiteljah nekatolikah!

Nú ipak za sahranit oni puk u zakonu od spomenute pogibili i za dat istom puku prosvitu dobru i stalnu, potrebito je sad posve, al neodmično, da se u istoj Hercegovini sagradi i nastani simenište kano učilište i gojilište (collegiale Seminarium), u komu će se moć pristojno odgajat pitomci, koji će suvrimeno bit sveštenici za uzdržanje vire i zakona, a drugi mladići biti će učitelji učionah pučkih.

Ovakov stan za nauk i hranu prvo je što puk onaj treba nuždno, ali nastanit ga i držat ga tomu se hoće novca.

Za ovi posô ne mali, svakomu poštenu čoviku mio i drag, jest se iztako bavit i borit sveštenik otac brat Andria Šaravanja Hercegovac, koji evo već uza sedmu godinu trudi za tu svrhu proseć milostinje, s početka u družtvu pomoćnikah svoje braće redovnikah, a sad sam, trudeć u Belgiju, Bavariju, Prusiju, gdi mu ovi dobar posâ nemili boj pretrze, te je prešâ u Madjarsku, gdi ga je ipak sada bolest obustavila, te nemože da slidi. Isti redovnik preporuča se braći sunarodnicima sada priklonito, da pomognu dovršit oni dobri zavod, koji je već dobro počet, za koji je isti s. otac papa Pio IX. sve u svojoj nuždi dao flor. 600, osim ostalog dara. . . nu još za dobar početak isti sadašnji svitli car Turski podario je fl. 1000, i dao ferman svoj da se nebi Turci protivili!

Zazivamo dakle dobrovoljne dobročince u pomoć ove zgrade i dobre nastane! Dobročinioci mogu milostinju dat il u pinezu, oli vridnu knjigu u slovinskom oli latinskom jeziku, koje knjige sabiru se za zametnut knjižarnicu u Hercegovini na Humcu pod Ljubuškim gradom, gdi se gradi simenište. Sabirač priporučuje se osobito na ljubav vele častne braće sveštenikah svih, koje izkreno moli, da se dobrostivi dostoje uzet podobar broj sv. misah, kôno što su dično uzeli sveštenici po Madjarskoj (Ad intentionem collectoris facienda sacra spatio 12 mensium quocumque colore, relinquendo eleemosynas jam existentes apud collectorem pro beneficio seminarii). Za ovo produljenje ovako sv. misah, otac Šaravanja ima oblast od pape Pia IX. i sva potrebita svidočanjstva od kard. Barnabó, od svog reda generala, i biskupa hercegov., još ima dopuštjenje vlade ugarske i hrvatske i dobre preporuke od 40 biskupah. Poštovana gospoda duhovnici, koji budu uzeli naminah misnih, moljeni su da bi svakako svaki na svoga biskupa dojavio: koliko je uzeo. Darovi svake vrsti od duhovnikah, što oni sakupe na najbolje su misto odpremljeni na visokočastne biskupe, a zaprošen je i urednik „Zag. kat. lista“ da primi ako bi što na njega stiglo. *)

S. B. A. Š.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup dostojao je u posljednjem sastanku svoga nadb. vieća imenovati za počast. savjetnike duh. stolice p. n. gg. Matiju Mesića, profesora kr. pravosl. akademije i člana jugosl. akademije; Pavla Belasa, župnika na Brdovcu; Stjepana Molnara, župnika u Subotici, i Antuna Lukića, prvost. crkve nadarbenika i subsidiara prvost. župe.

*) Pobire se oko nas za misije na sve četiri strane i za najdalje krajeve svieta; dolaze k nam pobirati milostinju iz najbogatijih zemaljah i gradovah za crkve, bolnice i svakojake zavode, pak i neka se u ime božje daje makar kamo; ali nam je svoj najbliži, pak osim što imamo dosta potrebe u kući, misijah potrebnih i zauharnih eno nam preko Save i Une: nikada nebi valjalo da za nje s naših stranah sfali dar, i koliko se toliko se premoglo, samo neka je vazda zaufana pomoć. — Koliko stigne na nas za sjemenište hercegovačko, rado ćemo primit i za otca sabirača čuvati. U red.

Digitized by Google

— Preuzv. gosp. nadbiskup praćen od kanonika dra. Vučetića pohodio je prošloga utorka presv. g. biskupa velikoga predstavnika Iv. Kralja, preč. g. nasl. biskupa lektora Kristijanovića, i preč. g. general. vikara Janka Pavlešića.

— Njezino veličanstvo cesarica i kraljica Elizabeta poklonila je iz vlastite peneznice kat. župi u Vučinu za orgulje 50 for.

— Uprava nad uredničtvom „Agr. Ztga." predana je g. J. Kafki.

Ugarska. Treća sjednica 29. list. katol. skupštine prošla je o verifikaciji članovah, a na koncu izabran je za podpredsjednika barun Pavao Sennyey, za bilježnike: kanonik dr. Ivan Pollák, Ferd. Horansky i Aleks Balogh. Izabran je zatim odbor od desetorice, koji će izraditi predlog za definitivni kućni red. Kvestora predložio je knez-prabiskup, pak je isti od skupštine takodjer odabran. U četvrtoj sjednici čim je pročitan zapisnik, uzme govoriti u ime Rusinah katolikah Mih. Molcsányi; kako Rusini za Napoleonskih vremenah izgubiše svoje pravice, koje sada natrag ištu ter molbu preporuča knezu prabiskupu i skupštini. Knez prabiskup primi peticiju i reče, da će jurve u svoje vrieme doći na razpravu. Zatim je tekla verifikacija. Kod budimskoga zastupnika Fr. Ribarya iztakla se svoje vrsti tegoba. Ob izboru baš toga čovjeka puno su znale javiti novine smutnjah i neredah, pak se i jest sbilja dao izabrati drugim nego propisanim načinom bez komisije i župnikah. U petoj sjednici čitanja i zapisnika i ovjerovljenja nekojih članovah, ustade govoriti Eugen Popović i razlagati ovaj od petorice podpisan predlog:

S razloga, što su ugarski Rusi sdružujući se sa zapadnom crkvom to sdruženje stegnuli samo na crkvene dogme, u svakom pako drugom pogledu zadržali i ugovorom osigurali iztočne crkve: ter dakle da bi razširenje dogmatičnoga jedinstva sa zapadnom crkvom bilo u kojem god drugom pravcu, samo ono tielo (mješovita crkvena skupština) može biti vlastno učiniti, koje je takodjer uglavilo jedinstvo dogmatično;

s razloga, što uslied organizacije velike katoličke zemaljske autonomije, kako je moći previdjati, ono dogmatično jedinstvo mora preći takodjer na druge poslove;

s razloga, što pokle mješovita občenita crkvena skupština ugarskih Rusah dosada nije bila sazvana, nije mogla stvoriti nikakova zaključka i porad svoga zastupstva za kongres gradeći autonomiju zemaljske crkve ništa ustanoviti;

predlažemo mi: da se o poslovih, koji preko dogmatične unije budu kano skupni i zajednički, budu proglašeni već u ovom kongresu dostojnim načinom i pravno valjano bude moglo razpravljati —:

neka kongres zaključi: da grčko-katolički biskupi munkačke i prešovske biskupije mahom sazovu občenitu crkvenu skupštinu, i to za grčko-iztočne Romane i Srbe po ustanovljenih jur zakonom ustanovah iztočne crkve — i dokle se na dogme neprotežu — takodjer za grčke sjedinjene katolike lahko uporavljivi kongres; a to zato, da bi ove skupštine za razpravu gore spomenutih posalah, po občenitom pravilu izabrane zastupnike mogle ovlastiti ili glede njihova zastupanja drugo šta ustanoviti."

Ovaj predlog stavljen je na dnevni red. Zatim je bilježnik Pollák čitao izradjeni odborom kućni red i razpravljen je točku po točku. Živahne prepirke bijaše kod točke: koliko se članovah ište da bude prisutno za glasovanje, a naredilo se tako, da mora biti absolutna većina. Još je razpravljana važna jedna stvar, a to predlog bar. Lud. Josike glede načina izbora 27orice. U šestoj sjednici (3. stud.) poslie običnih posalah imao je biti izbor 27orice, nego je za taj posao predsjednik urekao sjednicu ob 4. po podne. Izbor minu liepo. Od duhovnikah članovi su tu: nadbiskup Haynald, biskupi Biró i Paković, zatim Veszely, Schopper, Babić, Sarkany, Schlauch, Padoš. Zamjenici su oni, koji najviše glasovah dobiše. Zatim javi predsjednik, da je Ribary ostavio mandat s prošnjom, da se nebi iztraga vodila, nego novi izbor razpisao. Odlučilo se voditi iztragu, i neka je zastupnikom protukandidat, jer se već vidi, da je za njega većina glasovah. Ribary počme prosvjedovati; nu kvestor pokaza mu vrata. Novi odbor 27orice počima odmah raditi, i dok on sgotovi, dotle su odgodjene sjednice.

Beč. Zakon o školskom nadzoru za dolnju Austriju potvrdjen je napokon i objavljen. Nitko nije tim zadovoljen, niti liberalci, niti konservativci, a najmanje svećenstvo. Krv mora svećeniku da šikne u glavu, kada čita taj zakon. Sramotniji položaj naprama školi nemože da bude svećenstvu, koje je kroz stoljeća pučku školu milovalo i njegovalo. U zemaljskom i kotarskom školskom vieću ima doduše po zemaljskom glavaru (ne po biskupu) imenovani svećenik glas i mjesto, — ali više za ruglo, nego-li na korist stvari katoličkoj; jer što će taj glasić u vrisku prisutnih protestantah, židovah, liberalnih bečkih zastupnikah gradskih i strukovnjakah? U toj skupštini neima katoličkim probitkom zaštite. A može-li katolički svećenik i stupiti u tu skupštinu, a da se neosramoti? Još sramotnije se postupa s dušnim pastirom u školskom vieću mjestnom. Učitelj ima tude glas odlučan. Svećenik visi o volji predsjednikovoj, ako ga taj pusti, da bude u glasovanju svladan. Toj se sramoti ukloniti može svećenstvo, ako neide u nikakvo vieće školsko, jer crkva ima pravo na školu a netreba milostinje od liberalizma.

Italija. Kako uvjeravaju, talijanski je ministar vanskih posalah svim diplomatičnim agentom Italije poslao okružnicu, u kojoj tobožnje tvrdnje papinske bulle glede odgodjena koncila pobija i veli, da talijanski kabinet, kako je to učinio i prije, i sada nebi nikakvih

Digitized by Google

stavljao zapriekah obdržavanju i slobodi koncila. To je svakako bezobraznost, gdje se ljudi usudjuju govoriti o slobodi koncila, dočim se u Rimu od Piemonta posjednutom crkveni uglednici i glavari bojati imadu ne samo najprostijih nasrtajah, nego upravo ubojstva, te se s toga neufaju u službenih haljinah niti na ulicu izaći.

Rim. Sv. otac sveudilj je još zatvoren u Vatikanu, odkale nije izišao niti na zadušnice kardinala Matteia, koje su se 10. pr. mj. oblužavale. Sadanji gospodari Rima sve su bili priredili za demonstrativnu ovaciju sv. otcu, čim bi se bio prvi put izvezao, i čekali su na to velikom napetošću i nastojali ga nagovoriti na svaki način. Trobojne zastave s grbom savojskim imale su papu pozdraviti u glavnih ulicah rimskih i uzklici: „Živili Pio IX. papa i Viktor Emanuel kralj talijanski" imali se oriti, čim se htjelo pomirenje papino s Italijom i njegovo odreknuće svjetovne vlasti dokazati občinstvu. Ali razbor sv. otca osujeti tu osnovu. Muzeji u Vatikanu zatvoreni su za inostrance. Junta privremene vlade ipak proglasila je sve muzeje rimske občinskom svojinom, te nebi baš bilo uemoguće, da silom provali u stan papin i muzeje silovito da otvori. Sasma oprezno valja uzeti u Rimu razprostranjen glas, da papa neće na nikakav način Rim ostaviti, nego u jednoj bulli Orbi et Orbi najnovije dogodjaje razložiti, sebe kano zarobljenika, koj je u gradu po neprijatelju obsjednutom lišen mogućnosti, da vrši dužnosti svoje kano papa i kralj, proglasiti, kardinalu De Angelis, nadbiskupu u Fermu i monsignoru Manningu nadbiskupu westminsterskomu punomoć predati za vršenje apoštolske vlasti, i Maltu za svoje boravište odabrati. — Papa imenovao je kardinala Clarellia nadbiskupom sv. Petra, Barnaboa predsjednikom datarije, Capaltia predsjednikom propagande, Amata biskupom u Porto, Patrizia namjesto Matteia dekanom sv. collegija.

— Okružnica talijanskoga ministra Visconti-Venosta na poslanike kod vanjskih dvorovah i za komoru talijansku od istoga pripravljena zakonska osnova kaže garantije, kojimi Italija sa svoje strane kani osigurati nezavisnost sv. stolice. Veli se tu: Politička vlast pape i sv. stolice u Italiji jest i ostati će dokinuta. Papa ostaje u ovršivanju svojih crkvenih pravicah, kako mu sada stoje, podpuno slobodan, kao glavi katoličke crkve biti će njemu svaka čast, poštenje i sloboština, kako ište ugled vrhovnika, suverena. Dvor svoj sam će držati i njim upravljati kako i dosad. Sv. stolici daje se zemljištna nepovredljivost (immunitas territorialis) da slobodan s nutra i s vana može ugled i boljak crkve čuvati i braniti. Svi prelati bili oni rodom Talijani ili iz drugoga naroda, kardinali, biskupi, spirituali i crkveni redovi uza stolicu crkvenoga glavara stojeći neka imaju svaku nezavisnost i nepovredljivost, pak bilo da jih je papa pozvao na sabor, bilo da po drugom poslu onamo dodjoše. Sv. stolica obćiti će slobodno tako s nutra kako svana s vladami i s katoličkim klerom. Posebna poštovna i brzojavna služba postaviti će se za njegovu porabu. Zastupnici vanjskih vlastih kod sv. stolice drže iste pravice i sloboštine, koje i drugi zastupnici kod suverenskih dvorovah. Papinski legati i poslanici poštuju se kano i poslanici tudjih suverenah. Papa i crkva imaju neograničenu slobodu, na mjestu rezidencije sv. stolice sve osobne i saborske poslove i naredbe proglašivati, a to da se ugne svakomu sukobu med crkvom i državom. Papi ostaje podpuna sloboda putovati po nutri i po vani. Italija će ga smatrati kano tudjega suverena ter mu istu čast pokazivati u obsegu sve kraljevine. Troškove Nj. svetosti i dvora mu nositi će Italija, koja u isti čas prima na se vas od papinske vlade do danas napravljeni dug. Za umirenje katoličkoga svieta i vlastih, očituje Italija da je pripravna sloboštine crkve i pape zajamčiti ter iste staviti pod internacionalni ugovor. Ovimi koncessijami misli talijanska vlada da je dovoljno dokazala pred Evropom, da je vrhovnost pape polag načela: „slobodna crkva u slobodnoj državi" voljna poštovati. Takov se dakle kićen predlog razglašuje po svih novinah. Nego diplomati dublje gledajući tu talijansku dobru volju i u samu stvar prave drugi predlog, a taj je: da bi Rim ostao slobodan svoj grad pod upravom svoje vlade municipalne, a pod zaštitom pape.

London. „Westminster Gazette" objavljuje prosvjed katolikah Velike Britanije proti provali u Rim, a sastavio ga je odbor pod predsjedanjem vojvode norfolčkoga. Glasi ovako: „Mi podpisani katolici Velike Britanije čuli smo sa žalošću i ogorčenjem, kako je vojska Viktora Emanuela provalila u crkvenu državu i uzela Rim. O tom dogodjaju šutiti, bilo bi po našem mnienju oprostiti tomu nasrtanju na prva čuvstva poštenja i pravice, bez kojih neima niti državam niti osobam sjegurnosti i slobode. Mi prosvjedujemo proti tim činom. Mi prosvjedujemo radi javnoga reda, ćudoredja i vjere. Mi pozivljemo sve dobre gradjane, neka se s nami slože, gdje se osudjuje taj veliki zločin proti zakonu narodnomu. Mi pozivljemo sve čestite gradjane, neka se s nami sjedine, gdje se osudjuje taj grabež, koj se neda opravdati. Mi zazivljemo sve vierne katolike, neka pristanu uz nas, gdje se osudjuje taj svetogrdni grabež."

Preporuka.

Podpisani preporučam se visoko štovanomu svećenstvu kako *za gradjenje novih svake veličine* crkvenih orguljah s jamstvom, tako i *za popravljanje* istih, što se može u laglju cienu a sa svakim pravednim i poštenim jamstvom. Ujedno javljam, da su u mene jedne nove gotove orgulje na 6 registrah i s podnožci za prodati.

Zagreb, Ilica br. 746. *Mihalj Heferer*,
graditelj orguljah.

Urednik **Šimun Balenović**. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 46. Tečaj XXI. U Četvrtak, 17. Studena 1870.

Ovaj list izlazi svakega četvrtka na cielu arku. — Cieua mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i Svjet.

VII. Ljudski vieк.

(Dalje.)

Još je čudnovatije, što se pripovieda iz Amerike. Tu se je našao dokaz, da su u Americi ljudi stanovali još pred 57.600 godinah! Ravnica na kojoj sada stoji New-Orleans, diže se samo 9 stopah nad morem; tu se često izkopa svašta iz velike dubine, daleko izpod lica morskoga. Tako izkapajuć nadjoše više čipreških šumah jednu na drugoj. Misli se dakle, da je ondje zaredom raslo više šumah; svaka šuma da je iza duga vremena utonula, poslje da se je tlo pomalo opet diglo i šuma nanovo narasla. Ako se je to deset putah ponovilo, možeš slobodno računati 158.400 godinah. Našo se je pako u dubljini od 16 stopah ogorak i okostnica jednoga čovjeka (po lubanji spadao je k amerikanskom plemenu), i ta je lubanja bila pod korenjem jedne čiprese, koja bi imala spadati k četvrtom obstanku šume. Uzme-li se za svaki takov obstanak 14.400 godinah, to je okostnica 57.600 godinah stara; dakle je barem tako dugo jur Amerika napučena. Tako pripovieda po Amerikancu Bennetu Dowleru poznati Vogt, i misli, da je taj račun tako osnovan a tako jednostavan, da mu se težko može šta prigovoriti. Lyell, koj navadja istu pripoviest, čini se da u nju mnogo nevjeruje kad veli: „Budući da se to još nebiaše pronašlo onda, kad sam ja ondje bio god. 1846., to nemogu suditi o valjanosti toga hronologičkoga računa.“ Pa sbilja, to je svakako čudnovato, da bi se u dubljini od samo 16 stopah našle zakopane, jedna na drugoj, četiri šume; a tko će dokazati, da ono tielo nisu ljudi onamo sahranili? Dva amerikanska inženira, kojih je izvješće 1861. u Philadelphiji oglašeno, nemisle da je vas delta *) Mississippijev (a o njem se tu radi) star cielih 5000 godinah. Pa i inače uči izkustvo, da nevalja previše vjerovati takovim amerikanskim obretom.

Nego ostavimo amerikanske obrete, te se obratimo k evropejskim. I onako kaže Vogt, da su ostanci ljudski bilo na Nilu, bilo na Mississippiju znamenito mladji od onih, što su se našli u Europi. Deder dakle da pogledamo, je-li nas oni sile starost ljudskoga roda računati na preko 6000 godinah?

Na obali škotskoj i švedskoj našlo se je na više miestah pod zemljom, ali ipak do 60 stopah nad morskim licem (zrcalom), orudja i čamacah. Ova mjesta bila su valjda nekada dno morsko; more je dakle moralo tečajem vremena povući se natrag, ili zemlja se dići. Može-li se proračunati ono vrieme, kad su oni čamci još bili na vodi, i odkada se je zemlja digla za 60 stopah? Moglo bi se, kad bi se znalo, za koliko se zemlja dizala u jednom stoljeću. Glede škotske misli ravno Lyell, da se je od rimskih vremenah zemlja mogla dići za 20 stopah. Hugh Miller pako usuprot tvrdi, da se to u obće dokazati neda, da bi se škotska obala od rimskih vremenah bila šta digla. — Što se pako tiče dizanja u Švedskoj, uzimlje Lyell, da je promjerno 2½ stope u jednom stoljeću. Nego takovo promjerno računanje nesmije se dopustiti. U različnih bo krajevih dizala se je zemlja i sjedala vrlo različno. Primjer vrlo poučan jesu za to tri stupa, što još stoje od Serapidova hrama kod Pozzuoli u Italiji, o kojih Quenstedt ovako povieda: „Na stupovih u visini od 9 stopah vidi se pojas od rupnjakah (Bohrmuscheln) 8 stopah širok. Ovakovi rupnjaci živu uvjek sama na površju morskom; morala je dakle

*) Delta se kaže onaj kraj, što ga rieka utičuć u more na svom ušću stvori namuljivanjem.

Digitized by Google

voda stajati barem 18 stopah više nego li sada. No hram nisu valjda gradili pod vodom: tu je dakle voda narasla i opet pala. Nego ta je stvar tu lih mjestna, jer već ruševine hrama Neptuna i Nymphah, što stoje odanle 3—4000 stopah, leže pod vodom, 1807. biaše tarac hrama na suhom; od poslje je voda sveudilj rasla, tako da ga je god. 1845. pokrila 28 palacah visoka; godine pako 1852. počela je voda opet padati, po prilici za jedan palac na godinu. Obale sredozemnoga mora pune su takovih pojavah: na zapadnoj obali Krete vide se pojasi od rupnjakah 27 stopah nad morem, dočim se 40 miljah dalje na iztoku vidi pod vodom ruševinah od grčkih gradovah."

Osim sekularnoga držanja i sjedanja — što tako lagano biva, te u sto godinah jedva koju stopu iznese — ima i takova, što bude na jedanput i od velika zamašaja. Tako godine 1819. u Lipnju za jednoga potresa napravio se u Indusovom delti na ravnoj ravnici silan nasip, 11 geografičkih miljah dug, 3 širok, i 10 stopah visok; u isto vrieme sjeo je jednu milju odanle grad Sindren i jedan komad zemlje tako, da ga je voda potopila. Djelovanje potresa u južnoj Americi god. 1822. pružilo se kroz 1200 miljah od sjevera na jug. Sva obala od Valparaisa digla se najmanje za tri stope; i po svoj krajini tako velikoj kako je polovica Francezke vidjeti je bilo tragovah dignuću. Slični pojavi ponoviše se opet 20. veljače 1835. Kod Valparaisa digla se je zemlja u 20 godinah za 10 stopah, na Cacao-zaljevu za 6 stopah u 6 godinah, kod Pance-a za 24 stope u 80 godinah.

Takova fakta dokazuju, da je to dizanje i sjedanje vrlo različit geologički pojav, za koj se neda ustanoviti kakova poprečna mjera, mjera za sva mjesta, ni za sva vremena; jer kao što sada to dizanje i sjedanje u različnih krajevih biva različnom progressijom, tako mogaše u jednoj istoj krajini u raznih stoljećih biti vrlo različno. S toga, ako je i konstatirano, da se sada Švedska za 2½ stope u sto godinah diže, iz toga nesliedi nipošto, da u prijašnjih vjekovih nije to dizanje bivalo jače; ili da osim ovoga polaganoga dizanja nije se kadšto ovdje ili ondje digla zemlja u jedan čas. — Svakako nećeš na tom putu nikada steći pouzdana časomjera; još ćeš manje takim časomjerom moći opredieliti starinu onomu orudju i onim čamcem u Škotskoj i Švedskoj.

Mnienje to, da ljudški rod jur mnoge tisuće godinah bitiše, spojeno je u njekojih učenjakah s drugim, po kojem bi se čovjek imao razviti iz „authropoida" ili majmuna predjaka čovjeku i današnjemu majmunu. S tim pako mnienjem opet je u savezu ono, što kaže, da se je čovjek iz prvobitne živinske surovosti digao do sve veće civilizacije. Napokon s ovim mnienjem visi razlikovanje dobe ljudske u kamenitu, mjedenu i željeznu, o čem se je u novije vrieme mnogo govorilo, i o čem mislim i ja ovdje reći koju.

Na mnogo miestah u sjevernoj i srednjoj Europi našlo se je u grobovih, tresetu (Torf) itd. oružja i drugoga orudja ljudskoga od živca i kremena, pokraj toga gdješto od kosti ili roga, a ništa sasvim od kakove kovine. Drugdje opet našlo se ovakovih kamenitih stvarih izmiešanih s drugimi od mjeda, ili pako samo stvarih od mjeda, napokon stvarih od željeza ili samih ili izmiešanih s onimi drugimi. Sada, moglo se je lasno slutiti, da se je u starini koji narod služiti morao samo orudjem od kamena, kosti, jer neznadijaše prigotavljati kovinu, ili što nebiaše onuda nikakove kovine; poslje pako da je dobio i stvarih od kova, ili pako bio protjeran od drugoga naroda, koji se je jur služio ovakovim orudjem. Sasvim tim, odkad je danski učenjak Thomsen nordičke starine 1837. uredio po onih trih dobah, ta se je theorija bez dovoljnoga razloga učinila općenitom, i stalo se tako govoriti o dobi kamenitoj, mjedenoj i željeznoj, kan da se je i sbilja svuda tim redom ljudska dogodovština razvijala. K tomu su onako ob svojoj domisli na svaku onu periodu udarili više tisućah godinah, te jih priračunali k onim tisućam, za koje nam sbilja svjedoče historički spomenici.

Nego razlučimo ono, što se je sbilja našlo, od teorijah, što su na ono nasnovane. Godine 1847. naviesti francezki učenjak Bouher de Perthos u jednoj knjizi o celtičkih i predpotopnih starinah, da je u dolini Sommeskoj blizu Amiensa i Abbeville u slježištih (taložine, Ablagerung), koja bi imala spadati u diluvialnu ili postpliocaeuu dobu — jer u njih biaše kostih Mamuthovih i drugih izumrlih sisavacah — našao svakojaka ljudskoga orudja, čim bi se nedvojbeno dokazala suvremenost čovjeka s onom životinjom. Budući da je isti učenjak uza to napisao u svojih knjigah svašta čudna i smiešna, to se učenjaci nisu s prva mnogo zanimali njegovim obretom, dok njeki susjedi pa Englezi tu stvar nepotvrdiše. To se onda raznelo po novinah i naravoslovačkih skupštinah, pobudilo silnu pozornost, diglo na noge geologe i starinare, te su kao na proštenje putovali svake godine u Amiens, Abbeville itd., stranom da se osvjedoče ili nova fakta skupe, stranom da se i prevarit dadu od lukavih težakah, koji biahu stvorili formalnu tvornicu za sjekire od kremena.

O tom kremenitom orudju ovako pripovieda Vogt: „Izdjelano je vanredno grubo, te očito iz kamena izkrhano. Lupali bi jednim komadom o

Digitized by Google

drugi, dok se je prelomio, pa onda izabrali onakov ulomak, koji se je činio prikladniji za svrhu. Njeg bi priredjivali tako, da su mu krajeve poslabo bijuć izoštrili. Najloše su načinjeni tako zvani noževi ili bolje trieske, tanki podugi na dva kraja zaoštreni komadi, s oštrim rtom. Tim bi rezali meso i koru, izdjelavali kosti, što se može jasno dokazati. Bolje su prigotovljene dvie druge forme, jedna kano rt od koplja druga kano rt od alabarde. Kopljasta forma je oduga — do 8 palacah — na jednom kraju oštra, na drugom odeblja i massivna. Orudje, što je oblika jajasta, na okolo je prioštreno, a s tupim svojim krajem biaše valjda zataknuto u razcjep kakova drveta ili roga, i likom ili čim sličnim omotano.“ Našlo se je takova orudja i drugdje izvan Francezke.

Tu najprije pada na pamet pitati: da-li je to takovo orudje sbilja djelo čovječje, ili morda samo lusus naturæ? Ima učenjakah, koji su držali ovo posliednje: tako Andrija Wagner u Monakovu i Englez Withley. Medjutim danas drugi skoro obćenito drže, da je barem jedna čest onoga orudja sbilja ljudskom rukom napravljena; jer se i danas jošte nalazi divljakah na otocih tihoga mora, Indianacah u sjevernoj i južnoj Americi, koji si prave sasvim slično orudje od kamena. Znamenito ipak jest, što se u Sommeskoj dolini skoro ništa nije našlo ljudskih kostih, jer za jednu ili dvie lubanje, što su se našle, nisu učenjaci složni, je-li bi je priznali za prave i istinite a ne podmetnute, ili kojoj bi je periodi pripisali.

Koliko je dakle staro ono orudje? To je težko opredieliti. Takovo se orudje nalazi uz kosti izumrle životinje (t. j. takove, kakove danas neima), ali tko zna, kako je oboje onamo došlo? Za to, što su sada skupa, nesliedi da su jednako stara. To priznaje i Lartet, premda je inače toga mnienja, da su one kosti i ono orudje istodobna. Veli naime: „budući da bujice kad narastu, materijal koj voze, trgaju sa različnih razovah (niveau) ili sa naslagah od vrlo različne starine, to se iz toga sama, što je sada takov materijal skupa, nemože zaključiti, da mu je isti izvor i ista starina.“ Budući pako da Lyell i više drugih Englezah drže, da su sasvim tim one kosti s onim orudjem od istoga vremena, neka je!

Stvar dakle — da ju s englezkim geologom Crestwich-om precisiramo — ovako stoji: 1. ono kremenito orudje je sbilja napravljeno od ljudih. 2. Ono se je izvorno ondje sleglo, gdje se je našlo, nije kašnje onamo dospjelo. 3. Ondje se nahodi skupa s izumrlimi sisavci. 4. Ti su sisavci zajedno živjeli s čovjekom, koji je ono orudje napravio. — Iz toga svega bi sliedilo najviše, da je čovjek jur u postpliocænoj dobi bitisao; no koliko je godinah čovjek na zemlji star, iz toga još nemožeš znati. Važnija je glede toga 5. stavka Prestwichova, koja ovako glasi: geologićke promjene, što su se morale sbiti iza kako se je slegao onaj šljunak, u kojem se ono orudje skupa sa živinskimi kostmi nahodi, nemogu se razumjeti, van da uzmeš toliku trajnost vremena, koja presiže sve hronologičke sustave.

Šljunak naime, o kojem se tu rádi, neleži na sadanjem koritu rieke Somme, već na obroncih nad riečkom dolinom, koja je kod Amiensa ¼ ure široka; on leži do 80 i do 100 stopah višje, neg-li sadanja struga, te je pokrit slojem pieska 6 stopah debelim, ovaj pako isto tako debelim slojem ilovače, napokon ovaj slojem obične sipke zemlje. Ova dakle tri sloja morala su se kašnje sleći neg-li onaj šljunak, i onda je dolina morala imati sasvim drugo lice. A odkad dolina ima sadanje lice, napravio se u njoj sloj treseta, koj je gdjegdje do 30 stopah dubok.

Da se po tresetu nemože opredieliti starost dolini, vidjet ćemo kašnje. Za sada se pitajmo: može-li se izračunati, koliko je vrieme trajalo, dok je rečena dolina dobila sadanje lice? Ako se današnje korito tako stvorilo, što si je Somme svoju dolinu sve dublje rovala, kako misle Lyell i Vogt, tada je dakako prošlo jako dugo vrieme, odkad je dolini takov oblik bio, da se je mogo onaj šljunak ondje sleći. No Lyell sam se neusudjuje tu promjenu suditi po onakovih promjenah, kakove i danas na rečištih vidjamo: misli dakle, da su take promjene njegda, u savezu sa dizanjem i sjedanjem zemlje, bivale mnogo brže. Ali s tim si je sam presjekao svaku mogućnost, da proračuna trajnost vremena. Jer je račun moguć samo po ovoj formuli: Rieka si izdube svako stoljeće svoje korito recimo za 1 stopu; rečište je pako nekada stojalo 100 stopah višje: dakle je tomu minulo 10.000 godinah. Ako pako uzmeš, da je u prijašnje vrieme more provaljivalo dolinom Sommeskom, kako tvrdi Vogt, ili da su se sbile velike poplave, koje su odvukle massu zemlje i kamenja, ili da su se krajevi rieke digli ili rečište da je upalo: tad je nemoguće računati.

Ima takodjer uglednih učenjakah geologah, koji se u onom računu s Lyellom nipošto neslažu. Tako Phillips, koj se je izjavio na jednoj skupštini „britičke associacije“ god. 1863. da se ono, što je ona naslaga šljunka 80—100 stopah nad današnjim rečištem, neda protumačiti, netražeć oneliku dužinu vremena kako Lyell. A recensent Lyellove knjige u Quaterly Review Oct. 1863. veli, da neima mjerila, kojim bi se starost one

Digitized by Google

naslage šljunka Sommeskoga izmjeriti mogla. Jer ako uzmeš, veli on, da si je rieka sama sve polagano izdubla onako duboko korito, to bih ja reko, da je po sadanjih opažanjih skoro nemoguće; ako-li rečeš, da se je prijašnje korito diglo, za takovo postupno dizanje neima baš nikakova dokaza. Ja mislim, da se je onaj šljunak skupa sa naslagami pieska i ilovače digao njekim gibanjem, koje je bilo u savezu s drugimi gibanji, što su se u ovom kraju Francezke morala sbiti u vrieme razmjerno kašnje. No ni s tim neriešismo nimalo pitanja o starini onoga šljunka; jer budući ovo gibanje mjestno i nepravilno, nemože se mjeriti jednim dosada stečenim mjerilom onim naime, po kojem se Škandinavija malo po malo i svestrano diže.

Peta dakle stavka Prestwich-ova ostaje thesis controversa; starost absolutna one naslage šljunka nije se dosada pronašla, i težko će se ikada moći opredieliti. Isto tako se neda opredieliti starost drugoga drugdje našasta kamenita orudja putem geologičkim, a ni drugim nikakovim, tako da za „prahistoriju“ neima dosada nikakova pouzdana časomjera. Od onoga mnienja, da valja tri zaredom sliedeće dobe: kamenitu, mjedenu i željeznu razlikovati, odstupljuju učenjaci sve više, pače njeki se usudjuju već i reći, da je taj schema: kamenita, mjedena i željezna doba vrlo udoban za liene starinare: mogli bi naime razdieliti starine po tvari (materijalu-kamen, mjedo, željezo, ko da bi kakov zločest knjižničar svoje knjige poredao po formatu (Folio, Quart, Octav). No za hronologiju neima odtuda nikakve hasne.

(Sliedi dalje.)

Što je krivo nesreći Francezkoj?

(Konac.)

Kad su god. 1866. Prusi potukli Austrijance, tad su mnogi vikali, da su to učinile pruske škole, naročito pučke. Ja neću o tom da se prepirem, no mislim, da su doista baš pruske pučke škole potukle Franceze. U Pruskoj su škole sveudilj konfessionalne, vodjene od valjanih religioznih učiteljah i od intelligentnih te revnih svećenikah; ondje su škole sbilja zavodi za odgajanje mladeži. Za to iz njih te iz nepokvarena obiteljskoga života izilaze muževi jaki na umu, na srcu, i na svakomu radu i patnji. Usuprot je žalostno stanje francezkoga pučkoga uzgoja. Ja sam ljetos jur u ovom listu br. 33. 34. govorio o njem po Dupanloupu. Netrebam dakle ponavljati, nego onamo uputiti strpljiva štioca. Ondje će naći, da se Dupanloup od onih školah boji gotove propasti za svoj narod; da su valjane obitelji u prostom puku velika riedkost, da je pučka mladež bez svake religije, bez srama i straha. Kakovi će to biti muževi?

Nego kako stoji s višjimi školami, naročito s vojničkimi i tehničkimi, kakvi muževi odanle izhode, kakva-li je od njih nada? Neima bo dvojbe, da na sretno vodjenje rata one neposrednije djeluju, jer iz njih izhode tehnici i officiri.

Dupanloup odgovara: Pita-li me tko, zašto Francezkoj manjka muževah, to neću krzmati izreći, da je izmedju mnogih drugih takodjer žalostnih uzrokah poglavitih jedan neposredniji, universalniji i u svojih posljedicah nesretniji: velim Francezkoj fali muževah, što već od dugo vremena sliepe predsude i njeko nesretno prisiljenje tvore, da se nuždno odgajanje, koje ljude gradi, i samo višje intellektualno naobraženje, koje ljude stvara, žrtvuje professionalnomu nauku.

Nisam ja proti professionalnoj obuci, bože sačuvaj! samo hoću, pošto si stvorio poštena čovjeka, izvrstna na umu i srcu, onda da se trudiš od njega prama njegovu zvanju učiniti umna pravoslovca, vješta i odana liečnika, izvježbana neustrašiva ratnika, valjana umjetnika, dobra obrtnika. Bez dvojbe ima odgojitelj paziti na sposobnosti gojenika, te ih revno gojiti; nikada ipak praveći liečnika, odvjetnika, inženira, officira mornara, nesmije zaboraviti, da ima napraviti čovjeka.

U Francezkoj ima mnogo kolegijah (collége) za odgajanje i izobraženje mladeži. Ti su kolégiji u mnogočem slični našim gimnazijem, van što djaci većinom ondje imaju jošte stan i hranu i svu gojitbu. Dupanloup žali, ako se diete, mladić, prerano iz takova kollegija izvadi i metne u specialnu školu, gdje će se izobraživati lih za jednu struku, za inženira, vojnika. — Veli ipak: ako ima takova zvanja, za koje treba od malena napose priučati, ili takovih naravah, kojim se onaj znanstveni nauk u kolegiju nikako nemili: dobro, a vi otvorite čim vam se svidi vaše specialke, ali ondje nastojte barem onim professionalnim naukom izvesti intellektualno naobraženje, niti nekratite mladeži religioznoga i moralnoga odgojenja, za koje jest svaki, i kojega je treba svakomu, i koje će pomoćju onih partikularnih naukah od njega učiniti čovjeka, što mora biti svrha odgajanju.

Čudnovato! u onom stoljeću i u onoj zemlji, gdje su se tako glasno proglasila obćenita čovječja prava, okrenula je njekom tajnom neodoljivom kobnom silom sva javna obuka tako, da otimlje čovjeku njegovo prvo i najsvetije pravo, naime pravo da bude čovjek vriedan imena čovječjega: čovjek valjan, čovjek u svoj punoći i snazi liepih onih i plemenitih sposobnostih njegove narave. Ja velim: sva javna obuka — i sami kolegiji, što su zadnje i nepovredivo utočište toli za prvu nuždnu, koli za višju znanstvenu gojitbu, stoje pod tom silom: oni ravno jošte nose svoje ime, ali to je sve. Gojitba toli bitno nuždna, koli višja znanstvena nalazi se ondje slabo ili nikako. Neuči se više ondje

Digitized by Google

samo grčki i latinski, nego ni to. Tako se tuži Dupanloup i na same takve kolegije, u kojih bi se mladež imala uzgojiti na srcu i na umu, a ona se neuzgoji u ničem. Još mnogo gorje jadikuje na njeku instituciju, što se zove baccalaureat, i što je u nječem slična našemu izpitu zrelosti, ali koliko ju opisuje, tako je hrdjavo uredjena, te je propast svakomu nauku i svakoj intelligenciji. Nego valja mi doći na škole tehničke i vojničke. —

Polytehnička je škola, veli Dupanloup, od njekoliko godinah ne sama sobom, već po svojih pravilih, što izpite, nastup, izstup i dobu pitomca opredieljuju, postala jedan od najsilnijih uzrokah, da u Francezkoj znanost pada. Ovo je krupna rieč; ja ipak čujem, da se posvuda tiho izgovara; valja da se napokon njetko uslobodi izreći ju glasno. Sva ta pravila (reglements) moraju biti drugačija, inače će Francezka sa strane intellektualne više patiti, neg-li je moći samo izkazati. Ima dva načina učiti matematiku: materijalno, mehanično, bez razuma i duha, ili intellektualno, duhovito; drugimi riečmi: ima školah za obične artilleriste, proste inženire, i školah za velike duhove, kano Newtona, Leibnitza u raznih stupnjih. Velim: u raznih stupnjih; jer ja doista nezahtievam, da nam polytehnička škola i vojničke škole stvaraju same Newtone i Vaubane; ali ja tražim od njih, da nam prama raznim stupnjem umnih silah one mladeži, koja jim se povjerava, grade sbilja prave učenike onih velikih muževah.

Što se pako vojničkih školah tiče, i o njih ću da rečem svoju. Možeš biti vojnik na dva načina: gruba, brutalna sablja, ili intelligentan mač. Da je prvi konsul bio samo krupna sabljetina, nikada nebi bio spasio Francezke ni zapoviedao Europi. A sada svi reglementi tičući se vojničkih školah tako su udešeni, da skoro same sabljetine pripravljaju i tvore. Ova pravila kano i ona polytehničkih učionah čine, da se sva valjana znanstvena i intellektualna studija, koja jedina mogu napraviti čovjeka odlična intelligencijom i karakterom, prekinu, a to da se pitomcem prije vremena nametnu studija, koja će ih izcrpiti, zadušiti i za uvjek uništiti.

Pa dočim se professionalnomu nauku sve žrtvuje i skoro podpuno zanemaruje ono što bi imalo stvoriti čovjeka sbilja umna i naobražena, da bi se barem svakomu uciepile krieposti njegova stališa! Tu bi moralno i religiozno gojenje moglo bifi velika blagodat i donekle nadomjestiti i samo intellektualnu obuku. Ali jao! obično se tako malo misli uvrežiti komu posebne krieposti njegova stališa, kako se malo pazi, da bude u obće pošten čovjek. Dà, samo intellektualno naobraženje, koje bi imalo ne samo podati ovo ili znanje, nego u obće razviti um, sud, dobar ukus itd. to se naobraženje isto tako kano vas ostali uzgoj žrtvuje professionalnomu nauku. Tim ćeš putem morda dobiti kakova liečnika, vojnika, mornara više, ali jednoga čovjeka manje.

Pa kolikim obiteljim francezkim nisam ja tu nesreću prorekao! Kolikim za neodvisnošću specijalnih školah pohlepnim dječakom nisam ja unapried naviestio ono, što je pred mojima očima propast njihova intellektualnoga i moralnoga života!

Polytehnička škola! Kolika radost za mnoge roditelje, kad im diete u nju stupi! Ali izstup je često putah manje sretan; te sam si ja, razumijući to sve dobro, mislio: Jao! od ovoga siromašnoga djeteta nadao sam se stvoriti danas sutra čovjeka, izvrstna muža; svega je bilo, duha, srca, fantasije, karaktera, tvrde volje, sviesti; pa od ruševinah njegovih neće biti napokon morda ni matematik! Pošto se svih drugih znanstvenih študijah odrekao, te tako prve godine djetinstva izgubio, dosadit će mu morda poslje dvie tri godine matematika, ostavit će ju i protepsti svoju mladost. To se sbilja vidi svake godine na mnogih tisućah francezkih mladićah.

Kad se je pako radilo o vojničkoj školi, rekli bi roditelji: ima karrieru, barem se neće vucariti po parižkom taracu. Budi! ali odkuda znate da će tarac one specijalke biti mnogo bolji, neg-li parižki? Ta promotrite malo ovo siromašno diete! Um mu još nije naobražen, sud mu se nije ukriepio; sviest mu se još nije utvrdila proti napastim strasti, karakter mu još nije gotov! — Šta za to? On mora biti vojnik ili mornar; on zna već dosta grčki i latinski, pače i religije, prodjimo na matematiku! Ali on će postupice padati; mladost njegova uvehnut će desetgodišnjim tužnim izkustvom u nemoralnosti; njegovo zdravlje i njegov imetak morda će propasti; on će morda učiniti svojemu imenu sramotu; ili što je najmanje, bit će samo srednje ruke čovjek, nit će se popeti do one visine, za koju je opredieljen! Sve to nehasni ništa: reglementi su specijalnih školah, koji čine silu najsviestnijim roditeljem. Pa za to moj prigovor ide višje osobe, a moja bol i moje najtvrdje uvjerenje neka izpriča ozbiljnost mojih riečih!

Historija pripovieda za njekakova silnika, koj je želio, da bi vas rimski puk imao samo jednu glavu, da bi ju mogao odsjeći jednim mahom. Kad bi koj tiran vas jedan narod hotio glede intellektualnosti jednim mahom svaliti, utupiti, ubiti, trebalo bi mu samo stvoriti takov reglement, po kojem bi sve višje intellektualno moralno i religiozno odgojenje mladeži imalo pred petnaestom godinom prestati. Poslje 30 godinah bilo bi to tiransko, što ga je ikada bitisalo, najgadnije djelo gotovo.

Pa mnogi rade šta takova, a da i neosjete. Sam Ljudevit XIV. mnogo je u tom skrivio, kad je vučen silom svojih slavohlepnih bojnih strastih sve mlado plemstvo svojega kraljestva bacio u lomot i razpuštenost taborsku; kad je potegnuvši na svoj dvor sva velika imena, sve visoke porodice prisilio ih, kako bi mu

Digitized by Google

omiljeli većinu svojih sinovah u 16. 15. pače i 12. godini pošiljat u vojsku; te ih tako primorao, vas valjan i ozbiljan uzgoj mladeži prekinuti — one mladeži na kojoj biaše sva nada Francezke, koja bi mogla biti jednom njezina slava i snaga, a bila je sbilja kako se zna, ono tužno družtvo pod Ljudevitom XV. Evo što pisaše Fenelon na koncu 17. stoljeća 4. veljače 1698. — „Danas je skoro sva mladež odličnoga stališa ruinirana, i ugrezla u opačine.“ Prošlo je bilo jur 30 godinah, odkad se ova mladež nije odgojala van u razuzdanosti bojnih taborah: pa ni samo ratovanje nije imalo željena uspjeha. „Imaju mnogo nevaljalih generalah. U prijašnja vremena imala je kraljevina puno bojna požrtovna plemstva, imala je bogat i revan puk. Dan danas ima neizbrojnu množinu neizkusnih mladih kolonelah. Većina tvrdjavah, što jih imamo, neima nikakve bojne spreme. Neka se jedna bitka izgubi, pa će sve pasti kano kuća od kartah.“

Napokon svu tu stvar ovako zaključuje Dupanloup: Odredba, da se poslje 12. godine nitko više neprima u professionalnu i specialnu školu, ta će odredba biti dosta, da najintelligentniji, najplemenitiji narod, narod za svako višje intellektualno moralno i religiozno naobraženje najsposobniji s one visine, koju jošte u civilizaciji svieta zauzimlje, padne u neizrečenu nizinu. Rekao sam dosta — morda i više, nego je trebalo.

Nije rekao previše vriedni Dupanloup, nego premda se je služio najjačimi izrazi, još se čini, kan da je reko premalo — barem, kako se danas vidi, nije žalibože ljudem od upliva otvorio oči. Prusi su bolje poznavali intelligentnu i moralnu snagu Francezke i bolje ju ocienili. Danas se vidi sva strahovita istina.

Ja sam stanje francezkoga školstva predstavio samimi izrekami Dupanloupovimi. Svaki čitalac bit će uvidio, da je to stanje sbilja hrdjavo. Collège-i im nevaljaju, u mnogih se neuči, kako bi valjalo, ni latinski i grčki. Znati je naime, da su mnogi takovi kolegiji u privatnih rukuh, te ništa drugo nego bezdušna špekulacija. Kolegijem nadalje otimlje snagu i valjanost tako zvani baccalaureat; a i to, što se u višje professionalne škole prima mladež prije nego-li je svršila collège, ili što bi mi rekli gimnaziju. Professionalne pako škole, naročito polytehnika i višje vojničke takodjer nevaljaju, i zato što se djetca prerano u nje primaju. Um im jošte nije dozrio za one nauke, nemože ih dakle učiti s korišću, kamo-li sa slašću. Za religiozni pako i moralni uzgoj ni brige ih nije. Tako bude, da u mladeži nebude karaktera ni tvrde poštenosti, a ni samih stališnih kriepostih. Ali nebude ni prave intelligencije: znanje ne samo što nebude nego jednostrano, nego ni u onoj jednostranosti podpuno, jer se umne sile nemogoše naravno i podpuno razviti. S toga će iz polytehničke učione izaći kakovi srednje ruke inženiri, a iz vojničke škole proste sablješine. Pa je sbilja tako. Dupanloup je to vidio odavna, a 1866. i napisao; danas pako to vidi vas sviet. *) Kako je mogao gorje karakterizirati Dupanloup vojničke škole, nego-li kad je dvojio, što je gorje za mladež: tarac parižki, ili pod takovih učionah? je-li mogao kobnije govoriti za francezki narod, nego-li, kad je spomenuo onoga tirana, koj je želio jednim mahom odsjeći svemu narodu glavu; napokon nije-li ono kano kakovo proročanstvo, što je izvadio iz Fenelona, a kako se jasno vidi, sam govorio o svojem vremenu: „neimamo valjanih generalah; izgubiv samo jednu bitku srušit će se sve?!“

Čast velikomu biskupu orleanskomu, koji je tako oštro vidio i tako srčano govorio. Nego upravo je za to vriedan, da njegove rieči bolje uvažimo. S toga nemože mi se na ino, nego i opet preporučiti svim prijateljem mladeži sva njegova djela o gojitbi, naročito ono pod općenitim imenom: „Die Erziehung“ (njem. prievod Mainz Kirchheim 1867.) u tri svezka. Govori se kod nas o preinakah u pučkom i sriednjem školstvu; tu će dobro doći takov savjetnik, kao što je Dupanloup, koj je skoro vas svoj viek sproveo baveći se s odgajanjem mladeži, te s visine svoga uma bistrim okom motrio današnje stanje svojega naroda i Europe. Bog bi dao, te se u nas za vremena jošte razumio i prihvatio njegov savjet; da se nenadje morda u nas tiranah, koji bi svojim sustavom na to išli, da narodu odsjeku glavu, pokvariv ga moralno, a zatupiv sa strane intellektualne! *p.*

*) S toga je i mogao po istini reći nedavna jedan pruski novinar, da su pruski prosti vojnici tako intelligentni, kako francezki officiri.

Dopisi.

Iz otočke okolice dne 6. stud. 1870. Sudjena ljudskomu rodu smrt ugrabi nam na 3. t. m. preljubljena nam brata župnika u Sincu na Gacki Matu Matasića, na daleko poznata vjerna i iskrena prijatelja i ljubitelja narodne stvari i svakoga napredka, a svećenika baš po božjoj volji. Puno je godinah pokojnik poboljavao i krpao zdravlje, a mogao podnesti ter izdržati u poslu vaviek za zdrava i jaka muža, kako i jest težkim naporom sve župničke dužnosti točno i sdušno vršio na onoj ogromnoj župi sve bez kapelana, jer riedke su kod nas župe, za koje se je našao duhovni pomoćnik, — obavljao poslove do četiri dana pred smrt! Ajme, težko-li nas je kano žarki grom ošinuo glas njegove smrti, ošinuo svakoga bez razlike. Nije druge van požurit se, ter drugu i prijatelju vratit zadnju ljubav. I doista: kako se kajućim živim pokojnikov duh prikaže stoprvo u pravoj prilici, tako se i nam nad mrtvačkim odrom i liesom Matasićevim ukaza živa blaga duša njegova, koja je svakoga liepo pazila i milovala, koja je nad velikim stadom dušah vazda vjerno lebdila kano brižna i zaufana provodilja, i sebi ravnim mudra savjetnica. Bio je to za istinu pravi otac svome

Digitized by Google

stadu, i pravi prijatelj prijatelju. Na osobu nije nikada pomrzio, što se može znati, ali zla i opačine nikako nije podnositi mogao. Puk, komu je 23 godine bio pastir, jamačno će ga spominjati dugo, jer mu je stranom u srcih ostavio živi žeg prave otčinske ljubavi, a stranom u crkvi i okol nje dost liepe uspomene i znakove svoje neumorne pastirske revnosti. Rodio se na 14. rujna godine 1807. u selu Čoviči nedaleko od Sinca župe bližnje Lešćarske; otac mu bio c. kr. častnik poručnik, a mater iz iste sinačke župe. Nauke stranom u Zagrebu, a stranom u Senju izučio je s odlikom, a odabrao si siromašni ali liepi i sveti stalež svećenički, u kom je punih 39 godinah uz prkos svakovrstnim nepogodam pošteno, bogoljubno i baš neporočno živio; pravo ogledalo i izgled ne samo kršćaninu u obće, nego i napose svakomu svećeniku.

Sprovod mu bijaše upravo po zaslugi u pravom smislu sjajan. Što nas je bližnjih susjedah i do kojih je glas za dobe mogao stići sakupilo nas se duhovnikah osam. Tu se je 5. t. m. po podne pokazalo mrtvacu oko pogreba, kako je njega poštovao ne samo njegov puk, nego svi razredi pučanstva u okolici; a gospoda od satnije mjestne osobito poštovanje pokazaše tim, što dobaviše iz Otošca pukovnijsku glasbu, neka je obćenitoj tuzi takodjer umjetniji izražaj. Vodio je sprovod začastni kanonik i otočki štopski župnik preč. g. Joso Mažuranić, koj mu je u crkvi takodjer prigodno pogrebno slovo držao. Da je taj, ovoj svećanosti shodan prekrasni govor prečastnoga govornika sprovadjalo neprestano jecanje roda i prijateljah, dosta mi je samo spomenuti. Dovela nas žaoba i bugarija glasbe i pjesma duhovnička do groba, i gledamo jur tužni čin: kako leže u grob ono tielo, koje je ciele 63 godine nosilo toli krasan i uzvišen duh svećenički, ovu diku i ponos ne samo stadu i plemenu, ne samo okružju, nego čitavoj biskupiji; jer je on bio jedan od prvih u biskupiji senjskoj, čije se je ime porad svestranih kriepostih s hvalom i poklonom spominjalo. Kod Boga mu dobar namještaj! Ante Matošec, župnik.

Iz Rima. 7. i 8. stud. (Komadi iz prijateljskih pisamah.) Kako sam Vam onomadne javio, bijaše Isusovcem napokon dozvoljeno nastavit obična predavanja u „kolegiju rimskom“, i to samo na prvom spratu, a pod istim krovom odstupit imaju gradu za municipalni licej, i da kod njih svršeni nauci neimaju nikakove zakonite vriednosti, da je dakle prelaz iz njihova učilišća u koji god tečaj sveučilištnih naukah po zakonu nemoguć. Ljudi mirno i hladno sudeći vidiše u tak ograničenu dopuštenju ključajuće vrelo ljutim i strašnim sukobom medju mladjarijom dvojih oprečnih učilišćah pod jednim krovom, ter prorekoše, da duga obstanka biti nemože. Isusovci ipak začeli su u subotu 5. stud. po dojakošnjoj navadi učit. Malo danah prvo toga, a udilj iza podieljenoga dopusta glavari municipija napisaše predstavku pak s njom idi pred kraljeva namjestnika, pred generala Lamarmoru: nebudu-li se Isusovci ostaviti daljega učiteljevanja, da će se oni odreći službe, a po tom da će jamačno uzplamtit ljuta srdjba pučka. Lamarmora, čovjek mirne ćudi i umjerene, mišljaše da će to malo vrućice za koji dan nestat; nu za toga slobodnjaci, danas u Rimu svemožci, naputiše mladež, da uz neke pučke rulje bunu uzdignu proti namjestniku, a najveć proti Isusovcem. Jučerašnja noć žalostno je svjedočila, koliko je nejaka mladež dan danas jur zagreznula. Po glavnih ulicah biaše krike svakojake, a nada sve oko spomenutoga zavoda „Collegium Romanum“, pak je sbilja pučka srdjba stala pucat, pokle je prije u klubovih i listovih podjarivana tražila, da se ježuite gone iz grada. Kako tako slobodnjaci polučiše svoju. Isusovcem stiže sinoć zapovied: da njihove sgrade čest učilišću opredieljenu odstupe svu za gradsku porabu, a svoja predavanja da već nastavit nesmiju. U svoj toj poviesti pogibeljan je, kako vidiš, primjer, da se i po najvišjoj odredbi izdani zakoni samovoljom pučkom tlačit i uništavat dadu. Morda će po takovih primjerih sviest mjerit i sudit i sve one jamčevine, koje vlada talijanska Rimpapi obećuje. —

Što će biti s palačom kvirinalskom, nije jošte pravo znati. Dokazuje se s papine strane, da je ta palača osobna svojina dotičnoga pape, i da ju pape vazda oporukom pod tim naslovom baštine. Poslje one iztrage i odluke o toj sgradi bilo je zamučalo malo danah dok i opet novinarstvo to pitanje preuzelo nije. Sve je pitalo zašto tolika štednja? kamo će kralj kad posjeti Rim, ako ne pod taj njegove časti jedino dostojni krov? Sinoć napokon stiže iz Firence na kraljevskoga namjestnika nalog: da liepi remek graditeljah Fontane (koj je i našu narodnu crkvu u onako liepu slogu uzdigao) i Maderna, ovršen silnim troškom Siksta V. i Klimenta VIII. za talijanske vlade porabu osvoji, i u to ime da piše stožerniku Antonelliu kano nadstojniku (prefetto) apostolskih sgradah, da neka mu ključeve te palače uruči, a skupa neka slobodno pošalje kakova javnoga bilježnika, koj bi nutarnju imovinu i tamo ležeće blago popisao i za sv. otca kamo god prenesao. Namjestnik kraljev poslušnik poruku je liepo pismeno obavio, al je i stožernik liepo poručio: da on kako nadstojnik nesmie ključevah uručiti van svomu gospodaru, da on nepriznaje nikakovo pravo vladi florentintinskoj u Rimu, da dakle pomenute palače vlada nemože posvojiti van putem, kojim se je i Rima domogla — silom. Sva je prilika da će gjenerao s takovim odgovorom u Firenzu, a od onuda da će s odredbom: neka se na milo i nemilo krasne dvorane raztvore i za doček kraljev prirede.

Neima još nikakove temeljne nade, da će kralj doskora u Rim. E, taj je put odista trnov! U Rimu je papa duhovni otac, kum; pa kako ćeš, da kralj — „devotissimo figlio“ sa Kvirinala nepoželi poklonit se starcu u Vatikanu, a s druge strane opet je muka udovolit

Digitized by Google

toj želji i dužnosti, kad papa „hinbenu sinu“ neda ni u svoje dvorišće, nekmo-li u svoj stan preda se. Vele, da je vrieme svemu najbolji vidar, pak tako valjda sude i u Firenzi. Doglavnik za vanjske poslove u svom najnovijem diplomatičnom spisu oživlje papino boravljenje u Rimu „felicissima ispirazione“, i tako svaki pametan i umjeren Talijan; ali zubati novinari, koji brez kralja u Rimu drže djelo rujansko samo polovično svršeno, vide u tom „srećnom nadahnuću“ (jer papa na pitanje diplomatsko: što će učiniti? hoće-li poći iz Rima? odgovori: čekati ću silu u Vatikanu, pak onda kako mi Bog udahne) veliku nepriliku, „grandissimo imbarazzo.“ Vidiš kako je pri raznolikih nazorih o sreći i nesreći iste zemlje svedj još mučno romanam condere gentem.

Viestnik.

Zagreb. Njeg. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo podielit u prv. kapitulu zagrebačkom: naslovnu abaciju B. M. V. de Biserc kanoniku i arhidjakonu čazmanskomu Filipu Peroku, nasl. abaciju S. Lamberti de Vàsárhely kanoniku i arhidjakonu dubičkomu Josipu Mariću, zatim naslovnu prepozituru S. Petra od Požege kanoniku i arhidjakonu beksinskomu Andriji Jandriću; i nasl. prepozituru S. Benedicti de Sümegh kanoniku i arhidjakonu vaškanskomu Pavlu Gugleru; nadalje nasl. prepozituru de Bienko podarhidjakonu i stolnomu župniku u Belovaru Jakovu Petku, i nasl. prepozituru S. Joannis de Szabolcz podarhidjakonu i stolnomu župniku u Petrinji Josipu Lehpameru, i to posljednjoj dvojici uz oprost komorskih pristojbah.

— Dne 6. t. mj. obslužena je u Bakru liepa svečanost. Župnik naime bakranski, kanonik i vicearhidjakon preč. g. Ivan Soić blagoslovljen je kano opat B. D. M. Gotovske svečanim načinom u župnoj svojoj crkvi; a obrede blagoslova nad novim opatom obavio je sam preuzv. g. biskup opatov brat Vjenceslav Soić uz asistenciju dvojice opatah: velikoga predstavnika senjskoga M. Manzona i kanonika štioca senjskoga Ig. Vinskoga i 30 svećenikah; a pribivalo je svetačnim načinom gradsko poglavarstvo i više svakoga reda gospode, kako se je bila slegla i neobičnija množina puka. (Dopis drugi put).

— G. Fr. Šutej, župnik pod Oštrcem, dobio je praebendu u Jaski; g. Stjepan Hergar, duh. pomoćnik u Varašdin. Toplicah, postao je župnikom sv. Marije u Medjumurju; g. Jos. Šoštarić, d. p. u Završju postao župnik u Velemeriću; g. Al. Dolački, d. p. iz Vivodine za uprav. pod Oštrc.

— Umro je u Vinkovcih preč. Fr. Sebastianović, gim. učitelj u miru i nasl. opat.

— Karlovački srbski kongres obratio se je molbom na njeg. veličanstvo, neka bi dostojalo odrediti: da bi se u zemaljski račun hrvatsko-slavonski uzela svota od 25 tisućah for. kano podpora za potrebštine crkve grčko iztočne, a tako opet za krajiške strane u istu svrhu 40 tisućah iz peneznice krajiških dohodakah. Za razlog broji jedno to: što na hrvatskoj strani žive naroda iztočne crkve do 300 tisućah i s većine občine siromašne nemogu namiriti crkvenih potrebah, a drugo što na ugarskoj strani zemaljski račun stanovitom svotom misli takodjer na nje.

Beč. Dne 8. t. m. sastavi „Patriotischer Volksverein“ veliku skupštinu katolikah, da te je zanosilo gledajući već samo one tisuće muževah svakoga staleža i po galerijah gospodjah, a kamo-li nebi slušajući vatrene besjede i gromotan plesak s klikom. Govorio je tu takodjer uz najjači plesak Greuter. Bijaše to sbilja veličanstven odziv katoličkoga duha u Beču. Slična skupština sastala se takodjer u Lincu brigom Volksvereina, gdje je samih seljanah bila velika većina skupštinarah.

Rim. Prevratni listovi jauču jur duže vremena i pišu veoma neslano o veličini mjesečne dvorovine civilne sv. otca (50.000 scudi), koja se kako i dosele na zapovied prefekture tako zvanih apoštolskih palačah za mjesec listopad izplatila. Nu nebi se čudili i loše dosjetke smišljali, kada bi pomislili, što se sve onom svotom namiruje. Tom se naime svotom plaća ne samo sav dvor i dvoranici nj. svetosti, nego i sbor kardinalah, sve duhovne kongregacije, nunciature i apoštolske delegacije u inozemstvu, gospodska i švajcarska garda, tako zvana Guardia Palatina, državno tajničtvo i sva druga od upravljateljstvah apoštolskih palačah zavisna tajničtva. Povrh toga od te svote namiruje se potrebiti trošak za nadgledanje i uzdržavanje muzejah i galerijah, za neprestano potrebite popravke na Pantheonu i pročeljih najpoglavitijih bazilikah rimskih i za njihovo urešivanje prigodom različitih svečanostih, za uzdržavanje svih apoštolskih palačah i na nje spadajućih sgradah, naime Vatikana, Kvirinala, palače sv. konzulte, palače sv. Feliksa i papinske ville u kastelu Gandolfo, dalje se odatle plaćaju mirovine svim osobam i obiteljim, koje na kojigod način k dvoru papinu pripadaju, napokon namiruje sav trošak za konjušnice dvorske i gospodske garde. Koliko će po tom za osobu sv. otca preostati? — Kardinal Antonelli upiruć se čvrsto na svoje pravo nije mogao niti smio ni najmanje dvojiti, da mu stoji kano prefektu apoštolskih palačah proračunom na 600.000 škudah zakonito opredieljena zaklada sveudilj na razpolaganje, te je kako i dosele, nepromieniv ništa, mjesečni pripadak digao; bio je ipak za slučaj, ako bi mu se ta plaća uzkratila, odlučio na drugi se najbolji način pobrinuti, da stotine osobah i čestite obitelji bez broja nepostanu jednim mahom nesretne i bez kruha. Ta iz vjerodostojna vrela crpljena razjašnjenja mogu svakoga uvjeriti, da sv. otac ni s daleka nemisli na kakovu ponudu talijanske vlade pristati, niti da je od nje što primio ili si prisvojio; isto se tako mogu po tom umiriti oni, koji o prevelikoj razsipnosti na papinu dvoru rado buncaju.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 47. Tečaj XXI. U Četvrtak, 24. Studena 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i Svjet.

VII. Ljudski viek.

(Dalje.)

Poraba mjeda i željeza kod starih narodah nevisi toliko od kulture njihove, koliko od lahkoće dobiti one kove. Dok je Cipar davao dosta valjana bakra, mogli su se puci oko sredozemnoga mora nebrinuti mnogo za željezo. S toga je kod Grkah jako dugo vremena mjedo bilo glavna kovina; a što je starih ostanakah egipatskih, samo je mjedo a ništa željeza, premda su Egipćani, kako su svjedoci Mojses i Herodot, jur odavna poznavali željezo. Kad bismo ob Egiptu imali tako malo historičkih viestih kako ob evropejskom sjeveru, geologi bi ih bez dvojbe uvrstili u mjedeno doba.

Što se tiče starih mjedenih ostanakah na sjeveru i zapadu Europe, to su učenjaci sve jače toga mnienja, da su one stvari importirane s juga. Lindenschmit tvrdi, da je Italija jur u 4. stoljeću prije Isusa trgovala sa sjeverom. Tako mjedena perioda, t. j. vrieme, kad su sjeverni puci počeli upotrebljavati mjedo, nepada nipošto u predhistoričku dobu. S tim pako što je došlo mjedo u porabu, nije nipošto prestala poraba kamena — završilo se tako zvano kamenito doba. I naravno, mjedo biaše riedko i skupo; to su mogli imati gospoda i bogataši, a prostak se je služio oružjem i orudjem od kamena, kosti, roga. Tako pripovieda Nilsson, da se u Švedskoj osim malo mjedenih strielah nalazi oružje za bacanje samo od kamena, dočim ćeš naći vrlo ukusno napravljenih mačevah i drugoga oružja od mjeda. Za to ako se gdje nadje samo orudje od kamena, još iz toga nesliedi, da nebiaše poznato takodjer mjedo ili željezo, van da u istoj okolici, koliko se god našlo ostanakah, nigdje ipak nebude nikakove kovine. No u nijednom slučaju, kad se reče, da nješto spada u kamenitu dobu, nije s tim vrieme tako opredieljeno, da bi ga mogao ma po prilici samo naznačiti u cifrah.

Uz takovo dieljenje dobe po materijalu, zavladalo je i drugo po kostih njeke živine, s kojom bi imao bio čovjek zajedno bitisati za to, što se čovječje kosti nalaze pomiešane s kostmi takove životinje. Razlikuju dakle dobu medveda spiljara (ursus spelæus), mamutha (elephas primigenius), nosoroga zvana rhinoceros tichorrhinus, soba (Rennthier) i tura (Auerochs). Njekoje od tih životinjah sasvim su izginule, a nekoje se barem više nenahode u srednjoj Europi. Dakako da te periode neimaju se smatrati jedna od druge kano odsječene, još manje, neg-li one po materijalu; t. j. nije nikao prvi mamuth tekar onaj dan, kad je poginuo zadnji medved spiljar.

Govoreć o tih periodah počmimo sa zadnjimi, naime sa sobovom i turovom. To dakako nisu nikakve predhistoričke periode, jer se je sob još za Julija Cæsara nalazio u Njemačkoj (B. Gall. 6, 26.), a još prošloga stoljeća nalazilo se tura u Sedmogradskoj. Takodjer neide nipošto dieliti dobu sobovu od turove, kako i Vogt misli. Sobove kosti nalaze se pomiešane s mamutovimi, nosorogovimi i s kostmi medjeda-spiljara; ipak su ove životinje prije izginule; zato se može pred sobovu dobu metnuti mamutova; ali pred mamutovu neda metati Vogt i drugi kakovu kano stariju dobu medjeda spiljara, veleći da se nemože dokazati, da je jedan bio stariji od drugoga.

Kažu dakle geologi, da je u doba mamutovo čovjek sjegurno bitisao u središnjoj Europi. Dobro, kako je dakle čovjek star u središnjoj Europi? Fraas sudi, da su one životinje (medjed-spiljar, mamut) živjele u nizinah srednje Europe pod konac tako zvane ledene dobe, a ta doba da

Digitized by Google

se nemora dalje natrag rinuti od onoga vremena, kad je cvalo babylonsko carstvo, Memphis i njegove pyramide. No sjegurna i izvjestna jošte neima ništa.

Nedobivši dakle ni s timi periodami ništa za pravu i ozbiljnu hronologiju, spomenut ćemo treće periodisiranje, što se je navlastito za Dansku pokušalo naime jelovu, hrastovu i bukovu dobu.

Jelah ili omorikah neima danas u Danskoj gotovo ništa, nit jih nije bilo već od jako dugo. Ali da ih je prije svakako bilo, to svjedoče glibi od treseta. Ima bo ondje neki posebni šumski treset, koj izpunjuje duboke jame. Na strmih okrajcih ovih jamah, što imaju skoro oblik kano lievak, raslo je drveće, koje se je s vremenom svalilo u glib. Tu dakle leže najniže omorike do tri stope debele, za tim hrast i cer, koj je takodjer u Danskoj izginuo, napokon u gornjih vrstah dub, breza, lieska, jalša. O bukvi, što sačinjava današnje šume neima u tih glibovih traga.

Po tom bi valjalo sbilja za Dansku razlikovati omorikovu, hrastovu i bukovu dobu, ali je-li se može iz toga proračunati starost ondješnjega pučanstva?

Lyell veli „Starina najstarijih čovječjih ostanakah u danskih glibovih od treseta neda se mjeriti samo na stoljeća. U rimsko vrieme biahu oni otoci kao i danas pokriveni liepom bukvom; u mjedeno doba bilo je još jako malo bukavah, ali za to hrastovah. U kamenito doba vladala je škotska omorika. Koliko je koljenah svaka od ovih vrstih cvala, tomu se možeš tekar domišljati; no da se stvori toliko treseta, koliko se ga u ondješnjih šumskih glibovih nahodi, za to treba po Steenstrupu i drugih auktoritetih, najmanje 4000 godinah.

Držat ćemo se dakle treseta, nebi-li se on tu i drugdje dao upotriebiti za časomjer, kojim bismo absolutnu starost ljudskoga roda mogli opredieliti? To bi bilo, kad bismo znali, kako brzo raste treset. Ako ga n. p. u jedno stoljeće naraste 1 stopa, to bi za 30 stopah trebalo 3000 godinah. Ali ta stvar nije tako jednostavna.

Francez Boucher de Perthes mnije, da treseta u jedno stoljeće narastu samo 3 centimetra, t. j. jedan dobar palac. Usuprot je konstatirano, da su u iztočnofrižkih (Ostfriesland) nizinah jame treseta 6 stopah duboke za 30 godinah opet se napunile. Za to pravo veli Lyell: da se dosada nije učinilo dosta točna promatranja, odkud bi se moglo opredieliti minimum vremena, što ga treba da se napravi njeka stanovita massa treseta. To isto i još krepče izriče Vogt veleći: da premda je mnogo dopisivao i razgovarao se sa iztraživatelji toga predmeta, ipak da nije dobio ništa, na čem bi se dao osnovati kakov račun za rastenje treseta. Tu valja svašta uzeti u obzir, veli Lyell: vlagu klime, jakost i trajnost vrućine i zime, razliku bilja — to sve može učiniti, da treset raste polaganije ili naglije ne same u različnih krajevih, već i u različnih periodah iste krajine.

Njeki glibi od treseta u Škotskoj, koje opisuje Hugh Miller, tekar su iz rimskih vremenah jer se je u njih našlo sila novca i drugih rimskih starinah, jedan vojnički kotao 8 stopah pod površinom, i rimskih sjekirah u drveću. Očito je, da su Rimljani tud kroz šume put krčili. Svaljeno drveće sagnjilo je na zemlji, i zaprečilo put manjim vodam, odtuda se napraviše male mlake; zemlja, kojoj je tako otet zrak i svjetlost, nije mogla više hraniti svoje prijašnje vegetacije; načinila se gusta vodena mašina; jedna generacija takve mašine razzeleni se i opet uvehnu na drugoj; pa se tako tečajem vremena stvori dubok glib treseta. (Tu je opisano, kako treset biva. Bitna je njeka vrst mašine, što se zove Sphagnum). — U jednom tresetu kod Gröningena našao se je jedan novac cara Gordiana u dubljini od 30 stopah.

Iz svega toga se vidi, da treset nemože biti kakov časomjer za starost ljudskoga roda. Ostavimo ga dakle, te prodjimo na glasovite gradnje na stupcih (Pfahblauten). O tih se je izvanredno mnogo govorilo i pisalo, da vidimo, koliko se iz njih može zaključiti na starost našega roda?

U sječnju 1854. spadne voda curičkoga (Zürich) jezera jače, nego prije od viekovah. Stanovnici upotrebe tu sgodu za gradjevine na obali. Njeki tja uzeše jezeru odkidati prostora, napravivši na jezeristu zidine u četverokut, te ih izpunjujuć zemljom iz jezera. Kopajuć dakle težaki odgrnu najprije mulj do 1½ stopu dubok i dodju na naslagu 2—3 stope debelu crnice zemlje. Tu nadju svakojakih stvarih od kamena, kosti i roga, provrtanih živinskih kostih, criepovlja od lonacah, strunule trave i lišća, napokon glave od debelih drvenih stupacah, koji su stojali u redovih na stopu i pol jedan od drugoga razdaleko, a postali tako mehkani, da si ih mogao bez muke lopatom presjeći. O tom budu izvješćeni učenjaci, osobito Ferdinand Keller, učine se obsežna i točna iztraživanja, te se brzo nadje, da su to ostanci od ljudskih stanovah, što su se kano čardaci dizali na ovih stupcih, zabijenih u dno jezera; odtuda ime gradnje na stupcih.

Za malo mjesecih našlo se je u Švajcarskoj i na drugih jezerih takovih stupacah; a za malo godinah i drugdje, u južnoj Njemačkoj, sjeverno,

Digitized by Google

Italiji, Pomorju itd. Naskoro postade traženje takovih gradnjah prava pošast, koja je uhvatila tja i birokraciju, te se je i nalagalo tražiti takove gradnje. Činilo se je, da je vrlo neslavno za onu zemlju, gdje ih se nebi našlo!

No brzo našlo se je analogijah za takove gradnje. Herodot (V., 16.) u 5. stoljeću prije Isusa pripovieda, da 50 godinah prije perzijski vojvoda Megabazno nije mogao savladati u Thraciji njeko pleme za to, što su stanovali nasried Prasias-jezera u čardacih, koji su stajali na visokih stupcih i s kopnom bili svezani samo jednim uzkim mostom. Kad se tko ženio, morao je za povećanje naselbine zabiti tri stupca. — Arapski geograph Abulfeda iz 14. stoljeća pripovieda za jedno jezero u Syriji, na kom su kršćeni ribari stanovali u čardacih od drva, koji su stajali na stupcih. Glasoviti iztraživalac ninivskih ruševinah Layard vidio je takovih stanovah kod jednoga arapskoga plemena u cretovih eufratskih. Sličnih gradnjah vidjevahu putnici naše dobe kod crnacah na Čada-jezeru u središnjoj Africi, kod Papuah u Novoj Guineji, kod Dajakah na Borneo i drugdje.

Iz tih analogijah pak iz iztraživanja na licu mjesta učenjenih biva sjegurno, da su na švajcarskih jezerih bila čitava sela, u kojih su ljudi stanovali. Je-li su to samo bili kakovi zakloni i stanovi za vrieme kakove pogibelji, ili samo shraništa svakojake hrane i orudja, to se sada neda odlučiti sa sjegurnošću. Isto tako se neda opisati, kakovi uprav biahu ti stanovi. O poviesti tih stanovnikah nezna se **ništa**, no način njihova života možemo si dosta dobro predstaviti na temelju svakojakih stvarih, što su se ondje našle. Bavili su se poljodjelstvom i pastirstvom; našlo se je spaljene pšenice i ječma. Žito se je čuvalo valjda u veliku posudju od gline, od kojeg ima mnogo crieplja. Našlo se je takodjer izgorjelih jabukah, krušakah, lupine od lješnjakah itd. Jeli su osim toga ribe i divlju i domaću životinju. Našlo se ostanakah od govedah, ovacah, kozah, svinjah, pasah. Od divlje živine našlo se kostih medvedjih, turovih, vučjih, sernećih itd. Kosti i rogi rabili su im za svakojako orudje, takodjer za rte od striele ili koplja. Pravili su svakojake tkanine i pletiva od lana, posudja od drva i gline; sjekirah, nožah, kladivah itd. takodjer urehe od kamena, mjeda i željeza.

S početka čuvši o tom iznašašću nadje se sviet u veliku čudu; eto ljudih i stanovnikah skroz svoje vrsti; eto gradnjah, koje moraju svojom starinom daleko preteći egipatske piramide i assyrske gradjevine! eto nješta iz prasvieta! Medjutim napredak u iztraživanju brzo je smanjio to čudo Nalazi se šta takova i danas. Švajcarski ti stanovnici na stupcih spadaju bez dvojbe u recentnu periodu. Iste živine, koje i danas; a i lubanje, što su se našle, za koje se može misliti, da su ostanci od tih stanovnikah, nerazlikuju se od lubanjah današnjega stanovničtva.

Sada pitajmo, kako su stare ove gradnje, i što nas one pomažu, da proračunamo starost ljudskoga roda?

Prot. Rütimeyer iz Basela, jedan od najvještijih i najmarljivih iztraživalacah veli, da će trebati još dugo s tim počekati, njegovi resultati da mu za takov račun nedopuštaju zaključakah van skroz nesjegurnih. Vogt zabacuje skroz pokuse, kojimi se nastojalo proračunati tu starost, veleći, da bi jedini pouzdani temelj za takov račun moglo biti vertikalno rastenje treseta ondje, gdje su stupci pokriveni tresetom. Ali i on sam dopušta, da za vertikalno rastenje treseta jošte neima sjegurna mjerila!

Sada učenjaci jur odstupljuju od mnienja, kano da su te gradnje prastare. Hochstetter drži, da svakako padaju u zadnju tisuću pred Hristom; Franz Maurer meće jih izmedju 8—5 stoljeća; Pallmanu u zadnje 4 stotine prije I.; Hassler, s kojim se i O. Fraas slaže, sudi, da velika massa novijih gradnjah spada u 3. stoljeće; a što se tiče starijih, naročito onih, koje su duboko pokrivene tresetom, da neima ništa, što bi sililo ići preko tisuće god. pr. I. natrag; usuprot da ima više toga, što nuka udariti jim manju starost.

Po svem tom može se jur sada kazati, da je znanstveno odbijen svaki pokus, kojim bi tko htio iz ovih gradnjah na stupcih pobijati biblički hronologiju. Što smo dakle iz geologije stekli za se, da proračunamo starost ljudskoga roda?

Svi geologički dokazi daju se svesti u dvie kategorije. 1. Našlo se je ljudskoga orudja, kostih pod zemljom pokrivenih kakovom naslogom mulja, ilovače, treseta. No neima mjerila sjegurna, po kom se stvaraju takove naslage; s toga nije moći opredieliti starost onih stvarih, dakle ni ljudskoga roda. 2. Našlo se je ljudskih kostih, orudja itd. na takovih mjestih, gdje je njekada bila voda — more, jezero, rieka. Ali se neda proračunati vrieme, u koje se stvorila promjena glede niveau-a ili glede odnošaja izmedju vode i kopna; te tako nemože se opredieliti starost onim stvarim. Većina geologah, koji su kušali proračunati starost ljudskoga roda, pogriešili su ili tim, što su svomu računu za temelj uzimali najpolaganiju tvorbu, koja se dade opažanjem konštatirati; ili pako, što su uzimali kakovo poprečno mjerilo, gdje ima tolika različnost. K onomu, što smo jur prije naveli, neka je jošte koji primjer!

Digitized by Google

Za vrieme cara Franje I. našlo se je jedno stablo skroz okamenjeno. Car je htio znati, koliko godinah mora takovo drvo ležati u zemlji, da postane takom masom kamena. Tu se sjete naravoslovci, da je car Trajan dao kod Biograda sagraditi most, od kojega se jošte stupovi u vodi vide. S dozvoljom turske vlade bude jedan stup izvučen i u Beč dopremljen. Našlo se je, da je u svem skroz nepromienjen, samo izvana se je na ½ palca okamenio — u achat pretvorio. Budući da se je znalo, da je onaj stup bio 1700 godinah u vodi, lasno je bilo izračunati, koliko treba vremena da se skroz okameni stablo od 6—8 stopah. Trebalo bi naime 200—300.000 godinah. Račun bi bio nepogrešivo valjan, kad nebi dokazano bilo, da pod stanovitimi uvjeti okamenjenje biva mnogo brže. — Negdje u münsterskoj krajini našlo se je komadah živca i kremena, za tvorbu čihovu bi geologi bez dvojbe bili tražili koju tisuću godinah — a u njih, kad ih razbiše, našli su novacah od 16 i 17 vieka!

Ali reći će tko: ako je tomu tako, da geologija nedaje sjegurnih časomierah za izračunanje starosti ljudskoga roda; kako mogu auktoriteti, kao što je Lyell, tvrditi na temelju geologičkih iztraživanjah, da je čovjek 100.000 godinah star? — Dogodi se, da i pravi osbiljni geologi kadšto učine kakov takov račun; no to oni stavljaju kano pokus, ne kano konačni resultat znanosti. Nego ima učenjakah, koji govoreć popularno o tih predmetih, rado umiešaju unutar od svoga religioznoga i filozofičnoga mnienja, kao što Vogt. Još više pako ima takovih, koji ni o naravoslovju ni o teologiji ništa temeljita neznaju, no jer im se hoće nješto piskarati tobože za puk, tim drzovitije tvrde svašta, čim manje razumiju. Dokazano proti bibličkoj hronologiji glede starosti ljudskoga roda nije iz geologije jošte ništa; a uzdamo se, da se niti neće dokazati.

(Sliedi dalje.)

Dopisi.

Iz Bakra. Dne 6. Stud. blagoslovljen bi za opata B. D. M. Gotovske pr. g. Ivan Soić, kanonik i župnik bakranski ovdje u stolnoj crkvi sv. Andrije. Svečani obred obavi preuzv. g. biskup diecezanski Vjenceslav, rodjeni brat opatov, u prisustvu preč. gospode opatah: Mije Manzoni-a, predstavnika stolne crkve senjske, i Vatroslava Vinskoga, iste crkve štioca. Riedka ova svečanost, u nas prva, privabi s obližjih okolicah silno pučanstvo; štovanje pako i odanost prama novoimenomu opatu pritegnu do trideset svećenikah, stigavših da poklone svoju podvorbu kod obreda. — Suvišno nahodim naslikati pomenuti prizor sa strane sjaja, točnosti i veličanstva, kojim bi obavljen obred; ime bo njegovih glavnih činbenikah, braće Soićah, i dvih višehvaljenih opatah u crkvenih svečanostih nosi sobom visoku cienu, niti ću navesti pune slasti i u dno srca dirajuće izreke u rečene besjede jednog i drugog brata upletene: samo ću poglavitom crtom snimiti svečanosti iste prizor sa strane moralnog utiska, kojim su se budila razna ćućenja u svih na pozorištu onom nahodećih se duhovah. — Koli nezanima vidjeti dva rodjena brata u visokom činu i službi, iz umiljene kuće na visoko dostojanstvo popeta? — Težko se dâ vjerovati, da je obudovljena mati, obterećena sa šestero djece nejake, samim svojim žuljem i obrtnošću mogla do visoke naobraženosti odgojiti njih većinu, kako to učini blage uspomene Paškvica (Vazmoslava), mati višehvaljene braće Soićah? Nu Paškvičino ime ostati će u mjestu uzorom materinje ljubavi. — Providnost dojde obitelji u susret: iznemogloj brigom i godinami materi posta polugom najstariji sin Ivan (opat), čim stiže na prvu snagu: on svoja pleća sagnu pod materin teret, i nosi ga sve do danas, te prieko obiteljske brige, za smrću najstarije sestre udate Urpani ostavša djeca padoše u njegov naručaj, koja sada u raznih granah gradjanskog života odlikuju se, a topla nam je uspomena ove godine umrvšeg odvjetnika Dra. Vjenceslava. — Širit se je indi moralo srce biskupa, što svoga njekadašnjeg skrbnika uzvišuje; a nit manju slast okusi brat opat, primajući odlikovanje od svoga predstojnika, koga njegda slabijeg podupiraše; — počem u istom trenutku i jednomu i drugomu bratu lebdi pred očima nedavno umrvša pokojna mati Vazmoslava, pod žrtvenikom, na komu se obavljaše sv. obred, pokopana! Ovim osjećanjem praćena bi upitna svečanost, koja utisnu u motritelju najživlju uspomenu. Za dovršenom službom božjom počasti sjajnom gostbom prečastni g. opat Soić prisutno svećenstvo, mjestno starešinstvo, i mnoga odlična gradska i inostrana lica, položiv na čelo stola, kod svakog odličnog primorskog stola običnu miomirisnu kitu, presvietlog g. viteza Bartola Zmajića. Zdravice uzdržaše živahno družtvo sve do tamne noći, kojom dovrši gostba, a živi utisak odprati goste kući, koji tako brzo utrnut neće.

Mimogred napominjem: da grad bi ovit narodnimi barjaci na dvih skradnjih točkah primorja, krasnog gradskog amfiteatra: na narodnom domu i brodogradilištu. — Gradski barjak, koji bi se inače vio svomu visokomu zemljaku biskupu, kad ide u zvaničnom poslu, i svomu župniku prigodom njegovog svečanog odlikovanja, bijaše u klubku: jer mu bura stieg sruši; onaj pred magistratom, municipalni iz oportuniteta i čednosti, što je odviš blizu morske obale, kao neutralan, sa svim oprezno zatvoren bi u blagajnu municipalnu; ostali pako od g. 1868. i 1869. preostali barjaci: zeleni, žuti, modri i šareni, za sada, sa svim mudro neće

Digitized by Google

da izadju na pozorište, jer svaki očekiva svoju dobu (ako ih molji prvo neizgrizu). — To je takt naše intelligencije! dočim svakomu savjestnu gradjaninu na srcu ima stati: da svomu mjestu, osobito ako je siromašno, što više iskrenih štititeljah pribavi, a da se prodje objestne politike; da prijaznu sgodu prihvati, a ne da joj se prkosi; da se odprto ponosi svojim, ako hoće da ga kiti i do koristi mu bude. To je politika triezne glave i umjerena trbuha; koji protivno snuje i savjetuje, sebičnosti traži a ne boljak pučki, traže svoju sgodu, prijatelje i vlastitu cienu. — Medjuto više bjelodanih dokazah pokloniše čestita braća Soićah: da znadu visokom svojom naobraženostju na utezu postaviti u kobnom vremenu obični gradjanski neizvjestni život i družtvene bludnje: s toga prirodjenim predobrim srcem, rodno svoje mjesto neprestaju njegovati, i nastojati, da mu poklone što veći ugled; plemenita pako njihova ćućenja i blaga ćud zalog su nam sigurni, da će mu biti na utjehu, kao što su mu na slavu. — Živili! Iskreni mjestoljub.

Iz Rima. (I opet komad iz prijateljskoga pisma rimskog.) Dočuo sam medju ostalim, da je on kus pisma utlačen u 42. broju našega kat. lista bio zazoran po nekoga; jer da nije pram običnomu pravcu katoličkoga glasila. Nekoj dakle prigovara pismu, a nekoj listu, komu ste vi načelnik i naputnik. Primjetu ovomu ja neodrekoh ni slovcem: nisam rad srpom u tudje, prvo; a drugo ko bi izjednačio svakojake nazore o pravcu crkovna glasila? Ali primjetu prvomu nisam voljan baš olagku popustit. Vi ste pravo učinio odštipnuvši za javni list vaš onaj kus prijateljskoj knjizi mojoj. Budi vam toliko prosto i što je ove knjige; jer onog izvadka slog po tom bude razumljiviji.

Prvo: meni nije po ćudi, niti mi kako katol, popu biti može, ona teorija, današnja žalibože gospodarica, po kojoj djela ovršena da i proti svakomu zakonitomu načelu, proti svakoj zakonitoj svojini, opravdavaju svaki pokus, svaki korak u politici. Nisam za nju, jerbo s veće česti tlači i uništuje u srcu ljudskom čuvstvo pravice, a po družtvo pogibeljne nazore rastavljuje i na priestol posadjuje. Po tom ja djelo ovršeno u Rimu jutrom dana 20. rujna po talijanskoj vladi, pa još orudjem dišućim po zločuvenom načelu srednjega vieka „ko je jači, kobači“, nehvalim, neodobravam.

Drugo. Iza toga talijanskoga djela počelo se po svem svietu, naime katoličkom, razglabat pitanje: kako je sada vidivoj crkovnoj glavi; kako je sv. stolici i nje vladi duhovnoj; može-li Rim-papa bez svjetovne vladavine svojoj veloj i visokoj zadaći podpuno udovoljit; može-li brez vojakah, brez redarstva, brez pogubna užeta i krutih lanacah . . . može-li brez toga i koječega drugoga bit i ostat onim, čim po namjeni Krstovoj vazda bit ima; može-li bit pravim vrhovnikom nad crkvom Krstovom? To pitanje i davno je i skoro. I odgovori su mu davni i skori. Ja mu ni s tisuće strane ovim odgovorit nekanim. Pitanje velo i temeljno pita vel i temeljan odgovor. To je pitanje s većega diela povjestne i medjunarodne jedva što crkovne ćudi. Samo mi je reć, da je od malo stotin godinah neka na crk. polju moguća i radena stranka u pitanju, o kom slovim, dva sebi si posve drugolika, pače oprečna pojma: Papu kako svjetovna vladara, i papu kako duhovna nad svom crkvom glavara — papu i kralja — ujedno splela i tako smutila, da joj već premogljivo nije o tih dvih pojmovih, o svakom naposebice, i o njiuh svakom na svoju ni pomislit, nekmo-li naposebice razpravljat. Ta stranka, kako je djelatna i odvažna, u tu svoju bludnju uvela je lagko i koj miliun po svietu katolikah. Ima ih, da, čudo i naučnih i neukih, kojim su ta dva naslova u jednom papinom licu jedno. Papat ili primat po Krstu, dakle na božanstvenu i za vazda zastavljen, i svjetovna knežija, zastavljena po ljudih i razvijena po raznolikih svjetskih okolnostih vriemena, kô sve pod suncem, i gubitljiva. Brez ovoga začina neima, po njihovu, ni onoga, kako ga po njihovu pojmu valja. Po takovu ustroju moralno-političkom očivesto je, da načelo duhovno, nabožno, religiozno, kad se o papi govori i piše, nije toj stranci glavnim naslovom i činbenikom, nego golo sredstvo najmoćnije da očuva papi i uzdrži vladarstvo svjetovno; tomu je dokazom, što ta stranka trubi na sve strane, da sloboda i neodvisnost pape, kako glave zakona Krstova nisu premogljive, da se ni zamislit nedaju brez svjetske vrhovne vlasti; očivesto je, da je ona ustava duhovni elemenat, podčinjena drugoj, slučajno razvijenoj papinoj vlasti, svjetovnomu elementu, da dakle zastavljenoga i obstojećega papata pravi razlog nije van goli politički razlog.

U te stranke kolo ja nespadam, jer mi se njena zabluda čini griešnom i nepravičnom po sv. stolicu, djelo mudrosti Krstove. Ja sam tvrde vjere, da Isus Krst glavni stožer crkve svoje, i njegovu vazdašnju djelovnost nije privezat htio o kakovu svjetsku vlast, ili o koju god krpu zemlje, što je sve, kô i ostalo pod nebom, pod vazda promjenljivim i nestalnim udesom. Pače u veće sgodah očito je Krst i liepo ona dva pojma lučio, a mnogo stotin godinah lučilo ih liepo i u crkvi. Stožernik Pacca, državni tajnik Piju VII., čuven kô i predjašnjik njegov stož. Consalvi, piše iz Beneventa na 1. studena 1816. bratu svomu Josipu, rimskomu markezu. U toj knjizi opisuje poviest dvokratnoga svoga putovanja u Francija i svojega tamo robstva za malda ne pune četir godine. O koncu slovi, kako mu se po velikih djelih Napoleonovih ovršenih naime po Njemačkoj, razdrobljenoj do tada na tisuć maljušnih knežijah, čini, da sve ide na to, kako bi se po Europi danas sutra uzdigle velike samovlade. Ovako on bratu svomu: „Sve dakle sluti, sve naviešćuje uzdignuće jedne velike samovlade — monarkije — koja bi porazit i uništit imala, kôšto s česti jurve i jest ovo množtvo kralje-

Digitized by Google

vinah i knežijah, uz koje, po riečih Bossuetovih jedva se složit da podložnost papinska sa vladavinom svekolike crkve (kako da papa bude podložnik, kad su svi biskupi u Njemačkoj bili svjetski vladari). Ta misao uzbudila u meni strah, da, iza kako je po nepojmljivih sudovih Božjih oteto stolici svjetovno vladarstvo, da providnost svedj smierajuća uzdržat i očuvat crkvu svoju korak po korak priredjuje one promjene u državah i vladah, po kojih bi i opet (un altra volta) premogljivo bilo i brez velih neprilikah, da papa, premda podanik, vlada i ravna svekolike viernike."

„U tom strahu tvrdila me misao, kako bi Gospod iz žalostnoga i čemernoga dogodjaja, po kom je svjetovno papinsko gospodstvo prestalo, mogao uzkrisit drugih i ne maljušnih probitij po crkvu svoju; mišljah, da bi po gubitku svjetovnoga vladarstva i veće česti stečevinah crkovnih mogla prestat ili bar oslabit ona zavist i ona zloćud, koja je danas posvudanja proti rimskomu dvoru — curia romana — i proti svećenstvu; da bi pape, oslobodjeni sadanje spone nametnute jim svjetovnom vladom (koja dakako da ih obvezuje žrtvovat velu čest vremena tako skupocjena poslom svjetskim) mogli svratit i stočit sve svoje misli, sve svoje skrbi u svekolike crkve vladu duhovnu; da bi, manjkajuć crkvi rimskoj sjaj, gizda, pohlepje za častmi i žerjavica svjetskoga blaga, u njen kler upisali se lih oni, koji žeⁱljaju za dobrim djelom, i da odsele pape, birajuć svoje doglavnike i savjetnike, nebi se već morali toliko ozirat na sjajnost po rodu, na preporuke mogućničke, na pohvale i na imenovanja vladarska, s čega svega može se čestoput reć o rimskih častnicih „Pomnožio si rod, al si nisi uzveličio veselja" —, da napokon u savjetu u poslovih crkovnih, medju razlozi, koji se dokažu za koju god odluku, ili proti njoj, nebi već imalo biti mjesta razlogu po strahu od gubitka države svjetovne, razlog, koj na tegulji mogaše pretegnut onu stranu, s koje je nespretna, štetna i nujatna popustljivost. Ova i još drugaka razmatranja slabljahu moje uhvance o skoru uzkrsu papina vladarstva, i kadkad me privezaše k misli, da nije već pouzdaljiv, bar za dugo još, taj sretni i po nas toliko uzdisani uzkrs; i za tih časovah idjah s pameću pobirat apologetičke razloge mojega ponašanja, i doglavničkoga i posebnoga, i vàs o Božju volju oslonjen zaključio bih za što god bi se sbilo „da si pravedan ti Gospode i pravičan sud tvoj." Tako starina nad stožerničkim sborom Bartol Pacca, Rimljanin, stožernik, učena, pobožna desna ruka čvrstomu i odvažnomu Piju VII. kako je on ona dva pojma lučio i svaki po svoju sudio! Pa tad Ivane i Pavle i Antune nesteži s ramenima, nego nategni pamet, s pameću se misli, a ramena su brez mozga. Uz Paccu nije baš ružno. S gledišta moga dakle i stožernikova ništa naravnije ni dosljednije nego da Pij IX., kako zakoniti vladar nad svojimi zemljami, prosvjeduje proti najnovljoj posljedici one nepravične teorije. U tom on i vlada njegova stupa stazom bivšega kralja napuljskoga, kneza toškanskoga i drugih po Italiji knežčićah. Tuj se opetuje u velikom, što u malom navadno i pravo biva u družtvu ljudskom. Al' i opet s onoga gledišta taj prosvjed nije van čisto svjetovne naravi, on je po Piju IX., kralju, a ne po duhovnom crkovnom vrhovniku. Da prosborim kojim primjerom nešto jasnijim od prijašnjega: Isto je danas papi svjetovnomu vladaru u Rimu, kak ono biaše o početku ovoga vieka biskupom, svjetovnim vladarom, u Kolunju, i Majencu u Trijeru.

Posve je drugolik upit: U takovih okolnostih ko i kako da zajamči sv. stolici slobodu i nezavisnost, dva svakako nuždna i po vladavinu duhovnu stožerna uvjeta? To je upit diplomatičke, a s neke česti i kanoničke ćudi. U tom po pravu ide glas sve katolike, a ne samo talijansku vladu; nu, po mom sudu, glavni je u tom naslon providnost Božja „vazda smierajuća, kako pisà Pacca, uzdržat i očuvat crkvu svoju."

Još jednu. Sabor crkovni odgodjen je velom apostolsk. poveljom. Razlozi tomu u njoj su na čisto i na bistro. O mudrosti te odluke sudim, težko da ga je, a da uvjeren nije. Ali razloge one pretjeravat i na kakvu god mačtu natezat nit je mudro nit pravično. Tako je ob onoj viesti u našem kat. listu iz Italije, da je zato brezobrazno govorit o slobodi crkvenoga sabora, jer da se u današnjem Rimu crkveni uglednici i glavari bojat imaju ne samo najprostijih nasrtajah, nego uprav ubojstva, ter da se s toga neusudjuju u službenih haljah ni na ulicu." Istina Bog, po nemudrosti talij. vlade steklo se u Rim čudo smeća, ali te vrsti barbarstvo još doslje zakrmilo nije.

Vatikanske sbirke otvorene su ali samo uz ulaznice, koje dieli papin veliki dvorjanik, brez opreke po vladi.

Sv. otac nekani iz Rima, van ako bi bilo, kako ovo danah veljaše stož. Antonelli, osobne pogibelji po njega i po njegov dvor. U tom slučaju istini je spodobnije, da bi on na blizo ostrovo Korziku, nego u Maltu.

Po smrti starine nad sborom stožerničkim, Marija Matteia imenovan je na mjesto njegovo pod-datarom stož. Vannicelli Casoni, prabiskup ferrarski — a ne stož. Barnabo —, a tajnikom za povelje crkvene — Memorialium — stožer. Monaco La Valletta. Patrizzi ostaje papinim duh. namjestnikom, a uskupa je po redu dekan nad sv. sborom.

Najnovlja je viest, da kralj Viktor Emanuel nemisli u Rim van možda o božičnih saborskih praznicih. Trubljare, ovo danah vesele, kanda je s te fiorentinske viesti nesvjestica spopala. Tu kraljevu utljivost i umjerenost, kako doskora pisahu, sad oživlju pretjeranim strahom. S Bogom.

Iz Posavine slavonske. Ovdje u Orubici digla se jur god. 1704. na ime sv. Ilije proroka tik

Digitized by Google

Save drvena crkvica, a to je do pram koncu prošloga vieka bila matica za velik obseg, iz kojega još kašnje izidoše dvie občine župne: Svinjar i Dolina. God. 1829. postavio se dalje od Save temelj za zidanu crkvu i uzidala se najviše darom carskim. God. 1844. postavila se u crkvu tri oltara, naslikala se sva al fresco, a u zvonik sa tri zvona namjestila se kucat ura. Pod župnikom Matom Babićem (sada kanonikom) digli se o carskom trošku zidovi; a pod župnikom Eilerom Josipom njegovom brigom i pomnjom, a sve o daru i prilogu občinskom opravila se liepo i nakitila crkva. Nego je ješte za župnika Tustanića Franju i njegova vremena občinare ostao velik posao: trebale su u takovoj crkvi dostojne orgulje, pak jih eno sada već gotovih na deset registarah, a komisija vještakah 4. t. m. odobrila i pohvalila. Napravilo je orgulje družtvo Lešnjik i Kehs u Pečuhu s garancijom za tri godine i 100 for. kaucije. Orgulje su izslikane i pozlaćene, pak da se oltar bude s orguljami slagao, dao je domaći župnik veliki oltar pozlatiti i oslikati. A da ures crkve bude još podpuniji, dade bivši mjestni starešina, gospodar i trgovac Nikola Brkanac nabaviti 1 stakleni za 6 sviećah svetionjak. Bogu hvala!

Viestnik.

Zagreb. God njezina veličanstva cesarice i kraljice Elizabete obslužen je u prvost. crkvi svečano; služio je sam preuzv. g. nadbiskup, a pribivao preuzv. g. ban sa svim saborom kako i čeonici ter sborovi svih oblastih, uredah i zavodah. Vojska je obavila službu u franciškanskoj crkvi.

— Od prenapravka i obnove župne crkve sv. Marka i što se misli, da bi se stvorilo novo obćenito groblje — nebude ništa. — Prem nas je uvjeravalo, da može, mora i hoće biti, nije se nam vendar dalo vjerovati, pak i rekosmo naprvo, da nevidimo izgleda. Tà za svako veće i vjekovitije djelo hoće se duha, hoće se plemenite volje i jaklene tvrde snage. Prenapraviti ravno crkvu i novo postaviti groblje djela su niti toliko visoka da se za nje u gradu nebi našlo dosta duha, niti su toliko nemila, da se za nje nebi našle dobre volje, niti su žrtvom toliko grdna, da se za nje makar neosjetnim načinom nebi smoglo dosta snage. Nije to za Zagreb težak posao; nu težko je sve, što nije pogodilo svoje vrieme. Sve ište svoje pravo vrieme i ljude, pak tako i to. Nego nam je sad procieniti razloge. Odbor, koji je svu osnovu i predlog prosudio i razvidio, govorio je za posao, a tako je (isti ljudi) govorio i prije; proti poslu govorili su ljudi koji i prije (gospoda: Krcivoj i Makovec), a istim razlogom u jezgri kojim i prije, to jest: to bi pitalo novca, a zar bismo na crkvu tratili novac? Krcivoj svjetuje neka se ciela stvar „uputi“ na opata župnika — što je razumljivo; Makovec pako, neka se „ovaj predmet ostavi in statu quo.“ — Neznamo je-l' pravo razumismo Makovca; ali kano da je dvoje rekao: oli mahnite se mahom snovanja i viećanja ter crkva neka stoji kakova jest, oli neka osnova ostane osnovom, neka se po njoj snuje, neka makar dolazi amo pred lice naše i vrhu nje odjekuje se o stiene viećnice razprava, ali na koncu vendar i po svaki način neka crkva ostane kakova i jest. To jest: ostavimo stvar, jer zašto da badava tratimo vrieme i rieči; ili opet: govorimo i pričinjajmo se jošte, kano da zbilja mislimo štogod napraviti; nu napraviti nećemo ništa. Zaključeno je (polag izvještaja u N. N.): *da se pozove opat župnik, neka pobilježi najnuždnije popravke na crkvi sv. Marka, te da jih zatim podnese zastupstvu*, pošto *ovo nije u stanju doprinašati za nacrtane popravke, koji bi stajali i preko 34.000 for. a crkva sama neposjeduje više od 4600 for.*“ Lojalno bi učinilo sl. grad. vieće napram občini, kad bi osnovu, proračun i vas razložen predlog mjernika i župnika objavilo; jer brojem ovako naznačenim moraju se, bilo nakanice ili ne, občinari obsjeniti. Mi smo taj račun prije znali i u svom listu javili, pak i ovom prigodom s najzaufanije strane točno smo obavješteni. Istina je ravno, da matica crkva ima samo 4600, to jest: da neostane bez novčića zaklade, toliko samo može dati; nu imaju imetka osim kapele sv. Duha, koja se smatra seljanskom, tri kapele, koje su s dozvolom dužne pomagati maticu i obratno, i ote je imovine toliko, da bi za osnovani posao skupa s maticom mogle dati oko 25.000, i opet peneznice nebi posvema opustile. Župnik je u predlog postavio broj 24, jer naravno visi o tom, koliko bi se nabralo dara i pomoći, i koliko bi više moglo ostati u crkvenih peneznicah. Dozvolu onu za prenos s kapelicah na maticu može dati nadbiskupsko vieće, kako je župniku za slučaj jurve od pokojnoga kardinala nadbiskupa obrečena, a za sigurno je sadanji preuzv. nadbiskup nebi uzkratio, ter po takovu za osnovani posao popravka crkve crkvena imovina može priložiti oko 25 tisućah. Pak onih ostalih makar deset tisućah zar nebi smogla da bi priložila dara gradska občina, ili gradsko vieće makar na godišnje obroke odkazalo iz peneznice občinske? Do petnaest tisućah katoličkih občinarah iste župe zar nije zavriedilo, da se od vlastite njihove daće štogod uštipne za njihove crkvene potrebe?! A koliko od mnogih i mnogih jurve godinah gradsko vieće pruža u to ime? Kako bilo da bilo: treba se znati i razumiti: koliko crkva premaže, koliko-li od občine ište, i za koliko občinsko vieće kaže da bi bio teret neodoljiv. Nesnosljiv teret za grad Zagreb jest 6000 u *6* **godinah**, koliko je od prilike župnik očekivao, a odbor predložio, pak za tu svotu reći, da je občina zagrebačka nemože na dielove smoći! Jer brojem 30.000 htjedoše protivnici samo preplašiti svoje drugove starešine i občinare. Starešine prisutni stvoriše zaključak, koji nije drugo ~~van Makovčev predlog u drugom razumku.~~ Odlučio je pri tom svemu kano glavni razlog, jer da grad ima

Digitized by Google

troška za nuždnije stvari; a nu dakle, biti će občinarom takodjer ota rieč ponukom i razlogom oštrije paziti i pamtiti svaku tu nuždnu stvar, kamo da bude prolazio občinski dohodak godišnji od poldruge stotine tisućah. A što bi pomoglo pobilježiti najnuždnije popravke? Kojom stotinom nije pomoženo, osim ako ćeš nabavit komad ruha ili posudja; a tisuće bješe odkazati sada. Pak tisuće i više tisućah proći će zahman, ako se crkva na veliko nepopravi. Nego već vidimo da tu svi razlozi nepomogoše. Budi nam dakle prosto svjetovati preč. g. gradskomu župniku evo ovako. Župniku se prepušta, župnik neka na sebe uzme. Neće gradsko vieće, ali hoće popravak grad. Župnik može sakupiti oko sebe župljanah bilo da sam zamoli bilo da jih odabere sastanak župljanski, pak bi to kolo skrbilo i radilo kano odbor. Osnovu je župnik dao napraviti i čusmo ju hvaliti; crkvena imovina župna prilaže jaču stranu; svu osnovu, proračun i način trebalo bi ocrtati i opisati u novinah i na posebne otisnuti listine, pak po kućah razposlati i ujedno označiti rok, kad ima zarediti po gradu sbirka. Odličnih licah svakoga reda mužkoga i ženskoga spola bit će naći, koja će na sebe preuzeti skrb hodanja i sabiranja, pak ako se i nadje krutih srdacah, bit će vendar više darovnikah, a darovati će ista gospoda Krcivoj i Makovec. Ako nebi dosta sabrala jedna godina, sabrati će druga i treća i — — i ako makar tija za deset godinah ugleda grad svoju glavnu crkvu župnu u pristojnoj prilici, biti će svemu gradu ljepše lice (proći će i stotine tisućah drugamo, a toliko grada nepoljepšaše niti ga nepomogoše), i ljepša hvala, a tada će istom svakoga veseliti, što je i njegov dar tamo uzidan. Nebi-li preč. gospodine? Ima Vam godinah, ima skrbi i posla; ali je liepa zadušbina takovo djelo iza sebe ostaviti. — Groblja ostanu kako jesu, samo se na gradska ima udariti veća taksa, da se mrtvaci odbiju na prostrano groblje sv. Petra.

— U Trstu preminu 15. t. mj. dubrovački biskup Vinko Žubranić.

— Iz Djakova doznajemo, da je gradjenje veličanstvene stolne crkve toliko napredovalo, da će se skorih danah kuba blagosloviti i križ na nju postaviti. Ostala gradja pod krovom je, ali će istom bližnje godine nutarnji svodovi i sve tielo u cielo biti gotovo.

Rim. Palača kvirinalska oteta je silom. Kardinal Antonelli pisa u ime papino na zastupnike talijanskoga i vanjskih vlastih protest. Arhive tajničtva državnoga i crkvenoga, kako i pisamah papinskih na vladare i privatne osobe moralo se primiti u Vatikan. Tako je osim Kvirinala oteta jur prije palača Rota, Cancellaria apostolica, gdje su sjedile najvažnije kongregacije i privatna papina palača S. Felice. — Sv. otac razpisao je encikliku na vas episkopat, u kojoj pripovieda počam od g. 1859. svu otimačinu, izriče prosvjed i veću ekskomunikaciju na otmičare.

Družtvo sv. Jeronima.

Pomaknuli se iz II. u I. rəd: g. Pavao Belas, prisjed. duh. stola i župnik Brdovački; iz III. u II. g. Mihovio Obersman, župni upravlj. na Puntu Križa na Malom Lošinju; Pristupili: u I. red: g. Franjo Magdalenić, kanonik zagrebački; u II. red: gg. Matija Bošnjak, vlastel. provid. u Dolnjem Miholjcu; Paškal Žuvičić, žup. Trsatski; u III. red: gg. Nikola Podgorski, seljak iz Kašine; Janko Golub, župljan Malogorički; Mijo Varašdinac, župljan Malogorički; Ljudevit Vinter, provid. nadbisk. u Maloj Gorici; Učiona u Maloj Gorici; Občina Pazarište u puk. otočkoj; Martin Pavčec, bogoslov u Zagrebu; Juraj Štanfelj, bogoslov u Senju; Josip Pažur, bogoslov u Zagrebu; Josip Britvac, bogoslov u Zagrebu; Gustav Haisler, bogoslov u Pečuhu; Ivan Mlakar, klerik osmoškolac u Zagrebu; Verb Mijat, učitelj u Veliškovcih; Daunhauer Petar, učit. uViljevu; Lavoslav Itlinger, veliki sudac u Dolnjem Miholjcu; Knjižnica kotara školskoga u Dolnjem Miholjcu; Župa Žeravac u Bosni; Župa Potočani u Bosni; Župa Dubica u Bosni; Župa Komušina u Bosni; Župa Turski Brod u Bosni; Vilim Hac, vlastelin u Cerovici; Stjepan Drčić, kot. sudac u Krašiću; Mijo Penić, obć. bilježn. u Krašiću; Mato Šoštarić, gospodar u Lupoglavi; Antun Bosnić, duh. pomoć. u Gospiću; Juraj Jedlička, duhov. pomoć. u Bakru; Učiona Radobojska; Ljuboslava Novačićeva gospodična učiteljica sukrom. zavoda u Karlovcu; Župa Podhum u Neretvi u Bosni; Ivan Stražimir, prisjed. žup. suda u Varašdinu; Ljudevit Farkaš, obć. bilježn. u Ivancih; Marko Gajstar, odpravnik pošte u Ivancih; Bela Misler, bilježnik u Sotu; Pavle Miler, žup. u Kukojevcih; Antun Markotić, župnik u Čalmi; Karlo Schönberger, posjednik u Erdeviku; dor. Gabre Smičiklas, tajnik biskupov u Križevcu; Ante Molnar, duh. pomoć. u Kutjevi; o. Josip Duimović, državnik trećega reda sv. Franje u Zadru; Janko Galović, klerik osmoškolac u Zagrebu; Josip Ante Battel u Barbani u Istriji; Emanuel pl. Vranyczany, vlastelin u Severinu; Radoslav Lopašić, kot. sudac u Severinu; Nikola Celinić, kot. pristav u Severinu; Vojko Vančina, župnik Lukovdolski; Josip Tonković, kot. ranarnik u Severinu; Josip Škargatić, župnik Leščanski; Josip Krč, kapelan Bosiljevski; Petar Požega, obć. bilježn. na Bosiljevu; Stjepan Bazdan, žup. u Kuni u Dalmaciji; Mijo Dubić, trgovac na Bednji; Josip Sajko, seoski sudac na Bednji; Gašpar Mostečak, seoski sudac u Rinkovcu; Ižidor Jedraj, trgovac u Šaši; Stjepan Kovačina, učit. u Trgu; Ljudevit Ivančan, klerik osmoškolac u Zagrebu.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni: G. Njk. Homotarić, upravlj. u Sv. Mariji u Medjem. za d. p. u Varažd. Toplice, i g. Žiga Ferkić, d. p. iz Koprivnice u Vivodinu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 48. Tečaj XXI. U Četvrtak, 1. Prosinca 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Cieua mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i Svjet.

VII. Ljudski vjek.

(Konac.)

Čim je geolog na znanosti svojoj slabiji, a jače ga zanosi strast prevrnuti tobož viesti i besjede sv. pisma, tim je takodjer proti biblijskoj hronologiji izašao divniji broj, i tim su drzovitije izreke, čim se neukija stavi pred oči občina čitalacah, a knjiga ima biti popularnija. Ta to je tako i druguda: čim je površnije znanje, tim je drzovitije mišljenje i govorenje. Pravi geologi, koji zaslužuju ime učenjaka i vrstaka, govore napram sv. pismu čedno, a posebice napram hronologiji štedljivo, niti tako lahko praskaju tisućami.

Istina je, ima geologah znamenitih, koji misle, da je već polag sadanjega stepena znanosti geologičke hronologija sv. psima po svoj prilici prekratka. Ali isti takovi geologi rado pripoznavaju, da je znanost velikim svojim obsegom istom na početku, a jako mučna i zapletena, pak bi zato pravedno bilo počekati sa sudom: hoće-li se ono, što se sada geologom čini istini prilično, sbilja i posve obistiniti, ili će drugo šta izaći na vidjelo. Naprvo je u ovoj našoj razpravi, prem tankom i kratkom crtom, pokazano, da po cieli redovi geologičkih računah znadu biti krivi, kako su s nesigurna i kriva podloga pošli; a kako su mnogi prijašnji prigovori po ugled sv. pisma sretno svršili, tako se je nadati da će putem prave znanosti tako svršiti svi.

Kadno se je najprvo počelo rezultate geologičke znanosti prispodabljati s Mojsijinim Hexæmeronom (šesterodanom), pronašlo se je kako se za čudo jedno s drugim slaže, a okamine bile su očevidan dokaz za potop. Za tom prvom periodom harmonije medju theologi i geologi sliedila je druga perioda čemerne neprijateljštine: prvašnji geoložki nazori pokazali se nestalni i razplinuli se, a novi geologični rezultati ukazaše se napram bibliji u opreci nepomirljivoj. Sada živimo u trećoj, i kako sva prilika kaže, u zadnjoj periodi, u periodi poštena mira: theologi nemare već u rezultatih geologične znanosti tražiti sjajne dokaze i potvrdjivanje za viesti sv. pisma; ali mogu dokazati, da isti rezultati s pravo razumljenimi izrekami sv. pisma nestoje u opreci. Sada se je upravo, što je prvo bilo propušteno, ili pravije veleći nije se ni moglo prvlje učiniti: sada se je točno ustanovilo granice med jednim i drugim poljem, pa kada se sastadoše mirne glave i srca iskrena, pokazalo se je, da se med obema strankama može označiti i urediti granica. Tako ili slično biti će bez dvojbe takodjer s pitanjem o starosti ljudskoga roda. Cuvier i njegovi učenici mišljahu da nadjoše hronologiju biblijsku potvrdjenu geologičnom znanošću — to bijaše prva perioda. — Njegovi nazori pokazaše se kašnje da su krivi, pak sada živimo u drugoj periodi, kad se evo kaže borba nepomirljiva, ter bi rekao da se geologi i eksegete theologi o ljudskoga roda vieku nikada neće složiti niti poravnati u misli. Zašto nebi takodjer u tom poslu počekati, morda treću periodu, kada ako i nebude geologija potvrdila hronologiju sv. pisma, barem toliko bude morala popustiti, da geologi budu prisiljeni ostaviti istu hronologiju na miru. — Kršćanin po svojoj vjeri mora držati: koliko se god ukazalo med svietom i biblijom protuslovja, da je ono samo prividno, čemu je kriva misao budi geologah budi theologah, pak da si ono, što uče kore zemaljske i što uče listovi sv. pisma, za cielo neprotuslovi, makar učene glave nemogoše razagnati protuslovje prividno.

Digitized by Google

Ispovjedna tajna.

(„Speculum pastorum.“)

Tajna izpovjedna osobita je i najljepša naredba crkve katoličke, ali sviet slabo ju poznaje i malo za nju haje, a opet je u sebi toli nježna i delikatna, da ju je lahko i nehotice ozlediti. S toga nemožemo samih sebe zadosta obodriti, da se u nju tvrdo pouzdamo, a opet s druge strane nemožemo si svetosti njezine dosta živo predstaviti. U jednu i drugu svrhu neka nam posluži sliedeća pripoviedka.

Abbè Marice pripovieda u svojoj knjižici „La confession“ ovako:

„Nije treba da vam gospodo moja, na dugo razlažem, kako je moja obitelj bila koliko plemenita toliko siromašna; to bijaše obći udes svih obiteljih, koje ostadoše vierne svojoj djedovskoj vjeri. Otac moj umre kano podpukovnik u službi francezkoj, a majka dobivaše po njegovoj smrti neznatnu mirovinu, kojom morade sebe prehraniti i nas dva sina odhraniti, te je to i činila, kako se dalo i premoglo. Možete lasno pogoditi, da je momu starijemu bratu bilo nositi epaulete, a mene mladjega poslaše u St. Omer. God. 1790. zapopih se i namještiše me odmah na jednoj od većih župah u Dublinu. Bijah u službi revan, nekoji vidjahu u meni vješta propovjednika, a za izpovjednika zvali su me jur na sve krajeve, riečju, sva bijaše prilika, da ću na brzo do najvećega dostojanstva u našoj crkvi poskočiti.

Prošla godina dana i moj brat dodje kući na šestmjesečni dopust. Bijaše jur satnik u pukovjniji irskoj, koja je stojala u službi kralja francezkoga. Vrieme njegova dopusta izminu, ali majka, čuvši što se u Francezkoj godi, i kako se baš s inostranimi častnici postupa, uplaši se punim pravom za svoga sina, te mu nedade više, da se pod isti barjak vrati, nego ga prisili, da si odpust zaišće. Pa upravo to sve nas je u veliko zlo uvalilo.

Brat moj vikao dosele poštenu i radinu životu, nemogao mnogim napastim bezposlice odoljeti. Nemogu reći, da je bio zločest, ali opet činjaše sve, što ga je moralo na zao glas pronieti. Pohadjaše klubove i krčme, igraše od večera do jutra; dug se za njega vaviek viešao, a svadju odmah bi zapodjeo i tako se ga mnogi bojahu kano vatre i malo ga tko ljubljaše.

Zamislismo, da ćemo ga opet na pravi put skrenuti, podje-li nam za rukom, da ga oženimo. On pristade uz našu pomisao i mi bacismo oči na kćer nekoga suknarničara, djevojku liepu i ponešto bogatu, a k tomu dobro odgojenu i plemenitim srcem ukrašenu.

Cieli nam posao dobro idjaše za rukom i gotovo se nadasmo skorašnjemu piru. Brata nezaniela doduše zaručnica u toliko, da bi se njoj za volju odrekao svojih nevaljalih navadah, ali opet ju toliko ljubljaše, te je nebi dao nikomu preoteti. Mladić neki iz grada bio jur prvo u suknarničara zaprosio ruku njegove kćeri, i bili bi ju za njega dali, da se nije moj brat u zao čas umješao. S toga takmenja porodi se medju obojicom zlo neprijateljstvo; njihova medjusobna mržnja bijaše svakomu poznata i već su se bili po više putih zakvačili, pak je bilo straha, da će se na koncu na mejdan pozvati. Nekoga večera, kad bi se i opet bili poriečkali, nu mnogo žešće nego ikad prije, izadju najednom obojica iz krčme. — Dva sata poslie toga nadjoše u jednom predgradju bratova takmaca mrtva — probodenih grudijuh, a mač njegov u koricama, što je bilo znamenje, da nije u dvoboju pao. S druge opet strane nije se moglo sumjati, da ga je koji razbojnik umorio, jer nadjoše u njega zlatnu uru i novce, premda mu je haljinac i prsluk silomice razkopčen bio. Ele sva prilika, da je grozno djelo još groznija osveta počinila i buduć da se neznalo za drugoga neprijatelja do moga brata, zatvorilo redarstvo njega i zao slučaj hotio, da je njegov mač, kad mu ga oduzeše, na rtu oščerbljen bio, premda si on toga neznadjaše protumačiti i tvrdjaše, da za-to ništa nezna. Koroner (sudbeni pregledatelj mrtvaca) povede iztragu i moj brat bude s umorstva obtužen; visoki sud pronadje ga krivcem i baci ga u tamnicu, da ondje prvu porotnu sjednicu čeka, koja će se tek za dva mjeseca držati.

Sva bijaše prilika, da je moj brat krivac i ja bih ga bio sam odsudio, da sam mu sudcem bio. Jedina majka nemogaše nikako priznati, da je on sbilja krivac, te je izprva posve mirna i sigurna bila, da će ga sud nevinim proglasiti. Nemogu vam reći, koliko trpljah, videći majku, kako sama sebe vara, premda bih bio i ja rado istu misao s njome gojio, da mi u ovih okolnostih nije bila sveta dužnost, trgnut ju iz nesretne obsjene i pripravit na obsudu, koja se po mojem mnienju kao posvema pravedna izreći morala.

Svaki sam dan pohadjao brata u njegovoj tamnici. Nastojah na svaki mogući način, nebi-li mu kako izmamio, da mi svoju krivnju izpovjedi, ufajuć se, da bi onda lahko se mogao domisliti okolnostim, koje bi mi pomogle, da mu barem život spasim. Ali sve bilo zalud! Iz prva se ljutio na potvore, kojimi ga, kako veljaše, zao sviet potvara, ali kasnije uvidiv, kako sve okolnosti proti njemu govore, žalio je, što je tako u zlom glasu, te će ga po svoj prilici kano krivca odsuditi; nu branio se svejednako, da je nevin i nekriv.

Čim se bliže primicao čas njegove odsude, tim je on mirniji postajao; govoraše uviek ozbiljno, a zabavljaše se više čitajuć sveto pismo nego pripravljajuć se na obranu. Znao bi reći, da su njegove pogrješke velike i bez broja, ali Bog da će mu jih oprostiti, jer je njegova svemudrost odlučila, da on ovaj sviet ostavi kano krivac zločina, koga ipak počinio nije. Drugi put bi opet pridao, da ga Bog vrlo oštro kaštiguje, što mu uzimlje poštenje, koje on vazda i usred svojih najvećih nevaljalština i mana čisto i nepovredjeno sačuvati na-

Digitized by Google

stojaše. . . Neznadoh, što da o njem sudim. Slušajuć ga, prohadjala bi me neka radostna slutnja, da bi mogao nedužan biti; ali kako se od njega otrgoh i u svojoj samotnoj sobici cielu stvar od početka do kraja uzeh promatrati, minula bi me ona radostna slutnja, ter mi se silomice narivavala strašna misao: kriv je. Dà što gore, pričinjalo mi se, kano da je nakanio sve svoje zločine bezsramnom himbom prikriti.

Spomenuh jurve, da su u mojoj župi mnogo do mene držali. Poglavari moji srdačno me žalili, a župnik riešio me izprva svake službe, da mogu što češće uz brata boraviti. Poslie nekoliko tjedanah dodje mi sam biskup u pohode i pozva me, buduć da će mi namjera težko za rukom poći, neka doduše brata pohadjam, ali neka se takodjer prihvatim svoje svete službe i to s toga, da si poslom težku tugu raztjeram i opet zlim ljudem prilike da nepružim takodjer na mene kakovu nečistu sumnju baciti.

Otčinski ovaj savjet bijaše meni gotova zapovjed, koju tim radje izvrših, jerbo moradoh duboku njezinu mudrost upoznati. Začeh dakle opet propoviedati i izpoviedati.

Nekoga večera (bilo je baš na veliki petak, a moj brat imao bi sudjen biti u uskrsnoj sjednici porote, najkasnije 17 dana po uskrsu) držah korizmenu propovjed. Misao na moga brata pred porotnici stavi se u mojem duhu upored misli na Isusa pred Kajfom i Pilatom: srce mi se od boli potresnu, stadoh osjećati smrtnu stisku na maslinskoj gori — osjećati sve strahote, koje pravedniku zadaje težka i sramotna smrt. Jezik mi se razriešio, jer od srca govorah a slušatelji svi se razplakali, jer i sám gorke suze ronjah.

Poslie propovjedi počivah do pol ure, a onda sjedoh u izpovjedaonicu. Znadete kojom se žurbom prema koncu velikoga tjedna turaju i sile k izpovjedaonici isti oni kršćani, koji preko ciele godine slabo za nju mare: pred menom bila čitava gromada.

Kad se jur bilo dobrano zamračilo i ja brišući si znojno čelo u sakristiju se vraćao, uhvati me za košuljicu (roketu) čovjek, koj sve dosele za jednim pilom klečaše, i zaklinje me, da ga izpovjedim. Reknem kako sam trudan i buduć da on nije moje navadno izpovjedno čedo, napućujem ga, neka bi si drugoga izpovjednika našao ili barem neka bi se do sutra potrpio. On mi na to odgovori, da kao tudjinac nikoga nepozna, a meni da će se najradje povjeriti, jer sam ga svojim govorom duboko dirnuo, do sutra pako da nemože bez utjehe biti, jerbo se sám za većega griešnika drži, nego-li su svi drugi moji pokornici. Na takove rieči, nemogoh ga odbiti, sjedoh dakle opet.

I sbilja me nije prevario; griesi i opačine, koje mi izbroji, bijahu strašne. Sve najodurnije i najgorje strasti bijahu se u srcu toga čovjeka ugnjezdile, a vjerozakonska ćut klijaše u njem samo na toliko, na koliko se čovjek vječnih kaštigah bojaše, pak i ovo čustvo, prem duboko u srcu zasadjeno, bijaše toli tamno, da je nekoga dne za pištolj pograbio i tako htjeo izpovjednika prisiliti, da ga odrieši. Riečju bijaše to čovjek i katolik, kakvi su takodjer grozni oni u Kalabriji.

Čim bi koju novu opačinu, koji novi zločin izpovjedio, vidjeh ga, gdje strepi, čuh, kako jeca i uzdiše poput skupca, kad mu se blago komad za komadom otimlje. Ja mu se čas zagrozih, čas ga opet utješih, nebi-li ga samo potaknuo, da mi sve izkaže i dušu si do kraja izčisti. Na koncu rekne mi, da je čovjeka ubio. Ja nagnuh uho, da mi se što pameti nepodkrade!

Pripoviedaše mi, da služi kod banke u Dublinu, u kojoj se prodavaju cedulje za lutriju londonsku. Od ovih da je bio jednu, koje si je broj dobro zapamtio, nekomu poznatomu mladiću prodao i vidio ga, kako ju ovaj bezbrižno smota i u desni žep od prsluka zataknu. Poslie nekoliko dana nadodje popis izvučenih brojeva već u kasnu večer, pak iz njega je vidio, da je pomenuti broj dobio 2000 funtih šterlinga. Prije dakle nego se je bio popis proglasio, što je tek drugoga dana u jutro biti moglo i prije nego je mladić za svoju sreću bio doznao, dočeka ga on u nekoj osamljenoj ulici, ubije ga, uze mu cedulju i posla ju namah drugoga dana po jednom povjereniku u banku, da digne dobit. Zapitah ga pobliže za vrieme, uru i mjesto čina. Kako mi bilo pri srcu kad sam u prvotač samo naslućivao, a kasnije se podpuno uvjerio da je žrtva njegova zločina nitko drugi nego — takmac moga brata!

Prvo mi bilo, da se skrušeno zahvalim Bogu, nu čim se domislih svojoj dužnosti, počutih na jedan mah kako je grozan moj položaj, zajaukah bolan i padoh u nesviest!

Probudivši se bijah izvan izpovjedaonice naslonjen o koljeno svoga strašnoga pokornika, koj mi jednom rukom držaše glavu, a drugom mećaše mi pod nos nekakve žestoke tvari, da me oživi. Bijasmo sami, posve samodruzi u staroj crkvi, koju je pritisnula već skoro gusta tama. Bacih oko na čovjeka i viknuh:

Nesretniće! za tvoje ubojstvo pokriviše moga brata! „Što“ Vi da ste brat kapetana Grahama?

Jesam! i sin njegove ostarjele majke — razumješ-li, što će to reći?

„Ah, Bože, a ja se kod Vas pritužio s umorstva! I vi ćete me izdati — kod suda obtužiti! Nu izpovjed je sveta!“

Znam to i predobro; nu mogu-li dopustiti, da mi brat nedužan na stratištu pogine?

„Tim gorje, meni se još nerači umrieti, najmanje pako sada, kad sam bogat. Stanite, eno u kapeli je božji grobak: zakunite se pred svetim tielom, da izpovjedi moje nećete izdati . . . inače — — —“

Godina je tekar prošla, što sam se kano svećenik Bogu zakleo, a tebi niti sam dužan zakletve, niti ću je učiniti.

I kako me on na to za rukav moje halje grčevito pograbio, iztrgnuh mu se i pritisnuh ga obima.

Digitized by Google

rukama toli jako, da je mogao osjetiti, da sam jači od njega. Sad uze kukavac drhtati i plakati, a ja ga potisnuh do vrata i tude mu rekoh: „Zapovjedam ti pod kazan vječnoga prokletstva, da me sutra na večer ovdje počekaš, do toga ću vidjeti, kako bih mogao svoje dužnosti kano brat složiti sa dužnostmi svećenika. Svakako budeš mogao slobodan doći i proći.“

Možete si misliti, da nisam te noći mogao ni oka stisnuti, došavši kući probavih cielu noć misleć i snujuć; ali zahman. Od dvoga jedno je samo biti moglo: ili da ozledim izpovjednu tajnu ili da pustim na stratištu umrieti svoga nedužnoga — brata. Kada osvanulo, pisah nadbiskupu. Nekazavši mu pokornika, kako se niti nesmie kazati, izpovjedih mu potanko nenavadnu izpovjed, razložih mu svoju brigu i bojazan i moljah ga, neka bi me svjetovao i utješio.

Odgovor dodje mi na brzo. Evo ga diljem:

Moj ljubezni po Isusu sinko!

U čas što ustadoh, predadoše mi Vaše pismo. Odgovaram Vam prije nego sam molio, suznim okom i bolnim srcem. Bog, koj Vas toli težko kuša, primit će ovo malo riečij što Vam jih pišem, kao povoljnu sebi molitvu. Dopustite mi, da se ponajprvo s Vami radujem, što je dokazana nedužnost Vašega brata. Bili smo proti kršćanskoj ljubavi pogriešili, jerbo ga s varavih okolnostih osudismo. Bilo što mu drago; ostat će Vam sladkom utjehom, da on nije ubojstvom opoganio mača, kojim ga Vaš dični otac opasao. Nu što da Vam rečem, čega Vi nebi tako dobro znali, kako i ja? Zašto pitate u mene savjet? Niste-li u sv. Bernardu čitali: „Dozna-li svećenik u izpovjedaonici, da će ga toga i toga dana, na tom i na tom mjestu ubojice pričekati, to on ipak mora na taj dan mimo onoga mjesta prolaziti, ako je to već prije bio namislio ili ako je navadno onuda prolazio.“ To je nauk cielokupne crkve, a zašto? Jer svećenik kako izadje iz izpovjedaonice, mora da posvema zaboravi svaku i najmanju rieč od onoga, što je čuo. Tim pako manje smije, bilo to u kakvom mu goder drago slučaju, ili pod kakvomgodj izlikom, upotrebiti čuvenu izpovjed na štetu onoga, koj mu se bio povjerio. Hvale je vriedna čednost od Vaše strane, što se navadno krstnim samo imenom pišete; nu zato nesmije Vaše izpovjedno čedo biti žrtvom Vaše čednosti. Bez dvojbe je, da se onaj čovjek, bude-li kojom srećom znao, da je abbè Frank mladji sin plemenite kuće Graham-ove, nebi k Vami obratio bio. Vi ste daklje što je do Vašega pokornika prema njemu u istom položaju, u kakvom bi takodjer kojigodj drugi izpovjednik bio, i s toga dužan šutiti kao grob. Nu zajedno imate pravo i dužan ste, da ga na zadovoljštinu obvežete. A prvi čin zadovoljštine biti će ovdje, da on nepusti mjesto sebe nevina umrieti, negledeć na to, da-li je taj nevini Vaš brat ili možda tko drugi.

Potražite dakle još jedanput svoga pokornika, stavite mu pred oči, kako će da drugo umorstvo, još gore od prvoga počini. Molite ga, zaklinjajte ga, da se preda sudu, ili ako toga neće, da u isti mah, kada se bude za svoju sigurnost pobrinuo, dade takodjer očitovanje, koje će kapitana spasiti. Kako i pred kim da se to očitovanje učini, to prepuštam Vašoj mudrosti, ali pazite samo, da ono bude neprisiljeno i posve slobodno. Bude-li se pako otaj čovjek nevao, nebude-li Vam Bog dao da ga predobijete, onda je to s toga, jer je Bog s Vami i s Vašim bratom drugo šta namislio. Budi volja njegova. Nitko od svećenika nije manje vlastan, da od njega zato račun traži. U tom je slučaju moj ljubezni sinko Vaša dužnost mnogo mučnija, ali zato ipak sasvim bjelodana. Morate moliti i šutiti! Osobito će Vam težko biti, kako da se vladate pred svojom poštovanom majkom i pred gospodinom bratom. Neću Vam oduzeti sreće, da njim a i cielomu svietu kažete, kako ste osvjedočeni, dapače sasvim sigurni, da je Vaš brat nedužan: ali čuvajte se, ma i jednom samo riečcom, ma i jednim jedinim migom probuditi sumnju, da znadete pravoga krivca, jerbo Vam opet velim, da je prva dužnost izpovjednikova — šutiti! Najveći bi prekršaj bio, što bi ga svećenik počiniti mogao, da ozledi ili izdade tajnu izpovjednu — „taceat etsi moriturus“, šuti ma baš morao umrieti.

Bog je bez dvojbe namislio s Vami, moj poljubljeni sinko, veliko djelo učiniti, buduć Vas jur za mlada kuša, kako je možda jedva ikoga drugoga. Budite hrabar i postojan! Uztreba-li, to će Vas u težkoj borbi Vaš biskup pomagati. Sutra u jutro a od sutra svaki će dan biti kod Vas, da Vas opet obječi i da Vam pomogne moliti.

Pozdravlja Vas i šalje Vam svoj biskupski blagoslov

Jeronim,
nadbiskup dublinski.

Pročitah biskupovo pismo, pročitah ga po dva i tri puta te odlučih, da ću se po njem ravnati, kano da mi je njime volja božja odkrita: Požurih se najprvo k bratu.

Kako padoh u tamnicu, bacih se namah bratu oko vrata: „Moj brate, moj ubogi brate“, uzeh skucati, „oprosti mi, što sam bio tvojim riečim podvojio! Ti si nedužan; čuj brate, meni je poznato, da si nedužan; — Bogu budi hvala, prihvati on i suze udare mu na oči — njemu, koj mirno slušaše moje izpitivanje i spokojno trpljaše moju težku suzu, njemu udariše suze kao malomu djetetu. „Bogu budi hvala“, uzdahnu po drugi put. Ali kako se doznalo, da sam nedužan? Kada će me na slobodu pustiti?

Ova posve jednostavna i prosta pitanja strašno me uzbuniše. Mogah im se nadati, ali jim neznah odgovoriti. Uzeh dakle amo tamo plesti i nešto mrmljati, ali sve bilo zalud: kako da sam o njegovoj nedužnosti osvjedočen, toga mu nemogoh, jer nesmjedoh dokazati, te ga ostavih mnogo nemirnijega, nego što ga nadjoh i k tomu mnogo nesretnijega, jer probudih svojimi ne-

Digitized by Google

smotrenimi riečmi u njegovu srcu nadu, koju moradoh malo kasnije opet sam uništiti.

Nedalo mi se kući od straha, da i s majkom jednako prodjem. Ostadoh skoro do pol dana u crkvi, a zatim odoh ulicami šetat, dok nedodje čas mojemu neobičnomu ročištu. Čekah dulje od pol sata samcat pred izpovjedaonicom i jur se pobojavah, da čovjeka nebude, kad ga napokon zagledah, gdje se u sumraku do mene šulja, strašljivo se ogledajuć, nije-li mu gdje kakova zamka nametnuta. Zovnuh ga, on stane drhćuć i opazih, kako se rukom maša oružja, pod kabanicom sakrita. Pošto se bio uvjerio, da je samodrug s menom, htjede se na jednu stranu izpovjedaonice pokleknuti, ali ga ja u tom zapriečih. „Dodjite u moj stan“ rekoh mu, „tamo se možemo dulje i mirnije podivaniti.“

Tad me promjeri sumnjivim pogledom i reče: „Volio bih, da se u izpovjedaonici porazgovorimo, tuj je mjesto sveto.“

„Svećenik je na svakom mjestu svećenik, da sam vas bio namislio izdati, već bi sjedili u tamnici.“

„Ali vi imate rodjena brata osloboditi.“

„Imam, nu imam onda i jednu dušu izgubiti.“ Na te rieči pogleda me oštro, činilo se, kano da još oklieva, ali ovdje uze me za ruku te izadjosmo iz crkve. Idući ulicom neprogovorismo niti jedne riečce. Došavši pred moju kuću, izvadih iz žepa ključ, otvorih vrata i zamolih ga, neka lagano unidje, da neprobudi majke. Napokon posjedosmo u mojoj sobi jedan prema drugom.

Neznam zaista reći, što medju nami bivaše. Moguće da se još nikada nije vodio takov razgovor medju dvojicom. Uzeh govoriti o svom bratu i pričati, kako je strašno vidjeti, gdje nedužan na stratištu pogiba. On pristade uza me, da je to sbilja strašno, ali drugčije da nemože biti; jer si on baš sada smrti nikako neželi. Predstavljah mu živimi slikami tugu i očajnu bol naše starice majke, ali njega se nekosnulo; rekao bih, on nezna, što je majka. Otaj čovjek bijaše divlja neman, koja ništa drugo nećuti do gadne lakomosti i najodurnije sebičnosti. Osim toga zapazih sinoć, da je oto zviere u čovječjoj slici vrlo plašljivo. Začeh mu dakle govoriti o paklu i ob onom težkom računu, koga će jednom Bogu davati: to ga dirnulo, razplaka se i razcvili, te mi — nudjaše sto, dviesto, tristo funti šterlinga, da ga odriešim. Slabe je nade bilo, da bih ga mogao nagovoriti, neka se preda sudu; a k tomu neznam, bi-li mi bila savjest moja dopustila, da mu to svjetujem. Gledah dakle da ga obavjestim o jednom sredstvu, koje će moga brata spasiti, a njemu ništa nenaškoditi. Predložih mu, da ode u inozemstvo i da ostavi dvojicom svjedokâ podkriepljeno očitovanje, u kom će sebe krivcem priznati i sve potankosti zločina naznačiti, koje će moći sudca osvjedočiti. Zahman. Taj čovjek nevjeruje nikomu. Bojaše se, svjedoci će ga prije pokazati, nego što bi mogao trojedno kraljevstvo ostaviti. U ostalom nije mu baš do toga bilo, da ostavi zavičaj, a najmanje sada, gdje je silno obogatio, govoraše bo za ono 2000 funti šterlinga, što jih je tužnoj svojoj žrtvi oteo, kano o kakovom otčinstvu ili o novcu, koga si je čovjek poštenim radom i težkim znojem prištedio. Razvijaše mi groznom hladnokrvnošću svoje velike osnove i trgovačka poduzeća, koja će tolikim novcem poduzeti moći. Čovjek taj imadjaše srce od kamena, srce zviersko.

Kada je svitalo, odvedoh ga na ulicu, a sám legoh odjeven na postelju; bijah vrlo trudan, jer nespavah cielih četerdeset i osam ura. Nebilo za dugo i težki me san shrvao, čemu se niti nadati nemogoh.

Probudiv se nadjem uza se majku bliedu i težko uzdišuću. Domislih se namah, da sam morao na glas sanjati i pobojah se silno, da mi se je možebiti strahovita moja tajna u snu podkrala. Nu Bogu hvala! to se nije dogodilo; toliko samo izbuncah, te je mogla slutiti, da nešto znam, nu ipak nebilo toliko, da bi se mojoj tajni ma iz daleka samo domisliti mogla. Govorah o nedužnosti svoga brata kano o stvari posve sigurnoj i izvjestnoj; razgovarah se s pravim ubojicom njegova takmaca, ali kako se o tom osvjedočih, tko je taj krivac, gdje i kako ga spoznah, toga nespomenuh ni slovcem. Majka me saletila pitati, nu ja niti joj mogoh niti smjedoh odgovoriti. To ju razsrdilo, stade mi ljuto predbacivati, pade pred menom na koljena i zaklinjaše me plačuć, da joj vratim ljubljenoga sinka. Poštedite me, da neduljim gorke uspomene ove druge borbe, koja bijaše doduše kraća, ali mnogo teža od prve.

Ja još u težkom boju, al eto srećom nadbiskupa, i majka držaše si za dužnost, da nas na samu ostavi. Izpripovjedih mu sve, što se od jučer dogodilo; slušaše me suznim okom i nastojaše me utješiti i umiriti. Držeć moju ruku u svojoj primjeti: „Ljubezni sinko, Bogu hvala, evo na vas groznice! Bog, koj znade procieniti veličinu vaše žrtve, pošilja vam ovu tjelesnu bolest, da vas na neko vrieme duševnoj boli otme. Od ovoga časa niste više odgovoran za one rieči, koje bi vam se u vrućici izmaknuti mogle, ali evo mene, komu ste svoju tajnu odkrili i budući da sada nemožete više sami na sebe paziti, to će se vaš biskup za vas pobrinuti.“

Pak sbilja neodstupio pobožni prelat za cielih osam dana, što me vrućica držaše, ni danju ni noću od moje postelje, nepustio nikoga do mene, niti iste majke. Pošto me vrućica minula, oslabih tako, da nisam skoro ničesa osjećao, i kada nadošao kobni dan smaknuća probavismo ga biskup i ja na koljenih moleć i uzdišuć.

Objesiše brata! Okovaše ga kano izbačena plemića i okovana ga objesiše. Dok je jošte živio, prekinu krvnik pred njim njegov mač i razdere naš obiteljski grb!

Majka nije ga dugo preživjela; osam danah poslie njegove smrti umre takodjer ona. U čas, kada ju duša ostavljaše, nagnu se biskup nad njezinu postelju. Ne-

Digitized by Google

znam što joj je prišapnuo, ali prelomljeno jurve oko, sinu joj opet na čas radostno, buduć osvjedočena da će ondje u nebu čedo svoje opet naći. Zatim pozva mene, koga od onoga kobnoga jutra nehtjede vidjeti, zagrli me svojima osušenima rukama, obsipa me cjelovi i polije toplimi suzami, nazivaše me svetcem, blaženim, mučenikom i pošto ju već bio biskup blagoslovio, htjede da ju takodjer moje ruke blagoslove.

* * *

Mnogo godinah kasnije pomilova me Bog; nedužnost moga brata bila se dokazala, krivac ju sam bjelodano dokazao, inače jedva bih se bio starosti dočekao. A da nije ovaj dogodjaj prije četerdeset godinah bio obće poznat, po samom krivcu potanko razglašen, bi-li ga ja, kano izpovjednik mogao i danaske pripoviedati?"

B—čki.

Dopisi.

Iz gjurgjevačkoga kotara. Svećenici našega kotara u svojoj pastoralnoj konferenciji dne 15. o. mj. zaključili su: I. Umoliti preuzv. g. nadbiskupa: 1) da bi se udostojio sazvati diecezansku sinodu; 2) da bi se na diecez. liceju ustrojilo obučavanje za strukovno usposobljenje ravnateljah i nadzornikah školskih; 3) da bi se organizirale kongrue i župničke i kapelanske; 4) da bi se udostojio primiti žalovanje, što je uzprkos temeljnim državnim zakonom o „vjerozakonskoj slobodi", a neustavnim načinom naredjeno za crkvenu pokrajinu hrv. slavonsku načelo „placeti regii."

II. Poslati adressu sv. otcu u znak sinovske ljubavi, kojom ćutimo trpkoću kušnjah njegovih, i djetinje odanosti. *)

Iz Djakova 21. studena. Željan izviestiti vas, gospodine uredniče, o liepoj i riedkoj svečanosti, koju jučer obavismo, primam pero, da vam ju u kratko nacrtam. Toga je naime dana preuzv. gospodin biskup blagoslovio križ za kupulu nove stolne crkve, koj je takodjer istom prilikom usadjen. Ali prije nego što vam tu svečanost opišem, dopustite, da vas o samoj gradnji nove crkve nješto potanje ubaviestim, tim većma, što vam o tom predmetu već davno nitko pisao nije. Poznato je, da je stara djakovačka stolna crkva posve neugledna i malena, manja nego mnoge župne crkve. Odavna želili su djakovački biskupi svojoj stolici dolikujuću crkvu sagraditi, i u to ime bolji kako i kapitul zaklade polagali; ali što oni nebijahu kadri izvesti, to podje za rukom odvažnu, na svaku žrtvu za vjeru i dom svoj pripravnu biskupu Strosmajeru. Velikim trudom i golemim troškom poče on na što veću slavu božju godine 1866. po osnovi glasovitoga graditelja Roesnera, graditi novu crkvu. Boreći se sa svakojakom težkoćom i zapriekom neklonu nigda duhom, nego što više čeličnom svojom uztrajnošću gonio je gradjenje toliko, da je već sada ta ogromna sgrada izvana posve gotova izim jedinih tornjeva, koji se još nisu uzvili do opredieljene im visine od 252′ nad površjem. Nu samo zdravlja daj Bože biskupu našemu, koj u tu svetu svrhu neplaši se nikakovih žrtava; pa evo u brzo posve gotove prekrasne crkve! A već sada milota je nju gledati i oku umjetničkomu prava naslada. Bečki gradjevni nadsavjetnik Schmidt, koga je preuzv. gosp. biskup iz Beča pozvao, da svoj sud o crkvi rekne, vidiv ju, uzkliknuo je: To je najljepše djelo Roesnerovo! Gradjena je u slici križa u slogu rimsko-bizantinskom, koj posve odgovara položaju zemlje naše, ležeće na granici iztoka i zapada. Duga je: 246′ i 9″; široka s preda i s traga: 87′, a u križu: 175′. Visoki krasni stupovi diele ju u jednu veliku i dvie male ladje. Srednja velika ladja široka je 36′, a visoka: 78′. Pod križem crkve nalazi se prostrana, na visokih stupovih počivajuća kripta, koja je toliko duga, koliko je u križu široka crkva. Nad križem pako crkve diže se 162′ visoka kupula, sad već i krstom sedam stopa dugim urešena. Toliko o tom, a sad da se vratim k opisu spomenute slavnosti.

Još u oči svečanosti nakitiše radnici st. crkve tornjeve i kupulu narodnimi trobojnicami. Sutra dan oko 9 sati, kad je svečana služba božja započeti imala, grunu njekoliko mužara, na što osam djevojaka okruženih od drugih osam, unese u trobojnu čunu na nosilih prekrasno pozlaćeni, u samom cvieću ležeći križ, vriedan 600 for. Svih šestnaest djevojaka bilo u bjelini, a plava vrpca vila im se oko ramena. Prečastni g. kanonik i opat dr. Mihaljević zače službu božju u prisutnosti nj. preuzvišenosti i tolikoga svieta, da sav nije ni u crkvu stati mogao, nego se je okolo nje po dvorištu biskupova grada smjestio. Po odpjevanu evangjelju blagoslovi preuzv. g. biskup križ, na što poznatom si rečitošću držaše više od jednoga sata prekrasno slovo o znamenovanju križa, pokazav što nam je i što nam ima biti križ, znak naime bratinstva, ljubavi i sloge. Pokaza nadalje, što je sve Isus za nas na križu trpio, al predoči ujedno i one blagodati, koje potekoše s križa toga cielomu čovječanstvu, dodavši, da je križ Spasiteljev liek svim ljudskim nevoljam, svim ljudskim križevom, proizličućim iz tri vriela: iz nas samih, iz opakosti bližnjih naših i iz vječitoga zakona božjega, koj nas svakovrstnim biedam podvrgava. To bi u kratko bio sadržaj krasna govora biskupova. Po dovršenoj službi božjoj krene provod s križem uz gruvanje mužara k novoj stolnoj crkvi; tu tesari prime križ i stanu ga gor uzvlačiti, a uzvukav ga, stave ga kupuli na vrhunac. Kad su poslje toga tesari s vrha kupule napili zdravicu nj. preuzvišenosti, preč. kaptola i svim učestnikom pri gradjenju, orio se dole gromovan: živio!

*) Nerazumim », je-li tu adressu kani sam kotar za sebe poslati, ili je takodjer taj zaključak prošnja na nadbiskupa: neka bi se poslala. Drugčije neka zna pošt. kotar, da je adressa u ime nadbiskupije zagrebačke jur pripravljena. Ured.

Digitized by Google

Liepu ovu svečanost, koja će bez dvojbe svim Djakovcem ostati u miloj uspomeni, zaključi preuzv. biskup sjajnim objedom, na koj je pozvao bio sve svoje svećenstvo iz Djakova.

Zaključujuć ovaj dopis, želim si vruće, da vas gospodine uredniče, što prije izviestiti uzmognem i o drugoj, još većoj slavnosti: o posveti toga novoga hrama božjega. Daj Bože što skorije!

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup dostojao je imenovati: preč. g. Franju Gašparića za referenta in præsidialibus; prečastnu gosoodu Nikolu Horvata, Stjepana plemića Vučetića i Pavla Jožu (do sad bilježnika) za savjetnike ženitbenoga suda; g. dra. Franju Ivekovića za drugoga bilježnika istoga suda. Nadalje kod svoga dvora: za kanonika a latere pr. g. St. pl. Vučetića; za tajnika g. Maksu Kolarića, za obrednika g. Blaža Švindermana. Napokon kod duh. vieća: za tajnika: g. Maksu Kolarića; za bilježnika i arhivara g. Ivana Pliverića; za bilježnika i protokolistu g. Blaža Švindermana; za kancelistu gg. praebendara Antuna Gornika i subdjakona Nikolu Štosa, prvoga takodjer za registratora.

— Preuzvišeni gosp. nadbiskup priobćio je svomu kleru s posebnom okružnicom encikliku sv. otca pape od 1. studenoga, kojom isti svim glavarom crkve i svemu katoličkomu svietu javlja, kamo ga je i kako tečajem zadnjih desetak godinah kano svietskoga vladara sagnala kruta sila. — Nadbiskupska okružnica naredjuje, da misnici uzimlju u sv. misu molitvu za papu, a duh. pastiri da kod obične večernice (ne po misi, kako je prije bilo) u svojem redu reknu s pukom molitve za papu. Premda kod nas sabiranje Petrova pineza nije nikada prestalo, preporuča ipak preuzv. g. nadbiskup sbirku sada osobitijim načinom. Pismo žaobe pripravljeno je na sv. otca od strane nadbiskupije zagrebačke.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je za višji zavod gospodarski u Križevcih narediti četiri štipendija po 60 for.

— U Djakovu postao je tajnikom biskupskim i ujedno bilježnikom duhovnoga stola gosp. Gjuro Gamperl, a biskupskim obrednikom, aktuarom i protokolistom gosp. dor. Angjel Voršak.

Ugarska. Katol. skupština izabrala je velik odbor 27orice, a taj odbor opet trojicu, koji će promisliti ter ustanoviti o čemu skupština ima viećati; a dotle je skupštinski sastanak naravno bio odgodjen. Trojica donesoše svoj gotov posao u odbor 17. stud. i tu je razprava držala tri dana. Na sastanku od 18. stud. prouzročiše žive prepirke osobito dva predloga. Jedan od grofa Bele Keglevića, da bi se izborna pravila za budući kongres osnovala na najširjoj podlozi; nu taj predlog sjajno propade. Drugi je predlog stavio svjetovni poslanik pečuvske biskupije Gjuro Bartal, koj želi, da bi se u djelokrug autonomijskoga kongresa potegli takodjer nutarnji poslovi crkveni, na primjer koncilske odluke in spiritualibus i vanjsko bogoslužje, a to pravo ište razprostraniti tako: da kongres u takovih stvarih neima ravno vlasti odlučivati, nego samo razpravljati i savjetovati, kako takodjer pravo peticije u pogledu jezika bogoslužnoga. Predlog Bartalov zagovaraju Sal. Gajzago, kanonik Jos. Babić, Stef. Abonyi, Dem. Horvat i Em. Hrabar. Ovaj zadnji primetnu još porad jezika i svoj predlog: neka bi se u onih mnogih grčko-sjedinjenih občinah, koje govore magjarski (treba znati, da se je velik broj Rusinah pomagjario), dokinuo posve tudji jezik rusinski, pak osobito oko Sabolcsa i Szathmara, gdje ide gladko, uveo u službu božju jezik magjarski. Biskup Paukovič odgovorio je Hrabru, da ono nije jezik rusinski, nego je stari slavski, pak u obće nazivak „grčko-sjedinjeni“ da se za viernike njegove biskupije krivo upotrebljava, a drugčije slaže se s mišlju Haynaldovom, da naime u kompetenciju kongresa nespada obred niti obredni jezik. Hrabar ustade opet ter mu prigovara, da niti on neima prava obični od vremenah unije nazivak „grčko-sjedinjeni“ promieniti u „rimskokatolički“; a veli da nevidi razloga zašto nebi u crkvi smio rabiti jezik magjarski onuda, kuda puk magjarski govori, kada u jednoj istoj biskupiji rabi rusinski, gdje rusinski (oko Prešova i Munkača) puk govori. Nu proti tom ponovljenom predlogu govorahu nadbiskup Haynald i grof Apponyi, zatim opat Szarkany, Laur. Schlauch i Mayer. — Elaborat trojice (bisk. Ladis. Biro, Virg. Szilagy, gf. Ferd. Zichy) ustanoviše ovaj red: 1. pitanje. Preko kojih organah i na koji način da se dosad obstojeće pravo apost. veličanstva oko imenovanja višjih crkovnih častih ima vršiti? 2. Na koji način da se obavlja patronatsko pravo kod postavljanja za nižja crkvena mjesta i što bi u tom pogledu valjalo narediti za ona mjesta, nad kojimi nebijaše svietskoga patronata? 3. Ima-li se javna obuka i gojitba sa svim obsegom svojim povući u djelokrug autonomije, i to počam od elementarnoga pak do najvišjega nauka? 4. Dokle se ima uzgoj duhovničtva svietskoga i redovnoga smatrati kano stvar skupna duhovnikah i lajkah? Pogledom na one potrebe: kako bi se nižjemu kleru poboljšalo materijalno stanje, kako bi se obskrbljivale crkve i vierske učione, pak zavodi ljubavi kršćanske, koje je za crkvenu autonomiju od prve pazke, nameće si pitanje: Od kuda bi se iste potrebe namirivale? 6. Koji upliv da ima tielo autonomije za smiriti one potrebe oko uprave ili nadzora svih ostalih crkvenih dobarah i dohodakah? 7. Koje bi za viećanje i odlučivanje sborove i koje za eksekutivu organe trebalo narediti u krilu crkve katoličke prema različitim stepe-

Digitized by Google

nom autonomije, koji bi tim sborovom i organom odrediti djelokrug i odnošaj jednih napram drugim? 8. Po kojih bi modifikacijah trebalo autonomijske sborove i organe urediti? — Glede prvoga pitanja složio se odbor na sastanku od 19. stud. u jedan glas, da pravo zaštitno nj. veličanstva u svem obsegu ostane.

Rim. Službeni časopis talijanski od 29. list. piše ovo: „Austrijska vlada izjavila je na osobit način svoje zadovoljstvo talijanskoj, što je ta u pogledu rimskih posalah načela svoja očitovala. Taj je čin nedvojben, i dočim se njim potvrdjuje, kako Austrija s nami prijateljevati neprestaje, uvidja se lahko, kako se od istine daleko odmiču oni, što govore o prietnicah, na koje bi i Austrija bila pristala. Ponašanje grofa Trauttmansdorfa, poslanika kod sv. stolice, sasma je u skladu s izjavami kabineta bečkoga naprama našoj vladi. To se podpuno slaže s najnovijom viesti listovah bečkih: „Grof Beust pisao je u Florenciju, da Austrija u rimskom pitanju posredovati neće."

— 30. list. doživio je Rim nikada nevidjen prizor „solidarskoga" sprovoda. Satnik piemontezkih bersaljierah, kod jurišanja na Rim ranjen i u bolnicu S. Spirito blizu Vatikana donesen umro je sa smrtnih ranah, tvrdokorno odbivši svaku duhovnu pomoći utjehu. Njemu na čast bude priredjen baš slavodobitan sprovod. Na svečanih kolih za kardinalske sprovode odredjenih vozili su gradom na okolo lešinu satnikovu uz vojničku sjajnu pratnju. Barjaci se vijali po zraku, a najveći barjak nosila žena. Svećeniku, križu, nabožnim znakovom nije bilo traga! Vrativši se natrag na groblje S. Spirito reče grof Giarcini žalobno slovo, a u kratko ovo: „Veli se, papa je svetac; nije istina, to su svetci, satnik taj, a papa je krvnik."

Sa Sicilije. Biskup američki Ignjat Mrak, rodom Slovenac piše prijatelju svomu, kako je na putu svom nekoliko danah sproveo u Alikati na jugu Sicilije u biskupiji girgentskoj. „Zaplovivši 2. rujna u Trstu doplovismo preko Mletakah 7. rujna u Alikntu. Tude bješe kapetanu nakladati sumpora. Sutradan na blagdan Malu Gospu izadjoh na kopno služit sv misu. Budući da je biskup prognan i jur jedanaest godinah nije se dielila sv. potvrda, zamoliše me svećenici, neka bi htio dieliti to svetotajstvo. Drage volje, rekoh jim, samo mi izhodite dozvolu. Za sat eto brzojavom dozvole od namjestnika biskupova. 9. dakle, 10. i 11. dielila se sv. potvrda. Sve je hotilo, sva djeca, mala i velika. Pustiše toliko svieta u crkvu, dok se napunila, tada zatvoriše vrata. Kada se sv. čin obavio, otvoriše crkvu, potvrdjeni izadjoše a drugi unidjoše. Tako trajalo tri dana, dok se potvrdilo do 5000 dušah. Kadšto unidje odviše ljudih, te se nemogosmo ganuti, dok jih kojekako nerazredismo. Bijaše očito, kako je puk dobar i vjeran katolik. Kuda bih prolazio, svi mi htjedoše ljubiti ruke, i sila svieta pratila bi me svagda. Kano da jim je došao biskup njihov vlastiti, zvonili bi svuda, kuda bih išao. U subotu poslje objeda dodje pred župnikov stan, gdje sam objedovao, glasba, sve sami domaći momci baš liepo odjeveni, i odigraše nekoliko komadah. Rekoše, da sviraju u slavu imena Marijina, kako je u njih običaj u oči nekojih blagdanah. Spavao bih svagda na parobrodu, u ½6 satih izišao na kopno, sjeo u kola jur priredjena, u 6 odslužio sv. misu, a zatim do podne dielio potvrdu. U gradu ima 18.000 stanovnikah, ali nije tako čist i liep, kao što je Ljubljana ili Gorica. Ulice su jako uzke (kako je po vrućih stranah svuda sbog sparine) umazane, a bez taraca. Veliki je trg širok, ali se na njem netrguje, kako po drugih gradovih. Sve je ovuda suho, trava sva žuta, kažu mi, da od travnja do listopada nikada neima kiše, da je to čas počinku. Kada u listopadu nastane kiša, tada stanu raditi i sijati. U gorah ima mnogo sumpora. Na podnožju gorah stoji bireg poput ljubljanskoga, ali pusta pećina, a naokolo slegao se grad. S daleka mislio bi, da su po briegu nasadjeni vinogradi, ali nisu, već same smokve i kaktusi. Jagode od groždja debele su kano šljive, a vino nalik na ipavsko i jako. Sav grad bijaše na noguh; kapetan reče mi u šali, neka jednom prestanem potvrdjivati, jer da neima ljudih za nakladanje, dočim sve ide u crkvu. Sve bijaše veselo, sve sama vesela lica pratila bi nas svuda. U samostanu Uršulinkah potvrdio sam takodjer jednu duvnu. Jedan mi se svećenik prijavio za misiju. Crkve su jako liepe, osobito kolegiatna, gdje su kanonici. Na koncu dodjoše svećenici i uglednije gospodje zahvalit se na ljubavi. Nebih mislio da ću ikada u gradu sicilskom misionovati. Na brodu nam je pako liepo, kapetan i svi drugi jako su dobri ljudi; tako nam je upravo, kano da smo doma. Pozdrav znancem. Zg. D.

Jeruzalem. Kada je bilo nj. veličanstvo car austrijski u Jeruzalemu, zamoliše ga franjevci samostana uz crkvu sv. groba, neka bi on svojim previsokim uplivom izhodio u porte, da se odstupe i poruše nad samostanom stojeći turski stanovi. Nj. je veličanstvo pristalo na molbu i c. kr. konzulu grofu Cabogi dalo primjerene naloge. Razprave se poprimile a posljedak je taj, da je 6. listopada paša jeruzalemski službenu predaju obavio. I tako ima samostan na sv. grobu caru austrijskomu zahvaliti uspjeh, oko kojega je kroz stoljeća uzalud prije nastojao.

Javna zahvala.

G. Matija Barišec gradjanin Zagrebački nabavio je nove orgulje za 400 fr. i svetionjak za 40 fr. za kapelu sv. Jakova u rodnom si mjestu Poljani kraj grada Ivanića. Jedno sbog rieči Hristove: Tako neka se svietli svjetlo vaše pred ljudmi, da vide vaša dobra djela i slave otca vašega nebeskoga, a drugo da zadovoljimo nagonu zahvalna srca: ovim se vriednomu svojemu zemljaku na liepom daru liepo zahvaljujemo.

U Poljani dne 27. studenoga 1870.

Občinari Poljanski u župi Brežkoj.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 49. Tečaj XXI. U Četvrtak, 8. Prosinca 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

„Welche Fügung!“ čudi se starac Vilim kralj svojoj sreći — sužanj mu strahovit do jučer car i sva njegova začarana i obmamljena vojska: 4 maršala, 140 generalah, 10.000 častnikah i vojske daleko preko trista tisućah. Što bojna vila jošte nije znala pripoviedati, Vilimova sreća u povjestnice piše. Dok Napoleon na Elbi, kamo je na sunčanje pušten, kasno uči sudbinu svoga strica, a njegova garda i ostala vojska nasipava njemačke ceste, opasao je Vilim gizdavi Pariz i uči ga jesti mačju zečetinu, konjsku pisanu pečenku i bobove djevenice. — Drugi može začudit se svojoj sreći Viktor Emanuel. „Tolika sreća! Kad sam stupao na priestol sardinski, moradoh si od Austrije mir izprositi, a sada sam evo ja kralj sve Italije, sin moj Amadeo kralj Španije, kći moja kraljica portugalska — pak sve to pod dvojom ekskomunikacijom!“ Tolik slučaj! čudi se svomu namjerenu slučaju Rus: kada slobodan, gizdav i jak može pred Europu baciti pismo s verigami, u koje ga na crnom moru iz busije bješe sapeo Napoleon i s njim sile zapadne. —

Ali s tom srećom nije jošte vas račun na čistu i na koncu Viktor Emanuel spremajući u Rim vojsku piše najprije na papu i na dvorove: da je od Napoleona preuzeo braniti sv. stolicu i Rimu osigurati red i poredak — najavlja se samo kano branitelj i zaštitnik, a nemari što papa razumi njegove prave namjere, samo kad šute i trpe ostale sile. Kad je vidio, da je zavladao Rimom, silom sili Rimljane, neka ga prisile da i njim bude kralj, i to s priestolom u Rimu. Već je prije godinah talijanski sabor proglasio za glavni grad svojoj kraljevini Rim, kvirinalsku palaču papinu odredio kralju za dvorove; ali Leonov grad s kvirinalskom palačom kano za stalno i sveto ostavio papi za vjekovita vremena, neka si na tom zemljištu bude vrhovnik. To je još i poslie zakupa u ime kraljevo obricao generao Kadorna; nu kad se je vidilo, da vlade sve trpe i na sve šute, zvani su na plebiscit gradjani takodjer iz Leonova grada. U isti čas talijanski ministar javlja svietu, kako je liepo namišljeno za glavara katoličke crkve: on na svojem Kvirinalu biti vrhovnikom sa svim poštovanjem, njegovi za upravu crkve organi biti slobodni i častni, a vas trošak oko dvora i vladanja na sebe primiti kraljevina. Divilo se velikomu srcu talijanskomu, a mrmljalo na slavično tobož i okorelo srce Piovo, zašto da nebi zadovoljan bio s takovom prekrasnom ponudom. Zna Pij svoje neprijatelje, a znadu oni njega: pa kako se znadu tako se paze i miluju, a sviet ako hoće neka vjeruje pismu. — Kako se namislilo poštovati suverenstvo papino, kažu to listovi i karikature pravljene na papu i kardinale pak i gungule dopiruće do prozorah papinih; kako je odlučilo trošiti na papu i njegov dvor, kaže to, što mu nevraća niti istoga Petrova pineza zaplienjena, što mu je pootimalo palače, gdje su stanovali sborovi za upravu sve katoličke crkve, i što mu zavidi na istoj vatikanskoj palači ter se muzeji i galerije njezine proglašuju narodnom i občinskom rimskom svojinom, pače dosjetilo se, da bi za papu bila dosta stara i tiesna palača lateranska. Na ostali crkveni posjed svietskoga i redovnoga klera udaren je zabranom prodaje biljeg, to jest da se smatra imetkom narodnim talijanskim, i neka samo do sgodna časa stoji. A tako bi i ostalo: što bi katolički puk sa svega svieta priložio dara za svoga vrhovnoga glavara duhovnoga, i što bi se oko njega o tom novcu sagradilo i zakladilo, bilo bi samo zato, da talijanska vlada na časove ima šta oteti i pomoći se — to bi bio trošak talijanski

Digitized by Google

oko papinskoga dvora. Vlade trpe i šute i zato s talijanske strane treba dalje goniti. Odluka je i naredba narodna, da se kralj Viktor Emanuel kano vladar u Rim pokaže; nu sam on tomu pohodu odgodio je rok pet šest putih. Čudno je da se poštenjaku neraći u Rim, jer se sam neva i otima kano da bi ga bosa na žeravku gonili. U Rimu su dvie vlade: jedna očita druga skrovna. Skrovna je toliko prevladala, da se čeoniku očite generalu Lamarmori neljubi vladati u Rimu, nego prosi kralja, da bi ga odanle pustio, što kralj naravno neda. A koja-li slutnja plaši od Rima kralja nagadja se svakojako: u jednu se misli, da mu je baš to zazorno, što vlade šute, osobito, kada još Thiers od svega putovanja pripovieda, da su jače vlade poslie rata naumne posredovati u rimskom pitanju; u drugu se misli, da mu je mučno doći u Rim sbog pape, jer pristojalo bi se pak i moralo bi biti porad naroda da na pohode udje u Kvirinal, a bojati se je pri tom za ugled kraljevski, jer je koliko sigurno, da ga Pio nebi pustio preda se; u treću misli se, da ga je strah potajnih u Rimu vladajućih silah urotnih. Talijanski stekliši krive sbog toga odvlačka baš papu, zašto je ostao u Rimu, pak znadu oni način, kako bi njega odagnati. Ta izlike za demonstracije i gungule ima dosta: eno još u Vatikanu generala Kanzlera — zašto bi bio, nego da u sgodan čas kupi vojsku; eno jošte u Vatikanu oružane vojske (oko 50 žandarah, Švajcarah i plemićke straže), koja svaki čas može izpasti i podaviti u gradu narod itd. ali je iz Florencije a sad bez uvjeta zabranjena svaka bučna demonstracija oko Vatikana. U Florenciji samoj sve je nezadovoljno: jedni zato, što se u Rimu radi prenaglo, neoprezno i nepošteno, a drugi jer da se radi preslabo i štedljivo, a kralju prieti ministar Sella da će od ministra postati buntovnik. Priča se, kad ministri rekoše kralju, da će za taj odvlačak odgovarati narodu, da je kralj ljutito odgovorio: „Narodu odgovarati ćete Vi, a ja vragu!“ Dakle niti još poštenjak kralj ima Rim, niti Rim ima njega. Pak je i sa sinovom srećom čudno: jošte teku u Florenciji čestitke, a već stižu iz Španije crni glasovi, da se proti Amadeju diže buna republikanska, i prem Španija njega ima, neima on Španije. U Madridu bijaše proti kandidatu prava buna, a izbor obavljen je pod zaštitom na boj spremne vojske, kano da se kralja misli goniti, a ne izabrati.

Papa medju tim postupa posve odlučno: prosvjeduje i odbija od sebe zastupnike talijanske vlade, ni istoga Lamarmore nije pustio preda se, komu ni toliko nije poslužila sreća, da se tobože slučajno sastane s papom, prem se je po Kvirinalu nastavljao po dvoranah i vežicah papina stana. Najnovija okružnica papina s velikom ekskomunikacijom zadala je vendar talijanskoj vladi brige i neprilike. Svi listovi, koji god s okružnicom izidoše, zaglobljeni su u Rimu i po svoj zemlji, a to je opet ogorčalo proti vladi narod: jedni se srde, zašto se nije oštrije pazilo, ter ona okružnica nebi bila mogla niti izaći izpod vatikanskoga krova; drugi se srde, jer da se je tim izdalo pred svietom, kako bi stojala potle nezavisnost papinske stolice, a osramotila talijansku slobodu štampe, čim bi usuprot sjajno bila mogla pred svietom pokazati, da pušta ista po sebe najmržja pisma; treći se srde kano katolici. Kadno je papa razpustio sabor i pismom kazao uzrok, što je naime provalom talijanskom prekinuta za sabor potrebita sloboda, mogoše tad generao Kadorna i listovi vladini reći: da ota sloboda nije prestala, čemu je dokaz, što je isto to pismo papino, koje se na robstvo tuži, pribito na vrata svih sedam bazilikah, i nije niti taknuto. Ali je sada zaglobom okružnice puno pokvareno. Po svoj prilici boli vladu ekskomunikacija jedino porad puka. Kad bi bilo na naše pitanje i sud: mi bismo volili, da duhovni glavar crkve nerabi duhovne oblasti na obranu političke vlasti svoje proti krivcem političkim. Bojimo se da će ota ekskomunikacija biti upravo za kler prava neprilika u duhovnoj službi, osim što će slabo osvjetlati ugled vlasti, od koje polazi. Jer u talijanskom narodu izobćila je ova okružnica tisuće i morda miliune, i opet se nitko nemora i neće smatrati izobćenim. Sjećamo se, kako se je Viktor Emanuel jednom prilikom izpričavao, da ga na to nagoni narod i sabor i ministri, pak tako se na kralja i ministre još bolje može izgovoriti svaki činovnik. Sjećamo se da je isti Cavour odnio na sebi na drugi sviet crkvena otajstva bez opozivnoga pisma. A koliko izobćenikah mora da bude oko svih europejskih dvorovah! (. . . . universæ ecclesiæ declaramus, eos omnes qualibet dignitate etiam specialissima mentione digna, fulgentes, qui quarumcumque provinciarum Nostræ ditionis atque almæ hujus Urbis invasionem, usurpationem, occupationem vel eorum aliqua perpetrarunt, idemque ipsorum mandantes, fautores, adjutores, consiliarios, adhærentes vel alios quocumque prædictarum rerum exequutionem quolibet prætextu et quovis modo procurantes, vel per seipsos exequentes, majorem excomunicationem aliasque censuras et pœnas ecclesiasticas a sacris canonibus etc. inflictas incurrisse . . .) Pio papa vieran tradiciji čini samo što su činili njegovi prednici. Čudno nam je pako, kako tko propast rimske države može žaliti kano da bi za njom morala propasti crkva, i neki se

Digitized by Google

crkovni listovi u crninu oblače. Jedna stranka smatra da je patrimonium Petri crkvi tako potrebit i takov dogma, kakov i primat, i što biskupi o tisućnici Petrove stolice 1867. rekoše u adressi na papu, da papinsku državu smatraju vrlo potrebitom i od osobite providnosti naredjenom za slobodu i nezavisnost vrhovne uprave crkvene, dokazuje se od tuda absolutna potreba gotovo kano članak vjere. Koliko se je rugalo pred sastankom sabora vatikanskoga, da će se potreba crkvene države proglasiti za dogmu, pak evo sbilja nije sa stanovitom strankom šale. Bez svake razprave i prepirke mora svatko pravedan pripoznati: čim sigurnija bude politička sloboda, nezavisnost i nekakovo suverenstvo glave, tim slobodnija može biti crkvena uprava; ali nitko nemora pripoznati konsekvencije: da čim veća papi država, tim slobodnija i bolja uprava, jer on sve kano politički vrhovnik može biti, ter i kako, svakojakim obzirom sapet napram poslovom duhovnim, osim što svietski posli uzimlju vrieme, brigu i snagu duhovnim. — Bilo porad načela pravde ili porad katoličkoga puka, vlade će na koncu morati da posreduju, pak će se postaviti nekakov modus vivendi, koj bi se s vremenom mogao pretvoriti u stalan položaj. Sva je prilika ter niti papa neće nikada više vladati zemljom u prijašnjem obsegu, niti će vlada sjedinjene Italije gospodovati u Rimu onako kako je crljena stranka zamislila. Baš zato, jer s nikojom talijanskom silom nemože biti pogodbe ni mira, budu se morale zauzeti velike sile, gonjene ogromnom peticijom svojih podanikah. Ta neima skoro države ni katoličke ni protestantske, ni republikanske ni monarhične, da narod katolički (osim kuda nije slobode) nebi javio: u istom Rimu nekoji velikaši i gospodje razkuražile se za papu, po Italiji samoj, po Švajcarskoj i Englezkoj, isti Francezi u svojoj nevolji nezaboraviše, a Tirolci nabraše puna kola podpisah. Svi nebudu prezirali ovakove demonstracije, kako morda Beust.

Posred stiske sužanjske briga je papi velika, kako po svietu kola njegov novi dogma, pri čem osobito pazi na njemačke kraje. Na očitovanje ili pastirsku poslanicu onih biskupah njemačkih, koji se u Fuldi sastadoše i osudiše svaki odpor proti odlukam vatikanskoga sabora, javio se papa svojim pismom, gdje strašnom besjedom kori odpornike bogoslove, i prieti jim kano razkolnikom i krivovjercem pedepsom božjom. Već je u tom pismu spomenuo, koliko žali, što na sastanak nedodjoše svi biskupi, a koji mu se sami nejaviše, nje sam on pita kako je s njihovom vjerom. Žaobu sbog papinih nesgodah piše u Rimu svaki biskup, pak pisa i biskup Hefele; papa njemu hvali na dobru čuvstvu, nu pita ga nebore, kako-li je s njegovom vjerom i pokornošću? Priča se da je Hefele nauk proglasio po svojoj biskupiji. Nadbiskup bamberžki zaprosi iz Rima facultates quinquennales; nu pitaju prije njega neka kaže, kako stoji napram dogmi. Las Cases, biskup u Algiru (Constantine), jedan od najžešćih odpornikah, javi se u Rim, da bi rad porad starosti stupiti sa stolice i neka bi ga papa riešio službe; nu papa piše njemu, da ga pušta, samo neka prije kako se pristoji starcu pastiru, dobar primjer pokaže stadu ter mu jošte samo naviesti nauk o nepogrešljivosti. Biskupi njemački moraju svojim bogoslovom, osobito onim, koji na bogoslovskom sastanku prosvjedovaše proti nauku, staviti na podpis vjeroizpovjedno pismo; našlo se je njih više u Bonnu, Monakovu i Vratislavi, a druguda pojedinci, koji su uztrajali u protimbi; nu biskupi skidaju sa službe i daljom se crkvenom kaznom priete. —

Bojna sreća kralja Vilima toliko je jur zaufana, da neće prevariti; ali je skupa. Kako se kaže: rat će oko Pariza zimovat, a do miliun Niemacah zebe i od zla gine i troši (borme osim novca, praha i olova svaki dan 225.000 hlebacah, 185 volovah, 400 centih slanine, 540 centih oriža, 160.000 polićah rakije, 10 centih kave, 6800 vag. zobi, 7000 centih siena, 1000 snop. slame); a po samom pruskom računu zaglavilo je Niemacah što u boju što u bolnici na stotine tisućah. Sami Niemci priznavaju sada da s francezkim narodom može još biti golema posla, dok mu se sile za predaju i mir polome. Garibaldi kako doma po Italiji tako sada po Francezkoj samo je kod preozbiljne drame bajazzo, ter na časove bubne u veliki bubanj, neka sviet i na njega malko okom svrne. U Autunu poslie neke vojne vježbe zaželiše ući pred njega gospodje, i to se razumi, on sa sladkim smiehom i medenom besjedom otvara vrata i umiljava se, opominje bezazlenke osobito, neka se čuvaju popovah, koji njega zovu hajdukom, a dokonča s tim, da je pripravan svaku staru i mladu poljubiti. — Osobita bilježka ovomu ratu ostati će parižki zrakoplovi ili baloni, koji su se već tako naredili, da voze iz Pariza kano omnibusi, samo je ta malena neprilika, što voz jako s puta skreće, kako se je nedavno jedan našao u Kristijaniji u Norvegiji, i što Prusi napraviše za nje posebne tanke duge topove kano peršpektive.

Pred rat ogledavalo se sve na Rusa, i pitalo: s kim će on? i kad miruje, opet pitalo: zar će sbilja mirovati? I dok je Rus mirovao i šutio, znalične oči motreći na ratištu velike dogodjaje ogledaju se vendar na Rusa: zar je sbilja

Digitized by Google

miran? I zinuo Rus, a od ratišta zanimljivoga odvratilo se sve i zinulo od čuda kano hvatajući ušima, očima i ustima jeku ruskoga glasa. I još Rus nije ni sklopio usta, jur stade njegov glas Austrija frižkih oko 70 miliunah. I prenu se inštinkt magjarski, i kano da se već puni brodovi panslavisma i knutah iz crnoga mora Dunavom dovezoše med Budim i Peštu, trga se za mač i na boj viče, fantazija pako prhnu širom svieta, i prem svuda Rusa vidi i Rus kano divniji od sv. Krištofa div preda nju staje, opet joj se tolišnim prikaže patuljkom, da bi ga pri čardašu za ostruge prikopčala. — Već prije ruske hajke čim se je sastao peštanski sabor pitaju tu prozovnici: što je s ratom i mirom oko Pariza? hoće da se vojska luči od austrijske i na narodnu se oruža, jer je domovina u pogibelji; neka se ono 15 miliunah, što je ratni strah zaiskao za vojsku, neprima u račun ugarski, neka se monarkova vlada nepodstupi papu braniti, pače neka se s papinskoga dvora zove poslanik i svaki se s papom prekine savez itd. Kad je evo po Europi zamirišala, kako se rugaju, „juhta“ ruska, pita se vlada što misli? Na sva ova pitanje odgovorilo se naravno: nespada to ovamo — nije zdravo na sva usta govoriti. Svetinja ugovora, zakona i pravice medjunarodne za papu na peštanskom saboru, ne samo da nema zagovora nego se s laskom brani prekršaj, usuprot za Turčina a proti Rusu vapi se u boj vas sviet. U Beču „der demokratische Verein“, koj nezna zadosta pohvaliti junačtva talijanskoga u Rimu, kune rusku okružnicu i zadrhtaše Kaukaz i Ural od ove gromovite odluke: „Das russische Rundschreiben ... ist eine grundsätzliche Verneinung jedes Vertragsrechtes überhaupt und eine absichtliche Verhöhnung des europäischen Völkerrechtes .... Oesterreich und . . . nicht nur durch Protest, sondern mit den Waffen in der Hand zu wahren wissen werden. . .“ Značajno je, što za razprave na istom sastanku priznaše govornici, da danas ugovor sam sobom nevriedi ništa, nu vendar. . . Pak ipak moraju pripoznati diplomati, da Rusija netraži ništa, česa svaki drugi u njezinu položaju u sgodan čas nebi tražio, i što sa svečanim ovim i onim ugovorom već prije redom neučiniše druge sile europejske, pače i s točkami istoga parižkoga ugovora, kojega sada zadnji komad baca Rus ugovornim silam. — Spodobno je ruskomu činu ono, kako je kancelar Beust napravio s konkordatom, što da mu je Gorčakov s ostalim i spočitao u odgovoru na notu, koja se je pohvalila, da Austrija ugovore tvrdo drži. Značajno je pri tom, što je Bismark katoličkim poslanikom u Versalju molećim za pomoć papi ljuto uštipnuo Beusta rekši: „Svemu je tomu Beust kriv, jer on je jednom besjedom mogao papi sačuvati Rim i svojoj monarkiji stare tradicije, ali je propustio.“ — Kad je izašlo na vidjelo, da Beustovi prsti pletu u Monakovu i Stutgartu, pak zato da se južne kraljevine krate pristupiti u njemački savez, reče Bismark pred svjedoci: „Neka Beust zna, da još sada možemo i pod Beč staviti stotinu tisućah.“ Pruski službeni i drugi znameniti listovi ruže osobito Beusta i Austriju, ruski pako osobitije Ugarsku. — Priča se, da ruski poslanik u Beču Novikov nije hotio razgovarati s Andrasyem, kad je ovaj došao pipat, kamo smiera Rusija, rekši, da ugarski predsjednik ministar nije kancelar cesarov. Značajno je što tom prilikom se nije zaboravilo spomenuti miliune u našoj monarhiji preziranih, a na ugarskoj strani skroz zanemarenih Rusah. — Prusi austrijski t. j. liberalna njemačka stranka, koliko god pangermanistično srce vrije od gnjeva na panslavizam, stadoše zagovarati Rusa, pokle vidiše da Prus s njime slaže. Toliko koliko očevidna istina jest, da su Rus i Prus sporazumni, i da s Rusom drži jošte amerikanska unija, ter pokle Amerikanci s prieka Englezom napiše zdravicu, a Bismark se upleo u pravdu ter svjetovao konferenciju, od onda se stišava buka. U delegaciji austrijskoj pokazale se dvie stranke: jedna za mir druga za rat, ter je trebalo sve vještine Beustova jezika, da se na prozov obima izvine; reče naime: nije dobro preveć vikati: rat, rat! jer bi se mogao rat probuditi; a nije dobro preveć vikati niti: mir, mir! jer bi se tada rat s pol puta mogao natrag povratiti. Značajno je, što svi slavjanski listovi javno očitovaše simpatije za Rusa, kako se je usuprot iz hajke na Rusa iztakla ljuta mržnja na Slavjanstvo. Svakom skoro prigodom pokaže se med Niemcem i Magjarom mržnja, kako se je osim ostaloga iztakla takodjer tim, što Magjari nehtjedoše ni toliko privoliti, da delegacije idu skupa pred cesara i kralja u budimski dvor; nu kraj sve mržnje mora nje najzad politika složiti, ter makar se je u peštanskom saboru rogoborilo sbog 15, delegacije upravo ponukom i željom magjarskom dozvoliše jošte 65 miliunah za vojsku, neka se digne „prema časti i položaju“ monarhije. Tà kad je samo šala ona u Buci Kotorskoj, gdje čuvidne oči vide neprestani roj ruskih rovarah, stojala blizu četiri miliuna i punu torbu ordenah, morao bi s Rusom izaći veći račun. — Crljena knjiga Beustova razklopljena pred delegacijama, imala bi preveć razokrite njegove nebrige, pletke i zapletke kako uviek tako i sada sakriti. Zašto pako razvitak ustava i slobode u monarhiji zapinje, pronašao se tomu opet jedan uzrok, a to je: što Bečani i bečki politici preveć pivu piju. „Linz. Tagespost“ naime svom sbiljom

Digitized by Google

i žestinom razlaže i dokazuje: da je piva kriva, što u Beču neima duha ni značaja, što u Austriji neima muževah, što, sve ide kano bez glave i srca — što je Beč postao sam jedan ultramontanac, francezka i englezka prišipetlja, njemački izrod — — Slavjan! Tu se sjećamo ljetos jedne pravde sbog psovke baš u gornjoj Austriji: što je krčmarica rekla susjedu „Krabatischer Dickschaedel“, a on njoj „ausgepeitschte Wienerin“, pak je krčmaričin odvjetnik sjajno obrazložio da nadjeti komu „hrvatsku lubanju“ nije sramota nikakova; nu onakova Bečanka da je po svaki način ruglo. — A zašto Magjarom politika boljma uspieva, morda je uzrok, štono nedavna čitasmo, da Deak nejede klobasicah, a frankfurtera baš ni prinjušiti.

Od novih zakonah, koji su proglašeni na saboru zagrebačkom, smiera jedan malko zavezati nesputana hrvatska usta — nesmie se govoriti proti uniji, po imenu ne proti nagodbenom zakonu. „Plati pak šuti“ to i jest najpametnije; a koga svrbe i peku ustavne slasti, neka si jih propere ljetošnjom kiselicom, jer se i tako tuži na Hrvate, da jim je politika preveć vinena.

Književna obznana.

Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Metuda. Izdao Ivan Brčić. Troškom jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1870. t. st. I—XV., 1—79. Ciena 1 for.

Ova se knjiga, koju je jugoslavenska akademija ovih dana izdala, preporuča osobito čitateljem „Katol. lista“, našemu rodoljubnomu svećenstvu. Pokojni akademik prof. J. Brčić, kojega se život u predpostavljenom razpravi nekrologu po akademiku V. Jagiću obširnije pripovieda i ocjenuje, navodi u tom djelu iz glag. časoslovâ XV. vieka, nalazećih se sada u Ljubljani i vinodolskom Novom, dvie službe na čast slovjenskima apostolima sv. Ćirilu i Metudu; navodi jih u glagolskom izvorniku i lat. prievodu. On misli, da su ove službe sastavljene bile ili koncem IX. ili početkom X. vieka. Služba iz ljublj. časoslova sada je prvi put na svjetlo iznesena.

Ovom je prigodom pokojni akademik, koj se cieloga života svoga bavio spomenici ove vrsti, razpravio i druga pitanja, koja učeni sviet, osobito poslije Dobrovskoga, toliko zanimaju.

Brčić dokazuje najprije iz starinskih slovjenskih, latinskih i grčkih spomenika, da su slovjenski blagoviestnici Ćiril i Metud umah poslije njihove smrti za svetce štovani bili tako u zapadnoj kako u iztočnoj crkvi; i da su zapadni Slovjeni slavili njihovu uspomenu sv. Ćirila dne 14. veljače a uspomenu sv. Metuda dne 6. travnja t. j. na dan njegove smrti; gdjekoji zajedno dne 11. svibnja ili 6. travnja, u Srbâ pako u staro vrieme na 26. kolovoza. U glagolskih misalih i časoslovih bilježi se uspomena „Kurila i Metudie“ uvjek na 14. veljače.

Dokazavši ovako, da se je u slovjenskoj crkvi obiju obreda slavila uspomena praučiteljâ sveudilj poslije IX. stoljeća, prelazi akademik na način svetkovanja. Sastavljene naime bjehu posebne službe (officia) za dan uspomene. Ove službe bjehu u iztočnoj crkvi dvovrstne: jedne sadržavaju pohvalu i molitve, druge samo štenja (lectiones), koja bi se čitala ili pjevala medju onimi pohvalami i molitvami. Prve se vrsti služba nalazi u mnogih rukopisih XI. i sliedećih viekova. Štenja u službah druge vrsti sadržavaju ili kratki životopis slovj. apostolâ, to su tako zvane legende, ili pohvalna slova (panegyrika) s obzirom na žitje. — Službe rimskoga obreda u latinskih časoslovih ponajviše su kratke, obično neimadu ništa vlastita do same molitve i tri ili šest štenja na jutrnji. Obširnija je služba u slovjenskih knjigah t. j. u crkvah sa slavj. liturgičkim jezikom; a čim je starija, tim je podpunija. Ovo pokazuje pisac na službi sačuvanoj u ona dva rukopisa: u ljubljanskom časoslovu je „proprium“ k večernji, k jutrnji i „godinam.“ Vlastite su takodjer „imne“; tako na večernji: „prieslavni otče, učitelju naš, Kurile itd.; na jutrnji: „otče sveti, Kurile“ itd. Čtenija se posvema slažu s cirilskom tako zvanom panonskom legendom, o kojoj se misli, da ju je sastavio jedan Ćirilo-metodovih učenika, kano što Brčić dokazuje naštampav uz čtenija glag. časoslova jednake odlomke iz XIV., XV. i XVIII. gl. žitia sv. Konstantina i sv. Metuda. Iz ovakova sravnjivanja dokazuje pače pokojnik, da su u legendah kašnje njeka mjesta pokvarena i popunjena, pa da su se ona u glag. rukopisih čišće sačuvala. Oslanjajući se na ove službe dokazuje pisac, da su sv. knjige prevedene u Moravskoj, a da obred, kojim su slavj. apostoli služili, nebijaše iztočne, nego zapadne crkve. Prvo je inače već dokazano, glede drugoga „sub iudice lis est.“

I ova nas razprava utvrdjuje, da je štovanje sv. Ćirila i Metuda ona točka, u kojoj se prošlost slovjenskoga plemena podudara; pa ona može biti i postati izhodištem za približanje razlučenih naroda ovoga plemena. Čim dublje idemo u prošlost, tim nam se veća medju njimi ukazuje srodnost u jeziku, prosvjeti i duševnom životu. Crkvenim knjigam, kojimi su se služili Slovjeni iztočne i zapadne crkve, jedan je izvor; pà se katolički Hrvati, donjekle i Česi, nisu bojali crpsti iz zajedničkoga pravoslavnim Srbom, Bugarom i Rusom vjerskoga i jezičnoga izvora. Koliko se nisu njihovi potomci odvrgli od toga kršćanskoga osnova!

Iz Brčićeve razprave mogli bismo izvaditi i drugu korist.

Štovanje sv. Ćirila i Metuda pomladjeno je i kod nas god. 1863., te je odredbom apostolske stolice svetkovina njihova, prenesena na 5. srpnja, uzvisena na

Digitized by Google

svetkovinu prvoga reda s osminom. Naša crkva kod katoličkih Jugoslovjena nebi mogla sjajnije i dostojnije proslaviti ovu svetkovinu, nego da slavi uspomenu slovjenskim apostolom u onom jeziku, kojim su oni liturgičke knjige preveli, i kojim su osnovali našu knjigu i prosvjetu. Književne bi pripomoći našlo u ovoj razpravi našega akademika; a za ostalo našlo bi se u svećenstvu i znanja i volje. Ali prije toga imala bi ovu misao prihvatiti crkvena vlast domaća.

Kako se slabomu odzivu već u napried nadam, podmaknut ću drugi predlog, koj se bez zaprieke može izvesti: da se naime ona služba obavi po latinskom prievodu u crkvah naških s latinskim liturgičkim jezikom. *Fr. R.*

Viestnik.

Zagreb. Vis. odlukom njeg. c. i kr. ap. veličanstva od 27. stud. t. g. imenovan je preč. g. kanonik Adolf Veber biskupijskim učionah nadzornikom, pokle je bivši od g. 1864. nadzornik preč. g. kanonik Ivan Miković na vlastitu molbu iste službe riešen.

— Preuzv. g. nadbiskup dostojao je na Nikolinje položiti dara: za zagrebačko „družtvo čovječnosti“ 1000 fr., gradskomu ubožkomu zavodu u Novoj-Vesi 400 fr., i družtvu sv. Vincentija 300 for.

— Preč. gospoda kanonici Adolfo Veber, Nikola Horvat, dr. St. pl. Vučetić i g. profesor dor. Antun Kržan imenovani su za članove prosinodalnoga eksaminatorija.

— Jesenska pastoralna konferencija razložila je preč. nadbiskupskoj stolici: kolike neprilike župnikom zadaje novija naredba, koja zapovieda neka župni ured za osobe od vojske umirovljene svjedoči: ne samo je-li živ, nego još razgovetno i tanko, ima-li oli neima od kuda druguda pomoći i zaslužbe za življenje. Jer osobito u gradu, gdje je župna občina veća, a prelaz iz župe u župu jako čest, kad kada nije moguće, a obično vrlo je težko poznati, i kamo težje znati družtvene odnošaje dotične osobe. Preč. nadb. stolica upitala je vis. zemalj. zapovjedničtvo vojno, nebi-li se na staru naredbu moglo povratiti, ili sve drugčije narediti; nu spomenuta oblast odgovorila je: neka bi se svakako naredba od godine 1864. u smislu odpisa bojnoga ministerija od 20. list. t. g. Abth. 9. N. 6482. obdržavala do novih naredabah, koje se sa skorim vremenom očekivaju. —

— Nj. c. i kr. apost. veličanstvo blagoizvolilo je na predlog c. k. austrijskoga ministra bogoštovnoga (u prvom redu na odluku i molbu srbskoga grčko-iztočne crkve kongresa karlovačkoga) vis. riešenjem od 6. stud. t. g. dopustiti: da se sa stolicom u Kotoru ustroji grčko-iztočna eparhija (biskupija), koja će obsizati sljedbenike grč. izt. vjere u dalmatinskih okružjih kotorskom i dubrovačkom. — Dakle za pučanstvo grčkoga zakona oko osamdeset tisućah u Dalmaciji biti će eto dva biskupa. U dubrovačkom okružju ima grčkoga zakona malo dušah (0.17 po stotinu); ali je u kotorskom njih daleko pretežniji broj (78.4 po stot.). Kadno se je dalmatinski biskup (zadarski) Knežević svojom politikom u zadarskom i bečkom saboru pak nemilom agitacijom zamjerio narodu i gotovu bunu pučku proti sebi prozvao, ustade Buka kotorska iskati za sebe svoga biskupa, kako je nekada imala svoga, pa ga je eto i dobila. Narod grčkoga zakona upravo će se nekako medju ta dva biskupa razpoloviti. — Za onoliko nekoliko tisućah katolikah u kotorskom okružju ima takodjer posebni biskup katolički sa stolicom u Kotoru. — Biskupija zagrebačka broji sada blizu milijun dušah; sve katoličko pučanstvo Dalmacije s njezinimi otoci broji dakle malo šta prieko jednu trećinu od broja dušah zagrebačke biskupije, pak ipak Dalmacija ima šest katoličkih biskupijah: zadarsku, šibeničku, splitsku, hvarsku, dubrovačku i kotorsku; a klera ima prieko dva puta toliko koliko zagrebačka biskupija. Biskupije dubrovačka i kotorska, pak ako se pravo sjećamo, i splitska, imaju po koju misiju župu preko turske medje. Niti pol miliuna dakle puka, pak osam biskupijah — to te kano i puno toga mora mahom sjetiti Italije, gdje je jedini talijanski narod dao u vatikanski sabor blizu dvie trećine biskupah. —

— Došao nam je do ruke šematizam biskupije krčke (Status personalis et localis Dioecesis Vegliensis pro anno 1870. Jadera in 8. pag. 34.) pak nam je drago, da štioce svoje možemo obaviestiti o njezinu stanju. — Biskup je Ivan Josip Vitezić (Praelatus domest. S. S. et solio Pontificio assistens, Abbas S. Luciae de Besca (Baška) S. Theol. Dor. Academiae Rnae. Rel. Cath. Socius, Ord. Ferr. Cor. II. Cl. Eques, Patritius et Comes Romanus) rodjen u Vrbniku na Krku 1806. biskup od. g. 1854 Biskupija obsiže uz malene otočiće otoke Krk, Čres, Lošinje veliki i mali, spadajuće pod pokrajinu Istriju, i otok Rab spadajući pod pokrajinu Dalmaciju. Dieli se na 6 kotarah ili dekanijah, kojim su stolice: Krk grad, Vrbnik, Omišalj, Osor, Cres, Lušinj, i provikariju Rab (nekada svoja biskupijica) s dvie župe na Pagu otoku. Ima kapitul stolni uza biskupsku stolicu u Krku gradu sa šest stolacah: predstavnik s mitrom, dekan, kanonik župnik, kanonik bogoslovac, kanonik pučkih učionah biskupijski nadzornik i prost kanonik. Kanonici svi jesu savjetnici biskupova vieća. Počastnih kanonikah broji se 6. Osim poznatih sborovah vidimo u Krku osobiti jedan sbor s naslovom: Conferentiarum pastoralium Directio, komu su članovi: Praeses generalis: Ill. ac Rev. Ordinarius, Consultores: Capitulum Ecclae. Cath. i 1 Pater Ord. Min. S. Franc. S. Theol. Lector (valjda za drugim dosadno čitanje i prosudjivanje thematah). U stolnoj crkvi i župi služe pet „vicarii chori et cooperatores.“ Osim

Digitized by Google

stolnoga jesu 2 kapitula sborna (collegiata) i 6 kapitulah seoskih (Capitula ruralia curata). Sbornih kapitulah s pastvom jedan je u gradu Osoru s četiri kanonika (župnik arhipresbiter i dekan), a drugi u Cresu gradu s četiri kanonika (župnik arhipresbiter i dekan) i dva pomoćnika. Seoska kapitula (capitula ruralia curata): u Vrbniku sa župnikom i dekanom 4 kapitularca pomoćnika, Baška sa župnikom 6 kapitularah i pomoćnikah; u Omišlju župnik dekan s pomoćnikom kapitularom; u Dobrinju župnik s 4 kapitulara; u Dubašnici župnik s 4 kapitulara; u Rabu arhipresbiter s mitrom s 4 svećenika. Župah ima 19, kuracijah 23, kapelanijah samostalnih 3, kamo kapelan u svetak dolazi 5. Najveća župa broji 7355 dušah (Cres), najmanja kuracija (Ustrine) 10, nu obično neima sama svoga duhovnika, a za njom najmanja sa svojim stalnim duhovnikom 77 dušah (Predoščica). Osim župah kapitulskih, koje su veće, svaka župa, koja tisuće broji ima kapelansko mjesto, pak i po dva po tri kapelana, a vidimo s kapelanskim mjestom župah pače od 692 i 360 dušah. Zaštita je carska, vjerozak. zaklade, občinska i slobodna (ordinaria collatio). Od redovah ima minoritah (Ord. Min. Obs. S. Fran. Ser.) u Kastiljonu, u Kamporu (pod Dalmaciju pok.); konventualacah (Ord. M. Convent. S. Franc. Ser.) u Cresu i trećakah glagoljašah (3. Ord. Illyrici S. Fr. S.) u Krku, kraj Osora, i u Martinšćici, pak u Dubašnici i Faresini. Duvnah benediktinkah jest samostan u Krku, Cresu i Rabu; a trećakinjah sv. Franje u Rabu. Biskupija broji svjetovnoga klera 103, regularnoga (svećenikah) 26, a puka 45.494. Klerici uče najveć u središn. seminaru u Gorici, u Zadru 2, u Rimu 2. i još nekoji po raznih malenih seminarih.

Ugarska. Veliki odbor produljio je svoju razpravu. Dne 27. stud. prije nego se je prešlo na dnevni red predade arhidjakon Mar. Vašarheljski K. Veszely pismen predlog, neka bi se zamolio knez prabiskup da bi katolikom grčkoga zakona izhodio zaprošenu skupštinu, od kuda bi mogli poslati poslanike na obćeniti kongres katolički: Predsjednik primio je predlog i s ostalim dvojim iste stvari stavio na dnevni red. — Zatim je počela razprava o poglavitih crtah crkvenoga ustava. Poslie živahna razlaganja odobren je poznati biskupski elaborat toliko, koliko je priznata potreba i shodnost jednoga crkvenoga vieća iz neposrednih (directe) izborah, a opet trih viećah: kotarskoga, biskupijskoga i zemaljskoga iz posrednih (indirecte), a koja bi nj. veličanstvo kao vrhovni zaštitnik crkve potvrdio; primljeno je pako to izričnom primjetbom, da većnici moraju biti samo trećinom duhovnici, a dvema trećinama svietske glave. Liberalci zadnji put spomenuti dokaživali su da bi nad ova četvera vieća valjalo postaviti kongres ustrojen na najširjem osnovu, pak bi njemu bila vieća odgovorna kako ministerija parlamentu. Govorili su proti tomu Haynald i gf. Apponyi. Po predlogu Apponyijevu izabran je odbor od devet licah, da primljena načela sastave u zakonski oblik; a jesu: Haynald, Veszely, Padoš, P. bar. Sennyei, Gj. gf. Aponyi, Dem. Horvat, Bartal, gf. Ferd. Zichy i V. Szilágyi. S tim je odbor opet za neko vrieme prekinuo viećanje, a moglo bi se sastati oko polovice prosinca. „Magj. állam“ vadi iz dojakošnjih razpravah sliedeća načela, koja takodjer devetorici imaju kazati pravac: 1. Katolička autonomija izvodi svoje pravice iz §. 2. čl. XX. zak. od god. 1848. koji svakomu priznatu vjerozakonu daje samostalnost, slobodu i samoupravu. 2. Prve apostolske pravice kraljeve imaju se zadržati nepovredljive. 3. Pravice crkvenih patronah ostaju ravno; nu priznata je potreba iste patronate preurediti. 4. Postavljajući organe autonomije primljeno je načelo direktnih i indirektnih izborah. 5. Zavodi gojitbe i obuke od najnižjih do najvišjih imaju se povući u djelokrug autonomije. 6. Glede pitanja, od kuda bi i kako obskrbiti crkvu i učionu, pokle je nadbiskup Haynald očitovao, da biskupi upravo sada sami za sebe o tom viećaju, ima se stvar odgoditi dotle, dok biskupi postave na razpravu svoje osnove.

— U vesprimskom kapitulu pomaknuše se Fr. Taranyi za kantora, Ant. Csete za kustosa, zatim s nižjega na višje arhidjakonsko mjesto: Franjo Bogcsa, Stjep. Pribek, Iv. Marković, Josip Nemeth i kanonik magister. Lazar Tallián, mladji kanonik magister Ig. Udvardy, na starije mjesto, napokon postadoše kanonici: biskup. kancelarije direktor Fr. Čečinović i župnik Fr. Plozser.

Beč. Odlukom ministerija domobranskoga u sporazumku sa skupnim ratnim ministerijem k §. 25. obranbenoga zakona (Wehrgesetz) izdani naputki i naredbe kažu, da se kandidatom, dotično alumnom duhovnoga staleža, koji su upisani u vojnike i dobili stalan dopust, a odrekli su se duhovnoga staleža, može naknadno podieliti povoljnija ona povlastica jednogodišnjega dobrovoljstva, ako su prvo bogoslovne nauke i duhovnički stalež dragovoljno ostavili, i drugo, ako su za onda, kada su u vojsku zapisani, bili svršili za dobrovoljstvo potrebite škole i nauke, što moraju dokazati.

Njemačka. Biskupi ištu od bogoslovnih učiteljah, osobito onih, koji na bogoslovskom sastanku prije sastanka biskupskoga prosvjedovaše, da podpišu revers, i njim bezuvjetno primu nauk o nepogrešljivosti papinoj. U Bonnu uzkratiše se nekoji; nu za malo danah javi daska oglasnica, da su bogoslovni profesori katolički Reusch i Langen do dalje naredbe obustavili predavanja, a slutilo se je, da je to sbog prepoviedi nadbiskupske. Profesor Knoodt na filozofičkom fakultetu skinut je kano duhovnik, a tako se zaprietilo i Bierlingeru filologu, i još teologom Dieringeru i Hilgersu. Tako je biskup vratislavski skinuo ab officiis profesore kat. bogoslovnoga fakulteta vratislavskoga kanonika dora. Baltzera i dra. Reinkensa, kako i docenta na filosofičk. fakultetu, a katehetu gimnazialnoga dra. Webera,

Digitized by Google

koji protest proti dogmi podpisaše, a neće sada da opozovu. Direktor gimnazijalni dr. Reisacker, koj je protest bio podpisao, proglasio je očitovanje, kojim je zadovoljio. Drugčije je u Vratislavi bilo smutnje u zavodih, osobito na biskupskom kleričkom gimnaziju (sem. puerorum), ter je i obuka bila prekinuta. Bogoslovni sbor profesorah u Monakovu nije dugo mogao podpisati, jer je hotio da Döllinger bude na dogovoru, a on je nešta bolovao. Dozvoljeno je da si sami profesori sastave obrazak očitovanja, ter ga sastaviše profesori doktori Reischl, Schmid i Haneberg; nego na koncu nehtjedoše ni toga očitovanja podpisati dr. Döllinger, dr. Silbernagl i dr. Friedrich.

Varšava. Kolera stala je u pokrajini orelskoj biesniti silno i širiti se sve dalje. Do sdvojnosti dotjerano pučanstvo bježi iz gradovah i selah u šume, gdje se nada groznoj pošasti ukloniti. U gradu Selcu žrtvom pada svaki dan po 60 do 100 ljudih. I u Moskvi biesni ona, nu žrtve su joj samo siromašniji ljudi, niti nije tako silna, kako je u Orelu, gdje od oboljelih po prilici treći dio umire. U Petrogradu pako pomor je neznatan.

Francezka. U francezkoj republici divljaju isti dusi, što su g. 1789.—1792. obarali žrtvenike i Francezku napajali krvlju. Kako se piše iz Lyona, vlada je ondješnja svećenstvu pod trodnevnim zatvorom u tamnici naložilo, da ima stupiti u narodnu gardu pak i biskupu dostavila zapovied za sazivanje. U Marselju protjerali su ježuvite, a ostale redove i svećenstvo progone neprestano, odkada je proglašena republika.

— Kakav je poznati vodja crvenih republikanacah u Parizu Gustav Flourens i njegovi drugovi, vidi se iz nekojih izrekah članka, što ga je taj čovjek napisao u časopisu „La libre pensée.“ Piše ovako: „Neprijatelj je Bog; mržnja proti Bogu početak je mudrosti. Hoće-li čovječanstvo napredovati, mora da mu bude temeljem atheizam. Najveća je potreba iz gojitbe djece izbrisati svaki trag nabožnosti, jer se u djetinstvu žilice možda-nah lahko napoje vjerom, pak i ako se u krepkoj muževnoj dobi odbaci svaka vjera, neima čovjek u kasnoj starosti više snage proti nabožnomu otrovu djelovati. Moraju se dakle radi spasa djece mladomu naraštaju načela atheizma narinuti silom.“ Tim je sasma jasno rečeno, kakovim se načelom tolerancije ima nadati sviet, ako socializam i materializam zavlada.

* S ratišta. (Iz listovah vojnoga kapelana bavarskoga Th. Meyera). Neću da govorim o naših marševih, opisat ću samo tri dana pred Sedanom. 30. kolovoza pod večer poslje žurnih napregnutih marševah stala se naša divizija biti i zauzela je Rancourt. Ranjenikah nije bilo mnogo. Sutradan bio je posao mnogo mučniji. Naše čete, osobito lovci, imale se opirati neprijatelju kod Bazaillesa. Gubitak velik, ranjenikah mnogo. 1. rujna pako bila se velika, užasno krvava bitka. Veliko prostrano bojište bilo je ma baš posijano mrtvaci i ranjenici. Grozan prizor! Do sutradan ležalo je na naših liečištih do 2200 ranjenikah, a smrt grabila si tude žrtve, prvi dan 145, drugi 80 itd. Bilo je tu duhovnoga posla dan i noć bez prestanka. Moj drug podleže naporu i morade otići, a ja ostadoh sam. Čini se, što se može, a Bog pomaže, kada se radi, koliko se može. Pošto sam najopasnije ranjenim, a bilo jih je 300, podielio utjehe sv. vjere, mogao sam treći dan na tri sata počinuti, a to u kolih. Srce mora da puca čovjeku, kada gleda svu tu muku i nevolju, kada sluša to jecanje, uzdisanje i jauk; a duhu onu po krvi podnositi s bojišta, pak ugljevni dim, što se vitla iz gorućih selah, pak izparivanje ono od ranjenikah stisnutih u tiesnih i kužnih prostorijah (stotine moradjahu da leže pod vedrim nebom a neprestanom kišom), to sve nemože svatko da podnosi, gdje čovjek od sama pogleda na tolike strahote mora da oboli, jer neda se opisati, što sve tude ljudsko oko mora da gleda. Što sam mogao uztrajati dosele, milost je to božja, koja me jači, pak utjeha ona, koja kriepi svećenika usried takove nevolje. O kakova se tu vidi i kolika strpljivost, odanost i vjera na tom krvnom polju! — Sada boravim u Torsyu pred tvrdjom Sedanom. Svaki dan sluzim sv. misu u novoj i krasnoj crkvi župnoj, a po tom idem u bolnice u Bazaillesu i Remillyu k ranjenikom, kojih ima do 2000. Rat, to se najbolje osjeća tude, šiba je božja. Svačije si srce želi konac ratu. Dao ga Bog. Uz toliko grozne žrtve mora da zamukne radost s pobjede.

* Milosrdnim sestram priznavaju heroične žrtve u ratu i Francezi i Niemci, i kršćani i nekršćani, svi bez prigovora i zavisti. Tako piše bečki liečnik dor. W. Czerny iz vojne bolnice u Weissenburgu: U tom metežu učinila nam je milosrdnica strasburžka, imenom Clemence, rodom Porenka, izvanrednih uslugah. Neumorna danju i noćju, čistila je i kriepila naše bolestnike, a s prevedrim i preveselim licem, Niemcem i Francezom sbilja sestra milosrdna, kako to samo prava sestra biti može. Reci joj samo rieč, pak eto ti svega što trebaš za svakojake rane i boli: krpah, zavojah, jastučićah, rubčićah i rubine, svega toga nasmagala bi ona proseć svuda naokolo po gradu.

Doba je slati dug i plaću za novu godinu. Drago će nam biti, ako boljma popaze i pogledaju zapiske ona gospoda, koja se preračunaju, ter polu ili svu godinu plaćom preskoče, dok mi u svojem zapisniku neskačemo. Bude-li trebalo, opomenuti ćemo pojedince.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 50. Tečaj XXI. U Četvrtak, 15. Prosinca 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Döllingerov položaj napram crkvi.

Döllinger jest i smatra se vodjom jedne bogoslovske stranke, to jest onih liberalnih njemačkih bogoslovah, koji ne samo da po zakučastih i tajinstvenih putevih naukah bogoslovnih rado svietle lučem znanosti, pa kršćansko bogoslovje u obće, a posebice katoličko u svakom pogledu sa znanošću nastoje miriti, nego žele i želju javnom i obćenitijom prave: da bi se katolička crkva svojim vanjskim tielom prema vremenu pomladila, i prema novim uredbam ljudskoga roda i družtva uredila i opravila. — Bogoslovi ote stranke, koja je puno proti težnjam rimskim za sabora pisala, naročito proti nauku o papinoj nepogrešljivosti, prozvani i zapitani sada za vjeru jedni se odlukam sabora vatikanskoga podlažu; nu Döllinger i ne malo bogoslovah učiteljah i pastirah ostaju na odporu, zašto sada pada na nje crkveni sud i pedepsa. Evo je dakle sa strankom smutnja i neprilika gotova, a tko bi previdio, kolike će morda biti borbe i kvara. Vriedno je dakle u pamet dozvati, kako je Döllinger na taj položaj korak po korak stupio. Nepišemo žića njegova, nego tu budi dosta spomenuti, da je to starac preko sedamdeset godinah, jur blizu četerdeset godinah učitelj crkvene poviesti na sveučilištu u Monakovu, kano pisac europejskoga glasa, prije u samom Rimu puno štovan i od pape Pia IX. častću komornika odlikovan. Prvi put, kad se je Döllinger ljuto zamjerio, bijahu god. 1861. njegova u Monakovu predavanja o crkvenoj državi (štampana, ne skroz, u knjizi „Kirche und Kirchen“ u dodatku); a što je najviše vriedjalo, bijaše način, kako je on razgaljivao slabije strane vladanja i rekao da je sva nesreća s veće strane sbog vlastite krivnje. Poslie je izašla njegova knjiga „Kirche und Kirchen, Papsthum und Kirchenstaat“, koja kano da je smierala, nu nije popravila one krivice, pače je tu još gore pokrivio svietsko vladanje papinsk- i oštrije osudio stalež crkvene države. Tada ustade proti njemu Hergenröther najprije u „Katholiku“ (Jahrg. 1861. II. H 536.—641.), potle s posebnim spisom. U predgovoru spomenute svoje knjige braneći se od prigovorah označio je D. poglavitu misao onoga svoga spisa ovako: „Po takovu smisao mojih riečih jest taj: Neka se nitko nesmuti o crkvu i o njoj nepodvoji, ako svietska vladarska vlast pape, bilo za vrieme bilo za uviek propadne.“ Pak i jest to tada bila temeljna misao Döllingerova. On je već bio očajao budući osvjedočen, da se crkvena država neće moći držati, htjede dakle katolike za slučaj pripraviti ter odvratiti, neka tada nemisle da zato mora i crkva propasti. Ota njegova misao koliko se je priznavala da je dobrohotna, toliko se je žalila kano malodušna. — Kako taj prvi put, tako se je poslie često prigovaralo Döllingeru, da nije dosta na vjeri hrabar i da se preveć zaufa u svoj razbor i sud. Bolje još pazke vriedne su dvie druge stavke toga njegova predgovora. Prva govori o javnom crkvenom mnienju, a glasi ovako:

Kad se je god pronašlo u crkvi bolovitih stvarih, bio je svaki put samo jedan način za liek: a to probudjena, ponovljena zdrava crkvena samosviest, prosvietljeno javno mnienje crkve. Najbolja volja crkvenih poglavicah i vodjah nije mogla zla izliečiti, ako nije bio za nje obćeniti glas javnoga mnienja, osvjedočenje to duhovnikah to svietskih glavah. Grdna crkvena bolest šestnaestoga vieka nije se mogla izliečiti, prava nutarnja reformacija crkve postala je istom tada mogućom, kad se je prestalo grdobe poljepšavati i zlo sakrivati, tajiti ili mučke mimo njega prolaziti, kad se se je u crkvi stvorilo tako jako i premašno javno mnenje, da se njegovu mahu više nije moglo oteti. I danas

Digitized by Google

e, česa nam više nego išta treba, prije svega istina, sva stina, i to treba ne samo znati, da je svietska moć papinska potrebita — to je barem izvan Italije za svakoga očevidno, i tim je o tom sve rečeno — nego treba jošte znati, pod kojimi pogodbami jest ota moć i vlast u napredak moguća. — Poviest papah puna je primjerah, koji kažu da su najbolje njihove namjere promašile i jalove ostale, njihove najtvrdje odluke zapele zato, jer se to nije hotilo u dolnjih razredih, jer su se interessi čvrsto skupa držeće klasse suprotstavili kano neprobojna trnova guštara. Kako je ono Hadrijan VI. bio tvrdo odlučio reformaciju zasbilja provesti, pak ipak kano papa učinio je toliko koliko ništa, i prem držeći najvišu vlast ćutio se je on posve nemožan i slab naproti passivnom odporu svih onih, koji bi mu pri tom bili morali služiti kano orudje. Istom onda, kad je javno mnenje takodjer u Italiji, u istom Rimu bilo pročišćeno i ojačano, kad je sa svih stranah zaorio glas ter kano pod zapovied tražio reforme, istom tada mogoše pape probiti odpor u nižjih razredih i malo po malo, korak po korak prokrčiti put zdravijim poboljšicam. Kamo sreće da bi i devetomu Piju jako, zdravo, jednodušno javno mnenje u katoličkoj Europi došlo na susret."

Prigovaralo se je Döllingeru, da zna napisati izrekah, iz kojih se nemože pravo i razgovetno razabrati što je reći hotio, pak medju takove broje i ovu; jer govori tu o reformah crkvene države pak spominje papu Hadrijana VI. i njegovu dobu, počem bi suditi da je mišlju prešao reforme crkvene; a manje se još daje razumiti, koje-li javno mnenje razumi. Ali govori on tu o jednom i drugom, samo što nije naznačio prelaz s jedne stvari na drugu; a to kano da mu nije ni trebalo, jer obima isti sud govori. Druga stavka spomenutoga predgovora proteže se na onu misao: da bi se protestanti opet sdružili s crkvom. Tada naime bijaše u Erfurtu sastanak nekojih katolikah i od vjere protestantah, za istinu s plemenitom namjerom, nu bez koristi; a Döllinger objavi jedno na prijatelja pisano pismo, u kojem nabraja razloge, zašto on naprvo previdja, da od toga sdruženja po svoj prilici neće i nemože biti ništa. Medjutim pripoznao je u istom pismu, da su se protestanti katoličkoj crkvi znamenito približili, i najzad dokonča pismo stavkami, koje evo diljem navodimo, jer će razbistriti temeljnu misao Döllingerovu i razsvietliti nekoliko sadanji njegov položaj. Piše on ovako:

„Onoga dana, kada se na obe strane bude probudilo živo i djelovno osvjedočenje, da Isus sbilja hoće svoje crkve jedinstvo, da je razdor i raztrganost kršćanstva, razlikost i množtvo crkavah nenaravno, Bogu mrzko stanje, da je svatko tko pomogne ovo stanje uzdržati i produljiti, Gospodinu za to odgovoran — toga dana jednim mahom pomesti će se u kut četiri petine starinske protestantske polemike proti katoličkoj crkvi kano plieva i smet; jer četiri petine grade se na krivu razumku, logomahiji, hotičnom izvraćanju, oli se protežu na osobne, slučajne stvari, koje tamo, gdje se jošte samo o principih i o dogmah može raditi, neznače posve ništa. Onoga dana pako takodjer s katoličke strane promieniti će se toga više. Od tada neće već na propovjedaonicu osobni osebunjki Luthera i ostalih reformatorah. Duhovnici sjećajući se besjede: interficite errores, diligite homines, vladati će se prama članovom drugih crkavah po svakom pravilu ljubavi, dakle svuda, gdje za protivni sud nije očitih dokazah, suditi da je dobra vjera (bona fides). Neće tada nikada zaboraviti, da se čemernom besjedom i žestokom psovkom niti jedan čovjek osvjedočiti i predobiti, nego pače tim odbiti mora. Dalje opomenuti opomenom rimljanske poslanice (14, 13.) boljma nego je dosad bivalo, nastojati će da razlučenoj braći nedadu smutnje niti povoda tužiti se na crkvu. Po tom pučku obuku i crkveno žiće ravnati će tako, da velike istine spasa vazda budu sredinom svakomu nauku, ne pako mimogredne stvari to u nauku to u žiću smatrati i uzimati za glavne stvari, pače usuprot svakom sgodom naputiti puk, da su takove stvari samo sredstvo za svrhu, podredjene i pomoćne ciene. Dok taj dan nam Niemcem neosvane, zadaća je za nas katolike, razkolinu vjere polag izreke kardinala Diepenbrocka „u duhu pokore za skupnu krivnju podnositi." Nam je priznati, da je Bog takodjer tu iz zabludah ljudskih, iz borbah i strastih šestnaestoga vieka pokraj mnogoga zla takodjer mnogo dobra prepustio; da je ona želja njemačkoga naroda: vidjeti zlorabe i smutnje, koje nepodnosljive postaše, u crkvi dokinute, bila sama sobom pravedna, i da je proizišla iz boljih našega naroda vrlinah, iz ethične svetinje, što se naime stvari vjere obraćaju za lahkome i himbene svrhe. Mi se nekratimo reći, da su onaj veliki razdor i s njim sdružene oluje i muke bile ozbiljna, katoličkomu kršćanstvu sudjena, i tako od klera kako od lajkah zaslužena kazna božja, sud, koji je djelovao triebeć, čisteć i liečeć. Golemi boj duhovah pročistio je europejski zrak, navrnuo ljudski duh na nove pute, rodio bogato znanstveno i duhovno življenje. Protestantsko bogoslovje sa svojim neumornim tražećim duhom stupalo je po strani katoličkomu budeć i nutkajuć, opominjuć i bodreć; i svaki od velikih njemačkih bogoslovah katoličkih rado će pripoznati, da knjigam protestantskih učenjakah ima puno zahvaliti."

„Takodjer to moramo mi pripoznati, da se u crkvi hrdja zlih porabah, praznovierskoga mehanizma uviek opet hvata, da službenici crkve kad kada po lienosti i nerazboru, puk pako po neznanstvu duhovito učine grubim, a tim ga nagrde i potlače i na vlastitu škodu obrate. Pravi reformatorski duh dakle nesmie u

Digitized by Google

crkvi nikada prestati, nego pače mora na časove s novom pomladjenom snagom izlaziti na posao ter ući u sviest i volju klera. U tom smislu nekratimo se mi pripoznati da je pravedan onaj glas, koji s vana takodjer nas zove na pokoru, to jest da brižno razvidimo crkveno svoje žiće i pastoralno ponašanje, pak što pokverena nadjemo, poboljšamo."

„Pri tom vendar nevalja nikada zaboraviti, da se razdor i razkolina nije dogodila porad zlorabah u crkvi. Jer dužnost i potreba zlorabe ote triebiti i dokidati priznavana je u crkvi vazda, pak samo zato jerbo je jedno stvar težka, a drugo jerbo je kad i kad vrlo razložan onaj strah, da bi se s kukoljem izčupalo pšenice, zakasnilo se je neko vrieme s pravom reformacijom, koju je crkva izvela sama sobom i u sebi. Trgati se i lučiti porad pukih zlorabah u crkvenom žiću, gdje je drugčije jednak nauk to i same protestanstske crkve smatraju za izdaju i zločin. — Porad nauka dakle dogodila se razkolina, a budući puk obćenito nezadovoljan i crkveni ugled zlorabami pomračen lahko se je zato novi nauk primao. Sada pako nestalo je dielomice onih mahnah i pogrešakah iz crkve posve, dielomice opet znatno su se poboljšale. Po drugoj strani najtežje one nauke, porad kojih se je razciepilo, i kojih istinitost i potreba za spas toliko se je branilo, da se je razlučba porad njih smatrala za pravednu i potrebitu: ostavila je protestantska znanost, eksegeza pokvarila jim ter izbila razloge vadjene iz sv. pisma, ili su protuslovjem izmed prvih protestantskih bogoslovah barem vrlo nestalni učinjeni. „Medjutim živimo u nadi i tješimo se osvjedočenjem: da je poviest, ili onaj europejski napredak razvitka, što se istim mahom u socialnom, političnom i crkvenom polju pred našim očima dogadja, najjači saveznik svim prijateljem crkvenoga jedinstva, i pružimo svim Isusovim vernikom ruku za skupni boj i obranu proti pogubnim kretnjam vremena. Jer to je onako, kako je rekao Radovitz: „Pred našim očima luče se duhovi pod dva barjaka, na kom je jednom ime Isusa sina božjega, dok se usuprot pod drugi kupe svi oni, kojim je to ime ludost ili smutnja."

Ove izreke Döllingerove razumljene su u pravom smislu i primljene kano najboljom namjerom pisane, jer piščev položaj i poslovanje nije dalo nikomu niti posumnjati na kriv smier; nu besjede nisu godile, a osobito je bilo čudno i vriedjalo je, što tolik muž kaže, da se krivnja razdoru vierskom mora tražiti takodjer na katoličkoj strani. Tu nebroji pisac na sitnije, što misli, kako u jednom predgovoru niti nije mogao pisati čitavih razpravah, zato se slovo može natezati ovamo i onamo, na pravo i krivo. Osim što je stegnut pisac kratkoćom nakane i prostora, vezan je on još svakojakim obzirom, ter nije slobodan misao izreći punu i cielu i kako ju ćuti. Nego dvie stvari vendar su posve razgovetne. Prvo tko ide za namjerom sjediniti, da se mora okaniti svega što luči i razdružava, a držati tvrdo ter vazda izticati što sjedinjava. Pri tom je za cielo mislio i nauk, kakov je na primjer protestantom osobito zazorni nauk o nepogrešljivosti papinoj. Drugo je priznanje: ako bi se hotilo sjediniti da bi tada i katolička crkva morala mnogu reformu uvesti; koje bi pako i dokle te reforme bile, nije naznačio. — Tako se tumačile izreke Döllingerove tada; ali sada vidi se u njih cieli protestant, dokazuje se od ovuda, da je već onda duh njegov krivo mahnuo.

(Sliedi dalje.)

Pravila

za tečaj viećanja na ugarskom katoličkom kongresu.

(Primljena u skupštini od 2. stud. t. g.)

I. Glava. Red viećanja.

§. 1. Osnovna (constituens) skupština odabire iz svoje sredine tajnim glasovanjem jednoga podpredsjednika, jednoga duhovnoga i dva svietska bilježnika, i to ovim načinom: Svaki nazočan i imenom prozvan član kongresa napiše na jednu izbornu cedulju tri imena, za koje misli glasovati i nosi ju u urnu pred predsjednikom stojeću. Kad se svi obredaju, broji jedan bilježnikah pod pazkom predsjednikovom na glasovanje prozvane glave pak cedulje u urnu metnute, od kuda će predsjednik proglasiti uspjeh izbora. Čije je ime najviše putih na glasovnicah nadjeno, toga predsjednik proglasi za izabrana, po čemu se takodjer skupština proglasi sastavljenom.

§. 2. Skupština može iz svoje sredine tajnim glasovanjem a relativnom većinom sastaviti takodjer odbore, i to brojem kolikim prema naravi i potrebi bude sudila.

§. 3. U razpravi govore članovi oni redom, kojim su zabilježeni. Bilježi pako govornike jedan od bilježnikah, koga za to odredi predsjednik, a tada taj proziva zabilježene govornike po redu, ali izmjenice jednoga za predlog pak onda jednoga proti predlogu.

§. 4. Razprava luči se na dva diela. Najprije razpravlja se načelno i bitno (obćenita razprava), zatim na tanko i sitno (posebna razprava). Kad je svršila obćenita razprava, odluči skupština ustankom oli sjedajem glasujuć, ima-li biti posebna razprava ili ne; ako zaželi 10 članovah, glasovati se mora o tom pitanju pojedince i poimence.

§. 5. Kod svake stavke razpravljanoga predloga glasuje se prije o tekstu originalnom, zatim o prepo-

Digitized by Google

ručenom umetku (amandement) i primetku (subamendement).

§. 6. Umetak ili k umetku primetak mora se podpuno izradjen pristaviti k predlogu, a da uzmogne doći na glasovanje, mora se za njega javiti još barem jedan član.

§. 7. Ob istoj na razpravi stojećoj stvari nesmie se više nego dva puta govoriti.

§. 8. Za rieč može se svaki čas javiti, tko: 1. misli štogod preporučiti za dnevni red; 2. ako ima odgovoriti na osobne potvore; 3. ili hoće opomenuti na pravila ili poslovnik skupštinski.

§. 9. Skupština može umetke, primetke i dopunjke predati na sud kojemu odboru.

§. 10. Ako je umetak toliko različit od predloga, da se ukaže kano nov predlog, može njega skupština staviti kano posebnu stvar za razpravu o sebi, a do toga nastaviti razpravu o stvari započetoj.

§. 11. Umetki dolaze onim redom u razpravu, kojim su došli u skupštinu, i dok svi nisu riešeni, mogu se predati samo primetki.

§. 12. Umetki, koji se protežu na više stvarih, idu pred one, koji idu na jednu stvar.

§. 13. Stavke i izreke sliede si u razpravi redom jedna po jedna, osim ako bi skupština hotila koju stavku za potle ostaviti.

§. 14. Kad je razpravljena stavka po stavku, ide se glasovat o svem predlogu.

§. 15. Podastirući peticije neka su peticije na kratko sastavljene i predadu se bez razlaganja; razlozi čuti će se onda, kada peticija na red dodje.

§. 16. Glasovanje ob izboru i ob osobnih poslovih biva tajnim načinom.

§. 17. Glasovanje o pitanju biva ustankom, ili sjedajem. — Ako to 10 članovah pismeno zaište, naredit će se glasovanje po imenu.

§. 18. Ako se je glasovalo ustankom broji predsjednik s bilježnici glasove ter proglašuje za što je većina.

§. 19. Za glasovanja nije slobodno niti govoriti govora niti obrazlagati votum.

§. 20. Za odluku ište se, da bude nazočna absolutna većina ovjerovljenih članovah osnovne skupštine.

§. 21. Proti odluci svojoj neprima skupština nikakova prigovora.

§. 22. Pred glasovanje stavi predsjednik u sporazumku s većinom pitanje.

§. 23. Predsjednik stavi svaki put pitanje takovo, da se nanj može odgovoriti „dà“, ili „ne.“

§. 24. Ako tako bude želja, pitanje ustanovljeno pročita bilježnik pred glasovanjem.

§. 25. Stavljajući pitanja ima prednost prije svega dnevni red, zatim red (slied) viećanja, onda istom stvar, i ako se jur počelo, prestaje razprava i vraća se na dnevni red; zato predlog, koj ima reći, da debatta nije redovita, ide pred svaki.

§. 26. Ako se ište zabaciti stvar, tada glasovati o tom ide prije nego bi-li ju razpravljati; zatim ima prednost predlog za odgoditi, pri čemu može opet dvoje biti: oli samo za vrieme oli za uviek. Kad je stvar već primljena, tad ide najprije na red onaj umetak, koj se od predloga najdalje razilazi, a po stupnju ote daljine glasuje se o daljih umetkih do onoga, koj se proteže na sam izvorni predlog.

§. 27. Na želju pismeno očitovanu od 20 članovah može se javno viećanje pretvoriti u tajno.

§. 28. U vremenu redovitoga siela (sessio), ako 20 članovah pismeno zaište, sazove predsjednik skupštinu.

§. 29. Kad se ima glasovati poimence, odgodi se glasovanje na dan sliedeće sjednice, ako je to pismeno zaiskalo 20 članovah.

§. 30. Odgoditi, posve obustaviti ili na neopredieljeno vrieme prekinuti sjednice može se s privoljom osnovnoga kongresa.

§. 31. Za praznikah siela (feriae sessionis) ako je pismeno očitovalo želju 50 članovah, sazove predsjednik odgodjenu ili obustavljenu osnovnu skupštinu ter se viećanje nastavi.

II. Glava. Predsjednik i bilježnici.

§. 32. Predsjednik otvara po sudu skupštine sjednicu i dokanča ju, obznanjuje dan za bližnju sjednicu, kaže dnevni red, pazi da se drži poredak i poslovnik, a govornika, koj bi proti pravilom pogrešio, opominje na red, i ako drugčije nije, uzme mu rieč.

§. 33. Poslie opomene ide govornika za opravdanje rieč.

§. 34. Ako je govornik opomenut po drugi put, skupština sluša opet obranu njegovu i sudi, je-li opravdan, ili će mu opomenu potvrditi; to se tad zabilježi u zapisnik i govorniku se ob istoj stvari već nedaje rieč.

§. 35. Ako pomute mir i red takovi, koji nisu na redu govoriti, zazvoni predsjednik za znak, a nije-li se tim znakom smirilo, tada predsjednik dotične zovne imenom, ako se jošte ni tada nije napravio mir, obustavi viećanje ter sjednicu prenese i kaže joj vrieme sastanka; medjutim to vrieme nesmie se proteći više nego na jednu uru.

§. 36. Za slučaj, ako bi se pomutio red odslušalacah bilo u skupštinskoj dvorani ili na galerijah, odredjuju paragrafi 36—42 predsjedniku za uzdržanje reda potrebite pravice i dužnosti.

§. 37. Predsjednik proglašuje većinu glasovah i odluke skupštine; u slučaju, ako bi se glasovi razdielili na dvie jednake pole, tada odlučuje glas predsjednikov.

§. 38. Tko tri dana redom nije došao na skupštinu, dužan se je predsjedniku prijaviti, koj to u bližnjoj sjednici obznani.

Digitized by Google

§. 39. Bilježnici zabilježe predloge po redu; zapišu ime, tko se prijavi za rieč; broje po nalogu predsjednika vota, zabilježe jih, i pišu odluke skupštinske u zapisnik, koj se na početku bližnje sjednice proglasi i potvrdi.

§. 40. Bilježnici paze na sve tiskane stvari skupštine.

III. Glava. Držanje reda.

§. 41. Slušaocem otvorene su samo galerije.

§. 42. Jedan diel galerijah otvoren je za svakoga; drugi diel pridržan je za gospodje i tko ulaznicu pokaže. Ulaznice daje redar (kvestor).

§. 43. Zabranjeno je slušaocem očitovati bilo pohvalu bilo zlovolju.

§. 44. Ako je tko pomutio mir, a nije mario za prvu opomenu predsjednikovu, može po drugi put biti uklonjen ili onaj jedan slušalac ili svi s onoga diela galerije, gdje se nemir dogodio.

§. 45. Ako su slušaoci sa sve galerije odpravljeni van, skupština sudi većinom glasovah, ima-li se većanje nastaviti već istoga dana, ili drugi put, nu svaki put se imaju opet nutar pustiti slušaoci.

§. 46. Nemirnjaci i smutljivci, osim što se gone van, na zahtjev predsjednikov predadu se oblasti.

§. 47. Naredbe za uzdržanje reda od predsjednika kazane vrši kvestor.

Ruska.

Povodom huke i buke na Rusku, koju je ona proti sebi sada za velikoga rata u Europi iztočnim pitanjem spotakla, napisao je bečki tjednik „Reform“ članak o ruskoj carevini, da sve stranke u živoj prilici predoči tog sjevernoga orijaša, neka bi malko promislile, na koga se viče. Stvar nam se čini s nepristrana gledišta i s patriotičnom namjerom pisana što je o Ruskoj riedko naći, pak zato povadismo od tuda crtice, koje će nam to carstvo u narodnom i političkom pogledu s većega obrisati i naslikati, i još ćemo pridati koju crtu u pogledu vierskom.

Pokle je „Reform“ spomenula ruske poraze od g. 1812. i od krimskoga rata, opominje, koliko se sviet vara, kada misli da je to za Rusa bio poraz, a vara se još ružnije, ako iz onih porazah ide dokazivat slaboću rusku. Treba pamtiti, da je Napoleon I. na Rusa vodio svu Europu; ali kad je mislio, da je uništio carevinu, doviknu njemu car Aleksander: „Za Rusku počima istom sada rat“, i u tom tobožnjem ruskom porazu našao je svoju propast silnik Napoleon, a snagom ruskom upravo pridigla se i oporavila Europa. Tako je upravo poslie krimskoga poraza mogao poviknuti car Nikola Napoleonu III. i saveznikom njegovim: „Za Rusku počima rat istom sada — hodite nutar, ako ste junaci!“ Nego poraz krimski ubio je samo cara Nikola, a ne carevine. Aleksander II. reče tada kano i Petar Veliki: „Učimo se iz poraza pobjediti!“ pak je tako i radio. Sabirala Rusija od onoga rata snagu i divno sabrala, a kako, evo dalje piše spomenuti list. „Europa neima pojma, kolike su obsežne i zamašne u Ruskoj od god. 1856. provedene reforme. U Rusa nije tog taštoga običaja praviti oko djela svoga buku, i svaki svoj napredak u sviet raztrubiti s hvastanjem. A Rusi radili su to četrnaest godinah neumorno i za veliku korist. Europa na to poslovanje ili se nije obazirala ili ga je prezirala. Europejska štampa, s vrlo riedkom iznimkom, misli da je junačtvo kada sve u sve, što je ruskoga, prostačkim načinom opsuje i ocrni. A da je u kojoj god državi toliko provedeno obnove koliko je zadnji desetak godinah u Rusiji, vas sviet morao bi joj biti pun slave; nu jer je tu samo Rusija, nije se marilo, ili se je preziralo, rekši, što je ruska stvar i ruski posao, da niti nemože biti ništa poštena i vriedna. — Isto veličanstveno posljedicami obilato ukinuće kmetije ne samo da se je jedva opazilo, nego se još neprijateljski obruživalo i zao mu konac proricalo. Publicisti i takodjer mnogi državnici po Europi, navlastito austrijsko-ugarski misle da će se kano junaci nagizdati i osobit liberalizam pokazati, kada s bahatim preziranjem i grizkom neprijateljštinom stanu Rusiju grditi. Čim se gane Rusija, jur vrište i pište takovi politici od straha i jada: „Ruska gle zar se jošte smie maknuti? Ustaj Europo i prituci ju!“ Sva pako korist od toga koliko djetinjskoga straha toliko okrutna načina, jest ta, da Europa vrlo slabo pozna Rusiju, a da vas ruski narod naproti Europi, osobito naproti Austriji i Ungariji mora uzavriti od gnjeva. Gnjev pako i srdjbu carstva kakovo je Rusija, nije za istinu za prezirati, jer može za svu tu stranu svieta, najpače za bližnje susjede pogubnih namaknuti katastrofah.

Rusija je najveće carstvo svih vremenah, ne samo carstvo od svieta u punom smislu rieči, nego baš sama sviet za sebe. Obuzela je ogromnim obsegom svu iztočnu polovicu Europe od ledenoga do crnoga mora, pružila se preko svega severa Azije do sredine te strane svieta, ona stiže Poljskom do u srce Europe, a Kamčatkom do Amerike. Sva silesija zemaljah mjeri prostora više nego sva Europa dva puta. Pojedini dielovi tog orijaša carstva broje površinu ovako: Pravo carstvo ili matica u Europi 90.134, Sibirija 262.745, Kaukazija 8033. Velika kneževina Ćudija (Finska) 6835, Poljska 2216, skupa dakle 370.063 četvornih miljah. Taj neizmjerni prostor naravno da nije povoljan položaj za razvitak snage. Buduć da veći diel bezkrajnih tih prostorinah pokriva divlja šuma, pustinja i led, to je i pučanstvo nerazmjerno riedko, na goleme daljine razasuto, a upravo ote silne prostorine primoravaju vladu da sile na više stranah razdieli, a prieče sabrati sile. Nu budući to veliko prostorje obilato nadareno svakim carstvom prirode, Rusija ima neizcrpljivih vrielah, za

Digitized by Google

svaku potrebu ter za istinu može reći: da je ona sama za sebe sviet. — Ogromna pruženost nosi po Rusiju još i to veliko dobro, da je ona za nju najbolja ograda i obrana, ter je nigdje nije moći smrtno pogoditi. Za istinu treba samo motriti kartu rusku, pak moraš znati i priznati da je strahovita. — Najbolje i najzaufanije za obranu Rusije oružje stoji u tom: da se ona potegne u tajinstvenu svoju tjelesinu, jer će tada tu naći sebi grob najveće vojske europejske, kako se je to dogadjalo u najstarija vremena, pak se je i god. 1812. opetovalo.

Svega pučanstva u ruskom carstvu može se brojiti na 77,544.000. Od tuda broji pravo carstvo 61,325.922, Poljska 5,319.363, Sibirija 4,625.699, Kaukazija 4,507.531. Čudska 1,766.235. Puci nisu svi jedan narod, usuprot gospodar svih Rusah broji pod sobom preko stotinu plemenah, koja govore preko četerdeset različitih jezikah, a svakoga vjerozakona, što jih ima pod nebom. Ali neprilika i težkoća sbog tolike razlike obladana je već tim, što je Rusah jako pretežna većina; oni su poglavita jezgra carstva, narod na okupu i čitav, dok su svi drugi narodi kano hrbine oli ostalež narodnih plemenah, a napram Rusom stoje kano 4 napram 11. Careva država pravo se dakle zove rusko carstvo, kako za istinu i jest, jer Rusi mu postaviše temelj, oni ga razprostraniše i digoše na onoliku divotu i po svojem ga narodnom duhu urediše. Rusija je u punom smislu rieči carstvo narodno; jer tu je jako pretežno pleme ostale ethnografički raznorodne narode sdružilo u jedan politički narod. Samo poljski narod ostao je svoj, svi pako drugi narodi podali su se u političkom pogledu ruštini. Čerkezi dugo su se otimali i protivili, manje s narodnoga nego s vierskoga uzroka, a osobito zato, jer se taj romantični razbojnički narod nije hotio pokoriti ruskoj disciplini. Obladani su i silom prisiljeni; utekoše mnogi pod krilo polumjeseca turskoga misleći biegom spasiti slobodu i blaženstvo svoje; nu većina uskokah povratila se natrag pod krila ruskoga orla. S onu stranu Kaukaza živu razmaženi Georgijci, Gruzi, Mingrelci pod ruskim vladanjem vrlo dobro, a njihovo plemstvo veliku čast polaže u to, da mogu sjati u ruskoj vojsci i na carevu se dvoru gizdati. Isti Niemci podali se ruštini dušom i tielom i pače postali veći Rusi nego-li stari pravi Rusi; ali su zato oni u ruskoj povjestnici sjajne uloge odigravali. Ta ista sadanja dinastija ruska, koja pravu narodnu rusku politiku tjera, jest porieklom njemačka; ženialna vladarica Katarina II. kojoj ruski narod ima zahvaliti na toliku napredku i slavi, bila je došla u Petrograd kano siromašna princesa Anhalt Zerbst. Čudnovato je kolika je u ruštini privlačiva sila i koliko je ona toga jurve obladala. Istina je: bilo je pri tom silovanja i nasilja; ali je u isto ime silovano i po drugih državah, po imenu u Austriji, samo ne s istim uspjehom. — Uzrok je, što u Austriji nije nijedna narodnost brojem tako pretežna kako su u Rusiji upravo Rusi. Zato Austrija može postati samo federativno carstvo narodah, dočim je Rusija postala jedinstveno carstvo narodno. Nu Rusija ne samo da je jedinstveno narodno carstvo, nego takodjer vojnička država u punom smislu rieči, više pače nego Pruska. Pokle je Petar Veliki rusku vojsku uredio na europejsku, radi se od onda tim pravcem neprestano. Osobito puno, više nego Europa sluti, popravljeno je u ruskoj vojsci od g. 1856. U vrieme mira broji ruska zemaljska vojska 600.000, za rat spremiti može Ruska bez velike muke miliun, a kada car zovne, ustaje vas narod na oružje. Ratna mornarica broji 344 brodovah i toponošah, medju kojimi 285 parobrodah, povrh toga još 300 šajkah. Topovah na mornarici broji se 2178. Jedan diel ruske trgovačke mornarice (2132 broda) tako je uredjen, da se brzo može prirediti za bojnu službu. Izvan velike redovite i polu uvježbane vojske može car ako hoće dići bez broja za rat vrstnih silah. Francezka je Arape i Kabyle algirske vodila proti Europi, nu što su one malene čete proti silnim plemenim sredoje Azije, koja čitava ili stranom stoje pod ruskim gospodstvom! U onih još vavjek skrovnih prostranih pustah azijskih stoji skoro sve onako kako i onda, kada su na glas kakova slavična na gospodovanje lakoma poglavice po stotine tisućah skočile na konje i pram zapadu goneći strah i trepet zadale Europi. Sva ta ratoborna plemena može ruski car, ako bi uztrebalo, dići proti Europi, i koja su plemena sada još neprijateljska, veselo će poslušati njegov poziv, ako jih zovne na boj i plien. Sve u svem Ruska je sila, s kojom se na trgovačku govoreći, mora mudro i oprezno računati, osobito pako u pitanjih, u kojih je to u monarka to u narodu jedno srce i jedna duša, kako u pitanju crnomorskom. Uz ostala počela snage jest jošte i to, što je u Ruskoj monarhično načelo u čitavoj cieni. Volja monarhova jest onuda svemoguća i sveta kano zapovied božja. Ruski puk gori vrućom ljubavlju i oduševljen je za svetu domovinu svoju i za njezinu čast i slavu. A na koncu valja znati, da Rusija takodjer izvan svojih medjah ima najživljih simpatijah na miliune jakih srodnih pukovah. Nedobitna je dakle sila Rusija. Moći je nju tu i tamo za čas potući, nu nigdje zatrti i uništiti; a poslie svake pobjede treba paziti dobro, da prije ili kasnje iz svojih skutovah izlazi na osvetu. Pak budući sve to samo istina, tko nemože biti toliko pravedan, da i za Rusiju pripozna jednaku pravicu, neka barem naprama njoj bude oprezan i mudar."

Presenetilo nas je čitajući iz njemačkoga pera u njemačkom listu ovakov opis Ruske, i to toliko presenetio, da nam se je vidio i pretjeran. Nego „Reform" sama kaže razlog, zašto ovako piše. Veći je, reče isti list patriotizam neprijatelja opisati po istini, nego skrivajući njegovu jakost husiti proti njemu, pak onda mahnita da svojom veličinom sagnječi. — Nemolimo ravno mi: „da pridet carstvije tvoe", kako smo s ote strane dovoljno

Digitized by Google

poznato; ali ako ipak komu bude zazorno, budi mu odgovor Reformin.

A sada da vidimo Rusku s vierskoga gledišta.

Katolikah broji se oko šest miliunah, i to u Poljskoj poslie onolika zatora sada samo do 4 mil, a ostala dva miliuna živu u Bieloj Rusiji i po Aziji razasuti. Katolička crkva ima tu dvie prabiskupske stolice: Mohilev i Varšavu. Pod Mohilev spadaju biskupije Vilna, Samogitija, Lucko, Kamjenica, Minsk i Kerzon (od g. 1848. papom Pijem IX. podignuta u Krimu); pod Varšavu pako spadaju: Vladislav, Augustov, Lublin, Plocko, Sendomir i Podlahija. — Velika državna, ruska crkva broji bez razkolnikah ili starovjeracah oko 44 miliuna. Za tolik broj puka, osobito za silne prostore premalen je broj eparhijah ili biskupijah; jer svih skupa broji se samo do 48. Diele se eparhije na tri reda: u prvi spadaju 4 metropolita: Kiev, Novgorod, Moskva i Petrograd; u drugi red spadaju biskupije s naslovom nadbiskupskim, kojih se broji 18, u treći pako red ostale biskupije. Nadbiskupi spominju obično u svom naslovu ime još jedne biskupije, n. pr. Mohileva i Vitepska, a tako čine s većine i biskupi. U Ruskoj stepen hierarhični stoji samo u naslovu, a ne kako je u katoličkoj i u istoj ostaloj grčkoj iztočnoj, da bi s većim hierarhičnim stepenom bila spojena veća jurisdikcija; jer biskupi i biskupije svih razredah stoje jednako pod carskom sinodom; odlukom carskom može dostojanstvenik natrag iz prvoga u drugi ili treći i obratno, pak tako mogu preći i prelaze iz reda u red same eparhije. Tako biva, da biskupi dobiju nadbiskupsku ili metropolitsku stolicu, nu da s tim ujedno nedobije višjega naslova, to jest za primjer: vladimirski biskup dobije nadbiskupsku stolicu Kazan; ali taj premještaj može se dogoditi tako, da se bude zvao samo „biskup kazanski.“ To je krivo, zašto se naslovi eparhijah vaviek mienjaju. Drugčije ona tri reda hierarhična drže uzpored s vojničkim ovakov čin: metropolit general en chef, nadbiskup general-lieutenant, a biskup general-major. — Za bogosloviju posebne su akademije ter ruska sveučilišta neimaju bogoslovnih fakultetih. Samostanah obojega spola ima množina. Knjiga bogoslovna u bujnu je cvietu.

Kadno je u drugoj polovici 17. vieka patrijarha Nikon poslie duga viećanja i muke dao popraviti liturgične knjige polag grčkih i slovinskih, ustali neznalice i divlji zeloti vojevati za stare pogreške, kano da je novinom sva kršćanska vjera upropašćena, i poslie dugih borbah i smutnjah zadržali se kano posebna razkolina, prozvali se jedina prava stara crkva, ter zato starovierci ili pravoslavni, a još i staroobradci (stari obred). Svak drugi zove jih občenitim imenom razkolnici. Razkolnici pobrali su u sebe još mnoge sekte ruske, a povrh toga kolili se sveudilj med sobom na skale, kako na primjer mahom s prvine na dvie velike: s popovi i bez popovah, prem je i popovska ostala bez popovah, jer je obrede mogao obsluživati svaki neredjen uskok fratar, duvna ili koja pobožna baba. Iz prve izrodiše se: starodubovci (kad jim je Katarina II. zapovjedila srušiti hram, kupili se oko „slobode staroduba“), premazanovština (s nova mazati krizmom pope i druge, koji bi k njim prestupili). jevlevština i dositeovština (od začetnikah ime), črnobolci (grehota bradu strići, zaklinjati se, cara moliti itd.) Druga sekta razišla se takodjer na svakojake druge: kano n. pr. na Pomorjance (prekrstitelje) duhoborce, novožence, čuvstvenike, samokrešćina (koji se sami krste), samostrigolovština (sam se strići, zapopiti), akulinovština (nečista bratovština i posestrimstvo), molokani (mlieko jedu u sriedu i u petak), subotniki (u subotu poste), bogomili i železnevština itd. Ova i slična imena kriju sve sekte, što jih je rodio prvih viekovah judaizam, maniheizam, montanizam itd. a zadnja spomenuta nije ništa drugo nego gola židovština, kako i jesu posve svoje fele ruski židovi. — Već početkom 18. vieka, dakle dugo pred spomenutom razkolinom, nabrojio je bio Dimitar nadbiskup rostovski oko 200 sektah u ruskom carstvu, koje su se potle oko razkolnikah hvatale. Razkolnikah nije mogla natrag privući državna ni crkva ni sila, ni nauk ni muka; i prem, pokle je i njim puštena sloboda, nestaje njih na prosvjeti sve većma ima jih vendar još vaviek, koji skupa kano vierske družbe drže i broje u 30 sektah do pet miliunah. Tako se drže više manje svakojake stare i nove sekte, pak ako se uzmu još mnoge sekte muhamedanske i poganske, tad se može reći ono, da su u Ruskoj sve vjere svieta. To je ravno golema nevolja; nu za jakost carevine brojem, položajem i moćju daleko je pretežna državna crkva, ustrojena još onako, da je u svačem vierna državi službenica. — Ruski Niemci s riedkom iznimkom svi su protestantskih zakonah, koji su posve slobodni. U Ruskoj trpila je i trpi progon i zator jedina katolička crkva, i to pokle je podieljena nesretna Poljska. Poglaviti razlozi kažu se, što Poljaci u čestih urotah i bunah vjerozakon, svećenstvo i crkve znadu navraćati na političke svoje svrhe, usuprot pako ruska politika u katoličtvu poljske crkve vidi uporak i zaklon svakomu ustanku i prevratu; kako i jednu golemu zapreku, zašto se Poljaci neprignu. — Već je Katarina II. do 7 miliunah katolikah grčkoga obreda pregnala u državnu crkvu, Nikola do pet miliunah; pak i sada radi se skršiti snaga poljska takodjer tim načinom. — Nego protiviti se oporno carskim naredbam može pribaviti stan u Sibiriji jednako kako katoličkomu tako i ruskomu biskupu i duhovniku. —

Viestnik.

Zagreb. Adressa na sv. otca, kojom se javlja žalost porad rimskih dogodjajah, odpravljena je u ime

Digitized by Google

nadbiskupije zagrebačke. Petrovu pinezu sabranom po nadbiskupiji priložio je preuzv. g. nadbiskup 1000 for. a preč. prv. kapitul 500 for.

— Preuzv. g. nadbiskup odputova jučer u jutro praćen obrednikom u Peštu, gdje misli probaviti oko tjedan danah. —

— Vis. odl. od 30. stud. dostojalo je nj. c. i kr. ap. veličanstvo imenovati za mladjega kanonika u stolnom kapitulu senjskom upravljatelja župe sv. Križa u Senjskoj Dragi Gašpara Matkovića.

Dalmacija. Svi biskupi dalmatinski pisaše kleru svom past. poslanicu kako ob odlukah sabora vatikanskoga tako i o stiski sv. stolice; a svi narediše takodjer molitve. Ponukom zadarskoga nadbiskupa složi se vas dalmatinski episkopat i posla na nj. veličanstvo cesara i kralja spomenicu, moleći ga neka bi se obzirom na ružne i žalostne rimske dogodjaje zauzeo kojim bolje zna načinom za vierski boljak svojih podanikah i slobodu glavara njihove crkve, rimskoga pape. Na sv. otca pisaše takodjer žalobno pismo. — Stolni kapitul dubrovački izabrao je po smrti biskupa V. Zubranića za kapit. vikara kanonika Matu Gjupanovića, koj bijaše i biskupski vikar. — Odvažni narodni borioc i pisac, član dalmatinskoga sabora i carevinskoga vieća svećenik Franjo Danilo postao je kod namjestničkoga vieća dalmatinskoga savjetnikom, izvjestiteljnm u školskih poslovih, čim opet narodni napredak slavi jednu veliku pobjedu.

Ugarska. Više svietskih članovah kat. kongresa upravilo je na svoje drugove otvorenim pismom, i zovu neka bi se marljivije dolazilo u sjednice; jer od 136 svietskih članovah kongresa došlo je samo 75, dakle ostalo bez zastupa 61 izborni kotar. Kad se već jednom gospoda dadoše izabrati, pristojalo bi se da bi za boljak svoje crkve i vjere, gdje se radi o poslovih za sve znamenitih, žrtvovali osobne tegobe i neprilike pak morda što troška.

Prag. Nadbiskupska stolica pražka obznanila je, da se je svećenik iz reda sv. Franciška Ser. u Pragu Klement Adam Jäger odmetnuo iz reda, iz staleža duhovničkoga i crkve katoličke ter prestupio u nekatoličku augsburžku sljedbu; porad šta je od iste crkvene oblasti proglašen kano excommunicatus vitandus.

Brno. Sastavilo se liepo družtvo „Jednota katolicko-politickà v Brně“ komu je zadaća pisati i slati u narod na českom jeziku poučne spise za puk i početkom Prosinca t. g. počelo je posao. Za češki puk, po Češkoj i Moravi ima jur takovih družtvah, nu ovo ima biti jače katoličkoga duha i smiera na suprot ne vazda dobrim i prijatnim težnjam drugih. Na čelo družtvu stao je grof Egbert Belcredi kano „starosta“, a kano „jednatel“ svećenik Fr. Duda. Družtvo kani dati van u godini knjižicah po pet, ili ako dohodak dopusti i više; pisalo se bude o stvarih državopravnih, nabožnih i u obće o družtvenih: svaka knjižica mora imati najmanje jedan tabak od 32 strane, a ne više od 2 tab.; za plaću naprvo za svu godinu ustanovljeno je 50 nov. — Crkveni list „Hlas“, koj je dosad izlazio dva puta na mjesec, počima od mladoga ljeta izlaziti kano tjednik.

Linac. U pogledu zaplienjenoga govora biskupa linačkoga o papinoj nepogrešivosti odbio je c. kr. vrhovni sud odlukom od 11. listop. pritužbu uredničtva „Linzer Volksblatta“ proti zaplienitbi priloga k br. 188., gdje stoji taj govor, što ga je biskup držao u Steyru. Tim je c. kr. vrhovni zemaljski sud pristao na zahtjev c. k. državnoga odvjetničtva u Lincu, neka bi se po §. 65. kaz. z. zabranilo govor širiti, jer da se njim smeta javni mir.

Bocen. Veoma je riedko, da bi koji svećenik 70 god. služio kano duhovni pastir. Tu milost doživio je Mihovio Untersteiner, duhovni pastir u Gummeru. Sada je star 96 god., a služi u duhovnoj pastvi od 27. siečnja g. 1800., pak od tih 70 punih god. sproveo je 60 god. na jednom te istom mjestu, a baš ni malo povoljnom. Visoka starost, nije šala 96 god., prisili ga da moli u vlade mirovinu. Visoka vlada milostivo riešiv mu molbenicu veli do rieči: „Neima zaprieke, da se svećeniku Mihovilu Untersteineru, duhovnomu pastiru u Gummeru, s obzirom na njegovu visoku starost, na njegovo 70 godišnje vjerno i u svakom pogledu neporočno službovanje nemoćnička mirovina godišnjih 210 for. a. v. dozvoli.“ „T. V. Bl.“ opaža na to: Dakle 210 for. slovom dvie sto i deset forintih u austrijskoj papirnatoj vrednoti — za 70 godišnje vjerno i u svakom pogledu neporočno službovanje. Sudni služnik dobiva poslje 40 god. službovanja mirovinu od 300 for. — a za svećenika, pošto je 70 g. vjerno i u svakom pogledu neporočno težko zvanje svoje vršio, neima zapreke, da mu se s obzirom na 96 g. života godišnjih 210 for. dozvoli! I nehotice padaju nam na um ogromne nagrade kazališnih kraljevnah. Tako piše „Altes Fremdenblatt“ od 16. listopada: „Kraj svega sjajnoga prihoda u novoj kući za opere, upravo je nemoguće ravnateljstvu na povišene zahtjeve pjevačicah i pjevačah pristati. Tako n. p. gospodja Wilt, kojoj ravnateljstvo nudi godišnju plaću od 15.000 for. i dvomjesečan dopust, neće od zahtjeva svoga da odustane, traži pako 18.000 for. Dakle osamnaest tisućah forintih i dva mjeseca dopusta na godinu!“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni duhovni pomoćnici gg. Eduardo Barabaš iz Moravča u Koprivnicu, Stjepan Framić iz Novigrada kod Karlovca u Moravče.

Izpravak. U zadnjem Obzoru pameti se iznevjerilo pero pak dva tri puta mjesto Vatikan zapisalo Kvirinal; pak i drugčije bilo je onakovo risanje Obzora s dvie tri strane kamen smutnje, čemu, hoće neće, mora biti sama pamet kriva.

O skoroj mieni godine prosimo plaću za list, pri čem osobito spominjemo zaostatak. Najcienije i najlagodnije pošiljke jesu poštarske naputnice.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 51. Tečaj XXI. U Četvrtak, 22. Prosinca 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Cielna mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Döllingerov položaj napram crkvi.

(Dalje.)

Stanovite misli Döllingerove izlazile su medjutim u sviet sve to bistrije i razgovjetnije, prije svega pako u bjesedah njegovih: „o prošlosti i sadašnjosti katoličke theologije“, kojom je započeo učenjačku skupštinu u Monakovu (g. 1863.); u akademičkom sboru u Monakovu slavitbenoj besjedi: „Kralj Maksimilian II. bavarski i znanost“ (g. 1864.), i u svojoj rektorskoj besjedi (god. 1866.): „Sveučilišta nekada i sada.“ U onoj prvoj besjedi ima više mislih poglavitih. Prva je izražena ovim zaglavkom sve povjestne razprave: „Tako je dakle u naše dane sviečnjak bogoslovne znanosti s prijašnjega mu mjesta pomaknut, a red biti prvim nositeljem i gojiteljem bogoslovnih naukah došao je napokon na Niemce.“ Čudno se je u toj Döllingerovoj razpravi vidilo, što on iz starih vremenah na vidjelo nosi bogoslovno poslovanje grčko, dok zapadno, pak i istoga sv. Augustina, ostavlja u sjeni; školastično bogoslovje, po imenu sv. Tomu kano mora pohvaliti, pače i veličje mu pripoznati, nu na koncu zove ga jednostranom špekulacijom, neprikladnom u doba reformacije za boj i obranu, u sadanja vremena nespodobnom za život, zlo pogodjenim oblikom bogoslovja. Pitaš-li pako, koja je to prava, za život spodobna theologija, čija je budućnost, tada veli da je to historija, historijska theologija. Razlog se tomu kaže taj, jer da je „vjerozakon historija.“ To upravo, što neupaziše i neupamtiše prijašnja vremena, navlastito ne školastika, to je katolička bogoslovija upazila istom 16. vieka po reformaciji, pak to je velika korist, na kojoj se znanost ima zahvaliti protestantizmu.

Tako piše on: „Nestalo je ravno bilo starinskoga jedinstva u bogoslovnoj znanosti, ter se od tada razlučilo jedno katoličko drugo protestantsko mišljenje, jedna katolička druga protestantska theologija. Ali katolička učila je od protestantske, ravnala se po njoj, pak u sve i na veliko moramo pripoznati, ako uzmemo za mjerilo napredak znanosti, da se razlučenost kršćanstva ima prije smatrati za dobitak i veličanstven napredak, nego kano kvar i gubitak. Ako se je prije moralo bojati, da će od povjestnice nerazsvietljena i neoživljena znanost malo po malo postati kano cenotaphium, u kojem se kriju samo mrtvačke kosti, samo premrle formule; to su se tad istim mahom raztvorila vrela historijske znanosti, i načela i sredstva za historično učenje priznala se i rabila. Istina ta: da je kršćanska vjera historija i da se samo kano historijski dogodjaj na svjetlu njezina poldrugu tisuću prevalivšega razvitka može podpuno razumiti i ocieniti — istina ta prokrčila si je tada put, a tim je za svu theologiju započeto preobraženje i pomladjenje, čemu naravno treba opet stoljećah, pak zato niti nije nipošto jošte došlo do kakova, makar samo časovita zaglavka i konca.“

Do toga konca dovesti pozvana je ona njemačka znanost, koja je za nastajuću svietsku i crkvenu aeru preuzela žezlo theologije. Preuzela je pako Njemačka žezlo to od Francezke, koja ga je nosila s osobitom slavom za Ludovika XIV., a slave prvi vienac u historiji daje Galikancem, u moralu pako Janzencem. Nije se moglo pritajiti, da o Rimu nekaže prijatna suda tečajem baš nijedne stotine, a za budućnosti predstavlja Rim, Italiju, Španiju i Francezku pogledom na znanost kano neznatne, jalove ili pomrčale zemlje.

Koja-li je osobita zadaća tomu bogoslovju, kažu ove Döllingerove rieči: „Bogoslovje mora da bude znanstvena samosviest crkve same o sebi, o svojoj prošlosti i budućnosti, o svom redu i životnom zakonu... iz bogoslovja upravo mora proizići i ojačati pravo, zdravo javno mnenje u religioznih i crkvenih stvarih, iz njega postanak i snaga mnenju, pred kojim se napokon mora

Digitized by Google

svatko prignuti, isti poglavice crkveni i oblastnici. Poput prorokah u hebrejska vremena, koji uz redovito stojahu svećenstvo, ima takodjer u crkvi uz redovite oblasti izvanredna oblast, a to je javno mnenje. Krozanj pokaziva bogoslovna znanost svoju moć, kojoj za dugo nemože se ništa protiviti. Bogoslov naime prosudjuje i sudi pojave i sgode u crkvi po ideah, dok bezmislene hrpe rade protivno sudeći ideje po sgodah; nu svako pravo reformatorsko nastojanje na koncu stoji vendar u tom, da svaka uredba, naredba i čin u crkvi neka vierno odgovara svojoj ideji. . . . Njemačka theologija pozvana je sdružiti opet konfesije u višjem jedinstvu... Ona bi imala rane, koje je kano protestantska theologija napravila, kao katolička izliečiti."

Tomu lieku propisao je Döllinger ovaj način:

„Prva pogodba jest, da naša znanost sve što zasbilja razlučava i što je nekatoličko, to jest, što općenitoj sviesti crkve svih vremenah protuslovi, a nit (continuitas) tradicije prekida, u nauku protivne strane sa svom, što je ima sada više nego ikada, spravom sredstavah preoblada, pri čem joj preostaje jošte vrlo puno za učinit. Druga pogodba jest, da ona katoličkomu nauku u njegovoj cielosti, njegovu savezu s crkvenim žićem, njegovu organičnomu sustavu u nutarnjoj konsekvenciji poda izražaj i lice, da pako pri tom bitno i stalno oštro razlučuje od slučajnoga i prolaznoga i od izrodah (Auswüchse) ideji tudjih. To jošte nipošto nije učinjeno, a iskren odgovor, zašto to jošte učinjeno nije, puno bi nam pomogao do potrebite i spasonosne samospoznaje i sviesti. — Napokon treća pogodba bila bi, neka bi theologija i kroza nju crkva uzela na sebe narav i moć onoga iz bajke magnetičnoga brda, koje je povlačilo na sebe sve gvoždje iz broda, kad bi mu se približao, pak bi se tada brod razvezao — mislim to jest, da bi ona sve istinito i dobro, što razlučene družbe u nauku, poviesti i žiću pronadjoše i stvoriše, brižno izlučila od pomješana zla i neistine, i tada slobodno i očito poprimila, pače kao pravu pravcatu svojinu jedine prave crkve, koja je to sve nekada barem u zametku i u klici posjedovala', zahtievala. Bludnja itako žive samo o zrncih istine, koja su se u njoj krila, kako i u vrlo čestih slučajih niti nije bludnja drugo, nego krinka, karikatura skrite istine."

Očito je dakle da Döllinger želi reformaciju crkve; tu reformaciju imala bi po njegovu sudu prije svega voditi i provesti s reformiranom crkvom i sve konfesije sdružiti pomladjena znanost bogoslovna, ne stara školastika, koja je razdoru i razkolju puno kriva, i koje griehe popraviti glavna zadaća budi njemačkim bogoslovom. Opominje zatim crkvu, neka pusti, da theologija ostane znanost.

Sada predjimo na besjedu držanu u slavu kralju Maksimiljanu II. u skupštini učenjačkoj. Naravno učeni povjestnik pripominje iz povjestnice počam još od Ptolomejah primjerom: kolikim korakom napried krene znanost, kad se za nju zauzme jak i možan vladar, pak dolazi na svoga slavljenika. Njemačkoj pako srce jest Bavarska, pak je dobro ćutio kralj Maks ogromnu i slavnu zadaću, što se je stavio gojiti duh znanosti bavarske i njemačke. Zatim je postupice došao besjednik opet na sdruženje konfesijah, a to je ono, što mi sada pitamo. Govoreći o toj stvari hvali kralja:

„Kao iskren od žive vjere kršćanin bijaše on živo osvjedočen, da je kršćanskoj vjeri stalna budućnost, pak upravo zato nije mogao ni pomisliti, da veliki razdor i boj izmed kršćanskih konfesijah može ostati za sva potlašnja vremena, i da će se valjda do vieka plemenite sile jedna drugu bez koristi zatirati. Razluka, mišljaše on, imala je s prepuštenjem božjim svoje vrieme, i višjim namjeram morala služiti. Sada pako, ako to vrieme nije minulo, da je ipak svomu koncu blizu, i zato tvrdo vjeruje, da će na supor svemu polemičkom čemeru, na suprot nečistoj sebičnosti, na suprot interessom političkim, koji razdor na svoju korist obraćaju, osvanuti jedan put dan sdruženja kršćanskim narodom, i tad se ono obećanje o jednom pastiru i o jednoj ovčarnici posve izpuniti. Jer kad bi jednom bila pomirena velika tjelesa crkavah na Zapadu, pak onda sjedinjenom, više nego podvostručenom duhovnom snagom uzela djelovati na grčko-rusku crkvu, tad se ova premašnomu magnetičnomu tegu k jedinstvu nebi mogla već otimati. Ili obratno: kad bi se morda prije sjedinile crkva katolička i anatolijska, tada bi se takodjer protestantske družbe postupice povlačile u jedinstva struju. „Kraljevo oko ipak, kako je naravno, pazilo je i pratilo osobito na sve, što bi moglo s daleka ili bliza poslužiti pomirenju Zapada, imenito Njemačke, tekar ako bi se što to ukazalo kano dobar znak mira i pomirenja. Da se to buduće sjedinjenje neima očekivati u licu jednostavna, nesdogovorna, mehanična sastavka, kano da bi se konfesije same od sebe opet stisnule, to je on dobro znao. I to je on jasno previdjao, kako nije misliti da bi crkva jedna drugu kako kakovom čistom absorpcijom obujmila; nego bi se po njegovu sudu s oboje strane moralo provesti stanovito čišćenje, i pripoznati uzajamno: da obe stranke, makar i u nejednakoj mjeri, imaju šta jedna od druge dobra primiti, svaka pomoćju druge osloboditi se svojih mahnah i osebunjakah, začepiti rupice u svojem nabožnom i crkvenom životu, i liečiti rane; što je pako dobra, poviešću i žićem prokušanoga dobra, da povrgne i ostavi nebi se smjelo tražiti od nijedne. Pod ovimi pogodbami prije ili kašnje, maknuo bi se i napredovao process pomirenja i sdruženja u srcu Europe, u Njemačkoj.

„To bijahu od prilike misli kraljeve, koje je on u jednom nezaboravnom, dugom razgovoru sa mnom, razvio. Ja neznam, koliko je ona poznata Schellingova idea o

Digitized by Google

jednoj velika obsega crkvi budućnosti (u istoj besjedi naprvo spomenu D. da je baš Schelling u kralju kano mladu principu spotaknuo čuvstvo i odluku zauzeti se za znanost) na njega djelovala. To je istina prava, da je taj mislac bio dobio jaku moć na duh Maksov, davno prije nego je stupio na priestol. Povrh toga znao je kralj, da ta ideja budućega vierskoga sdruženja ide po glavi najvećim njemačkim muževom, i da je Leibnitz, i da je od monarkah njegov visoki i prosvietljeni rodjak kralj Friderik Vilim IV. pruski uvidio i pripoznao potrebu jedinstva, i s tvrdim ufanjem očekivao ga. Kano njemački domoljub smatrao je on u sdruženju spas Njemačke, kano kršćan smatrao ga je kano tvrd zid za obranu kršćanske vjere, kojoj težke pogibelji priete. U tom dakle, mišljaše on, da je njegova Bavarska pozvana primiti diel zadaće i prihvatit se posla, a kraljeva dužnost da je ne samo put pokazati, nego i voditi. Jer da to nije pust slučaj, što je upravo pretežno pučko pleme Bavarske, pleme franačko, na skoro jednake diele med obe konfesije podieljeno, pak što u nijednoj drugoj zemlji, ne niti u istoj Pruskoj katolici i protestanti u jednom mjestu nisu toliko pomiešani i sdruženi, koliko u Bavarskoj.“ „Dvoje bi, mišljaše kralj, mogao i morao on sa svoje strane učiniti, da se Njemačka velikomu cilju približa. Jedno dužan je, na što je i drugčije obvezan, dati i provesti podpunu jednakost u pravu i u državnom položaju za obe konfesije, neka se u nijednoj stranci neporodi čuvstvo potlačenosti ili prezrenosti i ujedno ogorčanja, koje bi naprvo učinilo nemogućim svako približanje. Zatim mišljaše, da je upravo znanost zvana, osobito povjestna znanost pripravljati tomu put, i to tim većma poviest, jer je sam vjerozakon poviest, i samo se kao historijski dogodjaj i po zakonih historičnoga znanja može pravo razumiti i ocieniti. Povjestna znanost bijaše po njegovu sudu to kraljestvo, gdje se polag riečih sv. pisma pravica i mir grle; jer temeljito protražena i pravo poznata poviest, i samo ona jedina, čini da čovjek bude pravedan sudeći svoju i tudju prošlost, svoje i tudje mahne i vrline, i upravo za to napravi ćut prijatnu, mirovnu i pomirljivu.“ „Takovim načinom ukazivalo se je kralju polje povjestne znanosti kano i božji mir u srednjem vieku, ili kano posvećeno mjesto, na kojem se vjerom razlučeni opet nadju, složno jedan s drugim tražiti i raditi mogu, gdje svi, od jednake žedje za znanjem gonjeni, iz istoga svetoga vrela istine pijući, srastu se kano u jednu občinu; iz te pako občine, iz toga znanstvenoga bratinskoga saveza, proizaći će, mišljaše i nadaše se on, pokle se od blažjih vjetrićah ledena kora vierska otopi i raztali, još višje, sve polje povjestno, dakle i polje vierske istine objimajuće jedinstvo i pomirenje, kako ga svaki domoljub želi i za njim vapije.“

Očevidno je, da ove misli kraljeve, s kojimi se Döllinger slaže, ili pravije morda Döllingerove misli, na koje je kralj pristao i posvojio jih, poviesti davaju veću nego obično moć i zadaću, osobito dosad nedokučljivu u vierskih stvarih. Kaže se tu, da se je kralj tim smierom osim mišljenja prihvatio i poslovanja, pak u to ime valjda izašla je o kraljevu trošku puno hvaljena knjiga: „Die Geschichte der deutschen Wissenschaft;“ ali upravo tu knjigu, premda se u njoj vidi priznanih katoličkih počelah, smatraju strožje katoličke stranke za najprikladnije sredstvo, kojim da u krugovih naobraženih i polunaobraženih sve većma i većma preoblada nazor o svietu specifično nekatolički.

Još nam je spomenuti treću rektoratsku besjedu Döllingerovu: „Die Universitäten sonst und jetzt“ (štampana 1867.). Znamenita je i ona; nu prema cilju ovoga našega razmatranja vriedno je samo spomenuti, da opet nad sve diže historiju, i da je takodjer tom prigodom taknuo gore spomenute misli i nazore. Jedna je točka u toj besjedi posve nova, a misao izražena osobitom jasnoćom, naime: da je njemačko sveučilište sadašnjega vremena, osobito paritetično (skupa katoličko i protestantsko) odličnim načinom nositelj njemačke, posebice povjestne znanosti. U takovih sveučilištih vidi on jake početke onoga blaženoga, kroz poviest navezanoga jedinstva. Tako besjedi Döllinger: „Da bi katolici i protestanti na univerzitetih mogli skupa i složno raditi, kako je to tečajem njemačkih dogodjajah, položajem znanosti i literature postalo historijskom potrebom, mislilo se je u prijašnja vremena, da je to do nemogućnosti sižuća težkoća; kušalo se je u Erfurtu i nekoje vrieme u Heidelbergu, nu nije se dalo, a Erfurt je po tom i propao. Sad je to više i više postalo pravilom: i ondje, gdje takodjer bogoslovne grane obih konfesijah jedna uz drugu stoje, upravo ove, kako se može vidjeti u Tübingenu i Bonnu, izvadile su od tuda očit dobitak.“ — Naravno je, da se je i ovom izrekom morao zamjeriti, jer što se sa stroge katoličke strane drži za zlo, koje se pripustiti mora, smatra on za sretan napredak dobra.

(Sliedi konac.)

Jakov Balmes o vjeri.

Jasan i zdrav um, točno poznavanje srca čovječjega, nepokolebivo osvjedočenje ob istinitosti kršćanstva, bistrina mislij, pokoj duše, bodra ćud i nepoznavanje nikakove strasti — to su vlastitosti, štono skroz i skroz probijaju neumrla djela toga veličanstvenoga katoličkoga filozofa španjolskoga. Površni filosofički sustavi mjere smiešnom drzovitošću svaku pozitivnu vjeru te gone i sviet i Boga samoga pred sudbenu stolicu plitkoga svoga umkarenja. Drugčije je to kod Balmesa.

Digitized by Google

On stavlja za temelj svojoj filozofiji kršćansku poniznost, onu velebnu kriepost, koja nezna nikakove oholosti, taj glavni vrutak svega zla na ovom svietu. Buduć da ga je kršćanska poniznost učinila toli silnim misliteljem i iztražnikom umstvenih i duševnih pojava, nije se čuditi, što tu kriepost toli vruće preporučuje svakomu, koj bi se htio dati na razglabanje i riešavanje pitanja, štono se tiču interesâ, čovjeku najsvetijih. Balmes naprosto zabacuje jalova umovanja o stvarih, čovječjem umu nepristupnih. Kolika razlika medju njim i Hegelom! Ovaj, zaogrnuv se plaštem nerazumljivosti, nije se stidio njekom sgodom pohvaliti, da ga je samo jedan čovjek razumio — i taj ne dobro. (To je valjda bio njegov učenik Feuerbach). K čemu dakle takova učenost, koje nitko neshvaća, možda ni sam nosilac njezin? Tà nije ni za samoga onoga, koj okô nje nastoji, a kamo-li za druge, koji ga slušaju ili čitaju. Balmes usuprot izilazi svagdje sa stanovišta faktičnog života: život mu jedinim mjerilom, kad što razglaba što spada u djelokrug ljudskoga iztraživanja, dočim drugi filozofi toli ljube loviti ribe po zraku, nasladjujuć se svakojakimi predsudami, slušajuć naprosto glas svoga prenapetoga svojeljublja. Kakogod Balmes kadkad na kratko i na oko površno izriče misli svoje, nebiva to ipak nikad na uštrb stvari; on si nikad neprisvaja one nadutosti, kao da hoće svaki predmet do dna izcrpiti, nasuprot više mu je do toga, da čitaoca samoga na daljnje iztraživanje oduševi i potakne. Glavno mu djelo izradjeno juxta mentem s. Thomæ Aquinatis nosi naslov „Počela filozofije.“ Izašlo je najprije (1847.) na španjolskom, zatim i na latinskom jeziku, da bude pristupno i nešpanjolskim, osobito francezkim školam. Mnogi francezki biskupi otvoriše put Balmesovim spisom u svoje biskupije, što najbolje jamči za vrlinu i savršenost njegovih djela. Niemci, prem si prisvajaju prednost u znanstvenih strukah pred drugimi narodi neustručavaše se presaditi divne Balmesove plodove u domaći svoj vrt. Medjutim stavljamo ovamo njekoliko odlomaka iz glasovitoga njegova spisa „El Criterio“ na oglede. To je popularna filozofija života, što ju je vrli svećenik g. 1843. u ladanjskoj samoći napisao, neimajuć kod ruke druge pripomoći do-li zlatne knjižice Tome Kempenskoga „De imitatione Christi“ i sv. pisma. Ta knjiga izašla je i u njemačkom prevodu. Izabrasmo promatranja o vjeri.

I.

Život je kratak, ništa nesigurnije od smrti, ništa nemože zapriečiti tek vremena; za njekoliko godina svaki će čovjek, koj sada pod suncem živi, saći u hladni grob. I tad će se vlastitim izkustvom osvjedočiti, je-li i koliko ima istine u nauku naše vjere o našem zvanju. Niti njegova nevjera, niti njegove dvojbe, niti njegove poruge, niti podsmievanja, niti njegova luda oholost neće biti kadra promieniti strašne istine. Ako je istina da ima drugi život, u kom su pripravljene zlim kazne a pravednim blaženstvo, ostati će to istinom mà se čovjeku i prohtjelo niekati ju. Na taj način neće se naprosto ništa promieniti u zakonu vječne pravde, s otim neće nitko popraviti sudbine, koja ga čeka. Ništa nemože čovjeka riešiti tê budućnosti, jer se to tiče njegove osobe, i to kao da je on jedinac na svietu; nitko neće umrieti mjesto njega, nitko neće drugi na onom svietu biti dionikom dobra ili zla, što ga je zaslužio. Nepotiču-li te ova razmatranja, da ozbiljno misliš o vjeri? Nepotiču-li te ona, da tražiš istinu, koju ona u sebi sadržaje? Nije-li dakle prava budala čovjek, koj kaže: „Što mi je do toga, da saznam, je-li to istina ili laž — o tom neću da razmišljam.“ — Putnik, došav do široke rieke ima proći na drugi brieg. No ima-li mjesta kud bi se dalo proći? On toga nezna. Drugi pako putnici, kojim je isto tako bilo doći na taj brieg, protražiše dubljinu vode, i svi se u tom slažu, da će sjegurna smrt stići onoga, koj bi se samo na sreću u vodu bacio. „Do toga mi je malo stalo“ veli budala i skoči u dubljinu. Takovu putniku podoban je čovjek, komu je svejedno, bila vjera istinita ili ne.

II.

Vjera bijaše općenitim interesom čovječanstva uviek, pa je i sada. Od nje neima ništa važnijega za zakonodavca, učenjaci ju odabraše predmetom svoga iztraživanja i najdubljih študija. Spomenici, zakoni i pisma prošlih vjekova svjedoče, koliko se trudio um ljudski, da što učini okô vjere, dogmatična djela prepunjuju knjižare i do dan danas nije jih umjetnost tiskarska prestala umnažati. Pa gle! tu ti se iztakne kakav indiferentista pa će reći: „Šteta za vrieme! Jalovih-li pitanja! Vaši su mudraci blune! Cielo čovječanstvo biedna igračka varakanja!“ O slabe nadutosti i nadute slabosti! Mudraci i zakonodavci svih viekova neka ustanu i reknu takovu ludovu: „A tko si ti da nas grdiš, da zabacuješ najdublje čuvstvo čovječjega srca, najdragocjeniju baštinu čovječanstva, da proglasuješ ga ništetnim i suvišnim što je bilo interesom cieloga svieta u sve vieke? Tko si? Je si-li možda pronašao tajnu, kako ćeš skršiti smrt? Slabašni čovječe, ti misliš preinačiti sudbu, koja te čeka u neznanoj krajini? Zar je kod tebe kazan i obdarje jedno te isto? Ima-li sudca, na koga se pomisliti sgražaš i pozove-li te pred svoj priestol, hoćeš mu ti odvratiti: „Što mi je do tvojih zakona, što mi je do tebe?“ Prije nego-li se odvažiš na takova što, obazri se na se, na biedan ustroj tvoga tiela, koje najmanja nesgoda može skršiti i koje će u istinu do brza iztrunuti. Sjedni na grob . . . . . saberi se . . . i promisli! —

III.

Izliečen od indiferentizma i osvjedočen, da je vjera najglavnijim interesom čovjeka, popoći će mislitelj o korak dalje pa će se tako zapitati morati: „Je-li moguće, da sve vjere budu gromadom bludnjâ — -li

Digitized by Google

istinit onaj nauk, koj jih u obće zabacuje? — Bog! toga priznavaju sve vjere ili ga predpostavljaju. — A ima-li Bog? Podigni oči k nebu te se obazri po zemlji; pretražuj sama sebe, pak nadješ-li svuda red i veleliepje, reci ako smiješ: „Sviet je postao slučajem, ja sâm sam tvorom slučaja. Djelo sámo goni me u čudo, nu stvoritelja nenalazim nigdje. Gradja je znamenita, ali se sagradila sama bez graditelja. Red vlada bez reditelja, ciela je osnova sačinjena bez duševne sile, koja bi izmislila bila, sačinjena je bez moći, koja bi ju izvela. Taj smiešni sud, koj se nebi smio izricati u svietu o najkukavnijem kakovom stvoru, izriče se o čudesih svemira. Što bi se držalo ludošću glede djelâ ljudskih — to da je mudrošću glede tvorova ruku božjih?!

(Sliedi konac.)

Dopisi.

Iz Ivanićgrada. Prošaste godine prikupila si je ova gradska občina zemljišta za razprostranjenje staroga groblja za 300 for. A ove godine nabavljeno je novo zvono blizu 12 centih, za koje je dano staro zvono i doplaćeno 1050 for. dakle bilo nam ukupnog troška 1350 for. Labak je trud naručiti i nabaviti potrebite za crkvu stvari iz crkvene peneznice; nu koliko ćeš kod nas naći tih peneznicah za ovoliku svotu jakih?! Nego liepo je, gdje se može uporaviti ono načelo: Što imaju dobri župljani, to ima i njihova crkva; a hvala Bogu da se i za našu župu tako može reći. Ovomjestni župnik, kad što treba za crkvu sazove kućne gospodare u prisutnosti političkog poglavarstva, te im u kratko razloži, što za crkvu il župnička zdanja treba, pak na to svi reknu: što treba, koliko premognemo mora se učiniti. I tako za spomenutu potrebu magistrat sabrao novce kod svojih ljudih, a satnija kod svojih. Graničari porazdieliše na se odbrojenu svotu po dušah, a gradjani na štibreni forint staviše namet, i to je najkraći put. Tako dakle i mi sabrasmo 1350 for. Izvan toga sabirao je župnik i dobrovoljne prineske u istu svrhu, te ih oglašivao s propovjedaonice. Ovdje dakle izriče se zahvalnost svim bogoljubnim župljanom, koji bijahu pripravni doprinositi žrtve za svoju mater crkvu, i sa javnom zahvalnosti spominju se imena onih Ivaničkih sinovah, koji se prigodom nabavljanja velikog zvona svoga rodnog mjesta sjetiše, i sliedeće dobrovoljne prineske poslaše: p. n. gg. Stjepan Hervoić odsječni savjetnik zemaljske vlade 1 dukat u zlatu, župnik Draganečki Josip Vitković 10 for., Stjepan Harabajsa župnik Sišinečki 5 for., braća Posilovići, Gjuro i Mijo, doktori i profesori, prvi bogoslovja, drugi pravah, svaki 5 for., duhovni pomoćnici: Cvjetko Rubetić Sisački 3 for. i Stjepan Cifrek Topolovački 2 for. Slava sinovom ljubećim svoj dom i rod! —ć.

S Mriežnice iznad Karlovca. — Imao sam prilike višeputah u cienjenom ovom listu uzčitati mjesta, gdjeno se hvala piše ovomu i onomu župniku sbog nastojanja i brižljivosti oko materijalnoga i duševnoga napredka svojih župljanah. I pravo je. Jer muž plemenita srca, kad već druge nagrade za svoj trud ovdje na zemlji steći nemože, za nagradu barem svoga truda primit će pravedno u javi priznanje. I ja sam poduzeo štovanomu čitateljstvu predstaviti muža, listu ovomu odavna znana, koj je u kratko vrieme crkvi mriežničkoj sjaj, a nam, župljanom svojim čast u cieloj našoj okolici pribavio. Već unapried izpoviedam, da nisam niti iz daleka kadar slabašnim svojim perom sva mu djela točno nacrtati i u podpunoj slici štovanomu čitateljstvu pokazati; gledat ću ipak, da u kratki pregled svedem djela mu barem ona, koja svakomu od nas župljanah ma i najpristranijemu prvim mahom u oči udaraju. — Jedva je tomu sedam godinah, što je Providnost na svu sreću našu duhovno pastirovanje nad župom mriežničkom uručila veleč. g. Petru Bučaru. Ele tužna negdje srca njegova, kadno prviput u župnu crkvu stupi, pa kad ju svu od prvoga do zadnjega predmeta okom preletio. Dvoja mu se čuvstva najednom u duši sukobila, jedno: strah, da neće moći zadaći svojoj zadosta zadovoljiti silno popravljajuć što je zapušteno, a drugo opet: vruća želja i čvrsta odluka ogromno to djelo uz pomoć božju i dobru volju svojih župljanah ipak izvesti. Pa sbilja, što je u zabrinutom srcu za dobro povjerenoga si stada zamislio i odlučio, to je naskoro i činom pokazao. Čim je prviput na govornicu stupio, uze najprije župljanom svojim razlagati liepim, i — što je riedkim dano — prodirućim u srca slovom silnu potrebu uredjenja hrama božjega. Ali bàka, težko je to nagovarati, kad su uha već davna odvikla slušati ovakove molbe, oči obikle gledati rugobe. A što tad Bučar? misliš, da je odmah klonuo duhom, što mu prvikrat rieči bez odziva ostadoše? Sačuvaj Bože, već on uzè na novo jezikom apoštola Pavla nagovarati mnogo jače i vruće nego prvikrat. I gle čuda! srca se stala topiti, micati i svladana silom razlogah, bome već i za savjet pitati u svoga pastira, kako da se popravak crkve osnovati ima! Čim im pak Bučar osnovu predložio, počeše hrpimice k njemu poput pčelah u košnicu snašati darove i rek bi natjecati se, tko da više za svetu stvar doprinese. Spetiv to Bučar, srce mu se snebivalo od velike radosti, kadno opazi, da mu se ovce ipak odazivlju, te da je slovom svojim postigao više, nego što se u onih okolnostih i nadati moglo. S onimi darovi uzme odmah popravljati veliki oltar, koj je već tako nagrdjen, skrhan i sav razkliman bio, da je misnik, kad je pred njim služio, morao u pogibelji života biti. Postavi dakle liepo i umjetno izbrušeni mramorni stol, na kom cieli žrtvenik ukusno sad ponovljen i fino pozlaćen počiva. Tu je uložena svota od 400 for. Dogotoviv glavni žrtvenik, nije Bučar mirovao, već on dok je hora na rád i to namah druge godine. Dodje opet mudrim načinom pred svoje župljane: pohvalio je, što

Digitized by Google

im je na srcu boljak crkve, a onda im pak pokaže veliki nesklad u kući božjoj: „glavni veliki oltar kako krasan, te svakoga oči milo na se privlači, dočim ostali žrtvenici još uviek pusti i osakaćeni!“ Župljani ovimi riečmi ohrabreni, posegnuše opet u kesu tražit, pa pribiraj i snašaj odavle — odanle, dok su sabrali toliko novacah — (215 fr.) —, da se je mogao i drugi oltar majke božje upravo onako i po istom kalupu kao i veliki ponoviti i uzpostaviti. Sličnim načinom kao i dva prva, uredi on i ostala dva oltara, samo što su ovi posliednji nešto manji od dva ona prva, pa s toga se i potrošilo na nje samo 170 for. Urediv tako oltare, predje on treće godine svoga pastirovanja i na druge popravke, a napose mu se propovjedaonica svojom rugotom za obnovu nudjala. Nju je morao sasma iznova sagraditi, zato mu je i pozobala 225 for. Kad su napokon težkom mukom oveće i najsilnije stvari gotove bile i nutarnjost crkve sasma preobraženo lice dobila — opomene ga otčinska brižljivost i na nestašice drugih crkvenih sitnarijah. Na sve oltare pomeće dobro posrebrnjene svićnjake, nove jastuke za svaki oltar po 3 para, nova klecala, pred veliki oltar namjesti posrebrnjenu svietiljku, a na sam veliki oltar krasan ovelik srebrn križ; zatim je nabavio božji grob za 40 for., 14 slikah križnoga puta — a u najnovije vrieme naručiv liep svietionik (luster), koj će preko 90 for. stajati. Otvoriš-li ormare, naći ćeš i tamo ruke vriednoga Bučara: vidit ćeš krasnih kazulah po novijem kroju sve na izbor, jednu kazulu zlatom vezenu preko 100 for. vriednu. To sam imao u kratko reći glede župne crkve sv. Petra. —

Ali Bučar nije samo župnu crkvu zapušćenu našao, on ima pod svojom upravom još 5 drugih manjih crkvicah župnoj pripadajućih: sv. Roka, sv. Duha, sv. Ivana, sv. Benedikta i sv. Antuna. Kakve su te crkvice da znaš štovani čitatelju, prije njega bile! Po duši moglo se reći, da ni jedna od njih osim sv. Roka nije vriedila sa cielim svojim imutkom više od 20 for. U izkrhanih zidinah sove si već i razne ptice stanove gradile, oltari bez svetacah, bez svićnjakah, ni krpe ruha crkvenoga. Razvidiv on rečene podrtine, srce mu se od tuge razplakalo videći kuće božje s nemara zapušćene i razvaljene; pa kamo će se jadan sad utećiti? kamo drugamo, ako ne opet k svojim prem siromašnim, al i za svetu stvar oduševljenim župljanom, te moli danas moli sutra, pa moleć tako u dvie godine pretvori on špilje i podrtine one u prave kućice božje, koje bi se sad s mnogimi župnimi crkvami natjecati mogle. Dok se je to sve uredilo, trebalo je tu nešta novacah, osobito ako k tomu pribrojimo za težake hranu, koja iznosi preko 100 for., a trebalo je bome i truda, kojega Bučar nije žalio. A da mu je i siromaštvo župljanah na srcu, neka bude dokazom uvadjanje župljanah u sv. družtvo, bratovštinu, koju on tako mudro uredio, da se nikomu, koj god je članom istoga družtva, netreba brinuti, što će za zvonenje kod pogreba, što za pjevanu misu, što za svieće i druge pomanje stvari pri odru mrtvačkom potrebne platiti, a tim je doista znatan potrošak siromašnoga si puka olahkotio. Mogao bi toga još mnogo i mnogo reći, što je veleč. g. Petar Bučar svojim župljanom ovo nekoliko godinah svojim podučanjem i oko napredka moralnoga privriedio; nu za sad to ostavljam, neka bude dovoljan ovaj kratki pregled njegova djelovanja u našoj župi za boljak naš, te kad mu neznamo i nemožemo truda za sve to drugačije nagraditi, neka izvoli barem ovo u javi priznanje i zahvalnost našu primiti. *S . . . . . k.*

Viestnik.

Zagreb. Gradsko vieće zagrebačko imenovalo je preuzv. g. nadbiskupa Josipa Mihalovića priznavajući njegova dobra djela boljku grada i gradjanstvu izkazana začastnim gradjaninom.

— Nadbiskup vraća nam se iz Pešte danas i stigne amo sutra.

— Za orgulje kat. župnoj crkvi u Vučinu u Slavoniji dostojalo je nj. veličanstvo cesar i kralj iz svoje osobne peneznice darovati 200 for.

— Preč. prvost. kapitul zagrebački izabrao je u vieću svom od prošle subote za praebendara prvostolne crkve g. Ivana Kap. Pliverića, obrednika prv. crkve, bilježnika i arhivara duhov. nadb. vieća.

— G. Fr. Ž. Tustanić, župnik u Orubici, dobio je župu Vrbje.

— Status Personalis et Localis Diœcesis Parentinæ et Polensis (Poreč i Pulj) initio anni 1870. (str. 32.) predočuje nam stalež ove jačim svojim dielom hrvatske biskupije u Istriji ovako: Biskup Juraj Dobrila, sv. bogosl. doktor, zač. kanonik stolne crkve u Trstu (gdje bijaše kanonik župnik), rodjen u Antinjani u Istriji 16. trav. 1812. redjen za svećenika g. 1837. postao biskupom (od 6. vieka brojem 71.) g. 1857. Stolna kapitula dva su: jedan u Poreču od 6 kanonikah (prepozit, dekan i 4 kanonika), a drugi u Pulju od pet kanonikah. Pravi savjetnici biskupijskoga vieća jesu svi kanonici obijuh kapitulah. Jedan sborni kapitul (collegiale curatum) jest u Rovinju sa 7 kanonikah i 4 kapelana; drugi isto takov u Montoni s 4 kanonika i 2 kapelana, treći u Barbani s 4 kanonika, četvrti u Alboni s 2 kanonika i 2 kapelana. Dvor biskupski drži jednoga kancelara i jednoga pisara (Cancellarius, Scriptor). U ženitbenih parnicah druga inštancija jest Gorica, treća Trst. Dekanijah ili kotarah broji porečka biskupija 4, a puljska 3. Župah i kapelanijah stalnih broji svega 56, svećenikah do 116, dušah 80,861. Bogoslovi uče u središnjem seminaru u Gorici na Soči. Samostan samo je jedan u Rovinju — Minorum Ord. S. Franc. Ser. Reformatorum s 11 svećenikah i 10 braće. Najveća župa (Pulj grad) broji 17.332 duše, najmanja (Lavarigo) 80. Za kapelana mjesto vidimo na župi od 418, pače (Fianona) od 147. Nego

Digitized by Google

vidimo mnoga manja mjesta prazna i stavljena pod upravu jačega susjeda.

Rim. Sbilo se 8. i 9. o. mj. na javnih ulicah prizorah smutljivih. Na blagdan prečistoga začeća Marijina navalio smet talijanski i rimski, oboružan noževi i samokresi na pobožne Rimljane iduće k sv. Petru u crkvu. S prva bilo tu žviždanja i urlikanja, a zatim došlo i do šakah, pače i do krvavih glavah. Lopov neki pače provalio u crkvu, utrnuo u konfesiji sv. Petra vazda goruće svjetiljke i svakomu, koj bi ga htio prieći, prietio bodežem. Nasrtavanje ponavljalo se i sutradan osobito na ljude, za koje se znade, da stoje uz papu. Dopisi iz Genove javjaju sada, što se namjeravalo takovim napadanjem na neoboružane pobožnike iduće u crkvu. Htjelo se iz Vatikana izmamiti gardu švajcarsku, nebi-li tako imali povoda jurišati na to jedino utočište papino. Ali nepodje jim za rukom, jer Švajcari se nemiču. Smet prevratni neće ipak da miruje, jer dan za blagdanom hoće mu se nove pred Vatikanom demonštracije. Digavši naime strašnu buku zahtievaše, neka se odstrane Švajcari i malena straža u papinoj palači. Iz tvrdje St. Angelo moradoše doći talijanske čete skokom, da odklone veću pogibelj. Vladine novine mogu tajiti i braniti, kako jih volja, ali sramotan je to nered i nasilje, što biva pod tom novom vladom. Prazna je napokon svaka rieč o nezavisnosti, koju vlada zajamčuje papi, gdje ta vlada neima ili neće da ima snage, da obuzda i ukroti takovu glotu bezbožnu, već se tada služi nevaljalom štampom, da svali svu krivnju na potlačenu stranku katoličku.

— Okružnica papina razžarila je mržnju i bjesnoću slobodnih zidarah svakoga reda. Jedni izlievaju žuč u časopisih, drugi udaraju na svećenike na javnoj ulici, bacaju kamenje, kradu zavjetne darove iz crkve i psuju propovjednike. Ali u svojih prostačinah nisu vazda sretni. Tako su jih nedavno iz crkve al Gesù i dan zatim iz mamertinske tamnice vjernici prognali. Sasvim tim smetaju ti nesretnici službu božju i plaše ženskinje. Nedavno usudio se mlad čovjek činovnik pred drugovi i na smutnju njihovu huliti nj. svetost, ali čim je otišao iz družtva, uhvatili ga strašni grčevi kojim liečnici nisu znali uzroka, i za nekoliko satih bio je mrtav. Prije smrti ipak uvidio je grieh svoj i prosio za oproštenje poradi smutnje. Dobri listovi množe se dnevice, zli neuspievaju. Prve uredjuju mladi Rimljani netražeći koristi. „Libertà“ neimajući dosta predplatnikah stojala se s „Gazzetom del Popolo“; drugi listovi prestaju sasma ostavljajući duga za tisak i papir. „Tribuno“ životari od mrzkih obtužbah i pogrdah, što jih siplje na poštene ljude. Nu urednik platio je takovu uvredu dobrovoljcem straže gradske nanešenu nedavno javno licem svojim. U kratko pobjednici naši moralno su sasma poraženi da su se okladili, nebi se mogli sramotnije ponašati. Pripoviedalo se, da je netko iz blizine sv. otca sklon na sporazumljenje s talijanskom vladom. Kada se je nj. svetosti to javilo, reče sv. otac glasom čvrstim: „Od svih, koji su oko Pia IX. nije mogao nitko o sporazumljenju s Italijom govoriti.“

Italija. Talijanska vlada predložila je komoram zakonske osnove o premještenju glavnoga grada u Rim, i o budućemu položaju pape, koje će komore i prihvatiti, imenito drugu, jer ministarstvo postavlja pitanje kabinetsko ako se neprimi.

Prva osnova glasi: članak 1. Glavni grad države biti će od danas za 6 mjesecih Rim. Čl. 2. Troškovi premještenja, koji su u priloženom izkazu specifirani, unesti će se kao izvanredni trošak u proračun ministra javnih gradjevinah za god. 1871. u iznosu kraljevskim dekretom dozvoljenih 17 miliunah lirah pod naslovom „Prienos prestolnice.“ Čl. 3. Kraljevskoj vladi dozvoliti će se pravo, da se dvie godine iza proglašenja ovoga zakona sgrada onih moralnih tielesah u Rimu se nalazećih expropriira, koje su u općenitom interesu nuždne za smještenje uredah i oblastih, dotična moralna tielesa biti će odštećena uz procjenu po pravoj vriednosti za svoje sgrade sa 5 postot. talijanske rente al pari. Ministrom nutarnjih poslovah financije i javnih gradjevinah naložiti će se izvedenje ovoga zakona.“

Ako se uzme da je tečaj talijanske rente notiran na burzi za 54, a moraju ih primiti al pari, to će moralna tielesa (korporacije) izgubiti po prilici blizu polovinu svojega vlastničtva.

Druga zakonska osnova, o papinskoj neodvisnosti sastojeća iz 20 članakah glasi:

Čl. 1. izjavlja osobu papinu svetom i nepovriedivom; u svoj kraljevini ima se papi izkazati pripadajuća mu čast kao suverenu. Po čl. 2. pridržava si papa svoju dvorsku stražu. Čl. 3. odredjuje papi godišnju civilnu listu od 3,225.000 lirah, koji će se unesti u knjigu javnih dugovah kraljevine Italije. Ova renta slobodna je za vjekovita vremena od svih bilo pod kakovim imenom pristojbah, biljegovine, poreza itd. Čl. 4. zajamčuje papi prosto od svakih daćah, neograničeno pravo užívanja Vatikana, palače Santa Maria Maggiore, svih k tomu pripadajućih vrtovah i ostavlja mu se i prediel Kastel Gandolfo, sa pravom exterritoriteta. Članci 5 do 9. odnose se na ponašanje kraljevih oblastih prama ovim sv. otcu ostavljenim palačam, javnim bašćam itd.

Čl. 10. Nijedan kardinal ili drugi klerik nemože se pod nijednom izlikom povući na odgovornost za duhovne čine, koje je u svojih funkcijah počinio. I svaki stranac, koj je u Rimu sa crkvenim poslom, uživa sve osobne garancije, koje pripadaju talijanskim gradjanom.

Čl. 11. Sveta stolica dopisuje slobodno za episkopatom i sa cielim katoličkim svietom, bez ikakova umješanja talijanske vlade.

Čl. 12. U Vatikanu ustrojit će si papa ured poštarski i brzojavni sa činovnici koje sam bira. Osim

Digitized by Google

poštarski ured dopisu po volji neposredno za inostranstvo ili u zatvorenih zamotcih sredstvom kraljevskih poštarskih uredah; pošiljanje na talijanskomu zemljištu je prosto od poštarine. Papinski skoroteče uživaju ista prava kao državni skoroteče. Rimski brzojav spojiti će se na državne troškove sa mrežom talijanskih. Brzojavi iz Vatikana prolaziti će u Italiji bezplatno, i uživaju sva preimučtva državnih brzojavkah.

Čl. 13. Legati i ini zastupnici papini kao i poslanici izvanjskih silah kod pape smatrati će se po medjunarodnom pravu kao diplomatički agenti.

Čl. 14. Izvršivanje duhovne vlasti i jurisdikcije kao i disciplinarne moći papine i ciele crkovne hierarhije, slobodno je od svakoga umješanja državnoga tako da se appel comme d'abus i svaka ina apelacija na svietovnu vlast u poslovih odvisnih od crkvene vlasti ukidaju. No i za izvršenje crkvenih mjerah, izključuje se za uvjek dužnost pomoći svietskih oblastih i svakoga prisilnoga sredstva.

Čl. 15. odnosi se na skupštine kaptolah, koncilijah i duhovnih korporacijah svake vrsti, koje zato netrebaju nikakove dozvole od kralj. vlade.

Čl. 16. pridržaje imenovanja na viša i niža beneficija izključivo papi; no imenovani, da imadu pravo na pobiranje dohodakah, imaju se smatrati talijanskimi gradjani.

Čl. 17. Dokida zakletvu, koju biskupi imadu položiti kralju, a dokida i Placetum regiam i Exequatur. — Čl. 18. dokida papinskn legaciju u Siciliji. — Čl. 19. ustanovljuje da sva seminarija, akademije, kolegija i ine katoličke fundacije u Rimu ostaju odvisne od pape, i da se vlada u upravu istih neće pačati. Čl. 20. izjavlja za dokinute sve ovomu zakonu protiveće se zakone, naredbe i odredbe.

Francezka. „Londonski Tablet" opisav, kako se bezbožno progone duhovni redovi obojega spola u Parizu, Lyonu, Marsilju itd. piše dalje: Ali još je gore i žalostnije, kako se kipovi i slike majke božje na javnih trgovih oskvrnjuju, te se neda niti opisati. (U ostalom na sličan način radili su žalibože i „pobožni Niemci" na velikom prošteništu Marienthalu u Elzasu, gdje su napokon i crkvu sasma opustošili još mjeseca kolovoza!) Sve to doznajemo iz sasma vjerodostojnih ustijuh, pak nam izvjestitelj naš dalje jošte pripovieda, da su se u nekih mjestih vragu podigli pravi žrtvenici. *Došlo se u trag, kako su u Mansu ženskinje posvećene čestice od sv. pričesti sa sobom ponesle, da se u pogrdno svrhu njinu posluže. Ljudi u vojničkih haljinah žrtvovali su zatim te čestice upravo sotoni!* I „Bostonski Pilot" uvjerava, da su već pred tri godine u Parizu, Marsilju, Lyonu, Nantesu i drugih mjestih Belgije i Italije vragu podignuti bili žrtvenici, pak opaža ujedno, da u nekojih proročanstvih, kojimi se razor grada Pariza vatrom naviešta, stoji i to, kako će budući vladar Francezke, kralj Henrik V. žrtvenike vražje razoriti. U pogledu gore spomenutoga bezboštva veli „Tablet" sasma pravo, kako je strašno, kada se što takova mora da pripovieda, ali da bi opet krivo bilo, ako bi se to sakrivalo, dočim takav opis doprinosi, da se čovjek s pravim značajem u Francezkoj zavladavšega pokreta upozna, pak što je moći dodati, dočim se tim može da dokaže, dokle se dolazi, kada se hoće poput Napoleona III. Bogu ujedno služiti i takvim težnjam.

Književne viesti. Nedavna izašlo je znamenito djelo: Slovenski sviet — statistično-ethnografičke razprave. Priredio je djelo po českom naučnom slovniku dor. Franjo Rački. Ciena 80 nč. kod Hartmana. To je I. dio, gdje se govori o Slovenih u obće, a drugi dio o južnih Slovenih osebice izaći će trudom Račkoga i Jagića.

— Od nove godine počima izlaziti tu u Zagrebu kano tjednik časopis „Hrvatska" (vlastnik odvjetnik Eug. Kvaternik, urednik V. Bach) s poznatim programom; a s druge strane u Voj. Sisku dnevnik „Südslavische Zeitung" (neue Folge) od Jos. Prausa i Iv. Vončine. Iz programa razabrati mu je razgovetno to: da kani vojevati proti uglavljenoj s Ugarskom nagodbi, proti obstojećoj sada civilnoj hrvatskoj vladi i vladanju. Ciena na g. 16 for. U Voj. Sisku izlazit će od nove godine dva puta na mjesec na punom arku „Pravnik" list za pravo- i državoslovje, komu je izdavatelj i odg. urednik dor. Milan Makanec. Ciena 6 for. Matica ilirska prepustila je izdavanje „Vienca" Iv. Perkovcu, po čemu se na listu ništa nemienja. „Dubrovnik" III. Zabavnik narodne štionice dubrovačke za g. 1870. izlazi počam od mjeseca siečnja tiskom 1871. tiskom Dragutina Pretnera u Dubrovniku u šest mjesečnih svezakah po 48 strana. Za austrijsku carevinu ciena 1 for. 25 nč., ili svakomu obaška svezku po 25 nov.

Novo uredjena knjigotiskarna Jul. Hübna u Zagrebu, spojena s obstojavšom već *litografijom, rastrirnicom, knjigovežnicom i trgovinom hartije*, preporučuje se občinstvu za nabavu svakovrstnih tiskanica, koje će uz lahku cienu brzo, točno i ukusno izraditi. Napose preporučuje častnomu svećenstvu skladište gotovih već za crkvenu porabu tiskanica.

Dopisnica urednička.

G. Dom. u Br. Bilo je za ovu godinu sve plaćeno, zato 3 f. preveć; zapovjedajte s novcem. G. Cv. L. u A. Lane poslano s ostalim 1 fr. dakle za dva mjeseca ove godine; dalje dostojte računati sam; ono ostalo na svoju stranu predano. G. St. P. u P. Došlo. G. M. L. u V. u D. Od Vas došlo nam mj. Velj. 6 fr. dakle za ovu god. mir, a za drugu blagoslov Vam i obilje.

O skoroj mieni godine prosimo plaću za list, pri čem osobito spominjemo zaostatak. Najcienije i najlagodnije pošiljke jesu poštarske naputnice.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Prilog broju 51. „Kat. lista“.

Pismo sv. otca Pia IX. kardinalom.

Ljubljeni sine! Pozdrav i blagoslov apoštolski! Gospodin naš Isus Hrist, koj porazuje i uzdiže, ubija i oživljuje, bije i spavšaa, skorice je pripustio, da je taj rimski grad, stolica vrhovnoga svećeničtva, pao u ruke neprijateljske, zajedno s onim ostankom crkvenoga zemljišta, za koje su neprijatelji sami mislili donekle, da ga nevalja osvojiti. Otčinskom ljubavi naprama ljubljenim sinovom svojim, kardinalom sv. crkve rimske, prinukani, i nje držeći za suposlenike toga vrhovnoga apoštolstva svojega, odlučili smo, danas u tugi svojoj i žalosti, kako to dužnost službe naše zahtieva i glas savjesti same nas siluje, njim izjaviti svesrdno uvjerenje svoje, kojim javno i preda svim svietom sadanje stanje stvarih mrzimo i zabacujemo.

Jer mi, koji, premda nismo dostojni niti zaslužni, namjestničku vlast Hrista našega gospodina vršimo na zemlji, te smo pastir u svoj kući Izraelovoj, osjećamo sada u istinu, da neimamo one slobode, koja nam je za vladanje crkve božje i obavljanje posalah njezinih skroz potrebita. S toga osjećamo kano dužnost službe svoje, da nam taj prosvjed valja izdati, i namjerni smo, zabilježit ga takodjer u javnom pismu, neka se, kako valja, objavi svemu svietu katoličkomu.

Pak dočim izjavljujemo, da nam je ta sloboda uzeta i oteta, nemogu neprijatelji naši na to odgovoriti, da naša ta pritužba i izjava neima temelja; jer svatko zdrava razuma mora da uvidi i prizna, da smo mi, pošto nam je oteta vrhovna i slobodna vlast, koju smo uz pravo vrhovnoga svoga gospodstva svjetovnoga imali na poštu i vierno listovno obćenje, nemogući se pouzdati u vladu, koja si je tu vlast prisvojila, lišeni potrebita i brza načina i slobode obavljati poslove, što jih namjestnik Isusa Hrista i zajednički otac viernikah, ka kojemu se utiču sinovi iz svega svieta, skroz obavljati i riešavati ima.

Ta izjava još se jasnije potvrdjuje novim činom, koj se posljednjih danah dogodio, gdje su one, što prag našega boravišta u Vatikanu prekoračiše, podvrgli pregledbi, dočim su vojnici nove vlade pregledavali, da-li neima štogod sakrivena u haljinah. Kada se je tomu prigovaralo, odgovorilo se izlikom i izgovorom, da je tu bila bludnja. Ali tko nezna, kako bi se lahko takove bludnje mogle opetovati te jedna slieditи za drugom?

Osim toga prieti javnoj obuci u tom častnom gradu velika šteta, jer nemanjka mnogo do dana, kada se na velikom sveučilištu rimskom nova školska godina opet počima; a to će velikim posjetom od skoro 1200 mladih ljudih glasovito mjesto, što bijaše dosele uzorom mira i reda, i jedino utočište za tolike kršćanske i ugledne roditelje, kamo su sinove svoje bez pogibelji skvarenja slati mogli na nauke, to će mjesto stranom s krivih i lažljivih naukah, koji će se tude učiti, stranom sa zločesta duha onih, koji će se namjestiti kano učitelji, kako se lahko uvidja, dospjeti u takovo stanje, koje će od prijašnjega biti jako različno.

Reklo se dalje, da zakoni u Rimu obstojeći takodjer poslje osvojenja imadu ostati valjani i nepovriedjeni, ali uzprkos toj izjavi uzimlju se župni zapisnici gradski silom, te se izpituju, a jasno je, da se to čini poradi podatakah, što možda služe za vojničke popisne izkaze i za druge lahko pojimljive svrhe.

Povrh toga nekazne se uvrede i progonstva, što potekoše iz osvete i duha strančarskoga; isto se tako nekazne gadne i nedostojne pogrde na žalost svih čestitih ljudih sbacane na vierne čete, vojnike naše, što si liepih stekoše zaslugah za vjerozakon i družtvo.

Napokon pokazuju skorice objavljene naredbe i odluke u pogledu crkvenih dobarah dosta očito, kamo osnove grabežljivacah smieraju. Proti svemu dakle, što se jur počinilo, i proti onomu takodjer, što prieti, ali bi moglo biti još gore, namjeravamo usljed svoje najviše vlasti prosvjedovati, kako i prosvjedujemo u sadanjem pismu svojem, u kojem Tebi ljubljenomu sinu svojemu i svakomu pojedinomu kardinalu sv. crkve rimske spomenute stvari opisujemo u kratko, pridržavajući si, da ćemo drugi put o tom govoriti obširnije.

Medjutim hoćemo se svemogućemu Bogu vrućom i neprekidnom moliti molitvom, da srca neprijateljah naših prosvietli, jeda bi odustali duše si dnevice sve većma zaplitati u crkvene cenzure i na sebe navlačiti strahovitu srčbu živoga i sve videćega Boga, čijim rukama nitko uteći neće.

Mi pako u svoje ime hoćemo postojanim srcem i mišlju poniznom da se molimo božjemu veličanstvu i da zazivljemo zagovor neokaljane bogorodice i sv. apoštolah Petra i Pavla, a to hoćemo da činimo oslanjajući se na sv. pouzdanje, da ćemo zadobiti, što prosimo, jer Bog je blizu onim, koji su tužna srca i svim je pomoćnik, koji ga zazivlju u istinu.

Tebi, ljubljeni naš sine, očitujemo medjutim mir i radost po gospodinu našem Isusu Hristu i podjeljujemo Ti iz svega srca ljubavno blagoslov apoštolski.

Dano u Rimu kod sv. Petra 29. rujna, na blagdan sv. arhangjela Mihaela našega papovanja dvadeset i pete godine.

Pio IX. Pape.

Prosvjed kardinala Antonellia u ime Nj. svetosti proti osvoju Rima.

Iz Vatikana 20. rujna 1870.

„Dobro su poznati Vašoj preuzvišenosti siloviti prisvoji većega diela crkvene države, što se u lipnju 1859. i rujnu sliedeće godine 1860. izvedoše vladom u Florenciji utemeljenom, pak isto tako poznate su Vam svečane žaobe i prosvjedi proti svetogrdnomu grabežu,

Digitized by Google

kako jih je Nj. svetost stranom alokucijami, u konzistoriju držanimi i po tom objavljenimi, stranom službenimi dopisi izdao, a podpisani kardinal državni tajnik u Njegovo vladarsko ime na diplomatične kod sv. stolice ovjerovljene sborove upravio.

Osvojiteljna vlada nebi za cielo bila propustila svetogrdni grabež dovršiti, da ju nije francezka vlada poznavajući joj slavohlepne osnove zaustavila, dočim je Rim i umanjeno mu zemljište uzela pod svoju zaštitu i posadu tude držala. Ali usljed ugovorah izmedju vlade francezke i one u Florenciji sklopljenih, kojimi se mislilo obstanak i mir sv. stolici ostalih državah osjegurati, povukoše se francezke čete natrag. Nu ugovor nebude štovan, i u rujnu g. 1867. udariše nekoji potajnom rukom dognani čopori na zemljište papino, a s opakom namjerom, da iz nebuha provalivši Rim posjednu. Tada se francezke čete vratiše i vierne naše vojnike, koji navalu jur svladaše pobjedonosno, poduprvši ukrotiše na bojištu mentanskom drzovitost uvalicah sasma, i osujetiše podpuno zlobne jim namjere.

Kada je pako francezka vlada usljed navieštena Pruskoj rata čete svoje pozvala natrag, nije ona propustila vladi florentinskoj dozvati u pamet dužnosti, što jih bješe ta po spomenutih ugovorih preuzela, i zadobiti od nje najizrazitije uvjeravanje, da će dužnosti vršiti.

Ali budući da nije bojna sreća služila Francezkoj, vlada florentinska hoteći se uzprkos ugovoru okoristiti tom nesrećom, odluči nelojalno poslati jaku vojsku i po njoj grabež zemljišta sv. stolice dovršiti, dočim je posvuda uzprkos silnomu razdraživanju dolazećemu s vana najpodpuniii mir vladao i posvuda se a osobito u Rimu činile dragovoljne i neprekidne izjave vjernosti, privrženosti i djetinje ljubavi naprama uzvišenoj osobi sv. otca.

Prije nego-li se zadnji taj čin bogumrzke nepravde dovršio, poslaše grofa Ponza di S. Martino u Rim s pismom kralja Viktora Emanuela na sv. otca, gdje se očitovalo, da je vlada florentinska, nemoguć vatru narodnih željah i agitaciju prevratne stranke utišati, prisilovana Rim i ostanak njegova zemljišta posjesti. Vaša preuzvišenost može lahko da pojmi duboku bol i živ gnjev, što obladaše srce sv. otca s tako nečuvene izjave. Ali čvrst u vršenju svetih svojih dužnostih i podpuno se uzdajuć u providnost božju odbio je odlučno svaki predlog, jer da mu je vrhovnost vladarsku sačuvati nepovriedjenu, kako mu je od predšastnikah predana.

U pogledu toga čina, kojim se sveta načela svakoga prava a napose prava medjunarodna gaze nogama, pak koj je na oči sve Evrope izveden, naložila je Nj. svetost podpisanomu kardinalu državnomu tajniku, proti nedostojnomu i svetogrdnomu grabežu, što se upravo sada sa zemljištem sv. stolice počinio, glasno se prituživati i prosvjedovati, kako se u Njegovo visoko ime i pritužuje i prosvjeduje, te kralja i vladu njegovu čini odgovorne za svaku štetu, koja iz tako silovita i svetogrdna prisvoja za sv. stolicu i podanike papinske izvire.

Njegova je svetost osim toga naredila, neka se očituje, kako to podpisani u Njegovo visoko ime i čini: Taj prisvoj neima nikakve krieposti niti valjanosti, i nemože da bude na uštrb Njegovim te Njegovih nasljednikah nerazsvojivim i zakonitim pravom na vlastničtvo i posjed, pak ako bude sila prepriečila vršenja tih pravah, namjerava i hoće Nj. svetost sačuvati jim nepovredivost, da jih u svoje vrieme u istinu opet posjedne.

Dočim podpisani kardinal državni tajnik po izričnom nalogu sv. otca Vašu preuzvišenost o dogodjaju, za koj neima imena, i o sliedećih prosvjedih i žaobah obavješćuje, da sve uzmognete vladi svojoj obznaniti, goji on pouzdanje, da će se ona, kako dolikuje, zauzeti za glavu crkve katoličke, koja je glava u takovu položaju, da duhovnu vlast svoju nemože da vrši onom slobodom i nezavisnosti, što su joj neobhodno potrebite.

Pošto je podpisani na taj način vladarovu volju izpunio, preostaje mu jošte, taj novi povod prihvatiti, da Vašoj preuzvišenosti odlično štovanje svoje potvrdi.

Papin breve

kojim se odgadja crkveni sabor, glasi:

„Pio IX. Na budući spomen stvari.

Pošto nam milošću božjom bijaše dopušteno, prošle godine svetčano otvoriti ekumenički vatikanski sabor, imali smo prilike, opaziti, kako su iz svih stranah svieta ovdje u velikom broju sakupljeni otci krajnjim naporom mudrosti, krieposti i brižljivosti obavljali poslove ovoga najsvetijega i najvažnijega djela, tako, da smo se mogli odavati pouzdanoj nadi, da ćemo srećno moći požeti one plodove, koje smo od srca željeli za dobro vjere, za korist božje crkve i čovječanskoga družtva. I u istinu, bijahu već držane četiri javne i svetčane sjednice, u kojih smo mi četiri spasonosna i vjerskim stvarim pristojeća ustava s odobrenjem ovoga svetoga sabora ustanovili i proglasili: otci su pretresli druge predmete, koji se tiču ili vjere ili crkvenoga zapta, te su za kratko vrieme od najvišega autoriteta učeće crkve, potvrdjeni i proglašeni. Uzdali smo se, da će te radnje zajedničkom naukom i revnošću skupštine napredovati, te se poželjenim uspjehom ovršiti moći. Ali opaka provala u uzvišeni grad, u našu stolicu i ostatak pokrajinah Našega svjetovnoga gospodstva, kojom su proti svakomu zakonu i s nečuvenom podlošću i smjelošću napadnuta stalna prava Naše gradjanske vladavine i apoštolske stolice, spravila nas je u takovo stanje, da smo, ako Bog u svojoj nedokučenoj providnosti dopusti, podpuno izručeni gospodstvu i sili neprijatelja.

Digitized by Google

Buduć da smo u tih žalostnih odnošajih u mnogom pogledu lišeni slobodna i poslena izvršivanja našega od Boga podieljenoga nam autoriteta i osim toga buduć da uvidjamo, da ni sami otci vatikanskoga sabora nebi mogli uživati nuždnu slobodu, sigurnost i mir u ovom našem gradu, da u tih okolnostih s Nami pravilno obavljaju poslove crkvene i buduć da osim toga potrebe viernih nebi za tako velike i obćenite poznate nevolje dopuštale, da se toliki pastiri udalje od svojih crkvah, Mi smo, uvidjajuć s velikom žalošću, da je stvar dospjela dotle, te je vatikanski sabor ovaj čas posve nemogućan, prije zrelo prosudiv Svoje volje i papinskim ugledom odredili, da se crkveni sabor ima ovim odgoditi i proglašujemo, da je odgodjen na sgodnije i shodnije vrieme, koje će se za to od ove apoštolske stolice razpisati. U isto doba molimo se Bogu, početniku i osvetniku njegove crkve, da čim hudu sve zapreke uklonjene s puta, svojoj najvjernijoj zaručnici povrati slobodu i mir. Buduć pak da se molitve danju i noću imaju tim više dizati k Bogu, otcu našega gospodina Isukrsta, otcu milosrdja i k Bogu sve utjehe, čim su veće i ozbiljne pogibelji i zla crkve, želimo i zapovjedamo, da sve stvari, koje smo ove naskoro svršujuće se godine 11. travnja apoštolskim listom ustanovili i naredili, i čim smo prigodom sveobćega sabora podielili u formi jubileja obćenit oprost, ostanu u podpunoj krieposti i valjanosti, po načinu i obredu, koji je u istom listu propisan, kao kad bi se isti sabor jošte činom obdržavao.

Ovo ustanovljujemo, proglašujemo, hoćemo i zapovjedamo, pa se što mu drago tomu prigovaralo, te očitujemo sve ništetnim i nevaljanim, što bi se proti tomu hotice ili nehotice, bilo iz kakva mu drago autoriteta u smjelosti poduzimalo. Nikomu nije dopušteno, da ove strane, koje sadržavaju našu odgodu, naše navještenje, našu volju, zapovjed i naredbu podere ili da njim smjelo protuslovi, tako, da onaj, tko bi se usudio, dirnuti u nje, ima znati, da bi na se navalio gnjev svemogućega Boga i njegovih apoštolah Petra i Pavla.

Da se napokon ovaj list doglasi svim, kojih se tiče, hoćemo, da se on ili njegov prepis pribije na vratih lateranske crkve, basilike glavarah apoštolah i kod svete Marije Velike, i da se proglasi, i da on tim načinom proglašen i prilieplјen, sve one, kojih se tiče, obvezuje tako, kao da je osobno i imenito priobćen svakomu pojedinomu.

Dano u Rimu kod sv. Petra pod ribarskim prstenom 20. listopada god. 1870., našega pontifikata 25.“

Okružnica

sv. otca pape Pija IX. na patrijarke, primaše, nadbiskupe, biskupe itd. od 1. stud. 1870.

Znalo se je naprvo, da okružnica nebi prošla izpod talijanske cenzure u Rimu, zato je iz Vatikana poslana u Genevu (Genf) u Švicarsku, neka se tu štampa i od tuda po svietu razašalje. Tako se je dogodio čudan slučaj, da je papa sjedeći još u svom katoličkom Rimu za službeno svoje pismo morao tražiti slobodu u Rimu protestantskom. Kako se je previdjalo, tako je učinjeno: pohvatani su svi listovi, po Rimu i svoj Italiji, koji enciklike naumiše objaviti. Medjutim koliko nisu dospili za sve znalične štampani, s vana kriomce dobavljeni komadi, prepisavalo se je pismo i na mnoge tisuće kolalo po Rimu. Puk je po gradu pokaživao prstom: „Gle, taj je glasovao za aneksiju — izobćen je; to je činovnik nove vlade — izobćen je itd.“ Okružnica piše načinom i glasom, pače istim skoro redom, kako i ono papinsko pismo, kojim je Pij VII. izobćio Napoleona I.

Pius PP. IX.

Venerabiles Fratres,

Salutem et Apostolicam Bendictionem!

Respicientes ea omnia, quæ Subalpinum Gubernium pluribus ab annis non intermissis molitionibus gerit ad evertendum civilem Principatum singulari Dei providentia huic Apostoliæ Sedi concessum, ut Beati Petri succssesores in exercitio spiritualis suæ iurisdictionis necessaria ac plena libertate et securitate uterentur, fieri non potest, VV. FF., ut in tanta contra Ecclesiam Dei et Sanctam hanc Sedem conspiratione intimo cordis Nostri dolore non moveamur; atque hoc tam luctuoso tempore, quo idem Gubernium sectarum perditionis consilia sequens, sacrilegam almæ Urbis Nostræ et reliquarum civitatum, quarum Nobis imperium ex superiori usurpatione supererat, invasionem quam iamdiu meditabatur contra omne fas vi armisque complevit, dum Nos arcana Dei consilia coram Ipso prostrati humiliter veneramur, illam prophetæ vocem usurpare cogimur „ego plorans et oculus meus deducens aquas, quia longe factus est a me consolator convertens animam meam: facti sunt fillii mei perditi quoniam invaluit inimicus.“[1])

Satis quidem VV. FF., a Nobis exposita et catholico orbi iamdiu patefacta est nefarii huius belli historia, idque fecimus pluribus Allocutionibus Nostris Encyclicis Brevibusque litteris diverso tempore habitis aut datis, nempe diebus 1. Novemb. an. 1850, 22 Jan. et 26 Iulii 1855, 18 et 28 Iunii et 26 Sept. 1859, 19 Ian. 1860, ac apostolicis Litteris 26 Martii 1860, Allocutionibus deinde 28 Sept. 1860, 18 Martii et 30 Sept. 1861 et 20 Sept. 17 Octob. et 14 Novem. 1867. Horum documentorum serie perspectæ atque exploratae fiunt gravissimæ iniuriæ a Subalpino Gubernio iam ante ipsam Ecclesiasticæ ditionis superioribus annis inceptam occupationem Supremæ Nostræ et huius Sanctae Sedis auctoritati illatæ, tum legibus contra naturale, divinum et ecclesiasticum ius rogatis, tum sacris ministris, reli-

[1]) Ierem thr. 1. 6.

*

Digitized by Google

giosis familiis et Episcopis ipsis indignæ vexationi subiectis, tum obligatam solemnibus conventionibus cum eadem Apostolica Sede initis fidem infringendo, atque earum inviolabile ius præfracte denegando vel eo ipso tempore, quo novas Nobiscum tractationes inire velle significabat, ex iisdem documentis plane liquet, VV. FF., totaque videbit posteritas, quibus artibus et quam callidis ac indignis molitionibus idem Gubernium ad iustitiam et sanctitatem iurium huius Apostolicæ Sedis opprimendam pervenerit; ac simul cognoscet quæ curæ Nostræ fuerint in illius audacia, quæ augebatur in dies, quantum in Nobis erat compescenda atque in Ecclesiæ causa vindicanda. Probe nostis anno 1859 ab ipsa Subalpina potestate præcipuas Æmiliæ civitates subnissis scriptis, conspiratoribus, armis, pecunia ad perduellionem fuisse excitatas; nec multo post, comitiis populi indictis, captatisque suffragiis plebiscitum confictum esse, eoque fuco et nomine provincias Nostras in ea regione positas a paterno Nostro imperio, bonis frustra refragantibus, avulsas. Perspectum quoque est, anno deinde consequente, idem Gubernium ut alias huius S. Sedis provincias in Piceno, Umbria et Patrimonio sitas in prædam suam converteret, dolosis prætextibus adductis, improviso impetu milites Nostros et voluntariam Catholicæ iuventutis manum, quæ religionis spiritu et pietate erga communem Parentem adducta ex omni orbe ad defensionem Nostram convolaverat, magno circumvenisse exercitu, eosque tam subitam irruptionem minime suspicantes, impavide tamen pro religione certantes cruento prœlio oppressisse. Neminem latet insignis eiusdem Gubernii impudentiae et hypocrisis, qua ad minuendam sacrilegæ huius usurpationis invidiam iactare non dubitavit se illas invasisse provincias ut principia moralis ordinis ibi restitueret, dum tamen reipsa ubiquee falsae cuiusque doctrinæ diffusionem cultumque promovit, ubique cupiditatibus et impietati habenas laxavit, immeritas etiam pœnas sumens de Sacris Antistibus, de Eclesiasticis cuiusque gradus viris, quos in custodiam abripuit et publicis contumeliis vexari permisit, cum interea insectatoribus et iis qui ne Supremi quidem Pontificatus dignitati in persona humilitatis Nostrae parcebant, impune esse pateretur. Constat præterea, Nos debito oficii Nostri munere non solum iteratis semper obstitisse conciliis et postulationibus oblatis, quibus agebatur ut officium Nostrum turpiter proderemus, vel scilicet juribus et possesionibus Ecclesiæ dimissis ac traditis, vel nefaria cum usurpatoribus conciliatione inita; verum etiam Nos iniquis hisce ausibus et facinoribus contra omne humanum et divinum ius perpetratis solemnes protestationes coram Deo et hominibus opposuisse, illorumque auctores et fautores Ecclesiasticis censuris obstrictos declarasse et quatenus opus esset iisdem censuris in illos denuo animadvertisse. Denique exploratum est, prædictum Gubernium in sua contumacia suisque machinationibus nihilominus perstitisse, rebellionemque in reliquis Nostris provinciis et in Urbe præsertim promovere immissis perturbatoribus ac omnis generis artibus sine intermissione curavisse. Hisce autem conatibus minime ex sententia procedentibus propter inconcussam Nostrorum militum fidem, Nostrorumque populorum amorem ac studium insigniter et constanter Nobis declaratum, turbulentam demum illam tempestatem in Nos erupisse anno 1867, quum Autumni tempore conversae in Nostros fines et hanc Urbem fuerunt perditissimorum hominum cohortes scelere et furore inflammatæ et subsidiis Gubernii eiusdem adiutæ, quorum ex numero occulti plures in ipsa hac Urbe pridem consederant; atque ab earum vi crudelitate et armis omnia Nobis Nostrique dilectissimis subditis acerba et cruenta timenda erant, uti liquido apparuit, nisi Deus misericors earumdem impetus et strenuitate Nostrarum copiarum et valido legionum auxilio ab inclyta natione Gallica Nobis submisso irritos reddidiset.

In tot vero dimicationibus, in tanta periculorum, acerbitatum serie maximum Nobis interim Divina providentia solatium conferebat ex præclara vestra, VV. FF., vestrorumque Fidelium erga Nos et hanc Apostolicam Sedem pietate ac studio, quod et insignibus significationibus editis et catholicae charitatis operibus iugiter demonstratis. Et quamquam gravissima in quibus versabamur discrimina vix aliquas Nobis inducias relinquerent, nihil tamen unquam, Deo Nos confortante, curarum remisimus, quae ad temporalem subditorum Nostrorum prosperitatem tuendam pertinebant; ac quæ esset apud Nos tranquillitatis et securitatis publicae ratio, quae optimarum quarumque disciplinarum et artium conditio, quae populorum Nostrorum erga Nos fides et voluntas omnibus nationibus facile innotuit, ex quibus advenae frequentissimi in hanc Urbem occasione praesertim plurium celebritatum, quas peregimus, sacrorumque solemnium certatim omni tempore confluxerunt

Iamvero cum res ita se haberent nostrique populi tranquilla pace fruerentur, Rex Subalpinus eiusque Gubernium capta occasione ingentis inter duas potentissimas Europae nationes flagrantis belli, quarum cum altera pepigerant se inviolatum servaturos præsentem ecclesiasticæ ditionis statum, nec a factiosis violari passuros, protinus reliquas dominationis Nostrae terras Sedemque ipsam Nostram invadere et in suam postestatem redigere decreverunt. At quorsum haec hostilis invasio, quænam causæ præferebantur? Notissima profecto cuique sunt ea quae in Epistola Regis die 8 proxime elapsi Septembris ad Nos data et per ipsius Oratorem ad Nos destinatum Nobis tradita disseruntur, in qua longo fallacique verborum et sententiarum ambitu, ostentatis amantis filii et catholici hominis nominibus causaque obtenta publici ordinis, Pontificatus ipsius et personae Nostrae servandae, illud poscebatur, ne temporalis nostrae potestatis eversionem velut hostile facinus vellemus accipere, atque ultro eadem potestate

Digitized by Google

cederemus, futilibus confisi sponsionibus ab ipso oblatis, quibus vota, ut aiebat, populorum Italiae cum supremo spiritualis Romani Pontificis auctoritatis iure et libertate conciliarentur. Nos equidem non potuimus non vehementer mirari, videntes qua ratione vis quae Nobis brevi inferenda erat obtegi et dissimulari vellet, nec potuimus non dolere animo vicem Regis eiusdem qui iniquis consiliis adactus nova in dies Ecclesiæ vulnera infligit et hominum magis quam Dei respectu habito non cogitat esse in cœlis Regem regum et Dominum dominantium, qui „non subtrahet personam cuiusquam, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum et magnum ipse fecit, fortioribus autem fortior instat cruciatio".[1])

Quod autem attinet ad propositas Nobis postulationes cunctandum Nobis non esse censuimus quin officiis et conscientiæ legibus parentes, Prædecessorum Nostrorum exempla sequeremur, ac præsertim fel. rec. Pii VII, cuius invicti animi sensa ab eo prolata in simili prorsus causa, ac Nostra est, hic uti Nobis communia exprimere ac usurpare iuvat. „Memineramus cum S. Ambrosio[2]) *Nabuth Sanctum virum possessorem vineae suae interpellatum, petitione regia ut vineam suam daret, ubi rex succisis vitibus olus vile sereret, eumdem respondisse: absit ut ego patrum meorum tradam haereditatem.* Multo hinc minus fas esse Nobis iudicavimus tam antiquam ac sacram hæreditatem (temporale scilicet Sanctæ huius Sedis Dominium non sine evidenti Providentiæ divinæ consilio a Romanis Pontificibus prædescessoribus Nostris tam longa sæculorum serie possessum), tradere aut vel tacite assentiri ut quis Urbe principe Orbis Catholici potiretur, ubi perturbata destructaque santissima regiminis forma, quae a Iesu Christo Ecclesiæ Sanctæ Suæ relicta fuit atque a Sacris canonibus Spiritu Dei conditis ordinata, in eius locum sufficeret Codicem non modo sacris Canonibus, sed Evangelicis etiam præceptis contrarium atque repugnantem, inveheretque, ut assolet, novum huiusmodi rerum ordinem qui ad consociandas confundendasque sectas superstitionesque omnes cum Ecclesia Catholica manifestissime tendit.

Nabuth vites suas vel proprio cruore defendit[3]) Num poteramus Nos, quidquid tandem eventurum esset Nobis, non iura possessionesque Sanctæ Romanæ Ecclesiæ defendere servanda, quantum in Nobis est, solemnis iurisiurandi quo Nos obstrinximus religione? vel non libertatem Apostolicæ Sedis cum libertate atque utilitate Ecclesiae universae adeo coniunctam vindicare?

Ac quam magna revera sit temporalis huius Principatus congruentia atque necessitas ad asserendum Supremo Ecclesiæ Capiti totum ac liberum exercitium spiritualis illius, quae divinitus Illi toto orbe tradita est, potestatis, ea ipsa, quae nunc eveniunt (etiamsi alia deessent argumenta) nimis iam multa demonstrant.[1])

His igitur inhaerentes sensibus quos in pluribus Allocutionibus Nostris constanter professi sumus responsione Nostra ad Regem data, iniustas eius postulationes reprobavimus, ita tamen ut acerbum dolorem Nostrum paternae charitati coniunctum ostenderemus, quae vel ipsos filios rebellem Absalon imitantes nescit a sua sollicitudine removere. Hisce autem litteris nondum ad Regem perlatis, ab eius interea exercitu pontificiae Nostræ ditionis intactae hactenus et pacificae fuerunt, præsidiariis militibus, ubi resistere conati fuerant, facile disiectis; ac brevi deinde infaustus ille dies proxime elapsi Septembris vicesimus illuxit, quo hanc Urbem Apostolorum Principis Sedem, catholicae religionis centrum omniumque gentium perfugium multis armatorum millibus obsessam vidimus, factaque murorum labe et excussorum missilium terrore intra ipsam illato, vi et armis expugnatam deplorare debuimus eius iussu, qui paulo ante filiali in Nos affectu et fideli in religionem animo esse tam insigniter professus fuerat. Quidnam Nobis ac bonis omnibus illo die luctuosius esse potuit? in quo copiis Urbem ingressis, magna factiosorum adventitia multitudine repleta Urbe, vidimus statim publici ordinis rationem perturbatam et eversam, vidimus in Nostrae humilitatis persona Supremi ipsius Pontificatus dignitatem et sanctitatem impiis vocibus impetitam, vidimus fidelissimas Nostrorum militum cohortes omni contumeliarum genere affectas, atque effrenem late licentiam ac petulantiam dominari, ubi paulo ante filiorum affectus communis Parentis mœrorem relevare cupientium eminebat. Ab eo deinde die ea sub oculis nostris consequuta sunt, quæ non sine iusta bonorum omnium indignatione commemorari possunt: nefarii libri mendaciis, turpitudine, impietate referti ad facilem emptionem proponi cœpti et passim disseminari; multiplices ephemerides in dies vulgari ad corruptelam mentium et honesti moris, ad contemptum et calumniam religionis, ad inflammandam contra Nos et hanc Apostolicam Sedem publicam opinionem spectantes; fœdæ indignaeque imagines publicari, aliaque huius generis opera, quibus res personaeque sacrae ludibrio habentur et irrisioni publicae exponuntur; decreti honores et monumenta iis qui iudicio et legibus pœnas gravissimorum criminum dederunt; Ecclesiae ministri, in quos omnis conflatur invidia, plures iniuriis lacessiti, ac aliqui etiam proditoriis percussionibus sauciati; nonnullae religiosae domus iniustis conquisitionibus subiectae; violatae Nostrae Quirinales domus, atque ex iis ubi Sedem habeat unus e S. R. E. Cardinalibus violento iussu raptim abire coactus, aliique Ecclesiastici viri e familiarium Nostrorum numero ab illarum usu exclusi et molestiis affecti; leges et decreta edita quae libertatem

[1]) Sap. VI. 8 et 9.
[2]) De Basil., trad. n. 17.
[3]) S. Ambr. ibid.

[1]) Lit. Apost. 10. Iun. 1809

Digitized by Google

stes Ecclesiæ æternam perniciem quam sibi moliuntur cogitantes, formidandam eius iustitiam ante diem vindictæ placare contendant, et mutatis consiliis Sanctæ Matris Ecclesiæ gemitus Nostrumque mœrorem consolentur.

Quo vero huiusmodi tam insignia beneficia a divina clementia assequamur, Vos enixe ac summopere hortamur VV. FF., ut una cum Fidelibus quisque Vestrum curæ concreditis, vestras fervidas preces Nostris votis coniungatis, atque omnes simul ad thronum gratiæ et misericordiæ adeuntes Immaculatam Deiparam Virginem Mariam et Beatos Apostolos Petrum et Paulum deprecatores adhibeamus: „Ecclesia Dei ab exortu sui usque ad hæc tempora pluries tribulata et pluries liberata est. Ipsius vox est: *saepe expugnaverunt me a iuventute mea, etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam.* Nec nunc quoque relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Non est abbreviata manus Domini, nec facta impotens ad salvandum. Liberabit et hoc tempore absque dubio sponsam suam qui suo sanguine redemit eam, suo spiritu dotavit, donis cælestibus exornavit, ditavit nihilominus et terrenis.“ [1])

Interim uberr ima cælestium gratiarum munera Vobis, VV FF., cunctisque Clericis Laicisque Fidelibus cuiusque Vestrum vigilantiæ commissis a Deo ex anima adprecantes, præcipuæ Nostrae erga vos charitatis pignus Apostolicam Benedictionem Vobis Ipsis eisdemque Dilectis Filiis ex intimo corde depromptam peramanter impertimus.

Datum Romæ apud S. Petrum die 1. Novembris Anno MDCCCLXX.

Pontificatus Nostri Anno Vicesimoquinto
PIVS PP. IX.

Bogoslovski sastanak u Nürnbergu, biskupski sastanak u Fuldi, papinsko pismo na iste biskupe.

Koncem kolovoza mjeseca sastao se u Nürnberg na vieće i dogovor neki, ne velik broj njemačkih bogoslovah s Döllingerom na čelu, pak tu proti saboru vatikanskom i njegovim odlukam uglavio prosvjed, objavio ga u sviet i u licu okružnice poslao okolo po zemlji na podpis. Evo toga spisa diljem u izvornom njemačkom tekstu:

„Wir sind der Ueberzeugung, dass ein längeres Schweigen gegenüber den in Folge der Majoritäts-Beschlüsse der Vaticanischen Bischofsversammlung vom 18. Juli 1870, durch die Bulle „Pastor aeternus“ kundgemachten päpstlichen Decreten weder uns ziemt, noch zum Nutzen der Kirche gereichen kann.

In dem dritten Kapitel dieser „Constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi“ wird als Glaubenssatz aufgestellt:

> der römische Bishof habe nicht blos das Amt der Oberaufsicht und der höchsten Leitung über die Kirche, sondern sei Inhaber der ganzen Machtfülle und besitze über alle Kirchen und jede einzelne, über alle Kirchenvorsteher und jeden einzelnen, und über jeden Christen die ordentliche und unmittelbare Gewalt.

[1]) S. Bern. Ep. 244 ad Conradum Reg.

Im vierten Kapitel wird gelehrt:

> es sei von Gott geoffenbarter Glaubenssatz, dass der Römische Bischof als Lehrer für die ganze Kirche (ex cathedra) in Gegenständen des Glaubens und der Sitten der Kirche von Christus verheissene Unfehlbarkeit besitze, und dass desshalb derartige Entscheidungen irreformabel seien aus sich selbst, nicht aber auf Grund der Zustimmung der Kirche.

Diese Sätze vermögen wir nicht als Aussprüche eines wahrhaft öcumenischen Concils anzuerkennen; wir verwerfen sie als n e u e von der Kirche niemals anerkannte Lehren. Von den Gründen, deren streng wissenschaftliche Ausführung vorbehalten wird, machen wir folgende namhaft:

1. Eine Constatirung der Lehre der Kirche über diese Punkte ist auf der Synode zufolge der Verheimlichung vor ihrer Eröffnung, sowie durch Verhinderung vollständiger Zeugnissabgabe und freuer Meinungsäusserung mittelst vorzeitigen Schlusses der Debatte nicht erfolgt. Damit ist die wesentliche Aufgabe eines öcumenischen Concils bei Seite gesetzt worden.
2. Jene Freiheit von jeder Art moralischen Zwangs und jeder Beeinflussung durch höhere Gewalt, welche zum Wesen eines öcumenischen Concils gehört, ist auf dieser Versammlung nicht vorhanden gewesen, unter Anderem;
   a) weil der Versammlung von dem Papste im Widerspruche mit der Praxis der früheren Concilien eine die Freiheit hemmende Geschäftsordnung auferlegt, trotz Protestes einer grossen Anzahl von Bischöfen belassen, und nachher wiederum ohne Zustimmung der Versammlung modificirt und gegen den abermaligen Protest aufrecht erhalten wurde;
   b) weil in einer erst zu entscheidenden und den Papst persönlich betreffenden Lehre durch die mannigfaltigsten dem Papste zu Gebote stehenden Mittel ein moralischer Druck auf die Mitglieder ausgeübt worden ist.
3. Wenn bisher stets in der Kirche als Regel gegolten, dass nur das immer, überall und von Allen Bekannte Glaubenssatz der Kircke sein könne, so ist man auf der Vaticanischen Versammlung von diesem Grundsatze abgewichen. Der blosse Bruchtheil einer Bischofsversammlung hat gegen den beharrlichen und noch zuletzt schriftlich erneuerten Widerspruch einer durch ihre Zahl sowohl, als durch die Dignität auf den Umfang ihrer Kirchen überaus gewichtigen Minorität eine Lehre zum Dogma erhoben, von der es notorisch und evident ist, dass ihr von den drei Bedingungen keine, w e d e r d a s I m m e r, n o c h d a s U e b e r a l l, n o c h d a s v o n A l l e n, zukomme. In diesen Vorgange liegt die thatsächliche Anwendung des völlig neuen Satzes, dass als göttlich geoffenbarte Lehre eine Meinung erklärt werden könne, deren Gegentheil bis dahin frei gelehrt und in vielen Diöcesen geglaubt wurde.
4. Indem das dritte Kapitel gerade die ordentliche Regierungsgewalt in den einzelnen Kirchensprengeln, welche nach katholischer Lehre den Bischöfen zukommt, auf den Papst überträgt, wird die Natur und Wesenheit des Episcopates als göttlicher, in dem Apostolate gegebener Institution und als integrirenden Bestandtheiles der Kirhe alterirt, beziehungsweise völlig zerstört.
5. Durch die Erklärung, das alle an die ganze Kirche

Digitized by Google

immunitatem, proprietates et iura Ecclesiae Dei manifeste laedunt ac pesumdant; quae mala gravissima latius etiam, nisi Deus propitius avertat, progressura esse dolemus, dum Nos interim ab ullo aliquo remedio afferendo conditionis Nostrae ratione praepediti vehementius in dies admonemur de ea captivitate, in qua sumus ac de defectu plenae illius libertatis, quam Nobis relictam esse in Apostolici Nostri ministerii exercitio Orbi mendacibus verbis ostenditur, et necessariis, quas appellant, cautionibus firmari velle ab intruso Gubernio iactatur.

Neque hic praeterire possumus immane facinus quod vobis profecto innotuit VV. FF. Perinde enim ac Sedis Apostolicae possessiones et jura tot titulis sacra atque inviolabilia, ac per tot saecula semper explorata et inconcussa habita in controversiam ac disceptationem revocari possent et quasi censurae gravissimae quibus ipso facto et absque ulla nova declaratione violatores praedictorum iurium et possessionum innodantur, populari rebellione atque audacia vim suam amittere possent, ad sacrilegam quam passi sumus exspoliationem honestandam, communi naturae ac gentium iure despecto, quaesitus est ille apparatus ac ludicra plebisciti species alias in provinciis Nobis ademptis usurpata; et qui exultare solent in rebus pessimis hac occasione rebellionem et ecclesiasticarum censurarum contemptum, veluti triumphali pompa, per Italicas urbes praeferre non erubuerunt, contra germana sensa longe maximae Italorum partis, quorum religio devotio ac fides erga Nos et Ecclesiam Sanctam multis modis compressa, quominus libere manare possit, impeditur.

Nos interim qui a Deo universae domui Israel regendae et gubernandae praepositi et supremi religionis ac justitiae vindices et Ecclesiae jurium defensores constituti sumus, ne coram Deo et Ecclesia tacuisse ac silentio Nostro tam iniquae rerum perturbationi assensum praestitisse redarguamur, renovantes et confirmantes, quae in superius citatis Allocutionibus, Encyclicis ac Brevibus litteris alias solemniter declaravimus ac novissime in protestatione, quam jussu ac nomine Nostro Cardinalis publicis negotiis praepositus ipso vicesimo Septembris die, ad Oratores, ministros et Negotiorum gestores exterarum nationum apud Nos et hanc S. Sedem commorantes dedit, solemniori quo possumus modo iterum coram Vobis, VV. FF., declaramus, Nostram mentem, propositum et voluntatem esse omnia hujus S. Sedis dominia ejusdemque jura integra intacta inviolata retinere atque ad successores Nostros transmittere; quam cumque eorum usurpationem, tam modo quam antea factam, injustam violentam nullam irritamque esse, omniaque perduellium et invasorum acta, sive quae hactenus gesta sunt, sive quae forsitan in posterum gerentur ad praedictam usurpationem quoquo modo confirmandam, a Nobis etiam nunc pro tunc damnari, rescindi, cassari et abrogari. Declaramus praeterea protestamur coram Deo et universo orbe Catholico Nos in ejusmodi captivitate versari, ut supremam Nostram, pastoralem auctoritatem tuto expedite ac libere minime exercere possimus. Tandem monito illi S. Pauli obtemperantes: „Quae participatio justitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? Quae autem conventio Christi a Belial“,[1]) palam aperteque edicimus ac declaramus, Nos memores officii Nostri et solemnis jurisiurandi quo tenemur, nulli unquam conciliationi assentiri vel assensum praestituros, quae ullo modo jura Nostra atque adeo Dei et Sanctae Sedis destruat vel imminuat: itidemque profitemur Nos paratos quidem divinae gratiae auxilio gravi Nostra aetate, usque ad faecem pro Christi Ecclesia calicem bibere quem Ipse prior bibere pro eadem dignatus est nunquam commissuros ut iniquis postulationibus quae Nobis offeruntur adhaereamus atque obsecundemus. Uti enim praedecessor Noster Pius VII. aiebat: „vim huic summo Sedis Apostolicae imperio afferre, temporalem ipsius potestatem a spirituali discerpere, Pastoris et Principis munia dissociare, divellere, exscindere, nihil aliud est nisi opus Dei pessumdare ac perdere velle, nihil nisi dare operam ut Religio maximum detrimentum capiat; nihil nisi eam efficacissimo spoliare praesidio, ne summus ipsius Rector, Pastor Deique vicarius in Catholicos quoquo terrarum sparsos atque inde auxilium et opem flagitantes conferre subsidia possit, quae a spirituali Ipsius, per neminem impedienda, petuntur potestate.“[2])

Quoniam vero Nostra monita, expostulationes et protestationes in irritum cesserunt, idcirco auctoritate omnipotentis Dei, SS. Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra vobis, VV. FF., ac per Vos universae Ecclesiae declaramus, eos omnes qualibet dignitate etiam specialissima mentione digna, fulgentes, qui quarumcumque provinciarum Nostrae ditionis atque almae huius Urbis invasionem, usurpationem occupationum vel eorum aliqua perpetrarunt, itemque ipsorum mandantes, fautores, adiutores, consiliarios, adhaerentes vel alios quoscumque praedictarum rerum exequutionem quolibet praetextu et quovis modo procurantes vel per seipsos exequentes, maiorem excommunicationem aliasque censuras et poenas ecclesiasticas a sacris Canonibus, Apostolicis constitutionibus et generalium Conciliorum, Tridentini praesertim (Sess. 22. c. 11. de Reform.) decretis inflictas incurrisse iuxta formam et tenorem expressum in superius commemoratis Apostolicis litteris Nostris die 26. Mart. a. 1860 datis.

Memores vero Nos eius locum tenere in terris qui venit quaerere et salvum facere quod perierat, nihil magis optamus quam devios filios ad nos revertentes paterna charitate complecti; quare levantes manus Nostras in caelum in humilitate cordis Nostri dum Deo cuius est potius quam Nostra, iustissimam causam remittimus et commendamus, Eum per viscera misericordiae suae obsecramus obtestamurque, ut adsit praesenti auxilio Nobis, adsit Ecclesiae suae, ac misericors et propitius efficiat ut ho-

[1]) 2. Cor. cap. VI. 14. et 15.
[2]) Alloc. 16. Martii 1808.

Digitized by Google

gerichteten doctrinellen Aussprüche der Päpste unfehlbar seien, werden auch jene kirchen-politischen Sätze und Aussprüche älterer und neuerer päpstlicher Erlasse für unfehlbare Glaubensnormen erklärt, welche die Unterwerfung der Staaten, Völker und Fürsten unter die Gewalt der Päpste auch in weltlichen Dingen lehren, welche über Duldung Andersgläubiger und Standesrechte des Clerus Grundsätze aufstellen, die der heutigen Gesellschaft wiedersprechen. Hiermit wird das friedliche Einvernehmen zwischen Kirche und Staat, zwischen Clerus und Laien, zwischen Katholiken und Andersgläubigen für die Zukunft ausgeschlossen.

Angesichts der Verwirrung, welche durch diese neuen Lehren in der Kirche jezt schon eingetreten ist und sich in der Zukunft voraussichtlich noch steigern wird, setzen wir in jene Bischöfe, welche diesen Lehren entgegentreten sind und durch ihre Haltung auf der Versammlung den Dank der katholischen Welt verdient haben, das Vertrauen und richten zugleich an sie die Bitte, dass sie in gerechter Würdigung der Noth der Kirche und der Bedrängniss der Gewissen auf das baldige Zustandekommen eines wahren, freien und daher nicht in Italien, sondern diesseits der Alpen abzuhaltenden ökumenischen Concils mit den ihnen zu Gebote stehenden Mitteln hinwirken mögen.

Im September 1870.

U isti čas sastalo se u Fuldu 17 njemačkih biskupah, od kojih jedni bijahu, a drugi nebijahu na saboru, (München-Freising, Köln, Fulda, Mainz, Hildesheim, Paderborn, Culm, Regensburg, Augsburg, Eichstätt, Trier, Ermland, Freiburg (administrator), jedan od vojske biskup, Münster, S. eyer). Pozivalo se je i očekivalo, da će se tu, kako pred sabor, tako i po saboru sastati svi biskupi njemački, pak još doći iz Austrije; ali se je s raznih razlogah razbilo. Vendar ovi, koji dodjoše, odlučiše obzirom na držanje njemačkih biskupah na saboru, a navlastito obzirom na bogoslovski pokret i neprestano javno pisanje i prepiranje, očitovati svoj sud — napisaše skupnu pastirsku poslanicu na puk svojih biskupijah. Pokle je pismo to kazalo povod svoj, to jest dolazak svoj sa sabora, prelazi pripominjat, kako je gospodin za vjekovite svoje istine u crkvi svojoj postavio nepogrešljivo učiteljstvo, koje istine božanstvene najsvečanijim načinom izriče u općenitom saboru crkvenom. I koliko su god svjedoci nauka dostojni sami sobom već i kano ljudi osebice, i još više kano skupština sa svih stranah, pravi izvor istine, i svjedočanstvo, da je na koncu vendar vazda sam Bog. Razlaže se na kratko narav sabora crkvenoga, po imenu vatikanskoga, glede kojega očituju od rieči do rieči ovo svjedočanstvo: „Po tom očitujemo mi ovim pismom: da je sadanji vatikanski koncil pravi, zakoniti, općeniti sabor, da dalje ovaj koncil nije nipošto kako niti nikoji drugi općeniti sabor crkveni, postavio ili stvorio novi, od starinskoga drugačiji nauk, nego samo staru, u skladištu vjere držanu i vjerno čuvanu istinu razvio, razložio i naproti bludnjam vremena izrikom za vjerovati predložio; da su napokon njegove odluke za sve vjerne obveznu moć zadobile proglašenjem, u javnoj sjednici vrhovnoga glavara crkve svečano učinjenom. — Dok mi sami s punom bez ikakvih zatajenih mislih očitovanom vjerom pristajemo uz odluke sabora, opominjemo vas kao vaši Bogom postavljeni učitelji i pastiri, i molimo vas za ljubav vaših dušah, da besjedah tomu protivnih, s koje god strane dolazile, neslušate itd.

Sv. otac papa primio je od svoga u Monakovu postavljenoga nuncija istu skupnu pastirsku poslanicu, i koliko ga je s jedne strane korak bogoslovski ožalostio, toliko ga je biskupski čin obveselio, te nije mogao propustiti, već je posebnim na biskupe upravljenim pismom pokudio i osudio oporne bogoslove, a revnost biskupsku pohvalio. Piše pako (na nadbiskupa Grgura monakovskoga) poslje kratka uvoda ovako:

„Čim je čemernija žalost, što nam ove heretične i šizmatične misli (t. j. kako mahom na početku kaže, koji se nestide reći, da nauk na sv. vatikanskom saboru uglavljeni nije u tradiciji niti u sv. pismu, pače da jim se protivi) zadale našemu već i drugčije tolikom patnjom ucviljenu srcu, tim većma hvalimo tvoju i drugih biskupah Njemačke potrebitu budnost pastirsku, kojom nastojite odvratiti pogibelji. Punija bi vendar naša utjeha bila, kad bismo na ovom vašem pastirskom pismu mogli čitati sva imena častne braće biskupah Njemačke, čim bi Vaš pastirski naputak veću bio imao moć. Nedolazi nam ipak niti najmanja sumnja u glavu, da i oni prelati, čija imena nevidimo, nebi jednakim načinom razumili: kolika je posvećenu pastiru dužnost podučiti stado svoje, koje i kakove su istine vjere u svetom saboru ustanovljene, i povjerene si ovčice od pogubnih vjetarah zakloniti i zdravom pašom katoličkoga nauka nahraniti, i to tim većma, jer navlastice u tih zemljah nekoji sinovi oholosti, koji se katolici zovu, ne samo potajnom prevarom, nego i s otvorenim čelom udaraju na dogma katoličke vjere. Jer tako su daleko za šli oni, da pišući u javne listove i čitave spise očitom bunom proti ugledu i odlukam općenitoga sabora, a prije svega proti, neopozivnom sankcijom na istom saboru potvrdjenom nauku o nepogrešljivosti ex cathedra govorećega rimskoga pape ne samo dižu sami, nego i druge u tu nesretnu bunu nastoje povući.... Zatim kaže papino pismo, da je stara navada heretikah i šizmatikah pripoznati vrela objavljenoga nauka tradiciju i pismo i graditi se katolici, nu nepripoznati crkvenoga ugleda i učiteljstva, i prepirući se: da-li ovo ili ono stoji u pismu i tradiciji oslanjati se na pogrešljivu i varavu znanost i sud svoje glave, a neposluhnuti Bogom postavljenoga sudca. Dogmatična definicija i jest pravi dokaz, da nauk stoji u pismu i tradiciji, a znanosti zadaća jest samo razlagati, kako nauk u istom smislu definicije stoji jur u pismu i tradiciji. Spominjući bogoslovne napadaje i braneći pravilnost, općenitost i slobodu vatikanskoga sabora, sabire pismo jezgru ovako:

„Za istinu mogu oni pomoć sv. Duha na ovom općenitom saboru za nepogrešljivost njegovih definicijah samo tada tajiti, ako podju s principijah, koja nepriznavaju vrhunaravne nepogrešljivosti u obće, a tim jednoga bitnoga svojstva katoličke crkve. Nikomu za sigurno nije nepoznato, da su pod sličnimi izlikami takodjer na druge sabore, osobito na florentinski i tridentinski, običavali udarati najnoviji heretici i šizmatici na duhovnu propast sebi i mnogim. — Kako bismo dakle bez najdublje bôli srdca i gorkih suzah mogli gledati takovu opakost pokvarenih sinovah i tolikih pogibeljih, kamo nerazborite i neuke, osobito pako neopreznu ruše mladež. Bezbožnim načinom drapaju krilo matere svoje crkve, koja jih je odhranila i na noge postavila, spasonosnu njezinu hranu preobraćaju u otrov i nadimljući se od oholosti, znanost, kojom bi druge imali uzgojiti za spas, obraćaju za svoju i tudju propast....“ Na koncu opominje biskupe, neka sve paze dobro, a osobito čuvaju mladež, pak preporuča molitvu.

Digitized by Google

Broj 52. Tečaj XXI. U Četvrtak, 29. Prosinca 1870.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Döllingerov položaj napram crkvi.

(Konac.)

Dvie škole bogoslovske, kako se obično zovu: dvorska (kurijalna) rimska, nadjevkom ultramontanska i ježuitska, ljepšim imenom školastična i mystična, pak opet njemačka per eminentiam znanstvena, liberalna, praktična, jur od reformacije, osim što svaka svojim goni smierom bore se i jedna drugoj mrsi osnove; novijega vremena sve to većma izticala se protimba na vidjelo, a zadnje vrieme dognala do napona. — Pročuo se glas, da papa Pio IX. promišlja sazvati obćeniti sabor, zatim da je to sbilja naumio, a najzad štije se u svietu pismo pozivno. Prvim mahom njemačka stranka počela slutiti i uhoditi osnovu, stala proricati i opominjati, a sastavila kolo da složnom snagom ako ne obustavi, a to barem oslabi protivničke težnje. — Od množine oružja književnoga nadglasio je sve časopis ili povorka brošurah imenom „Janus.“ Tu je spomenuti, da je u njemačkom narodu stranka tako zvana dvorska ježuvitska, prem tu i tamo blažija nego drugud, jaka, osobito preko nekih biskupah i množine bogoslovah, koji su odgojeni i izučeni u kolegiju Germaniku pod upravom ježuitskom, pak da je ona svom oštricom stala na supor ter s ostalim navlaš proti „Janusu“ stavila časopis „Anti-Janusa.“ Janus taj pisao je i naučao: Po božjoj naredbi i naravi crkve neima papat biti kakov principat jurisdikcije, nego samo primat, i to primat jedino kano prvenstvo u časti i skrbi, koje neka bude i drži se u crkvi; ali papat kakov se je napravio samo je produkt prevare i bludnje, to je pravi uzrok grčkomu šizmi, pačka i zapreka sdruženju crkvah i zato silno potrebitoj reformi katoličke crkve. Temeljnica misao Janusova jest: da je papija u katoličkoj crkvi rakrana, razumi se dakle, zašto se je na tom smieru smatrao ljuti duh Lutherov. Nego što nam je tu još spomenuti, jest, da je protivna stranka za Janusom slutila, ćutila i vidjala samoga Döllingera; a najzad se posve osvjedočila, da jest on. Da vidimo. Proročanstva, za koja se je pogadjalo, da su iz Döllingerove glave, proricala su, da je naumljenomu vatikanskomu saboru jedina poglavita zadaća dogmatizovati nauk papine nepogrešljivosti, syllabus i absolutnu potrebu države papinske; školska farba, narodnost većine, glas i značaj u Rim na priprave pozvanih bogoslovah, tajnost poslovanja — sve to obraćali su oni proroci svomu proročanstvu za dokaz; počela je na vidjelo izlaziti jurve agitacija, i kano u čas stvoriše se očite dvoje protivne jake agitacije. Sabor jur sbori — agitacija napregla se okolo njega. Na vas glas, javno i sa svih stranah tuže amo Döllingera, da je on vodja agitacije, da je on istoga Janusa otac i pravi duh; i prem Döllinger skrovan šuti, vide njegovo pero u velikom listu. Tada negda eno njega s pravim imenom. Stotine biskupah saborašah mole papu, neka bi nauk, o kom je tolika prepirka, brže dao na razpravu; u Augsburgu izlazeći veliki list „Allgemeine Zeitung“, koji je čudnim svojim načinom od prvoga početka iz odborah bogoslovskih, zatim iz same sabornice krao tajne, objavio tu biskupsku peticiju, a drugi dan već (u 21. br.) nosi isti list Döllingerovo očitovanje, a očituje: da je nauk o papinoj nepogrešljivosti plod bludnje ljudske, pak ako bi se dogmatisovao, da bi s temelja prevrnuo ustav crkve, kakova je Bog naredio, a promienio i naružio katolički nauk vjere. Svaka stranka smatrala je ovaj čin Döllingerov za odvažan i smion. Tim svojim činom prikazao se je D. protivnikom u svoj prilici onoj, kako su ga prije sami slikali. Sad je jasno kano sunce, poviknuše protivnici, da je D. za A. A. Z. u kom se je često vidjala njegova ruka; a gotovo je,

Digitized by Google

da svojom sduhom stoji za istim Janusom. Očitovanje njegovo slaže se u poglavitih točkah s naukom Janusa, tužilo se je na njega, da je on tomu skroz nekatoličkomu listu ravnatelj, prozivalo ga: neka govori, je-li i dokle jest, oli nije? pak biše mu pravo očitovati. Jer ako je već mislio da mora ustati naročito proti nauku nepogrešljivosti, prosto mu bijaše kano mužu i bogoslovu očito i iskreno izaći pred sviet; nu i tada trebalo je da svom jasnoćom i precisijom misli svoje razluči od mislih i nakanah Janusovih. Kad njega, rekoše, i nebi bio vas sviet držao za saveznika Algemajneričina i Janusova, nego kad bi ono sve s vana tudji ljudi pisali: tada bi on po svojem položaju i po svojem glasu u Bavarskoj i u svoj Njemačkoj, po svom staležu, po svojoj neodoljivoj dužnosti — i tada bi on proti onomu smieru odlučno bio morao ustati. Na koncu kad će progovoriti, kamo će s očitovanjem? U A. A. Z.! Neveli ravno, da se slaže sa smierom istoga lista, nu neveli niti da se neslaže, prem ga vas sviet drži za saveznika. Svjedoči čin, svjedoče iste i slične misli. Sad je istom puklo pred očima bistro i žarko, što bi prije samo plaho svjetlom blisnulo: što je Döllinger prije bio napisao kano zagonetke, sad se je sa svom grozotom razokrilo Sad se stoprvo razumi ona skrovna rieč na učenjačkoj skupštini: „hotilo bi se s katoličke strane sdružiti crkve, ali se neće pravih tomu sredstavah, nerači se naime ukloniti vladajućega papalnoga sistema.“ U tom i stoji reforma korenita, bez koje nemože da bude nikakove reforme, jer je papija leglo i zaklon svim zlorabam. Sad se bolje još razumi, kako bi znanost historijska trebala pripravljati tu reformu, a kroza nju ono sdruženje: morala bi naime znanstveno i historično srušiti papiju, i to načinom onim, kako nauča Janus. Sad se razumi, zašto Döllinger u historiji vidi samo tri vedra, svietla i sjajna časa: čas grčke znanosti, jer ona nezna za papalni sistem; čas francezke theologije za Ludovika XIV., jer tada je Galikanizam vojevao proti papiji, i čas njemačke historijske znanosti, koje poglavicom ćuti se sam Döllinger. Sad se razumi, zašto se Döllingeru razložan ukaza grčki šizma, zašto razložan anglikanizam, zašto velik Luther i razložan protestantizam njemački: a to zato naime, jer je to sve troje bilo borba proti papiji i njenim zlim porabam. — Bude-li jednom u katoličkoj crkvi srušena papija, tad se je lahko razlučenim crkvam sdružiti. — Pri tom je vendar još ostalo zagonetkom, kako on misli da bi se to sdružilo; nego može se suditi po drugih mislih njegovih — ta po narodnih crkvah: najprvo stvorila bi se narodna crkva njemačka, srce i gizda Niemca; pak jer je Njemačka srce svieta, oko njemačke crkve pravile bi se i kupile ostale crkve narodne; papat pretvorio bi se u sgoljni primat, i taj primat bio bi sredina i osovina za sve narodne crkve. To sve nebi se dostiglo po hierarhiji, nego velikim s istom hierarhijom bojem. Što bi u tom boju bilo duhovita, to bi vodila znanost, koja baš zato treba sve slobode — što opet, kako Maksov panegirik reče, nemože biti nego pomoćju države i prosvietljenih vladarah. Zadnje bogoslovsko sudište nad svom tom borbom i razvitkom, i koje bi sudilo što jest a što nije katoličko: nije Petrov nasljednik niti nasljednici apostolski, nego sva skupina iliti občinstvo crkve; jer tako uči D. u glasovitom očitovanju, gdje se pozivlje ne na obćeniti sabor, nego na obćenito javno mnenje. Pravi tumač ote skupne sviesti crkvene jest znanost. Nije ravno D. nigdje rekao, da nepripoznaje ugleda i sudstva obćenitomu saboru; već koliko kaže jest to, da pod stanovitom pogodbom vatikanskoga neće pripoznati za sabor obćeniti, nego tada prepustiti sud „javnomu mnenju.“ Ali je i toliko reći dosta za svakoga, koji vatikansku skupštinu drži za obćenitiji nego ikoj sabor biti može.

Što je kraj toga svega najžešće peklo iz Döllingerova očitovanja, to su ove rieči: „Sbog ovoga moga očitovanja mirna mi je duša jošte i zato, jer znam da je velika većina njemačkih biskupah, kamo spada i moj nadpastir, s menom po jezgri iste misli, a ćutim u sebi nagon u večer svoga žića javno izpovjediti, što sam 47 godinah kano učitelj crkveni naučao.“ Mislilo se je, da je D. našao razloga za tu svoju tvrdnju u skupnoj pastirskoj poslanici biskupah, kojino se pred sabor u Fuldi na dogovor sastadoše; jer se je to pismo s jedne strane smatralo kano manifestacija proti proglašenju nepogrešljivosti, što se je takodjer izvodilo iz potlašnjega istih biskupah na saboru držanja i djelovanja. Po drugoj strani, prem je pismo na papinu dvoru ne dobro bilo primljeno, tumačilo se je ono po Njemačkoj i drugud morda navlaš s boljega kraja: kano samo dobro namjeravana opomena kleru i puku, neka bi se čuvao puste prepirke ter mirno i ponizno očekivao saborske odluke. — Po svaki način ote su misli u onom pismu najrazgovetnije, dok je ostalo malko preveć zapredeno, fino i skrovno, pa ga možeš natezati i ovamo i onamo. Nego je opet vriedjalo, što se je taj njemački episkopat na D. očitovanje javio malko prehladno: pisa u javu pismo rečiti mogutinski biskup Ketteler, da se, prem učenik i prijatelj Döllingerov, s njim baš u onoj jezgri neslaže, a to isto da je ovlašten očitovati u ime više njemačkih biskupah. — Još je gore uvriedilo kliktanje i pleskanje bogoslovsko:

Digitized by Google

Döllingeru čestitali i priznavali bogoslovi i lajci učenjaci iz Vratislave, iz Praga, iz Braunsberga itd., adressu pako iz Bonna podpisali osim četirih docentah svi bogoslovni professori, a katolici učitelji svih ostalih granah osim jednoga. Sa svih ostalih stranah čestitalo se tomu smionomu starcu, a magistrat grada Monakova nudi ga diplomom zač. gradjanina, što vendar nije primio, rekši da nevalja sgoljno crkvene stvari prenositi kamo nespada, kralj bavarski hvali ga pismom.

Kako se je stvar na saboru svršila, poznato je. Pod rikom i tutnjem topovah i od ratne vreve na zapadu i u samom Rimu umukla po nekoliko saborskomu glasu jeka, nu nije nipošto zaglušila. Döllinger i njegova bogoslovska družina iz Nürnberga šalju u sviet očitovanje, kojim sabor zovu samo velikom skupštinom biskupskom i prosvjeduju proti odlukam. Sva je prilika ter će morda svi bez iznimke biskupi od opozicije saborske pripoznati odluke; nekoji njemački u Fuldi svečano pripoznaše jur, a budući po sustavu crkve pravi sudci nauka i zakona biskupi, što mogu tada bogoslovi? Gdje su god bogoslovi, bilo sbog očita čina poznati protivnici, bilo sumnjiviji, polaže se njim za podpis vjerovanje, pak se isti neki prosvjednici mahom utegnuše u se. Döllinger vjerovanja nije podpisao; a pokle je vrhovnik crkve onako zagrmio osobito na njegovu svojtu: dugo nemože postojati vrieme, nego će starac oli s crkvene strane steći riedku onu hvalu: da se je velik muž najvećim pokazao samozatajom u zabludi, pri čem ga skupa čeka priekor od svieta; oli će goniti smierom do kraja. Zaufao se je najviše ubiskupsku opoziciju, pak će mordas njom i on nazad; nu prije se je bojati, da će pustiti neka pukne nad njim suspenzija i ekskomunikacija. I tada su još dva slučaja moguća: oli će s pomoćju liberalacah i liberalne vlade dalje pognati agitaciju i morda istu reformaciju, oli će posvema ušutiti i primiriti se, pustivši neka si Bog i ljudski rod stvaraju novu historiju, koje starac sada nemože znati. Za svaki slučaj vendar u njoj ime i glas Döllingeru nefali.

Jakov Balmes o vjeri.

(Konac.)

IV.

Ima na svietu sila vjerâ, kojih se jedna od druge bitno razlikuju. Je-li moguće, da su sve prave? Može-li i „jest“ i „ne“ o istoj stvari istinom biti? — Židovi očekuju Mesiju, kršćanom je već došao i ovršio poslanstvo svoje. Muhamedovci zovu Muhameda velikim prorokom, kršćani ga drže varalicom. Katolici drže nepogrešivost crkve in doctrina fidei & morum, Protestanti to niječu. Istina nemože zajedno biti i nebiti: ili se jedni ili se drugi varaju. Tvrditi dakle, da su sve vjere prave, jest nesmisao. Sve vjere tvrde, da su protekle odozgor, medjutim može samo ona biti prava koja to može dokazati — a ostale su onda bludnje i laži.

V.

Nevjernik veli: „Sve su vjere plodom obsjene, pa s toga ljudska iznašašća.“ A tko jih je iznašao? Početak vjerâ zastrt je tamom pravieka. Svagdje se nalazi čovjek u družtvenu životu, eto ti svećenikâ, žrtvenikâ, bogoslužja. Tko je taj domišljatac, komu je ime izčezlo iz pametara ljudskoga, a komu se nauk ipak razprostranio po čitavom svietu? Ako to iznašašće ima svoj početak u narodnih civiliziranih, kako su do njega došli narodi necivilizirani — dà divljaci? Pak ako mu je barbarstvo koljevkom, kako se je mogao udomiti kod naroda naobraženih? — Reći ćete: „Vjera je neobhodno potrebita komunitetu — ona počima s njim.“ Nu tko ju je načinio neobhodno potrebitom? Tko se je latio prvi toga sredstva, da utaži tu neobhodnu potrebu? Tko je izmislio takav sustav sačiniv ga tako, te je morao ljudstvom ovladati? Kako si je njegov sačinitelj prisvojio srca i volje svih, da jih pripravi po volji svojoj, da jim utisne čuvstva i istine, usljed kojih je vjera da tako rečem dahom duše postala Mnoga vrlo koristna i važna iznašašća ostaju mnogo stoljeća povlasticom njekojih samo naroda te se jako polagano medju ljude razprostrane. Što je to da se tako nije dogodilo s vjerom? Kako to da o tom čudnom iznašašću svi narodi bez razlike jezika, zemlje, podnebja i kulture znadu? Tu nema srednjega puta. Vjera proizticе budi iz prvobitne objave budi iz nadatka naravnoga. Ima-li objava to je onda govorio Bog, nema-li je, a ono je bar Bog to viersko čuvstvo u naša srca usadio. Nipošto, vjera nije izumom ljudskim, pa makar je ta nebeska kćerka tečajem vremena u raznih krajevih i naružena i oskvrnuta, to ona ipak uviek nješto od svoga neumrloga poriekla zadržaje. Unatoč okrnjenostij, štono jih ista poviest crta, stope prvotne objave padaju ipak svakomu na prvi mah u oči.

VI.

Je-li mogao Bog njeke istine čovjeku objaviti? To pitanje znači toliko, koliko pitati: „Je-li onaj od koga imamo govor ili jezik t. j. jezik u spoju sa razumom, je-li taj manji od djela ruku njegovih?“ Ima-li čovjek sredstva da saobćuje drugomu svoje misli i čuvstva svoja, to će sjegurno i najuzvišenije biće imati sredstva, da obći sa stvorom svojim te mu izjavi volju svoju — Bog je stvorio duhove pak da jih nemože prosvietliti? —

VII.

Bog je preveleban nego da se k čovjeku snizi i s njim obći. — A tu dodajte takodjer, da je bio i pre-

Digitized by Google

veleban, da nas stvori. Sa stvaranjem počeli smo bitisati iz ničega: objavom se pako usavršuje to djelo. — Zar ima stvoritelj manje zasluga ako svoje djelo usavrši? — Sva moć dolazi od Boga. Od njega imamo moć spoznanja: budi što je našemu razumu njeke istine utisnuo, budi što je dao našemu razumu moć dohvatiti jih na neznani još način. Pak ako nam je Bog njeke istine bez uštrba svoje velebnosti naviestiti mogao, nije-li nerazumno tvrditi, da se on tim ponizuje, ako nam istine druge vrsti sredstvi vrhunaravnimi objavlja? Objava je dakle moguća; nijekati tu istinu bilo bi toliko koliko nijekati svemogućtvo dà i samo bivstvo božje.

VIII.

Imamo institut, koj veli, da je jedinac u posjedu i jedinac sâm tumačem objave, kojom je nebo udostojalo čovječanstvo. Takova smiela tvrdnja mora dakako na se obratiti pozornost svakoga, koj istinu traži. Kakav je to institut? Je-li u naša vremena postao? Njegova drevnost obsiže 1800 godina, a toliko vjekova označuje on tek jednom periodom svoje bíti. Sliedujuć pako natražke svoje rodoslovje polaže on koljevku svoju tja tamo u prve dane svieta. Da on već 18 vjekova postoji te da mu poviest suvisi sa poviešću narodâ, vezom da nemože čvršćim, da mu izvor siže tja u najdavniju prošlost, to je sbilja tako istinito kao da je obstojala republika grčka i rimska. A kakove će navesti listine, da dokaže svoju tvrdnju? — Ima on u tu svrhu najstariju knjigu, za koju sviet znade; ta knjiga sadržaje najčišću nauku o ćudoredju, čudnovat sustav zakonodavstva — poviest punu čudesâ. Do danas nije uzmogao nitko razborito podvojiti o velikoj cieni tê knjige, čemu se je tim većma čuditi, što ju je baštinio od naroda, komu naobraženost nije ni iz daleka postigla prosvjetu mnogih drugih starodavnih naroda. — A ima-li još kakovih drugih dokaza, da obrani svoj nauk? — okrom mnogobrojnih dokaza, jasnijih od sunca, dovoljno bi bilo već i to: da se prelaz iz staroga u novi zavjet upravo na onaj način dogodio, kao što je to otajstvena njegova knjiga bilježila, da je u proročeno vrieme na sviet došao Bogo-čovjek, utemeljio zavod, koga katoličkom crkvom zovemo, da mu je obećao, da će s njim biti do svršetka vieka, da je krvju zapečatio svoj nauk, što ga je na sviet donio, da je treći dan poslije svoga razapeća skršio verige smrti, da je poslao Duha svoga, kao što je bio obećao, te da će na koncu vieka opet doći sudit žive i mrtve. — No je-li to istina, da su se starodavna proročanstva izpunila u tom čovjeku, koj je utemeljiteljem tê crkve? — Ni to se zaniekati neda. Čitamo-li ona proročanstva, čini nam se kao da čitamo evangjelje. — A je-li taj čovjek dokazao svoje božansko poslanstvo? — Nebrojena ti čudesa to tvrde, a što je god sâm prorekao izpunilo se uviek i izpunjuje se do sada na vlas — za čudo! — Kakav mu bijaše život? — Obćio je sa svietom odprto, čineć dobro, prezirao bogatstvo i slavu, trpio nevolje, sramotu, muke, a napokon i groznu podnio smrt. — A njegov nauk? — Nikad nebi duh ljudski dotjerao do tê visine. Njegov nauk o ćudoredju? Najveći neprijatelji moraju ga hvaliti i pred njim se klanjati. — Kakovu je promjenu u čovječanstvu taj čovjek prouzročio? — Sjetite se kakav bijaše Rim za vlade careva a kakav je danas. Sravnite narode, do kojih luč kršćanstva još doprla nije s narodi, koji već dulje u njem živu te koji se ga još drže, ma ga gdjekoji i osakatili. — Kakovimi se je sredstvi služio? — Nije imao kamo da glave skloni, dvanaest je ribara u sviet poslao. I razišli se ovi na sve četiri strane svieta, zemlja posluhnu njihove rieči i — povjerova. — Je-li ta vjera i kušnju progonstva pretrpjela i kako? Krv njezinih mučenika postala sjemenom vjernika. Filozofija naperi proti njoj sve moguće sofizme, te podiže sve strasti srca i duha. Nije moći ni korak postupiti a da nenagazimo na spomenik strašna boja, što ga je vjera morala voditi proti vladarom, proti mudracem toga svieta, proti opačini, koristoljublju, predsudam i napokon proti svim življem odpornosti, kakove si je samo pomisliti moći. — A kakovimi su se služili sredstvi širitelji kršćanstva? — Uzornim životom, propoviedanjem u poprati čudesa. Najstrožija kritika nemože zaniekati sbiljna ta čudesa — tek bi onda to uzmogla, kad bi obraćenje svieta, to najveće čudo razjasnila bez čudesa. Kršćanstvo brojilo je i broji još medju svoje sinove najslavnije duhove i najplemenitija srca. Civilizacija kršćanstva daleko nadmašuje civilizaciju najslavnijih naroda staroga svieta. O nijednoj se vjeri toliko negovorilo i nepisalo. Knjižnice su pune djela kritičkih, dogmatičkih i filozofičkih — a ta djela potekoše od muževa, koji su svoj um ponizno podklonili naukom vjere. Nitko dakle nemože reći, da je kršćanstvo tek medju nenaobraženimi i barbarskimi narodi cvalo — ono ima u istinu sve znakove jedine istine te s toga polazi od samoga Boga.

IX.

Slabi dusi misle o sebi, da spadaju medju velike umove jedino s toga, što se ustručavaju vjerovati ono, čega ni najmanje nerazumiju. Tu valja ona Bacconova: „Philosophia obiter libata reducit a Deo, penitus exhausta ducit ad eum.“ Kad bi oni bili pronikli u dubljinu znanostij, osvjedočili bi se, da se rieč „tajna“ nalazi na dnu svake stvari, da je priroda veći dio tajnom prikrila, da su stvari na oko jasne u naravi svojoj zakriljene našemu oku. Svemir, čija nas gromornost plaši, neznamo što je; naše tielo, naš duh, koj ga oživljuje tajna nam je, mi smo si sami zagonetkom, koju riešava samo vjera. Morali bi znati, da znanost uprkos svemu a napokon i uprkos najoštroumnijemu iztraživanju nije do danas uzmogla protumačiti phaenomena života. Morali bi znati, da je najbolji plod na-

Digitized by Google

šega iztraživanja i svih naših napora tvrdo osvjedočenje o našoj slabosti i našem neznanju, da nam dakle skromnost, poniznost i nepouzdanje u silu i nazore našega uma bolje dolikuje koli po umovanju zdrave filozofije toli po glasu naše vjere; znali bi napokon, da nas je nauk vjere već u nežnoj mladosti uznjeo na onaj stepen znanja, na koj se uzalud uzpinjao mnogo viekova samomu sebi ostavljeni duh ljudski.

Priobćio Rikardo Filipašić.

Šilo za ognjilo.

(Iz knjižice: „Speculum pastorum.“)

Nekoga hladnoga adventskoga dana, već u kasnu suton, vozaše se težkim srcem ubogi seljak, Ivo Harmening, preko sniegom pokrivenih poljana prema poldrugu uru odaljenomu župnomu selu, da poveze župnika k svojoj umirućoj ženi. Gospodar, u čijoj kući siromak Ivo stanovaše, bio mu svoja kola i konje posudio i gledaše da slamom i gunjevi za duhovnoga otca toplo i što udobnije sjedalo priredi. Gospodin župnik, čovjek u najljepšoj muževnoj dobi, upravo odvečerao i sjedjaše, blagomirisnu smotčicu dimeć na toplu ognjištu, kadno siromak Ivo plaho na vratih pokuca i ponizno u sobu stupi, izkazujuć mu svoju molbu i dokazujuć, kako će žena njegova do drugoga jutra jedva poživjeti, a jedina da ju jošte želja za poputbinom vuče. Župnik stavi mu neka pitanja, zatim ustane, otvori prozor i pogleda, kako je vani, a vani bilo zaista grozno, tamno kano u rogu, a britki sjever fijukaše preko poljana i sčipaše nemilo za obraze. U to unidje gospodja župnikovica, te saleti svoga supruga riečmi: „Edmunde, zar si poludio, da ćeš sada kamo ići? Ne, toga ti ja nedozvoljavam!“ Na te rieči dosjeti se župnik nečemu, ode k svomu pisaćemu stolu, prevrne dvie tri knjižice i držeć jih u rukuh posve će prijazno ubogomu Ivanu: „Dragi Harmeninže, žena daklje vaša ima pravu i istinsku volju, da primi sv. tielo gospodnje u čistoj vjeri? „Oh ima, dakako da ima“, odvrati nestrpljivo Ivan, „to je njezina zadnja i jedina želja! Molim vas za volju božju, gospodine pastore, nemojte oklievati, ona se jur smrću bori i čezne jedino za svojim spasiteljem!“ „Dobro, dragi Ivane“, nastavi pastor blagim i ponešto svečanim glasom, „je-li sbilja tako, kako pripovjedate, to se možete mirnom dušom svojoj kući vratiti; ženi će vašoj kod Boga zaslužba biti, kano da je sv. pričest primila; u njega je bo prava i iskrena volja gotov čin. Utješite tako ljubezni svoju bolestnicu i javite joj moj srdačni pozdrav i blagoslov. Zlo vrieme, moje slabo zdravlje i briga moje obitelji prieče me, te nemogu s vami se povesti.“ To rekav, pruži mu knjižice, koje u rukuh držaše i u kojih bijahu neke molitvice i tobožnje priprave za smrt. Siromak Ivo krenu tužan preko polja, a gospodin župnik uvali se u mekanu posteljicu i neosjecajuć kakova nemira zaspi sladko, kano da je Bogu i svomu zvanju podpuno zadovoljio. Bolestnica čekaše medjutim i reć bi od želje za posljednjom utjehom, kojom bi ju duhovni pastir pokriepiti imao, nemogla umrieti. Nu videć Ivana, gdje dolazi bez župnika, težka bol prodje tužnu njezinu dušu, vidje se ostavljenom, lišenom zadnje — ah toli jako potrebite utjehe, vidje se u sladkom očekivanju prevarenom, i možda ju s nijedne prevare u životu srce toliko neboljelo, koliko s ove zadnje! Tude pomože joj starica baba njezina, ova ju opomenu, kako je takodjer spasitelj na križu od svih ostavljen bio i jadna se bolestnica umirila i strpljivo dočekala smrt, koja dodje jutrom u 5 satih, da si žrtvu svoju pokosi.

Prošla zima i nastalo proljeće; šuma dala se u list; livade u ugodnu zelen, jarko sunašce titraše i igraše medju laganimi oblačići, tihi vjetrić popuhivaše, a potočić od snieżnih otopinâ nabujio i bujeć šumljaše nepravilnim svojim koritom, koje mu tiekom duga vremena brzi njegovi talasići medju župnim stanom i vlasteoskim dvorcem izdubiše. U spomenutom dvorcu činile se priprave za sjajnu gostbu, koja bi se navadno plesom i veselimi igrami završila. Gospodin župnik sa gospodjom suprugom i njezinom mladjom sestrom bjehu takodjer pozvani i evo jih, gdje se sjajno nakićeni k potoku bliže i k prevozu kreću. U prevozarevoj kolibi sjedjaše medjutim udovac, Ivo Harmening uz svoga bolestnoga strica, prevozača Eduarda Harmeninga, da mu pripomogne i da ga bolna u težkoj službi izmieni. Gospodin župnik unidje i pripomenuv da su gospodje predugo se oblačeć i kiteć jur zakasnile, zahtjevaše osorno, da ga namah prevezu. Ali će mu Ivo: „Gospodine pastore, je-li vam sbilja prava i istinska volja, da se sada namah prevezete?“ — „Jest i nekrzmajte, jer evo gospodje čekaju, a zlo se vrieme navlači!“ „O dobro“, odgovori Ivan mirno i hladnokrvno, kad je tomu tako, a to će toliko valjati, kano da ste već preko. Volja gotov je čin, rekoste mi, kada vas dodjoh zvat, da ubogu moju ženu s ovoga svieta u drugi sviet — k vječnoj gostbi prepeljate, a to isto odvraćam vam ja sada, kad se odpremiste k svjetovnoj gostbi. Nemojte ništa zamjeriti — šilo za ognjilo!“ To reče i sa svoga se mjesta nemače; brod ostade prikovan a gizdavo napravljena gospoda moradoše dobre pol ure uz vodu šetati, dok dodjoše do mosta, a onda opet natrag pol ure niz vodu do vlasteoskog dvorca, medjutim se kiša spustila i gospodu do kože premočila, te se gospodin župnik dostao hunjavice a gospodja župnikovica čak i groznice. Naumiše Ivana obtužiti, te valjda još i danas čekaju na povoljnu odsudu. —

(Preveo Gj. B—čki.)

Viestnik.

Zagreb. Na blagdan Božić služio je u prvostolnoj crkvi svečanu misu sam preuzv. g. nadbiskup, a pod

Digitized by Google

propoviedju poslje mise rečenom od preč. g. opata kanonika Marića ostao je nadbiskup na svojoj stolici i vas kor s njim. Na Božić ob 8. uri blagoslovio je nadbiskup nove opate i znakove njihove časti. — Božićnjak darovnjak, koji je gospojinsko družtvo za pjestovalište malenih znalo pripraviti u velikoj dvorani nadbiskupskoga dvora, bio je ove godine nastavljen u samostanu milosrdnicah, na čijem krilu i stoji spomenuto pjestovalište. I u tu liepu namjenu dostojao je preuzv. gosp. nadbiskup po primjeru svoga prednika darovati 200 for.

— G. Matej Kurtović, koralni vikar (præbendar) i duh. pomoćnik prvostolne crkve u Zadru, svećenik vrlo revan i zaslužan, koji na svom mjestu jur 42 godine obnaša službu, često put u vrieme kakove pošasti u bolnici i u gradu s očitom pogibelju života; k tomu prvi na glasbi i pjesmi crkveni umjetnik Dalmacije, ravnatelj u prvost. crkvi i učitelj glasbe kod duh. mladeži, muž obćenito poštovan, imenovan je za poč. kanonika prvost. crkve zadarske. (La Dalm. Catt)

Ugarska. Konferencija biskupska viećajuća sama za sebe u poslu autonomije imenito od kuda bi namaći dovoljne obskrbe za crkvene i školske potrebštine, dokončala je viećanje 21. pros., a s tim uspjehom: da je izabrala odbor, koj će za kongres izraditi predlog. Odboru je glava knez prabisknp Šimor, a članovi biskupi: L. Biró, satmarski, Aug. Forgacs, nasl. biskup i upravljatelj županije, Aleks. Lèvay, velepredstavnik jegarski, Krajčik velepredstavnik njitranski, i Vinko Šimon, premonstratinski prelat. Koliko je do sada izašlo na javu, zna se samo to, da se misli ustanoviti i urediti iste dragovoljne darove. — Sjednice kongresa odgodjene su do 16. siečnja.

— Ladislav Magyar u Pešti (do nedavna oko gornje sabornice ugarske imao službu), rodom žid, uze god. 1841. Rebeku Szivarvany; s tom ženom življaše u vjekovitoj svadji i nemiru, pak zato da se rieši žene, a oženi se sa znankom, prestupi u katoličku crkvu i uze Suzanu Kopar. Nego ni s tom nije mogao slagati, nego se zagleda u žensku evangeličkoga zakona Karolinu Igris. Smislio, učinio: postade tobož učenik i viernik Luhterov i uze Karolinu. Neima ti njemu duge ljubavi ni mira ni s tom trećom ženom, nego prošloga proljeća spozna se sa židovkom djevojkom Magdalenom Beckman, i tada ga počme boliti duša, zašto se je iznevjerio zakonu svojih otacah, pak da mu ljuba može doći u kuću kao žena, odreknu se krsta i vrati se u židovsku obćinu. Oženi se po četvrti put, dok su mu jošte žene prva i treća žive; nu mirno proživiti nije mogao ni s tom do nekoliko tjedanah. Jednoga dana pokupi on po kući sve što je našao vriedna, pak ostavi ženu, valja s namjerom da si petu potraži. Ali ovaj put nije utekao pravdi: dne 21. pros. t. g. odsudio ga peštanski sud na dvie godine težke tamnice.

Maribor. Hvaljeni rodoljub slovenski i uzorni duhovnik Franjo Kosar, dekan i župnik na Kozjem (Drachenburg), prije profesor i špiritual u bisk. seminaru, postao je kanonikom stolne crkve u Mariboru. Kanonik Fr. Kešman postao je stolnoga kapitula dekanom.

Beč. Po crkvenom propisu zahtieva se za mješovite ženitbe sveudilj jošte revers, da će se djeca odgajati na katoličku, premda po gradjanskom zakonu takovi reversi pravne krieposti neimaju. Sasma je dakle netemeljita pritužba i prosvjed protestantah proti tim reversom, te jim je ministarstvo za bogoštovje i nastavu odpisom svojim na vrhovno crkveno vieće evangjeličko odgovorilo ovako: „Državnoj vladi brinuti se je, da se nijedan državljanin neprieči sklopiti ženitbu načinom po gradjanskom zakonu propisanim, te po tom nesmie državna uprava nikoga silovati, da sklapajući ženitbu vrši propise, kojih u gradjanskom zakonu neima, S druge pako strane vlada neima prava priečiti državljane, koji od svoje volje uz ženitbene zakone državne ujedno hoće da zadovolje naredbam svoje vjere. Kada bi državna vlast koga u tom priečila, povriedila bi zak. člankom XIV. od 21. pročinca 1867. u drž. zakoniku br. 142. svakomu priznanu podpunu slobodu vjere i savjesti. Samo kada se je vršeći vierske propise povriedio kazneni zakon gradjanski, uredovati je sudcu. Po tom nemože vlada viernikom katoličke crkve sklapajućim ženitbu da zabrani uz ženitbene zakone vršiti takodjer propise njihove crkve, ako to čine od svoje volje a uza to kaznenih zakonah nevriedjaju; slobodno će jim ipak biti vazda neobaziruć se na spomenute propise ženitbu sklopiti samo po naredbi ženitbenih zakonah gradjanskih. S toga nemože ministarstvo za bogoštovje i nastavu da pristane uz predstavku, koja smiera na to, da vlada ukine vierske propise o sklapanju ženitbe i crkvenim glavarom da zabrani po tih propisih postupati. Državna uprava tada će samo posredovati, kada bi se vierski propisi načinom kažnjivim izveli ili nezadovoljilo zakonom građjanskim o sklapanju ženitbe.

— U bečkoj nadbiskupiji imenovani su za kotarske školske nadzornike sami nadžupnici i župnici. Dugo se je razpravljalo pitanje: bi-li svećenstvo porad novih zakonah i naredabah školskih primilo ma kakovu službu i posao oko školah; od listovah vodećih Vaterland bio protivan, Volksfreund pako za; pak sad vidimo, kamo je misao pretegla. Kard. nadbiskup Rauscher, koj za Volksfreundom stoji, bio je već prije očitovao misao, da nevalja pustiti učione i malenih, dok je god samo jedno okance otvoreno, kud svećenik može djelovati, pak makar mu drugčije trpila čast i ugled.

Rim. Okružnicu kardinala Patrizia na biskupe i jedan dekret kongregacije otacah od 8. prosinca t. g. javljaju, da je sv. otac na molbu mnogih biskupah sv

Digitized by Google

patrijarhu Josipa, Isusova hranitelja, proglasio za patrona katoličke crkve, i njegov dan 19. ožujka podigao na festum duplex primæ classis, bez osmice ipak, jer je Korizma. (Dotična pisma u izvornom tekstu objaviti ćemo drugi put. Ured.)

— Zadnji dan godine, na Silvestrovo ove godine biti će papa Pio IX. po službi najstariji papa za Petrom. Do sada bijaše godinami vladanja najstariji papa Pio VI. — Zadnjih mjesecih vidno je postario, nu zdrav je i na volji dobar. Ovih danah pripoviedao je sgode svoje iz južne Amerike, kano da je jučer bilo, tako živo i na sitno. — Do garancijah, koje su upravo u florentinskom saboru na razpravi, nedrži ovdje nitko ništa, kako niti sami poslanici narodni, koji za zakonsku osnovu budu glasovali. Kad se i nebi smijali sami saboraši, i kad službene novine nebi naprvo ovako jako razgaljivale pravu istinu: poviest od zadnjih 10 godinah, pače sad svaki dan u Rimu pruža nov dokaz. — Drugčije kvirinalska palača ruši se, pregradjuje i gradi, da bi od papina napraviti kralju po ćudi stan. Prerovano je i pregradjeno naravno izborište ili conclave, a kapelica pretvorena u dvoranu; znakovi papine časti i vladavine, kako i svi preveć duhovni i sveti stružu se ili idu van. Ponudilo se veledušno papi, da mu se pošalju iz palače sve „u privatnu svojinu“ spadajuće stvari, jer se tobože stroga čini razlika medj istim onim, što je poklonjeno papi i med onim što mu je poklonjeno kano vladaru. Ali na koncu izašlo je na vidjelo i tu, što kraljevi ljudi misle da je privatna svojina papina: naime samo propela i slike svete, jer su samo to poslali u Vatikan, česa kraljev dvor itako netreba. — Stari činovnici papinski za čudo je koliku kažu papi viernost; jer od 26 činovnikah vlasti controlleria generale ili računovodstvo položila su novoj vladi zakletvu samo 4, dok su svi drugi uzkratili se i naravno službu izgubili, tako opet od 70 poštarskih uzkratilo se je 60. Okolo Vatikana smirilo se je; nu zato u Florenciji nedadu Vatikanu mira, nego se prepire u saboru čiji da budu vatikanski muzeji i bibliotheka, a bude-li samo na volju vlade florentinske, onda se nije trebalo ni razpravljati, jer sabor će proglasiti da je takodjer to sve državno. — Po takovu veliko ono suverenstvo, što ga je po jednoj naslikala talijanska zakonska osnova, a po drugoj namienila, nebi dopiralo niti do praga iste jedine kuće, nego samo do prve vežice stana papina, jer do tamo pružaju se Rafaelove sbirke.

Njemačka. Prozivanje vlasti duhovne, da se odpornici podlože odlukam koncilskim, radja žalostne sražaje izmedju nje i vlasti svjetovne. U Vratislavi suspendovan je „ab ordine“ dosadanji vjeroučitelj na gimnaziju katoličkom dor. Weber; nu odlukom ministra za poslove duhovne ostaje on ipak na gimnaziju, poštavši profesorom jezika hebrejskoga i drugih strukah. Nije se dakle zadovoljilo silnoj želji vlasti duhovne, da se dor. Weber skine sa službe profesorske. Usuprot nije ga mogao prosvjetni ministar polag obstojećih odnošajah pravnih ovlastiti, da i nadalje ostane profesorom vjeronauka. To bi bilo skroz naopako, ako bi katoličkoga vjeroučitelja ovlastio bogoštovni ministar protestantski. U bavarskoj biskupiji augsburžkoj skinut je od biskupa župnik Renftler u Mehringu, što je s propovjedaonice govorio proti koncilu, pak mu je naredjen namjestnik. Monakovsko pako ministarstvo, u kojega je župnik Renftler zaiskao zaštitu, odredilo je, da ima taj župnik ostati mjestnim nadzornikom školskim, predsjednikom vieća za njegovanje siromakah i upravu crkvenu, isto tako da ima upravljati župne matice kano zapisnike staleža gradjanskoga, pak napokon i dohodke župe Mehring. — S druge strane javlja „A. A. Z,“, da je kanonik i profesor bogoslovja u Bonnu dor. Dieringer sniženim pismom na svoga nadbiskupa u Koloniji bezuvjetno priznao vatikanski koncil i njegove odluke, te se tako taj jur 30 godinah na sveučilištu djelujući profesor podpuno podložio. Kako pišu iz Rima, upravio je papa na biskupa rottenburžkoga Hefeleta breve, kojim ga prozivlje, neka se podloži i konstituciju viernikom proglasi. Malo prije toga, kažu, da je biskup rekao bio kanonikom svojim i profesorom u Tübingenu, da će se svi skupa čvrsto složiti i nepodložiti.

Bonn. U više časopisah prešla je viest „Köln. Ztga.“ da su profesori bogoslovnoga fakulteta Reusch, Langen, Dieringer i Hilgers, pak i profesor filozofičnoga fakulteta Knoodt a sacris suspendovani. Tu viest izpravlja „Köln. Volksztg.“ javljajući, da je od profesorah dosele suspendovan samo dor. Knoodt, a privatni docent na filosofičnom fakultetu dor. Birlinger (germanist) da će valjda biti. Profesorom pako fakulteta bogoslovnoga dru. Hilgersu, dru. Langenu i dru. Reuschu da je nadbiskupska oblast zabranila predavati, što su oba posljednja jurve djakom na crnoj ploči prijavili. Svoj trojici pako zaprietilo se, što bi moglo slieditи, ako u mjesec danah nebi očitovali, da se podlažu odlukam koncila. Osim spomenutih docentah uče jošte na katoličkom bogoslovnom fakultetu gg. Dieringer, Floss, Roth, Simar i Kaulen. „Köln. Ztg.“ doznaje, da su gojenci ovdješnjega katoličkoga bogoslovnoga konvikta opomenuti, neka neslušaju dalje predavanja profesora Hüffera iz crkvenoga prava i profesora Kampschultea iz crkvene povjesti, a to bez dvojbe, jer su i ova gospoda prosvjed proti infalibilitetu podpisali.

Carigrad. Na svu žalost šizma s opornom strankom Jermenacah gotova je. Dana 18. list. t. g. došao apostolski delegat msgr. Pluym ter u ime papino dissidentom davao za podpis obrazak vjeroizpoviedi, neka bi ga najkašnje za deset danah podpisali. Nepodpisaše pak su zato sa svim načinom za šizmatike proglašeni ter izobćeni. Kad je patriarha Hassoun po ekskomunikaciji došao dred vezira Alipašu, neka bi pomogao: da

Digitized by Google

bi razkolnici predali svojinu pravovjernih Jermenacah, crkve i ostalo, nehtjede Alipaša pripoznati izobćenja u ime papino od delegata Pluyma učinjenoga, jer da on samo Hassouna priznaje za patriarhu i za glavu duhovnu Jermenacah katolikah, pak odpusti patriarhu posve nemilostivo. „Professio fidei“ odpornikom predložena glasi: Ja podpisani, nehoteći se lučiti od vjere prave i jedine katoličke crkve, izpoviedam da ću tvrdom vjerom sve i svašto vjerovati i obdržavati, što stoji napisano u formuli vjere od pape Urbana VIII. naredjenoj. Osobito pako izpoviedam ono, što su sveti obćeniti sabori florentinski i vatikanski ustanovili o primatu rimskoga pape: naime da je tomu rimskomu papi u Petru od našega Gospodina Isusa Hrista predana puna i najvišja oblast jurisdikcije svu crkvu pasti, voditi i vladati, i da su naprama njemu svi pastiri i viernici svakoga obreda i svake časti, tako svaki za sebe kako i svi skupa po dužnosti hierarhične podredjenosti i prave pokornosti obvezani, ne samo u stvarih, koje se tiču vjere i zakona, nego takodjer i što ide na red i vladanje prieko svieta razprostrte crkve. Zato primam ja ponizno sve konstitucije, apostolska pisma, odluke, naredbe i naputke, koje su pisane od rimskih papah, osobito pako od našega najsvetijega gospodina pape Pija IX. ili koje su po njegovu nalogu izdane za iztočnjake, i navlastito za Jermence, i sve ostalo, što je od istoga našega najsvetijega gospodina ili od njegovih nasljednikah bude naredjeno; po imenu pako primam ja smierno inštitucije i dekrete: „Complures“ od 20. augusta 1842., „Compertum“ i „Licet“ od 20. aug. 1853. kako i konštituciju „Reversurus“ od 20. julija 1867. i apoštolsko pismo od 24. febr. t. g. na apošt. delegata u Carigradu, m. Pluym, i pismo od 20. maja t. g. na katoličke Jermence patrijaršije Cilicije. Sve pako, što sam proti naprvo spomenutim učinio ili pisao ja i tko drugi, osudjujem i zabacujem posvema.“ Dissidenti, koji pod ovu Profesio fidei uzkratiše podpis, jesu: m. Ignacij Kalybgian, m. Jakob Bahdiarian, m. Bazilij Gašparian, m. Placid Kasangian, zatim 16 redovnikah sv. Antuna, 11 Mehitaristah, od mletačkih 2 gojenca iz Propagande, 8 svietskih duhovnikah i 5 iz kongregacije Bizommar.

Španija. Katolička družtva i skupštine pišu očitovanja za crkvenu papinsku državu, a proti otimačini, središnje pako družtvo i kano matica ostalim piše u tom smislu na sva katol. družtva Europe i Amerike, pak i na sve vlade. — Proti novomu kralju raste i kupi snagu zavjera, a privremena vlada ote zavjere, koja drži sve oblike redovite vlade, odsudila je jednoglasno na smrt sve one korteše, koji su glasovali za principa Amadeja, ter imenik o kamen odtisnut tih 191 kortešah kola po zemlji. Uboga Španija!

Australija. O. Matija Hager misionar opisujući stanje katoličke crkve u toj strani svieta pripovieda, kako je došao u Norwood, predgradje u Adelaidi, i priliku imao vidjeti prekrasnu novu crkvu sv. Ignjata. Crkvi toj, veli on neima u naselbini našoj slične, ali i velik se dug navalio gradnjom, više od 2000 funt. sterl. (t. j. 20.000 for.). Ali o. Hinteräcker poglavar misije u Norwoodu nesdvaja, već se pouzdaje u providnost. Ove će se zime poduzeti lutrija za dobrotvorne svrhe, koja će novoj velikim troškom sagradjenoj crkvi donioti barem do 500 funt. sterl. (t. j. do 5000 for.). Od Australacah mogli bi se gdjekoji gradovi evropski naučiti, kako se dadu graditi i popravljati hramovi božji!

* Najveća župa u austrijsko-ugarskoj monarhiji biti će valjda župa Reindorf blizu Beča s obćinami Rudolfsheim, Fünfhaus i Sechshaus. Po lanjskom popisu od 31. prosinca 1869. ima u njoj 60.000 dušah manje osam. Duhovni posao obavlja sa župnikom pet pomoćnikah i u Sechshauskoj bolnici jedan duhovnik.

* Dne 8. prosinca nadjoše u Trstu poslenici na luci u moru utopljeno tielo duhovničko. Prepoznalo se, da je to u vojničkoj bolnici tršćanskoj namješteni duhovnik Josip Z. koji je prije u Ljubljani kano takov služio, i prije malo danah došao u grad. Biti će nesreća kriva. Novac i ura bijahu u žepu.

* Dne 10. prosinca dogodio se u Pragu riedki slučaj, da su u jedan dan bila 24 sprovoda — od 8 do 4. Većina umrlo je s boljetice na plućima.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Postadoše župnici: gg. Ivan Krapac u Sveticah, gdje je bio upravljatelj, i g. Franjo Sokolović, duh. pomoćnik martinskoveški u Rudah. Premješteni g. Petar Mikoević, duh. pomoćnik iz Oriovca za upravljatelja u Orubicu, a g. Mijo Žveglić, upravljatelj u Vrblju natrag za duh. pom. u Novu Gradišku.

Dopisnica urednička.

Fra. D. K. u Gj. Bit će Vam po želji. G. P. Gj. u St. J. Ostaje Vam u nas previšak još od god. 1869. 1 for. 58 nč.

O mieni godine prosimo plaću za list, pri čem osobito spominjemo zaostatak. Najcienije i najlagodnije pošiljke jesu poštarske naputnice.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google